belge yayınları

Anılarla Geçmişe Yolculuk

KAYPAKKAYA İLE BİRLİKTE...

Ali Taşyapan

Anılarla Geçmişe Yolculuk

KAYPAKKAYA İLE BİRLİKTE...

Ali Taşyapan

Ali Taşyapan

YAŞAM VE ANILAR

YAŞAM VE ANILAR

ANILARLA GEÇMİŞE YOLCULUK

Ali Taşyapan, nüfus kağıdı kaydına göre 1948'de, gerçekte ise 1942 sonunda Kayseri'nin Develi kazasına bağlı Çadıryeri köyünde yoksul bir ailenin son çocuğu olarak dünyaya geldi.

1956'da başladığı ilkokul öğrenimi kendi köyünde bitirdi. 1961 yılında yatılı sınavı kazanarak Kayseri Mimarsinan (Pazarören) İlköğretmen Okulu'na girdi. Burada beş yıl okuduktan sonra 1966 yılında İstanbul Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesi'ne gönderildi. 1967 yılında ise İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik-Astronomi Bölümü'ne girdi. Yüksek öğrenimi 1971 askeri darbesine kadar sürdü.

1966 yılında Pazarören'de devrimci düşünce ile buluştu. Çapa'da İbrahim Kaypakkaya ile arkadaş oldu, düşünsel temeldeki beraberlikleri Kaypakkaya'nın '73'teki ölümüne dek sürdü. 1973'te yakalandı, TKP(M-L) Davası'nda yargılandı, ikibuçuk yıl cezaevinde yattı. Tahliye olduktan sonra yeniden politik faaliyetin içine girdi. 1981 ilkbaharında örgütlü aktiviteden koptu, aynı yılın sonbaharında ikinci kez yakalandı, bir ikibuçuk yıl daha yattı. İkinci cezaevi çıkışının ardından 18 ay askerlik yaptı. 1987 yılında Almanya'ya gidip bu ülkeye iltica etti. '87'den bu yana Almanya'nın Hamburg kentinde yaşamını sürdürmektedir.

BELGE YAYINLARI
Yaşam ve Anılar

ANILARLA
GEÇMİŞE
YOLCULUK
Kaypakkayalı Yıllar
Ali Taşyapan

Dizgi
Belge

Mizampaj
Mehmet Arif

Kapak Tasarım
Yusuf Aslan

Kapak/İç Baskı
Gülen Ofset

Cilt
Güven Mücellithanesi

Baskı Tarihi
Ekim 1997

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Divanyolu Caddesi Binbirdirek İşhanı No: 15/4-409
Sultanahmet/İstanbul
Tel/Faks: (0212) 517 44 53/638 34 58

ANILARLA GEÇMİŞE YOLCULUK

Kaypakkaya'lı Yıllar

BİRİNCİ CİLT

YAŞAM VE ANILAR

***Mehdi Zana* / ZELÂL / Yeniden Doğuş**
"1991 yılında hapisten çıkışla başlayan ve 1994'de yine hapisle kapanan çalkantılı bir dönemin izlenimleri..."

***Ernesto Che Guavera* / BOLİVYA GÜNLÜĞÜ**
"20. Yüzyılın en efsaneleşmiş, trajik öykülerinden biri..."

***Sevim Belli*/ BOŞUNA MI ÇİĞNEDİK?**
"Tüm yaşamını toplumsal mücadeleye adamış devrimci bir kadının, aynı zamanda bir anne ve doktorun özyaşamı."

***Domitila Chungara* / KAVGA SÜRECEK**
"Bolivya madenlerinden yerli bir direnişçi kadının mücadelesi. Cuntaya karşı Bolivyalıların Chungara şahsında gösterdikleri ilginç ve özgün bir karşı koyuş... "

***A.G.Martinez* / SALVADOR'UN GİZLİ ZİNDANLARI**
"Kadın gerilla komutanı Martinez'in kaybolma öyküsü..."

***Mario Payeras* / CANGIL GÜNLERİ**
"Yerli halkın vahşi bir baskı rejimine karşı olağanüstü zor ve güzel bir doğada dinmek bilmeyen mücadelesi..."

***E.Gonzales* / ATEŞİ TUTMAK**
"Uruguay'da 12 yıl süren kanlı dikta rejimi süresince halkın demokrasi mücadelesi, gerillaların cezaevlerindeki direnişi ve onbinlerin özgürlük savaşçılarını selamlayan gösterileri..."

***E.B.Debray* / BEN RİGOBERTA MENCHU**
"Orta Amerika yerlilerinin Quiche boyundan gelme, 26 yaşında genç bir kadın. Halkının gelenekleriyle mücadelenin gereklerinin nasıl birleştiğini, otantik bir dille anlatıyor..."

***Omar Cabezas* / DAĞDAN KOPAN ATEŞ**
"Cabezas devrim ve edebiyatın pratiğini ortaya koyuyor....."

***Sabiha Sertel* / ROMAN GİBİ**
"Demokrasi mücadelesinde bir kadın. 1919'dan 1960 ve sonrasına kadar ülkenin hal-i pür melal'i..."

***Mehdi Zana* / VAHŞETİN GÜNLÜĞÜ**
"Generaller cuntası döneminde Diyarbakır Zindanlarında yaşanan ve Nazi toplama kamplarını aratmayan insanlıkdışı baskıların içerden bir tanıklığı ..."

***Rosencof-Huidobro* / DUVARDAKİ SARMAŞIK**
"Tupamaro önderlerinin diktatörlük hücrelerinde, uzun tutsaklık dönemlerinde aynaya bakabildikleri birkaç seferinde gördükleri yabancıdan irkilerek yaşadıkları inanılmaz sabır, direnç, umut yüklü günlerin öyküsü. "

İÇİNDEKİLER

7 GİRİŞ

9 *BİRİNCİ BÖLÜM: KÖYÜM, AİLEM, ÇOCUKLUĞUM* [1890-1956]

köyüm kürt alevidir, koçgiri kökenlidir • köyümün ilk şenlenişi • köyümün aşiretsel yapısı • babamın kabilesi: xıdeler • dursun ağa bir despot değil • köyün baş dedesi: seyit cane • sılo dedemin ailesi • annemle babamın evlenişi • ibo dedemin ailesi • sılo dedemin savaş dönemlerindeki durumu • hanife ebem ve çello amcamın ölümü • kardeşlerim • saimbeyli ermeni katliamı • sılo dedemin değirmencilik mesleği • koçgiri ve dersim isyanlarının çadıryeri üzerindeki etkileri • çadıryeri köyünde ekonomik yaşam • gurbetçilikten etkileşim • çadıryeri'nin coğrafyası • kente göç olayı • köyde iş hayatı • çadıryeri'nde dinsel inanç • düğünler • kız isteme adeti • düğün törenindeki adetler • köyde gerdek olayı • gelin çeyizi ve başlık parası • gelinlerin çileli yaşamı • ölünlerde ağıt olayı • ölü için hayrat yemekleri • cem ayinleri • oruçlar • ziyaretler • ev sohbetleri • iskambil oyunu ve diğer boş zaman uğraşıları • olumsuz bir gelenek: körü körüne akrabayı tutmak • birinci bölümün bitişine ilişkin birkaç söz

77 *aile bireyleri, akraba, arkadaş üçgeninde* ***ÇOCUKLUK YILLARIM*** • doğum tarihim üzerine birkaç söz ve ilk bellek anıları • mustafa abimin tantanalı nişanı • sılo dedem ve ben • çocuksu meraklarım ve sorularım • çocukluk arkadaşlarım • babam ve ben • annem ve ben • kardeşlerim ve ben • babamın müsahibi: babalığım, ahiri amca • evcikli şah meselesi • ölümle sonuçlanan kavga olayı • çocukluk aşkım • köyümüzün sosyal yaşamını etkileyen iki yenilik • yol yapma kampanyası

201 *İKİNCİ BÖLÜM: OKUL YILLARIM* [1956-1971]

202 [1956-1961] **a. ilkokul yıllarım**

köye ilkokul yapma kararı toplantısı • taş çekme seferberliği, kireç ocağının açılması ve okul binasının yapımı • öğretmenimiz remzi uğur • okul binasının bitmeyişi, geçici mekanlarda ders yapmamız • 29 ekim cumhuriyet bayramının okulda kutlanışı • bit muayenesi • üç bit savına bir itiraz: hayır öğretmenim yalnızca biri bit, öbür ikisi *nuttık* • birinci yılla ilgili izdüşümler • ikinci ders yılının başlaması • araba zincirine benzeyen yazı • kabul gören isteğimizin yarım saat sonra reddi • dersten atılmam olayı • öğretmenimizin gece vakti baskını • evde kürtçe konuşmanın yasaklanması • sünnet düğünüm • saraycık köyünün öğrencileriyle karşılıklı ziyaret • papazlıpınar yöresine piknik gezisi ve dayak olayı • öğretmen halit aygün'ün köyümüze gelişi • biz öğrencileri kapsayan öbür yasaklar • derebaşılı topçu amca'nın ailesi • samimi arkadaşım ilyas ilhan ve babası ap durso • saf arkadaşım zeynel özdamar, babası ap hussık ve amcaları • çadıryeri köyünün telefona kavuşması • kışın okumak, yazın çalışmak • bitirme sınavı ve mezuniyet

247 [1961-1966] **b. ilköğretmen okulu yıllarım**

mimarsinan (pazaröreni) ilköğretmen okulu yazılı giriş sınavına başvuru • saraycıklı kör döne'nin falı • yazılı sınav • sözlü sınav • okula gidiş hazırlığı • okulda ilk günlerim • okul hakkında kısa bilgi • okulda günlük yaşam • gurbet acısı... • ismail abimin beklenmedik ziyareti • annemli babamın görüşüme gelişi • I/D sınıfında gruplaşma • sınıftaki konumum • ...sınıf arkadaşlarımdan değişik tipler • ...okuldaki popüler tipler • ...kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler • okulumuzu ziyaret eden önemli şahsiyetler • ...öğretmenlerimden değişik tipler

323 *ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÜNİVERSİTE YILLARIM* [1966-1971]

bu bölüm hakkında kısa bir açıklama • istanbul yüksek öğretmen okulu'na yolculuk • okulda ilk tanıştığım kişi: ibrahim kaypakkaya • sınıfların tasnifi • muzaffer oruçoğlu ile tanışma • okul hakkında... • günlük yaşam • hazırlık sınıfı ve arkadaşlarım • çapalı okul arkadaşlarım • çeşitli eğilimlerin okuldaki günlük yaşantısı • öğretmenlerim • öğrencilik düzeyim • üniversite yaşamının bazı tipik ayrıntıları • beşik kertme olayım • yukarda allah var • deli ruko'nun darbesi

383 *DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İBRAHİM KAYPAKKAYA İLE BİRLİKTELİĞİMİ KAPSAYAN POLİTİK FAALİYET YILLARIM* [1966-1973]

384 politik dönemin başlangıcı ve çerçevesi üzerine kısa bir açıklama

387 **a. türkiye işçi partisi [tip] sempatizanlığı dönemim**

devrimci düşünceyle ilk buluşmam • istanbul çapa yüksek öğretmen okulu'na gidiş • ...fikir kulübü'nün kuruluşu • ...disiplin kurulunun harekete geçişi • 1968 gençlik hareketi • altıncı filo'yu protesto eylemleri ve kanlı pazar • fkf'nin ikinci kongresi • devrimcilerle şeriatçıların okul önündeki ilk zorlu kavgası

429 **b. milli demokratik devrim [mdd] tezi döneminin başlaması**

mdd'nin ana esprisi • mdd tezinin türkiye sol yelpazesinde alternatif siyasal görüş olarak ortaya çıkması • iki tezin savaşımı sol yelpaze insanı için teorik eğitim oldu • ibrahim kaypakkaya'nın teorik atılım dönemleri • işçi ve köylülerin mücadelesiyle dayanışma eylemleri

442 **c. aydınlık hareketi dönemi**

aydınlık hareketi'nin örgütsel yapısı • alibeyköy işçi bürosu'ndaki faaliyetim • köy çalışmaları • 15-16 haziran işçi hareketi • sol yelpazedeki tartışmalara sertlik eğiliminin bulaşması • hikmet kıvılcımlı'nın sol yelpazedeki yeri • dev-genç bünyesinden doğan radikal siyasal hareketler: thkp-c ve thko • 12 mart muhtırası ve muhtıraya yönelik değerlendirmeler

473 **d. türkiye ihtilalci işçi-köylü partisi dönemi [tiikp]**

illegal dönemin ilk politik faaliyeti olarak diyarbakır bölgesinde 20 günlük çalışma • iki ay süren boşluk dönemi ve ardından kürecik'e uzanan yolculuk • haşhaş mitinginden nurhak gerilla mücadelesine • kürecik bölgesinde ilk günlerim • ...yaşlı devrim sempatizanlarından bazı tiplemeler • ...kaypakkaya'nın denetime gelişi • ali mercan filistin yolunda • kaypakkaya'nın denetimleri...• bir kız kaçırma olayında sahne gerisi görüntüler • çevirmeli bayram'la yaptığım gezi turu • kesik kulaklı xıllo eğitmenin cansıkıcı sualleri • melek ulagay'ın bölgeye gelişi • bora gözen... • mehmet ali özdoğan'ın ailesi • hacı emminin armutları bambaşka • bölgenin sosyo-ekonomik yapısı • siyasal eğilimin oluşumunda inanç unsurunun rolü • tiikp'nin ülke sathındaki örgütsel düzeyi • kürecik faaliyetine kısa bir bakış • kürecik bölge raporu'nun hazırlanışı • tiikp program taslağının örgüt içi tartışmaya sunulması • örgüt içi çelişkiyi açığa çıkaran olay: doğu anadolu bölge komitesi (dabk) kararı

543 **e. türkiye komünist partisi [marksist-leninist] dönemi**

ilk biçimiyle tkp(m-l)'nin oluşumu ve koordinasyon komitesinin teşkili • ibrahim kaypakkaya ve muzaffer oruçoğlu'nun ege yolculuğu ve ikisi hakkındaki komplo tasarımı • ...ali mercan tekrar filistin yolunda • ...örgütsel faaliyet ve teorik görüşlerin kaypakkaya tarafından açıklanması • yakayı ele vermekten kıl payı kurtulduk • deniz gezmiş, yusuf aslan ve hüseyin inan'ın asıldığı gün kürecik halkı yasa boğuldu • ihbarcı muhtar mustafa mordeniz'in ölümle cezalandırılması... • kız kaçırma olayının muhtar eylemine bulaştırılması • kürecik yöresinin bir adsız kahramanı: zülal polat • kaypakkaya'nın istanbul'a giderek aslan kılıç ve çevresiyle bağ kurması, kılıç'ın komiteye alınması • muhtar eyleminin sonrası... • emine özdoğan gözaltı, mehmet ali özdoğan'ın evine karakol... • almanyalı kadir ve cem somel'in filistin'den gelişi... • antepli bıdık apo'nun bölgeye gelmesi, getirdiği iki kişiden birinin ajan çıkışı... • ah kadirim ah, bu yolumuzun derdini hiç sorma • kaypakkaya'nın örgütün teorik görüşlerini kaleme alması ve örgüt bünyesinde dağıtılması... • tkp(m-l)'nin ülke düzeyindeki örgütsel durumu • örgütün istanbul ve dersim'deki silahlı eylemleri • kaypakkaya'nın son kez kürecik'e gelmesi, karlı ve sisli bir gecede elbistan mıntıkasına yaptığımız meşakketli yolculuk • kürecik-elbistan mıntıkasında yığılma...• yakın geleceğe yönelik bazı tasarımlar • vartinik baskını ve ibrahim kaypakkaya'nın işkencede katledilmesi • devletin operasyonları, seri yakalanmalar ve örgütün çökmesi • tkp(m-l) üzerine kısa bir değerlendirme

GİRİŞ

Bazı dostlar, anılarımı yazmamı zaman zaman benden istediler. Bundan üç ay öncesine kadar bu isteklerini hep geri çevirdim. Gerekçemi iki nedene dayandırıyordum: Bir, anılarım yazılara konu olacak öneme sahip değillerdi. İki, yazılacak değere sahip olsa bile, benim yazmaya hakkımın olmadığıydı. Kalemi alıp yazmaya başladığım şu ilk dakikalarda, birinci nedeni, hala doğru bir tespit olarak değerlendiriyorum. Yaşamı deneylerle yüklü ve de renkli o kadar çok kişi var ki toplumumuzda. İşte bunların anılarının yanında belki benimkilerin sözü bile edilemez. Yani benimkiler zengin ve renkli değiller, vasat bir politik geçmişe sahip her insanınki gibi sıradan şeyler. Alçakgönüllülük edebiyatı yapmıyorum. Gerçekten böyle düşünüyorum.

İkinci nedeni biraz açmak istiyorum. Anılarımı yazacak hakkı kendimde bulamıyorum dedim. Çünkü ben devrimci mücadelede tökezledim. Yük bana ağır geldi. Kader arkadaşlarımı yarı yolda bıraktım, "hadi bana eyvallah, benimkisi buraya kadar" dedim ve ayrılıp gittim. Oysa işe böyle başlamamıştım. Bu mücadele ölüm anına dek sürer demiştim ve yıllarca insanlara kendimi böyle tanıtmıştım. Tabii sözümde duramadığım için yalancı ve palavracı konumuna düştüm. Bu ise bana ağıra patladı. Mahçubiyeti ve ezikliği yıllarca manevi dünyamda taşıdım. İzleri halen kaybolmuş değil.

Öte yandan, anılarda geçmişin hatalarına dokunmak zorundayım. Dokunmamış olsam, başka bir kaytarmaya sığınıyorum demektir. Dokunmuş olsam, dokunacak yüzüm yok, çünkü aktiviteyi terketmişim. "İki cami arasında beynamaz örneği. Zor bir olay. Üç dört yıldan beri yazma konusunda beni negatif karara sürükleyen en güçlü

neden, işte bu paradokstu. Arkadaşlar, benim bu iki gerekçemi çok eleştirdiler. Beni, yazma konusunda iknaya çalıştılar. Nafile olmadı. Üç ay önce arkadaşım Muzaffer Oruçoğlu Avustralya'dan Almanya'ya geldi. Görüşmeyeli 19 yıl olmuştu. Üç dört gün birlikte kaldık. Bu arada benim anı sorunum üzerinde de konuştuk. Muzaffer, yazmama gerekçelerime güldü ve beni eleştirdi. Doğrusu ondan etkilendim ve maalesef bu son kararımda da bizim Muzo'nun sayesinde tökezlemiş oldum.Galiba ömrüm hep tökezlemekle geçecek.

Ben, anılarımı yazılacak değerde görmüyorum. Fakat bazı devrimci dostlarım bunun karşıtını düşünüyorlar. Bu dostlar, 68 kuşağından olmamı, Çapalı ve İbrahim Kaypakkaya'yı en çok tanıyanlardan biri olmamı, iki cezaevi dönemi yaşamamı ve politik bir geçmişe sahip olmamı çok önemsiyorlar. Yaşadıklarımı, bildiklerimi yazıya dökmeden beraberimde mezara götürür olmama hayıflanıyorlar. Ben böyle düşünmüyorum, ama onlar olaya farklı yaklaşıyorlar. İlerisine fazla aldırmıyorum. Uğraşım boş bir çabaya dönüşebilir. Sırf hatıra defteri olabilir, ancak birkaç dost okuyabilir. Zayıf bir ihtimal ama, bir hatıra kitabına dönüşebilir. Bana dostlar kazandırabilir, ilaveten düşmanlar da ya da hiçbir şey kazandırmaz, yalnızca yazma cimnastiği olur. Her ne olursa olsun şu anda beni ilgilendirmez. Beni ilgilendiren, değerli dostların isteğini yerine getirmek. Madem onlar önem veriyorlar, onların hatırı için ben de önem vereyim. Bildiklerimi, yaşadıklarımı onlar için yazayım.

Şöyle düşünüyorum; Madem yazmaya yazıyorum, neden yazım işini yalnız politik geçmişimle sınırlayayım?! Yaşamımın diğer dönemlerine neden üvey evlat muamelesi yapayım? O dönemlerin de ilginç görüntüleri var. Okuyucuyu güldüren, düşündüren, üzen, sevindiren manzaralar elbet bulunur. Hem bu, anı kitabına bir çeşnilik de katar. İşte değerli dostlar, bu yüzden laf torbasının ağzını sonuna kadar açacağım, beceremeyeceğimi bildiğim için edebi yazmaya özenmeyeceğim, çal kalem mektup yazar gibi patır-kütür yazacağım.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖYÜM, AİLEM ÇOCUKLUĞUM

1890-1956

1. köyüm kürt-alevidir, koçgiri kökenlidir

Anılarıma köyümün ve ailemin kısa özgeçmişiyle başlamak istiyorum. Ailemin seceresinin kabataslak anlatımında yetersiz ama az hatalı bir düzey tutturacağımı sanıyorum. Fakat köyümün kuruluşu, aşiretsel yapısı, bu aşiretlerin köy öncesi durumu, köy kurulduktan sonraki evrimi, köy yaşamının ekonomik-sosyal süreçleri ve bu süreçler üzerinde etkili olan olaylar ve benzeri konularda bilgim oldukça yetersiz. Annemle babamın geçmişle ilgili rastgele sohbetlerinden edindiğim kırık-dökük bilgiler. Üstelik ben bu sohbetleri, ekseriya, değerlendirme olanağımın olmadığı çocukluk yaşımda dinlemişimdir. Başta İbo dedem gelmek üzere aile büyüklerimin geçmişle ilgili bilgilerinden sağlıklı şekilde yararlanamadım, treni kaçırdım. Halen belirli bilgiye sahip birkaç yaşlı yaşamaktadır. Ama ben onların uzağındayım. Aslında benim, Çadıryeri Köyünün tarihini yazmak diye bir amacım da yoktur. Bugüne kadar süregelen yaşamımı anılarımda sergilemek istiyorum. 1961'e kadar tam ve 1970'e kadar yarı mekanım olan köyüme, kökenim olan aileme değinmek durumundayım. Köyümün kuruluşuna, o zamanki kabilesel yapısına, 1940'lara kadarki gelişimine yalnızca teğet olarak değinebiliyorum. Üstelik bu teğetin bile eğri-büğrülükler taşıyacağı olası. Kazara, köyümün bilgi sahibi bazı sakinleri bu bölümün yanlışlarını duyarlarsa beni mazur görsünler. Yazdıklarım bir araştırmanın ürünü değil, çocukluk yaşta aklımda kalan yarım yamalak bilgilerdir.

Köyümün kesin kuruluş tarihini bilmiyorum. Bazı anlatılardan tahmini bir sonuca varıyorum. Köyümün kurulduğu zaman babam bebekmiş. Babamın nüfustaki doğumu 1315 (Hicri). Babamın gerçek doğum tarihinin 1315 olmadığını, daha önce doğmuş olabileceğini

tahmin ediyorum. Erkek çocukları gerçek doğumlarından küçük yazdırmak köy geleneğindendir. Yuvarlak bir hesapla Çadıryeri'nin (köyüm) 1890'larda şenlenmiş olabileceğini söyleyebiliriz. Yani Abdülhamit dönemi.

Çadıryeri, Hanyeri, İmirgazi, Alayayla, Derebaşı, Karapınar köyleri birbirine komşu olan Kürt-Alevi köylerdir. Çadıryeri, Alayayla, Derebaşı, Karapınar Keyseri'nin Develi kazasına bağlıdır. Hanyeri ve İmirgazi Adana'nın Mağara Kazasına bağlıdır. Çadıryeri'nin Hanyeri ve İmirgazi ve yine Alayayla'nın İmirgazi ile olan sınırı, aynı zamanda Kayseri-Adana sınırıdır. Mağara'ya yakın Çiftlik köyü Kürt-Türk karışımlıdır. Mağara'ya komşu Taşpınar (Kayapınar) Kürt-Alevidir. Bir de, yine Mağara kazasına bağlı Evcik adında bir Alevi-Türk köy vardır ki onun öyküsüne ilerde değineceğim. Kayseri'ye bağlı Sarız kazasının Gümüşali, Altısöğüt, Ördekli, Sancaali (Gunddursun) köyleri Kürt-Alevi köylerdir. Ördekli'ye komşu İncemağara yarı yarıya Kürttür. Kahramanmaraş'ın Göksün kazasına bağlı Keklikoluk, Ağboyun, Kömürsuyu köyleri de Kürt-Alevi köylrdir. Saymış olduğum bu Kürt-Alevi köyler Koçgiri kökenlidirler. Sarız ve Kahramanmaraş'ta başka Kürt-Alevi köyler vardır. Fakat bunlar Koçgiri kökenli değiller.

Bu saydığım köyler birbirine yakın tarihlerde kurulmuşlardır. Açıklamasını yapamadığım bazı nedenlerden ötürü bir kısım aileler Koçgiri'den kopup güneye doğru göç ediyorlar, bir hayli yol katettikten sonra Güney Toroslar'ın ilk kuzey kıvrımlarının kuytuluklarına yerleşiyorlar. O zamanlar sık ormanlık olan bu dağlık yerleri kendileri için güvenlikli buluyorlar. Göç yolculuğu esnasında rastladıkları bazı düz, verimli yerlere yerleşme düşüncesini bir an kafalarından geçirirlerse de hemencecik cayarlar, devlet elinin zor ulaşağı dağlık, kuytuluk yerlere yerleşmeyi tercih ederler.

Göçün kaç kafile şeklinde gerçekleştiğini bilmiyorum. Ama tek bir kafile şeklinde olmadığı apaçık. Her göç kafilesine sayısı bir ya da daha fazla olan küçük çaplı "hanedan aile" (öbür ailelere göre zengin ve görgülü) öncülük etmiştir. Bizim köyü şenlendiren ailelerin katıldığı göç kafilesine, bizim köyün hanedan ailesinin reisi Dursun Ağa önderlik etmiştir. Diğer göç kafilelerine ve yeri köyler şenlendirme olgusuna da "Ağa" diye nitelenen başka hanedan ailelerin reisleri öncülük etmişlerdir. Dursun Ağa'nın ailesi, kalabalık bir "hanedan aile"dir. Bu ailede "Ağa" diye nitelenen başka reisler de vardır. Örneğin, Alayayla'nın ağaları Rıza Beg ve Ali Beg, önce Hanyeri'nin daha sonraları Taşpınar, Ördekli ve Sancaali köylerinin ağası Memet

Mirza, yine Taşpınar'ın ağası Muharrem Beg, bizim köyün iki numaralı ağası Apallık, Dursun Ağa'nın akrabalarıdır.

Koçgiri kökenli Alevi-Kürt köylerin isimlerinin kürtçe ifade şekli şöyledir: Gezbel (Çadıryeri), Xanneri (Hanyeri), İmirkazi ya da Gunde Piran (İmirgazi ya da Pirler Köyü), Alayle (Alayayla), Derebaşi (Derebaşı), Kerepar (Karapınar), Çiflık (Çiftlik), Keyepar (Kayapınar =Taşpınar), Gümişlı (Gümüşali), Ordeklı (Ördekli), Gundursın (Sancaali), Altısogıt (Altısöğüt), İncemıgare (İncemağara), Ağboyin (Ağboyun), Kekılolığ (Keklikoluk), Komır (Kömürsuyu).

Derebaşı, birbirinden ayrı üç yerleşim biriminden oluşuyor. Her yerleşim biriminin birkaç tane ismi var. Çok isimli şampiyonluk ise en küçük yerleşim birimi olan Gomma Pıççıniyan'dadır. Mezraları Derbaşı Deresi'nin akış istikametine göre sıralarsak Aşağı Mahalle, Orta Mahalle, Yukarı Mahalle diye isimlendirebiliriz: Aşağı Mahallenin ilginç isimleri: Gomma Pıççıniyan (Pıççıniler Kömü), Gomma Dinan (Deliler Kömü) Gomma Xellike (Halil Kömü), Gomma Abes (Abbas Kömü), Gamma Jerin (Aşağı Köm), Derebaşıya Jerin (Aşağı Derebaşı). Orta Mahallenin isimleri: Gomma Gulesen (Gülhasan Kömü), Gomma Appo (Amca Kömü), Gomma Orte (Orta Köm), Derebaşıya Orte (Orta Derebaşı). Yukarı Mahallenin isimleri: Gomma Topçi (Topçu Kömü), Gomma Jurın (Yukarı Köm), Derebaşiya Jurın (Yukarı Derebaşı).

Adını belirttiğim Kürt-Alevi köylerin kuruluşu, ardından büyümeleri ilginç süreçlerden geçmiştir. Her köyün kuruluşu bir piramite benzetilebilir. Buna toplumsal piramit demek daha doğru olur. Piramitin tam tepesinde hanedan bir aile yer alır. Bu minnacık hanedanlığı; padişahlık, şahlık, krallık gibi görkemli hanedanlıklarla karıştırmayın. Diğer ailelere göre daha zengin ve daha görgülü o kadar. Piramitin altlarında ise varlık ve görgü bakımından daha yavan olan aileler sıralanır. Tepedeki aile köyün kuruluşuna öncülük ettiği için, bu ailenin reisi köyün ağası ünvanını almıştır. Çadıryeri'nin kurucusu Dursun Ağa'dır. İkincil ağa, Dursun Ağa'nın akrabası Apallık'tır. (Ali). Alayayla'nın kurucuları Rıza Beg ve Ali Beg'in babasıdır (adını bilmiyorum). Bu iki ağa, Dursun Ağa'nın akrabalarıdır. Derebaşı'nın kurucusu Gulesen'dir (Gülhasan). Karapınar'ın kurucusu, Karasüleymanan kabilesinin reisi Dursun Ağa'dır. Bu Dursun Ağa'nın büyük hanımı Arz, Sılo dedemin kızkardeşidir. Hanyeri'nin kurucuları Memet Mirza ile İboye Sakallı. Memet (Mehmet) Mirza, köyümüzün reisi Dursun Ağa'nın akrabasıdır. İboye Sakallı, İbo dedem,

annemin babası. İmirgazi (Gunde Piran)'nin kurucusu Seyyit Veyyis'tir. Çiftlik'in kurucusunu bilmiyorum (Kürt-Türk karışık). Taşpınar'ın kurucuları Memet Mirza ve Muharrem Beg'dir. Muharrem Beg, Dursun Ağa'nın akrabasıdır. Memet Mirza'nın, Dursun Ağa'nın akrabası olduğunu az önce belirtmiştim. Ördekli ve Sancaali'nin kurucusu Memet Mirza'dır. Gümüşali'nin kurucusu, İbo dedemin abisi Çavuş'tur. İncemağara'nın kurucusu (Kürtleri temsilen, çünkü çoğunluğu Türktür) zannederim Gango'dur. Gango'nun oğlu Cafer ise bir alevi bilgindir. Cafer amca aynı zamanda şairdir, bazı şiirleri deyiş olarak halk türküleri repertuarına girmiştir. Cafer amca (Cafere Gango), Sivas katliamında yakılan Aşık Nesimi Çimen'in kayınpederiydi, onun birçok şiirini Aşık Nesimi Çimen besteleyerek türküleştirmiştir. Keklikoluk'un kurucusu Mille Hüseyin'dir. Eşkiya Allo'nun öldürdüğü ağa. Kömürsuyu'nun kurucusu Kıce'dır. Ağboyun'un kurucusunu bilmiyorum. Bu köy Keklikoluk'a yakındır, kurucusu Mille (Molla) Hüseyin olabilir.

2. köyümün ilk şenlenişi

Nasıl olmuş bizim köyün ilk şenlenişi ve bunu takiben gelişmeler. Dursun Ağa mahiyetindeki birkaç aileyle birlikte Koçgiri yöresinden (Sıvas'a bağlı) kopuyor. Umut ve endişeyi yedeğine alan zorlu göç yolculuğu, şura senin bura benim derken aylar sonra bizim köyün kurulduğu mevkiye varılıyor. Dursun Ağa bakıyor, tam aradığı yer... Kırlık, bayırlık ama arazi geniş. Orman bol, üstelik dağlık ve kuytu. Hükümetin eli zor yetişir. Araştırır, yerin sahibini bulur ve ona bir eşek, bir kaç keçi vererek tüm araziyi kendi adına satın alır.

Sağolsun ağamız, tebaasını düşünmemezlik etmez. Çağırır mahiyetini, gücü olan ailelere, birkaç koyun, keçi, gıdık ya da bir eşek, inek, öküz karşılığı verimsiz kısımlardan bir iki tarla, otlak vs. verir. Arazinin verimli, bol otlu, sulak kısımları tabiiki Dursun Ağa'nındır. Çünkü burayı o keşfetmiştir, sahibinden o satın almıştır. Üstelik aylarca süren meşakkatli göç yolculuğuna da o önderlik etmiştir. Onsuz, mahiyet bir hiçtir. Bu tespite mahiyet, Dursun Ağa'dan daha yaman taraftardır. Arazi bedeli için Dursun Ağamız bir eşekle birkaç keçisini elden çıkarıyor. Fakat zaten işine yaramayan, kendisine fazla gelen verimsiz kısımlarını mahiyetindeki bazı ailelere satarak daha fazla keçi, koyun, gıdık, öküz, inek ve eşeğe sahip oluyor. Hiç arazi satın alamayan aileleri de yanına yanaşma olarak alıyor. Öyle ya, koca arazide

Dursun Ağa çalışacak değil ya. Yanaşmalar Dursun Ağa'nın kapısında karın tokluğuna ilaveten az bir bedel karşılığında çalışmaya başlıyorlar. Seneler seneleri kovalıyor. Gerçi köylüler, yaşamsal gereksinimleri için maddi üretimi eldeki geri teknikle gerçekleştirip yavaş yavaş ilerliyorlar. Lakin kendi neslini üretmede maşallah dört nala kalkıyorlar. Bu alandaki üretim kapasitesi yüzde bilmem kaç yüz. Durum böyle olunca küçükler hızla çoğalıyor, büyüyor, evleniyor, yeni aileler oluşuyor. Nüfus artıyor, hanelere yeni haneler ekleniyor. Bu durum ise, Dursun Ağa'dan toprak satın alma talebini sürekli gündeme getiriyor. Talep artınca fiyatlar da artıyor. Yani Dursun Ağa'nın işleri tıkırında.

Dursun Ağa köyün tartışmasız iktisadi ve siyasi otoritesi. İlk yıllar köylülerin Osmanlı devletiyle ilişkileri oldukça cılız. Dursun Ağa hem devlet, hem hükümet. Tabii ki dini otoriteyle ilişkileri iyi. Yasama ve yürütme erki Dursun Ağa, yargı erki ise seyyitler kabilesinin reisi konumundaki Seyitcane. Dursun Ağa'nın Anayasası ve alt yasaları, kuşaktan kuşağa sürüp gelen ataerkil-feodal toplumun gelenek-görenekleridir. Hukuksal yasalar ise Seyitcane'nin alevilik inancına dayalı dinsel vaaz ve nasihatlarıdır. Çadıryeri sakinlerinin rençberlikleri, kavga-hırlaşmaları, eğlenceleri, küs-husumetleri, düğün-dernek-sünnetleri, aşkları, hovardalıkları bu üçlü erkin yönlendirme ve müdahaleleriyle sürüp gidiyor. Taki Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya savaşları gelip kapıya dayanana kadar. Savaşlar, Osmanlı'nın asker gereksinimini şiddetlendiriyor. Seferberlik kampanyaları buralara kadar dayanıyor. Köylülerin devletle cılız ilişkilerinden dolayı onlarla devlet arasında yarı-köprü olan Dursun Ağa, artık tam köprü burnuna geliyor. Devletin köydeki kolu, gözü, kulağı oluyor. Canının istediğini askere gönderiyor. Bazılarını göndermiyor ama, yaptığı bu iyiliğin bedeli olarak onları kapısında çalıştırıyor.

Koçgiri kökenli köylerde doğal olarak Koçgiri kürtçesi konuşuluyor. Köyümle ilgili yazacağım her özellik, her detay tüm bu köylerde mevcuttur. Kendi köyümü tanıtırken, otomatikman bir çırpıda bu köyleri de tanıtmış olurum.

3. köyümün aşiretsel yapısı

Çadıryeri köyünün toplumsal anatomisinin esasını Pevrıziyan aşireti oluşturuyordu. Dursun Ağa'nın kabilesi de bu aşirete mensuptu. Önemli bir güç ifade eden ikinci büyük aşiret Gerniyan idi. Üçüncü sırayı Cafikan aşireti alıyordu. Bunlar dışında başka aşiretlere mensup olan tek

tek aileler vardı. Örneğin Apgulali Sefıkan aşiretine mensuptu. Aliye Tikko ise başka bir aşirete mensuptu (adını bilmiyorum). Bu iki aileye benzer başka aileler daha olabilir. Gerniyan aşiretinin kabilesel adı Delhesenan, Cafıkan aşiretininki Kankalliyan idi. Pevrıziyan aşireti epeyce alt kabileye bölünmüş vaziyette idi. Dursun Ağa kabilesi ve sonradan bu kabilenin devamı Allıkleran, Xıdeleran (babamın kabilesi), Reşitleran, Kaboleran, Kissikleran, Pıttoleran, İpoleran, Arzeleran, Dadışleran. Talip aşiretleri dışında bir de Dedeler (Seyyitler) kabilesi vardı. Bizim köydeki seyyitlerin hepsi pir ocağına mensuptu. Rayber ocağına mensup seyyitler de vardır. Pir olan dedeler, rayber olan dedelerden bir basamak daha üstün sayılır. Örneğin hiçbir rayber bir pirin görgüsünü kılamaz, ancak başka bir pir kılabilir. Her pir rayberin görgüsünü kılabilir. Pirin olmadığı anda ya da yerde bir rayber başka bir rayberin görgüsünü kılabilir. Pirler ve rayberler tüm taliplerin görgüsünü kılarlar. Hiçbir talibin görgü kılma yetkisi yoktur Yöremizdeki kürt-alevi köylerde dinsel hiyerarşi böyledir. Zannedcrim dinsel hiyerarşi Dersim'de bazı farklılıklar arzediyormuş. Bu arada hemen belirteyim. Görgü ne demektir? Kaba tanımıyla sünni halkın Hacca gidip hacı olmasına benzer bir dini menkibe. Aşiretlerin pirleri ve rayberleri farklıdır. Anlayacağınız değişik ocaklara mensup pirler ve rayberler oturmuşlar, bir güzelcesine farklı aşiretlere mensup talipler yığınını kendi aralarında bölüşmüşler. Bu kuşaklar boyu sürüp gelmiş.

Aklım erdi ereli, bizim köyde aşiretlerarası çelişki hep süregelmiştir. Bazen çok, bazen az, ama kesintisiz. Pevriziyan kalabalık bir aşiret olduğu için Seyyitler tayfası, Cafıkan aşireti, başka aşiretlere mensup tek tek aileler Pevrıziyan aşiretinin tarafını tutarlardı. Yani bizim köyde zorbalık erki Pevrıziyan aşiretinin tekelinde idi. Şirretlik, mızıkçılık, oyunbozanlık, şerlik bu aşiretin sonu gelmeyen kabadayılık gösterileriydi. Gerniyan aşireti yalnızdı. Zaman zaman Pevrıziyan aşiretinin üç alt kabilesi olan Arzeleran, Kaboleran ve İpoleran'a mensup bazı ailelerin desteğini alıyordu. Çünkü bu ailelerle hısımlık ilişkisine sahipti. Gerniyan aşireti yalnız olduğu, karşı tarafın baskısına sürekli maruz kaldığı için, bu aşirete mensup aileler kendi aralarında sıkı bir dayanışmaya sahiptiler. Aralarındaki sürtüşmeleri mümkün mertebe dışarıya duyurmaz, sırlarını dışarıya vermezlerdi. Pevrıziyan aşireti, Gerniyan aşiretinin dayanışmacı geleneğini çok kıskanırdı. Biraz önce Gerniyan aşiretinin tek bir kabile görünümü arzettiğini, Delhesenan diye nitelendiğini belirtmiştim. Burada bir ayrıntıya daha değinmem lazım. Aile bölünümü nedeniyle Gerniyan aşiretinin tabanı, belli ölçüde alt ka-

bilesel renk taşıyan üç ailenin ismini kapsıyordu: Delhesenan, Koseleran, Kozakleran. Delhesenan kalabalık olduğu için Kossukleran ve Kozakleran onun uzantıları gibiydi. Bu üç kabile her zaman "biz Gerniyanız" dedikleri, alt kabilesel farklılığı arka plana attıkları halde, Pevrıziyan aşiretinin mensupları, çoğunlukla kendilerini alt-kabilesel isimleriyle ifade ediyorlardı. Örneğin, "biz Xıdeleranız", "biz Reşitleranız", "biz Arzelaranız" gibi. Bu durumdan hareket ederek, "Gerniyan aşireti tek bir kabile görünümü arzeder" demiştim.

Pevrıziyan aşiretinin alt kabilelere daha derinlemesine bölünüşü, alt kabileler arası duygusal bağın zayıflaması, Gerniyan aşiretine avantaj sağlayan bir başka nedendi. Öyle ki, bazen Pevrıziyan cephesinde alt kabileler arası çelişki derinleşip, Pevrıziyan-Gerniyan çelişkisinin önüne geçebiliyordu. Bu patlaklık çok seyrek olarak Gerniyan kesiminde de olurdu. Benim çocukluk dönemimde Delhesenlerden Ap Bedo, Kossıklerden Ap Vıco'yu bıçakladı, aralarındaki husumet senelerce sürdü. Gerniyan aşiretini ufak-tefek desteklere kavuşturan başka olanaklar da vardı. Benim ailem bu desteğin tipik bir örneği idi. Çünkü benim babam Aliye Delhesen'le müsahipti. Alevilik inancına gönülden bağlı biri için müsahiplik, kirvelik bağı (ki, bunlara ikrar bağı denir), akrabalık (kan) bağından daha değerlidir. Benim peder, alevi inancına gönülden bağlı, özü ve sözüyle bu inancın çizgisinden sapmayan biriydi. Müsahiplik bağından ötürü benim peder Delhesenleri daima kollardı. Köyümüzde en büyük kavga yine benim çocukluk dönemimde oldu. Kavgada Sılemane Delesen (Delhesen) öldürüldü, köy senelerce kan davasının ızdırabıyla inledi durdu. İlerde bu olayı etraflıca anlatırım. Diyeceksinizki Cafıkan aşireti de yalnızdır. Üstelik Gerniyan'dan daha zayıftır, ezilmeye daha müsaittir. Ama neden Pevrızi yanların şimşeğini Cafıkan değil, hep Gerniyan aşireti üstüne çekmiştir? Cafıkan aşiretinin mensupları uyumlu insanlardı. İçlerinde karıştırıcı tipler yoktu. Gerniyan aşiretinde hatır-gönül kırıcı, karıştırcı tipler vardı. Rahmetlinin mezarda kulağı çınlasın, öldürülen Süleyman amca böyle bir tipti. Ağzı bozuktu, kırıcıydı, karıştırıcıydı, köy diliyle "çort bir adam"dı. Ölümüne sebebiyet veren kavganın ilk ateşleyici kıvılcımları kendi küfürleri olmuştu. Şüphesiz Pevrıziyan-Gerniyan sürtüşmesinde ana taşıyıcı güç, Pevrıziyan aşiretindeki karıştırıcı takımdır. Xıdelerden (benim kabile) Husene Momo (Husene Kışşo) Husene Ezo (gurbetçi amcam), Reşitlerden Kekoye Reşit, Kissiklerden Husene Kuto, Hemediye Şaye, Arzelerden Husse Reş, Kabolerden Sılıke Kabo, Da-

dışlardan İzzete Dadış, karıştırıcılık bayrağını taşıyan zatlardı. Pıttolardan herkes karıştırıcıydı. Gerni kesimindeki bayraktarlar ise şunlardı: Sılemane Delesen, Aliye Delesen (babamın müsahibi), Bedoye Delesen, İbrayme Vıco, Avdılaye Collık. Çocukluk dönemimi esas alarak, karıştırıcılar listesini verdim. Önceki dönemlerin "bay karıştırıcılar"ını bilmiyorum. Annemle babamın anlatımından, biz Xıdelerden Kalıke Ezo'nun karıştırıcı olduğunu çıkarıyorum. Eh, Seyitcane'nin de karıştırıcılık tarağında biraz bezi varmış. Dedeye dil uzatılmaz, ama ne yapayım? Dedeye torpil geçtiğimi öbür karıştırıcılar sonra duyarlar, bu haksızlığa isyan ederek bu kez öbür dünyayı karıştırırlar. Ezo dedem ise farklı bir karıştırıcıymış. Karıştırıcılık bayrağını, kimsenin cesaret edemediği bir başka alanda da gezdirmiş. Seyitcane'nin bazı kurallarına karşı çıkıp alevilik ananesini karıştırmış, bu yüzden afaroz edilip cemlere sokulmamış. Ezo dede bu afaroz cezasına tınmamış, millet cemde Hazreti Hüseyin ağıtını yaparken, o odasında bacak bacak üstüne atarak "Koffi belle, koffi witte" adlı kürtçe türküsünü çağırmış. Ezo dedenin karıştırıcılığı böylesi durumlarda ilerici rol oynamış. Ezo dedeye ikili tavır: Kötü karıştırıcılığına (öbürlerininki gibi) hayır, iyi karıştırıcılığına evet!.. Karıştırıcılığın da iyisi mi olurmuş? olur olur. Sen yalnızca "somut şartların somut tahlili"nden şaşma.

Önceki açıklamalarımdan anlaşılacağı gibi ailem. daha doğrusu babam Pevrıziyan aşiretinin Xıdeleran alt kabilesine mensuptur. Babam diyorum, çünkü aşiret bağının oluşumunda annenin rolü sıfırdır. Ataerkil sistemin aşiret belirleme toplumsal yasası böyle. Gerçi annem de Pevrıziyan aşiretine mensup bir aileden gelmeydi. Ama bu aşiretin alt kabilesi olan Xıdeleran'a değil, Tiyarleran'a mensuptu. Üç erkek, dört kızdan oluşan biz yedi kardeş göğsümüzü gere gere derdik ki, "biz Xıdelerdeniz" Ya Tiyarlar?! Onlar aşiretimiz değil, dayılarımızdır. Anne çocuğu dokuz ay karnında taşıyor, kanıyla-canıyla besliyor, doğuruyor, büyütme çilesinin yüzde doksanını sırtında taşıyor, ama aşiret bağını belirlemede sıfırlık bir role sahip oluyor. Ne "adaletli" belirleme değil mi? İşte feodal kültürün kadına verdiği değer...

4. babamın kabilesi: xıdeler

Xıdeler kabilesine (sülalesine) biraz değinmek istiyorum. Yani benim sülaleye. Bu tanım Hıdır (Ide) adından geliyor. Xıde'nin dört oğlu varmış. Memedali, Sılo (dedem, babamın babası), Mamo, Ezo. Yani

Mehmet Ali, Süleyman, Mahmut, Aziz. En büyüğü Mehmet Ali ergen bir delikanlı iken ölmüş. Öbürleri yaş sırasına göre Sılo büyüğü, Mamo ortancası, Ezo küçüğü. Xıde'nin kızları da varmış. Sayısını kesin bilmiyorum, fakat yanılmıyorsam babam iki halasından sıkça sözederdi: Meta Arz (Karapınarlı Dursun Ağa'nın eşi), Meta Ekko, (Arzu hala, Elif hala). Mamo dede kendi halinde biriymiş, kimsenin etlisine-sütlüsüne karışmazmış. Sılo ve Ezo dedeler ise zampara tiplermiş. Sılo, Ağa'nın dul kızkardeşine, Ezo ise Ağa'nın hanımına dolanıp dururlarmış. Ağa bu manzarayı çakmış. Onun için Xıdeler sülalesine mensup ailelere en verimsiz yerleri satmış. Üstelik pahalı. Ağa da zamparalardan hıncını böyle almış. Sılo ile Ezo'nun uçkur belası kefaretini kendi halindeki Mamo da çekmiş. Berikiler uyanık, Mamo saf. Belki de ceremenin ağır payı Mamo'ya düşmüş. Çünkü kardeşlerin en yoksulu Mamo imiş. Mamo hanımıyla yetinirken, Sılo ve Ezo dışarda çöplenmeyi adet haline getirmişler. Bir keresinde Sılo dedem demekki uygun yer bulamamış, fırsatı da kaçırmak istememiş, Ağa'nın dul kızkardeşini kenefin (köyde tuvalete kenef denir) içine sokmuş. Ebem Hanife bunu görmüş. Kenefi taş yağmuruna tutmuş. Dedemin kafası kırılmış, sevgilisinin orası-burası morarmış. Fırsat dedeme zehir-zukkum olmuş. Ebeme komalık bir dayak atmış. Köy kafasıyla bu olayı değerlendirmemiz ilginçti. Dedemizin hovardalığıyla övünürken, ebemizin tepkisine içimizden bozuk çalıyorduk.

5. dursun ağa bir despot değil

Unutmadan bir noktanın altını çizmek istiyorum. Anlatılarım Dursun Ağa'nın ve diğer ağaların birer despot oldukları izlenimini yaratabilir. Bu doğru değildir. Örneğin Dursun Ağa, zamparalıklarından ötürü Sılo ve Ezo dedeleri vurdurtmamış. Bunu yapacak gücü vardı. Yalnızca verimsiz arazi satımıyla onları cezalandırmış. Daha önemlisi Dursun Ağa, Sılo ve Ezo'nun eşlerine bir hakarette bulunmamış, başka erkekleri bu iş için kullanmamış. O günün ahlak anlayışı boyutunu gözönüne alırsak, gerçekten az insanın gösterebileceği bir erdemliliktir bu. Bazıları "Aaa, boynuzlu olmak da erdemlilik midir?" deyip, aklımı oynattığımı, çizgiden saptığımı düşünebilirler. Aklımı oynatmadım bir, o antika çizgiden saptığım yıllar oldu iki. Bizim "ahlakçılar"ın bunun erdemlilik olduğunu anlamaları için daha fırınlarla ekmek yemeleri gerekir. Boşuna kasılmasınlar, özellikle bu konuda

çağdaş ölçünün kilometrelerce gerisindeler. Her ne sebepten olursa olsun Dursun Ağa'nın bu olgunluğunu erdemlilik sayıyorum. Konumuz, yöremizdeki eski köy ağalarının birer despot olmadıklarıydı. Olamazlarda çünkü mahiyetleriyle (yani emir kumanda ettikleri insanlarla) aynı aşiretlere mensuplar. Aralarında kan bağı akrabalığı var. Gerçi aşiret bağı arka plana düşmüş, alt kabile bağları öne geçmiştir. Fakat hısım, musahip, kirvelik bağlarıyla alt kabileler arası duygusal yakınlık belirli ölçüde korunabilmiştir. Küçük çaplı ağalardır, herbirinin hükümleri yalnız bir köyde geçerlidir. Köyün insanlarının bir kısmıyla zaten kan bağı temelinde akrabadır. Bazılarıyla da ikrar bağı (musahiplik, kirvelik) temelinde akrabadır. Akrabalarının akrabalarıyla yakınlığı vardır. Her gün köy insanıyla içiçe yaşamaktadır, bir kaynaşmışlık, aşinalık, senli-benlilik sözkonusudur. Bütün bu duygusal bağlar onların despotça isteklerini frenleyen etkenlerdir. Kanımca onların despotluğunu frenleyen bir ikincil etken ise alevilik inançlarındaki hümanizmdir. Bu ağaları, hatta kürt-alevi toplumundaki ağaları, Diyarbakır, Urfa ağalarıyla kıyaslamamak lazım. Aralarında önemli farklar var.

Yanılmış olabilirim ama, aklımdaki kırık-dökük bilgi kırıntısı ölçeğinde yazıyorum. Dursun Ağa'nın tek oğlu vardır: Hasan Hüseyin. Hasan Hüseyin evlenip çoluk çocuğa karıştıktan sonra genç yaşında ölüyor. Evlat acısı Dursun Ağa'yı derinden etkiliyor. Hasan Hüseyin'in mezarı bizim köydedir. Hasan Hüseyin'in genç dul hanımını ise Dursun Ağa'nın yeğeni Memet Mirza (Hanyeri, Taşpınar, Ördekli ve Sancaali ağası) kaçırıyor. Bu olaylardan etkilenen yaşlı Dursun Ağa, zannederim Taşpınar'a göçüyor ve bir süre sonra ölüyor. Çadıryeri'de Dursun Ağa'nın halefi olarak akrabası Ap Allık kalıyor. Galiba o Dursun Ağa'nın yerini dolduramıyor. Apallık'ın (Ap Allık) sağlığındamı yoksa ölümünden sonra mı bilemiyorum, Dursun Ağa'nın mülkü satılmaya başlanıyor. Hanedan ailesinin ekonomik gücü zayıflayınca otorite Seyitcane'ye geçiyor. Dursun Ağa'nın kabilesinden aydın, politikacı şahsiyetler çıkmıştır. Örneğin Taşpınar kökenli iki politikacı sayabiliriz: Hayri Öner. Zannederim Hukukçu 1980 öncesi CHP Adana Senatörü. Ali Haydar Binboğa (Mehmet Mirza'nın oğlu) Kayseri-Sarız yöresinde tanınmış bir sima. Benim okul arkadaşım Ali Rıza Binboğa, Ali Haydar Binboğa'nın yeğeni, müzik alanında belli bir ün kazandı. Yani eski ağalarımızın oğulları, torunları okudular, aydınlandılar, dedelerinden daha görgülü şahsiyetler oldular.

6. köyün baş dedesi: seyit cane

Biz dönelim köyün baş dedesi Seyitcane'ye. Dini otoriteyi alevilik geleneğine göre baba ocağından miras olarak devralmıştır. Dursun Ağa kabilesinin malum durumu nedeniyle geleneksel otorite sallantıda. İşte bu boşluğu Seyitcane dolduruyor. İmirgazi'de hem dinsel, hem geleneksel otorite Seyit Veyyis'in elinde idi. Çadıryeri'nde de artık her iki otorite Seyitcane'nin elindedir. Anlatılarda şu çıkıyor: Birinci Dünya Savaşı'nın son döneminde ve Kurtuluş Savaşı sırasında Çadıryeri köyünde tüm otorite Seyitcane'ye geçiyor. Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında (1917 ya da 1918 olabilir) babamı Seyitcane harbe gönderiyor. Kurtuluş Savaşında ise Seyitcane İsmail (Çollo) amcamı harbe göndermek istiyor. Çünkü babam sırasını savmıştır. Çollo amcam yeni evli olduğu için savaşa gitmek istemiyor. Onun yerine, onun kimliğiyle babam harbe gidiyor. Bu konuya ilerde tekrar değineceğim.

7. sılo dedemin ailesi

Gelelim Sılo dedemin ailesine. Sılo, Mamo, Ezo kardeşler evliliklerinin ilk yıllarında tek bir aile çatısı altında birlikte yaşıyorlar. Ailenin sevgilisi Ezo'dur. En akıllısı da odur. Hemen burda belirteyim: Sılo ve Ezo dedeleri tanıma şansım oldu. Küçüklüğüme dek yaşadılar, simaları hala zihnimde. Ölümlerini hatırlıyorum. Evet, Ezo ailenin baştacı. Ezilmesin, yıpranmasın diyerekten Sılo ve Mamo, Ezo'yu fazla çalıştırmıyorlar. Ailenin varlık koşulları ölçüsünde Ezo giyiniyor, kuşanıyor, misafirliklere gidiyor, fiyaka satıyor. Gelinlerin içinde de Ezo'nun hanımı Gülük, en güzel kutnuyu giyen, mal-melal pisliğiyle en az uğraşan, tereyağı, kaymak, üzüm, dut, kayısı kurusu gibi evin değerli yiyeceklerinden en fazla pay alan gelin oluyor. Çünkü Ezo'nun hanımı Ezo'ya yakışır olmalı. Bu ayrıcalık ailede öyle fazla yadırganmıyor.

Ebem Hanife'nin aile içindeki rolü tipiktir. Üstlendiği işler açısından Hanife ebeme ailenin dördüncü erkeği diyebiliriz. O, adeta ailenin tüccarıdır. Bu, ona yakışan en uygun sıfattır. Sılo dedem, komşu ya da uzak Türk köylerdeki un değirmenlerinde avşancılık (usta değirmenci, çırak değirmenciye tosçu denir) yaparak ailenin geçimine katkı sağlıyormuş. Hanife ebem ise boz eşeğini yedeğine alıp alış-veriş işleriyle meşgul oluyormuş. Yılın dört mevsiminde gece-

gündüz demez, boz eşeğiyle yollarda taban tepermiş. Korku nedir bilmezmiş. Köylüler bir bakıyorlarmış ki, Hanife ebem, sıvı pekmez, kuru ya da yaş üzüm, dut, ceviz, domates yüklü boz eşeğiyle Farsak köylerinden (sebze ve meyvesi bol olan orman köyleri) geliyor. Bir keresinde boz eşeğiyle kurtlara yem olmamak için Hanife ebem, poposuna kocaman bir çalı bağlamış, haşt-huşt sesleriyle saatlerce yürümüş. Çevresini saran kurtlar, çalının gürültüsünden korkmuşlar, üstüne gelememişler. Yine bir başka seferinde ebem boz eşeğiyle pekmez getiriyormuş. Kar çok, boz eşek yükü taşıyamamış. Ebem pekmez yükünü kara gömüp, boş eşekle eve dönmüş. Ertesi gün birkaç yardımcıyla pekmezi almaya gitmiş. Ne çareki, pekmezi gömdüğü yeri bir türlü tespit edememiş. Beraberindekiler "nereye gömdün?" diye sorunca, ebem gökyüzüne bakmış, "bir bulutun hizasında kara gömdüm, şimdi o soyka bulutu göremiyorum" demiş. Beraberindekiler katıla katıla gülmüşler. Açıkgöz tüccarın tezat saflığı... Eli boş eve dönmüşler.

Ailenin rençberlik işlerinin neredeyse tamamı Mamo'nun sırtına biniyormuş. Hanımı Zene gelin ise ev işlerinde aynı rolü yükleniyormuş. Ezo ile eşi Gülük gelin, dediğim gibi en az yorulan aile bireyleri. Büyük ailenin yaşam serüveni, kardeşler birbirinden ayrılana dek böyle devam edip gitmiş.

Sılo dedem ve Hanife ebem, üç çocuk sahibi bir eş. Babam, Çollo amcam, Menevşe halam. Çolo amcam bir, babam iki, Menevşe halam üç numaralı. Evin, başgöz olup dünya evine giren (evlenen) ilk evladı babamdır. Aslında dedemin her üç evladı da saflıkta kıdemli insanlar. Ama en kıdemlisi tartışmasız Çollo amcam imiş. Babam onun yanında açıkgöz sayılır olmalı ki, evlilik kıdeminde ilk sırayı kapıyor.

8. annemle babamın evlenişi

Kardeşlerinden ayrılıp tek başına bir aile oluşturduktan sonra Sılo dedemin vaziyeti coğrafyası şöyle: Kendisi değirmenlerde avşancı olarak dirsek çürütmeye devam etmek zorunda, çünkü en iyi becerdiği iş budur. Mülk üç erkek (kız evlatların geleneğe göre mülkiyet hakkı yoktu, halen de yoktur) evlat arasında bölünüp küçüldüğü için, tarla rençberliği evin geçimini zaten karşılamıyormuş. Hanife ebem "tüccarlığa devam!" demiş, ev işlerine bakmamış bile. Menevşe halam gelip geçici, bugün var, yarın yok. Kız evladı dediğin bir kuş. Eloğlu gelir ister, o da uçarak bir gün evi terkeder. Eve acilen bir gelin ge-

tırmenin gereksinimi gelip kapıya dayanmış. Hem zaten oğlanlar sırık kadar olmuşlar, evlilik kemaline ermişler. Bu düşünceleri kafasında evirip çeviren Sılo dedem, kepini dizine koymuş, düşünmeye başlamış: "Çollo'yu evermeye kalksam, saftır, kimse kolay kolay kız vermez. Mecburen geleneği bozup Meme'yi bir an önce baş göz etmeliyim. Vakit varken, kız uçup evin hali harabeye dönmemişken elimi çabuk tutmalıyım." Böylelikle babamın evliliği gündeme gelmiş. Babam, "abimi çiğneyemem" deyip itirazda bulunmuş ise de Sılo dedem takmamış.

Feleğin ters işine bakın ki, Çadıryeri'nin fukara Sılosu, Hayneri'nin hanedanı İbrahim Kâh'ın kızına dünür gidiyor. Sanki fakirlere kıran girmiş!.. Şans hep zenginlere gülmez ya, arada bir fakirlere de güler. Onlar da allahın kulu. İbo dedem hiç zorluk çıkarmamış. "Dürüst bir ailedir" demiş, allahın emri peygamberin kavliyle annemi babama vermiş. Annemle babam birbirlerinin yüzünü görmüş değiller. Kör mü, topal mı, sağır mı, güzel mi, çirkin mi? Birbirleri hakkında hiçbir fikirleri yok. Olsun!.. Ne çıkar?! Babaları uygun görmüşler ya, sen ona bak! Ama yine de her iki dedemin hakkını yememek lazım. Dünür yolculuğuna çıkmadan önce Sılo dedem babama demiş ki, "oğlum, Hanyerili İbrahim Kâh'ın kızını sana istemeye gidiyorum, ne diyorsun?" Babam, "sen uygun görmüşsen ben ne diyebilirim ki?" deyip dedemi yanıtlamış. Bu kısa ve kestirme kararın akabinde dünür heyeti İbo dedemin konağına postu sermiş. Yalnız, bundan önce gizliden bir nabız yoklaması yapılmış. İbo dedem, "kızım henüz evlilik çağma girmemiştir" demiş. Bu yanıtın bizim o taraflarda "yeşil ışık yakma" anlamına geldiğini herkes bilir. "İstemeye gelebilirsiniz" gizli anlamını içinde taşır. İbo dedemin konağında hoşgeldin kahvesi içilir, yemek yenir. Ardından tabakalar açılır, sert kaçak tütününden okkalı sigaralar sarılıp yakılır, tespihler şakırdatılarak çekilir. Dereden tepeden konuşularak ısınma hareketi yapılır. Nihayet dünür heyetinden ağzı en güzel laf yapan zat (ki, bunlar hatırlı kişiler), "allahın emri peygamberin kavliyle komşumuz Sılo'nun küçük oğlu için kızınızı istemeye geldik" diyerek esas konuyu açar. Bunun üzerine İbo dedem odadan çıkar, evdamında (mutfak) beklemekte olan annemin yanına gider. "Kızım bu millet Çadıryerili Sılo'nun küçük oğlu için sana dünür gelmişler, ne diyorsun" diye sorar. Annem ağlayarak dedemin elini öper ve "sen uygun gördükten sonra ben ne diyebilirim ki" diye yanıtlar. Bu "demokratik danışma"dan sonra söz kesilir, tatlı yenir, annem babama nişanlanır.

Babam nişanlanmaya nişanlanır, fakat nişanlısının yüzünü görmüş değil. Merak içinde kıvranır durur benim peder. Daha fazla sabredemez, nişanlısını görmeye karar verir. Tabii ki eli boş gidemez. Hediye için bir altın bilezik temin eder. Bir gece vakti Hanyeri köyünün yoluna düşer. Gündüz gidemez, çünkü geleneğe aykırı. Alimallah insanı kınama bombardımanına tutup dokuz köyden kovarlar. Babam öyle bir illegaliteye bürünür ki, benim cunta dönemlerindeki illegalitem onunkinin yanında haltetmiş. Neyse peder patikalardan, kuytu yollardan süzülerek Hanyeri'ye varır. Gece sesiz, in-cin top oynuyor. Herkes derin uykuda, popolarda zıplayan pirelerin gıdıklamaları bile tesirsiz. Kimsenin ruhu duymadan bir tanıdık eve sızma hareketi yapar.

Plan şöyle: Babamı annemle buluşturmayı örgütleyen çöpçatan bayan, Memede Meğsıke'nin ev damında kilim dokuyor. Babam sabahın şafağında buraya götürülüp zula edilecek (saklanılacak), bir bahaneyle annem buraya çağırılacak. Annemin bu buluşmadan haberi yok, zaten olmaması gerekir. Olursa kattiyen gelmez. Çöpçatan bayan şafakta babamı kilim dokunan yere götürür, bir köşede zulalayarak üstüne çul atar. Planın birinci raundu tamam. Babama diyor ki, "ev damının kapısını dışardan üstüne kilitliyorum. Merak etme, kimsecikler gelmez. İçeride sessizce bekle. Kapıyı tıklayan olursa ses etme ve açma. Kahvaltı vakti nişanlınla gelirim. Anahtar tıkırtımızı duyar duymaz zulanda gizlen. Bir bahaneyle ben çıkar, dışardan ikiniz üstüne kapıyı kilitlerim. Görüşmenizi yaparsınız." Bizim hünerli çöpçatan kahvaltı vakti dedemin evine gider. Yardım maksadıyla annemi kilim dokumaya çağırır. Annem "işim var" derse de ısrar karşısında gitmek zorunda kalır. Birlikte kilim dokunan eve giderler. Annem içeri girer girmez köşedeki çul yığınına gözü takılır. Sanki çul oynamış gibi bir hisse kapılır. Çöpçatan kadın anasının gözü. Annemi laf salatasına tutarak şüphesini dağıtır. "Hele sen dokumaya başla, benim dışarda biraz işim var" der, çıkar ve dışardan annemin üstüne kapıyı kilitler. Annem manzarayı çakar, ama çok geç. Kapana kısılmıştır. Vargücüyle kapıya yüklenir, fakat imkansız. Kilidi kıramz. Tam bu sırada babam çulun altından fırlar. Annem "aç kapıyı, yoksa bağırırım" diyerek çöpçatan bayanı tehdit eder, ama boş. Kadın çoktan uzaklaşmıştır. Babam anneme doğru birkaç adım atar, sert bir sesle "keçileşme" der. Kısa bir sessizlik olur. Babam yumuşak bir sesle "seni görmeye geldim" der ve bileziği annemin bileğine takar. Annem sinir ve utanç terine bulanır. Bakışlarını başka

taraflara yöneltir, doğru dürüst babamın yüzüne bakamaz. Kilim dokumaya başlayarak, ağır atmosfere katlanmaya çalışır. Gergin havada kırık-dökük bir iki sohbet, derken çöpçatan çıkagelir. Aslında buluşma, özellikle annem için bir çile olmaktan öteye gitmez. Bir süre sonra düğün oluyor. Annem, varlıklı baba evinden kopup, yoksul koca evine geliyor. Orada kendisini yepyeni bir hayat beklemektedir.

9. ibo dedemin ailesi

Birkaç paragrafla İbo dedemin ailesel durumuna değinmem lazım. İbo dedem, Çadıryerili Dursun Ağa kadar zengin, onun ayarında otoriteye sahip değil. Ama Hanyeri köyünün en ileri gelen ailesi mülkü herkesinkinden fazladır. Evi herkesin evinden daha şatafatlı. Köye gelen hatırı sayılır misafirleri ve devlet adamlarını o ağırlar. Sorunu olan herkes ona koşar, çözümsüzlüğe giren herkes ona akıl danışır. Konu-komşu arasındaki sürtüşme ve kavgalara müdahale eder, küsleri barıştırır, davaları sulh eder. Köyün yoksullarına yardım eli uzatır. Kısacası köyün toplumsal yaşamına yön veren tek otorite.

Annem çiçeği burnunda gencecik kız iken Sırme (Sırma) ebem ölür. Babamın yaşıtı İso dayım, annem ve Ğello dayım öksüz kalırlar. Dedem kısa bir dulluk devresinden sonra ikinci kez evlenir. İkinci eşinden iki kız çocuğu daha olur. Annem gelin olduktan sonra İso dayım köyünde genç bir kızla nişanlanır. Bu arada annem ilk doğumunu yapar, Mustafa abim dünyaya gelir.

Bir kış günü İbo dedem atına binerek Sarız tarafına misafirliğe gider. Tam bu sırada aile büyük bir felakete maruz kalır. Hanyerililer bir sabahın seherinde kalktıklarında dedemin evinin çığ altında kaldığını görüyorlar. Yediden yetmişe tüm köylüler kazma ve kürekleriyle kurtarma çalışmasına koşuyorlar, akşama kadar aralıksız çalışıyorlar. Ne yazık ki hiç kimseyi kurtarmaya muvaffak olamıyorlar. Dedem ve annem dışında aile bireylerinin hepsi telef oluyor. Bu felaketin neden olduğu büyük acı, dedemle annemin yaşamlarının kopmaz bir parçası oldu. Aklını oynatmasın diye, köylüleri ağırlıklarını koyarak, dedemi apar-topar köydeki bir dul kadınla evlendiriyorlar. Bu, dedemin üçüncü evliliği oluyor. Dedem üçüncü eşiyle üç evlada kavuşuyor. İki oğlan bir kız. Çocuklarına, çığ altında yitirdiği evlatlarının isimlerini veriyor. İsmail, Halil, Huri. Bunlar dedemin son çiçekleri. İsmail dayım iki yıl önce öldü. Halil dayım ve Huri teyzem yaşıyorlar.

Vallahi İbo dedemin zamparalığına değinmezsem hakkını yemiş olurum. Sılo dedem baldırı çıplaklığıyla Dursun Ağa'nın dul kızkardeşine dolanır da, İbo dedem varlığıyla neden boş dursun? Neden zamparalık ağacına taş atıp birkaç olgun-dolgun meyve koparmasın?! Koparmış ki, sormayın gitsin... Hem de epeycesine... Eee, köyün en varlıklı, en akıllı, en fiyakalı erkeği. Köyün oynak güzel kadınları Fatih burunlu dedeme göz süzünce adamcağız ne yapsın?!! Böyle güzelleri kırmak insanlığa sığar mı?! Hem onların kocaları da sünepe olmayaydılar. İbo dedemin zamparalık serüvenleri epeyce olmuş.

İbo dedem tam bir asır yaşadı Doğumu zannederim 1860 ve civarı. Yanılmıyorsam dedem 1963'de öldü, 62'de olabilir. Dedemin asırlık ömründe kimler gelmiş geçmiş, neler kazanmış, ona bakalım: Sultan Mahmut, İslahat Hareketi, Mustafa Reşit Paşa, Otuz küsur yıllık Abdülhamit (Sultan Hamit) dönemi, Sultan Reşat dönemi, Vahdettin dönemi, Tanzimat Hareketi, Jön Türk Hareketi, Damat Ferit Paşa, Enver Paşa, Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Çerkes Ethem, Celal Bayar, Rauf Orbay, Menderes, Cemal Gürsel, Osman Bölükbaşı, Ragıp Gümüşpala, Turhan Feyzioğlu, Osmanlı Rus Harbi, Trablusgarp Harbi, Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Hitler, Musolini, Paris Komünü, Sovyet Devrimi, Çin Devrimi, Marks, Engels, Lenin, Stalin, Mao, Türk, Cezayir ve Vietnam Kurtuluş savaşları, Kore Savaşı ve Küba Devrimi, Koçgiri-Şehsait-Ağrı, Dersim gibi Kürt İsyanları, Mustafa Alişan Beyler, Seyit Rıza.

İşte benim o zampara İbo dedem, tüm bu saydığım tarihi olaylar ve şahsiyetlerle aynı zaman dilimlerini paylaşmıştır. Geçmişteki haberleşme olanaklarını gözönüne alırsak, bazılarından bihaber olduğunu söyleyebiliriz. Bazıları hakkında kulaktan birşeyler duymuştur. Bunların etkisini ruhunda hissetmiştir. Örneğin, Kurtuluş Savaşı, Trablusgarp, Balkan ve İki Dünya Savaşları, hele de Koçgiri ve Dersim Kürt Ayaklanmaları. İlginç bir ömür...

Dedeme dayımlar bakarlardı. Bazen de aylarca bizde kalırdı. Dedemin son ayları bizim evde geçti. Bir gün kapının önünde güneşlenirken gittim yanına oturdum. "Dede bana biraz eski dönemleri anlat" dedim. Yaklaşık bir saat padişahlık dönemlerini anlattı. O anda müthiş bir duygu yaşadım. Karşımdaki beyaz sakallı, kartal burunlu ihtiyar sanki bir tarihi abide idi. O bir asırlık canlı tarih tanığından faydalanmak, o zamanlar aklımın ucundan bile geçmedi. Şimdi şu sersem beynime veriştiriyorum, lakin elden ne gelir!.. Ne

demişler, "kürd'ün aklı sonra gelir." Kürd'ün aklı geldi, ama fırsat uçtu gitti.

İbo dedemin rahatsızlığı idrar yollarında idi. Bizim o tarafların şakacıları dedemin rahatsızlığının nedenini gençlik yıllarındaki zamparalığına bağlarlardı. "Onca hovardalığa demir bile dayanmaz" diyerek esprilerini sürdürürler.

10. sılo dedemin ailesinin savaş dönemlerindeki durumu

Sılo dedemin ailesel öyküsüne devam. Birinci Dünya Savaşı yılları. Osmanlının çatırdama dönemleri. Yoksulluk dizboyunda. Kıtlığı kıtlık kovalıyor. Seferberlik kampanyalarıyla bizim o taraflardan asker tedarik ediliyor. Çoban hakkını ödemeye mecbur gibi, her aile bir ya da iki gencini devletin asker hakkına bedel olarak savaşa gönderiyor. Köyümüzde birçok genç gidip savaşta ölüyor, geride dul eşler, öksüz çocuklar, yüreği yanık anneler bırakıyor. Sılo dedem bu savaşta yakın akraba kaybediyor, lakin evlat kaybetmiyor. Şanslı sayılabilir. Savaşın sonuna doğru babam Suriye cephesine asker edilir. Aylar süren yaya yolculuğundan sonra kafile Fırat'a varır. Salla geçilmeye çalışılır. Babamın bindiği sal devrilir. Çoğu boğulur. Babam yüzme bilmemesine rağmen, suyun içine doğru uzanmış sarmaşıklara tutunarak, şans eseri kurtulur. Firar kararı alarak yolculuğun istikametini tersine, eve yöneltir. Yolda çapulcu takımının saldırısına uğrar. Yine şans eseri, öteden gelen silahlı bir atlı tarafından boğazı kesilmekten kurtulur. Korkunç çilelerden sonra eve ulaşır.

Babamın firarları bir hayli kabarık. İyi de yapmış. Vatan-millet nutuklarına fazla itibar etmemiş, eşini, çocuğunu, yakınlarını, canının tatlılığını düşünerek firar mekanizmasını bolca çalıştırmış. Gerçi o dönemde firara kalkışmayan asker parmakla sayılacak kadar az. Ama riskli iş. Daha firarın başında mıhlanabilirsin. Hele ki firar yolculuğu... Cephedeki savaştan daha ürkütücü. Yayan-yapıldak, açsusuz, gece yıldızlara bakarak sıla istikametine kaba tahminle yürüyeceksin, gündüz deliklerde gizleneceksin. Yine de bir kısım insan bu sayede postu kurtarmış.

Böylesine curcunalı bir dönemde annem gelin oluyor. İbrahim Kâh'ın varlıklı evini bırakarak, Sıloye Ğirebe'nin yoksul evini mekan ediniyor. Yeni ev, eski evin yanında tam-takır, kuru-bakır. Üstelik fukara Sılo bir oğlan evermiş, bu yüzden ev borca batmış, daha da yoksullaşmış. Böyle kritik dönemlerde İbo dedemin desteği imdada ye-

tişmiş, sevgili kızının yoksulluğu bir nebzecik hafiflemiş. Evde un bitip çaresiz kalındığı zaman, annem hemencecik babasına koşarmış. Hele çığ felaketinden sonra İbo dedem için annem, eski aileden kalan tek yadigâr. O yüzden annem için daha da hassas olmuş. İbo dedem babamı her zaman sevdi. Onu, çığda yitirdiği İso dayımın yerine koydu. İşin gerçeği, babam da hani sevilecek damat. İlerde babamın özelliklerinden uzunca sözedeceğim. Kayın pederinin sevgisine layık biri olduğu açıkça görülecektir.

Babam evlendikten belki bir yıl sonra (kesin bilmiyorum) Çollo amcam evleniyor. Tesadüfe bakın ki, yeni gelin annemin adaşı. Her ikisinin adı Sultan. Çifte Sultan gelinler. Sultan yengemin kendisinden daha güzel bir gelin olduğunu annem anlatmıştır. Sultan yengem bizim köylü değilmiş. Galiba Sarız taraflarındanmış, kesin bilmiyorum. Annem ise görgü bakımından Sultan yengemden üstünmüş. Evin kıymetli gelini tartışmasız annem imiş.

Çollo amcam saf, ama hızlı. Hemencecik baba oluveriyor. Derken gelinler yarışırcasına çocuk doğurmaya başlıyorlar. Beş doğum annem, dört doğum yengem yapıyor. Annemin bir oğlan bebeği doğumdan bir hafta sonra ölüyor. Hamide adlı kızı da galiba iki yaşında ölüyor, kalıyor üç çocuk. Amcamın çocuklarında bir kayıp yok.

Burada yine savaş konusuna dönmek zorundayım. Birinci Dünya Savaşı bilinen sonla bitmiş, Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Yeniden asker istenir. Asker listesini Seyitcane hazırlıyor. Bu kez sıra amcamda. Fakat amcam yeni evli, gitmek istemiyor. Babam düşünür "kardeşim askere gitmezse müfreze gelip kapıya dayanacak, babamı karakola götürüp dövecek, ailenin huzuru temelli bozulacak. En iyisi kardeşimin yerine, onun kimliğiyle ben harbe gideyim." Babam kararını aileye açıklar. O sırada annemin üstüne sanki bir kazan dolusu soğuk su dökülür. Şok olur. Hiç bir şey diyemez, yalnızca için için ağlar. Babam Seyitcane'nin yanına gider, durumu anlatır. Seyitcane'ye göre hava hoş. Aileden biri savaşa gitsin de, hangi kardeş olursa olsun, farketmez. Zaten o dönemde doğru-dürüst resimli, ispatlı nüfus cüzdanı bile yok. Çollo amcamın kayıttaki adı İsmail'dir. Fakat kimse İsmail demez, Çollo diye hitabeder. Babam İsmail adıyla cephe yolculuğuna çıkar. Yanında halasının oğlu Çevto ve başka komşular. Asker adaylarının ayağında çarık, üst başları yırtık pırtık. Bu vaziyetle aylarca taban teperler. Nihayet Ankara'nın batısındaki Haymana Cephesine ulaşırlar.

Babam bu cephede tam iki ay siperlerde çarpışıyor. Cephe denetimi esnasında Atatürk'ü bizzat gözleriyle görüyor. Bu savaşta ba-

bamın firar diye bir niyeti yok. Ancak bir gün beklenmedik bir olay oluyor. Halasının oğlu Çevto (Hüseyin)'nun yaralandığını, iki cephe arasındaki arazide kaldığını duyuyor. Gidip kurtarması için komutanından izin istiyor. Komutan izin vermiyor. Çünkü, kurtarayım derken babam da ölebilir. İkinci istemede azarlanıyor. Bu kez babam gizlice gitmye yelteniyor ve yakayı ele veriyor. Komutan babama dayak atıyor, disiplinsizlik yaptığı için o gece hakkını avucuna koyacağını söylüyor. Bu tehdidin geceleyin arkadan vurdurtmak olduğunu babam biliyor. Babam akşama kadar hem savaşıyor, hem de ne yapması gerektiği üstünde düşünüyor. Durum karmaşık. Komutanın, gece bir asker vasıtasıyla kendisini arkadan kurşunlatacağını çok iyi biliyor, çünkü iki ay zarfında böylesi infazlara şahit olmuştur. İki aydır cephede. Savaş psikolojisi kendisinde ölümden korkma diye bir duygu bırakmamış. Fakat düşman tarafından değil, kendi ordusu tarafından öldürülmüş olmayı onuruna yediremiyor. Zira künyesi babasına gönderilecek, "oğlun kaçarken arkadan vuruldu" açıklaması yapılacak. Babam bunları düşünerek firar kararma varıyor. Akşamın karanlığı çöker çökmez bir fırsatını bulup karanlığa karışıyor. Çileli kaçış iki ay sürüyor. Bir kaç kez ölümden kılpayı dönüyor. Gece yıldızlara bakarak yön tayin ediyor, doğu istikametine doğru yürüyor, yürüyor, yürüyor. Konya civarında bir eve bir iki haftalığına konuk oluyor. Evin yaşlı reisi babamı saklıyor, besliyor, giydiriyor, büyük bir konukseverlikle ağırlıyor. İhtiyarın üç gelini var, üçü de dul. Eşleri savaşta telef olmuş. İyi yürekli yaşlının bir de genç kızı varmış. İçgüveylik teklif ediyor babama, kalması için çok yalvarıyor. Teklifi yalnızca kızı için değil, gelinleri için de yapıyor. Beğeni hakkı babamın olmak koşuluyla. Tabii mülkünün varisi de babam olacak. Babam bu teklifi geri çeviriyor, çünkü eşi var, çocuğu var. İki ay sonra babam sılasına kavuşmayı başarıyor. Savaşın bitimine kadar İbo dedem babamı saklıyor. Savaş bitiminde firarilere af çıkıyor, böylelikle babam selamete eriyor.

11. hanife ebem ve çello amcamın ölümü

Savaş meşakkatı geride kalıyor, aile biraz kendine geliyor. Künye haberini alma endişesi bitiyor, lakin yoksulluk sürüyor. Adeta ailenin gölgesi. Olsun!.. Savaş bitti ya sen ona bak. Üzüntüsüz bir sürecin başladığı sevinci herkesin gönlünde yeşeriyor. Yaşam bir süre böyle devam ediyor. Fakat uzun sürmüyor. Bir süre sonra evin tüccarı Ha-

nife ebem ölüyor. Onun acısı kapanmadan, ansızın Çollo amcam ölüyor. Sultan yengem altı yedi ay sonra galiba Sarız taraflarından biriyle evleniyor. Geleneğe göre yetim kalan çocuklar baba tarafındaki akrabaya aittir. Üç kız, bir oğlandan oluşan dört çocuk babama kalıyor. Üç de kendisinin var, etti yedi. Babamın küçük kızıyla amcamın küçük kızı, henüz kundak bebekleridir. Geceleri bir beşiği annem, bir beşiği babam sallayıp dururlarmış. Kardeş üzüntüsü ve yedi çocuğun yükü. Hem de fukaralık başa bela iken. Kolay değil.

12. kardeşlerim

Sırayla, ailenin en büyük çocuğu, Mustafa abim. İki numara, amcamdan Menevşe ablam, Üç numara, Huri ablam. Dört numara, amcamdan Halil abim. Beş numara, amcamdan Fatma ablam. Altı numara, amcamdan Hanım ablam. Yedi numara, Hanife ablam. Biz kardeşlerin hepsi, amcamın çocuklarını, öz kardeşlerimiz gibi algılıyoruz. Çünkü onları annem-babam büyütmüş, evermiştir. Amcamın çocukları da aynı duygularla bizleri öz kardeş gibi algılarlar. Annem ve babam onları öz evlatları gibi sevdiler, bağırlarına bastılar. Hanife ablamdan sonra sırayla Zeynep ablam, İsmail abim, Zekiye ablam ve ben doğuyoruz. Yedi biz, dört amcamdan, toplam onbir.

Yeri gelmişken abi ve ablalarımdan kaçı ölmüş, kaçı hayatta, hayatta olanlar şu anda nerede yaşıyorlar, değinmek istiyorum. Mustafa ve Halil abimle, Huri ve Hanife ablam hayatta değiller. Menevşe ablam Adana'da, Fatma ablam, Ankara'da, Hanım ablam Avustralya'da, Zeynep ablam Antalya'da, İsmail abim Almanya Hamburg'da ve Zekiye ablam Kayseri'de yaşıyorlar. Mustafa abimden beş, Menevşe ablamdan dört, Huri ablamdan bir, Halil abimden üç, Fatma ablamdan dört, Hanım ablamdan yedi, Hanife ablamdan üç, Zeynep ablamdan altı, İsmail abimden beş, Zekiye ablamdan yedi olmak üzere toplam kırkbeş yeğene sahibim. Yeğenlerin ezici çoğunluğu evli, herbirinin bir ve birden fazla çocuğu vardır. Yeğen çocuklarının toplam sayısını kesin olarak bilmiyorum. Yüz civarında olduğunu tahmin ediyorum. Yeğen çocukları da yeğen sayılır. Bu durumda üç aşağı beş yukarı yüzelli yeğene sahip olduğum anlaşılmış oluyor. Maşallah, koca bir ordu. Tanrı kem gözlerden saklasın tu tu tu!!!. İsmail abim ve Hanife ablamdan olan yeğenlerimin hepsi ve Halil abimden bir yeğenim Almanya'da Hamburg şehrinde yaşıyorlar. Zeynep ablamdan iki yeğenim ve Menevşe ablamdan bir yeğenim yine Al-

manya'da Renklinghausen'de yaşıyorlar. Hanım ablamdan altı yeğenim Avusturalya'da yaşıyorlar. Öbür yeğenler ülkenin çeşitli yerlerinde. Bizdeki geleneksel ölçüye göre, yeğenler yalnızca öz kardeş çocuklarıyla sınırlı tutulamaz. İkinci, üçüncü, hatta dördüncü dereceden amca, dayı, hala, teyze çocuklarının çocukları da yeğen sayılır. Bu konumda bir yığın yeğenim var, sayısını bilmem zaten olanaksız. Bu yeğenlerimi burada zikretmek zorundayım, aksi taktirde bana kırılırlar. Peki akrabadan olmayan yeğen eşlerini nereye koymalıyım? Mademki geleneksel ölçüden yola çıktım, haydi onları da yeğenler ordusuna kattım gitti. Öf be, ne çokmuş şu benim yeğenlerim yahu!! Bu iki satırla değineyim dedim, nefesim kesildi.

13. saimbeyli ermeni katliamı

Aile seceresi açıklamasına daldım, konuyu dağıttım. Eskiye biraz daha uzanmak istiyorum. Anne ve babamın geçmişle ilgili anlatılarının çoğunluğu savaş dönemleriyle ilgiliydi. Hakları var, çünkü bu dönemlerde derin acılar yaşamışlar. Bunlardan bir tanesi var ki, burada değinmede geçmem olası değil: Saimbeyli Ermeni katliamı.

Bizim köy Sultanlık döneminde Adana'nın Saimbeyli kazasına bağlı imiş. Bu kazanın merkez nüfusunun ezici çoğunluğu Ermeni halkmış. Saimbeyli'nin yerleşim yeri, dikine dağların çevrelediği bir derin vadidir. Yaşar Kemal İnce Memed romanında bu sarp ve vahşi tabiatı güzel tasvir eder. Hele Saimbeyli'nin kuzeyindeki dağ öylesine dik bir yamaca sahip ki, altmış-yetmiş derece eğimindedir dersem herhalde abartmış olmam. İşte Ermeniler, kilisesini bu sarp yamaçta inşa etmişler. Büyüklerimizin anlattıklarına göre, tüm Ermeni evleri yeraltı geçitleriyle birbirine bağlanmış. Kilise de yeraltı tüneliyle evlere bağlanmış.

Osmanlının 1915'te Hamidiye Alayları'yla doğuda yaptığı büyük Ermeni katliamının etkisi ta buralara kadar uzanmış. Saimbeyli'nin bir avuç Ermeni kitlesi Osmanlı ordusuna kök söktürmüş. Kahramanca direnmiş, destanımsı direnişini aylarca sürdürmüş. Osmanlı askerleri kayıp vermiş, telafi için çevre Türk-Kürt köylerinden takviye güç temin edilmiş. Örneğin bizim köyden birçok genç erkek Saimbeyli kuşatmasına katılmış. Takviye asker ve köylülerle Osmanlı ordusu güçbela Saimbeyli'ye girebiliyor. Girebiliyor ama, mesele noktalanmıyor. Zira Ermeniler güçlerini kiliseye yığıyorlar. Osmanlı günlerce savaşıyor, lakin kiliseyi teslim alamıyor. Bakıyorlarki çare kesik, Kayseri tarafından koca bir havan topunu getiriyorlar.

Topun getirilişi ayrı bir serüven. Doğru dürüst yol yok. Bir askerî emir yayınlanıyor: Her köy kendi sınırları içinde topu taşımakla yükümlüdür. Topu, bir önceki köyle olan sınırından alacak, bir sonraki köyle olan sınırına kadar taşıyacak. Fatih'in kızaklı gemileri örneği, öküzler, insanlar topa koşuluyor, "ha babam, de babam" naralarıyla kan ter içinde taşınıyor. Bizim köy, topu, Saraycıklılar'dan devralıyor Onbeş yirmi çift öküz, bir o kadar kuvvetli köylüler topa koşuluyor, Hanyeri köyünün sınırına kadar taşınıyor. Top bu yöntemle, yamacında kilisenin bulunduğu dağın arka yüzüne kadar taşınıyor. Bizim "kahramanlar" bu topun sayesinde kiliseyi teslim alabiliyorlar.

Katliamın en büyüğü bu son raundda yapılıyor. Ermeni halk vahşi bir şekilde öldürülüyor. İhtiyar, kadın ve çocuklardan ibaret küçük bir kafile kalıyor. Bu kafileyi de jandarmalar verilen emir gereği önüne katarak Kayseri istikametine doğru götürüyorlar. Yürüyemeyenlere birer kurşun ve yola devam... Sorumlu jandarmalardan ikisi bizim köylü: Husene Reş (Kara Hüseyin), Sılıke Kabo (Kabo'nun oğlu Süleyman). Her iki jandarma köyün uyanık tipleri. Ve her ikisi bacanak. Kafile bizim köyde mola veriyor.

O zamanlar bizim köyün muhtarı Ap İpo (İpo emmi) imiş. Ap İpo'nun hanımı Fatık ise dik başlı, deli-dolu bir kadınmış. Başta amojına Fatık olmak üzere köy kadınları tutsakların haline üzülüyorlar, gözyaşı döküyorlar. Tutsakların karnını doyuruyorlar, çıplak olanları giydiriyorlar. Muhtar Ap İpo'nun Fatması, kafilede, bir gonca gül kadar narin ve sevimli iki küçük kız görür, bu iki yavru için yüreği burkulur. Hemencecik o dakikada kafasına koyar: Neye mal olursa olsun bu iki kız yavrucağı kafileden koparıp alacak. Kafile harekete geçtiği anda bizim Ap İpo'nun deli-dolu Fatması iki kız yavruyu kapıverir. Ortalık bir anda karışır. Fatma kendini yerden yere vurur, saçını başını yolar, şer kesilir, iki küçük kızı kattiyen bırakmaz. Jandarmalar zor durumda, muhtar şaşkın, köylüler merak içinde. Jandarmalar, tutsakları sayılı aldıklarını, sorumluluk altına giremeyeceklerini belirtiyorlar. Bunun üzerine Fatma İpo, iki küçük kızın yaşıtı olan Ethem ve Nuri adlı erkek çocuklarını jandarmalara teslim ediyor. "Sayı diyordunuz, al size sayı işte. Alın bu iki oğlanı götürün, sürün, vurun, ne ederseniz edin. Lakin bu iki kızı vermem. Öldürün beni, alın götürün" diyor. Jandarmalar çar-naçar iki küçük kızı rehinesiz amojına Fatma'ya bırakıyorlar. İki küçük Ermeni kıza bedel olarak jandarmalara anneleri tarafından sunulan ve fakat götürülmeyen Ethem ve Nuri dayılar, köyümüzün saygın iki insanı idi-

ler. Ethem dayı öleli yıllar oldu. Zannedersem Nuri dayı da hayatta değil. Ethem dayı, 1976'da İstanbul Zeytiburnu'nda polisler tarafından öldürülen Atilla Özkan'ın dedesi.

Biz yine konumuza dönelim. Ermeni kızlardan büyüğünü Muhtar Ap İpo, küçüğünü Jandarma Ap Sılık (Sılıke Kabo) evlatlık alıyorlar. Büyüğe Melek, küçüğe Hanım adını veriyorlar. Her iki aile iki kızı öz evlatları gibi seviyor, büyütüyor. Melek ve Hanım Ceylan gibi iki güzel kız oluveriyorlar. Melek Sarız taraflarından bir Koçgirili Alevi-Kürt'le evleniyor. Hanım ise bizim köyde Reşitler kabilesinden Husene Çillo ile evleniyor. Herbiri beş altı çocuk annesi oluyor. Hanım, Mustafa abimin kaynanası, Melek ise Halil dayımın kızı Hamide'nin kaynanası. Bu iki bayan doğal olarak kürtleşti-alevileşti. Ama kendi asıllarını da inkar etmediler, unutmadılar. Kürtçe konuşuyorlardı, Aleviliğe inanıyorlardı. Buna rağmen kendilerini Ermeni olarak görürlerdi. Köy halkı onları kabullendi, bağrına bastı. Yine de halk, Meleka Fille, Hanıma Fille (Ermeni Melek, Ermeni Hanım) nitelemeleri zaman zaman sarfederek ırkçılık kırıntısına elini uzatırdı. Örneğin, annem Sakine yengeme (Hanım'ın kızı) öfkelendiği zaman "Ermeni kızı, nolacak" derdi. Yaşlılığında anneme bu gelin baktı.

Amojına Hanım zaman zaman duyuyormuş ki Develi'de birkaç Ermeni aile yaşıyor. 1950'ye kadar köyümüzün yaşantısı içe kapanık vaziyette idi. Kentle ilişkisi çok sınırlı idi. Bir kaç gurbetçinin dışındaki köy sakinlerinin (erkeklerin askerliği dışta tutulursa) dünyaları, bilemedin Bakırdağı nahiyesine kadar uzanıyordu. 1950'den itibaren değişim hızlandı. Gurbetçilerin sayısı arttı, köyde bakkallar açıldı, metalar köye akmaya başladı. Develi'yle ilişkiler sıklaşınca, Amojına Hanım'ın oradaki Ermeni ailelere ilgisi arttı. Bir gün kocasına, Develi'deki Ermeni ailelerle tanışmak, tutsak kafilesiyle Kayseri'ye doğru götürülen Koner ablasının akıbetini sormak istediğini söylüyor. Amojına Hanım'ın çocukluk ismi ise Semagül imiş. Küçükmüş ama, ailesiyle ilgili bazı bilgiler hafızasının dağarcığında kalmış. Kocası memnuniyetle kabul ediyor, Develi'nin yolunu tutuyorlar. Develili Ermeniler bu ziyarete çok seviniyorlar, Amojına Hanım'la Apısene (kocası) büyük yakınlık gösteriyorlar. Amojına Hanım'ı dinliyorlar, anlattıklarını not alıyorlar. Ona diyorlarki "sen köyüne git. Biz bu bilgiler çerçevesinde ablanı Kayseri'deki Ermeniler'den sorup sonucu sana bildiririz." diyorlar Amojina Hanım köye dönüyor. Ermeniler arasında ise soruşturma trafiği başlıyor. Develili Ermeniler durumu Kayseri'deki Ermeni Cemaatı'na bildiriyor.

Kayseri'deki Ermeni Cemaati'nden (ki, Kayseri'de Ermeni mahallesi ve Kilisesi var) sonuç alınamıyor. Bunun üzerine, Kayseri Cemaatı konuyu İstanbul Ermeni Cemaatına bildiriyor. İstanbul'daki araştırmada da bir sonuç alınamıyor. Bu kez İstanbul'dakiler Beyrut'a başvüruyor. Beyrut Ermeni Cemaatı araştırma yapıyor, kayıtları inceliyor, Amojına Hanım'ın Koner ablasının Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te yaşadığını tespit ediyor. Koner'in adresini İstanbul'a, İstanbul'dakiler Kayseri'ye, Kayseri'dekiler Develi'ye, Develi'dekiler ise bizim Çadıryeri'ne gönderiyor. Herhalde Amojına Hanım'ın sevincini tahmin edersiniz. Amojına Hanım, ablasına mektup, fotoğraf gönderdi. İki ay sonra tak cevap geldi. Dil sorunu yok. Arjantin'deki Ermeniler çatır çatır Türkçe konuşabiliyor. Arjantin'den gelen ilk aile fotoğrafını ben de gördüm. Koner nine ile yaşlı eşi ortada, etraflarında oğulları, kızları, gelinleri, damatları, oğlan ve kız torunları. Hepsi temiz giyimli, bakımlı, yakışıklı, asri insanlar. Mektuplaşmalar sürdü. Koner ninenin ekonomik durumu çok iyi, bizimkilerin yanında Karun sayılır. Koner nine seyahat masrafını üstlenerek Amojına Hanım'la eşini bir yıllığına davet etti. Pasaport vize işlemleri yapıldı, üst-baş yenilendi. Amojına Hanım endamlı bir bayan oluverdi. Zaten güzeldi. O köylü Apısen'i görseniz ya, insanın gözlerine inanası gelmiyor. Takım elbise, gıcır bir ayakkabı, kolalı gömlek, kravat, yelek, yelek cebinde köstekli saat ve sekiz köşeli köy şapkasının yerine zengin kent eşrafının fotörü. Dört dörtlük bir senatör.

Yolculuk gemi ile yapıldı, bir ay sürdü. Buenos Aires'teki misafirlik safahatı ise anlatılacak gibi değil. Her gece bir davet. Şerefe kaldırılan kadehler, her iki yaşlı bacanağın davet sofrası nutukları... Nerden nereye... İnsanın hafsalası almıyor değil mi? Amojına Hanım ancak altı ay kalabildi. Çocuklarının, torunlarının, köyünün, konukomşusunun özlemi burnunda tütüverdi. Buenos Aires yolcularının köye dönüşleri ayrı bir olay. Dinleyenleri mesteden seyahat, misafirlik anıları ve gözleri kamaştıran hediyeler. Daha sonraki yıllarda Koner nine bizim köye geldi. Saimbeyli'ye gidip baba ocağını ziyaret etti. Diğer yıllarda Koner ninenin çocukları ve torunlarından bazıları bizim köye geldiler. Buenos Aires'le bizim köy arasında adeta seyahat köprüsü oluştu. Fakat Amojına Melek'in hiç kimsesi bulunmadı. İkisi birbirine bacı diye hitap eder, birbirlerini öz kardeş gibi görüyorlardı. Amojına Hanım'ın Buenos Aires'li konukları Amojına Melek'i görmeden ayrılmazlardı. Katliam görmüş, darmadağın olmuş bir ulusun

bireylerinin birbirine böylesine sahiplenmesi, insanlık erdeminin en güzel örneklerinden biridir. Amojına Melek birkaç yıl önce öldü. Amojına Hanım halen yaşıyor, Adana'da ikamet ediyor.

14. sılo dedemin değirmencilik mesleği

Köyde herkes lakabıyla anılır. Dedeme Sıloye Xırebe denirmiş. Türkçe açıklaması: Hıdır'ın oğlu Süleyman. Hıdır'a Kürtçe Xıde denir. Xıdeler Xıde'den türemiş. Zannederim Xırebe de Xıdeler'den türemiştir. Kesin bilmiyorum. Babama Memıke Sılo deniyordu. Babamın gözleri hafif şaşı idi. Bu nedenle ara sıra Memıke Şaş (Şaş Mehmet) lakabıyla da anılırdı. Memıke Sılo'nun anlamı ise malum: Süleyman oğlu Mehmet. Kardeş yetimleriyle kalabalıklaşan Memıke Sılo'nun yoksul ailesinin yaşamı daha sonra nasıl bir seyir izlemiştir? Sılo dedem neredeyse her yıl un değirmenlerinde avşancılık yapmıştır. Sılo dedemin bu çabası niye? Çünkü torunları çoktur, oğlu yoksuldur. Buna ilaveten kardeşi Mamo ölmüştür, babasız kalan yeğenlerinin kendi desteğine ihtiyaçları vardır. Yani birçok insan Sılo dedenin desteğini bekliyor. Sılo dedenin aralıksız değirmencilik yapma zorunluluğu buradan geliyor. Yöredeki Türk köyleri dedemi "Değirmenci Sülüman Usta" namıyla tanırlarmış. Köyümüze komşu oian Saraycık köyünde suyla çalışan dört tane un değirmeni var. Bir de Bakırdağı nahiyesine yakın Çataloluk köyünde üç tane un değirmeni var. Yöredeki diğer bazı Türk köylerinde birer un değirmeni bulunur. Bize yakın sayılan Adana'nın Mağara kazasına bağlı bazı Türk köylerinde yine un değirmenleri mevcuttur. Kürt-Alevi köylerinden yalnızca Karapınar köyünde bir değirmen var. Bu değirmen, geçmişte, Karapınar'ın otoritesi Dursun Ağa'ya, şimdi ise çocuklarına ait. Adı "Aşe Dunsunağa". Yani "Dursun Ağa Değirmeni" Diğer değirmen taşları çarkı felek gibi hızlı dönerken, Dursun Ağa Değirmeni'nin taşı kaplumbağa hızıyla döner. Yavaş yavaş istifini bozmadan. Biçare değirmen ne yapsın, su yetersiz. Bizim o taraflarda bir iş yavaş yapıldığı zaman "tora aşe Dursunağa" (Dursun Ağa Değirmeni gibi) denerek benzetme yapılır. İşte bu "hızlı değirmen" bir yaz boyu gece-gündüz çalışır, zar-zor ancak Karapınarlıların buğdayını öğütür. Öbür köylere faydası olmaz.

Sılo dedem, nerdeyse civardaki tüm değirmenlerde avşancılık yapmıştır. Dursun Ağa'nın değirmeni hariç. Çünkü bu değirmenin sahibine bile pek faydası yokturki, Sılo dedemin keline melhem olsun.

Sılo dedemin hovardalığı değirmencilik hayatında da sürmüştür. Çataloluk köyünde değirmencilik yaptığı bir tarihte, bir gün, bir kadın dedeme gelir. Dedeme şöyle der: "Gadasını aldığım Sülümen Usta. Duydum ki diş de çekiyirmişsin. Zabaha gadar şo zoyka dişimin ağrısından gozüme bi damla uyku girmedi. Meret zallanıyor, ve lakin gendim çekmeye gorkiyom" Dedem, Çataloluk'un tüm kadınlarını tanıyormuş, kim uçkuruna gevşek, kim sıkı. Gelen kadının fingirdeş olduğunu biliyor. Bakıyor dişe, sallantılı, koptu kopacak cinsinden. Eliyle çekiyor, kadın bir çığlık atıyor. Bunun üzerine dedem, sağlam bir iplik getirip kadının sallanan dişine bağlıyor "Hele bacı sağ ayağındaki ayakkabı, çorabı çıkar" diyor, kadın dediğini yapıyor. "Otur ve başını dizine doğru ey" diyor, kadın onu da yapıyor. İpliğin diğer ucunu kadının ayak baş parmağına bağlıyor. Kadın toptop olmuş, poposu iyice taplamaya gelmiş. Dedem kadının arkasına geçiyor, gerili poposuna kuvvetli bir çimdik atıyor. Kadın acı bir çığlıkla "ay" diye zıplıyor ve diş dışarı fırlıyor. Dedem, "hadi geçmiş olsun bacı" diyor, kadın kırıtarak dedeme bakıyor, bir yandan da acıyan poposunun kabasını elinin ayasıyla ovuyor. "Hay ellerin dert görmesin Sülümen Usta, beni bi dertten kurtardın. Emme ve lakin bir yaşıma daha bastım. Bögüne deg çoook diş çekimine şahat olmuşum, böylesine şincik rastladım. İlahi Sülümen Usta, çimdiklenecek yeri de ne gözel keşfediyon, bitirimsin vesselam" İşte Sılo dedemin değirmencilik mesleğinin yanısıra böyle bir "dişçilik mesleği" de varmış.

Değirmencilik üzerinde bu derece uzun durmamın nedenleri var. Değirmen deyip geçmeyin ha!! Bahsettiğim bu eski dönemlerde, değirmen denince akan sular dururmuş. Çünkü kapalı köy ekonomisinin tek şahşaalı sanayi abidesi. Düşününüz ki köy halkının et, süt, yoğurt, tereyağı, yumurta gibi gıda ürünlerini kendi hayvanlarından elde ettiği; çayı, şekeri henüz tanımadığı; buğdayı kendi tarlasında ürettiği, öküzün koşuldığu kağnı ve karasabanın kullanıldığı; ekinin orakla biçildiği (ki, orağı da köylerdeki ilkel demirciler yapar); keçi kılından şalların dokunup giyildiği; çoban lastiğinin (üstü deri, tabanı araba lastiği) dahi bulunmayıp çarığın giyildiği koşullarda su gücüyle kocaman bir taş durmaksızın hızla dönüyor, buğday tanelerini ezip beyaz un haline getiriyor. Stutgart'taki Mersedes Fabrikası kadar insanları büyüleyen bir teknik harikası. Eskiden değirmene sahip bir zat, kendini dünyanın zenginlerinden sayardı. Çalımından yanından geçilmezdi. Değirmende aşvancılık ise, bugünkü fabrika mühendisliği gibi birşey yani teknokrat.

Geçmişte yoksul ailemin biricik geçim kapısı, bugün tükürmeye bile tenezzül edilmeyen bu ilkel un değirmenleri idi. Sılo ve Ezo dedemlerin, babamın, Momo dedenin oğlu Hüseyin amcamın (Husene Mamo) Abas ve Şaismayle Pitto'nun, Aliye Şaye'nin, Kekko ve Husene Reşit'in, Paşaye Genco'nun ömürleri bu değirmenlerde törpülendi. Yukarıdaki ifademde anlaşılacağı gibi değirmencilik mesleği ailemde yalnızca dedemle sınırlanmamış, sonradan babamı da cenderesine almıştır. Sılo dedem yaşlanıp işgücünden düşene dek değirmencilik yapmıştır. Biri, en güzel müzik aleti nedir diye dedeme sormuş olsaydı, o, "değirmenin şakşakosu' derdi. Buna kalıbımı basarım. Zannederim yeni kuşak (demek ki ben eski kuşağım. vay başıma ane!!!) şakşakonun ne olduğunu bilmez. Değirmen taşının üstünde başaşağı çevilmiş piramide benzer bir ağaç sandık var. Üst tarafı geniş, alt kısmı dar. Sandığın alttaki daralmış boşluğu bir oluğa bağlanır. Sandık sabit, alttaki oluk ise sallanır vaziyette. Bu oluk, yine oynayan bir mekanizma ile bir ağaç parçasına bağlanır. Bağlanılan bu parçanın alt ucu değirmen taşına temas eder. İşte bu küçük ağaç kazığa "şakşako" denir. Peki neden "şakşako" denmiş? Çünkü değirmen taşı hızla dönmeye başlayınca, bu, taşın üstünde zıplayarak ritmik şekilde şak şak şak diye ses çıkarır. Bu yüzden bu nesneye "şakşako" denmiş. Zaman ölçümü bakımından müzikteki ritim aletinden aşağı kalır yanı yok. İşte bu "şakşako" zıplarken, bağlı olduğu oluğu salar, sandıktan oluğa azar azar akan buğday taneleri, bu sallama neticesinde taşın ortasındaki delikten taşın altına savrulur, ezilip un olur. Düşünebiliyor musunuz? Dedem yıllarca, kış mevsimi hariç, gece gündüz bu "şakşako"nun takırtısını dinlemiştir. Dedem için en güzel müzik aleti sayılmaz mı?

1926 yılında Soyadı Kanunu çıktığında, bizim köyün komik azası Ap Bedo, kimine mesleğini gözönüne alarak, kimine tipine bakarak soyadı vermiştir. Malum, dedem ve babam değirmenci, değirmen taşını yaparlar, çekiçler vesaire. Bedo emmi bizim aileye "Taşyapan" soyadını vermiş. Ezo dedenin mesleği de değirmencilik, Ona da "Taşkıran" soyadı verilmiş. Dadışlardan Aliye Kelo çok çirkin biri. Ap Bedo ona ve onun yüzü suyu hürmetine kardeşi İzzete "Çirkin" soyadını vermiş. Sonradan İzzet amca erkek çocuklarından birine Güzel adını koydu. Herhalde soyadına tepki olarak. Ama komik bir şey çıktı: Güzel Çirkin. Ap Bedo en kıyak soyadını kendisine verdi: Bedirhan Ateş.

Sılo dedem yaşlandıktan sonra baba mesleğini babam devralıyor. Hatta babam, dedemin değirmenciliği döneminde de, bazı yıllar de-

ğirmencilik yapıyor. Babamın son değirmencilik yılları benim çocukluğuma rastlar. İlerde çocukluk yıllarımı anlatırken bu konuya kısa bir değinme daha yapacağım. Eminim bilmeyeniniz, "yahu bu değirmencilikte ne kadar ücret alınır?" sorusuna yanıt ister. Değirmende iki kişi çalışır. Değirmenin teknik işlerinden avşancı sorumludur. Kırksekiz saatte bir taşları çekiçler. su ambarı ve pervanenin zedelenen yerlerini tamir eder vs. Taşçı ise avşancıya yardım eder. Yani ustaya çıraklık eder. Her ikisi değirmenin hamaliye işlerinden sorumludur. Gelen buğday çuvallarını indirme, giden un çuvallarını yükleme vs. İşte bu iki insan parasal ücret almazlar. Avşancı ücretini buğday, taşçı ise un olarak alır. Bunun belirli bir sistemi vardır, burada bu sistemi anlatmak bence gereksiz.

15. koçgiri ve dersim isyanlarının çadıryeri üzerindeki etkileri

İnsanın en meraklı yılları çocukluk yıllarıdır. Bu yıllarda anlatılan herşeyi insan can kulağıyla dinler. Geçmiş dönemlere ilişkin öyküleri, ekseriya çocukluk yıllarımda büyüklerimden dinlemişimdir. Ve bu öykülerin ezici çoğunluğu savaş yıllarına aitti. Bir bakıma Sultanlık dönemine aitti denebilir, çünkü Kurtuluş Savaşı yılları, aynı zamanda Sultanlığın son yıllarıydı. Cumhuriyet dönemine ilişkin öyküler oldukça azdı diyebilirim. Yalnız iki tane öykü var ki, "az", "çok" düzeyine yükselten cinsinden. Bu iki öykü çocukluk ruhum üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Koçgiri ve Dersim isyanı öyküleri. Bunları defalarca anne ve babamdan dinlemişimdir. Özellikle de annemden.

Koçgiri İsyanı'ndan bizim köy ve civardaki Kürt-Alevi köyler devletle karşı karşıya gelmemişlerdir. Somut olarak bir zarar görmemişlerdir. Fakat, Koçgiri'de yaşayan Kürtlere üzülmüşlerdir. Çünkü ordan kopmaları yakın bir geçmişe dayanıyor. Herkesin Koçgiri'de yakın akrabaları var. Her ne kadar bu insanlar eski memleketlerinden uzakta iseler, ruhen ondan kopmuş değiller. Fırsat bulanlar memleket (Koçgiri) gezisine gidiyordu. Gerçekten bizim o tarafın Kürtleri Koçgiri'ye memleket derlerdi. Koçgiri'ye biri gitse, falan kes memlekete gitti derlerdi. Ya da Koçgiri'den biri gelse, memleketten bir misafir gelmiş derlerdi. Yani halk Koçgiri'yi memleket diye adlandırırdı. Bugün Avrupa'dak Türkiyelilerin Türkiye'yi adlandırması gibi.

İsyanın etkileşim ögelerini şöyle sıralayabiliriz: 1) İsyanda telef olanlara üzülmek. 2) İsyan önderlerinin yiğitliklerinden, Mustafa ve

Alişan Beylerin akıllılığından bolca sözetmek, abartıya kadar vardırmak. 3) Devlet güçlüdür, yıkılamaz görüşüne teslim olmak. Bu son ögeyi şöyle gerekçelendiriyorlardı: "Mustafa ve Alişan Beyler gibi fen-fireset sahibi adamlar devletle başedemedikten sonra, daha kim edebilir?"

Gelelim Dersim İsyanı'na. Alevi inancına bağlı birinin bir türbeyle (ziyaret) ilgili duygusal bağı ne ise, kanımca Kayseri'deki Alevi-Kürtlerin Dersim'le ilgili duygusal bağı ona yakın bir şeydir. En çok iftihar edilen Alevi-Kürt yöresi neresi diye sorulsa, Dersim diye yanıt alınır. Yani iftihar kaynağının merkezi. Bizim yöre halkının Dersim için duyduğu üzüntü, Koçgiri'ye duyduğunun kat kat fazlasıdır. Yani aynı ögeler burda da mevcuttur: Derinden üzülmek. İsyancıların yiğitliğinden taktirle sözetmek, Seyit Rıza'ya, Alişire, Seyit Rıza'nın hanımı Bese'ye derinden saygı duymak. Ve fakat "devlet yıkılamaz" görüşüne en nihayet teslim olmak, "ne yiğit insanlardı" derler, arkasından "keşke isyan edip telef olmasalardı" ibaresini ilave etmeye de özen gösterirler.

Bizim köy ve civardaki Kürt-Alevi köyler Dersim İsyanı günlerinde müfreze kuşatmasına alınıyorlar. Örneğin, bizim köye bir askeri müfrezenin gelmekte olduğu haberi alınır. Köy halkı derhal Seyitcane'nin evinde toplanır. Durum değerlendirmesi yapılır. Eli silah tutan tüm erkeklerin varsa silahlarını alıp dağların kuytuluklarına çekilmesi, kadınların ise Seyitcane'nin geniş evdamında toplanması, eğer asker kadınların ırzına geçme teşebbüsünü başlatırsa, kadınların kendilerini asarak namusunu korumaları, dağdaki erkeklerin de müfrezeye intihar saldırıları düzenleyerek ölmeleri, ölmeyenlerin ise son kuruşunu beyinlerine sıkıp düşmanın eline sağ geçmemesi kararları alınır. Seyitcane ve birkaç yaşlı erkek, müfrezeyle görüşecek kişiler olarak köyde kalırlar. Bu arada bol miktarda hayvan kesilir, kazanlar dolusu et, bulgur hazırlanır. Müfrezenin komutanı belki bu ikramdan etkilenip yumuşayabilir.

Nihayet müfreze köye girer. Seyitcane'nin evinin arkasındaki "Deşta Piran" denilen düzlüğe yerleşir. Asker karnını doyurur ve bazı görüşmeler yapılır. Kadınlar, çocuklar ve yaşlı başka bir dede (Seyit) evdamında figan ederler, allaha yalvarırlar. Bir ara askerlerin yıkanmak istediği kazanlarla suların ısıtılması emredildiği haberi gelir. O zaman kadınların, çocukların figanı iki katına çıkar. Birbirleriyle helallaşmalar, vedalaşmalar başlar. Zira bu yıkanma isteğinin ırza geçme planının ilk adımı olacağı düşünülür. Zaten her

kadının kendini asma ipi yanında. Aklı eren çocukların figanı ise dayanılacak gibi değil. Bir ara evdamındaki yaşlı dede (Seyit) dışarıya çıkar ve tekrar içeri girer, şöyle der: "Umudunuzu kesmeyin. Dışarda havada uçan bir ak güvercin gördüm. Köyün üstünde bir uçuş turu yaptı, son kez bu evdamının üstünden uçarak uzaklaştı. Bu, güvercin tonuna girip canımıza yetişen Bozatlı Hızır'ın ta kendisidir. İnşallah hayırlı bir haber gelir." Annemin anlattığına göre, az sonra müfreze komutanına, müfrezeyi derhal köyden geri çekme emri gelmiş, müfreze çekip gitmiş. Belli, halk kerameti ak güvercine bağlamaya eğilimli. Oysa durum belli. Müfrezenin amacı yalnızca bir gözdağı vermektir. Üç beş Kürt-Alevi köyünün isyan edecek hali yok ya. Tabii Dersim'de çok korkunç bir katliam uygulandığı için, doğal olarak halk korkmakta ve katliam beklemektedir. İşin bir başka ilginç yanı ise, komşu Türk köylerinden erkekler, katliamın ardından kalan mal ve eşyayı yağmalamak için hazır beklemişler. Hatta köyün kadınlarını bile aralarında bölüşmüşler. Falanın karısı sana, filanın karısı bana, feşmekanın karısı ona gibi. Çünkü nasıl olsa erkeklerin tümü imha edilecek. Çadıryeri Köyü, kadınları, ev eşyası, hayvan ve tarlalarıyla onlara kalacak.

16. çadıryeri köyünde ekonomik yaşam

1945'e, hatta bir ölçüde 1950'ye kadar Çadıryeri'ndeki yaşam, esas yönüyle içe kapanıktır. Köy kendi kendine hemen hemen yetinir vaziyettedir. Dışarıyla ilişkileri sınırlıdır. Pazarla çok sınırlı bağları vardır. Tek-tük insanlar gurbete gidip ücretli işçilik yapmaktalar. Köye döndüklerinde kazançlarının bir kısmını pılı-pırtı (elbiselik kumaş), tencere, tava, ağaç kaşık, sınırlı oranda ayakkabı (çünkü çarık giyiliyor), kuru fasulye, nohut, kayısı kurusu, kuru üzüm, akide şekeri (çocukların ağzını tatlandırmak için) gibi yiyecek, giyecek ve kapkacağa harcarlardı. Gaz ve tuzu da ilave edelim. Çadıryeri'nde parasal harcamanın en çok yapıldığı alan, buğday satınalımıydı. Köyün arazisi verimsiz. Tarla arazisi kırlık bayırlıktır. İlk yıllarda buğday üretimi belki ihtiyaca yetmiştir. Fakat süreç içinde tarlalar ekile ekile, toprağın besleyicilk gücü zayıflamıştır. Toprağı gübreleyerek verimli kılma olayı da yoktur. Kırlık bayırlık nedeniyle gevşemiş tarla toprağı, yağmur derecikleri kanalıyla aşağılara doğru süpürülmüş, yıldan yıla tarlalar taşlı tarla haline gelmiştir. Kente göç olayı henüz yaşanmadığı için köyün nüfusu yıldan yıla hızlı oranda artmıştır.

Derler ki geri toplumların üretim kapasiteleri yavaş büyür. Maddi üretim için doğru bir tespittir. Ama insanoğlunun üretimi ikilidir: Maddi dünyayı üretme, kendi neslini üretme. Geri toplumların "başarı"sı da kendi neslini üretme alınındadır. Sizi gidi emperyalistler... Siz kuvvetli kafanızla bol miktarda makina, motor, bilgisayar üretiyorsanız, biz de kuvvetli belimizle bol miktarda çocuk üretiriz. Ne haber, varmısınız caka yarışına?!! Bu felsefe geri toplumların kırsal alanlarında daha da yaygındır. "Rızkı veren barihüdadır, canı o verdiğine göre, rızık için elbet bir kapı aralar" Bol miktarda kendi neslini üretme rahatlığının felsefi açıklaması. Tabii ki Çadıryerili sakinlerin dünya görüşü de böyle idi. Aksi zaten düşünülemez, eşyanın doğasına aykırıdır. Nüfus hızla çoğalıyor, toprak ise çoğalmıyor ve üstelik hızla yaşlanıp verim kaybediyor. Öyle zannediyorum ki, Çadıryerili köylülerin bir kısmı Cumhuriyet döneminin başlangıcından itibaren yıllık hububatlarının bir bölümünü köy dışından satın almaya başlamıştır. Yıllar geçtikçe, hububat satın alanların oranı da artmıştır. En başta bu zorunluluk, yani senelik un için hububat (buğday, çavdar, arpa) satınalma zorunluluğu, Çadıryerilileri, gurbete gidip ücretli işçilik yapmaya mecbur etmiştir. İnsan tereyağsız, kaymaksız, çökeleksiz, etsiz, kuru üzümsüz yapabilir, ama unsuz yapamaz.

Çadıryeri'nde bahçecilik yok denecek kadar azdı, bağcılık ise hiç yoktu. Bostancılık, bahçeciliğe göre daha ilerde sayılırdı. Bazı aileler senelik yiyeceklerine yetecek kadar patates, fasulye ekimi yapabiliyorlardı. Sayıları sınırlı idi. Bostancılık, sonradan bahçecilik şansına sahip ailelerden biri de benim ailem idi. Annemin lezzetli patateslerini hâlâ arıyorum. Domates, biber, salatalık, havuç, turp ekimi köyde çok sınırlıydı, birkaç aile tadımlık için yapardı. Bunlardan biri de yine benim ailemdi. Soğan ekimi de patates düzeyine yakın sayılabilirdi. Şunu hemen belirteyim, bu ekimlerin hiçbiri pazar için yapılmıyordu, ailelerin tüketimini karşılamaya yönelik oluyordu. Bir bütün olarak tarımsal üretim (tarla tarımı, bostancılık, bahçecilik, hayvancılık) tali derecede bile olsa pazar için yapılmayıp, ailelerin tüketimini karşılamaya yönelikti. Şöyle diyebiliriz: Çadıryerililerin dışarıya satımları yok denecek kadar azdı (bir veya iki koyun, keçi, gıdık satımı olurdu) fakat dışardan alımları belli bir miktar oluşturuyordu. Yıllar geçtikçe de bu miktar artıyordu. Halk satın alacağı şeylere karşılık satacak şeyleri olmadığı için, satınalmanın bedelini gurbet işçiliği yoluyla temin ederdi.

Çadıryerililer İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar sınırlı düzeyde gurbetçi olmuşlardır. Tarihini bilmiyorum ama, bazı köylüler gidip demiryolu inşaatında çalışmışlardır. Örneğin Kankallı (Cafıkan) kabilesinde Hasan efendi demiryolu inşaatında çalışırken taşın altında ezilip ölmüştür. Geçmiş dönemlerde Çadıryerililerin el attığı diğer bir alan orman kesimi, yani orman işçiliği idi. İlk raundda damgalı ağaçlar bıçkı ve baltalarla kesilip tomruklara bölünürdü, ikinci raundda ise öküzlerle çekilirdi. Çok meşakkatli bir işçilik. Bu işçilikten bir nebzecik ben de payımı aldım. Orman işçiliğinin şampiyonu Hanyerililerdi. Bir iki ay hiç yıkanmaksızın ormanda çalışırlardı, her taraflarını çam sakızına bulandırarak bir araba kirle eve dönerlerdi. Ama adamları taktir etmek lazım, motor gibi çalışırlardı. Yörede Hanyerililerin öküzleri en kuvvetli öküzlerdi. Bizim ve öbür Alevi-Kürt köylerin geçmişte seyrek vaziyette el attıkları tali bir iş ise, ormanda kaçak ağaç kesmek, orman memurlarına rüşvet yedirerek öküz arabalarıyla gizlice götürüp Develi'nin yazı köylerinde satmaktı. Bizim köyde, hatta bizim yörede bu işin bir numaralı önderi Ap Sılık (eski jandarma) idi. Rüşvet işini o ayarlardı, hangi yazı köylerde talep olduğunu o bilirdi. Yazı köylerinde Ap Sılık'ı tanımayan hemen hemen yoktu. Buna da illegal orman işçiliği diyebiliriz. Hayatta herşey legal olmuyor, illegaliteye sarılmak bazen zorunlu oluyor. Örneğin, siyaset sahnesinde olduğu gibi. Ve yine çok "namuslu" toplumlardaki illegal zamparalık gibi. Eh, bunlar da hayatın cilveleri, ne diyelim?!!

Bizim köyün ilk muteahhidi Ezoye Kankallı'dır. Demiryolu işçiliğinde kazayla ölen Hasanefendi'nin kardeşi. Aziz amca daha ziyade yol, köprü inşaatı ihalelerine girerdi. Örneğin, Diyarbakır yakınında, Dicle nehri üzerinde Malabadin Köprüsü'nün müteahhidi Aziz amcadır. 1950'lerin başında bu köprü yapılmıştır. Bu köprünün inşaatında bir çok Çadıryerili çalışmıştır. Aziz amcanın işçileri kendi köylüleri idi. Daha sonra Aziz amcanın damadı Veysel müteahhid oldu. Derken Veysel'i diğer damat Süleyman, yeğen Mahmut izledi. Ethem (Atilla Özkan'ın dedesi) dayının oğullarının neredeyse hepsi müteahhid oldular. Seyitcane'nin oğlu Seyit Cemal müteahhidler kervanına katıldı. Şimdi ise Aziz amcanın çocukları küçük çaplı müteahhidlerdir. Büyük oğlu Şükrü Bingöl bir dönem hızlı bir gelişme kaydetti, ünlü bir müteahhid oldu. 12 Eylül darbesinde içeri alındı. İşkence gördü, cezaevinde yattı, bu arada tüm servetini kaybetti. Duyduğuma göre şimdi çok perişanmış. Benim Mustafa abim ise ta-

şaronluk yapardı. Abim, pratikten yetişmiş iyi bir inşaat ustasıydı, projeden (teknik resim) anlardı. Yeğenlerim Mehmet Tunç, Fahrettin Taşyapan yıllardır müteahhidlik yapmaktalar. Şimdi Çadıryeri kökenli müteahhidlerin (irili-ufaklı) sayısın tespit etmek oldukça güçtür. Müteahhidlerden biri de Çelebi dayımdı (ölen İsmail dayım).

17. gurbetçilikten etkileşim

Gurbetçilik, Çadıryerililerin kültüründe önemli yenilikler yarattı. Çadıryerililer gurbete gide gele kenti, kent yaşamını, kent kültürünü tanımaya başladılar. Çadıryerili erkekler gurbet sayesinde takım elbise, siyah iskarpin, yakalı gömlek giyinir oldular. Saçları tarak, bıyıkları badem yağı gördü. Hanımların kıyafetleri de yavaştan değişmeye yüz tuttu. Genç kadınlar teri denilen eski modeli bırakıp entari giymeye başladılar. Feslere sarılan şar (büyükçe ve koyu renkli eşarp denebilir) koyu renkli idi, bayanları yaşlı gösteriyordu. Fes evrimi ilkin parlak renkli şarların kullanımıyla kendini gösterdi, akabinde genç kadınlar fesi bırakıp eşarpla başlarını örttüler, teri gibi fes de yalnız yaşlı kadınlara mahsus bir giysi oldu.

Bir diğer gelişme, gurbetçilerin çat pat lugatça (entel) konuşmaya başlamalarıdır. Örneğin, benim bir Hüseyin amcam (Ezo dedenin büyük oğlu) vardı, tam bir gürbetçi idi. Bir başka ilginç gurbetçi, yine Ezo dedenin damadı Hemediye Şaye imiş. Kayseri tarafından gurbetten geliyormuş. Köyün karşısındaki yoldan yürüyerek. Hemedi amca şöyle bir kuşbakışı köye bakıyormuş, "aman ne zahmet edip köye kadar ineyim. Nasıl olsa bir kaç gün sonra yine gurbetin yolu görünecek. İyisimi buradan direkt Adana tarafına bu kez gideyim" deyip Adana'ya uzanıyormuş. Hemedi amcanın gurbetçiliği epey eskiye dayanıyormuş. Zira soyadı kanunu 1926'da çıktığında Komik Bedo amca, Hemedi amcanın bu özelliğini dikkate alarak ona "Geçer" soyadını vermiş. Köye uğramadan karşı yoldan geçer esprisini taşıyormuş.

Eniştesi Hemedi (Ahmet Geçer) karşı yoldan düz geçip ikinci gurbeti hemen başlatıyormuş. Lakin Hüseyin amcam köye uğruyormuş. Her gelişi bir yenilikle yüklü. Köylüleri bazı entel terimlerle ilk kez o tanıştırdı. Bir seferinde "efendime söyleyeyim"i, bir seferinde "mamafih", bir seferinde de "binaneleh"i getirdi. Bu sunturlu sözcükleri Hüseyin amcamdan duyan köylülerin ağzı açık kalıyordu. "Adam amma da lügatça konuşuyor" diyorlardı. Dozer diye bir aracın icat olduğunu, 24 saat içinde dağları, tepeleri devirerek şose yolu yaptığını

ilk kez Hüseyin amcamdan duymuştuk. Hatta Hüseyin amcamın bir projesi de vardı: Bir dozer kiralayacak, Boncuklu Ziyaret Dağı'yla Hırsızoiuk Dağı'nı Gezbel Deresi'ne doldurup dümdüz bir arazi yapacak, Hırsızoluk Yaylası suyu ile de sulayacak, fasulye, nohut, patates, yonca, mısır ekecek. Oğlu Kulbuk'un (Ziya, çenesi yarık olduğu için Kulbuk = bostan çapası lakabı takılmıştı) işi gücü ne? Boynuna bir teneke assın, çomakla dang dang vurup mısırları kargalardan korusun. Benim emmioğlu Ziya ise bu görev bölüşümüne içerlemiş, hatta hüngür hüngür ağlamıştı. "Diğer oğlanlarına iyi işler veriyor, bana ise karga ürkütme bekçiliği" diyerek bu göreve isyan etmişti. Amcam her seferinde yeni bir projeyle gurbetten eve dönerdi. Demokrat Parti'nin ilk iktidar yılları. Bir akşam annem ve babamla Hüseyin amcalara oturmaya gittik. O günlerde biz çocukların eline bir portakal geçse, sevinçten kırk takla atardık. İşte o akşam Hüseyin amcam ilginç bir proje ortaya attı: Her iki aile en kısa zamanda Adana'nın Bucak yöresine (ki, bu yöre portakal bahçeleriyle meşhurdur) göç edecek, Hüseyin amcam, babam, ilaveten biz veletler (oğlan çocukları) elele verip habire portakal satacağız, bir yıl içinde köşelik olacağız. Amcam öylesine ballandırarak anlattı ki, bırakınız saf babamı, az çok uyanık annem bile ikna oldu. Biz çocuklar ise bu karara öylesine sevindik ki, şıkır şıkır oynamaya başladık. Ağzımız daha o dakikada sulanmaya başladı. Hem doyasıya portakal yiyeceğiz, hem ilk kez kamyona binip şehir göreceğiz. Adeta sevinçten uçuyoruz. Hüseyin amcama göre köye dönmeye bile gerek yok, oraya yerleşiriz. Biz çocuklar okullarda okuyup büyük adam olacağız. O dönemler köyde ilkokul henüz yoktu. Eve gittik, sabaha kadar sevinçten uyuyamadım. Sanki hemen göç yolculuğuna çıkıyormuşuzcasına sabırsızım. "Ne zaman gidiyoruz" diye annemin başının etini yiyorum. Tabii ne gidiş, ne birşey. Ertesi günler Hüseyin amcanın yeni projeleri gündeme gelmişti. Ah Hüseyin amca ah! Biz çocuklara bu yapılır mıydı? Neden bizi korkunç bir hayalkırıklığı ile allak bullak ettin? Mezarda kulağın çınlıyor mu acaba?

18. çadıryeri'nin coğrafyası

Lafı bir nebzecik de Çadıryeri'nin coğrafyası üzerinde gezdirmek istiyorum. Çadıryeri Köyü, Gezbel, Boncuklu ve Çiriçli derelerinin bitiştiği yerde kurulmuştr. Bu derelere Kürtçe "Nahala Gezbele", "Nahala Boncuğliye", "Nahala Gullıke" denir. Köyün kuzeyi, güneyi,

doğusu dağlık, tepelik, batısı engin ve engebeliktir. Kuzey ve güneydeki dağlar doğu istikameti yönünde kıvrılıp birbiriyle bitişmeye doğru alçalıyor, bir boğaz oluşturuyor. Kürtçe dağlar arası boğaza ya da geçite "gaz" denir. Çadıryerililer bu boğaza "Gaza Hanyeriye" (Hanyeri Boğazı), Hanyerililer "Gaza Gezbele" (Gezbel Boğazı) diyorlar. Bu tepe ve buradan yanlara doğru dağların doruk noktalarını takibeden şerit Kayseri-Adana sınırını oluşturur. Tepede bir demir levha var. Üzerindeki yazı şöyle: Kayseri 117 km, Adana 222 km.

Gezbel sözcüğünü açıklamam lazım. Bizim köyün kürtçe ismi Gezbel"dir. Gezibel sözcüğünden gelmedir. Belki de köy kurulmadan önce burası gezintilere mekan olan bir tepecikler-derecikler beli imiş. Yöredeki Kürt-Alevi köyler bizim köye Gezbel derler. Tabii Çadıryeri ismini de kullanırlar. Sarız ve hatta Koçgiri yöresindeki Kürtler ise, buradaki beş-altı Kürt-Alevi köylerin tümü için Gezbel sözcüğünü kullanırlar. Çadıryeri'ni Gezbel'in merkezi, diğer köyleri çevresi şeklinde isimlendirirler. Gezbel Deresi, Gezbel Boğazı'ndan; Boncuklu Deresi, Boncuklu Dağı'ndan; Çiriçli Deresi de, Çiriçli Dağı'ndan aşağılara doğru inerler, köyün hemen alt ucunda birleşirler. Çiriçli Dere'de Çiriç (Culluk) olur. İsim ordan gelir. Çiriç'e doğal sebze denebilir. Yaprağı sarmısak yaprağına benzer. Lezzetli çorbası olur. Bu çorbaya biz kürtçe "girmiya gullıke" (Çiriç Çorbası) deriz. Boncuklu tarafındaki tarlalarda ise, ufak boncuklara benzer delikli taşcık, ya da sertleşmiş delikli toprakcık parçaları bol miktarda bulunur. Bu nedenle bu mıntıkaya "Boncuklu" denmiş. Köyün güney-batı istikametinde, vadisi çayırlardan oluşan Boklu Dere var. Affedersiniz bokla alakası yok. Köyün içinden geçen öbür derelere boklu denebilir, çünkü memişhanelere (apteshanelere) mekanlık ediyorlar. Oysa Boklu Dere diye adlandırılan bu derenin insanların zaruri ihtiyacına mekanlık ettiği yok, tertemiz, pırıl pırıl bir dere. Boklu Dere ismi, bu dere için düpedüz bir iftiradır. Bu güzelim dereye bu ismi kim vermişse halletmiş. Öbür köylüler bizimkilerle alay etmişler, "ulan sizin boklu dereniz var" diyerekten. Bizimkilerin "onuru" zedelenmiş "Boklu Dere"yi "Toklu Dere"ye çevirmişler. Öbür köylüler bu "Kayseri kurnazlığı"nı yutmamışlar, maytap geçmeyi sürdürmüşler. Öyle ya, ne de olsa onlar da Kayserili, yutarlarmı böyle naneleri?! Boklu pardon Toklu Dere'nin az ötesinde Üçağıl, az berisinde Küçük Alışlı dereleri vardır. Küçük Alışlı hariç, öbür derelerin vadilerinde çayırlar vardır. Köyün altında birleşen üç dere daha ilerde öbür derelerle birleşip tek bir dereye dönüşür. Bu ana dereye "Nahala Biyan" (Söğütlü

Dere) denir. Gerçekten de bu ana derede söğütler boldu. Nahala Biyan daha ilerde Çatkilis Deresi adını alır, batıya, Saraycık istikametine doğru uzanır. Daha batıda başka köylerin dere ve çaylarıyla birleşerek Seyhan Irmağı'na ulaşır. Köyün diğer küçük dereleri: Nahala Çevirbiyan (Çevirbi Deresi). Çevirbi söğüde benzer bir ağaçtır. Nahala Zeviya Mala Aptemir (Temir Amca Tarlası'nın Deresi), Nahala Yaylan (Yayla Deresi), Nahala Korta Mangan (İnekler Vadisi Deresi), Nahala Cacığliya Mamo (Mamo Cacığlısı Deresi), Nahala Cacığliya Pembığé (Pamuk Cacığlısı Deresi) Nahala İpo (İpo Deresi) Bu küçük dereler, Gezbel Deresi'nin kollarıdır. Nahala Papazlıpare (Papazlıpar Deresi, Toklu Dere'nin başlangıcı), Nahala Korpare (Körpınar Deresi).

Köyümüzün dağları: Çiyaye Boncığliye (Boncuklu Dağı), Çiyaye Gullıke (Çiriçlidağ ya da Çiriç Dağı), Çiyaye Alışliye (Alışlı Dağı), Çiyaye Abdelbudırane (Abdalbudıran Dağı), Çiyaye Gırğızolığe (Hırsızoluk Dağı), Çiyaye Ceritolığe (Ceritoluk Dağı). Kürtçe dağa çiya denir. Tepe ya da tepeciklere tap denir. Tappe Elliboyine (Elliboyun Tepesi), Tappe Alışliye (Alışlı Tepesi), Tappe Susıze (Susuz Tepesi), Tappe mala Ap Mılle (Molla amcaların Tepesi), Tappe mala Ap Hussık (Hussık amca gilin Tepesi) Tappe Kemalağan (Kamalag Tepesi). İlginç mıntıka isimleri: Kuppe Alığın (Alihan Küpü). Bu mıntıkada küpe benzer bir taş var. Güya bu taşı Alihan isminde biri oymuş. İsim burdan geliyor. Sınge Pan (Düz Yamaç), "Sıng" yamaç demektir. Boze İpo (İpo Bayırı). Boz: Bayır, rampa. Merğe Mamıke (Mamık Ardıçları). Deyşta Gaze (Yüksek Düzlük). Deyşta Barğane (Barhane Düzlüğü) Nisbeten büyük düzlüklere "Deyşt" denir. Minnacık düzlüklere ise "Kort" denir. Korta Bessike (Bessik Düzlüğü), Korta Drej (Uzun Düzlük), Korta Keretopeğ (Karatopak Düzlüğü), Korta mala Piran (Pirlerin Düzlüğü), Korta Mangan (İnekler Düzlüğü), Korta Gollıkan (Danalar Düzlüğü). Bir de ilginç bir dağ burnu varki, buna Poze Sebo denir. Sebo köyümüzün en iri burunlu babayiğidi. Alayaylalı bir bayanla evlendi, Alayaylalı oldu. Sebo bir köşeden progilden çıkıverse, gövdesinden önce burnu piyasaya çıkar. Sebo'nun mesleği çobancılıktı, güzel kaval çalardı. İşte bir dağın burnu Sebo'nun burnuna benzediği için ona Poze Sebo demişler. Poze Sebo'dan daha ilginç bir mevki ismi ister misiniz? Haydi öyleyse sıkı durun: "Kuzze Pirike" (Kocakarı Vajinası) Bu mevkide delikli bir taş var. Köylünün aklı (Gerçi kentli de öyle) sürekli uçkurunda gezindiği için, bu delik kocakarı vajinasına benzetilmiş, mevkiye bu nişane verilmiş. Köyümüzün eskiden iki yaylası vardı: Hırsızoluk Yaylası, Ab-

dalbudıran Yaylası. Alayaylalılar Abdalbudıran'ı elimizden aldılar, kaldı tek Hırsızoluk Yaylamız (Yayla Gırğızoliğe). İsminden anlaşılacağı üzre Hırsızoluk Dağı'ndadır. Bir Poz daha var: Poze Çekeman. (Çekemli Burun) Çekem minnacık kırmızı bir dağ meyveşinin bodur ağacıdır.

Köyümüzde esen rüzgarlar şöyle adlandırılmıştır: Baysayı (Poyraz), Baygerm (Lodos), Bay mala Ap mılle (Keşişleme), Baysusıze (Karayel). Kürtçe rüzgara "ba" denir. Ba'nın arkasındaki "y", kaynaştırma harfidir. "Sayı" serin, soğuk anlamında bir sıfattır. Poyraz serttir, bu nedenle ona Baysayı denmiş. "Germ" sözcüğü ılık, sıcak anlamını ifade eden bir sıfattır. Lodos ılıktır, ona Beygerm denmiş. Karayel Susuz mıntıkası tarafından ve yine Keşişleme Apmıllelerin evleri tarafından estikleri için Baysusıze, Baymala Apmılle isimlerini almışlardır.

Bizim köy kurulduğu zaman dağ-tepe ormanmış. Köylüler geleceği düşünmeden ormanı hoyratça kesmişler. Bazı ormanlık alancıkları yakarak tarlaya dönüştürmüşler. Bu tahribat yıllarca sürmüş, taki ormanın kökü kazınıncaya dek. Şimdi köyde bırakınız ağacı, toprağın altında bir ağaç kökünü dahi bulamazsınız. Gerçek anlamda kökten kazımışlar. Bir ağaç bulurum umuduyla etrafa baktığınız zaman, taş ve kayalarla kaplanmış kel yamaçlar görürsünüz. Bu yamaçlar sırf ilkbaharda yeşeren otlarla yeşile boyanır, yaz ve sonbahar bomboz olur, kışın ise kara bulanır.

Köyümüzün dağlarında buz gibi sular var. Kürtçe dağlardaki kaynak sulara "Kani" denir. Başlıca şu Kanilerimiz var: Kaniya Çeğıl (Çakıl Çeşmesi), Kaniya Gullıke (Çiriç Çeşmesi), Kaniya Kevire Kul (Sivritaş Çeşmesi), Kaniya Solcane (Solcan Çeşmesi), Kaniya Kavağe (Kavak Çeşmesi), Kaniya gırğızoliğe (Hırsızoluk Yaylası Çeşmesi), Kaniya Apdelbudırane (Abdalbudınan Yaylası Çeşmesi), Kaniya Papazlıpare (Papazlıpar Çeşmesi), Kaniya Sar (Soğuk Çeşme).

19. kente göç olayı

Çadıryeri'nde şehre göçen ilk yürekli, Ethem dayıdır. Kırkların sonu ya da ellilerin başı. Daha sonra Abdurso'nun Alihanı (Ethem dayının damadı) ve Kemal'i, enistem Eyyüp (Fatma ablamın eşi), Nuri dayı (Ethem dayının kardeşi), Aziz Ustalar ve müteahhid olan damatları şehre göçtüler. Kente büyük göç olayı başlamadan önce köyümüzün hane sayısı 120 idi. Sonra çeşitli kentlere, yurt dışına hızlı bir göç

başladı. Şu anda köyde topu topu 15 hane civarında aile yaşamaktadır. Köy yalnızlaşmış, yetimhaneye dönmüştür. Sanki bir zamanların o şatafatlı köyü değilmişcesine... Köyümüz için kente büyük göç olayının başlangıç tarihini, yaklaşık bir hesapla 1965 sayabiliriz. 1950'den 1965'e kadar, arada bir tek tük aileler olmak kaydıyle seyrek şekilde kente göç olayı yaşanmıştır. Fakat büyük sökün 1965'ten itibaren başlamıştır diyebiliriz.

Yukarda dedik ki, kente göçen ilk yürekli, Ethem dayıdır. Köyümüzün yürekli bir efesi daha var: Köy tarihinde ilk kez kamyon muavinliğine soyunan Haşima, Haşim Reşitler kabilesindendir. Haşim'in babası Birinci Dünya Savaşı'nda ölünce, dul kalan annesi amojına Şarık'i kayınçosu Keko'ye Reşit alıyor. Kardeşe bir hal olunca dul yengeyle (kardeş hanımı) evlenme geleneği geçmişte bizde yaygınmış. Yani bu olay Ap Keko ile sınırlı değildir. Biz dönelim Haşim'e. Haşim'in çocukluğu döneminde, Seyitcane'nin kardeşi Seyit Rıza, senede iki üç ay olmak kaydıyla zannederim iki-üç yıl köy çocuklarını (kızlar yok) okutmuş. Az bir ücret karşılığı bu hayırlı işi yapmış, sağolsun. Tabii para ödeyebilecek ailelerin erkek çocukları okuyabilmiş. Seyit Rıza'dan okuma yazmayı öğrenenlerden biri de Mustafa abimdi. Okuma yazma kursuna giden şanslılardan bir diğeri ise Haşima'dır. Üç yıl devam etmiş, ama "a" harfini öğrenmeden okul hayatını noktalamış. Bir gün Seyit Rıza basit sorularla öğrencilerinin bilgi düzeyini öğrenmek istemiş. Piyango Haşim'e de vurmuş. "Söyle bakayım Haşim, eşşeğin kaç kulağı var?" Haşim cevabı yapıştırıyor: "Üç", "ya kuyruğu?", "iki", "ayakları?", "bir" Bırakalım Haşim'in öğrencilik günlerini, gelelim muavinlik olayına. Haşim'in hanımı, Mamo dedemin kızı Arzu halamdır. Haşim aynı zamanda Mustafa abimin hanımı Sakine yengemle amca çocuklarıdır. Hanımına hitabederken Arzu ya da kürtçe şekliyle Arze demez Alje der. "R" yerine "l", "z" yerine "j"

Ethem dayı şehre göçtükten sonra bir kamyon satın aldı. Kamyo şoförü Ethem dayının büyük oğlu Hasan abi (Atilla Özkan'ın babası) idi. Kamyona bir muavin gerekliydi. Bu iş için Haşim'i münasip gördüler. Haşim dünden razıydı. Bundan daha iyi fırsat mı olurdu? Arzu halamla apar topar Kayseri'ye göçtüler ve Haşim işe başladı. Bir kaç ay kör topal iş yürüdü. Bir gün yine Haşim kamyonun arkasında komut veriyor. "Heşen kivra şağ yap, Heşen kivra şol yap" diye. Meğer o sırada küçük bir kız çocuğu kamyonun arkasındaymış. Hasan kivra göremiyor, Haşima'nın komutları doğ-

rultusunda kamyonu geriye doğru sürüyor. Haşima sağ ne taraf, sol ne taraf bilmiyor. Gelişigüzel sağ diyor, sol diyor. İşin tersliğine bakın ki, kız çocuğu ne yöne gidiyorsa Haşima o yönü söylüyormuş. Telaşlı vaziyette, yüksek sesle komuta devam ediyor, "Heşen Kivra şağ yap, Heşen kivra şol yap" Nihayet arka tekerlek çocuğun üstüne gelince Haşima son komutu veriyor: "Hooop Heşen kivra. Anaşını ....., papucunu eline verdin" Hasan Kivra iniyorki ne görsün!.. Çocuk tekerleğin altında yamyassı olmuş. Trafik işe el koyuyor, kamyon bağlanıyor, Hasan Kivra cezaevini boyluyor, Haşima da göçünü Kayseri'den kaptığı gibi hızını köyde alıyor. Büyük göç olayında Haşim ikinci kez Kayseri'ye göçtü. Ama artık ne kamyon vardı, ne de Hasan Kivra.

20. köyde iş hayatı

Geçmişte köyde iş hayatı nasıldı? Mevsime göre yoğunluğu değişirdi. En yoğun mevsim, şüphesiz yaz mevsimiydi. Haziran ayında ot ve kenger biçimine başlanırdı. Çayırlarda ot tırpanla biçilirdi. Taşlık yerlerde ise orakla. Kenger, dikenli bir bitkidir, kışın yem olarak mala verilir. Kenger biçme aleti orak ve çatallı sopadır. Orağa "das", çatallı sopaya "çellık" denir. Arkasından sıra ekin biçmeye gelirdi. Başlangıç Temmuz. Bizde ekinler hep orakla biçilirdi. Sabahtan akşama kadar eğil babam eğil. Bel ağrır ki, o biçim. İyi ekin biçenler sol elin orta, yüzük ve serçe parmağına, ağaçtan yapılmış ellik takarlardı. Solak biçenler tabii sağ elin parmaklarına. Bu ellikler sayesinde avuca kocaman bir ekin demeti alınabilirdi. Ellik, ekin biçme randımanını arttıran bir avadanlıktı.

Öküz arabasıyla (kağnı) ot, kenger, sap (biçilmiş ekin) çekme; dövenle bunları kırıp unufak etme; buğday yıkayıp, kurutup, değirmene kağnı arabası ya da eşekle götürme; çetenle saman çekme; öküz nallama; bostan ekme, çapalama, sökme; mal sağma; yün yıkama, eğirme; çorap, kazak örme; çul, kilim dokuma; yayık yayma; yazın araba ve eşekle, kışın kızakla odun çekme; odun kırma; mal yemleme, sulama; kışın damarın karını süpürme; ilkbahar ve sonbahar yağmurlarında dam luğlama; çamaşır yıkama; hamur yoğurup ekmek pişirme; yemek yapma, kapkacak yıkama; tentene ve oya örme; vs. vs. Aklıma gelen köy işleri bunlar. Düğünler ekseriya kışın yapılırdı. İnsanlar bu mevsimde boş zaman yakalayabilirdi.

Bu bölümün başında Çadıryeri'nin aşiretsel yapısına değinmiştim. Bazı önemli sosyal olaylara değinerek, köyümün geçmişteki töresel yapısını biraz daha sergilemek istiyorum. "Müsahiplik geleneği" çok önemli dinsel ve sosyal bir kurumdu. Yaşlılarımız derlerdi ki biz ehlibeyt tayfasıyız. Yani evladı Resul'e biat edenler. Evladı Resul, Ali ve onu izleyen aile bireyleri. Yani oğulları, torunları, torunlarının torunları vs. vs. Alevi dedelerinin sülale zinciri gidip ta Ali sülbüne (sülalesine) dayanıyormuş. Dedeler Türk-Kürt kökenli, Ali ise Arap. Bu nasıl olur? Vallahi bilmem, dedeler öyle söylerlerdi, biz talipler de inanırdık. Ehlibeyt tayfası. Yani Ali ve onun soy zinciri olan Evladı Resul taraftarları. Ali'ye ve onun sülbüne biat, iman eden, inanan kimseler. İşte bu inananlar talipler yığınını oluştururlardı.

Talip ve dede (Seyit) çocukları birbirleriyle evlenemezlerdi. Çünkü dede ocağından gelen herkes talipler için anne, baba sayılırdı. Ve talipler de onların evlatları. Evlatlarla ana-baba arasında evlilik olamayacağına göre, dede sülbüyle talip sülbü arasında da evlilik düşünülemez. Dinsel inancın buyurduğu kural böyle idi. Öte yandan Müsahip ve Kirve çocukları da birbirleriyle evlenemezdi. Müsahiplik ve kirvelik bağı, ikrar bağı idi. İkrar bağı ise kutsal bir bağdır. Kabile bağı, ilaveten hısımlık (kız alıp-verme) bağı dünyevidir, gelip geçicidir. Yani dünyevi yaşam sürecine tekabül eder. Oysa ikrar bağı ahiretseldir. Ahirette, öbür dünyada, yani ölüler dünyasında süreç ebedi (sonsuz) olduğu için, ikrar bağı süreklidir. Bu yüzden aslolan ikrar bağıdır, kabile bağı (ve de hısımlık bağı) onun önüne geçemez, ona halel getiremez. İnancın felsefesi böyle idi.

Peki, Çadıryeri köyünde ve civar Alevi köylerde bu inancın kuralları tamtamına yaşama geçti mi? Maalesef! Nasıl ki Hıristiyanlığın katı kuralları bazı papaz ve rahibelere söz dinletemediyse, Aleviliğin kuralları da bazı "sapkın" dede ve taliplere laf geçiremedi. Burada eski dönemi, en az 30-40 yıl öncesini kastediyorum. Günümüzde bu kuralları çiğneyen epeyce "sapkın" var zaten. Hem dedeler sülalesinden, hem talipler tayfasından. Güçlenmekte olan Alevi Hareketi bu "aykırılıklar"ı düzeltebilir mi? Sanmıyorum. Bu hareketin içindeki aydın insanların böylesi "nümunelik"lerle enerji tüketeceklerine inanmıyorum. Hareketin içindeki tutucuların böyle işlerle iştigal etmesi olası.

Bizim köyde yaklaşık 60 yıl önce Hesene Pembiğe (Pamukluoğlu Hasan) bu kuralı çiğnedi. Hasan amca, Seyit Cane'nin yeğeni Maye'yi

kaçırdı. Bir güzel gerdeğe girdi, bol miktarda çocuk sahibi oldu. Çarpılmadı, ağzı eğrilmedi, felç olmadı. Gülmeyin, buna inanan insanlar sürü sürü idi. Başlarda Hasan amca afaroz edilmiş, zamanla afarozun etkisi zayıflamış, giderek silinip gitmiştir. Hasan amcanın bir gözü kazaya uğrayıp sakat oldu. Sadık kuralcılar bu olayı pirlerin hışmına bağladılar. Oysa aynı kaza Abase Pıtto'nun başına daha önce gelmişti. Karısı Zilif dede kızı olmadığı için, bu kazayı yorumlamak kimsenin aklının ucundan geçmemişti. Bütün köylü bilir ki Abase Pıtto ve Hesene Pembığa (ikisi birbirine komşu) ters tiplerdi. Eşlerine korkunç dayak atarlardı. Bir karı-koca kavgasında amojına Zilif makası fırlatıp Abas emminin gözüne saplamış. Bu olaydan sonra Abas emminin aksiliği dört-beş misli artmış. Körler aksi olur ya. Hasan emminin göz sakatlığına neden olan kaza hakkında malumatım yok. Ana Maye mi birşey fırlattı veya başka bir şey mi değdi bilmiyorum. Bildiğim tekşey, aynen Ap Abas gibi Hasan emmi de Kör Hasanlığa terfi ettikten sonra aksiliğinin dört-beş misli artmış olmasıdır.

Bizim köyde olmasa bile başka yerlerde talip hanımını kaçıran dedeler oldu. Bunlar açıktan olan şeyler. Gizli ilişki ise zaten "allahın emri" Ne dede dinler, ne talip. Henüz köy ile ilişkim varken kirve çocukları evliliğine tanık oldum. Bu olay nisbeten yakın bir zamanda olduğu için sessiz sedasız rayına oturdu. Afaroz-mafaroz saçmalıkları olmadı. Bizde iki kişiye "babalık" denir. Üvey baba çocuğuyla evlenilir, ama babalık çocuğuyla evlenilmez. Müsahip çocukları evliliği belki olmuştur, fakat ben duymadım. Çok ilginç: Şimdiye dek dedetalipi bir hayli yaygınlaştı, müsahip ve kirve çocukları evliliği tek tük. Demekki pir kutsallığı, müsahip ve kirve kutsallığının çok çok gerisine düşmüş.

Çadıryeri'nde herkesin bir müsahibi ve kirvesi vardı. Malum, erkek çocuklar sünnet olurken kirvenin kucağında oturur. Erkek çocuk bebekken, onun adına babası kirveyi seçer (annesi değil). Müsahiplik ise genellikle olgunluk çağında seçilir. Çocukluk çağında olan tek tük örneklere de rastlamak mümkün. Hiçbir zaman bayanlar müsahip seçemez. Hiçbir örnek görülmemiştir ki bir bayan genç kız iken bir bayan ya da bir bayla müsahip olsun, sonradan evlendiği erkek için bu geçerli olsun. Genç kızlar evlendiğinde çoğunlukla müsahip hazırdır. Evlilik sonrası müsahip tutmalarda karar sahibi yine erkektir. Alevilikte denir ki "dört can bir gömleğe girer". Burada dördünün (iki bay, iki bayan) arasında ayrıcalığın olmadığı, eşit olduğu

izlenimi doğuyor. Bu doğru değil. Gerçek lafza uymuyor. En başta müsahip seçmede kadının rolü yoktur. Görgü görülme anındaki dizilişte de erkeğin üstünlüğü esas alınır. En önde yaşlı erkek müsahip, arkasında ikinci erkek müsahip, üçüncü sırada öndekinin hanımı ve sonra diğer hanım. En yaşlısı bayan müsahip olsa dahi farketmez, bayanların yeri geri taraftır. Cemdeki oturuşta da kadınlara daima kapı arkası düşüyor. Nasılki evlerde daima kadınlar, özellikle genç kızlar ve gelinler kapı yakınında otururlarsa, işte onun gibi birşey. Çünkü kıymeti az olanlar orada oturur. Kadınların bulunmadığı bir erkekler cemaatında kelli felliler baş köşede, köyün yoksulları, çobanları, sıradan sınıfına girenleri kapıya yakın otururlar. Burada da görülüyorki kapı arkası, değeri az olanlara mahsus bir yerdir. Çocuğa kirve seçiminde anne rolünün olmadığını yukarda parantez içinde belirtmiştim. Müsahip ve kirve tutma meselesinde kadınların rolü tek tük örneklerde görülse bile cılızdır.

"Alevilerde kadın ekek eşittir" sözü birkaç yıldır sıkça tekrarlanıyor. Bu yüzden belki biraz fazla değindim. Aslında konuyu daha da uzatacak laflara sahibim. Bunları kitaplardan değil, köyümdeki somut yaşamdan edinmişimdir. Yani yaşanılmış ve yaşanılmakta olan gerçekler. Alevilik geleneği üzerine Alevi düşünürler bolca kitap yazıyorlar. Bu düşünürlerden biri de eski örgüt arkadaşım Cemal Şener'dir. Cemal Şener başka konularda da kitap yazmıştır: Örneğin Çerkez Etem Olayı, örneğin Topal Osman Olayı. Bunlar bildiklerim. Belki bilmediklerim var. Cemal Şener enerji harcıyor, birşeyler üretiyor, toplumsal sürece demokratikleşme yönünde katkılar yapıyor. Tabii ki saygı duyulan şeyler. Kanımca Cemal Şener Alevilik felsefesine çok iyimser yaklaşıyor. Olumlu ögelerini çok allayıp pulluyor, olumsuz, çağdaş ölçünün gerisinde olan hususlarını görmek istemiyor. Aktif solculuk dönemimizde sol süreç için yaptığımız şey: Tek pencereden bakmak. Araştırmacıların yanında araştırmacısız bana fazla laf düşmez diyorum, birkaç satırla konuyu noktalamak istiyorum. Alevi Hareketi demokratik bir içerik taşıyor, demokrasi mücadelesine katkılar sağlıyor. Laiklik prensibine sıkıca sarılıyor. Ben şahsen laiklik prensibini, insanlığın çok değerli bir evrensel prensibi olarak görüyorum. İnsanoğlunun bu prensibe daha uzunca yıllar ihtiyacı olacaktır. Bu değerli prensibi hangi sistem yaşama geçirirse geçirsin, bilmem hangi sınıfın partisi, politikacısı, düşünürü savunursa savunsun, bu iyi bir şeydir. Son bir kaç yıldır Alevi kitlesinin korkusuzca kimliğine sahip çıkması, asırlardan beri süregelen hor-

lanımışlığa kafa tutması çok güzel bir olgudur. Kültürünün hümanizm taşıdığı (ki, ezilmişlik konumundan ileri gelir, dünyanın ezilen başka toplulukları da hümanizmi savunur, bu yalnızca Aleviliğin tekelinde değildir), bu nedenle kadına belli bir değer verdiği doğrudur. Benim itirazım abartılardır. Ki, bir hayli vardır. Bu da gerçek-dışı, bilimdışıdır, yalnızca sahibine zarar verir.

22. düğünler

Düğünler, köyümüzün tarihçesinin belki de en güzel ögesidir. Geçmişte herkes düğünleri dört gözle beklerdi. Düğünlerin her gruptaki köy insanının beklentilerine yanıt veren özellikleri vardı. Genç erkekler, kızlar güzelcesine giyinirler, bol bol oynarlar. Çaktırmadan birbirlerine göz süzerler. Aşık olma duyguları kabarır, yürekleri hop hop atar. Yaşlılar düğün evinde bir araya gelip koyu sohbetlere dalarlar, konudan konuya atlarlar, geçmiş düğünlerin görkeminden sözederler. Çocukların afacanlığı düğün atmosferiyle iki katına çıkar. Gelin ile damat ise sabırsızlıkla gerdek gecesini beklerler. Gelin gönül rızasıyla evlendirilmişse böyledir. Aksi halde gelin için azaptır. Bu arada bütün köy halkının midesi düğün yemeği sayesinde bayram eder. Özellikle fakirlerin midesi.... Köy yerinde et haşlaması ve tereyağlı bulgur pilavı normal zamanlarda az kula nasip olur. Eskiden düğünler dört gün çalınırdı. Üç gün oğlan tarafında, bir kız tarafında. Eşitsizlik burda da mevcuttur.

Oğlanın evinde uzunca bir sırığın ucuna çivi çakılır, kıpkırmızı bir elma bu çiviye geçirilir, sırığa ip takılır ve evin saçağına çivilenirdi. İpe de "anlı", "şanlı", "ayyıldızlı" Türk bayrağı çekilirdi.

Buna "bayrak kaldırma" denirdi. Bu, düğün başlangıcının ilk tumturaklı abayı. Çok önceleri bizim o köylerde davulcu-zurnacı yoktu. Hali vakti yerinde olanlar Sarız taraflarından Aptaşşo ile Apmısto'yu getirtirlerdi. Apmısto zurnaya, burundan nefes alır tekniğiyle üfler, sakallı avurtları balon gibi şişerdi. Aptaşşo ayrı bir alemdi. Davul çalarken çeşit çeşit şovlar yapar, milleti eğlence çılgınlığına sürüklerdi. Apmısto ile Aptaşşo sünnetçilik de yapardı. "Hazır sünnetçi ayağa kadar gelmişken" fırsatı kaçırılmaz, damat evinin ya da akrabalarının sünnet edilecek çocukları varsa, düğün aynı zamanda onların sünnet düğününe dönüşürdü. Çifte düğün (evlilik ve sünnet) tek bir düğünde somutlaşırdı. Düğün sahibi aile için daha ekonomik olurdu, (bir taşla iki kuş vurulurdu" Aptaşşo ile Apmısto'yu ge-

tirtemeyen yoksul ve orta halli aileler ise Çiftlik'ten kemençeci Aphesko'yu getirtirlerdi. Aphesko Karadeniz (Laz) kemençesiyle çız-vız ederek millete halay çektirirdi. Daha sonra köyümüzde ve öbür köylerin bazısında davulcu-zurnacı ekipler yetişti. Aptaşşo ile Apmısto'ya bizim oraların "düğün pazarı" kapandı, Aphesko'nun Kemençesi ise tarihe garkoldu.

Söz düğünlere gelmişken, köyümüzün ünlü zurnacısı Bale'yi anlatmadan geçemeyeceğim. Geçersem, gerçekten Bale'ye (esas adı İbrahim'dir) haksızlık etmiş olurum. Bale (bir ayağı topal), abisi Şükrü (lakabı Hinkarsarı) ve kardeşi Niyazı (lakabı Cukke) elele vererek kısa sürede övgüye değer bir davul-zurna ekibi kurdular. Bale gilin evi köyün alt tarafında, köy mezarlığına giden yokuşun tepesinde idi. Kendini geliştirmek için Bale gece-güdüz zurna çalardı. Zurnanın sesi köyün her tarafından duyulurdu. Davulu ya Niyazi ya da Şükrü çalardı. Zurna çalmayı Niyazi de öğrendi. Ama Bale nerde, Niyazi nerde?! Aynı zurnayı Niyazi çalıyor, kart bir ses. Hani sanki zurna soğuk yemiş... Bale çalıyor, tiz ve pürüzsüz bir ses, zurna çatlıyor gibi. Arif Sağ'ın sazı ağlattığı gibi, Bale de o güzelim tiz sesle sanki zurnayı çatlatıyordu. Kesinlikle abartmıyorum, Türkiye'nin bir numaralı zurnacısı Binali Selman'ın kaseti var bende. Vallahi Bale kadar üfleyemiyor. Nefeslilerle biraz uğraşıyorum, kaliteyi az buz anlarım (haydaaa, kendi reklamımı yaptım. Neyse oldu bir kere, "ağzımdan kaçtı") Bale kısa sürede "burundan nefes alma" tekniğini öğrendi. Bale'nin ince, tatlı bir sesi vardı. Tıpkı İbrahim Tatlıses'in sesi gibi. Müthiş gırtlak yapar, uzun havaları şahane söylerdi. Ekstradan güzel de halay oynardı. Bazen zurnayı Niyazi'ye verir, halayın başına geçer, topal bacağıyla umulmadık figürler yapardı. Bu yazının başında bir kabileden sözetmiştim: Pıttoleran. Bu kabile ünlü yalanlarıyla meşhur. Biri yalan söylediği zaman derlerdi ki, "aynen Pıtto'nun yalanı" Acaba Bale de yalan söyler miydi" diye merakınız depreşti değil mi? Elinsaf yani, söylemeyip de sülalesinin ünlü özelliğine ihanet mi etsin adamcağız?! Bale'nin hünerleri sayılmakla bitmezki, adam çok da şakacıydı. Biraz gülersiniz ümidiyle Bale'nin birkaç şakasına değineceğim. Şakalara geçmeden, hemen şunu belirteyim: Bale, Gernilerden İbo (iki lakaplı: Vıco, Şeytan) emminin kızı Yanık'ı (Hanım) kaçırdı. Bir güzel zurnaya üfleyerek düğününü kendisi çaldı. O da, evlenen diğer köylüler gibi hızla çoluk çocuğa karıştı. Yanık ufak tefekti. Bale ona Qewık (Keklik) derdi. Gelelim Bale'nin şakalarına.

Bale'nin iki oğlu vardı (sonradan çoğaldı), büyüğü Recai, küçüğü Fıkko (Fikret). Recai saf, Fıkko ise dedesi Apvıco gibi şeytan. Bale'nin evi tek odalı. Çoluk çocukla bir arada yatıyor. Bale, oğlu Fıkko'nun elinden çok şikayetçi: "Yahu erkedaş, Recaim çok akıllı, gece başını yastığa koyar koymaz hemen uyuyor. O ibine Fıkkom yok mu, meğer ki, yorgan altından gizlice benimle Qewık'm yatak işini dikizliyormuş. Erkedaş bu velet yüzünden Qewık'le perhize başladık, halimiz harap. Gece yataktan dönmeye bile korkuyoruz. Nedir bu çektiğimiz yarabbi!"

Bale'nin bir başka şakası: "Erkedaş, biz henüz küçüktük. Annem o zaman gençti, eti butu yerindeydi. Bir gece babam Seyit Cane gile gitti. Meğer başka köylerden misafirler gelmiş. Baldırı çıplak babamın o gece çol paşalığı tutmuş, Pirler köyünden gelen bir dedeyi, şer kesilerek misafir etmeye razı etmiş, Ev bir göz. Annemle babam bir köşede, biz çocuklar bir köşede yatarız. Misafir için doğru dürüst yatağımız bile yok. Yatsı zamanı babam misafir dede ile eve geldi. Biz çocuklar uyandık, annem derin uykuda. Bilirsiniz eskiden pire yüzünden millet çırıl çıplak yatardı. Annem çıplak yatakta. Annem uyanmadı ya, bu manzara karşısında babamın erkeklik ayranı kabardı, kalkması için annemi sert uyardı. Annemde hareket yok. Dede ayakta, babam mahçup. Gitti annemin poposuna bir tekme savurdu. Tekmeyle birlikte yorgan yana kaydı, annemin kıfkarık (mantar) gibi bembeyaz poposu ortaya çıktı, arkası tren sireni gibi ötmeye başladı. Babam eşekten düşmüş karpuza döndü. Telaşla annemin popo deliğini eliyle kapatmaya çalıştı. Nafile. Annemin yellemeleri babamın parmakları arasından kesik kesik öten kamyon kornası gibi pırt pırt pırt dışarı çıkıyor. Babam hop hop hop diye bağırıyor, annem pırt pırt pırt diye dışarı veriyor. Gün bize doğdu. Köşemizde kıkır kıkır gülüyoruz. Eşekten düşmüş ikinci karpuz da misafir dede oldu. Dede rüzgar gibi evi terketti, Seyit Cane gile doğru seğirtti. Şerefi iki paralık olan babam da anneme temiz bir dayak attı."

Bale'den bir şaka daha: "Erkedaş o gece pek istekli değildim, zaten Fıkko ibinesi pusuda. Erken uykuya dalmışım. Bir rüya gördüm. Rüyada benim Qewık bir güzel bir güzel, anlatılacak gibi değil. İri iri gözler, lüle gibi kıvır kıvır saçlar, ay gibi parlayan yüz, kiraz dudaklar, hilal kaşlar, ok gibi kirpikler, beyaz kollar, mermer sütunu gibi bacaklar. Yeme içme, sadece seyret yeter. İşte dünya malı diye ben buna derim. O heyecanla uyandım, yüreğim sevinçten güpür güpür. Qewık yanımda yatıyor, pıs pıs uyuyor. Öylesine rüyanın et-

kisinde kalmışım ki, resmen Qewık'ın güzelleştiğine inanıyorum. Kalktım gaz lambasını yaktım. Qewık'i uyandırdım, anadan üryan soydum, orta yere diktim. Qewık uyku sersemliğiyle gözlerini ovuşturup duruyor. Lambanın ışığında Qewık'ın o yanına baktım, bu yanına baktım, eski Qewık müthiş canım sıkıldı. Qewık hiçbir şey anlamadı, pel pel yüzüme baktı, gitti yatağa girdi. Lambayı söndürüp ben de yatağa girdim. Burnumdan soludum, ama elden ne gelir... Kurban olduğumun tanrı, kadın yönünden bahtımı bir kez kara yazmış, kime ne diyebilirim!?"

Bale'den son inci: Bale topal. Benim enişte Sabri (Zeynep ablamın eşi) topal. Birlikte asker olurlar. İşin cilvesine bakın, aynı alaya, aynı tabura, aynı bölüğe düşerler. Gerisini Bale'den dinleyelim: "Erkedaş, Sabri ile halimiz duman. Bölük sürekli talimde. Sabahtan akşama kadar dolap beygiri gibi dolanıp dururuz. Bu çileye sağlam bacaklar dayanmazken, bizim topal bacaklar nasıl dayansın? Yürüyüşte biz iki topalı yanyana verdiler. Allah kahretsin, topal bacaklar iç tarafa gelmiş. Uygun adım yürüyoruz ya, aynı anda ikimiz topal bacaklara bastığımızda omuzlarımız küt birbirine değiyor. Hatta kafalarımız bile. Sıra sağlamlara gelince bu kez birbirimizden uzaklaşıyoruz, aramızda koca bir boşluk doğuyor. Sıralar sanki iple hizalanmış. Ama biz bu güzelim hizanın içine ediyoruz, topal bacaklarla boşluk, sağlam bacaklarla fazlalık yaratıyoruz. Bu talimler artık canımıza tak etmişti. Bir gün pıtıraklı bir tarlada saatlerce yürüdük. Sabri'ye dedim ki, "gel kendimizi yere atalım, topal olduğumuz için bir şey demezler. Bölük yürüyüşüne devam, biz de dinlenmiş oluruz" Kendimizi pat yere attık. Çavuş-onbaşılar bize öyle bir dayak attılar ki, allah sizleri inandırsın yer gök inledi. Topal olduğumuz için her tekme-tokatın ardından kendimizi yerde buluyoruz. Hergeleler pratik yolu hemen buldular. Ayağa kalkmamız dolambaçlı oluyor, dayak fasılasına kesiklik katıyor ya, başladılar bizi yerde yatar vaziyette dövmeye. Tekmelerin darbesiyle Apmısto gilin luğu gibi yuvarlanıp gidiyoruz. Hınçlarını alamıyorlar. Bu kez üstümüze çıkıp bizi çiğniyorlar, adeta silindir gibi eziyorlar. Dayağa doymuş olmalılar ki, durdular. Vay ane, her tarafımız pıtırak. "Haydi şimdi dinlenin ibneler. Akşama bir pıtırakla bölüğe dönerseniz ananızı belleriz" dediler, çekip gittiler. Biz kaderimizle başbaşa kaldık. Akşama kadar zar zor birbirimizin pıtırağını ayıklamayı bitirdik. Kurnazlık bize pahalıya maloldu"

Artık ne Bale hayatta ne de Qewık. Bale'nin bir "hüneri" daha vardı: Zamparalık. Bale'nin başını bu "hüner" yedi. Yıllar önce Gök-

sün taraflarında bir kadının peşine takılmış. Kadının kocası ve kocasının akrabaları Bale'yi bir ıssız yere götürüp öldürüyorlar, cesedini bir çukura gömüyorlar. Kesin delil yok ama, ortalıkta dolaşan söylenti böyle ve büyük bir ihtimalle doğru. Ne soran oldu, ne arayan. Soruşturma diye bir şey açılmadı, çünkü şikayette bulunan kimse yok. O güzelim zurnacı, türkücü, halaycı, dedesi Appıtto gibi biraz da yalancı Bale, uçkur belasına pisipisine gitti. Mezarı bile yok. Bale'nin kayboluşundan sonra Qewık dul olarak epeyce yaşadı, ama sonra o da öldü. Akıllı Recai'si kendi halinde bir adam. Evli-barklı, çoluk-çocuk sahibi, işinde gücünde biri. Küçük oğlu Ali Rıza baba mesleğini devraldı. Babası ayarında çalmasa da iyi bir zurnacı. Ne de olsa Bale'nin oğlu, iyi olmaz mı? Gelelim "İbine Fıkko"ya. Onun yazgısı da başka bir "hüner"den dolayı Bale'ninkine dönmüştü. Fıkko evlendi, çoluk-çocuğa karıştı, Adana'ya yerleşti. Adana kabadayı otağı ya, Fıkko da kabadayılığa soyundu. Yapısı buna uygundu. Bir yıl önce duyduk ki, Fıkko karnından bıçak yiyerek yaşama veda etmiş. Geriye dul bir kadın ve öksüz çocuklar bırakarak.

23. kız isteme adeti

Biz yine dönelim köyün töresel yapısına. Arada bir tek tük kız kaçırma olayları hariç, genellikle töreye uygun kurallar içinde kız isteme işi yapılırdı. Şöyle bir seyir izlerdi. Önce münasip bir kişi vasıtasıyla kız ailesinin nabzı yoklanırdı. Kırmızı ışık yanarsa, iş, bu nabız yoklamasıyla noktalanırdı. Yeşil ışık ve hatta sarı ışık yanarsa ikinci ve üçüncü adımlara geçilirdi. Hatırı sayılır konu-komşu (tabii ki erkekler) dünür heyetine davet edilir, kız ailesine "isteme seferleri" düzenlenirdi. Annemle babamın söz kesilme olayında anlattığım gibi, hoşgeldin kahvesi yada çayı gelen misafirlere ikram edilir, sigaralar yakılır, tespihler çekilir, bir süre dereden tepeden konuşulur. Bu fasıllardan sonra nihayet sadede gelinir, heyetten biri "allahın emri peygamberin kavli ile kızınızı istemeye geldik" der. Kız babası kendini naza çeker. Bu, geleneğin gereği. Yukarıda kırmızı, sarı, yeşil ışıklardan bahsettim. Tabii ki bunlar trafik lambaları değil, verilen yanıtları tanımlayan mecazi sözcükler. "Boşuna yorulmasınlar, nasiplerı yok" dendiği zaman, bu kırmızı ışık anlamına gelir. "Kızımız küçüktür, henüz evlilik çağına gelmemiştir, evlendirmeye niyetimiz yoktur" gerekçeleri dozajına göre sarı ve yeşil ışıklar anlamına gelir. Örneğin, "oğlana ve ailesine bir diyeceğimiz yoktur, fakat kızımız

yaşı küçüktür" yanıtı, dört dörtlük bir yeşil ışıktır. Burada gelenek icabı düpedüz tiyatro oynandığını görüyoruz. Niyetler, görüşler kestirmeden söylenmez, bir yığın dolambaçlı yol izlenerek boşuboşuna enerji tüketilir. Sözde bu dolambaçlı yollar kıza verilen "değer" oluyor. Gerçekte ise kız babasının kendini ağıra satma cakasıdır. Geleneğe göre bu önemli bir racondur. Bir kez gelenek bu cakayı gündeme almış. Asırlar boyu sürer de sürer. Öyle bir güç olur ki, tanrı korkusu gibi bir şey. İnsanlar onun kölesi olur, önünde boyun eğer.

Kıza verilen değerin ifadesi böylesine komik dolambaçlı yollar olamaz. Kıza demokratik davranma, evleneceği genci baskısız, kınamasız bir ortamda tanıma ve özgürce seçme koşullarını yaratma, gizli gizli buluşmalar yerine, açıktan gezme tozma serbestisini tanıma, kısacası açıktan flört etme özgürlüğünü tanımadır Kıza verilen değerin gerçek ifadesi böyle somutlaşır. Gerisi "ipe un serme" gözboyamasıdır. Gerçi şimdi aileler kızlarına danışıyorlar, rızası olmadan vermiyorlar. Ama bu da durumu kurtarmıyor. Cesaretli kızlar, gizli flörtle bir nebzecik karşı cinsi tanıma olanağına kavuşuyorlar. Fakat suçluluk duygusu yaşayaraktan bunun bedelini pahalıya ödüyorlar. Ya da gizli flörtleri sızıntı yapıyor, bu kez gelenek göreneğin kınama ve horlama silahının otomatik ateşine maruz kalıyorlar. Katmerli mahçubiyet ve suçluluk duygusu. Cesaretsiz kızların, karşı cinsi bir nebzecik bile olsa tanıma diye zaten bir şansları yoktur. Onlar yalnızca gencin fiziğine bakarlar, patadan aşık olurlar. Lumpen mi, yalancı mı, hırsız mı, kumarbaz mı, içkici mi, orası önemli değil. Bu konumdaki kızların rızası alınsa ne yazar! Tabii ki bir adımdır. Ama çok güdük bir adımdır, yetersizdir.

Eleştirimize ara verip tekrar töreye dönelim. "Nabız yoklama"dan söz etmiştim. Burada bir kişiyi anmadan geçemeyeceğim: Cemale Genco (Genco'nun oğlu Cemal). Yanılmıyorsam Genco'nun beş oğlu varmış. Cemal ile Paşa bizim köyde, öbürleri kentlerde yaşıyorlardı. Genco Türk ve Sünni kökenliymiş. Kürtlerle ilişkisi yoğunmuş. Genco, Osmanlı ordusunda yıllarca askerlik yapmış, çavuşluğa dek yükselmiş. Ünlü namı "Genco Çavuş" imiş. İşte bu Genco Çavuş Saimbeyli'deki (Hacun) Ermenilere korkunç işkenceler yapmış. Onlar da Genco Çavuşu punduna getirip yakalamışlar, söylentiye göre kızgın saç üstüne koyarak, derisini yüzerek öldürmüşler. Tabii ki vahşet. Neyse, Genco Çavuş öbür dünyaya yolcu edilince, zannederim (kesin bilgim yok) aile dağılıyor. Ama öyle bir süreç yaşanıyor ki, Genco Çavuş'un çocukları Kürtleşiyor-Alevileşiyorlar.

Belki Genco Çavuş'un ölümünden sonra bir Alevi-Kürt köyüne yerleşmişler.

Gelelim Cemale Genco'ya. Cemal amca kız istemelerde ilk nabız yoklama elçisiydi. Bu işten müthiş zevk alırdı, canla başla yapardı. Cemal'e Genco bir kızın babası ya da annesiyle fiskos mu ediyor? Siz bilinki bu eve, bir hafta sonra, dünür "sefer" düzenleyecektir. İşin akla durgunluk veren ilginç yanı, Cemal amcanın bir çok kırmızı ışığı önce sarıya, ardından yeşile çevirme becerisi göstermesiydi. Adamda sanki şeytan tüyü vardı. Kızın ailesinin ağzından girer burnundan çıkar, burnundan girer kulağından çıkar, kulağından girer beyninin içinde dolaşarak gözünden çıkardı. Tatlı diller döker, oğlanı övüp göklere çıkarır, bol bol yalan yemin ederdi. At sineği gibi kız ailesine yapışırdı. Cemal amcanın bir iki nabız yoklama seferisinin ardından bir bakıyorsunuz ki kız ailesi teslim bayrağını çekmiş, yelkenleri indirmiştir. İşte siz o zaman gelin Cemal amcanın mutluluğunu seyreyleyin. Bu evlilik iyi olur mu, bu oğlan bu ceylan endamlı kıza layık mı? Bunlar Cemal amcayı ilgilendirmezdi. O bu görevi üstlenmiş, mutlaka ve mutlaka başarması, zaferine bir yenisini daha eklemesi gerekir. Gerisi lafı güzaftır. Hem yaptığı hayırlı bir iş değil mi? İki gencin mürüvetinin ilk temel taşı oluyor. İyiliklerin en güzeli.

Oğlan anne babaları Cemal amcanın bu yeteneğini bilirlerdi, hemen onun yardımına sığınırlardı. Cemal amca nazlanma şurda dursun müthiş mutlu olur, o dakikadan itibaren kolları sıvar, taktik ve strateji tespiti için cin kafasını çalıştırmaya başlardı. Kız isteme periyotları uzadığı zaman, siz bilin ki Cemal emmi huzursuzdur, mutsuzdur. Kız aileleri bir bakıma Cemal amcaya gebeydiler. Bu gün başkasının oğlu için kendi kapısına dayanmışsa, yarın kendi oğlanları için başkasının kapısına dayanır. Cemal amca Develi'ye göçene kadar bu görevi yürüttü, köydeki tüm evlilik temellerinin ilk harç atan kişisi oldu. Nur içinde yatsın Cemal amca, millete az hizmet yapmadı.

Kız istemenin ilginçlikleri daha bitmedi: Cemal amcanın nabız, dünür heyetinin isteme seferlerinin ardından zurnanın zart dediği söz kesme seferisi gelir. Herkes bilir ki, iş bu seferiyle olumlu tarzda sonuçlanacaktır. Kız ailesinin çekilmez nazı işte şimdi başlar. Eğer dedesi hayatta ise dede, yoksa büyük amca ya da küçük amca, anneden olan dede ya da dayı, velhasıl bir akraba, kız babasının vekili olur (anne vekil istemez). Yani kız babası adına nazlanır. Bu tür vekillerin nazları, baba nazını da geride bırakır. Fırsat ele geçmişken cakasını

satar da satar. Vekil yoksa baba kendisi direkt muhatap olur. Sanki kız isteme konusu o gece açılmış, dünür heyeti eve gelene kadar kız tarafı bihabermiş gibi bir havaya girilir. Oysa konu günlerdir konuşuluyor. Olsun, ne çıkar, usül böyle ya. Atadan-babadan süregelen anane terk mi edilsin? Neyse yine binbir dolambaçtan sonra zar zor konuya girilir. İşte bu dakikadan sonra kız tarafının göstermelik görüşme trafiği başlar. Dede baba ile, baba amca, varsa dayı ile, büyük amca küçük amca ile, büyük dayı küçük dayı ile, baba anne ile, baba ikinci dereceden amca ve dayılarla görüşür. Bu görüşmedeki konuşmalar incir çekirdeğini doldurmaz. "Eh allah var yukarıda, oğlanın babası kalender adam. Annesi biraz cadaloz ama oğlan iyi. Babası cimri ama annesi temiz yürekli kadın, gelini ezmez. Boş ver anne babayı, oğlan karısını kurtaracak olgunlukta. Eh haktan hayırlısı ne diyelim ki!" Gizli görüşmelerde edilen laflar, daha doğrusu yapılan değerlendirmeler üç aşağı beş yukarı bunlar. Son olarak bir de kıza danışılır. Danışma trafiğine cemaatın tepkisi şöyle olur: "Tabii canım, önemli konu, bir değil beş kez danışsınlar. Ardımızda atlı kovalayan mı var? Bizim zamanımız bol, rahat rahat danışın" Yüreklinin biri çıkıp da "yahu bu yaptığımız şovlar, bu afra tafralar niye" demez. Daha doğrusu diyemez. Derse milletin onur, şeref, haysiyet, izzetinefis ayranları kabarır, iş arap saçına döner. Görüşme nihayet biter, sıra kararın açıklanmasına gelir. Bu kez öncelik sırası kızın babasındadır. Cemaat kız babasına bakar, "haydi söyle hayırlısını" diye üsteler. Kız babası, "kızımı amcasına bağışladım, o nasıl uygun görürse öyle olur" der. Bu kez cemaat amcaya döner "söyle hayırlısını artık" diye yineler. Amca dayıya, dayı öbür amca ve dayılara derken bağışlama faslı, baş köşede kurulmuş büyük babaya dayanır. Cemaat heyecanla ona döner "eh artık de hayırlısını" ricasıyla "ağır top"u sadede davet eder. Büyük baba hindi gibi kabarır, "madem hatırım sayılıp bana bağışlanmış, ben de cemaatın hatırını sayar ona bağışlarım" Cemaat da "madem bize verdiniz, bizde falanın oğluna verdik gitti, haydi hayırlısı olsun" der. Oğlan tarafı gider kız tarafı ile tokalaşır, öpüşür, söz kesilmiş olur. Hemen köy bakkalından şeker sucuğu, lokum getirilir, tatlı yenir. Kız başka bir odadadır. Gelenek gereği o da ilk ağlamasını yapar, kız annesi de ağlar.

Söz kesme, evlilik olayının ilk adımıdır ve nişanlılık döneminin başlangıcıdır. Bunu kısa bir aralıkla şerbet töreni izler ki, bu törende nişan hediyeleri takılır. Kocaman büyük bir kazan su ile doldurulur. İçine şeker ve şerbet boyası atılıp karıştırılır, renkli bir şerbet ha-

zırlanır. Törene katılanlara şerbet ikram edilir. İnanca göre, evlilik yaşamı şerbet gibi tatlı olsun diye şerbet içirilir. Şerbet töreninde başlık parası tespit edilir. Bir kere başlık parası geleneği kötü birşey. Kızın bir mal, bir meta gibi para karşılığı satılması anlamına gelir, bu yön çok açık olduğu için üstünde durmuyorum. Başlık parasını tespit etme yöntemi de, aynen söz kesme olayı gibi dolambaçlı yollar izler. Aslında miktar kızın babasının kafasında somutlaşmıştır. Üç aşağı beş yukarı bu miktarda karar kılınır. Bu miktar söylenebilir, iş bir dakikada sonuca bağlanabilir. Böyle yapılmaz. Kız babası büyük bir miktar söyler. Miktarı aşağılara çekmek için cemaatın ricası başlar. Kız babası da "şu kadarını şu komşunun hatırına, bu kadarını bu komşunun hatırına bağışladım" diyerek gıdım gıdım aşağıya iner. Kafasındaki miktar sınırına gelir, artık ordan aşağıya inmer. Pazarlık bununla bitmez. Geline takılacak takılar üzerine anlaşmak için hayli laf yuvarlanır. Burada da ona buna bir şeyler bağışlama alicenaplığı yapılır. Neticede önceden tespit edilmiş takılarda karar kılınır. Bazan kızın kardeşi, oğlan tarafının kendisine bir tabanca almasında diretebilir. Şerbet öncesinde iki aile düğün tarihinde anlaşır. Şerbet gecesi bu konu yeni konuşuluyormuş gibi ele alınır, önceden kararlaştırılan tarih bir kez daha kararlaştırılır. Böylece ikinci adım da kazasız belasız atılmış olur.

24. düğün törenindeki adetler

Son adım düğün törenidir. Törenden önce komşulara "okuntu" denilen davetiye gönderilir. Birer elma, portakal gibi. Bayrak kaldırma töreniyle düğün başlar. Günboyu, geceler geç vakte kadar düğün çalınır. Aralarda kısa dinlenme molaları yapılır. Bizde erkekler ayrı, kadınlar ayrı halay çekerlerdi. Erkek halayları sert, bayan halayları yumuşaktır. Çalgıcılar bir fasıl bayanlara, bir fasıl baylara çalarlar. Şenlik böyle devam eder gider. Gece eğlencelerinde köyün komedyenleri çeşitli komik şovlar yaparlar, milleti bol bol güldürürler. Komik şov gösterilerinde oğlanın erkek akrabaları şamar oğlanları olurlar. Aileye gelin getirmek kolay değil, bazı çilelere katlanmak zorundalar. Yengeler için atlar tedarik edilir. Kürtçe yengelere "berbı" denir. Oğlanın bayan akrabalarının bazıları (amca, dayı, kardeş, müsahip hanımları, kızkardeşler vs.) yenge olur. Yengeleri damat ailesi belirler.

Düğünün ikinci gününde yengeleri teker teker gidip getirme ve düğünevi önünde törenle karşılama işleri yapılır. Damat, yanında hey-

besini taşıyan biriyle yenge evine gider. Heybede yengenin hediyesi vardır: Bir kilo şeker, kuru üzüm, incir, ya da bir başörtü. Yengenin evinde yemek yenir. Yenge, kendisine gelen hediyeyi heybeden alır, yerine kendi hediyesini koyar. Kendisine gelen hediyenin benzeri bir hediye... Damat, yenge, heybe taşıyıcı düğün evine dönerler, kapıda davul-zurna ile karşılanırlar. Her yenge için bu işlem yapılır.

Düğün alayının kız evine gidişinde kadın tayfası olarak yalnızca yengeler iştirak ederler. Yengeler atlara binerler, yaya gitmezler. Yengeler dışında, düğün alayı erkeklerden oluşur. Her ne kadar yengeler at sırtında iseler, mutfak hamallığı yapmak için giderler. Şatafatla ata biniş ve fakat mutfak hamallığı için gidiş. Düğün yemeği kız evinde verilir. Mutfak işinde bazı erkekler yengelere yardım eder. Düğün yemeği için oğlan ailesinden getirilen hayvanları (koyun, keçi vs.) erkekler keser, yüzer, eti doğrar vs. Yengeler ise haşlama ve bulgur pilavı pişirir.

Düğün alayı kız evine giderken bayrak taşınır. Bayrak sorgusu hakkında bilgili biri bayrağı taşır. Bayraktarın yanında bir iki yardımcı bulunur. Alay kız evine yaklaşırken, karşı bayrak ekibi gelip soru sormaya başlar. Sorular tekerlemeler şeklindedir, çoğu safsataya dayalı uyduruk şeylerdir. Gelenek icabı kız tarafındaki ekip kazanır, bayrak değiş tokuşu yapılır. Erkesi gün gelin götürülürken bir hediye kız taraflı bayrak ekibine verilir, herkes kendi bayrağını alır. İlginç bir bayrak sorusu "Bir atın kuyruğunda kaç tane kıl var?" Acaba soran bilir mi? Tövbe!! Kız evine gidiş, yeniden oğlan evine dönüş esnasında düğün alayının önüne ip gerilir, cüzi bir parasal bahşiş alındıktan sonra düğüne yol verilir. Bu işi daha çok gençler ve çocuklar yapar. Maksat düğün evinden küçük bir avanta koparmaktır.

Düğünün en son gecesi, kız evindeki gecedir. İçkiler genellikle o gece içilir, düğün eğlencesi geç vakitlere kadar sürer. Şayet gelin başka bir köyde ise, köy şerefi gündeme gelir, kız tarafındaki geceye daha da şenlik katılır. Ki, bu düğünün son gecesidir. Kınalar bu gece yakılır. Gelin kınası, damat kınasına göre daha görkemli olur. Çünkü düğün gelin evindedir. Hele gelin ayrı köyde ise damat kınası davulsuz-zurnasız iyice sönük geçer. Kına yakılırken gelin ve annesi ağlar. Gece sabaha kadar kazanlarla düğün yemeği hazırlanır. Dördüncü günün öğlen öncesi yemekler yenir ve düğün alayı yola koyulur. Gelin süslendirilip ata bindirilir. Gelinin başında gelin tacı vardır ve yüzü ince tülbentlerle örtülüdür. Ata binerken son ağlamasını yapar, baba ocağına veda eder. Gelinin arkasından annesi göz yaşı döker. Bazı yufka yürekli babalar da bu ağlamada payını alır. Bu da

şenliğe bir burukluk katar. Davul-zurna eşliğinde düğün alayı gelinle birlikte damat evine döner. Gelin eve yaklaştığında kaynana oynayarak gelini karşılar. Orşık ya da Fındık isimli ineği geline verdiğini elaleme ilan eder. Gelinin atı saçağın altına getirilir. Damın başında damat ve sağdıç, omuzlarında palto, sol ellerinde katlanmış bir mendille ağızları örtülü, sağ ellerinde birer elma saçağın başına ve gelinin hizasına gelirler. Önce damat elindeki elmayı üç kez sallar, elmayı atmadan elini geri çeker. Aynı hareketi sağdıç tekrarlar. Damat ikinci kez aynı hareketi yapar ve üçüncü sallayışta elmayı gelinin başındaki tacın tepesine bırakır. Aynısını sağdıç da yapar. Köylü milleti uçkuru çok düşünür. Damadın elması gelinin tam tepesine isabet ederse, herkesin kafasındaki gizli yorum hemen yargısını verir: "Gerdek gecesinde iki dakikada iş tamam, helal olsun oğlana" Elma tam tepeye isabet etmezse, "gerçekte damadın işi zor, fukara bakalım ne yapacak" Onlara göre iş iki dakikada biterse şahane oluyormuş. Seks kültürlerinin boyutu da böylece ortaya çıkmış oluyor. Ayrıca bir üçüncü şahıs gelinin kafasına akide şekeri, üzüm ya da bozuk para atar. Küçük çocuklar kapışa kapışa yerde bunları toplarlar. Gelin attan indirilip içeri alınır, piringe (önü örtüyle kapatılmış gelin köşesi) götürülür. Damat ile sağdıç ise "küsüp" en yakın komşuya giderler. Davul-zurna ve yengeler gidip onları getirirler. Damat, gelinin bulunduğu kısma gelir, kafayı uzatıp örtülerin üstünden bir geline bakar, paltosunu piring ipinin üstüne atar, uzaklaşır. Sağdıç da paltosunu aynı yere bırakır. Bu arada tabancası ya da kırması olan kabadayılar bayrak direğindeki elmayı nişan alırlar. Elmayı düşürenin forsunu görseniz, tamı tamına binbeşyüz. Zaten askerdeki silah atışlarında da hep onikiden vururmuş. Düğün alayına katılanlar son kez damat evinde veda çayı içerler, "allah hayırlı etsin" temennisini söyleyip ayrılırlar. Bayrak indirilir, sırık sökülür ve düğün faslı biter.

25. köyde gerdek olayı

Düğün faslı biter ama gerçek fasıl başlar. Gelin ve damat halen yalnız değiller, ikinci şahıslar devredeler. Efendim bunlar gerdek için gelinle damada akıl hocalığı yapanlardır. Evli bir yenge ve evli bir erkek. Hani ikisi de gerdek olayını yaşamış "deneyimli" insanlar. Erkek "hoca" damada, bayan "hoca" geline bilgi ve tecrübesini aktarır. Üstelik bu iş gerdeğe girişin hemen öncesinde yapılır. Hatta gerdek yatağını, "hoca" yenge serer. Aynı evin bir odasında gelin damat gerdeğe girerler, diğer

odada iki akıl hocası ve ev halkından bazıları sonucu bekler. Hakikaten genellikle iş bir kaç dakikada kotarılır, damat Timurlenk edasıyla arzı endam eder. Bazen bu olayın ardından silah bile patlatılır. Gelin bakire çıkmışsa işler yolunda. Şayet çıkmamışsa vay o gelinin başına. Geçmiş dönemlerde, bakire çıkmayıp hemen gerdek gecesinde baba evine teslim edilen gelinler olmuş. İş bununla bitmez ki... İki sabık hısım, hatta hısım akrabaları arasında yıllarca süren küs olayı başlar. Bakire çıkmamış gelini ise baba evinde kötü bir yazgı beklemektedir. Horlamalar, ara sıra dayaklar ve insan yerine koymama tavırları. O gelin artık kolay kolay evlenemez. Ne kadar güzel, akıllı olursa olsun. Ya kız bulamayan bir sünepeye ya da çoluk çocuklu kart bir erkeğe gitmek zorunda. Çünkü "alnı lekeli" Bazen de damat, gerdek gecesi anındaki etraf kalabalığı yüzünden psikolojik şoka girer, tutuk olur, işi başaramaz. Buna en çok damat babası üzülür, hatta şeref meselesi yapar. Vaktinde kendisi arslanlar gibi bir dakikada işi halletmişti. Kendi bedeninden olan oğlu böyle mi olacaktı? Vay ki vay!! Şayet duyulursa elin yüzüne nasıl bakar? Psikolojik şoka giren damat için durum daha da feci. Ömrü boyunca onun bunun alay konusu olacak. Yüreğini buz eden bir mutsuzluk. İş iyi giderse, yani damat 'beş dakikada Beşiktaş' der, gelin bakire çıkarsa herkesin yüzü güler.

Gerdek ilişkisi esnasında gelinin altına ekstradan bir beyaz bez konur. Yani poposunun altına. Bakirelik kanı bu beze bulaşır. Buna Kürtçe "kutan" denir. Ertesi gün damat evi bir ziyafet hazırlar. Yalnızca kadınlar davet edilir. Davetliler yemek yer. Yemek faslından sonra oğlan kabilesinden bir bayan gelinin kanlı bezini (kutan) herkesin önünde gezdirir. Her davetli bayan yakından bakar, "hı" der, kutan tepsisine bir miktar para atar. Böylece gelinin bakireliği tüm köy kadınları (ilaveten erkekleri) nezdinde ispatlanmış olur. Bazı tutuk erkekler "şereflerini" kurtarmak için bakire değildir deyip "suçu" gelinlere yüklemişler, baba evine postalamışlardır. Tabi, bakire çıkmayıp geri gelen kızlarına iyi davranan aileler de olmuştur. Ama sayıları çok az. İşte bazılarınca çok övülen ve özlemi çekilen eski ahlakın "muhteşem" tablosu!

26. gelin çeyizi ve başlık parası

Düğün bitiminin ilk haftası dünürcülere, oğlan ailesi tarafından düğün hediyesi gönderilir. Bunlar bir çift yün çorap, bir çift yün eldiven, bir çift zelve bağı türünden şeyler olabilir. Bu hediyeler kızın çe-

yizinden elde edilir. Bir kız evlat bulûğ çağına erdikten sonra, yavaş yavaş çeyizini hazırlamaya başlar. Önce bol miktarda yün evin koyunlarından ya da satın alınmak suretiyle temin edilir. Yıkanır, kurutulur, taranır ve eğirilip ip haline getirilir. Bir kısım ip beyaz bırakılır, bir kısmı da çeşitli renkteki ip boyalarıyla boyanır. Daha sonra bu iplerle çorap, zelve bağı (öküzü boyunduruğa koşarken zelveleri bağlayan ip, Kürtçe: zelve sami, zelve bağı = bendsami) örülür. Çeyizin bu kısmı düğün kafilesine katılan konu komşu için yapılır. Düğün kafilesine katılanlara Kürtçe "buyçi" denir. Bu sözcük, "buy" (düğün) sözcüğünden türetilmiştir. "Düğün"den "düğüncü"nün türetilmesi gibi. Çeyizin öbür kısmı yatak, kenarı tenteneli yastık, oyalı yastık kılıfı, fincan takımı, tepsi, kapkacak türü şeylerdir. Bunlar gelinle damada kalır. Kız ailesi çeyiz masrafı yapar. Başlık parasıyla bu masrafın bir kısmı ya da tümü karşılanır. Eskiden bazı kız aileleri bonkör davranıp çok az başlık parası alırdı ya da hiç almazdı. Ama yine de çeyiz masrafı yapardı. Damat ailesini başlık borcuna sokmak istemezlerdi, çünkü kızları o aileye gelin gittiğinde sıkıntıya düşerdi. Bazı kız aileleri ise çok az çeyiz hazırlar ve lakin çok miktarda başlık parası alırlardı. Bu tür aileler, kızlarına mal gözüyle bakan, onları mal satar gibi başlık parasıyla satan çıkarcı ailelerdi. Geçmişte geline altından bilezik, burma, küpe takmak türünden hediyeler hemen hemen yok gibiydi. Belki bir iki zengin aile bir bilezik ya da bir kaç altın takardı. Hele para verme geleneği hiç yoktu. Bol altın ve büyük rakamlı para verme geleneği son yılların yeni şatafatlı gösterisidir. Bir ay bu hediyeler üstüne çene çalınır, reklamı yapılır, havası atılır. Takılar kameraya alınır, kimin ne verdiği tespit edilir. İlerde onların düğünlerinde ona göre para verilir. Şayet onların daha önceki düğünlerinde verilen paradan daha az atılmışsa, bu tür cimriler bir güzelcesine teşhir edilir. Duyduğuma göre Urfalılarda bu durum kan davasına bile neden oluyormuş. Herkes, kendisinin düğününde verilen hediye kadar başkasına vermek zorunda. Aksi takdirde sonuç ölüm getirebilir. Şu geleneğin alengirliğine bakın. Dört dörtlük pespaye, öyle meraklı kadınlar varki beyinleri kamera gibi. İkiyüz, üçyüz hediyeyi kafasında tutar, kimin ne verdiğini bir çırpıda tesbih tanesi gibi sayıverir. Bunlara düğünlerin canlı kamerası denebilir.

27. gelinlerin çileli yaşamı

Geçmişteki köy geleneğinde gelin, bir ay boyunca beyaz renkli bir çarşafla başını örterdi. Daha doğrusu altta fes, fese sarılı siyah ör-

tüler (ki, bunlara kürtçe "şar" denirdi, kaçak olarak Suriye'den getirilirdi) ve bunların üstünde taze gelini simgeleyen beyaz örtü. Bu beyaz örtüye kürtçe "çita buke" yani gelin örtüsü denir. Bir ay ya da kırk gün sonra gelinin annesi ilk kez kızını görmeye gelir, o zaman beyaz renkli taze gelinlik örtüsünü kaldırır. Gelin bundan sonra normal fesle başını örter.

Evliliğin daha ilk gününden itibaren gelin çileli bir yaşamın içine girer. Akşam en geç o yatar, sabah en erken o kalkar, kadına ait günlük işlerin çoğu onun sırtına biner. Geleneğe göre kayınbaba, kaynana ve ailenin diğer büyükleriyle konuşmaz, gelinlik yapar (kürtçe; bukiydıke). Kapının arkasında iki büklüm oturur, her zaman hizmete hazır ve nazır bekler. Ne yapsa kaynanasının beğenisini kazanamaz. Vakti zamanında kaynana gelin iken, o da kendi kaynanasından daha katmerlisini çekmiş. Kuşaklar öncesi kaynanalar da kendi kaynanalarından çekmişler. Anlayacağınız kaynana çilesinin tarihçesi eski çağlara doğru uzayıp gidiyor. Her kaynana, gelin iken çile çektiği için, hıncını kendi gelininden alır. Gelenek öyle buyuruyor. Dededen babadan öyle görülmüş. Gelin küçük bir kusur işleyiversin, azarlar peşpeşe gelir. Kayınbaba, kaynana azarlar, kazaklığın gereği koca azarlar, kayınço, görümce, elti azarlar. Şamar oğlanı, yarı-köle. Gelin susar, içine atar, üzülür, ama kabullenir. Gelinlerin böyle yaşaması gerektiğine inanır. Senelerce kayınbaba, kaynana sultası altında yaşar, taaki ayrılana kadar. Bu kez de o, ilerde eve gelecek geline karşı kılıcını biler, pusuda bekler. Çektiren çektirene. Ama olan kadın cinsine oluyor. Gerçi genç erkekler de yaşlıların bandırası altında olurlar. Ama hiçbir zaman kadınlar, kızlar, hele de gelinler kadar ezilmezler. Kadınların, kızların, gelinlerin çilesi yazmakla bitmez.

28. ölümlerde ağıt olayı

Düğünlerde millet bol bol oynuyor, eğleniyor. Peki ölümlerde? Bol bol ağlıyor. Ölen genç biri ise ağlamanın dozajı dört beş misli artar. Ölümlerde millet bol bol feleğe veriştirir durur. "Kahpe felek", "zalim felek", hain felek" diye. Felekle Azrail kastedilir. Özellikle kışın oda sohbetlerinde dört melaikeden bahsedilir, tanrının, herbirine ayrı görevler verdiği söylenir. Denir ki, dört melaike Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'dir. Azrail'e, ömrünün kepeği biten, vadesi dolan kulların canını alma görevi verilmiştir. Ve yine denir ki, dört melaikenin dördü

haktır. Peki, tanrı tarafından, vadesi dolan kulların canını almakla görevli Azrail, gelip can aldığında niye "zalim", "kahpe", "hain" oluyor? Dini inançlarına göre hem Azraili hak bilip biat ediyorlar, bir yakınlarının canı alındığı zaman ise yaygarayı basıyorlar. En şanssız melaike Azraildir. Azrail de emir kulu değil mi? Tanrı ona, git falanın canını al diyor, oda alıyor. Tanrinin buyruğunu yerine getiriyor. Adamcağızdan ne istiyorsunuz? Gidin tanrıyla hesaplaşın efendim. Çünkü emri o veriyor.

Civarımızdaki Türk köylerinde ölüye ağıt biraz daha insaflı idi. Ama bizim o bir kaç Kürt-Alevi köyünde ağıt, kılamcı kadınların yanık sesiyle çılgınlık derecesine varıyordu. Ben bu çılgın ağıt olayı üzerinde çok düşündüm, kendimce bazı sonuçlara vardım. Birincisi, köy insanı kadercidir. Yaşadığı her olayın tanrı tarafından örgütlendiğine inanır. Çıkarına olan bir şey olduğu zaman öyle memnun ki, bir solukta tanrıya kırk kez şükreder. Aleyhine bir olay zuhur ettiği zaman yakınmaya, sızlanmaya başlar: "Tanrım ben sana ne ettim ki, bunları bana reva gördün?" Sizi gidi kurnaz köylüler!" "Hep bana rab bana", "armut piş ağza düş" Görülüyorki kadercilik felsefesinin içinde güçlü bir egoizm yatıyor. Kaderden durmadan sille yiyor. Çünkü inancı böyle. Sille yedikçe gamlanıyor, içi doluyor. Bir ölüm olayı fırsat oluyor, başlıyor tüm zehrini dökmeye, Ölen kişiye üzülmüyor mu? Elbette üzülüyor. Köylü insanının bağrı yufkadır. Ama o anda üzüntüsünün yarısı ölen kişi içinse, yarısı da kendisi içindir. Yani kendisine de ağlıyor. İkincisi, geleneğin baskısı. Ölenin yakını, yöredeki ağıt kapasitesinin altına düştüğü, yani az ağladığı zaman müthiş kınanır. "Zar zor iki damla gözyaşı döktü, o ne biçim insan" denerek tefe konur. Tefe konmaktansa feryadı iki katına çıkarıp azıcık da saç baş yolmak en iyisi. Üçüncüsü, reklam için. "Yahu ağlamanın da reklamı mı olurmuş" demeyin, bal gibi oluyor. Biri ölüsüne çok ağladığı zaman, günlerce ondan övgüyle söz edilir. "Kız anam kadıncağız bir ağıt yaptıki, sorma gitsin! Sanki ağıdına dağ taş sada verdi. Ağıt dediğin böyle olur!" Tabii ki direkt bu hesaplardan yola çıkılarak ağlanılmıyor. Ama saydığım bu etkenlerin bilinç altında kesinlikle etkileri vardır.

Sözgelimi iki akraba birbirine küser, senelerce konuşmazlar. Küslerden biri hastalanır, diğeri ziyaretine gitmez. Ölümle pençeleşir yine beriki halen küstür, gitmez. Ne zaman hasta öbür dünyaya terki göç eyler, küs olan akraba gider öyle bir ağıt yapar ki, kurt kuş ağıta ortak

olur. Neye yaradı ki, o ağıt. Ölünün kulağı mı duyar bu ağıdıki, küs olan yakınını affetsin? İnsanoğlu çok gariptir, anlaşılması bazen çok zor oluyor. İnsanlar sağ iken kıymetleri az, hatta bazılarının yok bile. Aynı insanlar ölünce öyle bir kıymetleniyorlar ki. Galiba yerküremizin her yerinde durum böyle. Hıristiyanlarda da aynı durum var. Filmlerden izliyorum. Ölü defnetme sahneleri oluyor. Törene katılan insanlar üzgün, herkes önüne bakar. Papaz, ölen kişinin sağlığındaki erdemlerini tespih taneleri gibi sayar. Belki de o sağ iken papaz ona selam bile vermemiştir, "kavatın tekidir" demiştir. Törendeki üzgün kişilerden bazıları da belki papaz gibi davranmıştır. Yani garip ki garip!.. Toplumun kendisi çok garip. Sağ küs, ölü küsün cenazesine gitse, toplum içinden küfürü basar: "Kavat herif, adam sağ iken kapısını açmadı, şimdi gelmiş zır zır ağlıyor" Gitmese, aynı toplum "yahu ne kavat adammış, adam ölmüş o hala küslüğü sürdürüyor, ölüye küsülür mü?" "Nalına da vur mıhına da" özdeyişine nasılda uygun. Ağıtlardan kaynaklanan kınamaların hedef tahtası ekseriya kadınlar oluyor. Kınama cephesinin asker çoğunluğu da kadınlar. Erkekler bu meselede de paçayı ucuz kurtarıyorlar. Tabii canım, onlar bugüne bugün erkek. Fazla ağlamak erkeğe yakışmaz, o iş kadınlara düşer. Erkek dediğin sert ve katıdır.

29. ölü için hayrat yemekleri

Bir ailenin ferdi öldüğünde o aile iki kez masrafa girer. Biri kuran okutma yemeği, diğeri kırkı okutma yemeği. Her iki yemekte bütün komşular davet edilir. Bu gelenek şöyle bir inanca dayanır: Ölünün hayrına yedirilen yemekler, öbür dünyada ölüye ulaşıyormuş. Bu iki büyük davette konu komşu her ne kadar birazcık ölü evine yardım ediyorsa da yetersizdir. Masrafın esas yükü ölü ailesine biner. Bu iki büyük "hayır daveti" dışında, bir yıl boyunca bazı cuma akşamları fakir bir aileye yenecek bir şey verilerek ölü ruhuna hayrat adağı yapılır. Bu da öbür dünyada ölüye ulaşıyormuş. Ayrıca bunun dışında her yıl Mayıs ayında (maha mezelan = mezar ayı) mezar töreni yapılır. Un helvası yapılıp mezara götürülür. Millet önce ağıtını yapar, ölüsü için kuran okutur. Arkasından getirilen helvalar lüp mideye indirilir. Bu törende yeni ölüler için mezar yapılır, mezar kaldırma yemeğiyle üçüncü "hayır daveti" verilir. Ölüye verilen kıymet bu törenlerle de ortaya konmuş olur. Galiba en iyisi bir an önce ölmektir.

30. cem ayinleri

Bizim o taraftaki Alevi köylerde namaz kılınmazdı, bu nedenle cami yoktu. Bir kaç komşunun geniş evdamısı (Kürtçe Xani) vardı, buralarda genellikle cem yapılırdı. Cem, halkın toplu ibadet şekli idi. Cemlerde dede (seyit) baş köşeye oturur, cemi yönlendirirdi. Cem lokması için cemevine kömbe, üzüm, getirilirdi. Erkekler dedeye, kadınlar kapıya yakın otururlardı. Cemin bir samutçusu, bir kapıcısı olurdu. Samutçu eline uzunca bir sopa (meses) alır, cemevinin ortasında hep ayakta dikilir, konuşan gevezelerin kafasına sopayı hafifçe değdirir, susmalarını sağlardı. Kapıcı ise kapının önünde bekler, giren çıkanı denetlerdi. Bunun dışında, köye gelebilecek yabancıları (sünni köylerden insanlar) haber vermek için köyün giriş çıkışlarına devriye çıkarılırdı. Cemde cemaat diz çökerek, ya da ayakları bacak altına geçirerek (cuvatıki) otururdu. Dede saz eşliğinde deyiş söyler, dualar okur, vaazlar verir, ibadeti sürdürürdü. Bazen insanlar üçer beşer kişi şeklinde dedenin karşısında ayakta veya diz çökerek dua alırdı. Buna "gulvent" denirdi. İbadet atmosferinin yoğunlaştığı anlarda tüm cemaat ayağa kalkar, kolkola girer, önüne bakarak ritmik şekilde sağa sola sallanır, İmam Hüseyin için ağıt yapardı. Buna "dara kalkmak" denirdi. Ağıt bazen diz çöküş vaziyette de yapılırdı. Ağıt anlarında çok itikatli bazı kişiler kendinden geçer, zangır zangır titrer, dişleri birbirine vurur, suratını tokatlar, saçını yolardı. Bu derin huşu anına "zikir" denirdi. İyi semah çeken kadın ve erkekler, cemin seyri içinde semaha kalkarlardı. Ceme giriş gulvent ve çıkış anlarında dedenin dizi ve eli öpülürdü. Cemin sonunda dede niyaz (lokma) duası okur, niyaz dağıtıcıları tarafından niyazlar dağıtılırdı. Ve nihayet cem faslı noktalanmış olurdu.

31. oruçlar

Civardaki Alevi köylerde başlıca şu oruçlar tutulurdu: 12 İmam Orucu 12 gün, Hızır Orucu 3 gün, Küçük ve Büyük Heftimaller (zannederim 5 ve 7 gün). İtikatli yaşlılar ekstradan Hettimalleri tutarlardı. Halkın geneli Hızır'ı ve 12 İmamı tutardı. Hızır Orucu bitiminde niyaz kömbesi yapılıp lokma olarak dağıtılırdı. Bayramlaşmak için eve gelenlere bayram şekeri ikram edilirdi. Hızır bayramı, Alevilerin şeker bayramı olarak adlandırılabilir. 12 İmam Orucu bitiminde ise Aşure Çorbası yapılıp komşulara dağıtılırdı.

Hızır Orucu bitiminin akabindeki gecede genç kızlar ve oğlanlar su içmezlerdi. Evleneceği kişinin gece rüyasına girip kendisine su vereceğine inanırlardı. Alevilerin orucunda sahur geleneği yoktur. Gece 12.00'de okkalı bir yemek yenir, onunla oruç tutulurdu. 12 İmam Orucu'nda 12 gün boyunca su içmeyen yaşlılar olurdu. Annem ve babam orucu böyle tutarlardı. Sulu şeyler yerlerdi, ayran, çay içerlerdi, ama su içmezlerdi. Köyümüzde eskiden Ana Rahime vardı (Seyit cane'nin kızkardeşi), çok itikatli idi. 12 İmam Orucu'nu bir ay önce karşılardı. Diğer tüm oruçları tutar, fazladan yılın çoğu cuma günlerini oruçsuz geçirmezdi. Köyümüzde tanrıya en çok yalvaran insan Ana Rayme (Rahime) idi. Ama tanrıya en çok serzenişte bulunan da o idi. Kısa bir an için bile olsa Ana Rayme'nin yüzünün güldüğünü hiç hatırlamıyorum. Hep kederli durur, sürekli inlerdi. Çevreye karamsarlık yayar, insanın ruhunu karartırdı. Herhalde o da böylesi yaşamdan zevk alırdı. Garip bir yaşam felsefesi. Ana Rayme'nin cismani varlığı bu dünyada, ruhani varlığı ise ahirette idi. Sani iki dünyayı aynı anda yaşıyordu.

32. ziyaretler

Yeri gelmişken ziyaretlere de değinmek lazım. Yöredeki her alevi köyün bir veya birden fazla ziyareti vardır. Bizim köyün en büyük ziyareti, Boncuklu Ziyareti'dir. Boncuklu Dağı'nın tepelerinden birindedir. Boncuklu Dağı'nın bu kesimine Ziyaret Dağı (Çiyaye Ziyarete) denir. Boncuklu Ziyareti'ne de Kürtçe Ziyareta Boncuxlıye denir. Çadıryeri'nin öbür ziyaretleri şunlardır: Ziyareta Mala Apmille (Molle Amcaların Ziyareti), Ziyareta Mala Piran (Birlerin Ziyareti), Hevşa Şaa (Şahın Ziyareti, Şah konusuna sonra değineceğim), Ziyareta Gullıke (Gullık Ziyareti ki bu bir çeşmedir, Şah burda su içmiş, saçını taramış, dua okumuştur, şahın ikinci ziyaretidir), Hewşa Xızır (Hızır Ziyareti). Aklıma gelen bunlar, belki daha da var. Yöredeki en büyük ziyaret Derebaşılılarındır: Yeşilbaba Ziyareti. Yüksekçe bir dağın zirvesindedir. Karapınarlıların Badin Ziyareti de sivri bir dağın tepesindedir. Yeşilbaba Ziyareti ile komşudur. Hanyerililerin de bizim Boncuklu'ya benzer yüksek bir dağ ziyareti vardır.

Her sene değil ama, arada bir yazın Boncuklu Ziyareti'ne ibarede gidilirdi. Beraberinde ekmek, bulgur, yağ götürülüp ziyarette bulgur pilavı yapılırdı. Bazen kurban kesilip et yemeği de yapılırdı. Ağ-

lamayla karışık bir ibadet yapılır, gençler gönüllerindeki muradın gerçekleşmesi (sevdiğiyle evlenmek), yaşlılar ise ahiretlerinin hayırlı olması için dua edilirdi. Boncuklu Ziyareti'ne gidişlere Ana Rayme öncülük ederdi. Kafilenin önünde Ana Rayme. Ziyaret dağının daha alt eteğine varılır varılmaz Ana Rayme ağlamaya başlardı. Ziyarete varıldığında Ana Rayme ziyaretin küçük taş yığınına kapanır, hüngür hüngür ağlar. Bozatlı Hızır'ı carımıza çağırırdı. Çünkü eski tarihlerin birinde, küçük taş yığınının olduğu yerde aksakallı bir ihtiyar sıfatında Bozatlı Hızır'ın görüldüğü rivayet edilirdi. Bu rivayet öbür ziyaretler için de söylenirdi. Hatta Alevilerin böyle yüksek dağ ziyaretlerinin tümü için galiba bu rivayet geçerlidir. Bak işte, bu Bozatlı Hızır'a yakışmaz. Ayrımcılık yapmış. Sünni köylerin dağlarına uğramamış, torpili hep Aleviler için işletmiş. Kul adaletine sığmadığı gibi, Tanrı adaletine hiç sığmaz.

Hızır'ın bu ziyaretlerde görüldüğü rivayet edildiği için, imdada yetişmesi için daha çok Hızır'a seslenilirdi. Alevilerin bir inancına göre, Hızır Ali'nin ta kendisidir. Hızır sıfatıyla hakiki mümin kulların imdadına yetişir, onları şer ve melanetlerden korur. Bir yıl köyde kuraklık olmuştu. Köylülerin bir kısmı yağmur duası için Gullık'teki Çeşme Ziyareti'ne gittiler. Yağmur için Allah'a yalvardılar. Götürülen lokmalar ziyaretin başında yenildi, ziyaret son kez öpüldü (kelle edildi) ve köye dönüldü. Yukarıda açıkladığım gibi, bu ziyaretle Gezbel Deresi'ndeki Hevşa Şaa, Evcikli Şah'a ait ziyaretlerdi, dedeler sülalesi ve onları tutan köy tayfası Şah'ın bu iki ziyaretine bozuk çalar, onları ziyaretten saymazlardı. Çünkü Evcikli Şah, köyün bir kısmını etkileyip peşine takmış onlara seyitlik yapmaya başlamıştı. Bu ise dede sülalesinin çıkarına aykırıydı. Sonradan Aleviliğe dönme Evcikli bir Türk nasıl olur da Evladı Resul makamına geçer, taliplerden çıralık (taliplerin dedeye verdiği aidat) alırdı. Şah'a inanan kesim ise inadına bu iki ziyareti yüceltirdi. Ana Rayme, annem, babam ve onlar gibi itikatlı yaşlılar, çok uzaktaki türbeleri dahi ziyaret ederlerdi. Bunların başında Hacı Bektaşi Veli Türbesi gelir. İkinci önemli türbe, Kayseri'nin Bünyan ve Pınarbaşı kazaları arasında bulunan eski köy enstitülerinden Mimarsinan (Pazarören) İlköğretmen Okulu (ki, ben bu okulda beş yıl yatılı okudum) yakınındaki Melek Gazi Türbesi'dir. Bizim köy buraya yaklaşık 100 km uzaklıktadır. Ana Rayme ve itikatlı yaşlılar, yanları sıra bazen gençler gahi merkep sırtında, gahi yaya gidip o türbeyi ziyaret ederlerdi.

Köyde ekonomik, sosyal uğraşılar dışında özellikle kış mevsiminde bir hayli boş zaman olurdu. Bu boş zamanlarda yaşlılar, yetişkinler, gençler, çocuklar, kadınlar, erkekler vakitlerini nasıl değerlendirirlerdi? Biraz olsun bu konuya değinmek lazım. Gündüz ya da akşamki ev ziyaretleri bunların başında gelir. Ev ziyaretlerinde çaylar içilir, uzun kalınırsa yemek yenir, sigaralar bol bol tellendirilir, tespihler aralıksız şakırdatılır, bu keyf cümbüşü atmosfferinde konudan konuya atlanırdı. Eskiden insanlar politikayla az ilgilenirdi. Entelliğe öykünen bir kaç kişi dışındaki çoğunluk hiç ilgilenmezdi denebilir. O günün koşulları farklıydı. Çoğunluk okuma yazma bilmezdi. Kadınların tamamı bilmezdi. Radyo yok, gazete yok, televizyon zaten Türkiye'de yoktu. Gurbetten biri gelir, kulaktan duyma yarım yamalak, şişirmeli, çoğu kez yanlış bir takım şeyler söyler, bihaberler bunu müthiş bir bilgi sanır, lakırdı günlerce dillerden düşmezdi. Ya da Mustafa Kemal, İsmet Paşa, Fevzi Çakmak, Celal Bayar, Menderes; Koçgirili Mustafa-Alişan Beyler, Dersimli Seyit Rıza sohbetlerin odak noktaları olurlardı. Bu şahsiyetlerden bolca söz edilir, özellikleri anlatılırdı. Mistik ve destanımsı ölçüler, abartılar, alakasız yakıştırmalar, ıvır-zıvır içerikler, Halk Partisi'nden, Osman Bölükbaşı nın Millet Partisi'nden yukarıda belirttiğim ölçüler çerçevesinde zaman zaman bahsedilirdi.

Ev sohbetlerinin diğer önemli konuları daha çok Alevilik inancına dayalı rivayetler, öyküler, Hazreti Ali ve Eba Müslüm cenkleri, Caferi Sadık buyruğu ve Kumriye gibi kutsal kitaplardan vaaz edildiği iddia edilen dinsel önermeler ya da öykülerdi. Kerem ile Aslı, Garip ile Şahsenem, Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin aşklarından sözedilir, genç kızlar ve oğlanlar içlerini çekerek dinlerlerdi. İran şahı Rıza Pehlevi ve İmparatoriçe Süreyya'dan, bilahare İmparatoriçe Farah Diba'dan zaman zaman söz edilmez değildi. Bunlar dışında önemli bir yoğunlukta cin, peri, ejderha masalları gelirdi. İlaveten yörenin artık toprak olmuş eski simalarının geçmişteki aktiviteleri, babayiğit kişilerin kavgaları ballandırılarak anlatılırdı. Bu kişilere imrenilir, neden onlar gibi olunmadığına hayıflanılırdı. Eşkiya öyküleri de önemli yer tutardı. Örneğin eşkiya Allo, eşkiya Hacı Üçkaş öyküleri gibi. Sonradan eşkiya Kaso, eşkiya İsmail Yıldız öyküleri çıktı, fakat ben o sırada köyde değildim. Geçmişteki ya da halen yaşayan zampara kişilerin hovardalık öyküleri, güzellikleri dillere destan yosmaların

zina öyküleri. Dikkat!! Başkahraman erkek olursa öykünün adı "hovardalık", "zamparalık", "gönül macerası" olur. Ve lakin başkahraman kadın olursa, yani öykü kadın ismi etrafında dolanır durursa, öykünün adı "zina" olur. Gerçi geleneksel açıdan yasak ilişki kapsamına giren bütün cinsel ilişkiler "zina" diye tabir edilirse de, öykü kadın adı etrafında yoğunlaştığı zaman bilhassa "zina" sözcüğünün altı çizilir, bu terim özel bir gayretle vurgulanır. Bu tür sohbetlerin hatipleri genellikle yaşlı ve orta yaşlı erkeklerdi. Kadınlar az lafa karışır, yoğunlukla dinleyici olur, dinlerken eli boş durmasın diye teşi ile yün eğirir, kazak, çorap örerlerdi. Dedikodu etme, hınç duyduğu kişileri kötüleme, hoşlandıklarını övme, kendi erdemliliğinden, akıllılığından küçük fırsatlar çerçevesinde sözetme tabii allahın emri. Geçmiş savaşlardan, askerlik öykülerinden mutlaka sözedilir. Kimin öküzünün kuvvetli olduğu, kimlerin inek, koyun ve keçilerinin bol süt verdiği, kimin eşeğinin iyi yük çektiği, kimin tavuğunun bol yumurtladığı ve horozunun güzel öttüğü, kimin köpeğinin yavuz olduğu temelinde tartışmalar ateşli olurduki ne biçim.. Kahramanlık öyküleri anlatıldığı zaman gençler hatta çocuklar can kulaklarıyla dinler, hayalen kendilerini öykü kahramanlarının yerine koyarlardı.

34. iskambil oyunu ve diğer boş zaman uğraşıları

Ev sohbetleri dışında daha başka şeyler vardı. Önceleri çeşitli evlerde, sonraları daha çok bakkal sahiplerinin evlerinde bir iki kilo kuru üzüm, incir, lokum, şeker sucuğu, üstü şekerli leblebi, karıştırılmış kuru üzüm-leblebi karşılığı iskambil kağıdı oynanırdı. Bakkallar olmadığı zaman ev yemekleri karşılığı oynanılırdı. Bazı ihtiyarların ceplerinde birer deste iskambil kağıdı, yan yana oynayacak adam ararlardı. İskambil oyunu sevdalıların başında Apgulali gelirdi. Kimi görse tebelleş olur, iskambil oynamaya zorlardı. Apgulali yaşlıydı, dişten sıkıntısı vardı, yumuşak olduğu için hep incir karşılığında kağıt oynardı. Bu yüzden Apgulali'nin lakabi "İncirenerm" (yumuşak incir) oldu.

Genç erkekler, "çır" diye kovalamacalı bir oyun oynarlardı. Kovalayan, kovalanana yetiştiği zaman poposuna hatırı sayılır bir tekme vururdu. Erkek çocuklar da çır oynarlardı. Yetişkinlerin çırı daha zevkle seyredilirdi, zira iddialı olurdu. Rekabet yüzünden bazen tartışmalar çıkar, tek tük kavgaya dönüşenleri olurdu. Hem yetişkinler

hem çocuklar için geçerli olan bir başka erkek oyunu, damların başında oynanan "çüşbendiki" idi. "Çüş"le eşek sözcüğünün çağrıştırıldığı apaçık. İki rakip grup seçilir, yazı-tura sonucu bir grup eşek zincirini oluşturur. İlk kişi ayakta dikilir. İkincisi, öndekinin bacak arasına kafasını sokar, eliyle de onun bacaklarını tutar ve eşek gibi eğilir. Diğerleri aynı pozisyonu izler. Ayaktakinin arkasında, kafaları gizlenmiş, birbiriyle kenetlenmiş bir "eşekler zinciri" oluşur. Önde dikili olan eşeğin kafasını, en arkadakinin poposu eşeğin poposunu andırır. Sözgelimi grup dört kişiden oluşmuşsa, bu eşekler zinciri, sekiz ayaklı tek bir eşek görünümü arzeder ki, ortaya garip bir eşek çıkıverir. Rakip gruptan insanlar koşarak gelir ve zıplayarak bunların üstüne oturur. Herkes oturduktan sonra alttakiler yıkılmazsa rakip yer değiştirir. Erkekler için bir diğer oyun, "çelik" oyunudur. İki grup oluşturulur. Sert ağaçtan sopalar ve çelik adı verilen yine kısacık bir ağaç parçasıyla oynanılır. Yassı bir taş dikilir, ona kale denir. Kale grubundakiler sırasıyla sopayla sert bir şekilde çeliğe vurup uzağa fırlatır. Öbür grup havalanan çeliğe doğru koşar, yere inişte sopa ya da çalı parçasıyla çeliğe dokunursa, ya da elle fırlattığı çeliği kaleye isabet ettirirse, kale grubundan biri ekarte edilir. Ekarte edilen yalnızca sopasıyla kaleyi korur ve fakat çelik atamaz. Kale grubu, karşı grubun kaleye elle attığı çeliğe sopayla vurarak yanlara doğru uzaklaştırır, koşarak gider çeliğin üstüne basar. Burayla kale arasını adımla sayar. Sayı yüzü bulduğu zaman bu bir "pinek" olur. Fazla pinek kazanan grup galip sayılır. Kız erkek karışımlı çocuklar "çavşartıki" (körebe) oyununu oynarlardı. Oyuncular iki gruba ayrılır, bir grup gizlenir, diğeri onu arar, tur tamamlanınca bu kez arayan grup gizlenir. Yine kız ve erkek çocuklar karışık vaziyette çizilmiş kareler içinde seker vaziyette bir taş parçasını sıçratır, çizgilerin üstünde durdurmaksızın kareden kareye aşırarak turu tamamlar. Bu seksek oyununun kürtçe adı "kamekki" idi. Çocukların bir diğer taş oyunu ise elle oynanan beştaş oyunuydu. Fırıldak çevirmek, erkek çocuklar için en zevkli oyun idi. Fırıldağa kürtçe "mozağ" denir. Hele kışın buzun üstünde fırıldak çevirmenin zevki bambaşka idi. Fırıldaklar renklere boyanırdı, döndükleri zaman renk cümbüşünü oluştururlardı. Fırıldak ağaçtan yapılır, yuvarlak piramide benzer, sivri ucuna kundura altı çivisi çakılır ve iple çevirilir. Kimin fırıldağı uzun dönerse o oyunun galibi olurdu. Kışın bir başka zevkli oyunu, yamaçlardan kızakla kaymaktı. Saatlerce, bazen günboyu sürerdi bu oyun. Erkek çocukların iddialı bir başka oyunu, ahır

gübreliklerin üstünde oynanan kazık oyunuydu. Buna "baççi" denirdi. Dam başlarında çift ve tek ayakla uzun atlama oyunu erkeklerin diğer bir oyunuydu. Çocukluktan genç kızlığa yeni adım atan kız çocukların "gelin oyunu" vardı. Kızlardan biri gelin, biri kaynana, biri kız annesi, bazıları yenge olup gelin oyununu oynarlardı. Yine kız erkek karışımlı bir başka çocuk oyunu, "evcilik"ti. Erkek çocuklardan uyanık olanlar muhtar ve tahsildar, kız çocuklar bunların hanımları olur, diğer çocuklar başka tipleri canlandırırdı. Büyük abimin çocukluğunda böyle bir komik oyun oynanmış. Onu burada anlatmak istiyorum.

Mustafa abim köy muhtarı, Süslü (İsmail) abi tahsildar, Şükrü amcam (Ezo dedenin oğlu) horoz, Şukuriye Pıtto (Abase Pıtto'nun oğlu Şükrü) tahsildar atı, kız çocuklarından biri muhtar karısı, diğeri tahsildar karısı olurlar. Gidip Tikko emminin ahırında evcilik oynuyorlar. Çarıklarındaki ipleri çıkarıp birbirine bağlayarak at gemi yaparlar, ağzına takıp atı direğe bağlarlar. Dışarıdan söğüt yaprağı getirip ahırın belirli yerlerine yayarlar. Buralar yatakları oluyor. Tahsildarla muhtar kıymetli adamlar, gece yataksız yatamazlar. Evden çaldıkları kuru çavdar ekmeğiyle ev ziyafeti hazırlıyorlar. Tahsildar devlet adamı, ikram lazım. Bir iki küçük parça ufaltıp yem olarak horozun önüne atıyorlar. Atın önüne ise bir kaç söğüt yaprağı atıyorlar, at yemi olarak. Sözde gece oluyor, tahsildar ve muhtar hanımlarıyla birlikte söğüt yaprağından hazırlanmış yataklarına çekiliyorlar. Horoz kapının yanındaki duvar kazığına tünüyor. Ağız ve boynundaki gemle at ahır direğine bağlı. Muhtar ve tahsildar hanımlarıyla yanyana uzanıp güya uyuyorlar "Haydi horoz öt artık, sabah oldu" diye horozu uyarıyorlar. Horoz itiraz ediyor "yok daha olmadı" diye. Bu kez tahsildarın atı acıkmış ya, kişnemeye başlıyor. Horoza yapılan "haydi öt" uyarıları gürültüye dönüşüyor. Tam o sırada ahırın yanından geçmekte olan Tikko emminin kulağına bu gürültüler ulaşıyor. Tikko emmi, "bula bula oyun yeri için benim ahırı mı buldular, itoğlu itler" diye kızar, söğütten yaş bir çubuk koparıp ahıra dalar. İşe bak ki o sırada da, artık sabahın olduğuna ikna olmuş horoz, tünediği kazığın üstünde boynunu uzatarak ötmeğe başlar. Daha kiii der demez Aptikko'nun çubuğu horozun boynuna iner, kiisi yarıda kesilir, horoz yere düşer. Birkaç çubuk daha yedikten sonra kapıdan dışarı fırlar. Tikko emmi bakıyorki biri iple direğe bağlı. "Eh, nasıl olsa bu cepte keklik, kaçamaz" diye düşünerek atı bırakır, tahsildar, muhtar ve onların hanımlarına yönelir. Ahırda kovalayarak

dövmeye başlar. Her biri kapıdan fırlayana dek hatırı sayılır derecede dayak yer. Bu arada at zorlar ama, çarık ipini koparamaz. Tikko emmi son olarak ata girişir. İçerde atın feryadı, Tikko emminin çubuk şakırtıları, yanısıra okkalı küfürleri ahırda yankılanır. Derken at can havliyle ipini koparıp dışarı fırlar ama, ip atın ağzını kesmiş, kan içinde bırakmıştır. O günden sonra Şukuriye Pitto'ye "hespa tahsilder" (tahsildar atı), Şukuriye Ezo'ye "dik" (horoz) lakapları takılmıştır.

35. olumsuz bir gelenek: körü körüne akrabayı tutmak

Bence köy geleneğinin en olumsuzundan biri, körü körüne kabilesinden herkese arka çıkmaktır. Kabileden biri herhangi bir olayda yüzde yüz haksız olsa bile farketmez. Geleneğe göre kabilesini ihmal etmek en ayıp şeydir. Her kabilede bir iki şirret tip bulunur. Bunların işleri güçleri ortalığı karıştırmak, melanet çıkarmaktır. Karakterleri böylesi karıştırıcılığa çok uygun. Huzurlu bir ortam bu tipleri sıkar. İllah sürtüşme, küfür, dövüş olacak ki bu rezil tipler memnun olsun, pis kişiliklerini tatmin etsin. İşin garibi böylesi kişilerin kabilelerinde çok olumlu, ılımlı, barışsever, sürtüşmelerden nefret eden insanlar olmasına rağmen, gelenek çizgisinden çıkıp bu karıştırıcılara karşı tavır alamıyorlar. İstemeye istemeye onların haksızlıklarına alet oluyorlar. Bu olumsuz gelenekten dolayı kabileler arası sürtüşmelerin ardı kesilmez. Yine de olumlu insanların gayretiyle bir sürtüşme yumuşama düzeyine erdirilirken, yeni bir sürtüşme bu berbatların marifetiyle tekrar gündeme gelir. Bu tür şirret kişiler köy yaşamının başbelalarıdır.

36. birinci dilimin bitimine ilişkin bir kaç söz

Bu dilimi noktalamak üzereyim. Köyümün geçmişteki yaşam tarzından, bu yaşam üzerinde etkili olan geleneklerinden sözettim. Ailemi anlattım. Köyümün renkli tiplerinden bazı örnekler sundum. Merak etmeyin, renkli tipler kervanı anılarımın köy mekanlı öbür dilimlerinde seyredecek. Kendimi ailesel ve köysel çevreyle anlatacağım için, yeni ilginçlikler sökün eyleyecek. Köyün ilginçliklerinin tümünü bu dilimde yazarsam, köy mekanlı öbürlere haksızlık olur. İşin tuzu biberi sayılan komikliklerin bir kısmını öbür

dilimler için saklı tutalım ki, o fukaralar da tatsız tuzsuz olmasınlar.

Bu dilim okunduğunda bazı okuyucular eminimki içinden şöyle diyecekler: "Amma da ukala adam. Çıktığı yumurtanın kabuğunu beğenmiyor. Her şeyi eleştiriyor. Kendi insanını küçümsüyor. Koca köyde övülecek olumlu husus olmaz mı yani?" Kadınları köleleştiren, köy insanının yaşamını fasit daire içine sıkıştıran, onların ilerlemesini önleyen gelenek ve anlayışları beğenmiyorum, evet küçümsüyorum. Bu, insanları küçüksediğim anlamına gelmez. Köyün birkaç sevimsizi dışında, çoğunluğun tatlı anıları gönlümde yaşıyor. Köyün en sevimli insanları (ki bunlardan biri babamdır) bile bu kör gelenekler yüzünden önemli gaflara düşmüşlerdir. Halk dalkavukluğuyla bir yere varılmıyor. Gerçekler acı da olsa söylenmeli, yazılmalı. Denebilir ki, her şey koşulları içinde ele alınmalı, o sosyo-ekonomik koşullarda bu insanlar ancak öyle davranabilir, fazlasını bekleyemezsin. Tamamen doğru. O halde eleştirim daha niye? Koşullar ne olursa olsun, toplumsal sürecin her döneminin, her anının dokunulması zorunlu olan bam telleri vardır. Her süreç engellere boğuşa boğuşa ilerler bu engeller her zaman polis, asker gücü şeklinde tezahür etmez ya da sadece bunlardan ibaret değildir. Beyinleri esir olan şemalar, kalıplar, çizgiler, köhnemiş anlayışlar, alışkanlıklar ilerlemeyi engelleyen manevi ordulardır. İşte ben, devrini tamamlamış, ama pratikte insanların başına musallat olmakta devam eden bu yanlış zihniyetleri eleştirdim. Elbetteki köy yaşamının bir yığın güzellikleri var. Konukseverlilik, dayanışmacılık, insanseverlilik, hatır gönül saymışlık, senli benlilik şeklindeki insanlararası sıcak ilişki, umarsızlara yardım eli uzatma ve daha bir yığın insani erdem. İnsani erdemlerle barışık olunduğu için, doğal olarak erdemsizliklerle cebelleşme gündemin yoğunluğunu oluşturacaktır. Demekki koşulları değerlendirmek, o koşullardaki ayakbağlarını hoş görmek, önünde secdeye varmak anlamına gelmez. Tarihin eleştirisine yönelik kütüphaneler dolusu kitaplar boşa yazılmamıştır. Yaşamın olduğu her yerde şu veya bu ölçüde güzellikler vardır. Çünkü insanlar çabalıyor, didiniyor, yaşamı yeniden üretiyor. Yaşamın her anı, farklı içeriklere sahip değerler yumağıdır. Tabii ki bu yumakta her zaman güzel değerler vardır. Yani sıra çirkinlikler de.

22.02.1995

aile bireyleri, akraba, arkadaş üçgeninde

ÇOCUKLUK YILLARIM

1. doğum tarihim üzerine birkaç söz ve ilk bellek anıları

Doğum tarihimin ay ve gününü kesin olarak bilmiyorum. Nüfus kağıdımda 14.04.1948 rakamları yazılı. Bu doğru değil. Babam, köyümüzün muhtarı ve ilçemdeki nüfus memurundan oluşan üçlünün vekaleten benim için seçtikleri bir doğum tarihi. Bellek ışıkdaklarım sisler arasından 1944'e dek uzanıyor. Yasal doğum tarihim 1948'i ise çok net anımsıyorum. Annemin anlatımlarından ve belirli olaylardan (örneğin, büyük abimin evliliği ve askere gitmesi) şunu çıkarıyorum. Ben 1942 Kasım'ı sonunda ya da Aralık'ı başında doğmuşum. Kendimi askerlik künyesi usulüyle tanımlarsam, ben, Kayseri ili, Develi ilçesi, Bakırdağı nahiyesi, Çadıryeri köyünden Mehmet oğlu, Sultandan doğma Ali Taşyapanım. Şatafatlı bir tanıtım değil mi?

Çocukluk günlerime ilişkin hatırladığım en eski olay şöyle: Bizim kapkara minik bir köpeğimiz vardı. Böyle minik köpeklere kürtçe "boçi" denir. Güneşli bir gün evimizin önünde ablalarımdan biri bana "kaç boci geliyor" dediğini, boci korkusuyla koşmaya çalışırken sendeleyip düştüğümü, bunun üzerine yaygarayı basıp ağladığımı, annemin ablamı azarlayarak beni kucağına alıp sakinleştirdiğini anımsıyorum. Hafızamda kalan çocukluk dönemimin ilk olayı budur.

Boci'den korkup düşme olayımın 1944 yazına tekabül ettiğini tahmin ediyorum. Doğumumun 42 Kasım sonu ya da Aralık başı olduğunu belirtmiştim. 44'ünyazında birbuçuk yaşımı doldurduğum, bu sırada henüz koşmayı beceremediğim akla yatkın. Mustafa abim ve Mahmut eniştem 1943 baharında asker olmuşlar. İkinci Dünya Savaşı devam ediyor. Savaş nedeniyle askerlik dört yıl. Abim, eniştem ve aynı tertipli köyümüzün başka gençleri dört yıl askerlik yaptılar. Abim ve eniştem zannederim 1945'te izine geldiler. 1947 baharında ise terhis oldular.

Abimin izine gelişini anımsayışım şöyle: Annem evde hamur yoğuruyordu. Bazı askerlerle birlikte abimin izine gelmekte olduğu, asker kafilesinin köyün batısındaki Parça tarlalarına ulaştığı, köyden insanların onları karşılamaya gittiği haberi dışarda söylendi. Bunu duyan annem sevinçten şaşkına döndü, hamurlu ellerle dışarı fırladı. Vakit akşama doğruydu, hava yağışlı ve ortalık çamurdu. Abim akşam karanlığı çöküşünde eve ulaştı. Annem koşarak abimin boynuna sarıldı ve ağladı. Herkesle kucaklaşıp öpüşen abim (sakine yengem hariç), en son beni kucağına aldı; birkaç kez öptü, içeriye kadar taşıdı.

Evdeki izin günlerine ilişkin hafızamdaki en belirgin izler, hoş geldine ve sohbete gelen konu-komşuyla odamızın gece gündüz hınca hınç dolu olmasıydı. Asker kıyafetiyle abim kıta yaşamını anlatırdı, köy halkı ise ilgiyle dinlerdi. İsmet İnönü, savaş, Almanya, Rusya sözcükleri sohbet içinde sıkça geçerdi. Sohbetlerin bazılarında abim gibi asker kıyafetli başka kişilerin de bulunduğu olurdu. Kişi olarak anımsadıklarım Taşpınar'dan Doktor'un oğlu Raif ve Hanyeri köyünden İzzet eniştemin kardeşi Aziz. Çocuksu dikkatimi en çok celbeden şey, askerlerin iri palaskası olmuştu. İzin dönemine ilişkin diğer bir ilginç anımsama ise, Sakine yengemin çeyiz sandığı için abimin beraberinde renkli - desenli ince sac levha getirip sandığı bununla kaplamasıydı.

Abim ve eniştem Mahmut'un terhis olayını çok daha detaylı anımsıyorum. Terhis olduklarında hala yerde kar vardı. İsmet İnönü, Stalin, Hitler, Çörçil, Almanya, Rusya, Kızılordu sözcükleri terhis dönemindeki sohbetlerde kulağıma çalınanlardır. Abim ve eniştemin anlattıklarını ilgiyle dinleyen köylüler arada bir "hım" derlerdi. Bu hım'ları ve onay anlamındaki baş sallamaları hiçbir zaman unutmam.

Türkiye'de iken doğum günü kutlama olayı ilgi alanımı celbetmemişti. Çevremde böyle bir olaya rastlamamıştım. Doğum günü

kutlama olayının, burjuva ve küçük burjuvalara has bir çıtkırıldım davranış olduğunu düşünüyordum. Bu sebepten ötürü Türkiye'de iken gerçek doğum günümü pek merak etmemiştim. Kutlamak için değil, öylesine birkaç kez aklımdan esti, doğum günümü anneme sordum. Annemin yanıtları yuvarlak ve belirsizdi: "Oğlum sen doğduğun zaman ilk kar yağdı." Doğru, ama hangi ayda ve kaçında? İşte bu net değil. Bizim köyde ilk kar bazen Kasım'ın ortasında, bazen sonunda, bazen Aralık'ın başında, bazen de ortasında yağar. Seneden seneye ilk karın yağış tarihi değişir. Bu değişkenlikten ötürü doğum tarihimin doğru tespiti maalesef gerçekleşemedi.

Almanya'ya geldim, durum farklı. Doğum günü kutlamaları yaşamın önemli bir olayı. Başkalarının doğum günü kutlamalarında epeyce bulundum. Kendim için henüz bir kutlama yapmadım. Dil kursunda iken öğretmen bir gün elimi sıkıp beni kutladı. Neyin nesidir diye yüzüne baktım, o günün doğum günüm olduğunu söylemişti. Sınıf listesinde herkesin doğum günü yazılıdır, öğretmen ondan biliyor. Sağolsun beni haberdar etti. Tabii ben Kayseri kurnazlığına sarıldım. Haberimin olduğunu, fakat özel bir kutlamayı gerek görmediğimi belirttim. Özel kutlamalar için değil, ama doğum günümü şimdi gerçekten merak ediyorum. Doğumumun tam gününü veya en azından bir gün öncesi ya da sonrasını tespit için şu anda bir olanak var. Fakat biraz zahmetli, o nedenle uğraşmıyorum. Şöyle ki: Mustafa ahimle Sakine yengem nikah için Develi'ye gitmişler. İşi halledip dönüşlerinde (yolculuk yaya olarak iki ya da üç gün sürmüş olabilir) köyün altında benim doğduğumu duymuşlar. Demekki abimin nikah tarihi ile benim doğum günüm birbirine çok yakın. Yengem Türkiye'de, bense Almanya'da. İşte böyle, dolambaçlı bir yol. Bırakalım doğum günümün tespitini, gelelim Mustafa abimin evlilik olayına. Epeyce tantanalı bir nişanlanma olayı olmuş. Nikah için Develi'ye kadar taban tepme zorunluluğu bu tantana yüzünden başa gelmiş. Anlatmaya değer bir olay. Değer diyorum, çünkü köyün 1940'lardaki kültür yapısını sergiler içeriktedir. Bu nedenle biraz detaylı anlatmayı gerekli görüyorum.

2. mustafa abimin tantanalı nişanlanışı

Anılarımın birinci kısmında Saimbeyli Ermeni katliamından, amojına Melek ve Hanım'dan bahsetmiştim. Sakine yengem, amojına Hanım'ın kızıdır. Melezler güzel olur. Sakine yengem Kürt-Ermeni sentezi bir melez. Köyün en güzel kızlarından biriymiş. Daha onbeş-

onaltı yaşında iken dünürcüler babası Apısen'in (ap Hüseyin=Hüseyin amca) kapısını aşındırmaya başlamışlar bile. Dünürlerden biri, İsmail dayım için İbo dedem imiş. Diğerleri, oğlu Hasan Gazi için yengemin amcası Apesen'miş /ap Hesen = Hasan amca). İbo dedem çok umutlu gelmiş, fakat eli boş dönmüş. Akraba baskısından dolayı kız babası Apısen'nin gönlü yeğeni Hasan Gazi'den yana. Fakat Sakine yengem ve annesi Hasan Gazi'ye karşıymışlar. İşin gerçeğini sorarsanız Hasan Gazi gerçekten yengeme layık değilmiş. Zira yengem ceylan gibi bir kız imiş. Hasan Gazi ise tipsizlikte epey kıdemliymiş. İsmail (Çelebi) dayım oldukça yakışıklı bir delikanlı imiş. İbo dedem neden boş çevrilmiş, bilemiyorum. Bu arada başkaları da yengemi belki istemişlerdir. Her neyse bu istemlerin hepsi için kırmızı ışık yanmış, bir beklenti dönemi başlamıştır.

İşte bu sırada Mustafa abim ortaya çıkmış. Abimin bayan çöpçatanları oldukça etkili. Özellikle ikisi kolları sıvayıp harıl harıl çalışmış. Bunlardan biri Hanarzı yengem (gurbetçi Hüseyin amcamın hanımı), diğeri abimin müsahibi Issıke Delesen'nin hanımı Naziye (daha doğrusu bayan müsahibi Naziye). Naziye çok avantajlı bir konumda. Çünkü kendi kardeşi Ali, kız babası Apısen'le müsahip. Ali'nin hanımı Şehriban da abimden yana. İkrar bağı devrede ki, oldukça etkili. Öte yandan amojına Hanım Hanarzı yengemi çok seviyormuş. O yönden de torpil kuvvetli. Esas avantajlı husus ise, Mustafa abimin yakışıklı ve akıllı bir delikanlı olmasıdır. Çelebi dayım daha boylu ama, çekicilik ve akıllılık bakımından abim ondan aşağı değil. Hasan Gazi'nin ise abimin karşısında hiç şansı yoktur. Kızın amcasının oğlu olma avantajı, onu bu şanssızlıktan kurtaramıyor.

Çöpçatanların kısa bir sontaj hareketinden sonra anne ve kız tercihlerini abimden yana yapmışlar. Ortadaki ciddi engel, kız babası Apısen'dir. Onun tercihi yeğeni Hasan Gazi'den yana. Aslında Apısen'nin bu tercihi gönülden gelen bir istek olmayıp, geleneğin duyattığı bir zorlamadır. Çünkü geleneğe göre ne kadar kötü olursa olsun, akraba daima başkalarından daha iyidir. Akrabalık kanı taşıyan herkes bunu böyle kabullenmelidir. Fakat Apısen'den kaynaklanan dezavantaj içinde de abim için bir avantaj sözkonusudur. Çünkü Apısen eşini sevmekte, son tahlilde onu incitmesi imkansız bir şey. Nitekim Apısen engeli için amojına Hanım şöyle demiş: "O yönden tasanız olmasın, ben hallederim" Gerçekten de halletmiş ve Apısen belli bir yumuşama içine girmiş.

İş kotarılma noktasına gelmiş. Lakin annemle babamın haberi yok. Bu, bilerek yapılmış. Abim ve işi gizliden yürüten yardımcıları bilirlerki annem ve babam, Çelebi dayım nedeniyle bu işe karşı çıkarlar. Daha başında, nabız yoklama aşamasında engel çıkaracaklar, hafiften pişmekte olan aşa soğuk su katacaklar. Bu yüzden belli bir aşamaya kadar durum onlardan gizlenmiş. İş, artık gidip isteme noktasına gelindiği için annem ve babam haberdar edilmiş. Tabii fırtına kopmuş. Kesin bir tavırla bizimkiler karşı çıkmışlar. O benim ipek kadar yumuşak peder beş senede ya da on senede bir sinirlenirdi. Ama hakkını vererek. Abime köpürmüş, evlatlıktan reddetme tehdidini savurmuş. Babam gerçekten İbo dedemi sever, sayardı. Bu olayın onu yaralayacağını düşünmüş. Herkes gibi babam da geleneğin takipçisi. Geleneğe göre akrabalardan biri bir elmaya taş atarsa (kız isteme böyle tesbit edilir), diğeri aynısını yapmamalı. Şayet yaparsa, öncekinin şerefini çiğniyor, izzetinefsiyle oynuyor demektir. Hele bu ikincisi yeğense hiç yapmamalı. Evet gelenek böyle. Pozitif mantıkla yaklaşılırsa abimin davranışında kattiyen bir anormallik görülmez. Dayım için kız istenmiş, ama verilmemiş. Ortada söz kesme, nişanlanma diye bir durum yok. Kaldıki böyle bir şey dahi olsa, şayet kız bu arada fikir değiştirir, tercihini abime yaparsa yine anormallik yok. Gelenekçilerin ödü patlamasın. Böyle olaylarla dünya yıkılmaz, Mehdi de zuhur etmez. Ne çareki gelenekçi bakışa göre pozitif bakış edepsizlik ve sapkınlıktır. Durumu ağırlaştıran, sorunu arap saçına çevirip çözümsüzleştiren bu gelenekçi yük illetidir.

Benim aile büyük bir çalkantıya girmiş. İbo dedem ve dayım babama haber salmışlar ki, "eğer bu kızı isterseniz bizi çiğnemiş olursunuz, akrabalık bağımız da böylece kopar" diye. Annemle babam panik içine girmişler. Onlar için İbo dedemin hatırı hiçbir şeyle değişmez. Ne yapmışlarsa da abimi vazgeçirememişler. Bu noktadan sonra gizlilik bozulmuş, bizim evdeki çelişki herkesçe duyulmuş. Reşitler kabilesi (kız kabilesi) Apısen'e (kız babası) vargüçleriyle yüklenmişler. Hasan Gazi meselesi yeniden gündeme gelmiş. Daha önce köyümüzün karıştırıcılar listesini verirken, Qeqoye Reşit'in ismini zikretmiştim. Ap Qeqo kepçeyle kazanı öyle bir karıştırırmış ki, altını üstüne getirip tam bir cadı kazanı durumu yaratmış. Bir numaralı baş yardımcısı oğlu Süleyman'dır (lakabı dewlepe = lapa ağızlı). İş çığırından çıkıp Xıdeler-Reşitler rekabetine dönüşmüş. Bu noktadan itibaren tüm Xıdeler (Ğıdeler) kabilesi babama yüklenmeye başlamış. Artık bizim sülalenin gözü, gelenekçi bakış açısının ayıpladığı "da-

yısının dünür olduğu kızı istemek" aykırılığını görmez olmuş. Tüm akraba taalukatı İbo dedemi sever, sayardı. Bu noktadan itibaren İbo dedemin hatırı, babam dışındaki Xıdeler için ikincil bir etken olmuş. Asıl etken artık kabilenin şerefidir. Bu şerefi Reşitlere çiğnetip beş paralık mı edecekler? İbo dedemin hatırı kusura bakmasın, hele bir kenarda beklesin.

Sılo ve Ezo dedeler yaşıyorlar, bu çalkantının içindeler. Sılo dedemin tepkisini bilmiyorum. Lakin Ezo dede babama epeyce baskı yapmış. Hani o da az karıştırıcı değil. Xıdeler şerefi demiş de başka bir şey dememiş. Benim peder, kayın pederi İbo'nun yanısıra, amcası Ezo'yu da severdi. Onu kırması da imkansız bir şey. Fukara peder. Tam "iki cami arasında beynamaz" olmuş. Kabile baskısı babam üzerinde öylesine yoğunlaşmış ki, artık pes demiş. Çocuklarını en çok seven babalardan biri, tartışmasız benim peder. Bu tespitimde en küçük bir kuşkum yoktur. Her ne kadar evlatlıktan reddetme tehditlerini abime savurmuşsa da, oğlu için yüreği kazınıp durmuş. Oğlunu reddetmesi için kalbini söküp atması lazım. Çünkü çocuklarının sevgisi bu saf, tertemiz kalbe öylesine derinlemesine işlemiştir ki, ancak o kalble birlikte koparılır. Velhasıl İbo dedeme içi ezile ezile benim peder bu işe nihayet he demiş. Kabile baskısı, evlat intizarı onu dize getirmiş. Aynı durum annem için de geçerli.

Daracık bir köyü düşünün. Herkes birbirinin yorganaltı işine bile kulak kabartır. Bir çalkantı alevi parladığında körükle koşan bir yığın gayretkeş bitiverir orta yerde. Abime bu kız isteme çalkantısı, İstanbul Boğazı girişinde patlayan petrol tankerinin alevi gibi bir anda Çadıryeri köyünü sarıvermiş. Ateşli tartışmalar, değerlendirmeler, kasılmalar, nalına-mıhına vurmalar gırla gitmiş. Çadıryeri köyü hareketli günler yaşamış. Bir köyde iki kabile kıyasıya bir rekabete girdiği zaman, diğer kabileler seyirci konumunda kalmak istemezler. O somut durumda kabilelerinin çıkarı neyi gerektiriyorsa, o nispette kazandaki çorbaya tuzcuklarını atıverirler. Bizim Xıdeler kabilesini nala, Reşitler kabilesini de mıha vuran diye tanımlarsak, diğer tüm kabileler, seyitler kabilesi şu veya bu ölçüde Xıdeler safında nala vurmuşlar. Mıha vuranlar nerdeyse Reşit'lerle sınırlı kalmış. Bunun nedenini ben şöyle izah ediyorum: En başta babamı tüm köylü severdi. Reşitler de. Babam da, Reşitler dahil herkesi sever, sayardı. Barışık bir insandı, kimsenin kalbini kırma derdi yoktu. En önemlisi iyilik sever bir insandı. Kime iyilik etmezdi ki, yeterki olanağı olsundu. İşte en başta babamın bu olumlu yapısı köyün desteğini Xıdelere çek-

miştir. Babam Aliye Delesen'le, abim İssıke Delesen'le müsahipti. Çifte ikrar bağı Delesenlerin, onun ötesinde Gernilerin desteğini garantilemiştir. Hüseyin ve Hasan amcalarım (Mamo dedenin oğulları) Qanqallılarla (Cafıkan) kivraydılar. Bu çifte kivrelik bağıyla da onların desteği sağlanmıştır. Sefıkan kabilesinden Apgulali'nin desteği yine Xıdelere olmuştur. Çünkü Apgulali'nin büyük oğlu Ali Haydar, eniştem Mahmut'la (Huri ablamın eşi) müsahipti. Bunlar, Pewriziyan dışındaki kabilelerdir. Yalnız, Gerni alt kabilesi Kossıklerden Apwıco'nun desteği Reşitlere olmuştur, zira Apesen'in damadıdır. Pewruziyanların diğer alt kabileleri: Kissikleran, İpoleran, Arzeleran, Kaboleran, Dadışlaren, Pıttoleran, Alıklaren (Dursun Ağa kabilesi), Xıdeler-Reşitler ikileminde ibrelerini şu veya bu ölçüde Xıdelerden yana çevirmişler. Hele de bu meselede muhatap babam olduğu için, daha bir gönül rahatlığıyla yapmışlar. Örneğin, Xıdeler kabilesinden muhatap Husene Mamo olsaydı, eminim desteğin yarısı giderdi. Demekki o olayda taraf olan kişinin özelliği çok önemli rol oynuyor. Gerçi Dedeler kabilesi (seyitler) Xıdelerden Ezo dedeyi sevmezdi. Ama babam Seyitler tarafından sevilirdi. Çünkü itikatlı bir talip, temiz bir insan, dedikoduculuk ve karıştırıcılık tarağında bezi olmayan biriydi. Üstelik o dönemde piyasada henüz Evcikli Şah yok, babam Seyitlere biat etmektedir. Kısacası bu meselede ibre Memike Sılo'dan yana, Hesene Reşit'e olan destek kabilesiyle sınırlı. Abim için dünür heyeti isteme seferine hazırlanırken koşullar bu meyandaydı.

Ve nihayet seferi günü gelip çatmış. Dünür heyetinde kimler yok ki... Seyit Cane, kardeşi Seyit Rıza, Karahüseyin amca, Apxello, Babalığım Aliye Delesen ve nerdeyse tüm kardeşleri, Ethem dayı, Qanqallılar ekibi, Ezo ve Sılo dedeler, yanısıra bütün amcalar, Apsılık, Apgulali, Aphemedi, vs. vs. Kız babasının evi dünür heyetiyle hınca hınç dolmuş. Daha önce anlatmış olduğum kız isteme yöntemi, eski klişeye uygun olarak burada da yaşama geçirilmiş. Hoşbeşten sonra kahve içilmiş, bunu sigara tellendirmeler, tespih çekmeler, dereden tepeden bir nebzecik konuşmalar izlemiş. Apısen'in hanesi, köyün en güzel evlerinden biri sayılırdı. Terenglerin (sedir) üstündeki halılarla halı yastıklar, duvar halıları ve cıcımla kaplı oda tabanı bunun kanıtıydı. Apısen'in kazancı yerindeydi, ailenin yeme içmesi köyün lüks kategorisine girerdi. Misafirlerin keyfine diyecek yoktur, kendilerine kaliteli kahve, çay ikram edilmiştir. Tantanalı da olsa, herşey olgunlaşıp son kerteye gelmiştir. Birazdan hayırlı iş neticelenecektir.

Bu da konuklara ayrı bir keyf vermiş. Hatta birkaç günden beri Reşitler cephesinde suskunluk başlamış, Xıdeler-Reşitler rekabeti durulmuş bir hal almıştır. Reşitlerin durumu kabullendiği izlenimi cemaatta doğmuştur. Apesen'le Apqeqo'nun dünür evinde hazır ve nazır olmaları cemaatı bayağı sevindirmiş. Bunca rekabetten sonra küslük yaratmamaları, doğrusu taktire şayan bir davranış. Her ne kadar kardeşlerin büyüğü Apesen (Hasan Gazi'nin babası) ise de, saf, kendi halinde biri. Yönlendirme dizginleri ortanca kardeş Apqeqo'nun elinde. İşler oldukça iyi ilerlemiş, olumlu gelişmeler herkes için sürpriz sayılmış. Fakat cemaatın büyük sürprizden haberi yoktur. Apqeqo onlar için öyle bir şey hazırlamıştır ki, birazdan cin çarpmışa dönecekler. Bunu bir Apqeqo biliyor (ki, mimarı odur), bir de Apesen. Kız babası Apısen'in haberi henüz yoktur.

Dereden tepeden gezinen konuşmalarla ısınma hareketi tamamlandıktan sonra, dünür heyetinin en saygın ferdi Seyit Cane, "allahın emri peygamberin kavli" diyerek, gerçek maksadın kapısını aralamış. Danışma trafiği kardeşler arasında başlamış. Amojına Hanım gözünü dört açmış, ama nihayet bir kadın, danışmanın her anına katılamamış. Son olarak üç kardeş arasında uzunca bir görüşme sürmüş. Cemaat görüşmenin sonucunu beklemiş. Nihayet kardeşler cemaatın oturduğu odaya arzı endam edivermiş. Apısen'in yüzünü garip bir ifade kaplamış. Apqeqo memnunmuş ki, o biçim. Apesen de öyle. Seyit Cane, "de artık Hüseyna, cemaat cevabını merak ediyor" diyerek, Apısen'i sadede davet etmiş. Apısen, "kızımı kardeşim Qeqo'ya bağışladım, o nasıl uygun görürse öyle olur" demiş, topu Apqeqo'ya atmış. Herkes beklemiş ki, usule göre Apqeqo topu büyüğü olan Apesen'e, Apesen cemaate, cemaat adına Seyit Cane de benim pedere atacak, devridaim tamamlanıp tebrikleşme başlayacak. Yıllardır süregelen klişe böyle. Cemaatın gözü, kulağı Apqeqo'nun dudağında. Nihayet Apqeqo sadede gelmiş, "madem kardeşim bana değer verip yeğenimi bana bağışlıyor, ben de kızı allahın emri peygamberin kavli ile yeğenim Hasan Gazi'ye veriyorum" demiş. Cemaat adeta şok olmuş. Çünkü böyle bir şeye yeni şahit olunmuş. Asırların klişesi Apqeqo'nun darbesiyle paramparça oluvermiş. Apesen'le Apısen görüşüp öpüşürken, dünür heyeti odayı terketmiş. Şokun etkisinden dolayı kimisi tütün tabakasını, kimisi tespihini almayı unutmuş. Cemaat bu emri vakiye çok bozulmuş. Red cevabı verilip aynı cemaat bir hafta sonra Apesen gil için ikinci seferiyi düzenleyebilirdi. Olacak iş değil bunların yaptığı. Cemaatın yo-

rumu böyle. Gerçi Apqeqo'nun fendi cemaatı yenmiş, ama ardından amojına Hanım'ın fendi sökün eyleyecek. Görsünler bakalım, el mi yaman bey mi yaman?

Apqeqo planını detaylı yapmış. İlk tatlı için şireyi de hazırlatmış. Dünür heyeti odayı terkedince, Reşitler kabilesine dahil herkes Apısen'in odasına doluvermiş. Tümünün yüzünde gülücükler, özel olarak tatlıyı önceden tedarik ettirmiş. Söz kesmenin hemen ardından çarçabuk tatlı yenmeli ki, cayma tehlikesi bertaraf edilsin. "Tatlısı bile yenmiştir, geri dönmek olur mu" denebilsin. Sevinçle tatlı yenirken, "sizi gidi aç Xıdeler, Reşitlere aşık atacak adam mı oldunuz hıı" türündeki sözlerle günlerdir kursaklarda biriken öfke dışarı kusulmuş. Hani haksız da sayılmazlar. Kabilenin şerefinin iki paralık olmasına ramak kalmıştı. "Aç Xıdeler" narasını en çok haykıran, her haykırışı sunturlu bir küfürle pekiştiren baş amigo acaba kim olabilir? Tabii ki Sılemane Apqeqo. Müthiş mutlu olmuş Süleyman abi. Ah şu Fılle (Ermeni) yengesi olmasaymış, bu mutluluk hep sürer gider, gönlü bir parmak kalınlığında yağ bezi bağlarmış. Hani bizim Kürtçe olarak tabir ettiğimiz "dıle mın kuttug bez gırt" var ya, işte öyle bir şey.

Apısen'in hanesindeki öbür manzara tam bunun karşıtı. Amojına Hanım garip kararı duyar duymaz küsüp evi terketmiş, müsahibi Aliye Apxello"nun evine gitmiş. Sakine yengem ise iki gözü iki çeşme. Gerçekten Apısen'in durumu zor mu zor. Apqeqo çok memnun. "Oh ne iyi, kardeşim bu arada Fılle'den de kurtulur" sevinciyle etekleri zil çalmış.

Amojına Hanım oldukça sakin. Kendi sevgisinin Apısen'i yola getirip onu kararından döndüreceğine dair umutlu. El altından Sakine yengeme haber göndermiş ki, "kendini bitirmesin, iş düzelecek" diye. Bu arada bir haber de abime iletmiş. Abim Apxello (Apğello) gilde kendisiyle görüşmüş. Amojına Hanım, "önce iyilikle halletmeye çalışırım, olmazsa kızı kaçır, heran tetikte bekle" demiş. Bu haber Xıdeler (Ğıdeler) arasında çabucak duyulmuş, kaçırma işi ve arkasından gelebilecek kavga için kabile düzeyinde hazırlıklara başlanmış. Süreyi tam bilmiyorum, amojına Hanım kısa zamanda işi düzeltmeyi başarmış. Apısen garip sözkesmeyi bozmuş, ikinci seferi için bizimkilere yeşil ışık yakmış. Bu kez kazasız belasız iş noktalanmış. Apqeqo ile Apesen'in yerinde yeller estiği için isteme işi pratik olmuş. Apısen cemaate, o da pedere bağışlamış, iş bitivermiş. Tatlı yenmiş, şerbet içilmiş, düğün için yakın bir tarih tespit edilmiş. Hem

tantananın çokluğundan, hem de abimin birkaç ay sonra askere gidiyor olmasından dolayı. Fakat bu arada kızın yaşı küçüktür diye Apısen şikayet edilmiş. Hem de iki şikayet birden. Galiba biri Apqeqo'ya, diğeri Çelebi dayıma aitmiş. İşte yaş büyütmek için Develi'ye gitme zorunluğu bu şikayet vesilesiyle doğmuştur. Mahkeme kararıyla yaş büyütülüp resmi nikah yapılmıştır. Dönüşte köye varıldığında doğduğum haberi abime verilmiştir. Ben bir aylık ya da kırk günlük bebek iken abimin düğünü olmuş. Nasıl, "tantanalı bir isteme" demekle haklıymışım değil mi?

Süleyman abinin lakabını yazdım. Vallaha duyarsa bana çok kızar, ömür boyu küser. Sadece o mu? Hamburg'daki kardeşi Hasan abi de küser. İhtimalen yine Hamburg'daki yeğenleri Muharrem, Musa ve Münih'teki kızı Remziye. Süleyman abi ve yakınları! Ne olur, kızmayın küsmeyin. En başta kendi yakınlarımınkini yazdım. Aha kendiminkini de yazıyorum: Rıbes. Bir dağ meyvesinin adıymış, ama ben bu lakaba fitil oluyorum. İnanmazsanız Stutgart'taki Çavuşe Apsılık'a sorun. Çünkü bu lakabı o bana vurdu.

3. sılo dedem ve ben

Çocukluk günlerimle ilgili hafızamın renkli bir köşesi Sılo dedeme ilişkindir. Sılo dedemin yataklık hastalığı tam dört yıl sürdü. Onun gezdiğini hiç görmedim, daha doğrusu hiç anımsamıyorum. İlk hatırlayışım yatak içindeki halidir. Dedem ya' 48'de ya da '49'da öldü. '49 daha büyük olası. Demekki '44 ve '45'ten beri dedem yatak hastası. Bazen annem koltuğuna girerek, bazen de babam sırtlayarak onu tuvalete götürürlerdi. Bir bastonu vardı, hep yatağının baş ucunda dururdu.

Bizim odanın iki terengi (sedir) vardı. Biri pencereler tarafında, öbürü karşı tarafta idi. Odaya girişte pencereler tarafı sol, öbür taraf sağ oluyordu. Dedemin yatağı, odaya girişte sağ taraftaki terengin kapıya uzak ucunda idi. Kapı karşısındaki duvarda ocak vardı, bu yüzden terengsizdi. Odanın ortasında altı olmadığı için yassı bir taşın üstüne oturtulmuş, orası burası yamulmuş, yarılmış eski püskü bir soba vardı. Hem ocaklı, hem de sobalı olan garip bir oda. Terenglerin üstünde eskimiş çullardan örtüler, yani sedir çulları, içleri otla doldurulmuş duvara dayalı çul yastıklar vardı. Odanın tabanı toprak zemindi, yerde çul falan serili değildi. Odanın bütün lüksü, terenglerin üstündeki eskimiş çullar ve çul yastıklardı. Ev, bir oda, bir evdamı

(mutfak-ikinci oda), bir ahır, bir samanlık ve bir hiyattan (aralık) oluşuyordu. Duvarları bel vermişti, ömrünün son yıllarını yaşıyordu.

Bizim ev köyün biraz dışında sayılırdı. Köyün, Gezbel Deresi yönündeki uzantısının en üst taraftaki eviydi. Üç tane komşumuz vardı. Köy istikametinde sayarsam, Hasan amca, Hüseyin amca, (Memo dedenin çocukları) ve Aziz amca (Ezize Delesen). 1950'lerin başında Hasan ve Hüseyin amcalar köyün içine göçtüler. İki ev kaldı, köyün bu ucu daha da ıssızlaştı.

Günboyu ve geceler yatsıya kadar dedemin yatak içindeki pozisyonu, sırtı yastığa dayalı, yüzü kapıya dönük ve yarı-uzanış şeklinde olurdu. Bizim ev fakirdi, tereyağımız çok az olurdu. Zaten evin tek yiyecek lüksü tereyağıydı. Annem bu tereyağını bizlere koklatmaz, yalnızca dedem ve misafir için kullanırdı. Dedemin en çok sevdiği yemek sirkömbe idi. Annem bazen peşpeşe, bazen bir gün arayla küçük bir kömbe yoğurur, pişirir, tasa doğrar, üstüne önce sarmısaklı ayran, sonra tavada eritilmiş tereyağı döker, dedemin önüne kordu. Ben tam bu sırada dedemin ayak dibine doğru süzülür, yüzüstü yatar, dirseklerimi dedemin ayak ucuna dayar, çenemi iki elimin arasına alır, dedemin yemek yiyişini izlerdim. Dedem gülümseyerek bana bakar, "çeppıke mın dısan hat" (minik köpeğim yine geldi) derdi. İlaveten ev halkı da benim bu "çıllızlığıma" (pisboğazlığıma) gülerdi. Dedem yemek yerken sakalları salıncak gibi sallanırdı. Ben bir taraftan bu ritmik sakal hareketine, bir taraftan da "acaba tasta daha ne kadar sirkömbe kaldı" diye dedemin sofrasına bakardım. Dedem, karnımı doyuracak kadar tasın dibinde bırakır, "de bıgıre çeppıke mın" (haydi al minik köpeğim) der, sofrasını bana doğru iterdi. Evin diğer insanları "nan, torak"a (ekmek, çökeleğe) talim ederken, ben dedemin tasdibiyle bir güzel ziftlenirdim. Zekiye ablam, bazen İsmail abim benim bu ayrıcalığımı kıskanırlardı.

Sılo dedem annemsiz asla yapamazdı. Günde belki yirmi kez Sultan diye anneme seslenirdi. Annem hiçbir zaman ses tonunu yükseltmez, sinirlenmez, sevecenlikle dedeme yaklaşır, "ne diyorsun baba" derdi. Evin küçüğü bendim. En çok ilgilenilen kişi olması hasebiyle dedem galiba benden de küçük sayılırdı. Ona gösterilen ilginin üçte biri zar zor bana gösterilirdi. Herkes ona hizmet ederdi. Hele annem her an yanıbaşında bulunurdu. Dedeme gösterilen bu ilgiyi kıskandığımı hiç hatırlamıyorum. Benim büyüğüm Zekiye ablamdı. Onu fena kıskanırdım. Ona birşey verilir bana verilmezse, ya da ona verilenden fazla verilmezse yaygarayı basar, kendimi yere atar,

tepinir dururdum. bazen de luğ gibi yuvarlanır, istediğimi elde etmek için mızıkçılığımı üst noktalara doğru tırmandırırdım. Kardeşlerime gösterilen ilgiyi kıskanan ben, dedeme gösterilen büyük ilgiyi asla kıskanmazdım. Yemeği önce dedemin yemesi lazım diye düşünür, onun tas dibini sabırla beklerdim. Beni böyle sabırlı kılan önemli bir neden vardı. Çünkü bilirdim ki dedem mutlaka ve mutlaka benim için tas dibinde birşeyler bırakırdı. Ben onun "çeppıkı" (minik köpeği) idim, o da çeppıkını düşünmemezlik etmezdi. Dedemi severdim, küçük halimle arada bir ona hizmet ettiğim olurdu. Örneğin ona su verirdim, seslenişini annem duymazsa ben duyururdum. Dedem annemi seslendiğinde bazen babam seğirtir gelirdi, "çı dıbe bao" (ne diyorsun baba) diye sorardı. Dedem isteğini babama söylemez, Sultan'ın gelmesini ısrar eder, ona söylerdi. Babam çok yumuşak bir insandı, dedeme saygıda asla kusur etmezdi. Ama nedense seslenişlerine annem geldiği zaman dedem huzur duyardı. İyi hatırlıyorum. Bir keresinde annem Hanyeri'ye İbo dedeme misafirliğe gitti. Galiba iki hafta kalacaktı. Bir hafta geçti. Sılo dedemin tahammül gücü kalmadı. "Çabuk Sultan'ı bana yetiştirin" dedi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Apar topar annemi getirmek zorunda kaldık. Düşünün, ben o zamanlar küçük bir çocuğum, annemin eteğine yapışık gibiyim. Annemin yokluğuna ben katlandım, lakin Sılo dedem katlanamadı. Ona annemin emzik bebeği demek daha doğru olur. O yoksulluk koşullarında annem ve babam dört yıl, yatak hastası dedeme hizmet ettiler. Akla durgunluk veren bir insani erdem.

Geçmişteki perişanlığı sergilemek için, Sılo dedeme ilişkin bir olayı anlatmak istiyorum. Köylerde henüz dedete (bit, pire ilacı) yok. Köyde birkaç ev hariç (bence tek tük evlerde de vardı), diğer evler bit, pire yuvası. Hele kirli evlerde bitler sürü halinde vardı. Çeşit çeşit, siyahı, beyazı, moru, irisi, orta boylusu, böcürü. Kürtçe "rışk" denilen minnacık bit yavrusu, kelle sayısı bakımından bitten birkaç misli fazlaydı. Daha azgın parazit olan bitle millet habire cebelleştiği için, pireye kimsenin aldırdığı yoktu. Ne demişler atalarımız? "Pire itte, bit yiğitte bulunur" Gerçekten sözünü ettiğim dönemde her yiğitte bit bulunurdu. Bizim evdeki bit kapasitesi orta düzeylerde seyrederdi. Bizden daha fakir aileler kadar bit zengini, daha zengin aileler kadar da bit fakiri değildik. Orta halli bit mülkümüzle geçinip gidiyorduk. O günlerden birinden Sılo dedem sakalını yaman kaşımaya başladı. Tellerini koparırcasına. Babam, Sılo dedemin önüne bir örtü serdi, bizim siyah renkli iri tarağın ince dişleriyle dedemin sakalını ta-

ramaya başladı. İnan olsun her tarak sallayışta örtünün üstüne patır patır bitler düşüyordu. Öyle birkaç tane değil ki, sürüyle. Meğer dedemin sakalı bit yuvasına dönmüş. Evimizde bit vardı, ama dedemin sakalı böylesine bit otağına dönmemişti. Ev bitleri yarışırcasına niye dedemin sakalına çıkarma yapmışlardı, bilemiyorum. Belki sirkömbe yemeğinin akabinde yağlı parmaklarıyla sakalını sıvazlamıştı. Çünkü sirkömbe parmakla yenir. Benim peder ertesi gün uzun bir tarama faslı daha yaptı. Ekstradan annem dedemi bir güzelce yıkadı, Hacı Şakir sabunuyla kafasını, sakalını bol bol sabunladı. Bu bitler sayesinde hepimiz yıkanma operasyonundan geçtik, çamaşırlar, yatak yüzleri kızgın suda kaynatıldı, bitler haşlanarak öbür dünyaya yolcu edildi. Biraz ferahladık, daha az kaşınır olduk.

Dedemin yaşamı ölümüne dek bu minval üzre sürdü. Annem ona sirkömbe, gırık, jarjarun, hevşıka nane ave, ekmek aşı denilen hamurumsu kürt yemeklerini sürekli yaptı. Yemek anlarında dedemin ayak ucunda o bilinen pozisyonumu alarak hep "çıllızlık" (pisboğazlılık) yaptım. Ziftlenmem için dedem her zaman tasın dibinde benim payımı bıraktı, "çeppıkını" (minik köpeğini) kayırdı. Dedem hep Sultan diye annemi çağırırdı. Yuvarlık bir hesapla hergün annemi on kez çağırdığını düşünelim, bir yıl için 3650, dört yıl için 14600 kez eder. Annem dört yıl boyunca dedemin 14600 kezlik seslenişlerine seğirtmiş, suratını asmadan yumuşak bir şekilde "çı dıbe bao" (ne diyorsun baba), "çı dı xazi bao" (ne istiyorsun baba) diye sormuştur. Akla durgunluk veren bir sabır. Ömrü boyunca değirmenlerde dirsek çürüten fakir Sılo, yaşlılığında merhametli gelini ve oğlu sayesinde perişan olmamış, deyim yerinde ise, gönül huzuru içinde canını Azrail'e teslim ederek bu dünyadan göçüp gitmiştir.

4. çocuksu meraklarım ve sorularım

Herkes bilir ki çocuklar meraklı olur ve çok soru sorarlar. Ben de çocukluğumda böyle idim, bu anlarımı hayal meyal hatırlarım. Benim ilk merak ettiğim konu, gökyüzüne ilişkindi. Ben gökyüzünü bir kapak sanırdım. Bizim ev Gezbel Deresi'nde idi. Yönümü Hanyeri'ne doğru çevirir, uzun uzun gökyüzüne bakardım. Sağımda Boncuklu Dağı, solumda Hırsızoluk Dağı. Gökyüzü bu iki dağın üstüne oturmuş gibiydi. Bu dağları duvar, gökyüzünü de tavan kabul eder, bizim eve benzetirdim. "Acaba bu kapağın üstünde insan var mıdır" diye düşünürdüm. Tüm dünyayı, gözle görülebilen bizim köyün çevresinden

ibaret sanırdım. Zaman içinde hayal gücüm, bizim köyün çevresindeki ufuk çizgisinin ötesine taştı. Bu kez köy dağlarının arkasında neler olabileceğini merak etmeye başladım. Sorularım şöyle sıralanırdı: "Orası niye yüksektir?" "Yüksek yere niye dağ deniyor?". "Şu dağların arkasında başka dağlar var mı?" "Peki, o dağlar niye gözükmüyor?". "Uzakta köyler var mı?" "Niye uzaktırlar?".

Evimizin önünde bir ot haymamız vardı. Bir gün bu haymanın altında abim ya da ablalarımdan birine, sonu gelmeyen bu ahiret sorularımı yönelttim. Başlarda sabırla beni yanıtladı. Sorularım bitmediği gibi, "niye öyle" diye bazı sorularımı birkaç kez tekrarlıyordum. Karşımdaki usandı, beni azarladı. Başladım ağlamaya ve yerde tepinmeye. Zannederim ağlama sesime babam geldi. Beni azarlayan kardeşimi payladı ve beni kucağına aldı, saçlarımı okşadı, öptü. "Haydi şekerim, şimdi bana sor" dedi. Uzun uzun babama soru sorduğumu, onun hiç erinmeden beni yanıtladığını hatırlıyorum.

5. çocukluk arkadaşlarım

Çocukluk dönemimde iki değerli arkadaşım vardı. Hasan amcamın oğlu İzzet, Hüseyin amcamın oğlu Kenan. Kenan İzzet'ten, İzzet de benden üç ay büyüktü. Kenan 1942 baharında, İzzet yazında, ben güzünde doğmuşuz. Bebekliğimizde annelerimiz çifte çifte bizleri emzirirlermiş. Örneğin annem benimle birlikte bazen İzzet'i, bazen de Kenan'ı emzirirmiş. İzzet'in annesi Hanım yengem, Kenan'ın annesi Xecık yengem aynısını yaparlarmış. Bazen de bebeklerini değiştirerek emzirirlermiş. Biz üç amca çocuğu, sacayağı misali üç arkadaş, aynı zamanda süt kardeşlerdik. Anne ilgisi açısından durumumuzu sıralarsam: Kenan zengin, ben orta halli, İzzet fakir sayılırdı. Gerçekten amojına Xecik Kenan üzerinde titrerdi. Bu ilgi nedeniyle üç dört yaşına kadar annesinin göğsünü emdi, memeden bir türlü kesilemedi. Ben ve İzzet alay ederiz diye gizlice emerdi. Annem bana ilgi gösterirdi, lakin amojına Xecik'ın Kenan'a gösterdiğinin yanında hafif kalırdı. Amojına Hanım ise maalesef ilgi yönünden İzzet'i ihmal ederdi. İzzet'e bağırtılı ve beddualı seslenişleri hala kulaklarımda.

Peki, annelerin ilgileri bu merkezde, ya babaların ilgileri nasıl, bu ilgiler açısındaki sıralanışta kim ne durumda? Ben zengin, Kenan orta halli, İzzet fakir: Babam üstüme titriyordu. Gerçi babam bütün çocukları için sevecendi. Evin küçüğü olmamdan ötürü bana özel bir

ilgi gösterirdi. Kenan da benim gibi evin küçüğüydü. İzzet öyle değildi. İzzet'ten sonra Fatma, son olarak Arzu doğdu. Kenan, anne, bense baba ilgisi yönünden zenginiz. O, baba, ben, anne ilgisi yönünden orta halliyiz. İkimiz eşit durumdayız. İzzet ise hep fakir konumunda. Benim baba, Kenan'ın anne ilgilerini karşılaştırırsak, ben biraz ağır basarım. İzzet'in annesi sertti. Babası Hasan amca gurbetçiydi, evde az bulunurdu. Aynen öbür gurbetçi Hüseyin amca gibi. Yalnız, Hasan amcanın bir huyu vardı: Sessizdi, adeta konuşmaya erinirdi. Örneğin Kenan'ın babası Hüseyin amca (gurbetçi Hüseyin amca değil) sertti. Buna rağmen Kenan'a duyduğu ilgiyi sözle dile getirirdi. Daha yumuşak bir karaktere sahip Hasan amcanın, Hüseyin amcadan daha sevecen olduğu kesindi. Fakat, evde bulunduğu kısa süreler içinde İzzet'e olan ilgisini sözle ifade etmeye galiba erinirdi. Hasan amcamla Hanım yengemin evlilikleri huzurluydu. Amcam yengemi gerçekten severdi. Ama sevgisini sözle dile getirmez, yengeme gülümsemekle yetinirdi. Köyümüzde Hasan amca, Şükrü amca (Ezo dedenin oğlu, abimin evcilik oyununda "dik"-horoz olmuştu) Şükriye Xecıke (Mustafa abimin kivresi), Sakine yengemin babası Apısen, yeğenim Hayati (Mustafa abimin oğlu), yine Sakine yengemin kadeşi Ziya, Ana Raym'nin oğlu Seydali (Seyit Ali): Evet bunlar köyümüzün çok az konuşan sakinleri. Köyümüzdeki komiklerin kanısına göre bu sessizler kazara bir odaya konsalar sessizlik 24 saat sürer, birbirleriyle tek laf etmezler.

Biz üç amcaoğlu şanslı sayılırdık. Çünkü evlerimiz biraz köyün dışındaydı, bu yüzden köydeki akranlarımızla her zaman görüşemiyorduk. Bizbizeydik, uyku dışındaki zamanın tümünü paylaşırdık. Arada bir sürtüştüğümüz olurdu. Ama asla birbirimizden kopmazdık, üçlü sacayağı gibiydik. Sürtüşmelerimizden amojına Xecık beni ve İzzet'i azarlardı. Bu ise annemle Hanım yengemin zoruna giderdi. Bizim sürtüşmelerimiz yüzünden amojına Xecık'ın gahi annemle, gahi amojına Hanım'la ağız kavgası yaptığı olurdu. Kavgalarımız yüzünden annemle amojına Hanım'ın bozuştuğunu hiç hatırlamıyorum. Aslında amojına Xecık Kenan için yumuşak olduğu kadar, başkası için de sertti, kırıcıydı. Anne sürtüşmeleri onun bu olumsuz yapısından kaynaklanırdı. Öte yandan annem ve amojına Hanım Hanyeri kızlarıydı, duygusal olarak birbirlerine yakındılar. Zaten Hasan amcanın çöpçatanlığını annem yapmış, kısa zamanda işi kotarmış. Annemle Hanım yengem akraba kızları değillerdi. Fakat ikisi aynı köye ve aynı kabileye gelin gittikleri için, duygusal

yakınlıkları güçlüydü. Amojına Hanım, daha yakın eltisi amojına Xecık'i pek sevmez, lakin annemi çok severdi. Tabii ki biz çocuklar annelerimizden etkilenirdik. Örneğin benle İzzet iyi anlaşırdık, çok seyrek çelişkiye düşerdik. Sürtüşmeler genellikle ya benimle Kenan, ya da İzzet'le Kenan arasında olurdu.

Yeri gelmişken annemin bu çöpçatanlık serüvenini biraz daha detaylı anlatayım. Bir söz var: "Bu iş parayla değil sırayla". Çöpçatanlık da öyle. Annemle babamın gizli buluşmasını bir kadın örgütlemişti. Hasan amcamın evliliğinde ise görev anneme düşmüş. Hanım yengem Hanyerili. Annemde Hanyerili. Üstelik Hanyeri hanedanı Sakallı İbo'nun kızı, hatırlı. Oldukça avantajlı bir durum mevcut. Annem önceden bir nabız yoklaması yapıyor, işi epeyce olgunlaştırıyor. Arkasından Hasan amcamı yanına alarak kızı görmeye gidiyor. Eve vardıklarında Hanım yengem sac da ekmek pişiriyormuş. Annem içinden sevinmiş: "Oh ne güzel. Kız ekmek pişirimini bırakıp ayrılamaz, bizim Hesse doyasıya bakar" Annemle yengemin ablası Xeco sohbete dalıyorlar. Bu arada bir tas ayran geliyor, taze ekmekle atıştırıyorlar. Annem bir taraftan sohbet ediyormuş, diğer taraftan, acaba kıza bakıyor mu diye Hassan amcamı çaktırmadan dikizliyormuş. Ne gezer!... Bizim sessiz amca habire evin tavanındaki hezenlere bakıyormuş. Annem Hasan amcama içinden köpürmüş: "Hesse kardaş, hezenlerde ne keramet görüyorsun, bakacak başka şey yok mu?" Nihayet amcamın jetonu düşüyor, hafif gülümseme karışımlı bakışlarını utangaç vaziyette Hanım yengeme yöneltiyor. Yanlış hatırlamıyorsam düğün falan olmuyor. Çünkü hem yengem, hem amcam öksüz insanlar. Yengemin çeyizi, amcamın da başlık parası yok. Annemle Xaltiya Xeco (yengemin ablası) kafa kafaya veriyorlar, pratik çözümü buluyorlar. Akşam karanlık bastıktan sonra yengemi yanlarına alıyorlar, doğru Çadıryeri'ne... Bu sade evlilik, fakirlik içinde, ama mutlu ve huzurlu şekilde sürüp gitti. Taaki amcam ve yengemin ölümlerine dek. Aynen babamla annemin evliliği gibi.

Üçümüzün çocukluğu yoksulluk içinde geçti diyebilirim. Altı yedi yaşımıza kadar fistan giydik. Altta don yok. Çömeldiğimiz zaman malımız meydanda. Böyle anlarda büyükler bizimle gırgır geçerlerdi: "Ha ha ha, dükkanları açık, şimdi kedi gelip mallarını kaçıracak" Utanırdık, oradan tüyerdik. "Kocaman olmuşlar, hala kızlar gibi fistan giyiyorlar" alayı da çok zorumuza giderdi. Pantolon sahibi olmayı çok isterdik. Ama alan kim?! Ailelerimiz yoksul. Aslında bizlere za-

manında birer şalvar temin edilebilirdi, bundan dolayı ailelerimizin bütçesi batmazdı. Hatta büyüklerimizde birinin yırtık şalvarı kesilip kırpılarak bizler için yamalı bir şalvar haline getirilebilirdi. Ne yazıkki çocuksu psikolojimizi kaale alan yoktu. Daha doğrusu insanlarımız bu ince olayın bilincinde değillerdi. Fistan giymemizle, açıkta kalan edep yerimizle gıgır geçip biraz gülmek, neşelenmek gayet normal sayılırdı. Bu maytap geçmelerin çocuk ruhumuz üzerinde nasıl tahribat yaptığının kimse farkında değildi. Bu, ekonomik gerilik içindeki köy yaşamının, bu yaşamın üst yapısı olan ataerkil kültürün yazgısıdır. Bizimle gırgır geçen yaşlılar, orta yaşlılar, gençler kendi çocukluklarında aynı gırgırlara (belki daha fazlasına) muhatap olmuşlardı. Onlar sıralarını savmışlardı, şimdi sıra bizlerdeydi. Nitekim birkaç yıl sonra şalvara kavuşup yavaş yavaş yarıgençliğe adım atınca, malı piyasaya çıkmış çocuklarla bu kez bizler maytap geçmeye başladık. Birkaç yıl önce ezikliğin hıncını çıkarırcasına... Buna da geleneğin bir türü diyebilirsiniz.

Altı ya da yedi yaşımda şalvara (pantolon değil) kavuştuğumu söyleyebilirim. Şalvar denen şey, pantolon yerine giyilen, tersizi köy kadınları olan bir giysi. Bir iki metre siyah ya da boz renkli kumaş şehirden alınırdı, köyde kadınlar makasla girişir, kendi kafalarına göre biçer, elle dikerlerdi. Kumaşı şehirden satınalmak, giyimi modernleştirmenin önemli bir adımı sayılırdı. Zira benim çocukluğumun öncesi dönemlerde köyde elle dokunan keçi kılından şalvarlar giyilirdi. Benim ilk kez şalvara kavuşmam şöyle oldu: İsmail abimin eskiyen bir şalvarı vardı, küçültüp bana uygun bir şalvar haline getirmesi için anneme yalvardım. Bu kez beni kırmadı. Bundan önce bir kaç kez şalvar için yalvarmıştım. Her seferinde "sen daha küçüksün; şalvarı ne yaparsın" diyerek, bu isteğimi geri çevirmişti. Bu kez şans bana güldü, annem yumuşadı, abimin eskimiş şalvarını kesip kırpma operasyonuna başladı. Şalvarın bazı yerleri yırtıktı, bazı yerleri de yıpranmıştı, yırtılmak üzereydi. Annem şalvarın eskiyen yerlerini attı, sağlam yerlerinden bir yama (tillik) yumağı elde etti. İple ya da karışla bedenimi ölçtü, başladı yamaları birbirine eklemeye. Bu arada babam da başladı benim için bir çift çarık dikmeye. Bu mutlu güne kadar yaz kış yalın ayak haldeydim. Yaz ve baharlarda çekilirdi. Lakin ya kışın.. Bu nedenle biz çocuklar kşın yalın ayak karın üstünden koşarak yalnızca birbirimizin evine gidebilirdik, evlerin çevresinde dolaşamazdı. Bu sevindirici gün kışa denk gelmişti. Sağolsunlar ikisi (annem ve babam) benim için kolları sıvayıp işe

giriştiler. Bendeki mutluluğu tarif edemem. Şalvar ve çarıkların bir an önce bitmesini istiyorum. Gözlerim bir annemde, bir babamda, acaba ne zaman biter diye. Gece geç vakit bitti, bitene kadar uyumadım. Mutluluktan içim içime sığmıyor. Sabahın olmaşını dört gözle bekliyorum, bu yüzden gece kesik kesik uyudum. Nihayet sabah oldu. Şalvarımı ve çarıklarımı giydim, dışarı çıktım. Öf be, dünya varmış, fistan illetinden kurtuldum. Ayağımda yün çorap ve çarık, karın soğuğu viz geliyor. Bendeki kasıntılı havayı herhalde tahmin edersiniz. Ah şu Kenan ve İzzet çöydürmek (çiş yapmak) için dışarı çıksalar da, şu halimle beni görseler... Evin karşısındaki bostana (axpin) gitim, belki kırk elli tur koştum. Kar hafifti, koşmamda güçlük yaratmıyordu. Mutluluğun verdiği ivmeyle adeta tıka basa enerji doluyum. Yorulmak nedir bilmiyorum. Koşarken arada bir zıplıyorum. "Sevinçten ayakları poposuna değmek" deyiminin tanımladığı bir zıplama. İşi fazla ileri götürmüş olmalıyım ki, annem bana seslendi, şimdilik bu kadar koşmanın yeterli olduğunu söyledi. İşte bu kış sabahı, çocukluk günlerimin en mutlu anlarından biriydi.

Kesin hatırlamıyorum, şalvar ve çarık olanağına Kenan'ın benden önce kavuşması büyük olası. Amojına Xecık onun için birşeyler uydur buyur etmiştir. İzzet şalvara bizden sonra kavuştu. Çarığa ise çok daha sonra. İyi hatırlıyorum. Kışın üçümüz evlerin çivarında gezinirken ben ve Kenan çarıklı, İzzet ise yalın ayaklı idi. İzzet'in ayakları karda kıpkırmızı olurdu. Yine de of demez, bizimle birlikte gezmekten geri kalmadı. İçimizde en nazik Kenan idi. Annesi onu nazlı yetiştirmişti. Tez soğuk alır, sık sık amel olurdu. Bu çürüklüğünde dolayı onun lakabı Kürtçe "çurrukin" olmuştu. Türkçeye çevirirsek, "motoru bozuk" diyebiliriz. İçimizde en daynıklı İzzet idi. Mübaret taş gibiydi, hiçbir şey tesir etmezdi. Anne baba ilgisi, giyim, bakım açısından en fakirimiz İzzet'ti. Buna rağmen, en gürbüz, en güçlü, en sağlıklımız o idi. İzzet'e imrendiğimiz bir husus daha vardı. Ben ve Kenan sünnetsizdik, o sünnetliydi. Eski köy sünnetçileri usturayı deri fazlalığına indireceği zaman şu duayı okurlardı: "Halil İbrahim Peygamberden kaldı bu adet, üzerimize hem farzdır hem sünnet, verelim Muhammed'e salavet" "Salavet" der demez usturayı indirirlerdi. İşte İzzet bu salavetten geçmiş, müslümanlığın zürriyet organı için zorunlu kıldığı farza erişmişti. Ben ve Kenan ise henüz "Fılle" idik. Bizim o yörelerde sünnetsizlere Fılle yani Ermeni denirdi. Müslüman ve Yahudiler dışındaki dünya erkekleri genelinde kabukludur. Biz müslüman erkekleri kabuklu olmayı çok küçümseriz. Önce Osmanlı

saltanatı, sonra Türk Cumhuriyeti sayesinde iyi birer Ermeni düşmanı olarak yetiştirildiğimiz için, sünnetsiz olma "kusur"unu yalnızca fukara Ermenilere yüklemişiz. Sinekten yağ çıkarır gibi, burda bile horlama balyozumuzu Ermenilerin tepesine indirmişiz. Pısmam (amcaoğlu) İzzet bazı nimetler yönünden bizden fakirdi. Ama o, başı göğe doğru yükselmiş bir sünnetliydi. Ben ve Kenan ise henüz "fıllelik"ten kurtulmamış biçare sünnetsizlerdik. Tanrı bu konuda fakir pısmam İzzet'e "yürü kulum" demişti. Bizim boynumuz eğikti, onunki dikti. Biz sünnet korkusunu heran içimizde taşıyorduk, onun böyle bir korkusu yoktu.

Herşeye rağmen üçümüzün çocukluğu iyi geçti denebilir. Ara sıra çelişkimiz, çocuksu kavgalarımız oluyorduysa da, kafa dengi üç amcaoğlu, üç arkadaştık. Herşeyden önce üçümüzün bir arada olması, çocuksu heyecanlarımızı paylaşmamız büyük nimet sayılırdı. Çocuklar yalnızlığa katlanamazlar, yaramazlık ve afacanlıklarını akranlarıyla doyasıya paylaşmak isterler. İşte biz üçümüz bu yönden şanslıydık. Düşünebiliyor musun, sabahleyin kalktığında iki arkadşınla burun burunasın, yatsıya kadar ""VUR PATLASIN ÇAL OYNASIN" misali afacanlık cümbüşünde, o bitmez enerjiyle çocuksu devinim içindesin. Çoğu zaman kuru ekmeğe talim edilse, ayak yalın olunsa bile, böylesine özgürce ortam, yanısıra arkadaş zenginliği başlı başına bir servettir. Köydeki çocuk için oyun alanı kıtlığı diye bir dert olmaz. Evlerin önü, damların başı, köyün etrafındaki boş alanlar oyun yeridir. Keyfine göre beğen, oyun yeri seç. Hele üçümüz için bu olanak daha da genişti. Koca Gezbel Deresi oyun alanımız sayılırdı. Evlerimizin civarındaki yamaçlara tırmanmak, elle uzağa taş atma yarışına girmek, gölgelik için bırakılmış tarlaların içindeki ardıçlara çıkmak, bizim kavaklara tırmanmak ve bunlar gibi sayfaları dolduracak daha nice çocuksu uğraşılar. Buz gibi sular var, hava tertemiz. Yiyecekler yavan, ama kanser edecek kimyasal artıklar yok içlerinde. Doğa ile bütünleşmiş haldeydik. Soğuğunu yiyoruz, güneşini alıyoruz; temiz havasını ciğerlerimize dolduruyoruz; ot, çiçek, toprak kokusuyla burnumuza ziyafet çekiyoruz. Süreç içinde Kenan da doğa koşullarına alıştı, daha az amele yakalanır oldu. Ben halimden memnunum. İzzet ise maşallah taş gibi. Bundan daha iyisi can sağlığı.

Anne-baba sevgisi yönünden köyün standartlarına göre ben ve Kenan iyi konumdaydık, İzzet ise orta halli sayılırdı. Ailelerimizin dirliği iyiydi. Anne-baba kavgası, anne sırtında baba dayağı yoktu. An-

nemle babam birbirine ince mi inceydi. Hanım yenge ile Hasan amca onlara yakın bir düzeydeydi. Kenan'ın babası Hüseyin amcam (hani şu Xıdeler kabilesinin karıştırıcılarından biri) iki evliydi. İlk hanımı amojına Arife ile dirliği kötü idi. Bu ilk evlilikte amcam üç çocuk sahibi idi. Bir oğlan, iki kız. Oğlan, Mahmut enişte, 1948'de öldü. Kızlar, Rukiye ve Elif. Daha sonra Hüseyin amcam, akrabasının dul eşi amojına Xecik'le evlendi. Kumalar bir süre birlikte yaşadı, dirlik yine bozuk. Enişte Mahmut ayrılıp annesini yanma aldı. İşte bu andan itibaren Apısen'in evlilik dirliği belli bir raya oturdu. Kısacası anne baba huzuru yönünden pısmam Kenan da iyi konumda sayılırdı. Bizim tek dezavantaj durumumuz, ailelerimizin yoksulluğundan kaynaklanan yetersiz beslenme ve giyinme idi. Başka bakımlardan köy standartlarına göre iyi konumda sayılırdık. Çocukluk yaşamımızın yoksul yönlerini az evvel anlatırken tek yanlı bir kanı doğmasın, sanki duvar dibinde kalmışız manzarası gözönünde canlanmasın. Bu yoksulluk içinde birtakım nimetler vardı, çocuksu doyumlarımızın epeysini karşılayabiliyordu. Buradan yola çıkarak, "herşeye rağmen üçümüzün çocukluğu iyi geçti denebilir" ifadesini kullandım.

Hatırlayabildiğim kadarıyla çocukluğumuzun ilk yıllarında günlük uğraşılarımız şöyleydi: Evlerimizin önünden akmakta olan Gezbel Deresi'nin etrafında dolanıp durmak, suya girip bir karşıya, bir bu yana geçmek. Bunu adeta yarışa dönüştürmek, fistanlarımızın eteğini ıslatmak, bundan dolayı annelerimizden azar işitmek. Baş azarcı tabii ki amojına Hanım idi. O zamanlar Gezbel Deresi söğütlerle kaplı idi. Bunlar, fazla büyümeyen küçük söğüt cinsindendiler. Yalnız dereyi takiben bizim evin üst tarafında, bize ait olan arazi içinde bir büyük söğüt vardı. Fakat gövdesi eğri idi. Bizler buna kürtçe "biya çewtık" (topal, gövdesi eğri söğüt) derdik. İşte biz üç amcaoğlu, evlerimizin önündeki söğütlere tırmanırdık, ama en çok "biya çewtık"ın üstüne çıkardık. Nerede ise oyun mekanlarımızdan biri idi. Bizim bostanın etrafındaki kavaklara çıkmak, bir başka zevkli, ama tehlikeli oyun idi. Kavaklara korkusuzca ve en iyi tırmanan İzzet'ti. Annelerimizden ikinci sık azarı da bu kavaklara tırmanırken işitirdik. Sıkça tırmandığımız bir diğer ağaç, bizim evin arka yamacındaki iri ardıçtı. Bizler buna kürtçe "merxa gehere" (gölgelik ardıç) derdik. Ağaçlara tırmanmak sakar bir işti. Çocukların en önemli özelliklerinden biri, sakar işlere inat edercesine burun sokmaktır. Annelerimizin her gün bitmez ikaz ve azarlamalarına rağmen, ağaçlara tırmanma sakarlığına yeltenmekten özel zevk alırdık.

Derenin evlerimize yakın her iki yamacında rastgele dolaşmak, taşlara ve karamıklara konan serçe kuşlarını taşlamak, kuş yuvalarını arayıp imha etmek, kertenkele, kurbağa ve tarla faresi (gelengi) avına çıkmak bir başka uğraştı. Kendi kedi ve köpeğimizi değil, fakat kazara bizim evlerimizin civarına gelen köyün kedi ve köpeklerini taş yağmuruna tutmak, gayretle sarıldığımız bir diğer işti. Fırsat buldukça kendi tavuklarımızı bile taşlardık. Hayvanlara eziyet etmek, kuşları öldürmek, börtü-böcek cinsini ezme ruhumuzun zevk verici talepleriydi. Hayvanlara karşı acımasızlık, köy kültürünün tipik bir özelliğidir. En hümanist insan türü kadınlardır. Yürekleri yufkadır, şiddete maruz kalan bir canlıya acırlar. Köy yerinde kadınlar bile hayvanları dövme acımasızlığına iştirak ederler. Örneğin sağma anında biraz yaramazlık yapan koyun, keçi ve ineğini kıyasıya dayaktan geçiren köy kadınları dopdolu. Hırsından koyun ve keçisinin burnunu ısıranlar bile vardı. Erkekler ise bu konuda zaten şampiyonlar şampiyonu. Yükü çekemeyen öküz, eşek ve katırını öldürürcesine sopalayan erkeklerin sayısı bir hayli kabarıktı.

Mesela bizim köyde bir Dursune Kollık (kısa Dursun) vardı. Bir çift öküz satın aldı. Öküzün biri arabaya koşulur koşulmaz kendini yere atardı. Dursun emmi bu öküzü günlerce dövdü. Her dövme faslı kırkbeş dakika, bir saat sürerdi. Bu dövmelerde öküzün üzerinde bir yığın sopa, meses kırılırdı. Öküz bazen kan revan içinde kalırdı. Bir anlık kızgınlığa dayalı bir dayak atma kabalığı değil, işkenceci ruhtan gıdalanan bir vahşet. İnanınız konu komşu bu vahşete dayanamayıp, dayak faslını kesmesi için Dursun amcaya yalvarır dururdu. O böcür amca hiç bir yalvarmaya kulak asmaz, yorulana dek dayağı sürdürürdü. En sonunda Dursun emmi pes etti. Nihayet bunca vahşetten sonra bu işin dayakla olmayacağına ikna oldu. Ufak tefekti, hele de öküze karşı caniyane idi, ama kafası da çalışırdı. Bir çözüm buldu: Özel bir boyunduruk yaptı. Bir tarafına bir öküz, diğer tarafına iki öküz koşulur şekilde. Tek tarafına bir öküz, çift tarafına da kuvvetli bir öküzle yere yatan öküzü koştu. İlginç bir çözüm. Kalp (yere yatan) öküz kendini yere atmak istiyor, ama fırsat bulamıyor, diğer iki öküz yallah kağnı arabasını çekip götürüyorlar. Bu yöntemle kalp öküz yatma huyunu terk etti, canavar gibi bir öküz oldu. Peki böcür amca, daha işin başında cin kafanı bu yönteme çalıştırıp rezil vahşete bulaşmasaydın ne olurdu?! Böcür amcaya kızmakla da sorun çözümlenmiyor. Çünkü bu vahşete çok erkek iştirak ederdi. Örneğin, yine Dursune Guliya İboye Suruk, dövende kendini yere atan öküzünü

öyle bir dövdüki, aynen adaşı Dursun emmi gibi. Hırsını alamadı, keseri kaptı, öküzü dilim dilim doğrayacaktı. Annesi amojına Guli feryatla komşuları imdada çağırdı, beş altı erkek Dursun abiyi zor zapdetti. Zaten fakir bir aileydi, varı yoğu o bir çift öküzleriydi. Amojına Guli, korku belası oğlu Dursun'u harmana sokmadı, işleri kendi yaptı. Kısacası kendi türü dışındaki canlılara, özellikle hayvanlar alemine acımasızlık köy kültürünün tipik bir özelliğidir. Burada ataerkil köy kültürünü kastediyorum. Hayvanlar alemine karşı biz çocukların yıkıcılığı, ataerkil köy kültürünün bu sakat yönünden gıdasını alıyordu.

Ataerkil köy kültüründe tabiiki hayvanlara karşı sevgi var, önemli bir yoğunluk oluşturuyor. Ama bu sevgi, genel olarak doğaya, özel olarak hayvanlara yönelik gelişmiş ince bir kültüre dayanmayıp, kişisel çıkar egosunda ifadesini buluyor. Öküz, eşek, katır, at iyi yük çekerse; inek, koyun, keçi iyi süt verirse, iyi buzağılar, kuzularsa; Köpek köyde eve, dağda hayvan sürüsüne iyi bekçilik eder, kavgada diğer köpekleri altederse; kedi evde iyi fare yakalar, ekmek teknesine, tencere tavaya pisboğazlıkla kafa daldırmazsa; horoz iyi öter ve tavuk sık sık yumurtlarsa; ilaveten tüm bu hayvanlar huysuz değillerse sahipleri tarafından sevilirler. Bunlar evcil hayvanlar. Evcil olmayanlar için akla gelen tek alternatif: İmha. Kişisel çıkar dışındaki hayvanlara iyi davranma güdüsü, bazı insanların ruhsal dünyasındaki hayvan sevgisi, hümanizm ve allah korkusuna dayanır. Gelişmiş ülkelerde doğa ve hayvan sevgisi belli bir gelişim kaydetmiştir. Bu sevginin temel taşlarından biri, şüphesiz bu ülkelerdeki gelişmiş kültürdür. Diğeri, insanın insana yabancılaşması, sevgiyi kendi türü dışında araması, insanların hayvanlarla yakınlaşmasıdır. Fakat sanayinin yan olumsuzluklarıyla doğa tahrip olup hızla yaşlanmakta, yaşamın varoluş ögesi mekan için tehlike çanları çalmaktadır. Böyle bir felakete sürüklenişte ne insan sevgisi, ne hayvan sevgisi, ne de doğa sevgisi artık hiç bir işe yaramayacaktır.

Biz üç amcaoğlunun çocukluk arkadaşlığı, her iki amcamın köy içi göçüne dek sürdü. Onlar göçtükten sonra ben köyün bu ucunda yapayalnız kaldım. Eski beraberlik tadının yerini belli bir yalnızlık burukluğu aldı. Ama birbirimizden kopma olmadı. Bazen ben köye iner onlarla buluşurdum, bazen de onlar eski mekanlarına gelirlerdi. Bu göç olayından sonra Kenan'la ilişkim belli bir gevşemeye girdi. Lakin İzzet'le gevşeme olmadı diyebilirim. Xıdeler kabilesine ait ailelerin birbirleriyle ilişkileri, çok seyrek vukubulan ufak tepek kırgınlıklar dışında barışıktı, sevgi ve saygıya dayanıyordu. Birçok kabile Xıdeler'in

bu olumlu yanını takdir ediyordu. Fakat bizim aile ile Hasan amcamın ailesi arasındaki sıcak yakınlık çok daha ileri idi. Kendi adıma konuşursam, Hasan amcamın evinde olduğum zamanlar, kendimi evimdeymişim gibi hissediyordum. İzzet de aynen benim gibi bizde kendini evindeymiş gibi hissederdi. Bu yüzden İzzet'le olan çocukluk arkadaşlığım derin bir tutkunluğa dayanıyordu. Göç olayından sonra İzzet beni hiç ihmal etmedi. Rahatlıkla söyleyebilirim: Bu güzel arkadaşlığı yaşatan sevgi, tutku ve özverinin çoğu İzzet'e aittir. Terazinin kefesine koyar tartarsak, benim ona verdiğim, onun bana verdiğinin yanında hafif kalır. Saf, içi tertemiz bir çocuktu, halen de öyle bir insandır.

Çocukluktan yarı-gençliğe adım attık. Yani bulûğ (ergenlik) çağına birlikte girdik. Köyde ilkokul 1956'da açıldı. Ondört yaşında kızlara göz kırpar haldeyken birlikte ilkokula başladık. Üçlüden oluşan arkadaş grubunun sayısal boyutu büyüdü, yedili-sekizliye çıktı. İlkokuldan sonra ben ilköğretmen okuluna girdim, iki amcaoğlu Develi'de ortaokula başladı. Kenan bir yıl devam etti (yarım yıl da olabilir), altı yedi zayıf alınca okula veda etti. Zannederim İzzet de dört beş zayıf sırtladı. Ama o yılmadı. İnatla okula sarıldı. Perişanlık içinde ortaokulu ve yapı meslek lisesini bitirdi. Sonradan yaşam rotalarımız farklı istikametlere yöneldi. Ben illegal bir sol örgütçü olarak politik aksiyonla cezaevleri arasında mekik dokudum. İki amcaoğlu evlenip çoluk çocuğa karıştılar, kendilerini geçim kavgasının içinde buldular. İzzet Almanya'ya gitti, yıllarca maden işçisi olarak yeraltında çalıştı. Kenan memlekette inşaat işçiliği yaptı. İzzet erken emekli oldu, şimdi Almanyada Reklinghausen şehrinde yaşıyor. Bazen görüşüyoruz. Kenan Kayseri'de ikamet ediyor, halen inşaatlarda çalışıyor. Onunla görüşmek artık hayal. İzzet'in iki oğlu bir kızı, Kenan'ın ise iki kızı bir oğlu var. Kenan çoktan torun sahibi oldu. Bir kaç yıl sonra İzzet de olacak. Bana gelince, 53 yaşında bekar bir "delikanlı"yım, bir bayan bulup dünyaevine girme uğraşı içindeyim. Şimdiye dek kendimi beğendiremedim. Anlayacağınız, benim bu başgöz olma işim artık mahşere kaldı.

6. babam ve ben

Sevgiyle yüklü bu saf köylüyü nasıl anlatacağım? Söze nereden başlayacağım, onun özelliklerini hangi sözcüklerle betimleyeceğim? Oldukça zor. Bundan önce bir iki yerde birkaç sözcükle babamdan söz ettim. Kendisini şöyle tanımlayabilirim: Gönlü sevgi yumağıyla be-

zenmiş biriydi. Kin, garezden nefret ederdi. Çevresiyle barışık yaşamayı sever, çatışkı ve kavgalardan mümkün mertebe uzak dururdu. Yardımseverdi, özellikle umarsız konumda olanlara yardım etmeyi adeta bir yaşam felsefesi haline getirmişti. Geniş bir hoşgörüsü vardı, bağışlayıcıydı. En uzak durduğu şey, yalan söylemek ve iftira etmektir. Herkesi kendisi gibi temiz sanırdı, kim ne derse ona inanırdı. Bu yüzden adı "saf adam"a çıkmıştı. Dedikodu etmez, arkadan çekiştirmez, gizliden ona buna kuyu kazmazdı. Anlaşmazlıkların ortaya çıktığı anlarda sertliğe tevessül etmez, yumuşaklıkla sorunların çözümünden yana olurdu. Dayatmacı değildi, başkasının varlığına önem verir, tavizkar davranırdı. Bireyci davranmazdı, lokmasını başkasıyla paylaşırdı. Kendinden çok başkasını düşünürdü. Dindardı, alevilik inancının sadık bir izleyicisiydi. Eşini ve çocuklarını çok sevedi.

Babam özellikle akşam yatsı zamanları yatağının üstünde diz çöker, şu duaları ederdi: "Yarabbi sen önce konu komşuya yardım edesin, sonra da kanadını çoluk çocuğumun üstüne geresin" Dualarda öncelik komşulara verilirdi, ardından biz çoluk çocukları gelirdik. Başkasını böylesine düşünecek kadar iyiliksever davranma... Ben politik yaşamın içine girdikten sonra zaman zaman şöyle düşünmüşümdür: "Şu babam gibi bir insan kitlesiyle sosyalizmi kur, işler o kadar rahat ilerler ki... Çünkü kendisinden fazla başkalarını kayırma felsefesi yaşama ışık tutuyordur. "Benim peder dört dörtlük bir dindardı. Yani ideolojisi dindi. Ama insanal özü sosyalizm idcallerine çok yatkındı. İdeolojisi marksizm olup da insanal özü berbat bir bireyciliğe tıpa tıp uyan epey devrimci tanıdım. Peki bunlar sosyalizme inanmıyorlar mıydı? İnanıyorlardı. Onun uğruna nice tehlike ve işkencelerden geçmişlerdi. Fakat bu insanların egoları böyle şekillenmişti. Sosyalizm teorisi ve ideali bu egoyu değiştiremiyordu. Sadece sivriliklerini törpülüyordu, o kadar. Fırsat çıkınca sivrilikler hemen uç veriyordu. Bu tür devrimcilerin parçaladığı teoriden yola çıkarsak, geleceğimiz şahane bir sosyalizmle garantiye alınmış vaziyette. Maalesef, bu, idealdeki, bir başka deyişle fantazideki sosyalizm olmayacak, yalnızca onun kötü bir karikatürü olacaktır. Benim peder tipi insanların ideolojileri dindir. Ama egoları sağlıklı biçimlenmiştir. Kendilerinden çok başkalarını düşünmektedirler. İdeolojileri sosyalist dünya görüşüne ters gelmekte ve lakin günlük pratik davranışları, o ideallerin vücut bulmasına uygunluk arzetmektedir. Çetrefil bir durum. Çık çıkabilirsen işin içinden! Demekki lafa değil, öze dikkat edeceksin.

Benim peder yaşamında üç ciddi hataya düşmüştür. Bunlardan ikisini kabul ediyordu. Bu hatalarından dolayı vijdan azabı çekiyordu. Gelenekçi dünya görüşünden dolayı üçüncüyü hata kabul etmiyordu. Benim görüşüme göre ise, Pederin asıl ciddi hatası, es geçtiği bu üçüncüsüydü. İlk iki hataya, hatırını kıramadığı şahısların zorlamasıyla düşmüştür. Üçüncüsüne, gelenekçi bakış açısından hareketle düşmüş, bunu doğru bir davranış olarak savunmuştur.

İlk hatası, bir hırsızlık olayıdır. Gençlik yıllarında olmuştur. Babalığım (babamın müsahibi) Aliye Delesen, yörüklerin sürüsünden bir koç çalmak için babama öneride bulunuyor. Babam kabul etmiyor. Fakat babalığım kafasına koymuş, bu işi yapacak. İşin ucunda tehlike var. Yörükler hem silahlı, hem gözü kara insanlar. Yakayı ele verip öbür dünyayı boylamak var. Babam kara kara düşünmeye başlıyor. Hırsızlık olayına katılsa günah işleyecek, öbür dünyada kefaretini ödeyecek. Katılmasa müsahibini beklemekte olan tehlikeye seyirci kalacak. İkrarının gönlünü incitip tek başına tehlikeye yollamaktansa, hırsızlık günahını işleyip cehennemde yanmayı tercih ediyor. Babalığım bu işlerde biraz papuç eskitmiş, dolayısıyla deneyimli. Koç için çorap eskisi ve çaputlardan dört papuç hazırlıyor. Bunları koçun ayağına geçirecek ki, yürürken tıkırtı yapmasın. Melemesini önlemek maksadıyla ağız bağlama işi için bir ip alıyor. Yedeklerine kırmayı almayı da unutmuyorlar. Gerçekten benim peder ikrar hatırı için kendisinden tiksine tiksine bu hırsızlık olayına katılıyor. Babalığımın çizdiği plan çerçevesinde hırsızlık harekatı başarıyla sonuçlanıyor. Koç kesiliyor, fakat benim peder eve eti sokmuyor. Babalığım gayet rahat. Evinde hanımı ve çoluk çocuğuyla semiz koçun etini afiyetle yiyedursun, babam öbür dünyada hesap vermenin soğuk terini döküyor.

İkinci hatası bir kadın dövme olayıdır. Ezo dedenin hovarda olduğunu daha önce belirtmiştim. İşte bu Ezo dede, köyümüzde Apmemeçavuşun hanımı amojına Fatık'e teklifte bulunuyor. Okkalı bir küfürle ağzının payını alıyor. Ezo dede bunu gurur meselesi yapıyor. Fatık'i döveceğini söylüyor. Babam vaz geçirmeye çalışıyor, başaramıyor. Amojına Fatık köyün Boncuklu mevkiinde tek başına ot biçiyormuş. Ezo dede "ya bismillah" diyor, Boncuklu yoluna düşüyor. Giderken, kürtçe "şunuk" dediğimiz, yakma esnasındaki çamaşır dövme tokacını yanına almayı ihmal etmiyor. Babam kara kara düşünmeye başlıyor. Amcası şimdi gidip kadını dövecek, başkaları ya da haberi duyan kadının akrabaları gelip Ezo dedeyi dövecekler,

belki de öldürecekler. Böyle bir anda amcasını yalnız bırakmak, yeğenliğe, akrabalık raconuna yakışır mı? Gidip bir kadını dövme de insanlığa sığmaz. İşte akrabalık geleneğinin negatif yüzü. Haksız dahi olsa akrabasını tutma aymazlığı, benim o dürüst peder, amca hatırına boğuluyor, bile bile korkunç bir ayıp işlemeye boyun eğiyor, uçkur hezimetinin öcünü almak için amcasının peşine takılıyor. Babam amojına Fatık'ın kollarını tutuyor, Ezo dede kadının külotunu çıkarıyor, çamaşır, tokacıyla edep yerine darbeler indiriyor. Kadının acı çığlığı dağlarda yankılanıyor. Dayağın ötesinde bir çirkefliktir. Amojına Fatık'ın edep yeri, poposu balon gibi şişiyor, darbenin indiği yerler mosmor oluyor. Ezo dedenin vahşi ruhu tatmin olmuştur, ona alet olan pederimin insaniyeti de iki paralığa düşmüştür. Kadını yarı komalık vaziyette bırakıyorlar, çekip eve geliyorlar. Apmemeçavuş'un kabilesi yoktur. Tek başına Xıdeler'e karşı ne yapabilir? Olayın mahkemelik olup olmadığını şu anda hatırlayamıyorum. Bu olay da yine babamın gençliğinde olmuştur. Benim peder işlediği bu suçun ızdırabını yıllarca çekti, amojına Fatık'e karşı eziklik duydu. Bu ağır harekete rağmen amojına Fatık babamı affetti. Lakin Ezo dedeye aynı alicenaplığı gösterip göstermediğini bilmiyorum.

Babamın üçüncü hatası ise yaşlılığında oldu. Bu hataya Mustafa abim de iştirak etti. Ve tüm Xıdeler kabilesi. Kadını, erkeği ve genciyle. Mustafa abimin kayınçosu Necati, Hasan amcamın oğlu Mehmet'in hanımıyla yasak ilişkiye girmiş. Olay açığa çıkınca amcamın gelini (Cemale Genco'nun kızı) gidip Necati'nin evine sığındı. Başka da çaresi yoktu zaten. Necati'yi vurup namusunu temizlemesi için tüm akraba Mehmet abiye yüklendi. Hele benim o karınca incitmeyen pederimi görseniz. Azrail kesildi. Baskının çoğu ondan geldi. Karşı taraf abimin kayınçosu olmasına rağmen, öldürme işine o da yeşil ışık yakmaktan geri durmadı. Kardeşi için Sakine yengemin içi parçalanıyor, korkudan ses çıkaramıyor. "Ne hali varsa görsün, evladımız değildir" diyerek, Apısen ve amojına Hanım Necati'yi dışladılar. Bizimkiler tabanca tedarik ettiler, Mehmet abiden hareket bekliyorlar. Fakat o işi yavaştan aldı, zira üç yaşında kızı var orta yerde. Kendisi adamı vurup cezaevini boylarsa kızın hali nice olur? Kaygısı bu. Benim peder sanki kana susamış. En sonunda, "bıre oğlum, ya şu melunu bir an önce vur, ya da ben yapamam de, silahı bana ver" Bir gece Necati tuvalette iken Mehmet abi slahı patlattı. İsabet almadı. Öldürmesi için yeniden baskılar. Ben o sırada Mi-

marsinan İlköğretmen Okulu'nda okuyordum. Bir gün Mehmet abi çıka geldi. Olayı tüm teferruatıyla anlattı. En son şöyle dedi: "Emmioğlu sana akıl danışmaya geldim. Senin doğru düşüneceğine inanıyorum, görüşün doğrultusunda hareket ederim. Akraba baskı yapıyor, ama kızım var. Denedim olmadı. Sence ne yapmalıyım?" Tabii benim o anki dünya görüşüm nanaydı. Bütün akrabalar gibi ben de Necati'ye kin duyuyordum. Lakin küçük kızın durumu beni çok etkiledi. Zaten annesiz kalmıştı. Bu iş yüzünden babasız da kalacak, temelli solup gidecek. Tabii ki amcaoğlu da yıllarca cezaevinde yakacak, gençliği çürüyecek. Bizim Xıdeler rahatlayacak, ama iki insanın hayatı sönecek. Bu muhakemeyi yürüterek Mehmet abiye "yapma, bu işten vazgeç, köyü terket, git bir şehre yerleş" dedim. Gerçekten Mehmet abi aynısını yaptı. Bizim Xıdeler horladılar, ama o aldırmadı. Gitti Adana'ya yerleşti. Tekrar evlendi. İkinci eşinden dört çocuğu oldu. Almanya'ya işçi olarak gitti. İlk eşindeki kızı Almanya'da Bochum Üniversitesini bitirdi. İkinci cezaevi yaşamımda mektuplarıyla bana moral veren iki kız yeğenim vardı, ikisi de Almanya'da yaşıyorlardı. Biri İsmail abimin kızı Sebahat, diğeri Mehmet abimin kızı Gülten. Varlığıyla babasını hata bataklığından kurtaran Gülten.

Babamın bu üç ciddi hatası dışında mutlaka ki ufak tefek hataları daha olmuştur. Ne demişler? "Hatasız kul olmaz". Ama onun olumlu yanlarının yanında bu olumsuzlukları, "devede kulak" kadar bir oran oluşturur. Bizim bir çift öküzümüz vardı. Kenger, ot çekme zamanı ilk sırayı öküzü olmayan fakir aileler alırdı. Şayet bu aileler adam bulamamışsa, peder beni yanına alır, bu ailelerin ot ve kengerini bedavadan taşırdık. Bizim evin ot ve kengeri dağda kalır, elin sayiplenmiş (başıboş bırakılmış) malına yem olur, öküzlerimizle birlikte peder ve ben başkalarının işiyle meşgulüz. Bu durum annemin çok zoruna giderdi. Yaşamlarında annemin babamla tartıştığı tek nokta, babamın bu aşırı iyilikseverliği iki. Annem de iyilik sever bir insandı. Fakat ona göre iyilikseverliğin de bir sınırı olmalıydı. Canan için can feda edilmemeliydi. Evin kengeri, otu dağda heder olsun, sen git başkasınınkini getir. Olacak iş mi yani? Benim peder annemin bu eleştirilerine aldırmaz, bildiğini okurdu. Annem eleştiriyi şiddetlendirdiği zaman peder şöyle derdi: "Pire (ihtiyar), senin şimdi bu yaptığın hakreva mı? Bizim öküzümüz, adamımız var. İtiraz ettiğin o fukaranın ya nesi var? Önce umarsızların işi görülsün. O fukaracıkların malına zarar gelmesin. Zaten bir atımlık canları var. Biz

onlardan daha iyi durumdayız. Bizimki sonraya kalsın. Yukarıda allah var, her şeyi görüyor. Bu zavallı komşuları ihmal etmek vicdana sığar mı? Tanrı hakkından sonra komşu hakkı gelir. Konu komşuya yardım işine gönül darlığı yapmam doğru değil, allahın indinde günah sahibi olursun ha."

Pederin bu aşırı iyilikseverliğine benim itirazım başka açıdandı. Başkasının işi, bizim işimiz derken koca bir yaz o çocuk halimle çalışmak zorunda kalıyordum. Akranlarım çelik-çomak oynar, sapan ve kuş lastiğiyle serçe avına çıkarken, ben bunlardan mahrum kalıyor, monoton işlerin cansıkıcı cenderesinde ruhum burnuma geliyordu. Üstelik benim peder çok yavaştı. El iki sefer yaparken biz yalnızca bir sefer yapıyorduk. Bu gidişle güzün sonuna kadar iş bitmez diye hayıflanırdım. Zaman zaman bu sıkıntımı dile getirir, "başkasının işinden bize ne" derdim. Benim peder gülümser, saçlarımı okşar, "şekire mın (benim şekerim), iyilik dünyanın en güzel şeyidir, merak etme senin oynamana zaman kalır" diye beni yanıtlardı.

Babam çok rahat bir yapıya sahipti. Biz köyün fakirlerinden sayılırdık. Babam bu fakirliğinden tek bir kez dahi şikayet etmedi, serzenişte bulunmadı. Ailemiz sanki güldür güldür akan varlık içinde yüzüyormuşcasına rahat ve serinkanlıydı. Annemle tezatlık oluşturan bir yönü de bu idi. Yoksulluğumuzdan ötürü annem sürekli sızlanırdı. Bunlara karşın babam "pire, nankörlük etme, hamdolsun allaha, neyimiz eksik! Bazı sıkıntılarımız var, ama allah gafuru rahimdir. Elbet bunun için bir kapı aralar. Sen yeterki gönlünü serin tut, allahın işine şit koşma" Annem bir türlü gönlünü serin tutmaz, sızlanmalarını sürdürürdü. Babam ise gayet huzurlu idi. Her yemek sonrası geğirişte "yarabbim verdiğine bin kere şükür" derdi, huzuruna yeni huzurlar katardı.

Benim pederin bir de hocalığı vardı. Bu cami hocalığı olmayıp (köyümüz alevi, cami yok), ölü defnetme hocalığı idi. Babam eski yazıyı (Arap harflerini) okuyordu. Onun bu hocalığını çok kez izlemişimdir. Ölüyü yıkamak için kazanla su ısıtılırdı. Ağaçtan bir teneşir yapılır, ölü bunun üzerinde yıkanırdı. Peder, bir yumak taranmış beyaz yünle bir kalıp Hacı Şakir sabununu alır, yünü ıslatıp sabunla köpürtürdü. Bir ya da iki yardımcısıyla birlikte ölüyü yıkardı. Ölü erkek olursa bu böyle olurdu. Şayet ölü kadınsa yıkamayı kadın yıkayıcılar yapardı. Babam duayı okur, son olarak birkaç tas su dökerdi. Ölünün gusul abdesti alınırdı. Yani ölünün poposu, apış arası tertemiz yıkanırdı. İnanca göre ölü öbür dünyaya pürü pak gitmeliydi.

Yıkamadan sonra kefen giydirilirdi. Genç bir bayansa, alnına renkli eşarp bağlanır, saçı taranır, süslenirdi. Sanki öbür dünyaya genç bir gelin yolcu edilirdi. Yıkama ve kefenlemeden sonra mezara götürmek için ölü salacaya konurdu. Tam bu sırada babam şöyle derdi: "ey ahalı, bu mefta fani dünyadan baki dünyaya göçüyor. Hele kimin hakkı geçmişse hakkınızı helal edin" Bütün komşular "helal olsun" derdi, ölünün salacası omuza alınıp mezara götürülürdü. Mezarın girişinde bir teneşir daha vardı. Burada cenaze namazı kılınır, ardından ölü mezara konurdu. Toprak örtüldükten sonra peder bir kuran okurdu. Daha sonra topluluk mezardan ayrılır, babam bir iki yardımcısıyla dil talkini verirdi. Köy inancına göre bu dil talkini sırasında ölü bir iki saniye dirilir, mezarda olduğunu farkeder, "eyvah ben ölmüşüm" der ve hemen yeniden ölür. Mahşerde sual sorulacağı için, dil talkini ile ölünün dili çözülür. Dil talkiniyle ölünün kısa bir an için yeniden dirileceğine herkes inandığı için, bu an, korkulu bir andır. Bu nedenle hoca bile yalnız bırakılmaz. Hele küçük çocuklar hızla mezardan uzaklaştırılır. Bir keresinde babamın dil talkinini izlemek için gizlendim. Babam mezarın üstüne eğilip ölüye seslenerek birşeyler söyledi. O anda ölünün dirilip mezarı deleceğini düşündüm, tam bir korku anaforu içine girdim. Günlerce bu etkiden kurtulamadım. Ama başım dimdikti. Hiç bir çocuğun cesaret etmediği işi yapmıştım.

Benim peder için ölünün zahmetli işi bundan sonra başlıyordu. Ölünün kırkını okuması lazım. Bunun anlamı şudur: Ölünün ruhu için Kuran'dan en az kırk sure okuması gerekir. Peder iyiliksever ya, kırk değil, yüzkırk sure okurdu. Bir o kadarda ölü için dua edip allaha yalvarırdı. Ölünün günahları af olsun diye. Koca köy, sık sık ölüsü olur. Yaz, kış baharlarda babam habire ölü kırkı okurdu. Kestirmeden kattiyen gitmez, kefareti af olsun diye süreci dört beş misli uzatırdı. Bu dünyada yaptığı iyilikler yetmiyormuş gibi, öbür dünya için de bir yığın iyilik yükü altına girerdi. Evin bir yığın işi aksarda, ama peder asla çizgisinden sapmazdı. Ölünün günahını affetmesi için allaha yalvarırken bazen duygulanıp hüngür hüngür ağlardı. Yaptığı bu hizmetlerden dolayı hiç bir şey almıyordu.

Bizim bir elma bahçemiz vardı. Erik ve zerdali dahil. Bir elmanın dalları bahçe surundan dışarı sarkıyordu. Babam bunu, Sılo dedemin ruhu için hayrat elması ilan etti. Yoldan geçen herkes bu ağaçta elma alabilirdi. Örneğin komşunun biri, bir genç ya da bir çocuk hayrat elmasından bir tane alsa, babam hemen seslenir, onu bahçenin içine

davet ederdi. Ona bir elma, erik, zerdali ziyafeti çeker, cep ve mendilini ekstradan doldurup, yolcu ederdi. Bizim bostanımız boldu. Annem ve babam, bostanı olmayan komşulara, patates ve soğan ekmeleri için birer küçük evlek verirlerdi. Onların sulama işini çoğunlukla annem üstlenirdi.

Bizim köyün yaramaz ikizi vardı: İsa ve Musa Delhesenlerden Apekedır'in oğulları. Köylü bunların elinden yaka silkiyordu "ölü kefeni yırtan" cinsindendi. Bunlar küçükken ker-gollık (eşek-dana) çobanlığı yaparlardı. Gezbel mevkiine sürüyü her götürüşlerinde babam bunların ceplerini elma-erikle doldururdu. Yine de bu iki yaramaza yaranamadı, onların maytap geçmelerinden kurtulamadı. Bir gün yine babamdan elmalarını alıp biraz uzaklaştıktan sonra şöyle sesleniyorlar: "Amojına Meme, Ap Sultan lukuye?" (Meme yenge, Sultan amca nerede?). Gıcıklık olsun diye yapıyorlar. Babam hiç kızmıyor. "Ha şekerlerim. Ben amojına Meme buradayım. Ap Sultan içerdedir." Onlar gırgırlarını sürdürüyorlar, babam hep tatlılıkla yanıt veriyor. Bu geniş hoşgörüye annem kızıyor, gidip kulaklarının dibine bir kaç tokat indirmesini söylüyor. Sinirlenmesinden dolayı babam anneme hayret ediyor. "Pire, her gün ker-gollık (eşek-dana) yaya yaya çocuklarımın canı sıkılmıştır. Bırak benimle şakalaşsınlar, sıkıntılarını defetsinler" O gün Mustafa abim bize geliyor. Annem durumu anlatıyor, abim sinirden köpürüyor. Zaten bütün köylü bu veletlerin elinden şikayetçi. Abim bekliyor, akşam dönüşlerinde bunlara bir tokat ziyafeti çekiyor. Bunu duyan babam ağlamaklı olmuş, abime bağırıp çağırmış. Tokatların acısı çıksın diye İsa ve Musa'ya daha bolca elma-erik vermeye başlamış. Sanki onlara karşı bir suç işlemiş gibi habire gönüllerini almaya uğraşmış.

Bu İsa ve Musa bir gün de Gezbel Deresi'nde Hanyerili Kamber dayının başına musallat oluyorlar: "Xaltiya Kember, tay hember; amojına Kember, tay hember" (Kamber teyze, karşı yamaç;) Kamber olayı babam kadar hoşgörülü değil. Sinirden tiril tiril titriyor. Göbekli, koşamıyor. Taktik değiştirip mahsuz tatlı dille hitap edip yanlarına varmak istiyor. İsa-Musa hiç bu naneyi yutar mı? Uzaklaşarak alaylarını sürdürüyorlar. Kamber dayı kızgınlığının son kertesinde onlara şunu diyor: "Bıre oğlum, ben sizlere ne diyeyim. Siz ananızın çukurunda babanızın soykasını emmiş veletlersiniz" Bu ağır sözler, "ölü kefeni yırtan" İsa ile Musa'nın seslerini kesiyor. Kamber dayı da içi mutlulukla dolarak köyünün yolunu tutuyor. Aslında bu küfürün kürtçesi oldukça sunturlu. Türkçeye tercüme ederken biraz "ki-

barlaştırmaya" çalıştım. İsa ve Musa kerataları sonradan öyle efendi oldular ki, adeta çocukluklarındaki yaramazlıklarına inat edercesine. Musa Adana Havaalanı'nda memur. İsa da galiba Adana'da inşaat ustalığı yapıyor.

Sılo dedemin yaşlanıp yataklık olması, ailenin değirmencilik mesleğini tamamen babamın devralması benim çocukluğuma rastlar. İlk köy dışına çıkışım, Çataloluk köyündeki değirmende çalışmakta olan babamı ziyaretle olmuştur. İsmail abimle birlikte gitmişiz. Yaşamımın bu ilk mini gurbetini hatırlamıyorum. Değirmende İsmail abim keseri almış, kendisine bir çelik yapıyormuş. Ben de burnunun dibine dikilip ona bakıyormuşum. Tam bu sırada elimi keserin önüne uzatmışım. Abim çelik yerine sağ elimin yüzük parmağına keseri indiriveriyor. Korkuyor, tüyüyor. Yara sıcak olduğu için hiç ağlamamışım. Parmak tamamen kesilmiş, sırf alt taraftaki deri kalmış. Parmağım sallanır vaziyette babama doğru gitmişim. Babam ilginç ilk tıbbi müdahalesini yapıyor. Apar topar beni bir dulda yere götürüyor, uçkurunu çözüyor, yaralı parmağıma bir güzelcesine işiyor. Arkasından tütün tabakasını çıkarıp kesik yere biraz tütün basıyor, sımsıkı sarıyor. İlk ve son tedavi bu oluyor, öylecene parmağım iyileşiyor. Parmağımdaki kesik izi halen belli, kesik yer biraz yumruca. Parmağıma göre bir yüzük bu yumrudan geçmez.

Daha sonraki gidişlerimi hatırlıyorum. Babam ekseriya Çataloluk köyündeki değirmenlerde avşancılık yapardı. Bir keresinde babamın yanında tam onbeş gün kaldım. Canım sıkılmasın diye o sevecen pederim benimle dört beş kez çelik oynadı. Çok mutlu olmuştum. Babam mahsustan kötü oynayıp bana yenilirdi. Yendiğim için hem sevinir, hem de kasılırdım. Bazen elimi tutup değirmenin çevresinde gezdirirdi. Dere kenarındaki söğütlerden dal keser, bana "fizonek" (düdük) yapardı. Ayrıca bana güzel bir fırıldak yaptı, şerit halinde renklere boyadı. Mozağımı (fırıldak) değirmenin önünde çevirip dururdum. Yine değirmenin yanında küçük bir derecik, söğüt kabuğundan bir oluk ve ağaçtan bir pervane yaptı, benim için minnacık bir değirmen inşa etti. Güya ben de bu minnacık değirmenin avşancısıydım. Bir iki kez beni köyün içine götürdü. O zamanlar Çataloluk'ta bakkal vardı. Bakkaldan bana üstü şekerli leblebi aldı, kıtır kıtır iştahla atıştırdım. Onbeş gün boyunca bol bol değirmen kömbesi yedim. Gece uykularıma şakşakonun bitmeyen takırtıları eşlik ederdi.

Küçükken bir gün çok aksilik yaptım. Galiba bir şey istiyordum. O anda istediğim şeyi temin etmek de olanaksızdı. Yerde tepiniyor,

yuvarlanıyorum. Annem yalvarıyor olmuyor, babam başka şeyler veriyor reddediyorum. Demekki mızmızlığı o kadar ileri götürmüşüm ki, sabırlı pederin sinirlerini ayağa kaldırmışım. Babam yavaştan popoma bir iki tokat vurdu. Bağırtım iki üç kat arttı. Zaten küçükken şamatacı, alıngan, sık sık küsen, alınganlık düzeyinde kin tutan biriydim. Gerçi halen de öyleyim. Babamla birkaç gün konuşmadım, suratımı iki karış astım. Onun "şekerim" hitabına alışmışım, popodan yediğim iki tokatcık bana ağır geldi. Bu, yaşamımda babamın bana vurduğu tek fiskedir. İstiyorum ki gelsin gönlümü alsın. O da mahsustan işi yavaştan aldı. Suratımın asıklığı ekşimiş turşuya döndü. Nihayet üç dört gün sonra babam beni kucağına aldı, saçlarımı okşayıp öptü. Asık suratımla çatık kaşlarım gevşedi, ruhumdaki ekşi sıkıntının yerini hoşnutluk, mutluluk esintisi aldı.

Babam yufka yürekliydi, duygusaldı. Yüreğindeki acıma duygusu hayli kabarıktı. Üzücü bir olay ya da öykü anlatmış olsa, yürek kabartan sözcüklere gelindiğinde sesi çatallaşır, gözler yaşla dolardı. Herkesin acısına lafta değil gerçekten üzülür, üzüntüsünü içten paylaşırdı. Biri derdine mi ağlıyor, peder de oturur, ona hüngür hüngür ağlardı. Sulu gözlülükte maşallah Karapınarlılar'dan aşağı kalmıyordu. Çok ağlayanlara bizim yörenin krtçesiyle "şıllonek" derler. Yöredeki Alevi-Kürt köylerin en "şıllonek"i Karapınar'dır. Benim peder bu yanıyla Karapınarlılar'a çekmişti, "şıllonek"in biriydi. Hanyerililer ise bir başka yönleriyle meşhurdular. Onlar da "tızzıke" (popoya) iyi söverlerdi. Başka yer katiyen olmazdı, illah ki "tızzık" olacaktı. Fukara "tızzıklara" sıntırlu bir sövüş, Hanyerilileri basbayağı rahatlatıyordu.

Babamın yufka yürekliliğine ilginç bir örnek vermek istiyorum. Bizim köyde Zarifa Çewtik (topal Zarife) vardı. Kocası Xıloye Çarro koyun çobanlığı yapar, kaval çalardı. Amojına Zarife ise burnundan kaval sesine benzer bir mırıltı çıkarıp öyle kaval çalardı. Çok daha iyi kaval çalan koca burunlu Çoban Sebo ise amojına Zarife'nin kardeşiydi. Amojına Zarife'nin bir başka hüneri daha vardı ve bunun şampiyonluğu için Zurnacı Bale'nin annesi amojına Dilber'le (hani şu arkası pırt pırt öten) sürekli yarışırdı. Peki neydi bu hüner öyleyse? Ağız kavgası etmek ve yakası açılmadık küfürler piyasaya savurmak. Bu iki "hünerli" kadın hem akraba, hem komşuydular. Bunlardan biri başka bir kadınla küfür kavgasına girdiği zaman diğeri ona arka çıkar, ikisi birer otomatik küfür makinasına döner, rakip kadının gıkı iki dakikada kesiliverirdi. Artık rakip kadının ne orospuluğu, ne fa-

hişeliği kalırdı, daha geçen gün bilmem falan erkekle filanın ahırında aşna-fişna ettiği sergilenirdi. Bazen bu sergileme pazarına rakip kadın az gelir, küfür emeği boşa gitmesin diye rakibin kadın akrabaları sıradan geçirilirdi. Bir iki kez de nasıl olduysa her iki şampiyon birbirine düştü. Düello sabah başlayıp yatsıya kadar sürerdi. Ertesi gün kaldığı yerden devam. Kavganın asıl renkli sinemaskobu bu ikilinin çarpışmasıyla köyümüzün sakinlerine sunulurdu. Uçkurlar çözülür, sözüm meclisten dışarı sıçıp saymalar sel olup derelerden taşardı. Güya kırığı, dostuymuş gibisine birbirleri için köyün saparta erkeklerin isimlerini sayıp dökerlerdi. İsimleri zikredilen beli kuvvetliler ise hindi gibi kabarırlardı. Söylenilenlerin belki yüzde doksanı asılsızdı. Hiç önemli değil, çamur at izi kalır.

İşte bu amojına Zarife nasıl olduysa İmirgazi'ye (Pirler köyü) göçme kararı aldı. Kendi ev ve tarlalarını sattılar, orada mülk aldılar. İşin doğrusu, köylü içten memnun. Amojına Zarife'nin şerrinden herkes korkardı. Bir beladan kurtulmuş olacaklardı. Nihayet göç günü geldi çattı. Amojına Zarife bir figan tutturdu, sormayın gitsin. Eli köyden olmuyor. Ne güzel küfürlerini sıralardı. Gideceği yeni köyde acaba bu olanağı bulacak mı? Orası seyitlerin köyü. Atmosferi farklı. Zavallı amojına Zarife küfürsüz ne yapacak orada? Bu boşluklar tam göç anında kafasına dank etmiş olmalı. Amojına Zarife'nin göçünü taşıyan kağnı arabası bizim eve yaklaştı, gözü babama ilişti, ağlamasına, ölülerin başında yakılan ağıtlar (kılamlar) karıştı: "Apememe, te çıma negot, lele Zarifé qürbiye tu tere ku?" (Meme amca, sen niye demedinki, kız körolası Zarife sen nereye gidiyorsun). Babamla amojına Zarife birbirlerinin boynuna sarıldılar, hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Baktım, annem de ağlamaya iştirak etmiş, eteğiyle gözünü ve burnunu siliyor. Babamın ağlama hıçkırıkları karşı yamaçlarda yankılanıyor. Hıçkırıkları arasında "bıre yavrum, yüreğimi paramparça ettin, gel gitme, şu evimin yanında sana bedava ev yeri ve mülk vereyim, komşum ol" diyerek öneriler sıraladı. Şayet o anda amojına Zarife "he" deseydi, bir kısım mülkümüz bedavadan onun olurdu, hiç kimse babamı bu kararından caydıramazdı. Laf olsun diye söylememişti, gerçekten vermeye içten razıydı.

Benim peder yapı olarak mülayim biriydi. Başkalarını zaptı rabt altına alma hırsı yoktu. Zaten hümanist ve sevecendi, birinin canı yansa ona acırdı. Karakter icabı kadın cinsine kaşı egemenlik arzusu yoktu. Anneme baskı uygulamıyordu. Her konuda ona fikir danışırdı. Mükemmel bir evlilikleri vardı. Tüm bu olumluluklara rağmen, feodal

ve islami dünya görüşünü etkisi sonucu, babam, kadını ikinci sınıf vatandaş olarak görüyordu. Bir keresinde Mustafa abim gurbetten dönüşünde babama "Karadavut" isimli bir dini kitap getirdi. Eski yazıyla yazılmıştı, binbeşyüz sayfa civarında idi. Babam bu kitabı kaç kez devirdi. O okurdu, annem dinlerdi. Ara sıra ben de dinlerdim. Dinledikçe bana ürperti gelirdi. Bu dünyada günah işleyenlerin öbür dünyada ne gibi cezalarla karşılaşacağı anlatılırdı. Kitap Musa Peygamber'den de bolca bahsederdi. Elinde asasıyla Musa, engin bir arazide yürürken bir koyun sürüsüne rastlamış. Kuraklık var, koyunlar suuz, çoban perişan. Asasını yere vuruyor, bir değirmeni döndürecek gürlükte süt beyazı su fışkırıveriyor. Koyun sahibi zenginin iki güzel kızı varmış. Büyüğü Safure, Küçüğü Rahile. İkisi Musa'ya aşık olmuş. Fakat Musa Rahile'yi daha güzel bulmuş. Bizim evde günlerce Rahile'nin güzelliği konuşuldu. Bu sırada Hanyeri köyünde evli olan Hanım ablamın ikinci kızı doğdu. Annemle babam bebeği görmeye gittiler. Bebeğe ne isim verileceği konuşulmuş, babam Rahile ismini önermiş, uygun görülüp bebeğe bu isim konulmuş. Bu Rahile yeğenim şimdi Avustralya'da yaşıyor. Babamın Karadavut kitabı tüm peygamberlerden bahsederdi. İslam peygamberi Muhammed Cebrail'in kanadına binip sekiz katlı göğü dolaşmış, her kattaki cenneti tek tek ziyaret etmiş. Tabii sekiz katlı cennette hiç bir yahudi, hıristiyan yok, tıka basa müslümanlarla, ama genellikle müslüman erkeklerle doluymuş. Bu dünyada kocalarına karşı görevlerini eksik yaptıkları için, azınlığı oluşturan kadınlar cenneti hak etmemişler. Ey müslüman kadınlar, islamiyetin vecibeleri boşuna dememiş "kadınlar için cennet erkeğin ayağının altındadır" diye. Erkeğinize iyi hizmet edin, iyi kölelik yapın ki cennete gidesiniz. Peygamberimiz bizzat bunu tespit etmiş. Belge, işte babamın Karadavut kitabı ve diğer islami dini kitaplar. İslam Peygamberi Muhammed daha sonra yerin altına inerek yedi katlı cehennemi gezmiş. Cehennemin ilk katlarında eza ve cezaya tabi kılınan epeyce müslüman kadın varmış. Bu dünyada eşine karşı yeterince ya da hiç görev yapmayanlar, zina işleyenler, hatta ve hatta gece yatakta erkeğine kıçını dönenler cehennemin ilk katlarında cezalarını çekiyorlarmış. Eza ve cezanın giderek ağırlaştığı diğer katlarda hıristiyanlar, yahudiler, başka dinlere mensup bahtı karalar varmış. Cehennemin yedinci katında Firavun ve öbür allahsızların iniltileri gelmiş, katran kazanlarının buharı kapı aralığından bir bulut ejderhası gibi çıkarak güneşin ziyasını kapatmış. Demekki yerin altında da güneş varmış.

Annemi çok seven ve sayan babamın dualarında konu komşu sırasını savdıktan sonra, biz çocukları için şu özel duası gelirdi: "Yarabbi, sen çoluk çocuğumu önce karı şerrinden, peri şerrinden, şeytan şerrinden, gafil kadadan, kuru bühtandan saklayasın, bekleyesin yarabbim" Pederin bu duasındaki sıralamaya göre en tehlikelisi karı şerriymiş. Öyle ki, şeytan şerrinden bile betermiş. Babam bu duayı okurdu, annem de kafa sallayıp onaylıyordu. Babam, "pire pire, allah kimseyi kötü kadının iftirasına maruz komasın" derdi. Annem, "he he, qalo (ihtiyar) haklısın, dünyada kötü kadının iftirası kadar tehlikeli birşey yoktur" diyerek babama hak verirdi. Feodal ve islami ideolojinin dayatması sonucu kadının ikincil sınıf sayıldığı, erkeğe göre az değere sahip olduğu anlayışını babam teoride savunuyordu. Yalnız babam mı, annem de savunuyordu. Babamın insancıl yapısı sonucu günlük pratik yaşamda bu teoriye uyulmuyordu. Lafızla iştihat birbirini yadsıyordu.

Baba sevgisi yönünden köyün en şanslı çocuklarından sayılırdım. Evin son çocuğu olmamdan dolayı babam bana özel bir ilgi gösterirdi. İsmimle beni çağırdığını hiç hatırlamıyorum. Hep "şekerim" diye bana seslenirdi. Bir kış babam İsmail abimi yanına alarak Çukurova'ya gitti. Gurbetlik üç-dört ay sürdü. Değirmenlerde avşancılık yaparken gahi biz giderdik, gahi babam eve gelirdi, özlem giderirdik. Bu kez öyle olmadı. Üç dört ay babamın özlemiyle yanıp tutuştum. Baharda karlar erirken geleceği haberini aldık. Çukurova'dan köye kağnı arabasıyla yolculuk yapıldığı için, Hanyeri üstü köye gelmeleri lazım. Hesaplanan tarihte gelmediler. Ben hergün evin karşısına geçer, Hanyeri belini gözetlerdim. Tam bir hafta bu gözetleme işini yaptım. Ve nihayet çıkageldiler. Mutluluktan uçuyordum. Babam benim için şalvarlık kumaşı ve bir çift lastik ayakkabı almıştı. Ağız tatlandırmak için portakal ve akide şekeri de getirmişti.

Çocukluk dönemimde Develi'nin yazı köylerine kaçak ağaç seferleri yapılırdı. Seferlerin rehberliğini Apsılık üstlenirdi. Bir keresinde babamla birlikte gitmeye heveslendim. Annem karşı çıktı, lakin babam beni kırmadı. Kağnı arabasına kaçak ağaçları (mağları) öylesine yükledi ki, ağaçların üstünde bana bir yatak yeri yaptı. Heyecanım doruk noktasında idi. Uzaklara gidip bir yığın köy göreceğim. Geceleri babam beni yatağıma yerleştirir, düşmeyeyim diye ayrıca iple bağlardı. Sabahları uyanıp baktığımda bambaşka bir yerde olduğumuzu görürdüm. Yolculuk ekseriya gece olurdu. Motorlu taşıtların işlemediği ara yollardan giderdik. Gündüzleri kuytu bir

yere çekilir, akşamı beklerdik. Bu macera onbeş gün sürdü. Apsılık, rüşvet dahil herşeyi önceden ayarladığı için, orman memurlarına yakayı kaptırmadan illegaliteyi tamamladık. Dönüşte Kayseri'nin Tomarza kazasından geçtik. Babam fırından bana bembeyaz bir simit aldı. Yedim, tadı damağımda kaldı, köy diliyle "pavluke" denilen un değirmenine bakmaya gittik. Motorla çalışıyordu, taşlar çok hızlı dönüyordu. Un, kar beyazı rengindeydi. Simit ve şehir ekmeği bu beyaz undan yapılıyordu. Babamın beklediği su değirmenleri, Tomarza'nın bu motorlu değirmeninin yanında sönükleştiler. Bu sipşirin değirmene hayran kalmıştım. Bu yolculukta çocuk olarak Apsılık'ın oğlu Çavuş da vardı. Asıl adı İsmail'dir, lakin köylü çavuş derdi. İsmail şu anda Almanya'nın Stutgart şehrinde yaşamaktadır. Yolculuğumuz esnasında Apsılık, Çavuş'a kuş lastiği aldı. İlk iş olarak o da bu lastikle kafamı kırdı.

Yine bir orman kesim mevsiminde babamla birlikte, güney Toroslar'daki Kefenlibel kesim bölgesine gittim. Kesim önceden yapılmıştı. Tomrukları zincirle öküzlerin boyunduruğuna bağlayıp kamyon yoluna indirme istifleme işi yapılıyordu. Tomruk çekme işi yaklaşık bir ay sürdü. Ben Öküzlerin önünden giderdim, tomruk yuvarlanmasın diye babam ağaç payandalarla tutardı. Ormanda bol bol gezip dağ armudu yedim. İş saati dışında, bizim ekibin öküzlerini yaydım. Doğrusu iş zordu, bir an evvel bitmesini dört gözle bekler oldum. Ayrıca köyü ve evi özlemiştim. Bir ay sonra köye döndük. Evin önünde annem bizi karşıladı, "benim küçük gurbetçim" diyerek beni kucaklayıp öptü. Bu bir ay zarfında toz toprak içinde çalışıp terlemiştik. Çamların sakızına bulanma ve bitlenme dahil, kirlenmenin değişik biçimlerine mekan olmuştuk. Adeta tekeler gibi kokuyorduk. Bizleri ve pılı-pırtımızı paklamak için annem iki üç gün ter dökmek zorunda kaldı.

Köy ilkokulunda çalışkan öğrenciler arasında sayılırdım. İlkokul bitiminin akabinde köyümüzden yaklaşık onbeş öğrenci, Mimarsinan İlk Öğretmen Okulu yazılı sınavına girmek için başvurduk. Develi çapında altı yedi öğrenci kazandı. Çadıryeri köyünü temsilen ben, bu kazanan şanslı gruba dahil oldum. Ardından sözlüyü kazanıp, yatılı ilköğretmen okuluna girdim. Orda da başarılı öğrenciler arasına girebildim, bu nedenle yüksek öğretmen okuluna gönderildim. Babam benim bu başarılarımla iftihar etti, "şekerine" verdiği kıymet giderek artış kaydetti. Öğretmen okulu beşinci sınıfında solculuğa meyillendim. Karne tatilinde köye döndüm, siyasi nutuk gırla gitti. Her

gece evimiz komşularla dolup taştı. Solcu edebiyat öğretmenimden kaptığım sol lakırdıları köylülere sattım, harıl harıl TİP'in (Türkiye İşçi Partisi) propagandasını yaptım. Köylüler beni ilgiyle dinlediler. Tabii ki babamın, annemin koltukları kabardı. Yüksek Öğretmen okulu dönemindeki köy izinlerim aynı tür propagandalarla dopdolu geçti. Tanrıya inanmadığımı babama, köy halkına söylerdim, beni hoş karşılarlardı.

Babamla hayatımın tek çatışmasını 12 Mart döneminde yaptım. O, okula devam etmemden yana ısrarlı oldu. Bense politik mücadeleyi sürdürmeye kararlıyım. Sert tartışmalara girdik, birbirimizden kırılarak ayrıldık. Ben kayıplara karıştım. Babam sonradan çok pişman olmuş. İçini büyük bir keder kaplamış. Mahir Çayan ve on arkadaşı Kızıldere'de katledilince, babam, onlar arasında olabileceğimi düşünmüş, üzüntüsü adeta kasırgaya dönüşmüş. Ölenlerin kimlikleri radyodan verilmesine rağmen babamın şüphesi bir türlü dağılmamış. Kızıldere katliamından bir hafta sonra bir sabah aniden rahatsızlanmış, yirmi dakika içinde yaşama veda etmiş. Tüm köylü babama içten ağlamış. Benim kayıplara karışmış olmam, ağıta ayrı bir dram katmış. Çadıryeri köyünün bu iyiliksever yaşlısının hayatı, işte böyle bir ölümle noktalanmış.

7. annem ve ben

Küçüklüğümde kedi gibi annemin eteğine sürünür dururdum. Dayımın düğününde kopmak zorunda kaldım. Çelebi dayıma, babamın müsahibi Aliye Delesen'in kızı Sultan'ı istediler. Alevilik yol yordamına göre dayım, Sultan'ın da dayısı sayılırdı. Hatırlamıyorum, galiba bir dedeye danışmışlar, okey almışlar. Aferin okèy veren dedeye. Dayımın düğününde annem yenge oldu. Annemin kıyafeti farklı idi. Genç yengeler, "çita sis" dediğimiz beyaz yenge eşarbını feslerinin üstüne geçirmişlerdi. Yaşı nedeniyle annem sade kıyafetle yetinmişti. Annemin, kutnu dediğimiz ipekten bir ceketi vardı, böylesi günler için sandıkta bekletirdi. Yine yalnızca özel günlerde giydiği bir de fistanı vardı. Bu arada kundurasını unutmamak lazım. Belki de bu kundurayı İbo dedem anneme almıştı. Altına yuvarlak başlı çiviler çakılmıştı. Annem yürüdüğü zaman tak tak ses çıkarırdı. Bu da, ayrı bir fiyaka yaratırdı. Mozağlarımızın (fırıldak) sivri ucuna yuvarlak başlı mıh (çivi) çakmamız icap ederdi. Kundurasından bir mıh vermesi için anneme yalvarır dururduk. Yaşlı

berbi (yenge) kundura, fistan ve ceketini giydi. Fesine yeni Halep şarını doladı, ata bindi. Endamlı orta yaşlı bir bayan oluverdi. Neşeliydi, çünkü kardeşi mürüvvetine kavuşuyordu. Benim tanık olduğum zaman diliminden yola çıkarsak, annemin en güzel, en çekici hali, dayımın düğünündeki bu yengelik anıdır. Daha düğünün başında anneme "ben de seninle gelirim" diye tutturdum. Sesimi kesmem için o "he" dedi. Annemin terkisinde ata binme beklentisi ayrı bir olay benim için. Düğün alayı Hanyeri'ye gideceği için bizim evin önünden geçecek. Evin önünde biniyormuşum denerek beni eve götürdüler. Düğün kafilesi evin hizasına geldi, yola doğru seğirttim. Beni kıskıvrak yakaladılar. O an aldatıldığımı anladım, vargücümle çığlığı bastım. Bu ağlayışımın ayrıntılarını bugün bile hatırlıyorum. Zaten alıngan bir çocuktum, kıldan nem kapardım. Aldatılmış olmak bana ağır gelmişti. Dakikalarca annemin ardından ağlamıştım. Alınganlar için bizim yörede kürtçe bir deyim kullanılır: "Zıllık nare tızzıke" Ot çöpüne "zıllık" denir. Türkçe tercümesi şöyledir: Poposuna ot çöpü girmez. Yani öylesine alınganki, "zıllık"ın dokunuşundan bile fitil alıyor. İşte ben böyle biriydim, belli ölçüde halen de böyle biriyim. Geçmişte bizim aile halkı benim için "zıllık nare tızzıke" deyimini sık sık kullanırdı. Haklıydılar, çünkü alınganlığım canlarına tak etmişti.

İlk kez İbo dedemin evine gidişimi hayal meyal hatırlıyorum. Dedemin evi konaktı. Alt kat ahır, samanlık, üst kat ev. Konak ikiye bölünmüştü. Ön kısmında İsmail dayım, arka kısmında Halil dayım otururdu. İbo dedem Halil dayımda, Dilfiraz ebem İsmail dayımda kalırdı. Dilfiraz ebenin gözleri görmüyordu. İsmail dayımın evi, Halil dayımınkinden daha lüks dayalı döşeliydi. Aynen babam gibi, Halil dayım küçük kardeş olmasına rağmen, önce o evlenmişti. Bu ve daha sonraki bir iki ziyaretim sırasında her iki dayım henüz baba olmamışlardı. Bu duruma annem üzülürdü. "Babamın gelinlerinde henüz ses seda yok, acaba neden? Kurban olduğumun allah, kardeşlerimi evlattan mahrum etme" Hamile kalmak için her iki yengemin ziyarete gittiğini, pirden dua aldığını annemden duymuştum. Hanyeri'ye gitmelerde Menevşe ve Hanım ablalarımı da ziyaret etmiştim. Bizim evin ilk baş göz evladı Menevşe ablamdır. Ben daha doğmadan o evlenmiştir. Huri ablamın düğünü de doğumumdan bir iki hafta önceye rastlayabilir. İlk hatırladığım kardeş düğünü, Hanım ablamındır. Bizim eski geleneğe göre (ki, bunları birinci kısımda anlatmıştım) taze gelinin beyaz eşarbı bir ay ya da kırk gün kalır, an-

nesi ilk görmeye geldiğinde, "çita buke" denen bu gelinlik örtüyü kaldırır. Annem, Hanım ablamı ilk görmeye ve bu örtüyü kaldırmaya gittiğinde beni beraberinde götürmüştü. Gariplenen Hanım ablam annemin boynuna sarılarak ağlamış, beni de sımsıkı kucaklayarak "ez qurbanı te" (sana kurban olayım) demiş, peşpeşe birkaç kez öpmüştü. Dedemin evine ilk gidişim bu ziyarete denk gelmiş olabilir. Çünkü Menevşe ablam gibi Hanım ablamı da Hanyeri'ye gelin etmiştik.

Bir keresinde yine annemle dedem ve dayımlara gittik. Galiba İsmail dayım bu sırada orman memuru olmuştu. Sultan yengem "qılora içi" (iç kömbe) yapmıştı. Bizler büyük sofrada yemiştik, Dilfiraz ebe için yengem küçük bir sofra hazırlamıştı. Ebenin gözleri yarı yumuktu, ışığı zar zor farkediyordu. "Acaba ebem görmeyen gözleriyle yemeğini nasıl yer" merakıyla çaktırmadan onu izlemiştim. Gözleri yarı yumuk halde ellerini tahmini uzatıyordu, pat kömbeyi buluyordu. Lezzetli lokmaları ağzına aldıktan sonra kafasını biraz yukarıya kaldırır öyle çiğnerdi. Karbeyazı teni ve tatlı dudakları vardı. Lokmaları çiğnerken ağzını açmaz ve şapırdatmazdı. Dudakları kapalı vaziyette hafifçe oynardı. Yüzü asık değildi, sanki hep hafif bir gülümsemenin izleriyle kaplıydı. Bu ziyaretimde bol bol Dilfiraz ebemi temaşa etmiş, baston yardımıyla yürüyüşünü, el yordamıyla yaptığı küçük işleri izlemiştim. Bir gün, hani şu bizim yaramaz İsa ile Musa'nın çileden çıkardığı Kamber dayının hanımı Çiçek yenge annemin hoşgeldinine geldi. Kucağında bebeği vardı. Zannederim Enzilhan isimli kızı idi. Daha ufacık bir çocuğum. Buna rağmen Çiçek yengenin güzelliği, temiz giyimi, etrafa mis gibi kokular saçması dikkatimi çekmişti. Çiçek yengenin güzelliği herkesin dilinde idi zaten. Bu ziyaretten aklımda kalan bir başka şey, bir gece sohbetinde annemin beni ele vermesi, yengelerimin ısrar etmesi sonucu bir hünerimi sergilememdir. Ölülerin kırkı nedeniyle babam yanımda çok kuran okuduğu için, birkaç kısa sureyi ezberlemiştim. Babam gibi diz çöktüm, başladım bu sureleri ilahi şeklinde okumaya. Yengelerim ezber gücüme övgü yağdırdılar, benden dolayı annemin koltukları kabardı. Bana gelince, bunca taktir karşısında hissiz kalamazdım, Şaismayile Pıtto gilin hindisi gibi şişiverdim.

Annemden gerekli ilgi ve sevgiyi çocukluğumda gördüm. Ama azar da işittim. Bu durum yalnız benim için değil, tüm kardeşler için geçerlidir. Biz kardeşler azarı ekseriya annemizden işitmişizdir. Evin son çocuğu olmam hasebiyle belki azarın azı bana olmuştur. An-

nemin hoşgörü kapasitesi babamınki kadar geniş değildi. Nispeten çabuk sinirlenirdi, hemencecik beddualarını sıralardı. Dinin penceresinden dünyaya bakar, anne baba bedduasının felaket getireceğine inanırdık. Annemin beddualarının psikolojik dünyasında belli bir tahribat yaratırdı. Annemizin belli ölçüdeki bu tahammülsüz ve huzursuz yapısından bizler şu veya bu ölçüde gıdamızı aldık. Zaten daha cenin olarak rahminde iken onun psikolojik atmosferine göre biçimlendik. Etki ve tepki temelindeki ruhsal dalgalanmalarımız annemizinkiyle belli oranlarda benzerlikler arzetmektedir. Örneğin, hiç birimiz babamız kadar geniş hoşgörüye sahip değiliz. Tabii ki dünyaya gözümüzü açtıktan sonra babamızın olumlu yanlarından etkilendik. Onun iyilikseverliğinden hepimiz farklı nebzecikler yoğunluğunda nasiplendik. Benim çocuğum yok, ama kardeşlerimin hepsi çocuklarına karşı hassasiyette belli ölçüde babamla benzerlikler arzediyorlar. Kısa bir özet yapacak olursak, babamızdan etkilenmekle birlikte, ruhsal yapılanmada annemizin kategorisine gireriz.

Kendimi değerlendirmeye tabi tuttuğumda, annemin psikolojik yapısındaki negatif yönlerden epeyce etkilendiğim gerçeğiortaya çıkar. Ben, ailenin son çocuğuyum. Daha annemin karnında iken beni sarmalayan olumsuz koşulları şöyle sıralayabilirim: Kürtçede bir deyim var "Xulxe xe tenge" (hoşgörü gücü zayıf ya da tahammül gücü dar). Annem biraz böyle idi. Ailemizin sonu gelmeyen fakirliğiyle bu özellik biraz daha perçinlendi. Beni kuşatan olumsuz koşullardan biri bu. Annemin şöyle bir yaşam felsefesi vardı: Kürtçe bu duruma "tımme dı norini" (sürekli içten inler) denir. Köyümüzde bu karamsar ruh halinin doruktaki temsilcisi ana Rayme idi. Birkaç iyimseri hariç, kaderci bir felsefe idi. Belleğimin ışıldaklarını şöyle bir köy dönemime yönelttiğimde, elleri böğründe sızlayan kadınları görüyorum. Serzeniş, sızlanma, içten inceleme, iç çekme onlar için bir yaşam felsefesi olmuştu. Bir yerde, hüzün, keder ve içlenmeyle yaşamın tadına varıyorlardı. Neşeli anlarına bile bunları serpiştiriyorlardı. Bu deşarz bir nebzecik annelerimizi rahatlatıyordu, fakat karınlarındaki biz ceninlerin de canına okurdu. Beni etkileyen olumsuz ikinci koşul, köy kadınlarını ve annemi sürekli etkisine alan hüzün ve sızlanma içerikli kaderci yaşam felsefesidir. Çok önemli üçüncü etken ise benim ceninlik dönemime denk gelen özel koşullardır. Annemin bana hamile olduğu 1942 yılında kıtlık vardır bir, İkinci Dünya Savaşı'nın endişesi vardır iki. Yalnızca annem değil, herkes stres içindedir. İşte daha ceninlik sürecinde psikolojik dünyamın yapılanmasında rol oy-

nayan olumsuz koşullar bunlar. Belli dozajlarda, sinirli, tahammülsüz, alıngan, küskün bir ruh yapısına sahibim. Tanıyan dostlar sağolsunlar, beni bu halimle kabullenmişler. Bundan sonra tanıyacak dostlara şimdiden söylüyorum, böyle biriyim.

Çocukluk dönemimin bir yaz günüydü. Boncuklu tarlamız o yıl ekiliydi. Hem tarlaya göz kulak olmayı, hem de öküzleri tarlanın etrafında yaymayı annem bana önerdi. Gümboyu yapayalnız dağda öküz gütmek, bir çocuk için zor bir olay. Can sıkıntısından patlar. Üstelik akranlarım köyün boşluklarında çelik-çomak, baççi, çır oynuyorlar, kuş, köpek, kedi taşlıyorlar, başka çocuksu yaramazlık ve uğraşılara yelteniyorlar. Bense epeydir bunlardan mahrumum. O bilinen keçi inadım o gün tuttu. Annem bir iki dil döktü, olmadı. Başladı beni kovalamaya ve beddualarını sıralamaya. Şayet öküzleri yaymaya götürmezsem, bunun hesabını fena soracağını tehdit edici tarzda söyledi. İçim ezik bir vaziyette, öküzlerle birlikte Boncuklu tarlasının yolunu çar naçar tuttum. Annemin tutumu fena dokunmuştu bana. Neyse, tarlaya vardım. Yukarıda Boncuklu Ziyareti. Babamdan etkilendiğim için çok da itikatlıyım. Öyle hüzünlü ve mutsuzum ki, tek çareyi ziyarete sığınmakta buldum. Geçmişte oraya uğradığına, biz insanlar görmesek bile zaman zaman yine uğrayacağına inandığım Bozatlı Hızır'ın, sanki o gün halim kendisine ayan olduğu için mutlaka ziyarete uğrayacağına dair içime bir his doğdu... Yönümü ziyarete çevirdim, diz çöktüm, başladım hüngür hüngür ağlamaya. İnanır mısınız o gün akşama kadar ağladım. Ağladıkça içim kabarıyor, daha da ağlıyasım geliyor. Bir türlü ağlamaya doymuyorum. Hani şu ölülerin başında haline ağlayan kadınlar var ya, onlar gibi. Tam anlamıyla bir ağlama krizi. Meğer insan bu krize yakalanınca ağlamak ne tatlı oluyor. Gerçekten insan doyamıyor. Tıka basa hüzünle dolmuşum, günboyu ağlama bunun deşarzına yetmedi. Bendeki alınganlığın ölçüsünü hesaplayın artık. Akşam eve döndüğümde gözlerim balon gibi şişmişti. Bu olay nedeniyle galiba iki hafta annemle konuşmadım. Bu derece alıngan bir çocuktum. Bizimkiler benim için "zıllık nare tızzıke" (poposuna ot çöpü girmez) deyimini kullanmakta haklıydılar değil mi?

Genç eşini kaybeden Hurı ablam, üç dört yıl bizde dul yaşadıktan sonra, ikinci evliliğini Karapınarlı Niyazi Çavuş'la yaptı. Enişte Niyazi Karapınar'ın hanedanı Dursun Ağa'nın yeğenidir. Bu evlilik, köy dışı ziyaretlerim için yeni bir olanak yarattı. Ablamı görmeye giden annemin birlikte beni götürmesi sözkonusuydu. Nitekim öyle oldu. İlk

çıkışında Karapınar'ın ormanına hayran kalmıştım. Bizim köyde tek tük ardıç ağacı bulunurdu. Oysa Karapınar'ın yamaçları çam ormanıyla kaplıydı. Ayrıca Karapınar'ın içme suyu da çok harika. Karpuz çatlatan cinsinden. Dursun Ağa'nın değirmeninin hemen arkasındaki çift kaynaktan sütbeyazı su akar. Değirmen bu suyla döner. Küçüklüğümde öyküsünü çok dinlediğim "meşhur" Dursun Ağa Değirmenini de bu ziyaret sayesinde görmüş oldum. Hakikaten taşı diğer budala değirmen taşları gibi yırtınmıyor, aheste aheste dönüyordu. Bu köyde dikkatimi çeken bir başka husus ise eşeğin bol olmasıydı. Nerdeyse her evin bir eşeği vardı. Hatta bazı varlıklı evler çift eşeğe sahipti. Gece gündüz köyün içinde eşeğin zırlaması eksik olmazdı. İlk gidişimizde yirmi gün civarında kalmıştık. Her öğün bir aile bizleri davet ediyordu. Midem için bayram doğmuştu. keyfime diyecek yoktu. Dursun Ağa'nın çocukları babamla akraba, hala dayı çocukları. Onlardan özel bir ilgi gördük.

Babamın ilginç bir halaoğlusu vardı. Adı Ali idi. Yöre insanı onu meşhur lakabı "Hudo" ile ekseriya tanırdı. Hudo emmi erkek işiyle iştigal etmez, hep kadın işi yapardı. Örneğin, mal sağardı, yayık yayar, çorap örerdi, vs. Yani köy yerinde ne kadar kadın işi varsa eksiksiz yapardı. Buradan yola çıkarak Hudo emmiyi Zeki Müren ya da Bülent Ersoy saymayın. Bel yönünden emmimiz kuvvetliydi. Dört beş tane oğlu ve bir kızı vardı. Galiba üç kez evlenmişti. Daha fazla olabilir. Bol bol inek sağdığı için tam lakabı "Hıdoye Mangeci"dir. Türkçe tercümesi, İnekçi Hudo, yani inek sağan Hudo. Bir cemaatta Hudo emmi erkeklerin yanında oturmaz, kadınların arasına süzülür, aynen onlar gibi oturuş pozisyonuna girerdi. Bir şey anlatırken, "biz kadınlar" sözcükleriyle başlangıç yapardı. Söz gelimi bir genç Hudo emminin elini öpmeye kalksa, erkekler gibi elinin üstünü değil, kadınlar gibi elinin ayasını öptürürdü. Hudo emminin çok maceraları var. Ben birini kısaca anlatmakla yetineceğim. Bir dönem tilki Hudo emminin tavuklarına yaman dadanmış. Ahırın deliğini sımsıkı kapatıyormuş, lakin kurnaz tilki bir yolunu bulup açıyormuş ve bir tavuk daha alıp lup boğaza indiriyormuş. Hudo emmi "qebani" (evin hanımı) ya, inek sağmak için sabah erkenden kalkar. Sabahın sessiz seherinde inek sağmaya giderken, ağzında tavukla tilkinin ahır deliğinden çıktığını görüyor. Vargücüyle öyle bir çığlık atıyorki, tilkinin ağzından tavuk düşüyor, arkası deşiliyor (kokudan donuna bırakıyor) ve oracıkta düşüp ruhunu meleklere teslim ediyor. Korkak tavşan olsa normaldir dersin. O nasıl bir çığlık olmalı ki, cesur tilkiyi

hem donuna ettirsin, hem de öbür dünyaya postalasın. Müthiş bir olay!...

Tarihlerden birinde bir yaz, Huri ablamın hastalandığı haberini aldık. Annemle birlikte alel acele Karapınar'ın yoluna revan olduk. Birinci dilimde çok isimli şampiyon olarak tanıttığım "Gomma Dinan" (Deliler Kömü) yolumuzun üstündedir. Derebaşı köyünün bir mezrası olan bu küçücük mahallede, nüfusuna oranla kalabalık sayılır ölçekte renkli insanlar vardır. Bunlardan biri, köyümüzden buraya gelin gelen Meta Efo'dır. (Elig hala). Meta Efo İsmail abimin hanımı Hatay yengemin halasıdır. Yengem kusura bakmasın, kimseye torpil yok, Meta Efo'nun lakabını söylemek zorundayım. Evet bu çok renkli halanın lakabı "Kırcık"tır. Kırcık kötü bir sözcük değil. Biz Kürtçe ardıç, köknar gibi iğne yapraklı ağaçların büyümeyen bodur cinsine kırcık deriz. Meta Efo normal boyda bir bayandı, bodur değildi. Neden bu lakap ona takılmış, bilemiyorum. Bu metemizin orijinalliği, Karadeniz havasından daha fazla değişken olmasıydı. Saati saatini tutmuyordu. Bir saat önce kucak açıp seni bağrına basardı, bir saat sonra poposunu dönerek seni görmezden gelirdi. Bizim yörede böyle zikzaklı davrananlara "Efo'nun rüzgarı üstünde" denirdi. Yolun, hemen duvarı dibinden geçtiği köyün en alt evi Meta Efo'nundur. Kocası Ali'nin lakabı ise "Boz"dur. Bozo emmi burnunun ta derinlerinden konuştuğu için, söylediklerinin ancak yarısı anlaşılırdı. Yörede "en vınnık" (en burnundan konuşan) ünvanı herhalde ap Bozo'nun hakkıydı. Meta Efo'nun evine yaklaştığımızda annem şöyle dedi: "Bak oğlum, eğer iyi rüzgarı üstünde ise senin Efo halan bizi kolay kolay bırakmaz, mutlaka bir şeyler yedirir, içirir. Şayet kötü rüzgarı üstünde ise bizi görmezden gelir. Biz tam duvarın köşesini geride bırakırken Meta Efo evin kapısından çıkıp yola yöneldi. Annem, "danaroya te bı xer xanga Efo" (Öğlenin hayırlı olsun Efo bacı) dedi. Gözü bize ilişen Meta Efo, annemin selamına yanıt vermedi, ani bir dönüşle yüzseksen derece çark yaptı, "hadi defolun" dercesine kalçalarını sallayarak uzaklaştı. Annem gülümsedi, "bay xe sarbu" (rüzgarı soğuktu) dedi. Neyse ablam gile gittik, birkaç gün kaldık ve dönüşte Meta Efo'nun evine varmaya ikiyüz metre kala koşarak bizi karşılamaya geldi. Annem, "naha bay xe germe" (şimdi rüzgarı sıcak) dedi. Renkli hala annemle kucaklaştı, beni de gözümden birkaç kez öptü. Mümkünmü düz geçelim. Eve vardık, bir güzel karnımızı doyurduk. Mete ceplerimi kuru dutla doldurdu, ayrıca yirmi kuruş verdi ki, o günün değerine göre epeyce bir paraydı. Evet,

Meta Efo değişken rüzgarlı. ap Bozo vınnık. Köyün ağası sayılan ap Xellık cimri. ap Abas küfürbaz, ap Abas'ın oğlu Xellık biraz kafadan çatlak. Ağa ap Xellık'ın oğlu Sabri bir ara cinlendi. Görülüyorki sakinlerin herbiri ayrı bir havada. Bundan dolayı mezranın bir adı "Gomma Dinan" (Deliler Kömü) olmuş.

Ap Abas ile oğlu Xellık'ın komiklikleri es geçilecek cinsten değil. Birgün ap Abas ile oğlu Xellık iskambil kağıdı oynamışlar. Benzetme olarak koz asına quti (erkek köpek), koz ikilisine de "dellık" (kancık köpek) denir. Atılan koz ikiliye koz birli çakılırsa, birli sahibi "hırrr" der. Bununla, kendi erkek köpeğinin rakibin kancık köpeğine atladığını ima eder. Bazı budalalar bu imayı çok daha başka yerlere bile çekerler. Örneğin as sahibi quti (köpek), ikili sahibinin hanımı, dellık (kancık) olarak düşünülür, "hırrr" diyen beyzade sanki öbürünün hanımına atlamış gibi gizli imalar etrafa serpiştirilir. Ap Abas ile oğlu Xellık'ın iskambil oyununda da durum bu noktaya getirilmiş. Önce Xellık ap Abas'ın dellıkını hırrr etmiş. Emmimiz içinden fena bozulmuş. Kinini yüreğine gömmüş, fırsat kollamış. Şans her zaman Xellık'e gülecek değil ya, ap Abas koz asını çekmiş. Koz ikilisini çekmemek için sessizce tanrıya yalvar yakar olmuş. Yukarıda koca tanrı, baba intizarına hiç kulak tıkar mı? Koz ikilisini Xellık'e çektirmiş. Küfürbaz emmi bunu farketmiş. Xellık ne atmışsa vermiş, ta ki el onun üstünde kalsın diye. Çaresi tükenen Xellık sonunda koz ikilisini atmış. Ap Abas tarifsiz bir zevkle birlisini oğlunun ikilisine çakmış, uzunca bir "hırrrrrr" çekivermiş. Bu kez Xellık çok bozulmuş, babasına, "gelinin hırrr etmeye utanmıyor musun" demiş. Ap Abas'ın cevabı hazır: "Ulan dinine bilmem ne ettiğimin hergelesi, az önce de sen anneni hırrr etmedin mi? Sen utandın mı ki, benden utanmayı bekliyorsun!"

Hanife ablam Çiftlik köyüne gelin gitti. Hemen bu cümleden akla ne gelmeli? Tabii ki annemin peşine takılıp bu köye gittiğim. İlk gidişimi çok iyi hatırlıyorum. Git git yol bitmez. Hanyeri ve Karapınar'a göre bu köy uzak sayılır. Yaya olarak yol beş altı saat sürer. Birinci bölümde belirttiğim gibi Hanyeri, İmirgazi ve Çiftlik, Adana'nın Mağara kazasına bağlıdırlar. Çiftlik yolu Hanyeri'nin içinden, Şanşa, Ortaköy, Pekmezli isimli Türk köylerinin mıntıkalarından geçer. Şanşa köyünün çam ormanı gelir. Çocukken meşeye özel bir ilgim vardı. Çelik-çomak oyununda değneği ve çeliği meşeden olanlar müthiş hava atarlardı. Çünkü meşe sopası ve çeliği sertti, dayanaklıydı. "Çoye mın maziye" (değneğim meşeden) demenin ayrı

bir fiyakası olurdu. Meşe ormanından geçerken gözüm hangi düzgün dala ilişirse içimden "öf be, bu daldan ne şahane değnek olur" diye düşünürdüm.

Çiftlik köyünün arazisi düz ve verimli. İlaveten ormanı bol. Toroslar'daki Naldaş orman kesim bölgesinin doğu sınırı Çiftlik'e kadar uzanır. Bir keresinde de babamla bu kesim bölgesine gitmiştim. Çiftlik'te ablam dışında, bizim Xıdeler kabilesinden Aliye Qer (sağır Ali) ikamet ediyordu. Bu amcamız iki hanımlıydı, şeytan kadar aksiydi, sık sık hanımlarını sopayla dövüp yarı komalık hale getirmekle ünlenmişti. Ap Aliye Qer'ın orta düzeyde sayılır mülkü vardı. Hanife ablamın kayınpederi ap Bego'nun mülkü ise sıralamada köyün üst kategorisine girerdi. Tartışmasız köyün zengini, Türk-Sünni kökenli Tevfik Ağa idi. Bu zat büyük elma bahçelerine sahipti, pazar için üretim yapardı. Bu köyde Kürtler alevi, Türkler sünni inancındaydılar. Benim bu köye gidişlerim 1954 öncesine rastlar. Bu tarihe kadar çocuk aklımla bu köyde gördüğüm, değişik ulus ve inançtan iki halkın barışık yaşadığı, birbirleriyle iyi geçindiğiydi. Tevfik Ağa kabasaba bir köylü değil, kültürlü bir zattı. Ne kadar tahsil gördüğünü bilmiyorum, fakat bir tarım mühendisi kadar bilgiliydi, toprağın dilinden, özellikle elmacılıktan iyi anlardı. Elmalarını kendisi aşılar, gübreleme işini yine kendisi bilimsel kıstaslara göre yapardı. Tevfik Ağa'nın hanımı modern giyinirdi. Kıyafeti, İstanbul'daki modern bir hanımınkinin aynısıydı. Güzel bir bayandı. Ağa'nın bir de ergen kızı vardı ki, ceylan gibiydi, güzelliği dillere destandı. Zannederim o günün koşullarında ortaokula kadar okumuştu. Sonradan duydum ki, Tevfik Ağa'nın erkek çocuklarının hepsi yüksek tahsil yapmışlar, birer demokrat aydın olmuşlar. Türk-Kürdüyle, Sünnisi-Alevisiyle tüm Çiftlik sakinleri Tevfik Ağa'dan memnundu, ona saygı duyuyordu. Çiftlik'in bu hanedanı feodal bir ağa değildi, köy ölçeğinde zengin bir kapitalistti. Köylü üzerinde bir ceberrutluğu yoktu. Ağalıktan türeme örümcek kafalı bir kapitalist olmayıp, belli bir burjuva kültürüne sahip aydın biriydi. Bu durum, en başta hanımı ve kızının modern sosyal yaşamından anlaşıldı. Yine sonradan duydum, Tevfik Ağa ve eşi öldükten sonra çocukları Çiftlik'teki mülkü satıp kente yerleşmişler.

Hısımımız ap Bego ile Pire'si (yaşlı hanımı) oldukça cimri insanlardı. Pire'nin bir gözü kördü. Bu körlükten kaynaklanan aksiliği vardı diyelim köy şakasıyla. İki cimriyi karşılaştırırsak, Pire ap Bego'yu galiba biraz sollardı. Ablam ve enişteni görmek gayesiyle

Çiftlik'e gittiğimizde Pire'nin suratı kat kat asılır, bir dudağı gökte, bir dudağı yerde olurdu. Zaten doğru dürüst yemek yapmaz, ekşi ayranla bizi baştan savardı. Bu ekşi ayran için bile canı çıkardı. Bereket versin ap Qerro'nun evi Çiftlik'teydi. Birkaç gün ablamda kalırdık, daha sonra kendimizi ap Qerro'nun evine atardık. Kürt kökenli ailelerin öğün davetleriyle bizlere ziyafet çekmeleri ayrı bir nimetti.

Ap Bego verimli mülkünü Hanyeri'li Kamber dayıya o günün parasıyla sekizbin liraya sattı, Adana'nın Kozan ilçesine göçtü. O günün değerine göre bu para büyük bir miktardı. Ap Bego bu parayla bir kamyon satın aldı. Kamyonun başına enişte Hasan'ı verdi. Birkaç ay çalıştırdıktan sonra kamyon devrilip epey hasar gördü, enişte ise ölümün eşiğinden döndü. Aylarca hastahanelerde süründü, kırılan bacağı sakat kaldı. Ap Bego kamyonu satıp paraları Pire'nin sırtına yirmi dolambaçlı çaputla bağladı, enişteni, ablamı ve iki küçük çocuğuyla bu ilk yıllarda çektiği çile, dramatik bir roman konusu. Biz gelelim ap Bego ile Pire'ye. Bu iki cimri paralarının üstüne titreyip durdular. Parayı işletmedikleri gibi, bankaya da yatırmadılar. Yıllarca bu para Pire'nin sırtında yirmi katlı çaput arasında gizlendi kaldı. Devalüasyonlarla değeri eriyen o koca mülkün parası, ap Bego ile Pire'nin son yıllarına doğru bir lokanta parası kadar bir miktara dönüştü. İşte iki cimrinin hazin hikayesi.

Cimrilikte Piresi tarafından sollanır olsa da, ün yönünden Bego apomuzun ciddi bir kaybı olmaz. Başka ünlerin canı sağolsun. Örneğin, "çav pittonek" (kırpık gözlü) emmimiz çene yarışında Piresini kız kız solladığı gibi, Türkiye siyasal tarihinde en düşük çeneli politikacı Osman Bölükbaşı'nı bile yaya bırakırdı. Ap Bego'nun kardeşi ap Hesse'de çenebaz biriydi. Bir o kadar da övüngeçti. Laf çuvalı zengini bu iki kardeş için eski baba yurtlu Sivas'lı komşuları şöyle derlerdi: "Bu iki kardeşi ziyaret diye öpüp başınıza koyun. Bu ikilinin bir dedeleri vardı ki, allah ocaklardan uzak tutsun. Adam değil bir laf afatıydı." Köy şişirmesine göre ikilinin dedesi bir keresinde tam üç gün (gece dahil) konuşmuş, dinleyicisini çatlatıp taşlı köye yollamış. Her şişirmenin altında bir nebzecik gerçek yatar mantıksal kuralından yola çıkarsak, dillere destan bu yaşlının çenebaz biri olduğuna inanmamız lazım. Ap Bego ile ap Hesse'nin düşük çenelerine tanık oldum. Onların namı dedeleri kadar yayılmadığına, onun yanında hafif kaldıklarına göre gerçekten demekki dedeleri bir afatmış.

Bizim yörenin Kürtçe-Türkçe karışımlı bir deyimi var: "Dolan dolan, kortıka paş malan" Dolandı dolandı, sonunda evin arkasındaki

düzlüğe geldi. Deyimin içeriksel anlamı bu. Ap Bego ile Piresi dolanıp durdular, sonunda yine gelip o fukara topal enistemin ocağına düştüler. Bir miktar para enistemle ablam tedarik ettiler, çıkar icabı çol paşalıkları tutası geldiği için bir miktar da ap Bego ve Pire kattılar, Ankara'nın Yukarı Ayrancı semtinde bir gecekondu satın alındı. Koca Çiftlik mülkünden kalan tek yadigarcık. İstanbul'da yüksek öğrenim yaptığım yıllarda geliş gidişlerimde bu gecekonduya uğrardım. O günlerde solculuk romantizmiyle olaylara bakar, eli kulağında bir devrimin gelmekte olduğuna inanırdım. Ayakları yere basmayan, buna rağmen güzel olan bir dönemdi. Yukarı Ayrancı'daki bu fukara gecekondu, bu romantizm döneminde ateşli siyasal söylevlere mekan oldu. Ap Bego solcu, Hesse enişte solcu, ben solcu. Ap Bego'nun çenesi malum. Eniştem Hasan'a da bir küçük aferin çekmem lazım, çenebazlıkta babasını gerilerden takip ettiği için. O günlerde ben de epeyce çenebaz olmuştum. Ne kadar çok konuşursam, o kadar devrime hizmet ederim sanısına inanıyordum. Herbirimizin isteği "en çok ben konuşayım" noktasında düğümlenirdi ve yarış başlardı. Genellikle ben ve enişte belli ölçülerde havamızı alırdık. Eski kulağı kesiklerden ap Bego ile başedebilmemiz için koca arzımızın tepe takla başaşağı dönmesi lazım.

Gerek 12 Mart, gerekse 12 Eylül cunta dönemlerinde içeriye düşen ilerici insanların anne babaları, öbür yakınları, varsa eşi ve çocuklrı büyük çile çektiler. Bununla, yakınları üzülür diye insanlar davalarından vazgeçsinler demek istemiyorum. Yalnızca bir gerçeği dile getirmeye çalıştım. İçerdekiler kadar dışardakilerin de çile çektiği aşikardı. Annemle babam da maalesef bu çileden geçerek öldüler. Babamın ölümünü anlattım, ani oldu. Keşke anneminki de öyle olsaydı. Gerçi ne kadar çileli olsa da yaşam, bırakılmak istenmeyen bir tutkudur, alternatifi asla ölüm değildir. Ama yaşam da ebedi değildir, günün birinde ölümle son bulacaktır. Bu kaçınılmaz son nedeniyle "bari gelmeye gelir, hiç değilse fazla çektireni değil, aniden götüreni olsun" diyesi geliyor insanın. Babam 1972 yılında ani bir ölümle üzüntü mengenesinden kurtuldu. Annem 1983 yılına dek bu mengenenin sıkışmalarına maruz kaldı. Öyle ki, yarı yarıya hafızasını yitirdi, yakınlarını tanıyamaz hale geldi, yatak hastası oldu, hem kendisi çile çekti, hem de ev halkı.

Annem 12 Mart dönemindeki cezaevi yaşamımda defalarca görüşüme geldi. İlk gelişi bugün gibi aklımda. Selimiye Cezaevi'nde idim. Hanife ablam Almanya'dan izine gelmiş. Kayseri'den annemi

alarak doğru İstanbul'a. Görüşüme birlikte geldiler. Selimiye'nin bodrum katının at ahırlarındayız. Aradan aylar geçmiş, oldukça çileli günler yaşanmış. Ablamın gözü bana ilişir ilişmez ağlamaya başladı. Baktım, annem, "bırak ağlamayı" diyerek ablamı dürtüklüyor. Annemde güçlü bir metanet var, hayret ediyorum. Sakin sakin konuşuyor, politik uğraşımı onaylıyor, sohbetin içine arada bir moral sözcükleri serpiştirmeyi de ihmal etmiyor. Meğer ihtiyarcık annem ikili oynuyormuş. Ağlama ve üzüntüsünü yolculuk anına istif ediyormuş. Geliş ve gidişlerdeki otobüs yolculuğunda bol bol gözyaşı döküyormuş.. Görüş yerindeki demir parmaklıklara yaklaşır yaklaşmaz Kara Fatma kesiliyormuş. Annem öldükten sonra bunları Hanife ablamdan duydum. Ekseriya ikisi birlikte görüşüme gelirlerdi. Daha doğrusu bu olanağı ablam yaratırdı. Görüş için senede üç, bazen dört kez izine gelirdi.

12 Eylül döneminde hastalığı nedeniyle annem hiç görüşüme gelemedi. Unutkanlaştığını, rahatsızlığına rağmen getirebileceklerini, fakat beni tanımayabileceğini söylediler. Ben istemedim. Annen görüşüne gelsin, seni tanımasın, oldukça üzücü bir durum. Zannederim 83'ün Haziranıydı. Kabakoz Askeri Cezaevi'ndeydim ve açlık grevindeyiz. Bir haftayı geride bırakmış, epeyce erimiş ve süzülmüş, takatsizlik sürecine girmişiz. Almanya'da İsmail abimden bir mektup geldi. Açtım okudum, annemin ölümünü yazıyordu. Aslında anne üç dört ay önce ölmüş. Hatta annemin ölümünden sonra Hanife ablam görüşüme bile geldi. Lakin birşey söylemedi. Memleketteki akrabalar bildirmemeyi uygun görmüşler. İsmail abimin tutumu doğru, öbürlerininki köy geleneğine dayalı anlayış.

Annemin ölüm haberi beni çok etkiledi. Açık konuşayım, babamı annemden çok severdim. Yazdıklarımdan zaten bu anlaşılıyor. Babamın ölümünü dışardayken duydum. O zamanki ruh halim farklıydı. Oldukça katılık içindeydim. "Ölüm bir doğa yasasıdır, herkes için geçerlidir. Üzülünecek nesi var! Üzülünecek birileri varsa, o da kurşunlanan, asılan devrimcilerdi. Babam zaten yaşadığı kadar yaşamış. Benim için üzüldüyse problem kendisinin. Üzülmeyeydi." Bu katılığım annemin kalbine bıçak gibi saplanmıştı. Annemin ölüm haberini duyduğumda, içinde bulunduğum koşullar ve ruh halim farklıydı. Koşullar dramatik. Cezaevindeyim ve açlık grevi içindeyim. Örgütsel bağım yok, köprülerin altından epey sular akmış, eski katı ruh halinin yerini duygusallık almış. Aslında eskiden de duygusallık vardı. Ama bastırılmıştı. Şimdi ise serbestlik vardır, mübarek coşup

duruyor. Arkadaşlara söylemedim, açlık grevi sonrasına erteledim. Sessizce ve derinden üzüldüm. Geceleri annemin hayali gözlerimin önüne geldi, içim kaynadı, gözlerim doldu, yanaklarım ıslandı. Çocukluğumda eteğine yapışıp birlikte köy yolculuklarına çıktığım annemin ölümü böyle oldu.

8. kardeşlerim ve ben

Birinci kısımda kardeşlerime teğet değinmiştim. Yine de kısa bir hatırlatma yapmak istiyorum. Toplam on kardeşim var. Ölüsü ve dirisiyle. Altısı öz, dördü amcamdan. Evin küçüğü benim. Dolayısıyla kardeşlerin tümü abla ve abi konumundalar. Öz kardeşlerimden dördü abla ikisi abi. Amcamdan olanlardan üçü abla, biri abi. Herbirinin özelliklerine, benimle olan ilişkilerine birkaç paragrafla dokunmak uygun olur kanısındayım. Sıralamayı yaş durumuna göre yapıp en yaşlısından başlamalıyım.

a) mustafa abim

Annemle babamın ilk tebereki, yani ilk çocuğu. Zeki ve yetenekli bir insandı. İyi bir inşaat ustasıydı, ekmeğini taştan çıkarırdı. Herkese karşı gözü boldu. Eşinden ve çocuklarından birşey esirgemezdi. Mustafa abimin en belirgin özelliği şakacı olmasıydı. Tipik insanların taklidini yapar, dinleyenleri bol bol güldürürdü. Taklitlerinin kahramanları geniş bir alanı kapsıyordu. Yöremiz, Sarız, biraz da Koçgiri. Onun bazı şakalarını ne zaman hatırlasam gülesim gelir. Abim düğünlerin maskotuydu. İlginç şakalar türetir, bu şenliklere renk katardı. Laf aramızda kalsın, Sılo ile İbo'nun torunu olması hasebiyle biraz da hovardaydı.

Çocukluğumda abimin gölgesi bana ağır gelirdi. Yanında utanır, çekinir, vıcık vıcık terlerdim. İş esnasında hata kabul etmez, sert ve kırıcı olurdu. Halil ve İsmail abilerim onun sertliklerine epeyce hedef oldular. Az buçuk da ben oldum. Gerçekten bu onun en belirgin kusuruydu, çünkü insanların kalbini kırıyordu. Eşine karşı da zaman zaman sertliklere girdiği olmuştur. Kayın anne ve babasına karşı saygılıydı. Bundan ötürü ara sıra annemden eleştiri alırdı. İsmail abim Almanya'daydı. Politik aksiyon nedeniyle benim yerim yurdum zaten belirsizdi. Bu yüzden yaşlı anne-babamızın, özellikle de annemizin yükü esas itibarıyla Mustafa abimle Sakine yengeme bindi. Babam

erken öldü ve fakat anneme karşı abim evlatlık görevini dört dörtlük yerine getirdi diyebiliriz. Eksik olmasın, yengem de elinden geleni yaptı. Annem benden dolayı mutsuzdu, fakat bu yönüyle de şanslı ve mutluydu.

Abim ayrıldıktan sonra bir yaz mevsmi gurbete gitmedi, köyde çiftçilik yaptı. Yeğenim Elif bebekti. Ekin biçiminde bebeğe bakmak için yanları sıra bende tarlaya giderdim. Sakine yengem gölgelik ardıçlarda bebek için "kellonek" (salıncak beşik) yapardı, bununla Elif'i uyuturdum. Sıkıcı bir işti benim için. Sabahtan akşama kadar bebeğe bağımlıydım, bir yere ayrılamazdım. Abimin gölgesi bana ağır geldiği için kendimi cenderede sıkışmış hissederdim. Hata yaparım, bana darılır endişesi başka bir dertti. Bu iş yaklaşık bir ay sürdü. Bebek bakıcılığı bitti, ama ben de bittim.

Başlarda abimin evi yoktu. Kayın pederinin ek odasında kalıyordu. Bu da, ap Qeqo'nun oğlu Süleyman abinin gözüne batardı. Abime yakıştırdığı niteleme, "bırçiye mala ape mın" (amcamların açı) idi. Süleyman abiye göre amcasının damadı abim, günlük ekmeğini kazanmaktan mahrum aç zavallının biri, boğazını bile kayın babası besliyor. Hasan Gazi meselesindeki öfkesi demekki daha dinmemiş. Abim bu ek odada ikamet ederken ikinci kez baba oldu. İsim için büyük anne-babalar ve müsahip çifti davet edildi. Hatırlıyorum, yengem içli köfte yapmıştı, ben de nasibimi aldım. Abimin, benden yaklaşık üç yaş küçük kayınçosu Zeki'de nasiplenen bir diğer çocuktu. Amca, dayı diye biz de adam yerine sayılıp, davet sayesinde nevsimizi körelttik. Aslında benim tam adım Ali Ekber'dir. İmam Hüseyin'in (Hazreti Ali'nin oğlu) Ali Ekber, Ali Askar adlarında iki oğlu varmış. Babam bu isimlerden esinlenerek, bana Ali Ekber ismini vermiş. Sağolsun, nüfus memuru iki isim yazma zahmetini göze alamamış, kütüğe yalnızca Ali yazmış, Babam buna üzüldü, bense sevindim. Ekber ismi bana gıcık gelirdi. Fakat köy halkının çoğu Ekber ismiyle bana hitabederdi. Abimin çocuğuna isim vurma davetinde babamın alevilik damarı kabardı, Kerbela'ya kadar uzandı, Ali Askar ismini önerdi. Öbür büyük baba Hayati ismini önerdi. Abimin müsahibi İssıke Delesen de, şu anda hatırlayamadığım bir başka isim önerdi. Abim isimleri birer kağıt parçasına yazdı, katlayıp şapkaya koydu. Kağıtlar karıştırıldı, Zeki birisini çekti. Açıp okudular, Hayati. Babam itiraz etti. Bir daha tekrarlandı, yine Hayati. İsim bir türlü babamın canına sinmedi. Kura üçüncü kez çekilde ve yine Hayati. Pederin itiraz takatı kesildi, "var bunda bir hayır" dedi, isme razı oldu.

Ali Askar ismi hezimete uğradı. Doğrusu bu yenilgiye çok sevindim. Ali Askar ismini antipatik buluyordum. Hayati ismi hoşuma gitti. Kürtlerde az olan bir isim. Babam ise bu ismin soyağacını götürüp ta Ermeniler'e bağladı. Hani bayan hısımımız amojına Hanım Ermeni kızı ya. Benim sessiz yeğen Hayati isminden memnundu, Ali Askar olmayışına şükrediyordu. Sonradan doğan çocukların isim babası abimin kendisi oldu, biraz da kafiyeli bir dizime dönüştü: Fahrettin, Necati, Selahattin. Fahrettin'den sonra bir kız doğdu, Koner adını aldı. (Arjantinli Koner nine ismi) Abimin en güzel bebeği Koner idi, üç yaşında öldü. Koner iki yaşında iken Sakine yengem hastalandı. abim Ankara'ya ameliyata götürdü. Bu süre içinde Koner'i hep sırtımda taşıdım. Diğer üç çocuk da kuyruk gibi peşimden dolanıp dururlardı.

Şu anda abimin bütün çocukları evli ve çocuk sahibi. İlk üç akraba, son iki komşu evliliği yaptı. Hayati ve Fahrettin müteahhitlik işleriyle uğraşır, Fahrettin'in durumu iyi. Necati çizgiden saptı. Tipik bir üçkağıtçı. Kendi uçkurunun hatırı, eşi ve çocuklarınınkinden daha ağır bastığı için maceralar peşinde. Tam karakterine yakışır bir meslek buldu: Bar kabadayılığı. Ömür boyu bu çizgisini mi sürdürür, ilerde değişikliğe mi uğrar, bilmiyorum. Düzeleceğine umudum yok. Umarım düzelir, benim gibi düşünenleri utandırır. Küçük oğlan Selahattin'de ise duyuşuma göre kumar alışkanlığı varmış. Umarım o da kendini düzeltir. Abimin en büyük çocuğu Elif ev hanımı, anneliğin yanısıra büyük anne de. Yengem şu anda Selahattin'le birlikte Adana'da ikamet ediyor.

İlk Öğretmen Okulu'na girdikten sonra abimin yanında daha rahat davranır hale geldim. Bu okul dönemimde iki yaz tatilinide bir iki ay Niğde'de abimin yanında çalıştım. Gündüzleri çalışma esnasında arada bir azarlamalarıyla bize ter döktüren abim, akşamları şantiyede bu kez şakalarıyla bizleri güldürür, gündüz sebebiyet verdiği kırgınlıkları unuttururdu. Bu işteki müteahhidimiz, Seyit Cane'nin oğlu Seyit Cemal idi. İlk yıl köyde Seyit Cemal'in kamyonuna yatak balyalarımızla birlikte tıkıştık, Niğde'nin Bor kazasına kadar zahmetli yolculuğu sürdürdük. Yıl 1964 olabilir. Hani bir laf vardır, "geçti Bor'un pazarı sür eşeğini Niğde'ye doğru" diye. Bor'un pazarını kaçırmayıp çok gezerdik. Ardından eşeğe değil, Seyit Cemal'in kamyonuna binip Niğde'ye doğru sürerdik. O meşhur Bor pazarında en çok ne vardı biliyor musunuz? Çan. Deve gibi irilerinden, serçe gibi minnacıklarına dek. Boy boy. Bakırcılık hakeza. Koca bakır kazanlar,

çeşit çeşit büyüklükte tencere, tava, helike, ibrik-elleani, cezve, çaydanlık ve kaplar. Eh, kasap bıçakları da az değildi. Niğde'nin nesi meşhur? Elması. Zannederim Amasya'dan sonra Türkiye ikincisiydi. Elma ağaçları asker gibi bir hizada ve bakımlıydı. Ağaç dalları elma bulutuyla kaplıydı. Hayran olmuştum elma bahçelerinin intizam ve güzelliğine. Bizim fukara bahçe bunların yanında deve dikeni tarlası gibi dururdu.

İşyerimiz Adana istikametinde, biraz Bor'un dışındaydı. Askeri depo inşaatıydı. İlk onbeş yirmi gün temel kazdık. Birbuçuk metre derinlikten sonra su sızıntısı çıkıyordu. Vıcık vıcık çamurun içinde çalışmak zordu. Çocukluk arkadaşım Kenan, yeğen Mehmet, Süleyman amcamın çocukları İsmail ve Mehmet, Ap Qeqo'nun oğlu Süslü (İsmail) abi (evcik oyununda tahsildar), onun oğlu Muharrem ve daha başkaları. Sorumlu çavuş ise, Seyit Cemal'in genç damadı Ekrem Dede idi. Temel kazma işi bitti, temel betonu döküldü. Duvar işinde de ilerlemeler kaydedildi. Tam bu sırada bir akşam üstü kum taşıyan Seyit Cemal'in kamyonu Bor istikametinde göründü. Kum yükleyiciler üç kişiydi. Biri şoförün yanında, ikisi kumun üstüne otururdu her zaman. Kumun üstünde üç kafa gözüküyordu. Bu demek ki, yeni biri köyden geliyordu. Zaten akşam paydosu saatine girilmişti. Herkesin yüzü kamyonun gelmekte olduğu tarafa çevrildi, eller alına siper edilip görüş ufku daraltılarak, gelen kişinin kim olduğu tespit edilmeye çalışıldı. Oysa bu kadar gayretkeşliğe ne gerek var, nasıl olsa kamyon beş dakika içinde şantiyede olacak. Neylersin, milletin merakı işte. Yarışırcasına kestirme işine girişildi. Kamyon yaklaştıkça, falandır, filandır gibisine tahminler artık isimlerde somutlaştı. En ön tarafta Süslü abi. Nihayet geleni teşhis etti, Mustafa abime doğru "lı lau Qıce mızgina mın dik hat" (Ulan Kıce müjde horoz geldi) diye bağırdı. Abimin göbek ismi Kıce idi. Hepimiz kamyona doğru hamle yaptık. Gelen Şükrü amcamdı (Ezo dedemin oğlu, evcik oyununda dik = horoz). Bu amcamın tipik bir özelliği vardı. Oldukça az konuşurdu. Bu az konuşmasının aralarına "eendım dı qulle nım" (efendim deliğe koyayım) tekerlemesini serpiştirirdi. Zaten bir lakabı da "Eendim" idi. Kamyondan iner inmez ilk soruyu Süslü abi yöneltti: "lı lau Diko lı gund çı hey çı tunne?" (Ulan Horoz köyde ne var ne yok?). Şükrü amcamın yanıtı: "Eeendım dı gulle nım, Ap Qeqo Ana Rut revand" (Efendim deliğe koyayım, Keko amca Rut anayı kaçırdı). Süslü abi, babası Ap Qeqo için "tüh gözün çıksın herif" dedi ve olduğu yere çöktü. Abim oyun arkadaşı Süslü'ye

döndü, "hıh, dik jı tera rınd xand" (hıh, horoz sana iyi öttü!) dedi. Amcaoğlu Kenan da arada yeğeni Muharrem'e seslendi: "Lau Merrem de boça dapira xe doğri qe" (hey Muharrem, haydi ebenin kuyruğunu doğrult.) Bizim yörede bir öküz, inek satın alındığında bir tatlı yedirilir, buna "kuyruk doğrultma" denir. Kenan, Muharrem'in yeni ebesi Ana Rut'u (gerçek adı Hatun, çok zayıf olduğu için kuru anlamında Ana Rut denirdi) ineğe benzetip, kuyruk doğrultma tatlısını istedi. Bu şakaları dinleyen millet kahkahayı basıverdi. Fakat Süslü abinin durumu perişandı. Yüzü bembeyaz olmuştu. Habere çok üzüldü, üç gün kimseyle konuşmadı. Ap Qeqo çoktandır Ana Rut'a yeşileniyordu. Başta Süslü abi gelmek üzere oğulları istemiyordu. Birinci neden yaş farkıydı. Bırakın Ana Rut'u, onun annesi amojına Zilif neredeyse Ap Qeqo'nun kızı yaşındaydı. İkinci neden (ki, bence esas olandır) Ana Rut'un çok çirkin olmasıdır. Ap Qeqo'nun oğlanları (her halde kızları da) çirkin bir üvey anne yüzünden aşağılık duygusu içine gireceklerdir. Ap Qeqo memnun, çirkinlik kaygısını oğlanlar problem edinmiş. Ana Rut Ap Qeqo'ya üç oğlan doğurdu, turp gibi delikanlı oldular. Üstelik sanatkar. Üçü zurna çalıyor.

Bir iş sezonu döneminde abim Develi'nin civar köylerinin su işlerini almıştı. Su deposu, çeşme binası yaptık. Bir köy olan Yukarı Develi'nin su deposunu yaparken, sekiz kişi günde seksen ekmek tüketiyormuş. Buz gibi suyu içtikçe acıkıyorlarmış. İş ağır, zorlu enerji tüketimi de var. Ekmeğe doymazlığın koşulları mevcut. Ayvazhacı ve Madazlı köylerindeki çalışmaya ben de katıldım. Bazı öğünler köylerin davetiyle karnımızı doyururduk. Ayrıca bir başka iş sezonunda abimle birlikte Develi'nin içinde Kattaş otelinin çatısını yaptık. Bu süre içinde bol bol cıvıklı yedik. Develi'nin etli pidesine cıvıklı denir. Çok lezzetlidir. Develi, cıvıklısı, soğuk suyu, kayısısıyla meşhurdur. Sonradan halı fabrikası kuruldu ve halılarıyla da ünlendi. Bir kahvede oturduğunuz zaman ritmik şıkırtılar kulağınıza çalınır. Taş çeken eşeklerin asfaltta yürürken nalların çıkardığı seslerdir. Eşekler öyle alışmışlarki, şoförlerden daha iyi trafik kuralına uyarlardı. Tek sıra halinde yolun sağından yürürlerdi. Yanlarından vızır vızır geçen araçlardan ne ürkme, ne br şey olurdu. Hiçbir eşeğin çarşının içinde fışkı yaptığını görmedim. İnsanlar ise durmadan çekirdek çıtlayıp kabuğu etrafa saçarlardı.

Yüksek Öğretmen Okulu döneminde iki yaz tatilinde bir iki aylığına İsparta'da abimin yanında çalıştım demeyeyim, oyalandım. Çünkü beni çalıştırmak istemiyordu. Zira üniversiteli kardeşinin kıy-

meti artmıştı. Yüksek Öğretmen Okulu'na ayrıldığım yıl mükafat olarak onun tarafından pahalı bir takım elbise ve bol miktarda cep harçlığıyla taltif edildim. Isparta yöresinde ilginç görüntülere tanık oldum. Eğridir kazası gölü, turizmi, Türkiye'de önde gelen kırık-çıkık hastahanesi, balıkçılığı, gül reçeli üretimi, küçük ve orta işletmesi, güzel binaları, varyantı ve dimdik yamacındaki askeri komando eğitim tesisleriyle tam bir kapitalist kent. Elli-altmış kilometre uzağındaki köylerde ise ahali hala elle dokunan kıl şalvar ve lastik çarık giyerdi. Şehirdeki insan hal-tavır, giyim-kuşamıyla modern, köydeki kaba, ürkek, belli ölçüde neredeyse yabanıl. Elli kilometrelik uzaklık, sosyal yaşam bazında iki kesim arasında bir asırlık fark oluşturmuştu. İnsan şaşıp kalıyor. Sanki ayrı iki gezegen. Bizim işçilerimizin her biri (ki, yöremizdan giden insanlar) bir siyasetçi. Yarım yamalak bilgilerle olan bitenden haberdar. Ora köylüleri ise sanki dünyadan bihaber. Politika üzerine bir çift laf etsen sohbete katılmazlar. Pel pel yüzüne bakarlar yalnızca. Isparta'yı gördüm. Alt yapı ve konutuyla modern bir şehir. Demirel musluğu akıtmış, Isparta kısa sürede jet hızıyla modernleşmiş.

Mustafa abimle birlikte orman işçiliğine gittiğimi önce belirtmiştim. Bu birliktelik iki kez oldu. İlki İlkokul, ikincisi ilköğretmen okulu yıllarıma rastlar. Çiftlik köyüne yakın Naldaş bölgesinde kesim yapılmıştı. Biz çekim işine gittik. Harman işi nedeniyle babam bir hafta sonra gelecekti. Babam gelene kadar abimin desteğinde bizim öküz arabasına ben eşlik edecektim. Abimin en sert azarlamalarıyla burada karşılaştım. Her adım atışım onun gözünde kusur görülüyordu. Öbür dünyanın suyunu bana içirdi. İş çok ağırdı. Gece gündüz uykusuz kalıyorsun. İki arabaya tomruk indirmebindirme işi abime binmişti. İşte zaten sinirli. Aşırı yorgunluk sinirlerini ayağa kaldırdı. Öfkesini benden çıkardı. Gizli gizli ağlardım. Sevecen pederin bir an önce gelmesini dört gözle bekler oldum. Nihayet babam geldi. Abimin azarlamaları babam geldikten sonra da sürdü. Bazen babama da bağırırdı. Bir gün artık canıma yetti, başladım ağlamaya. Babamın tepesi attı, abime sert çıkış yaptı. Babamın bu çıkışına nasıl sevindim bilemezsiniz. Can çıkmayınca huy çıkmaz. Abimin azarlamaları sürdü, ama eski hızını kaybetti. Bu çekim sezonunda "meşhur" kamyon muavini Haşima da vardı. Fukaranın sarı öküzü inişlerde kafa indiriyordu. Kafa indirme hem öküzler hem de öndeki kişi için tehlikeliydi, araba devrilip sakatlamaya neden olabilirdi. Kafa kaldıran öküz sahipleri övünürdü. İndirenlerin sahipleri

ise alay konusu olurdu. Sarı öküzünün kafa indirme ayıbını arazi etmek için Haşima şöyle bağırırdı: "Eey çawe te xaro Suro, da ketınada çıtan dew dawe çere" (Hey gözünü yediğimin Sarı, inerken nasılda ağzını ota atıyor). Koca bir yalan. Topraklı yolda ot ne arasın. Ot olsa bile, ağır boyunduruk altında, hele de inişte dünyanın en kuvvetli öküzü bile ağzını ota atamaz, değil ki, Haşima'nın takatsız Sarısı. Alaydan kurtulmak için yaptığı bir numara. Abimle birlikte yaptığım ikinci orman işçiliği şöyle gerçekleşti. Mustafa ve İsmail abilerim köydeydiler. Çelebi dayım, Adana'nın Feke ilçesinin kuzey istikametindeki Toros kıvrımları orman bölgesinde müteahhit olarak kesime hazır çam almıştı. Hanyeri ve bizim köyden işçi temin etme uğraşı içindeydi. Mustafa abim istekli değildi. Köyümüzden başkalarını özendirmek için dayımın hatır belasına evet demek zorunda kaldı. Bizim köyde üç posta (ekip) çıktı. Mustafa ve İsmail abim, ben, yeğen Mehmet, Karapınar'dan enişte Niyazi'nin oğlu Abdurrahman bir posta, yani bizim posta. Hüseyin amcam ve Hasan Gazi ikinci posta. Dursune Qollık (Kısa Dursun) ve müsahibi Aliye Zerık (Sarı Ali) üçüncü posta. Bindik kamyona, Hanyeri'ye gittik. Oradan gelenleri aldık. Dayımın kivrası Feyzullah, Sayimbeyli orman bölgesinde çalışıyordu. Onu da aldık, Sayimbeyli, Feke üzerinden orman bölgesine gittik. Orman köylüleri yabancı işçi istemiyormuş. Dayım bu durumu bizlerden gizlemiş, gitmekten vazgeçeriz diye. Orman bölgesine varınca balta ve sopalarla köylüler etrafımızı çevirdi. Dayım bu işlerin kurdu. Elebaşıları konuşmaya çağırdı, herbirinin cebine bir kaç kuruş tıkıştırdı, eylem önderleri eylem kırıcısı oluverdiler. Bir orta yol bulundu. İşçiliğin yarısını siz yabancı işçiler, öbür yarısını orman köylüleri yapacak.

Burada hazin bir olaya değinmek istiyorum. Orman bölgesinin eteğine vardık, bir çeşmenin başında konakladık. Sabah olunca millet çevredeki dut ağaçlara keçi gibi dadanmaya başladı. Feyzullah bir dut ağacının ta tepesine çıktı. Bastığı dal kırıldı, torba gibi aşağıya düştü. Bedeni önce tortop oldu, sonra uzadı. Ağız ve kulaktan kan geldi. Yan düştü, kafası yere çarptı. Beyin kanaması geçirdiği belliydi. Orada buz gibi su vardı. Kafasını suya koymayı hiçbirimiz akıl edemedik. Sıcak güneşin altında, ölümcül iniltilerle adamcağızın gidici olduğu ortadadır. İnanır mısınız milletin çoğunluğu dut yeme derdine yeniden düşmüştü. Bir tarafta bir insan ölümle pençeleşiyor, diğer yandan (üstelik akraba ve komşu) basit boğaz derdine düşüp dut zıkkımlanıyor. İşte insanoğlunun duyarsızlığı. Yeğenim Mehmet

küçük. En gençleri benim. Bütün büyükler hastaya sözde yardım etme kurnazlığına sığındı. Telefonla bir araç istemek için jandarma karakoluna ben gönderildim. Sıcakta iki saat koşarak karakola vardım. Komutana durumu bildirdim, kimbilir araba ne zaman gelir. Geri döndüğümde hastayı kendi halinde inler, milleti de orda burda kıç dıkıp istirahata çekilmiş buldum. Bense sanki ter banyosundan çıkmıştım. Velhasıl akşam güneş çekilince araba geldi ve lakin Feyzullah amca da ruhunu teslim etti. Ucuz bir ölüm oldu.

Dayım işçiyi bırakamadı, cenazeyle Mustafa abim gitti. Develi'de otopsi, ifade, cenazeyi köyde defnetme işlerinde sonra abim gelebildi. İşe başladık. Bizim posta Hababam Sınıfı. Herkes bıyık altından bize gülüyor. Elinden iş gelen tek kişi Mustafa abim, o da yok. İsmail abimle Abdurrahman karşılıklı bıçkı çekip çam kesiyorlar. Bıçkıyı eğiyorlar, işlemiyor. Bu kez başlıyorlar birbirini suçlamaya. Herkes beş altı çam deviriyor, bizimkiler birtane bile kesemiyor. Bir hafta sonra Mustafa abim geldi. Önce Abdurrahman'ı karşısına aldı, on dakika sonra kovdu. İsmail abimi çağırdı, onu da postaladı. Tek kişiyle bıçkı çekilmiyor. Çaresiz abim beni denemeye aldı. Gerçekten övünme değil, abime ayak uydurabildim. Onbeş yirmi gün abimin karşısında bıçkı çektim. Hiç azar işitmedim. Abdurrahman çam budarken "uy belim kırıldı" dedi, kendini yere attı. Gece yattığımız yere taşıdık. Biz çalışıyoruz, o yatıyor, beli incinmiş. Yemeği bile yatarak yiyor. Son günlerde ekmek bitti, aç kaldık. Çelebi dayım ise Adana şalvarını giymiş, Farsak karılarının hovardalığına çıkmış. Bizim posta payını bitiremedi, dönüş yaptık. Çelebi dayım bizi azarlamaz mı! Hele o beli kırılan Abdurrahman'ın yaptığını ise Çorumlular bile yapmaz. Haydi gidiyoruz dedik, fırladı ayağa, balyasını sırtladı, herkesin önünde yürüdü. Meğerki hep numaraymış. Çalışmamak için baş vurduğu bir hile imiş. Sonra hesapladım, günlüğümüz yirmibeş kuruşa gelmişti. Günde onbeş saat çalışıyorduk.

Çok ilginç bir öykü aklıma geldi, onu buraya aktarmak istiyorum. Yerini ve yılını hatırlamıyorum. Bir iş sezonunda, üç eski evcik oyunu arkadaş bir araya gelmiş. Mustafa abim (Muhtar), Süslü abi (Tahsildar), Şüküriye Abes (Abbas'ın oğlu Şükrü, tahsildar atı). İlginç bir buluşma. Tahsildar atı rolündeki Şükrü abi çok şakacıydı. Onun da, amcam Şükrü'ye (horoz) benzer bir özelliği vardı. Karşısındaki büyük, küçük olsun farketmez, biriyle konuştuğu zaman "apo cucık bıxe" (amca büllüğünü yesin) iltifatını yapardı. Birgün sabah kahvaltısından sonra Süslü abi ayak yoluna çıkmış. Dönüşte telaşla

abime şöyle demiş: "Ulan Kıce kaç gündür dikkatimi bir şey çemektedir. Arkadaş bütün dışkılar simsiyah. Allah kahretsin benimki de. Kaçgündür arıyorum, gönlüme göre beyaz dışkı bulamıyorum. Bence millette bir hastalık var. Vakit geçirmeden doktora görünsek iyi olur." Abim, "ulan eşek herif ne hastalığı, senin de hiç kafan çalışmaz. Hergün kilolarca siyah zeytin yiyoruz, tabii ki, simsiyah dışkılayacağız" demiş. Bu sohbete kulak misafiri olan tahsildar atı Şükrü, tam üç gün ağzına siyah zeytin koymamış. Ayak yoluna çıkmış. Ve Süslü abiye uzaktan seslenmiş: "Amca büllüğünü yesin Süslüm, gel hele buraya. Beyaz dışkıya hasret kaldığını söylemiştin. Tam senin gönlüne göre beyaz bir dışkı yaptım, gel doyasıya seyret." Gurbetçilik yaşamının renkliliği. İş yorgunluğu böylesi şakalarla hafifletilir.

Abimle üzücü tartışmamız 12 Mart dönemi başlarında oldu. Babamla olan tatsızlık da aynı günlere rastlar. Alıngan yapım nedeniyle köy yaşamım döneminde abimden işittiğim azarlardan kırılmışlığım oldu. Ama hiçbiri 12 Mart dönemindeki kadar derinden olmadı. Birbirimizle kırıcı tartışmalara girdik. Herkes kendi açısından haklıydı. Abim de benden kırıldı. Ve nihayet en sert tartışmamızın olduğu gün ipler koptu. Abim beni evinden kovdu. Onun baskısından çekindikleri için evlerine gittiğim Kayseri'deki öbür akrabalar da huzursuz. İsmail abim Almanya'da. Ama eşi Hatay yengem ve çocukları Kayseri'de. Bu dar günümde korkusuzca bana kucak açan tek akraba Hatay yengem oldu. Kayseri'de fazla kalmaya zaten niyetim yoktu. Bir sahte kimlik temin edip kendimi İstanbul'a attım. Bu ayrılışta kendimce bir karar aldım: Ömrüm boyunca Mustafa abimle konuşmamak.

Ben kayıplara karışınca sebep o oldu denerek bütün suçlamalar abime yönelmiş. Bu kez kendisi, yüreğini buz edici bir pişmanlığın içine girmiş. Tek arzusu, beni bir daha dünya gözüyle görüp barışmak. Bu arzusu gerçekleşti. 1973'te Kayseri'de yakalanmadan önce abimle görüştüm. Konuştuk, barıştık. Hatta birbirimize özeleştiri bile yaptık. Abimin düşün dünyasında epey değişme olmuştu. Devrimci mücadeleye sempati duyuyordu. Dostça ayrılmamızdan kısa zaman sonra yakalandım. İzimi bulmak için tam iki ay didinip durmuş. İstanbul Gayrettepe emniyetinde, "kardeşimin ya ölüsü, ya dirisi" deyip polislere kafa tutunca zorlu bir dayak yemiş. 12 Eylül döneminde ben ve yeğenim Rahmi (İsmail abimin oğlu) aranıyorduk. Bizden ötürü zaman zaman karakola çağırılan abim birkaç kez dayak yemiş. Bunları bana duyurmak istememiş. Abim öldükten sonra Sakine yengemle Hanife ablam bunları bana anlattılar.

Abimle asıl kaynaşmam, askerlik sonrası dönemde oldu. Kısa olan bu beraberliğimizi değerlendirdik. Uzun sohbetler yaptık. Politik konulardan dünya olaylarına, kültür sorunundan kadın ve cinselliğe kadar her konuyu arkadaşça konuştuk. Elbetteki kültür dünyası üzerinde feodal değer yargıların belli bir etkisi vardı. Ama bu etkiler kemikleşmiş bir tutuculuk düzeyinde kattiyen değildi. İleriye hamle yapmaya zihni açıktı. Ölümünden önceki bu güzel bütünleşmemizde onu daha yakından tanıma, değerini iyi anlama fırsatını elde ettim. Tatlı anısını gönlümün derinliklerine saklamışım.

b) menevşe ablam

Bu ablam da Çollo amcamın ilk tebereki, yani ilk çocuğu. Çollo amcam saf biri imiş, bunu tekrar anımsatmak isterim. Menevşe ablam, belli ölçüde babasının bu yanma çekmiş. Saf, çabucak kanan, olur olmaz şeye inanan biri. Eşi İzzete Çako da aynen kendisi gibi saf. "Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş" misali, bunlar da birbirini blmuşlar. İzzet eniştem, çocukluk arkadaşım pısmam (amcaoğlu) İzzet'in öz dayısı. Büyük ihtimal amcaoğlu İzzet, dayısının ismini almıştır. İlaveten saflığını da. Eh, Hasan amcam da safın biriydi. Baba ve dayıdan çifte saflık amcaoğluna miras kaldı. Bizim sülale bir bakıma saflar kabilesi. Sılo dedemden Çollo amcam, babam, Menevşe halam, Mamo dede zaten kardeşlerin safı. Bu saf dededen Hasan amcam, bir ölçüde Hüseyin amcam. Ezo dededen Şükrü amcam. Çollo amcamdan Halil abim (sülalenin şampiyonu), Menevşe ablam, belli düzeyde Hanım ablam. Babamdan bir miktar Zeynep ablam. Hasan amcamdan İsmail abi ve pısmam İzzet. Hüseyin amcamdan Rukiye ve Elif (Cansis = Beyaztenli) ablalar. Aman yarabbi! Meğerki biz Xıdeler saflar takımını oluşturmuşuz. Genç kuşağı pek tanımıyorum. Epeysi de onlardan çıkar herhalde.

Bana öyle geliyorki bu iki safın evliliğinde çöpçatanlık görevi Hanım yengeme düşmüş. Zira enişte İzzet kendisinin kardeşi. Gençliğe adım atışta bir ara İzzet enişte'nin bizde çobanlık yaptığını annemden işitmiştim. Karşılıklı tanıma var. Aile için öyle bilinmez biri sayılmaz. Yani aileye emeği geçen biri. Zannederim onun ailemize damat olmasını sağlayan etkenler bunlar.

Kente göç olayı İzzet enişteyi de köyden kopardı. Adana'nın Sarıçam Mahallesine yerleşti. Ev sahibi oldu. Eniştem ve ablam kentli odular ama kılık kıyafetten tutun zihniyete kadar olduğu gibi köylü

kaldılar. Ablamın köydeki o dağınık kıyafeti Sarıçam Mahallesinde sürüp gitti. İzzet enişte köyden devraldığı elden dikme şalvarını, sarkık ceketini, kalu bela yakalı gömleğini ve hepsinden önemlisi sekiz köşeli şapkasını elden bırakmadı. Menevşe ablam, yukarıda belirttiğim kıyafetinin yanısıra ayağında terlikle kızının düğününe gitti. Enişte'nin kıyafeti zaten değişecek değildi. Menevşe ablamın üç kızı, bir oğlu var. Bu dört yeğenim saflar kategorisine girer.

Enişte'm İzzet saf, ama aklını çok beğeniyor. Kendini dünyanın zeki insanlarından sayıyor. "Ah şu benim oğlum sözümü tutsaydı şimdi lord olmuştuk" dediği zaman adeta yüreğinden kan akıyor. Enişte'm ne diyorsa Menevşe ablam onaylıyor. Yarı saflığından, yarı korku belası. Enişte'm az buçuk kazak, kadın aklını ise hiç beğenmiyor.

Yeğenim Dursun (Menevşe ablamın oğlu) benden etkilenerek ilerici düşüncelere sempati duymaya başladı. Babasıyla epeyce cebelleşti. 1977'nin Nisan'ında devrimci örgütler Adana'da bir miting düzenlediler. Polis saldırdı, 120 civarında insan tutuklanıp cezaevine konuldu. Cezaevini boylayanlar arasında Menevşe ablamın kızı Makbule de vardı. Enişte İzzet ne yaptıysa solcuların belasından yakayı sıyıramadı. Kapıdan kovdu, onlar bacadan içeriye girdiler. Oğlunu bu illetten kurtarma uğraşı içindeyken, oğlanla birlikte kızın da elden gittiğini gördü. Enişte'm baktı ki solcular çok yapışkan insanlar. Çaresiz kalıp kör topal araziye uymaya çalıştı. Bazen küfür etti, bazen hoş gördü, 12 Eylül darbesine dek günler böylecene yuvarlanıp gitti: 12 Eylül öncesi o hareketli günlerde devrimci mücadeleye enişte'min hanesinin belli bir fedakarlığı oldu.

c) huri ablam

Babamın kişiliğine en yakın evlat. Hoşgörülü, sabırlı. Ve fakat kardeşlerin en mutsuzu. Ben annemin karnını tekmeleyip dünyaya gelme devinimi aşamasında iken ablamın düğünü olmuş. Ailenin en güzel kızı ve suna gibi bir gelin. Enişte'm Mahmut, kabileden öte köyün en yakışıklı delikanlısı. Bir o kadar da akıllı. Mustafa abimle karşılaştırılırsa onun tarafı ağır basar. Abimle yaşıt, aynı zamanda birbirleriyle süt kardeşi. Enişte'm Mahmut, Mamo dededen Hüseyin amcamın oğlu. Çocukluk arkadaşım Kenan'ın abisi. Lakin anneleri ayrı. Durumdan da anlaşılacağı gibi enişte'm, dedesi Mamo'nun ismini almış. Ablam evleniyor, üç dört ay sonra enişte'm asker oluyor.

Aynen Mustafa abim gibi. İkinci Dünya Savaşı dönemi, askerlik dört yıl. Kıtlık var, çevrede savaş ejderhası dolaşıyor, Hitler faşizminin zulmüyle dünya kan ağlıyor. Hüseyin amcamın ailesi bizimkinden daha beter yoksulluk içinde. Amcam iki eşli, dirlik bozuk. Ablam böyle bir aileye gelin gidiyor. Dert değil. Çünkü eşini çok seviyor, mutlu mu mutlu. Enişte de aynı tutkuyla ablamı seviyor. İkisi endamlı, akıllı ve iyi huylu. Müthiş bir uyum var orta yerde. Ne demişler? "Gönüller bir olunca samanlık seyran olur." Enişteyle ablamın ev koşulları samanlık düzeyinden birkaç basamak yukarıda. Ama gönülleri uyum içinde.

Enişte aynen abim gibi bir izine geldi, 1947'nin başlarında ise terhis oldu. 1947 Şubatında da terhis olmaları olası. Zira köye gelişleri, konu komşunun bizim evlere doluşları esnasında yerde kar vardı. Baharda enişteyle abim tatlı bir heyecanın içine girdiler.. Eşleri hamileydi, baba olmaya adaydılar. Babamla Hüseyin amcam büyükbabalığa, annem de büyükanneliğe adım atacaklar. Enişte Mahmut'un annesi amojına Arife ilk eşi Ap Xello'dan çocuk sahibi olduğu için, büyük annelik duygusunu tatmıştı. Biz üç amcaoğlunun yaşıtı İbe Şaxane onun torunuydu.

1947 Kasım sonu ya da Aralık başında ablam doğum yaptı, oğlan anesi oldu. Bebeğe Mehmet (babamın) adını verdiler. Eskiden bizim bir geleneğimiz vardı. Bebek oğlan olarak doğarsa bir erkek çocuk, kız olarak doğarsa bir kız çocuk gidip bacadan "hewale mın berdın, bernadınse rojıka we heldışînım" (arkadaşımı bırakın, bırakmazsanız bacanızı yıkarım) diye bağırırdı. Ev sahibi hanım "gel gel" diye çağırır, eline bir çay şekeri ya da bir avuç kuru dut sıkıştırır, baca da böylelikle "yıkılmaktan" kurtulmuş olur. Ablam sabaha karşı doğum yapmış. Annem erkenden sevinçle içeri girdi, "bir erkek yeğenin oldu, koş bacadan çağır" dedi. Amojına Hanım aynı anda İzzet'i haberdar etmiş. Ama amojına Xecik kuralı bozmuş, bir kelle çay şekeri ele gitmesin diya apar topar Kenan'ı bacaya göndermiş bile. Aileden sayıldığı için geleneğe göre Kenan'ın bacadan bağırmaması lazım. Benle İzzet aynı anda evlerimizden fırladık, Hüseyin amcamların bacasına doğru seğirttik. Amojına Xecik'ın "boşuna koşmayın o işi Kenan çoktan yaptı" uyarısıyla zınk diye durduk. İkimiz fena bozulmuştuk. O anda Kenan dışarı çıktı, ikimize nispet olsun diye avucundaki karbeyazı Turhal şekeri kellesini gösterdi. Bu ikinci bozum ise tam cin çarpmış gibi oldu. İzzet'i bilmem ama ben fena olmuştum, hasetten çatlamak üzereydim. Kör pişman

eve döndüm, beni gönderip bozum bozum ettirdiği için anneme bile kinlendim. Bacadan seslenme muradı yıllarca kursağımda kaldı.

Amcamlar köye göçtüler. Biz, Delhesenli Aziz amca ile yukarıda kaldık. Bu arada Aziz amcamın hanımı Gülişan yenge doğum yaptı. Ve lakin dünyaya gelen, kız çocuğuydu. Çay şekeri Zekiye ablama nasip oldu. Amojına Gulişan hastalandı, Gülnaz kızı daha ufacık bir bebekken ne yazıkki yaşama veda etti. Aradan bir yıl geçti ve bir sabah Aziz amca, "xanga Sultan, işew mın jı tera ciranık ani, were cem cirana xe" (Sultan bacı, bu gece sana bir komşu getirdim, komşunun yanına gel) diyerek anneme müjde verdi. Meğer o gece Aziz amca, Alayayla'dan Zeneba Karaali'nin kızı Melek'i kaçırmış. Yeni amojınım genç ve güzel. Gel zaman git zaman derken süreç fazla uzatmadan genç amojın doğum yaptı. Doğuma yardım için gece annemi çağırmışlar. Doğan bebek oğlan. Gerçekten yine sabah vakti idi, bacadan o meşhur seslenmeyi yapmam için annem beni haberdar etti. Koşarak gittim, ama huzurluyum. Çünkü hiç bir rakip yok, çay şekerini avucumda hissediyorum. Aziz amcanın evi iki katlı. Merdivenden damın başına tırmandım ve doğru bacaya. "Hewale mm berdın, bernadınse rojıka we heldışınım" (arkadaşım bırakın, bırakmazsanız bacanızı yıkarım). Galiba üç kez seslendim. Geleneksel anlayışa göre üç kez seslenmek bebek için hayırlı olurmuş. Aşağıdan "were were" (gel gel) diye yanıt geldi. İndim, karbeyazı Turhal çay şekerinden galiba üç kelle aldım, neşeyle eve yöneldim. Amojına Xecik'ın kursağıma tıkadığı murada nihayet nail oldum.

Sakine yengem 1948 Şubatı'nda doğum yapıp kız annesi oldu. Ali kivramın hanımı Elif kivram Ezo dedenin kızıydı, kabilenin güzellerindendi. Bebeğe Elif kivramın adını verdiler. Abimin Elif'i doğarken hangi kızın bacada bağırdığını hatırlamıyorum. Burada bir gelenekten daha söz edivereyim: Bayanlar doğum yaptıktan ilk dört-beş gece bebekle lohusa anne beklenir. İnanca göre "Elike" isimli ve kadın kılıklı bir peri gelip bebeğin yüreğini koparıp yermiş. Bu yeme işi gözle görülmezmiş, ama Elike bu işi yaptığında bebek mosmor olup iki saniyede ölürmüş. Korkudan lohusa kadının ya ödü patlayıp o da ölürmüş, ya da cinlenip deliriverirmiş. Güya Ezo dede Gulık nenenin bir doğumunda iri memeleri ve alt dudağı sarkan Elike'yi gözleriyle görmüş. İri çuvaldızı alıp poposuna batırmaya hamle ederken, şangır şungur sesler arasında Elike kaçıp kayıplara karışmış. Çünkü çuvaldızdan çok korkarmış. Millet bu masallara müthiş inanırdı. Bebek ve anne geceleyin kadın ve kız grubunca beklenirken, ne olur

ne olmaz denip tilki uykusuyla tetikte olan bir iki cesur erkek yedekte tutulurdu. Bu manzaraya Sakine yengemin ilk doğumunda adamakıllı tanık oldum. Her gece beş altı genç kız gözlerini kırpmadan sabaha kadar bebekle annesini beklerdi. Yedek güç ise babam ve abimdi. O zamanlar genç kız olan Hanife ve Zeynep ablam, Cansis Elif, Ana Kamile'nin kızı Sakine, Guliya İboye Suruk'un İsaf'ı ve Sakine yengemin kızkardeşi Gülşeher gece kuşu olmuşlardı. Bu grup gündüzleri biraz kestirirdi, akşam olunca odamıza doluşup yengem için gardiyanlığa başlardı. Bu süre içinde Sılo dedemin yatağını Hasan amcamlara nakletmiştik. Uyumamak için grup sohbetler ederdi. Yanısıra "çüşbendiki"den "ikan ikan kara dikan" ve "gelin oyunu"na kadar uzanan köy oyunları oynardık. Kulaklar her zaman kirişteydi. Çocuksu merakımla saatler boyu uyku gözümden akana dek gardiyan grubunu izlerdim. Sene seneyi kovaladı, gurbetçilik yoğunlaştı, kültür alanında kısmi dalgalanmalar gerçekleşti, Elıke denen sarkık memeli cadı yavaş yavaş ayağını kesti, bebek ve anne semtine uğramaz oldu.

Annemle babamın ruhsal dünyasında yeni bir süreç başlamıştı. Kısa aralıklarla iki torun sahibi olup büyük anne-baba olma duygusunu yaşadılar. Karmaşık bir heyecandı. Anne-babalıktan büyük anne-babalığa terfi ederken yaşlandıklarını anımsadılar, belli bir burukluk esintisinin etkisine girdiler. Ama bundan daha önemlisi, evlat sevgisi benzerli ve yoğunluklu torun sevgisiyle gönül kapıları hoşnutluk coşkusunun serpintisine açılıverdi. Aynı duygular Hüseyin amcamla Sakine yengemin anne ve babası için de geçerliydi. Zira onlar da bu mutlu doğum olaylarıyla ilk kez torun sahibi olma kategorisine adım atmışlardı. Bu dönemde beni, İzzet'i ve Kenan'ı ilgilendiren şey, bacadan bağırıp yamru yumru şekilli Turhal çay şekerine sahip olmaktı. Amca ya da dayı olma bizi pek ilgilendirmiyordu. Fakat bizden büyük amca, dayı, hala, teyzeler için durum farklıydı, onlar da tatlı bir heyecanın içindeydiler.

Bu tatlı süreç kısa sürdü. 1948 baharında Mahmut enişte hastalandı. Hastayı doktora götürme geleneği henüz köyümüze yerleşmemişti. Tüm olanak, köydeki kocakarı ilaçlarından ibaretti. Satlıcan (Zaturiye) sanılarak hastanın sırtına bol bol şişe vuruldu. Çelebi dayım askerde sıhhıyeci olup iğne yapmayı öğrenmişti. Acilen onu getirdiler. Dayımın yaptığı iğneden sonra enişte biraz ferahlar gibi oldu. Bu sırada tüm akraba ve komşular Hüseyin amcamlara dolmuştu. Hesene Pembıxe bir iki şaka yaptı, enişte gülümsedi. İyileşir gözüyle hastaya bakılmaya başlandı. Lakin gece durum kritikleşti. Eniş-

tem müsahibine, rahatsızlığının soğuk algınlığıyla ilintisinin olmadığını, idrar yapamadığı için sancılandığını söylemiş. İdrar yolu tıkanıklığı gibi basit bir hastalık. Şırıngayla bile alınır. O günün köy koşullarında ölümcül oldu. Sabaha karşı idrar torbası patladığı için zehirlenme sonucu kabilenin gözbebeği eniştem yaşama veda etti.

Hüseyin amcamların odası dar olduğundan meftayı bizim evdamına getirdiler. Manzarayı anlatmak güç. Korkunç bir figan. Ak sakallı ve ihtişam görünümlü Seyit Cane gözyaşları arasında "gundino, seba wi genci de begiren" (köylüler, bu genç için haydi ağlayın) dedi. Babam, altı aylık bebeği meftanın üstünde tuttu, "te va sewi işt tere qu" (bunu öksüz bıraktın, nereye gidiyorsun) diye gözyaşı döktü. Bu milletin yüreğini adeta dağladı. Ağıtın dozajı korkunç tırmandı. Kısa zamanda civardaki kürt-alevi köylerden halk evimize doluştu. İlaveten evin önü silme insanla doldu. Her köyün yanık sesli kılamcı kadınları ağıtın içindeydi. Bunlardan Derebaşılı Zeneba Bellı apayrı bir yetenekti. Sözün kısası, ağıtların bülbülü. Bu ozan kadınlar adeta kılam katarını oluşturdular. Ağıt topluluğunun bir köşesinde kılamcılardan biri dörtlüğünü dizelerdi, ardından başka köşede diğer kılamcının dörtlüğü bunu izlerdi, kılam faslı aralıksız ağıta eşlik ederdi. Dramatik boyutu zor betimlenir bir ağıt.

Eniştem öldükten sonra ablam bebeğiyle bizim eve taşındı. Yaklaşık bir yıl evimiz ağıt arenası haline geldi. Her baş sağlığı ziyareti bir ağıtla savuşturulurdu. Geceleri Mustafa abim uyuyamıyordu. Bektaşi kitabını okur, yanık sesiyle deyiş söylerdi ve arkasından uzunca bir ağıt. Huri ablam derin bir yasın içine girdi, adeta üzüntüsünden helak oldu. Her günü ağıtla geçiyordu. Ağır üzüntü nedeniyle tüm bedenini yara bere sardı. Köyün batısındaki Büyük Taşlı Yokuş mevkiinde kürtçe "pung" diye adlandırdığımız iri yapraklı bir ot biterdi. Babam bu ottan bir çuval getirdi. Annem bir kazan dolusu yoğurda bir torba ölçeğinde dövülüp ezilmiş sarmısak kattı. Pung otunu biraz haşladı, sarmısaklı yoğurtla karıştırarak bir bulamaç yaptı, ablamın vücuduna sürdü, bezlerle sarmalayarak oniki saat yatakta tuttu. Köy buluşlu bu doğal ilaç ablamın yaralarını iyileştirdi. Bedensel yaradan kurtuldu, lakin iç yarası hep sürüp gitti. Artık eski güzel gelin değildi, çökmüş, yıpranmış bir kadındı.

Ablam dört yıl bizde dul yaşadı. Oğlu Mehmet'in üstünde titredi durdu. Çocuktum, zaman zaman yeğenimle çelişkiye düşüyordum. Böyle anlarda ablamın azarlamalarıyla karşılaşıyordum. Ablam üzülmesin diye ailenin diğer fertleri de (babam hariç) üstüme geliyordu.

Alıngandım, mutsuz oluyordum. Ablam sevecen ve hoşgörülüydü. Lakin oğlu için hassastı, kırıcı olabiliyordu.

Ölümden iki yıl sonra yavaş yavaş ablamın isteyenleri sökün eylemeye başladı. Tabii ki hepsi müzmin dullardı. Bunlar arasında ana Kamile'nin kocası Seyit Boro da vardı. Fukara Seyit Boro ablama Kerem misali aşık oldu. Bu tutkun aşıklığı sırasında kır bekçilik yapardı. Çobanların ihmaline karşı köyün ekinini gözetler, bunun karşılığında da ekin sahiplerinden hak olarak bir miktar buğday alırdı. Seyit Boro dağ bayır gezer, ablamın üstüne sevda türküleri yakardı. Alevilik erkanına göre Seyit Boro kızına aşık olma aymazlığına düşmüştü. Lakin gönül ferman dinlemiyordu. İnce ruhlu alevi olan babam bu olay karşısında hop oturup hop kalkıyordu. Hepimiz öyleydik. O günlerde Seyit Boro'nu kınamıştım, lakin şimdi özeleştirimi yapar, eskimiş bir katı kurala başkaldırdığı, gönül sesine kulak verdiği için kendisini kutlarım.

Ablam evlenmeyi reddettiği için, isteyenler eliboş dönüyordu. Günün birinde, Karapınar'lı Dursun Ağa'nın yeğeni Niyazi Çavuş ablama dünürcü oldu. Annemle babam, "Niyazi Çavuş mere korri sırane" (Niyazi Çavuş meclis adamı) değerlendirmesini yaparak yeşil ışık yaktılar. Günlerce ablamın burnu dibinde ikna söylevleri çektiler. Gözyaşı arasında nihayet ablam he dedi. karapınarlı topal Ap İsse ve öbür ileri gelenler dünür için bize konuk olmaya geldiler. Seyit Boro bir rezalet çıkarmasın diye ablamı gece yolcu etmeye karar verildi. Gelin ve damat dul oldukları için davullu zurnalı düğüne gereksinim duyulmamıştı.

Geceki dramatik ayrılış sahnesi halen belleğimde. İnanın hatırladıkça yüreğim sızlar. Yeğenim Mehmet dört yaşında, olayın farkında. Hareket için ablam ata biner binmez, Mehmet bacağına asıldı. "Beni de götür" diyerek çocuk hüngür güngür ağladı. Ablamın ezik ağlayışı ayrı bir dert. Dramatik manzara hepimizin yüreğini sızlattı. Aile efradı ve dünür topluluğu ağlamaya iştirak etti. Çözüm çok basit. Çocuk annesiyle gider, iş de biter. Ama herkes geleneğin kölesi. Orada bir babayiğit çıkıp da "yahu, ederim geleneğin içine, alın şu çocuğu yedeğe" demedi. Canı yandığında tanrıya bile isyan eden bu insanlar, o gece geleneğe isyan edemediler. Eli kolu bağlı zavallılar gibi ağlamakla yetindiler. Ciğerine neşter sokulu vaziyette ablam çocuğundan koptu, gitti. Annesinin ardından saatlerce ağlayan küçük Mehmet'i teskin etmek çok güç oldu. Çocuk dört yıldır bizde. Aile fertlerine alışık. Üç dört gün içinde annesinin yokluğuna bizim desteğimizle katlanmaya alışırken, Amojına Xecik pat çıkageldi. Çocuğu alacak. Geleneğe göre

çocuk baba tarafındaki dedeye aittir. Çocuk annem ve babama yapışmış, gitmek istemiyor. Amojına Xecik alınaya kararlı. Annemle babamın kolunu ise gelenek bağlamış. Küçük Mehmet yine yürek yaralayan bir ağlamayla ikinci kopuşa adım attı. Birinci tokatın acısı geçmeden, geleneğin ikinci tokatına hedef oldu. Yine cesaretli biri çıkıp, bu küçücük yavruyu hiç değilse bu ikinci darbeden maalesef kurtaramadı. Çocuk Amojına Xecik'in sırtında ikinci ağıtını yaparak, evimizden uzaklaşıp gitti. Yeğenim Mehmet kırkyedi yaşında ve torun sahibidir. Ben onu her zaman iki halde algılıyorum: O anki hali, bir hafta içinde iki kopuş yaşayan dört yaşındaki hali. O bugün, artık yaşlı sayılır bir baba, ilaveten büyük babadır. Ama aynı zamanda o, annesine ve anneme sarılan, kopmamak için hüngür hüngür ağlayan dört yaşındaki bir öksüzdür. Benim için algılama hep böyle olmuştur, galiba bundan sonra da aynısı olacaktır.

Enişlem Niyazi annemle babamın köy standartlı değerlendirmesine uygundu, "mere korrı sıran"dı (meclis adamıydı). Lakin kahrı zor biriydi. Titizdi, benden birkaç misli fazla alıngandı. Katı tutuculuk düzeyinde gelenekçiydi. Gerçekten köydeki kültürel boyuta göre sözü dinlenir insanlar kategorisindeydi. Titiz, alıngan ve tutuculuk özelliklerine ek olarak bireyciydi. Kendisini herkesten daha değerli bir varlık olarak görüyordu, evde herşeyin onun istek ve ihtiyacına göre biçimlenmesini istiyordu. Bu mızmız yanlarıyla ablamı epeyce ezdi. Enişlem ablasının kızını oğluna istedi. Bir gece güya biri pencerelerinin dışında kibrit yakmış, onun "kim o" seslenişi üzerine kaçıp uzaklaşmış. Kuşkucu enişlem bunu, gelininin kırığı diye algıladı, genç karı-kocayı birbirinden ayırdı. Ölüm anlarına dek gelin ailesiyle (ki, akrabaları) küs yaşadı. Enişlem ablama göre çok yaşlıydı. Babam saf saf arada bir enişlemin yaşını sorardı. O, buna fitil olurdu. Annem manzarayı çakar, "na Qalo (bıre ihtiyar), sen bilmiyor musun ki, damat Niyazi bir iki sene oğlumuz Mustafa'dan büyüktür" şeklindeki asılsız açıklamalarla enişlemin yüreğine su serperdi. Buna can simidi gibi sarılan enişlem, "hay ağzına sağlık kaynana, tam da öyle. Yahu kayınbaba, vallahi da, billahi da, tillahi da ben küçüğüm, ama dertler beni kocattı he! Be birader bir türlü bu kayınbabamı buna ikna edemiyorum" diyerek serzenişlerini sıralardı.

Bebekler kız ve oğlan olarak dünyaya geldikten sonra enişlem Mahmut'la Mustafa abim, "bunlar birbirine beşik kertmesidir" diyorlar. Kör geleneklerden biri de buydu. Enişlem öldükten sonra tanrı buyruğuymuşcasına abim bu gelenekçi sözkesimine kuvvetlice sarıldı. Çocuklar büyüyüp ergen yaşa geldiler, lakin evlilik yönünde is-

teksizdiler. Ne çareki her ikisinin boynunda beşikkertme tuğu asılı, kıpranacak halleri yok. O günlerde hiçbirimiz bu geleneğe karşı çıkacak bilinçte değiliz. Aile büyükleri üzülmesin diye Elif ve Mehmet kupkuru bir ruhla evliliğe adım attılar. Tantanalı ve mutsuz bir evlilik oldu ve duyuyorumki şu sıralar daha bozulmuş.

Huri ablam hiçbir zaman, abisinin kızı olan Elif gelininden güler yüz görmedi. Kaç senede bir oğlunda geçirdiği kısa misafirliklerde yeğenim Elif'in yüzü turşuya dönerdi. Huri ablamın Elif'in üzerinde bir kaynanalık iddiası yoktu. Masrafa yol açacak özel bir isteğide olmazdı. Torunlarını kucağından indirmez, hatta ev işinde Elif'e destek olurdu. Zaten kalacağı süre, bilemedin bir ay. Kadıncağız ne yapsa Elif'in suratı asık. Ablam istemezdi, fakat oğlu zorla kendisine bir iki parça giysi alırdı. İşte o zaman yeğenim Elif'in yüzü daha da gerilirdi. Ama aynı Elif evini annesine verse of demezdi. Annesine kıymet vermesi iyi bir şeydi. Mehmet de kaynanasına (halası) yapsaydı acaba batar mıydı? Ezik bir kadındı, hele de gelininin sıcak ilgisine gereksinimi vardı. Elif yeğenimi fazla suçlayamam, zira gelenekçi kültüre göre biçimlenmişti, gelinle kaynana dostça kaynaşamazdı.

Ben askerde iken ablam felç oldu. Eşi ve üvey oğlu doktor için Kayseri'ye götürmüşler, Mustafa abimin üstüne atıp köye dönmüşler. Abim, beş altı ay süren iyi bir tedavi ve bakımla ablamı felçlikten yarı-felçlik haline getirmeyi başardı. Ablam konuşabildi, hafifçe gezebildi, yemeğini kendisi yiyebildi. Köydeki evi sahiplenmedi, tedavi için kuruş harcamadı. Abimin parasal olanakları kısıtlı. Bereket versin Hanife ablam Almanya'da. Ailenin Bozatlı Hızırı. Kim sıkıştıysa ona sığındı. O da hiç kimseyi geri çevirmedi. Huri ablamın tedavisi, Hanife ablamın parasal desteği, Mustafa abimin aylar süren hizmet ve masajlarıyla gerçekleşebilmiştir. Abim "benden bu kadar" dedi, enişte Niyazi'nin gelip almasını bekledi. Köyden ses seda çıkmadı. Oğluna sığınma yolu ablama göründü. Gelininin vaziyetini biliyor, lakin gidecek başka yeri yok. Askerliği bitirdim, yerim yurdum yok. Bazen İzmir'de oyalanıyorum. Yeğenlerim Elif ve Mehmet ben cezaevinde iken daire alıp İzmir'e yerleştiler. Diğer akrabalarda ve Elif'te kalıyorum. O ara ablam İzmir'e getirildi. Elif'in ona karşı soğukluğunu gözlerimle gördüm. Mehmet eşiyle zaten sürekli çelişkili. O sırada iflas etmişti. Adam meteliğe kurşun sıkıyor, kendi derdine düşmüş, annesiyle ilgilenecek halde değil. İzmir'in uzağındadır, eve uğradığı yok. Elif galiba beş altı ay sonra ablamı köye gönderdi. Eniştem Niyazi de artık hasta ve el bakıcı.

Mustafa abim beyin kanaması geçirip aniden öldü. Birkaç yıl sonra Hanife ablam öldü. Mehmet kendi derdinde, annesini hatırlamıyor bile. Ablam köyde, ama temelli ortada değil. Sağolsun belli ölçüde üvey oğlu sahiplenmiş. Yanısıra tüm Karapınarlılar, özellikle Haciye Dursunağa ve eşi Xaltiya Emmik (Emine teyze). Daha başında demiştim: ablam belli ölçüde babamın benzeri. Çadıryerililer babamı nasıl sevdilerse, Karapınarlılar da ablamı öyle. İyiliksever komşularının sayesinde orta yerde temelli sürünme cefasına düşmeden ablam yaşama veda etti. Burada tüm Karapınarlılara teşekkürümü belirtmek istiyorum. Annesi öldükten sonra yeğenim Mehmet masraf edip mezarını yaptırmış. Köye fırlatıldıktan sonra annesini bir kez dahi ziyaret etmeyen ve beş kuruş göndermeyen Mehmet, kadın öldükten sonra harekete geçmiş, masraflar yapmış. Boşuna yapmış. İşte mantıksızlığımız. İnsanlar öldükten sonra değerleniyor.

d) halil abim

Yalnızca kabilenin değil, Çadıryeri'nin, hatta komşu kürt-alevi köylerin en safı. Ona "saflık abidesi" demek doğru olur. Mustafa abim ona bir lakap takmıştı, her zaman onunla hitapederdi: Lessek. Silo dedemin yamuksu ve oluksu bir ağaç kaşık oyma keskisi vardı. biz buna kürtçe lessek derdik. Hakikaten Halil abimin çene ve yüz şekli az buçuk bu aleti andırıyordu. Ap Bedo gibi Mustafa abim de lakap kaşifi sayılırdı. Dedemin bu kaşık oyma aletinin kürtçe adını Halil abime takıvermiş.

Çollo amcamdan olan bu saf abim o kadar iri yarı değildi. Fakat müthiş kuvvetliydi. Halil abimin kuşağından Reşoye Ap Memeçavuş, köyün en kıyım delikanlısıydı, oldukça da kuvvetliydi. Bir gün Halil abimle güreşe tutuşmuş. Karşılaşma dakikalarca sürmüş. Sonunda Halil abim bu iri kıyımı öylesine güçlü yere çalmış ki, Reşo'nun arkası cart etmiş. Bir başka bedensel özelliği, teninin pürtüklü olmasıydı. Buna özgü lakabı "mırdonek" idi. Yani kepek tenli. Lezzetine doyamadığı şey, kaynatılıp soğutulmuş patatesi tuza bandırıp lup etmekti. Büyük bir tencere dolusu patatesi bu şekilde yalnız başına yer bitirirdi. Biz fakirdik, ama bostanımız bol olduğundan, patates yönüyle köyün zenginiydik. Halil abim tencereler dolusu patates devirirdi, lakin yine de gözü açtı. Annemi az patates pişirmekle eleştirir, hiçbir kez doyasıya yemediğinden yakınırdı. Ben küçüktüm,

yine bir patates mevsimiydi, Halil abim Çukurova'ya gitme hazırlığı içindeydi. Annem bir kazan dolusu patates kaynattı, bizlere yasak koydu, hepsini Halil abim yiyecekti. Pişim sonunda annem kazandaki patatesleri yere boşalttı, bir tümsek oluştu. Hepimiz seyre oturduk. Kızlardan biri bir tas tuz getirdi, Halil abim girişti patates tümseğine. Soydu, tuza bandırdı, lup etti ve yeme işi bir saat sürdü. Birkaç kez geğirdi, "hıh, bu sefer doydum" dedi. Kazan ancak yarılanmıştı. Kalan yarıyı erzak torbasına koydu, "ya allah" deyip sırtına attı, Çukurova yolculuğuna hamle yaptı.

Nuri Özkan dayının büyük kızı Melek, Halil abimin kuşağındandı, köyün bir numaralı güzeliydi. Halil abim ona delicesine aşık oldu. Anneme baskı yapardı ki, "amcama söyle gitsin istesin" diye. Annem. "oğlum Halil, sen nerde, Melek nerde? Herkes dengi dengine. Bırak bu sevdayı. Kendi denginden birini seç, gidip isteyelim" derdi. Derebaşı'nda Seydaliye Derewçin (Yalancı Seydali) vardı, sözde muska yapardı. Halil abimin epey parası bu yalancının kesesine aktı. Melek'i kendisine sevdalandırmak için Halil abim, ikide bir Derebaşı'nın yoluna düşerdi. Her seferinde yalancı Seydali aynı şeyi tekrarlardı: Bu muska işi bitirecek, Melek kendiliğinden sana gelecek. Saf Halil abimi kandırmak, dünyanın en basit işiydi. Yalancı Seydali'nin fazla dil dökmesine gerek yoktu. Halil abimin Seydali patentli bir muskasını bizimkiler aşırdı. Açıp bakacaklar, şayet eski yazılıysa, meta Pembıx'ın damadı Ap İbik'e okutacaklar. Bakmışlar ki, yalancı Seydali eski yazıya bile gerek duymamış, yeni yazıyla bir kağıt parçasına kopye kalemiyle şunu yazmış: "Halil bekliyor, Melek gel." Arapça uyduruk bir dua dahi değil.

Gel zaman git zaman derken Halil abim evlenebildi. Yukarı Derebaşı'nda İsmaile Balo'nun kızı Menevşe'yi istediler. Hemen düğün oldu. Annem zıplayarak gelini karşıladı, manga farsakan'ı (farsak ineği) armağan etti. Bakmaya giderken, Halil abimin Menevşe yengemi beğeniş kıstasları da ilginç. İlk gördüğünde yengem sacda ekmek pişiriyormuş. O anda üstünde renkli bir entari varmış. Birincisi entarisi, ikincisi yengem ekmek açarken merdane kullanışı hoşuna gitmiş. Bunun üzerine Halil abim içinden "hıh, bu kız iyidir" diyerek karara varmış.

Halil abim değişik yerlerde ikamet etti. Evden ayrıldıktan sonra bir süre köyde yaşadı. Sonra, yengemin köyü Yukarı Derebaşı'na göçtü. Arkasında yeniden Çadıryeri. Adana'nın Kozan ilçesi ve nihayet Adana. Meydan Mahallesi'ne yerleşti, ev sahibi oldu.

Adana'daki düzen tamamen Menevşe yengemin çaba ve katkısıyla gerçekleşti. Halil abim inşaat ustasıydı. Kış yaz demez, aralıksız çalışırdı. Ben ilkokulda okurken Halil abim Derebaşı'ndan Çadıryeri'ne (bizim köy) geri gelmişti. Mustafa abim Edirne'de iş almıştı. Halil abimi yanına aldı. İkisi iyi bir kazançla köye döndüler. Parası bol olduğu için Halil abim iki kol saatı satın almıştı. Birinin rakamları fosforluydu. Fosforluyu kendisi aldı, öbürünü yengeme verdi. Bu sırada en sevdiği şey, karanlıkta saatının parlayan fosforunu seyretmekti. Baktıkça "çık çık" der, başını sallar, parlayışına hayret ederdi. Gurbetten köye dönüşte paketlerle çay ve şeker getirmişti. O kış Halil abim gece gündüz çay sefası yaptı. Uykusu hafifti, bir çıtırtı olduğu zaman "ıhın" diyerek fırlayıp yatakta doğrulurdu. Acaba neyin nesidir diye meraka düşer, yarım saat kulak kabartırdı. Kendi kendine "hıı!, hıı! şeklinde konuşarak yorum yapardı. Ve nihayet bir şeyin olmadığı yargısına varırdı. Bu rahatlamanın ardından baş parmağıyla bir burun deliğini kapatıp öbürüyle evin tabanına fışt diye sümkürürdü, sonra aynı yöntemle diğer burun deliğini boşaltırdı. Bu işi yaptıktan sonra, "ya allah" deyip kafasını yastığa kor ve hemen dalardı. Ama onbeş yirmi dakika sonraki bir çıtırtı sesiyle biraz önce belirttiğim süreci tekrar yaşardı. Halil abimin uykusu böyle idi.

Bu saf abimin müsahibi, Kankallı İsmail amcanın oğlu Dursun'du. Herkes ona "Gule Boççо" derdi. Ya da kısaca Boççо (kuyruk). Dursun ismi az kullanılırdı. Halil abimin müsahibi olması dolayısıyla abim sayılır. Boççо abimin iki tipik özelliği vardı. Bir "nermoş nermoş" (yumuşak yumuşak) konuşurdu. İki, çaktırmadan bu yumuşaklığın içine müthiş yalanlar sıkıştırırdı. Kankallı İsmail amca, oğlu Boççо'nun yalanlarından öylesine bıkmış ki, serzenişini şöyle dile getirmiş: "Be hey evi dini yıkılasıca, bari yalanlarına biraz dikkat et. El yalan söylerken büyüklerini alta, küçüklerini üste kor, yalan duvarları hemen yıkılmaz. Bizim körolasıca küçüklerini alta, büyüklerini üste kor. En üstüne ise kaya gibi koca bir yalanı güm diye bırakır, yalan duvarı gurrr diye devriliverir. Eee canım sende elin gittiği yoldan yürüsen ne olur sanki!... Yok, bizim evi dini yıkılasıca öyle yapmaz, bildiğine gider. Yalanlarını toparlayıp gizlemekten bıkmışım artık."

Yalan dolanla Halil abimi kandırıp paracıklarına ara sıra konan açıkgözlerden biri de müsahibi Boççо idi. Yumuşak sesiyle "bıre" (kardaş) dediği zaman Halil abimin yelkenleri iniverirdi. Öylesine çok kandırmıştıki, umulmadık birşey olmuştu, bu saf adamın gözleri

birazcık açılıvermişti. Boçço abimin canı sağolsun, yepyeni bir yalanı devreye sokardı. Örneğin, müsahabinden biraz para koparmak için elinde bir bayan resmiyle Boçço birgün gelir. Resmi sakız paketinden elde etmiştir. Hani minnacık sakız paketini açıyorsun, sakızla birlikte bir artist resmi çıkıyor, işte ondan. Şimdi yalanın kıyaklığına bakalım: "Bıre, sana bir sır vereceğim, bu bayan benim gizli eşimdir. Biz yıllardır beraberiz, bir de beş yaşında oğlumuz var. Benim gizli hanımımın büyük bir çiftliği var. Traktör, kamyon, taksi ve arazi jipi ekstradan. Birgün araziyi göstermek için beni jiple gezdirdi. Git git tarlalar bitmez, ucu bucağı yok. Jipi tarlanın içinde sürerken bir öpücük benden, bir ondan derken yuvarlandık, ama burnumuz bile kanamadı. İşte böyle bıre, ne günler yaşadık... Görmeye gideceğim, elim dar. Sıradan bir kadın değil, eli boş gidilmez. Sen kardaşçığına biraz para ver, ben dört beş misli fazlasıyla sana öderim. Hem koca çiftlik, bitermi... Sana arazi, ev veririz, sürünmekten kurtulursun. Zaten hep bir çiftlik hayaliyle yaşıyorsun. İşte kısmet önünde" Halil abimin tereddüdü tam giderilmemiş. "Doğru mu söylüyorsun?" diye üsteler. Boçço, "haydi diyelim yalan söyledim, ya bu fotoğraf da mı yalan söylüyor" der ve taşı gediğine koyar. Halil abim, "he, işte şimdi inandım" diyerek cüzdanı cebinden çıkarır. Bazen de Boçço yağ çekerdi Halil abime ve bunun için yalanlar kıvırırdı. Örneğin, Melek'in kendisini delicesine sevdiğini, bunu bizzat ondan duyduğunu yeminlerle tekrarlardı. Melek seni seviyordu deyin, Halil abimin canını alın, vermeye hazırdı. Böyle anlarda yine cüzdan cepten çıkarılırdı. Boçço parayı aldığı zaman borç derdi, ama hiçbir zaman ödemezdi.

Bir yaz sezonu Mustafa abim, İstanbul'un Çatalca ilçesine bağlı Hadımköy'de taşaron olarak iş aldı. İsmail ve Halil abimi beraberinde götürdü. Bunun dışında akraba ve komşulardan gidenler vardı. Aynen Edirne işinde olduğu gibi iyi bir kazançla döndüler. Yalnız dönüş yolculuğu kavgalı geçmiş. Şöyle ki, Ankara'da aktarmalı olacak şekilde İstanbul'dan Kayseri'ye otobüs bileti almışlar. Ankara'daki aktarmada şirket ekstradan para istemiş. Resmen üçkağıtçılık. Mustafa abimle şirket yetkilileri arasında sert tartışma çıkmış ve kavgaya dönüşmüş. Bir yazıhanede bizimkilerle şirketçiler arasında kıyasıya bir kavga başlamış. Herkes yumruk sallamış ve yemiş. Halil abim bunların dışında. Kuvvetli bir adam. Bırak yumruğu, Reşo'yla güreşinde olduğu gibi kucaklayıp yere çalsa, en azından birkaç kişinin defterini dürerdi. Velhasıl Halil abim

bir türlü kavganın elemanı olamamış. Dövüş bittiğinde bizimkiler Halil abimi, yazıhanenin ortasında sağ eliyle bir sandalyeyi havaya kaldırmış vaziyette bulmuşlar. Kavganın öyküsü yolda konuşulmuş. Herkes pozisyonunu anlatmış. Sıra Halil abime gelmiş. "Ulan lessek, elinde sandalye yazıhanenin ortasında niye öyle heykel gibi durdun, hiçbir halt karıştırmadın" diye Mustafa abim sormuş. Halil abim, "hiç sorma, neyle vurayım diye bir türlü karar veremedim. Yumrukla vurayıp dedim, ıh, etkisi zayıf olur diye vazgeçtim. Sandalyeler gözüme ilişti. Kaptım birisini hızla havaya kaldırdım. Tüü, küt yukarıda tavana değdi. Öyle canım sıkıldıki yazıhaneyi yapan ustaya. İnsan tavanı biraz yüksek yapardı. Kendi kendime dedim, ah şimdi kavga yüksek tavanlı bir yazıhanede olacaktı ki. Sandalyeyi tam yukarıya kaldıramıyorum. Kaldırmadığım için gönlüme göre bir kuvetle adamların tepesine indiremiyorum. Elimde sandalye öyle havada kaldı. Vursam darbe hafif olur. Bunun için değer mi diye düşündüm, bir türlü karara varamadım. Hafif de olsa acaba vursam mı diye tekrar düşünürken kavga bitmişti. Tüh, yazıhanenin tavanı keşke yüksek olsaydı. O zaman bir vuruşta adamları sinek gibi yere yapıştırırdım. "Kabahat Halil abimde değil, yazıhaneyi yapan "akılsız" ustadadır. Günün birinde yazıhanede kavga olacağı, gönüle göre bir darbe için sandalyenin azami şekilde havaya kalkması gerekeceği olasılığını gözönünde bulundurmalıydı. Halil abimin bu gereksinimi, tüm mimar ve mühendisler için bir uyarı olmalı. Birşey yapılırken yalnızca bilince çıkmış gereksinimler değil, olasılık dahilinde olanlar da dikkate alınmalıdır. Alınmazsa Halil abim düşünceli daha bir çok kavgacının canı sıkılacaktır.

Daha önce, iki yaz tatilinde Mustafa abimin Isparta'daki işine gittiğimi belirttim. Buradaki ikinci iş sezonuna Halil abim de iştirak etmişti. Tabii Mustafa abimin zorlamasıyla. Bir ara Halil abim rahatsızlandı, şantiyede kaldı. O yıl abim Paşaye Genco'yu (iş bitirici Cemale Genco'nun abisi) aşçı olarak yanına aldırmıştı. Paşa harika yemekler yapardı. Niğde'deki ikinci iş sezonunda da sağır Paşa emmi aşçı olarak gelmişti. Yan gelip yatmak için şantiyede bazen de ben kalırdım. Bir şey dikkatimi çekti. Halil abim, şantiyenin kapısından dışarıyı görecek şekilde yüzüstü yatağına uzanır, sürekli karşıdaki tarlalara bakardı. Bu durum saatlerce sürerdi. Arada sırada iç çeker, "teh" der, başını sallar, "cık cık" ederdi. Nedeni anlaşıldı. Enazından bir kilometre uzakta kadınlı-erkekli bir grup ekin biçiyordu. Bayanlardan birinin giysisi koyu sarı renkteydi. Meğer Halil abim bu ba-

yana tutulmuş. Başladık birlikte durum değerlendirmesine. "Yahu Halil abi, bayan onazından bir kilometre uzakta. Yüzünü, şekil şemalini görmüş değilsin. Nasıl aşık olabilirsin" dedim. Halil abim, "teh şu bizim Ali"ye bak. Entarinin güzelliğini görmüyor musun? Nasıl da pırıl pırıl parlıyor. O entariyi giyen kadın hiç çirkin olur mu" diyerek beni yanıtladı. Akşam Mustafa abim şantiyeye döndü. "Ulan lessek, daha iyileşmedin mi" sorusunu yöneltti. Halil abim, "daha birkaç gün yatmam lazım" dedi. Yatmasına yatsın, tarla bitmiyor, sarı entarili bayan her gün karşıda, bizim saf iç çeke çeke verem olacak. Baktım Halil abim kötüye gidecek, çaresiz durumu Mustafa abimin kulağına çıtlattım. Ertesi gün Mustafa abim, "haydi giyin lessek, yeter istirahat, doğru işe" dedi, Halil abimin itirazına aldırmadı.

Halil abimden bir ilginç öykü daha. Yaz mevsimi. İnşaat, pamuk derken, Adana tıka basa mevsimlik işçiyle dolmuş. Halil abim sabah erkenden Küçük Saat'teki amele pazarına gitmiş. Hızlı yürüdüğü için işçi pazarında arkadan bir kadına toslamış. Kadın kapaklanmış, bu da üstüne. Kadının üstünde kısa bir istirahattan sonra kalkmış. Nezaket kuralını elden bırakmayarak kadını kaldırmış, bir an yüzüne baktıktan sonra "teşekkür ederim" demiş, uzaklaşmış. Akşam eve döndüğünde bu öyküyü yengeme anlatmış. "Meşe Meşe hiç sorma. Bu sabah amele pazarında acele yürüdüm, dikkatsizce çarpıp bir kadını devirdim, üstünde de ben. Kalktım, kadını kaldırdım, teşekkür ederim dedim. Nasıl, iyi demiş miyim?" Yengem, "yanlış söylemişsin Halil, hiç o durumda teşekkür ederim denir mi? Özür dilerim demeliydin" Bunun üzerine Halil abimin jetonu düşmüş, uzunca "peee, tuuuff!" demiş, birkaç kez dizine vurmuş, yaptığı gaftan epeyce mahçubiyet durmuş.

Halil abimin en büyük hayali, hayatta çiftlik sahibi olmaktı. Buna giden kolay yolu kendince tespit etmişti: Çiftlik sahibi dul bir bayanla evlenmek. Kulağı kirişteydi. Kazara sağdan soldan "kadın dulmuş, üstelik koca çiftliği varmış lakırdısını duysa "ııh, uuuu, nerdeymiş bu kadın" diye sorar, söylenti uğruna papuç eskitirdi. Yengeme şöyle derdi: "Meşe ben kafaya koymuşum. Mutlaka çiftlik sahibi bir dul kadın bulur, seni boşar, onunla evlenirim." Yengem, "tamam Halil, ben de ararım. Yeterki o güne kadar ele bedava çalışma, hakkını al, birazını da bize ver" derdi.

Bir dönem Halil abim, Adana'nın Yumurtalık ilçesine bağlı Zeynepli köyünü iyice mesken edindi. Zannederim üç dört yıl bu köyde çalıştı. Emek karşılığının dörtte birini ancak alabildi. Dörtte üçü ber-

havaya gitti. Zeynepli köyün kurnaz sakinleri, Halil abimin saflığını keşfettiler, kandırıp bedavaya çalıştırdılar. İyi bir inşaat ustasıydı. Halil abimi en çok sömüren, Zeynepli'nin dul ya da oynak kadınları idi. "Seninle evlenirim" deyip, Halil ustanın emeğiyle bedavadan ev kondurdular. Beş altı ayda bir Menevşe yengem kardeşi Kemal'i yanına alarak Zeynepli'ye gider, şikayet etme tehdidi benzeri yöntemlerle bir miktar para koparırdı. Böyle anlarda Halil abim, "na Meşe senin burada ne işin var? Bedava çalışıyorsam seni ne ilgilendirir" deyip, kendisini sömürenin safında yengeme karşı tavır alırdı. Halil abim, oğlu Zeynel'i çok severdi. Yengem bazen de Zeynel'i gönderirdi. Zeynel, "baba biz perişanız" derdi, Halil abim harekete geçip bir miktar para koparırdı. Abim, oğlu Zeynel ile küçük kızı Suna'yı çok severdi. Diğer kızı Günay'a karşı soğuktu. Yeğenim Zeynel evli, bir çocuk babası, Hamburg'da oturur. Araba tamirciliği en büyük hobisi. Her iki kız yeğenim de evli, çocuk sahibi, ülkede yaşıyorlar.

Yine bir dönem Halil abim, Adana'nın içinde günlük yövmiyeye gidermiş. Çalışkan biriydi, lakin nedense o yıl tembelliği tutmuş. Sık sık işten kaytarıyormuş. Cepte para suyunu çekince yengemden sigara parası istermiş. Bir, beş derken yengemin canına tak etmiş. "Halil, bundan sonra sana sigara parası yok. Git çalış, sigaranı kendin al. Kocaman adamsın. utanmıyor musun sigara parası için kadına el açmaya" demiş. Bu eleştiri Halil abimin çok zoruna gitmiş, erkeklik gururunu incitmiş. "Hıı hıh" demiş, hemen o dakikada sigarayı bırakmış, artık işe hiç gitmez olmuş. Yengem bakmış ki, hal felaket. Tek çare, Halil abimi tekrar sigara tiryakisi yapmak. Hergün bir paket getirip, habire sigaranın reklamını yaparmış. Hayli çabadan sonra nihayet Halil abimi ikna etmiş de yeniden sigaraya başladığı için, çar naçar mala ve çekicini alıp amele pazarına uzanıvermiş.

Halil abim ona buna epeyce bedavaya çalışmış. Bir keresinde de inadı tutup, alacak yüzünden iki kişiyi mahkemeye vermiş. Biri genç, biri yaşlı. Gençte epey alacağı varmış, yaşlıda ise yalnızca beş lira. Tabii tarih bir hayli eski. Avukat parası, şahitlerin harcırah masrafı derken dava tuzluya patladığı gibi, uzayıp gidiyormuş da. Birkaç duruşmadan sonra Halil abim genç olan davalının yakışıklı biri olduğunu farketmiş. Bunun üzerine "pee, ben ne yapıyorum yahu! Ne kadar da yakışıklı. Böyle bir gence kıyılır mı? Yazık değil mi mahkemelerde sürünsün! Gözü çıksın paranın" der ve hemen davadan vazgeçer. Lumpen genç teşekkür bile etmez. Olsun, problem değil,

yakışıklı ya, sen ona bak. Yaşlı davalı ise çirkin biriymiş. Yalvar yakar olmuş, ama Halil abim asla insafa gelmemiş, çünkü adamın tipsizliğine antipati duymuş. Beş lira davası tam beş yıl sürmüş, Halil abime beşyüz liraya malolmuş. Olsun, sonunda çirkin adamı beş lira ödemeye mecbur etmiş ya, sen ona bak.

1977 yılında örgütsel faaliyet alanım Güney idi, ekseriya Adana'da bulundum. Halil abime çok giderdim. Aşiretten komşuları vardı, oraya gitmemden korkup yengeme baskı yaparlarmış, beni evine almasın diye. O bu baskılara teslim omadı, bana duyurmadı bile. Benim endişem, saflığından dolayı Halil abimin ağzından birşey kaçırabileceği noktasında idi. Sır saklamasını asla beceremeyen bu saf adam, inanınız bu konuda sır küpü oldu, ağzından en küçük bir sızıntı kaçırmadı.

Onun komik bir olayı da, evlerinde yatmam sırasında oldu. Halil abim gece, kendi hoşuna gidici bir rüya görmüş. Sabahleyin yatakta doğrulur doğrulmaz, "Meşe Meşe bu gece bir rüya gördüm ki, o biçim" dedi. Yengem, "gören gözler aydın olsun Halil, nasıl bir rüya, hele anlat bakalım" diyerek anlattırma zeminini oluşturdu. Abim, "heh, cık cık cık" şeklindeki hayretlerini belirtip, bir iki kez başını salladıktan sonra anlatmaya başladı: "Meşe bir ormandan geçtim, sana ne diyeyim, cenneti ala. Kuşlar cıvıl cıvıl ötüşür, belki de cennetin kuşlarıydı. Ormandan epey yürüdükten sonra karşıda bir konak gördüm. Konağın etrafında bir boşluk var, çayır çimenle kaplı. Konağın sağ ve solunda süt beyazı renginde şırıl şırıl sular akıyor. Kendi kendime dedim ki Hızır burada olmalı. Oğlum Halil konağın içine gir, Bozatlı Hızır'dan murat iste. Meşe kapıyı açtım ki, içerde kıpkırmızı bir halı serili. Sağ ayağımı eşikten aşırıp halıya bastım, üüüüf, gıcır gıcır ses çıkardı. Meşe o nasıl sesti öyle, gıcır gıcır. Hani ayağım daha değer değmez halı gıcır gıcır... Halla halla, yahu o nasıl halıydı öyle gıcır gıcır ses verdi." Halil abimin "gıcır" tekrarları komiğimize gitti, güldük. Yengem, "Halil, sol ayağını da eşikten içeriye at, gıcırı geç, ondan sonra ne oldu" diye sordu. Abim yine, "Meşe Meşe halıya basar basmaz gıcır gıcır" deyince, temelli makaralarımız gevşedi, gül babam gül, gözlerimizden yaş aktı, karnımızı tuttuk. Bu arada Halil abim gözlerini sabit bir noktaya dikmiş, gıcırları tekrarlıyordu. Yengem belki yirmi kez zorladı, "gıcır gıcır, sonrası ne oldu" diye. Ve her seferinde Halil abim gıcırla başlangıç yaptı, gıcırla da bitirdi. Kafası halıya, dili gıcıra takıldı kaldı. Eşiği bir türlü aşamadı. Artık bizde hal kalmadı. Gülmekten ka-

burgalarımıza sızı girdi. Halil abim hala gıcırlarla meşgulken, yengemle kendimizi dışarıya attık. İçerde kalırsak bayılabiliriz diye korktuk. Ertesi sabah yengem, "ee Halil, bugün artık gıcırı aşman lazım, dün kaldığın yerden devam et, sonra ne oldu" diye soru yöneltti. İnanır mısınız, Halil abim yine gıcıra takıldı, bizi katmerli bir gülme krizi aldı, doğru dışarıya. Abime artık gıcırın sonunu sormadık.

Ben, 12 Eylül döneminde cezaevindeyken, Halil abim trafik kazasına kurban gitmiş. Galiba bir şey onarmak için bisikletiyle Menevşe ablama gitmiş. Onarımı yapıp bisikletle eve dönerken araba çarpıp paramparça etmiş. Saf abimin ölümü böylesine hazin olmuş. Zira böylesi ölümler insana daha fazla tesir eder.

c) fatma ablam

Fatma ablamı, gerçek anlamıyla, yakalanmadan önce 12 Eylül'ün başlarında tanıdım. Okuma yazması olmayan, ama bir aydın gibi olaylara yaklaşan bu ev hanımına nasıl bir ad takayım diye günlerce düşündüm, sonunda buldum; Ailemizin filozofu. Hayran oldum bu kadının pırıl pırıl zekasına. Olaylara yaklaşımı, onları değerlendirişi harika. Felsefi, sosyal siyasal, kültürel kavramları bilmez. Çünkü okuma yazması yok, kitap okumamıştır. Herşeyi, sıradan insanların günlük yaşamda kullandıkları yalın terimlerle açıklamak durumunda. Öylesine bir açıklayışı varki, bu sıradan sözcüklerle zengin bir içeriği dinleyicinin mantık sofrasına sunabiliyor.

Ablam bu kültürü nasıl edindi, buna bakmak lâzım. Bu vesileyle onun yaşantısında küçük gezintiler yapmamız icabeder. Çollo amcamdan üçüncü kardeş, Fatma ablamdır. Dört kardeştirler. Üç bayan, bir bay. Menevşe ablamla Halil abimin saflıklarını sergiledim. Belli ölçüde Hanım ablam da saftır. Bunların üçü, saf tipler olan Çollo amcam, babam ve Menevşe halama çekmişler. Lakin Fatma ablam farklı. Pırıl pırıl zekasıyla enişte Mahmut ve Mustafa abime benzerlik arzediyor. Temiz kalplilik, iyilik severlik, hoşgörülülük, barışıklık yönleriyle babamdan özellikler kapmış. Şüphesiz babamla tam çakışmıyor, birçok noktada kesişiyor. Örneğin, babam, biraz İsa peygamber gibiydi. Yanağının birine vurulduğunda öbürünü uzatırdı. Hoşgörüsü normal sınırların dışına taşar, kötüye kullanılmasına olanak sağlardı. Fatma ablam böyle değildi. Babama benzer özelliklerini başkalarına bilinçli sunardı. Hakedeni nasiplendirir, etmeyene ise zırnık koklatmazdı.

Fatma ablamın düğünü, birbuçuk yaşındayken bizim kara kociden kaçıp düştüğüm döneme rastlar. Fakat nedense hiç hatırlamıyorum. Yalnız taze gelinlik anlarını sisler arasında anımsar gibiyim. Gözümün önüne gelen ilk görüntüsü, evlerinin önündeki yassı taşın üstünde "kulung"la (balyoz) keweng dövmesidir. Bu ablam, babamın müsahibi (babalığım) Aliye Delesen'nin gelinidir. Büyük oğlu Eyup'la evlidir. Peki bu nasıl olmuştur? Alevilik felsefesine göre müsahip çocukları kardeş sayıldıkları için birbirleriyle evlenemezler. Fatma ablam babamın öz kızı olmadığından, bu evlilikte herhangi bir dinsel engel sözkonusu olmamıştır.

Bu ablam köy yaşamında çok çile çekti. Eşi kayın anne ve babası tarafından epeyce ezildi. Babam ve annemin müsahiplerine karşı hassas olduklarını biliyor, çilesini onlara şikayet edemiyordu. Ablamın mutsuzluğu o denli ağırlaştı ki, umarsız kalıp bir gece intihara yeltendi. İşte beni allak bullak eden çocukluk döneminin bir kara günü daha. Evde sürtüşme çıkmış. Baş kabahatlı tabii ki Fatma ablam. Kaynanadan gördüğü haraket yetmezmiş gibi, bir de eşinden dayak yemiş. Ablam, "kendimi asmaya gidiyorum" demiş. Eyüp enişte, "canın cehenneme!" diye bağırmış. Ablam odadan çıkmış. Öbürleri zannetmişler ki, ayak yapıyor. Vakit akşam, karanlık çökmüş. Dakikalar ilerlemiş, ablam odaya dönmemiş. Ev halkında şafak atmaya başlamış. Evin köşe bucağına bakıp, ahır ve samanlığı aramışlar, Fatma yok, sırra kadem basmış. Kapının ardında asılı duran ve kürtçe "weris" denilen keçi kılından örülme siyah halat yok. İntihara gittiği kesinlik kazanıyor. Acaba elma ağacının birine mi kendisini astı kuşkusundan hareketle bahçe taranıyor, yok. Önce bizim ev, ardından tüm köylü haberdar edildi.

Haberi duyduğumuz ilk anı düşünün, sanki kanımız çekildi, yüzümüz bembeyaz oldu. Fatma ablamın ipte sallanan cesedi gözlerimin önüne gelmeye başladı. Bizim evin karşısındaki Boze İpo (İpo yamacı), o zamanlar ardıç ağacıyla kaplıydı. Büyük olasılıkla oraya gitmiş olabileceği tahmin edildi. Komşular fenerleri yakıp aramaya çıktılar. Boze İpo tarandı. Gezbel Deresi'nin arka kısımları ve bizim evin arka yamacı arandı, yok. Ne dirisi, ne de ölüsü bulundu. Arama esnasında annemle babam sürekli ağladılar, yalvardılar, canına kıymaması için dağlara seslendiler. Arama saatlerce sürdü, milletin tesellisi düşüp köye dönüldü. Bir süre babalığım, evimizin karşısındaki tepede ağlayarak yamaçlara seslendi, çekip eve gitti. Herkesin kanısı, kuytu bir yerde kendisini astığı şeklinde idi. Ceset ancak gündüz gö-

züyle bulunur dendi. Annem, babam ve biz kardeşler kapımızın önünde, yönümüz Boze İpo'ya dönük, sürekli ağlıyoruz. Sanki gizli bir güç görüş istikametimizin bu yamaca yöneltiyor. Beynimizin içinde ordaki ardıçlar dolanıp duruyor. Vakit sabah şafağına doğru ilerliyor. Ortalığı derin bir sessizlik kaplamış. Son bir kez annem ve babam ağlayarak Boze İpo'ya seslendiler: "Kızım Fatma, ne olur canına kıyma! Bizi helak etme. Gel bize, istemezsen artık o eve gitme. Sen ne istersen o olsun, yeterki canına kıyma." Yürek sızlatan bir yanıklıkla bu seslenişi beş altı kez tekrarladıktan sonra içeri girdiler.

Hakikaten, Fatma ablam evden ipi aldıktan sonra doğru Boze İpo'ya gitmiş. Aramayla zor bulunur bir kuytuluktaki ardıç ağacının dibine oturmuş, intihara en uygun yerin burası olduğu kararına varmış. Tam karşıda bizim ev. İntihar konusunda en küçük bir tereddütü yok. Son dakikalarını yaşıyor, birazdan ölecek. Acısı-tatlısıyla büyüdüğü evin karanlıktaki sülüetini bu son dakikalarda temaşa etmek istemiş. Tam bu sırada fenerlerle köylü sökün eylemiş. Bu manzarayı izleme merakı doğmuş. Az önce anlattığım herşeyi duymuş. Millctin çekilmesini beklemiş. Ağlama ve yakarışlar caydırıcılık etkisi yapmamış. Yalnız, annemle babamın gece sessizliğindeki son yakarış ve ağlamaları, caydırıcılık yönünde ablamı etkilemiş. Hele babamın, "yavrım, ne olur, bizleri helak etme" deyişi, yanık yanık ağlayışı, ablamı allak bullak etmiş. Birden bire ruh hali yüzseksen derece değişikliğe uğramış, ölme isteği, yaşama isteğine dönmüş. Bir süre sakin sakin düşünmüş. Başkasına duyduğu öfkenin ceremesi olarak canını sunmasının, ne kadar korkunç bir hata olduğu gerçeğini fark etmiş. Güçlü olması, evdeki ezmeyi bu güçle yenmesi gerektiğini tekrar tekrar düşünmüş. Sakin bir ruh haliyle, bize bile değil, evine yönelmiş. Sabahın şafağında, ablamın sağ salim evine döndüğü haberini aldık, dünyalar bizim oldu.

Bu olay evdekilere büyük bir ders oldu. Kendilerine çeki düzen verdiler, ablama karşı dikkatli davranmaya başladılar. Ablam zamanı fazla uzatmadı, evden hemen ayrılmak istediğini, aksi taktirde boşanacağını söyledi. Eyüp enişte kuzu kuzu uydu bu isteğe. Bir süre sonra ablam Kayseri'ye göçtü. Kente göçen ailelerden biri. Bu arada şunu belirteyim: Ablam köyde iken bir oğlan bebeği oldu, Cengiz adını verdiler, bir kaç ay sonra öldü.

Ablam Kayseri'de iken küçüktüm, ona konuk olamadım. Fakat o, ara sıra yaz aylarında köye gelirdi. Kayseri'de iken ablam doğum yaptı, büyük kızı Meliha dünyaya geldi. Güzel, tatlı ve sevimli bir

bebek. Her yeni gelişinde Meliha'nın serpilip büyüdüğünü görürdük. Ablam kızına özen gösterirdi. Temiz ve güzel elbise, cici ayakkabı ve taranmış saçlarla küçük Meliha bir içim su gibiydi. Köydeki kısa yaz tatilinde ablam ve Meliha'nın epey vakti bizde geçerdi. Evin önündeki ot haymanın ağaçlarına ipi geçirir, Meliha'ya "kıllonek" (salıncak) yapar, onu sallardım. Tatlı kız neşelenir, kıkır kıkır gülerdi. Salıncağın rüzgarıyla güzel saçları havalanırdı. İsmail ve Halil abimi bilmem, benim ve Mustafa abimin Meliha'ya sevgisi oldukça fazlaydı. Gelelim babama. Sevgi yumağı bu yaşlı adam bütün torunlarını severdi. Benim tespitime göre iki tanesinin yeri farklıydı. İsmail abimin ilk çocuğu Fikret, Fatma ablamın kızı Meliha. Üçüncü sırayı ise, Mustafa abimin oğlu Hayati alırdı. Bunlar benim acizane tespitlerim, duyan öbür torunlar alınmasın. Babam Meliha'yı bahçeye götürür, elma, erik ve şeftali ağacına çıkarırdı. Torunu ağacın dalları arasında neşelendikçe babam mest olurdu. Meliha ile Fikret'i karşılaştırırsak, galiba bir numara Fikret. Babam bu tombalag esmer torununu adeta yüreğinin tam merkezinde hissederdi.

Daha sonraki yıllarda ablam Ankara'ya göçtü. Kayseri'de ikamet ederken, galiba geçici bir süre Kayseri'nin kazası Pınarbaşı'nda kaldı. Mimarsinan İlk Öğretmen Okulunda okurken, 1963 yılındaki yaz tatilinde Ankara'ya ilk yolculuğumu yaptım. Hanife ve Fatma ablalarım Ankara'daydılar. Hanife ablam Şafaktepe semtinde kirada oturuyordu. Fatma ablam ise Mamak semtinde kendi evinde ikamet ediyordu. İstanbul'a geçtikten sonra gidiş gelişlerde Fatma ablama uğrardım. 12 Mart dönemi cezaevi sonrasında Fatma ablama akşam uğrardım. Enişte Eyup hoşgeldin bile demedi. Meliha Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okurdu. Kızı Semiha Lisede, Erdal ve Ergül ise galiba Ortaokulda. Böylelikle ablamın dört çocuk annesi olduğunu belirtmiş oldum. Semiha Lise'yi bitirip memur, Erdal Tıp'ı bitirip doktor, Ergül Edebiyat Fakültesini bitirip Lise öğretmeni oldular. İlk Fakülteyi bitirip Lise edebiyat öğretmeni olan, Meliha idi. Bu ziyaretimde ablam bana nasihat çekince hemen kalktım, uzun süre gitmedim.

Ablamın Ankara'da yaşadığı, iki oğlanın henüz doğmadığı dönemlerden birinde enişte Eyup iflas etti. Enişte'nin lakabı "İbe Cınd" (Cin Eyup) idi. Sevdiği işlerden biri de onu bunu tongaya düşürüp kazıklamaktı. Cin lakabı, bu hünerinin nişanesidir. Yani adamı cin gibi çarpar. O başkalarını çarptı, daha kurnazları da onu çarptı, iflasa sürüklendi. Köye haber geldi ki, verecek yüzünden enişte Eyüp

illegalitiye geçmiş, alacaklar hergün ablamın kapasını çalıp hakaret yağdırırmış. Uç noktalı bu haberin kaynağı babalığım ve analığım idi (bay, bayan müsahip). Babamın etekleri tutuştu, doğru Ankara'ya. Fatma ablamı ikna edip göçü köye getirecek. Ablam köye dönmeyi reddeti. Eli boş, kırgın vaziyette babam köye döndü.

12 Eylül döneminin başlarında örgütten koptuktan sonra, değişik yerlerde ikamet eden, ama fazla deşifre olmayan akrabalara geçici süreler sığınmak zorunlu hale geldi. Tespitime göre Fatma ablamın evi fazla riskli değildi. İşte bu sıralar onda değişik aralıklarla belli günler kaldım. Meliha yeğenim evlenmişti. Onun evinden de faydalandım. Bir keresinde eşimle birlikte gidip kaldık. Askerlik sonrası dönemde de birkaç kez ablama konuk oldum. Bu beraberliklerde uzun uzadıya konuştuk. İşte ablamı gerçek manada bu kontaklar sırasında tanıdım. Benim eşimi tanıdı. Ve tabii beni de. Sonra eşimle birbirimizden koptuk. Ablamın bunu değerlendirişi oldu. Meliha yiğenimin evliliği meselesindeki olumlu tavrı, duyduğum başka olumlu tutumlar. Ablamı değerlendirmemdeki en etkili kıstaslar ise, yüzyüze konuştuğumuz konularda onun olaylara yaklaşım ve değerlendirişte sergilediği kıvraklık, vardığı doğru sonuçlardır.

Yiğenim Meliha mezun olduktan sonra Zonguldak'ın Safranbolu ilçesinde birkaç yıl Lise edebiyat öğretmenliği yaptı. Süreç içinde Meslektaşı bir öğretmenle yakınlaştı. Bu Alevi-Kürt, o Sünni-Türk. Her ikisi için bunlar sorun değil. Hatta bay öğretmenin anne-babası açısından da bir pürüz yok. Bütün mesele bu taraf. Acaba ablam ve eniştem olayı nasıl karşılar? Meliha, iki yıl gibi uzun bir zaman diliminde arkadaşını her yönüyle tanıdıktan sonra, annesine konuyu açmaya karar vermiş. Annesi yapıcı bir insan, yine de endişeli. Asırların biriktirdiği Alevilik-Sünnilik önyargısı var orta yerde.

Konuyu kızından öğrendikten sonra ablamın tavrı şöyle:

Yavrucuğum, sen bu delikanlıyı iyi tanıdın mı?

- İki yıldan beridir tanıyorum anne.

- Peki kuzum, kendisi, anne ve babası, Alevi olduğun için onların seni horlamayacaklarına emin misin?

- Eminim anne.

- Birbirinizi seviyor musunuz?

- Evet, seviyoruz.

- E kuzucuğum karar sizin, bana da kutlamak düşer.

Ablamın kafası oğlanın Sünni oluşuna takılmamış bile. Tüm ar-

zusu, karşı tarafın kafasının, kızının Alevi oluşuna takılmamasıdır. Meliha, annesini düşündüğünden daha olumlu bulmuş. Büyük pürüz, babama Eyup. Onun karşı çıkacağı kesin. Ablam bir taktik tespit etmiş. Konuyu önce öbür çocuklarına açmış. Çocuklar aydın, ileri görüşlü. Üçünün yanıtı, "ablam uygun gördükten sonra bize kutlamak düşüyor" olmuştur. Ve nihayet ablam, Eyup enişteye sorunu açmış. Yanılmamışlar. Enişte adeta kükremiş, kesinkes karşı çıkmış. Ablam "Eyup'a sana iki gün mühlet, hele bir daha düşün" demiş. Mühlet sonunda eniştemin kükremişliği azalacağına, artmış. O sırada analığım ile babalığım da Mamak'ta ikamet ediyorlar. Alevilik-Sünnilik meselesinde tam kızıllar. Eyup enişteyi onlar da fitillemişler. Ablam tüm bunların bilincinde, herşeye hazırlıklı. Son kez enişteye şöyle demiş:"Bak Eyupa, oğlanın anne-babası, tanışmak, bir de adet yerini bulsun misali konuyu açmak için bize gelecekler. Efendi bir baba olup konukları nezaketle karşılayacak mısın, yoksa pılını pırtını toplayıp evden ayrılacak mısın? Sana bir saat mühlet, çabuk karar ver!". Semiha, Erdal, Ergül'ün yanıtları "evet baba annemizi duydun, kararını ver. Biz annemizden yanayız, bizden destek bekleme" şeklindeki ortak görüş olmuştur. O kükreyen enişte fısss diye inmiş, kuzu olmuş. Ablamın direktifleri doğrultusunda hareket etmiş, iki gencin kararı aileler tarafından onaylanmış. Eyup eniştem Sünni damadını şimdi ciğerinin köşesine koymuş vaziyette. O "kırrık" (ortası kepik, ucu kalkık) burnu yukarda, kendini beğenmiş adam, "başta karşı çıkışımız eski kafalılıktı" deyip özeleştiri bile yaptı. Ablamın damadı Birol, harika bir insan. Bizim Aleviler tayfasından onu tanıyıp sevmiyen yoktur. Eyupa kıçını yırttı, ama damat yönünden tam bir hazineye kondu.

Fatma ablam, yerküremizden ırk ve dini inanç farklılığıyla bölünmüş insan türü arasında ayrım yapmıyor. Ona göre, bir insanın derisinin rengi, dinsel inancı ne olursa olsun, ya da olmasın, o bir insandır. Herkes bu türün üyesidir, bu anlamda kimsenin kimseden üstünlüğü yoktur. İkinci adım, tüm insani değerlerin toplam ifadesi olan kişiliktir. Tür temelinde herkesi eşit görmek, ama kişilik temelinde bir ayıklamaya gitmek. İşte Fatma ablamın insana yaklaşımı. Şayet Meliha'sı bir zenciyi ya da bir hıristiyanı sevmiş olsaydı, ablam pozitif tutumdan yine şaşmazdı. Ablamla bütün bu detayları konuştuk. Söylediklerim tahmin olmayıp, onun görüşleridir.

Evet, okuma, yazması olmayan bu ev kadını, böylesine erdemli kültürü nasıl edindi? Bunun bir analizi olmalı. Bu konu üzerinde dü-

şündüm, kendimce bazı tespitler yaptım: 1) Zeki bir insandır. Derin felsefi, kültürel kitaplara dalmadan bu argumentleri yakalamak kolay iş değil. Kitaplardan yardım görmeksizin bu işi başardığına göre, pırıl pırıl bir zekaya sahiptir. 2) Ablam gelenekçi baskı yüzünden intiharın sınırından döndü. Ama bu dönüş yalnızca yaşamayı sevme şeklinde somutlaşmadı, gelenekçi baskıya isyan kararı olarak da tezahür etti, kültürde sıçrama yaptı. Bu sıçramanın ilk adımı kayınbaba evinden kopuş, ikinci adımı köyden kopuş idi. Bu, aynı zamanda, köy kültürünün eskimiş bazı ögelerinden kopuş demekti. Bu değişim, kent kültüründen ürkmeme, onu özümleme avantajını ona sağladı. Ablam kente göçtükten sonra köye hiç mi hiç özlem duymadı. Köydeki sevdiklerini özlemek ayrı şey, kentin yaşamında serseme dönüp köyün geri yaşayışına sığınmak ayrı şey. Dursune Kollık (öküzü fena döven) gibi bazı yaşlılar, köydeki "rıx reşi"den (mal pisliği) koptukları için kentte birkaç sene içinde kafayı yediler. Kısacası, Fatma ablam kente göçerken, buranın kültürüyle aydınlanmaya hazır bir yapıdaydı. 3) Onun döneminde kente büyük göç olayı henüz yoktu, beyni köylü gövdesi kentli gecekondu kitlesi oluşmamıştı. sosyal çevresi kent rengini ve atmosferini taşıyordu, gerçek kentli olmasında süreç hızlı ilerliyordu. 4) Ankara'daki semti bir anlamda gecekondu. Ama köy kafalı bir gecekondu da değil. Belki biraz köy kafalılık varsa, önceleri değil, sonraları oluştu. Zaten bu zamana kadar da ablam alabileceği yolu katetti. Üstelik bu dönemde çocuklar okula başladılar, üniversiteye kadar tırmandılar, devrimci kültürden etkilendiler, annelerini de etkilediler. İlaveten ablama komşu öbür köylülerimizin gençleri de yüksek tahsil yaptılar. Yani komşuluk, akrabalık ilişkisi, yüksek tahsillik kültürüyle sarmaş dolaş oldu. Tüm bu etkenler, okuma yazması olmayan ablam'ı evrensel kültürün kilometre taşlarıyla buluşturdu. Bu akıllı ablam yaşıyor, halen Mamak'da ikamet ediyor.

f) hanım ablam

Hanım ablamla ilgili belleğimde netliğini koruyan ilk görüntü, düğünü anındaki halidir. Düğün bizim tarafta çalınıyrdu. Bizim evdamında ablam için bir gelin köşesi yapılmıştı. Başında beyaz gelin örtüsüyle bu köşede oturan hanım ablam, ağlayıp duruyordu. Arada sırada annem, amojına Hanım ve başka orta yaşlı kadınlar ablama yaklaşıyor, "megire qıza mın megire" Ka nare ber dare, tere ser bex-

tıke xe" (ağlama kızım ağlama! Dar ağacına gitmiyorsun ya, bahtının üstüne gidiyorsun, derlerdi. Bu teskin edici sözlere rağmen, ablam ağlamasını sürdürürdü. Baba ocağından kopmak zor bir olay, bir hüzün çöker insanın yüreğine. Hele huyunu suyunu fazla bilmediğin yabancı bir eve gelin olarak gidip, sıkıyönetim benzeri bir rejimin altına girmek daha da zor. Bunlar, gelinlik yolculuğuna çıkmak üzere olan kıza o anda acı veren somut olgular. Üçüncü etken ise geleneğin getirdiği alışkanlık. Gelin olacak kız biraz gözyaşı dökmeli, aksi taktirde kınanır. "Anam anam ne katı yürekli kız imiş meğer. Baba evini terketti, bir damla gözyaşı bile dökmedi. Yazık o anneyle babanın bunca yıl emeğine. Meğer ne koca düşkünü kız imiş de haberimiz olmamış. Nerdeyse zilleri takıp oynayacaktı. Viş viş viş, ocaklardan ırak. "Halbuki bu kınamayı yapan kadınlar geçmişte koca düşkünü olmuşlar, genç kızlar ise koca özlemiyle yanıp tutuşmaktalar. Kadın ya da erkek düşkünü olmak kötü bir şey değil ki. Karşı iki cinsin birbirini özlemesidir. Bundan daha tatlı ne olabilir ki... Zannederim Hanım ablamın ağlamasının üçte bir payı, bu geleneğin dayatmasına düşüyordu.

Annemle birlikte zaman zaman Hanım ablamı görmeğe gittiğimizi, annemi anlattığım alt başlıkta değindim. Bu ablam, Çollo amcamdan olan kardeşlerin en küçüğü. Kendisi bebekten babası ölmüş, yedi sekiz ay sonra annesi evlenip gitmiş, amcasıyla yengesinin kanadı altına sığınmış minnacık bir yavrucak. Büyüdü, Hanyeri'ye gelin gitti. Hanım ablamın eşi Mirza enişte, aynen Menevşe ablamın eşi İzzet enişte gibi Çakolar kabilesindendir. Her iki enişte öz amca çocuklarıdır. İki ablam aynı kabileye gelin gidip, bir anlamda birbirlerine elti oldular. Hanım ablam da belli ölçüde saf biri. Mirza enişte, pısmamı (amcaoğlusu) İzzet enişteden farklılık taşır. Nispeten önce kente göçenlerden biri. Yıllardır da Avusturalya'da kafa yapısıyla hala yarı-köylü diyebiliriz. Ablamın aklını katiyen beğenmez. O ne söylese ablam doğru kabul eder. Enişte epeyce de cimri. El keseye uzandığı zaman, paraya dokunan parmaklara şöyle bir titreme gelir. Ablam hep onun suyuna gittiği, her dediğine boyun eğdiği için, vasat bir dirlikle geçinip gidiyorlar. Biraz karşısına dikilip, " hayır benim dediğim doğrudur" dese, enişte Mirza'nın tebdili şaşar, yumuşaklığından da eser kalmaz.

"En kalabalık çocukluk kardeş" ünvanını bu ablam, Zekiye ablamla paylaşmaktadır. Her birinin yedişer çocuğu var. Hanım ablamın en büyük çocuğu, ailenin tek oğlu yiğenim Haydar'dır. Huri ab-

lamın oğlu Mehmet'le, Menevşe ablamın oğlu Dursun'dan bir yaş küçüktür. Kırkbeş ya da kırkaltı yaşındadır. Yiğen Haydar yüksek tahsil yapıp mühendis oldu, sonradan da müteahitliğe atıldı. Adana'da oturur, artık oranın yerlisi sayılır. Cimrilikte babasından epeyce etkilenmiş. Birazda kendini beğenmişlik hastalığı var. Bunlar kusurları. Dünyada kusursuz insan az bulunur. Yiğenim Haydar alınmasın. Bu iki kusurcuğu (dahası da olabilir) dışında kafası çalışan, işinde başarılı, çizgisinde prensipli bir adam. Hanım ablamın altı tane kızı var. En az tahsil yapan, büyük kız Cemile. Tahminen İlkokul mezunu, ya da Ortaokul terkli. Kızların iki numaralısı Rahile, Türkiye'de yüksek öğrenim yaptı, sonra Avusturalya'ya gitti. Sonra gelen üç kız Avusturalya'da sanırım ortaokul ve lise dengli eğitim yaptılar. En küçük kız Seval, galiba Avusturalya'da Üniversite eğitimi yapacak. Kontağım zayıf, belki yapmıştır da. Bu kız yiğenlerimin hepsi tatlı, cana yakın, belli düzeylerde kişilik bulmuş modern bayanlar. Seval en genç kuşaktandır, arzulanır bir konuma gelmeye adaydır. Öbürleri arasında sanırım Rahile, kültürel olarak epey aşama yapmış.

İlkokul döneminde şu anda hatırlayamadığım bir nedenden ötürü amcaoğlu İzzet'le birlikte Hanyeri'ye gitmiş. Hanım ablama uğradığımızda, onu, bebeği Rahile'nin başında ağlar bulduk. Neyin nesi diye sordum, o, "bıre qizıqa mın dımıri, ez çıpkım!" (kardeşim kızım ölüyor, ben ne yapayım!) dedi. Öğretmenimiz Şükrü Hoca, okulda bize nabız konusunda biraz bilgi öğretmişti. Kolun neresinde atar, aletsiz nasıl ölçülür diye. "Bir hastada saniyede yüzün altına düşmezse korkmayın" demişti. Bu bilgi kırıntısıyla kendimi sağlık memuru sanıp bebeğe doğru yürüdüm. Nabzını ölçmeye başladım.Hanım ablamın gözlerinde umut ışıkları belirdi, bebeği iyileştiririm gibisine benden çare bekledi. Nabzı birkaç kez ölçtüm, yüzün altına düşmedi. Ölümle pençeleşen hastanın yüzü ince bir örtüyle örtülür. Ablam bebeğin yüzünü böyle bir örtüyle örtmüş. Bebeğe gidici bakıyor, umudu kesmiş. Bilmişlik pozunda ablama dedim ki, "bu bebek yaşayacak" Ablam, "ez qurbanı te bım, xade denge te bıbisi" (sana kurban olayım, allah sesini işitsin) diyerek bana sarıldı. Bebeğin ölmeyeceğine dair tekrar tekrar ablama teminat verdim. Gerçi bebek zar zor nefes alıyordu ama, nabız iyi idi. İşe bakın ki, bebek birkaç gün sonra düzelme göstermiş. Yiğenim ölmediği için sevindim. "Bu bebek yaşayacak" teşhisim doğrulandığı için de şişindim. Ablam beni öyle bir abarttı ki, her gördüğünde "öööf bıre bıre sen nasıl bildin? Bu bebek ölmez dedin, sözün çıktı" derdi.

1976'da Güney'de idim Ablam dört kızıyla Adana'da izin yapıyordu. Adana'daki ev duruyordu. Birkaç kez uğradım, evde yattım, kız yiğenlerimle epeyce kaynaştım. O zaman keskin devrimciydim, makyaja antipati duyardım. Güner yiğenimi ilk Kayseri'de Mustafa abimlerde gördüm, makyajlı idi. Önyargıyla "yalnız süs püsle uğraşan ot kafalının biri" diye düşünerek, yiğenime soğuk davrandım. Adana'daki kaynaşmada yanıldığımı anladım. Hoş özelliklere sahip olmanın yanı sıra, toplumsal sorunlara ilgisi, bunları öğrenme isteği vardı. Seval o zaman daha küçüktü. İlerici kültüre ilgi isteği Şener ve Meral'da da uç vermeye başlamıştı. Özellikle Şener'de.

Askerlik bitiminde Adana'ya gittim. Hanım ablam ile izinde idi. Seval büyümüştü, Şener'in 76'daki konumuna gelmişti. Daha sonra Şener ve eşi izine geldiler. Şener, çocuk sahibi olgun bir hanım olmuştu. Eşi Muharrem, oturaklı, saygılı biri idi. Üç yıl önce Hanım ablam, enişte Mirza, kızları Cemile ve eşi Zeki Hamburg'a İsmail abimlere geldiler. Kendileriyle görüştüm, böylece bir özlem giderme fırsatı daha yakalamış oldum. Mirza enişte ve ablam Avusturalya'da emekli olmuşlar. Çifte vatandaşlık statüleri var. Bir ayakları Avusturalya'nın Sydney kentinde, bir ayakları Adana'da, otuz yıl önce Hanyeri'de mal melal gübresiyle uğraşan bir aileydi. Şimdi Avusturalya ile Türkiye arasında mekik dokuyup duruyorlar. Otuz yıl önce bunun hayal edilmesi bile "Don Kişotluk" sayılırdı. Nerden nereye! Akıllara durgunluk veren bir değişim.

g) hanife ablam

Fatma ablamı, ailemizin "filozofu" olarak değerlendirmiştim. Hanife ablamı ise ailemizin "Bozatlı Hızır'ı" diye niteleyebilirim. Hızır her yerde hazır ve nazır. Bu ablam bir anlamda böyle idi. 22 yıl Almanya'da çalıştı. Bu süre içinde aileden sıkışanların carına yetişti. Bizlere çok emeği geçti. Hele de bana.

Hanife ablam öz kardeşlerin üçüncüsü. Hanım ablamla yaşıt. Beşikleri birlikte tıngır mıngır sallanmış. Babamın annesi ebem Hanife'nin (ailenin tüccarı) ismini almış. Yoğun ölçekli yoksulluk çilekeşliğinden geçtikten sonra Almanya'ya işçi olarak gitti. Bu kez ağır gurbetlik yükü omuzuna bindi. Eşi çocukları Ankara'da, kendisi Almanya'da.

Politik dönemde en yoğun ilişkim Hanife ablamla oldu. Birinci cezaevi döneminde ablam tek başına, ikincisinde İsmail abimle birlikte

adeta beni aylığa bağladı. Avukat ücretlerini, görüşmelerde bıraktığı paraları bunun dışında tutuyorum. Dışarda olduğum zamanlarda da izine geldiğinde genellikle görüştük. Bu görüşmelerde verdiği paralar ayrı bir yekün. Devrim nikahlı evliliğimde ablamın verdiği para ile evimizi dizdik. Örgütten koptuktan sonra bazen bin, bazen binbeşyüz Mark tutarında parasal destekler aldım. Askerde hakeza. Ablam üç kez görüşüme geldi, bol harçlık verip gitti. Askerlik sonrası dönemdeki izin görüşmelerinde para vermesi devam etti. Nihayet Almanya'ya illegal yolculukta yine onun parasal desteği vardı, hem de epeyce.

Hanife ablam, yaşıtı Hanım ablamdan iki üç yıl sonra gelin oldu. İsteme anında bizimkiler arasında kuliste konuşulup kulağıma en çok çalınan sözcük, hısım Bego'nun namı idi: Begoye Memleket" (Memleketli (Koçgirili) Bego). Ablamın gelin kıyafetiyle ata bindirilip hareket edilme anı üzücü bir olayla iyice dramatikleşti. Enişte Mahmut'un ölümü nedeniyle tutulan yas yoğunluğunu muhafaza ediyordu. Genç kızların gelinlik yolculuğuna uğurlanışı zaten ağlamayla sırmalanıyordu. Hanife ablam tam ata bindirilirken, Huri ablam ağlayarak yaklaştı, "xange xange" (bacı bacı) deyip üzengideki ayağına sarıldı. At ürktü, kuvvetli bir tekme savurdu. Tekme ablamın kaşına isabet etti. Kan fışkırdı, bayılarak yere düştü. Gözü çıktı sandık, kan çanağına dönmüştü. Millet kurudu kaldı. Düğün heyeti üzgün bir tarzda evimizden ayrıldı. Hanife ablamın evden uzaklaşışı olduğu gibi belleğimde. Gelinin hafif sesle ağlaması kuralını çiğnedi, yüksek sesle "lımın bi xange" (sana gelen bela bana gelsin bacı" diyerek ağladı, bükük boyunla arkaya bakarak uzaklaşıp gitti. Huri ablam bir ay yataktan kalkamadı. Bereket versin gözü sakatlanmadı. Çiftlik köyünde iken ablamı defalarca ziyaret ettim. Bunlara önce değindim. Enişte Hasan taze damat olarak bize geldi. Annemle babamın olmadığı bir gece, Zeynep, Zekiye ablalarım ve benim için babamın sazını dıngırdattı, bir iki deyiş söyledi. Deyişlerinden belleğime çakılan üç sözcük, "Pirim Sucettin Baba" oldu. Bu namda bir pirin geçmişte yaşamış olduğunu yalnız Hasan enişte mden duydum, başka hiç kimseden değil, babamdan bile.

Hasan enişte m normal bir cüsseye sahipti. Lakin çok kuvvetliydi. Aynen Halil abim gibi. Çalışkan biriydi. Bize ilk gelişlerinde babamın elini işe değdirmez, çarçabuk yapardı. Katkısının çoğu odun çekme işinde olurdu. O zamanlar köyümüzün dağlarında odun tedarik etme olanağı vardı. Babamın baltayla üç saatte kestiği kuru ardıcı, enişte m yarım saatte hallederdi. Babam evde dinlensin diye beni ya-

nına alırdı. Yine bir yaz mevsimi ablamla birlikte gelip bizim kengeri biçtiler. Yiğenlerimden Ahmet biraz serpilmişti, Remzi ise bebekti. Çocuklara bakmak için yanlarısıra ben de giderdim. Ablam gölgelik ağaçlardan Remzi için bir "hellonek" (beşik görevi gören bebek salıncağı" yapardı. Bebeği bırda sallar uyuturdum. Bazen de sırtıma alır, arkama da Ahmet'i takar, yamaçları dolaşırdım. Enişte trafik kazasıyla sakatlandıktan sonra da bir iki kez ablamla birlikte yazın gelip bize ekin biçtiler.

Ablamın ilk çocuğu, yiğenim Ahmet. Dedesi Bego'ya bir hayli çekmiş. Konuşkanlık yönünden değil, cimrilikten. Enişte arada sırada çocuklarından sözederken Ahmet için, "bu oğlan kelp oğlu kelp Bego dedesine çekmiş" derdi. Ablam da, "wa lawe mm ayni qalıke xey Bego'ye" (bu oğlum aynen dedesi Bego'nun kendisi) derdi. Çok ilginç, Remzi de bazı yönlerden Memik dedesine (babama) benziyor. Örneğin, saf, iyiliksever, cömert, hoşgörülü, sabırlı olması, yalan söylememesi, çabuk kanması gibi. Ablam, Ahmet'i bebek olarak ilk kez bize getirdiğinde, yiğenimi hemen kucağıma alıp çayın kenarına götürmüştüm. Mevsim İlkbahardı. Karın erimesi sonucu Gezbel Çayı gür ve bulanık akıyordu. Bebek sessizce kucağımda suyun akışını izledi. Bu oturuş yarım saat sürdü. Ahmet'le Remzi arasında Minever adında bir kız çocuğu vardı. Mevsim İlkbahardı, Mart ayı içindeydik. Ben Gezbel yokuşunun eteğinde keveng yapıyordum. Hafiften kar serpiştiriyordu. Baktım, annem babam telaşlı Hanyeri'ye doğru gidiyorlar. Seslenerek sordum, Minever'in ölüm haberini aldıklarını ve Çiftliğe gideceklerini söylediler. Ablam, kızının ölümüne çok ağlamış. Ablamın son çocuğu yiğenim Sabiha. Bu yiğenim de dedesi Memık gibi saf. Hatta Halil dayısı gibi dersek daha doğru bir tespit olur. Kız iken annesi ve abisi Ahmet tarafından adamakıllı ezildi, bir kişilik kazanma olanağından mahrum bırakıldı. Süleyman amcamın oğlu Kambar ile evlendi. Eşini Almanya'ya aldırdı. Bu kez Kamber tarafından ezildi. yazgısı ezilmeye mahkumdu, çünkü böyle biçimlenmişti. Kambar tarafından yalnızca ezilmedi, ayrıca ileri boyutlarda sömürüldü. En sonunda Kamber kendisini terketti, başka kadınlarla yaşamaya başladı. Bu aşamada bile birkaç kez kandırıldı, kadınlarla gününü renklendiren beyefendiciği için hatırı sayılır miktarda kredi çekti. Bundan sonra üçkağıtçı eşinden daha ne kadar kazık yiyeceğini kestirmek olası değil.

Ablam, enişte, iki oğlan çocuk, enişte'min kardeşi Hüseyin ve iki numaralı eşi Fatma bir bahar bize geldiler Sivas'a, konuşkan

Hesse emmilerinin yanına göçmekti maksatları. Birkaç parçadan oluşan eşyalarını öküz arabasıyla ben ve pısmam (amcaoğlu) İzzet Bakırdağı nahiyesine kadar götürdük. Hüseyin abi Fatma'sıyla güzün bize uğrayıp Adana'nın kazası Kozan'a gittiler. Hesse emminin orda tutunamamışlardı. Bir süre sonra ablam ve enişte de ordan ayrılıp Çorum'a gittiler. Burada çok perişan oldular. Asıl perişanlığı, kazanın akabinde Kozan'da çekmişlerdi. Bego emmi onları açlığın girdabına yuvarlamıştı. Yatakta inleyen sakat eşi ve iki küçük çocuğuyla ablam ortada kalmıştı. Gel beni al diye babama haber geldi. Peder Kozan'a gitti. Enişte'nin perişanlığını görünce ablama, "eğer eşini bu vaziyette bırakır benimle gelirsen, emeğimi sana helal etmem" demiş. Onlar için babam tarla, mal satmayı önermiş. Bunu da ablam kabul etmemiş. Enişte Hasan babamı zaten seviyordu. Bu olaydan sonra adeta kayınbabasına tapar oldu. Babası Bego, enişte'nin gözünde bir çöptü. Babam ise Ziyareta Boncuğliye. (Boncuklu Ziyareti). Enişte'nin gerçek atası, annem ve babamdı. Birkaç yıl Çorum'da yaşadılar. Sonra tekrar Kozan.

Sene 1960'ın Mayısı. İlkokulda dördü bitirip beşin eşiğindeyim. Okul tatile girdi. Arzum, Kozan'a gidip ablamı görmek. Bir başka amacım, pamuk tarlalarında ablamla birlikte çapa işçiliği yapıp biraz para kazanmak. Bizimkiler isteğimi kırmayıp razı oldular. Karapınar'a geçtim. Enişte Niyazi'nin büyük oğlu Gül Hüseyin'in refakatında Kozan'a gideceğim. Ben Gül Hüseyin, Aliye Qer (sağır Ali) amcamın kızı Arzık ve damadı Aziz, Aliye Keleş yola revan olduk. Farsaklar üstü Tırtat Han'a kadar yürüyeceğiz. Yani Güney Toroslar'ın kuzeydeki ilk kıvrımlarını aşıp, Saimbeyli ile Fekke arasındaki eski kervansaray Tırtat Han'a. Öyküsünü defalarca babamdan dinlediğim eşkiya Gizzik Duran'ın hükümranlık beldesi. Bir rivayete göre Yaşar Kemal'in İnce Memed'i bu Gizzik Duranmış. Birbuçuk günlük bir yürüyüşten sonra Tırtat Han'a vardık. Arze ve Aziz'i otobüse bindirdik (bebekleri olduğu için), öbürlerimiz tomruk kamyonunun tepesine tünedik, Kozan'a kadar. 19 Mayıs günü, Adana'nın bu şirin ilçesine vardık. Caddeler bayraklarla süslenmiş, ama bayram töreni olmamış. İstanbul ve Ankara'da öğrenci olayları olmuş şeklinde haberler duyduk. İstanbul'da Turan Emeksiz, Ankara'da Ali İhsan Kalmaz'ın ölümüne neden olan olaylar. On gün sonra 27 Mayıs darbesi oldu. Kozan sonradan faşolaştı. O zaman CHP'nin oyları ağırlıktaydı. Bu yüzden Demokrat Parti iktidarından üvey evlat işlemi görmüştü. Siyasetin s'sinden bihaberim. Bizim meta Pembıxın

Sivaslı damadı Reşit amcanın oğlu Nuri (Reşit amca, ablam, Halil abim, Gule Bocço komşuydular, şehrin kenarında otururlardı) ile çarşıyı dolaşırken esnafın tartıştığını görürdüm. Cemal Gürsel'in ikinci bir Atatürk olduğunu söyleyenler vardı. 27 Mayıs darbesini Kozan'da karşıladım.

Ablamla çapaya gittiğim ilk gün felaket yoruldum. Budalalar gibi hızlı başladım, sonradan yavaşlamayı gururuma yediremedim. Akşama doğru ablamın zoruyla numaradan bir iki sefer ayakyoluna çıktım. Kaytarmanın bir türü. Ertesi sabah ablamla elçibaşının evine doğru giderken, bizi götürmemesi için içimden Allah'a yalvardım. Duam "kabul" oldu, gidemedik. Ben gizli gizli sevindim, ablam ise elçibaşına veryansın etti. Çapa işçiliğim bir gün sürdü. İki üç gün Hesse enişteyle birlikte temel kazdım, belamı buldum. İsmail abim carıma yetişti. Enişteye, "ulan ebesini bilmem ne ettiğimin adamı, çocuğu mahfetmişsin" dedi, temel kazma illetinden beni kurtardı. Ablam ve çocuklarla Saimbeyli üstü köye döndük. Saimbeyli'yi ve Ermeni kilisesini o zaman gördüm.

Fatma ablamı anlatırken 1963 yaz tatilinde Ankara'ya gittiğimi belirtmiştim. Sarız kürtlerinden Gazanfer Bey diye bir zat vardı, Çankaya'da apartman yaptırıyordu. Hasan enişte, bu adamın inşaatında bekçilik yapıyordu. Ablam ise bir doktorun evinde temizlik işine gidiyordu. Bu sırada yiğenim Mehmet (Huri ablamın oğlu) Hanife ablamda okuyordu. Cebeci Orta Okulu'nda ikinci sınıfa devam ediyordu. Mehmet henüz çocuk sayılırdı. Ablamın çocuklarıyla bazen çelişkiye düşüyordu. Sağolsun, yiğenimi okutuyordu, lakin yaptığı iyiliği, çocuğun burnundan getiriyordu. Mehmet'e karşı kırıcı davranıyordu. Yine sert davrandığı bir akşam çocuk küserek dışarı çıktı, saatler ilerledi, dönmedi eve. Gece aradık bulamadık. Sabaha karşı eve döndü. Bu tatilde Ankara'yı epey tanıdım. Anıt kabir ve Çankaya Köşkü'nü gezdim. Mehmet'in durumu beni üzdü, bir tat alamadım. Tatilim burukluk içinde geçti.

Ablam iyilik severdi, ama kırıcı bir tipti. Sonradan çocuklarına karşı aynı olumsuz tavrı gösterdi. Ahmet kurnazdı, kendini pek ezdirmedi. Lakin Remzi ve Sabiha ezildiler. Ablam enişteme karşı da çok sertti. Çocuklar Almanya'ya gitti, eniştem Ankara'da kaldı. İzine geldiğinde ablam doğru dürüst evde kalmaz, kendi akrabalarını görmek için yolculuk turları yapardı. Almanya'ya gittikten sonra enişteme eş ilişkisini iyice sınırladı. Enişte iyi insandı, bu durumu hoşgörüyle karşılardı.

En çok hangi enişteni severdin diye bir soru gelse, teretdütsüz Hasan enişteni derim. Peki, en az hoşlandığım diye sorulsa piyango kime düşer? Şu anda piyango bileti satıcılığı yapan Eyup enişteme. İkramiye vadederek ona buna piyango bileti satıyor. Bari ben de ona bir antipati bileti sunayım.

Ablamın ilk izninde İstanbul'da okuyordum. Kendisini Sirkeci Garı'nda karşıladım. Hamalların dayağından kıl payı kurtuldum. İki tanesi gelip elimdeki valizleri zorla aldı, iki adım taşıyıp pat yere attı, hatırı sayılır ücret istedi. Bir iki izinde daha ablamı karşıladım ve Almanya'ya yolcu ettim.

Çapa günleri, cezaevi dönemleri, iki cezaevi dönemi arası, askerlik günleri ve sonrası, bütün bu zaman dilimlerindeki görüşmelerde ablamla sıcak ilişkilerim oldu. Almanya'ya geldikten sonra onunla birlikte ikamet etmeye karar verdim. Bunu ikimiz istiyorduk. Çocuklarıyla ilişkisi bildim bileli sağlıksızdı. Bana bir yığın iyiliği oldu. Parasal olarak karşılığını vermeme imkan olmayan bu iyiliği "çam sakızı çoban armağanı" misali, bir jestle karşılık vereyim, yanında ikamet edip sağlıklı kontağımla gönlüne hoşnutluk katayım dedim. İşte burada yanıldım. Ablamın özelliklerini tanıdıkça bunun zor olduğunu anladım. Birbirine zıt iki dünyanın insanıyız. Benim onun çizgisine girmem, ya da onun benim çizgime gelmesi olanaksız. Bir orta yol bulmak da zor. Ben, çabuk sinirlenen, hoşgörüsü zayıf, alıngan, kırıcı bir tipim. Ablam, reklamcı, övüngeç, dedikoducu, sıkıştığında yalancı, kadını ezim ezim ezen bizim o kör geleneğimizin bekçisi bir tip. Tüm bunlar, tiksindiğim özellikler. Ablamın gönlüğünü hoşnut edebilmem için kişiliğimi öldürmem lazım. Bu da mümkün değil. Kadıncağızın bir yığın iyiliğini gördüm. Yanıbaşına gelmişim, karşılık veremiyorum. Yaptığı iyiliklerin altında eziliyorum. Ablamı korkunç bir hayal kırıklığına uğrattım. Gün geçtikçe ilişkimiz kötüleşti. Onun bakış açısıyla benim bu nankörlüğüm fena dokundu. Üzüldü, mutsuz oldu. Ciddi rahatsızlıkları vardı. Benim nankörlüğümden duyduğu mutsuzlukla sağlığı hızla bozuldu ve malesef yaşama veda etti. Onun ölümünü çabuklaştırdım diyebilirim. Peki, başka bir şey yapamaz mıydım? Maalesef yapamazdım?

h) zeynep ablam

Tipsizlikte Zeynep ablamla aynı yazgıyı paylaşıyoruz. Ailenin çirkin erkek çocuğu benim, kız çocuğu odur. Bizim köyde Kıjıka Apmısto (Mısto emmi'nin Kıjıkı, gerçek adı Hanım) vardı. Budala bir

kızdı. Bizim büyükler cin peri öyküsünü çok anlatırlardı. Bu öykülere göre, yeni doğan bebeğe gelen sarkık memeli peri (Elıke) çirkin, öbürleri güzeldir. Endamlı bayanlar için "peri kadar güzel" denir. Ama cinlerin hepsi çirkin. Çirkinler için "lı cından çiyc" (cinlere benziyor), "cında şewe" idi. İnsana ürküntü veren surat ve darmadağınık saçlar. Kıjık sinir hastasıydı, krize yakalandığı zaman ağzı köpürürdü. Onun bu haline millet "Kıjık cinlendi" derdi. Yediden yetmişe tüm köylü Kıjık"ın cinli olduğuna inanırdı. Ap Mısto gilin bir ahırı vardı. Kıjık'ın cinlerinin bu ahırda olduğu söylenirdi. kimse cesaret edip o ahıra girmezdi. Gündüz bile. Boncuklu'ya giden yol evle ahır arasından geçerdi. Gece oradan geçen biri, korkudan ahır tarafına bakmaz ardına birkaç kez "bismillah" der, Kıjık gilin evin önünden hızla yürürdü. Korku terine batardı.

Zeynep ablam genç kızlığa doğru yol aldığı dönemde, bir akşam buradan geçerken çok korkmuş, bu yüzden sinir hastası oldu. Onun sinirsel kriz anlarını "cinlendi" olarak değerlendirdik. Hoca muska yaptı, Evcikli Şah üzerinde okudu, derken süreç içerisinde ablam Kıjık'ın cinlerinden kurtuldu. Zeynep ablamın belleğimdeki en güçlü ilk görüntüleri, bu sinirsel kriz, köylü deyimiyle "cinli" anlarıdır. İşin garipliği, ablamı gelin ettik, Kıjık'ın komşusu oldu.

Ali kıvram, kardeşi Uçar dayım, annemin amca oğulları, Yani İbo dedemin kardeşi ve Gümüşali köyünün kurucusu Çavuş dedenin çocukları. Tiyarlar kabilesinin en aydın kişisi, benim çocukluğum döneminde İsmail Uçar dayım idi. Annem haklı olarak bu amcaoğlunun aydın yanıyla övünürdü. Köy Enstitüsü döneminde, benim de sonradan yatılı okuduğum öğretmen okulunun bulunduğu Pazarören nahiyesinde Uçar dayım İlkokul öğretmenliği yaparmış. Öğretmen yetersizliğinden dolayı öğretmen okulunda da bazı derslere girermiş. Uçar dayım okulun jipine atlarmış, doğru Sarız'ın Kürt-Alevi köylerine. Bazı ailelerin onayını alırmış, alamadıklarının da çocuklarını habersiz jipin içine alıp Pazarören'e götürürmüş. Bizim köyden de birkaç genç götürmüş. Ezo dedenin oğlu Ali amcam, bunlardan biri. Kendi okulundan birkaç ay çat pat okuma öğretip eline İlkokul diplomasını sıkıştırırmış, sonra yolla öğretmen okuluna. Bizim yörenin Köy Enstitülü eski kuşak öğretmenleri Uçar dayıma borçlular, onun sayesinde meslek sahabi oldular.

Zeynep ablamı evlatlık olarak Uçar dayıma verdi bizimkiler. Dayımın çocukları bol, okul çağında olanların hepsi okuyorlardı. Ablamın konumu evlatlıktı ama, bir anlamda da besleme (hizmetçi) gö-

züyle kendisine bakıldı. Bunu biraz da doğal kaşılamak lazım, bacak bacak üstüne atıp oturacak değildi. Evde yeyip, içip, yattığına göre, bir katkı yapması şarttı. Bu da, evin işlerini görmek, küçük çocuklara bakmak olacaktı. Ablam bir yıl kadar kaldıktan sonra gariplendi, köye dönmek istedi. Babam gitti getirdi. O çirkin ablamı görecektiniz, bir güzelleşmiş, şehir kızı olmuştu. Esmerliği bile azalmıştı. Bakımlı saç, güzel entari, sükseli ayakkabı ve şehir çorabı, cazibeli cilt. Vallahi gözlerime inanamadım, bir insan bu kadar güzelleşir diye. Zekiye yengem (Uçar dayımın eşi) ablama öyle bir eğitim vermiş ki, temizlik konusunda dört dörtlük. "Sakol" dediğimiz çalı süpürgeyle evin önünü hergün süpürürdü. Hatta evin yolunu bile. Sonra yavaş yavaş araziye uydu, köy çizgisine geldi, şehirli Zeynep'ten köylü Zeynep'e düşüverdi. Ablamla ilgili belleğimdeki en hoş görüntü, köylülerin "tanko" diye adlandırdığı bu kentli kıyafetiydi.

Zeynep ablam epey geç evlendi. Niye yalan söyleyeyim, evde kalır diye belli bir endişemiz vardı. Pıttolar kabilesinden bir aile Taşpınar'a yerleşmişti. Gerçek adını bilmiyorum, Doktor ailesi diye anılırdı. Doktorun birkaç tane oğlu vardı. Rayife Doktor (Doktorun oğlu Raif), bizim Karapınar'lı inekçi Hudo emminin damadı, Mustafa abimin de asker arkadaşıydı. Küçük kardeşi için Zeynep ablama dünürcü geldi. Peder işi yavaştan aldı. Annemle günlerce fısfıs konuştu. Sözde oğlanın dirliksizliğine dair istihbarat edinmişti. Babam "Kızım zavallının biri, o dirliksize verirsem ezer" kararına vardı, Raifi boş gönderdi. Evin bir küçük ferdi olarak kendi kendime babamın bu kararına bozulmuştum. "Ablamın kısmetine tekme vurdu" diye değerlendirdim. Bütün bu gelişmeler ablam dışlanarak oldu, yönlendirici etken babamla annemin iradesiydi.

Bu dünür olayından bir süre önce, bizim meşhur Rayberimiz Seyit Hasan'ın abisi Seydali'ye Zıkgır (göbekli Seyit Ali) bizim eve iyice dadanmıştı. Birgün annem iki sac arasında bir iç kömbe yaptı. Pişmekte olan kömbenin mis kokusu heryanı sardı. Ağzımın suyu aktığı gibi, nefis belasına aşağıdaki püskül de düşmek üzereydi. Annem sıkıntımı gördü, kenardan küçücük bir parça elime tutuşdurdu, "şimdilik nefsini bununla körelt, dede ile baban yesin, sonra sen, koca kömbe hepimize yeter" dedi. Babam kömbeyi "cif" dediğimiz dilimlere böldü, saydım tam oniki koca dilim. Hepsi "xonçe" dediğimiz yuvarlak tahta sofraya konup odaya götürüldü. Zıkgır (göbekli) ile babam kömbeye girişti. Odanın kapısında bir delik var, gözümü buraya dayayıp içeriyi gözlüyorum. Çabuk doysunlar diye de içimden

dua ediyorum.Zıkgır altı, babam da üç dilim devirdi. Dilimler o kadar iri ki, insan biriyle bile doyabilir. Sofrada üç dilim kaldı, eh buna da şükür. Dede tıkındıktan sonra sofraya dua okudu, babamla birlikte ardardına birkaç kez iri kıyım geğirdiler, ardından "yarabbim çok şükür verdiğine" deyip sedirlere çekildiler. Sofrayı kaldırmak için annem içeri girdi. Zıkgır dede anneme, "talıbım, artan bu üç dilimi yarınki kahvaltı için bana sakla" dedi. İşte o anda vurgun yedim sanki. Üzüntüden kaskatı kesildim. Kalan üç dilim de gitti ki, acısı yıllarca yürekten çıkmaz. Zıkgır'e korkunç kinlendim. Son gece Raif dünür için Zıkgır'ı getirmişti. Babam hayır deyince Zıkgır küstü. Ertesi gün evimizin karşısından geçerken dönüp eve doğru tükürdü, defolup gitti. Ablamın kısmetine tekme vuruldu diye üzüldüm. Zıkgır küstü diye de, sevindim. Kömbenin acısı hiç değilse azıcık hafifledi.

Sanırım aradan iki yıl geçti. Bu kez Sebiriye Apmılle (Molla amcaların Sabri'si) için dünürcü geldiler. Gerçi ablamın "güzelliği" ortada. Yine de Sabri'ye layık görmedim. Çünkü Sabri fena topal. Halk arasında topallara "sarmısak döven" denir. Sabri, güçlü "sarmısak döven"lerden. Eniştem Sabri sakatlığından önce kuvvetli bir delikanlıydı. Bir yaz mevsimi ve kenger çekme zamanıydı. İkindi vakti, Sabri'nin annesi amojına Selver bizim evin arka yamacından Gezbel mevkiine doğru telaşlı yürüyordu. Annem aşağıdan "le le xanga Selver, wer bı telaş tere qu" Kız kız selver bacı, öyle telaşlı nereye gidiyorsun?) diye sordu. Amojına Selver, "le le xanga sultan Çaweının dere, arbe wergeriye, lawıke mın dı bında maye" (kız kız Sultan bacı gözüm çıksın, araba devrilmiş, oğlum altında kalmış) şeklinde yanıtladı, dizine vura vura uzaklaştı. Ardından komşular sökün eyledi. Akşam karanlığı çökerken Sabri'yi taşıyan kağnı arabası bizim evin önünden geçip köye gitti. Arabanın üstüne yatak konmuştu. Sabri yatağın üstünde yüzü arkaya dönük sessizce oturuyordu. Eniştemin bu dramatik görüntüsü hep belleğimde. O babayiğit delikanlı bu kaza ile sakatlandı. Çevirbideki arazilerinde doğru dürüst bir kağnı yolu yoktu. Sabri sakatlandıktan sonra oranın yolunu yaptılar.

Aslında Ap Mılle (Molla amca) eniştemlerin dedesi. Benim peder gibi hocalığı varmış. Ölümlerde kuran okurken çok uzatırmış. Onun için bizde biri lafı uzatınca, "mekke kurana Apmılle" (Molla amcanın kuranı gibi uzatma) denerek uyarılır. Amojına Selver, Ap Mılle'nin gelini idi. Eşi genç yaşında ölmüş, dört oğlan, bir kızdan oluşan beş yetimle amojına Selver yapayalnız kalmıştı. Oğlanlar biraz serpilince çobanlığa başladılar. bizim köyde çoban meslekli bir aile de amojına

Selver'in hanesidir. Köy yerinde çobandan, hele de fakirsen ne olursun? Horlanırsın. Dünür olayında ablamı Sabri enişteye layık görmemem yalnızca topallığından ötürü değildi. Baldırıçıplak bir çoban ailesi olması da rol oynuyordu. Bu da, köy kültürünün bana empoze ettiği bir ölçüydü.

Cemale Genco (birinci dilimden hatırlayın) birkaç kez evimize damladı, annemle babamın burnu dibine dikildi, o meşhur kulisi işletti. Babam ablamı o topala vermez diye umutluyum. Sabri enişte min abisi Dursun, bir akşam dünür heyetini toplayıp bize geldi. Babalığım Aliye Delesen ikili role sahip. Bir yandan babamın müsahibi olduğu için kız babası, diğer yandan, Ap Millelerin kivrası olduğu için oğlan babası sayılır. Eve gelen son dünürcü zatlar, Ap Kelo ile Sıtkı idi. Ap Meme çavuş gilin axpininden (tarla) gelirken Kelo önde, Sıtkı arkada. İkisi renkli tipler. Ap Kelo çok çirkindir bir (Ap Bedo ona çirkin soyadını verdi), çok ossurur iki. Sıtkı, Ap Bedo'nun oğlu. Yetim kalınca biraz kendi yaramazlığı, biraz da üvey annemin kötü muamelesi nedeniyle köprüaltı genci oldu. Onun bunun ahırında sabahlayan bir tip. Ama konuşkan ve hazır cevaplının biri. Ap Kelo'nun hanımı amojına Çittik'in çenesi yirik, ağza doğru yukarıya kıvrık, adeta çömçe gibi. Bu yüzden kendisine "dew çemçık" (çömbe ağızlı) denirdi. Ap Kelo cart cart bırakırmış, "Sıtkı arkadan topla" demiş. Sıtkı da "ben neyle toplayayım, senin o çömçe ağızlı karın gelsin, çömçesiyle toplasın" karşılığını vermiş. Sıtkı eve gelince ağzı köpüre köpüre bu öyküyü anlattı.

Neyse sadede gelindi ve konu açıldı. Annem babam ve babalığım arasında danışma trafiği başladı. Bu iş olmaz diye eminim, kapının arkasında ayakta, negatif sonucu bekliyorum. Bizimkiler danışma turunu tamamlayıp odaya döndüler. Babam dedi ki, "kızımı müsahibime vermiştim, o nasıl uygun görürse öyle olur." Babalığım, "madem müsahibim bana havale etti, ben de cemaate verdim" dedi. Hatırlıyamıyorum cemaatten biri de "Allah'ın emri Peygamber'in Kavli ile" ablamı enişte Sabri'ye veriverdi. Bu verme işi bende öyle bir şok yarattı ki, dizlerim titredi, yüreğim kekremsi bir acıyla sıkıştı, düşmemek için duvara tutundum. O anda kafama takılan tek şey, akranlarımın "tüüü enişte topal" diye benimle alay edebilecekleri endişesi oldu. Sendeleyerek evdamına gittim, Zeynep ablamı hüngür hüngür ağlar buldum. Gerçi bu dönemde verilen her kız ağlardı. Kimi gönülsüz olduğu için gerçekten, kimi de gönüllü, ama ayıp olmasın cinsinden yalancıktan. Acaba Zeynep ablamın ki hangisine dahildi?

Bunu kestirecek durumda değildim, zaten kendi üzüntüm bana yeterdi. Gecede ise en karlı çıkan Sıtkı oldu. Bir yandan gelen tatlıyı lup ediyordu, diğer yandan tükrük saçarak Kelo emmi ile ilk akşamki cebelleşmesini hâlâ anlatıyordu.

Zeynep ablam fazla nişanlı kalmadı, düğünü yanılmıyorsam güzün oldu. İsmail abim o sırada gurbette idi. Birkaç ay sonra eve geldi. O benden daha felaket şok oldu. Babalığımın kızı Şemsi abla (Zeynep ablamdan bir iki yaş küçük olabilir), Aziz amcasının (bizim komşu) oğlu Şükrü abiyle yeni evli. Haberin acısı İsmail abimin yüreğine öylesine çöreklenmiş ki, Aziz amcamların evinin önünde Şemşi ablayla birbirine sarılıp hatırı sayılır bir ağıt başlattılar. Abimin ağlama hıçkırıkları basbayağı yüksek tondan. Aylardır uzakta, özlem birikmiş bir. Gurbette çalışıp eve kazanç getirecek iki. Bu iki nedenden dolayı o anda abimin kıymeti annemin nezdinde fazla. Abime şöyle seslendi: "Megire lawıke mın, ew gizık çiyekı tu sebe helak dıbi! Qızık ne, dehe qiz qadeye te bıgırın!" (Ağlama oğlum, o bir kız ne ki sen onun için helak oluyorsun! Bir kız değil, on kız senin kadanı alsın!") Daha sonra Sabri eniştenin evinden çıkmaz olduk. Hele İsmail abim orayı tam mesken edindi. O tarafta birkaç tane genç kız da vardı ki, işi işti.

Ablamın beş tane kızı oldu. İkisi ikiz Ben öğretmen okulunda ilk yıl okurken edebiyat öğretmenim yeni mezun güzel bir bayandı, adı Taciser Tantuğ idi. Öğretmen güzel olduğu için ismi de bana güzel geldi. Ablama bu öğretmenimi anlattım, ikizlerden sonra doğan kızına Taciser adını verdi. Zarifa Çewtik'ın damını satın alıp oraya taşındılar. Benim amcaoğlu Kenan da az şakacı değil hani. Şöyle demiş: "Qize dı Zeneba me pırın. Wekı sexıl rastı gorika Keretopexqu." (Bizim Zeynep'in kızları bol. Kuzu sürüsü gibi Karatopak düzlüğüne bıraksın.) Bu lafa uzun zaman gülmüştük. Güzel öğretmenimin ismi uğurlu gelmedi, ablamın Taciser'i öldü. Ablam dizine vurup kızı için epey ağladı. "Aman kızları dolu" dedim, ben pek etkilenmedim. Bebeğin ölümünden sonra emmioğlu Kenan grubetten dönmüş. Hayda, Ablam bir ağıt tutturmuş. Kenan: "yahu Zeynep kız öleli bir yıl oldu, bu ağlama niye" demiş. Ablam, "eee hakkaten öyle" deyip onaylamış, pat ağlamasını kesmiş. Bu kez ikisi başlamış gülmeye.

Ablamla benim aramda ilginç bir öykü var, burda anlatmaya değer buluyorum. 12 Mart döneminde cezaevinden tahliye olup Kayseri'ye gittim. Yıldırım Bayazıt Mahallesi'nde Mustafa abim de kal-

maktayım. Annem de abimde kalıyor. Öz ablalarımdan Hanife ablam Almanya'da diğer üçü köydedir. Köydekiler beni görmeye geldiler. Bir gece herkes yattı. Ben, Huri, Zeynep ve Zekiye ablalarım koyu bir sohbetin içine girdik. En az konuşan Zeynep ablam. En çok konuşan ise dilbaz Zekiye ablam. Zeynep ablamın bir alışkanlığı var. Sağ elinin arkadaki üç parmağını kapatır, baş parmakla, işaret parmağını yarım halka şeklinde açar, burnunun üstüne, ağzının yanına ve çene altına kapatır. Birden bire sessizliğini buzdu, bu hareketi yaparak bana döndü: "Na bıre dıben kı wun solciyan bı xade inam nakkın, wa raste?" (Be kardeş diyorlar ki siz solcular Allah'a inanmıyor muşsunuz, bu doğru mu?). Ben "doğru" deyince ablamın yüzü dalgalandı, bana "ıın pisso" dedi. Huri ablam, "hey gözün çıksın, kız sen Ali'ye nasıl pis herif dersin" şeklinde Zeynep ablamı azarladı. Bu kez, "uuy çawe mm bırıji, mın tera mılki qır" (tüü, gözüm çıksın, sana küfür ettim) demeye başladı, komik duruma dördümüz birden makaraları koyverdik. En çok güien Zeynep ablam oldu. Bizim kızların en kaderci tipi Zeynep ablam. Ana Rayme'ye tam yakışır bir talip.

Zeynep ablam son iki doğumuyla iki oğlan annesi oldu. Tüm yiğenler evli. Büyük yiğenim Naciye, amcaoğlu İzzet'le. Yiğenim Emral ablasının çöpçanlığıyla bura oturumlu Türkiyeli bir ailenin kızıyla evlenip Almanya'ya geldi. Her iki kardeş yiğenim Reklinghausen'de ikamet ediyorlar. Zeynep ablam Antalya'ya göçtü. Ahatlı Mahallesi'nde ev sahibi oldu. Lakin Sabri eniştem mutsuz. Kente alışamadı. Öbür üç kardeşi de Antalya'lı oldu. Onların problemi yok, memnunlar. Sabri eniştemin gidişatı iyi değil. Dursune Kollık'ın akibetine düşer diye yeğenler endişeli.

i) ismail abim

Annemin anlattığına göre ailenin en güzel bebeği İsmail abim imiş. Göz değmesin diye yakasına nazar boncuğu takılmış. Lakin büyüdükçe güzelliğinden azalma olmuş. Yine de erkek kerdeşlerin en yakışıklısı odur.

Yaşı bana yakın olması dolayısıyla çocukluğumda onunla yoğun ilişkim oldu. Örneğin, onun peşine takılıp köyün içine inmem, evimizin civarında kır bayır dolaşmam, evin içinde birlike yaramazlık yapmam gibi şeyler. Tabii bu ilişkiler yumağı içinde onunla zaman zaman çelişkiye düşerdim. Bu durumda küçük olduğum için korunurdum, azarı o işitirdi. Bazen beni döverek o da hıncını böyle çıkarırdı.

Yaşamımda İsmail abimle epey anım oldu. Bunların bir kaçma değineceğim. Eski yıllara uzandığımda her zaman hatırladığım tipik ir anı var. Sene olarak hatırlamıyorum, ama beş altı yaşında olabilirim. Bu kısımda babamla ilgili alt başlıkta değindiğim kavgacı Zarifa Çewtik'i (Topal Zarife) hatırlayın. Babası Ap İbik (İbrahim emmi) vardı. Köyün en sağır yaşlısıydı. Bir gün bize geldi. Annem bağırarak "lı qu te◦ab İbik" (nereden geliyorsun İbik emmi) diye sordu. Soruyu net işitemedi. "Wın çı dıben, ez nabisım, kip denkıbın" (ne diyorsunuz, işitemiyorum, güçlü söyleyin) dedi. Halil abim ağzını ap İbik'ın kulağana dayadı, var gücüyle annemin sorusunu sordu. Sesi biraz ince idi, ihtiyar duymadı. Bağırma anında Halil abim kıpkırmızı oluyordu. Bu kez Mustafa abim aynı yöntemle soruyu vargücüyle Ap İbik'in kulağına birkaç kez haykırdı. Ve nihayet ihtiyar duyabildi. "Lı mal tem" (evden geliyorum) diyerek bizi yanıtladı. Hayatımda çok ağır işiten gördüm, fakat Ap İbik gibi ağırına rastlamadım.

Ap İbik'in iki oğlu vardı. İri burunlu Çoban Sebo ve onun büyüğü Allo. Fakat oğlanların hayrı yoktu. İhtiyara iki kızı bakıyordu. Bazen amojına Zarife, bazen de amojına Guzzık (Gülizar). Ap İbik amojına Guzzık'ın evinde öldü. Eskiden evlerde çoluk çocuk için yemek pişiren kimdi ki?! Üç öğün "nan-torak"a (ekmek-çökelek) talim vardı. Bir ölü olduğu zaman çocuklara gün doğardı. Ölünün hayrı için verilen "canaşı"ya çıllızlığa" (pisboğazlığa) giderlerdi. Çanaşılar ya "goştı-bulgur" (et-bulgur), ya da "zervet" (büyük babıko) şeklinde olurdu. Amojına Guzzık'ın oğlu Hemo (Hamdi), İsmail abimin yaşıtıydı. Akranları, zervetin "kırtıkını" (kenar ve alttaki sert kabuk) çalması için meğer Hemo'yu örgütlemişler. Büyükler (önce erkek, sonra kadın) tıkındıktan sonra zaten yalnızca zervetin kırtıkı kalırdı. İşte bunu da Hemo çalıp arkadaşlarına yedirecekti. Bir küçük parçaya da belki ben nasiplenirim diye abim beni de peşine takıp götürdü. Biz çocuklar, amojına Guzzık'ın ahırının önünde bekliyoruz. Neyse, güya Ap İbik için ağıt yapıldı. Ki, birkaç kez iki kızının sesi geldi, o kadar. Milletin canaşıyı hızlı ziftlenmesi işimize gelir. Gurbetçi Hüseyin amcam, omjına Guzzık'ın komşusu. Emmioğlu Ziya (amcamın hayali mısır tarlasında karga ürkütme bekçisi), Hemo'nun en samimi arkadaşı. Abim çocukluğunda pasifti. Amcaoğlu Ziya atılgan ve kavgacı idi, abimi hep kollardı.Asıl umudumuz emmioğlu Ziya idi. Köyün tüm açıkgöz çocukları orda. Bu kadar yırtıcının arasında belki Ziya bizim için bir parça kırtık koparabilir. Yemek yendi,

sıra kuran okumaya geldi. Kırtıki aşırmanın tam zamanı. Nitekim Hemo fazla gecikmedi. Kucağında kırtık parçalarıyla evden çıktı. Yiyeceği kapmak için bir itişme kakışma başladı. Hemo bir iki sefer daha yaptı. Amcaoğlu Ziya ve abimin çabasıyla küçük bir parçaya da ben konabildim. Kuranın okunması bitti, demekki amojına Guzzık manzarayı çakmış. Şu şekilde viyaklaması geliyordu: "Hemoy din, itemoydin, eka tu care des mm dıkewi. Seba hewal hogıre xe kırtıke zerwete dızziye, jı qızıke mınra teba neyştiye" (deli Hemo deli Hemo, elbet bir kez elime düşersin. Arkadaşları için zervetin kırtıkını (kasnağını) çalmış, kızlarım için bir şey bırakmamış). Amojına Guzzık saf bir kadındı. Ev yaparken kocası Apısene Kuto bir gün kendisine şöyle seslenmiş: "Qey Guzze, deste me qeri bune. Qizeke bışine mala Bale, tee toza dawule weni, bıdıne ser deste xe" (Kız Guzze, elimiz yarılmış, Bale gile bir kız gönder, biraz davul tozu getirsin, elimizin üsüne verek. Amojına Guzzık kızlardan birine hemen talimatı vermiş. Bunun üzerine Apısen damadına içini şöyle dökmüş. "Budala kaynananı gördün işte. Davul tozunun olduğuna, el yarıklarına da ilaç geldiğine hemen inandı. İşte bu kadın benim ömrümü bitirdi" Böylesine sag amojına Guzzık, Ap İbik'in ölümünde ağıt yaptı, konu komşu ağırladı, bütün bu telaş arasında zervetin kırtıkından kızlarını yararlandıracak kadar da açıkgöz oldu.

İsmail abim henüz küçüktü. Kağnı arabasıyla ağaç taşıma işi vardı. Mustafa abimle birlikte oda gitti. Üşümesin diye babamın eski paltosunu giydi, ayak topuklarına kadar iniyordu. Köyden başka komşular da bu ağaç çekme işine katıldılar. Bizim kağnı ile Dursune Kollık'ın ki (Kısa Dursun) bir birine yakın seyrediyormuş. Birdenbire abimin aklına "hele şu Dursune Kollık'la yanyana yürüyeyim, acaba onun kadar uzamış mıyım" düşüncesi gelmiş. Aklına geleni yapmış, farketmiş ki kendi omuzu ap Dursun'un omzundan bir iki parmak daha yukarıda. Büyüdüm diye epeyce sevinmiş. Zaten büyük insanın yapacağı işi üstlenmiş. Gece gündüz kağnı arabasını sürmekte, öküzleri arabaya koşmakta, inişlerde arabanın önünü çekmekte. En başta bu işler koltuğunu kabartmış. İlaveten kısa Dursun emmiden bir iki parmak uzun olduğunu pratik deneyle ispatlayınca çocukluktan çıkıp iş güç görecek genç haline geldiğini hissederek moral kazanmış. Eve geliş anını çok iyi hatırlıyorum. Sabahın şafağıydı. Annemin "ıhın zar hatın" (aha çocuklar geldi) seslenişiyle dışarı fırladık. Abim uzun paltosuyla arabanın önünü çekip eve yaklaşıyordu. Annem bu durumdan duygulandı, "ez qurbane camere xe, gırbıye şuna bawe xe

tere işan" (yiğidime kurban olayım, büyümüş babasının yerine işe gidiyor" türlü övücü laflar etti. Bundan da hız alan abim bir yandan öküzleri arabadan çözerken, diğer yandan Dursune Kollık'ın yanında yürüyüp ondan daha uzun olduğunu anlattı. Bakış ve duruşunda artık çocukluktan çıkıp koca adam olduğu övüngeçliği vardı.

1950'lerin başlarında (elli üç olabilir) abim Diyarbakır'a çalışmaya gitti. Zannederim karayollarında istinat duvarı ve köprü inşaatıydı. Müteahitler, Kankallı Aziz amca ve damadı Veysel idiler. Abim amele olarak çalışmıştı. Evde anlattığı hâlâ aklımda. Ödeme zamanı yövmiyesi ikibuçuk liradan hesaplanmış. Abim o zamanlar yeni yeni serpilen bir delikanlı. Ona göre daha yaşlı ve güçlü olan Kazıme Apmısto'nun (kıjık'ın kardeşi) yövmiyesi üç liradan verilmiş. Bu eşitsizlik abimin biraz zoruna gitmişti, zira Kazım kadar o da çalışmıştı. Bu gurbet dönüşünde bana bir takım elbise getirmişti. İlaveten gömlek de. Ömrümde ilk kez pantolon, çeket, gömleğe İsmail abimin sayesinde kavuştum. Elbiseyi giydim, fiyaka binbeşyüz. Öyle dik duruyordum ki, sanki oklava yutmuşum. Küçük dağları ben yarattım havasına girdim. O arada pısmam (amcoğlu) İzzet geldi. "Nasıl yakıştı mı" diye iki de bir ona soruyorum. "Oooooh" diyerek beni yanıtlıyor. Hatırlamıyorum, belki abim bir çift lastik de getirmişti. Velhasıl tekmil giyindim, pısmam İzzet'le köyün yoluna düştük.

Amacım akranlarıma boy gösterisi yapmaktı. Elbise nasılmış görsünler bir. Ap Memeçavuş gilin axpininden (tarla) yürürken paçalarım tozlanmasın diye özenle yere basıyordum. Sanki gün devran benimdi. Çok mutlu olmuştum.

Küçüklüğümde İsmail abimle birlikte bazı ev işleri yaptığım olurdu. Bizim öküzleri bostanımızın etrafında, Gezbel ve Tokludere çayırlarımız civarında ve Boncuklu tarlamızın eteklerinde otlatmak, kışın onun kızağını arkadan itmek, kağnı ile ot, kenger, sap çekmek, ilkbaharda kevenk yapıp sırtla taşımak, Bir yılın ilkbaharında keveng işine epeyce ağırlık verdik. Komşumuz Aziz amcanın çocuklarıyla birlikte giderdik. Daha çok da Gezbel mevkiinin yamaçlarına. İsmail abimle Şükrü abi kazma ile keveng deşip çıkarırlardı. Ben ile Gülçiçek toplar bir yere istif ederdik. Sonra ateşte kevenglerin dikenini yakardık. Akabinde şelek haline getirip şırtlar, tıslıya tıslıya eve kadar taşırdık. Bu iş çocuklar için ağır. Daha doğru sırtla ağır bir şey taşımak çocuklara uygun bir iş değil. Daha sonraları bu keveng işini tek başıma yaptım. Küçüklüğümde gaza iyi gelirdim. Aynen Hanife ablam gibi. Biri beni övdüğü zaman, kendimi yırtardım ki

daha da övsün. Örneğin, annem beni keveng işinde, överdi, her övgünün arkasından daha hızlı çalışır, daha ağır yük taşırdım. İzzet de benim tiyniyetimde idi. Yalnız, Kenan farklıydı. Övgü gazına kapılıp kendini yıpratmazdı. Annesi Kenan'ı hep kollardı. Peki, sonuç ne oldu? Ben ile İzzet cura kaldık, Kenan boy attı. Hele İzzet temelli kısa kaldı. Çünkü kendini bu ağır yüklerle yıprattı.

Zeynep ablamın evliliğinin arkasından nispeten uzun bir zaman dilimi yaşanmadan, İsmail abimin küçüğü Zekiye ablam beklenmedik bir hızlılıkla evlilik yaptı. Zeynep ablama komşu oldu. İsmail abim iki kızkardeş evine sıkça uğrar oldu. İzzete Kelo (Kopi) kafadengi arkadaşı, o tarafta. Köyün o tarafına abimin kanı çok kaynadı. sonunda durum netleşti. Hatay engeme abayı fena yakmış. Yengemin evi Zekiye ablama yakın. Abim kendisi, evlilik isteğini annemle babama açmaya utanıyordu. Anneme çıtlatmam için bana söyledi. Annem, babam ve abim bir arada olduğu bir anda pat diye söyledim. Abim utançtan kıpkırmızı oldu, annemle babam gülümsediler. Peder, "bıre oğlum, bula bula elçi olarak bu bir karış çocuğu mu buldun? Hiii Allah akıl vere. Milletin köküne kıran girmedi ya!" Bir hafta sonra, bir akşam Mustafa abim bize geldi, konu açıldı. İsmail abim odadan çıkmadı, şapkayı öne eğerek yüzünü gölgeledi (utancından yüzünü sakladı), konuşulanları dinledi. Annem bu duruma bozulur oldu, "şerm nekır, dı wi kuçukida kerrımi, derneketı der" (utanmadı, o köşeye çöreklendi, dışarı çıkmadı) diyerek abimi bizim o meşhur geleneğin topuna tuttu.

Hatay yengemin annesi xaltiya Fedime (Fadime teyze), babası xale Ferzi (Fazlı dayı) köyün sevilen insanlarından. Hele annem ve babam bu çifte bayılırdı. Mustafa abim kayın anne ve babasına hiçbir zaman dolu dolu ısınamadılar. Onlara karşı önyargıları vardı. Bence bu yaklaşımda hatalı taraf annem ve babamdı. Halil abimin kayın anne ve babası ayrı köyde olup ilişkiler yoğun değildi. Bu hısımlarla ilişkiler ne iyi ne de kötü idi. Babamın meşhur deyişiyle "elaküllihal", yani idare ediyor sayılırdı. Kızlardan olan hısımlarla ilişkilere gelince, üç aşağı beş yukarı vasat bir düzeyde seyredip gidiyordu. Ne çekici, ne itici, orta şekerli. Allah'ın emri Peygamber'in kavli ile iş pozitif neticeye bağlanırsa, annemle babam, tam gönüllerine göre bir hısım çiftine kavuşacaklar. Bu duygularını açıkça belirtmekten sıkınmıyorlardı.

Gelgelelim öyle kolay değil. Yengemin teyzesi Emık (Emine), Karapınar'lı Dursun Ağa'nın oğlu Hacı ile evli. Abimin yaşıtı Emık tey-

zenin oğlu İsmet de yegemle evlenmeyi kafasına koymuş. Epey de avantajlı. Teyze çocuklarıdır bir, anneden dedeleri Huse Reş (Kara Hüseyin) bu işe taraftar iki. Fazlı dayı ile Fadime teyze, kabilenin bu yaşlısını kıramazlar. Bizim için de belirli avantajlar var. Hatay yengem abime abayı yakmış. Teyzenin oğlu İsmet'e karşı evlilik temelinde bir hoşlanma duymuyor. Bu, birinci avantaj. Annemle babamı, Fazlı dayı ile Fadime teyze çok seviyorlar. Bu da ikinci avantaj. İlk sondaj hareketi için Cemale Genco kolları sıvadı. Cemal emminin muhatabı yumuşatma gücü, Husse Reş'in inadına çarparak etkisizleşti. Geride bir olanak kalıyordu. Evcikli Şah'ı devreye sokmak. Zira Hüseyin dayı Evcikli şah'n koyu bir müridi idi. Bizim aileyle yengemin ailesi de hakeza. İnatçı ihtiyar için zor bir olaydı, ama yumaşamak zorundaydı, Ali diye taptığı Şahını kıramazdı. Şahı'nın ağırlık koymasıyla nişan işi gerçekleşti.

Abim bir yıl nişanlı kaldı. Bu süre içinde Fazlı dayı gilin epey odununu kırdı, kışın damlarının karını süpürdü, ahırda birikmiş gübreyi kürekle dışarı savurdu, fırına hamur, oradan eve ekmek teknesini omuzladı, yazın kayınçocu Şükrü Hoca ile birlikte öküz arabasıyla kenger taşıdı. Bu işler sırasında xaltiya Fedime'nin pişirdiği nefis yemekleri, özellikle un helvasını afiyetle yedi. Bu zaman zarfında bizim işleri de, taze damatlar Sabri ve Mustafa eniştelerim yapıyorlardı. İşler böyleydi. Taze damatlar kendi evlerinin işine isteksizdiler, ama kayın baba tarafındakini canla başla yaparlardı. Babam bu duruma birşey demezdi, ama annem biraz mırın kırın ederdi.

Abimin nişanlı olduğu yaz köy çok hareketliydi. Köyün İlkokulu yapılıyordu. Taş çekme işini köylü üstlenmişti. Günlerce köylü öküz arabasıyla Boncuklu deresinden okul inşaatına taş taşıdı. Bu arada dört gözle Fazlı dayının gurbetten dönüşünü bekledik. O gelmeden düğün olmaz. Öte yandan abimin askere gidiş tarihi yakınlaşmakta. Düğün için Hanife ablam aylardır bizde bekliyor. Fazlı dayının dönüşünden umudu kestik, abim, ablamı çiftlik köyüne kadar götürdü. İşe bakın ki, onlar gittikten bir gün sonra Fazlı dayı geldi. Abimin günleri sayılı, hemen düğün bayrağını kaldırdık. Abim dönüşte Hanyeri Beli'ni aşarken davul sesini duymuş, kendi kendine "halla halla, bu da kimin düğünü" demiş. Eve yaklaşıp bayrağı görünce, ablam nedeniyle içinde burukluk hissetmiş.

Zeynep ve Zekiye ablalarım düğünde yenge oldular. Evleri Fazlı dayıların tarafında. Geleneğe göre düğün anında abim onlara görünemez, dolayısıyla yenge olan iki ablamı gidip getiremez. Bu iş

bana düştü. Damatlık heybeyi omuza aldım, Nuri dayı gilin yokuşundan doğru köyün öbür tarafına. Bendeki havayı görecektiniz. Heybe taşıyıcı olarak damatla birlikte yenge davet etmenin zaten forsu var. Ben ise bu işi tek başıma yapıyorum. Gidiş gelişlerde bakan var mı diye çaktırmadan etrafı dikizliyorum. Vallahi millet basbayağı beni izledi. Zira böyle bir örnek yeni görülüyordu. Heybe taşıyan küçük bir çocuk damadı da temsilen yenge (berbı) götürüyordu. Konu komşuya ilginç gelmişti. Hatta Fazlı dayıların ordan geçerken, aşağıdan Fadime teyze, Hatay yengem, başka bayanlar beni temaşa ettiler. Daha sonra Mehmet abinin düğününde ikinci kez heybe taşıdım.

Düğün oldu, gelin bizim eve geldi. Akşama doğru morelimizi bozan bir olay zuhur etti. Nahiye karakol komutanı askerlik için abimi almaya gelmiş. Asker edilir diye zamanında gitmemişti. Gizlenmesi için abimi yukarı dereye gönderdik. Geleneksel kural allak bullak oldu. Yengemi "biring" denilen gelin köşesinden çıkardık. Başındaki beyaz gelinlik örtüsü alındı. Yengem normal bir eşarpla saçını örttü, evin kızıymış gibisine gelip odaya oturdu. Mustafa abim, gurbetçi Hüseyin amcamın oğlu Kazım abi, muhtar komutanla birlikte bize geldiler. Babam bir iki muhabbet yaptı. Abim komutanın cebine birşeyler sıkıştırdı, İsmail abimin gurbetten henüz dönmediği söylendi, gidip getirileceği sözü verildi ve komutandan yirmi gün mühlet koparıldı. Bela böylece savuşturuldu. Bu can sıkıcı olayın moral bozukluğu ile taze gelin ve damat geceki gerdek olayına adım attılar. Tabii iki akıl hocası hazır ve nazırdı: Halil dayımın hanımı Elif yengem ve Kazım abi. Eh benim de merakım depreşti. Hocalar odada bekliyorlar. Fısıltılar, manalı bakışlar, e ben nasıl uyuyayım?! Elif yengemin, "hele şuna bak, horoz gibi ayakta, kulağını da iyice dikmiş, hadi uyu" taaruzuna hedef oldum, kafayı yorganın altına koydum. Kısa süre sonra Elif yengemin şu sözleri yorgan altındaki kulaklarıma kadar uzandı: "Lele, buk ke weki zer derket" (Kız kız, gelin altın gibi çıktı). Herkes rahata kavuştu, ben de uykuya daldım.

Abim 1957 baharında asker oldu. İkibuçuk yıl jandarma olarak İran ve Suriye sınırında askerlik yaptı. Bu süre içinde yengemle birlikte evin işlerini omuzladık. Birlikte çalıştığımız en yoğun mevsim yazdı. Kenger, ot, ekin, biçerdik. Yengem hamileydi, çocuk bekliyordu. 1958 yaz sonuydu. Doğum günü yaklaştı. Bir gün sırığı alıp kenger toplamaya gittim. Toklu Dere'yi bitirdim, oradan Susuz'a geçtim. Orayı bitirip eve dönerken, köyün altında, Ap İpo'nun mezarının

orada en samimi okul arkadaşım İlyas İlhan'a rastladım. Oturduk sohbet etmeye. Bir baktım benim peder önüne kerıki (merkep) katmış telaşlı geliyor. Beni görünce, "Çawe rınni bi şeqıre mm, xarziki tey lawik bu, de here mal" (gözün aydın şekerim, bir erkek yiğenin doğdu, aydi eve git). Sevinçle eve yöneldim. Bebeğe Fikret adını verdik. Yanılmıyorsam bu ismi dayısı Şükrü Hoca önermişti. Bu arada bir gelenekten daha sözedeyim. Daha önce yazmayı unuttum. Eskiden bizde bir bayan doğum yapınca komşu bayanlar bir tas yemekle gözaydına gelirlerdi. Buna "lokmeye çel melekan" (kırk melaike lokması) denirdi. Kırk gün sonra bebeğin kırkı çıkardı. (ölünün kırkıyla karıştırmayın) İlk kırkgün bebek için tılsımlı bir dönem sayılır, peri şeri bulaşmasın diye özen gösterilirdi. Bebeğin kırkında kurşun dökülür, bütün kem gözlerin bu kurşunla eriyip gittiğine inanılırdı. Tabii özellikle lohusa döneminde bebeğin evi komşu yemeklerinin istilasına uğrardı. Fikret yiğenimin doğumunda doyasıya yemek yedim.

Henüz birlikte iken yengem ikinci kez oğlan annesi oldu. Bebek sekiz aylık doğdu, yaşamaz diye endişelendik. Lakin turp gibi çıktı. Adını Rahmi koyduk. İsim önerisi kimden geldi bilmiyorum. Abimden gelmiş olabilir. Sonra abim ayrıldı. Annem geleneği bozmadı. Mustafa ve Halil abimlerin ayrılışında olduğu gibi İsmail abiminkinden de bir tantana kopardı, genç aileyi küs vaziyette uğurladı. Abim köyde iken Fazıl ve Sebahat yeğenlerim doğdu. Sonra Kayseri'ye göçtü, orada da Sevim yeğenim doğdu.

Fikret ve Rahmi yiğenlerim orta dereceli okullarda okurken yavaş yavaş solculuğa ısındılar, derken tamamen dalıp örgütsel faaliyetin içine girdiler. 1978 yazında, Rahmi hariç yengem ve çocuklar Almanya'ya gittiler. Fikret yiğenim Almanya'ya gitmeden önce kısa bir hapislik dönemi yaşadı. Yaşı nedeniyle Almanya'da oturum durumu muğlaktı. 12 Eylül gelince Almanya'da ilticaya başvurdu. 12 Eylül'de Rahmi yiğenim sıkı arandı Epeyce illegal vaziyette yaşadı. Lakin ele geçmemeyi başardı. Sonunda Almanya'ya gidip iltica etti. Şu anda Fikret ve Rahmi evliler, birer çocuk babasıdırlar, Hamburg'ta yaşıyorlar. Fikret'in oğlu Ozan üç yaşma doğru gidiyor. Rahmi'nin kızı Hasret ise on yaşında. Öbür yiğenler, amcaları gibi bekar. Fazıl uzun yıllar fabrika işçiliği yaptı. Şu anda işsiz, dinlenmekte. Abim de sözleşmeli olarak işten ayrıldı, emeklisini bekliyor. Yengem ev hanımı. İki kız yeğenim meslek okulunu bitirip kuaför oldular. Büyük kız Sebahat ustalık kursunu yaptı, kendi adına kuaför salonu açtı. İki kız kardeş kendi salonlarında birlikte çalışıyorlar, kazançları iyi.

Sebahat yeğenimin yanımda farklı bir yeri var. İkinci cezaevi dönemimde bana güçlü bir manevi destek sundu. On günde bir mektubu gelirdi. Mektuplar aracılığıyla özlem giderdik. Bu mektuplar bana güç verdi, cezaevinin yıpratıcı koşullarına dayanmama katkı sağladı. Parmaklarım, Sebahat'tan gelen mektubun zarfını açmaya uzandığı zaman, göğüs kafesimi sevgi, hoşnutluk, umut, hayata bağlılık duyguları doldururdu. Burada yiğenim Gülten'in mektuplarını da zikretmek istiyorum. Bu mektuplar da bana aynı güzellikleri bahşetti.

Ben İstanbul'da yüksek öğrenimde okurken, Hanife ablam tarafından istekli turist olarak İsmail abim Almanya'ya gitti. Kendisini havalanında yolcu ettim. Birinci cezaevi dönemimde abimle bağım zayıftı. Tahliye olduktan sonra 1976'da izine geldi, gizlice Mustafa abimlerde buluştuk, birkaç saat sohbet ettik. Bundan sonra uzun yıllar görüşemedik. İkinci kez cezaevine girince abimin parasal desteği sökün eylemeye başladı. Yanı sıra tabii Hanife ablamın da. Cezaevinde parası en bol gelen kişilerden biriydim. Koğuşta her para dağıtılışta ben sıradaydım. Abim ve ablam aslında cezaevinde benim dışımda birçok arkadaşı beslediler diyebilirim. Çünkü komünsel hayat yaşıyorduk, olanakları birleştirip ortak tüketime sunuyorduk. Komün onbeş kişiden oluşuyorsa, beş kişiye para geliyordu, on kişiye yok. Yeraldığım komünde en fazla katkı yapan kişiydim dersem, bir gerçeği belirtmiş olurum. Tabii cezaevinde boynu bükük olmamak, başkasının parasal yardımına sığınmayıp, tersine destek gücü olmak kişi için ayrı bir morel kaynağı olurdu. Bu elverişli konumum abim ve ablamın sayesinde oluştu. Geçmişte, şu anda ve gelecekte ilişkiler nasıl olursa olsun bu iyilikler hiçbir zaman değer kaybetmez.

Almanya'ya gelmeden önce abim için epey özlemim birikmişti. Buraya geldim, birkaç ay sonra abimle bir tartışmamız oldu. Politik yaşamımla ailesine darbe vurduğum eleştirisini getirdi. Bu olaydan sonra ilişkilerimiz resmileşti. Onları ziyarete gittiğimde hoşbeşten sonra ikimizin nutku kesiliyor. Havadan sudan sohbet için bile fazla laf bulamıyoruz. Kimse kimsenin alanına karışmıyor, kardeşlik ilişkisi bu düzeyde seyredip gidiyor. Sınırlı ama, taraflara zarar vermeyen bir ilişki.

j) zekiye ablam

Çocukluğumda kendisiyle en çok çelişkili olduğum kardeş Zekiye ablamdı. Yaşlarımız birbirine yakın, bu biraz da doğal sayılmalı. Geçmişte, hele de köy yerinde bugün harıl harıl satın alınan oyuncak

bebekler ne arasın. İki ağaç parçacığı hac şeklinde birbirine bağlanır, çaput parçalarıyla sarmalanır, oyuncak bebek haline getirilirdi. Ben daha çok küçüktüm, kız çocukların oyuncaklarına eğilim duyardım. Zekiye ablamın çaput bebeği vardı. Onun var benim yok diye kıskanırdım, bir bebek de ben isterdim. Bir tane bana uydur buydur ettiler, sesim kesildi. Bu kez birbirimizle, "yok benimki seninkinden güzel" türünden rekabete girdik. Ablamla ilgili sık sık hatırladığım ilk anım budur. Görülüyor ki daha ilk anından itibaren kıskançlık, rekabet başlıyor. Ablam benimle olan çocuksu didişmeden ötürü annemden çok azar işitmiştir, arada sırada da dayak yemiştir. Bu didişmeler çoğunlukla benden kaynaklanıyordu. Çünkü sinirli, alıngan, kıskanç bir çocuktum. Hele ablamı felaket kıskanırdım. Ayrıca kindardım, ablama sürekli, ama dozajı çelişkimizin şiddetiyle orantılı kin duyardım. Davranışları sıkça bana batardı. Baş yaramaz bendim. Eh o da melek sayılmazdı hani. Yaramazlıkta benden bir iki basamak aşağıdan seyir izliyordu. Küçükken ona "Kumme" derdik. Kürtçe ya da Türkçe ne anlama gelir, bilmiyorum. Bu lakap sanki onun afacanlığını ifade ediyordu. Böyle düşünüyor, ona bu lakapla hitap ediyorduk. Ben ona "Kumme" derdim, o da bana "Zurufti" derdi. Yani çelimsiz. Dilbazdı, benim için başka lakaplar da sıralardı. Örneğin "Mullık" (solucan), "Zırawık" (ince) gibi. Görülüyor ki tüm lakaplarım, zayıflığımı vurguluyan iğneli sözcükler. Bu yüzden çocukluğumda, "niye böyle zayıfım, tombul bir çocuk değilim" diye üzülmüşümdür. Ama şimdi zayıflığımdan memnunum, "hele iyiki tombul olmamışım" diyerek halime şükrediyorum. Gaza gelmeyip ağır şelek taşımaktan kaçınsaydım, biraz daha boy atardım, ki, iyi olurdu. "Ne yapalım olan oldu" deyip mevcudiyetle yetinelim.

Babalığımın (Aliye Delesen) kızı Hatice abla, Zekiye ablamın yaşıtıydı. yaramazlıkta birbirine ayak uydururlardı. Birbirinden kopmayan bir çiftti. Bir gün amojına Çittik'ten biraz kil almak için ikisi Ap Kelo gile gitmiş. Kelo, Çittik lakaplar. İsimler Ali, Elif'tir. Kapıda Ali emmiyi görüp şu soruyu yöneltmişler: "Ap Kelo, amojına Çittik lı male? (Kelo emmi, Çittik yenge evde mi?). Ap Kelo fene bozulmuş. Birer karış boylarıyla yaramaz iki kız, kendisine ve karısına lakaplarıyla hitap etmiş. Bu kadarı da olmaz. Bizim iki dilbaza şöyle köpürmüş: "Babalarının sakalına bilmem ne ettiğimin fiştekleri. Ulan doğru adımızı söyleseniz diliniz mi tutulur? Sanki göbeğimizi onlar kesmiş, lakaplarımızla hitabediyorlar. Hadi ordan eşoğlu eşeğin kızları" Bizimkiler utanacaklarına, ki ki gülüp Kelo'dan uzaklaşmışlar.

İlaveten bu son ukalalıklarıyla da Ap Kelo'nun sinirini ayaklandırmışlar.

Zekiye ablamın evlilik öncesi dönemi, benim çocukluk ve yarıgençlik dönemimle çakışıyor. Hatta ben ilkokula başlamadan o evlendi. Anne-baba ocağındaki birlikteliğimizin kanımca, az dönemleri birbirimizden hoşnut olarak geçmiştir. Çoğu zaman birbirimizle çelişkili, çatışkılı, içten içe öfkeli, hasetli olmuşuzdur. Nişanlandığı zaman bana çok tuhaf gelmişti. Çocukluk zihniyetiyle henüz benimle didişen bu kız nasıl evlenebilir diye düşünmüşümdür. Ablam nişanlı, birlikte ahır temizliyoruz. Eskiden olduğu gibi el şakası yaptık, bu didişip itişmeye dönüştü. Onu hızla ittim, küt ahırın direğine tosladı, burnu kanadı, ağlamaya başladı. Beni suçlamadan, üstüme bağırmadan içini çeke çeke ağladı. Ruhumu ezici bir pişmanlık duygusu sardı. "Bir süre sonra evden ayrılacak kıza bu yapılır mı? Misafir sayılır. Tüüü Allah belamı versin!" şeklinde düşünerek kendi kabalığıma öfkelendim. Ablama karşı ruh halimde ilk değişiklik burda başladı. Düğünü oldu, üç gün sonra onu görmeye gittim. Fırlayarak kapıda beni kucakladı, sımsıkı bağrına bastı. Duygusal dünyam sanki bir devrimle alt üst oldu. Ablam tatlı bir kardeş olarak gönlümün köşesine o dakikan itibaren yerleşivèrdi. O günden beri ona sevgim sürüp gelmekte.

Ablamın nişanlanışı çok hızlı oldu. Belki bir sene bile olmamıştı, Zeynep ablamı gelin edeli. İki kız evde iken günlük işlerin çoğunu Zeynep ablam yapardı. Bizim Kumme kaytarıcıydı, hep arazi olurdu. Baba evinde iş disipliniyle hizaya sokulmamış, eğitilmemişti. Bu haliyle el kapısına gelin olarak giderse hali nice olurdu?! Kaynana, tepesinde poza pişirirdi. Ablamı bu geleneksel köy değerlendirmesine tabi tutarsak, evliliğe henüz uygun konumda olmadığı ortada. Zaten annem babam böyle düşünüyorlardı. Yakınları ne düşünürse düşünsün, köy yerinde kız evlat biraz serpilince ağaçtaki elma kategorisine girer, elin oğlu da taşını fırlatır. Enişte Mustafa, ablam için meğer pusuda bekliyormuş, taşını fırlattı. Hani Ezo dedenin Hemedi (Ahmet) damadı vardı, köye inmeyip şose yolundan düz geçmişti, bu yüzden Bedo emmiden Geçer soyadını almıştı. İşte Mustafa enişte bu zatın oğluydu. Annesi meta Senem (Senem hala), Xıdeler kabilesinin ikinci kuşağının en çirkin bayanı. Üçüncü kuşaktan Zeynep ablam, "ben yalnızım" diye üzülmesin. Yine ikinci kuşaktan Memo dedenin kızı meta Arzık (Arzu hala, "meşhur" muavin Haşima'nın hanımı) onları bir adım geride izlemektedir. Gerek bay gerekse bayan olsun, Xıdeler kabilesinden "tipsiz kurbanları" (bende

dahil) azız diye üzelmesinler, üstümüzde gök epeyce gürlemiş, maşallah sayımız bol. Güzel-yakışıklı kategorisine dahil olanlar üzülsün, çonkü sayı azlığı onların problemi. İşte benim bu "güzel" halam kaygısız, eşiyle kafa kafaya vermişler, oğulları Mısto (Mustafa) için ablama dünür olma kararına varmışlar. Bundan sonraki ilk adım ne olabilir? Tabii ki Cemal emminin devreye sokulması. Cemal emminin bu ilk nabız yoklamasında annemle babamın itirazı, kızın yaşının küçük oluşu gerekçesinde düğümlenmiş. Hakikaten ablam çok toy. Bizimkilerin yaş gerekçesi yeşil değil sarı ışık anlamında algılanmalı. Fakat Hemedi amca çözücü yöntemi hemen keşfetmiş. Evcikli Şah kanalıyla bu işi kotarmayı taktik olarak önüne koymuş. O sıralarda Şah bizim köydeydi. Kendi köyü Evcik'e hareket ettiği gün müridleri uğurlamaya gelmişti. Ap Hemedi Şah'ın yarı-müridi sayılırdı. Öbür yarı-müridliği ise Seyit tayfasına aitti. Çünkü ikili oynuyordu. Çıkar gereği o gün tam mürid havasında Şahı uğurlamaya gelmiş. Nitekim meseleyi Şah'ın kulağına çıtlatmış. Şah da babama açmış. Uğurlama anaforu içinde ve ayakta nişlanma işi bitivermiş. Teklif Şah'dan geldikten sonra olası mı ki, babam reddetsin. Ali diye taptığı Şah'a bir kız değil, on kız feda olsun. Zaten onun eli bu işe karıştığına göre, hayırlı bir evlilik olur, bunda pederin en küçük bir kuşkusu yoktur. Çok kısa bir nişanlılık devresinin akabinde ablamın düğünü oldu.

Evlilikten bir ya da birbuçuk yıl sonra ablam doğum yaptı. Oğlan bebeğe Seyhan adı kondu. Meta Senem gil çok fakirdi. Beslenme yönünden bizim ev onlarınkinin yanında nerdeyse lüks sayılırdı. Ablam, doğumu kışın başlangıcında yaptı. Evde kalın yatak yok, yakacak odun az. Lohusalık döneminde kendini üşüttü. Gece içi yanmış, buz gibi suyu kafaya dikmiş. O sırada eniştem Mustafa evde değildi. Derken ablam ağır hastalandı. Bizim eve getirdik. Günlerce ölümle pençeleşti. Yüzü ince tülle örtüldü. Ruhunu teslim etme anı beklendi. Annem başında sürekli ağladı. Can verme anında kuran okumak için babam küçük musafını hazır bekletiyordu. Neyse ablam kefeni yırttı, yaşama geri döndü. Fakat bu arada bakımsızlıktan bebek öldü. Hastalığı menenjite çevirir diye endişelendik. Gözlerini sabit bir noktaya diker, bebeğine seslenirdi. Bir başka endişemiz de, Zeynep ablam gibi "cinlenir" noktasında idi, tüm badireleri atlatıp eski sağlığına kavuşmayı başardı.

Hastalıktan sonra doğum yapamaz diye tasalandık. Lakin arsız Kumme'miz demekki dokuz canlı imiş Belirli aralıklarla doğumlarını

sıraladı, yedi çocuk annesi oluverdi. Hanım ablamla en üst basamakta. Ablamın dört kızı, üç oğlu var. En büyük yiğenim Zeynep yıllar önce halasının oğluyla evlenip Almanya'ya gelin gitti. Anlaşamadılar, Türkiye'ye döndü, boşandılar. Yıllarca dul yaşadı. Şu sırada ikinci evliliğini Almanya oturumlu bir Türkiyeliyle yaptı ve yine Almanya'da. Onun küçüğü Gülendam halen bekliyor. Üç ve dört numaralı oğlan kardeşler evlendiler, çoluk çocuğa karıştılar. Yeğenim Ergül inşaat işleriyle uğraşır. Erdal ise astsubaydır. Gülcan genç kız, ablası Gülendam gibi bekar. Her iki kız yiğen çalışıyor. Küçükler Mehmet ve Dilek İzmir'de üniversitede okuyorlar. Enişte Mustafa inşaat ustalığı yapar. Ablam ise onbeş yıl fabrikada çalıştı, sağlığı nedeniyle erken emekli oldu. Kayseri'de ikamet ediyorlar.

Ben solcu olduktan sonra Zekiye ablam da kendini solcu ilan etti. Kayseri'ye göçüp fabrika işçisi olduktan sonra, fabrikadaki gericilerle boğuşup durdu. Ablam cesur ve atılgan bir insan. Sözünü sakınmaz, karşının baskısına da boyun eğmez. Oturmuş bir kişiliği var ve ayrıca akıllı. Bu özellikleriyle tutucu işçi arkadaşlarının ve fabrika yönetiminin (ki, fabrika sahibi de tutucu-faşo karışımlı bir gerici) belli bir sempatisini bile kazandı. Kafa yapısıyla nasıl biri olduğu ayan beyan olmasına rağmen fabrikadan atılmadı. Üstelik başlarda sendika bile yoktu. Sonradan orda sendika örgütlendi mi, bilmiyorum. Şayet örgütlenmişse ya faşist ya da gerici bir sendikadır. Ablam çalışma anında kaytarmazdı bir, dobra dobraydı iki. Fabrikada işçiler arası sürtüşmeden kaynaklanan bir olay olduğu zaman, bilgilenmek için yöneticilerin başvurduğu ilk kişi ablam olurdu. Ablamın olayı saptırmayacağını, ne olup bitmişse onu anlatacağını bilirlerdi. İşçilerin bu çelişkileri, tamamen cehaletlerinden kaynaklanan ve birbirlerini yıpratan türünden şeylerdi. Fabrikatör temsilcilerinin müdahalesi, işçilerin zihniyetine göre ileri bir adım sayılırdı. Yani ablamın yaptığı, fabrikatör ispiyonculuğu değildi. teknik elemanı ve işçisiyle herkes ablamın solcu, ilaveten kızılbaş olduğunu biliyor, cebelleşme aralıksız sürüyordu.

Askerlik sonrası dönemde ablamda çok kaldım. Güzel sahbetlerimiz oldu. Onun hoşuma giden en güzel yanı, gelenek denilen illetle alış verişinin az oluşudur. Yeniliğe açık bir insan. Fatma ablamı gerilerden izleyen bir kızkardeş. Bilgilenmeye istekli biri. Hatır için değil, gerçekten birşeyler kapmak için saatlerce beni cankulağıyla dinlerdi. Bu sohbetlerimizde onun gelenekçi endişesinin ortaya çıktığına hiç rastlamadım. Kadının konumunu da kendi bilgi ve

deneyim gücüne göre sorgulamış biri. Enişte Mısto da bu durumdan epeyce ürkmüştü. Birgün bana karşı çıkarak bu korkusunu açıkca dile getirdi.

Ablamın kızları tatlı ve akıllı hanımlar. Gelenekçi ev kızı konumundan çıkmaya azimliler, epey de yol katetmişler. Oğlanlar ne kadar mesafe adımladılar, bilemiyorum. Enişte gibi paniğe kapıldılarsa durum parlak sayılmaz. Ablam ile oğlu Erdal arasında geçen bir tartışmayı buraya aktarmak istiyorum. Yiğenim Erdal Astsubay Okulunda okuyordu. Şöven ideolojiyle çocuğun beyni epeyce yıkanmıştı. Dedesi Memık'ın Kurtuluş Savaşına katıldığını duymuş, göğsü kabarmış. Asil ced, kahraman ecdat nutuklarının gazına tam anlamıyla kapıldığı bir dönem. Tatilde eve gelmiş, dedesinin savaş öyküsünü annesinden sormuş. Ablam da aklmda olanı anlatmış, öyküyü babamın firarıyla noktalamış. Yiğenim Erdal şok olmuş, "tüüüü desene şu benim dede dört dörtlük vatan haini" deyivermiş. Ablamın tepesi fena atmış: "Tere, xalilı te qırro, na tu qutiye qu dere dı bi kı qalıke xero we kezziye dı be" (Hadi oradan, toprak üstüne döküle, sen nerenin iti oluyorsun da dedene o lafı söylüyorsun) türü ağır sözlerle oğlunu susturmuş. Ablam böyle lafını esirgemez. Karşıdaki tatile gelen ve üstelik okuyan oğlu da olsa, tepesi attı mı kaya gibi lafı çarpar, gözünün yaşına bakmaz.

9. babamın müsahibi: babalığım, ahiri.amca

Özellikle çocukluk ve yarı-gençlik önemimde kendisiyle en yoğun ilişkide bulunduğum ailelerden biri, babalığım giller olmuştur. Babamla annemin nezdinde en değerli aile buydu. Kan bağına dayalı akraba aileleri, hısım taallukatı, bu ailenin arkadısından gelirdi. İkrardan sayılan manevi değer açısından babalığım gil bir numara idi. İşin doğrusu, onlar açısından da bizim aile aynı konumdaydı. Köyümüzde müsahip çiftler bir değerlendirmeye tabi tutulsa, bir numaralı örnek, bizim aile ile babalığım gildir diyebilirim. Bu ilişkide babamla annemin payı büyüktür. Durum böyle diye babalığımla analığımın hakkını yememek lazım. Onların katkıları da takdir edilir boyuttadır.

Gerniler kabilesinin ana gövdesini Deli Hasan (Delesen) ailesi oluştururdu. Altısı erkek, üçü kız olmak üzere dokuz evladı kapsıyordu. Babalığım Aliye Delesen, erkek kardeşlerin en büyüğü idi. Çocukluk dönemimde babalığım, uzun yıllar köyümüze muhtarlık

yaptı. Bu nedenle bir diğer namı da Aliye Mıxtar (Muhtar Ali) idi. Çok eskilerde köyümüzün uzatmalı muhtarı Ap İpo imiş (amojına Melek ve Hanım meselesinden anımsayın). Bu Ap İpo, babalığımın kayınbabası. Babalığım muhtarlık mesleğini bir anlamda kayınbabasından devralmıştır.

Nedenini bilmiyorum, bir dönem babalığım hükümetçe aranır duruma düştü. Gidip teslim olmadı, belki bir yıldan fazla kaçak hayatı yaşadı. Evi dönem dönem jandarma baskınına uğrayıp aranırdı. İşte bu dönemde babalığımın biricik desteği bizim evdi. Evimizin konumu elverişliydi, zira köyün dışındaydı. Jandarma alt uçtan köye girer girmez, uçtaki bizim ev haberdar edilir, babalığım Gezbel Deresi'ne dalarak Hırsızoluk Dağı'nı boylardı. O bizde olduğu zaman, gece gündüz nöbet tutardık. Eve doğru gelen bir komşuyu içeriye haber etmek için, gündüzleri evimizin önünde oynuyorum havasında çok nöbet tutmuşumdur. Hasan ve Hüseyin amcalarım köye göçmüşlerdi. Babalığımı epey kişi ihbar ediyordu. Bunlardan biri Hüseyin amcamdı. Sırf bu iş nedeniyle onların köye göçmesi isabetli oldu. Biraz aşağımızda ikamet eden Aziz amcadan zarar gelmezdi, çünkü kardeşiydi. Babalığım her zaman evimizde barınmazdı, tehlikeli olurdu. Ev dışı barınmalarda dağlara sığınırdı. Belirli gizli yerleri vardı, bunları annem babam bilirdi. Annem, ineğimizi, danamızı ya da koyunumuzu arar havasında babalığım için dağlara yiyecek götürürdü. Bu işi onun ev halkı yapamazdı, aksi takdirde şüphe uyandırırdı. Hükümetin aradığı kaçak adamı barındıran küçük bir yatakçı olarak devletle ters düşmem bu dönemde oldu. Tabii bu olayların boyutunu bilmiyorum. Sonra babalığım teslim oldu. Galiba bir süre cezaevinde yattı. Cüzzam hastalığına yakalandığından, İstanbul'da bir hastahanede tedavi gördü. Bu macera onun için yaşamının en mutsuz dönemi sayı

Her insan, öne çıkan bazı özellikleriyle ünlenir. Bu yüzden babalığım zengindi, kendisini ünlendiren epey özelliğe sahipti. Örneğin köylünün ezici çoğunluğunun elifi mertek gördüğü bir cehalet döneminde o, pat küt birazcık okuyup yazabilir, imza atabilirdi. Bu "entel" özelliğinden dolayı zannederim dört beş yıl muhtarlık yaptı. İki oğlunu Köy Enstitüsünde okutan tek baba. Taktire şayan öbür babaların okuyan oğul sayısı bir. Bu yanıyla en saygın yerdedir. Ki, sonradan küçük oğlunu üniversiteye kadar okuttu, avukat babası oldu. Babalığımın ailesinin üçüncü kuşağı sayılan torunların ezici çoğunluğu yüksek tahsil yaptılar, önemli mesleklerde tırmanış kay-

dettiler. Oğuldan torunlara dek uzanan bu aydınlık eserin ilk temel harcını şüphesiz ailenin emektar yaşlısı babalığım atmıştır. Köy Enstitüsünü bitirip sağlık memuru olan iki oğuldan, üniversite bitirip avukat, doktor, bilgisayar mühendisi, lise öğretmeni olan oğul ve torunlara kadar uzanan tahsil zinciri. Üstelik onun, yüksek öğrenim yapıp üst mesleklerde başarılı olan bir hayli kız torunu vardır. Bu, başlı başına önünde şapka çıkarılması gereken bir hususdur. Tüm bu aydınlık sürecin babalığım tarafından attırılan ilk adımı belki küçüktür, ama değerlidir. Çünkü arkadan boyutlanarak gelişen süreci bu ilk adım başlatmıştır.

Genç neslin aydınlanmasında ilk katkıyı sağlayan bu yaşlı, hep pozitif şeyler yapıp monotonluğun içine girecek değil ya, belli ölçülerde negatif işlerle de uğraşmıştır. Gençliğinde küçük hırsızlıklara bulaşmış, konu komşu çelişmesinde karıştırıcılık yapmış, Emesiyle (hanımı) kafa kafaya verip gelinlehine biraz kök söktürmüş, vs. Canım bu kadar kusur kadı kızında da olur.

Babalığım şakacı ve nüktedan yönüyle renkli bir insandı. Benim peder yavaş yavaş hareket eden biriydi. Günlük işlerde Dursun Ağa'nın değirmen taşı misali "hızlı" davranır, Allah gafuru rahimdir" der, kendini yormadan aheste aheste hareket ederdi. Saraycık köyünde Gazi, Salman, yara burunlu Ali Usta kardeşler vardı. Alevilik inancını benimsemiş, Sılo dedemi kivra edinmişlerdi. Her üç kardeş demircilik yapardı. Bir gün babam kazma ve baltasını ulatmak için acele vaziyette babalığımların evinin önünden Saraycık'a gidiyormuş. Babalığım, "bıra (kardaş) hayırdır, böyle acele nereye gidiyorsun" diye sormuş. Babam, "bıra şu kazma-baltayı ulatmak için acele Saraycık'a gidip öte taraftan bir şelek odunla gelmem lazım" demiş. Babalığım gülümsemiş, "müsahibimin en acele dönüşü yarın akşam olursa, öp başına koy" esprisini yapmış. Ertesi akşam karanlık çökmüş, babam yavaş yavaş aşağıdan görünmüş, üstelik şeleksiz. Babalığım, "hayrola bıra niye geciktin" diye sormuş. Peder, "hiç sorma bıra, Ali ustamla öyle lafa tutuştukki, o nedenle biraz geciktim" diye yanıtlamış. Babalığım, "bıra sen acele etmişsin. Saraycık'a kadar gitmişken bir hafta kalıp, Ali ustanla doyasıya laflaşsaydın. Gözü çıksın ev işlerinin, tanrının günü bitmedi ya!" demiş. Peder, esprideki ince alayın farkında bile değil. Saf saf, "öyle ya, sen de haklısın bıra"deyip yoluna devam etmiş.

Bir yaz günü babalığım gilin evin önünde oturuyorduk. Analığım tuman giymiş, bacaklarını aralayarak oturmuş, bir işle meşguldü.

Babalığım da tam karşısında oturmuş, karşı yamaçları dikizliyordu. O sırada çocuklardan biri kapının önündeki su dolu tasa ayak vurdu, tas devrilip su analığımın bacak arasına doğru aktı. Babalığım bunu görünce analığıma şöyle haykırdı: "Emme dikkat, su Çatkilis Deresi'ne doğru geliyor" Burada oldukça komik bir espri var. Çatkilis Deresi, girintili çıkıntılı, söğütlü, derin bir deredir. Babalığım bir çırpıda cin kafasını çalıştırdı, analığımın bacak arasını Çatkilis Deresi'ne benzetti.

Köylerde bazı insanlar canlı tarih kitabı gibidir. Bir ömür boyu yaşadıklarını unutmaz, ayrıntılarıyla dinleyenlere aktarır. Babalığım böyle biriydi. Kafası saat gibi çalışırdı, hafızası çok kuvvetliydi. Az değil, yüz yaş yaşadı. Yakin bir zaman önce analığımın halen yaşadığını duydum. İkisi bir deri bir kemik kalmışlardı. Bakımsızlıktan değil, çok yaşlı olmalarından dolayı. Kafaları hala mükemmel çalışırdı. Hafıza kaybı diye bir şey söz konusu değildi. Babalığımın askerliği yalnız bir hafta sürmüş. Saimbeyli'de Ermeniler'e karşı savaşmak için yola düşmüş, oraya varana kadar savaş bitmiş. Yani askerlik macerası yolculukla geçmiş. O, bu "meşhur" ve "zahmetli" askerliğini ölünceye dek ballandıra ballandıra anlattı, buna rağmen öykünün anlatımı bitmedi. Oysa Hasan Gazi'nin babası Apesen (Hasan emmi) Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya Savaşlarına katıldı. Toplam yedi yıl savaştı. Birinci Dünya Savaşında İngilizlere esir düşüp yedi yıl Yemen'de sürgün yaşadı. Etti ondört yıl. Apesen bu koca macerayı anlatmada yalnızca üç sözcük bulabiliyordu: "Gittik, esir düştük, geldik" Apesen de bir asırdan fazla yaşadı. Biyolojik yapısı sağlamdı. Ama düşün dünyası daracıktı. Ha, hakkını yememek lazım. Apesen bu üç sözcüğün dışında bir şey daha anlattı: Esirlikte kendilerine eşeğin meretinin yedirildiğini iddia etti. Köylünün yarısı buna inanmadı, "düşman gavur da olsa bunu yapmaz" dedi, Apesen'nin uydurması olarak kabul ettiler. Öbür yarısı inandı, esarete her şey yapılır, değil eşeğin mereti, bok bile insana yedirilir" dedi, Apesen'e hak verdiler. Aradan yıllar geçti, köyün kentle ilişkileri sıklaştı, köyde yetişmeyen sebze türleri kentten getirilmeye başlandı. Ve tabii patlıcan da. Apesen'in gözü patlıcana ilişir ilişmez, "esirlikte işte ha bu soykayı bize yedirdiler" dedi. O zaman köylünün kafası bu mesele de aydınlandı.

Küçük yaşımda babamla babalığımın müsahiplik ilişkisinden etkilenerek, babalığımın Sabiha kızından torunu Doğan'la müsahip oldum. Ben zayıf biriydim, ama müsahibim Doğan temelli bitkindi.

Lakabı "Doğıke Rızzi" (Çürük Doğan) idi. Doğan'ın babası Aliye Zerık (Sarı Ali) evi kevengle doldururdu. Dövme (ezme) işi Doğan'a verilmişti. Fukara müsahibim takatsız, yapamıyordu. Yardımına giderdim. Ne yazık ki, ben de işin içinden çıkamazdım. Her zor anımda desteğini bana sunan çocukluk arkadaşım pısmam (emmioğlu) İzzet, burada da beni yalnız bırakmadı. Hatırım için takatsız müsahibimin keveng işine girişir, bir saat'ın içinde koca bir şeleği "kulung"la (balyoz) darbeleyip "panıpuç" (yamyassı) ederdi. Müsahibim Doğan'la birbirimizi davet bile ettik. Evde kömbe yapılmıştı. bir "cif" (dilim) aşırdım, götürüp müsahibime verdim, afiyetle yedi. Davet sırası ondaydı. O da evden bir kelle Turhal çay şekerini aşırıp yağışlı bir günde bana getirirken, Aziz amcaların karşısında fukaranın ayağı kayıp çamura düşmüş, elinden fırlayan şeker dere suyana kapılıp maalesef telef olmuştu. Takatsızlığı yüzünden müsahibimin daveti bana kısmet olmadı. Sonradan süreç içinde müsahipliğimiz şekerin akibetine uğradı, gark olup gitti.

12 Eylül döneminde yakalanmadan önce Fatma ablama gittiğimde o sırada Mamak'ta oturan babalığım ve analığımla görüştüm. Müsahibimin çocuğu gelmiş diye yaşlı analığım benim için bir sürü yemek hazırlamıştı. Babalığım cebime epeyce bir para koydu. Daha sonra babalığımdan gizli, analığım ekstradan bana para verdi. Verirken, "kúrban oldğumun oğlum, babalığın biraz kısmık bunu da al, para sana lazım olur, kimseye de söyleme" dedi. Oysa babalığım kısmık değildi. Epey de vermişti. Lakin analığım, yufka kadın yüreğiyle onu az bulmuştu. O anda kendini annemin yerine koydu (ki, annem sağdı), kendi adına ek bir harçlık verdi. Askerlik bitiminde bir kış köye gittim. Analığım ve babalığım köydeydiler. Yine beni davet ettiler. Bu, onları son görüşüm oldu.

10. evcik'li şah meselesi

Evcik köyü, Adana'nın Mağara kazasına bağlıdır, köyümüze yaya olarak üç dört saat uzaklıktadır. Köy Türk'tür, Alevi inancını benimsemiştir. Çok eskiden beri mi, ya da Şah'ın zuhur etmesinden sonra mı Alevi olmuştur, işte bunu bilmiyorum. Ben daha küçükken halk arasında Evcik'li Şah'ın öyküsü konuşuluyordu. Öykü kısaca şöyle özetlenebilir: Evcik köyünde Mehmet isimli biri erişmiş, herşey kendisine ayan beyandır, insanın alın yazısını bile okur. Şah ismiyle anılır. Hazreti Ali, Şah sıfatıyla yeniden dünyaya huruç ey-

lemiştir. Alevilik inancına göre Allah, Muhammed, Ali bir olduğuna göre, Şah aynı zamanda Allah'ın ta kendisidir. Tabii bu, Şah'ın en uç noktadaki değerlendirilişidir. En mütevazi değerlendirilişlere Allah'ın aziz, sevgili bir elçisidir, Alevi alemine doğru yolu göstermek için yeryüzüne gönderilmiştir. Bu nedenle tapılacak bir varlıktır.

Bizim köyde başlarda Şah'a değer veren kişilerden biri Seyit Cane oldu. Evine konuk etti, ağırladı. Şah'ın oturduğu döşeğe ay, güneş resmi çıkmış iddiasını ileri süren de yine Seyit Cane gil oldu. Bu haberler köylüleri etkiledi, tapma olayı hızla gelişti. Şah'ın değeri arttı, hediyeler akmaya başladı. Köyün yarısından fazlası onu dede (seyit) gördü. Bu, başta Seyit Cane olmak üzere seyitler kesiminin çıkarına ters geldi. Bu kez Şah'a karşı cephe aldılar. Köy ikiye bölündü: Şah'a biat edenler, seyitlere biat edenler.

Bizim Xıdelerden yalnızca babam dört dörtlük Şah'ın mürüdü oldu. Mustafa abim Şah'a karşı cephe aldı, eski mürşit dedelerin peşine devam dedi. Öbür akrabalar abim kadar sert tutum almadılarsa da eski tercihlerini değiştirmeyip dede taraftarlığını sürdürdüler. Şah'ın en koyu taraftarları ise Cafıkan aşiretinden Kankallılar kabilesi oldu. Özellikle de müteahhit Aziz amca ve yine müteahhit damatları Veysel ve Süleyman.

Evcikli Şah senelerce bizim köyü ziyaret etti. Özellikle kış aylarında. Cemler tutuldu, görgüler görüldü. Deyiş söyleyen, saz ve keman çalan Evcikli ozanlar vardı. Sefil Ali adındaki şahıs diz çöker, sürekli deyiş söylerdi. Şah'ın bacanağı Dursun saz, onun yaşıtı İsmail keman çalardı. Hem dedelerin, hem de Şah'ın cemlerini defalarca izledim. Alevilik bakış açısıyla değerlendirirsek, kalite yönünden Şah'ın ki üstün sayılır. Hiç bir dedenin ceminde kemana rastlamadım. Bazı dedeler dinletebilir düzeyde saz çalardı. Çoğu dede ise çömçeye vurur gibi saza dangır dungur vururdu. Dostlar pazarda görsün misali. Ayrıca çoğu dedenin sesi de berbattı. Teneke gıcırtısı gibi. Hiçbirinin Şah'ınki gibi enstruman eşliğinde deyiş icra eden özel bir ekibi yoktu. Bu yönüyle Şah'ın cemleri öbürlerinkinden daha renkli geçerdi. Yine Şah'in cemlerinde erkana göre oturuş, dara kalkış, cemin mistik havasının etkisinde kalış, dedelerinkinden daha öndeydi. Yanılmıyorsam Şah iki kış bizim köyde onbeş-yirmi çift müsahibin görgüsünü gördü. Babam ve babalığım eşleriyle birlikte iki kez görgü erkanından geçip tanrının "aziz" kulları oldular. Bu görgü töreninin birisini izledim.

Şah meselesi neden İmargazi, Hanyeri, Alayayla, Derebaşı, Karapınar, Çiftlik, Taşpınar gibi Evcik köyüne yakın Kürt-Alevi köy-

lerde pek tutmadı, Çadıryeri'nde tuttu? Neden Çadıryeri bir bakıma ikinci Evcik oldu? İrdelenmesi ilginç bir soru. Benim şöyle bir yaklaşımım var: Kişiye, somut ya da soyut bir varlığa tapma bilim dışıdır, pozitif mantığa terstir. Kişinin ruhen köleleşmesi kendi iradesini, karşısında eğildiği güçlünün iradesinin boyunduruğuna tam bir teslimiyetle esir etmesidir. Bu manzaranın özenilir bir yanı yoktur. Bununla birlikte tapılan gücün değişimi kör-topal bir adımdır, yine de bir hareket ve değişikliktir. Statikoya göre bir atılımdır. Seyitler soyu talip ordusu üzerinde öylesine güçlü bir manevi baskı kurdular ki, asırlarca sürdü, iradelerine karşı gelmek külli kafirlik sayıldı. Çadıryeri'nin çoğunluğu bu korkutucu tabuya baş kaldırdı, bir başka rehberin peşine takıldı. Evet, bu değişim neden yalnızca Çadıryeri'nde oldu? Ben bunu Çadıryeri'nin gurbetçilik ögesine bağlıyorum. Çadıryeri'li gurbet yoluyla farklı sosyal çevrelerle ilişkiye girdi, kentler tanıdı, ücretli işçilik denen yepyeni bir süreçten geçti. Bunun sonucu kültür dünyasında küçücük kıpırdanışlar oldu. Asırların tapınma gücü dede soyuna karşı başkaldırının cesareti kanımca bu küçücük kültürel kıpırdanışlarda aranmalıdır. Gurbet etkeni önemli bir neden. Ama başka nedenler de var. Örneğin, dede takımından haksızlıklar görüp içinde kin biriktiren insanlar, Şah meselesiyle yarası deşilmiş, dedelere, özellikle Seyit Cane'ye karşı tavır almışlardır. Üçüncü neden ise babam türü itikatlı taliplere tekabül eder. Babamın taktir ettiği dede, Seyit Cane'nin babası Seyit Hüseyin idi. Adaletli olan, taliplere şevkatli davranan, cuzzi miktarda çıralık alan bir dede imiş. Bu dede Caferi Sadık Buyruğu'nu okuyup taliplere anlatırmış, buyruktaki kurala uymayan dedelere itibar edilmemesi gerektiğini vurgularmış. Öbür dedeler maalesef bu standdartta olmamışlar. Gurbetçiliği, köye birkaç saat uzaklıktaki değirmenlerden öteye geçmeyen benim peder bu nedenle dedeleri terketmiştir. Ayrıca Şah'ın çoğu zaman Arapçayı andırıp anlaşılmayan sözleri de millete çekici ve sihirli gelmiştir. Bu anlaşılmazlığı, millet, onun derin bilgiye sahip bir mürşid olduğu şeklinde yorumlamıştır. Köy diliyle "cinli" denilen sinir hastalarının üzerine okuyup bir nevi hipnotizma etkisi yapması, tapınmanın diğer bir nedenidir. Şah, hiçbir zaman çıralık konusunda millete fetva vermedi. Verenden aldı, vermeyenden hesap sormadı. Şu kadar verilmeli diye de ortalığa işaretler çakmadı. Verenler, kendi serbest iradelerinden hareket ederlerdi. "Elle gelen düğün bayram" misali, Şah da verileni reddetmiyordu. O da güzel bir geçim yolu bulmuştu. Fakat ya dedeler, akıllarından geçirdiğinin al-

tında çıralık verildiği zaman fırtınayı koparırlardı. Çok çıralık veren talibi de el üstünde tutarlardı. Onun düşkünlük yanını görmezden gelirlerdi. Çıralık az verenin ya da vermeyenin kusurlarını ise büyütüp, onları cemlere sokmama noktasına de işi büyütürlerdi. Tüm değindiğim bu zeminler, Şah meselesinin yankı bulmasına neden olmuştur. Son tahlilde Şah'a tapma da bir cehalettir. Övülür bir yanı yoktur. Yalnız asırların statikosu dede tapınmasına karşı tepkinin ifadesi olduğu için hareketsiz yapının küçük bir değişimi, kör-topal bir adımcıktır diyorum.

Şah ve dede taraftarları arasındaki rekabet hızla gelişti, birbirlerine selam vermeme noktasına kadar dayandı. Köy ikiye bölündü. Mustafa abim dede tarafının önemli bir sözcüsü Babam, annem, biz evdeki çocuklar Şah taraftarıyız. Abimin müsahibi İssıke Delesen de Şah taraftarı. Ap İssık, abimden ayrılıp, müteahhit Aziz amca ile müsahip oldu. Abim de sonradan bir başkasıyla. En nihayetinde husumet patlak verdi: Dede taraftarları, "yalancı peygamber" diye Şah'ı devlet makamlarına şikayet ettiler. Bir yüzbaşının öncülüğünde jandarma Şah'ı götürüp tutuklattı, cezaevine attı. Şah iki yada üç ay cezaevinde yattı. Bu sırada her iki taraftan bizim köylüler ifade için Develi'yi su yolu yaptılar. Neyse Şah kefaletle bırakıldı.

Şah'ın tutuklandığı günün akşamı ne haldeydim, ne yapım, buna değinmek istiyorum. Tüm Şah taraftarları gibi ben de yas içine girdim. Gece hüngür hüngür ağladım. İhbar eden karşı tarafa kinle doldum. O sırada köyde düğün ya da sünnet vardı. Bu vesileyle Sarız'ın Tavlalı çalgıcıları Ap Taşşo, Ap Mısto ve genç bir akrabaları bizim köydeydiler. Şah ağıtına onlar da ortak oldular. Hele genç adam, nerdeyse çatlayacaktı.Bu adamla birlikte dışarıda karanlığın içinde birlikte epeyce ağlamıştık. Aziz diye taptığım adamı hapse attılar, başka ne yapabilirdim ki?! Maalesef o gece müsahibim Doğan, onun kardeşi Cafer'le birlikte bir halt da ben yaptım. Akıl hocamız, müsahibim Doğan'ın annesi, babalığımın büyük kızı Sabiha abla. En azgın ihbarcılardan biri, Hinkarsarı, Yani Zurnacı Bale'nin abisi, amcam Hüseyin'in de damadı Şükrü. Onların evi Sabiha ablaya yakın. Gece karanlıkta bir kürek bok (insan dışkısı) götürüp Şükrü'nün bacasından aşağıya boca etmemizi fen-firesetli Sabiha abla önerdi. bizlerin canına minnet. Öc olsun da, nasıl olursa olsun. Eylemi yaptık: Takatsız müsahibim Doğan, o gece arslan kesilmişti. Bok küreğini bacaya kadar taşıyıp aşağıya boca etme görevini hiçbirimize kaptırmayıp tek başına yapmıştı. Meğer o sırada benim dutmam (amca

kızı) Rukiye abla (Şükrü'nün hanımı) ocağa közün içine kömbe koymuş. Bok tufanı közü darmadağın etmiş, kömbeye de bulaşmış. Mundar olan kömbeyi köpeğe yedirmişler. Annem babam bu olayı duydu, bana bozuldular.

Yıllar sonra müteahhit Veysel'in Şah'la arası açıldı. Bu çelişmenin nedeni olarak çeşitli söylentiler yayıldı. Para meselesi dendi, Veysel'in hanımına Şah'ın dolandığı söylendi vs. Eski dostlar can düşmanı oldular. Her ne kadar adı söylenti ise de gerçektir. Veysel, eşkiya İsmail Yıldız ve kardeşine Şah'ı vurdurttu. Köyün dışında çalışmakta olan Şah'ın ağzının içine tabancayı sokup, adamcağızı öldürüyorlar. Başta Veysel olmak üzere yüzlerce insanın el ve ayağını öptüğü, Ali diye taptığı Evcikli Mehmet Özcan'ın akibeti böyle hazin oldu. Benim peder ölene dek Şah'a itikadını korudu.

Şah'ın erişme öyküsünün bizim köyde ateşlice konuşulduğu ilk yıllarda ilginç bir gelişme daha oldu. Ap Gulali'nin hanımı amojına Melek erişti. Ben onun bu haline gözlerimle şahit olmadım. Zaten o zaman ufak bir çocuktum. Kim beni kaale alıp Azize olan omojına Melek'in yanına götürürdü. O günlerde kulağıma çalınanları buraya aktaracağım. Anlattıklarına göre eriştiği günlerde amojına Melek, sanki tanrı katına çıkmış Azize gibi kendi nurlu iç dünyasına dalıp huşu içinde otururmuş. Öyleki, kendi dışındaki nesnel dünyanın farkında olmazmış. Sık sık diz çöküp ibadet edermiş, kendi kendine mırıldanıp tanrı ile konuşurmuş. Arada sırada da zikire girermiş. Yani ibadet mestinin doruk noktası. Buna ibadet krizi de diyebiliriz. Ap Gulali, eşinin evliyalık mertebesine erdiğine tam anlamıyla inanmış. Kapıyı açıp amojına Melek'in odasına girdiğinde eşikten itibaren yeri öpüp diz üstü sürünerek yanına varırmış. Son niyazını, Azize'nin el ve ayağını öperek yerine getirirmiş. Ardından diz çöküp mistik atmosferin etkisine o da kapılıvermiş. Ap Gulali'nin çocukları ha keza.Babaları gibi eşikten itibaren yeri kelle ederek annelerine kadar sürünürlermiş. El ve ayağını öpüp, cemevi ahalisi gibi diz çökerlermiş. Sonra nasıl olmuşsa amojına Melek yavaş yavaş kendine gelmiş. Aziz'likten normal insan haline yeniden avdet etmiş. Erişmişlik günlerinde amojına Melek'e, "Melek Ana" diye hitabedilirmiş. Şah'ın hanımının adı Melek idi. Müridler onu "Melek Ana" diye anarlardı. Acaba amojına Melek, Şah'ın hanımını kıskanıp, "Melek Ana" namına mı öykündü dersiniz? Yoksa gerçekten saf itikadının yoğunlaşan etkisine kapılıp, bu olağanüstü duruma irade dışı mı sürüklendi? İşte burası belli değil. Neyseki amojına Melek'in eriş-

mişliği kısa sürdü, Ap Gulali de, hergün eşikten itibaren yeri öpüp dizüstü sürünmekten kurtuldu. Bu erişmişlik döneminde Ap Gulali çok sıkıntı çekmiş olmalı ki, karısını esinlendiren Şah'a korkunç düşman oldu. Hatta Hasan ve Hüseyin amcam kardeşlerin Şah'a ortak davetlerinde Ap Gulali bağırarak Şah'a hakaret etti, müeahhit Veysel de Ap Gulali'nin sırtına hatırı sayılır iki tokat indirdi. Belki de Şah'ı ihbar edenlerin elebaşısı Ap Gulali idi.

11) ölümle sonuçlanan kavga olayı

Köyümüz kurulduğundan beri, aşiret, komşu çelişkilerinden kaynaklanan irili ufaklı kavgalara zaman zaman sahne olmuştur. Sosyal yaşamda her zaman barışık yaşanmıyor. Çelişik olmakta bu şamın zorunlu bir parçası. Her insan ayrı bir dünyadır. Bu farklı küçük dünyaların bir arada birlikte yaşamaları, başlı başına çelişkidir. Demekki birlikteliğin, bir aradalığın, yani toplumsallığın olduğu bir yerde çelişkiler vardır, zira topluluğu, birbirinden farklı bireyler oluşturur. İnsanın yaradılışından gelen bu doğal farklılığa köy yaşamındaki aşiret ve komşuluk çelişmeleri de eklenirse, köy yerinde kavgalar kaçınılmaz olur. Bu çatışmaların şiddeti insanların kültürüne bağlı bir olgudur. Kafa yapısı geri değer yargılarla biçimlenen insanlar için, incir çekirdeğini doldurmayan bir sorun ölümlü kavgalara neden olabilir. Az çok aşama kaydetmiş insanlarda ise çok önemli bir çelişme demokratik tarzda ve barışık vaziyette çözülebilir. Geçmişteki köy yaşamında insanlar aşiret gözlüğüyle olaylara bakardı. Kişi haklı mı haksız mı analizi yapılmaz, kan bağı yakınlığı yeterli neden olurdu. Arka çıkma olayı yangına körükle gitmeye denkti. Caka, efelik, posta koyma davranışları geri kültürlerde kişi için önemli raconlardır. Bunların sağladığı psikolojik haz azımsanmıyacak boyuttadır. İnsanın doğasında zaten egemen olma hırsı vardır. Bu hırsa geri bir kafa öncülük ettiğinde işin nereye varacağını kestirmek zor değildir.

Köyümüzdeki ölümlü kavga, yukarıda değindiğim cehaletin neden olduğu kanlı bir olaydır. Birinci kısımda köyümüzün aşiretsel yapısını anlatmış, bu kavgaya birkaç sözcükle değinmiştim. Kavganın temelindeki asıl neden yıllardır süregelmiş aşiretlerarası husumettir. Bu zemin üzerinde tek tek insanlar geri değer yargılarından hareketle rol oynamış, kavga can alır noktasına gelmiştir.Pewruziler aşiretine bağlı Kissikler kabilesinden Aliye Şaye (Şaye'nin oğlu Ali) sığır ço-

banıydı. Onun dikkatsizliğinden sürüden ayrılan birkaç hayvan, Gerniler aşiretinden Delhesenli Süleyman amcanın ekili tarlasına girmiş. Süleyman amcanın yapısında bir hayli negatif özellikler vardı. Küfürbaz, kırıcı, karıştırıcı, melanet çıkarmaya eğilimli biriydi. Gidip hayvanları döverek köyün içine getirdi, sığır çobanına ağır küfürler etti. Karşı taraftan küfürler derken bir anda ortalık karıştı, taş, sopa, kapan kavga alanına daldı. Kafadan yediği birkaç sopa darbesiyle beyin kanaması geçiren Süleyman amca kurtarılamadı. Bundan sonra ölü tarafından bitmeyen ağıtı, karşı tarafın mahkeme ve cezaevi serüveni uzayıp gitti. Yıllarca süren küslük olayı, karşı öc endişesinin yaratığı stres. Kime ne getirdi? Hiçbir şey. Tam tersine herkesten birşeyler alıp götürdü.

Her tür geriliğe rağmen, yine de bir noktada köyümü takdir etmek durumundayım. En nihayet bu kavga, uzun süreli bir kan davasına dönüşmedi. Bu bile bir kazanç. Bunun nedeni köyümüzdeki sosyal yapıda aranmalı. Bizde aşiretler vardı. Ama artık bir akrabalık derekesine düşmüş, yüzeysel bir yapı oluvermişti. Ağalık sistemine dayalı derebey-serf katı ilişki bizde yoktu. Yani bizdeki aşiretsel yapı, tek aileye dayalı sıkı akrabalık ilişkisinin birkaç aileyi kapsaması haliydi. Hem geniş bir yapı değil, hem de ataerkillik bazında derin bir yapı değil. Ekonomik yaşamıyla kapitalizme doğru epey evrim geçirmiş bir yapı. Her aile birer özgür köylüdür. İktisadi ve siyasi yaşamda feodal bir bağımlılık yok. Bu nedenle bizdeki bir kavga, Urfa ve Diyarbakır'da olduğu gibi uzun süreli bir kan davasına dönüşmemiştir. Bu arada Seyitlerle Şah'ın hakkını da teslim etmek lazım. Bu dini otoritelerin karşı öcü önleyici telkinleri olumlu sonuç vermiştir. Tüm Gerniler Şah'ın müridleri konumundaydılar. Şah bunları etkileyerek karşı tarafla barıştırdı. Hasan ve Hüseyin amcamların Şah'ı ortak davetleri, onun bu barışçı katkısına bir jestti. Barışçıl özellikli tek tek insanların telkini de tabii ki rol oynamış, işi ileriye tırmandırmayı önlemede katkı sağlamıştır. Süleyman amca öldürüldüğü zaman babalığım (babamın müsahibi) köyde değildi. Onun bölümünde belirttiğim cezaevi, hastahane çilesi çekmekteydi. Sonra köye döndü. Tüm kabile toplanıp ağıta geldi. Babalığım kardeşinin ağıtını yaptı ve şöyle dedi: "Karşı tarafa da acımak lazım. Onlar da cezaevinde çürüyorlar. Onların da eşleri, çocukları vardır. Karşı öcle bir yere varılmaz. Artık kan dökülmesin, köye huzur gelsin. Herkesin buna ihtiyacı var". Babalığım Gernilerin beyni konumundaydı. Beyin böyle derse kol, ayak uymak zorunda. Bir anlık öfkelerine kapılıp ha-

taya düşenlerin hepsi pişmanlık duydu. Bu bile önemli bir kültürel öğedir. Taş kafalılar hatadan pişmanlık duymayı onur kırıcı bulur. Demekki biz Çadıryeri'liler taş kafalılıktan çıkmışız. Bu güzel birşey.

12) çocukluk aşkım

Herhalde kadın-erkek, dünyadaki insanların ezici çoğunluğunun çocukluk aşkı olmuştur. Benim de oldu. Bu birden bire oluverdi ve yıllarca sürdü. Bahar mevsimiydi. Nisan'ın sonu ya da Mayıs'ın başı olabilir. Kuşluk vakti idi. Dışarda evin önündeydim. Yukarıdan, Gezbel Deresi'nden iki çocuk koşarak geliyordu. Öndeki oğlan, arkadaki kız. Uzaktalarken tanıyamadım. Yaklaşınca teşhis ettim. Oğlan Hatay yengemin (ki, evlenmemişti) kardeşi Mehmet Özkaya idi. Kız ise, Halil abimin aşık olduğu Melek'in kızkardeşi Safiye Özkan idi. Mehmet'in öğretmen abisi Şükrü Hoca, Sarız'ın köyünde öğretmenlik yapmaktaydı. Köyümüzde ilkokul olmadığından, okutmak için kardeşi Mehmet'i yanına almıştı. Melek ise sağlık memuru olan babalığımın oğlu Haydar abi ile evliydi. Onların görev yeri de Sarız tarafıydı. Melek abla, küçük kızkardeşi Safiye'yi o yıl yanına almıştı. Her iki memur aile yaz tatili için birlikte köye geliyordu. Gezbel yokuşunu inip köye yaklaşınca, anne baba özlemiyle tutuşan iki ufaklık köye biran önce varmak için kafileyi bırakıp önde koşuyorlardı. Arkadan koşan Safiye kıyafetiyle köydeki akranlarına benzemiyordu. Eteği kısa bir elbise, uzun siyah çorap ve kısa saç. Alımlı ve minnacık bir kent kızı. Saçları dalgalı ve taralı. O anda Safiye'ye vuruldum. Çok şirindi, çekiciydi. Sanki içime bir heyecan közü düştü. Çok önceleri büluğ çağına ayak basmış, cinsellik bilincine varmıştım. Güzel kadınlar dikkatimi celbediyordu. Fakat böylesine bir duygu yaşamamıştım. Tatlı bir duygu yüreğimi ısıtıyor, bu sıcaklığın içinde Safiye var. Artık Safiye beynimden çıkmaz oldu. Aklıma geldikçe yüreğim güppürdeyip ısınıyor. Yüreğim ısındıkça beynimin içine çakılıyor. Yüreğimle beynim arasındaki trafikte Safiye gezinip duruyor.

Uzaktan bir iki kez gördüm. Kalp atışım hızlanıverdi. Yanına yaklaşmaya utanıyorum. Ona doğru gidersem sanki tüm köylü gözünü bana diker, Safiye de bundan rahatsız olur endişesi var. Aslında utangaçlığımı yenemeyişimin kılıfı. Zaten belli ölçüdü içine kapanık bir çocuktum. Birgün hiç beklemediğim bir şey oldu. Baktım Faik dayının kızı Nigar'la birlikte Safiye kapımızın önünde. Nigar'ın bostanımızda bir evleklik patatesi vardı, sulamaya gelmişti. Safiye de yanısıra gelmiş.

Bahçeye gidip oturduk. Ben utangacım, Safiye rahat. O zaman gizli gizli baktım, onun çekiciliğine daha da kapıldım. O anda gözümde dünyanın en güzel kızı. Öyle düşünüyorum. Biliyorum, tek taraflı bir duygu. Belki Safiye beni biraz sempatik bulmuştur. Ama ona karşı duyduklarımı, onun bana duyduğunu sanmıyorum. Onu gördüğüm her an kan dolaşımım hızlanmış, yürek atışım şiddetlenmiş, yüzümü bir ateş basmış, sevgi heyecanının terine batmışımdır. Fakat içe kapanıklık ve utangaçlığım nedeniyle kendimce gerekçeler yaratarak ondan mesafeli durmuşumdur.

Daha sonra köyde ilkokul açıldı. Birlikte üçüncü sınıfa kadar okuduk. Safiye'nin babası Nuri dayı Ankara'da işe girdi. Bir anda değil, peyderpey göçü götürmeyi düşünüyordu. Nuri dayının oğlu Zeki ile birlikte beş altı öğrenci üçüncü sınıftan başladılar. Birinci ve ikinci sınıfı başka yerlerde okumuşlardı. Biz sıfırdan başlayanlar üçücü sınıfı bitirdik, onlar mezun oldu. Ortaokul için Zeki Ankara'ya gitti. Safiye de. Safiye'nin hareket edişini kenarden içim çökük vaziyette izledim. Artık onu uzaktan bile göremiyeceğim. O da ağlayarak köyden ayrıldı. Tabiiki benim için değil.. Köyde kalan yakınlarını özleyecek, o yüzden ağladı. Safiye ilkokulu Ankara'da bitirdi. Yaz tatillerinde köye gelirdi. Benim duygularımın şiddeti değişmiş değildi. Ben de köyde muzun oldum. Pazarören ilk öğretmen Okulu'na girdim. Tabii sınavla. Birinci sınıfı okuyup yaz tatilinde köye gittim. Safiye de köyde idi. Galiba o da o yıl Ankara'da dikiş-nakış kursuna gitmişti. Benle amcaoğlu İzzet de yengemin kengerini çekiyorduk. Demir dirgen lazım oldu. Yengem, "Safiye evde yalnızdır, git ondan iste" dedi. Gittim, Safiye yalnız. Dirgeni getirdi. O arada çay yaptı. Kapalı şekilde duygularımı açtım. Anladı, açık ve net konuştu. Benim tüm enerjimi okuluma vermem gerektiğini, onunsa fazla beklemeyeceğini söyledi. İşte yıllarca duygu dünyamın baş konuğu Safiye ile nihayet bu üç beş sözcüğü konuşabildim. Üstelik bulmaca gibi kapalı. Sağolsun o dobra dobra yanıtladı. Safiye'nin sevgisiyle yıllarca tutuştum, birkez elini bile tutamadım. Sonra Taşpınar'lı bir gençle evlendi. Bir anlamda Halil abimle aynı yazgıyı paylaştık. İkimiz aynı ailenin kızlarına abayı yaktık.

13) köyümüzün sosyal yaşamını etkileyen iki yenilik

1950 yılının akabinde köyümüz iki yenilikle buluştu. Bir, köyde dükkan açıldı; iki köye radyo girdi. Cin kafalı Eyup eniştem bu iki yeniliği köye getirdi. Ona epey atıp tuttum. Yiğidi öldür hakkını yeme"

diye bir söz var. Bu olumlu iş için enişteni kutlar, cin kafasının bazen böyle güzel şeylere de hizmet ettiğini belirtmek isterim. Bakkal dükkanı ve radyo. Günümüz için basit iki olgu. Ama 1950'lerin başında, köyümüz için, sosyal yaşamı derinden etkileyen iki olay.

Eyup enişteme açtığı bakkal, öyle ahım şahım bir şey değildi. Bakkal müsveddesi diyebiliriz. Çeşidi birkaç kalemden ibaretti. Tahin, pekmez, çay şekeri, kuru üzüm, kayısı kurusu, helva, yatak yüzü ve entarilik için basma. Eşya evdamına gelişi güzel kondu, raf bile yapılmadı. Bakkalın ömrü birkaç ay sürdü. Bu süre içinde köy sakinleri, bir kilo kuru üzüm ya da bir iki metre basma için Saraycık köyüne veye Develi'ye kadar taban tepmediler, yanıbaşındaki bakkaldan istediklerini aldılar. Oldukça elverişli bir durum. Bu minnacık bakkal kapanmasına kapandı, ama bir çığır açtı. Bir süre sonra köyde peşpeşe bakkal dükanları açıldı, halkın gereksinim duyduğu epeyce tüketim malları ayağına kadar geldi.

Köye radyonun ilk gelişi ise bakkal açma olayından daha etkili oldu. Müteahhit Aziz amca daha önce köye gramafon getirmişti. Tabii ki bu olay köy halkının ilgisini çekmiş, kültüründe izler bırakmıştı. Komşular Aziz amcanın odasına doluşur, gramafona Davut Sulari'nin plâkı konulurdu. Bu plâktaki bir türkü halen aklımdı: Beni görüp yüzün öte dündürme/Yine benim gönlüm sendedir sende. Gramafon eski modeldi. Tepesinde camız boynuzuna benzer bir boru, operlör görevini yerine getirirdi. İğnenin cızıltısıyla müzik çalındığı zaman, köylüler hayretten kafasını sallardı. "Fen freset neler yapmaz" derlerdi.

Fakat radyonun yaptığı etki çok daha sarsıcı oldu. Eyup'ün, radyo denilen küçük bir kutu getirdiği, Ankara'da konuşanın köyde duyulacağı haberi bir anda köyü sarıverdi. Yediden yetmişe tüm köylü Eyup enişteme evinin önünde toplandı. Herkes merak içinde sonucu beklemeye başladı. Enişte eline keser, çivi aldı, saçağa iki sırık çiviledi. Bunlara tel gerip hava antenini çekti. Bir bakır tas delip tele bağladı ve yere gömdü. Telin öbür ucunu hava antenine bağladı. Bu da yer anteni idi. Radyonun yanına koca batarya ve pilleri koydu, bu antenlerle bağlantıyı sağladı, ordan da radyoya. Eyup'un bu bilgisi karşısında herkes apışıp kalmıştı. Nihayet cin kafalı adam mağrurane bir havayla radyonun düğümesini çıt diye açtı, spikerin sesi gümledi. Halk müthiş olmuştu. Küçük kutunun içinde spikeri aramaya koyulan bile vardı. Ezo dedenin eşi Gullık nine de ordaydı. Oğlu Ali öğretmen, aylık alır. Şükrü'sü ise fukara. Eyup enişteye yak-

laşıp şu istekte bulundu. "Eyup oğlum, o kutundan Ankara'daki Demirkire (Demokrat Parti) seslen. Her ay Alime demetle para veriyor. Bu paranın birazını da fukara Şükrü'me versin". Radyo denilen uygarlık kutusu hakkında herkes kendince bir yorum yaptı. Gullık nine ise az önceki protestosunu sundu.

14) yol yapma kampanyası

Köyümüzün gurbetçilik olgusunu, bununsa, en başa yıllık un gereksinimi için köy dışından buğday satın alma zorunluluğunu dayatması sonucu oluştuğunu önceki kısımda anlatmıştım. Bu olgunun, köyün kendi kendine yetinme kapalı daracık düzenini altüst edip onu kapitalist pazara bağladığı, köy halkını kentle buluşturup giderek kent-köy ilişkisini yoğunlaştırdığı bir gerçek. Kapitalist ilişkilere doğru bu evrim 1950'lerden itibaren daha bir hızlı gelişim gösterdi. Köyün bakkal ve radyoya tanık olması, bu gelişmenin bir ifadesiydi. İşte tam bu sıralarda köyü yola kavuşturma gereksinimi köy halkının bilincinde yeşermeye başladı. Köyün yolu gerçekten bozuktu. Öküz arabasının bile zor işlediği taşlı, çukurlu, daracık bir yol. Kamyon ve jip senede bir iki kez köye gelirdi ve lakin belasını bulurdu. Belirli düzeyde kapitalizme doğru evrimlenen bir köyün günlük yaşamında kanımca beş temel alt yapı kendini dayatır: su, yol, okul, telefon, elektrik. Su gereksinimi her toplumsal biçim altında bir alt yapı sorunu olarak ortaya çıkar. Kapitalizme evrimle birlikte sırayla yol, okul, telefon ve nihayet elektrik günlük yaşamın kan damarları oluverirler. Köyümüzün su sorunu doğal oluşumla nispeten çözümlenmişti. Okul ve telefon gereksinimi ilerde kavuşulacak bir özlem şeklinde, elektrik için zaman henüz çok erkendi. Fakat en önemli olan sorunlardan biride yol yapımı gözüküyordu.

Peki sorun nasıl çözümlenecekti? Ortada devletin desteği yoktu. Geride tek bir yol kalmıştı: Köylünün kendi gücünü seferber etmesi. Saraycık köyünün berisine kadar yol nispeten idare eder vaziyette idi. Yaklaşık beş kilometrelik bir mesafe için kolları sıvamanın zamanı gelmişti. Kesin bilmiyorum, yıl 1953 ya da 54 olabilir. Muhtarımız, Ali Ateş askerde çavuşluk yaptığı için Ali Çavuş diye bilinir. İlkbaharın başında köylünün bir kısmı gurbete tüymeden kampanya başladı. Köylü tam bir ay çalıştı. Başlıca iş aletleri kazma, kürek, balyoz, manila ve murç dediğimiz çelik kalem. Manilayla sökülmeyen taşlar murç ve balyozla delindi. Deliklere dinamit konup sıkıştırıldı,

fitil ateşlenip dinamit patlatıldı, yerli taşlar tuz buz edildi. Dinamit sesleri bir ay boyunca köyün batısındaki Taşlıyokuş mevkini inletip durdu. Güzel bir olaydı. Köylü gücünü birleştirmiş, yaratıcılığını sergilemişti. Günlük yaşamı için önemli bir nefes borusu açmıştı. Bundan böyle motorlu taşıtlar köye daha sıkça gelecekler, mazot ve benzin kokusunu havaya serpiştirerek, köylünün dikkatini kağnı arabası ve öküz gücünden, teknik donanımlı mekanik güce yenöltecek, görüş ufuklarını derinleştirecektir. Aynı zamanda uzak ve büyük taşımacılıkta öküz arabasının kaplumbağa hızından kurtulacak, motorlu taşıtlarla hızlı şekilde işlerini göreceklerdir.

Bu yol yapımı sırasında biz çocuklar, annelerimizin hazırladığı yiyeceği babalarımıza götürürdük. Çalışan mevkide su kıtlığı vardı. Zaten köyün Susuz Mevkii de o tarafta idi. Ufaklıkların ikinci görevi, çalışan büyüklere "bıroş" dediğimiz helikelerin küçük cinsleriyle su taşımaktı. Otururak çalışanları izlemek, dinamit patladığı zaman koşarak uzaklaşmak, tarlalarda taze kenger kazmak, sağda solda serseri mayın gibi dolaşmak biz küçüklerin ek meşgaleleriydi. Yani bir ay boyunca biz ufak boylular da Taşlıyokuş mevkii ile köy arasında mekik dokuyup durduk. Yolun yapımına bizlerde sevindik. Ama farklı bir açıdan. Köye kamyon geldiğinde peşinden koşacağız, arkadan asılacağız. Gerçekten sonradan bunu yaptık. Kamyon muavininden dayak yeme pahasına bile olsa. Köye kamyonlar gelmeye başlayınca, kamyon şoförü biz ufaklıkların gözünde dünyanın en kral adamı oluverdi. İlerde kamyon şoförü olup etrafa çalım satmak, özlemimiz haline geldi.

Yol yapımı esnasında Kossıklerden Battal amcanın kolu sakattı, çalışamıyordu. İş becerisi oldukça kıttı. İki taşı üst üste koyup sur duvarı örmede bile yeteneksizdi. Fakat bir ay boyunca Battal amcanın sağlam elinin işaret parmağı havada sürekli kavis çizdi. Yani ona buna nasıl çalışması gerektiğini tarif ederdi. Birşeyden anlamazdı ama herkese akıl dağıtırdı. Hükmü geçmeyen çavuş. Bu tarihten sonra herhangi biri beceriksiz bir tarif yaptığı zaman etraf hemen damgayı yapıştırırdı: "Aynen Battal'ın tarifi!"

Muhtar Ali Çavuş yol yapımında olumlu rol oynadı. Kampanyaya öncülük etti. Köylüyü toparlayıp çalışmaya sevketti. Kavga-sürtüşme olmaksızın ahali bir ay ter döktü. Bu olumlu gelişmede herkes pay sahibi. Ama fazlası Ali Çavuş'un hakkı. Çünkü muhtarlık sıfatıyla işe o öncülük etti. Aynı olumlu tavrı ne yazık ki okul yapma zamanında göstermedi. Daha sonra okul sorununa değineceğim.

İKİNCİ BÖLÜM

OKUL YILLARIM

1956-1971

1956-1961

2. ilkokul yıllarım

1. köye ilkokul yapma kararı toplantısı

Yıl 1956 Güneşli bir ilkbahar gününün öğlen sonrası. Aile reisi konumumdaki bay komşular muhtarın evinde bir araya geldiler. Bunun, köye ilkokul yapmayı kararlaştırmak için öngörülen bir toplantı olduğu haberi biz çocuklar arasında kısa zamanda yayılıverdi. Sevinçliyiz. Bu toplantının bizleri ilkokula kavuşturacağı umudu içimizde yeşeriverdi. Ama kuşkumuz da vardı. Köy muhtarı Ali Çavuş okul yapımına pek taraftar değildi. Muhtar biraz cimriydi. Okul yapımına başlanırsa, yetkili devlet adamları sık sık köye gelecekler, karınlarını doyurmak için Ali Çavuş masrafa girecek. Daha önce bir kez kaymakam okul yapımını önermiş. Yapım için köy halkından da belli bir katkı istemiş. İşte muhtar, istenen bu katkıyı bahane ederek durumu sallantıda bırakmayı yeğlemiş. Katkı miktarını abartarak köylünün gözünü korkutmuş. "Bize bindirilen yükün altından kalkamayız" diyerek köylüyü görüşü doğrultusunda etkilemiş. Oysa köy halkı gönülden okula taraftar. Hatta gücünü zorlayan katkıyı yapmaya da hazır. Ama muhtarı zorlayacak duyarlılığa yeterince sahip değil. Köylü, üzerine düşen masrafın altından kalkmaya hazır, lakin muhtar, devlet büyüklerini ağırlamaya yönelik ev masrafını karşılamayı

göze alamıyor. Güçsüzlüğünden değil, cimriliğinden.

Neyseki bu konunun en duyarlısı Nuri Özkan dayı işin peşini bırakmadı. Komşuları uyardı, muhtarı sıkıştırdı. Az önce bahsettiğim toplantının asıl örgütleyicisi de o oldu. Aslında bu toplantının amacı, köylünün baskısını muhtara dayatıp okul işini kabul ettirmekti. Şayet ikna olmazsa, onun dışında köylü harekete geçecekti. Tüm itiraz kanalları tıkanan muhtar pes etti, okul yapımını hızlandırmak için ivedilikle kaymakama başvurma kararı alındı. Biz çocukların sevinç ve çoşkusu güçlü oldu. Okuyup büyük adam olma arzusu çocuksu dünyamızın rüyasıydı. Artık bu düş gerçeğe dönüşecek. Biz çocuklar sevinmiyelim de kimler sevinsin.

Kaymakamla görüşüldü. Bina için arsa ve taş temin masrafı köylüye yüklendi. Kum, çimento, kireç, kereste, kiremit, sıva ve ince marangozluk (kapı, pencere, sıra, masa) masrafını devlet üstlendi. Ayrıca hemen harekete geçme talimatı kaymakam tarafından verildi. Yer olarak köyün alt ucu uygun görüldü, Hüseyin amcama ait çayır köy bütçesince satın alındı. Köylü kolları sıvadı, karınca çalışkanlığıyla okul işine girişildi.

2. taş çekme seferberliği, kireç ocağının açılması ve okul binasının yapımı

Bina yapımı için en iyi taş ocakları köyün Boncuklu mevkiinin girişinde bulunuyordu. Birbirine akraba aileler kendi aralarında birleşip ekipler oluşturdular. Ekipler balyoz, kazma ve manilalarla Boncuklu taş ocaklarına kurt gibi dalıverdiler. En azından biz çocuklar kadar büyükler de sevinçliydi. Okula kavuşma bahtiyarlığı onların da rüyasıydı. Köy halkından erkeklerin yarısı, kadınların ise tümü alfabesizdi. "Biz zaten cahil kaldık. Hiç değilse çocuklarımız okur, bir baltaya sap olur, güzel bir hayat yaşar." Büyüklerin okula ilişkin düşüncelerinin kısa özeti bu idi. Okumaya büyük önem verdikleri ortada. Bu nedenle canla başla işe girişililer. O güne dek Çadıryeri'liler köyün bazı ortak işlerinde seferber olmuşlardı. Ama okul işindeki birlikteliğin bambaşka bir içeriği vardı. Herkes sevinç ve içtenlikle işe sarılmıştı. En küçük bir kaytarma kimsenin aklının ucundan geçmiyordu.

1956, tarihinde Çadıryeri'nin en güzel, en verimli, en mutlu yılı diyebilirim. Okul sevinci herkesin gönlünde mutluluk meltemi estiriyordu. Hayat birdenbire tatlı oluvermişti. Yaşlı kadınların üzgün duruşlarında bile değişimler göze çarpıyordu. Mutlu bir olayın insan

psikolojisi üzerindeki güçlü pozitif etkisi apaçık gözleniyordu. Kendi adıma bir iki söz edecek olursam, sevinçten bir kuş kadar hafifliyordum. Sabırsızlıkla beklediğim şey günlerin çabuk geçmesi, okulun hızla yapılması, ders yılının başlamasıydı.

Taş ocaklarındaki on günlük çalışma ürününü verdi. Yapım taşlarından küçük tepeler oluştu. Bu kez kağnı arabasıyla çekme işi başladı. Yük ağır olduğu zaman öküz arabasının dingili yaman öter. Aynen kaval gibi. Bazıları ince, bazıları kalın perdeden. İyi ötsün diye köylüler arabalarının dingilini yağladılar. Köy, değişik tondan öten dingillerin senfoni arenasına dönüştü. Dingiller inişlerde hareketli, düzde ağır, yokuşlarda ise uzun havaları sanki seslendirirdi. Bu da dingil senfonisine daha da etkileşim gücü katıyordu. Çadıryeri köyü yaklaşık yirmi gün dingil ötüşünün mekanı oldu. İnşaat alanı taşla doldu. Temel kazındı. Kamyonla Çataloluk (Samantı) ırmağından kum getirildi. Kentten çimento torbaları hakeza.

Köyün körpınar mevkiinde kireç ocağına uygun taş cinsi vardı. Apallık'ın oğlu Gülmahmut bu konuda deneyimliydi. Bir ay içinde ocak yapıldı, yakıldı, kireç inşaat alanına getirildi. Kaymak gibi bir kireç. Kurban kesildi, temele ilk harç atıldı. Temel duvarı yapıldı, ardından okul duvarı boy vermeye başladı. Duvarlar dolgu düzeyine gelene dek yabancı ustalar çalıştılar. Burada nedenini açıklayamıyacağım bir anlaşmazlık çıktı. Yabancı ustalar gitti, duvar işini Mustafa abim devraldı. Tabii çatı işini de. Tüm gayretlere rağmen bina yapımı maalesef zamanında bitmedi. Ders yılı geldi çattı, ama okulun daha epey işi vardı. Hiç dert değil. Bu güzel olay için bazı aksamalar göze alınır.

3. öğretmenimiz remzi uğur

İlkokuldan üniversiteye kadar uzanan okul hayatım 1956'da başladı, 1971'de son buldu. Toplam 15 yıl. Bu süre içinde çok öğretmenlerim oldu. İçlerinde değerli insanlar vardı. Üniversitedeki asistan, doçent ve profesörleri de bunlara ekliyorum. Samimi söylüyorum, hiçbiri Remzi Hoca'nın yerini tutamaz. Onun gibi bir öğretmen olmak isterdim. Saygın, değerli ve bilgili bir öğretmendi. Benim kıstaslarıma göre dört dörtlüktü.

Öğretmenimiz Remzi Uğur köyümüzden olup, Pewruzilerin Kabolar alt kabilesine mensuptu. Benim de okuduğum Pazarören İlköğretmen Okulu'nun Köy Enstitüsü dönemli mezunlarından. Benden

çok önceleri köyümüzden sekiz kişi bu okuldan mezun olmuştur. Altısı ilkokul öğretmeni, ikisi sağlık memuru. İlk mezun Nuri Özkan. Kısa bir öğretmenlik mesleğinden sonra müteahhit oldu. İkinci mezun amcam Ali Taşkın (Ezo dedenin oğlu). Üçüncü mezunlar Remzi Uğur, Enver Serdar (teyze çocukları). Dördüncü mezun Haydar Serdar. Enver ve Haydar kardeşler sağlık memuru oldular (babalığımın çocukları). Beşinci mezunlar Şükrü Özkaya, Ali Ertürk, Mirzak Ufaktepe. Altıncısı olan ben muzun olmadan Yüksek Öğretmen Okulu'na ayrıldım. Remzi Uğur yalnızca bir yıl bizi okuttu (ilk yıl). İkinci sınıftan itibaren Şükrü Özkaya öğretmenimiz oldu, bizleri mezun etti. Üç ya da dördüncü sınıfta iken Halit Aygün isminde Karadenizli bir yardımcı öğretmen daha geldi. Benim mezuniyetimden sonra Ali Taşkın amcam da birkaç yıl Şükrü Hoca ile birlikte köyümüzde öğretmenlik yaptı. Yüksek Öğretmen Okulu dönemimde Hüseyin amcamın oğlu Arif Taşkın yardımcı öğretmen olarak bir iki yıl, daha sonraları Şükrü amcamın oğlu Erkan Taşkın öğretmen olarak birkaç yıl köyümüzde görev yaptılar. Yani Çadıryeri kökenli epey öğretmen kendi köylerinde çalıştılar. Tabii değişik yöreden bir hayli yabancı kökenli öğretmen köyümüzde bulundu. Uzun yıllardan beri köyün okul yönünden durumu nedir bilmiyorum.

Yukarıda ismini verdiğim köyümüz kökenli öğretmenler Remzi Uğur'la karşılaştırılırsa, onun düzeyinin gerisinde oldukları görülür. Hatta Kürt-Alevi kökenli Sarızlı öğretmenler de ona ulaşamazlardı. Tabii bunlar benim tespitlerim. Zannederim yöremizden çoğu insan bu tespitime katılır. Daha ilk yıl Remzi öğretmen gibi bilgili, deneyimli biri tarafından öğretime tabi tutulmak, biz Çadıryeri'li öğrenciler için büyük bir şanstı. Temelimiz sağlam atıldı. İlk yıl kazandığımız ivmeyle başarı grafiğimizi mezuniyete dek sürdürdük. Remzi Uğur daha sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Pedegoloji bölümünü bitirip ilköğretim müfettişi oldu. Uzun yıllar bu görevde çalıştı ve emekliliğe ayrıldı. Ankara'da ikamet etmektedir. Yüksek öğretmen okulu dönemli bir yaz tatilinde köyde olduğum bir sırada, Remzi Hoca da eşi ve çocuklarıyla köye geldi. Solculuğumun ilk hızlı yılları. Öğretmenimle görüştüm, sohbet ettik. Demokrat düşünceye sahip olduğuna tanık oldum. Bu durum beni çok sevindirdi. Zannedersem ilerici düşünceli olmama o da sevinmişdi. Ki, yıl 68 olabilir. Demekki son görüşmemizden bu yana 27 yıl geçmiş.

4. okul binasının bitmeyişi, geçici mekanlarda ders yapmamız

Ders yılı gelip çattı. Lakin okul bitmedi. Kaba inşaat, çatı tamam. Sıva, kapı, pencere, sıra, masa yapım bekliyor. Bunlar da birkaç günde bitecek işler değil. En azından birbuçuk aylık zaman gerekli. Öğretimin açılışı bu kadar uzun süre ertelenemez. Öğretmenimiz bu durumu değerlendirdi, okul binası hazır hale gelinceye dek geçici mekanlarda ders yapmamızı kararlaştırdı.

a) cemale genco'nun odasında ilk ders günü ve haftası

1956, köyümüz tarihinin en mutlu yılı demiştim. Bu mutlu yılın köyümüz için en mutlu anı ise ilk ders günüydü diyebilirim. Ders yılının açılış gününe gelindiğinde hepimizin önlük, yaka, kitap, defter, kalem ve okul torbası hazırdı. İlk ders günü sabahı biz öğrenciler iç hoplatıcı bir sevinç ve heyecanla Cemala Genco'nun evinin önünde toplandık. Yediden yetmişe tüm köy halkı oradaydı. Dükkanlardan siniler dolusu kuru üzüm, akide şekeri getirilmişti. Adeta bir şenlik havası. Ağız tatlandırmak işi bittikten sonra öğretmenimiz isim listesini okudu, içeri girdik. Anne-babalar daha o andan itibaren çocuklarıyla gurur duymaya başladılar. İsmi okunanın aile büyükleri şöyle bir yekinir, mağrurane bakışlarını toplulukta gezdirir, yüzlerini mutluluk gülümsemesi sarıverirdi. Sanki "hey millet, işte görün, şu önlük ve yakalı öğrenci benim kızımdır, oğlumdur" sözlerini yüz ifadesiyle topluluğa haykırıyordu. Böylesine mutlu ve onurlu bir tablo.

Odanın içinde öğretmenin talimatıyla numara sırasına göre sedirlere oturduk. Sevindirici ve gurur verici bir diğer husus ise, kız öğrencilerin, öğrenci toplamının yarıya yakınını oluşturmasıydı. Hiç bir veli, "bu kızdır, okulda işi ne" gerici tavrına düşmemiş, okul çağındaki kız çocuğunu yazdırmıştı. Ben ondört yaşındaydım. Kadriye Ufaktepe benimle yaşıttı. Saniye Ateş benden bir iki yaş küçüktü. Bu iki kız öğrenciler ikinci sınıfı bitirdikten sonra okuldan ayrıldılar. Kadriye hemen evlendi, Saniye de nişanlandı. Yine benimle yaşıt birkaç kız boy atmıştı. Büyük olmalarından utanarak okula gelmediler. Ama çok da üzüldüler. Okumaya karşı böylesine bir istek vardı köyde. Özellikle kız çocuğu konusunda aileler pozitif yaklaşım içindeydi. Oğlanlara gelince, içlerinde sırık kadar uzamışlar vardı. Ap Tikko'nun oğlu Gazi en iri kıyımlı erkek öğrenciydi. Ap Şukko'nun oğlu Nurettin çobandı. Annesiyle boğuşa boğuşa çobanlığı bıraktı,

okula başladı. Öğrencilerin neredeyse yarıdan fazlası (kız ve erkek) büluğ çağını atlatmıştı, gizli gizli göz süzme dönemine girmişti. Vaziyeti coğrafyamız böyleydi.

Yer sofrasına oturuş tarzda sedirlere oturduk. Tek bir kişi hariç: Muhtar Ali Çavuş'un oğlu Zeki. O da çobanlıktan gelmeydi. Dağda hep sere serpe oturmuştu. Sınıfla dağ arasındaki ayrımı idrak edemedi, yanüstü yarı uzanış vaziyette külhanbeyi gibi kuruldu. Remzi Hoca bu manzaraya gülümsedi. "Zeki oğlum, dağda değil sınıftasın, arkadaşların gibi otur" diyerek uyardı. Acaba ders nasıl yapılır yollu merakını yenemeyen halk, kapı ve pencerelere üşüşerek ilgiyle içeriyi izledi. Öğretmen bu durumu hoş karşıladı. Ahali öğleye kadar dersi izleyerek merakını giderdi.

Okul iki sınıftan oluşuyordu. Birinci ve üçüncü sınıf. Üçüncü sınıfın mevcudu yedi kişi idi. Ki, bunlar önceleri başka yerlerde okumuşlardı. Altısı bizim köylü: Zeki Özkan, İsmail Çoşkun, Ali Ulus, Hasan ve Faik Bingöl, Zeki Suyanı. Biri Alayaylalı: Ali Binboğa. Konuşurken ilginç bir tiki vardı Ali Binboğa'nın. İki-üç sözcükte bir "dı" derdi. Ders anlatmakta zorlandığı için "dıı" ya sarılırdı. Lakabı "dıı" oldu. Zeki Özkan, İsmail Çoşkun ve Ali Ulus'un dördüncü sınıfı okumaları lazımdı. Mevcutları az olduğu için öğretmen iki sınıfı birleştirdi. Üçtekiler dörde sıçrama yapamadığı için, dörttekiler üçe düşürüldü. Üçüncü sınıfın en çalışkan öğrencisi, Nuri dayının oğlu Zeki Özkan'dı (Safiye'nin abisi). En zayıfı meşhur "dıı"mız Ali Binboğa. Onu takiben zayıflar (ders yönünden, kalafat olarak değil) sırasıyla Zeki Suyanı, Hasan Bingöl idi. Kızlı-erkekli diğer tüm öğrenciler birinci sınıfı oluşturuyordu. Mehmet Özkaya, öğretmen abisi Şükrü Hoca'nın yanında, Faik Özkan ise Taşpınar köyünde birinci sınıfı okumuşlardı. İki kişi için bir sınıf oluşturulamıyacağını düşünen öğretmen, onları birinci sınıfa düşürdü. Birinci sınıfın mevcudunu kesin olarak hatırlamıyorum. Dershanenin masa sayısından hareketle tahmini bir rakam verebilirim. Masa sayısı sekizdi. Bir masa üçüncü sınıfa aitti. Öğretmen masasına en yakın öğrenci masası. Birinci sınıfa ait masalarda sanırım onar kişi otururdu. Yedi masanın toplamı eder yetmiş öğrenci. Okul oldukça kalabalıktı.

Birinci sınıftan epeyce öğrenci, okul öncesi yıllarda birer Alfabe kitabı edinip, kendi kendine okumayı sökütmüşlerdi. Mehmet Özkaya ve Faik Özkan (Zeki'nin kardeşi) zaten okul kanalıyla bu düzeye gelmişlerdi. Okul öncesi yıllarda kendi gayretleriyle okur yazar olan öğrenciler aklımda kaldığı kadarıyla şunlardı: İzzet Tunç, Kenan Gün-

düz (çocukluk arkadaşlarım), İlyas İlhan, Zeynel Özdamar ve ben. Saydığım bu öğrenciler Alfabe ve birinci kitaplarını okuyabiliyor, yazı yazabiliyor, toplama ve çıkarmayı yapabiliyorlardı. Bunları birinci sınıfın "elit grubu" diye niteleyebiliriz: Bu gruptakiler, mezuniyete dek daima sınıfın en başarılı öğrencileri olma özelliğini korumuşlardır. Peki, bu elit grubun en başarılısı kimdi? Ben, İlyas İlhan yarış halindeydik, birbirimize çok yakın düzeylerdeydik. Genel kanı, benim, İlyas'ın birazcık önünde olduğum şeklindeydi. Bana sorarsanız, önde olma hakkı İlyas'ındı. Evet, birlikte nerdeyse atbaşı giderdik. Ama o daha kıvrak zekalı, daha pratikti. Matematik problemlerini hızlı çözmede beni geride bırakırdı. Sınıf ilerledikçe tarih, çoğrafya, tabiat ve yurttaşlık bilgisi alanlarında benden daha iyi hazır cevaplı oldu. Güzel yazı yazmada ise İlyas'ın üstüne yoktu. Mercan gibi bir yazısı vardı keratanın. İlyas, samimi ilkokul arkadaşımdı. Çocuk psikolojisi sonucu rekabet yüzünden biraz birbirimizi kıskanırdık. Bu kıskançlıkta kesinlikle ben önde idim. Bu pürüzler, birbirimizle en samimi arkadaş olmayı, bunu ilkokul, ortaokul ve lise öğrenimleri boyunca sürdürmeyi engellemedi. Daha sonra herbirimiz yaşamın farklı bir çizgisini tutturduk, bu nedenle görüşemez olduk. O, benim gibi politik aktiviteye girmedi, ama demokrat görüşlü bir insandı. İlyas'ı her zaman tatlı duygularla anımsamışımdır. Sanırım o da aynısını yapmıştır.

Cemale Genco'nun odasındaki ilk ders gününde öğretmenimiz Remzi Uğur, "haydi kitap, defter ve kaleminizi çıkarın" dediğinde öğrencilerin genel manzarası böyle idi. Öğleye kadar öğretmen ışık tuttucu konuşmalar yaptı. İçerde öğrenciler, dışarda köy halkı bu konuşmaları ilgiyle dinledik. Öğleden sonra biz bize idik. Düzeyimizi ölçmek için öğretmen şöyle bir ufaktan bizleri yokladı. Ertesi ve daha sonraki günlerde kendisi üçüncü sınıfa ders verdiği zaman, elitten birkaç kişiyi birinci sınıfla meşgul olmak kaydıyla görevlendirdi. Bu şanslı görevlilerden biri de bendim. İkinci ya da üçüncü gün olabilir, kızlar bölümüyle görevlendirdi beni. İlk hafta biraz haremlik-selamlık tarzında oturduk, daha sonra karışık. Safiye Özkan'a öyle bir torpil geçtim ki, sormayın gitsin. Alfabe'de okuyamadığı yerleri okuyormuş kabul ederek, onu en başarılı kız öğrenci konumuna getirdim. Bu torpile öndan fazla ben sevindim. Çocukluk sevgilime iyilik yapma sevinci. Bu iyilikten hoşlanıp beni sempatik bulabileceği umudu tabii ki ayrı bir heyecan oluşturdu. Diğer kızlar ise Safiye'yi kıskandı. Remzi Hoca'nın güvenerek bana verdiği görevi duygularıma kapılarak su-

istimal edip birazcık sulandırıverdim. Ne yapalım, insan her zaman "Doğrucu Davut" olamıyor, "keseri kendi tarafına yontma" tavrına düşebiliyor. En heyecanlı bu ilk haftamızı Cemale Genco'nun odasında tamamladık.

b) fazlı dayının odasında bir haftalık ders

İkinci mekanla ikinci haftaya adım attık. Yeni geçici dershanemiz Fazlı dayının odasıydı. Köy odalarındaki ders sürelerini birer hafta olarak hatırlıyorum. Yanılabilirliğimi belirtir, bu sürelerin ikişer hafta olabileceğini hatırlatırım. Üçüncü sınıftan Ali Binboğa'nın Alayayla'dan geldiğini belirtmiştim. Birinci sınıftan daha başka Alayaylalı öğrenciler vardı. Ali Haydar, Dursun ve Mümtaz Akbulut kardeşler, Ahmet ve İbrahim Cambek kardeşler, Zımelhej Ap Mısto (Çalıbıyıklı Mıstı emmi)'nin oğlu Tosun, Ali ve Zeynep Çırpan, Dursune Ecere'nin oğlu lepreş Mehmet (esmerelli Mehmet). Zeynep Çırpan minyon tipli idi. İkide bir kafasını sallar, gözlerini kapatıp, saçlarını yana savururdu. Ufak tefekliğinden ötürü ona "lobik" (kuru fasulye) lakabı takıldı. Bunun dışında Gomma Dinan'dan (Deliler Kömü) Ap Xellık'ın oğlu Kemal Canbek, Qurbeder'in (Harman kafalı) oğlu Ali Haydar Kızıldağ; Orta Derebaşı'ndan Nazmi'nin oğlu Necati ve köylümüz Husune Kutto'nun torunu (ismini hatırlayamadım) Hanyeri'den yeğenim Dursun Çakır ve onun amcasının oğlu Mehmet Çakır, Karapınar'dan Haciye Dursuna'nın oğlu Zeki, Raif'in oğlu Gazi ve Genco'nun oğlu Hasan, komşu Kürt-Alevi köylerden gelen öğrenciler bunlar. Hatırladıklarım. Unuttuklarım olabilir. Bu öğrencilerden bazıları ikinci sınıftan itibaren geldiler.

Fazlı dayının odasındaki dersler ilk haftanın devamı şeklinde geçti. Birinci sınıf birbirinden farklı üç düzeyden oluşuyordu. Okuma yazmayı bilen elit kesim, harfleri birbirine çatıp heceler vaziyette okuyan orta kesim, harfleri yeni öğrenen geri kesim. Önce de belirttiğim gibi Remzi Hoca üçüncü sınıfa ders verdiği zaman, boşta olan birinci sınıfla, görevli elit kesim ilgileniyordu. Daha hızlı ilerleme için bu bir avantajdı. İkinci mekanda kız-erkek karışık oturmaya başladık. Sedirler yetmediğinden bazı öğrenciler yerde çul üstünde otururdu. Birinci sınıfın el kitabı Alfabe idi. Yani "baba bal al" ve benzeri konular işleniyordu. Derslerin kapsamı yüzeyseldi: Alfabe'nin kısa konularını okumak, bunları büyük harflerle deftere yazmak. Geri grup A,B,C öğrenme aşamasındaydı.

Daha ilk günlerde tombalak bir oğlan dikkatleri üstüne çekti. Küçük olduğu için kayıtlı değildi, okula idareten gelirdi. Bu sevimli öğrenci İbrahim Özkan idi. Özkan kardeşlerin sayısı dörttü. Zeki, Safiye, Faik ve İbrahim Özkan. Okulun yapımına önayak olan Nuri dayının çocukları. Okumaya en aşık aile. Nasıl öğrendiğini bilmiyorum, Nuri dayı hem eski hem yeni yazıyı biliyordu. Ermeni katliamı dönemindeki köy muhtarı İpo dedenin oğlu, şehre ilk göçen Ethem dayının kardeşi. Eski görgülü bir ailenin devamı. İşte tombalak İbrahim idareten gelmesine rağmen, kısa zamanda harfleri birbirine çatıp sözcük üretmeyi öğrendi, zeki biri olduğunu kanıtladı. Bu başarısından dolayı Remzi Hoca onu kaydetti, idareten olmaktan çıkıp asıl öğrenci oldu. Elit grubun hemen arkasından gelen biriydi. İbrahim orta ve yüksek öğrenimini Ankara'da yaptı, asıl başarıya açılışı bu dönemlerde oldu. Tıbbı bitirdi, şu anda başarılı bir dahiliyeci. Öyle ki, uluslararası dergilerini takip eden, kendisini sürekli yenileyen bir doktor. Abisi Faik önce metoroloji yüksek okulunu bitirdi. Ama bunu yetersiz buldu ve o da tıbbı bitirdi, bevliyeci oldu. Boşaltım sistemi de diyebileceğimiz böbrek, idrar yolları ve bağırsak türü organların uzmanı. Zeki ise Ankara Yüksek Teknik Okulu'ndan mezun olup teknik okul öğretmeni oldu. Son yıllarda yeni açılan bir yüksek teknik okulun müdürü olduğunu duydum. Bu ailenin çocuklarından gerçekten bir kalite vardı. Toplumsal konulara duyarsız değillerdi. Örneğin, Doktor İbrahim Özkan'ın tutarlı bir demokrat olduğunu, bu yüzden 12 Eylül Cuntası'ndan sürgün cezası aldığını biliyorum.

Eskilerin deyimiyle 1956'da açılan küçücük ilim-irfan penceresi semeresini verdi, oradan aydınlananlar hamle yaparak öğrenim süreçlerini ta bilim adamı eşiğine dek sürdürdüler. Demekki köy halkının okul yapımına içten sevinmesi boş değilmiş. İkinci öğrenim haftamız Fazlı dayının odasında noktalandı. Burada da zaman zaman kadın ve genç kızlar meraklı bakışlarını kapıdan içeriye yöneltip işleyiş tarzımıza kulak kabarttılar.

c) hüseyin amcamın odasında bir haftalık ders

Hani şu köye "efendime söyleyeyim", "mamafih", "binaenaleyh" gibi "entel" sözcükleri taşıyan gurbetçi Hüseyin amcam var ya, işte üçüncü mekanımız onun odası oldu. Öbür odalara göre amcamın odası biraz daha küçüktü. Sedirler ve yer kapı ardına dek tıka basa öğrenciyle dolmuştu. Derslerin gidişatı önceki iki haftanın aynısı. Bi-

rinci sınıf Alfabe kitabıyla öğrenimi devam ettirdi. Üçüncü sınıf, biz birlere göre üst düzeyde öğretim seyrini sürdürme uğraşı içinde oldu. Üçüncü sınıfı gözümüzde büyütüyor, "ah bir gün oraya ulaşsak" özlemini duyuyorduk.

Amcam Hüseyin'in odasında okuduğumuz hafta içinde bazı ilginç olaylar oldu. Sabah dersteyiz. Tak tak cama vuruldu. Öğretmenimiz camı açtı, dışarda Şukko (Şükrü) amcanın hanımı Gözzık (Güzide). Çoban Nurettin'in annesi. Oğlunu şikayete gelmiş: "Kurban olduğum Remzi Hoca, benim velet çökelek dürümünü beğenmiyor, benden yağ dürümünü istiyor. Kulağını bir çek akıllansın. Her zaman ona yağ dürümünü nasıl yetiştireyim?" Gözzık'i başından savmak için Remzi Hoca Nurettin'in kulağını hafifçe büktü. Bunu gören Gözzık, "ohh kurban olayım o ellere, dert görmesin, nur içinde olsun" dedi, uzaklaşıp giti. Nurettin, "annem yalan söylüyor öğretmenim. Beni zorla davar yaymaya göndermek istiyor. Bense okumak istiyorum. Hıncını almak için bu yalanı uydurdu. Ben yağ dürümü istemedim" dedi ve ağlamaya başladı. Öğretmen Nurettin'in başını okşadı, "tahmin ettim oğlum, anneni başımdan savmak için yalancıktan kulağını çektim. Bırak ağlamayı ve okula gelmeye devam et" dedi.

İkinci ilginç olay, sınıf duvarına asmak için ünlü Osmanlı padişahlarının posterleri gelmişti. Yıldırım Bayazıt, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni vs. Ders arasında Remzi Hoca posterleri Hüseyin amcama gösterdi, padişah hakkında kısa açıklamalar yaptı. Kürdüz ama, o anda Türklüğümüzle gurur duyduk, padişahların azametine kıvançla baktık. Koç burunlu, kartal bakışlı, sakallı ve kaytan bıyıklı padişahların heybetli duruşunu görünce, "Bir Türk Dünyaya Bedeldir" tarihsel sözün yerindeliğine daha bir güçle inanır olduk. O anda Türklerden daha fazla Türk ırkçısı olduk dersem , yerinde bir söz etmiş olurum. Buradaki eleştirim, tarihsel simaları kendi gerçeklikleri içinde değerlendirmeye değil, onları şövenist abartı boyutunda allayıp pullama, başka ulus şahsiyetlerinin ulaşamıyacağı bir dorukta görme aptallığınadır.

Diğer ilginç olay, öğretmene yapılan bir ihbardır. Öğrencilerin bir kısmının dili yeni yeni Türkçeye alışıyordu. Alayaylalı Mümtaz ve Tosun yanyana oturuyordu. Tosun boşta bulunmuş, sesli vaziyette yellenmiş. Mümtaz hemen parmağını kaldırdı. Öğretmen "ne var" diye sorunca, o heyecanla "öğretmenim Tosun zırtti" dedi. Öğretmen güldü, öğrenciler kahkahayı bastı. Tosun ise utanç terine battı. Mümtaz, yellenmenin Türkçe argolusu "osurma" sözcüğünü henüz da-

ğarcığına almamıştı. Yellenmenin sesinden yola çıkarak Türkçe için yeni bir sözcük üretti: Zırtti. Bu hünerinden ötürü Mümtaz, öğrenciler tarafından "Zırtti" lakabıyla ödüllendirildi.

d) okulun çevresindeki çimenlerde iki haftalık ders

Dördüncü ders mekanımız hoştu. Doğa ile iç içeydik. Hava güneşli gidiyordu, sonbahar serinliğini ısıtıveriyordu. Her ihtimale karşı popomuz üşümesin diye beraberimizde birer küçük minder götürüyorduk. Okul çevresindeki açık hava öğrenimimiz ilk hafta oyun ağırlıklı geçti. Remzi öğretmen bazı oyunların tanımını yaptı, bunun için öğrencileri iki gruba ayırdı. Birine "Kırmızılar", diğerine "Maviler" adını koydu. Ben Maviler grubundaydım. Oyun bir süre oynandıktan sonra iki grup arasında rekabet doğdu, karşılıklı sataşmalar başladı. Maviler ismine daha baştan antipati duydum, Kırmızılar adını almadığıma hayıflandım. Alevilik yanım güçlü ya, Mavilerden Muaviye'yi, Kırmızılardan Kızılbaş'ı çağrıştırdım. Meğer herkes içinden bu çağrışımı yapmış. Serde Alevilik var, neylersin! Kırmızılar, "siz Muaviye tohumusunuz, biz ise Ali taraftarı kızılbaşız" demeye başladılar. Ortam gerginleşti, öğretmene şikayet gitti. Remzi Hoca bu mantıksızlığımıza fena kızdı. Oyun bir süre daha devam etti. Ama artık tadı kaçmıştı.

Açık hava dersleri önceki haftanın paralelinde sürdü. Ünlü temel kitap Alfabe'nin yaprakları öğrencilerin elinden zar ağlıyordu. Çok karıştırılmaktan ötürü tabii. Bu arada zaman zaman tek tek öğrenciler arasında rekabet, sürtüşme olmuyor değildi. Benim yeğenim Mehmet (ki, biraz aksiliği vardı), Hasan Gazi'nin kızı Menevşe'ye (sonra Kenan'la evlendi) "kepçe kulaklı" demiş. Hani Mehmet'in söylediği de iftira sayılmaz. Bu lakabın isim babası, benim amcaoğlu Kenan. Menevşe'yle evlendikten sonra bu lakabı dilinin ucuna dahi almadı. Seni gidi kurnaz!!! Şikayeti Hasan Gazi yapınca Remzi Hoca'nın canı fena sıkıldı. Mehmet'e iki şamar attı. Çok korkmuş olmalı ki, Mehmet altını ıslattı. Bu duruma amcası Kenan dahil herkes güldü, bense üzüldüm, Menevşe'ye öfke duydum. Mehmet'e karşı hassastım, böyle anlarda yetimlik hali yüreğimi burguluyordu.

Biz dışarda ders çalışırken okulun içinde de usta ve ameleler harıl harıl iş yapıyordu. Okulun bir an önce bitip derse hazır hale gelmesi onlara bağlıydı. Seyrek de olsa halktan insanlar dersi kenardan bazen izlerdi. En çok izleyen ise okul komşusu Apallık gilin Zekiye'siydi.

Okuyanlara imrendiği belliydi. Okul çağını biraz aşmış olma durumu ve bundan duyulan utanç onu okuldan mahrum etmişti. Alayaylalı Ali Haydar Akbulut, yaşını almış öğrencilerdendi. Kaçamak bakışlarını Zekiye'ye yöneltirdi. Ali Haydar sanırım ikinci sınıfı bitirince okul hayatını noktaladı ve hemen Zekiye ile evlendi. Meğer kerata okumaya değil kız tavlamaya gelmiş. Alayayla'nın en çalışkan öğrencisi o olur diye ümitlendik lakin fena yanıldık. Adamın kafasında ders yerine Zekiye gezinirmiş. Bu vesileyle açık hava dersleri en çok Ali Haydar Akbulut'un işine yaradı.

e) nihayet okul binasında ders

Okuldaki derslerin tadı bir başka oldu. Köy binalarına göre okul binası saray, odalara göre dershane cennet sayılırdı. Masa, sıra, karatahta, Atatürk resmi ve padişah posterleri, duvarları kaplayan mevsim, ay isimleri ve Türkiye haritasıyla sınıf bizler için çekici bir mekandı. Öğrencilik duygusunun ciddiyetini okul binasında çok daha derinden hissetmeye başladık. Önceki dersler göçebe şeklinde olmuştu. Okulun açılışıyla birlikte yerleşik ders dönemi başladı.

Okul numaralarım halen aklımda. İlkokulda numaram önce 21 idi. Kısa zaman sonra bir kayma oldu, 19'a düştü. Birinci sınıftan mezuniyete kadar bu numara ile temsil edildim. Mimarsinan (Pazarören) İlköğretmen Okulu'nda numaram 818 idi. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesinde 220, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik-Astronomi Bölümünde ise 2527 idi.

Okulda yaptığımız ilk ders gününde, meraklı Melahat tipliler sınıfa damlamakta geçikmediler. "Bakalım bu ders işi gerçek sınıfta nasıl olur" diye düşünmüşlerdir zahar. Sanırım okulun derse açılımıyla birlikte Alfabe devri kapandı. Birinci kitabı ders gündemine girdi. Remzi öğretmenin ders anlatışı çok hoştu. Her zaman taptaze bir ilgiyle onu dinlerdik. Ezbercilik yerine mantıklı yaklaşıma önem verir, bizi bu yönde teşvik ederdi. Ders anlatışında konunun ele alınışı, örneklerle desteklenişi, temel ve yan etkenlerin rolü, öbür olaylarla bağlanışı, geçmişteki kökleri ve geleceğe yönelişi tam anlamıyla doyurucuydu. Remzi Hoca iyi bir hatipti. Türkçeyi güzel telafuz ederdi. Anlatımda teklemez, yerinde sözcükler dilinden dökülüverirdi. Vurgu ve tonlamayı gayet güzel yapar, anlatımı daha da çekici kılardı. Onun değerli katkılarıyla temelimiz sağlam atıldı. Mezun oluncaya dek onun tarafından okutulmuş olsaydık, şüphesiz düzeyimiz daha ilerde olurdu.

Okulun derse açılışının başlarında güzel duyguların yanısıra bir panik yaşamış olduk. Okulun yapım işini Mustafa kayınçosu Necati almışlardı. Onlarla çelişkili kişiler, "okul çürük yapılmıştır, yıkılması an meselesidir" diye ortalığa bir söylenti yaydılar. Taze sıvada hafif çatlamalar görülünce bu söylentinin inanırlığı güçlülük kazandı. Remzi Hoca da belli ölçüde bu etkinin atmosferine kapıldı. Bir öğlen sonrası sınıfta ders yapıyorduk. Kısa Dursun amcanın hanımı Gülizar hala okulun yanından geçerken şöyle bir içeriye girmek istemiş. Köyümüz kökenli öğretmenlerden Mirzak Ufaktepe Gülizar halanın oğlu. Okula palas pandıras girilemiyeceğini biliyor. Dışkapıyı tıklatıvermiş. Duyulması için biraz sertçe yapmış. Öğencilerden biri bu gürültüyü okulun yıkılması sandı. Acı bir çığlıkla, "öğretmenim okul yıkılıyor" deyiverdi. Gürültüyü Remzi Hoca ve epey öğrenci duymuştu. Öğretmen sınıfın kapısını açtı, "herkes dışarıya fırlasın" dedi. Panikli koşuşma başladı. Öğrenciler rüzgar gibi dışarı fırlayınca, dış kapıda "gir" sesini beklemekte olan Gülizar halaya çarptı, basamaktan yuvarlanmasına neden oldu. Birkaç öğrenci de sınıfın penceresinden aşağıya atladı. Durum anlaşıldı, ama bir kez olan oldu. Söylenti yüzünden Gülizar halanın nezaketi kabak gibi başında patladı.

5. 29 ekim cumhuriyet bayramının okulda kutlanışı

Her yeninin ilk yaşam bulması ilgi çekici olur, insanları daha derinden etkiler. Örneğin, okulun ilk açılış günü böyle olmuştu. Cumhuriyet Bayramının kutlanışı benzer nitelik arzetti. Bütün halk 29 Ekim sabahı okulun önünde toplandı. Siniler dolusu kuru yemiş getirilmişti. Dershanedeki sıralar dışarı çıkarıldı, yaşlı ve orta yaşlıların oturmaları sağlandı. Bayram günü öğrenciler üst başlarının temizliğine özen göstermişlerdi. Dış görünümleri daha bir göz okşar hale gelmişti. Kutlamayı izlemeye gelen halk da olanakları dahilinde kılık kıyafetine çekidüzen vermişti. Bayramı önemsedikleri anlaşılıyordu. Cumhuriyet Bayramı elbet yıllardır ülkede kutlanıyordu. Radyo köye girmeden önce kentte ya da askerde tanık olanlar gelip köyde anlatırlardı. Radyo köye girdikten sonra halk bayramın kutlanışını radyodan dinler oldu. Oysa şimdi bu olay Çadıryeri köyünde bizzat olmakta. İlgi cekmesinin nedeni bu.

Öğrenciler okul önünde düzgün sıralar halinde yerlerini aldılar. Remzi öğretmen, Cumhuriyet Bayramı'nın önemi hakkında kısa bir konuşma yaptı. Bunun ardından bazı öğrenciler şiir okudu. Okuyanlar arasında kız öğrencilerin en iri boylusu Kadriye Ufaktepe de

vardı. Canlı ve hızlı bir şekilde okunan yere yürüdü, yüksek sesle şiirini okudu. Köyün nüktedanlarından biri de Pamuk Hasan'dı. Hani şu Seyit kızını kaçıran, kazayla bir gözü sakatlanınca aksiliği birkaç misli artan Hasan amca. Herkesin çift gözle göremediği şeyi o tek gözle farketmiş, Kadriye'nin davranışını abartılı bulmuş, "maşallah kırk çalının üstünden atlar gibi şiir okumaya çıktı" demiş. Hasan emminin bu espirisi fısıltı gazetesiyle hemencecik dallandı. Kadriye'nin babası Kısa Dursun emmi bu lafa beter alındı. Haydaaa, ikisi arasında laf sürtüşmesi. Fındık kabuğunu doldurmaz bir mesele, gelgelelim Dursun emminin onuru ayaklandı.

Bu ufak sürtüşmeye rağmen bayram atmosferi iyi geçti. Savaşa katılan yaşlılar, Remzi öğretmenin konuşması ve öğrencilerin şiirlerinden etkilenip duygulandılar. Kutlamanın ardından halkın getirdiği tatlılar yendi. Yanılmıyorsam bu ilk kutlamada Bale zurna çaldı, biz öğrenciler halay çekti. Folklor gösterisi kutlamaya ayrı bir renk kattı. Aynı yıl 23 Nisan bayramı da aynı şekilde ilgi gördü, sinilerle yemiş geldi. Aynı ilginin biraz azı ikinci sene sürdü, daha sonraki yıllarda giderek azaldı.

6. bit muayenesi

Okulda öğrencilerden teşkil edilmiş bir hiyerarşi oluşturuldu. Hiyerarşinin en tepesinde sınıf başkanı vardı. Mezun olana dek bu görevi Zeki Özkan yaptı. Sabahleyin öğretmen sınıfa girince öğrenciler ayağa kalkar. Öğretmen "günaydın" der, öğrenciler "sağol" deyip karşılık verir. Bunun arkasından sınıf başkanı çıkar öne, "Türküm, doğruyum, çalışkanım" tekerlemesini söyletir. Öyle ki, bayrak törenindeki İstiklal Marşı gibi zorunlu bir şey. Gerek İstiklal Marşı gerekse Andımız içeriksel olarak Türk milliyetçiliğini şövenist düzeyde şırıngalayan şeylerdir.

Dönelim hiyerarşi konusuna. Sınıf başkanlığının altında bazı kollar oluşturuldu ve bu kolların başına bir kız bir erkek olmak üzere iki öğrenci getirildi. Aklımda kalanlar şunlar: Müzik Kolu, Temizlik Kolu, Okulu Güzelleştirme Kolu, Muaşeret Kolu, Spor ve Jimnastik Kolu, vs. Safiye ile birlikte Müzik Kolu Başkanlığı'nı uzun zaman yürüttük. Temizlik Kolu'na ise iki iri ve uyanık öğrenci seçildi: Selahattin Geçer, Kadriye Ufaktepe.

Özellikle ilk aylarda haftada iki-üç kez bit muayenesi yapılırdı. İlaveten tırnak ve el kontrolu de. Tırnakların kesilmiş, ellerin kirden

arındırılmış olması zorunluydu. Selahattin oğlanların yakasını, Kadriye ise kızlarınkini tersine çevirir, dikiş arasına gizlenen bitlerin kulağından tutup piyasaya çıkarırdı. Evler halen bitliydi. Aileler öğrencilerin temizliğine özen gösterdikleri halde, temizlik muayenesinde bit çıkıyordu. Evler bitten arındırılmadığı sürece bu problem devam ederdi. Muayenede kimin üstünde kaç bit çıkmışsa not edilip öğretmene verilirdi. Öğretmenin karşısında mahçup olan öğrenci annesini sıkıştırırdı. Hem mahcubiyetin bir ucu da ona dokunduğu için gayretle bite karşı o da mücadeleyi yoğunlaştırırdı. Onun bunun bitini piyasaya çıkaran temizlik başkanlarında da bazen bit çıkardı.

7. üç bit savına bir itiraz: hayır öğretmenim yalnızca biri bit, öbür ikisi nuttık

Birinde yine yoğun bir bit muayenesi sabahı yaşadık. O günkü liste epeyce kabarıktı. Üstelik iki temizlik başkanı hırslıydı. Tarama alanı ense ve civarıyla sınırlı kalmayıp koltuk altı, sırt ve göbeğe kadar genişletilmişti. Kirli ailelerin öğrencilerinde çıkan bit sayısı dört ve beş rakamına kadar tırmanmıştı. O gün bende de bir ya da iki bit çıkmıştı. Her zaman benim bitler olduğundan az gösterilmiştir. Çünkü torpilliyim. Temizlik başkanı Selahattin Geçer'le dayı-hala çocuğuyuz, bir birbirimize hısımız iki, Selahattin'in derslerine yardım ediyorum üç. Bu torpil olmasaydı, her muayenede ismim listede çıkardı.

O günkü bit muayenesinde Seyit Cemal'in kızı Hayde'de de üç bit çıkmış. Tabii bu, temizlik başkanı Kadriye'nin iddiası. Temizlik başkanları gerine gerine Remzi Hoca'ya listeyi okudular. Kadriye, öğretmenim Hayde'den üç bit çıktı" dedi. Hayde boynunu eğdi, utangaç bir vaziyette itirazını söyledi: "Vallahi öğretmenim Kadriye yalan söylüyor. Bende çıkanların yalnızca bir tanesi bit, öbür ikisi nuttık" Nuttık sözüne tüm sınıf güldü. Hayde daha da mahçup oldu. Mümtaz'ın "zırttı" sözcüğü gibi "nuttık"da kürtçe kökenliydi. Kürtçe bitin yeni doğan yavrusuna "rışk", biraz serpilenine ise "nuttık" denir. Bu yönüyle Türkçeden zengin. Seyit Cemal'in evi, köyün temiz evleri kategorisine girerdi. Hayde'den her zaman bit çıkmazdı. Belki de Kadriye, "Hayde'den bile üç bit çıkarttım" övüngençliğinden pay kapmak için durumu abartmıştır. Ola ki Hayde'nin dediği doğrudur. Kadriye'nin iddia ettiği gibi üç bit değil, bir bit iki nuttıkdır.

8. birinci yılla ilgili diğer izdüşümler

Birinci yılla ilgili diğer anımsamaları şöyle sıralayabilirim: Yılbaşına bir hafta kalmıştı. Köyümüzün en güzel yılı 1956 bitecek, yeni yıl 1957 başlayacaktı. Yaşlanan yılla yeni yılı resimle ifade edebilecek bir ödev verdi öğretmenimiz bize. Herkes birşeyler çizdi, hünerler öğretmene sunuldu. Benim amcaoğlu İzzet'in resmi en fazla beğeni kazanıp panoya asıldı. İzzet, gitmekte olan bastonlu ve kambur bir ihtiyar ile güneşe benzer bir bebek çizmişti. Bastonlu ihtiyar yaşlı yılı, güneş gibi doğup yaklaşan bebek ise yeni yılı temsil ediyordu. İzzet'in resim yapma yeteneği vardı, okulda bir numara idi. Teşvik edilip ortamını bulsa idi bir ressam olabilirdi.

Tarihini anımsayamıyorum, sanırım yeni yılın başlarında "Yerli Malları Haftası" ile ilgili etkinlikler yapıldı. Öğretmenimiz konunun önemi hakkında konuşmalar yaptı. Bir ülkenin kendi gereksinimlerini kendisinin üretmesinin önemini vurguladı, dış ticaretten bahsetti. Konuyu alış veriş bazında ele alınca, dünya devletleri farklı diller konuşan tüccarlar olarak gözümüzde canlandı. Alış veriş mekanı genişleyip dünya haritasına büründü. Bizler için yepyeni konulardı bunlar, ilgimizi çekiyordu.

1957'nin Mart ya da Nisan'nında idik. Teneffüs nedeniyle dışardaydık. Aşağıdan bir atlı göründü, doğru okula geldi. Bizlerden öğretmenimizi sordu. Öğretmene haber verdik, gelip karşıladı. Atlı kim olabilir diye merak ettik. Az sonra anlaşıldı. Gelen müfettişmiş. Bizleri bir heyecan aldı. Endişemiz, "ya soruları yanıtlamaz, öğretmenimizi mahçup edersek" şeklinde idi. İçeri girdik, müfettişin sınavı başladı. Birkaç tanesi teklediyse de, çoğunluk doğru yanıtlar verdi. Müfettiş bey okuldan memnun ayrıldı.

Artık ders yılının sonuna yaklaşmıştık. İlk ders günündeki düzeyle kendimizi kıyasladığımızda doyurucu bir mesafe katettiğimizi farkediyorduk. Öğretmenimizin askere gitmesi yaklaştığından, okulun bir-iki hafta önce tatile girmesi icabediyordu. Öğretim yılımız çok iyi geçti. Tatilin yaklaşması sevinç değil, burukluk yaratıyordu. Remzi öğretmenle öğretim yılının 12 ay sürmesini istiyoruz. En ufak bir bıkkınlık emaresi yok üstümüzde. Ayrıca karnelerimizi verdikden sonra bir veda konuşması yaptı. Bizlerden mumnun olduğunu söyledi. Aynı başarıyı gelecek yıllarda da bizden beklediğini özellikle ifade etti. Vedalaşıp ayrıldık. Bundan böyle Remzi Uğur gibi bir öğretmeni artık zor bulacağımızı düşünerek evlerimize dağılıverdik.

9. ikinci ders yılının başlaması

İkinci ders yılımız, 1957'nin Eylül'lünde başladı. Yeni öğretmenimiz Şükrü Özkaya, aynen Remzi Uğur gibi köyümüz kökenli. Şükrü Hoca, hısımımız Fazlı dayının oğlu. İsmail abimin eşi Hatay yengemin abisi. Aynı zamanda Mustafa abimle bacanak.

Düzeyleri ne olursa olsun, her öğretmenin emeğine saygı duymak gerekir. Bu, gerçeğin bir yüzü. Öbür yüzü ise, düzey farkını görmezden gelip tüm öğretmenlere eşit değer vermek olası değil. Başarılı olanın hakkını teslim edeceksin, ona yaraşır değeri vereceksin, bu çerçeve içinde Remzi ve Şükrü öğretmenleri değerlendirdiğimizde şu ortaya çıkıyor: Şükrü Hoca bize dört yıl emek verdi. Gelişmemiz için kapasitesini zorladı. Harcadığı çaba saygıya değer içeriktedir. Ama Remzi Hoca ile asla karşılaştırılamaz. Aralarında derin fark vardı. Bilgi ve deneyim yönünden Şükrü Özkaya Remzi Uğur'u çok gerilerden takip ederdi.

İkinci ders yılıyla birlikte okulumuz yeni öğrencilere kucak açtı. Sınıf mevcudu üçe çıktı. Yani okul biraz daha kalabalıklaştı. Birinci, ikinci, ve dördüncü sınıflar. kendi açımdan konuşursam, ikinci ders yılının ilk günü bende pek heyecan yaratmadı. Kanıksama olayı rol oynamış denebilir. Eski öğretmenin ağırlığını yeni öğretmende bulamamanın düşkırıklığı neden olabilir. Ya da her ikisi birden sayılabilir. İkinci ders yılının açılışında halktan kimseler seyre gelmedi, ağız tatlandırma olayı da vuku bulmadı, Demekki halkın ilk ders günü merakı yoğunluğunu kaybetmişti.

Şükrü Hoca öğrencilerin düzeyinden haberdar. Kim çalışkan, kim tembel, kim orta düzeyde, biliyor. Bu durumu dikkate alarak masalar dağılımı yaptı. Çalışkan öğrencileri ikişer-üçer masalara böldü. Tembel ve orta düzeylileri de aynı işleme tabi tuttu. Her masa bir grup sayılır. Böylelikle gruplar arasında bir denge sağlamayı öngördü. Dördüncü sınıf yalnızca bir masa oluşturduğundan böyle bir işlemden geçmedi. Birinci sınıf hakeza. Zira yeniydi, düzey sorunu ilerde anlaşılacaktı.

Biz ikinci sınıfın temel ders kitabı,"İkinci" diye nitelenen kalınca kitaptı. Tarih, çoğrafya, yurttaşlık bilgisi, tabiat bilgisi, türkçe ve dilbilgisi gibi temel dersleri özet olarak kapsayan bir kitap. O dönemde birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar için bütün temel derslerin özetini içiren birer temel kitap, ders kitabı olarak öngörülüyordu. Dördüncü sınıftan itibaren dersler ayrı ayrı kitaplara bölünürdü. Bu nedenle dör-

düncü sınıf çok ağır gelirdi öğrenciye. Bilimsellikten uzak bir müfredat programı. Bu güne kadar ne gibi değişiklikler geçirdi bilmiyorum. Zaten son yıllarda okul müfredat programları yaz boz tahtası oldu. Sıkça getirilen değişiklikler halen kaliteden uzak. Bilimin yerine devlet ideolojisi geçerse durum her zaman böyle kısır olur.

10. araba zincirine benzeyen yazı

Daha birinci sınıfta iken Remzi Hoca tarafından güzel yazı yazmaya özendirildik. Hatta bitişik yazı yazma çabamız dahi oldu. Gerek tek tek, gerekse de bitişik harflerle üç tarzda yazı yazardık: Dik, öneyatık, geriye yatık. Güzel yazı yazmaya özendirilme işi Şükrü Hoca zamanında kesintisiz sürdü. En güzel yazı okulun panosuna asılırdı. Okulumuzun hattadı (güzel yazı yazanı), İlyas İlhan'dı.

Ben daha birinci sınıfta iken İsmail abim askere gitti. Kendisi okuma yazma bilmezdi. Lakin askerde Ali'ler Okulu'nda çat pat okur yazar olmuş. İlaveten klişeleşmiş bir mektup yazma tarzını biraz daha "bilgili" asker arkadaşlarından kapıvermiş. Askere gidişinden üç-dört ay sonra abimin ilginç formlu ve yazılı mektupları gelmeye başladı. Bizim evin katibi de artık benim. Annemle babamın ve de gizlice Hatay yengemin duygularına tercüman olarak abimin mektuplarını yanıtlıyordum. Asker, ekmek ve su kadar mektuba gereksinim duyar. Bu nedenle abimden bol bol mektup gelirdi, benden de bir o kadar yanıt giderdi.

Hani bir yazı metnini kopya edersiniz ya, abimin mektupları aynen öyleydi. Galiba ezberlemişti, her mektupta aynı sözleri yazardı. Öyle ki, gözümü yumarak onun mektubunu okuyabilirdim. Çünkü okuya okuya ezberlemiştim. Sonradan asker oldum, manzarayı çaktım. Mektup yazma kültürü zayıf tüm askerlerin sarıldığı bir klişe. Dilden dile aktarılarak yaşamdan silinmeyen halk öyküleri gibi. Bugün bile abimin bu mektuplarından bazı satırlar hafızamda duruyor. İlginç olması nedeniyle buraya aktarmak istiyorum. Aynen şöyle:

"Kıymetli babacağım. Evvela üzerime farz olan tanrı selamlarımı yollar, gülden nazik, kardan beyaz, pamuktan yumuşak her iki mübarek ellerinden doya doya öperim. Babacığım nasılsın iyimisin? İyi olmanı bizi yaratan ulu tanrıdan niyaz eder, sıhhat ve afiyetler dilerim. Sen de ben kıymetsiz oğlundan soracak olursan, mektubumun şu ilk satırından son satırına kadar hamdolsun canım sağ ve selamettedir. Senin de aynı minval üzre olmanı cenabı haktan niyaz

ederim. Anneme selam eder mübarek ellerinden öperim. Anneciğim nasılsın? İyi olmanı ulu tanrıdan niyaz ederim. Sen de ben oğlundan soracak olursan, hamdolsun iyiyim. Senin de aynı minval üzre olmanı cenabı allahtan dilerim. Kardeşim Ali'nin üzüm gibi kapkara gözlerinden doya doya öperim. Kardeşim beni sorarsan hamdolsun iyiyim, canım sağ ve selamettedir. Senin de aynı minval üzre olmanı cenabı haktan dilerim. Mustafa abime ve Sakine yengeme selam eder, abimin ellerinden öper, yengemin hatırın sual eder, çocukların gözlerinden öperim. Kızkardeşlerime selam eder, tanrıdan sıhhat ve afiyet dilerim. Kayınbabam ve kayınvalidemin mübarek ellerinden hürmetle öper, sağlık ve sıhhatte olmalarını cenabı allahtan niyaz ederim. Amcalarıma ve yengelerime selam eder, büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim. Beni soran komşulara selam eder, tanrıdan sıhhat dilerim. Daha daha nasılsın babacığım? İyi olmanı tekrar allahtan niyaz ederim. Beni merak etmeyin. Hamdolsun iyiyim. Dar günün ömrü az olur. Yeterki can sağlığı olsun. Allah keder vermezse vatan vorcumu bitirir sizlere kavuşurum. Tekrar mübarek ellerinden öperim. Ulu tanrıya emanet olun. Kestane kebap, yemesi sevap, acele cevap.

Oğlun İsmail

Abimin mektubunda nokta, virgül, soru işareti olmazdı, bunu belirtmek istiyorum. Sözcüklerin bazı harfleri büyük, bazıları da küçük olurdu.

Sanırım ikinci sınıftaydık. Bir kış akşamı iki amcaoğlu Kenan ve İzzet'le bizim evde biraraya geldik. İsmail abime üçümüz ayrı ayrı birer mektup yazdık. Amacımız abime yazı hünerimizi sergilemekti. Ben ve Kenan bitişik, İzzet tane tane harflerle mektuplarımızı özene bezene yazdık, abime bir zarfla postaladık. Yanıt geldi. Ben ve Kenan düşkırıklığına uğradık, İzzet ise tam 12'den vurdu. Abim benim ve Kenan'ın bitişik yazısını okumakta zorluk çekmiş, hiç beğenmemiş. İzzet'in yazısını ise çok beğenmiş. Görünüşünü şöyle yazmıştı: İzzet'in yazısı çok güzel. Fakat senin ve Kenan'ın yazısı Aptemir gilin arabasının zincirine benziyor. O nasıl yazı öyle? İnsan okuyamıyor. zincirin halkaları gibi birbirine ulanıp gitmiş. Bırakın araba zincirini, İzzet gibi yazın!

Abime mektup yazışımın bir keresinde de babamla fena takıştım. "De yaz şekerim! Kıymetli oğlum. Önce selam eder gözlerinden öperim diye başla!" Buna itiraz ettim. Çünkü öğrendiğimiz mektup

yazma tarzı böyle değildi. Giriş, gelişme, sonuç bölümlerini içerici formla yazılmalıydı. Üstelik selam başa değil, sona konmalıydı. Bu itirazıma peder aniden sinirlendi, "ederim okul usulünüzün içine" demeye başladı. Bozum bozum oldum. Annem araya girip beni destekledi. Babam tarzından vazgeçti, lakin bende şevk kalmadı. Sürtüşmeli mektubu zar zor yazabildim. Daha sonra babam yazış tarzıma müdahale etmedi. O söylerdi, ben yazış formuna göre kağıda dökerdim.

11. kabul gören isteğimizin yarım saat sonraki reddi

Şükrü Hoca'nın öğrencileri masalara bölüştürme şekli, bazılarının içine sinmemişti. "Herkes istediğiyle otursun" talebi birkaç kez öğretmene iletildi, lakin reddedildi. Şubat tatilinden sonra isteğimizi bir kez daha yineledik, Hoca tamam dedi. Benim istediğim, sevdiğim çalışkan arkadaşlarla birlikte oturmaktı. Gizli amacım ise, ne yapıp edip çocukluk aşkım Safiye Özkan'ı oturduğum masaya aldırmaktı.

Hazırladığımız listeye göre ben, İlyas İlhan, Faik özkan, Mehmet Özkaya, İzzet Tunç, Kenan Gündüz ve Selahattin Geçer bir masada olacağız. Aslında çalışkan arkadaşımız Zeynel Özdamar'ı alacaktık. Selahattin Geçer keratası numarasını çekti, bizi etkileyip Zeynel'in yerine süzülüverdi. Masamıza iki kız öğrenci almamız lazım. Nerdeyse bütün kızlar masamıza gelme isteğinde. Benim arzum Safiye Özkan ve yeğenim Elif'i aldırmaktı. Abimden çekindiğim için, kızı Elif sırtımda hep yük. Sınıfın zayıf öğrencilerinden biri. Yanıbaşıma alıp yardım etmekle mükellefim. Yapmazsam Mustafa abim bozuk çalacak. Her çalışkan erkek öğrencinin hoşlandığı bir kız öğrenci var. Herkes hoşlandığını masaya aldırmak istiyor. Kurnaz Selahattin önce saf Zeynel'i dehleyip kendisini aldırdı, bu yetmezmiş gibi hoşlandığı Kadriye'yi de masamıza aldırmayı başardı. Yeğenim Elif ve Kadriye'ye sonuna karar kıldık.

Yeni arkadaşlarla masamıza geçtik. Safiye dahil birkaç kız öğrenci başladı ağlamaya. Kadriye ise öbürlerini çatlatır vaziyette masaya kuruldu. Selahattin Kırmosınm sevinçten pabucu poposuna değiyordu. Tam bir kargaşa yaşanmaya başladı. Şükrü Hoca'nın tepesi attı. "Haydi, herkes eski yerine!" komutunu verdi. Planlarımız fiyaskoyla sona erdi. Ama Selahattin Geçer anasının gözü. Kadriye ile birlikte masama gelmeyi başardı. Çalışkan öğrencilerden yalnızca saf Zeynel Özdamar yanımdaydı. Tabii başbelası yeğenim Elif de.

12. dersten atılmam olayı

Müzik başkanı olmaktan usanmıştım. Bu görevden ayrıldım, bir başkası seçildi. Yeni seçilen yeterince başarılı olmadığından, bu işi tekrar benim yürütmemi Şükrü Hoca istedi. Ben kubul etmedim. Buna sinirlenen öğretmen beni dersten dışarı attı. Bu hareket onurumu yaraladı. İçin için ağlayarak eve gittim. Durumu babam ve anneme anlattım, artık köydeki okula gitmek istemediğimi söyledim. Babamla annem de bu işe sinirlendiler.

Ali amcam, Bakırdağı nahiyesinin Epçe köyünde öğretmenlik yapmaktaydı. Babam ve annem, beni amcamın yanma göndermeye karar verdiler. Hazırlıklar başladı. Bu karardan ben de memnundum. Epçe'ye gitme hazırlığım okulda duyulmuş. Hısımımız Fazlı dayı (şükrü öğretmenin babası) bize geldi, babamı kararından caydırmaya çalıştı. Lakin mümkün olmadı. Babam ısrarlı. Bu kez Mustafa abim evimize damladı, fırtına gibi esti. Babamı sert şekilde eleştirdi. Kişiliğimi zedeler bir şekilde beni azarladı, çekip gitti. Kendimi savunacak, abimin ağzının payını verecek bir çift laf dahi edemedim. O büyük, ben küçüğüm. Kör gelenek ona fütursuzca bağırıp çağırma hakkını vermişti, bana ise susup kabullenme zorunluluğunu yüklemişti. Geleneğin bana dayattığı bu kölelik fena içime işledi.

Abimin taarruzunu peder göğüsleyemedi, kararını değiştirdi. Bir hafta sonra yeniden okula başladım. Kapıdan içeri girip arkadaşlarla ve öğretmenle yüzyüze gelmek bana ağır geldi. Ne çere ki, başka alternatifim yoktu. Meğer Şükrü Hoca da küsmüş, yüzüme bakmadı. Gelişime arkadaşlar sevindi. En çok da, masa arkadaşım Zeynel Özdamar. Olayın etkisinden bir ay kurtulamadım. Şükrü Hoca, müzik başkanı olmamı bir daha yinelemedi. İlkokul hayatımın bu tatsız olayı bu şekilde kapanıverdi.

13. öğretmenin gece vakti baskını

İkinci ya da üçüncü sınıf dönemi olabilir. Öğretmenin geceleyin köy içi kontrolleri sıkça tekrarlanmaktaydı. Mevsim İlkbahar'ın başlangıcı. Bir hafta sonu akşamı ben, Kenan, Apwıco'nun oğlu Ali ve Hasan Şahpaz köyün ortasında bir araya geldik. Önce sohbetle işe başladık, bunu itişme ve kovalamaca gibi gençlik afacanlıkları izledi. Akıncı Türk ecdadının Mohaç Meydan Muharebesinde koşturduğu

atların nal sesleri gibi bizim ayak patırtılarımız da gecenin sessizliğini paralayıp uzaklara kadar yayılıverdi.

Tam bu sırada Şükrü Hoca dışarı çıkıp köy cihetine kulak kabartmış. Karşı yamaçlarda yankılanan ayak patırtımızı duymuş ve köyün içine yönelmiş. Bu anda aramızda övüngeçlik tartışması başlamıştı. Kenan'ın "feleğin atı gibi hızlı koşarak Ali'yi nasıl yakaladım" demesiyle, Şükrü Hocanın "ulan imansızlar ben size sorarım" tehditi bomba gibi kulağımızın dibinde patladı. Hepimiz çil yavrusu gibi dağıldık. Apwıco'nın Ali'si, İssike Delesen'in konağının köşesinde zula olmaya çalışırken iki ayağıyla pisliğin içine dalmış. Şükrü Hoca'nın sesi kesildi, sessizce yeniden bir araya geldik. Pislikle haşır neşir olan Ali'nin ayakları berbat kokuyordu. Öğretmen hepimizi tanımıştı.

Pazartesi günü öğretmene hesap verme endişesi löp gibi boynumuza çöküverdi. Olan olmuştu artık. Pazartesi'nin kaygısıyla dağılıverdik.

Küçük bir ümit, öğretmenin olayı unutup bizi mahcup etmiyeceğiydi. Pazartesi günü okula gidince bunun hayal olduğunu gördük. Öğretmen biz suçluları karatahtanın önüne dizdi, tek ayak üstünde bekletti. Onbeş dakika sonra ellerimize cetvelle vurdu, "haydi yerlerinize" dedi. İkinci mahcubiyetim de bu şekilde noktalanmış oldu.

14. evde kürtçe konuşmanın yasaklanması

Ana dilimiz Kürtçe. Okula başladığımızda Türkçemiz zayıftı. bunu gidermek için mümkün mertebe evde Türkçe konuşmamız gerektiğini Remzi öğretmen öğütledi. Ama bunu, "evde Kürtçe konuşmak yasak" şeklindeki katı kurala indirgemedi.

Şükrü öğretmen zamanında "evde Kürtçe konuşmama" sorunu yasak kuralına dek tırmandırıldı. Bu iş için biz çalışkan öğrenciler görevlendirildik. Geceleyin gidip gizlice pencereleri dinliyor, Kürtçe konuşanları tespit edip öğretmene bildiriyorduk. Herkes gaf yapmamaya pür dikkatti. Ama evdeki atmosfer ne de olsa farklıydı. Gevşekliğe düşen bazı öğrenciler Kürtçeye sarılırdı. O zaman biz gammazcılara da fırsat doğardı.

Bu görev yüzünden zaman zaman zor duruma düştüğümüz olurdu. Gizlice birilerinin penceresinden röntgencilik yapmak ayıp işlerdendi. Gerçi bizimkisi röntgencilik sayılmazdı. Ama bizleri farkeden ev sa-

hibi nezdinde öyle algılanırdık. Bu yüzden çoğu tarafından kovalandık. Bir keresinde şu meşhur tarif sahibi Battal emminin kovalamacasına maruz kaldık. Hatta fırlattığı taşlardan nerdeyse kafamız yarılıp gazi olacaktık.

Bunların hepsi Türk milliyetçiliğinin marifetleri. Kürtçe ile eğitim-öğretim zaten yasak. Türkçe öğrenmemiz lazım, ama böyle değil. Öğretmenimiz Kürt ve köylümüz kökenliydi. Lakin Türk milliyetçiliğinin etkisindeydi. Biz öğrenciler ve ailelerimiz de öyle idik. Kürt milliyetçiliği de dahil hiç bir ulusalcılığın olumsuzluğuna sempati duymam. Burada vurgulamak istediğim nokta, yanlış bilinçlenme nedeniyle Türkçe öğretmenin içine dayatmacı yöntemlerin sokuşturulması ve Kürtçe konuşmanın da sanki suçmuş gibi algılanmasıdır.

Kürt ulusunun temel haklarının gaspı ve Kürtçe üzerindeki yasak, Türk devletinin en berbat gerici nişanesidir. Türkçe kadar Kürtçe de özgürce kullanılma hakkına sahiptir. Bazı diller öbür bazı dillere göre zengin olabilir (örneğin İngilizcenin Türkçe ya da Kürtçeye göre). Fakat bu durum, zengin dilin fakir dil aleyhine imtiyaz sahibi olmasının gerekçesi olamaz. Önemli noktalardan biri budur. Diğeri ise şudur: Devletlerin gerici politikasına duyulan tepkiyi, kültürlerin taşıyıcısı olan dillere yöneltme yanlışlığıdır. Örneklersem, Türk devletinin gerici politikalarına olan düşmanlığı Türkçeye düşmanlık şekline dönüştürme hatasıdır. Bu hatadan sakınma tavrı, aynen dilleri eşit görmede olduğu gibi evrensel kültürün önemli bir gereğidir.

15. sünnet düğünüm

İlk önce sünnet olayının dinin bir gereği gibi ele alınmasını benimsemiyorum. Çünkü dinle alışverişim yok. Sağlık açısından zorunluysa yapılır. Bunun dışındaki durumlarda en demokratik yöntem, belli bir yaşa kadar erteleyip çocuğun isteğine bırakmaktır. Tabii bu da çok zor bir olay. Hem çocuk, hem de aile açısından. Çünkü geleneksel ve dinsel kaynaklı kınamalar orta yerde kol gezmektedir. Çocuğun iradesiyle karar verme yaşına kadar bu zorluklara katlanmayı her aile başaramaz. Bu durumda da ilerici kültürü benimsemiş ailelerden hiç değilse şu istenmelidir. Sünneti yapmaya yapıyorsunuz,bari sessizce yapın, düğün tantanasına tevessül etmeyin. Maalesef pratik, çoğu kez, cinsiyet ayrımına karşı olan bu mütevazi isteği takmıyor, bildiğine gidiyor. Erkek şövenizmi, gelenek takipçiliği, düğün tantanasıyla çalım

satma efeliği ve gelen hediyelere yönelik çıkarcılık gibi etkenler demokratik düşünceli aileleri de anaforun içine savuruyor.

Sünnet düğünüm 1959 yazında oldu. İlkokul üçü bitirmiş, dörde merdiven dayamıştım. Gerçek doğumuma göre hesaplarsak, 17 yaşındaydım. Yani kart bir oğlan. İrademle karar verme yaşımı çoktan aşmışım. Fakat Türkiye toplumu, üstte belirttiğim demokratik yaklaşımı henüz o dönem bilince çıkarmamıştı. "Halil İbrahim Peygamber'den kaldı bu adet, üzerimize hem farzdır hem sünnet" anlayışı herkesin biricik kıstasıydı. O zaman benim problemim sünnet olmayı ya da olmamayı tercih değil, farz diye kabul edilen bu olayın bu kadar geciktirilmesine kızmam, sırık halimle elalemin gözü önünde utanç terine batıp sünnete oturmamdı.

Bir yıl önce Kenan sünnet olmuştu. Artık onun başı da dimdikti. Amcaoğlu İzzet'in kategorisine avde etmiş, sünnetliler kervanına katılmıştı. Ben kaldım tek başıma. Hala Fille'yim, Yani Ermeni. 1959 baharında bizimkiler Ali kivrama haber saldılar. Kivram Sarız'ın içinde ikamet etmekteydi. Sünnet düğününün zamanı için yaz tatilinin başları düşünülüyordu. Kivram gelmeyince bizimkiler Kefenlibel bölgesindeki orman kesimine gittiler. Bu arada İsmail abim izine geldi. Derken kivram çıkageldi oğlu Doğan'la birlikte. Doğan benden bir iki yaş küçüktü. Ama o sünnet sırasını savmış, onun ötesinde babası gibi kivralık görevini omuzlamıştı. Zira Mustafa abimin çocuklarının kivrasıydı.

Babam ve Mustafa abim haberdar etmek için Abase Pıtto'nun oğlu Hınkıt Kefenlibel orman bölgesine gönderildi. Kısa süre sonra babam, abim ve öbür akrabalar çıkageldiler. Sünnetçi, Bale'nin abisiŞükrü idi. Bayrak kaldırıldı. Bale harika zurnasıyla ortalığı inim inim inletti. Düğün üç dört gün sürdü. Halay, muhabbet ve içki boldu. Şen bir düğün oldu. Ve sünnet günü gelip çattı. Önce bizim evden başlanıldı. Hanife ablam o sıra bizdeydi. Ablamın iki oğlu ve İsmail abimin henüz bebek olan Fikret'i benimle birlikte sünnet oldular. İkinci durak Mustafa abimin eviydi. İki oğlu sünnet oldu. Arkasından Şükrü amcamın ve kivrası Mustafa abim olan Şukuriye Xecık'ın çocukları sünnet oldular. Nihayet Filelikten kurtulduk tam bir Müslamün oldum. Artık benim de başım dimdikti.

16. saraycık köyünün öğrencileriyle karşılıklı ziyaret

Bize komşu Saraycık köyü, Türk-Sünni kökenlidir. Bakırdağı nahiyesine bağlı çevresindeki uç köylerin merkezi durumundaydı, zannedersem halen öyledir. Geçmişte uç köylerde henüz bakkaliye dük-

kanı yokken, Saraycık'ta birkaç tane mevcuttu. Çevre köyler bakkala yönelik alış-verişlerini bu köyde yaparlardı. Çevre köylerin alışveriş merkezi konumundaydı. Ayrıca ulaşım merkezi de sayılırdı. Develi ya da Bakırdağından gelen vasıtalar ekseriye son durak olarak bu köyü seçer, tek tükleri öteye, öbür köylere giderdi. Örneğin, yine civar köylerde olmayan terzi ve demirci dükkanı bu köyde bulunmaktaydı. Süreç içinde köyler telefona kavuştuktan sonra, Saraycık, bu uç köylerin telefon bağlantısı merkezi oldu. Geri teknikli hantal bir sistemdi. Çevre köyler evvela Saraycık'la bağlantıyı kurar, ora üzerinden Bakırdağı, öbür köyler ve Develi'ye ulaşırlardı.

Yanılmıyorsam Saraycık köyü, bizim köyle eş zamanda ilkokula kavuştu. Bizim köyde olduğu gibi o köyde de iri boylu kızlar ve oğlanlar ilkokula yazılıp okumaya başladılar. Kız ve erkek çocukların okuma isteği, ailelerin okula ilişkin pozitif tutumları bizim köyle atbaşı gitmekteydi. Bu yönüyle Saraycık taktire değer bir köydü.

1958-59 ders yılında (ki, o zaman üçüncü sınıfta okuyordum) okul olarak Saraycık köyünün ilk okulunu ziyaret etmek amacıyla bir gezi düzenledik. 58'in sonbaharıydı. Elimizde pankartlar, önde Türk bayrağı, asker sırası halinde marş söyleyerek Saraycık'a doğru yürüdük. Marşların içeriği malum. Bilmem açıklamaya gerek var mı? Birbirimizle haberdardık. Öğretmeniyle birlikte Saraycık öğrencileri bizi 500 metre köyün dışında karşıladı. Birlikte sıra oluşturduk, komutayı Saraycık öğretmeni ele aldı. Ortaklaşa marş söyleyip şaşalı bir tarzda köye girdik. Halk güzergah yoluna dökülmüştü. Tepsiler dolusu kuru yemiş, akide şekeriyle karşılandık, bol bol alkışlandık. Doğru okula gittik. Tüm köy halkı peşimizden okula geldi. Bizim okulun müzik başkanları ben ve Safiye idik. Saraycık ilkokulunun ise Pembe ve Sayma adında kızlardı. Ki, okulun epeyce boy atan iki güzel kızı. Dördümüz birlikte çıkıp marş ve şarkılara öncülük ettik. Daha sonra kardeş okul öğrencileri bizleri aralarında paylaşarak öğlen yemeği için evlerine götürdüler. Anneleri bol yemek hazırlamıştı. Karnımızı doyurup yeniden ilkokulda bir araya geldik. Tabii bu arada öğretmenlerimiz dostluk gezisi ve kaynaşma hakkında kısa nutuklar attılar. Onlardan ve bizden şiir okuyan öğrenciler oldu. Ve köyün dışına kadar onlar tarafından uğurlandık. Gerçekten güzel bir olaydı. İki köyün öğrencileri ve halkı arasında dostluk duygusu pekişmişti.

59'un baharında Saraycık'ın öğrencileri ziyaretimize karşılık verdiler. Onları köyün dışında dostça karşıladık. Birbirimizi özlemiştik. Komuta bu kez Şükrü öğretmenimiz üstlendi. Aynı etkinlikleri or-

taklaşa bizde de yaptık. Birlikte sıra olup marşla köye girmek, büyüklerin alkış ve ağız tatlandırma ikramıyla taltif edilmek, okulda marş ve şarkı söylemek, şiir okumak, ev davetleriyle karın doyurmak ve köyün dışına dek uğurlamak. Ev sahipliği görevimizi sanırım eksiksiz yerine getirmiştik. Onlar tarafından iyi ağırlanmıştık. Biz de onları iyi ağırlamaya özen gösterdik. Dostluk duygusu ikinci kez perçinlenmişti. Aradan 40 yıla yakın bir zaman geçti. O günleri andığım zaman bu gün bile içimde tatlı bir heyecan gezinir durur.

17. papazlıpınar yöresine piknik gezisi ve dayak olayı

1958'in ilkbaharında köyün Papazlıpmar mevkiine okulca bir piknik gezisi düzenledik. Herkes yedeğine erzak almıştı. Sıralar halinde okuldan hareket ettik, şarkı ve marşlar eşliğinde Papazlıpınar'a doğru yol aldık. Doğa ilkbaharın güzelliğine bürünmüştü. Hava güneşliydi. Yamaçlar serpilen otlarla yeşile boyanmış, dağ bayır ot ve çiçek kokusuna belenmişti. Yaklaşık bir saatlik yürüyüşten sonra piknik yerine vardık. Yanıbaşımızda buz gibi kaynak suyu. Köyün bu yöresi zaten bu çeşmenin adıyla anılır.

Öğrenciler kız, oğlan diye cinsiyete göre ikiye ayrıldı, her grup kendi arasında eğlence düzenledi. Kızlar gelin oyununu tertipledi. Köy geleneğine göre düğün alayının önüne ip gerilir, küçük bir bahşiş alındıktan sonra yol verilir. Yeşillik olsun diye erkek öğrencilerden birkaç tanesi kız düğün alayının önüne ip gerip bahşiş istemiş. Bu davranış, kızların en irisi Kadriye Ufaktepe'nin meğer zoruna gitmiş. Öbür bazı kızları da kışkırtarak bu şakayı abartıp şikayet tarzında öğretmene duyurmuş. Şükrü Hocanın ters rüzgarı esmeye başladı. Bütün erkek öğrencileri sıraya dizdi, her bir elimize hatırı sayılır şiddetli iki üç sopa vurdu. Gezinin tatlı atmosferi uçup gitti. Kabaran ellerimiz sızladıkça öfkeli bakışlarımızı kızlara yöneltirdik. Çok pişman olmuşlardı. Hatta bizler sıra dayağından geçirilirken ağlayan kızlar oldu. Ama baş şikayetçi Kadriye mumnundu.

Hakikaten Şükrü Hoca'yı bazen anlamak zordu. Kadriye'nin rüzgarına kapılıp, biz erkek öğrencilerin kalbini kırdı. Geziye mahzunluk çökmüştü. Herkes suskun. Hiç kimse neşelenmek, zıplamak, oynamak istemiyordu. Gezinin tadı kaçtığı için dönüşümüzü erkene aldık. Gidişimiz nasıl da neşeli olmuştu. Oysa dönüş yolculuğumuz tam bunun karşıtı. Herkesin suratı somurtuktu. Aynen mahkeme duvarı gibi. Bu vaziyette okula döndük, oradan da evlerimize.

Daha sonraki yıllarda birkaç piknik gezisi daha düzenledik. Biri "Kortıka Dırej" dediğimiz Uzun Düzlük'e, bir diğeri Boncuklu yöresine olmuştu. Bunlar hatırladıklarım. Bereket versin bu gezilerimizde, bizlere dayak cezasına çarptıracak terslikler olmadı. Boncuklu gezisi sırasında bir yılan öldürmüştük. Değindiğim bu iki gezi sırasında okulumuz artık çift öğretmenli idi. Karadenizli öğretmenimiz Halit Aygün, uzun boyu ve laz burnu ile okul yaşamımıza yeni bir renk katmıştı. Tipik boy ve burun yanında, değişik bir ses olarak kulağımıza çarpan Karadeniz şivesini ilave etmeliyim. Halit Aygün üzerinde biraz durmak istiyorum.

18. öğretmen halit aygün'ün köyümüze gelişi

Aklımda kaldığı kadarıyla Halit Hoca 1959-60 ders yılının başlangıcında geldi. Benim devre dördüncü sınıfa girmişti. Mustafa ve Halil abimin içinde yeraldığı gurbetçi kafilesi köye dönerken, köyümüze yeni bir öğretmenin tayin olduğunu Kayseri'de duymuş, Halit öğretmeni bulup beraberinde getirmişti.

Yeni öğretmen Giresun'lu. "Yabancı, gariban biri" denerek köylü yakınlık gösterdi. İlkönce Mustafa abim Halit Hoca'yı evine iki hafta konuk etti. Arkasından Sabri Dayı evine davet etti. Bir o kadar da onda kaldı. Daha sonra Halit Hoca'ya köy içinde bir oda temin edildi, böylece yerleşik düzeni sağlandı. Ders yılının ortasına kadar ürkekliği üstünden atamadı. Daha sonra yavaş yavaş köye ısındı, halka güven duymaya başladı. Başlarda duyduğu korkuları köylüye anlattı. Oldukça ilginç şeylerdi.

Halit öğretmen Kayseri'ye gelip Milli Eğitim Müdürlüğü'ne vardığında, tayin olduğu köyün Kürt-Alevi olduğunu duymuş. Kürt ve Aleviler'e ilişkin zaten bir önyargısı varmış. Müdürlük'te köyü biraz soruşturmuş. Milli Eğitim Müdürü köyün iyi olduğuna dair teminat vermişse de, bazı gerici memurların negatif propagandasıyla Halit Hoca'nın korkusu iyice artmış. Bir ara istifa düşüncesi bile zihninden geçmiş. Böyle ikilem içinde cebelleşirken, kendisini köyümüzün gurbetçi kafilesi içinde buluvermiş. Mustafa abim ve öbür gurbetçilerin sıcak ilgisi Halit öğretmenin yüreğine azıcık su serperse de maalesef tereddütü derindir, korku anaforundan kurtulamaz. Hatta bu sıcak ilginin kendisini tuzağa düşürücü bir taktik olabileceği ihtimalini dahi kafasından geçirir. Çünkü Halit Hoca, Kürt-Alevi denen mahlukatın kendinden olmayan insanı kesip, etini de pişirip yediğine inanırmış.

Yani köyümüzün ahalisini yamyam sanmış. Meğer iliğine dek işleyen korkusunun nedeni buymuş. Gerçekten abartmıyorum, sonradan Halit Hoca aynen böyle anlattı.

İşte yeni öğretmenimiz, korku belasıyla allak-bullak olmuş böylesi bir ruh haliyle köyümüze avdet etti. Kendisiyle ilk yakın ilişki kuran öğrencisi bendim. Köyün ortasında abimle birlikte kamyondan iner inmez yeni öğretmenimiz olduğunu öğrendim, çantasını eve kadar taşıdım. Öğretmeni memnun etmek için etrafında dört dönüyorum. Şükrü Hoca ve bütün komşular sıcak ilgilerini yeni öğretmene sunuverdiler. Şükrü öğretmen köylümüz olduğu için Halit Hoca, meslektaşı olarak bu zor döneminde ona sığınmayı asla düşünmemiş, onu okumuş bir yamyam olarak görmüş.

Halit Hoca abimin odasında otururken sık sık pencerelere, karşı yamaçlara bakardı. Sonradan hikayeyi öğrenince bunu anlamlandırdık. Şayet gece kendisini kesmek için odasına girilirse pencereyi açıp nasıl aşağıya atlayacağını, karşı yamaçlardan nasıl köyü terkedeceğini meğer planlıyormuş. Pencerelere mereki bundanmış. Bunu uydurmuyorum, Halit Aygün söyledi. Kısaca abimde kaldığı iki hafta boyunca Halit öğretmen her gece ölüm teri dökmüş. Bu işin gece tezgahlanacağını düşündüğü için, geceler ona cehennemi azap çektirirmiş. Ha bu gece, ha gelecek gece diye diye laziko öğretmenimiz kesilme operasyonunu beklemiş, ama kuzu kuzu teslim olacak değil, kendince kurtuluş yolları tespit etmiş.

Sabri dayının evine davet edilişini Halit Hoca şöyle yorumlamış: "Hımmm! Demekki beni kesmeyi ilk evde uygun bulamamışlar. Bu nedenle ikinci eve davet ettiler. Gözümü dört açmalıyım." Bu endişe içinde Sabri dayıdaki geceler birbirini kovalamış. Derken, nihayet Halit Hoca'nın korktuğu başına gelmiş. Bakınız nasıl olmuş:

Halit Hoca odada, Sabri dayı, eşi ve çocukları evdamında yatıyormuş. Halit öğretmen sürekli tavşan uykusunda. Bir gözü açık, bir gözü kapalı, kulaklar kirişte, beden tetikte. Bir gece evdamının kapısı açılmış, Sabri dayı fenerle aşağıya inmiş. Böylece evdamıyla ahır arasında fenerli gelip gitmeler sıklaşmış. Halit Hoca bu manzarayı gizlice odanın penceresinden dikizliyormuş. Bu arada Kürtçe-Türkçe karışımlı konuşmalar, telaşlı gidiş gelişler birbirine karışmış. Bir ara Sabri dayının aşağıdan Türkçe olarak "hele acele bıçağı getirin" buyrultusu, Halit Hoca'nın kanını donduruvermiş. Artık onun için herşey ayan beyan. Demekki kesme operasyonu birazdan başlayacak. Bedbah öğretmenimiz elbiselerini giymiş, pencere çer-

çevesinin açılış tarzını son kez gözden geçirmiş, pencereden atlayacak ana kadarki koruyucu kalkan olarak da içi otla doldurulmuş halı yastıkları gözüne kestirmiş. Ve mideyi kırampa sürükleyici bir korkuyla beklemeye başlamış.

Ahır tarafından telaş bir süre devam etmiş. Evdamıyla ahır arasındaki gidiş gelişler birbirini kovalamış. Arkasından bir sessizlik başlamış. Halit Hoca buna bir anlam verememiş. Bıçak istendiği halde, kendi oda kapısı zorlanıp kesme operasyonu başlamamış. "Acaba ertelendi mi ola" diye düşünmüş. Gözüne bir damla uyku girmeden sabahı etmiş.

Sabah kalvaltıya oturduklarında Sabri dayı, "hoca kusura bakma, galiba gece uykunuzu böldük. Bir toklu rahatsızlandı, bıçağı zor yetiştirdik. Nerdeyse mundar oluyordu. Onun telaşıyla gürültü ettik" diyerek geceki bulmayacaya açıklık getirmiş. Halit Aygün o zaman rahat bir nefes almış. Bu olaydan sonra duygularının ibresi güvensizlikten güvenmeye doğru yavaş yavaş dönüvermiş. Süreç içinde Halit Hoca'nın korkuları silinip gitmiş. Sırf Kürt-Alevi olmalarından yola çıkarak garip garip yaratıklar şeklinde düşündüğü bu ahalinin, bir yabancı olarak kendisini sevgi ve saygıyla onurlandırdığını yaşayarak görmüş. Bu süreçten sonra kendi korkusunun komikliğine bolca gülen Halit Hoca, önyargının ürünü olan yanlış düşüncelerini köylüye anlatmaktan çekinmedi. Halit Hoca'nın haline gülüşüne köylüler de iştirak etti. İşte böyle oldu bizim Laziko Hoca'nın korku öyküsü.

19. biz öğrencileri kapsayan öbür yasaklar

Şükrü Hoca'nın bize getirdiği yasakların kapsamı hatırı sayılır boyuttaydı. Yasaklar yaz tatilinde biraz gevşetilirdi. Lakin ders yılını kapsayan zaman diliminde dört dörtlük uygulanırdı. Örneğin, düğünlere gidemezdik. Gidip eğlenmek bizim de hakkımızdı. Maalesef bu istek kursağımızda kalırdı. Doğrusunu söylemek gerekirse bu yasakçı tutumundan dolayı öğretmenime öfke duyardım. Komşulardan biri cahil kafasıyla bize bir eleştiri getirirdi, bundan hemencecik fitillenen öğretmenimizin yasak çemberi daralıverirdi. Kışın yapılan düğünlere katılmamaktan doğan ahüzar yüreğimize dert olmuştu diyebilirim. Kaçak olarak katılan birkaç yırtıcı arkadaş, işleyen ihbar mekanizmasının azizliğine uğrayarak öğretmenin cezasına çarpılırdı. Uslanmayıp her düğüne zuladan dalış yapan baş yırtıcı Selahattin Geçer'di. İri kıyım öğrencilerden biriydi, düğünde halay çeken kadın ve kızları kestirme zevkinden mahrum kalmaya katlanamazdı.

Ekseriye kışa rastlayan cemlere gitmek de bize yasak edilmişti. Öğrencilik sıfatımız, alevilik yoluna olan itikadımızda bir düşme yaratmamıştı. Sadece değişik sevgi yönüyle gönlümüz zenginleşmiş, Ali sevgisinin yanıbaşında tomurcuklanan kadın sevgisi epeyce aşama kaydetmişti. Gönlümüzdeki murada ermek için cemde Allah'a yalvarmak bizim de hakkımızdı. Yaşlılar hayırlı bir ahirete kavuşmak için ibadet eder de, sevdiğimize kavuşmak için biz niye etmeyelim değil mi efendim?

Tanıdık bir mahalli ozan köye geliverse, onun sazlı-sözlü muhabbetine maalesef katılamazdık. Çünkü yasak canavarı bu alana da kulaç atmıştı. Bir keresinde köyümüze Derebaşılı mahalli ozan Sabri Topçu gelmişti. Millet Seyit Cemal'in odasında toplanmış sazlı-sözlü muhabbet tüm kıvamıyla başlamıştı. Müziği seviyor, saz çalanı dinlemeye bayılıyordum (halen öyleyim). Bu çekiciliğe daha fazla katlanamadım. İki amcaoğlu İzzet ve Kenan'la birlikte gidip gizlice muhabbeti dinlemeye karar verdik.Şahismayile Pıtto'nun oğlu İbe de cesarete gelip bize katıldı, Seyit Cemal'in evine gizli dalışımızı yaptık. Evin kızı Hayde okul arkadaşımızdı. Odanın kapısını biraz açtı, aralığın karanlık köşelerinde saz ve deyişleri dinledik. Şükrü Hoca da içerdeydi. Ne kadar dikkat ettiysek de kapıya yakın birkaç kişi farkımıza vardı. Tabii ihbar derhal öğretmene ulaştı. O aralığa gelmeden tabanları yağladık. Ertesi gün sıkıntılı vaziyette okula gittik. İsteğimize yenilip püsküllü belaya davetiye çıkarmanın sıkıntısıydı. Şükrü Hoca, "dün geceki suçlular çıksın ortaya" dedi. Bizde ses yok. Bu kez söylemesi için Hayde'yi kaldırdı. Kızcağız zor durumda. Bir tarafta öğretmen korkusu, öbür tarafta bizim hatırımız. Epey direndi, sonunda adımızı vermek zorunda kaldı. Azarın yanı sıra galiba tek ayak üstünde durma cezası almıştık.

Sağolsun, Şükrü Öğretmen yine de biz öğrencileri düşündü. Sabri Topçu'yu okula davet etti. O da öğretmeni kırmayıp geldi. Bizlere yarım saat çaldı, söyledi. Çok mutlu olmuştuk. Yeteneğinden dolayı Sabri Topçu'ya hayran kalmıştık. Söz Sabri Topçu'dan açılmışken, Derebaşı kökenli Topçu Ailesi'ne biraz değinelim. Çünkü bu ailenin sahip olduğu bazı özellikler ilgi çekici içerik arzetmektedir.

20. derebaşılı topçu amca'nın ailesi

Topçu amca'nın ailesi üç yenilikçi özelliğe sapiptir: a) Ailede iktidar gücü Topçu Amca'da değil, eşindeydi. b) Ailenin bütün oğlanları (ilaveten torunları) yetenekli sanatçı oldular. Saz çalıp deyiş

söylemek aile fertlerinin temel hobisiydi. c) Yöremizin ilk devrimci insanı bu aileden çıktı.

Aileyi yakından tanımıyorum. Ama çevreden duyduğum ailede söz sahibi Bay Topçu değil, Bayan Topçu imiş. Ailenin dört erkek evladı vardır: Sabri, Abbas, İsmet ve Ahmet. Kız sayısını ise üç biliyorum, fazla olabilir. Oğulların hepsi saz çalma yeteneğine sahip. İsmet hayatta değil. Sabri ve Abbas Adana'da, Ahmet Almanya'da yaşamaktadır. Ahmet'in oğlu İsmet Topçu (sanırım ölen amca İsmet'in adını almıştır) en hızlı saz çalan sanatçıdır. Sabri'nin oğlu İskender (Hollanda'da yaşıyor) yine hatırı sayılır düzeyde saz çalar. Bunlar bildiklerim.

Topçu ailesinin bir de politik yanı vardır. Ben daha küçükken, Abbas Topçu'nun Komünist olduğunu yöre halkı aralarında fısıldar dururdu. Ki, o zaman bizim Kürt-Aleviler de, komünistlerin anne bacıyı tanımadıkları, hangi ev olursa olsun şapkayı asıp içeri girdikleri safsatasına inanırdık. Zındık Sünniler, komünistlerin yanısıra safsatayı Aleviler'e de yakıştırırdı. Bu gericilikten dolayı halk Abbas Topçu'nun konünistliğini birbirine fısıldarken hem devletten, hem de "şapka as içeri gir" hikayesinden ürkerek söylerdi.

Abbas Topçu'nun Türk devletinden solculuk damgası yediğini biliyorum.Üstelik yıllar önce, Demokrat Parti döneminde bu damgayı yemiş. Onun siyasi polis tarafından gözaltına alınıp sorgulandığını çevreden duydum. Fakat cezaevinde yatıp yatmadığını bilmiyorum. Abbas Topçu ile tanışıp iki sohbet etmek bana nasip olmadı. Yakın akrabalarım onunla birlikte inşaatta çalışmıştı. Onların anlatımından şu sonuca vardım: Abbas Topçu kendi kendini entellektüel düzeyde çok iyi yetiştirmiştir. Ekonomi, siyaset, felsefe ve kültür alanında mürekkep yalamış bir aydın düzeyinde bilgilenmiştir. Bunlara ilaveten oturmuş bir kişiliği vardır, prensiplidir. Soruşturma Demokrat Parti döneminde olduğuna göre, 51-52 Türkiye Komünist Partisi (TKP) tevkifat'nın akabine rastlasa gerek. Sol düşüncenin birkaç büyük kentte ve de sınırlı aydınlar arasında gezindiği 1950'lerde, Derebaşı gibi ücre bir köyde kendi kendine okuma yazma öğrenen köylü bir genç, kendisinin çok çok uzağında olan bu düşünceye ulaşabilmiştir. Keskin bir öngörüşe sahip olduğu çok açık. Abbas Topçu'nun Türkiye İşçi Partisi (TİP) içinde yeraldığını da ayrıca duydum. Şu anda politik aktivitesi ne durumda bilmiyorum.

Topçu Ailesi'nin solculuğu Abbas Topçu ile sınırlı değil. Sabri Topçu'nun oğlu İskender, 12 Mart sonrasında sol aktivite içinde yer

aldı, 12 Eylül'de aranır hale geldi. Avrupa'ya kaçan İskender, Hollanda'dan iltica aldı ve orada yaşıyor. İskender'in durumu yüzünden baba Sabri Topçu çok çile çekti. Birçok kez siyasi polise alınıp hakaret ve dayak muamelesinden geçirildi. Şöyle bir sav ileri sürersem sanırım yanılmam: Yaşlısı, genci, kadını, erkeği olsun, Topçu soyadını taşıyan herkes genel devrimci demokrat çizgidedir. Övgüye layık bu tablonun en büyük emekları, bana göre ailenin koca çınarı Abbas Topçu'dur.

21. samimi arkadaşım ilyas ilhan ve babası ap durso

Bundan önce bir iki yerde kısaca İlyas'a değindim. Bir noktayı bir daha vurgulamak istiyorum. O, benim devremin en zeki öğrencisiydi. İlkokul mezuniyetinden sonra birlikte Mimarsinan İlköğretmen Okulu'nun giriş sınavına girdik. Sınavı kazanmak en başta onun hakkıydı. Kaybedişine aklım bir türlü ermedi. Bu sınavı benim kazanmam onunsa kaybetmesi, onun devremizin en zeki öğrencisi olduğu gerçeğini değiştirmez. İlyas, orta okul ve yapı sanatı Kayseri'de okuyup inşaat teknisyeni oldu, uzun yıllar bu görevde çalıştı. Bir roman yapma denemesinin olduğunu duydum. Muğla'ya yerleşti. Şimdi nelerle meşgul olduğunu bilmiyorum.

İlkokul döneminde İlyas gile çok giderdim. Okul arkadaşlığımızın yanısıra birbirimizin sırdaşıydık. Gönül işlerimizi birbirimize sergilerdik. Sohbetlerimiz çok tatlı olurdu. Aynen benim gibi o da bol çocuklu bir aileye mensuptu: Sekiz erkek, üç kız. İlyas, Gemiler'e bağlı Kozağlar alt kabilesine mensuptu. Üç abisikente göçmüştü. Ailenin sondan ikinci çocuğuydu. Renkli bir sima olması nedeniyle İlyas'ın babası Ap Durso'dan biraz sözetmek istiyorum.

Ap Durso'nun birkaç tane lakabı vardı: Dursoye Kozex (Kozağ'ın oğlu Dursun), Dursoye Derewçin (Yalancı Dursun), Dursoye Çelkufte (Kırkköfte Dursun, yani bir oturuşta kırk köfte yiyen Dursun). Onu asıl simgeleyen lakap. Dursoye Çelkufte (Kırkköfte Dursun) idi.

Ap Durso müthiş yemek yerdi. Eşi amojına Efık'le birbirine tutkundu, iyi bir dirlikleri vardı. Ap Durso, amojına Efık'e "Çavreş" (Karagözlü) diye hitaperdi. Amojına Efık eşinin oburluğundan bir gün dahi şikayet etmedi. Sanki her öğün küçük bir askeri birliğe yemek hazırlıyormuş gibi Ap Durso'ya tencereler, tepsiler dolusu yemek hazırlardı.

Ap Durso köyümüzün en çalışkan erkeğiydi. Adeta bir canlı motordu. Çok da kuvvetliydi. Onca yediğini bu harika çalışmasıyla eritirdi. Ap Durso sabahın köründe kalkıp mutlaka kendine bir iş yaratırdı. İlk öğünü bu sırada olurdu. Yalancıktan midesini kandırmak için Çavreş'i iki üç ince uzun fırın ekmeğini üst üste koyar, ikiye katlardı. İçine 250 grama yakın taze tereyağı yerleştirir, kocaman bir dürüm yapardı. Bale'nin zurnasından birbuçuk iki misli daha iri olan bu yağ dürümünü Ap Durso iki eliyle kavrar, birkaç iri ısırmanın ardından işini bitirirdi. Farzedelim kahvaltıda katmer kömbe hazırlanmış. En azından onbeş adet olurdu. Yarısı Ap Durso'ya, öbür yarısı kalan ev halkına. Öğlen ve akşam yemeklerinde oran değişmezdi. Her zaman her öğündeki yemeklerin yarısı Ap Durso'ya düşerdi.

Bir seferinde amojına Çavreş köfte hazırlamış, Ap Durso tam kırk tanesini mideye indirmiş. O andan itibaren en ünlü namı "Çelkufte" (Kırkköfte) köyün lakap listesine geçivermiş. Ap Durso gilin evinin uzunca bir aralığı vardı. Un çuvalları katarlanmış deve kervanı gibi bir dizim oluşturur, aralığın çevresine yayılırdı. Bir yıl içinde bu çuvalların tümü erir giderdi. Yarıdan fazlasını Ap Durso haklardı.

Ap Durso bir zaman Kayseri'ye, oğlu Kemal'e misafirliğe gitmiş. Daha önceki misafirliklerde Kemal abi babasını hep evde doyururmuş. Zira çok yemek yediği için lokantaya götürmeye utanırmış. Bu kez utangaçlığı üstünden atmış, pederini lokantaya götürmeye karar vermiş. "Ne olur ne olmaz" diyerek koca bir tencere dolusu kuru fasulye hazırlamasını, eve de bol ekmek almasını eşine tenbihlemiş. Ap Durso lokanta işine itiraz etmiş. "Bıre oğlum, ırzını bilmem ne edeyim. Lokanta yemeği karın mı doyurur sanki. Evimizde oturup karnımızı doyuralım" demiş. Ap Durso hep ırza söverdi.

Kemal abi itiraza aldırmamış, babasını Erciyes Lokantası na götürmüş. Babasına iki, kendisine birbuçuk porsiyon kebap ısmarlamış. Yedeğinde de bol ekmek. İki üç lokmadan sonra babasının tarafına bir göz atmış, tasın dibini görmüş. Çaktırmadan kendi tasındaki eti babasmınkine aktarmış ve iki porsiyon daha istemiş. Yanısıra yeniden bol ekmek tabii. Ap Durso birkaç lokmayla onları da halletmiş. Kemal abi üçüncü kez birbuçuk porsiyon daha istemiş. Birkaç ağız hareketiyle onun da canına okunmuş. Ama Ap Durso halen doymamış. Utançla batan Kemal abi çareşiz kalmış, doğru eve. Ap Durso burnundan soluyarak lokantanın ırzını bir daha kalaylamış, kuru fa-

sulyeye iştahla yanaşmış. Fasulye bol ama ekmek bitmiş. Satın alınan beş ekmeğe fatiha okunmuş. Kemal abinin kızı gidip iki ekmek getirmiş. Ardından üç ekmek daha. Ne yazık ki, son gidişinde eli boş dönmüş. Çünkü bakkalda ekmek kalmamış. Küçük ekmek sattığı için Ap Durso bakkalın ırzını da kalaylayıp sofradan mecburen çekilmiş. Bu kadar açıklamanın ardından sanırım sizlerde "Kırk köfte" namını Durso emmiye uygun görmektesiniz.

22. saf arkadaşım zeynel özdamar, babası ap hussık ve amcaları

Masa arkadaşım Zeynel Özdamar için, okulumuzun saf fakat temiz kalpli öğrencilerinden biriydi diyebilirim. Zeynel'le çok iyi anlaşıyordum. Okulun çalışkan öğrencilerinden biri olduğunu, bu yeteneğinden ötürü elit grup içinde sayıldığını daha önce belirtmiştim. Zeynel ile aynı yaştaydım. Fakat uzun boylu, iri, biraz da kamburca idi. Bense kısa boylu, ince, minyondum. Zeynel güleç yüzlüydü, şaka ve esprilerimi her zaman şen kahkahasıyla karşılardı. Tipik bir özelliği vardı: Kendisiyle ilgili bir espri yapıldığı zaman önce doyasıya gülerdi, arkasından espriyi yapanın icadına söverdi. Ap Durso'nun ırza sövdüğü gibi. Zeynel arkadaşım, Gerniler aşiretinin Kıssıkler alt kabilesine mensuptu. Dedesinin sakalı az olduğu için Köse lakabıyla anılmış, ardından bu aileden oluşan alt kabile bu isimle köylünün diline yerleşmiş.

Benle İlyas, saman altından su yürüten tiplerdik. Zeynel'i makaraya almak için aramızda senaryolar üretirdik. Herkesi kendisi gibi temiz kalbli gören Zeynel, hemencecik bu oyunumuza çarpılırdı. İlyas'la bilikte Zeynel için tezganladığımız fitnelikleri anımsamıyorum, zira bunlar onu rencide etmeyen küçük şakalardı. İlkokul öncesinde çobanlık yaparken, öbür çoban arkadaşlarının tertiplediği bir oyunla başlangıç yapıp, Zeynel'in yaşadığı bir iki komik serüvene değinelim.

Zeynel, Nurettin, İlyas'ın abisi Haydar ve Muhtar Ali Çavuş'un oğlu Zeki bir dönem çobanlık yaparlardı. Nisanın ortasından Eylül sonuna kadar davar (koyun, keçi) geceleyin dağda yayılırdı. Saydığım bu çobanlar yetişkin olmadıklarından hem kurt, hemde cin-peri korkusu nedeniyle sürülerini geceleyin birbirine katıp birlikte otlatırlardı. Tehlikeye karşı bir nevi güçbirliği denebilir buna. Kuşluğa doğru hava ısındığında abaları (uyku malzemesi) taşımak zor olurdu. Bu yüzden çobanlardan biri abaları sarmalayıp sırtlar, önceden eve getirirdi. Öbür çobanlar ise öğleye doğru sürüyü köye indirirdi.

Birgün abaları taşıma sırası Zeynel'de imiş. Öbür kurnaz çobanlar bir abanın içine, herbiri beş altı kilo ağırlığında birkaç taş koymuşlar. Diğer abalarla da sarmalayıp yükü hazırlamışlar. Zeynel şıpır şıpır ter dökerek bu ağır yükü dağdan eve kadar taşımış. Oysa daha önce bu işi defalarca yapmış. Aba yükünün o gün neden öylesine ağırlaştığını maalesef bir türlü anlayamamış. Evde yükü çözmüş ki ne görsün!... En içteki abanın içinde parlayan çingi taşları. Zeynel'in tepkisini sanırım tahmin edersiniz. Ne kin, ne de öfke. Gülümsemiş, öbür çobanların icadına sövmüş, o kadar. Böylesine geniş hoşgörülü bir insandı benim o yumuşak tabiatlı arkadaşım.

Bir yaz günüydü. Bir ırgat ekibi olarak Hanyeri Beli'nin eteğinde Hüseyin amcanın kızı Rukiye ablanın kengerini biçmekteydik. Karşı yamaçta da Zeynel giller aynı işi yapıyordu. Bir ara Zeynel'in yengesi (abinin hanımı) Şükriye yukardaki çeşmeye su almaya gitti. Tanımadığımız bir yolcu bay oradan geçerken sanırım Şükriye'den bir şey sordu, kısa bir sohbet oldu. Zeynel üst tarafı göremiyordu. Biz ise yamaçtaydık, her tarafı görebiliyorduk. Bizim ekipte Hasan amcamın çocukları ve Zurnacı Bale vardı. Şaka olsun diye Bale Zeynel'e seslendi: "Guleqemın (gülüm) Zeynel yengene göz kulak ol, kaçırmasınlar" dedi. Zeynel bu şakayı yanıtsız bıraktı. Az sonra Şükriye su helikesiyle dönünce Zeynel şöyle bir kabardı, "gördün mü, nasıl döndü" diyerek Bale'yi yanıtladı.

Nasreddin Hoca gibi hazır cevap olan Bale kahkahayı bastı: "Ehee guluqe mın (benim gülüm) meğer ki sen umudu kesmiş, yengenin kaçırılacağına inanmışsın. Ben şaka yaptım aslanım, sen de hemen saf saf inandın" O gün akşama kadar Zeynel'in yanıtına güldük.

İsmail abim bizden ayrıldıktan sonra Mustafa abimin zoruyla onun evine taşındık, duvarları bel veren yukardaki emektar ev yıkılıp viraneye döndü. İlyas'la bibirimize komşu olduk. Bir akşamın karanlığında evlerimizin arkasında koyu bir sohbete dalmıştık. Üst tarafta Nuri Özkan, yan tarafta Sabri Korkmaz dayıların evleri bulunmaktaydı. Her iki ailenin Safiye isimli kızları vardı. Ben yukarıdakine, İlyas yandakine tutkundu. Ayrıca Nuri dayıların fırını vardı, konu komşu orada ekmek, yanısıra kömbe pişirirdi. Durso emmi nedeniyle en fazla ekmek ve kömbe pişirme şampiyonluğu İlyas gilin elindeydi. Hatta tekelindeydi dersek doğru olur.

Sohbetimiz esnasında Zeynel'in sesini duyunca kulak kesildik. Fırın tarafından geliyordu, yanında Safiye Korkmaz vardı. Zeynel ateşli bir tarzda ona birşeyler anlatıyordu. Bizim tarafa yaklaştıkça

Zeynel'in sarfettiği her sözcük anlaşılır hale geldi. Gecenin karanlığında güzel bir kızla baş başa olma kısmeti Zeynel'e düşmüştü. "Acaba Safiye'ye ne anlatıyor" merakıyla iyice pür dikkat dinledik. Aman yarabbi! Sanki şu kahrolası dünya'da konu tükenmiş gibisine. Zeynel hararetle Boyraz isimli öküzünün hünerinden sözediyordu:"Safiya Safiya, gay mey "Boyraz" bı arbe dı tıran da daketine da daketıne wer rınd qur dıgıriki, (Safiye Safiye, bizim Boyraz öküz arabayla inişte indiğinde öyle güzel kafa kaldırıyorki). İlyas'la makaraları koyvermemek için kendimizi zor tuttuk. Safiye evine girdi, Zeynel ise yola devam etti. Biz öbür taraftan hızlandık, tesadüfmüş gibi Zeynel'in önüne çıktık. Ve hemen gırgır bombamızı patlattık: "Yahu Zeynel, duyduk ki sizin Boyraz öküz kağnıyı inişlerde indirirken iyi kafa kaldırıyormuş. Bu doğru mu? "O gece formunda olsa gerek, Zeynel'in jetonu gecikmeksizin düşüverdi. O tatlı kahkahasını attı, meşhur sövüşüyle icadımızı kalayladı. Zeynel de dahil geç vakte kadar konunun komikliğine güldük.

Arkadaşım Zeynel Özdamar, bir seferinde tutkunu olduğum Sayfiye Özkan'la birlikte yanyana oturarak yolculuk yapmıştı. Yine bir akşam üstü ben, o ve İlyas bir aradaydık. Bu yolculuk nedeniyle bilhassa ben Zeynel'e imrendim. Ben ve İlyas yaramaz yaratıklar olmalıyız ki, Bari Hüdü böyle tatlı fırsatçıkları yalnızca aziz kulu Zeynel'e kısmet edermiş. Gelgelelim o da değerlendiremiyor. Sorduk: "Peki Zeynel, ta Ankara'dan Kayseri'ye kadar Safiye Özkan'la birlikte yolculuk yaptın. Eli eline, dizi dizine değdi mi? " Zeynel'in yanıtı şöyle oldu: "He yahu, virajlarda otobüs bizi çalkaladığı için birbirimize dokunduk" İlyas'la kahkahayı bastık. Demekki virajlar olmasaymış bizim Zeynel temelli havasını alırmış. Yolları virajlı yaptığından ötürü Karayolları idaresi eksik olmasın. Onun sayesinde bizim "tere cennete" (cennet kuşu) Zeynel kısa anlıklarla da olsa kadına dokunuş bahtiyarlığını tatmış.

Zeynel'i son kez '75 sonbaharında gördüm. Cezaevinden yeni tahliye olmuştum, Kayseri'de idim. Duydum ki, Zeynel, Kayseri'de ikamet eden kızkardeşine gelmiş. Seğirttim yanına gittim. Hal hatır sorma işini yeni bitirmiştik ki, örgüt arkadaşlarım Çakır ve Sarı'nın geldiği haberini aldım, kalkmak zorunda kaldım. Daha sonra edindiğim habere göre arkadaşım Zeynel teknisyen olarak İpraş Rafinerisi'ne girmiş ve artık İzmit'e yerleşmiş. Şayet bu yazdıklarım ilerde kitaba dönüşür, kazara Zeynel'in eline geçerse, yıllar sonra o tatlı sövüşüyle bir kez daha icadımı baştan sona kadar bir güzelcesine koyar.

Zeynel'in yalnızca babası Ap Hussık değil, amcaları Ap İbo, (Ap Vico), Ap Bettal, Ap Aliye Zerık de (Sarı Ali amca) renkli simalardı. Erkek kardeşlerin büyüğü Ap Hussık hariç, öbürlerine daha önce kısaca değinmiştim. Buna rağmen kısa bir hatırlatma yapsam fena olmaz.

Ap Vıco karıştırıcı bir kişiydi, her taşın altından çıkardı. Bu karıştırıcı özelliğinden dolayı Çadıryeri'nin lakap kaşifleri ona "Şeytan" ünvanını takmışlar. Ap Vıco'nun bir diğer özelliği, çok ucuz yalanlar savurmasıydı. "Yalanın pahalısı ucuzu mu olur" demeyin. İnandırıcılığını bir müddet sürdürürse o yalan pahalıdır. Ama daha söylendiği andan itibaren foyası ortaya çıkarsa o yalan ucuzdur. Ap Vıco'nun yalanları bu cinstendi.

Örneğin, Ap Vıco Mart ayının içinde köyden ayrılıp gurbete gitmiş. Kardeşi Ap Bettal, "ulan İbo köyde havalar nasıl" diye sormuş. Ap Vıco, "hiç sorma ağe, köyden ayrıldığımızda kar diz boyunda idi. Taşlıyokuş'a kadar karı yara yara geldik" demiş. Hemen bunun akabinde oğlu Aziz baba Toklu Dere'deki ekili tarlamızda buğday uç verdi mi?" diye bir başka soru Ap Vıco'ya yöneltmiş. Bakınız ikinci yanıta hemen ucuz yalanı yakalıyıverin. "Bıre oğlum uç vermek de nedir, tarla yemyeşil buğdaya kesilmiş. Buraya hareketten bir gün önce gittim tarlaya bakmaya, maşallah ekin ayağımı kapatacak kadar boy vermişti. Taşlı yokuşuna doğru geldiğimde köyün ekili tarlalarına şöyle bir göz attım. Herkesin ki yeşil, ama bizimki yemyeşil" Battal amca dayanamamış, "ulan gözü körolasıca, az önce kar dizboyunda idi, şimdi de ekin, hangisi doğru" deyip Ap Vıco'ya bağırmış. Bu azar sanki taşa olmuşcasına Ap Vıco aldırmamış bile.

Diğer bir ucuz yalanı ise şöyle: "Ağe bugün kamyonumuz öyle bir hızlı gitti ki sana ne deyim, lafla tarif etmek çok zor. Bir serçe sürüsü uçarak önümüzü kesmek istedi. Ağe hepsi patır patır şoförün camına çarpıp can verdi. Kamyonun ön camı serçelerin al kanıyla kızıla boyandı. Şoför önünü göremedi, arabayı durdurmak zorunda kaldı. Serçeler bile kendini kurtaramadı, kamyonun hızı için artık burdan bir tahmine varırsınız". Zurnacı Bale, Ap Vıco'nun damadıydı. Bale'nin kabilesi Pıttoleran yalanıyla meşhurdu, bunu ilk abimden anımsamanız lazım. Ap Vıco'nun ucuz yalanlarına damadı Bale de zaman zaman isyan ederdi: "Erkedaş, kitabını bilmem ne ettiğimin şu benim Vıco kayınbabam, sülalemin biricik medarı iftiharı olan yalancılık sanatının değerini iki paraya düşürdü. Bu, benim Pıttoler kabilesine düpe düz hakarettir" Bale de kitaba söverdi.

Ap Bettal'ı ikinci dilimdeki yol kampanyasında anımsamanız lazım. Elinden bir iş gelmezdi, ama tarif için işaret parmağı sürekli havada kavis çizerdi. "Aynen Battal emminin tarifi" nüktesiyle köyün teşbih listesine geçiverdi.

Gelelim Ap Aliye Zerık'e: Sabık müsahibim Doğan'ın babası. Babalığım Aliye Delesen'in damadı. Şah meselesinden dolayı bacadan bok atma fikrini bize aşılayan Sabiha ablanın eşi. Köyün en utangaç adamı Ap Aliye Zerık'tır diyebilirim. Ağzı var dili yok, öylesine zavallı. Evde emir kumanda tamamen Sabiha ablanın elindeydi. Bu utangaç Zerık emminin ilginç bir serüveni olmuş. Yeğeni Nuri Keskin (şimdi Almanya'da) ile birlikte tarihin birinde Çukurova'ya gitmeye niyetlenmiş. Akşam evde karnını doyurmuş, sabah yolculuk var diye. Erkenden kalkmış, tuvalete çıkmadan yola revan olmak zorunda kalmış. Saraycık köyüne kadar gelen kamyona yetişmek için defi hacet ihtiyacını yolda da ertelemiş. Develi'ye kadar kamyon Zerık emmiyi iyice çalkalamış.

Develi'de iner inmez en yakın minareyi hizalayıp kendini cami tuvaletine atmak istemişse de, yeğeni Nuri fırsat vermemiş. Zira bilet alınmış, otobüs Kayseri'ye kalkmak üzereymiş. Zerık emmimiz Kayseri'ye kadar da bir güzelcesine çalkalanmış. Kendi kendine karara varmış ki, artık yeğeni Nuri'den çekinmeyecek, Kayseri'ye varır varmaz kendini bir camii'ye atacak. Utangaçlık başa bela. Kayseri inişinde, "amaan, yeğenim Nuri'nin diline düşmektense biraz daha dişimi sıkayım. Nasıl olsa Kayınço Eyub'e gidiyorum. Evin tuvaletinde ihtiyacımı gideririm" diye düşünerek yoldaki kararından caymış. Nuri abi Ap Zerık'i eniştem Eyup gile götürmüş, kendisi de başka bir tanıdığa gitmiş.

İşin tersliğine bakın ki, Eyup eniştem yok, Fatma ablam evde yalnız. Zerık emmi utanmış, ondan tuvaleti soramamış. Ablam ise Zerık emminin çekingenliğini bildiğinden habire onu yemek yemeye zorlamış. Utangaç Zerık emmi bu ısrarlara boyun eğip durmadan tıkınmış. Ertesi gün erkenden Nuri abi gelip Zerık emmiyi alel acele garaja götürmüş. Zira otobüs Adana'ya hareket etmek üzereymiş. Biçare emmi evden garaja kadar yürürken baletler gibi ayak burnuna basmış. Artık emir-fermana son isyan bayrağını kaldıran defi haceti yukarıya doğru dehlemek için bütün gücünü sarfeden Zerık emmimizin yüz rengi nar gibi kızarmış. O vaziyetteki cehennem azabıyla kendini Adana otobüsüne atabilmiş. Otobüs Araplı yokuşunu aşıp Niğde düzlüğünde süzülürken, Zerık emminin direnci bi-

tivermiş. Domur domur terlemiş, inlemeye başlamış. Fısıltı halinde Nuri abiye, "şoföre şöyle arabayı durdursun" demiş. Nuri abi vahim durumu şoföre iletmiş ve araba durmuş. Utangaç Zerık emmi daha otobüsün içinde ve bayan yolcuların gözü önünde inleyerek uçkurunu çözmüş. Basamıyormuş, iki kişi koluna girerek arka kapıya kadar sürümüş. Bir ayağı şarampolda diğeri basamakta olmak kaydıyla tuvalete oturmuş. Velhasıl Zerık emmi kuvvetli dokuz adet "hıh"la üç tepecik konduruvermiş şarampola. Karşı dağlara bakmış, tüm hücrelerini hoşnut edici bir tarzda derinden ve uzunca bir "ooofffff" çekmiş. Gizli kaçamaklarla şarampolu dikizleyen bayan yolcular ise kültürümüzün "meşhur" terbiye kuralı gereği utanıp yüzlerini örtmüşler. İçeri giren Zerık emmi sarımtırak sarımtırak gülümsemiş. Başta bayanlar olmak üzere otobüs yolcuları "geçmiş olsun Sarı emmi" demişler. Utangaç Zerık emmimizin çileli öyküsü böylesine bir sonla noktalanmış.

Şimdi sıra Zeynel'in babası Ap Hussık'ta. Ap Hussık'ın iki temel özelliği vardı: Bir, saftı; iki, unutkandı. Bu tatlı amcanın serüvenleri ekseriye unutkanlığına ilişkindir. Ap Hussık'ın hanımı meta Nazo (Nazlı hala) şakacı bir bayandı. Eşinin komikliklerini en başta kendisi köylünün diline düşürürdü. Bizleri gülücüklere sürükleyeceğine emin olduğum Hussık emmimiz markalı tatlılıkları birkaç paragrafla kağıda dökelim hele.

Yaz mevsiminin başlangıcı. Çayırlar biçilmiş, herkes öküz arabasıyla ot çekmektedir. Tabii Ap Hussık da. Öküzleri arabaya koşmuş, demir dirgeni arabanın çatalına takmış, telaşla kendiri ise omuzuna atıp Papazlıpınar'a kadar gitmiş. Öküzleri çözmüş, dirgeni indirmiş, eyvah arabanın üstünde kendir yok. Demek ki evden almayı unutmuş. Unutkanlığına veriştirmiş, öküzlerle arabayı çayırda bırakmış, gerisin geri eve dönmüş. Kapıda, "kendiri unutmuşum yahu, içerde olması lazım, hele verin" demiş. Aramışlar, kendir yok. Meta Nazo kapıya gelerek, "na qalo (yahu ihtiyar) kendir yok" demiş, Ap Hussık'ın yanına varmış. Bir de ne görsün, kendir qalo'nun omuzunda. Mete (hala), "peki mirim o omuzundaki ne" diye sormuş. Ap Hussık omuzundaki kendiri görünce "peeee" demiş, tekrar Papazlıpınar yoluna düşmüş. Dalgınlığına bakın ki saatlerce koca kendiri omuzunda taşımış lakin farketmemiş.

Güzün başlangıcı. Harman işi bitmiş, millet bu kez odun tedariki derdine düşmüş. Dağda odun kıtlığı var. Bir gün içinde hem hazırlamak, hem de arabaya yükleyip eve taşımak zor. Bu yüzden ilk

gün hazırlama, ertesi gün taşıma periyodu uygulanmaktadır. Ap Hussık "ya bismillah" deyip kapının ardından baltasını omuzuna almış, iki saatlik bir yürüyüşten sonra Abdalbuduran dağının üst eteğine varmış. Kurumuş bir ardıç ağacına gözü ilişmiş, kesmeye karar vermiş. Yine "bismillah" deyip baltayı vargücüyle ardıcın köküne indirmesiyle birlikte eli fena sızlamış, balta ise ikiye bölünmüş. Parçanın biri elinde kalmış, öbürü yukarı fırlayıp burnu dibinde yere düşmüş. Dalgın emmimiz bir de ne görsün, meğer balta diye kuru bir odun parçasını omuzuna alıp dağa götürmüş. "Tüh" demiş, dalgınlığına lanet yağdırarak eli boş eve dönmüş.

Bir kış günü evin hanımları çamaşır yıkama, ekmek pişirme derken bir hayli yorulmuşlar. Yorgun hanımlara destek amacıyla çorba pişirme görevi Ap Hussık üstlenmiş. Eşinin tarifi doğrultusundan hareket ederek pişirme işini adım adım ilerletmiş. Ama dalgınlıkla döğmelik yerine bir tas dolusu tavuk yemini tencereye boca etmiş ve kapağı da kapatmış. "Eh herhalde pişme işi tamam" diyerek tencereyi sofraya getirmiş, kasılarak kapağı kaldırmış. He hey be, saman çöpleri tencerenin içinde yüzmektedir. Hussık emminin centilmenliği yalnızca tavuklara yaramış. Çünkü tencere olduğu gibi tavukların önüne dökülmüş.

Yine kış mevsimi. Ap Hussık ve oğlu Muharrem sabahın köründe ayaklanmışlar, kızağa gidecekler. Ayaklar üşümesin diye iki çorap üst üste giyilir. Ap Hussık'ın çorabının teki eksik. Ev halkı aramış, lakin bulamamış. Birden Nazlı halanın aklına bir nokta takılmış. "Yahu ihtiyar dalgınlıkla ayağının birine sakın üç çorap geçirmiş olmayasın ha" demiş. Bakmışlar ki gerçekten Ap Hussık bir ayağına iki tek yerine üç tek çorap geçirmiş, doğal olarak öbür ayak için yalnızca bir tek kalmış. Neyse bu ilk aksilik atlatılmış. Dağa doğru tırmanırken ikinci aksilik yakaya yapışmış. Ap Hussık'ın bir bacağına sızı girmiş, zor yürümektedir. Komşulardan biri, "yahu çorabın ipini sıkı bağlamış olmayasın" diye uyarmış. Bakmışlar ki hakikaten neden o. Ap Hussık çırabın ipini öylesine sıkı bacağına dolamış ki, kan dolamışı zorlanır vaziyete gelmiş. Çok şükür, komşunun uyanıklığı sayesinde ikinci aksilik de bertaraf edilmiş, dağın öbür yüzüne varılmış. Muharrem biraz aşağıda bir ağaca bakmakta, baltası ise koluna takılı vaziyette. Ap Hussık yukarıdan kayarak gitmiş arkadan Muharrem'in bacağına çarpmış. Muharrem geriye doğru kaykılırken, kolundaki balta "kırt" diye Ap Hussık'ın ensesini birazcık kesivermiş. Üçüncü aksilik öncekilere rahmet okutarak, kızak seferberliğinde Ap Hussık'ı gazilik mertebesine yükseltmiş.

Aralık ya da Ocak ayının dondurucu bir soğuk günüde Ap Hussık'ın hanesinde temizlik faaliyeti gündemdeymiş. Çamaşır yıkama işi bitmiş, ertesi gün sıra hane halkının yıkanmasına gelmiş. Evin reisi olması hasebiyle ilk sıra Ap Hussık'da. Nazlı hala, "haydi ihtiyar, soyun tekneye gir, seslen bana gelip sırtını sabunlayayım" demiş. Ap Hussık varmış ev damına. Tekne, tabandan bir metre yükseklikteki çamaşır yıkama setindedir. Fakat teknenin yarısı boşlukta. Ap Hussık tekneye basmış, buz gibi. Gece donma olmuş. Kızgın sudan birkaç maşrapa teknenin sağına soluna dökmüş. Bu arada sete temas eden kısmın buzu da çözülmüş. Ap Hussık teknenin boşluktaki ucuna basınca, kaldıraç gibi öbür uç havaya fırlayıp zınk diye göğüs kafesine çarpmış, palas pandıras yere serilivermiş. Çırılçıplak olduğu için tüm takım taklavat piyasada. Nazlı hala beklemiş, ihtiyarda ses seda yok. Kızı evdamına göndermiş. Az sonra kız "wuy wuy" diyerek odaya dönmüş. Telaşla gelin seğirtmiş, aynı haykırmayla odaya dönmüş. Bu kez oğlan fırlamış ev damına, hayret aynı haykırmanın sıtmasına o da tutulmuş. Son olarak Nazlı hala ev damına dalıvermiş. Aman ne görsün. Hussık emmi sırtüstü iki seksen beri yanda, tekne öbür yanda, edep alet ve avadanı ise eksiksiz vaziyette vitrinde. Sürekli su emen kaba saba teknenin ağır darbesi ihtiyarı baygınlık alemine postalamış. Ev halkı Ap Hussık'ı yatağa taşımış, ancak iki saat sonra kendine gelmiş. Fakat göğsü fena incinmiş, nefes işinde zorluk çekmektedir. Biricik tedavi aracı kocakarı ilacıdır. Sızıyı çeksin diye Ap Hussık'ın kıllı göğsüne karasakız yapıştırılmış. Yirmi gün sonra bu kez karasakızın sökülmesi problem olmuş. zira göğüs kıllarıyla karasakız öylesine bir aşkla birbirine sarmaş dolaş olmuştur ki, kendilerini ayıran güçlere adeta meydan okumaktadır. Çaresiz oğul Muharem eline bir cilet almış, başlamış babasının göğüs kıllarını kesmeye. Ama bu arada öbek öbek noktacıklar şeklinde Ap Hussık'in derisini de maalesef yüzmüş. Bu çileli operasyon neticesinde karasakız tabakası göğüsten kotarılabilmiştir.

Ap Hussık'ın son serüveni daha da ilginç. Daha doğrusu buraya aktarmakta olduğum son serüven. Yoksa Ap Hussık'ın daha onlarca serüveni mevcuttur. Bir yaz mevsiminde tüm köylü orman kesimi için Kefenlibel'e gitmiştir. Ap Hussık yaşlı olduğu için, kesilen çamın kabuğunu soyma ve dalını kesme şeklindeki kolay iş kendisine verilmiştir. Eh, dalgın amcamız burda da şanına yaraşır bir sakarlığın içine yuvarlanmıştır. Çamın üsüne oturup iki bacağını yana ayırmıştır. Bu vaziyette baltanın ağzıyla kendi kerestesinin sağ ve soluna

denk gelen kabukları soyma işine girişmiştir. Kabuk soyuş pozisyonu oldukça faullü. Balta kabuktan pırtmış, kendi kerestesinin ucundan küçük bir parça koparıvermiştir. Köye haber geldi ki, Ap Hussık kazara orasını kesmiş diye. Köydeki ahali Nazlı halanın tepkisini merak etti. Hayret tombul hala bu habere kıkır kıkır güldü ve şöyle dedi: "Amaaaan tepesine edeyim, kökten kesilse ne yazar, zaten artık işe yaramıyordu" Böylece Nazlı halanın bu kara habere aldırmamazlık nedeni de anlaşılmış oldu.

Ap Hussık ve Nazlı hala halen yaşıyorlar. Antalya'nın Ahatlı mahallesinde ikamet etmektedirler. Bu arada dikkatleri celbeden bir paradoks karşımızda durmaktadır. Gençliklerinde zeki, uyanık olan bir çok Çadıryerili zat yaşlanınca hafıza kaybına uğradı. Oysa Ap Hussık bunun tersi bir gelişme sergiledi. Yaşlandıkça hafızası açıldı. Kafası saat gibi tıkır tıkır çalışmaya başladı. Saflık ve unutkanlığını tarihin müzesine fırlattı. Şimdi herkes, Ap Hussık'ın bu parlak gelişimi karşısında hayrete düşmektedir. Bu tatlı amcanın biyolojik dünyasıyla düşün dünyası hep ters orantılı seyretti. Eskiden bedeni genç, kafası yaşlı idi. Şimdi ise bedeni yaşlı, kafası gençtir. İşte böyle, tatli Hussık emmimizin birkaç paragraflık yaşamsal öyküsü.

23. çadıryeri köyünün telefona kavuşması

Kesin anımsamıyorum, 1959'un yaz sonu olabilir. Yöremizdeki köyler (Türk-Kürt) bu dönemde telefona kavuştular. Detayını bilmem ama bizim köy için koşul şu idi: Saraycık'tan köyümüze kadar olan beş kilometrelik hat için direk temin etme ve dikme işi köylüye verilmişti. Teli tedarik etme ve direklere çekme işini ise devlet üstlenmişti. Bu koşul öbür köyler için de geçerliydi. Bu alt yapıyla köyümüz, ilaveten civar köyler yeni bir yeniliğe kavuştular.

Aynen yol ve okul işinde olduğu gibi köylü yeni bir yararlı kampanya ile karşıkarşıya idi. Muhtar Ali Çavuş kampanyaya öncülük etti. Yaklaşık bir hesapla direk sayısı tespit edilip ailelere bölüştürüldü. Köylü bu kampanyayı istekle omuzladı. Birçok gereksinime yönelik haberleşmeyi sağlamak için bundan böyle saatlerce yol tepilmeyecek, birkaç dakikanın içinde bu iş telefonla çözümlenecek. Pratik, hızlı ve yorulmaksızın... Çok güzel bir olay. Örneğin, bu haberleşme aracı sayesinde köylü eski duruma oranla kısa zamanda vasıta tedarik edip acil hastasını doktora ya da hastahaneye yetiştirme olanağına kavuşacaktır.

Telefon kampanyasının örgütlenmesiyle, gurbetçi Hüseyin amcamın Köyden Sarız'a göçmesi aynı zamana denk geldi. Göcü Mağara kazasının Doğanbeyli köyüne kadar taşımak için üç öküz arabası sağlandı: Bizim, Şükrü amcamın (dik-horoz) ve meşhur Boççо abimin (Halil abimin müsahibi). Ben ve amcaoğlu İzzet bizim arabaya eşlik ettik. Diğerlerine ise Şükrü amca Boççо abi. Yanımıza balta aldık. Gece dönerken kaçak olarak Sanşa köyünün ormanından telefon direği için ağaç kesip beraberimizde getirmeyi plânladık.

Karşılıklı ağıtlarla köylü göçü uğurladı. Kızkardeşi Hüseyin amcamın gelini olan Ağa ve Ap Mısto (lakabı Çiğe) uğurlamada yoktu. Ağa da çok renkli bir insandı. Epey ilginç özellikleri vardır. Örneğin, bunlardan bir tanesi gülme özelliğidir. Ağa komik bir şeye gülünce bu adeta bir krize dönüşür, onu bayılma noktasına kadar götürürdü. Göç kafilesi olarak Hanyeri Beli'ne ulaştığımızda, aşağıdan koşarak gelen Ağa bize seslendi, yavaşladık. Kızkardeşi Fadime'ye sarılan Ağa dağı taşı yankılandıran bir ağıt başlattı. Ağa, değişik ruh haline hızlı ve şiddetli girme özelliğine sahipti. Gülmesi gibi ağlaması da katmerli oldu. Zor bela Ağa'dan yakayı sıyırıp yolumuza devam ettik.

Daha Doğanbeyli'ye varmadan kiralanan kamyon bizi karşıladı. İşler önceden düşündüğümüz gibi seyir izledi, gecenin en uygun saatinde Şanşa'nın ormanında olduk. Ben arabaların yanında kaldım, öbür üçü ormana daldı. Boççо abi de takatsızın biriydi. Baltayı çalıştırırken çıkardığı "hıı" sesi nerdeyse baltanın sesini bastırıyordu. Neyse ağaçlar kesildi, budandı, soyuldu ve arabaya yüklendi, hızla yola düşüldü. Köyümüzün arazisinden direk temin etme olanağı yoktu. Herkes payına düşeni, aynen bizim yaptığımız gibi başkalarının arazisinden hırsızlama yöntemiyle temin ediverdi.

Nihayet direk dikme anı gelip çattı. Yol boyu güzergahı izleyerek, bizim köyle Saraycık arasındaki beş kilometrelik mesafe, bir günde dikilen direklerle yeni bir manzaranın içine sokuldu. Teknisyenler direklerin ucuna fincanları taktılar, çekilen teli germeye başladılar. Köyün dışına çıkamayanlar bu teknik araca hayranlıkla baktılar. Kafaları, "nasıl olur da insanın sesi bu telle çok hızlı bir şekilde uzak bir yere ulaşır" sorusuna takıldı. Bir kez daha kendi deyimleriyle "fen freset"e gıpta ettiler.

Kurulan telefon şebekesi, geri tekniğe dayalı olan hantal bir sistemdi. Develi ile köy arasında iki bağlantı merkezi vardı: Bakırdağı ve Saraycık. Türkiye bir bütün olarak o dönemde geri bir telefon sistemine sahipti. Yedi sekiz yıl önce yapılan bir atılımla otomatik sis-

teme kavuşuldu. Şimdi Türkiye'de yalnızca kentler değil, köyler de otomatik sistemin içindedir. Dünyanın herhangi bir yerinde, bilemedin bir dakika içinde Çadıryeri köyü ile telefon bağlantısı sağlamak olası. Otuz kırk yıl önceki koşullarla karşılaştırıldığında, dünya çapında hızla gelişen haberleşme sistemine gıpta etmemek elde değil. Televizyon, radyo, telefon ve fakslarla uzaklık mevhumu tarihe gömülmüş gibidir.

Hazır sırasıyken su, elektrik alt yapısına da değineyim. Ben İlk Öğretmen okulunda okurken Boncuklu yöresindeki iki çeşmenin suyu yeraltı hattıyla köye indirildi. Bu hizmete köylünün katkısı eşlik etti mi, bilmiyorum. Kanal kazma işini belki köylü üstlenmiş olabilir.

1970'in yazında köyden ayrıldım. Politik aktivite ve cezaevi nedeniyle 1985 yazma dek köye uğramadım. Tam onbeş yıl. Evet, onbeş yıl sonra köye gittim, son önemli yenilikle karşılaştım. Köy elektriğe kavuşmuştu. Bunun akabinde köye buzdolabı, tüplü ocak ve televizyon girdi. Belki şimdi elektrik ocağı da girmiştir. İlaveten elektrikle işleyen başka aygıtlar.

Peki, köyün elektrik teknisyeni kimdi biliyor musunuz? Hemmo. Birinci bölümün "B" diliminden anımsamanız gerekir. Hani dedesinin ölümünde "canaşı" olarak pişirilen babıkonun (zervet) kabuğunu (kırtık) aşırıp arkadaşlarına yediren, bu yüzden annesi amojına Guzzık tarafından fena halde haşlanan fedakar Hemmo: Kırtık hırsızlığından elektrik teknisyenliğine uzanan koca bir yol. Vallahi bu jet gelişmeden dolayı Hemmo'ye bin kere aferin. Son duyuşuma göre Hemmo kente göçmüş. Umarım yeni teknisyen Hemmo'nun boşluğunu doldurmuştur.

24. kışın okumak, yazın çalışmak

Beş yıllık ders günlerimi düşündüğümde, bazı olaylarla ilginçlik arzedenler dışında, öbürleri benzer sahneleri tekrarlayan bir film şeridi gibi belleğimden akıp gitmekte. Her gün aynı kuru sıranın üstünde oturmak, öğretmeni dinlemek, kız öğrencilerle gizli kapaklı gözgöze gelmek, yüksek sesle kitaptaki konuyu okumak, özenerek yazı ödevlerini yapmak, hızlı şekilde matematik problemlerini çözmek, ders ve teneffüsle günü doldurmak, sohbet ve gırgırla çene yarıştırmak, bayramları kutlamak, müfettiş geldiğinde heyecan duymak, evde ders çalışıp ev ödevi hazırlamak, yıl sonunda karneleri alırken sevinmek, üzülmek. Her ders yılındaki okul günleri bu benzer gel-gitler arasından akıp giderdi.

Yazın ise çoğu öğrenci harıl harıl ev işlerinde çalışırdı. Ot, kenger, ekin, biçmek ve çekmek, harman işiyle uğraşmak, kışlık odunu temin etmek, değirmenle ev arasında buğday ve un taşımak gibi işler bunların en önemlileriydi. Yani çoğumuz için yaz tatilinde dinlenmek olgusu geçersizdi. Okul tatile girdiği andan itibaren kendimizi ev işlerinin içinde bulurduk.

25. bitirme sınavı ve mezuniyet

1961 yılının Nisan ayı sonlarındaydık. Biz beşinci sınıftaki tüm öğrenciler bitirme sınavının heyecanına kapılmıştık. Yazılı sınav olduk mu, olmadık mı, anımsamıyorum. Fakat sözlü sınav belleğimde. Sanırım bir gün sürmüştü. Sınav günü günlük güneşlikti. Okulun önünde toplandık. Numara sırasına göre Şükrü Hoca öğrencileri tek tek çağırıp sınava tabi tuttu.

Okulun çalışkan öğrencileri arasındaydım. Sınavı başaracağımı biliyordum. Benim heyecanım daha başkaydı. "Ya çalışkanlar arasında önceliği İlyas İlhan'a kaptırırsam! "İşte benim kaygım ve bundan kaynaklanan sınav heyecanım...

İçeri alınanlar uzun süre tutulmuyordu. Öğretmen birkaç soruyla yetiniyordu. Çıkanların kimi sevinçli, kimi biraz üzgündü. Yanıtlama durumuna göre her biri değişik bir ruh haline bürünüp dışarı çıkıyordu.

Nihayet sıra bana geldi. Heyecanla sınıfa girdim. Şükrü Hoca'yı sınav resmiliği içinde bulacağımı düşünmüştüm. Kıpkırmızı bir elmayı kıtır kıtır dişler halde karşımda görünce hem biraz şaşırdım, hem de rahatladım. Öğretmenin bana neler sorduğunu hiç anımsamıyorum. Anımsadığım tek şey, iştahla elma yiyişini sürdürmesi, verdiğim yanıtları "hıı" diye onaylamasıdır. Hocanın ağzı lezzetli elmayla dopdolu olduğu için "doğru", "evet", "tamam" sözcüklerini seslendirmeye elverişli değildi. Çiğnemeyi engelleyici bir rol oynamadığından, elmayı ezen diş sesleri arasından arada bir "hıı" sesleri çıkıverirdi. Ne yalan söyleyeyim, öğretmenin elması ağzımı sulandırdı. İlkokul bitirme sınavım, böylesine iştah kabartan lezzetli bir ortamda geçti.

1961-1966

E. ilköğretmen okulu yıllarım

1. mimarsinan (pazarören) ilköğretmen okulu yazılı giriş sınavına başvuru

Mimarsinan İlköğretmen Okulu, Kayseri'nin Bünyan ve Pınarbaşı ilçeleri arasında bulunan Pazarören nahiyesinde kurulmuştu. Köy Enstitüsü kökenli bir okuldu. Yatılıydı ve süresi altı yıldı. Yapı ve Sanat Enstitüleri gibi klasik meslek okulu sayılmasa bile, İlköğretmen Okulları da bir nevi Meslek Okulu konumuna girerlerdi. Mimarsinan İlköğretmen Okulu ismine aşinalığımız vardı. Zira öğretmenlerimiz Remzi Uğur, Şükrü Özkaya ve köyümüz kökenli öbür öğretmenler bu okuldan mezun olmuşlardı.

İlkokul diplomamızı aldıktan sonra Çadıryeri İlkokulu'ndan onun üzerinde öğrenci olarak yatılı ilk öğretmen okulu yazılı giriş sınavına girmek için başvuruda bulunduk. Müracaatımız kabul edildi, sınav için kendi kendimize yoğun bir hazırlık çalışması içine girdik. Sınav için başvuruda bulunanlardan hatırladıklarım şunlar: İlyas İlhan, Kenan Gündüz, Mehmet Tunç, Mehmet Özkaya, Nuri Bingöl, Fethi Suyanı ve tabii bendeniz Ali Taşyapan. Dönemimizden Çadıryeri İlkokulu mezunlu hiçbir kız öğrenci sınav başvurusunu yapmamıştı. Onlara da yavaş yavaş evlilik yolu görünmekteydi. Nihayet sınav

vakti kapıya dayandı. İlçemiz Develi'de sınava girecektik. Toplu olarak Saraycık Köyü'ne kadar yürüdük. Ordan da kamyonla Develi'ye. Mehmet Özkaya'nın babası Fazlı dayı kafile ile birlikteydi. İsimlerini anımsamadığım başka büyükler de yanımız-sıra olabilmişler belki. Saraycık Köyü'nun girişinde ve yol kenarında kamyonu beklemeye başladık. Hepimiz sınav heyecanının içine girmiştik.

2. saraycıklı kör döne'nin falı

Kör Döne'nin evi kamyon beklediğimiz yerin yakınındaydı. Döne kara kuru bir kadındı, gözkapakları çardak gibi gözlerini kapatırdı. Bu yüzden çizgi şeklinde minnacık gözleri vardı. Bir şeyi görmek için burnunu semaya doğrulturdu. Su içen tavukların gagasını havaya dikmesi gibi. Normal görüş istikameti ancak böyle sağlanırdı. Bu göz özelliğinden dolayı ona Kör Döne denirdi.

Döne köyden evine gelirken sesimizi işitti, başını yukarı kaldırarak çizgi gözleriyle bizi süzdü. "Hayırdır inşallah böyle doplu vaziyetle nereye uşaklar" diyerek durumumuzu merak etti. Fazlı dayı, "çocuklar imtihan için Develi'ye gidiyorlar Döne" dedi. Bunu, "hay allah zihin açıklığı versin, inşallah hepiciği kazanır" temennisi izledi. Fazlı dayı, "kız Döne duyduk ki sen fal bakıyormuşsun. Gel çocukların falına bakıver hele. Bakalım kimler imtihanı kazanır." Döne'nin canına minnet. "Ee hatırını mı kırayım gadasını aldığım" dedi ve yanımıza geldi.

Kör Döne'nin fala bakış şekli farklıydı. Eli açık vaziyette sol kolunu uzatırdı, sağ eliyle uzanık kolun parmak ucundan omuza kadar karışlar, ardından tersinden devam ederek parmak ucunda bitirirdi. Şayet karışın serçe parmağı sol elin parmaklarının ilerisine geçerse kazanır, denk gelirse belirsizdir, geride kalırsa kazanmaz. Grubumuzun en başarısız öğrencisi Fethi Suyanı idi. En başarılıları ise İlyas İlhan, Mehmet Özkaya ve bendim. Döne hepimiz için fala baktı. Fethi Suyanı'nın falında Döne'nin serçe parmağı ta ileriye fırladı. Fala göre Fethi yüzdeyüz kazanır. Biz üç ümitlinin falında ise serçe parmak ta gerilerde kaldı. Hele benimkisinde en umutsuz yerde çakıldı. Döne'ye göre bu ayarlamayı kaderimize hükmeden gizli güç yapıyormuş. Kendisinin iradesi rol oynamıyormuş. Hepiniz fala inanırdık. Bu nedenle falı kötü çıkanlarımız üzüntünün girdabına girip kara kara düşünmeye başlardık. Fazlı dayı, "kız Döne bu nasıl olur, oğlum çalışkan, hele bir daha falına bak" dedi. Bu kez Kör Döne'nin

serçe parmağı ileri fırladı. Demek ki ilk fal gizli gücün dalgınlık anına rastlamış. Fal emeği için Fazlı dayı birkaç kuruş Döne'nin avucuna sıkıştırdı. Bu fala göre biz çalışkanlar havamızı alacağız, laf olsun diye sınava giren Fethi ise Pazarören'in yolcusu. Vay kör talih vay!

Sınav yolculuğumuz 1961 Yazı'nın başlangıcında oldu. O günlerde Saraycık'la Develi arasında işleyen tek vasıta türü yük kamyonları idi. Küçük otobüs ya da minibüs henüz piyasada yoktu. Yolculuk için Kamyon beklemeye mahkumduk. Kör Döne'nin kör talihimizi deşifre eden fal olayından bir-iki saat sonra kamyon geldi. Fazlı dayı şoförün yanına bindi. Öbürlerimiz karüsördeki yükün üstüne tavuklar gibi tünedik. Ben daha önce Develi'yi görme bahtiyarlığına kavuşmuştum. İçimizde bazı arkadaşlar yeni görecekler. Sınav heyecanı dışında, kamyonla yolculuk etmek ve şehir görmek heyecanı biz sınav namzetlerinin tümü için tamamen geçerliydi. Yük üzerinde çalkalana çalkalana Develi'ye vardık. İsmail ve Halil dayımlar Develi'de ikamet etmekteydiler. Hatta annem Halil dayımda misafirdi. Ben dayım gile gittim, öbür adaylar refakatçılarla birlikte otelde kaldılar. Sanırım sınav tarihinden iki gün önce Develi'ye gitmiştik. Ferah bir ruh haliyle sınava girelim diye.

3. yazılı sınav

Sınav günü sabahı, sınav yeri olarak seçilen Seyrani İlkokulu'nun önü öğrenci adaylarıyla hınca hınç doldu. Hatırladığım kadarıyla üçyüzün üzerinde öğrenci vardı. Develi için ayrılan kontenjan sayısı yedi veya sekiz rakamıydı. Yaklaşık bir hesapla üçyüz öğrencinin 290'ı elenip gidecektir. Kazanan on öğrenci sözlü sınav için Pazarören'e gidecek. Kayseri, Yozgat ve Kırşehir'e bağlı kazalardan gelen yüzlerce öğrenciyle birlikte sözlü sınav ipini göğüsleyecek.

Programa göre sınav için iki gün ayrıldı. İlk gün matematik, ikinci gün dilbilgisi, tarih, coğrafya vs. Seyrani İlkokulu'nun uzunca Koridorunda ikişer ikişer masalara oturduk. Soru sayısını hatırlamıyorum ama epeyce kabarıktı. Üçbuçuk-dört saat gibi uzun bir süre tanınmıştı. Yanıtlama şekli eski klasik tarzdı, test usulü değildi. Bu nedenle yanıt kağıtları uzun açıklama ve hesaplarla doldurulmak durumundaydı.

İlkgün Kenan Gündüz ile aynı masayı paylaştık. Annemin ısrarı üzerine ikinci gün yeğenim Mehmet Tunç'la birlikte oturduk. Her iki-

sine de yararım olmadı, zira denetleyici öğretmenler soluk aldırmıyordu. İkinci günün sabahının sınav öncesinde annemin ısrarıyla Halil dayım beni alıp tanıdık bir denetleyici öğretmenin evine götürdü, yardım etmesi için ricada bulundu. Öğretmen yuvarlak laflarla bizi başından savdı, sınav anında yakınımdan bile geçmedi. Bu gidiş onurumu zedeledi. Birilerinden yardımını istemiyordum, kendi kapasitemle sınav yükünü omuzlamayı arzuluyordum. Kendi yerime yeğenim Mehmet'i önerdim. Lakin annemle dayımı ikna etmem mümkün olmadı. Annemin mantığı da ilginç. Benim için öğretmenin yardımına, yeğenim Mehmet için ise benim yardımıma sığındı. Herneyse, iki gün sınavda zorlu terledik, herkes kendince birşeyler karaladı. Her iki gün benim için umut verici geçti. Hiçbir soruda zorlanmadım, hepsini yanıtladım. İşin püf noktası, yanıtlarımın ne derece doğru olduğuydu.

Sınav sonuçları yaklaşık bir ay sonra belli oldu. Develi'de yedisekiz kişi kazanmış, şanslılardan biri de benmişim. Sözlü sınav için yeniden hazırlıklara başladım. Yeni ders yılının açılışına bir ay kala sözlü sınav için Pazarören'e gittim. Evden hareket etme anımı çok iyi anımsıyorum. Tanrının bana zihin açıklığı vermesi için babam şafak vakti kalktı, yatağının üstüne diz çöküp ibadet etti. Allah, Muhammed, Ali'ye, arkasından Evcik'li Şah'a yalvardı. Bu arada annem benim için kahvaltı ve yol erzakı hazırlarken, arada bir, "kurbanı tebım xade, tu lawıke mınra yardım qe" (kurban olduğum allahım, sen oğluma yadım et) temennisiyle babama eşlik ederdi. Gelelim bana. Annem ve babam kadar itikatlı olduğuma göre, tabii ki boş duramazdım. Duyulmayan fısıltılarla ben de dualara başlamıştım.

Yolculuk anı gelip çattı. Babamın ve annemin elini öperken, "de himmet kın" (haydi himmet eyleyin) dedim. Onlar da gözümü öperken, "himmet lı hek bi" (himmet haktan) dediler. Evden ayrıldığımda ortalık henüz alacakaranlıktı. Saraycık'a kadar yaya, ordan da Develi'ye kamyonla gitmem lazım. Köylü sabahın tatlı uykusundaydı. Şaismayile Pıtto gilin evine vardığımda karşıda bir karartı gördüm. Yanyana gelince kim olduğu ayrımına vardım. Arkadaşım İlyas İlhan'ın babası Ap durso idi. İki eliyle okkalı bir yağ dürümünü kavramış, ağız ve burnundan memnuniyet tısıltıları çıkararak afiyetle yiyordu. "Hayırdır Ap Dursa böyle sabahın köründe" dedim. "Hayırdır kurban" dedi, "körolasıca bir danamız kayıp, onu arıyorum" Tüm köylü yolculuğumun nedenini biliyordu. 'Ap Durso'ya, "de himmet ke" (haydi himmet eyle) dedim. O da, "hımmet lı hek bi" (himmet

haktan) temennisiyle beni uğurladı. Köyün altındaki çayırlarda harmanlar vardı. Hesene Qutto amca sabahın köründe arabadan sap indiriyordu. Selam ve kolay gelsinden sonra ona da bir "himmet" mesajı yolladım. Aynı hayırlı yanıtı ondan da aldım. Himmet'in dinsel yanına gereksinim duyduğum ortada. Ama işin içinde bir başka etken daha var. Himmet mesajı aracılığıyla sözlü sınava giden Fatih olduğumu ona buna anımsatıp çalım satmak istiyorum. Kurnazlığın kıyağından değil mi?!

Bir-iki gün Kayseri'de kaldım. Ali kivramlara konuk oldum, Uçar dayımlara (annemin amcaoğlu) uğradım. Dündar Uçar (işveren çevresinde önemli bir şahsiyet bugün), sözlü sınavda bana yardım etmesi için Pazarören'deki Cemal isimli öğretmen arkadaşına kısa bir mektup yazıp elime tutuşturdu. Dündar abi, daha sonra Pazarören'in sınavına girmek isteyen Kenan Gündüz için de Fehmi isimli öğretmen arkadaşına bir başka mektup yazdı. Hiçbirimize mektupların yararı olmadı. Olamazdı da zaten. Develi'deki öğretmen gibi.

4. sözlü sınav

Pazarören'de mektubu Cemal Bey'e verdim. Tamam deyip cebine koydu. Ama Cemal Bey'in yüzünü bir daha göremedim. Başka bir yere tayin olmuştu. İkmali olan üst sınıf öğrencileri okuldaydılar. Sarız'ın Kürt-Alevi kökenli öğrencileriyle hemen tanıştım, bana sahiplendiler. Kırkısrak, Çağşak ve Şöbeçimen köylerindendiler. Ayrıca benim gibi Kırkısrak'tan Ali Erdoğan, Çağşak'tan Ali Altun, Hüseyin Akpınar ve Söbeçimen'den Hamza Kahraman sözlü sınava gelmişlerdi. Onlarla tanışıp kaynaştım. Daha sonra Hamza Kahraman, Ali Altun ve Ali Erdoğan'la aynı sınıfı paylaştık. Hüseyin Akpınar'la birlikte ise İstanbul Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na gittik.

Sınav için ayağımı Pazarören'e atar atmaz ruhumu gurbetlik ve gariplik duygusu, köy hasreti sarıverdi. Yazılı sınavı kazandığıma pişman olmaya başlamıştım bile. Sözlü sınavı kazanma isteğim eriyip gitmişti. Okulun altı yıllık süresi gözümde dağ gibi büyümüştü, köy ve aile özlemine katlanamayacağımı düşünüyordum. Köyden ve aileden ilk kopuşum, kolay değil.

Bu çökmüş ruh haliyle sözlü sınava girdim. Göbekli okul müdürü İhssn Bey (Bursalıydı, bekardı, yıllar sonra Çapa'ya ziyaretimize geldi), çıtıpıtı ve minyon tipli türkçe öğretmeni İlhan Hanım ve başka öğretmenler sözlü sınav kurulundaydılar. Sınavın ilk gününün

akşamüstü sıra bana geldi, sınav odasına isteksizce girdim. Matematik sorusunu karatahtada çözdüm, başka derslerden birkaç soru daha yanıtladım. Derken kendimi İhsan Bey'le İlhan Hanım'ın karşısında buldum. İlhan Hanım minnacık bir nokta, İhsan Bey ise kocaman oval bir "O" harfi sanki. Müdür iri yarı, göbekli, kocaman ve kırmızı suratlı bir zat. İhtişamlı bir görünümü var. Ben ve benim gibi ürkek köylü çocuklarının yapacağı şey apışıp kalmak, bildiğini şaşırmaktır. Aynen öyle oldum. Nutkum kesildi. Hele o minnacık İlhan Hanım'ın, üzüm karası gözleriyle beni süzüşü büsbütün tebdilimi alıp götürdü. İhsan Bey tabiat bilgisinden iç organların yerini sordu: "Kalbin nerde oğlum, göster yerini bakalım?" Sağ tarafımı gösterdim. İkisi gülmeye başladı. "Peki evladım miden?" Sol böbreğimin yerini gösterdim. "Ya işkemben?" Bu kez sağ böbreğimin yerini gösterdim. Kahkahadan Müdür Bey'in göbeği hopluyor, İlhan Hanım'ın ise siyah gözleri fıldır fıldır dönüyor, bebek ağzı zevkten büzüşüyordu. Beni ise utanç duygusu çökertiyordu. Dışarı çıktığımda kulaklarım uğuldduyordu. Rezil kepaze olmuştum. Sarızlı abilerin yanına gittim, sınavı kaybettiğimi söyledim. Sonucu beklemeden köye dönmeyi aklımdan geçirdim ve bu düşüncemi onlara açtım. Durumuma üzüldüler, ama zayıf bir ihtimal kazanabileceğimi, sonucu beklemem gerektiğini söylediler. Adresimi onlara verdim, o akşam Kayseri'ye döndüm. Sınavı kaybedişime Kıvramlar da üzüldü. Ertesi gün Develi'ye, ordan da köye. Annemle babam bu duruma çok üzüldüler. Doğrusu ben üzüntülü değildim. Gurbetlik kederi yüzünden bir başıma Pazaröreni'de okuyamayacağımı düşünüyordum. Amcaoğulları İzzet ve Kenan'la birlikte Develi'de okuyacağımı tasarlamıştım bile.

Eve dönüşümden bir hafta sonra kıvram ve dayımlar kanalıyla sınavı kazandığıma dair haber geldi. Annem ve babam sevindiler. Bense hüzünlendim. O andan itibaren gurbet acısını iliklerimde hissetmeye başladım. Döne'nin falına kör talih demiştim. Oysa sonra sınav durumumu böyle niteledim. Hayatın cilvesine bak sen!

5. okula gidiş hazırlığı

Sözlü sınavı kazandığım haberini aldıktan sonra, mırın kırın edip, Pazaröreni'e gitmeme yönünde annemle babamı iknaya çalıştım. Develi'de okumak istediğimi söyledim. Onlar benimle bu konuyu tartışmak bile istemediler. Başıma devlet kuşu konmuş, bense beğenmemezlik edip burun kıvırıyormuşum. Böyle bir fırsat kime nasip

oluyormuş. Aklımı başıma devşirip Pazarören yolculuğuna hazırlanmalıymışım. Annemle babamın telkinleri bu doğrultudaydı. Hani haksız da değillerdi. Ben de bunların bilincindeydim. Yoksul ailemin olanağıyla kaç yıl okuyabilirdim ki?" Benim gibi fakir aile çocukları için büyük fırsattı, İlköğretmen Okulu'nda yatılı okumak hakkını kazanmak. Tepilmemesi gereken bir nimet. Bu madalyonun bir yüzü. Öbür yüzü, tek başıma yapayalnız Pazarören'e gidip gurbetlik acısını çekmekten korkuyordum. Sözlü sınav sırasında bu yakıcı acıyı tatmıştım. Aklıma geldikçe ruhumu mutsuzluk bulutu kaplıyordu. Altı yıl boyunca bu acıyı sürekli yaşayacağımı düşünüyordum. Bu karamsar ruh haliyle çamaçar Pazarören'e gitmeyi kabullendim.

Babam cebime yol harçlığı koyup beni Develi'ye Halil dayımlara gönderdi. Köyde kalırsam cayabilirim korkusu vardı. Üst başımın yenilenmesi, cebimin de biraz para görmesi için babamın birisinden borç para alması lazımdı. Develi'ye gidip babamı beklemeye başladım. Bir hafta sonra peder çıkageldi. Günlerce borç para aramış, en sonunda Karapınar Köyü'nde Haciye Meta Arz'dan (ki, halasının oğlu) yüz lira alabilmiş. Babamla birlikte Kayseri'ye gittik, Ali kivramlara konuk olduk.

Yıl 1961. Yüz lirayla çok şey alınırdı. Babamla birlikte Kayseri'nin Kaleiçi küçük çarşısına gittik. Bana ceket, pantolon, gömlek, iç çamaşır, ayakkabı, havlu, cep mendilleri, traş takımı, el yıkama sabunu ve kabı, diş macunu ve fırçası, çorap vs. aldık. Artan paradan babam köye dönecek kadar pay aldı, gerisini bana verdi.

Nihayet ayrılık günü gelip çattı. Babamla Pınarbaşı Garajı'na gidip bilet aldık. Eski model otobüse biniş sırasında pederle vedalaşırken hatırı sayılır bir ağlamanın krizine yakalandım. Peder yufka yürekli. O da başladı ağlamaya. Sanki cenaze kaldırıyoruz. Uzun yıllar çekeceğim gurbet çilesinin üzüntüsüyle günlerdir adamakıllı şarz olmuşum zaten. Kesik hıçkırıklarla içimdeki zehri dışarıya akıttım. Ruhumda acı veren bir boşluk, boynum yetimlerinki gibi bükük vaziyette Pazarören'e hareket ettim.

6. okulda ilk günlerim

Kendimi boşlukta hissede ede kasvetli yolculuğumu tamamladım. Pazarören'e akşam mütalasında (ders çalışma vakti) vardım. Son sınıf öğrencilerinden olan nöbetçi başkanın refakatıyla geçici bir yatak edindim ve o gece uyku arasındaki iç çekmelerle sık sık uyanarak sabahı ettim.

Sabah kahvaltısı için yemekhaneye gittim. Böylesine büyük yemekhaneyi yeni görüyorum. Bizim enişte Niyazi'nin deyişiyle "abareee!" Aklım cıvıdı. Sanki Türkiye'nin bütçesi sırf yemekhaneye harcamyormuş sanısına kapıldım. Bir süre bu sanım devam etti, daha sonra olayı kanıksadım.

Kahvaltıdan sonra saat dokuza doğru kayıt için evraklarımla okul idare binasına gittim. İlkokul diplomamı, Kayseri Devlet Hastahanesi'nden binbir çileyle aldığım sağlık raporumu ve galiba sekiz adet vesikalık fotoğrafımı kayıt bürosuna teslim ettim. Sınıfım 1/D, numaram 818. Bu arada Kayseri Devlet Hastahanesi'ne birkaç satırla değineyim. Meğer benim gibi rapor peşinde koşuşan ne çok öğrenci varmış. Raporu Develi'den almadığıma bin pişman oldum. Kayseri'deki büyük ve detaylı hastahane. Dahiliye, Hariciye, Bevliye, Cildiye, Göz, Kulak-Burun-Boğaz vs. bölümlerine ayrı ayrı girip muayene olman gerekiyor. İmam Hatip'te okuyacak olan kalıplı, esmer, köy kökenli bir öğrenciyle birlikte Cildiye'ye girdik. Asık suratlı bir doktor ve yanında genç güzel bir hemşire. Doktor İmam Hatip'liye "kemerini çöz, tümünü aşağıya sıyır" diye emir verdi. Çocuk rahat bir şekilde istenileni yaptı, takım taklavat piyasaya çıktı. Doktor elindeki çubukla fazlalığı o yana bu yana itip her tarafına baktı, yara berenin olmadığını gördü. Genç hemşire de herhangi bir elbiseye bakılıyormuş gibi rahatlıkla manzarayı seyrediyordu. Sıra bana geldi. Utanıp doktorun emrini yerine getiremedim. Kuvvetli bir azar sonucunda kulaklarıma kadar kızararak, süklüm püklüm pantolon ve külotumu aşağıya indirdim. Utançtan yüzümü alev bastı. Genç hemşireden çok utandım. Dışarı çıktığımda havada kırmızı kabarcıkların uçuştuğunu hissettim. Demekki yüzümü saran kızarıklık gözüme de vurmuş, renk görme melekemi etkilemişti. Ali Kivram'ın oğlu Doğan bana rehberlik etmeseydi, bu koca hastahaneden rapor almayı töbe başaramazdım.

Birinci sınıf dört şubeden oluşmuştu: 1/A, 1/B, 1/C, 1/D. Gerçi sonuncu şubeye düşmeyi, sonda kalma şeklinde algılayıp biraz onur sorunu yaptımsa da içime çöreklenen gurbetlik acısı bu "mağrurane" gururu bir kenara fırlatıp attı. Sonuncu şebeye düşmenin problemiyle uğraşacak halde değildim.

Az önce unuttuğum bir evraktan daha sözetmem lazım: Noter Senedi. Tüm yatılı okullar için böyle bir senet istenirdi. Öyle ya devlet baba (aman ne baba) masrafa girip seni okutur, ama karşılığını da bekler. Herhangi bir nedenden dolayı okulu bitirmez, bu karşılığı

(hizmet) vermezsen, devletin masrafı berhavaya mı gidecek? Var mı öyle bedavacılık? Sunulan, "Yağlı Hasan'ın böreği" değil. Devlete borcunu ödemek zorundasın. Yani devletle Noter huzurunda bir sözleşme yapıyorsun. Noter Senedi, bu sözleşmenin yasal belgesi. Eee, devlet dediğin organizasyon kaçın kurrası!.. Sakalını değirmende ağartmamış, eşeğini sağlam kazığa bağlar. Noter Senedi için velinin imzası yetmez, bir de kefil lazım. Veli borcu ödeyemeyecek durumunda olursa, devlet kefilin gırtlağına yapışır.

Bu kefil olayı sonradan ilginç görüntüler sergiledi. Okuyucunun sabrına sığınarak bu konuda birkaç laf daha yuvarlamak istiyorum. "Nankör" bendeniz uzun yıllar (1961'den 1971'e kadar, on senecik) devletin kesesinde okudu, arkasından, sıkıyönetim savcılarının ifadesiyle "devleti yıkmak eylemine kalkıştı" Velinimetine ihanet!.. Cezası ağır olur. Benim de öyle oldu. Devletin temelini aşındırdığım için işkence gördüm, cezaevlerinde yattım. Ayrıca devletin yatılı okutma nimetini tekmelediğim için para cezası ödedim.

Mimarsinan (Pazaröreri) İlköğretmen Okulu için yapılan senette velim babam, kefilim Ali Uçar (kivram) idi. Yüksek Öğretmen Okulu içinse velim Mustafa abim, kefilim öğretmen akrabamız İmam Yalçın'dı. 1971 yılında politik faaliyet nedeniyle okulla bağımı kesince, bana baskı yapması için Ali kivram ve özellikle İmam Yalçın Mustafa abime epeyce telkinde bulundular. Akrabalık duygusuyla okulu bitirmemi istiyorlardı. Ama onları harekete geçiren bir başka neden vardı. İkisi kefilimdi. Bir süre sonra devlet yakalarına yapışacaktı. Nitekim öyle oldu. Gerçeği belirtmek gerekirse İmam abi belli bir panik yaşadı. Her iki kefilim endişe duymaktan haklıydılar. Benim için yaptıkları iyilik, onların bakış açısına göre yaptığım densizlikten dolayı kabak olup başlarında patlamak üzereydi. Durup dururken borç ödeyecekler, ilâveten bir devlet düşmanı olan bana kefil oldukları için zılgıt yiyecekler. Neyseki Almanya'da çalışan Hanife ablam Hızır gibi hepimizin canına yetişti. Bir çırpıda tüm boçlarımı ödedi. Devalüasyon burada işime yaradı. Borcun parasal değeri hayli küçülmüştü. Ablam zorlanmadan borcu kapattı. Aile bireylerim ve kefillerim rahat bir nefes aldılar.

Hay kör talih! Benim borcun dırdırı bitti. Ve fakat okul ve örgüt arkadaşım Çapalı Hikmek Şenses'in borcu bu kez gündeme geldi. Tarih 1983 baharı sonu İstanbul Kabakoz Askeri Cezaevi'nde Hikmet'le birlikte yatmaktayız. Bir gün kötü bir haber geldi. Hikmet'in babası borcu ödemeyi reddetmiş (ki, dangalağın ödeme gücü vardı),

Hikmet'e kefil olan yoksul emekli öğretmen devletle karşı karşıya gelmiş. Çok kısa bir sürede ödenmezse, devlet emekli öğretmenin evine haciz kaldıracak. Hikmet deli divaneye döndü. Tam bir hafta çırpındık, çözüm bulamadık, Hikmet'in çaresizliği beni derinden etkiledi. Mantığı bir kenara fırlattım, Almanya'da çalışmakta olan İsmail abimden bu borcun ödenmesi için para istedim. Abimin durumunu hiç hesaba katmadım. Ki, o zaman tek aylıkla aileyi geçindiriyordu, yanısıra bana ve Türkiye'deki kaçak oğluna para yetiştirmeye çalışıyordu. Ben üzülmeyeyim diye bu borç için abim aileyi sıkıntıya koyup para gönderdi. Anlayacağınız, Hikmet'in borcunu da İsmail abim ödedi. İşte böyle dostlar, senetler başıma bu işleri açtı.

Okuldaki ilk günlerden ta nerelere atladık. Neyse, konumuza dönelim. İlk bir hafta sınıfta hepimiz ürkek, yarı şaşkındık. Arkadaşlarını yabancı, kendini yalnız hissetme duygusu egemendi, belli ölçüde tedirginlik vardı. Sınıfın çoğunluğu köy kökenliydi. Üç vilayetin çeşitli kaza, nahiye ve köylerinden kopup gelen çocuklardı. Eğitim, görgü, varlık düzeyi farklı ailelere mensuptular. Fizik, davranış ve karakter yönüyle tip tip öğrenciler vardı. Kaba ve küfürbaz olan, dayılık taslayan, efendi davranan, şaka patlatan, düşük çeneyle gevezelik yapan, övünen, sululuğa öykünen ve daha neler neler. Çeşidi bol olan antika dükkanı gibi.

Yine de şanslıydım. Sınıfımda Sarız'dan kürt-alevi kökenli üç öğrenci vardı. Onlara yakınlık duyuyordum, onlar da bana. Zaten sözlü sınav sırasında tanışmıştık. Terbiyeli, nazik, aklı başında Türk arkadaşlar da mevcuttu. Arada bir üst sınıflardan Sarızlı abileri görüp selamlaştıkça moral buluyor, mutsuz ruhuma minnacık sevinç esintileri yayılıyordu. Benim için bir başka önemli dayanak, akrabam Hamdi Uçar'ın üçüncü sınıfta olmasıydı. Bunaldıkça kendimi onun yanma atıyordum. Azrailden korkar gibi öğretmenlerden korkardık. Yarı-askeri bir disiplin okulda egemendi. Kışla yaşamına benzer bir yaşam tarzı sürüyordu.

7. okul hakkında kısa bir bilgi

Daha önce de değindiğim gibi, Mimarsinan İlköğretmen Okulu Köy Enstitüsü kökenlidir. Okulun kuruluş tarihini şu anda anımsamıyorum. Hafızam beni yanıltmıyorsa köyümüzün ilk öğrencisi Nuri Özkan'ın bu okulda 1945'ten itibaren okumaya başladığını söy-

leyebilirim. Yine köyümüzden Ali Taşkın (amcam), Remzi Uğur (öğretmenim), Enver ve Haydar Serdar'ın (babamın müsahibinin çocukları) 1950'den iki-üç yıl önce bu okula başladıklarını söyleyebilirim. İddialı olmayan bir savla Pazarören Köy Enstitüsü'nün 1945'ten önce kurulduğunu ileri sürebilirim.

İlkin Pazarören Köy Enstitüsü, sonraları Mimarsinan İlköğretmen Okulu, adlarıyla anılan bu okul, Kayseri'nin Pınarbaşı kazasına bağlı Pazarören nahiyesi içinde kurulmuştur. Pazarören ne zaman nahiye olmuş, onu da bilmiyorum. Okulun kurulduğu ilk yıllarda belki de köydü. Okulun ilk döneminde Pazarören, okulun arkası sayılan doğu kısmındaki konutlardan ibaretmiş. Süreç içinde nahiye büyümüş, okulu çevrelemiş vaziyete gelmiştir. Binaları, top sahaları, yeşil ve ağaçlıklı alanıyla okul, kalın bir sur duvarıyla çevrelenmiştir. Bu duvara, geçmişte Batı Berlin'i çevreleyen duvarın minyatürü diyebiliriz. Okul, batı ve doğu istikametinde iki anakapıyla dışarıya açılıyordu. Güney istikametinde ise yalnızca yayalar için kullanılan küçük bir kapı vardı. Bu surla okul sivil halktan tecrit edilmişti, bu görünümüyle askeri kışlayı andırıyordu. Gerçi çoğu köy ilkokulu da surla çevrilidir. Fakat bu minnacık surların amacı okulu köyden tecrit etmek değil, köyün başıboş hayvnlarının okulun çevresini kirletmesini önlemektir. Pazarören'deki duvar ise okul kitlesiyle köy kitlesini birbirinden izole etmişti. Kışla duvarının asker kitlesiyle sivil halkı izole etmesi gibi.

Hafta sonu ya da hafta içi akşamüstleri sur içindeki sıkıcı havadan kurtulmak için öğrenciler nahiyenin içine hatta dışına açılırlardı. Birkaç bayan öğretmen ve yine öğretmen kardeşi birkaç kız öğrenci dışında, öğretmen ve öğrencisiyle okul kitlesi erkek cinsinden müteşekkildi. En genç öğenci bile bulûğ çağını aşmıştı. Okulda yedi-sekiz yüz civarında erkek öğrenci vardı. Cinsellik yasası tümünün bacak arasında tam randımanla işliyordu. Birkaç zampara öğrencinin nahiyede karı-kıza göz etmesi karşısında, övüle övüle göklere çıkarılan o "meşhur" toplum ahlakımızın ayranı kabarır, okul idaresine şikayetler gelirdi. Okul idaresi de aynı alengirli kafayı taşıdığı için bir yasak koyardı, öğrenci kitlesi bazen haftalarca sur dışına çıkamaz olurdu. Bundan sonra ne olurdu biliyor musunuz? Geceleyin okul içindeki yemek artığına gelen kancık köpeklere azgın öğrencilerin cinsel taarruzu tırmanış gösterirdi. Bunu, nahiye halkıve okul kitlesinden herkes bilirdi. Bir erkek öğrencinin köyden bir genç kıza göz süzüşü ahlaksızlık, kancık köpekle yatışı ise doğallık sayılıyordu. Haydi, gel de ayıkla şu pirincin taşını.

İki ana kapıyı birbirine bağlayan anayol, batı kapısından okul idare binasına yakın öğretmenler lokaline kadar çift yandan süslü akasya ağaçları tarafından gölgelenerek okul binalarını ikiye ayırırdı. Batı kapısından girip yaklaşık yüz metre ilerledikten sonra sağlı-sollu öğretmen evleri başlardı. Arazi biraz rampa olduğundan, sol taraf üst, sağ taraf alt sayılırdı. Alttaki binalar dizisi iki katlı idi. Üst katlar öğretmen ya da okul memuru evlerini zemin katlar ise elişi ve resim atölyeleri, müzik ve spor salonları, kimya laboratuvarı gibi özel dershanelerle altıncı sınıfın dershanelerini oluşturuyordu. Üst taraftaki binalar tek katlı olup öğretmen evleri olarak kullanılırdı. En lüks konut, öğretmenler lokaliyle idare binası arasında bulunurdu. Müdürün evine bu bina mekanlık ederdi. Öğretmenler lokalinin arkasında ise revir binası vardı. Öğretmenler lokalinin hizasında bir dirsek oluşturan anayol, idare binasının bitimine dek sağa doğru bir kavis çizdikten sonra doğru bir istikametle doğu kapısıyla birleşirdi. İdare binasından sonra yine yolun üst tarafında memur evleriyle kooperatif binası, alt tarafta dershane yatakhane, yemekhane, banyo, çamaşırhane, ambar, tuvalet binalarıyla futbol, basketbol sahaları vardı. Okulun sinema salonu, öğretmenler lokalinin arkasında ve revir binasının batısında yer alırdı. Top sahası ve bir-iki küçük boşluk hariç, öbür boşlukları çam, söğüt ve daha çok da akasya ağaçları kaplıyordu. Bu arada okulun jeneratör binasının olduğunu da belirtmeliyim. Elektrik hatlarında bir arıza olduğu zaman jeneratör devreye girerdi. Okulun en büyük iki binasından birine Anabina, diğerine Gülcemal denirdi. Anabina dershane, Gülcemal yatakhane idi. Öğrenciliğimin sanırım üçüncü yılında Anabina'nın alt tarafında çok büyük ve modern bir bina yapıldı. Alt katı mutfak ve yemekhane, üst katı dershane oldu. Bu yeni bina hariç öbür binaları, Köy Enstitüsü döneminde öğretmenlerin rehberliğinde öğrenciler yapmıştı. Zorluklar içinde binbir emekle yapılan bu esere saygı duymamak elde değil. Bahar mevsimlerinde ağaçlıklı alanı belleyip ellerimiz kabardığında, bu eserin değerini, ona harcanan emeğin yoğunluğunu daha fazla anlıyorduk. Örneğin Gülcemal binası yapıldığı sırada Gülcemal isimli bir öğrenci iskeleden düşüp yaşamını yitirmiş, binaya bu öğrencinin ismi verilmiştir.

Köy Enstitüsü döneminde Pazarören'in güneyinde ve Samantı ırmağı kıyısında okulun kocaman bir çiftliği varmış. Bu çiftlikte tarla, bağ, bahçe, bostan tarımı, büyük-küçükbaş ve kümes hayvancılığı yapılırmış. Çok yönlü bu tarımsal faaliyetin emek ordusunu öğrenciler oluştururmuş. Ve tabii uzman öğretmenlerin rehberliğinde.

Köy Enstitüsü dönemi sona erince öğrencilerin bu çiftlikle bağı kesilivermiş. Sonraki yıllarda her öğrenci okulun bir çiftliğinin olduğunu duymuştu. Ama üretkenlik boyutu ne düzeyde, kimse birşey bilmiyordu. Çiftlikte aylıklı işçiler çalışırdı, ara-sıra oradan okula elma, yumurta ve süt gelirdi. Eski üretken düzeyinden çok şey yitirdiği ortadaydı. Kendi dönemimdeki gözlemden yola çıkarak, tüm İlköğretmen Okulu dönemleri için şunu söyleyebilirim: Köy Enstitüsü sonrası öğrenciler bu üretken çitfliğin güdükleştirilmesine çok sevinmişlerdir. Çünkü orada hamal gibi çalışmaktan kurtulmuşlardır. Köy Enstitüsü sisteminin kaldırılmasına alkış tutmuşlardır. Bina yapımında ustalık-amelelik, çiftlikte rençberlik yapmaktan yakayı sıyırdıkları için tabii. Biz sonraki kuşaklar, tembelliğimizi eksen alarak olaya yaklaşıyorduk. İşin üretken ve topluma kazanım yanı bizi ilgilendirmiyordu. Kolaycı sığ yaklaşım işte...

Köy Enstitüsü döneminde tarım ve iş dersleri, kitabî teorik bilgiyle uygulamalı pratik içiçe olduğu için önemli ölçüde ezberci tarzdan uzaklaşmıştır. Ama kanımca öbür derslerin öğretimi ezberci temele dayanmıştır. İlköğretmen Okulları döneminde ise tüm derslerdeki öğretim ezberci sistemle olmuştur. Çünkü ülkedeki genel eğitim ve öğretimin temeli hep ezbercilikti, halen de öyledir.

Mimarsinan İlköğretmen Okulu'nda öğretmen-öğrenci, idareci-öğrenci ilişkisinde, öğretmen-idareci lehinde, öğrenci aleyhinde derin bir eşitsizlik egemendi. Öğrencilerin yapılan haksızlıklara itiraz etmesi ya da herhangi bir konudaki farklı düşüncesini dile getirmesi oldukça sınırlıydı. Bu hakkı gözüpek öğrenciler veya disiplin cezasından korkmayan bozuk sicilliler sınırlı düzeyde kullanabilirde. Bu tür öğrencilerin sayısı ise oldukça azdı. Ya da muhatap öğretmen-idareci yumuşak başlı ise, öğrenci lehinde, itiraf ve düşünce belirtme yönünde az bir iyileşme görülürdü denebilir.

Öğrenciyi susturmak, üstüne bağırmak, hakaret etmek, dövmek öğretmen ve idarecinin doğal hakkı olarak algılanırdı. Öğrencinin ruhsal dünyası, öğretmen ve idareci korkusunun yarattığı sinme duygusuyla cendereye sıkıştırılmış vaziyette idi. Sınırlı sayıdaki isyancı öğrencinin gözüpekliği ya da yumuşak öğretmenin hoşgörülü yaklaşımı bu gerçeği çürütmez, genel durum açıkladığım gibiydi. Bu yüzden okutanla okutulan arasında her zaman aşılması zor kalın bir duvar mevcuttu. Bu bağlamda her iki kesim birbirine karşı yabancılaşıyor, sıcak insani duygularını oluşturduğu paylaşım ve yakınlaşma şeklindeki güzellikler güdükleşiyordu. Dolayısıyla okul

sosyal yaşamındaki durum, öğrenciler kırıntılı bir demokrasiyle korka korka çöplenirken, öğretmen ve idareciler koyu bir diktatörlükle hüküm-fermanlarını egemen kılardı" denerek özetlenebilir. Toplum düzenindeki eşitsizlik buraya zaten başka türlü yansımazdı. Bu sıkıntıların aşılması, toplumun demokratikleşmesi, bireyin demokratlaşması, evrensel normlarla demokratik kültürün gürbüzleşip yaşam felsefesi haline gelmesiyle mümkün hale gelir.

Tek taraflı olamaz, yalnızca öğretmen ve idarecinin demokratik ve hoşgörülü davranmasıyla sorun tabii ki aşılamaz. Bu demokratik ve hoşgörülü yaklaşımı kötüye kullanmaya tevessül etmeyen olgun, saygın öğrenci kitlesinin oluşması lazım. Böylesine sağlıklı bir süreçte tökezlemeden ilerlemek çok zor. Çok emek ve sabır gerektirici lâkin özlenir demokratik yapıya kavuşma buradan geçer, başka alternatif yoktur. İşin kolayına kaçıp eskinin medrese patentli dayakçı, zorbacı yöntemine sarılmakla bir yere varılmaz. Yıllardır bu yöntemin değişik dozajları uygulanıyor ve fakat süreç kaplumbağa hızıyla ilerliyor. Hızlı bir süreç yakalamanın yolu evrensel ölçütlere sarılmaktan geçer.

Evrensel ölçüt yalnızca kişinin davranışında ifadesini bulmaz. Öğretmen-öğrenci ilişkisinin kendisinde demek istiyorum. Müfredat programının demokratikleştirilmesi gerekir, aşırı milliyetçi, ırkçı, şöven, dinci-taassupçu, övüngeç ve palavracı, tarihsel gerçekleri tersyüz edici bir eğitim-öğretim programıyla ancak kaos üretilir. Sakarya, Dumlupınar, Malazgirt, Çaldıran ajitasyonları yıllardır şırıngalanıyor. Ortaya hasta bir toplum çıkmıştır. Bu yolun kendisi çıkmaz sokaktır, sonu ise bataklıktır.

Hepsi birbirine cincirin halkaları gibi kenetlidir. Öğretmen, idareci ve öğrencinin demokratlaşması, ilkokuldan üniversiteye kadar müfredat programlarının, onunda toplum düzeninin demokratikleştirilmesiyle içiçeliği vardır. Tüm organizmanın demokratikleşme revizyonundan geçmesi gerekir. Kanserleşen anti-demokratik toplumsal hastalıkların tedavisi için böylesine köklü bir demokratik revizyon kaçınılmazdır.

Bu cildin birinci bölümünde değinmem gereken bir olayı unutup yazamadım. Şimdi bir vesile çıktı, o nedenle buraya aktarayım unuttuğum şeyi. Sanırım 1960 yılının yazıydı. Ali Kivram'ın eşi Elif Kivram ve oğlu Doğan bizim köye misafirliğe geldiler. Evleri Sarız'daydı, dönüşü Kayseri üstü oldu. Giderken beni de beraberinde götürdüler. Birlikte Sarız'a kadar gidip, kışın bizim köyde beslenmesi için iki toklusunu getirecektim. Develi, Kayseri ve Sarız'ı, hatta için-

den transit geçmek kaydıyla Kayseri'nin İncesu, Bünyan, Pınarbaşı ilçeleriyle, Adana'nın Mağara kazasını ilk kez bu yolculuğumda görme şansına erdim. Kayseri'de bir hafta kaldım. Kıvralarımın oğlu Doğan (şimdi binbaşı) Kayseri Sümer Ortaokulu'nda okuyordu. İkmal sınavı için onun da hazırlanması gerekirdi. Bir-iki gün sonra Ali Kıvram da geldi. Hepimiz topluca İsmail Uçar dayımlarda konuk olduk. Bugün televizyon ekranında New York'u görüp şahsaası karşısında nasıl afallıyorsak, o zaman Kayseri için öyle olmuştum. Sinemaya ve berbere gitmenin siftahını (ilkin) Kayseri'de yapmıştım.

O günlerde İsmail Uçar dayım ve Ali Kıvram (ikisi kardeştir) ailece üzüntülüydüler. Taraftarı oldukları Demokrat Parti iktidarı 60 Askeri Darbesi'yle yıkılmış, Celal Bayar, Menderes ve daha bir dizi DP'li idamla yargılanıyordu. Mustafa abim DP'ye oy verirdi. Bu okumuş dayılarım da DP'li iyiler. O zaman içimden ben de kendimi DP'li ilan ettim, Celal Bayar ve Menderes'e üzüldüm. Gerçi babam CHP'li idi. "Dünya bir olup karşıma çıksa dahi yine İsmetim'den vazgeçmem" derdi. Bana göre ise İsmet Paşa tipsiz ve üstelik sağır, Menderes, Celal Bayar yakışıklıydı. Üstelik okumuş dayılarım akıllı abim DP'yi tutmaktaydılar. Öyleyse ben de DP'liyim. DP'ye gönül bağım böyle oluştu.

Kayseri-Malatya yolu o vakitler Pazarören'in içinden ve hatta Mimarsinan İlköğretmen Okulu'nun Batı Kapısı'nın önünden geçerdi. Sonradan birkaç kilometre güneye kaydı. Kayseri'den Sarız'a ancak 12 saatte varabilen döküntü bir otobüsle yolculuk ettik. Bay, bayan kıvramlarla birlikte, İkmal sınavı nedeniyle Doğan Kayseri'de kaldı. Aslında Doğan İsmail Uçar dayımın çocuğu idi. Ali Kıvram'ın kısırlığından dolayı çocukları yoktu. Doğan kundakta bebekken evlatlık olarak kıvramlara verilmiş. Doğan, kıvramları (ki, amca-yengesidir) anne-baba, gerçek anne-babasını da yenge-amca olarak algılıyordu.

Dönelim Kayseri-Sarız yolculuğuna. İkindiye doğru Pazarören'e vardık, otobüs kısa bir mola verdi. Kıvramlar karşıdaki sur kapısını göstererek, "işte Pazarören İlköğretmen Okulu'nun kapısı" dediler. Hayranlıkla kapıya baktım. Düzgün kıyafetli öğrenciler giriş-çıkışlarla volta atıyorlardı. "Günün birinde buraya öğrenci olmak acaba bana da nasip olur mu" şeklinde içimden bir istek geçti. Yazgıya bak, bir yıl sonra bu istek gerçekleşti.

Müfredat programı, eğitim-öğretim yöntemi ne olursa olsun, Köy Enstitüleri milli eğitim alanında önemli bir gelişmenin temsilcisi olmuştur. a) Yoksul köy çocuklarına okumanın kapısını açmıştır. b)

Burada okuyan gençler kendi köylerini ve öğretmenlik yaptığı köyleri aydınlatmaya çalışmışlar, köy insanının kültüründe yenilikler yaratmıştır. c) Köy Enstitülerine kız öğrenciler alınmış, modern tarzda erkek öğrencilerle yanyana yurtlarda barınmaları, içiçe okumaları sağlanmış, hem kadının aydınlanmasında, hem de kadın-erkek ilişkisinin modern bir sürece girmesine güzel bir örnek oluşturmuş, bu yönde kısmi bir gelişme sağlamıştır. d) Köy Enstitülerinde öğrenciler derslerin yanısıra müzik, resim, tiyatro, folklor, edebiyat gibi güzel sanatlara teşvik edilmiş, süreç içinde Köy Enstitüsü kökenli ressam, müzikçi, tiyatrocu, folklorcu, romancı, şairler yetişmiş, toplumun kültür yapısının ileriye dönüşümünde bunların önemli katkıları olmuştur. e) Burada mezun olan binlerce öğretmen görev seferberliğiyle ülkenin dört bir yanına dağılarak geleceğin temsilcisi çocuklara, gençlere okuma-yazma öğretmiş, toplumu cehalletten çekip çıkaracak dinamizme güç vermiştir. Beyin zorlanırsa daha epeyce madde sıralanabilir. Yukarıda saydıklarım zengin içeriğe sahip etkenlerdir, Köy Enstitüleri'nin değerini ifade etmek için yeterlidir.

Örümcek kafalı yobaz takımı bu gelişmeden rahatsız olmuş, Köy Enstitüleri'ne karşı gelenekçilikten ve islam gericiliğinden gıdalanan bir anti-propaganda cephesi oluşturmuştur. Kaypaklığa her zaman eğilimli siyaset sahnesi bundan etkilenmiş, halkçılığa ve demokratlığa soyunarak iktidara gelen Demokrat Partisi hemencecik bu gericiliğe çanak tutup Köy Enstitülerini kapatmıştır.

Yobaz takımına en fazla batan nokta, kız öğrencilerin yatılı vaziyette Köy Enstiüleri'ne alınmaları, erkek öğrencilerin yatakhanelerine komşu yatakhanelerde yatmaları, aynı sınıfta ve ortak sıralarda birlikte okumalarıdır. Haremlik-selamlık bozulmuştur ya, gelenekçi-dinci gericilik fıttırır hale gelir elbet. Bu gericilik kadını köle görüyor ve hep öyle olmasını istiyor. Kadın-erkek ilişkisinin serbestleşmesini, bu ilişkinin bir kutbunu oluşturan kadınların da erkekler kadar özgürlüğe sahip olmalarını, onların kınanan taraf olmaktan çıkıp erkekler kadar toplum tarafından hoşgörüyle karşılanmalarını istemiyor. Onlar istiyorlarki işler, yani flört, zamparalık ilişkileri eskiden olduğu gibi gizli olsun, saman altından su yürütülsün. Çünkü kadın-erkek ilişkisi açıklığa, demokratik, hoşgörülü zemine çekilirse kadın özgürleşir. Tabii ki yobaz takımının muhalefetinin nedeni yalnızca cinsellik değildi. Kız çocukların okuyarak aydınlanması, meslek sahibi olması, süreç içinde toplum hayatında ağırlığını hissettirerek kadın-erkek eşitliğini topluma da-

yatması, gericiliğin yüreğine korku salan bir başka nedendi. Bu yüzden yaygarayı kopardılar, "Köy Enstitüleri'nde her gün yatakhane köşelerinde, merdiven altlarında onlarca gayri meşru çocuk doğuyor" narasını attılar.

Bana göre bugüne dek Köy Enstitülerini savunan insanlar tamda "gayrimeşru çocuk doğmuş" noktasında savunma psikozuna girip gericiliğin (daha doğrusu geleneğin) karşısında eğilmişler, çocuk doğma işinin iftira olduğunu ispatlamaya çalışmışlardır. Bence bu çürük bir silahtır. Olaya şöyle yaklaşıyorum. Kız öğrencilerle erkek öğrenciler günün 24 saatinde yanyanadırlar. Cinsel ilişkinin olması, bunun sonucunda çocukların doğması gayet doğal bir olaydır. Demokrat ilerici insanlar, kadın-erkek ilişkisinin dinci-gelenekçi onay (ki, bu onay ifadesini resmi ya da dini nikahta bulur) düzeyinden çıkıp, kadın lehinde serbestleşip demokratikleşerek modern bir içeriğe kavuşmasını savunanlar, bu "çocuk doğma" olayından kattiyen utanç duymamalıdırlar. Tam tersine bu olayın kahramanlarına, özellikle de dişi kahramanlarına saygı duymalılar. Çünkü gericiliğin zırhını ancak böyle yiğitçe olaylar deler. Üstelik aşk, cinsellik yaşamın en güzel olayıdır. "Piç" diye nitelenen bebekler bu güzel olayın tatlı meyvesidir.

Köy Enstitüleri İlköğretmen Okulları'na dönüştükten sonra iki önemli vasfını yitirdi: Bir, kız öğrenciler tasfiye edilerek, salt erkek öğrenciler okuluna dönüştü. Yani bir anlamıyla Selamlık oldu. Kız öğrenciler içinse Kız Öğretmen Okulları açıldı. Selamlığın yanısıra Haremlik de tamamlandı. İki, ezberci temelden belli bir kopuş edinen tarım ve iş dersleri, öbür dersler gibi ezberci temele çekildi.

Bu iki zaafına rağmen İlköğretmen Okulları milli eğitim alanında uzun yıllar önemli roller üstlendi. On binlerce genci öğretmen olarak mezun edip ilkokulların hizmetine sundu. Toplumun cehaletten kurtuluşunun ilk adımı, bireylerinin okuma-yazma öğrenmesidir. Tabiiki İlköğretmen Okulları, öbür okullarla birlikte bu ilk adımın gereğini yerine getirmiştir. Ama bu hizmette önemli bir pay üstlenmiştir. Acısı-tatlısıyla beş yılımı verdiğim Mimarsinan İlköğretmen Okulu, deminden beri açıklamaya çalıştığım sürecin bir halkasıdır. Ve de saygın bir kurumdur.

Milli Eğitim politikası son yıllarda yaz-boz tahtasına dönüştü. İlköğretmen Okulları da bu karalamasına dönüşümden nasibini aldı. Klasik İlköğretmen Okulları, Öğretmen Liseleri'ne dönüştü. Şimdiki durumu nedir, daha mı faydalı olmuştur, bilemiyorum. Tahminen

elli-altmış civarında olan bu okulların yürüyüş kervanı 1940'larda Köy Enstitüsü'yle yola çıktı, 50'lerde İlköğretmen Okulları'yla sürdürdü, 80'lerden bu yana Öğretmen Liseleri şeklinde devam etmektedir. Bu yürüyüş ilerde hangi biçime bürünür, bunu da zaman gösterir. Bana en derin gurbet acısını yaşatan Mimarsinan İlköğretmen Okulu'nun yandaşı öbür İlköğretmen Okulları'nın kısa öyküsü işte budur.

8. mimarsinan ilk öğretmen okulu'nde günlük yaşam

Günlük yaşamın bazı ayrıntılarını unutmuş olabilirim. Yaklaşık bilgilerle yetineceğiz artık. Kalkış saati sabah yedi. İlkin öğrenci başkanı gelip sopayla kapı ve ranzalara vururdu. Haftalık olarak görevlendirilen tüm nöbetçi öğrencilerin şefiydi bu başkan, altıncı (son) sınıftan seçilirdi ve beşinci sınıftan bir yardımcısı vardı. Başkan ve yardımcısı kolluk takardı. Kıyak forsları olurdu başkanla yardımcısının, generaller gibi. Hafta boyunca bir de nöbetçi öğretmen olurdu. Asayiş ve günlük yaşamın kurallarının denetiminden sorumluydu. Sabah kalk saatinde sopayla kapı ve ranzalara son vuruşu nöbetçi öğretmen yapardı. Onun zapartasına çoğunlukla tembel ve disiplinsiz öğrenciler çarpılırdı. Saat yedibuçuğa kadar giyinip yatak düzeltme, tuvalet ihtiyacını gidermek, tıraş olma ve el-yüz yıkama işleri yapılırdı. Yedibuçuktan sekize kadar kahvaltı vakti. Kahvaltı genellikle çayla olurdu, askeriyede olduğu gibi karavana ile gelirdi. Kahvaltı bazen de çorba ile yapılırdı.

Kahvaltının ardından saat sekizle birlikte sabah mütaalası başlardı. Günlük derslere topluca hazırlık olarak nitelenebilen bu faaliyet sınıflarda yapılırdı. Aynen ders gibi mütalaya katılma zorunluluğu vardı. Nöbetçi öğretmen peşine öğrenci başkanı ve yardımcısını takarak sınıflara girip mütalaa yoklaması yapardı. Mütalaaya katılmayan derste firar etmiş muamelesi görürdü. Sabah mütalaası bir saat sürerdi. Dokuzla dokuz çeyrek geçe arası kısa bir ara idi, zaruri ihtiyaç için.

Dersin başlamasıyla birlikte günlük yaşam şu seyri izlerdi: Kırkbeş dakika ders, onbeş dakika tenefüs olmak kaydıyla saat onikiye üç ders, iki tenefüs yapılırdı. Arkasından öğle yemeği. Öğleden sonra birbuçuk ya da ikide tekrar ders, tenefüs dörde kadar sürerdi. Günde (cumartesi hariç) altı dersin yapıldığını anımsıyorum. Yanılma payını hesaba katarak sekiz ders de olabilir diyelim. Öğle paydosunda

topa meraklı öğrenciler futbol, basketbol, bazen de voleybol oynardı. Müziğe meraklılar, mandolin, saz, keman çalar, resime meraklılar ise manzara çizerdi. Ama en çok yapılan şey, okulun anayolunda volta atmaktı. Beş yıl boyunca o yolda basmadığım yer kalmadı herhalde. Bu durum her öğrenci için geçerlidir.

Akşam paydosunda yine hakeza. Top oynamak, gezinmek, küçük gruplar halinde bir yere oturup lafın, şakanın tadını çıkarmak ve daha bilmem nelerle meşgul olmak. Akşam yemeği saat altıda yenirdi. Şunu da hemen belirteyim. Millet öğle ve akşamları iyi tıkınırdı. Kahvaltıda çayın yanında bazen peynir, bazen zeytin, bazen de yumurta verilirdi. Öğle ve akşam yemekleri ekseriya üç çeşit olurdu. Etli (genellikle sulu) bir yemek, pilav (pirinç ya da bulgur) bazen makarna ve tatlımsı bir şey (komposto, irmik helvası, çok seyrek tulumba tatlısı, tahin helvası). Arasıra tatlı yerine elma veya portakal verilirdi. Bunların hakkaniyetle payedilmesi için, her masada bir arkadaş arkasını dönerdi, dağıtan eline bir tane alır, "kime" diye sorar, arkası dönük olan da falana derdi. Bu yönteme kimse itiraz etmezdi. Bu tarz daha çok alt sınıflar için geçerliydi. Öğretmen adaylığına adım adım yaklaşan üst sınıf öğrencileri buna tenezzül etmezdi.

Akşam yemeğinden sonra bir boş zaman daha olurdu. Öğlen ve akşam paydosundaki uğraşların aynısı günün bu son serbestisine de yayılıverirdi. Ve nihayet akşamın sekizinde gece mütalaası başlar, ona kadar sürerdi. Gece onbuçukla onbir arası herkesin yatağına çekilip mışıl mışıl uyuması, ertesi güne dinç bir kafayla başlaması lazım. Ama nerde! İpini koparanlar dışarda (kancık köpek hovardalarını unutmayın), geveze ve şaklabanlar ise yatakhanelerde ayakta.

Hafta içi aynen kırık plak gibi bu seyri durmadan izlerdi. Hafta sonları biraz daha renkliydi. Sur içinin bunaltıcı havasından kurtulmak için öğrenci kalabalığı nahiye içine, Kayseri-Malatya yoluna, tarlalara akıp dururdu. Hafta sonlarında çekişmeli maçlar da yapılırdı. Hele cumartesi akşamını sabırsızlıkla beklerdi, öğrenci kitlesi. Okulun sinemasında film oynatılacak ya, ondan. Hem filmdeki güzel kadınları seyredecek, hem de sinema salonu balkonundaki bayanlara (bayan öğretmenler, öğretmen hanımları ve teberek namına birkaç tane kız öğrenci) kaçamak bakış fırlatacaklar.

Vallahi ne yalan söyleyeyim, Pazarören'in öğrenci kitlesi, aynen asker kitlesi gibi cinsel açlık içinde debelenip dururdu. Yorgan altında, tuvalet ve banyoda, ya da başka bir kuytulukta uygulamaya ko-

nulan kendi kendini tatmin aracı (mastırbasyon) bu açlığı bastırmaya yetmiyordu. O nedenle bir dişi görmeye dursun, vay o dişinin haline. Buna bayan öğretmenler de dahildir. Hatta bir gün derste bu rahatsız edici bakışlardan fıtttırır hale gelen bir bayan öğretmen sinirlenip eteğini kaldırmış, külotunu açgözlü öğrenciye göstermiş. İşte böyle. Mimarsinan İlköğretmen Okulu'nun günlük yaşamı bu hayhuylar içinden akıp giderdi. Az önce yazmayı unuttuğum, cumartesilerin öğle saatinde İstiklal Marşı eşliğinde yapılan bayrak törenlerini burada belirtmeliyim.

9. gurbet acısını iliğimde hissederek okul yaşamına alışmaya çalışıyorum

Dönüp dolaşıp lafı ikide bir gurbet acısına getiriyorum. Bunun güçlü nedeni var. Öyle bir acıydı ki her an içimi kavurur, yüreğime neşter sokardı. Bu acıyla verem ya da kanser olmadığım için şanslıyım. Boş zamanlarda Kayseri-Malatya yolunda volta atarken, güney istikametindeki ufukta sis perdeleri arasında zar-zor farkedilen bizim köyün dağlarına iç çekerek bakardım. O zaman dine, keramete inancım elhamdülillah yerindeydi. Bizim dağlara baktıkça, "ah kuş olup birkaç dakikada şu dağlara ulaşıp köyümü, insanlarını, ailemle akrabalarımı görsem ve yine okuluma dönsem" derdim içimden. Böyle bir kerametin gerçekleşmesini nasıl da çok isterdim.

Köyümü herşeyiyle özlüyordum. Dağları, tarlaları, patikaları, ağaçları, çeşmeleri, insanları, koyun ve keçileri, öküz, inek ve eşekleri, köpek ve kedileriyle özlemiştim. Örneğin, bizim köyün budala ve de cinli olduğuna inanılan Apmıstoların Kıjıkı bile adeta gözlerimde tütüyordu. Buradan yola çıkarak annemle babamı, sevdiklerimi ne kadar özlediğimi kestirebilirsiniz.

Aslında Pazarören'e gelen her öğrenci, ilk yıllarda, özellikle birincisinde gurbet acısını çekme sorununda nüans farklarıyla benim yaşadığım süreçten geçerdi. Bu derdin muzdaribi yalnızca ben değil, tüm öğrenci kitlesiydi. Ekseriyetimiz köylü çocuğuydu. Pazarören'e geliş anına dek yaşam mekanımız daracık bir köy ve onun arazisinden ibaretti. Sosyal çevre yıllarca köy insanıyla sınırlı kalmış, yabancı insanlarla kontak, yeni yüzlerle aşinalık oluşmamıştır. Deyim yerindeyse, az-çok gelişmiş bir sosyal çevreye göre dağdan kopmuş yarı-yabanıl yaratıklardık. Ve yine köyde yalın ayak başı kabak vaziyette dere tepe dolaşıp kedi köpek taşlamak, ak-

ranlarımızla hırlaşmakla geçmiştir çocukluğumuz. Kuralsız bir şekilde büyümüştük, eliyüzü düzgün bir disiplinle de tanışmamıştık. Düşünün, böyle çocuklar günün birinde kendilerini cumburlop Pazarören'in o değişik ortamında buluveriyorlar. İnsanı, mekanı yabancı, günlük yaşamı kurallı, tepede kışlanınkine yakın bir katılıkta disiplin kol gezmekte, yeme-içme-yatma apayrı bir alem. Bu çocuklar apışıp kalmasın da ne yapsın!? Bizler de tam tamına öyle olduk. Ortamı kanıksayıp belli bir çizgiye oturana kadar dokuz doğurduk diyebilirim.

Kendi adıma konuşursam ilk yılım, özellikle ilk ayım çok sıkıntılı geçti. Köy ve aile özlemi sanki çiviyle beynime çakılmıştı. Beynim hep ikili çalışırdı. Dersleri, okul yaşamına ilişkin şeyleri düşünmek, kesintisiz bunlarla birlikte köyü ve aileyi içinde evirip çevirmek. Kazara bu yazdıklarımı okul arkadaşım ve akrabam Hamdi Uçar veya samimi bir sınıf arkadaşım okumuş olsa, "amma da abartmış, dış görünümü hiç de böyle yansımıyordu" diyeceğine kalıbımı basarım. İşin püf noktası nedir bilir misiniz? Biz öğrenciler zayıf yanlarımızı dışa vurmaktan kaçınırdık. Hani erkek adamız ya, köyü, aileyi özlemek de ne oluyormuş. Erkekliğe yakışır mı böyle hanım evlatlığı. Ataerkil kültür bu ölçüyü bize aşılamıştı. Özellikle alt sınıflardan herkes sılasını özlerdi. Ama bu özlemini titizlikle gizler, başkasınınkini yakalamak için ava çıkar, pusuda beklerdi. Başkasının hassas yanını yakalayıp alay etmek, bu sayede egomuzu tatmin edip ondan ne kadar güçlü olduğumuza kendimizi inandırmak nasıl da tatlı bir şey.

Bu tatminkarlık, galiba tüm dünya insanının başına musallat olmuş psikolojik bir illettir. Bazı toplumların kültüründe çokça rağbet gören manevi bir değerdir. Eh, hakkını teslim etmek lazım, bizim kültürümüzde de bu "mücevheratın" oturaklı değeri vardır. Ünlü düşünürümüz Aziz Nesin boşuna demeyiştir, "biz başkasına akıl vermeyi seven bir toplumuz" diye. Başkasına her fırsatta akıl verme çalışkanlığı da, kendini, akıl verdiği kişiden üstün görmenin tezahürüdür. Verdiğim örnekle aynı kapıya çıkıyor. Pazarören günlerinde benim ya da bir başkasının iç dünyası dış görünüme tam anlamıyla yansımamıştır, kerameti, kültürümüzün "erkek adama yakışmaz" kıstasında yatmaktadır.

Peki, alevi dedeleri gibi (dedeler alınmasın) köşeye kurulmuş büyük laflar ediyorum da, benim durum ne merkezde!? Ohooo, herkesin yaptığı söylediğine uysaydı, gezegenimiz asırlar önce süt li-

mana dönerdi. Eleştirdiğim tavırların bazılarına düşmem olanaksız. Herhalde dinci-gelenekçi temele dayanan bir kusur benden beklemezsiniz. Ama, örneğin başkasına akıl verme, birilerini bol keseden eleştirme, öfke duyduğum birisinin zayıflığından faydalanma, bazan önyargılı davranma, çabuk sinirlenip kırıcı olma, alıngan olup küs hallere düşme ve daha bilmem neler neler. Breh breh breh, köylümüz Aptemir'in araba zinciri gibi maşallah uzadı gitti.

Diyesiniz gelebilir, "bunca kusurların altında iki büklüm dolaşırken, utanmıyor musun böyle laf etmeye" diye. Vallahi utanmaya utanıyorum. Keşke alnım açık, yüzüm ak vaziyette bu lafları edebilseydim. Nerde o şans, nerde o pürüpaklık! Ama şu dünyada insanoğlu birşeyleri övmese, birşeylere de atıp tutmasa vallahi çatlar.

Devrimcilik yaptık, pek bir şeyler başaramadık, ama önemli bir kazanım edindik. Kendi kendimizi eleştirmeyi öğrendik. Bu konuda birazcık sermayemin olduğunu söyleyebilirim. Ki, ben bu kazanıma erdem diyorum. Belki de bir bakıma bu kazanımın arkasına sığınarak büyük laflar etme cürretini gösteriyorum. Karagöz-Hacivat oyununun bitişi misali, "sürçü lisan eyleyip kusur işlediysek affola" demekten başka çarem yok.

Ha, yazma işi daha epeyce devam edecek. Devam ettikçe de büyük laflar edip ahkam kesmek bir yerde kaçınılmaz olacaktır. Vallahi zor iş, bari şimdiden haber vereyim.

10. ismail abimin beklenmedik ziyareti

Okula başlayalı bir-birbuçuk ay geçmişti. Sanki bir yıl gibi uzun gelmişti bana. O günlerde genel seçim dalgası ülkeyi sarmıştı. Altmış Askeri Darbesi'nin akabindeki ilk seçim. Yani 1961 sonbaharı. Sanırım Ekim ayı. Anımsadığım partiler şunlar: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Adalet Partisi (AP), Yeni Türkiye Partisi (YTP), Millet Partisi (MP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP). Bu son parti sonradan Alparslan Türkeş'in Milliyetçi Hareket Partisi'ne (MHP) dönüştü. AP ve YTP, devrilen Demokrat Partisi kökenliydiler. Gerilimli bir atmosferde seçim, yapılırdı. Oy dağılımı haberlerinin radyodan yayınlandığı gün, abimin dış kapıda beni beklediği haberi geldi. Koşarak gittim. Bir-iki saat okulun anayolunda birlikte gezindik.

Sarızlı üst sınıf abilerden biri de, Çağşak köyünden olup beşinci sınıfta okuyan Mustafa Altun idi. Mustafa Altun'un abisi Hasan

Altun, İsmail abimin asker arkadaşıydı. Bu vesileyle Mustafa Altun bana özel bir ilgi gösteriyordu. Tabii bu ilginin ana nedeni, ikimizin kürt-alevi kökenli oluşuydu. Mustafa Altun, ziyaretime gelen İsmail abimle ilgilendi, bir süre birlikte dolaştık.

Bu ziyaretten yaklaşık bir ay sonra 5/A sınıfı müdürün dersini protesto edip sınıfı topluca terketti. Mustafa Altun da 5/A'lı olarak bu protestonun içindeydi. Bu asi sınıfın tüm öğrencileri hızlı bir şekilde disiplin cezasına çarptırılıp çeşitli İlköğretmen Okullarına sürgün edildi. Mustafa Altun'un sürgün piyango biletine Akçadağ İlköğretmen Okulu ikramiyesi çıktı. Mustafa Altun öğretmen olduktan sonra, Sarız'ın Gümüşali Köyü'nde oturmakta olan bir akrabamın kızıyla evlenip ailemize damat oldu. Son kez 1962'nin Şubat tatilinde Mustafa Altun Pazarören'e gelip biz tanıdıklarını ziyaret etti. Bu son görüşmemiz oldu. Aradan yıllar geçti. Ben epey macera yaşadıktın sonra 1987 Ağustosu'nun son haftasında Almanya'nın Hamburg şehrine gelip iltica ettim. Mustafa Altun da Hamburg'taydı. Tam 25 yıl sonra birbirimize yeniden merhaba dedik. "Nereden nereye" diyesi geliyor insanın böylesi durumlardı. "Yaşamın cilveleri" tekerlemesi, galiba bu tür sürprizlerden ötürü sıkça tekrarlanır oluyor.

Abimle vedalaşmak için kucaklaştığımızda kendimi tutamadım, hüngür hüngür ağladım. Benim perişan halim onu da etkiledi. Üzüntüsünü belli etmemeye çalışarak bana moral verdi, devlet kesesinde okuyan şanslı bir öğrenci olduğumu söyledi. Gurbet garipliği içime derinlemesine işlediğinden, bu teskin edici laflar acım için aspirin bile sayılmadı. Abim üzüntülü bir vaziyette dış kapıya doğru ilerlerken, gözyaşlarımı silip iç çekerek ben de dershaneye döndüm.

11. annemle babamın görüşüme gelişi

1961 Kasımı'nın sonlarına doğru annemle babam görüşüme geldiler. İsmail abim gariplik çektiğimi anlatmış olmalıki, onlar bu yolculuğa karar kılmışlar. Annemle babamın yanısıra Zeynep ablam ve yeğenim Elif (Mustafa abimin kızı) vardı. Ayrıca başta Ana Rayme olmak üzere köyümüzden başka insanlar.

Ana Rayme ve öbürleri (aile dışı fertler) bunca yolu beni görmek için tepmemişlerdi. Pazarören'in yakınındaki Melek Gazi Türbesi'ni ziyarete gelmişlerdi. Aile fertlerimin gelişi ise iki amaçlı idi. Bir, beni görmek, iki, türbeyi ziyaret etmek. Gelişlerinde ayaküstü bir görüşmeyle yetindik, özlem giderici buluşmayı ziyaretten dönüşlerine

erteledik. Ana Rayme'yi ve onun öncülüğündeki ziyaret yolculuklarını Birinci Kısım'ın "ORUÇLAR" ve "ZİYARETLER" arabaşlıkları altında nispeten uzun anlattım. Bu noktayı anımsatırım.

Kurban kesme, ibadet etme, murat dileme ve ağıt karışımlı tanrıya yalvarma törenleriyle türbe ziyaretini tamamlayan bizimkilerin "hac kafilesi" Pazarören'e dönüş yaptı. Görüş hafta sonuna denk geldiği için zaman açısından bir sıkıntımız olmadı. Annem, babam, ablam ve yeğenim okulun içine gelip Ana Bina'daki dershanelere baktılar. Bu tanıtma gezisine Hamdi Uçar da eşlik etti. Benim peder sınıflarda Atatürk'ün resmini görünce Kurtuluş Savaşı günlerini anımsadı duygulandı. Çünkü kendisi Kurtuluş Savaşı'na katılmış, bizzat ephede biriki kez Mustafa Kemal'i görmüştü. Bu arada babam savaş günlerine kısa bir sohbet gezintisi yapmaktan kendini alamadı. Binaları, top sahası ve yeşil alanıyla okulu kabataslak tanışmış oldular. Pederin deyimiyle bu "ilim-irfan yuvası"na tekrar tekrar hayranlıklarını belirterek misafir oldukları eve döndüler.

Akşam yemeğinden sonra Hamdi Uçar'la birlikte kaldıkları eve gittik. Bütün kafile aynı eve konuk olmuştu. Kurban etinden yemek yapmışlardı. Sofra kuruldu, topluca oturduk. Az sonra yapacağımız vedalaşma beynime ve yüreğime kazık gibi çakılmıştı. Üzüntü limanına çekilip demiri atmıştım bile. Midem kilitlendi, bir iki lokmayı zarzor yutuverdim, sofradan kalktım. Oysa bu kurban yemeğini biraz da benim için yapmışlardı. Benim vaziyeti coğrafyam atmosferi etkiledi, suskunluk başladı.

Hem üzüntü içinde kıvranıp duruyorum, hem de az sonra yaşayacağım durumu gözden geçiriyorum. Vedalaşma anında kendime hakim olamayıp ağlayacağıma kanaat getirdim. Serde erkeklik var ya, tüm kafilenin önünde ağlamak bana ağır geliyordu. "İyi yolculuklar" dedim, kendimi dışarı attım. Annem, babam, ablam, yeğenim ve Hamdi peşimden dışarıya seyirttiler. Zemberek boşaldı, dertli ağlamam başladı. Dertli ki, ne dertli!.. Baktım Zeynep ablam benden daha beter bir ağıt tutturmuş. Öf beee, yalnız değilim. Yeğenim Elif de ince sesiyle bize katıldı. Ağıt korosuna annem, babam katılmadı. Ve lakin beni teskin etmeye çalışırken sesleri çatal çatal çıkıyordu. Nerdeyse onlar da iştirak edecekler, ama kendilerini dizginliyolar. Bu sefiller sahnesini kenardan seyreden Hamdi hem şaşkın hem üzgün. Baktım iş uzayacak, vedanın tuzu, biberi sayılan kucaklaşmayı yapmadan uzaklaştım. Ablamın benim ve yeğenim Elif'in sesli ağıtı, annemle babamın gam yüklü teskin sesleri, bana yetişmeye çalışan

Hamdi'nin ayak tapırtısı karanlıkta birbirine karışarak bu dramatik sahnenin son görüntüsünü oluşturdu.

Okula doğru ilerlerken bu kez Hamdi'nin önünde mahçup olma duygum kabarmaya başladı. "Tüh, erkekliğin raconunu beş paralık ettim" nedameti beynimin çeperinde gezinmeye başladı. İlk yılının ilk aylarında ailesinden birinin Hamdi'nin görüşüne gelip gelmediği, şayet gelmişse onun ağlayıp ağlamadığı konusunda maalesef bilgim yoktu. Bu soruyu, mahçubiyet zırhı içindeki konumumla kendisinden sormam olanaksızdı. Okula dönüşümüz esnasında ikimizin durumu beynime şöyle yansıdı: Ben, anne-baba ardından küçük bebek gibi ağlamış, şimdi de utanma ezikliği altında süklüm püklüm olmuş bir zavallı. Hamdi ise feleğin çemberinden geçmiş, güçlenmiş, gurbet acısına aldırmayan, başı dik biri. "Acaba bir gün ben de Hamdi'nin konumuna gelebilir miyim" düşüncesiyle ona imrendim.

Tevekkeli vatandaşın deyimiyle çok şükür bir yıl sonra bu zevki tattım. İkinci yıl gurbetçi Hüseyin amcamın oğlu Mahmut Taşkın ve Sarız'ın ördekli köyünden Ali Rıza Binboğa okula geldiler. Gurbetlik acısı hala içimi yakmaktadır. Ama ben hiç de o havalarda değilim. Sanki uzun yıllar o acıyı tada tada çelikleşmişim pozunu takınmaktayım. Mahmut ve Ali Rıza'ya abilik sıfatıyla moral ajitasyonunu çekerken havam jilet gibi keskindi. Bir iki ayın içinde hem Hüseyin amcam, hem de Ali Rıza'nın babası Aliğan amca çocuklarını görmeye geldiler. Ayrılış anında Mahmut da, Ali Rıza da benimkinin ayarında birer ağıt tutturdular. Benim ajitasyonum bu anlarda nerdeyse moral dopingine dönüştü denebilir. Mahmut ve Ali Rıza sağolsunlar, bir yıl önceki ağlamanın sebebiyet verdiği mahçubiyet yarama melhem olup iyileştirdiler.

Ben üçüncü sınıfta iken Ana Rayme'nin öncülüğünde köyden bir kafile ikinci kez Melek Gazi'ye geldi. Görüştük. Dönüşlerinde onları Pazaröreni'in dışında karşıladım, bir iki kilometrelik bir yürüyüşle uğurladım. Doğrusunu sorarsanız gurbetliğin etkisi hala duygu dünyamda mevcuttu. Gurbet zorluğuna artık hiç mi hiç tınmayan bir havayla iki yıl önceki Ali olmadığımı onlara hissettirmeye çalıştım. Neşeden ağzım kulaklarımda, şaka ve esprilerim ise kafileye kahkahalar attırmaktaydı.

12. 1/D sınıfında gruplaşma

Okul denince akla ilk anda ana mekan sınıf gelir. Şimdiye dek okul yaşamımın üç aylık sürecinin sınıf dışı zikzaklarında dolaşıp durdum. Öyle ya, ben oraya okumaya gittim, zamanımın çoğu sınıfta

geçti. Sınıfta yaşam nasıldı, merak konusu bir kesittir değil mi? Biraz da bu alanda gezinti yapalım.

1/A sınıfına düşmeyi gönül çok isterdi, lakin olmadı. Sınıfın ilk şubesine mensup olma havasını tadamadım, kader utansın. Yazgı kervanı son şube D'de konakladı. Onursal dünyamdaki hafif bir burkulmayla mevcut durumu kabullendim.

Birinci sınıfa mensup şubelerin öğrenci sayısı yanılmıyorsam otuzun üzerindeydi. İlk hafta 1/D sınıfının ders akışı düzensizlik içinde geçti. Sınıfta tabure, masa yetersizdi. Derslerin çoğu boş geçti. Ders saatini sınıfta geçirirdik. İlk haftanın gruplaşması ilginçti. Gruplaşmanın bir eksenini bölgecilik oluştururdu, bölgecilik dışındaki diğer önemli etken milliyet-mezhep farklılığı idi. Arkadan yavaş yavaş renk belirleyip oluşan üçüncü etken ise kişisel özelliklerin uyum ve kaynaşımıydı.

Bölgecilik temelindeki gruplaşma epeyce karmaşıktı. Geniş kapsamlı bölgecilikten başlayıp, fazlalaşan kollarla dar kapsamlı bölgeciliğe uzanırdı. En üstte üç ana grup oluştu: Kayserililer, Yozgatlılar, Kırşehirliler. Bu üç ana grup bu kez kaza, nahiye, yakın köyler, aynı köy temelinde çoğalıyordu. Milliyet, mezhep farklılığına dayanan gruplaşmanın temelini türk-kürt, sünni-alevi ikilemleri oluşturuyordu. Kürt kitlesinin manzarası şöyleydi; Sürgünden gelen bir-iki sünni ya da şafi kürt hariç, ezici çoğunluğu alevi kürttü. Gelelim Türk kitlesine: Azınlıktaki türk-alevi öğrencilerin dışında yine ezici çoğunluk türk-sunni idi. Bu durumda iki ikilem bütünleşerek tek bir ikileme dönüşebiliyordu. Örneğin, türk sünni-kürt alevi gibi. Milliyetle mezhep sözkonusu olduğunda, mezhep ön plana çıkardı. Bir kürt-alevi kökenli öğrenci, kürt-sünni ya da kürt-şafi kökenliyi değil-türk-alevi kökenliyi tercih ederdi. Türk-alevi kökenlinin tercihi de, türk-sünni kökenli yerine kürt-alevi kökenli olurdu. Aynı kıstas öbürleri için de geçerliydi. Mezhep temelindeki gruplaşma, bölgesel gruplaşma da dahil tüm öbür gruplaşma biçimlerini sollayıp öne fırlardı. Bu kıstas özellikle alevi kökenli gruplaşma için tamamen geçerliydi. Çünkü en çok horlanan bu gruptu. İlerde bu soruna detaylı değineceğim. İlk haftanın gruplaşma biçimleri, okul yaşamım boyunca varlığını sürdürdü. Süreç içinde bazı gruplaşmalar gelişme kaydetti (örneğin kişisel özellikler temelindeki yakınlaşma), bazıları da geriledi (söz gelimi bölgeciliğin bazı biçimleri), ama hiçbir zaman yokolmadı. Siyasal düşünce temelindeki gruplaşma kitlecilik anlamında henüz gündeme girmemişti, tek tek öğrenciler bazında seyrediyordu.

Okul bütün, sınıf parçadır. 1/D'nin gruplaşma manzarası tüm parçalar için geçerliydi. Buradan yola çıkarak, sınıf için yaptığım tespitin okul için de geçerli olduğunu söyleyebilirim.

İkinci haftayla birlikte 1/D sınıfının ders akışı düzene girdi. Haftalık ders çizelgesi geldi, hangi derse hangi öğretmenin girecceği belirlendi. Birinci sınıftan üçüncü sınıfa dek ders çeşidi aynıydı. (Askeri Ders hariç) Dörtten itibaren çeşitte biraz artış olurdu, bu değişim bir-iki beş ve altıyı tabii ki kapsıyordu. Anımsadığım kadarıyla çizelgede şu dersler sıralanmıştı. Matematik, Türkçe, Tabiat Bilgisi, Tarih- Coğrafya-Yurttaşlık, Müzik, Resim ve Elişi, Spor. Dördüncü sınıftan itibaren Tarih-Coğrafya-Yurttaşlık üçlüsü bağımsızlaşır, Türkçe, Edebiyat, Dilbilgisi diye ayrılır; Tabiat Bilgisi üçe bölünür: Biyoloji, Jeoloji, Kimya; Matematik bölünür: Aritmetik, Geometri, Fizik. Üçüncü sınıfta Askerlik Dersi, dördüncü sınıfta Psikoloji dersi, altıncı sınıfta Pedagoji, Sanat Tarihi ve İnkılap Tarihi dersleri eklenir. Bu bilgiler bir anımsamadır, hatalar taşıyabilir.

Mimarsinan İlköğretmen Okulu'nda güçlü bir disiplin yaşamı denetlerdi. Sene başında belirlenen plan ve programlar aksatılmazdı. Ders yılı sonuna kadar ders kitabının bitimi hedeflenir, ekseriyetle başarılırdı. Dersten kaytarma öğrenci için, hatta öğretmen için riskli bir işti. Hastalık, nöbetçilik gibi özel görevler ve özel izinler dışındaki gerekçeler geçersizdi. Öğretmenler yönünden bilgim yetersiz. Bununla birlikte dersi aksattığı için falan öğretmenin idareden ihtar cezası aldığı türü söylentiler tek tük kulağımıza çalınırdı. Fakat öğrenciler için, geçersiz gerekçenin yolu disiplin cezası kavşağına varırdı diyebilirim. Bu uzun süreçte bir üst sınıfa geçerken bazen bir iki fire varirdi, ama vermediği dönemler de oldu. Arada bir de kendisi bir üst basamaktaki sınıfın firesini alırdı.

Son şube olması hasebiyle 1/D sınıfını kendime problem etmiştim. Zamanla bu saçma duygum silindi gitti. Çünkü 1/D'de epeyce çalışkan öğrenci vardı, başarı grafiği iyi bir düzeydeydi. Sonradan 2/D, 3/D, 4/D ve 5/D adlarıyla üst basamaklara tırmanan bu sınıfta oldukça değişik tipler vardı. Yüksek not alan, tembellikten beli bükülen, resim yapan, enstrüman çalan, güzel şiir okuyan, iyi rol yapan, kıyak futbol oynayan, müthiş şaklabanlıkla milleti güldüren, gece kancık köpek avına çıkan, uzun boyu yüzünden "bizon" lakabıyla taçlanan, evlenip çoluk çocuğa karışan, sünnetsizliğini gizlleyen, tipsizliğiyle adı "kedi bıyıklı"ya çıkan, lenger gibi kafa taşıyan, kalender ve efendi olan tipleriyle çok renkli bir sınıftı.

Renkli tipleri bol olan bu sınıfta ben nasıl bir konumdayım, bu hususa biraz değineceğim. Burada hemen sözlü sınavı anımsatmak istiyorum. Hani müdür İhsan Bey'in iç organlara ilişkin sorumu karşısında şapşallaşmış, işkembemin yerini bile gösterememiştim. İşte böyle, hayvan organizmasıyla insan organizmasını birbirine karıştırıp, insanoğlunda işkembeyi keşfetmiştim. Sınav anında öylesine aptallaştım ki, çok yemek yiyen insan için söylenen, "hayvan gibi yedi, herifteki mide değil işkembe" tekerlemesini dahi anımsamaz oldum. Zekamın kapasitesini gösteren bir ölçüt. Diğer taraftan gurbet elemiyle helak olup derdimle boğuşmaktayım. "Böyle bir tipin o renkli sınıfta varlığı bile hissedilmez" diyesi gelir insanın.

Gelişme başka istikamette oldu. Daha ilk ayda sınıfın en başarılı öğrencisi olduğum ortaya çıktı. Bu durum sınıftaki konumuma damgayı vurdu. Gerçi sınıfın iki numaralı çalışkanı Osman Beyazıt kadar kalender değildim. Üç numaralı çalışkanı Durdu Serbest kadar da hoşgörülü değildim. Ama, lumpenlerin deyimiyle "kıl bir tip" de değildim. Arkadaşlarımla iyi bir kontak kuracak kapasiteye sahiptim. Alıngan, çabuk parlayan biri olmama rağmen arkadaşlarımla bir problemim olmadı. Kimseyle kavga etmedim, küs gezmedim. Yazılılarda yaptığım yardımlarla iki arkadaşın okuldan kovulmasını önledim. Çalışkanlardan biri benden yüksek not aldığı zaman kıskanırdım. "Sınıfta en yüksek notu daima ben alayım" bireyciliğim epeyce vardı. Bunu kimseye yansıtmazdım, lakin gerçek böyleydi. Örneğin, Osman'la Durdu'da böyle bir bireyciliğin olduğunu zannetmiyorum. Hele de Osman'da olması imkansız. Melaike gibi bir insandı, tertemiz bir iç dünyaya sahipti. Burada hemen belirteyim:Bu iki değerli arkadaşım türk-sünni kökenliydi, sonradan ikisi ilerici düşünceyi benimsedi, birlikte Yüksek Öğretmen Okulu'na gittik, dostluğumuzu orada daha da pekiştirdik.

Kıskançlık duygum, not durumu zayıf arkadaşlar sözkonusu olduğu zaman silinip giderdi. Hatta yardım ettiğim biri benim kadar not aldığı zaman sevinirdim. Burada yine de neşteri kendime vurmam lazım. Bu sevincimin bir etkeni yardımseverliğimdi. Diğeri, yardım ettiğim kişinin başarısının nezdinde çalışkanlığımın yansıması, bundan duyduğum böbürlenmeyle sevinmiş olmamdı. Arzulanır bir iç özellik değil, fakat kıskançlıktan daha az zararlı bir illettir.

Dünyanın her yerinde böyledir: Çalışkan öğrenciler öğretmenleri tarafından sevilir. Ben de kısa zamanda öğretmenlerimin taktirini ka-

zanan bir öğrenci oldum. Gözüne girdiğim ilk öğretmenim kim biliyor musunuz? Sözlü sınavdaki işkembe meselesinde minnacık güzelim dudaklarını büzerek bana gülen türkçe öğretmenim İlhan Hanım (İlhan Özbek, tarih öğretmeni Orhan Özbek'in eşi). Yaaa, işte bu da hayatın cilvesi. Nerden nereye...

Her dönemin çalışkan öğrencileri vardır. Fakat bunlardan birisi, kendi devresinin okul birincisi olması ünvanıyla dillerde dolaşır durur. Benim devremin şampiyonu, Develili hemşehrim Fevzi Büyükkılıç'tı. Gerçekten bütün öğretmenlerin gönlünde Fevzi'nin apayrı bir yeri vardı. Hatta Fevzi'yle aynı nahiyenin öğrencileriydik. Benim köy Çadıryeri, onun köyü Yukarı Künye Develi'nin Bakırdağı Nahiyesi'ne bağlıydı. Birbirimizden habersiz Develi Seyrani İlkokulu'nda birlikte yazılı sınavda ter dökmüşüz. Fevzi de türk-sünni kökenliydi. Yoğun olmamakla birlikte güzel bir dostluğumuz mevcuttu. Birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar Fevzi, dönemimizin bir numaralı çalışkan öğrencisi ünvanını kimseye kaptırmadı. Bütün yazılılarda on alırdı. Bir kezcik olsun Fevzi'nin dokuz aldığını duymadım. On rakamı yani Fevzi'nin yazılı kağıtlarıyla karnelerine tapulanmıştı. Eh, Fevzi'yi kıskanmıyorum dersem yalan söylemiş olurum. Fakat böylesine zeki bir öğrencinin önünde şapka çıkarmak da insanlığın gereğidir. Fevzi de sonraları ilerici düşünceyi benimsedi. İzmir Yüksek Öğretmen Okulu'na ayrıldı. Üniversite tahsilini başarıyla tamamlayıp Ege Üniversitesi'nde öğretim görevlisi oldu. Asistan, doktor asistan, derken doçentliğe kadar yükseldi. Yıllar önce onun doçent olduğunu duydum. Büyük olasılıkla şimdi profesördür.

14. beş yıllık sınıf arkadaşlarımdan değişik tipler

Öncelik sırası, sınıfın maskotu Abuzüttük'tedir. Asıl adı Mustafa'dır (soyadını kesin hatırlamıyorum, Aslan olabilir). Mustafa arkadaşım nihari idi (yatılı olmayıp kendi parasıyla okuyordu). Üçüncü sınıftan itibaren sınıf arkadaşımız oldu. Tek tük nihari öğrenciler vardı. Mustafa Kayseri yerlisi idi, dört dörtlük açıkgöz bir Kayseriliydi. Çok şakacıydı, rol yapma kabiliyeti vardı. Komik durumlarda en gür kahkahayı o atardı ve lakin istediği anda da kahkahasını zınk keser, ciddileşirdi. Onun bu özelliğinde dolayı sınıf kendisine Abuzüttük lakabını taktı. Çok hoşgörülü biriydi. lakabından asla gocunmazdı.

Abuzüttük her zaman orta sıranın ön masasında otururdu. Tarım öğretmenimiz Ömer Bey (Ömer Bakır, Köy Enstitüsü döneminden

beri Pazarören'de öğretmenlik yapmaktaydı, emeklisini bekliyordu) yaşlı olduğu için ders anlatırken göbeğini Abuzüttük'ün masasına dayatarak destek sağlardı. Ömer Bey'in bir huyu vardı, ders anlatırken sürekli ileriye bakardı. Tam bu sırada Abuzüttük, küçük bir tabanca büyüklüğündeki ev anahtarını çıkarırdı, geriye hışt diye bir işaret çakarak anahtarı tabancaymış gibisine yapıp Ömer Bey'in göbeğine nişan alırdı. Diklemesine sınıfın arka sıralarını kestiren Ömer Bey'in bu "Alicengiz Oyunu"ndan haberi olmazdı. Tüm sınıf öğretmene çaktırmadan pür dikkat Abüzüttük'ün numarasını izlerdi. Abuzüttük bir gözünü yumarak nişan alma işinin son ayarını yapar, gez-göz-arpacığı hizalamayı da asla ihmal etmezdi. Abuzüttük'ün 'tabancalı eli" yavaş yavaş masanın üzerinden ileriye kayar, anahtarın ucuyla Ömer Bey'in göbeği arasındaki mesafe kısalırdı. Ve nihayet tabanca namlusuna benzer uç Ömer Bey'in göbeğiyle buluşurdu. Dokunma neyse ne, anahtarın ucu göbek hizasında elbisenin içine gömülürdü, Ömer Bey hala işin farkında olmazdı.

Artık sınıfın direnme gücü kırılır, pink diye kahkahalar patlardı. Ömer Bey konuşmasına ara verir, "durup dururken bu kahkahalar da niye" gibisine sınıfın tümünü süzer, bir ipucu yakalamaya çalışırdı. Kurnaz Abuzüttük kahkahayla birlikte anahtarını hızla geriye çekip cebine kordu, çenesini ellerine dayayarak çok ciddi bir şekilde Ömer Bey'e bakardı. Öyle bir ciddilik ki, içinden hem masumiyet hem de öğretmene saygı akardı sanki. Tüm sınıfı yılışır, bir tek Abuzüttük'ü böyle ciddi gören Ömer Bey, ona göz kırparak kedi-köpek kavgası üzerine kısa bir öykü anlatırdı. Kapalı bir dille öyküdeki kedi-köpeğin biz gülenler olduğunu ima eder, Abuzüttük'e yeniden göz kırparak onun bu imaya muhatap olmayan tek kişi olduğunu bizlere hissettirmeye özen gösterirdi. Abuzüttük keratası öylesine masumane havaya girerdiki, sanki sütle yıkanmış bal-şeker karışımı bir öğrenci. Bırakın Ömer Bey'i, biz bile Abuzüttük'ün bu zemzem suyuyla yıkanmış halinde etkilenir, az önceki şaklabanlığı yapan kişi olduğu gerçeğini nerdeyse unutur hale gelirdik. Ömer Bey, "haydi kaz adamlar, bırakın şamatayı, derse dönelim" diyerek kaldığı yerden başlardı dersi anlatmaya. Ve tabii gözler yine ilerde. On dakika sonra Abuzüttük'ün eli tekrar anahtarın olduğu cebe uzanır, komik sahnenin perdesi yeniden açılırdı.

Okulda her yıl bir tiyatro eseri, rol kabiliyetli öğrenciler tarafından sahneye konurdu. Zaten okulun, bu işi organize eden bir tiyatro kolu vardı. Bir yıl sahnelenen eserde Abuzüttük, tam kendine yaraşır

uzunca komik bir rol aldı. İzleyenleri kahkahadan kırıp geçirdi. Komikliğini böyle faldalı işlere seferber etti Abuzüttük.

Ayrıca Abuzüttük sınıfın bilek şampiyonu idi. İki kişi bile bileğini bükemezdi, demir gibi güçlüydü. Orta boyluydu, fakat tıkız etli, sağlıklı biriydi, gövdesi adeta güç fışkırırdı. Şaka niyetine yapılan boğuşmalarda onu bunu katlar altına alırdı. Fakat bir gün dahi Abuzüttük'ün bu gücünden dolayı böbürlenip etrafa kabadayılık tasladığına rastlamadım. Uyumlu ve barışçı bir arkadaştı. Neşe fışkırır haliyle sanki bir neşe küpüydü. Üzüldüğüne hiç rastlamadım, hep mutluydu.

Sınıfımızın, hatta devremizin en uzun boylu öğrencisi Kırşehir'in Çiçekdağlısı Halit'ti. Ona da bizon lakabı takıldı. Fakat Halit Abuzüttük kadar hoşgörüye sahip değildi, lakabına bozulurdu. O bizon boyuna karşın kabadayılık taslamaz, başkasına karşı güç kullanmazdı. Bu onun olumlu yanıydı. Din konusunda epeyce tutucuydu. Derslerdeki başarısını boyuyla orantılarsak düşük bir rakam elde ederiz. Yine de sınıfın en zayıflarından sayılmayıp orta düzeyin alt cılgasında seyrederdi.

Sınıfımızın ve yine hatta devremizin en çirkin öğrencisi Kayseri'nin Sarıoğlan Kazası'ndan Bayram Geneci idi. Sınıf ona "Kedi Bıyıklı Bayro" derdi. Gerçekten Bayram'ın bıyıkları aynen kedi bıyığı gibi, üst dudağın ağzın kenarlarına yakın kısmında mevcuttu. Ders konusunda Bayram'ın kafası epeyce kalındı. Fakat sınıfın en güzel futbol oynayanıydı. Gece kancık köpek avına çıkan babayiğitlerden biri, bizim Kedi Bıyıklı Bayro'ydu. Çuvala bastırılan un gibi derisinin içine eti tıka basa basılmıştı. Futbol oynaya oynaya bacak kasları sırım gibi olmuştu. Sağlıklı bir bünyeye sahipti, top bile tesir etmezdi. Bayram'ın iştahı da maşallah yerindeydi, sınıfın en obur ferdiydi. Bayram'ı gece kancık köpek avına seferber eden bacakarası fazlalığı üzerine epeyce gök gürlemiş olmalıki, maşallahı vardı yani. Takım taklavatının iriliği karşısında bayram gururlanır, banyo yapma esnasında çırıl çıplak ortada dolaşır, sallanan iri yarı meretini sınıfın sakinlerine teşhir ederdi.

Sınıfın en iri kafalısı, Bayram'ın hemşehrisi Mustafa'ydı. Mustafa'nın kafası gerçekten lengere benzerdi (büyük kaba lenger denir). Takım taklavat iriliği yönünden Bayram'ı arkadan izlerdi. Bayram kadar olmasa da, orasını teşhire Mustafa da meraklıydı. Ders yönünden hemşehrisine göre daha başarılı olan Mustafa, iyi futbol oynardı. Mustafa ile Bayram birbirinden kopmayan bir ikiliydi, örneğin

tuvalete bile birlikte giderlerdi. Tabii bu kopmaz beraberlik, gece kancık köpeğe gitme eyleminde de kendini gösterirdi.

Sınıfın en yobaz kafalısı, Kayseri'nin Tomarza kazasından gelen, sempatik öğrenci Durdu Serbest'le hemşehri olan sümüklü Ali Rıza'ydı (soyadı Güngör olabilir). Çok yağcı bir tipti. Bu yağcılığıyla ilk yıl beni etkileyip masa arkadaşım oldu. Öbür masa arkadaşım ise, sözlü sınav sırasında tanıştığım ve Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Küçük Söbeçimen (Kürt Söbeçimen) Köyü'nden kürt-alevi kökenli Hamza Kahraman'dı. Masaya oturuş şeklimiz şöyleydi: Ortada ben, solumuzda Ali Rıza, sağımda Hamza. Yazılılarda her ikisine yardım ederdim. Ders başarısı açısından Hamza ve Ali Rıza sınıfın orta düzey öğrencileri sayılıp kendi yağıyla kavrulurlardı. Gece kancık köpeğe gitme eyleminin başkahramanı, sümüklü olduğu orandan kat kat fazla yobaz olan bizim dini bütün Ali Rıza idi. Ballandıra ballandıra bu eylemini anlatırdı. İşin ilginç yanı, takım taklavat iriliği ve onu teşhir yönünden dindar Ali Rızamız, Bayram ve Mustafa'ya eşlik ederdi. Ali Rıza birkaç kez de hemşehrisi sempatik Durdu Serbest'i etkileyip kancık köpeklerle seks alemine sürükledi.

Ali Rıza sık sık kızılbaşlara küfrederdi. Tam bir alevi düşmanıydı. İliğine, hücre zerreciklerine dek bu düşmanlıkla yüklüydü. Kızılbaşlara sunturlu küfürleri savurduğu zaman müthiş mutlu olur, kendini tanrının en aziz kulu sayar, öbür dünyada cennetin kendisine garantilendiği hülyasına inanırdı. İşte böyleydi bizim sümüklü Ali Rıza. O berbat sümüğü bazen sofra başında beynime damlardı, yemek yiyemez olurdum. Birkaç kez rezil sümüğü yüzünden nerdeyse masada kusuyordum. Sarımtırak sümüğü, küfürlü ağzı kadar vücudu da berbattı. Teni çok pis kokuyordu.

Ali Rıza masada kızılbaşlara ana-avrat küfrederdi, yanıbaşındaki alevi kökenli ben ve Hamza kös kös dinler, sesimizi çıkarmazdık. Sınıfın öbür alevi kökenli iki öğrencisi Ali Altun (Sarız'ın Çağşak Köyü'nden) ve Ali Erdoğan (Sarız'ın Kırkısrak Köyü'nden) hiç değilse içinden homurdanırlardı. Ben ile Hamza pısırık ve korkaklığımızdan utana duralım, bu iki cesur arkadaş sürmekte olan rezalete daha fazla tahammül edemediler. Ali Altun küfürle karşılık verdi, delidolu Ali Erdoğan ise sümüklünün üstüne atıldı, millet araya girmeseydi pergeli saplardı vallahi.

Dini bütün Ali Rızamız bu olaydan sonra küfürlerini biraz azalttı. Lakin hiçbir zaman bu illetten vazgeçmedi. Çünkü sünni kökenli arkadaşların nerdeyse hepsi, Ali Rıza'nın, "Kızılbaşlar mum söndü

yapar, anne bacı tanımaz" safsatasına şu veya bu ölçüde inanırlardı. Bazıları küfür etmemekle birlikte Ali Rıza'nın kafasını taşırlardı. Örneğin, "Kedi Bıyıklı Bayro", "Lenger Kafalı Mustafa", "Bizon Halit" bu takımdandı ve maalesef daha başkaları da vardı. Abüzüttük'ümüzün alevilere ilişkin önyargısının zayıf olduğunu düşünüyorum. Sözgelimi sınıfın en kalender öğrencisi Osman Beyazıt da bu saçmalığa inanırdı. Fakat efendiliği ve yumuşaklığı nedeniyle alevilere hakaret etme kabalığına tevessül etmezdi. Durdu Serbest de Osman gibiydi. Bu arkadaşlar ve başkaları beşinci sınıfta ilerici düşünceye kaydıktan sonra alevilere ilişkin uydurulan saçmalıklarla ilintilerini tamamen kestiler. Sümüklü Ali Rıza ve onun kafasında olanlar, cesareti az önce belirttiğim ortamdan alıyorlardı.

Koyu müslüman Ali Rıza Kızılbaşların nezdinde dolaylı olarak bana küfrederdi, bense derslerde ona yardıma devam ederdim. Buna pısırık ve korkaklığın daniskası mı dersiniz, düpedüz enayilik mi dersiniz, bilemem. Ali Rıza'dan değil, tecrit olmaktan korkuyordum. Ali Rıza'ya karşı çıkarsam alevi olduğumu herkese duyurmuş olurum, burdan hareketle de sınıftaki tüm sünni kökenli arkadaşların açık ya da gizli horlamalarına maruz kalırım diye düşünüyordum. İşte bu endişe beni suskunluğa, olan hakaretleri sineye çekmeye itiyordu. Aynı şey Hamza Kahraman için de geçerliydi. Kısacası ben ile Hamza bu konuda sınıfta kaldık, Ali Erdoğan ile Ali Altun ise taktirname aldılar diyebilirim.

Galiba üçüncü sınıfta iken komşu bir sınıftan gelip bize katılan Yozgatlı Medet'i ihmal etmemek lazım. Eski müdürümüz Elhsan Bey'in (ki, o gitmiş, başka bir müdür gelmişti, bizler üçte iken) kel kafası hariç, bizim Medet, oransal boyut olarak biraz küçültülmüş bir İhsan Bey idi. Aynen İhsan Bey gibi sarışın, çakır gözlü, göbekli ve de tartık yanaklı. Saç biçiminde olduğu gibi seste de farklılık vardı. İhsan Bey'in sesi iri kalafatına uygun vaziyette yumuşak ve davudi tonda (kalın) idi. Medet'inki ise ince ve cırtlaktı. Medet süsüne püsüne çok düşkündü. Her zaman sakal tıraşı sinek kaydı, dalgalı saçı taze tıraşlı, taralı ve kızbakan ensesi pırıl pırıl, kolağzı ve yakası kolalı olan kar beyazı gömleği ütülü, ceket ve pantolonu pırıl pırıl ve tabii ütülü, boyalı ve bastıkça gırç gırç ses çıkaran simsiyah ayakkabıları. Medet'in pijama ve iç çamaşırı da elbisesine layık bir biçimdeydi, tertemiz ve ütülü. Tek bir öğün dahi diş fırçalamayı aksatmazdı.

Medet aklı başında oturaklı bir zattı. Okul kurallarına tam sadakatle uyardı. Mütalalarda gürültü olduğu zaman Medet'in ince sesi

çınlardı: "Yahu arkadaşlar sussaza" "Sussanıza" yerine "sussaza" derdi. Öbür konuşmaları yüksek türkçe ile (İstanbul türkçesi) uyumluluk içindeydi. Fakat bu uyarısı yöreselliğe kayıp kaba tabirle poku yiyordu. Evet, tombul Medetimiz de epeyce mutaasıptı. Herhangi bir arkadaşın kendince müslümanlığa ve de geleneğe ters bir hareketini gördüğünde, "ulan oğlum kızılbaş mısın" şeklindeki şakavari hareketini gümletirdi, ince sesli tombul Medet. Hangi biriyle baş geleceksin. Oturaklı Medet de boruya üflemekte, aynı telden çalmaktaydı. İşte alevi kökenlileri birbiriyle sımsıkı kenetlenmeye zorlayan neden. Nerdeyse günlük lakırdıya dönüşen aleviliğe, kızılbaşlığa hakaret tekerlemesi.

Gelelim kabadayı İlhami'ye. Bu efemiz Kayseri'nin Sarıoğlan kazasından gelmeydi. Sızan söylentiye göre küçükken annesini kaybetmiş, bu yüzden problemli büyümüş. İlhami asi ve şer bir tipti. Nerdeyse sınıfta herkesle takıştı. Orta boylu, ince, sarı tüylü, çilliydi. Bu endamıyla efelik taslıyordu. Tabii ki, İlhami'nin gözükaralığı vardı. Ama cesaretinin bir payını da, dördüncü sınıfta okumakta olan abisinin varlığından alırdı. Vallahi şerliği yüzünden hepimiz, o üflesen havaya uçar İlhami'den çekinir hale geldik. Elinden yaka silkiyoruz. Sümüklü Ali Rızamız, delidolu Ali Erdoğanımız, sınıfın en gözü kara genci Birsoy Karadumanımız İlhami'yle takıştılar, ama o bana mısın demedi, borusunu öttürmeye devam etti. İlhami cesurdu, kavgada atılgandı. Fakat onu dövebilecek epey arkadaş da sınıfta mevcuttu. Gel görki, herkes okul idaresinden çekinirdi. "Ya kavga yüzünden idare beni okuldan atarsa" korkusu vardı. İlhami ise demoklesin bu kılıcından korkmuyordu. Yaptığı kabadayılıkla tatmin olma zevki onun temel isteğiydi. Birkaç ay sonra İlhami'nin adı bir hırsızlık olayına karıştı. Disiplin Kurulu duruma el koydu, İlhami kısa sürede sepetlendi. Biz de böylece sınıf olarak rahat nefes aldık.

Vay vay vay! Sümüklü Ali Rıza'dan sonra anlatmam gereken mirim Ali Abek dalgınlığıma gelip geri sarktı. Neden Ali Rıza'dan sonra? Çünkü sınıfın iki numaralı yobazıydı da ondan. Hastalık derecesinde koyu bir Beşiktaş taraftarı ve de futbol meraklısı olan Ali Abek, Kayseri'nin Yahyalı kazasından gelmeydi. Anlattığına göre babası Yahyalı'da karakol bekçisi imiş. Gece asayiş nöbetlerinde sanırım Orhan Kemal'in Bekçi Murtaza'sı gibi çok düdük öttürmüş ve de Yedi Kocalı Hürmüz'deki Bekçi Bilo misali nüfus memurunun odununu kırmaktan Kaymakam çocuğunun bezini yıkamaya kadar uzanan önemli devlet işlerini canla başla omuzlamış olmalıki, kör-

lemesine vatanseverlik duygusuna oğlu Ali Abek'e iyi aşılamıştı. Yanısıra koyu bir yobazlığı da.

Ali Abek'le Ali Rıza birbirini pek sevmezdi. Ama nedense kızılbaşları horlama işinde ikisi hemencecik bütünleşiverirdi. Aynı yobaz kültürle beyinleri yıkanmıştı. Ülkenin neresinden gelirlerse gelsin, çaldıkları makam aynıydı: "Tüh oğlum sen kızılbaş mısın nesin.", "Ulan aslanım senin bu yaptığın rezillik ancak alevilerde olur.", "Kanını bilmem ne ettiğimin hergelesi, yüzdeyüz alevi kanı taşıyor", "Yoksa annene bir alevi mi atladı, sen böyle pezevenksin", "Sus ulan kızılbaş tohumu kırması". İşte Ali Abek ve yandaşlarının alevi (kızılbaş) kitlesine yaklaşımı böyleydi. Alevilerle ilgili hiçbir bilgileri yoktu. Sosyal çevrelerinden ya da cami imamından duydukları birkaç sloganımsı yalana sinek gibi yapışmışlardı. Örneğin, benim dönemi ele alalım. Bahsettiğim bu arkadaşlar beş yıl boyunca alevi kökenli arkadaşlarıyla iç içe yaşadılar, heran onları izleyebildiler. Yine de yaşadıkları gerçeğe itibar etmez, eski safsataya sarılırlardı. Buna mankafalılığın daniskası denir ancak.

Çok ilginç bir örnek vereceğim. Ali Abek'in sınıftaki en samimi arkadaşı, kürt-alevi kökenli Hamza Kahraman'dı. O güne dek Hamza'nın ayağına top değmemişti. Ali Abek'le olan samimiyetinden dolayı futbola bulaşıp başımıza oyuncu kesildi. Bu yetmezmiş gibi, koyu bir Beşiktaşlı oldu. Tüm bunlar Ali Abek'ten Hamza'ya geçen etkilerdir. Ali Abek de Hamza'sız yapamıyordu, onun arkadaşlığıyla kendini bulup mutlu oluyordu. Hamzalı süreci beş yıl yoğun yaşayan Ali Abek'in kızılbaşlık hakkındaki görüşünde bir milim oynama olmadı. "Yani pes doğrusu" diyesi geliyor insanın. Bu bir katır inadıdır, eşeklemesine gidiştir, örümcek kafalılıktır dersek Ali Abek'e hakaret olmaz, çünkü durumu başka sözlerle tanımlamak olanaksız.

Ali Abek'in yobazlığını burda noktalayıp bir başka özelliğine geçelim. Konuşurken ilk üç-dört sözcük duyulur bir sesle ağzından dökülürdü, geri kalanı mır mır mır şeklinde fısıltıya dönüşürdü. Ali Abek'in dudakları habire oynardı, ama ne dediği anlaşılmıyordu. Öğretmenler onu hep şöyle azarlıyordu: "Oğlum küçükle değil, büyük harflerle konuş, diyeceklerini içinde bırakma, döküver dışarı" Bu uyarı üzerine Ali Abek öten horoz gibi boğazını gererek, "öğretmenim yani demek istiyorum ki" derdi, ardından oynayan dudaklar mırmırlara dönüşen belirsiz sözcükler öğütmeye devam ederdi. Bu mırmır tarzıyla beyefendi zorunlu haller dışında yerinde oturmayı bilmez, hatipliğe soyunup konuşma arenasına çıkardı.

Şimdi değişik bir tip geliyor karşınıza. Sıradanlı Cafer Telli. Sıradan köyü Pazarören'in yaklaşık üç dört kilometre güneyindeydi. İki arkadaşımız bu köydendi: Cafer Telli, Gazi Kaymaz. Gazi kendi halinde biriydi, anlatılacak renkli bir yanını göremiyorum. Orta düzeyde bir başarıya sahipti, kırık not problemi yoktu.

Ve lakin Cafer Telli farklıydı. Sınıfın irilerindendi. Şakacı, tatlı bir arkadaştı. Fakat çok tembeldi. En az anladığı ders matematikti. Diğer yazılıları kopya aracılığıyla bir nebzecik de olsa götürebiliyordu. Fakat matematikte çakılıp kalıyordu. Yüzlerce matematik problemi vardı. Adamcağız hangi birinin kopyasını hazırlasındı... Olacak iş değildi.

Kayseri'nin Tomarza kazasından olan, davranış biçimleri yönüyle yarı-köylü sayılan, biraz da sakarlık ve sallapatilik taşıyan matematik öğretmenimiz Rasim Yılmaz, derste matematik formüllerini öğretirken "f"ye "ef" demiş diye, öğrenciler tarafından kendisine "Ef" lakabı takıldı. Rasim Bey ismi nerdeyse unutulur hale geldi. "Ef"in yazılısı var", "bugün Ef"in iki dersi var", "hiç sorma yahu, Ef'ten de kırık not aldık", vs. vs. Rasim Bey milletin dilinde böyle dolaşıyordu.

Cafer Telli nasıl ettiyse Rasim Bey'in gözünü korkuttu. Rasim Bey bizim sınıfa geldiği zaman ikili görev üstlenirdi. Bir, matematik dersini anlatmak; iki, fırsatçıklar yaratıp Cafer Telli'ye bol bol yağ yakmak. Epeyce şaban bir tipti. Öğretmenlik onurunu öğrencilerin gırgırından koruyacak kapasiteye sahip değildi. Sanırım okulda en çok hafife alman öğretmendi. Hanımı okul camiasında numunelikti. Pasaklı, giyinmesini bilmeyen, sıradan muhafazakar bir köylü kadını. Rasim Bey'in kendisi de pasaklıydı. Pantolon ve ceketi lekeli, ütüsüz, gömleği kirli, kıravatı buruşuk ve yana kaymış, ayakkabısı boyasız olurdu. Rasim Bey'in ilkokul çağındaki küçük iki oğlu vardı: Enver, Mustafa. Burunları sümüklü, ayakları yalın ve hatta büllügleri dışarda olacak vaziyette birer çalıya atmış gibi binip evlerinin etrafında koşarlardı. Öğretmen çocukları demeye bin şahit isterdi.

Bu yönüyle Rasim Bey'in durumu yürekler acısıydı. Fakat Cafer Telli yönüyle daha da feciydi. Her matematik yazılısı notlarının sınıfta okunması bir saat, bazen iki saat alırdı. Cafer'in notunun okunması Rasim Bey'e yarım saate malolurdu. Not okunması esnasında gerçekten iki aktörlü tiyatro oynanırdı. Baş aktör Rasim Bey'di. Cafer'e yağ yakışını çeşitli rollere büründürerek yapardı. Cafer Telli sanki asık suratlı kral, Rasim Bey de onu güldürüp eğlendirmek için binbir komiklik yapan hokkabaz. Abartmıyorum, gerçekten durum buna benzerlik arzediyordu.

Cafer'in okul numarası 846 idi. Sınıfın ilk numaralıları ufak tefek öğrencilerdi. Rasim Bey bunların notunu defterde okurken yalancıktan zehir-zemberek gibi sertleşirdi. Cafer'e yaklaştıkça yumuşayıp balmumuna dönerdi. Tabii ki hepsi rol icabı yapılırdı, taki Cafer Telli'nin asık yüzü gülümsemeyle gevşesin diye. Cafer keratası ise insafa gelmez, inadına asıklığını koyulaştırıp yüzünü mahkeme duvarına çevirirdi.

Cafer'e yaklaşınca Rasim Bey'in not okuyuşu aynen şöyle sürerdi: "844 Gazi Kaymaz. Geazi kaç bekliyorsun?" Gazi genellikle alabileceği tonu tahmin ederdi. "Yedi bekliyorum hocam". "Aferin Geazi, otur yedi". Ve zurnanın zart dediği deliğe gelinirdi, yani gösterinin en vayvaylı anına "Yahu şorda bir isim var, okuyamıyorum, kim bu acaba?" Son üç sözcük Rasim bey tatlı-sert bir tavır takınırdı. "Huımm, evet, 846 Ceefer Telli, Ceefer Telli." Gerilere doğru bir bakış fırlattıktan sonra, "var mı böyle biri bu sıfta yahu, her kimse ayağa kalksın bakalım" derdi. Son emir yine tatlı-sertti. Arkalardan Cafer Telli ağır bir çekimle ayağa kalkardı, elindeki pergeli masaya saplamayı ihmal etmezdi. "Kötü not verirsen seni böyle mıhlarım" ikazı bu hareketle Rasim Bey'e verilirdi. Rasim Bey sanki koca gövdeli Cafer'i yeni farketmiş gibi, "Haaa, demekki 846 Ceefer Telli sensin. Söyle Ceefer allah aşkına, kaç bekliyorsun?" "Vallahi hocam gecemi gündüzüme katıp bu yazılıya çalıştım. Bu sefer de bir beş almazsam, artık hiç alamam". Hepsi yalan, Cafer çalışmadan yazılıya girmiştir. Rasim Bey boynunu bükerdi: "Yapma Ceefer senin kağıdını tekrar tekrar inceledim, topladım, çıkarttım, çarptım, böldüm, kıyıda köşede not kırıntıları aradım, beş olur mu diye. Yok Ceefer yok, ne yapayım dört" Cafer, "olur mu hocam" der ama, sevinçten Çiftetelli oynamaya hazır. Çünkü birlik yazmıştır, korku belası Rasim Bey dört vermiştir. Bu tiyatronun seyircisi biz sınıf sakinleriydik. İsterdikki her gün bu tiyatro oynasın. Fakat bunun için Rasim Bey'in sürekli yazılı yapması gerekirdi. Bu da olanaksız bir şeydi. Çare yok, eldekiyle yetinecektik.

Kürt-alevi kökenli arkadaşlarımın cephesinde durum nedir, birkaç paragrafla değinelim. Kısa bir hatırlatma için bu üç arkadaşın Kayseri'nin Sarız kazasından geldiklerini belirtelim. Ali Erdoğan Kırkısraklı, Ali Altun Çağşaklı, Hamza Kahraman Küçük (Kürt) Söbeçimenli idiler.

Ali Erdoğan cesur, delidolu ve sekter bir kişiliğe sahipti. Çabuk sinirlenirdi ve hemencecik de dayılanırdı. Sürtüşmeleri sıkça kavgaya

dönüştürmeye, çelişmeleri şiddetle çözmeye eğilimliydi. Muhafazakar sünni kökenli arkadaşların en gıcık buldukları kızılbaş Ali Erdoğan'dı. Ali Erdoğan'ın başarı durumu orta düzeyin üst sınırında seyrederdi. Altı, yedi, bazen sekiz alırdı yazılılarda.

Üçüncü sınıfa dek Ali Erdoğan'ı rahatsız eden kişisel problemi, sünnetsiz oluşuydu. Bu durumu yalnızca biz alevi kökenliler bilirdik. Konuyu aramızda "Aile sırrı" gibi saklayıp dışarıya sızdırmadık. Birkaç kez Ali Erdoğan'la Ali Altun sürtüşmeye girdi, hatta bir keresinde sürtüşme kavgaya dönüştü, buna rağmen Ali Altun bu sırrı ifşa etmedi.

Biz dört kızılbaşın, kutsal alevi değerlere dayalı bir beraberliği vardı. Herbirimizin ayrı ayrı sünni kökenli çevre, dost ve arkadaşları bulunmaktaydı. Öte yandan zaman zaman birbirimizle hafif kırgınlıklara düşüp mesafeli durabiliyorduk. İlişkilerimiz ne olursa olsun duygusal dünyamızda bu birliğe karşı sorumluluk duyardık. Hem horlamaların baskısı, hem de alevi dinsel inanca karşı sorumluluk duygusu gibi iki temel etken bu beraberliğe önem vermeye bizi zorluyor, bir anlamda kutsal bir şeymişcesine algılamamıza neden oluyordu.

Ali Erdoğan'ın sünnetsizlik problemini dikkate alarak banyoda ya ben ya da öbür ikisinden biri bizim kabuklu efe ile birlikte yıkanırdı. Önümüzü kapatan peştemaller vardı. Ama belli olmazdı, tedbiri elden bırakmamak gerekirdi. Sezilmesi halinde biz kızılbaşlara bir de "Ermeni tohumu" horlamasının gelmesi görünen köy kadar ayan beyandı. Hani Ermeniler de sünnetsiz ya...

Üçüncü sınıfın şubat tatilinde okula döndüğümüzde, "neşeden ağzı kulaklarında" vaziyetiyle Ali Erdoğan'ı bulduk. Nedeni hemen anlaşıldı. Tatilde sünnet olmuş, çok şükür "ermenilikten" kurtulmuştu. Ali Erdoğan'da bir rahatlık oluşmuştu ki hiç sormayın. Banyoda malı meydana döküyordu. Yılların öcünü alırcasına. Eh, bizim deli dolu oğlanınki de irilikte fena sayılmazdı. Bayro sallar da bizimki niye yapmasın. O da başladı banyoda çırılçıplak dolaşmaya, taklavatının iriliğiyle erkeklik gösterisi yapmaya. Öbür üçümüz bayağı ferahladık. Çünkü Ali Erdoğan'ın sünnetle alınan bir kaç gramlık kabuğu bizim sırtımızda da kocaman bir yük oluvermişti.

Dördüncü sınıfa girişin ders yılı başlangıcında Pazaröreh'de bir araya geldiğimizde, Ali Erdoğan'ın yaz tatilinde gerçekleştirdiği bir kız kaçırma olayıyla yaşamına önemli bir yenilik kattığını öğrendik. Adamdaki hızlılığa bak. Kabuktan kurtulalı daha kaç ay olmuştu ki...

Gönlünü kazanarak nişanlı bir kızı kaçırmış, gerdeğe girip dünyanın en güzel nimetini tatmış, evlilik alemine postu sermişti. Meğer keratayı bir yıl öncesine kadar hareketsiz kılan tek şey, sünnetle bertaraf edilen o birkaç gramlık deri parçasıymış. Ali Erdoğan'la son buluşmamız Sarız çarşısında tesadüfen oldu. Ben yüksek öğretmen okulunda okumaktaydım, o ise ilkokul öğretmeni olmuştu. Hemen kolumdan tutup beni lokantaya soktu, lezzetli bir kurufasulye yemeği yedirdi. Israrla beni köyüne davet etti. Galiba zaman uygun değildi, Ali ile Kırkısrak'a gidemedim. Ali ile olan bu son buluşmamızın tarihi 67 ya da 68 yazıydı.

Ali Altun, dörtlü grubun en kısa boylusuydu. Sonradan büyüyüp beni geçti, o ayrı mesele. Çabuk kontak kurabilen, çevresinde olup bitene merak duyan, haksızlığa tepki gösteren, lafın altında kalmayan, biraz da iddiacı bir arkadaştı. Ali Altun'un ders durumu da Ali Erdoğan'ınkine yakındı. Lafın altında kalmama yönüyle muhafazakar kesimin antipatisini kazanmıştı. Fiyaka ve yakışıklılık kıyaslamasında sınıfın geneli için ortalarda, dörtlü grup için ise altta sayılırdı. Daha çok da saçı poku yiyordu. Meret bir türlü düzgün yatmaya gelmiyordu. Burun ve şivesiyle Ali kürtlüğünü hemen ele veriyordu. Şaka ve muhabbeti fena sayılmazdı.

Ali ile yıllar sonra Ankara'da karşılaştık. Kendisi Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okuyordu. Yıl 1975. Ben, politik faaliyet içinde yer almış, cezaevine girmiş ve de çıkmış, yine örgütsel çalışmayla meşgul bir konumdaydım. Ali ise ilkokul öğretmenliği yapmış, demokrat bir öğretmen olarak demokratik sürece kendi çapında katkılar sağlamış, son olarak yüksek tahsil yapma işini omuzlamış bir konumdaydı. Birkaç üniversiteli ile birlikte bir daire kiralamıştı. Ali'nin evine gidip çayını içmiş, yemeğini yemiştim. Ali kendini iyi yetiştirmişti, düşünsel olarak epey derinleşmişti. Öğrenciliği döneminde Ali ile bir kez daha Ankara'da görüştüm.

Zaman akıp 12 Eylül'ün döneminin başlarına geldi. 1981 yılının kış ayları. Askeri rejimin terörü dört nala sürmektedir. Malatya'nın Akçadağ kazasının Kürecik nahiyesinde Kayseri-Ankara istikametine giden otobüse bindim. Daha önceden biletim ayarlanmıştı. Koltuk numaram öne yakındı. Otobüse binerken yolculara kısa bir bakış attım. Biraz gerilerde Ali Altun gözüme çarptı. O da beni gördü. Bir saniyelik bir bakışla ikimiz hemen anlaştık. Tanışıklık vermeye gerek yoktu. Mimarsinan İlköğretmen Okulu hizasındaki lokantada otobüs mola verdi. İkimiz Pazarören'de iken kaç kez oraları dolaşmıştık. Ali

yavaş yavaş yanıma yaklaştı, selamlaştık, hal hatır sorduk birbirimize. Malatya Turan Emeksiz Lisesi'nde öğretmenmiş Ali. Bana birşey sormadı, zaten biliyordu konumumu. Parmağımdaki evlilik yüzüğünü görünce gülümsedi, "nikah sana yaramış maşallah, ense yanak konuşuyor yani" dedi. Gülüştük. Parmaklarına baktım,, yüzük yoktu. "Hala müzmin bekar mısın" dedim. "Evet" diye yanıtladı. "Bak, sen kendin diyorsun nikahta keramet var diye. Yeter tohumluğa kaçtığın, haydi davran artık" diyerek son esprimi patlattım. Esenlikler dileyerek birbirimizle vedalaştık, iki yabancı gibi Ankara'ya vardık. Ali Altun'la bu son görüşmemiz oldu.

İşte size sınıfın efendi, kalender, karınca incitmez bir kişisi daha: Hamza Kahraman. Osman Beyazıt'a benzerlik arzederdi Hamza. Onunkine yakın bir yumuşak kişiliğe sahipti. Hamza güçlü bir öğrenciydi. Kalafatı da fena sayılmazdı, sınıfın orta irilerindendi. Birkaç kişi hariç sınıfın öbür öğrencilerini tek tek dövecek kuvvete sahiptir. Ama kimseyle birgün dahi takışmadı. "Kızılbaşlara hakaret karşısında ben ile Hamza korkak davrandık" dedim daha önce. Burada bir parantez açmak istiyoum. İdarenin disiplin korkusu, kavgada rakipten dayak yiyebilirim endişesi benim için geçerliydi, bu nedenle pısırık davrandım. Beni suskunluğa iten özel bir neden de, derslerimin iyi olmasından dolayı öğretmenlerin gözüne girmiş olmam, bir kavga olayının bu konumumu sarsabilir endişesini taşımamdı. Tabiiki Hamza bir nebzecik kavgadan ürkmüş, ilaveten düşünemediğim özel nedenler yüzünden belki pasif kalmıştır. Ama onu genel olarak kavga dışı bırakan temel özelliği barışçılığı, efendiliği, karınca incitmezliğiydi. Bunu özellikle vurgulamak isterim. Yani sırf korktuğu çin değil, barışçıl olduğu için kavgaya girmezdi.

Hamza'nın ders durumu Ali Erdoğan'ınkiyle paralel giderdi. Orta düzeyin üst şeridi diyebiliriz. İkili üçlü sohbetlerde Hamza genellikle az konuşurdu, çoğunlukla dinlerdi. Sabırlıydı, en çok ben konuşayım diye bir derdi yoktu. Yumuşak yapısının günlük ilişkilere yansımasıydı bu. Koca beş yılımız birlikte geçti. Sınıf arkadaşlığının ötesinde masa arkadaşlığı yaptık. Bu uzun zaman sürecinde zerrecik niteliğinde dahi bir problemimiz olmadı. İlişkimiz hoşnutluk içinde geçti. Bunda başarının çoğu Hamza'ya aittir. Çünkü ilişkisi herkesle barışık oldu.

Dördüncü sınıfta iken Hamza'nın başını bir sevda sardı. Sınıf arkadaşımız Birsoy Karaduman'ın kız kardeşine fena tutuldu. Birsoy Pazarörenli'ydi, evleri okulun batı kapısı tarafındaydı. Hamza'nın

canciğer olduğu bir arkadaşı da Birsoy Karaduman'dı. Bu samimiyetten dolayı Birsoy, Hamza'yı evine davet etti, ailesiyle tanıştırdı. Gide gele bizim sessiz Hamza aşk oduna tutuldu. Tabii tek taraflı değil, kız da buna abayı yakmış. Birsoy'un kendisi ve ailesi işin farkındalar, ama hiç de rahatsız değiller. Cinsel açlık içinde kıvranan koca öğrenci kitlesi içinde bu tür haberler çabuk yayılırdı. Hamza'nın durumu sınıfça da malum hale geldi.

İşte bu noktadan sonra bizim dörtlü (kızılbaş) grupta ilginç bir gelişme oldu. Grubun üç üyesi (ben, Ali Altun, Ali Erdoğan) Hamza'nın durumundan rahatsızlık duyduk. Neden şu: Bir alevi bir sünniyle asla evlenemez. Evlenirse temiz alevilik özünü sünniliğin kötülükleriyle bozar. İçimizde en çok Ali Erdoğan Hamza işine karşı oldu. Çünkü en zındıkımız oydu. Üçümüz kendi aramızda konuştuk, Hamza'yı bu işten caydırmak için çaba gösterme kararı aldık. Hamza ile benim konuşmam kararlaştırıldı. Zira Hamza üzerinde saygınlığım vardı. Hamza ile konuştum, dilimin döndüğü kadar işin alevilik yönündeki sakıncasını anlattım. Hamza sonuna kadar dinledi, "ben kızı seviyorum" demekle yetindi.

Şimdiye dek sünni kökenlilerin yobazlığından dem vurdum. Al size alevi yobazlığı. Aynı kapıya çıkıyor. O seni horluyor, ama sen de onu horluyorsun. Evlilik olursa pis sünni temiz aleviyi kirletir. Mantığımız aynen böyle idi. Demekki güçlü taraf biz olmuş olsaydık, aynı haltı bizler de karıştırırdık. Horlama silahıyla sünni arkadaşlarımıza. Kerbela, İmam Hüseyin aşkına yaman saldırırdık. Adımı bildiğim kadar bunda eminim. Ne kadar hümanist olursa olsun ya da öyle olduğu iddia edilirse edilsin, mezhep ayrımcılığının yolu bu kapıya çıkar. Çünkü her zaman olaylara, kendisinin biricik iyi, kendi dışındakilerin tu kaka görüldüğü grup penceresiyle bakar. Bakış açısı bu olduktan sonra, taşıdığı hümanizm bu noktada tıkanır kalır. Hümanizm uygulaması, "tüm insanları eşit görme; din, mezhep, ulus, ırk farklılığı somudunda herhangi bir kesimi horlamama" olarak özetlenebilen evrensel ölçütle yapılırsa bir işe yarar, herkes bu süzülmüş insani değerin meyvesinden nasiplenir. Lakin grup penceresini kendine esas alan, yani kendisinin biricik iyi, öbürlerinin kötü olduğu şeklindeki ayrımcılıkla yola çıkan bir zihniyet dağarcığındaki hümanizmi ne derece adaletli dağıtır. Kendi penceresinden bakış kıstasından hareketle hoşlandıklarına bol kepçeyle verir, hoşlanmadıklarına ise zırnık koklatmaz. Görülüyor ki alevi hümanizmi, islam hümanizmi, hanefi hümanizmi ya da hıristiyan, musevi hü-

manizmi sorunun aşılmasına yetmiyor. Onların üstünde bir hümanizm olmalı. O da, az önce belirttiğim gibi hiç bir pencereye sıkışmayan, tüm insanlığa hitabeden evrensel hümanizmdir. İnsanları birbirinden ayıran, bazılarını diğerlerini horlamaya iten çitler karşısında tarafsız olmak, bu konumdaki ölçütlerle hümanizmi işletmek lazım. Aksi halde, herkesin dilinden düşürmediği bu insani değer sakatlanır gider.

Kendim için somut bir örnek vereyim. Birsoy Karaduman, sınıfta sevdiğim şeker arkadaşlarımdan biriydi. Cesur, mert, saygılı, arkadaş canlısı biri olarak tereddütsüz tanımlayabilirim. Birsoy bana karşı derin sevgi ve saygı beslerdi. Öbür iki Ali'ye karşı da iyi duygular taşırdı. Alevileri horlayıcı tek bir söz Birsoy'dan işitmedim. Peki ben Birsoy'dan ne kötülük gördüm ki onun kızkardeşinin Hamza'yı kirleteceğini iddia ediyorum. Ali Abek gibi ben de eşeklemesine gidiyorum. Demirel'n deyişiyle "va mı başka izah tarzı?". Yok işte. Çünkü alevilik penceresinden olaya bakıyordum. Birsoy'u seviyordum, zira çok iyi arkadaştır, o da beni seviyordu. Buraya kadar problem yok. Ama ne zaman "bir alevi sünniyle evlenemez" mezhep kıstası gündeme geldi, o şeker Birsoy birdenbire tu ka oluverdi. Tutarsızlığı ve de sakatlığı görüyorsunuz. Burada bir nokta merak konusu olsa gerek. Acaba Hamza Birsoy'un kızkardeşiyle evlendi mi? Bunu bilmiyorum. Belki onunla, belki de başkasıyla. Ola ki biz üç Ali'nin kafasındaki akrabalarının muhalefetine çarpıp istemeye istemeye o işten vazgeçmiştir. Bunlar olasılıklar. Fakat o anda Hamza bu kızı sevdi, alevilik normlarına aldırış etmedi, evlenebileceğini düşündü. Hamza'nın bu tavrı olumluydu, saygıya değerdi.

Sıra geldi olumlu tilere. Öncelik sırası, değerli arkadaşım Osman Beyazıt'a ait. Hayatta insan bu tip kişilerle sınırlı karşılaşır. Karşılaşanları ise şanslı olarak değerlendiriyorum. Osman Beyazıt'la arkadaşlık sürecim uzun bir zaman tüneli gibidir. 1961'de Pazarören'de başladı, 1971'de İstanbul Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda noktalandı. Koca on yıl. Anı dünyamın Osman'a ilişkin bu on yılın şeridinde onun güleç siması kıpırdıyor, yumuşak dilinden dökülen konuşmalar yankılanıyor. Şu dünyada Osman gibi süzülmüş bir insan tipiyle arkadaş olduğum için mutluyum. Melaikelerin varlığına inanmam, lakin Osman bir melaike idi. Osman'ın alevilere ilişkin önyargısı bana fazla batmamıştı. Kendisindeki yumuşaklık insana ferahlık veriyordu, kusurları bu yamaşaklığın içinde etkisizleşiyordu.

Osman da sınıfın uzun boyluları kategorisine girerdi. Bizon Halit kadar uzun, süslü Medet kadar kilolu değildi. İnce ve fidan gibiydi. Kilosu ve boyu birbirine denk geliyordu. Öğretmen okuluna geldiğinde evliydi. Köy zihniyeti ve aile etkisiyle küçük yaşta bekarlığa veda edip evlilik yükünü sırtlamıştı. Okuldaydı ama heran evini yaşıyordu. Eşini, bebek kızını, anne babayı düşünürdü. Bu durum karşısında Osman'ın ilkokul öğretmenliğiyle yetinmesi gerekirdi. Zira bekleyenleri çoktu. Ama o okumayı, tahsilini ilerletmeyi istiyordu. Bir yığın maddi, manevi zorluğu göze alarak yüksek öğretmen okulu şansını kullandı, lise öğretmeni oldu.

Osman utangaçtı, aynı zamanda heyecanlıydı. Derste bir şey söylemek için parmağını kaldırırken, öbür eli heyecandan titrerdi. Yüzünü ise utangaçlık alevi sarar, kızarıp hafif hafif terlemeye başlardı. Halbuki Osman bilgiliydi, öğretmenleri yanıtlamada bir sıkıntısı yoktu. O aşırı köylü mahçubiyeti yok mu, Osman'a sıkıntı çektiriyordu işte.

Osman'ın aşırı heyecanlanışıyla ilgili bir anım var ki, hiç unutamam. Sanırım üçüncü sınıftaydık. O yıl okulda çok geniş bir şekilde münazara müsabakaları düzenlendi. Kısaca şöyle: İki tez tespit edilir. Yarışan iki gruptan herbiri bu tezlerden birini alır. Her grup üç ya da dört sözcüden oluşur. Sözcülerden biri baş sözcü tayin edilir. Kitaplar karıştırılarak savunma metinleri hazırlanılır. Münazara günü iki grup okul kitlesinin önünde kıyasıya söz düellosuna girer. Bir nevi hatiplik yarışı ya da kısacası çene yarışı diyebiliriz. Amacı, öğretmen adaylarını şimdiden kitle önünde konuşmaya hazırlamaktır. Münazara olayının iyi anlaşılması için bir örnek verebiliriz. Konu: Ferdin biçimlenmesi. Tezler: 1) Ferdi genler biçimlendirir, 2) Ferdi sosyal çevre biçimlendirir.

Yanılmıyorsam 3/D ile 3/A karşı karşıya geldi. 3/D'nin sözcüleri ben, Osman Beyazıt, Ali Rıza Güngör (sümüklü), galiba Ali Erdoğan. Baş sözcümüz Ali Rıza olabilir. Münazara gecesi Osman'ı görmenizi isterdim. Sahnede biz ve rakip grup. Üstelik mikrofonla konuşuluyor. Aşırı heyecanından dolayı Osmanlı dördüncü (son) sözcü seçtik. O ana kadar toparlanır diye. Kötü yaptık tabii. İşkence bekleme olayına döndü. Nasıl ki psikolojik dünya açısından işkenceyi beklemek görmekten daha zor ise, Osman'ın heyecanı bakımından benzer durum oldu, beklemesi konuşmasından daha çileli geçti. Üçüncü sözcü konuştuğu sırada iki koluyla adeta masaya sarıldı. Heyecanı doruk noktasındaydı. Gövdesi, bizim alevi cemlerde zikire girenlerin gövdesi gibi zangır zangır tit-

riyordu. Baktım, Osman otuziki dişiyle inan olsun trampet çalıyordu. Elektrik işkencesinin insanı hoplatması gibi. heyecanı, oturduğu sandalyeden Osman'ı fırlatacak hale geldi. İki koluyla masaya sarılmasının nedeni, sandalyedeki oturuşunu sürdürmek içinmiş. Bir de ne görelim, masa da kayıp gitmekte. İnanınız abartmıyorum. Bu sırada Osman'ın heyecandan boğuk sesi kulağıma çarptı: "Kadan aliyim Ali, masayı tut, uçuyorum" Masanın ayağını bacaklarımın arasına aldım, dirseklerimle de bastırdım, kaymasını önledim.

Nihayet sıra Osman'a geldi. Sendeleyerek mikrofona gitti. Yüzünü şiddetli bir ateş bastı. Metin kağıdı Osman'ın elinde dansedercesine titredi durdu. Konuşmasını bitirdi geldi, lakin öbür dünyanın suyunu da içmiş oldu. Masaya geldiğinde yüzü kızarmış pancar gibiydi. Sıkılganlık ateşi her tarafını sarmıştı. Münazara bitene kadar Osman'ın heyecanı sürdü.

Olumlu örnek dedim, Osman'la başladım. Osman'dan önce anlatmış olduğum tiplerin sanki tümü olumsuz örnek kategorisine girerler. Bunu peşinen belirtmiş olayım. Hamza'nın gönül meselesinde ortaya çıkan alevilik inancımız temelindeki gericiliğimizi teşhir ederken zorunlu olarak Sarızlı üç arkadaşıma (yanısıra kendime) değinmiş oldum. Bunu böylece düzeltir, olumlu tipler bölümünde Sarızlı üç arkadaşımı tekrar anlatmayacağımı belirtir, ilaveten Abüzüttük, Birsoy Karaduman ve Cafer Telli'yi. Okur kitlesinin onları olumlu tipler olarak algılamasının önemini vurgulamak isterim.

Olumlu tipler sıralamasında iki numaraya acaba kim layıktır, Durdu mu, Yücel mi? Neyse Yücel diyeyim, ama Durdu da alınmasın, zaten üç numarayı ona tapulamış durumdayım.

Yücel'in lakabı Kabarta idi. Bizlerin kömünizmden öcü gibi korktuğu günlerde Yücel sol düşünceyi benimsemiş, kendini sosyalist ilan etmişti. Sosyalist diyorum, çünkü o da, Türkiye İşçi Partisi'nin "biz komünist değil, sosyalistiz" propagandasından etkilenip, komünizm ile sosyalizm arasına duvar çekmişti.

Yücel Kayseri'nin Pınarbaşı kzasındandı. Küçük yaşlarda annesini kaybedip öksüz kalmıştı. Ben birinci sınıfta iken Yücel üçte idi. Akrabam Hamdi Uçar'la birlikte üçüncü sınıfın A şubesindeydi. Hamdi'yi ziyaretimin daha başlarında Yücel'le tanışıp dost oldum. Yücel sempatikti, iyi özelliklere sahip bir insandı. Tek kusuru, tembel bir öğrenci oluşuydu. Sınıfları çift dikişle (iki yıl) geçtiği için, beşinci sınıfta buluştuk. Aynı sınıfa düşmemiz ikimiz için de sevindirici oldu.

Okulda şair öğrenciler vardı. Yücel bunlardan biriydi. Değişik devre ve sınıflara mensup öbür şair öğrencilerden anımsadıklarım şunlar: Orhan Aydemir (Yücel'in hemşehrisi ve can akadaşı), İhsan Hökelekli (Yozgatlı), Ahmet Telli (Hasanoğlan'dan sürgün geldi) ve adını anımsayamadığım bir başka Hasanoğlanlı sürgün. Ki, bu sürgünler sol düşünceliydiler. Nazım Hikmet'e hayran oldukları fısıltı gazetesiyle okulda yayılmıştı. İhsan Hökelekli'yi bilmem, fakat Orhan Aydemir sol düşünce sempatizanıydı. Aynen hemşehrisi Yücel (Kaparta) gibi. İhsan Hökelekli'nin ırkçı ya da dinci gerici olduğunu sanmıyorum, enazından liberal biri olması kuvvetle muhtemeldi. Veya o da ılıman sol eğilimliydi. Zira Hasanoğlanlı sürgünlerle az-çok sıkı fıkılığı vardı. Gerçekten İhsan Hökelekli sempatikti, oturaklı bir kişiliğe sahipti. Öğretmen ve öğrencisiyle tüm okul camiası kendisine sevgi ve saygı beslerdi. İhsan Hökelekli bana göre üst sınıflardaydı ve abi konumundaydı. Her karşılaşmamızda içtenlikle onu başımla selamlamışımdır, o da dostane bir gülümsemeyle selamıma karşılık vermişti. Böyle anlarda hem mutlu olmuşumdur, hem de İhsan Hökelekli gibi saygın, popüler biri tarafından önemsendiğim için gururlanmışımdır (yani birazcık kabarmışımdır).

Yücel'in ikinci popülerliği, tiyatro sanatına eğilimli olmasıydı. Okulun tiyatro kolunun aktif bir üyesiydi. Okulda saygı ve sevgiye layık olma bahtiyarlığı, yalnızca ders bakımından çalışkan öğrencilerin tekelinde değildi. Sanat popülerli öğrenciler de, yaşamın onur verici bu güzel meyvesinden hatırı sayılır düzeyde pay alırlardı. Örneğin, bundan önce sözünü ettiğim hemşehrim Fevzi Büyükkılıç başarılı olduğu için okulun saygın öğrencilerindendi. Fevzi'nin tersi kutbunda bulunan bizim Kabarta da (ki, tembeldi, sınıfları çift dikişle geçerdi) enazından onun kadar okul camiasının sevgi ve saygısına layık bir konumdaydı. Çünkü Yücel'in şairlik ve tiyatro sanatçılık vasıflı popülerliği, Fevzi Büyükkılıç'ın yüksek not alma popülerliğiyle arka plana itilmiyordu. Aynı şekilde müzik ve resim konusunda yetenekli olan öğrenciler de popülerlik ktegorisine dahil olup, saygı ve sevgiyi hak kazanırlardı. Ruhu gençleştiren bu nimetten belirli ölçüde iyi futbol ya da basketbol oynayan öğrenciler bile nasiplenirdi.

Okulda hiçbir tiyatro oyunu yoktu ki sergilensin, Yücel de bunun dışında kalsın. Benim dönemimde her yıl okulda sahneye konan tiyatro oyunlarının başrol aktörü Yücel'di. İşte böylesine yetenekliydi bizim Kabarto. Tiyatro aktörüydü, şairdi, şakacıydı, dost canlısıydı,

ondan öte ilerici düşünceye eğilimliydi. Yücel'in yazdığı şiirler duyguluydu ve fakat şiir okuyuşu daha da duyguluydu. Sesinin tonlaması, jest ve mimikleri estetik bir formla şiirdeki duyguyu kitlenin dinletisine mükemmel tarzda sunardı.

Yaşamda insanı mutlu eden etkenlerden biri de sevdiklerine iyilik sunmaktır. Beşinci sınıfta Yücel'e mütevazı bir iyiliğim oldu ve bu bana mutluluk verdi. Onu okuldan atılmaktan kurtardım. Sınıf arkadaşı olduğumuzda Yücel mutsuzdu. Beşinci sınıfta kalmıştı. Şayet ikinci yıl da kalırsa okuldan atılacaktı. Onunla birlikte oturmamı, yazılılarda kendisine yardım etmemi önerdi. Severek kabul ettim. Böylesine kritik bir anda ona yardım etmeyip de kime edecektim?! Herşeye layık bir dost, bir arkadaştı. Tek endişem, öğretmenlerin buna cgel olacağı noktasındaydı. Daha ilk yazılılarda endişemin yersizliği ortaya çıktı. Tüm öğretmenler bilerek bu duruma göz yumdu. Çünkü öğretmenlerin hepsi Yücel'i severdi. Eh, bana da gün doğdu. Kaygı ve telaşa kapılmadan yazılılarda Yücel'e desteğimi sunardım. Yazılı soruları farklı olurdu. Örneğin, bana A, ona B şıkkı çıkardı. Hem kendi sorularımı yanıtlardım, hem Yücelin'kini. Onun sorularının yanıtını ekstra kağıtlara yazıp önüne sürerdim. Tembel Kabarta bunları kendi el yazısıyla kağıda geçirmeyi bazen yetiştirmezdi, benim el yazmalı yaprakları kağıdına iliştirerek verirdi. Öğretmenler bu duruma da göz yumardı. Velhasıl Kabarta kopya patentli iyi bir dereceyle altıncı (son) sınıfa geçti. Son sınıfta ikiden fazla kalınsa bile okuldan uzaklaştırılma olmazdı. Yani anlayacağınız bizim Kabarta postu kurtardı. Öylesine güçlü bir moral kazandı ki, ben Çapa'da Hazırlık Lisesi'ni bitirirken, o da Pazaröreh'de tek dikişle altıncı sınıfı geçip mezun oldu. Kabartamızın hakkını yememek için, dört ve beşi çift dikişle geçtiğini, diğer dönemleri tek dikişle hallettiğini belirtelim.

Yücel ilkokul öğretmeni olduktan sonra bir görüşmemiz daha kısmet oldu. Yaz tatilinde Kayseri'deydim. 1969 olabilir. Nasıl haber aldığımı anımsamıyorum ama, Yücel'le buluştuk, betonu sulaması için kayınbabasının inşaatına gittik. Kabartamız evlenmişti. Zaten kerata hovardaydı. Girişkendi, popülerdi. Hiçbir zaman kız arkadaşsız kalmadı. Çoğumuz ancak rüyada kızlarla buluşurduk. Kabarta ise sahici zeminde bu işi yapardı. Okuldaki teberek kız öğrencilerden bir tanesi Kabarta'nın payına düşerdi. Bu yönden okulun şanslı erkek öğrencilerinden biriydi. Okuldaki teberekler kendisine sıkıcı gelmeye başladığı ya da elden uçup gittiği zaman bizim Kabarta Pınarbaşı ya da Kayseri'de gönlüne bir peri hemencecik buluverirdi. Benden kopya

kağıdı aşırdığı sıralarda Kayseri Kız Öğretmen Okulu'nun Nezahat isimli güzel öğrencisinin gönlünü fethetmişti bile. İşte bizim Kabarta bu güzel kız arkadaşıyla evlenmişti. Bir hayli uslanmıştı. Anlaşılan Nezahat hem onu etkilemiş, hem de ona çekidüzen vermişti. Kabartamız eşini seviyordu, mutluydu. Ne diyelim, darısı biz fukaralara... Bu buluşmamızda politik konulara da değindik. Ben o sırada milli demokratik devrim tezini savunuyordum. Yücel ise hala Türkiye İşçi Partisi çizgisinde seyrediyordu. Bu kısacık buluşmamızda siyasi tartışmayı fazla uzatmadık, birbirimize iyi dilekler dileyerek vedalaştık.

Ek bir parantezle mütevazı bir iyiliğime daha değinmiş olayım. Ve tabii bu iyilik de bana mutluluk verdi. Dördüncü sınıfa geçtiğimde, sınıf arkadaşı hanesine yeni biri daha eklendi. Bu, Sarıoğlanlı Mahmut'tu. Bu arkadaş sınıfta kalmıştı, durumu kritikti. Aynen Yücel gibi bu arkadaş da öksüzdü. Alevilik önyargısı olmakla birlikte temiz yürekli bir arkadaştı. Bu arkadaş boynunu bükerek benden yardım istedi. Kabul ettim. Bir masa geride ve arkamda oturdu. Yanımda ise Osman oturuyordu. Yazılılarda ben ve Osman'ın birbirine zaten gereksinimi olmazdı. Her birimiz masanın bir ucuna kayar, adeta birbirimize sırt çevirirdik. Yazılılarda alışverişe ihtiyaç duymadığımızı öğretmenler de bilirdi. O nedenle öğretmenler masamızı dikiz bile etmezdi. Bu durum, benim arkamdaki Mahmut'un ve Osman'ın arkasındaki vatandaşın işine yarıyordu. Velhasıl Mahmut yıl boyunca benden faydalandı, beşinci sınıfa geçmeyi başardı. Beşinci sınıfta Yücel gelince, Mahmut'un sorumluluğunu Osman'a devrettim. Osman'ın desteği sayesinde Mahmut beşi bitirip altıya geçti, Kabarta gibi postu kurtardı. Mahmut arkadaşımız bana ve Osman'a minnettarlık duygusunu defelarca dile getirmişti.

Evet, sıra geldi Durdu Serbest'e. Kayseri'nin Tomarza kazasından olan bu arkadaşım birinci sınıfta bıdırık bir şeydi. Ama aklı boyu gibi bıdırık değildi, onu sınıfın üç numaralı çalışkan öğrencisi konumuna yükseltecek erginlikteydi. Durdu zekiydi. Fazla ders çalışmazdı, lakin iyi not alırdı. Daha sonra serpilip boy attı, okulun yakışıklı öğrencilerinden biri haline geldi. Durdu, sınıfımızın, hatta okulun bir numaralı ressamıydı. Bu alanda müthiş yetenekliydi. Resim öğretmenleri bunu hemen farkettiler, Durdu'yu teşvik sağanağına tuttular. Kara kalemle portre çizmek, Durdu için bir tas su içmek kadar kolaydı. Birkaç kavisten bir portre yaratırdı. Durdu hepimizin portresini birkaç kez çizmişti. Kara kalemli ya da suluboyalı

manzara resimlerine insan bayılırdı. Daha sonra Durdu yağlı boya ile tablolar yapmaya başladı. Okulun yemekhanesine öğrencilere ve resim öğretmenlerine ait tablolar asılmıştı. Durdu'nun yaptığı tablonun estetiği bambaşkaydı.

Durdu bu başarısının mükafatını aldı. Üçüncü sınıfı bitirince resim kabiliyetinden dolayı İstanbul Ortaköy Öğretmen Okulu'na gönderildi. Bu okul, ortaokul mezunu öğrencileri alırdı, üç senelikti. Bu okulun bir benzeri de Ankara'da vardı. Bu iki okulda öbür derslerin yanısıra müzik ve resim dersleri oldukça yoğundu. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nün müzik ve resim bölümlerine daha kaliteli öğrenci yetiştirmek hedefleniyordu. Durdu'ya Ankara Gazi Eğitim'in resim bölümü kapısı aralanmıştı. Fakat o bu yolu izlemedi, bana göre hata yaptı. Osman, ben, Hüseyin Akpınar ve başka arkadaşlar İstanbul Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na gittiğimizde Durdu'yu karşımızda bulduk. O da Ortaköy Öğretmen Okulu'ndan Çapa'ya gönderilmişti. Durdu Fen Fakültesi'ni bitirip matematik öğretmeni oldu. Matematik öğretmenliğini resim öğretmenliğine tercih etti. Bence o güzelim yeteneğine yazık etti.

Durdu Çapa'da aktif bir solcu değildi. Ama Çapalı sol çevrenin bir elemanıydı. Aktif sollar, kendi deyimleriyle "devrimle nikahlanmıştı", gönül işiyle uğraşmak, gezmek-tozmak gibi yaşamsal alanlara rağbet etmezdi. Aktiflerin dışındaki sollar kendilerini bu nimetlerden mahrum komadılar. Bizim sol çevrenin bir kahveci takımı vardı. Durdu bu takımın önderiydi. Giyim kuşamlarına iyi bakarlardı. Bu takımın gönül işinde ne kadar mesafe kaıettiği konusunda ise bilgim yoktur. Okulun sol çevresini ilgilendiren önemli eylemlere Durdu ve takımı katılmıştır, bunu belirtmek isterim.

Pazaröreri İlköğretmen Okulu'nda sınıfımızın ikinci ressamı, Pazaröreri nahiyesine komşu bir köyden olan Mehmet isimli arkadaştı (soyadını anımsamıyorum). Sanatçı ruhlu insanlar genelde nazik, efendi olurlar. Mehmet arkadaşımız öyleydi. Resim kabiliyeti yönüyle bu arkadaş Durdu Serbest'ten daha geri olmasına karşın, bu yeteneğinin peşini bırakmadı. Mehmet Pazaröreri'den mezun olduktan sonra ilkokul öğretmenliğiyle yetinmedi. Ayrıntısını bilmiyorum. Dışardan Lise diploması mı aldı, üç yıllık bir Eğitim Enstitüsünü mü bitirdi, artık ne yaptıysa İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ne girmeyi başardı. Mehmet sık sık Çapa'ya gelip bizleri ziyaret ederdi. Daha da efendileşmiş, resim kültürü derinleşmişti. Ücret karşılığında genç bayanların resim atölyesinde

kendilerine modellik ettiğini, bazen bu işi çıplak vaziyette yaptığını anlatınca hem küçük dilimizi yuttuk, hem de niye yalan söyleyeyim ağzımızın suyu aktı. Bizler hayıflanırcasına "kadının tüm vücudunu, hele de orasını doyasıya seyrediyorsun kerata, işin iş vallahi, peki kardeşim bacak arasındaki küçük vatandaşın kudurup ayaklanmıyor mu" deyince, Mehmet kahkahayı bastı. Gülüşünün yarısı eminim köylü halimizeydi. "Yok yahu" dedi, "kadının orası, kulağı, sol el serçe parmağı ya da sağ ayak baş parmağı kadar beni ilgilendirir. O anda beni ve arkadaşlarımı ilgilendiren biricik husus, tüm vücut hatlarının eksiksiz ve canlı tarzda tuvale aktarılmasıdır". Mehmet'in bu sanatsal açıklamaları bir kulağımızdan girip diğerinden çıkıyordu. Beynimizin odak noktasına mıhlanan biricik şey ise çıplak modelin orasıydı.

Sınıfın iki numaralı uzun boylusu ve de en kalıplısı olan kalın dudaklı Kara Veli, yine Pazarören nahiyesine komşu bir başka köydendi. Sakin ve kalender bir arkadaştı. Osman'ın özelliklerine benzer bazı özellikler taşırdı. Ders durumu bakımından Veli orta halli sayılıp, kendi yağıyla kavrulur vaziyetteydi. Veli'yle iyi bir arkadaşlığım vardı, birbirimize sevgi ve saygı duyardık.

Sınıfın en iri kulaklı ferdi, Sarız'ın Çörekdere köyünden gelme Süleyman'dı. Her bir kulağı, küçük bir çocuğun ayağına denk gelen küçük bir çarık büyüklüğündeydi. Süleyman'ın notları üçle beş arasında oynardı, zar-zor sınıfı geçerdi. Sarız ve Pınarbaşı'nın türk köylerinden halk kendisini "Avşar" olarak nitelerdi. Kepçe kulaklı Süleyman avşardı. Süleyman'ın avşar hemşehrisi Muharrem ise Sarız'ın Damızlık köyünden gelmeydi. Muharrem azbuçuk göbekliydi, görünümüyle koyun tüccarını andırıyordu. Süleyman'dan biraz daha başarılı bir öğrenciydi.

Kayseri'nin Bünyan kazasının Dağıstan köyünden gelen Mithat Dağıstanlı hem çok gıdıklanırdı, hem de yılandan çok korkardı. Biri uzaktan işaret parmağını gıdıklama anlamında oynatmış olsa Mithat yerinden hoplardı. Mithat biraz kekemeydi. Böyle anlarda gıdıklanma telaşına düşer, kekelemesi daha da artardı. Arkadaşın biri, ince boncuktan örülme minnacık süs yılanını bir keresinde Mithat'ın üstüne attı. Hay atmaz olaydı. Çocuk korkudan nerdeyse cinnet geçiriyordu. Mithat çılgın gibi kendini sınıfın masa ve duvarlarına çarptı, sakatlanmaması büyük şanstı. Kendisini korkutan nesnenin boncuktan örülme bir süs yılanı olduğunu öğrendikten sonra bile Mithat bu el oyuncağına yaklaşmaya cesaret edemedi. Mithat'ın dersleri iyi sa-

yılırdı. Nitekim İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'na o da gönderildi. Ve fakat Mithat Çapa'da azılı bir dinci gerici oldu.

Sınıfın bir numaralı röntgencisi, Kırşehir'in Kaman ilçesinden gelme Kerim Sönmez'di. Kerim de giyim kuşamına dikkat eder, saçlarını sık sık tarardı. Bayan öğretmenlerin bacağını dikizlemek için Kerim sürekli pusuya yatar, amansızca fırsat kollardı. Bu iş için ayna bile kullanırdı. Örneğin, bayan öğretmenlerden birinin, kazara Kerim'in masasının yanında ayakta ders anlattığını düşünelim, küçük cep aynası öğretmenin bacağını ve hatta külotunu gösterecek tarzda Kerimvari bir hünerle alt tarafa konurdu. Kerim vasat bir arkadaştı. Fakat bu terbiyesizlik onu vasatlıktan koparıp altlara doğru kaydırıyordu.

Sınıf arkadaşlarım, yalnızca bu anlattıklarımdan ibaret değildir. Ama öbürlerini anlatıma konu edecek bir özellik anımsamıyorum. Şöyle diyebilirim: Anlatmadıklarım vasat insanlardı. Olumlu ya da olumsuz yanları fazla göze batmayan, normal bir tempoyla ders çalışıp mezuniyet tepesine zararsız halleriyle tırmanan tiplerdi.

15. sınıf arkadaşlarım dışındaki popüler tipler

Pazarören İlköğretmen Okulu çerçevesinde popülerlik sözcüğü ele alındığında birinci adımda derste başarılı ve sanat yetenekli, ikinci adımda spor yetenekli öğrenciler akla gelir. Ben birinci sınıfta iken dördüncü sınıfta birbiriyle kardeş iki hemşehrim vardı. Abi konumundaki bu iki hemşehriden büyüğün adı Fadıl, küçüğünkü Mehmet'ti. Benim nahiyem Bakırdağı'na komşu Punku köyündendiler. Aynen Fevzi Büyükkılıç gibi Mehmet de kendi döneminin süper zekalı öğrencisiydi. Son sınıfa geçişte okuldan tek öğrenci olarak Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderildi. Hazırlık Lisesi'ni Ankara'da başarıyla bitirdi. Devlet kesesinden Yüksek Öğretmen Okulu Yurdu'nda yatılı olarak Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde okuması gerekirken, Mehmet burayı yetersiz buldu, kendi parasıyla okumayı göze alarak Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne girdi. Mehmet'in burda başarıyla okuduğunu duyardım. Galiba mühendis oldu.

Kayseri'nin Sarız kazasına bağlı Kırkısrak köyünden üç süper zekalı kardeş vardı: Tacım, Şükrü, Yusuf Uzun. Ben Pazarören'e girmeden bir yıl önce Tacım Uzun, girdiğim yıl Şükrü Uzun, beşe girdiğimde ise küçük kardeş Yusuf Uzun Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderildi. Her üç kardeş, hemşehrim Mehmet'in yolunu izledi. Fen

Fakültesi'nde okuyup Lise öğretmeni olmayı yetersiz buldular. Kendi gücüyle okumayı göze alarak İstanbul Teknik Üniversitesi'ne girdiler. Burayı başarıyla bitirdiler. Tacım Elektrik Mühendisi, Şükrü İnşaat Mühendisi, Yusuf Makina Mühendisi oldu. Yine bilgim dahilinde Kırkısrak'tan Derviş Balcı, Bektaş Koca (soyadından emin değilim) benden bir devre önce, Çerkez Şahpaz benim devrede Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderildiler. Ama Uzun kardeşlerin başarı düzeyi bunlardan ilerdeydi. İstanbul'da Tacım ve Şükrü ile kısa bir tanışmam oldu.

Birinci sınıfta okuduğum yıl, 3'A'da Ramazan Avcı, 3/B'de de adını ve soyadını anımsayamadığım uzun boylu bir öğrenci kendi dönemlerinin başarılı öğrencileriydi. Bu ikisi, kendilerini geriden izleyen başka çalışkan öğrencilerle birlikte Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderildi. Daha sonraları duydumki, adını anımsayamadığım uzun boylu Avrupa'ya tahsile gönderilmiş. Benim üstümdeki ikinci sınıfın en başarılı öğrencisi tabii ki Yusuf Uzun'du. Az önce ondan sözettim.

Benim dönemimde epeyce başarılı öğrenci vardı. Yanılmıyorsam otuz civarında öğrenci Ankara, İstanbul ve İzmir Yüksek Öğretmen okullarına gönderildi. Bir numara Fevzi Büyükkılıç. Not yüksekliğine göre sıralarsak ben, Osman Beyazıt, öbür şubelerden Mustafa Yalçınkaya, Nabey Önder ve başkaları. Nabey Önder birden fazla yeteneğe sahip bir öğrenciydi. Çalışkanlığının yanısıra piyano çalar, güzel resim yapar ve folklor oynardı. Ayrıca çok da roman okurdu. Nabey, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda sosyal demokrat çizgiyi benimseyip Çapalı sosyal demokratların önderi drumuna geldi, 12 Mart cuntası döneminde bir süre cezaevinde yattı. Bu çok yönlü öğrenci Kayseri'nin Bünyan kazasındandı. Ayrıca Pazaröreh'de Fevzi Büyükkılıç"ın en samimi arkadaşı Nabey'di. Efendiliği ve çok yönlülüğüyle öğretmenler tarafından sevilirdi.

Sınıf değil ama devre arkadaşım Aydoğan Şahin'in unutmamam lazım. Birinci sınıftaki bıdırıklardan biri de, Sarız'ın Yalak nahiyesinden gelme Aydoğan Şahin'di. Aynı Durdu Serbest gibi bıdırıklığından umulmayan bir zeka fışkırırdı beyninden, hem ders başarmada hem de güzel resim yapmada popülerlik düzeyine çıkıverdi. Aydoğan'ın resim yapma yeteneğini derecelendirirsek, iki numara olarak Durdu'yu izler düzeydeydi diyebiliriz. Aydoğan da Durdu gibi maalesef bu yeteneğini ihmal etti. Yazık oldu bu güzelim kabiliyete. Aydoğan Pazaröreh'de bir sofra tablosu yapmıştı, bu tablo yemekhaneye asılmıştı. Dilimlenmiş karpuzu öylesine canlı yapmıştı ki, ye-

mekhaneye her girişimde bu tablo gözüme ilişir, kan kırmızısı karpuz ağzımı sulandırırdı. Aydoğan Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda hem teori hem pratik yönüyle tutarlı bir devrimci oldu. 12 Mart döneminde galiba aranır hale geldi. Okulu bıraktı, bir süre gizlendi, sonra da Mersin'de bir bakkal dükkanı açarak geçim derdine düştü. Sonraları Aydoğan'ın yaşantısı ne gibi süreçlerden geçti, bilmiyorum.

Tatlı ve sempatik devre arkadaşlarımdan biri de Sarızlı Hacı Zaralı'ydı. Hacı yakışıklıydı, bir o kadar da akıllı ve efendiydi. Şakadan bizlere "ulan kötü" diye hitabederdi. Bu esprisinden dolayı biz de ona "Kötü" lakabı taktık. Tabii kötü sıfatıyla alakası olmayan tertemiz bir iç dünyaya sahipti Hacı. Çapalılar kervanına o da katıldı, soluğu İstanbul'da aldı. Hacı Zaralı ve bir yıl sonra gelen hemşehrisi Mehmet Özdoğan ılıman solculardı. Askerlikten sonra kıvram Doğan Uçar'la birlikte Kayseri'de öğretmenlik yapan Hacı Zaralı'nın evine gittik. Sürpriz bir gidişti. Beni kapıda görür görmez "ulan kötü nerdesin" demeye başladı. Ben saç sakalı çoktan ağartmıştım. Lakin Hacı öyle gepegenç duruyordu maşallah. Eşiyle tanıştım ve de tatlı bir çocuğu vardı.

Gerçekten candan sevdiğim kalender devre arkadaşlarımdan biri Mustafa Yalçınkaya idi. Osman gibi temiz, karınca incitmez bir yapıya sahipti. Çapa'da yeniden bir araya geldiğim Pazarörenli devre arkadaşlarımdan biri de Mustafa Yalçınkaya oldu. Mustafa da Hacı gibi bizim sosyalist çevrenin bir ferdiydi. Mustafa daha Pazarören'de iken evlenmişti. Osman Beyazıt gibi onun mezuniyetini dört gözle bekleyen genç bir bayan geride bulunmaktaydı. Mustafa Çapa'da aynen Osman gibi ılıman bir solculukla yetindi, esas enerjisini biran önce mezun olma işine teksif etti. Ben 12 Mart döneminde kayıplarda iken, Mustafa abim birkaç aylığına Mersin'in Anamur kazasında çalışmış. Orada Lise öğretmenliği yapan Mustafa Yalçınkaya ile tesadüfen tanışmış. Arkadaşım Mustafa, abim Mustafa'ya büyük ikramlarda bulunmuş. Sık sık evine konuk etmiş, eşi ise abimin çamaşırlarını nerdeyse her hafta yıkamış. Tabii bu arada bolca beni konuşmuşlar. İkinci politik faaliyet dönemimde Güney'de çalışırken, Mersin'de öğretmenlik yapan Mustafa Yalçınkaya'nın evine birkaç gün konuk oldum. Mustafa TKP (Türkiye Komünist Partisi) çizgisine (Sovyetçi) sempati duyuyordu. Bense Maocuydum. Bu tezatlık, kısa süreli beraberliğimizde olumsuzluk yaratmadı. Ayrılış o ayrılış, bir daha görüşemedik.

Bir paragrafla devre arkadaşım, ondan öte politik arkaaşım Hüseyin Akpınar'dan sözetmek istiyorum. Bir paragraf diyorum, çünkü anıların politik kısmında Hüseyin'den epeyce sözetmem gerekecek.

Bu ilk paragraf sadece onu kısa bir tanıtma niteliği taşıyacak, o kadar. Ayrıca bu kısmın bir sonraki bölümü olan "Yüksek Öğretmen Okulu Yıllarım"da da Hüseyin'den sözedeceğim. Hüseyin, sınıf akadaşım Ali Altun gibi Kayseri'nin Sarız kazasına bağlı Çağşak köyünden gelmeydi. Pazaröreh'deki ilk yılın ilk aylarında birkaç kez Ali Altun, Hüseyin, ben bir araya gelip sohbet ettik. O sohbetlerden Hüseyin'le ilgili aklımda kalan tek şey belden aşağı ucuz şakalar yapması, bunlara gülen Ali Altun'dan daha fazla kendisinin gülmesiydi. Fakat bu sulu oğlan süreç içinde hızla değişti, ağır, oturaklı, akıllı bir öğrenci oluverdi. O eski ucuz şakaların kenarından bile geçmiyordu artık. Derken birlikte İstanbul Çapa'sına uzanıverdik. Orada mükemmel şekilde kaynaştık. Aynen Aydoğan gibi Hüseyin de bizim Çapalı sosyalist çevrenin tutarl bir elemanı oldu. Hüseyin'in devrimci sürece asıl katkısı öğretmenliği döneminde gerçekleşti. 12 Eylül Cuntası döneminde içeri girdi, ağır işkenceler gördü. Cezaevinde yattı, çıktıktan sonra da açığa alındı. Daha sonraki gelişmeler sonucunda yeniden öğretmenlik mesleğine döndü. Şimdi İstanbul'da yaşamaktadır. Hüseyin, tutarlı bir demokrat olmanın ötesinde kaliteli bir öğretmen ve kültürlü bir insandır. O sulu küçük öğrenciden böyle bir tip çıksın... Yaşamsal sürecin karmaşık ve sürprizli gelişimine akıl erdirmek kolay değil. Dediğim gibi bu yalnızca kısa bir tanıtma. İlerde Hüseyin'le sık sık buluşmanız olacaktır.

Gelelim popüler öğrencilerden biri olan Ali Rıza Binboğa'ya. Ali Rıza Kayseri'nin Sarız kazasına bağlı Ördekli köyündendir. Ördekli, Koçgiri kökenli bir kürt-alevi köydür. Ali Rıza'nın aile kökeni ise bizim köyün kurucusu Dursun Ağa'ya kadar uzanır. Hem devre olarak ilerde, hem de yaşça büyük olmam hasebiyle Ali Rıza için abilik konumundaydım. Ailesinden kopup Pazaröreh'e adım atan bu yoksul köylü çocuğunu bir iki sözcükle tanımlayacak olursam, zeki, sempatik, güzel huylu ve de çekici bir öğrenciydi diyebilirim. Ali Rıza ders yönüyle başarılıydı. Fakat onun popüler olmasına neden olan asıl özelliği müziğe yatkınlığıydı. Pazaröreh yıllarımda müzik öğretmenlerinin üstünde en çok durdukları müzik yetenekli öğrenci Ali Rıza oldu. Yeteneği müzik öğretmenleri tarafından keşfedildiğinden, piyano öğrenmesi için adeta okulun müzik salonuna hapsedildi. Ali Rıza'nın öğrenim hattı belirlenmişti. Üç yıl içinde piyanoda ilerleme kaydedip, müzik ağırlıklı üç yıllık Ankara Öğretmen Okulu'na gidecek, buradan da Ankara Gazi Eğitim'in müzik bölümüne devam edip kaliteli bir müzik öğretmeni olacak.

Öngörülen planın ilk adımları atıldı. İlk başlangıç için Ali Rıza piyanoda epeyce ilerleme kaydetti ve nihayet Ankara'ya uğurlandı. Ali Rıza için sevinç ve hüzün bir aradaydı. Bizlerden koptuğu için hüzünlüydü. Yeni bir ufka yöneldiği için sevinçliydi. Aradan birkaç yıl geçti. Devremden bazı arkadaşlarla birlikte İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderildik. Bir yıl sonra Ali Rıza'da çıkageldi İstanbul'a. Dersleri iyi olduğundan Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderilme şansı doğmuş, o da bu şansını kullanmış. Aynen Durdu Serbest gibi. Birkaç yıllık ayrılıktan sonra yine bir araya geldik. Ali Rıza'nın müzik bölümünden kopmasına gönlüm razı gelmedi doğrusu. Ama o yeni bir amacın peşindeydi. Gazi Eğitim'i değil, bir fakültede okuyup üniversiteyi bitirmek istiyordu. Yoksul bir aileden geldiği için para getiren bir mesleği tercih ediyordu. Ali Rıza Çapa Hazırlık Lisesi'ni bitirdi, İstanbul Teknik Üniversitesi sınavına girdi ve kazandı. Aslında onun, yatılılık kapsamını temel alan seyir içinde İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde okuması gerekirdi. Lakin o yatılılık hakkından feragat etti, artı, devlete borç ödeme yükümlülüğünü üstlendi, Teknik Üniversite'de okuyup mühendis olmayı kafasına koydu. Ve bunu da başardı Ali Rıza.

Ali Rıza'nın artık müzikle buluşmayacağını sanıyorduk. Öyle olmadı. Teknik Üniversite'nin ağır öğrenim sürecini yaşarken, ikincil derecede müzikle uğraşısını sürdürdü. Piyanoya verdiği bunca emek boşa mı gidecekti?! İyi de yaptı. Ve daha sonraki yıllarda Ali Rıza'yı müzik alanında, hatta bir iki filmle sinema alanında görmeye başladık. "Yarınlar" şarkısıyla atılım yaptı, ismini duyurmayı başardı. Ali Rıza müzik alanında birkaç yeteneği bir arada sergileyen bir sanatçı: Söz yazar, beste yapar, piyano çalar ve güzel sesiyle şarkıyı icra eder. Bunlar bildiklerim. Kimbilir daha bilmediklerimden neler var neler... Mühendislik ve kültürel birikimi de cabadan.

Peki, bu yetenekli Ali Rıza'nın politik yanı ne alemdeydi? Merak konusu değil mi? Ali Rıza Ankara'dan İstanbul Çapa'ya geldiğinde sosyalist düşünceyi benimsemiş vaziyetteydi. Çapa günlerinde belki yeterince pratiğin içine girmedi. Ama teorik olarak iyi bir konumdaydı. Teknik Üniversite'ye girdikten sonra devrimci öğrenci eylemine daha duyarlı oldu, teorik öngörüsünü de derinleştirdi. Daha sonraki yıllarda müzik, sinema gibi sanatsal alanların içine girdi, yepyeni sosyal çevreler edindi. Bir kere bu alanlarda eski kalıp ve biçimlerle hareket etmesi olanaksız. Ben de dahil onun eski solcu arkadaşları dogmatik bir ölçütle değerlendirme yaptı. Ali Rıza'nın

liberalleştiği (yani burjuvalaştığı) sonucuna vardık. Uzun yıllardır Ali Rıza'dan kopuğum. Kendisinin düşün dünyası ne alemde bilmiyorum. Bana göre eski bir dar kalıpla insanları değerlendirme dönemi sona ermiştir. Ama ben onun evrensel kültür birikimine sahip bir demokrat olduğu kanısındayım. Bu kanımdan yola çıkarak ona saygı ve sevgimi sürdürüyorum. Onu anımsadıkça Pazaröreni'deki küçük Ali Rıza, Çapa ve Teknikteki Üniversiteli Ali Rıza'yla özdeşleştirmekten de kendimi alamıyorum.

Ali Rıza Binboğa ile devre arkadaşı olan gurbetçi Hüseyin amcamın oğlu Mahmut Taşkın aklıma geldi, ama anlatacak birşey bulamıyorum. Popülerliği yoktu. Akraba diye de torpil geçemem ya. Bu amcamın erkek evlatlarından büyük oğlu Kazım abi hariç, öbürleri şu veya bu ölçüde övüngeçtirler. Amcaoğlu Mahmut böyle bir özelliğe sahiptir. Mahmut Pazaröreni'de futbola tutkundu. Anımsadığım kadarıyla oyun yeteneği merakı kadar güçlü değildi. Yanılabilirim, emmioğlu hakkının yenildiğini ileri sürebilir. Mahmut'un futbola tutkunluğunu şurdan biliyorum: Saha kenarında seyirci olarak futbol oyununu izlerken kendini oyunun heyecanına kaptırır, sanki o anda topun peşinde o imişcesine ayak, kafa ve vücudunu vuruş pozisyonu içine sokup hareket ettirirdi. Galiba benim amcaoğlunun asıl kıvrak futbolu bu seyircilik haliyle sergilenirdi.

Ama öbür akraba Hamdi Uçar için birkaç paragraf karalamam lazım. En başta onun resim yeteneği buna hak kazanmıştır. Benim acizane değerlendirmeme göre Hamdi'nin resim yeteneği Durdu ve Aydoğan'ınkinin gerisindeydi. Bu kıyaslamanın dışında ele alındığında Hamdi'nin yeteneği göz doldurur bir düzeydeydi. Yemekhaneye asılan tablolarda Hamdi'nin de imzası vardı. Yani Hamdi hakkını vererek bu yeteneğini değerlendirseydi bir resim öğretmeni, onun ötesinde bir ressam olmaması için bir neden yoktu. Sebep ne olursa olsun ortadaki gerçek şu: Hamdi bu değerli yeteneğini ihmal etti, ilkokul öğretmenliğiyle enerjisini harcadı.

Pazaröreni'de Hamdi'nin tipik bir sevdalanma olayı olmuştu, anlatmaya değer buluyorum. Okuldaki teberek kızlardan zaman zaman söz etmişimdir. Ziyaretin toprağına teberek denir bizim oralarda. Hem kutsaldır, hem de miktarı azdır, kolay kolay ele geçmez. Sayılarının az oluşu, bu azlık yüzünden erkek öğrenci yığını içinde değerlenişi noktasından yola çıkarak kız öğrencilere teberek dedim. İşte bu tebereklerden biri de, göbekli ambar memurunun kızı Koca Hatun'du. Hatun etli, butlu, iri bir kızdı. Koca (yani iri) Hatun ni-

telemesi, bu fiziksel özelliğinin yüzü suyu hürmetine kendisine bahşedilmişti. Hatun epeyce de çirkindi. Bizim Hamdi ise tam tersi bir durumdaydı. Hatun'a göre ufak tepek kalırdı bir, yakışıklı bir delikanlıydı iki. İşte bizim Hamdi günün birinde Koca Hatun'a sırılsıklam aşık oldu. Bu gönül yarasını bana da açtı. "Yahu Hamdi bula bula o çirkin kızı mı buldun" dedimse de laf anlatamadım. Ne demişler, "gönül kimi severse güzel odur" Hamdi'ninki de o hesap. Çirkin mirkin, Koca Hatun'a gönlünü kaptırmış bir kere. Hamdi, aşkının karşılıksız kalmayacağından umutlu, çünkü Koca Hatun kendisine göz süzüp duruyormuş.

Nihayet sevdalı Hamdi'miz bir gün fırsatı yakalayıvermiş. Okulun revirinde kimsecikler yokmuş, Koca Hatun'la başbaşa kalmış. Bizimki kendinden emin ve sabırsız. Kızı öpmeye yeltenmiş. İşte ne olmuşsa o anda olmuş. Koca Hatun, Hamdi'nin öpme girişimini güçlü bir bilek hareketiyle önleyivermiş. Hamdi zorlamış, nafile. hatun'un kolları demir gibi. Hamdi'yi bir santim dahi kendine yaklaştırmamış. Hamdi yenik ve ezik bir halde öpme girişiminden vazgeçmiş. Bu yenilginin akabinde Hamdi'yi görmeliydiniz. Koca Hatun'a çok öfkelenmişti. Günlerdir yüreğini harlayan sevdayı bir yana atıp onur derdine düşmüştü. Hani üzücü de olsa bir kızdan olumsuz yanıt almak katlanılır şey de, bileğine çarpılıp yenik düşmek olur şey değil. Ne demek efendim, erkeğin fizik gücü kadının fizik gücüne yenilsin. Serde erkeklik var yahu, çekilir mi bu dert?! İşte bizim Hamdi'nin onurunu yaralayan husus. Koca Hatun'dan yediği bu vurgunu bana anlatırken Hamdi, hala darmadağınıktı. "Yahu Hamdi gücün yetmedi mi Hatun'a" dedim. Demez olaydım. Hamdi öfke karışımlı bir içlilikle içini çekti. "Yahu Ali kardeşim sen ne diyorsun! Biraz daha zorlasaydım beni katlar ezerdi be! Kızdaki kol değil demir kıskaç sanki. Güç yettirmek mümkün mü? Arkadaş aklım almıyor bu işi bir türlü. O ne güçtü beee!... Kendimi sinek gibi hissettim. Tüh be nerden bulaştık bu işe" Zaman en iyi ilaçtır, insana herşeyi unutturur. Hamdi bir süre yaralı onurunun sızımlarını hissetti, sonra yarası kabuk bağlayıp iyileşti, Koca Hatun sayfası da bu şekilde kapanmış oldu.

Hamdi'nin samimiyetine ve hoşgörüsüne sığınarak özel yaşamını biraz daha didiklemek istiyorum. Çoğu insan şıpsevdi oluyor. Sadakatlık zırhına sığınıp bu özelliği hemen olumsuz görmemek lazım. Örneğin, şıpsevdi bir gönlü sevda zengini bir mekan olarak değerlendiremez miyiz? Birçok sevdaya kucak açan duygudan bir köşk

gibi. Tek bir sevdaya bağlanıp içe kapanmak aşk tutuculuğu sayılmaz mı? Bu kısacık felsefi girişten sonra sözü Hamdi'ye getirelim. Evet, bizim Hamdi de şıpsevdiler kategorisine girebilir. Eşi Şirin'i de öyle şıp diye sevmişti. Hamdi son sınıfta iken bu olmuştu. Resim için belli idealler taşıyordu. Fakat Şirin'e yaman vurulmuştu, mezun olup onunla evlenmenin dışında başka birşey düşünemiyordu. O dönemde Hamdi'nin ailesi Sarız'ın içinde, Şirin'in ailesi Sarız'ın İncemağara köyünde ikamet etmekteydi. Hamdi bir vesileyle Şirin gile uğramış ve hemen sevda ateşi gönül bacasını sarmış. Şirin'i beğenmiş, güzel bulmuş ve lakin hazırladığı salataya iyice bayılmış. Şirin salata yiyeceklerini güzelcesine dilimlemiş, tabağa hoş bir şekilde dizmiş, verdiği lezzet ise cabadan. Hamdi ressam. Bu estetikten bir hayli etkilenmiş. Okulda sevdalı iç çekişlerle bunları bana anlattı. Hamdi mezun oldu, Şirin'le evlendi. geçim derdine düştü, çoluk çocuğa karıştı, resim olayına bir daha eğilemedi. Hamdi, alevi bilgini Cafer amcanın damadı, halk ozanı Aşık Nesimi Çimen'in bacanağıdır.

Yüksek Öğretmen Okulu'nda okuduğum yıllarda bir kez Ankara'da Hamdi ile kısa bir görüşmem oldu. Şirin'i o zaman tanıdım. Bir kız bebekleri vardı. Birlikte biraz dolaşıp sohbet ettik. Okul arkadaşı Kambur Osman Ankara'da yüksek tahsil yapıyormuş, çok güzel bir üniversiteli kızla nişanlanmış. Bizim oğlan kafayı buna takmıştı. Kambur Osman'ın öylesine güzel bir kızla nişanlanmasına gönlü elvermiyor, neden öyle bir güzelin kendisine kısmet olmadığına hayıflanıp duruyordu.

Hayat yıllar sonra bizi İzmir'de tekrar buluşturdu. Yıl 1979. Örgütsel görev nedeniyle İzmir'e gönderildim. O sırada Hamdi İzmir'in içinde ilkokul öğretmenliği yapmaktaydı. Görüştük. Üç çocuk babası olmuştu. Sol düşünce eğilimli demokrat bir öğretmendi. sık sık gidip Hamdi'de kalırdım o zamanlar. Bazen eşine takılır, "bir salatayla aklımı çeldin" esprisini yapardı. 12 Eylül'de Hamdi gözaltına alındı, iki üç hafta sonra polis tarafından serbest bırakıldı. Askerlik sonrasında İzmir'e gittim, yine Hamdi'lere konuk oldum. Ekonomik yükü ağırlaşmıştı Hamdi'nin. İki kız yüksek tahsil yapıyordu, oğlan ise lisede okuyordu. Ben kopup Avrupa'ya geldim, birbirimizden uzaklaştık. İzine gidip gelenler kanalıyla karşılıklı olarak birbirimize selam iletiyoruz. İşte böyle benimle Hamdi'nin ortak serüveni.

Hamdi beşinci, ben üçüncü sınıfta iken (1963-64 ders yılı) Sivas Yıldızeli İlköğretmen Okulu'ndan Pazarören'e bir sürgün öğrenci

geldi. Gelen, Hamdi'nin devresindeydi. Hemencecik Hamdi ile haşırneşir oldu. Bu hızlı samimiyetin nedeni anlaşıldı. Yeni gelen öğrenci Sivas'ın Gürün kazasından olup türk-alevi kökenliydi. Ben de bu sürgünle tanıştım ve bu tanışma uzun bir sürece yayılıp gitti. Evet, bu yeni dost Salman Kaya idi. Hamdi, Salman'ın hem zeki hem de cesur olduğunu söyledi. Her iki tespit de doğruydu. Başarısından dolayı Salman İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderildi. İki yıl sonra aynı okula ben gönderildim, ikinci kez okul arkadaşlığı temelinde Salman'la buluştum. Çapa'nın sol eğilimlileri arasında bir toparlanma oldu. Bu dönemin başlarında Salman sosyal demokrat eğilimliydi, hepimizle dost olmasına rağmen bizim sosyalist çevrenin içine girmedi. Bazı gelişmeler, Salman'ın sosyal demokratlığa veda edip sosyalist çevrenin içine girmesine neden oldu. İlerde Salman'dan sözedeceğim. Salman cesur, gözükara bir insandı. Harika dövüşürdü. Rakip kavgacının ağız ve burnu Salman'ın sert kafasıyla buluştuğu an kavga bitmiş demektir, çünkü karşıdakinin yüzü hoşnut olmuştur. Salman, koç tutan camız gibi gerilip, çift yataklı demir ranzaya kafayı vururdu, ranza bir kaç santim öteye kayardı. Bana birşey olmuş mudur diye ranza kaygılansın, çünkü Salman sapasağlam. Kütürdeyen kafada ne bir sıyrık ne de bir şişme.

Salman sosyal demokratken bizleri maceracı görüyordu. Toplumsal (kollektif) mülkiyete ise aklı hiç yatmıyordu. İbrahim Kaypakkaya ile yaptığı kısa dostane tartışmalarda hep bakkal örneğini verir, "yahu gülüm yani ne demek, adamın malını mülkünü elinden al, başkasına bedavaya ver, olacak iş mi bu" derdi. Deniz Gezmiş'le yaptığı tartışmalarda da hep bakkal örneğine sarılırmış Salman. Deniz'in bu örneğe kafası bozulmuş, "yahu Salman bakkal çakkalla işimiz yok, siyasi tartışma yapıyoruz, bırak bu antika örneği" deyip Salman'a çıkışmış. Neyse, Salman sosyalist oldu, bakkal örneğini tarihe gömdü, İstanbul Dev-Genç'in aranır militanı haline geldi. Görüş ayrılıkları gündeme geldi, İbo Beyaz Aydınlıkçı, Salman Kırmızı Aydınlıkçı oldu. Sosyal demokratken İbo'yu maceracı gören Salman, bu kez onu ve çevresini pasifist olarak değerlendirdi. İbo da Salmın'ı ve onun gibi düşünenleri maceracı diye eleştirdi. Bu çalkantılar içinde zaman ilerledi, 12 Mart Cuntası geldi. Yakalanmalar, illegal hayat derken milletin her biri bir tarafa savruldu. Salman zaten 12 Mart Cuntası gelmeden içeriye girmişti. Bir iki yıl sonra ben de yakalandım, bu kez Salman'la içerde buluştum. Değişik mekanlı buluşmalar bu şekilde birbirini izledi.

Pazarören'deki popüler öğrenci tipleri konusu sona yaklaşmış bulunmaktadır. Kalburüstü ve de negatif tipler olarak verdiğim kalburaltı zatlar bunlardan ibaret değildir. Koca okulda daha neler var neler. Azçok özelliklerini tanıma fırsatı bulduğum kişileri anlattım. Aradan yıllar geçti, bazılarını unutmuş, bazılarını da yeterince anlatamamışımdır, bu doğal sayılmalı.

Ben birinci ve ikinci sınıfta okurken üst sınıflarda müzik kabiliyetli epey öğrenci vardı. Özellikle sanat müziğinde. Güzel şarkı okuyan, mükemmel keman çalan yetenekleri dinlemek büyük zevkti. Saz çalan öğrenciler de vardı. Mandolin çalmak zaten yaygındı. Sonradan flüt çalma işinde de belli bir gelişme oldu. Şiir, resim ve tiyatro alanındaki yeteneklerden epeyce sözettim. İyi futbol, basketbol, voleybol oynayan öğrenciler mevcuttu. Üst sınıflardan Yılmaz ve Yaşar isimli öğrenciler güzel futbol oynarlardı. İsyancı sınıf davasında Yılmaz başka yere sürgün edildi. Seçimle cemiyet başkanı seçilen öğrencileri popülerlik kategorisi dışında düşünmek olası değil. Öğrenci Cemiyeti seçimi dönemlerinde okul hareketli günler yaşardı. Adaylar (ki, genellikle iki kişi olurdu, bölgecilik zihniyeti seçmede rol oynardı) Osman Bölükbaşı gibi nutuk atıp tozu dumana katarlardı. Nutuklar, "sayın muarrızlarımız" tekerlemesiyle başlar, asker mektubu vari kalıplaşmış sözlerle uzar giderdi. Küçük bir iktidar kapışması olarak değerlendirilebilinir. Yozgatlı Mehmet Dikici ile Kayseri Sarızlı Ali'nin (soyadını anımsamıyorum, babası Aşçı Ali olarak bilinir) kapışması yaman olmuştu. Ali'nin kazanması için kolları sıvamıştık, ama kaybettik. Basketbolcu Yozgatlı Faik (bizim Hamdi'nin sınıf arkadaşı) hemşehrisi Dikici'yi desteklemedi diye Yozgatlılar tarafından afaroz edildi.

16. okulda kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler

Sanatsal etkinliklerin başında tiyatro gelirdi. Her yıl bir tiyatro eseri sahneye konurdu. Eserin zengin bir içeriğe sahip olması ve de iyi sahnelenmesi hallerinde turneye çıkılırdı. Tabii öyle geniş bir turne değil. Kayseri ve Pınarbaşı'nı kapsardı, o kadar. Hele bu turnelerden biri oldukça zengindi: Tiyatro, folklor ve müzik. Kayseri ve Pınarbaşı'nı kapsayan bu turneye ben de katılmıştım. Koroya saz, folklor ekibine flüt çalmıştım. Bu turnenin hazırlığına bir hayli emek vermiştik. Hazırlanan bu sanatsal etkinlikler önce okul kitlesine sunulurdu, sonra dışarıya açılım yapılırdı. Bilin bakalım tiyatro de-

nince akla kim gelir. Tabii ki Yücel gelir. Yani Kabarta. İlaveten Sarıoğlanlı Veli, Okul numarası 302 ile hitabedilen Taffet Alp (Kızıldere'de Mahir Çayan'la birlikte katledilen Saffet Alp'in kardeşi), Yahyalı'lı Ahmet, bizim Abuzüttük ve kız öğrencilerden Rezzan ve Nuran kardeşler. Bunlar anımsadıklarım.

Hem sanatsal hem de kültürel içerikli etkinliklerden biri de ünlü türk şair ve edebiyatçıların anılmasıydı. İşte böyle gecelerde İhsan Hökelekli, Orhan Aydemir, Ahmet Telli ve Yücel gibi ozan öğrencilere iş düşüyordu. Anılan şair ve edebiyatçılardan anımsadıklarım şunlardır: Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Tevfik Fikret, Namık Kemal, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Ömer Seyfettin. Yanılmıyorsam bu anmalar divan şairlerine dek uzanırdı. Fuzulî, Baki, Nedim gibi. Tabiiki bu anmalara temel olan düşün türk milliyetçiliğiydi. Bu gecelerde anılan simanın yaşamsal öyküsü ve kişiliği anlatıldıktan sonra bol bol şiir okunurdu.

Daha önce kısaca değindiğim münazara müsabakaları bir yanıyla da kültürel etkinlik sayılabilir. Tezlerin savunulmasına yönelik metinlerin hazırlığı için kitaplar karıştırılır, kültür dağarcığına bazı bilgiler sunulurdu. İçinde zırva düşünceler olsa bile bu böyledir. Bir yıl Kayseri Kız Öğremen Okulu ile münazaraya hazırlandık. Münazara ekipleri beşer kişiydi. Titiz bir seçme sonucu beş kişi tespit edildi. Orhan Aydemir, Ahmet Telli, Yücel, Kırşehirli Ramazan ve ben. Tarih öğretmenimiz Nizamettin Bey'le günlerce hazırlık yaptık. Konuşma metinlerimizi tiyatro eseri gibi ezberledik bile. Münazara Kayseri'de olacaktı. Tezler şöyleydi: a) Toplum ferdi suça sürükler, b) Fert suçu kendi işler. Bizimki, "fert suçu kendi işler" teziydi. Dezavantaj konumdaydık, çünkü karşı tezin savunma dayanakları oldukça güçlüydü. Sözcümüz Orhan Aydemir'di. Münazara tarihi geldi çattı. Bir kafile şeklinde Kayseri'ye gittik. Oldukça heyecanlıydık. Güzel kız öğrencilerin karşısında dilimiz tutulmazsa iyi. Kazanacağımızdan pek umutlu değildik. Jüri heyeti önceden belirlenmişti. Kayseri Tümen Komutanı Tüm General Faruk Güventürk de bizleri izlemeye gelmişti (Faruk Paşa'dan bilahare sözedeceğim). Olaki Kayseri Valisi de vardı, kesin anımsamıyorum. Kız öğrencilerle kıyasıya tutuştuk. Vallahi billur gibi sesleriyle güzel konuştular. Hele sözcüleri bir afattı. Hem güzel bir bayandı, hem de iyi bir hatipti. Hani bizler de fena sayılmazdık. Pazaröreni'in kırından kopup gelmiştik, onlar gibi kentli sayılmazdık, taşralıydık. Ama kılık kı-

yafetimize özen göstermiştik, öyle çirkin tipler de değildik. Sonucu, jüri heyetinin ricası üzerine Faruk Paşa açıkladı. Hayret, kazanmışız. Güzel rakibelerimiz üzüldüler. Sonucun böyle olmasını biz de istemezdik, ama elden ne gelir. Neşeden tarih öğretmenimiz Nizamattin Bey'in ağzı kulaklarındaydı. Timurlenk edasıyla Pazaröre'e döndük.

Bayram kutlamalarını hangi etkinlik içinde değerlendirmeliyiz? Bunlara ulusal etkinlik diyebiliriz. Öte yandan bir anlamda Cumhuriyet ve 23 Nisan bayramlarını kültür sanat etkinliği, 19 Mayıs'ı sportif etkinlik içinde düşünebiliriz. Gerçi bayramlarda basmakalıp konuşmalar yapılır, tumturaklı şiirler okunur, konu kırık plak tekrarından öteye geçmez. Şiir duygusallığı ve nutuk argumanlarıyla düşün dünyasına seslenildiği için, bir yanıyla kültür-sanat vasıflı etkinlik sayılabilir. 19 Mayıs ise nutuk ve şiir dışında tipik bir sportif etkinliktir.

Bir yıl okul, 19 Mayıs'ı Kayseri'de kutlamamızı kararlaştırdı. Hazırlık çalışmaları iki aya yakın sürdü. beden eğitimi öğretmenlerimiz Birol ve İbrahim Beyler işe iyi asıldılar. Birol Bey deli dolu bir öğretmendi, fena çarpardı. Öğrencilerin harcımı ki çalışmalardan kaytarsın. Kayseri stadı yeni hizmete açılmıştı. 19 Mayıs stadta kutlanacaktı. Otobüsler kiralandı, Pazaröre'in kalabalık kitlesi Kayseri'ye taşındı. Sıcak bir gündü. Öğrenci kutlamalarında bizim okul en sona verildi. Sıcakta bekle ha bekle. Yalnızca şortlayız. Sırt ve omuz başlarımız havuç gibi kızardı. İkindi vakti sıra bize geldi. He hey be, Pazaröre'in arslanları. Tarzan ordusundan farkımız yoktu. Epey de kıllı tarzanımız vardı. Hele benim hemşehri Satıhlı Cafer abi maymun kadar kıllıydı. Okulun bando takımı eşliğinde görkemli bir yürüyüşle sahaya girdik. Müzik eşliğinde ve Birol Bey'in komutu doğrultusunda, aylardır hazırlandığımız sportif hareketleri kusursuz yaptık. Her pozisyona bir alkış tufanı. Şaka değil, gerçekten harikaydık. Birincilik ödülü bize verildi. Münazarada hakkımız olmadan birinciliği almıştık. Ama burada birincilik hakkı bizimdi, şayet verilmeseydi adaletsizlik olurdu. Neşe ve kasılmalarla okula döndük. Sırt ve omuzumuz soyuldu, acısı bir hafta sürdü.

Yine bir yıl, Balıkesir Beşikdüzü İlköğretmen Okulu'ndan üç öğrenci okulumuza geldi. Gelişlerinin nedeni bize zeybek öğretmekti. Bu proje ya bakanlığın talimatıyla ya da iki okul müdürünün sözleşmesiyle olmuştu sanırım. Öğrencilerden biri mandolinle zeybek havaları çalardı, ikisi ise oyun figürleri öğretirdi. Bir ay okulun futbol sahası zeybek oyunlarına sahne oldu. Konuk öğrenciler herkesle dost oldular. Bu üç yetenekli öğrenci için bir veda gecesi yapıldı. Konuklar yaşlı gözlerle ayrıldılar.

İlköğretmen Okulları Genel Müdürü (Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıydı) bir yıl okulumuza şair, edebiyatçı ve eğitimciden oluşan bir heyet gönderdi. Heyetin başkanı yanılmıyorsm tanınmış şair Cahit Külebi idi. Heyetin üyeleri sınıflara girip dersleri izlediler, öğrenci ve öğretmenlerle sohbet ettiler, ilkokul müfettişleri gibi zaman zaman öğrencilere soru sordular. Aslında bu heyete bir müfettişler heyeti de denebilir. Bu heyetin gelişiyle bir yenilik doğacak değildi. Ezberci bir eğitim öğretim sistemi uygulanagelmektedir. Bu sisteme ise ırkçı-dinci ideolojinin kırıntılarıyla beslenen, Kemalizm nitelemesiyle Kuranı Kerimleştirilen türk milliyetçiliği temel olmaktadır. Heyet, bu sistemin eksiksiz yürüyüp yürümediğini denetlemeye gelmişti. Tabii ki bazı bilimsel kıstaslar tartışıldı. Çünkü nihayet laik bir burjuva sistemde yaşanmaktadır. Ama çoğunlukla "asil ve kahraman türk milleti" şeklindeki hamasi nutuklar atılmak suretiyle heyetin denetleme işi tamamlanmış oldu.

Bir başka seferinde ise, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nden bir grup son sınıf öğrencisi staj (pratik) yapmak için iki haftalığına okulumuza geldi. Öğrenci grubuna bir öğretim üyesi başkanlık ediyordu. Bu öğrenciler mezun olduktan sonra kimi ilköğretmen okullarına psikoloji öğretmeni, kimi de ilkokul müfettişi olacaktı. Bu staj okula hareket ve renk getirdi. Stajyerler derslere girip öğretmenlik yapıyorlardı. Bunların içinde İsmail Uçar dayımın oğlu Erkan Uçar da vardı. Ki, Erkan Uçar Pazarören'den mezun olmuştu. Birkaç yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra Gazi Eğitim'e girmişti. Stajyerler için bir veda toplantısı düzenlendi. Stajyer konuşmacılar arasında Erkan Uçar da vardı. Öğretmenlik ülküsü temel alınarak konuşmalar yapıldı. Bu stajyerlerden Malatyalı Hüseyin Denge, mezuniyet sonrasında psikoloji öğretmeni olarak okulumuza atandı. Heyet ve stajyer olayları doğrudan bir kültürel etkinlik olmamakla birlikte dolaylı olarak kültür ögesini etkileyen olgulardı.

Sportif etkinliklerin başında, okul çapındaki sınıflararası futbol karşılaşmaları gelirdi. Önce her devrenin sınıfları kendi aralarında oynar, devre şampiyonları belirlenirdi. Bu, çeyrek final aşamasını oluştururdu. Ardından devre şampiyonları kapışır, finali oynayacak son iki finalistin tespiti yapılırdı. Bu da yarı-final oluyordu. Ve nihayet final maçı oynanır, okulun şampiyonu ortaya çıkardı. Basketbol maçları sınıflar arasında oynanırdı fakat futbol gibi tüm sınıfları kapsayacak genişlikte olmazdı. Voleybol ise daha dar kapsamlıydı. Okulun bir futbol, bir basketbol, bir de voleybol takımı vardı. Sportif müsabakalar her yıl düzenli olmamak kaydıyla bazen

okul dışı alana kayardı. Örneğin Kayseri Lisesi ve Pınarbaşı mahalli takımıyla karşılaşmalar oldu. Kayseri Lisesi Pazarören'e geldi, futbol, basketbol ve voleybolda bizi yendi. Pınarbaşı'na ise bizimkiler gitti, yalnızca futbol karşılaşması yapıldı, galiba berabere kalındı. Bunlar benim anımsadıklarım. Spora merakım zayıf olduğu için bazı dış karşılaşmaları unutmuş olabilirim. Ama Kayseri Lisesi'nden futbolcu Erdoğan'ı unutmam imkansız. Harika oynardı Erdoğan. Büyük olasılıkla profesyonel futbolcu olmuştu.

Okulda vukubulan bir diğer sanatsal etkinlik biçimi ise, turne gruplarıyla sözleşme yapılarak türk halk ve türk sanat müziği konserlerinin düzenlenmesiydi. Bu konserlerde okulun sinema salonu hınca hınç dolardı. Sanat ve halk müziği bileşimli ilk konserin yönetmeni, Yurttan Sesler Korosu şeflerinden Ankara Radyosu türk halk müziği saç sanatçısı Osman Özdenkçi idi. Ankara Radyosu türk halk müziği saz sanatçısı Adnan Şeker ve başka saz sanatçıları eşliğinde Ankara Radyosu türk halk müziği ses sanatçısı Turhan Karabulut; türk sanat müziği saz sanatçıları eşliğinde Ankara Radyosu türk sanat müziği ses sanatçısı Müzeyyen Yıldızdoğan bizlere güzel bir müzik ziyafeti sunmuşlardı. Bir başka seferde besteci ve icracı. Arif Sami Toker okulda sanat müziği konseri vermişti. Arif Sami Toker'in "Seviyorum Çerkez Kızı" adlı şarkısı coşku yaratmıştı. Bu konserler komedyen ve cimnastikçilerin marifetleriyle renklenmişti. Hatta halk ozanları Aşık Ali İzzet Özkan ve Davut Sulari değişik anlarda gelip birer program yapmışlardı. Araziye uymak için Atatürk'ü ve türk milletini övücü türküler okumuşlardı. İlaveten âmâ bir kanun sanatçısı müzik gösterisi sunmuştu. Bunların dışında bir iki kez sihirbazlar gelip hüner sergilemişti. Bu konser ve programlar, okul kitlesine eğlenme doyumu veren sanatsal-kültürel etkinliklerdi. Özel programların olmadığı hafta sonlarında okul sinemasında film oynatılırdı. Bazen yerli, bazen yabancı. Beni en çok etkileyen, Elizabeht Taylor'un baş rolünü oynadığı Kleopatra filmi olmuştu. Okul kitlesinin eğlenme gereksinimini karşılamakla birlikte, estetik dünyaya hitap ettiği için aynı zamanda kültür ve sanat özelliği taşımaktadır sinema olayı.

17. okulumuzu ziyaret eden önemli şahsiyetler

Çok kısa bir açıklama: Arabaşlıktaki "önemli" sıfatı, bu günkü kıstaslarıma hitabetmeyen, o dönemde okul nezdince öylesine algılanan bir sözcüktür. Bu çerçevede önemli sözcüğünü kullanıyorum. Evet,

Pazarörenli yıllarımda okulumuza uğrak veren önemli şahsiyetler şunlardı: Politikacı Turhan Feyzioğlu, Kayseri Valisi Enver Kırkar (isim, soyisim hatalı olabilir), Tümgeneral Faruk Güventürk (iki kez) ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay.

Turhan Feyzioğlu 1961 seçimlerinin akabinde gelmişti. Kendisi o zaman başbakan yardımcısıydı. Feyzioğlu politik hayatının en parlak dönemini yaşıyordu o sıralar. Cumhuriyet Halk Partisi'nin has adamlarından biriydi, İsmet İnönü'nün gözde kadrosu içindeydi. Aslında Feyzioğlu Pınarbaşı'na gidiyormuş. Okulumuz yol üstünde olduğu için geçerken bize uğradı, geçerayak yağlı bir nutuk atarak ağzımıza bir parmak bal çaldı. Öğretmen ve öğrencisiyle öğretmenler lokalinin önünde toplandk. Feyzioğlu profesörlükten politikaya geçmiştir. Eğitimcilik yönüyle meslektaş sayılırız. Parlak politikacılığıyla toplumda sempati topluyordu. Ama bizim sempatimizi daha çok profesörlük ünvanıyla topladı denebilir. Feyzioğlu iyi bir hatipti. Söylevinin kapsamını anımsamıyorum. Kırıntı halinde anımsadıklarım, hükümet programından ve demokrasiden bahsetmesi, öğretmenlik mesleğini övmesi, vatan millet aşkı deyip biz öğretmen adaylarına gaz vermesiydi. Eh, bu da doğal sayılmalı. Gelip bizimle pişpirik oynayacak değildi ya Feyzioğlu. Konuşmadan sonra kuruyan boğazını ıslatmak için bir bardak çay içti, okuldan ayrıldı. Daha sonraları Cumhuriyet Halk Partisi kendini ortanın solunda ilan edip parti içinde Bülent Ecevit hızlı bir yükseliş kaydedince, galiba Feyzioğlu için mekan daralması oldu, ortanın solu çizgisine karşı tavır aldı, kafadarlarıyla birlikte CHP'den kopup Güven Partisi'ni kurdu. Güven Partisi genel başkanı sıfatıyla Feyzioğlu iyice sağlaştı, gerici koalisyonlara ve cunta rejimlerine yamalık yaptı. Feyzioğlu'nun çırpınışları para etmedi, süreç içinde hem kendisi hem de Güven Partisi politik hayattan silinip gitti.

Kayseri valisinin okulumuzu ziyaret edişi epeyce cafcaflı olmuştu. Ana binanın önünde gümbürdeyen bando sesiyle kulaklarımız dikiliverdi, hepimiz o tarafa yöneldik. Bir de ne görelim, jilet gibi giyinmiş kalabalık bir bando efradı. Çeşit çeşit vurgulu ve nefesli müzik aleti çalınmakta ki, insanın aklı durur. Hele nefesli aletlerden biri çok tuhaf bir biçimdeydi, kart horoz gibi kalın sesten ötüyordu. Camız boynuzuvari eğik büküktü, arkası koni biçiminde olup kocaman yanaklı bir popoyu andırıyordu. Öküzün trene baktığı gibi en çok bu alete bakmıştık. Vali Bey, Kayseri belediyesi bando takımını beraberinde getirmişti. Türklük damarımız kabarsın diye bando ta-

kımı veryansın etti şöven marşlara. Öyleki, gazla iyice dolup valinin konuşmasını dinlemeye gittik. Konuşma yeri olarak okulun yemekhanesi ayarlanmıştı. Ses cihazları tekmil hazır vaziyetteydi. Vali bir saatten fazla konuştu. Söylevinde Türkiye Cumhuriyeti'nin, büyük kurtarıcı, eşsiz önder Atatürk'ün feyzi doğrultusunda her alanda dev adımlarla ilerlediğini; türk milletinin muassır medeniyet seviyesine ulaştığını; bu gurur verici tablo içinde orta Anadolunun medarı iftiharı olan Kayseri ilimizin görkemli bir yer işgal ettiğini; okulumuz Pazarören'in ise Kayseri'nin şanına yaraşır bir şekilde ülke sathına ilim irfan yaydığını ve bundan böyle de bu kutsal görevi, Atatürk'ün evlatları olan biz genç öğretmen adaylarının türklüğe yaraşır bir asaletle yapacağını dile getirdi. Bando müziği, valinin vatansever söylevi etkili oldu. Millet ve ecdadımızın iftiharıyla göğsümüz kabardı.

Vali bando takımıyla gelir de Faruk Paşa gelmez mi!? Valinin belediye bando takımı varsa, hamdolsun Faruk Paşa'nın da askeri bando takımı var. Faruk Paşa ilk ziyaretini (ki, validen sonra), tümenin askeri bando takımını yedeğine alarak yapmıştı. Yine ana binanın önünde bu bando takımından ne kahramanlık marşlarının müziğini dinlemiştik, anlatamam. "Bir Türk dünyaya bedeldir" darbım eselinin yerindeliğini, bando müziğinin etkileşim gücüyle beynimizin ve yüreğimizin hücrelerinde tazelemiş olduk. Bu asilane ruh haliyle Faruk Paşa'nın söylevini dinlemek için yemekhane salonuna gittik.

Vali bir saatten fazla konuştu demiştim. Faruk Paşa ise iki saatten fazla konuştu. Tümgeneral Faruk Güventürk çok detaylı bir konuşma yaptı. Valinin değindiği noktaları üç aşağı beş yukarı o da dile getirdi. Fakat Faruk Paşa'nın dönüp dolaşıp tekrar tekrar üstünde durduğu önemli konu komünizm tehlikesiydi. Zaten Faruk Paşa bu konunun uzmanıymış. "Komünizm En Büyük Tehlikedir, Her Görüldüğü Yerde Başı Ezilmelidir" ismiyle bir kitap yazıp yayınlamış. Kürsünün önündeki masaya bu ve öbür kitaplarından numuneler konmuştu. Anlatıldığına göre, Faruk Paşa'nın özellikle yukarıda ismini zikrettiğim kitabı yurt sathında vatanseverlerce okunup elden ele dolaştırılıyormuş.

Faruk Paşa ikinci ziyaretini de gerçekleştirdi, ama bandosuz. Yine iki saatten fazla konuştu. Yeni bir şey yoktu söylenilenden. İlk konuşmanın ısıtılıp önümüze sürülmş haliydi, bu ikinci söylev. Yalnız bu kez, konuşmanın monoton seyrini sarsan küçük bir ayrıntı atmosfere farklı bir esinti getirdi. Konuşmanın sonlarına gelinmek üzereydi. Faruk Paşa bir askerlik anısını anlatıyordu. Atlarla bir yere

doğru gidiyorlarmış. Dinlenmek için mola vermişler, karınları doysun diyede yem torbaları atlara takılmış. Tam bu sırada bir gözü sakat yemekhane işçisi sakarlık yapıp arka tarafta sandalye devirdi, gürültü konuşmayı böldü. Faruk Paşa bu densizliğe çok kızdı. "İşte torba takılacaklardan biri de budur" deyip, sakat gözlü işçiyi ağır bir şekilde rencide etti. Bu çıkış için Faruk Paşa'ya bir kulp takmaya gerek yok. Kendisi ordu adamıydı, hergün bunun onlarcasını astlarına ve erata zaten sarfetmekteydi. Faruk Paşa ziyaretlerinin özet hikayesi kısaca böyle.

Sıra, "ünlü" Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın ziyaretinde. Cumhurbaşkanı'nın gezi turu başlamıştı. Kayseri'yi ziyaret edeceği, Pınarbaşı tarafına geçerken yol üstündeki okulumuza da uğrayacağı haberi gelir gelmez yoğun hazırlık başladı. Müdür ve öğretmenler toplanarak, cumhurbaşkanının öğrencilere sorması muhtemel soruları tespit ettiler. Ortak kanıya göre, bu sorular, "niye öğretmenliği seçtin", "idealinde nasıl bir öğretmen olmayı düşünüyorsun", "öğretmen olunca öğrencilerine öğreteceğin Atatürk İlkeleri nelerdir", "Atatürk ne zaman ve nerede doğmuştur", "Atatürk hangi tarihte Samsun'a ayak basmıştır", "İstiklal Harbimiz'in belli başlı muharebeleri hangileridir", vs. vs. Bu soruların yanıtları öğrencilere ezberletildi. Kafası kalınların hali haraptı gerçekten. Ayrıca, put gibi hazırolda duracağız, "nasılsın" dediğinde gür bir sesle "sağol" diyeceğiz türü talimatlar da beynimize adeta çakıldı.

Nihayet olağanüstü gün gelip kapıya dayandı. Giriş olan okulun batı kapısından öğretmenler lokaline kadar ana caddenin iki yanında yüzler birbirine dönük olacak tarzda sıra oluşturduk. Epeyce bekledik. Öğretmenlerin kontrolü vızır vızır işlemekteydi. Derken, Cumhurbaşkanı'nın kadillaklı konvoyu giriş kapısına dayandı. Arabadan inip yaya yürümeye başladı. Kafilenin öbür kelli fellileri de hakeza. Bazen üç-dört, bazen daha fazla öğrenci atlayarak sağlı sollu soru sorup, lokale kadar yürüdü. Neler sordu biliyor musunuz? "Yaşın kaç", "kilon ne kadar" Gırgır geçmiyorum, gerçekten soruları bunlardı. Günlerdir yanıtına hazırlandığımız sorular berhavaya gitti. Lokalin önünde düzenli bir halde durup, Cumhurbaşkanı'nın kısa konuşmasını beklemeye başladık. Bu emeğimiz de boşa gitti. Devletin başı bol bol ayran içti. Konuşma olmayınca bizde gevşeme başladı, sağa sola yayılıverdik. İşte ne olduysa bu gevşeme anında oldu. Keratanın biri, Cumhurbaşkanının Kadillakının tozlanmış camına parmağıyla öküz boynuzu resmi çizmiş. Birden bir hareket başladı.

Cumhurbaşkanının güvenliğinden sorumlu zatlar bu resimleri orak çekice benzetmiş. bir komünist fitnelikle karşı karşıya olunduğu yargısına varmış, fitne başını yakalama operasyonu başlamıştı. Hepimiz içimizde "ulan belaya bak, ya şimdi kabak başımda patlarsa" deyip korkuya kapıldık. Neyseki yolculuk başladı, fitne başını yakalama operasyonu kesintiye uğradı. Akabinde okul yönetimi soruşturmayı biraz sürdürdüyse de o da vazgeçti. Eminim içinizde "amaan, biraz gırgır şamata olsun diye adam uyduruyor" demektesiniz. Gerçekten uydurmuyorum, anlattıklarım aynen vukubuldu. Ya, işte Cumhurbaşkanının değerli ziyareti, böylesine bir komünistçe fitnelikle gölgelenmek istendi. Tabii ben, MİTçilerin tespitine göre konuşuyorum. Varsa günah onların boynuna... Ünlü karikatürist Turhan Selçuk'un Cevdet Sunay'a atıf yaptığı karikatürlü öyküsünün adı galiba "Öküzbaş" idi. Eh, uygun olmuşki beş de ziyade yani.

18. pazarören'deki öğretmenlerimden değişik tipler

Öncelik sırası komik tiplere olsun. Cafer Telli meselesinde Rasim Bey'i anlattım, dolayısıyla o sırasını savmış oldu. Bu durumda bu alt başlığın ilk kahramanı tarih öğretmenimiz Nizamettin Bey olsun derim.

Nizametten Bey, okulun en komik fiziki yapıya sahip öğretmeniydi. Bücür boy, kambur sırt ve karga burnuyla tam bir nümunelikti. Nizamettin Bey bekardı. Şayet sonradan evlendiyse ve bu evliliğe okey diyen bayan Nizamettin Bey gibi nümunelik bir tip olmayıp eli yüzü düzgün biriyse, ben o bayanın cesaretine hayranım. Ayrıca Nizamettin Bey aşırı derecede düz tabandı. Yürüyüş anında öne doğru yaylanıp eğilir, karga burnu yere yaklaşır, sırt kamburu daha da büyürdü. Eminim Nizamettin Bey düz tabandan dolayı çürük raporu alıp askerlikten paçayı sıyırmıştır. Nizamettin Bey'in belirgin bir özelliği de, aşırı derecede konuşkan oluşuydu. Canlı bir laf makinesiydi adeta. Her sınıfa girişte "günaydın" der, ders bitiş ziline dek kesintisiz bir şekilde ders anlatırdı. Nizamettin Bey'in ders anlatışı hep gezer vaziyetteydi. Bu sırada ellerini ya iliklenmiş ceketinin altından geçirip poponun üstünde kenetler, ya da kolları büküp elleri koltuk altına dayardı. Ceketin arkası kuyruk gibi kalkar, leylek benzeri bir görünümle masaların arasında tur atardı.

Trabzonlu olan Nizamettin Bey'in tipik olayını anlatırsam yeterlidir. Zaten şu dünyada herkes kendini beğenmese bunalıma girer, gider kendini nehire atar. Nizamettin Bey de kendini beğenmiş, ondan

öte yakışıklı görmüş olmalı ki, sarışın güzeli türkçe öğretmenimiz Taciser Hanıma kene gibi yapıştı. Taciser Hanım Nizamettin Bey'in ilgisinden çok rahatsız oldu, bunu açık bir şekilde yansıtıyordu. Örneğin, Nizamettin Bey'le karşılaşmamak için yolunu değiştiriyordu. Ama beriki pişkin ve yapışkan. Birgün Nizamettin Bey eşofmanları giymiş, o bücür boyuyla top oynuyordu. Düz tabanlığı yüzünden topa her vuruşta yere düşüyordu. Lakin "kurnaz" lazikomuz bu düşüşünü sanki bir futbol şovu yapıyormuş gibi gösterip, birkaç takla yuvarlanmayı da ekleyerek ayağa fırlardı. Ve tabii seyirci öğrencilerden Nizamettin Bey'e gırgırına "bravo hocam" tezahüratı ve alkışlar. Nizamettin Bey gaza gelir, iyice komikleşirdi. Nizamettin Bey'in düşmeli ve takla atmalı futbol oyunu sürerken, üst taraftan hızlı bir şekilde Taciser Hanım geçti. Bunu gören Nizamettin Bey atletler gibi yerde taklalar attı, ardından koşarak gidip basket sahasının pota demirinden fır dönüşler yaptı. Taciser Hanım adeta koşarak uzaklaştı. Nizamettin Bey'e ise büyük tezahürat. Taciser Hanım'ın gözüne girmek için çok tehlikeli hareketler yaptı. Maazallah beyin üstü betona düşüp eşekler cennetini boylayabilirdi. Aşk insana neler yaptırmaz ki...

Tarih öğretmeni olması hasebiyle Cumhuriyet Bayramı'nda konuşma görevi Nizamettin Bey'e verildi. Ana binanın önünde öğrenciler sınıflara göre dizildi. Tüm öğretmenler ve nahiyeden bir kısım halk kutlama yerindeydi. Binanın giriş basamaklarına konan kürsüye Nizamettin Bey çıktı, başladı konuşmaya. Oğuz ve Göktürkler'den başlangıç yaptı, Selçuklu ve Osmanlı'da geniş bir gezintiye çıktı ve gelip Cumhuriyet tarihine dayandı. Tabii bu arada tarihteki Türk devletleriyle harbe giren ecnebi devletlerin tarihini de didikleyip hallaç pamuğu gibi savuruverdi. Nizamettin Bey'inn konuşması üç saati buldu, ama bitirmeye hiç niyetli değil. Makina hızıyla seyreden bir konuşma, mikrofonda hal kalmadı. Sadece mikrofon mu, bizde de hal kalmadı. Köşelere yakın olan sınıflar arazi olmaya başladı. Pazaröreni'de kurallara riayet eden bir öğrenciydim. Vallahi o gün ben de kaytardım. Nahiyenin dışındaki tarlalara çıktık, epey gezinip yavaş yavaş okula yöneldik. Nizamettin Bey'in sesini duyuyorduk. Birol Bey'in kaytaran öğrenci avına çıktığı söylentisi yayıldı, millet gizli dalışlarla yeniden okulun önüne geldi. Bir yarım saat daha bekledik, Nizamettin Bey'in konuşması bitti. Gerçi müdür ve öğretmenler Nizamettin Bey'i kutladılar, ama eminimki içinden okkalı bir küfür savurmuşlardır. Nizamettin Bey'in konuşması beş saat sürmüş, milletin anası ağlamıştı.

Saçı inek yalamış Tekin Bey de yani az komik değildi. Saçı inek yalamış dedim, çünkü saçları kirpi dikeni gibi dimdikti Tekin Bey'in. Yatırmak için biryantin sürerdi. Bu sayede arsız saçı yarı-yatık yarı-kalkık vaziyete getirebiliyordu. Ama biryantin saçları parıl parıl parlatırdı, gören kişi, Tekin Bey'in saçlarını hergün ineğe yalatıyor sanısına kapılırdı. Aslında Tekin Bey'in kafası kirpiye de benziyordu. Tekin Bey'in eşi Gül ev hanımıydı, güzel bir bayandı. Bir laf var "armudun iyisini ayı yer" diye. Tekin Bey gibi çeşit tipe de bu güzel bayan nasip olmuştu. Sanırım Tekin Bey'e en çok hayıflanan kişi Nizamettin Bey olmuştur.

Tekin Bey'in ilginç fikirleri vardı. Ders anlatıken dakikada bir sağ elinin baş ve işaret parmağıyla burnunun ucunu sıvazlar ve hemen bunun ardından aynı elin ayasıyla saçlarını tıpış tıpış ederdi. Ders anlatırken her kısa anlatımın arkasına "değil mi efendim" tekerlemesini ilave ederdi. Birgün Tekin Bey'in dersinde baktım Hamza Kahraman önündeki kağıda çizik atıyor. Meğer Tekin Bey'in "değil mi efendim"lerini hesaplıyormuş. Seksenle doksan arasında olduğunu anımsamaktayım.

Tekin Bey coğrafya öğretmeniydi. Bize neler ezberletmezdi ki... Dağ yüksekliği, ova yüzeyi, nehir uzunluğu şurda dursun, illerin en sıcak ve en soğuk günlerini sıcaklık derecelerinin ortalamasını ezberlerdik. Mecburduk, çünkü yazılılarda en çok bunlardan soru gelirdi. Beynimiz meteoroloji istasyonunun hava raporuna dönüşmüştü. Nizamettin Bey yine şakadan anlardı. Tekin Bey buz gibi bir adamdı. Bir arkadaş azıcık gevşemeyiversin. Tekin Bey'in "yani şimdi cıvımanın alemi var mı, değilmi efendim" sözü taş gibi tepesine inerdi. Böyle ilginç bir tipti Tekin Bey.

Adını anımsayamadığım ayyaş bir tarım öğretmenimiz vardı. İleri düzeyde alkolikti, çoğunlukla sarhoş kafayla derse gelirdi. Ev hanımı olan karısı da kendisi gibi alkolikti. Birlikte kafayı çektikleri an uyumluydular, onun dışında dirlikleri berbattı. Rasim Bey ve eşi paspaldı, ama kavgaları yoktu. Bunların ise kavga ve zırıltıları eksik olmazdı. Gerçekten öğretmen ailesi demeye bin şahit isterdi. Çaptan düşmüş insanlardı. Dirlik ve düzenlik yönüyle sanki İstanbul Sulukule'den gelmişlerdi. Uzun yıllardır alkolik olmalılarki, dünyaya getirdikleri zürriyetleri bedensel kusurluydu. Her bir çocuğunun bir yamuk yumukluğu vardı. Alkolizmin etkisi daha cenin halinde çocukların canına okumuştu. Göz ve ağız kayması, kol ya da bacak eğriliği gibi arızlar çocuklara bulaşmıştı. Hem kendileri hem de ço-

cukları çöp gibiydiler. Bu alkolik öğretmenimiz ikinci sigarasının içiyordu. Ki, bu sigara zehir gibiydi. Kanı, iliği ve tüm iç organları alkol ve sigara zehiriyle iğdiş olmuştu. Sinema sanatçısı Hüseyin Peyda hanımının akrabasıymış. Derste bununla övünürdü. Bir gün derste arının peteğe nasıl bal yaptığını anlatıyordu. Birden sınıfın ön tarafında arkasını bize döndü, tuvalete oturur vaziyette yarı-çömelik hale geldi, "hııh" deyip vargücüyle ıkındı, "işte arı böyle peteğe bal yapar" dedi. Uygulamalı ders dediğin böyle olur. Nöbetçi öğretmeni olduğu bir kış akşamı zil zurna sarhoş olmuştu. Sözde görev icabı öğrencileri kontrole gelmişti. Aman ne kontrol... Öğrenciler onu, öğrenci tuvaletinin içinde sidik sızıntılı çamura boylu boyunca uzanmış halde buldular. İdareye haber verildi, alınıp götürüldü. Değerli öğretmenlerin yanısıra böylesi çöplükler de genç nesli eğitip aydınlatma görevini üstlenmektedir.

Aşırı derecede miyop Hüseyin Daldal isimli öğretmen de tipikti. Kendine sertlik havası veriyordu, fakat kimse bu sertliği takmıyordu. Nöbetçi öğretmenlikte Hüseyin Daldal Bey'in hoşlandığı şey, sabahın köründe hemen nöbetçi başkanının ardından yatakhanelere dalış yapması, dakikalarca sopasıyla kapıya vurup "kalk kalk kalk" demesiydi. Miyoptu, kimin kalkıp kimin halen yatıyor olduğunu göremiyordu, uzunca kapı vurmalarla sorunu çözme yoluna gidiyordu. Daldal'ın "kalk kalk" uyarıları ve sopa vuruşları ranzaların demirinde de sürerdi. En gıcık hali böyle anlarıydı, bu miyop öğretmenin. Yine Daldal'ın bir nöbetinde, cin kafalı bir öğrenci bir sabah Daldal'a bir tuzak hazırladı. Bir iki kişinin yastığıyla kendininkini yatağın içine koydu, yorgan ve battaniyeyi üstüne örttü. Yatakta biri yatıyor görünümünü tam anlamıyla verdi. Her zamanki gıcıklığıyla Daldal çıkageldi. Öğrencilerden biri, "hocam burda tembelin biri hala yatıyor" dedi. Daldal oraya hışımla yöneldi, "kalk kalk kalk" uyarılarıyla yatağı sopalamaya başladı. Yatağın tozu havaya uçuştu bir kısmı Daldal'ın burun deliklerinden ciğerine doğru seyahate çıktı. Bunca sopaya rağmen yataktaki tembelin oynadığı yoktu. Daldal hırsla battaniye ve yorganı kaldırdı, yanak yanağa vermiş birkaç yastıkla burun buruna geldi. Tam o sırada öğrencilerin kahkaha tufanı sökün eyledi. Daldal bozum bozum oldu, hızla yatakhaneyi terketti. Cin kafalı öğrenci günün kahramanı oldu, herkes tarafından tebrik edildi. Bu olaydan sonra Daldal'ın gıcıklığında belli bir azalma oldu.

Adını anımsamadığım kekeç bir din dersi öğretmeni vardı ki, yobazın biriydi. Biz birinci sınıfta iken serbest çalışma dersimize ge-

lirdi. Bu ders saatinde öğretmenli ders yapılmaz, öğrenciler ödev ve derslere çalışırladı. Kekeç Bey de sınıfta oturur, din kitaplarını okurdu. Okurken diş ve yumruğunu sıkar, kafayı öfkeyle sallar, çeşit çeşit jest-mimik hareketleri yapardı. Bazen de hoşagidici tepkilerin motifiyle yüzüne gülümseme yayılır, bu kez de hazdan başını sallardı. Tek kişilik sessiz tiyatro oyunu (pandomim) diyebilirsiniz bu duruma. Girgir tipli öğrenciler arada bir sorardı, "hocam okuduğunuz şey ilginç olmalı" diye. Kafasını "hem de nasıl" anlamında sallar, başlardı peygamberin bir öyküsünü anlatmaya. Önüne negatif bir nokta çıksa, "kurt yavrusu kurt olur, eşek yavrusu eşek olur", "eşeğe altın palan vursan yine eşek yine eşek" özdeyişlerini sıralardı. Öfkelendiği öğrencilere de bu tekerlemeleri savururdu. Hem yumuşak yapıları hem de dinsel mistiğin etkisi gereği bazı din dersi öğretmenleri mülayim olup öğrenciye el kaldırmazlar. Lakin bizim Kekeç Bey tam bunun tersi bir kişiliğe sahipti. Çabuk öfkelenip zalimleşirdi, öğrenciye tokadı patlatırdı. Sinirlendiği zaman kekemesi artar, tekerlemesinin sözleri, tutuk çalışan bir silahın mermileri gibi gecikmeli olarak dışarıya pırtardı. Bu sırada kekeme engeliyle amansızca boğuştuğu için din dersi hocamız terler, şakak damarları kabarır, yüz rengi kızarır, yorucu bir işten çıkmışa dönerdi. Şu kavanoz dipli dünyada bu da kekemelerin kaderi işte.

Kekeç Bey tayin olup başka yere gitti, okulumuza genç bir din dersi öğretmeni geldi. Kayseri'nin tutucu Yahyalı kazasından gelmesine karşın aydın bir insandı. Kanımca bu genç öğretmen, laiklik prensibini özümsemiş sınırlı sayıdaki din görevlilerden biriydi. Genç bir eşi vardı, saçını örten eşarbı dışında giyimi modern biçimdeydi. Din dersi öğretmenimiz filmlerin oynandığı her cumartesi akşamı eşini koluna takıp sinemaya gelirdi. Film aşklı meşkli olsa bile. Program çerçevesinde dersini yapar, öğrencilerin beynini dini ideolojiyle yıkama tavrına asla girmezdi. Sanırım bu öğretmenimin adı Necati Bey'di. Sevdiğim öğretmenlerimden biriydi. Sonradan duydumki bu değerli öğretmenim trafik kazasında yaşamını yitirmiş. Ölümüne üzülmüştüm. Şu anda anlatırken, duygu dünyamın gölcüğünü, ona duyduğum sevgi ve saygının dalgacıkları kaplamış durumda.

Genç din dersi öğretmenimle oturaklı tiplere başlangıç yaptım. Okul müdüründen başlayıp diğer öğretmenlere doğru uzanalım. İlk müdürümüz İhsan Bey iki yıl sonra okuldan ayrıldı. İhsan Bey'in katı bir görünümü vardı, gölgesi öğrenciye ağır gelirdi. Hep ciddi ve resmi

durur, insanda sanki hiç gülmez izlenimi yaratırdı. Yıllar sonra İstanbul Çapa'ya gelip bizleri ziyaret etti. O zaman anladım ki İhsan Bey'in gerçek görünümü Pazaröreń'deki hali değilmiş. Mütevazı, candan, şakacı bir insan. Doğru mu değil mi noktası üzerinde tartışılır, demekki İhsan Bey Pazaröreń'de müdürlük makamındayken o sert görünüme bürünmeyi gerekli görmüş. İhsan Bey ileri yaşta olmasına rağmen bekardı. Bakımını üstlendiği yaşlı annesiyle birlikte oturuyordu. Tahminen 1969'da Çapa'da bizleri ziyaret ederken galiba halen bekardı. İhsan Bey Bursalıydı. Benim öğrenim yıllarıma göre İhsan Bey'i ilk müdür olarak niteledim. Yoksa benden önceki dönemlerde de Pazaröreń'de epeyce müdür görev yapmış.

İkinci müdürümüz sakin bir insandı. Yumuşak ve sevecen bir kişiliğe sahipti. Tek bir öğrencinin kalbini kırmamıştır. Evliydi, sempatik bir eşi, tatlı bir oğlu vardı. Ne yazık ki bu babacan idarecinin ismini anımsamıyorum. 1964-65 ders yılında okulumuza gelen edebiyat öğretmeni İbrahim Bey okulda sol düşünce için kitlesel boyutta bir temel yaratırken müdürümüz hiçbir engel çıkarmamıştı. Özgür ve demokratik bir ortamda tartışmalar olmuş, olumlu gelişmelere zemin yaratmıştı. Okul kitlesi bu demokratik ortam için en çok babacan müdüre borçludur. Hatta müdürün onayıyla tüm okul kitlesini (öğretmen, öğrenci) kapsayan bir toplantı sinema salonunda yapıldı, İbrahim Bey sosyalizm, komünizm, faşizm, kapitalizm konularında bir konferans verdi. İbrahim Bey'in bir yıllık çabası sonunda hem öğretmen hem de öğrenci bazında siyasal temelde gruplaşma oldu. Bu olumlu gelişme, emeğinden dolayı birinci derecede İbrahim Bey'e, demokratik ortamı sağladığı için ikinci derecede okul müdürüne borçludur.

Burada okul müdürünü anlatırken, konunun seyri açısından iş gitti İbrahim Bey'e dayandı. Yani bu arada onu da anlatmış oldum. Yalnız, bu kısacık açıklama İbrahim Bey için yetersizdir. Bundan sonra gelecek olan "Dördüncü Kısım" politik dönemimi kapsayacak ve Pazaröreń'deki devrimci dönüşümümle başlangıç yapacak. Bu dönüşümün mimarı olan İbrahim Bey burada tekrar anlatılacaktır.

Öğretmen kitlesi içinde en güzel bayan müzik öğretmenimiz Perihan Kösele idi. Esmer güzeli bir bayandı, çok çekiciydi. Latin Amerika'nın çikolata tenli güzellerine benzerlik arzederdi. Öğretmenlik vasıfları bakımından iyi bir konumdaydı. En yakışıklı erkek ise edebiyat öğretmeni Ahmet Saim Erdem'di. Kuzey Avrupa ülkelerine göre kumral, ama bizim ülke insanlarına göre sarışın ka-

tegorisindeydi. Ahmet Bey boylu posluydu, yakışıklı bir jön kadar çekiciydi ve de nitelikli bir öğretmendi. Sonradan bu iki öğretmen birbiriyle evlendi. Evliliklerindeki uyumu bilemem ama, fizikleri birbirine çok yakışıyordu. Bir oğlan bebekleri oldu, adını Tanju koydular. Bu değerli çift de Çapa'ya gelip bizleri ziyaret etti. Çekiciliklerinden bir gram dahi eksilmemişti. Kitap okuma alışkanlığımı Ahmet Bey'in teşvikiyle edindim, çoğu içeriksiz ikiyüz civarında roman okudum.

Birbirine yakışan bir başka çift Özbek ikilisiydi. İlhan Özbek türkçe öğretmeni, Orhan Özbek tarih öğretmeniydi. İkisi vasıflı öğretmendi. İlhan Hanım türkçe dersimize gelirdi, kendisinden hoşnuttuk. Eşi Orhan Bey dersimize girmedi. Lakin tarih dersini çok akıcı anlattığını, birkaç kez öğrenciler tarafından alkışlandığını duyduk. Yani Orhan Bey'in övgüsü dillerde dolaşıyordu. Yıllar sonra bu çiftin birbirinden koptuğunu okul arkadaşım Derviş Balcı'dan duydum. Çünkü Derviş, Orhan Bey'le görüşmüş. Ah, tuf etmenin alemi yok, gayet doğal bir olaydır, evli iki insanın boşanması.

Evli öğretmen çiftler yalnızca bunlardan ibaret değildi Alev Hanım-Hasan Bey çifti, Ayşe Hanım-Birol Bey çifti. öğretmen çiftler zincirine eklenen halkalardı. Alev Hanım fen, Hasan Bey edebiyat öğretmeniydi. Hasan Bey, ben birinci sınıfta iken mezun oldu, ara vermeden iki yıllık Konya Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi, edebiyat öğretmeni olarak Pazarören'e geldi. Çanakkaleli olan Ayşe Hanım yeni mezunlardandı, bize kimya öğretmenliği yaptı. Birol Bey ise beden eğitimi öğretmeniydi. Birol Bey'in branşı ve yapısı sertliğe eğilimliydi. Lakin o şiiri severdi. Bir seferinde, Hasanoğlan'dan sürgün gelen Ahmet Telli ile şiir üzerinde konuştu. Ahmet Telli Nazım Hikmet'i övünce, Birol Bey'in kafatası attı, "o vatan haininin lafını bana etme" deyip Ahmet'i azarladı. İbrahim Bey okula gelince, ondan ilk etkilenen öğretmen Birol Bey oldu, bir iki yıl önce "vatan haini" olarak nitelediği Nazım Hikmet'i baş tacı etti. O deli dolu Birol Bey solcu olunca gece gündüz okumaya başladı. Birol Bey iki erkek, bir kız kardeşini yanında okuturdu. Bizim Kabarta Yücel bir ara Birol Bey'in kızkardeşine abayı yaktı. Ama Birol Bey'den çekiniyordu. "Arkadaş bu deli dolu adam işin farkına varırsa, vallahi tüylerimi havaya savurur" derdi.

Matematik öğretmenimiz Hüseyin Abraz, mesleki yönden vasıflı bir öğretmendi. Azrail vari öğrenci kitlesinin yüreğine korku salmıştı. Herhangi bir öğrenciye dayak attığını duymadım. Ama asık suratı ve

buz gibi duruşu insana ürküntü verirdi. Dersi gayet güzel anlatırdı. "Sorusu olan var mı" diye sorardı, kimseden tıs çıkmazdı, çünkü hiç kimse soru sorma cesaretinde bulunmazdı. Hüseyin Abraz'ın eşi çok güzeldi. Benim ölçüme göre en güzel bayan öğretmen Perihan Hanım'dı. Fakat Perihan Hanım güzellik yönüyle Hüseyin Abraz'ın eşinin gerisinde kalırdı. Ev hanımı olan bu güzel bayan bakımlıydı ve güzel giyinirdi. Güzele ne yakışmaz ki! Giydiği herşey kendisine yakışıyordu. Sinema salonuna geldiği zaman güzelliğinin şavkı sanki etrafa aydınlık saçıyordu. Bir bakışta her erkek onun için platonik bir aşka kapılabilirdi. Son sınıfta (ki, ben birdeydim) Sarız'ın Darıdere Köyünden Hasan Hüseyin Şimşek vardı. Yakışıklı bir delikanlıydı. Hasan Hüseyin abi Abraz'ın güzel hanımına sırılsıklam aşıktı. Söylentiye göre bayan da Hasan Hüseyin'e ilgi duyuyormuş. Tabii ikisinin ilgisi platonik düzeyde kalmaya mahkumdu. Hüseyin Abraz boylu poslu bir öğretmendi, ama dediğim gibi asık suratlı mahkeme duvarını andırıyordu. Şayet evde de böyle idiyse, güzel kadın, yakışıklı Hasan Hüseyin'e niçin ilgi duymasındı!? Canım ilgi için mutlaka bir gerekçe mi bulmak lazım yani. Duygu dünyası esnektir, değişkendir, monotonluktan sıkılır, yeniliğe eğilim duyar. Evli ya da bekar olmak, arkadaşla ya da yalnız yaşamak bu gerçeği değiştirmez. Karaözü'ndendi. Karaözü galiba nahiyedir, türk-alevi kökenlidir. Türkiye'nin en aydın yerleşim birimi sanırım Karaözü'dür. Okumayazma oranı yüzdeyüzdür. Karaözü'nün büyük kitlesi yüksek tahsil yapmıştır. Üst rütbeli subaylardan, hakim, savcı, kaymakam, genel müdür, doktor ve lise öğretmenine kadar üst düzeyli meslek sahipleri vardır. Alt mesleklerden insanlar zaten kabarıktır. 68 kuşağından olup örgüt liderliği düzeyinde görev yapan ve uzun yıllar cezaevinde yatan Fevzi Bal Karaözlüdür. Göbekli öğretmenimiz Süleyman Bey'in köyü böylesine meşhur işte. İbrahim Bey Pazaröreri'e gelince Süleyman Bey de rengini belli edip, fazla piyasaya çıkmayan bir solcu oldu. Sağcı olamazdı, çünkü köyüne nasıl ayak bassın. Karaözü 65 seçiminde silme Türkiye İşçi Partisi'ne oy vermişti. Sarız'ın Dallıkavak köyünde de aynı durum olmuş, tüm oylar TİP'e gitmişti.

Bayan öğretmenlerden Sanem Hanım kimya öğretmeniydi. Trabzonlu olan bu bayan uzun boyuyla narin bir selviyi andırıyordu ve de güzeldi. Kızkardeşi Hashatun yanında okurdu, tebereklerden biri de oydu. Yine adını anımsayamadığım çıtı-pıtı edebiyat öğretmeni vardı, Sanem Hanım'la samimiydi. Psikoloji öğretmeni esmer bir bayan daha vardı. Daha önce Taciser Hanım'dan bahsetmiştim.

Üç resim öğretmenimiz vardı. Necmi Bey, İbrahim Bey ve adını hatırlamadığım üçüncüsü. Üç müzik öğretmenimiz vardı: Perihan Hanım, Fuat Bey ve adını unuttuğum üçüncüsü. Turneye çıkardığımız koroyu Fuat Bey kurmuştu, kendisi de koroda saz çalmıştı. Elazığlı Abdulkadir Bey sanırım fen öğretmeniydi, folklor ekibini o hazırlamıştı. Edebiyat öğretmeni Raci Bey sık sık gamlanırdı. Galiba problemi yalnızlıktı. Yine kimya öğretmeni Nazif Bey Trabzonluydu, memleketlisi Sanem Hanım gibi uzun boyluydu. Nazif Bey müdür yardımcısıydı. Tarih öğretmenimiz Niyazi Demir, masmavi gözlü kızı için "bizim boncuk kız" ifadesini kullandığı için bir lakabı "Boncuk kız", öbür lakabı "Ecevit" idi. Niyazi Bey tarih dersini güzel anlatırdı. Malatyalı üç psikoloji öğretmeni vardı. Hüseyin Denge, Mehmet Nuri Ağca, Kamil Özcan. Kamil Özcan çok kalenderdi ve demokrattı. Hüseyin Denge oturaklıydı, Mehmet Nuri Ağca ise sinir küpüydü. Adını hatırlayamadığım bir psikoloji öğretmeni daha vardı, ahım şahım durumu yoktu. Sonradan bu öğretmen okula müdür olmuş.

Askerlik dersine gelen subay kökenli üç öğretmenimiz vardı. İkisi albay, biri yüzbaşıydı. Albay'ın biri Amerika hayranıydı. Amerika'yı över bitiremezdi. "Dünyanın en uygar insanları Amerikalılardır" derdi. Tabii beyaz Amerikalılar. Zenciler otursun oturdukları yerde. Diğer albay Amerika'ya öfke duyardı. Çünkü Amerikan 6. Filosu'nun engellediği 63 Kıbrıs Çıkatması'na bu albay da katılmış. Derste Amerika'ya küfreder, ana avrat düz giderdi. Bizim çıkartmanın dönüşünü şöyle ifade ederdi: "Adamlar (Amerikalılar) bize geçirdi, kuyruğumuzu kısarak döndük". Ama yüzbaşı ağırbaşlı bir insandı.

Evet, Pazaröreri macerasını burada noktalıyorum. Ayrıntılarda epeyce gezindim. Umarım sıkılmamışsınızdır. Ne yapayım, bu ayrıntılar oradaki yaşantımın dokusuydu. O nedenle bu dokunun içinde dolandım durdum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE YILLARIM

1966-1971

1. bu bölüm hakkında kısa bir açıklama

Yüksek Öğretmen Okulu yıllarım, politik dönemimin ilk yıllarını oluşturmaktadır. Bu nedenle bu son okul dönemim, bir yanıyla öğrencilik uğraşımı, diğer yanıyla ilk politik uğraşlarımı içermesi bakımından ikili bir karakter taşımaktadır. Bu bölümde öğrencilik uğraşım çerçevesindeki sürecin labirentlerinde gezinip duracağım. Konunun akışı içerisindeki zorunlu hallerde çok kısa olarak politik sürece zaman zaman değinmem olabilir. Ama bunlar istisna olacak, bu bölümün ana teması öğrencilik yaşamımın değişik manzaralarından oluşacaktır. Örneğin, bu bölümde öğrenci İbrahim Kaypakkaya'yı anlatırken, okuyucu kitlesi, "hani İbo'nun politik yönü" dememeli, çünkü bu bölümün arkasından gelecek olan "Dördüncü Kısım"ın ilk bölümünde merak konusu olan bu kesit ayrıntılı bir şekilde işlenecektir. Okul yıllarımın bu son bölümünü evvelkilerle paralel bir içerikte aktarabilmek için dönemi iki dilime bölüp, bu ilk dilimde öğrencilik yaşamımı anlatmayı uygun bulmaktayım.

2. istanbul yüksek öğretmen okulu'na yolculuk

Yıl 1966 ve de yazın sonları. 1966-67 ders yılı yaklaşmaktaydı. Bu, benim ve devremdeki arkadaşlar için Pazaröreh'de son yıl olacaktı. Ondan sonra öğretmenlik yaşamı başlayacaktı. Bir yıl önce epeyce öğrenci yüksek öğretmen okullarına gönderilmişti. Yeni bir ders yılı için geriye saymanın başladığı 1966 Ağustosu'nda benim devredeki çalışkan öğrencileri heyecanlandıran durum, yüksek öğretmen okuluna gönderilip gönderilmeme konusuydu. Bu heyecanlılar arasında ben de vardım. Fazla gecikmeden sevinçli haber bizlere ulaştı. Yük-

sek öğretmen okulu yolcuları kalabalık bir liste oluşturmuştu. Kimi Ankara, kimi İstanbul, kimi de İzmir'in yolcusuydu. Ben İstanbul yolcusuydum. Kendi sınıfımdan İstanbul yolcusu olarak anımsadıklarım Osman Beyazıt ve Mithat Dağıstanlı idi.

Sevincim büyüktü, yeni ufuklara doğru uzanan engin yollar düş dünyamı süslemekteydi. Dünyanın büyük şehirlerinden sayılan, tarihsel, sanatsal ve coğrafik konumundaki ünüyle Türkiye'yi dış alemde simgeleyen, taşra halkı için "taşı toprağı altın" diye bilinen bir koca şehirde okuyacaktım. Rüyaların en güzeli. "Acaba bir gün İstanbul'u görür müyüm" diyerekten defalarca iç çekmişimdir. İşte şimdi o rüyalar şehrinin yolcusuydum. Güzelim İstanbul'un üniversitelisi olma kasıntısının ilk sinyalleri gurur alemimi hafiften gıdıklamaya başlamıştı bile. Orada renkli ve çekici bir yaşamın beni beklemekte olduğunu düşünmekteydim. Özellikle iki husus beni heyecanlandırıyordu: Bir, Pazaröreh'deki başarımı burda da sürdürüp popülerlik ufkunda mağrurane tarzda gezinme umudu; iki, karşı cinsin yürek hoplatan melekleriyle bir arada olmak hasebiyle sevda ve cinselliğin doyumsuz pınarından kana kana su içip yılların aşk susuzluğunu giderme sevinci. Gölü görmeden paçaları sıvamıştım.

Yolculuk için beni bekleyen ön hazırlıklar şunlardı: Kayseri Devlet Hastahanesi'nden sağlık raporu almak, yeni okul için noterde senet yapmak, bir miktar cep harçlığı temin etmek, mümkünse İstanbul'a yaraşır şekilde şöyle gıcır cinsinden bir takım elbise edinmek. Pazaröreh'e giriş günlerindeki gözü küllü Ali değildim gayrı. O günden beri köprülerin altından bir hayli su akmış, bürokratik işlerimi kendi başıma çözecek kadar gözüm açılmıştı. Birkaç gün içinde hastahane koridorlarında taban tepip bölümden bölüme seğirterek sağlık raporunu aldım. Bu kez cildiyede pantol ve külot aşağıya boca edilip, bacak arasındaki küçük vatandaş doktor çubuğuyla şamar oğlanı vari o yana bu yana itilmedi. Notere gidip yeni bir senet yaptık. Velim Mustafa abim, kefilim ise öğretmen akrabamız İmam Yalçın'dı. Yüksek öğretmen okulu işine Mustafa abim en azından benim kadar sevinçliydi. Üniversite öğrenciliğine doğru yelken açan kardeşiyle iftihar edişin hazzını yaşıyordu. O yaz abimin kazancı fena değildi. İkimizin ortak beğenisiyle kaliteli cinsinden elbiselik kumaş aldı, hemen dikmesi için terziyle pahalı bir dikim fiyatında anlaştı. Bir hafta içinde yapılan birkaç provayla elbise giyime hazır hale getirildi. Eh, damatlık takımından hiç de

aşağı değildi. İlaveten harçlık olarak cebime beşyüz kayme sıkıştırdı. Bir çırpıda abim benim için sekizyüz lirayı gözden çıkardı. Bugün Türkiye'de bu parayla belki bir ciklet bile alınmaz. Ama bu miktar 1966'nın parasal değeriyle ölçülürse önemli bir yekün elde edilir. Velhasıl önhazırlık eksiksiz vaziyette tamamlandı. Bundan sonra gelecek adım, otobüs garajına (sonradan terminal dendi) kadar uzanıp İstanbul için önkoltukların havalı yerinden bir bilet satın almak olacaktır. O da yapıldı. Ama az bir eksikle. Kelli felliler ön koltukları kapmıştı. Orta koltukların yarı havalısından bir bilet kısmet oldu. "Sağlık olsun" demekten başka alternatif yoktu, yarı havalıyla yetindim. Hanife ablamdan bana bulaşan bu havalılık huyunun muzdaribi oldum bir süre, bereket versin sonradan yakayı sıyırdım. Sağın en önü ve pencere yanı koltuk için bilet alınmadığı sürece ablam yolculuk yapmazdı. Soldaki şoför arkası ön koltuğu dahi beğenmezdi, şoförün kafası görüş alanını daraltır diye.

İstanbul yolculuğunda yalnız değildim. Anımsadığım yolcu arkadaşlarım şunlardı: Sarız'ın Çağşak'ından Hüseyin Akpınar, Kırkısrak'ından Çerkez Şahpaz, Bünyan'dan Nabey Önder, Bünyan Dağıstan'dan Mithat Dağıstanlı. Ağustos sonlarının güneşli bir gününde yolculuk başladı. O dönemde otobanlar yoktu, yollar daracıktı. Seyahat otobüsleri de bugünküler gibi lüks ve hızlı modelden değillerdi. Yol ve otobüsteki kalite düşüklüğü yolculuğun uzun sürmesine neden olurdu. Sabahleyin Kayseri'den hareket ettik, gece dokuz on arası bir zamanda İstanbul'a vardık. Laleli'de indik, bir taksi tutarak Çapa'ya gittik. Gecenin geç vakti diye kapı görevlisi bizi okula almadı. Bir yer bilmiyoruz. Bildiği vasat ve fakat temiz bir otele bizi götürmesini taksiciden istedik. "Hemen" dedi dubaracı adam, Laleli'de kokmuş bir otele bizi bıraktı. Galiba otel sahibi ile anlaşmalıydı, bizim gibi İstanbul'a yabancı garibanları müşteri olarak götürüp adam başına pirim alıyordu. Çapa'ya götürüş, ordan otele getiriş ücretini fazlasıyla aldı, çekti gitti. Şehrin yabancısı olduğumuzu taksiciden öğrenen otel katibi fahiş fiyatla bizi kazıkladı. Neyseki soyulma, çarpılma korkumuz yok, zira birbiriyle kenetlenmiş beş kişiyiz. Öteden beri İstanbul'da vukubulan yankesicilik öykülerini sağdan soldan duymuştuk. Ortada kimsecikler yoktu, ama bizler yine arada bir ceketlerimizin iç cebindeki şişkin cüzdanlarımızı ihtiyatlı bir şekilde yoklardık. İllegal kisveyle arazi edilen bu aşırı tedbir eşliğinde ikiliüçlü odalarımıza çekildik. Sık sık bölünen bir uykuyla o geceyi sabaha bağladık. Günlük mesai başladı, yine bir taksi tutarak saat

dokuz-on arasında Çapa'ya vasıl olduk. Bizden bir yıl önce Çapa'ya gönderilen Kırkısraklı Derviş Balcı'yı bulduk. O hemen bize sahiplendi, en üst kattaki yatakhaneye bizi çıkardı, herbirimize bir ranza ve elbise dolabı ayarladı. Dervişin refakatinde ilk kısa gezintimizi yapmak için okulun önüne çıktık.

3. okulda ilk tanıştığım kişi: ibrahim kaypakkaya

Mithat ve Nabey bizden ayrıldı. Çerkez Şahpaz için tereddütlüyüm, lakin üçlü grubun Derviş Balcı, ben ve Hüseyin Akpınar'dan oluştuğuna eminim. Kapının önü, geniş bir Millet Caddesi kaldırımı sayılırdı. Burada gezinmeye başladık. Ben ve Hüseyin Pazarören'de İbrahim Bey tarafından sol düşünceyle aşılanmışız ve üstelik hızlıyız da. Merakımız odak noktası, Çapa'da sol düşünce taraftarlığının ne durumda olduğuydu. Bunu bir soruyla Derviş Balcı'ya yönelttik. Bizi yanıtlayan Derviş, kendisinin sol düşünceye sempati duyduğunu, okulda devrimci potansiyelin mevcut olduğunu belirtti. Ayrıca, "hele bir ozanımız var ki dört-dörtlük sosyalist, harika bir insan" açıklamasını yanıtına ekledi. Tam o sırada sarışına çalan, orta boyda, kilosu boyuna denk, sempatik bir öğrenci karşıdan gelmekteydi, gülümseyerek bize yanaştı. Derviş "aha, işte lafını ettiğim komünist ozan bu. Gel dostum gel, sana komünist hemşehrilerimi tanıştırayım" dedi. Yüzündeki gülümsemesi daha da derinleşen komünist ozan, "ben İbrahim Kaypakkaya" ve tek tek elimizi candan sıktı. Bizler de kendimizi tanıttık. Birlikte volta atmaya başladık. Sosyalist düşünceye nasıl ulaştığımızı İbrahim sordu. Bizler de, kendisinin adaşı olan edebiyat öğretmenimiz İbrahim Bey'den devrimci düşünceyi kaptığımızı belirttik. Bu arada TİP (Türkiye İşçi Partisi) ve Çetin Altan üzerine sempati karışımlı kısa bir sohbetimiz oldu. Çetin Altan, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'ın günlük gazetelerdeki makalelerini okuyup okumadığımızı İbrahim sordu. "İlgiyle okuyoruz" diyerek onu yanıtladık. Yeni tanış solculuk düzeyimizi yavaş yavaş yoklamaya başlamıştı bile. Sosyalist ozan, solcu oluşumuza sevindi Tabii sevinir, durup dururken iki kafadar daha ayağının dibine geliverdi. Sonradan hayatımızın yönlenişinde etkili olan bu değerli insanla ilk karşılaşmam böyle oldu. Okula geleli birkaç dakika olmuştu. Okul önündeki ilk kısa gezintinin ilk tatlı sürprizi. Kimin aklına gelirdi ki, bu ilk tokalaşma, arkadan sökün eyleyecek karmaşık sürecin ilk adımı olur diye. Dev-

rimci dostluğumuzun ilk tohumu, bu ayaküstü kısa tanışmayla toprağa serpildi, yeşerdi, yeni tanelere dönüştü, yeniden serpilip yeşerdi ve bu böylece sürüp gitti.

4. sınıfların tasnifi

Çapa ana-baba günüydü. Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesi'ne ülkenin dört bir yanından kızlı erkekli öğrenciler gelmişti. Hepsi seçmeli öğrenciler. Bakalım bu süper zekalılar arasında halimiz nice olur. İlk hafta kayıt ve sınıfların tasnifi işiyle uğraşıldı, ders yapılmadı. Getirdiğimiz sağlık raporu ve noterlik senediyle birlikte, galiba sekiz adet vesikalık fotoğraf çektirip okul idaresine verdik, kaydımızı yaptırdık. Yabancı dil olarak İngilizce, Almanca vardı. Kayıt yaptıran öğrenci yabancı dil dersi için bunlardan birini tercih ederdi. Osman Beyazıt'la kafa kafaya verdik, Almanca üzerinde karar kıldık. Alfabetik açıdan Almanca'nın İngilizce'den kolay olduğunu duyduk. Hanife ablam Almanya'da işçiydi. "İlerde onun desteğiyle belki Almanya'da da okurum" şeklinde ince hesabım vardı. Bu iki nedenden yola çıkarak Almanca'yı seçtim. İngilizceyi tercih edenler çoğunluktaydı. Fen kolunun yalnızca bir sınıfı Almanca'yı, diğerleri İngilizce'yi tercih etmişti. Galiba edebiyat kolunun bir sınıfı Almanca'yı, iki sınıfı ise İngilizce'yi tercih etmişti. Fen kolunun beş sınıfı vardı. Bizim Almanca tercihlilerin sınıfı Fen/E idi. Bu anlattıklarım hatalar içerebilir, bu olasılığı belirtmiş olayım.

Pazarörenlilerden ben, Osman Beyazıt, Çerkez Şahpaz, Mithat Dağıstanlı, Aydoğan Şahin Fen/E'de bir araya gelmiştik. Hüseyin Akpınar edebiyat kolunu tercih etmişti. Bir hafta ders gördükten sonra bende ve Osman Beyazıt'ta tereddüt gelişti. Hazırlık Lisesi'nin zorluğunu farkettik. Pazarören'e göre karmaşık boyutluydu. Matematik kökenli dersler zorlaşmıştı. Geometri, Trigonometri, Diferansiyel ve Entegral bazan çözülmez bulmaca gibi görünüyordu. Aynı zorlaşma öğesi Fizik ve Kimya derslerinde de mevcuttu. Hele Almanca'nın kahrı çekilecek gibi değildi. Çift ve daha fazla harfli sesleri aklımız bir türlü almıyordu. Bu zorluklarla burun buruna gelince duvara toslamış gibi olduk. Vakit varken Pazarören'e geri dönme işini Osman'la aramızda konuştuk. Bu kez gururumuz buna elvermedi. Kararsızlık sallapatisi içinde bir haftamız daha geçti, "İkbale kırkbeş" deyip Çapa'da kalmaya karar verdik. Hazırlık Lisesi'nde ve üniversitede zorlanacağımız gün gibi ortadaydı. Başarılılar kategorisinde yer almanın

burda kolay olmadığını gördük. Altlara düşmeyip orta düzeyde seyredersek öpüp başımıza koymalıyız.

5. muzaffer oruçoğlu ile tanışma

Öğretimin ilk iki-üç haftası boyunca sınıfta ilişkiler mesafeli sürdü. Aynı okuldan gelenler hariç, öbürleri arasında resmiyet vardı. Birbirine ilişkin merakın odak noktasını ise, kimin nasıl bir kafa yapısına sahip olduğu hususu oluşturmaktaydı. Herkes birbiri için birer kapalı kutuydu henüz. "Nasıl bir düşünceye sahipsin" diye de insanlara doğrudan sorulmazdı. İhtiyatlı davranma, açık vermeme ketumluğu revaçtaydı. Merak denen sabırsız illeti biraz geriletmek için, fiziksel yapı ve yüz ifadesinden hareketle kafa yapısı hakkında bir tahmin yürütme öznelliğine düşülüyordu.

Muzaffer Oruçoğlu için bu cinsten bir subjektivizme düştüm. Arka sıralardan birinde iki kişi oturuyordu. Birbiriyle yetinip dışa açılamıyordu bu ikili. Aynı okuldan geldikleri anlaşılıyordu. Gözlüklü olanı çok tipikti. İskandinav ülkelerinin kış havası gibi yüzü asık ve bulutluydu. At yelesi kılından saçları alnına ve yanlara doğru sarkarak asık yüze gölge düşürüp simayı daha da donuklaştırıyordu. Küçük harflerle konuşmasını beceremeyen hemşehrisiyle şakalaşırken bu donuk yüzlü gözlüklü bazen dört ayaklı mahlukatlar gibi yürüyerek anlaşılmaz garip halini dört bilinmeyenli denkleme dönüştürüyordu. "Yüz ifadesinden belli, tipik bir nurcudur" kritiğini sessizce yapıp gözlüklüye antipati duymaya başladım. Hatta yanımdaki Osman Beyazıt'a, "şu arkadaşı karanlık suratlı gözlüklü yüzde yüz nurcudur" demişimdir belki. Antipati duyuyorum ya, bu duygumdan dolayı onu sürekli izlemekten de kendimi alamıyorum. İzleye izleye gözlüklünün o kadar da itici bir tip olmadığını farkettim. Tespitimdeki bu dalgalanma merakımı iyice arttırdı. Birgün gözlüklünün yanına sokuldum, şu anda anımsayamadığım kurnazlıklarla ağzını yokladım. Hayret! Şayet gözlüklü de beni işletmiyorsa nurculukla ilgisi yok adamcağızın. Bir iki yoklama taarruzu daha yaptım, iflah olmaz bir solcu olarak karşıma çıktı, bu İskandinav atmosferi yüzlü vatandaş. Adamı tipik nurcu diye düşünürken, benden çok daha derin bir sol görüşe sahip biri olduğunu gördüm. Şu dünyanın işine bak, ne ummuştum ne buldum!... Gözlüklünün solcu oluşuna sevindim. Küçük harfle konuşmayı beceremeyen yanındaki hemşehrisi de solcu üstelik. İyi vallahi. Bana itici gelen o gözlüklü birdenbire tatlı, sem-

patik bir insan oluverdi nazarımda. Hayret, o donuk yüzü, İskandinavya'nın kapalı seması olmaktan çıkıp, Akdeniz ülkelerinin günlük güneşlik göğüne dönüştü. Anladınız herhalde, gözlüklünün kim olduğunu. Evet, karikatürleştirerek verdiğim bu değerli dost, Muzaffer Oruçoğlu idi. Yanındaki ise Beysafa Tarhan'dı. İkisi Karslıydı. "Muzo'yu böyle karikatürleştirmeye garezin mi var" diyeceksiniz. Var tabii. O da beni Tohum romanında karikatürleştirmiş. Öcümü aldım, şimdi artık rahatlayabilirim.

6. istanbul yüksek öğretmen okulu hakkında kısa bir bilgi

Aksaray'dan Millet Caddesi'yle Topkapı'ya giderken Haseki Hastahanesi, Fındıkzade, Çapa ve Şehremini'den geçilip Topkapı'ya varılır. Çapa semti Fındıkzade ile Şehremini arasındadır. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nun en eski ve de ana binası, Millet Caddesi'nin kaldırımına komşudur. Almanya'da farklı, fakat Türkiye'de zemin kata birinci kat denir ve bodrum da kattan sayılır. Bu ölçüyü esas alalım. Buna göre Ana Bina beş kattan oluşuyordu. Bodrum, zemin (birinci), ikinci, üçüncü ve dördüncü kat. Bodrum katta kafeterya, kütüphane ve yemekhane vardı. Sonradan, Vatan Caddesi'ne doğru eğim gösteren arka tarafta modern bir bina yapıldı, yemekhane buraya taşındı. Yeni yemekhanenin üst katları, kız öğrencilerin yatakhaneleriydi. Ana Bina'yla bu yeni bina arasında orta büyüklükte birkaç bina daha vardı. Dershane, erkek öğrenci yatakhanesi ve başka hizmetler için kullanılıyordu. Ana Bina'nın Tıp Hastahanesi (Şehremini) tarafındaki kenarında bir eklenti vardı, kapalı spor salonu olarak kullanılmaktaydı. Ana Bina'nın birinci (zemin) katında müdür ve öbür idarecilerin odaları, Hazırlık Lisesi dershaneleri, okulun üniversiteye giden öğrencilerinin ders çalışma odaları bulunmaktaydı. İkinci katta öğretmenler odası, Hazırlık Lisesi dershaneleri, üniversitelilerin ders çalışma odaları, kimya laboratuvarı vardı. Üçüncü katın tümü ders çalışma odaları şeklinde üniversiteli öğrencilerin kullanımına sunulmuştu. Dördüncü kat ise boydan boya yatakhane idi. Banyo ve birkaç tuvalet Ana Bina'da mevcuttu.

Üst katlarıyla Millet Caddesi'ne kuş bakışı bakan Ana Bina, estetik mimari yapısıyla adeta okulun sanat abidesiydi. Binanın ana giriş kapısının üstünde yapılış tarihi yazılıydı. Şu anda bu tarihi anımsamıyorum, binsekizyüzün son çeyreği içinde yapıldığını tahmin ediyorum.

Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nun özgeçmişi hakkındaki bilgim ziyadesiyle yetersiz. Pazarören'le kıyaslarsak daha da geri. Kulaktan dolma, derme çatma, birkaç nüvecik bilgi kırıntısı. Bu kırıntının yanlışlıklar taşıyacağı bir gerçek. Bu sakıncaya rağmen ben bu kırıntıyı buraya aktarmak istiyorum. Aktarırken olasılıklı konuşmak zorundayım.

Tarihini bilmiyorum, ama bir dönem Lise paralelli üç yıllık Öğretmen Okulu, Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu Çapa'da bir arada bulunurmuş. İlkin üç yıllık Öğretmen Okulu, Ortaköy semtine taşınmış. Benim devrenin Çapa'ya gittiği yılda da İstanbul Eğitim Enstitüsü Kadıköy'ün Ziverbey'ine taşındı. Kaldı Yüksek Öğretmen Okulu Çapa'da tek başına. Bazı ünlü edebiyatçı, eğitimci, öğretim görevlisi bu okulun sıralarından geçerek mesleki alanlarında tırmanışa geçmişler. Bu yönüyle Çapa'nın doygun bir tarihi var. Öğretmen Okulu, Eğitim Enstitüsü, Yüksek Öğretmen Okulu içiçeliğinden yola çıkarak, belki de Çapa, ilkin bir Öğretmen İdadisi olarak eğitim-öğretime kapısını açmıştır derim. Sonradan duyulan ihtiyaçla birlikte burada Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu gibi yüksek bölümler açılmıştır diye düşünüyorum. Bu bilgilerin doğruluğundan emin olmadığım için faraziye düzeyine indirgemek zorunda kalyorum. Tabii ki bu faraziye yalnızca mantık irdelemesine değil, Çapa'nın geçmişine ilişkin dimağıda iz bırakan bazı söylentilere de dayanmaktdır.

Çapa'nın öğretim sistemini bilmeyenler sanırlarki Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin dersleri Çapa'da yapılmaktadır bu okulun kendine özgü bir yüksek öğretim görevlisi kadrosu vardır. Çapa'ya ayak basana kadar ben de böyle sanırdım. İlginç bir yapılanma mevcuttu bu okulda. Hazırlık Lisesi vardı, ama yalnızca Lise son sınıfı kapsıyordu. Çünkü altı yıllık ilköğretmen okullarında beş yıl, lise dengi üç yıllık öğretmen okullarında da iki yıl okumuş öğrenciler buraya gelip lise son sınıfla ders yılına başlangıç yaparlardı. Hazırlık Lisesi, öğretmen ve idareciden oluşan kendi öğretim kadrosuna sahipti. Hazırlık Lisesi yönüyle Çapa, yalnızca lise son sıfı içeren tam teşeküllü bir orta dereceli okuldu. Ve tabii Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yatılı bir okul. Ama Çapa'nın bir de üniversitede okuyan öğrencileri vardı. Çapa, bu öğrenciler için yatılı bir yurdu ifade ediyordu. Demekki Çapa Yüksek Öğretmen Okulu, yatılı Hazırlık Lisesi'yle son sınıf liselisine, yatılı yurduyla da üniversitelisine hitap eden karmaşık bir okuldu. Hazırlık Lisesi'ni bitirenler üniversiteye

giriş sınavıyla, bunu başaramayanlar kontenjan yoluyla İstanbul Üniversitesi'nin Fen, Edebiyat ve Kimya fakültelerine girerlerdi. Bu öğrenciler İstanbul Üniversitesi yönüyle özerktiler, ama Yatılı Yüksek Öğretmen Okulu yurduyla da bağımlıydılar. Böylesine çelişkili bir statü işte.

7. yüksek öğretmen okulu'nda günlük yaşam

Hazırlık Liselisi ve Üniversitelisi ikilemiyle günlük yaşam farklı iki seyir izlerdi. Ders faaliyeti açısından böyleydi. Yeme, içme, yatma ve derslere hazırlanma çerçevesinde her iki kesimin günlük uğraşısı benzerlik arzedip ortak bir seyir kanalında bütünleşirdi. Hazırlık Lisesi öğrencilerinin günlük yaşamı genellikle okul binaları arasında olup dar bir mekanda seyrederdi. Oysa üniversite öğrencilerinkisi farklılık arzediyordu. Onlar yurtla üniversite arasında mekik dokurlardı. Üniversiteye derse gidiş, yurda yemeğe geliş, tekrar üniversiteye derse gidiş, yurda yatmaya geliş. Böyle gel-gitliydi, günlük seyir daha geniş bir mekana yayılırdı.

Okul kafeteryası, ders dışı zamanlarda. Çapalı öğrencilere en çok kucak açan renkli mekandı. Kızlı-erkekli masaların kafeteryaya verdiği görüntü modern bir tablo oluştururdu. Kadının içinde bulunmadığı topluluğun canına okuyum ben. Tek tür bitki örtüsüyle kaplanmış yamaca benzer. Tek bir renkten oluşan tek düze bir görüntü. Bu yamaca çiğdem, nevruz, gelincik gibi kır çiçeklerin serpiştiğini varsayalım, manzaranın güzelliği hemencecik göz ve gönül doyurur boyuta sıçrayıverir. Kadınlı-erkekli topluluğun görüntüsü böyle bir güzellik yansıtır. Böyle bir topluluğun içsel özelliği zaten ayrı bir zenginliktir. Sadece dış görünümüyle ele alırsak, özellikle iki açıdan kişiye doyuruculuk hazzı verdiğini görürüz: Göze ve gönüle güzel bir görüntü sunar bir, insanın bilincine modernliğin ışınlarını serpiştirir iki. Pazaröreni'de böylesine zengin bir görüntüye hasret kalmıştık. İstanbul'da durum farklıydı. Gerek Yüksek Öğretmen Okulu'nda, gerekse üniversitede zenginlik vardı. Öte yandan kafeteryadaki görüntü, karşı cinsten arkadaş edinemeyenlerin (biri de bendim) gönül boşluğunu derinleştiriyordu, bu da madalyonun bir başka yanıydı. Eee, ne yapalım yani. Beceriksiz hanımlar, beyler iç geçirmesinler diye haremlik-selamlık yaşam biçimine mi dönülsündü!? Onlar da beceriksizliklerinin üstüne yürüselerdi, olanaklar içinde olanaksızlığı yaşama sefil durumuna kendilerini mahkum et-

meselerdi. Sözün kısası, kafeteryada birşey içip tanıdıklarla laklak etmek, bu arada sağı solu temaşa edip göz banyosu yapmak sağcısı, solcusu, totocusuyla, dertlisi, dertsizi, vurdumduymazıyla her Çapalının ayak bastığı bir yaşamsal kesitti. Bu yüzden okul kafeteryası, her Çapalının anısında silinmez bir yere sahiptir diyebiliriz. Günlük yaşamın önemli uğrak alanlarından biriydi, okul kafeteryası.

Her okulda olduğu gibi burda da günlük yaşamın önemli bir bölümü derslere yönelik faaliyete teksif edilirdi. Ders içi olarak derslere girmek, ders dışı olarak da bir sonraki derslerle verilen ödevlere ve yaklaşan yazılılara hazırlanmak, bilgileri tazelemek için dersi yapılmış konuları karıştırmak olarak özetlenebilir. Beyinsel gücün bu yoğun kullanımı, öğrencilerin kafa olarak yorulmalarına neden olurdu. Bu nedenle uyku dışındaki zamanı ders ineklemekle geçirmek mümkün değildi. Kafayı dinlendirmek için ders illetinden kopup bir parça arazi olmak, orda burda laklak edip ders dışı uğraşıların çekici alanında gezinmek günlük yaşamın renkli bir kesitini oluştururdu.

"Aç ayı oynamaz" derler. Doğru. Günde üç öğün ziftlenmeden hiçbir şey yapılmaz. Enerji depolamaya yönelik bu faaliyet, diğer yönüyle belli bir zaman ve enerji tüketimi pahasına yapıldığı için aksiyon halindeki günlük yaşamın bir parçası sayılır. Yıkanmak, traş ve makyaj tazelemek, çamaşır yıkamak, süsüne düşkün olanlar için elbise ütülemek öbür ufak tefek uğraşlardı.

Çapalılar için günlük yaşamın kopmaz bir parçası olarak seyreden bir başka aksiyon ise okulun önünde volta atmaktı. Voltalı sohbet ve tartışmalar nedense oturur haldekilerden daha zevkli olurdu. Buna, Millet Caddesi'nden gelip geçen araçların gürültüsü karışsa bile bu böyleydi. Volta esnasında gezinir olan okul dışı simaları izlemek bir başka çekici yöndü. Yalnızca fakülte amfilerinde ders izlemek için okul dışı mekana açılınmıyordu. Sinemaya gitmek, bir kahve ve pastahanede birşeyler içmek, okul dışı bir tanıdığı görmeye gitmek, siyasal ve toplumsal içerikli aktivitelere katılmak ve benzeri nedenler öğrenci kitlesini günlük yaşamın okul dışı mekanlarına yöneltirdi.

Pazaröreni'deki bazı sıkıcı öğeler Çapa'nın günlük yaşamında yoktu. Öğrenciler geniş bir hareket serbestisine sahipti, tepede yarıaskeri biçimli ceberrut bir disiplin yoktu. Okul durağan bir mekanda değil, İstanbul gibi Türkiye'nin en büyük şehrine özgü cümbüşün ortasındaydı. Yani her tarafta insan ve araç kaynıyordu, günlük yaşam hızlı bir akışın girdabında çalkalanıp duruyordu. Pazaröreni asıl gölgede bırakan Çapa'nın en etkili çekiciliği ise kız-erkek karışımlı olu-

şuydu. Pazarören'de tebcrek namına birkaç kız öğrenci vardı, bunlara yaklaşıp sohbet gayesiyle birkaç lafın belini kırmak ise, öğrenci kitlesinin yüzde doksandokuzbuçuğu için ulaşılması zor bir rüya idi. Çapa'da ise her taraf kız öğrenciyle kaynıyordu. Aşk boyutunda beceriksiz olmasa bile, dostluk ve okul arkadaşlığı temelinde karşı cinse ulaşılabiliniyordu. Bu dar boyutlu kontak bile kişi için karşı cinsi, düş aleminin esrarengiz bir varlığı olmaktan çıkarıp sohbetin muhatabı yapacak kadar yakınlaştırır, onu bir nebzecik gerçek haliyle tanıma olanağı yaratırdı. Eğlenceden kültürel, siyasal, sosyal doyuma kadar uzanan ruhsal gereksinime hitabeden olanaklar İstanbul'da boldu. Bu saydıklarım, Çapa'daki günlük yaşamı Pazarören'dekinden çekici kılan etkenlerden bazıları. Öğrencilik yükümlülüğü yönüyle de benzerlikleri vardı bu iki okulun. Yatma, kalkma, derslere girme, yemeğe gitme ve benzeri konuları planlayan günlük çizelge her iki okulda paralellik arzediyordu.

8. hazırlık lisesi'ndeki sınıfımın genel manzarası ve sınıf arkadaşlarım.

Bu bölümün "Sınıfların Tasnifi' ara başlığı altında, sınıfımın Fen/E olduğunu belirttim. Doğrusunu söylemek gerekirse bundan emin değilim. Fen/D'de olabilir. Hazırlık Lisesi diplomama baktım, sınıf adı yazılmamış. Önemli bir ayrıntı değil, Fen/E olarak kabul edelim. Hani bir temsil var, "yetim hırsızlığa çıkınca ay akşamdan doğarmış" diye. Pazarören'de kız öğrenci özlemiyle beş yıl yanıp tutuştuk, İstanbul'a gelip sürüsüyle karşılaştık, lakin benim fukara sınıfa yalnızca iki tanecik düştü. Hey kader gözün çıksın emi! Bu konuda şanssız biriymişim anlaşılan. Rızık öylesine kesatki, denize varsam deniz kurur misali bir durum. Neyse, benim pederin deyişiyle "tanrıya şükürler olsun" ve de "bin bereket versin" Ya o iki tanecik olmasaydı, biz F/E'nin sakinleri ne yapardık!? Hiç değilse ilaç niyetine sayıp avunur dururuz. Ve bu avuntuyla da teselli bulup oyalanmış oluruz. Bu dünyada sürünenlerin öbür dünyanın cennet avuntusuyla moral bulması gibi.

Fen/E'nin biz erkek sakinleri içimizde bu şanssızlığa karşı homurdanırken, iki kız arkadaşımız maşallah zevkten dört köşe olmuştu. Erkek kalabalığı içinde kıymetleri dört beş misli artmıştı. Herkesin ilgisi onların üzerineydi. Sevinmekten yerden göğe kadar haklıydılar. Bol kız arkadaşa kavuşan öbür sınıfların erkeklerine

karşı bizim boynumuz bükük iken, iki kız akadaşımız öbür sınıfların kızlarına hava atıp durdular. "Kahpe felek, kimine kavun yedirdin kimine kelek" tekerlemesi bizim sınıf için tamamen geçerliydi. İki kız arkadaşımız kavuna yumulurken, biz erkekler kelekle oyalanıp durduk.

Sınıf arkadaşlarımdan tipik örnekler sunarken, Pazarören'in tersine bu kez olumlu tiplerle başlangıç yapayım. Ve hemencecik iki kız arkadaşımı devreden çıkarıvereyim. Edirneli kız arkadaşımın adını Anuş diye anımsıyorum, yanılmam olası. Öbür kız arkadaşın adı Meliha idi ve galiba Sivaslıydı. Meliha iki üç hafta sonra sınıfa verildi. Meliha'dan önce sınıfın tek kraliçesi Anuş'tu. Havasından geçilmiyordu Edirneli Anuş'un. İngiltere Kraliçesi gibi kraliçemizin ahım şahım bir çekiciliği yoktu. Orta boyda esmere çalan bir bayandı. Bana göre oturmuş bir kişiliği vardı, davranışlarında olgunluk kriterleri gözlenirdi. İlk birkaç gün Anuş şaşkındı. Cumburlop erkek sürüsünün içine düşmüştü tek başına. Canları gidiyordu ama, erkeklerden kimse Anuş'a yaklaşmıyordu. Kültürlerindeki o "ilginç" terbiye ve gurur normları buna engeldi. İlk gün Anuş tek başına masada oturdu. Onunla birlikte oturma cesaretini gösteren bir babayiğit çıkmadı. Çünkü çıksa öbürlerinin alay görünümlü ve fakat kıskanç içerikli salvolarına hedef olacak. Anuş tedirgin oldu. Masada yapayalnız oturuşuna üzüldü, horlanıldığı kuşkusuna kapıldı. Galiba ikinci gün bizim Pazarörenli ressam Aydoğan Şahin gidip Anuş'un yanına oturdu. Kızcağıza renk geldi, hoşnutluğun ifadesi yüzüne yayılıverdi. Aferin Aydoğan'a. Bu meselede içimizde uygar tavrı nihayet o gösterdi. Aydoğan'ın bu tavrı sanki herkes için cesaret aşısı oldu. Anuş'la ilgilenmenin sağanağı başladı. İşte siz o zaman Anuş'un mutluluğunu görmeliydiniz. O sıkıcı sınıf Anuş için birdenbire kraliçe sarayına dönüştü. Zincir atıp kadavra ile çekseler bile Anuş yine sınıftan kopmaz. Bu andan itibaren Anuş'un sükseli havası başladı.

İki üç hafta sonra Meliha çıkageldi. Yalnızlıktan kurtuldu diye Anuş adına bu olaya sevindik. Aaa, Anuş Meliha'dan rahatsız oldu. Sınıf kraliçeliğinde somutlaşan büyük imtiyazı başka biriyle paylaşmaktan zorlanıyordu anlaşılan. Meliha alımlı bir kızdı. Üstelik çok rahattı. Kraliçeliğe tırmanıp Anuş'u nedimeliğe düşüreceği kanısı, daha ilk dakikalarda değerlendirme terazilerimizin kefesine biniverdi. Bunu Anuş da sezdi, o nedenle memnuniyetsizliğini bariz bir yüz ifadesiyle yansıttı. Karşı cins sayısının birden ikiye çıkması biz

erkekleri sevindirdi. Meliha'nın sükseli havası ise ilgiyi cezbeden ekstradan bir mıknatıs oldu bizler için. Anuş bir süre gizli bir kriz yaşadıysa da, kendi durumunu diğer sınıflardaki kızlarınkiyle karşılaştırıp teselli buldu, mevcut koşulları kabullenip Meliha ile birlikte hava atma cakasına devam etti.

İki kız arkadaşımdan sonra hele varayım şu gözlüklü sınıf arkadaşımın kapısına. İlk başlarda yüz ifadesinden hareketle nurcu olabileceği sanısına kapılp antipati duyduğum, az zaman sonra solcu biri olduğunu öğrenince kendisine yönelik antipatimi yoğun bir sempatiye dönüştürdüğüm sınıf ve bölüm arkadaşım, politik yoldaşım, değerli dostum Muzaffer Oruçoğlu'nun hanesine varıp kapıdan içeri girelim bakalım. Bizleri nelerin beklediğini görelim.

Devrimci teorik birikimden yola çıkarak bir değerlendirme yaparsak, Çapa'da iki numarayı Muzaffer'in temsil ettiğini görürüz. Bir numaranın sahibi, tabii ki tartışmasız İbrahim Kaypakkaya'dır. Hayattaki Çapalı ilerici arkadaşların bazıları bana itiraz edip, iki numarayı Halit Koçer'e layık görebilirler. Aksiyon boyutunda İbo'dan sonra ikincil şahıs olarak Halit Koçer'i gördükleri ve ayrıca Halit'in teorik düzeyide göz doldurduğu için bir bakıma haklı da sayılırlar. Ama ben yine de tespitimde ısrarlıyım. Çapa'nın devrimci sürecinde teorik yetkinlik boyutunda İbrahim Kaypakkaya'yı izleyen ikincil kişi olarak Muzaffer Oruçoğlu'nu görmekteyim.

Bu bölümden sonra gelecek olan politik dönemin ilk bölümlerinde Muzaffer Oruçoğlu'nun politik cephesi genişce anlatılacaktır. Yukarıda çizilen dar politik çerçeveyle şimdilik yetinip, onun diğer özellikleri üzerinde duralım. Muzaffer yumuşak karakterli bir insandır. Çok sakin bir psikolojik yapıya sahiptir. Sinirlenip öfkelenme, ardından kırıcı olma şeklindeki taşkın ruh haline karşı Muzaffer'in iç yapısı sanki set çekmiş, duvar örmüştür. Hazreti Eyüp sabrı var bu adamda. "Bu oğlandaki sabrın hiç değilse yarısı niye bana kısmet olmadı" deyip, kerelerce ona imrenmişimdir. Yumuşaklık ve sakinlik şeklindeki iki pozitif ruhsal özellik onun içsel dünyasına güçlü bir demokratik doku kazandırmıştır. Sosyal ilişkilerde bu içsel yapı, başkasına karşı dayatmacı olmama, başkasından öğrenmeye istekli olup onu sakin bir şekilde dinleme, yersiz sert çıkışlardan celallenmeme, bunun mükafatı olarak öfkenin yönlendirdiği sertlik aykırılığına düşmeme, kendisine yönelik kırıcı çıkışları dert edinmeme ve bu sayede kinlenmeme şeklinde dışarıya yansırdı. Onun bu pozitif iç yapısı, devrimci kültürün katkısıyla tabii ki terbiye edilmiştir. Bana göre bu

olumlu içsel yapı, ceninlik, bebeklik ve çocukluk sürecindeki elverişli koşullarda biçimlenmiştir. Eminim en başta, hamilelik sürecindeki sakinliğiyle annesi ona bu olumlu özellikleri bahşetmiştir. Sırf bu nedenle annesine karşı ekstradan teşekkür borcuyla yükümlü olmalı. Muzaffer uyumlu bir insandır. Gerek politik yaşamda, gerekse sosyal yaşamın diğer alanlarıyla özel yaşamında en çetrefil tiplerle birlikteliği sürdürmeyi başarmıştır. Çünkü hoş görülüdür ve taviz vermesini bilmektedir. Muzaffer şakacı ve nüktedan bir insandır aynı zamanda. Kendini saflığa vurup, bazı yanlarını başkalarının alay sofrasına sunarak onları zevklendirirdi. Lakin çaktırmadan bu zevklenişlerle kendisi ince tarzda gırgır geçerdi. Başkası onu işlettiğini sanırken, aslında o başkasını işletiyordu. Kendimi kurnaz sanıp onun bu tongasına çok düşmüşümdür.

Muzaffer'in güçlü bir okuma alışkanlığı vardı. Derslerle fazla ilgilenmezdi. Üniversite aşamasında dersleri tamamen astı. Sol yelpazedeki felsefi, politik eserleri okumaya ilgisi fazlaydı. Arada sırada roman ve şiir kitaplarına göz atardı. Muzaffer'in roman yazma denemeleri daha ilk üniversite yılından itibaren başladı. Sol sloganımsı bir üslup bu denemelerde egemendi. Mısto-Kısto ve benzeri isimli toprak ağalarıyla bunların yanaşması yoksul köylüler üzerine galiba iki roman yazıp dört koca defteri karaladı. Muzaffer bu romanlarını ekseriya okulun kütüphanesinde yazmıştı. Masanın bir tarafında Muzaffer Oruçoğlu, diğer tarafında Derviş Balcı (beni İbo'yla tanıştıran) oturuyordu. İkisi yoğun bir çalışmanın seline kapılmıştı. Muzaffer aralıksız roman yazardı. Derviş ise durmadan ders çalışırdı. Biran önce mezun olup sıladaki eşine ve kızına kavuşmak için. Hem Muzaffer hem Derviş sık sık nezle olurlardı. Kahve fırtlar gibi karşılıklı burun çekerek çalışmalarını sürdürürlerdi. Kavga sonucunda solcu öğrencilerin okula alınmadığı bir sırada tüm eşyalarımızla birlikte Muzaffer'in romanları Nuh Peygamber tufanına postalanıp, garkolma akibetine maalesef uçar oldular. Yani okulun gericileri tarafından imha edildiler.

Muzaffer'in bir diğer uğraşı resim üzerineydi. Kara kalemle habire desen çizerdi. Konu, yine kaçmakta olan göbekli Mısto-Kısto ağalar ve onları kovalayan eli dirgenli, yabalı, tırpanlı yoksul köylüler. Oğlan, Mısto-Kısto ağalarla kafayı bozmuştu bir kez. Romanda ve resimde onlarla cebelleşiyordu. Belki gece rüyasında da onlarla uğraşıyordu. Onun roman ve resim uğraşısını "havanda su dövme" diye niteleyip boş bir çaba olarak görüyorduk. Hatta şöyle derdik:

"Amaan, bırak adam böyle şeylerle uğraşsın dursun. Bu fuzuli işlerini bahane edip kendisiyle bol bol gırgır geçeriz" Ve bunu yaptık da. O, bu cehaletimizden yılmadı. Gırgırlarımıza kimi zaman kulak tıkadı, bazen de teşvik edip gizli perde arkasından o bizi işleterek yoluna devam etti. Biz şamatacıları utandırarak yazar, şair ve ressam oldu. Bunu o dönemde kestiremezdik. Umarım o günkü cahilliğimizi nazari dikkate alarak biz zevzekleri bağışlamıştır.

Muzaffer Azeri kökenliydi. Bu nedenle azeri müziğine karşı ilgisi vardı. Bazen ince sesiyle bir azeri uzun havaya asılır, kendi kendine konser verirdi. Güzelim azeri türkülerin zevkine varmak, o zaman bizde ne arasındı. Muzaffer'in türküsünü garip ve hatta komik bulurduk. "Yahu Muzo, bu ne öyle kedi miyavlaması gibi şey. Söyleyeceksen doğru dürüst bir türkü söyle" deyip, üstelik oğlana çıkışıyorduk. O, bu çıkışmamızı gülümsemeyle karşılar, azeri müziğin söz ve melodik motifi üzerine açıklamalar yapıp düşüncemizi etkilemeye çalışırdı. Kendi adıma konuşuyorum, azeri müziğinin zevkine varmak için yılların geçmesi gerekirmiş. Büyük konuşmayayım, bugün Muzaffer kadar bu müziğin tadına vardığımı söyleyebilirim. Sözlerdeki duygu coşkunluğu bir yana, melodik yapıdaki ses zenginliği ve insanı etkileyici tarzdaki dizimi harika gerçekten. Aslanım Muzo, iyisin iyi, haydi bu konuda da haklı çıktın.

Üniversitenin ilk ya da ikinci yılında güzel bir Karslı kız öğrenci Muzaffer'in görüşüne geldi. Uzaktan Muzaffer'in akrabasıymış. Öğretmen okulu kökenliydi, galiba Çapa yurdu üzerinden yüksek öğrenim yapma düşüncesi vardı. Kız güzel mi güzel, bir afat mübarek. Zeytin karası iri gözlerv ve popoyu döven örülmüş uzun saçlar. Biz çevresindekiler, "arkadaş şu Muzo'daki şansa bak. Adamın kadın kıza aldırdığı yok, ayağına tatlı bir melek geliverdi. Biz ise fellik fellik arıyoruz, sonu hava cıva. Şu devranın ters işlerine gel de köpürme" deyip Muzo'ya imrendik. Hem de içimiz gidercesine. Gırgır, imrenme, kıskanma türü etkenlerin dürtüklemesiyle Muzaffer'i takip çemberine aldık. Zaten çekingen. Baskımızla iyice şaşkına döndü. Çocukcağız okulun önünde kızla gezmeyiversin, başta ben ve Ali Rıza Atamtürk olmak kaydıyla dokuz on kafadar "keh keh, kih kih"lerle Muzo'nun peşine takılırdık. Kıza belli ettirmezdi, ama renkten renge girerdi. Yaptığımız, şakanın ötesinde terbiyesizlikti. Yüz bulmuştuk Muzaffer'den. Duyguyu yaralayıcı bu densizliğimizi hoşgörüşle karşıladı, tek laf etmedi. Oysa şöyle bir katmerlisinden bozum bozum olmayı bu olayla haketmiştik. Birgün Ali Rıza Atam-

türk'le kafa kafaya verdik, "ziyaretçin var deyip, bakalım kaç kez Muzaffer'i kandırır dışarı çıkartırız" tarzı bir plan kurduk. Ziyaretçi sözcüğüyle Karslı güzel kastedilmekteydi. Birinci kez Muzaffer'i kandırıp dışarı çıkarttık. Kimsenin olmadığını anlayınca "eviniz dininiz yıkıla be" deyip içeri girdi. Biz ise zevkten dört köşeydik. Birer saat aralıkla Muzaffer'i iki kez daha dışarı çıkartmayı başardık. Tam zevkin tadında iken Muzaffer'in kıskıs güldüğünü gördük. Nedenini sorduk. Muzaffer, "be aptallar bir insan peşpeşe üç kez kanar mı hiç? Son ikisinde kanmış gözüküp sizleri işlettim" deyince zınk diye durduk, eşekten düşmüş karpuza döndük. İkimiz için zorlu bir tokat olmuştu. Her nekadar ipi pişkinliğe vurup aldırmamazlık havasına girdiysek de kurşun gibi içimize oturdu, Muzo'nun bu darbesi.

Biz kafadar takımı, kendimizi Muzaffer'e göre Kazanova görürdük. Kendimizin bir halt ettiği yoktu. "Bu oğlan bu beceriksizlikle tövbe hayatta evlenemez" deyip, Muzaffer'in kaygısına düşmüştük. Diğer gayretkeşlerden uzun yıllardır haber alamıyorum. Lakin benim durum meydanda. Muzaffer'in kaygısına düşen ben, elli yaşın üstüne tırmanmışım, halen yapayalnızım. Beceriksiz diye nitelediğim Muzaffer ise daha cezaevinde mektupla işini yavaş yavaş pişirmiş, çıktıktan sonra da tamamen kotarmış. Adamdaki yeteneğe bak. Cezaevi duvarları bile kendisine vız gelmiş. Boşuna denmemiş, "önüne bakıp da saman altından su yürütenden asıl korkacaksın" diye. Muzaffer'in durumu da o hesap. Kaygısına düştüğümüz adam yaklaşık on ay önce baba da oldu üstelik. Muzaffer'i anlatayım derken dertlerimi ayaklandırdım. İyisi mi Muzaffer'in konusunu şimdilik burada noktalayayım.

Sınıf arkadaşlarımdan Osman Beyazıt, Aydoğan Şahin, Çerkez Şahpaz ve Mithat Dağıstanlı Pazaröreni kökenliydiler. Osman, Aydoğan ve Mithat'ı Pazaröreni bölümünde anlattım. Yalnız, Osman'la ilgili tipik bir anı var, onu ıskalamayalım.

Çapa'da ikişer, üçer ya da daha fazla kişi olarak arada bir kafa çekerdik. Bizim Osman Beyazıt, "yahu şu zıkkımı bir de ben tadayım" deyip, kafayı çekmeye karar vermiş. Bir grup arkadaşla birlikte bir tanıdık eve gitmişler. İçki ve meze alınmış, sofra hazırlanmış ve de safahat başlamış. Osman'ın siftahı olduğunu öbürleri biliyormuş. Hınzırlık olsun diye Osman'ın içkisine toz şeker, kola, sigara külü katmışlar. "Haydi şerefe" sloganıyla Osman'a epeyce içirmişler. Osman zom olmuş, sızıp bir yana devrilmiş. İlginç bir rüya görmüş. O zamanlar Levent tarafındaki bir semtle (Yenimahalle olabilir) Fın-

dıkzade arasında 24 numaralı belediye otobüsü çalışırdı. Ve yine o dönemde otobüslerin arka kapısının yanında biletçi yeri vardı, biletler oradan alınırdı. Bu nedenle giriş arka, çıkış ön kapıdan olurdu. İşte bizim Osman, sızmış haldeki rüyasında bu 24 numaralı belediye otobüsünün biletçi tarafındaki arka dış tekerlek olmuş. Bu rüyasını bana anlattı. Gerisini Osman'dan dinleyelim: "Kadang alayım Ali, Çemberlitaş'tan Çarşıkapı'ya doğru yol alıyorum. Altında fırfır döndüğüm otobüs bir hayli yolcu taşımaktadır. Yüküm epeyce ağır. Ağırlığın altında zorlanıyorum, ama idare eder. İki durak arası mesafe kısa. Bir hayli döndükten sonra Çarşıkapı'ya vardım. Neyse, oradaki yolcuların bir kısmı benim otobüse bindi. Ihlıya-mıhlıya dayandım ağırlığa, Beyazıt durağına doğru başladım fırfır dönmeye. Beyazıt'a vardım ki abareee, uzunca bir kuyruk oluşmuş. Acaba daha ne kadar yük taşırım demeye varmadan tüm kuyruk benim otobüse yöneldi. Ulan bu ne biçim iş deyip panik içine girdim. Patlarım diye korkuyorum. Kadang alayım, her yolcu basamağa bastıkça ağırlığın altında şöyle bir geriliyorum. Öylesine ki, okun yayından daha beter. Son yolcu bindi, ama sen gel bana sor. Patlamamak için dişlerimi sıktım, bedenimi mancınık gibi gerdim. Otobüs hareket etti, uzun zaman döndüm. Otobüs Beyazıt durağında imanına kadar dolduğu için, Fındıkzade'ye kadar hiçbir durakta durmaz diye düşünüyorum. Biran önce Fındıkzade'ye varmak için canımı dişime takmış dönüyorum, dönüyorum, dönüyorum. Kadang alayım Ali, bir de baktım ki daha Laleli'deyim. Gerisini hatırlamıyorum, galiba rüya kesintiye girdi" İçkinin etkisiyle Osman'da hem baş dönmesi, hem de mide bulantısı var. Gördüğü rüya aslında durumuna uygun. Epey zorlanmış, ama patlamamış. Yani önden, icabında arkadan deşilmemiş. Kazasız belasız olayı atlatmış.

Çerkez Şahpaz'la Pazaröreh'de sınıf arkadaşı değildik. Ama iyi bir kontağımız vardı. Bizi birbirine yaklaştıran temel etken, Kürtlük-Alevilik temelindeki ortak kökendi. Çerkez Şahpaz, köylüsü olan sınıf arkadaşım Ali Erdoğan'ı ziyaret etmek için sık sık bizim sınıfa gelirdi. Bu ziyaretler de kaynaşmamızda rol oynamıştır.

Çapa'daki Hazırlık Lisesi'nde ise sınıf arkadaşı olduk. Çerkez isminden hareketle, Çerkez Şahpaz'a kıyıdan köşeden Çerkezlik damarının karışmış olabileceği varsayımına kendinizi sakın kaptırmayın. Evelallah kartal burunlu arkadaşım, Kırkısrak köyünün halis toprağında yetişmiş dört dörtlük kürdoğlu kürttür. Bu nokta böyle biline. Zaten teninin rengi de bu tezimi kanıtlıyor. Burnu ve şi-

vesiyle Kürtlüğünü hemencecik ele veren Çerkez Şahpaz, Çerkezler gibi sarışına asla kaçmamış, Kürtler gibi karayağız bir renge bürünmüş. Ne sebepten hareket edilerek kendisine Çerkez ismi verilmiş, doğrusu bilemiyorum.

Çerkez Şahpaz, köylüsü Ali Erdoğan gibi sert olmayıp, yumuşak bir kişiliğe sahipti. Arkadaş, dost canlısı biriydi, oturmuş bir yapısı vardı. Yoksul bir aileden gelmeydi. Bazen iç dünyasıyla başbaşa kalıp durgunlaşırdı. Ama genelinde neşeli ve hareketliydi. Sohbet ve düşünsel tartışmalarda öne fırlamaz, iddiacılık eğilimine düşmezdi. Hem dinlemesini, hem de az, öz ve ölçülü konuşmasını bilirdi. Şakalara, hemencecik sökün eyleyen kahkahalarıyla iştirak ederdi. Kahkaha esnasında ellerini ya birbirine ya da dizine şak diye vururdu. "İlahi ve iş" anlamındaki cıkcıklarla kafayı sallayıp bir daha kahkaha atardı.

Pazaröreri'de edebiyat öğretmeni İbrahim Bey'in solculuğundan etkilenenlerden biri de Çerkez Şahpaz'dı. Sol politik eğilimi Çapa'daki devrimci toparlanma sürecinde daha da derinleşip yetkinleşti. Ama rotasını profesyonelliğe yöneltmedi, ilericilik çabasını, öğrencilik ve öğretmenlik yedeğinde yapmayı tercih etti. Çerkez Şahpaz, ilerici eğilimli sınıf arkadaşımız Samsunlu Cezmi Camoğlu'yla samimi oldu, ikisi adeta göbekten birbirine bağlanır hale geldi. Zaten Cezmi'nin yumuşak ve dost canlısı iç dünyası Çerkez'inkiyle uygunluk arzediyordu. Çerkez-Cezmi ikilisi, Durdu Serbest'in kahveci takımının elemanıydı. "Kahveci takımı" nitelemesiyle, bu arkdaşların zamanlarını kahvede öldürdükleri anlamı çıkmasın. Günlük yaşamlarını arada bir kahve uğraklarıyla renklendiriyorlardı, o kadar.

Çerkez'in köylüleri olan Uzun soyisimli kardeşlerden Tacım abi İstanbul'da özel dershane açmıştı. Bu sıraa Çerkez fakülteye devam ediyordu. Bense okulu asmış, Alibeyköy işçi semtinde amatör devrimcilik yapıyordum. Gerçi uyku dışındaki günlük vaktim bu çabaya adanmıştı. Ben yine de büyük konuşmayıp, buna, profesyonelliğe doğru giden amatör devrimcilik diyeyim. Çerkez Şahpaz bir yandan üniversite öğrenimini sürdürürken, diğer yandan üçbeş kuruş kazanmak için Tacım abinin özel dershanesinde sekreterlik yapıyordu. Birgün Çerkez'i ziyarete gittim. Telefon çaldı, Çerkez karşıdaki şahısla konuşmaya başladı. Aman allahım! O ne kibarlık, ne nezaket, ne zerafet! Asaletten incelip kürdana döndü kerata. İncelme numaralarını Yeşilçam artistlerine taş çıkartırcasına sıralarken, bana göz kırpmayı da ihmal etmedi. Meğer dershaneye zengin ailelerin

sülün kızları geliyormuş. Telefondaki, bu sülünlerden biriymiş. Çerkez'in, kürtçe kokusu taşıyan eski türkçe aksanı uçup gitmiş, yerine nazik İstanbul şivesi gelmişti. Seyrek şekilde belirsizliğe yakın falsolar veriyorduysa da, bence bir devrimdi. Yürek korlatan sülünlerin sempatisini kazanmak için neler yapılmaz ki!.. Ferhat Şirin için koca dağı delmedi mi? Ve Kerem Aslı için tutuşup kül olmadı mı?

Çerkez Şahpaz vesilesiyle Cezmi Çamoğlu'na değinmiş oldum. Bir anıyla Cezmi konusunu da savmış olayım. 1971'deki askeri darbeden sonra illegal hayat, bunu takiben cezaevi dönemi derken eski çevreden kopuk süre 1975 sonlarına dek sürdü. Çapalı dostların çoğunu göremez oldum. Mesleğe atılanların her biri ülkenin değişik yörelerine doğru uzaklaşıp gitti. Bunlardan biri de Cezmi Çamoğlu'ydu.

1977'nin yazında İskenderun'da bulunmaktaydım. Zeki adında Arap kökenli örgüt arkadaşımla birlikte Gültepe semtine gitmek için Dumlupınar Mahallesi'nde belediye otobüsüne bindik. Önde şoförden bilet alıp arkaya doğru ilerlerken Cezmi Çamoğlu'yla gözgöze geldim. İllegalite içindeyim, Zeki gerçek kimliğimi bilmiyor. Cezmi beni deşifre eder endişesiyle tanımamazlıktan gelip, Zeki'yle birlikte arkaya geçtik. Cezmi birkaç kez arkaya dönüp benim tarafa baktı, oralı olmadım. Sempatik arkadaşım daha fazla dayanamadı, geriye doğru süzülerek bana yaklaştı. Ağzını kulağıma yaklaştırdı, Zeki'nin duyamayacağı bir tonla "sen Ali Taşyapan'sın" dedi. Artık gizlenmenin alemi yoktu. Ben de, yine Zeki'nin işitemeyeceği bir tonla, "arkadaşım gerçek kimliğimi bilmiyor, adımı söyleme" uyarısını yaptım. Zeki ikimizin sıkıntısını anladı, ileriye kayıp bizi başbaşa bıraktı. Gültepe'nin alt eteğine kadar sohbet ettik. Cezmi öğretmen bir bayanla evlenmiş, eşi İskenderun'luymuş, kayınpederi Gültepe'nin alt eteğinde oturuyormuş. Eşinin ailesini ziyarete gelmişler. Ve eşiyle birlikte Sivas'ta öğretmenlik yapıyormuş Cezmi. Politik yaşamıma dokunmadı, "halen bekar mısın" demekle yetindi. "Evet" dedim. İyi dileklerle vedalaşıp ayrıldık.

Hazırlık Lisesi'nden sınıf arkadaşım, Muzaffer'in de Karslı hemşehrisi Beysafa Tarhan'ın dünyasındaki perdeyi azıcık aralayalım derim. Beysafa Tarhan, Çapalı sosyalist çevrenin güvenilir bir elemanıydı. Yalpalamayan bir çizgi izledi. 70 ve 71'e doğru İstanbul Dev-Genç'in, ön saflarda koşuşturan bir militanı konumuna geldi. Beysafa'nın teorik düzeyi geri değildi. Sosyalist sürecin düşün boyutu hakkında birşeyler okudu, kafa yordu, tartışacak yetkinliğe ulaştı. Beysafa Tarhan 12 Mart Cuntası döneminde tutuklanıp, İstanbul Dev-Genç Davası'nda yargılandı. Sanırım iki yıl civarında hapis hayatı ya-

şadı, 1974 affıyla salıverildi. İstanbul Dev-Genç'in popüler militanlarından Namık Kemal Boya da içerdeydi. Beysafa ve Namık Kemal teklemeden günlük sporlarını yaparlardı. Keratanın ikisi üçgen vücutlu olup dışarı çıktı. Sanırım Beysafa aftan yararlanıp okulu bitirdi, öğretmen oldu. Ama bu bir tahmindir, Beysafa başka bir yaşam çizgisini seçmiş olabilir.

Bizim Muzo'nun tersine, Beysafa telaşlı bir ruhsal yapıya sahipti. En uyumlu bir sohbete bile Beysafa'nın heyecanlı sesi karıştığı zaman, mevzuda derin bir çelişki varmış izlenimi yayılırdı etrafa. Muzaffer'le tartışırken Beysafa, "yahu Muzo yapma, hiç öyle şey olur mu" itirazı büyük harflerle ve biraz da öfkeli bir tonla kulakları tırmalardı. Sanırım bu telaşlı, azıcık da öfke karışımlı ruhsal yapı, küçük harflerle konuşmaktan alıkoyardı Beysafa'yı.

Aşık Kerem hangi millettendir ve nerelidir, kesin bilmiyorum. Türk, Azeri ya da Fars olabilir. Lakin, "memleketi Kars'a yakın olsa gerek" şeklinde bir sanım var. Beni bu sanıya Beysafa itti. Yanılgım varsa, onun vebalını Beysafa'nın boynuna havale ediyorum. Eminim içinizden, "durup dururken Aşık Kerem konusu neden icabetti" demektesiniz. Şundan icabetti: Çünkü bizim Beysafa, aynen Aşık Kerem gibi sevdalandı. Tabii bu iki derin aşk tıpatıp çakışmıyordu. Örneğin, isim farklılığı vardı. Birinde "Kerem ile Aslı", diğerinde "Beysafa ile Ayten" nitelemesi sözkonusuydu. İlkinde her ikisi aşk oduyla tutuşmuştur. İkincisinde yalnızca Beysafa helak olmuş, Ayten pek etkilenmemiştir. İki aşkın bay kutuplarını karşılaştırırsak, Aşık Beysafa Aşık Kerem'den daha fazla çile çekmiştir diyebiliriz. Zira onca tutuşmasına rağmen, Beysafa'nın aşkı yanıtsız kalmıştır. Kısa bir açıklamaya gereksinim duyuyorum. Beysafa'nın Aslı'sını Ayten olarak anımsıyorum. Şayet bu büyük aşkın iki köşe taşından birini yanlış adlandırmışsam affımı diliyorum.

Evet, bizim Beysafa Ayten için aylarca, bırak ayları yıllarca yandı tutuştu. "Beysafa bir ilerleme var mı" diye sorardık. Oğlancağız derin bir iç geçirir, "arkadaş gidip açılmaya cesaret edemiyorum" sözleriyle çaresizliğini özetlerdi. Gidip açılmayı bırak, Ayten'i görünce yolunu değiştiriyordu Beysafa. Saf köylümsü motifli bir aşk. Beysafa isterdi ki, gidip açılmadan Ayten hissedip onu anlasın, onun sevgisinin beraklığını taktir edip, hiç değilse onun yarısı kadar tutuşsun. Ayten Beysafa gibi kırsallıktan gelmemişti. Kentliydi, kendi sosyal çevresi Kerem-Aslı motifini yıllar önce bırakmıştı. Beysafa'nın hali pür melali Ayten'in kulağına ulaşmıştı. Onun, "tavşan dağa küsmüş, dağın

haberi olmamış" benzerli yol değiştirmelerine gülümseyip geçerdi Ayten. Cezaevinde de Ayten'in lafı edildiği zaman Baysafa iç geçirirdi. Halen unutmamıştı. Beysafa'nın kadın ve cinselliğe yaklaşımı, önemli yoğunlukta gelenekçi etki taşıyordu. Ayten'i bakire bir kız olarak özlemiş, o temelde sevmişti. Ama şöyle derdi: "Ayten yedi kocaya da varsa peşini bırakmayacağım, gönlüne girip sonunda onunla evleneceğim." Şu anda Beysafa'yı en çok bu açıdan merak ediyorum. Ne yaptı acaba bu oğlan!? Halen Ayten'in peşinde mi? Peşindeyse gönlünü kazanıp onunla evlendi mi? Yâ da bu Ayten'den vazgeçip başka bir Ayten'in peşine mi takıldı? Takıldıysa yine Kerem motifi mi gündemde? Bunlar benim için yanıt bekleyen sorular. Tabii ki Beysafa arkadaşımın öbür durumlarını da merak ediyorum. Fakat en çok onun Ayten'li durumuyla kafam meşgul. Bu da doğal karşılanmalı, çünkü arkadaşım bu cepheden çok sille yedi.

Hazırlık Lisesi sınıf arkadaşlarımdan bir diğeri Sıvaslı Ali Uzun'du. Ama boyu uzun olmayıp, orta klastaydı. Esmer olan Ali, bayanların ilgisini çeken jön tipe sahipti. Sınıfta bir de Sinoplu Cevat vardı. Jön tiplikte Cevat da iddialıydı. Kumral olan Cevat hergün sinekkaydı tıraşı olur, saçını düzenli tarar, bıyıklarını sürekli sıvazlardı. Ali Uzun'la Cevat'ın havası şöyleydi: Dünya problemleri, siyaset bizi ilgilendirmez, biz yakışıklı gençleriz, bol bol kız tavlarız. Tabii bu arkadaşlar, dediklerimi bağıra bağıra ilan etmemişlerdi. Ama geziş tozuşları bunu yansıtıyordu. İddialı bir şekilde kız tavlamaya soyundular, lakin başarılı olamadılar. Hakikaten boy poslarına diyecek yoktu. Falsoyu nereden verdiler, bilemiyorum. Yani bu bayanları anlamak da zor iş. İçlerinden, Ali ve Cevat'a ilgi duyacak iki allahın kulu çıkmadı. Oysa ne bıçkın delikanlılardı.

Hazırlık Lisesi'ni bitirip üniversiteye geçtik. Bu ilk üniversite yılımızda Amerikan 6. Filosu'nu protesto yürüyüşü oldu. Meğer Ali Uzun da bu yürüyüşe katılmış. Akşam okula döndük, Ali Uzun'un yatakhanede ağladığını işittik. Yukarı yatakhaneye çıktık, Ali Uzun'u ağlar bulduk. Mitingten çok etkilenmişti. Bir yandan Türkiye'nin bağımlılık haline, diğer yandan o güne kadarki duyarsızlığına ağlıyordu. Miting sayesinde Ali'yi kazandığımız için sevindik, iç çeke çeke ağladığı için üzüldük. Cevat totocu çizgisini sürdürdü, Ali ise sol çizgiye kaydı. Pratik alanda her yere koştu Ali, üstelik bu pratiğine belirli bir teorik temel de yarattı. Öyleki, 70-71 ders döneminde Ali, İstanbul Dev-Genç'in ağırlık ifade eden bir elemanı oldu. 12 Mart Cuntası'nda Ali de içeriyi boyladı. İşte ne olduysa burada oldu. Ali

bunalım geçirdi, sol düşünceden tamamen koptu. Bu bunalım esnasında Ali'ye yapıcı yaklaşıldı mı, bilemiyorum. Afla çıktıktan sonra herhalde okulunu bitirip öğretmen olmuştur.

Çok kısa bir özetle Fen/E'nin, ilerici ve gerici değirmenlere ne kadar su taşıdığını görelim. Sosyalist çevre: Muzaffer Oruçoğlu, ben, Aydoğan Şahin, Beysafa Tarhan, Çerkez Şahpaz, Osman Beyazıt, Cezmi Çamoğlu, Ali Uzun. Maşallah, fena değil yani. Dinci gerici çevre: Hakkı, Kemal Koçak, Mithat Dağıstanlı. Bunlar benim bildiklerim, daha başkaları olabilir. Sınıfın öbür sakinleri sağ-sol davasına bulaşmak istemeyen, salt öğrencilikle iştigal eden insanlardı. Bu tür öğrenciler kendilerini bize daha yakın görürlerdi. Dinci gericilerin katı kuralları bunlar için cendere sayılırdı.

9. çapalı okul arkadaşlarım

İbrahim Kaypakkaya ile başlangıç yapmak istiyorum. 68 kuşağından çıkan, belirli politik çizgileri simgeleyen, bugün hayatta olmayan üç önder, üçlü sac ayağı gibidir. Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, İbrahim Kaypakkaya. Mahir ve İbrahim, temsil ettikleri siyasal çizginin teorisini üreten önderlerdir. İşte bu üçlü sac ayağından biri olan İbrahim Kaypakkaya okul arkadaşımdır. Sonradan örgüt arkadaşım ve önderim oldu. Bu başlık altında okul arkadaşım İbrahim Kaypakkaya'yı anlatacağım. Örgüt arkadaşım ve önderim İbrahim Kaypakkaya'yı sonraki anlatımlara bırakacağım.

Yaklaşık 1.68 metre boyunda ve 65 kilo ağırlığında, hafif sarışına çalan, dimdik boylu, düz ve yumuşak saçlı, güleç yüzlü bir siyasal önder Mahir'e göre biraz, Deniz'e göre ise hayli ufaktı. İbrahim'in saçı ve sakalı gür değildi. Bıyığı seyrekti, üst dudağın dar bir alanını kapsadığı için inceydi. Saç, sakal, bıyık hafif kızıla çalardı ve yumuşak bir yapıdaydı. Önce öğrencilik yaşamında ders için masada yıllarca eğilmesine rağmen beli dimdikti, en ufak bir kamburluk belirtisi gözlenmiyordu. İbo'da hiç göbek yoktu. Çıplak haliyle hoş bir görünüm arzederdi. Düzgün hatlara sahip adaleli bir vücudu vardı. 41 numara ayakkabı giyerdi. Ayak parmaklarında yamuklaşma, ayak tırnaklarında kelleşme yoktu. Ayakları, teni ve ağzı kokmuyordu. Bu özelliklerini çok iyi biliyorum, çünkü defalarca yanyana hatta aynı yatakta yatmışızdır. Yatarken kısa süre sonra uykuya dalardı. Horlama ya da diş gıcırdatma huyu yoktu. Ağır uykulu biri değildi, bir dürtmeyle uyanır, doğrulurdu. Vaktiyle diş ağrısına yakalandığı için, her iki yandan üst

azı dişten bir iki tane çektirmişti. Güldüğü zaman bu diş boşlukları gözükürdü. İbo'nun burnu uzun ve iri olmayıp, yüzüyle orantılı bir büyüklükteydi. Yalnız burnun ön kısmı alttan üste doğru eğimleşirken, burun sırtının altında başlayan hızlı bir darlaşmayla üst burun ucu belli bir sivri görünüme bürünürdü. İbo'nun kaşları orta gürlükte olup, saçı gibi hafif kızıla çalardı. Kirpikleri de kaşlarıyla uyumlu bir renk içindeydi. Yüzü ovaldi, çene sivri ya da yassı olmayıp, yüz ovalliğini bütünlüyordu. Kulak ve ağız normal büyüklükteydi. Kulaklar kepçe duruşlu olmayıp, uygun bir eğimle geriye yatıktı. Alnının yan taraflarında saçları seyrelmişti. Yaşasaydı kabak kafalılığa doğru yavaş yavaş yol alırdı. Saçlarını sağ tarafa doğru yana yatırırdı.

İbrahim Çorumlu'ydu. Çorum yöresinin insanı güreşe meraklıdır. Bu merak İbrahim'e de biraz bulaşmıştı. Güreş tekniğinden bir iki usül biliyordu. Bir keresindeAdliye Sarayı yakınındaki FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) binasında kendisinden daha iri Karadenizli Rahmi Aydın'la güreşe tutuştu, rakibini perişan etti. Rahmi sonunda pes etmek zorunda kaldı.

Hasanoğlan İlköğretmen Okulu'nda iken halk oyunları ekibine girip birkaç hatay çeşidi kapmıştı. Bunun yanısıra biraz müzikle ilgilenmiş, çat-pat keman çalmayı öğrenmişti. Pek fazla türkü söylemezdi, ama kulakları melodi kapmaya yatkındı, türkülerden oluşan bir repertuarı vardı. Lakin o dönemde müzikte sol keskinlik revaçtaydı, yalnızca devrimci marşlara itibar edilirdi. İbo devrimci marşları doğru okurdu, ses kaymasına düşmezdi. Sesi orta kalınlıktaydı. Yanılmıyorsam İbrahim biraz mandolin de çalardı. Ayrıca basit melodileri sazda kabatasla çıkarabiliyordu.

Öğrencileri güzel sanatlara teşvikte Hasanoğlan, diğer ilköğretmen okullarının başını çekerdi. İbrahim okulun bu ortamından etkilenerek Hasanoğlan'da bir hayli roman okumuş, şiir kitaplarıyla ilgilenmiştir. Hasanoğlan'da şiir yazma denemeleri olmuş İbo'nun. Bu denemeleri Çapa'nın Hazırlık Lisesi'nde de sürdürmüş. Çapa Hazırlık'ta "Donsuzlar" diye bir şiir yazmış, bunu okulun panosuna asmış. Bu şiiri yüzünden okul idaresine çağrılıp kısa bir soruşturmaya tabi tutulmuş. Çapa'da kendisine "ozan" denmesinin nedeni, şiire yönelik bu çabasına dayanırdı. İbrahim benden bir devre ilerdeydi. Ben Hazırlık Lisesi'nde iken, o ilk üniversite yılındaydı. Tanıştığımızdan ölümüne dek yoğun bir beraberlik yaşadık. Onun bu kesitteki ömrünün canlı bir tanığıyım diyebilirim.

Hazırlık Lisesi'nden sonra İbrahim, büyük ölçüde şiir ve romanla ilişkisini kesti. Tüm enerjisini sol içerikli politik kitap ve dergileri

okumaya yöneltti. Bu arada belki tek tük roman okumuştur, fakat şiir yazdığına hiç rastlamadım.Yalnız o dönemde Nazım Hikmet'in şiirleri yayınlandı. Onları zevkle okuduğunu anımsıyorum. Örneğin, Muzaffer'in roman yazma denemeleri İbrahim'in ilgisini fazla çekmemiştir. Benim de içinde yer aldığım şamatacı grup gibi "boş bir çaba" olarak değerlendirmedi, lakin Muzaffer'in yazdıklarını öyle istekle merak etmedi, bu iş için teşvik ışığı yakmadı. Şiir ve edebiyatı ihmal etti. Oysa bu alanda yeteneği vardı.

İbrahim'in güzel sanatlarla ilintisini özetlersek otaya şöyle bir tablo çıkar. En çok şiir ve roman alanına ilgi duymuştur. Şiir yazma denemeleri olmuştur. Politik hayatının yoğunlaşmasıyla birlikte bunları ihmal etmiştir. Müzik ve halk oyunlarıyla amatör zevk düzeyinde birazcık ilgilenmiştir. Bir seyirci olarak belli düzeyde tiyatroya ilgisi vardı. Tiyatro eserlerinin kurgu, oyuncusunun rol tekniğine ilişkin İbrahim'de amatör bir merak gözlemedim. Güzel sanatlarda İbrahim'in en yeteneksiz yanı resimdi. Desen çizdiğini hiç görmedim.

İbrahim iyi bir hatipti. Teklemeden konuşurdu. Konuşma dili mükemmel bir edebi formla sarmalanırdı. Sözcükler, uyumlu dizilmiş inci taneleri gibi İbo'nun ağzından dökülerek anlamlı ve çekici cümleler oluştururdu. Çok akıcı bir anlatıma sahipti İbrahim. Şelalenin köpüklü suyu gibi insanın duygusunu okyaşarak akıp giderdi bu anlatım. İnanınız abartmıyorum, saatlerce sıkılmadan İbrahim'i dinlerdim, yine de doymazdım. Anlatımı, insanı uzun süre peşine takıp götüren etkili bir müzik gibiydi. İbrahim'in yazı dili zaten harikadır, eserlerinde bu gözlenir. Eserleri politik içerikli olmasına karşın, akıcı bir edebi dil dokuya egemendir. Konuşma diliyle yazı dili arasındaki bariz farklılık, entellektüel kesimdeki çoğu insan için geçerlidir. Kimileri akıcı bir konuşma diline sahiptir, ama yazı dilleri gerilerden seyretmektedir. Kimileri de bunun tersine, akıcı bir yazı diline sahiptir, ama konuşma dilleri tökezlemektedir. Az insan hem akıcı bir konuşma diline hem de akıcı bir yazı diline sahiptir. İbrahim'in böyle bir yeteneği vardı. İki dil (konuşma ve yazı) arasında tam bir armoni vardı. Nasıl ki teklemeden akıcı bir konuşmayla meramını dinleyiciye sunuyorduysa, ıkınıp sıkılmadan, mektup yazar gibi pratik ve hızlı bir şekilde düşüncesini yazıya döküp okuyucuya aktarırdı. Yani her iki alanda İbrahim zorlanmazdı, akıcı bir üslupla düşünsel ürününü insanların algılama dünyasına sunardı. Son olarak şunu ekleyebilirim. Şiir, roman ve öyküye dönük umut verici bir yeteneğe sahipti İbrahim. Eğilebilseydi, edebi yeteneğini hızlı tempoyla geliştirirdi.

Dilimin döndüğünce İbrahim'in edebiyat yanını anlatmaya çalıştım. Peki, fen yanı ne alemdeydi, biraz da bu alan üzerinde gezinelim. Fen derslerini kavrayışta İbrahim'de ezberci yaklaşım yoktu, sistem vardı. O, matematiksel formüllerin biçimsel ezberlenişiyle enerji tüketmez, bu biçimselliğe yansıyan özdeki karmaşıklığı, belli bir sisteme bürünmüş dokuyu dimağına yerleştirirdi. İbo bu işin verimli yöntemini tespit etmişti. Zaten her matematiksel konunun bir ya da birkaç ana formülü vardı. Kişi bu ana formülleri kavrarsa, bunlardan hareketle bir yığın yan formülün keşfine varır ve onları da zorlanmadan çözer. Ama bu pratik ve de verimli yolun temel koşulu, ana formülleri sistem olarak kavramaktan geçer. İşte İbrahim'de böyle bir fen mantığı vardı. Şunu çok rahatlıkla söyleyebilirim: Çapa'daki keskin zekalı öğrencilerden biri İbrahim Kaypakkaya idi. Onun bu alandaki kıvrak zekası karşısında küçük dilimi yutardım. İbrahim trigonometri dersindeki formüllerle satranç oyununu oynar gibi eğlenirdi. Matematik, geometri, bunların karmaşık basamakları olan diferansiyel, entegral ve ihtimal hesapları İbo'nun sisteme bürünmüş fen mantığı karşısında çözüm armonisine bürünürdü. Hele modern matematikte İbo'ya hayran olmamak elde değildi. Kıvrak mantığı, uzayın derinliklerinde sonsuza uzanan doğrular üzerinde sıralanan dizimler arasında gezinir, soyutun enginliklerinde darmadağın olmuş bu gizemli bilgiye özgü yanıtları çözümün parlak tablosuna serpiştirirdi. İbrahim'in fen mantığıyla tanıştıktan sonra kendi fen mantığımı kerratı öğrenme aşamasında görmeye başladım. İbrahim'in birçok yönüne hayranım. Ama onun fen yanma hayranlığım aşık olma derekesindedir. Şayet İbrahim, politikaya değil kariyere uzanan doğrultuyu kendine yaşam çizgisi olarak seçseydi, adlarından söz edilen fen bilimciler kategorisine kadar tırmanma şansı vardı.

İbrahim üniversiteye geçtikten sonra ilk yıl biraz dersle ilgilendi. İlgilenişi şu düzeydeydi: Gidip dersleri izler, not alırdı. Okulda gece yarılarına kadar ders çalışmaya gömülmezdi. Sınavlara iki üç gün kala, toplam beş altı saat geçmiş konulara göz atar, sınava girerdi. Ve tabii iyi bir notla her seferinde sınavı başarırdı. İbo'nun, ilaçlığına dahi olsa tek bir başarısız sınavını anımsamıyorum. Daha sonraki yıllarda üniversiteyi tamamen astı. Zorunlu bürokratik işlemler için fakülteye uğrak verirdi: Yeni dönem için ders kaydı yapmak ve harç yatırmak. İbo kazık bir bölüm seçmişti: Fizik-Matematik. Kendi bölüm arkadaşları gece gündüz ineklerdi. İbo ise politik aksiyonun kulvarında kulaç atardı. Sınav zamanı yaklaşırdı, İbo onların not-

larını birkaç saat karıştırır, sınava girerdi. Hiçbir dersi kaçırmayıp, ekstradan gece gündüz inekleyenlerin çoğu ilk sınavda çakardı, İbo ise iyi bir notla sınavı başarır, yeniden politik aksiyonun ummanına yelken açardı. Böylesine az enerjilerle İbo üç ya da üçbuçuk yılda tüm dersleri verip, mezuniyet koşulu olan yüz krediyi tamamladı. Onu bu parlak başarıya götüren temel etken, fen mantığındaki sistemsel kavrayış yöntemiydi.

Bu anlattıklarım karşısında okuyucunun aklını şöyle bir şüphe tırmalayabilir: "Neler yazmış bu adam, ölen arkadaşına duyduğu gönül borcunu ödemek için mi böyle abartmalara girmiş? Ya da, ölenlerin ardından methiye dizme türündeki alışılagelmiş gelenekten yola çıkarak mı böyle şişirmelere sığınmış?" Kattiyen. Politik aksiyondan kopalı yıllar oldu, beni böyle yazmaya zorlayacak bir siyasi dayatma yok. Şu anda sol örgütsel aksiyon içinde yer alanların nazarında zaten diplere kadar düşmüşüm. Ve üstelik herhangi bir sol örgütsel aksiyon içinde yer alma düşüncem de yok. Bu nedenle bunları yazarak beni diplerde görenlerin nazarında itibar kazanayım diye bir derdim olamaz. Üstelik ben bunları, şu anda benim konumumda olan insanlar için yazıyorum. Kaldı ki, ben daha aktif politik yaşam içindeyken İbrahim'in bir kısım tespitlerinden kopmuştum. Şu anda ise düşünsel boyutta bambaşka bir yerdeyim. İbrahim hepimiz gibi bir insandı, noksan ve kusurları vardı. Herşeyden önce o, siyasal teori üreten bir makina değil, karmaşık özlemleri, sıradanlığı, çocuksu halleri, şaka ve yaramazlıkları, cinselliği, kırıcı ve de gönül alıcı yanları, üzüntü, keder ve sevinçleri olan bir insandı. İbrahim'i bu çerçeve içinde insanlara tanıtmak istiyorum. Ve yukarıda dile getirdiğim şüpheden okuyucu kitlesinin sakınmasını diliyorum. Hemen şunu da ilave edeyim: İbrahim kadar zeki olan, politikayla uğraşan ya da uğraşmayan bir düzine öğrenci Çapa'da bulunmaktaydı. Örneğin, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü kurucularından arkadaşımız Mehmet Çetin, İbo'ya yakın bir fen kafasına sahipti. Görülüyor ki, İbrhim'i idealleştirmiyorum, kendi gerçeği içinde tanıtmaya çalışıyorum. İbrahim'e yakın saygı ve sevgi duyduğum Çapalı arkadaşlarımdan biri Muzaffer Oruçoğlu'dur. Örneğin, Muzaffer tembel bir öğrenciydi, fen yönü ise benden daha geriydi. Muzaffer'e sevgi ve saygımdan dolayı onun fen derslerindeki nanaylığını gizleyemem, ya da tersine gösteremem. Bu yaklaşım İbo ve herkes (kendim dahil) için geçerlidir.

Politik yoğunlukla birlikte İbrahim'in edebiyattan kopuşunu irdelemek istiyorum. Teori üretmenin yükünü omuzlayan bir politik ön-

derin fen, edebiyat ya da başka bir alanda yetenekli olduğunu düşünelim. Politik görevleri nedeniyle bu alanlara eğilmeye zor zaman bulduğu da anlaşılır birşeydir. Ama bu olgunun bir yanı. Herşey bununla izah edilip işin içinden çıkılamaz. Bana göre politik alan sert ve çetrefillidir. Bu alandaki atmosfer kişiyi zaman zaman ciddi yanlışlara götürür, sertleştirir, inatlaştırır, o çok güvenilen prensipler de böyle anlarda lastik gibi her yana çekilerek bu yanlışların kılıfı haline getirilir. Zaman zaman politik alanın dışına çıkılıp nefes alınmazsa, dünya yalnızca o alanın ufkuyla görülür. Ki, bu ufuk izafidir, bazen körlüğe saplanabilir. Yani toplumun yaşamında politika dışında başka alan ve değerler de vardır. Kısa süreli de olsa bu alan ve değerlerle tanışan önderler çok daha geniş perspektife kavuşurlar, ciddi politik hatalardan sakınma avantajını elde ederler. Bir konudaki politik görüşün eksik ya da yetersizliğiyle dünya batmaz. Ama dünyanın kaderi bu eksikliğin giderilmesine bağlanır ve her zaman yalnızca bu pencereden bakılırsa, işte o zaman vay bu dünyanın haline. Sanat, edebiyat ve öbür alanlarda yarı-profesyonel, ya da hiç değilse amatör tarzda ilgilenmek kesinlikle politik önderin yararınadır. En başta bu panzehir politikaya tapınmayı önler. Ve tabii politik öndere tapınmayı da.

Bana göre, dünya solunun ciddi düşünsel zaaflarında biridir bu: Teoriye tapınma, ondan üretilen politikaya tapınma ve onları üreten politik öndere tapınma. Tapınmanın olduğu yerde ise eninde sonunda tıkanma olur, ilahlaştırılan değerler bu tıkanmanın girdabında nefes alamaz hale gelir, yok olur gider. İbrahim'in politik yoğunlukla birlikte edebiyattan kopuşunu solun bu genel hatasına bağlıyorum. Sol teoriye göre bir yazar ya da bir fizikçi ne kadar üretken olursa olsun, onun değeri politik önderin değeriyle kıyaslanmaz. Bu anlayış, en başta gıdasını teoriye tapınmadan alıyor. Sebep ne ki, böyle olsun yani. Bir kez insanlık tarihinin pratiği bunu reddediyor. İnsanlığın gönlünde taht kurmuş politik önderlerle sanatçıları karşılaştırırsak, ibrenin sanatçılar lehine geniş bir eğim gösterdiğini görürüz. Tabii, anlayış teoriye tapınma olunca, politik önderler satrancın şahı, öbür alanların üreticileri ise piyonu olurlar. Solun sanat ve edebiyatı katı şekilde politikanın cenderesine sıkıştırması da buradan gelir. Hepsi birbirine zincirlemesine bağlıdır. Politik önderlerin hiç değilse amatör düzeyde sanat ve edebiyattan kopmaması, hem politikanın hem de toplumun yararınadır. Tabii sanat ve edebiyatı politikanın eklentisi olarak görmemesi kaydıyla. Sanat ve edebiyat politik öndere evrensel değerleri ve hümanizmayı dayatır, olaki politikanın katakullici ve kan

dökücü handikaplarının bazısından alıkoyar onu. Bu açıdan yaklaştığımda, İbrahim'in Hasanoğlan'da edindiği o güzelim değeri İstanbul'da terketmesini hatalı buluyorum. Zamanın darlığını hesaba katıyorum. Ama İbrahim'i edebiyattan alıkoyan esas etken şuydu: Politika gibi tayin edici ve de değerli alan dururken, edebiyat denen gevşetici uğraşla ne vakit öldüreyim. Biraz pili bitmiş olanlar o alanla uğraşsın. O alan kişiye hümnizmi aşılar ve fakat sınıf mücadelesinin katı gerçeğinde ise hümanizm ayakbağı olur. Buna göre kopuşun temel nedeni buydu.

İbrahim'in karakteristik özellikleri üzerinde bir nebzecik durmak istiyorum. Mütevazi bir iç dünyası vardı İbrahim'in. Hem başarılı bir öğrenciydi, hem de Çapa'da sol kesimin tartışmasız politik önderiydi. Bu tırmanışa rağmen böbürlenmedi, kimseye tepeden bakmadı. Politik sohbetlerde tabiiki en fazla konuşan oydu, zira öbürlerine göre daha yetkin bir teorik formasyona sahipti. Yarım yamalak olup yanlışlar da içerse, başkasının düşüncesini dinlerdi. Hatalı görüş belirtenin üzerine "mal bulmuş mağribi" gibi çullanmaz, karşıdakinin gururunu incitmeyecek yumuşak ve esnek sözcükleri seçerek, ayrıca açıklamanın içine birazcık ihtimalli sözcükleri serpiştirerek, ılıman bir havada hatayı belirtirdi. Bu tür hatanın bir çok insan trafından işte şu şu nedenlerle zorunlu olarak işlendiğini söylemeyi de ihmal etmezdi. Hata sahibinin ruhu duymadan, onuru zedelenmeden hata ortaya dökülür, alternatifi de getirilirdi. Ne zıtlaşma, ne şu, ne de bu. Geri bilinçteki insanlar sözkonusu olduğu zaman, bu yumuşak yönteme daha da özen gösterirdi İbrahim. Bana göre İbrahim'in bu konudaki kusuru, belli ölçüde çizgi farklılığına düştüğü kişiye bu yumuşaklığın hiç değilse bir nebzeciğini sunmaması, ona karşı sertleşmesi, hatta kırıcı olması, onu iflah olmaz biri olarak görüp defterden silmesidir. Bu da, solun genel söylemindeki "marksist prensiplerden asla taviz verilmez", "prensipler hiçbir şeye heba edilmez", "gerekirse bıçakla keser gibi kesip atacaksın ilişkiyi" türündeki çok katı anlayışlara dayanırdı. Bugün, örgütlü ya da örgütsüz sol görüşlü insanların sızlandığı "kendi dışındaki anlayışa tahammül edememe" şeklindeki hataya İbrahim düşerdi.

Yukarıda belirttiklerim politik önder konumundaki İbrahim Kaypakkaya'nın yalnızca bir kesitteki karakteristik özelliğiydi. Ama bir de öğrenci İbrahim Kaypakkaya var. Acaba o ne alemdeydi? O, oldukça yumuşak bir kişilik içindeydi. Öğrencilik ilişkisi içinde İbrahim'in herhangi bir arkadaşıyla zıtlaşmaya düştüğünü ne duydum, ne de

böyle bir şeyc tanık oldum. Uyumlu biriydi, herkesle güzelcesine geçinip gidiyordu. Bir kere, "gemileri Karadeniz'de batmış" durgun biri değildi. Neşeli, şen şakraktı. Eldeki nimetlerle hayatı seviyordu. Yoklukları takmıyordu, "şu yok, bu eksik" benzeri sızlamnmaları ağzına almıyordu. Yani melankolik bir yapısı yoktu, eldekiyle hayatın tadını çıkarma felsefesine sahipti. Böyle bir insanın iç problemi az olur, çünkü kendi kendisiyle barışıktır. Başkasıyla barışık olmak, herşeyden önce bu iç barışıklıktan geçer. Durum bu olunca gerisi cansağlığı. Uyumlu bir sosyal ilişkinin olmaması için hiçbir neden yoktur. Başkasının şakasına kahkahalarla gülerdi İbrahim. Kendisi de arada sırada patlatırdı. "Kaz uçar da laz uçmaz mı" tekerlemesiyle Karadenizli Rahmi Aydın'a takılırdı. Aşağılık duygusu içinde olanlara asla takılmazdı. Bizim Şakir Kaymak böyle biriydi, İbo ona çok özen gösterirdi. İbo daha çok, biraz yırtık olanlara takılırdı. Ya da şakayı kaldıranlara.

İbrahim'in değişmez bir özelliği de, tanıdık bir kişi ya da gruba yaklaşırken mutlaka gülümsemesiydi. Böyle anlarda yüzü aydınlanır, maviye çalan gözleri tatlı ışınlar saçar, yanağında hafifçe gamze oluşur, dudakları gerilerek dişler piyasaya çıkardı. Bu haliyle tatlı bir çocuk izlenimi verirdi insana. İbrahim'in köylülükten gelme mahçup hali bazen dışa yansırdı. Örneğin çekici bir bayanla tanıştığı zaman olurdu. Konuşma esnasında kürsüye çıkış ve inişte, ya da etkili bir şahısla muhatap olduğunda siması bu duyguyla kaplanırdı. Örneğin Fakir Baykurt'u dinlemeye gitmiştik. İbo onunla tanışırken kulağına kadar kızardı. Burada belirttiğim örneklerde ve benzerlerinde her zaman İbo mahçup olmuştur şeklinde genelleme yapılamaz. Bazen böyle hallere düşer, simasını bir kızarma dalgası kaplardı. Köylü kökenli olanlarımız böyleydik. Yırtıklar hariç.

Çapa'da İbrahim'in kız arkadaşı olmadı. Hazırlık Lisesi'nde iken kendi devresinden bir kız öğrenciyle (adını anımsamıyorum) birbirlerine biraz yeşillenir olmuşlar, sonra kesilmiş. Biz hazırlıkta iken Derviş Balcı (ki, Hazılık'ta İbo'nun masa arkadaşı) bazen İbo'nun kulağını çırpar, bu ilişki konusunda ağzından laf almaya çalışırdı. Bu ilişkide çok çok bir öpüşme olayı olmuştur. Kimbilir belki iş o noktaya da varmamıştı. Bu olaydan sonra İbrahim'in bu alanda hiç bir çabası olmadı. Çekici bir delikanlıydı, üstelik popülerdi. Hem ders hem de politik yönden. İsteseydi bir kız arkadaş edinirdi. Fakat istemedi.

Evet, şimdi gelelim bu "fakat istemedi" konusuna. O zaman evlenme ve karşı cinsten arkadaş, yani sevgili edinme konusunda sol

kesimde oldukça sekter bir görüş egemendi. Böyle bir olay, "gerileme", "zayıflığın belirtisi" olarak damgalanırdı. Böylesine keskinliğin kol gezdiği bir dönemde İbo Çapa'da politik önder. Her hareketiyle örnek olmak zorunda olan biri. Adamcağızın eli kolu bağlı, hiçbir şey yapamaz. Yeni kuşak İbrahim'in siyasal yazılarını okuyor, bu yazıların etkileşim gücünden kalkarak, geçmiş süreçte İbo'nun bir parmak hareketiyle düzelemeyecek şeyin olmadığı sanısına varıyor. Bu meselede hem İbrahim dar düşünüyordu, hem de yerleşik değer güçlüydü. Bu iki neden, İbo dahil herkesin elini kolunu bağladı. Aradan yıllar geçmiş, hala bu etki silinmemiştir.

Kadın ve cinsellik konusunda Türkiye toplumunda zaten genel bir gerilik vardı, halen vardır. Bu gerilik gıdasını iki kaynaktan alıyordu: Dinsel boyutta islami kültür, toplumsal boyutta geri ekonomik düzeyden kaynaklanan gelenekçi kültür. 1960'lardan itibaren sol düşünce geniş katmanlar arasında yayıldı. Köy kökenli birçok insan sosyalist kültürden etkilendi. Sosyalist kültürün kendisinde kadın ve cinsellik konusunda zaten belli gerilikler vardı. Çünkü süreç içinde uluslararası düzeyde halkçılık temelindeki gelenekçi değer yargıları bu kültüre karışa karışa kadın ve cinsellik boyutu daralmış, bazı sosyalist ülkelerde tutucu kalıba bürünmüştü. Örneğin Çin'de kızlık zarının aranması gibi. Türkiye toplumunda halk, yani işçiler, köylüler islami ve gelenekçi kültürle biçimlenen kalıpla kadın ve cinselliğe yaklaşıyorlardı. Sosyalist saflara karışan köylü kökenlilerin kafasındaki şema da buydu. Kolaycı bir çözüm bulunmuştu: Halkımızın ahlak anlayışı budur, sosyalizm emekçilerin düzeni olduğuna göre, o düzene taşınacak ahlak normu bu olacak, o halde sosyalistler bu norma sarılmalıdır. Bilimsel açıdan soyalistlerin savunması gereken norma ise burjuva pisliği dendi. Tabii olgunun böylesine şekillenmesinde sosyalist safları kalabalıklaştıran köy kökenli ilericilerin katkısı büyük olmuştur. Kendi anne ve babalarının ölçütünü cani gönülden bu saflara taşımışlardır. Olayın boyutu budur, İbrahim'in ve onun çevresindeki bizlerin çaresizliği ortadadır. Böyle bir normla kız arkadaş edinmek bile zor. Zira bu arkadaşlığı evlilikle sonuçlandırmak zorundasın, aksi halde kız arkadaşını kullanma ahlaksızlığına düşmüşsün. Sıradan insanlar bunu yapar, ama devrimciler asla yapmamalı. Yani sıradan insanlar kadar bile özgür değildik. Kız ya da erkek arkadaş edinmenin ulvi amacı evlilik olduğu için millet çekiniyordu: "Ya işler kötü giderse... Üstelik kolay kolay boşanamam da." Çünkü boşanırsa kötü örnek olur. Kısacası o

günkü sıkıntımızın boyutu hayli karmaşıktı, genç kuşağın bunu anlaması epeyce güçtür.

İbrahim'le beraberliklerimizde hep Türkiye devrimini konuşacak halimiz yoktu. Bir gece kafayı çekmeye karar verdik. Sanırım o gece okulda yine eğlence vardı. Ki, o günlerde Çapa'da sağ-sol çelişkisi henüz çatışma aşamasına gelmemişti, okulda barışçı ortam vardı, tüm okul kitlesini kapsayacak boyutta eğlenceler düzenlenebiliyordu. Bu dönemde biz Çapalı solcular içki konusunda liberaldik, arada bir kafayı bulurduk. 12 Martlara doğru bu konuda Erbakancılaştık. İçki içmeyi "burjuva pisliğine bulaşma" olarak görmeye başladık.

Gidip iki şişe kanyak aldık, mezesiz bir şekilde kafaya diktik. Zaten işi yolda hallettik, okula vardığımızda kafa adamakıllı tütsülenmişti. İbo'nun bünyesi benimkinden sağlamdı. İkimiz çarpıldık, ama ben bulutlardayım. Yürümüyorum, adeta kayıyor hissediyorum kendimi. İbrahim'le birbirimize dayandık, kahkaha atma, türkü mırıldanma, şamata arasına "hey bee" narasını ekleme cümbüşü eşliğinde "s" harfini çize çize okula vardık. İkimizin köylü kökenlilikten gelme, kendini aşırı kontrol duyarlığı vardı, herhangi bir toplulukta dikkat celbedici uç noktalı davranışlardan sakınırdık. O gece ikimiz kıratın yularını boşladık. Benliğimizi öyle bir neşe kaplamıştı ki, kural-mural vız geldi. Sarhoşluk vurdumduymazlığının rahat ruh atmosferiyle dalıverdik eğlencenin içine. Görme melekem kafamın ayarına maşallah iyi uyarlanmıştı. İnsanları çift görüyordum, herşeyin fırfır dönen renkli bir mekan içinde alçalıp yükselen bir dalgaya kapıldığını sanıyordum. Bu arada bazı tanıdık simalar el kol hareketiyle bana gülerken, bakışlarımın en çok takıldığı yer, onların piyasaya çıkan dişleri oldu. Gerisini pek hatırlamıyorum. Baş ağrısı ve mide bulantısı içinde kendimi yatağımda buldum. Zom halimi gören arkadaşlar beni yatağıma götürmüşler. İbo eğlencede biraz daha oyalanmış, yalpalaya yalpalaya kendi gayretiyle yatağına gitmeyi başarmış.

İbrahim'in sayesinde ilk kez salep içtim, döner ve suböreği yedim. Tabii paralar onun kesesinden. Bizim Çapa'ya yakın iyi bir salepçi vardı. Salebin tadı hoşuma gitmişti. İbrahim'le birlikte bu salepçiye birkaç kez gitmiştik.

Bir akşam İbrahim'le beraber Aksaray'daki Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) binasına gittik. O zaman FKF İstanbul sekreteri Veysi Sarısözen'di. Sonradan Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) beyin adamı oldu Veysi. O zaman Aksaray Meydanı alt üst geçitli değildi, trafik lambalarıyla donatılmış bir kavşaktı. FKF bürosunda bir-

iki saat oturduk ve çıktık. Kavşaktaki ışıktan karşıya geçtik, Çapa'ya gitmek için durakta otobüs bekledik. Birdenbire kavşaktaki trafik lambalarının ışık yanış sistemi ilgimizi çekti. Otobüs beklemekten vazgeçip, normal bir tempoyla yeşilde karşıya geçtik. Sola dönüp Yenikapı'ya giden caddeye vardık, tak yeşil ışık yandı. Burdan da geçip sola döndük, Laleli'den gelen caddeye vardık. Evet, yeşil ışık yanıverdi. Yeniden sola dönüp Unkapanı'ndan gelen caddeye vardık. Hey gözünü seveyim, yeşil ışık hazırdı. Karşıya geçip sola döndük, ilk başladığımız nokta olan, Topkapı istikametine giden caddeye vardık. Tabii yeşil ışık bizi bekliyordu. Haydi bakalım devam. Tam yirmi dakika dövene koşulmuş at gibi dolandık. Hoşumuza gitmişti. Tam anlamıyla çocuklaşmıştık. "Haydi uygun adım yürüyelim" dedik, askerler gibi rap rap yürümeye başladık. Öbür istikametlerden geçen araba sürücüleri aval aval bize bakıyorlardı. Zararsız deliler bazen cadde ve kavşaklara gider, kendi kendilerini görevlendirerek trafik polisliği yaparlardı. Araba sürücüleri, gecenin geç saatinde döven atı gibi dolanan ikimizi sanırım o zararsız delilerden sandılar. Dolana dolana iyice hevesimizi aldık ve Çapa'ya döndük. Ayrıca dolanma esnasında, "Dolana ay dolana" türküsünü birlikte söylediğimizi anımsıyorum.

FKF ve TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) binaları Aksaray'da olup birbirine yakındılar. FKF'ye giderken genellikle oraya da kafayı sokardık. TÖS'de idim, baktım kendisinden daha fazla sarışına çalan ve daha ufak, orta yaşlı biriyle İbrahim içeri girdi. "Ali gel seni babamla tanıştırayım" dedi. Ali Kaypakkaya ile bu ilk ve son tanışmamız oldu. Tanıştığımız bu tarih, sanırım 1967-68 ders yılına rastlar. O zaman hepimiz TİP (Türkiye İşçi Partisi) taraftarıydık. Ali Kaypakkaya oğlundan etkilenmiş, CHP'yi bırakıp TİP taraftarı olmuştu. Kendi yöresinde CHP kodamanı haline gelen dedelerle tartışmış, onu bize aktardı. Görünen oydu ki, Ali Kaypakkaya da TİP için kolları çemrelemişti. Köylü aksanının etkisi olmasına karşın Ali Kaypakkaya'nın Türkçesi temiz, anlatımı akıcıydı. Sözcükleri tane tane söylerdi ve öz konuşurdu. Sohbet bir saat sürdü. İbrahim'in babasıdır diye söylemiyorum, Ali Kaypakkaya gerçekten sempatik bir insandı. Ağırbaşlı, nazik ve öz konuşan biriydi, tatlı minyon tipiyle insanı çeken bir yanı vardı. Ali Kaypakkaya'yı tanıyan arkadaşlar sanırım bana hak verirler.

Yanılmıyorsam Ali Kaypakkaya teyzesinin kızıyla evlenmiş. Bu evlilikten İbrahim doğmuş. Eşler anlaşamayıp ayrılmışlar. Ali Kay-

pakkaya ikinci kez evlenmiş. Tabii İbrahim'in annesi de başka biriyle evlenmiş. İbrahim'in üvey annesi iyi bir insanmış, İbrahim'i öz çocuklarıyla bir tutmuş. Ama İbrahim'in babaannesi torunu üstüne titremiş. "Ne de olsa üvey annedir, belli olmaz" deyip, İbrahim'e annelik etmiş. İbrahim tüm ailesini seviyordu. Babasını, ilişki zayıf olmasına rağmen annesini, üvey annesni ve tüm kardeşlerini. Fakat İbrahim'in nazarında babaannesi bambaşka bir konumdaydı. Yüreğinin başköşesi babaannesine aitti. Verdiğim bu bilgi sağlıklıdır, çünkü kaynağı İbrahim'dir.

Bu bölümde İbrahim konusu bu kadar. Onu öğrenci İbrahim Kaypakkaya olarak anlatmaya çalışırken, zaman zaman politik önder İbrahim Kaypakkaya alanına girmek zorunda kaldım. Bundan sonra gelecek olan bölümde politik boyutu sergileyen geniş bir anlatım içinde politik önder İbrahim Kaypakkaya ile buluşacaksınız.

İbrahim ve Muzaffer'den sonra sıra Aslan Kılıç'ta. Nasılki 68 kuşağının yetiştirdiği üçlü sac ayağı konumundaki üç politik önder Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, ibrahim Kaypakkaya ise, Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist [TKP(M-L)]'in üçlü sac ayağı da İbrahim Kaypakkaya, Muzaffer Oruçoğlu ve Aslan Kılıç'tır. Gerçi TKP (M-L)'nin siyasal çizgisine temel olan teoriyi İbrahim tek başına üretmiştir. Ama ikincil derecede örgütün inşasına katkı sağlayan, teorik ve pratik yetkinlik boyutunda İbrahim'i biraz gerilerden izleyen ikili, Muzaffer ve Aslan'dır. Yani bu ikilinin sac ayağı olma konumu, teorik açıdan Mahir ve İbrahim gibi örgütünün ana beyni olmayan Deniz Gezmiş'in konumuyla benzerlik arzediyor. Tabii benim bu tespitime TKP(M-L)'nin (şu anda kaç parçadan ibaret olduğunu bilmiyorum) şimdiki yönetici ve taraftarları eminim itiraz edecekler, "o pili bitmişler de kim oluyor, örgütümüzün sac ayağı olsun" diyecekler. Bu ikilinin şimdiki örgüt dışı konumu, onların bir zamanlar TKP(M-L)'nin üçlü sac ayağından ikisini oluşturdukları gerçeğini ortadan kaldırmaz. Zaten burada bahis konusu olan TKP(M-L) de, bu "bir zamanların TKP(M-L)'si"dir.

Aslan Kılıç'ın ilginç bir Çapa konumu vardı. Aslan sosyalist düşünce taraftarıydı, fakat bizim Çapalı sol kesimin dışındaydı. Kendi başına Çapalı bir solcuydu. Örneğin Aslan, bizim Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü üyesi değildi. İstanbul'daki beş yıllık öğrenci yaşamımda (ki, bunun üç yılı aşkın bir zamanı Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Yurdu'nda geçmiştir) Aslan'la ne merhabam, ne de sohbetim oldu. İbrahim'in Aslan'la ayaküstü sohbetini birkaç kez gör-

düm, Aslan'la merhabam olmadığı için yanlarına sokulmadım. İbo birkaç kez yanımda Aslan hakkında kısa değerlendirmeler yaptı. İbo Aslan için "bizim Hoca" tabirini kullanırdı. "Bizim Hoca"nın zeki, kültürlü, hoş bir insan olduğunu, sosyalizm hakkında bizden farklı, ama ilginç görüşler savunduğunu İbo söylemişti. Bu bakımdan bizden farklı, ama ilginç görüşler savunduğunu İbo söylemişti. Bu "bizden farklı, ama ilginç sosyalizm anlayışı"nın o günkü içeriği şuydu. Bizler Türkiye İşçi Partisi'ni proleteryanm öncü partisi olarak görüyor, TİP'in görüşü paralelinde yayın yapan Ant dergisini okuyorduk. Aslan ise, TİP'e belli bir düzeyde muhalefet eden Türk Solu dergisini okuyordu. İbo'yla Aslan'ı özel tartışmalarının geniş içeriğini bilmiyorum. Bana yansıyanı bu kadardı. Şu bir gerçekti ki, İbrahim, Aslan Kılıç'a önem veriyordu. Aslan bizim dışımızdaydı, ama İbo onunla kontağını koparmıyordu. Bizim Fikir Kulübü'nün kurucularından Mehmet Çetin arkadaşımız da Aslan Kılıç'a önem verirdi. Şekil-şemal olarak Aslan'la tanıştık, zira okulun koridorlarında rastlaşırdık. İlk kez birbirimize hitabetmeyi ceaevinde yaptık.

Milli demokratik devrim görüşlü alternatif tezle TİP'ten kopuşlar oldu. TİP'in gençlik örgütü olan FKF, alternatif tez taraftarlarınca ele geçirilip Dev-Genç'e dönüştürüldü. Ardından Dev-Genç içinde değişik alternatifler doğup birer siyasal çizgiye dönüştüler. Ve 12 Mart Cuntası'na gelindi. Cunta dönemine dek Aslan Kılıç nelerle uğraştı, bilmiyorum. Günün birinde böyle bir yazı yazacağımı kestirebilseydim, Aslan Kılıç'tan sorar, bu dönemin öyküsünü öğrenirdim. Yarının ne olacağını kestirmek olası mı? İnsan öleceği zamanı bilse gider mezarını kendisi kazar. Dolayısıyla Aslan'ın bu dönemi hakkında yazacak birşeyim yok. İllegaliteye geçip 12 Mart Cuntası'nın koşullarını bir süre yaşadık, Aydınlık Hareketi'nden kopup İbrahim'in öncülüğünde TKP(M-L)'yi kurduk. Aslan'ın aktif politik yaşam içinde olduğunu işte bu sırada İbrahim'den öğrendim. Doğrusu şaşırdım. Aslan pek aklıma gelmiyordu bir, tesadüfen gelse bile herhangi bir lisede onun öğretmenlik yaptığını düşünürdüm iki. İbrahim, "İstanbul'a gidip Hoca'nın izini bulmam lazım" dediğinde, "Hoca da mı örgüt işinin içinde" deyip hayret etmiştim. Bunun üzerine İbo, "sen ne diyorsun, Hoca İstanbul'da kilit adamlardan biri, gençlik komitesinin sorumlusu" demişti. İbrahim'in öteden beri Aslan'la bağını koparmayışının, zaman zaman "bizim Hoca kafalı bir oğlandır, olumlu özellikleri vardır" deyişinin nedenini bu haberden sonra daha iyi anladım. İbrahim İstanbul'a gitti, Aslan'ın izini buldu,

onu yeni oluşuma girmeye ikna etti. Koca bir tomarı bulan örgüt görüşleriyle yanıma döndü, Aslan'ı bir daha anlattı. Örgütün üçlü sac ayağının Aslan'la tamamlandığını o zaman anladım. Hatta İbo, bazı bakımlardan Aslan'ı Muzaffer'den daha üstün görüyordu. Örneğin, Aslan'ın girişkenliğine hayrandı İbo. Ayrıca teorik derinliğine de. Aslan'ın profesyonel örgütsel faaliyete ne zaman katıldığını bilmiyorum. En yakın katılış tarihinin 12 Mart rejiminin başlangıcında olduğunu düşünüyorum. Ki, daha eski de olabilir. Aslan'la aynı okulun öğrencisiydik, lakin bir kontağımız olmadı. Bu nedenle öğrenci Aslan Kılıç'tan maalesef söz edemiyorum. Birinci Cezaevi döneminde Aslan'la bir arada bulunduk, onu tanıma fırsatım oldu. Cezaevi yaşamımın bu ilk dönemi ve sonraki dönem başlıbaşına bir kitap olacaktır. O kitapta Aslan Kılıç'ı politik yönüyle daha geniş anlatacağım.

İlerici okul arkadaşlarımı anlatırken, profesyonel faaliyet içinde yer alanlara öncelik tanıyorum. Bu noktadan hareket ederek Hikmet Şenses hakkında birkaç laf yuvarlamak istiyorum. Hikmet benden bir devre gerideydi. Bizim Osman Beyazıt'ın köylüsü Mustafa Yılmaz (herkes ona artist derdi) Hikmet'in devre arkadaşıydı. Artist Osman'ı ziyarete geldiğinde yanısıra Hikmet de gelirdi. Bu geliş gidişlerle Hikmet'in simasına aşina oldum. Sarışın bir oğlandı, geriye taralı hafif dalgalı gür saçı vardı. Yürürken yanlara doğru beşik gibi hafifçe sallanırdı. Ayrıca buna dikleşmiş omuzla şişik göğsü de ilave etmeliyim. Yani Hikmet'in havasından şöyle bir parça kabadayılık görüntüsü insanın gözünü ısırıyordu.

Hikmet Çapa'da bizim sosyalist çevrenin bir taraftarıydı. Bu çevrenin yürüttüğü sol faaliyet içinde Hikmet şu veya bu ölçüde yeralmıştır. Artist sol eğilimliydi, ama etkinliklere fazla katılmazdı. Hikmet'in devresinde dört beş faal arkadaş vardı. Hikmet ekseriye bunlarla birlikte olurdu. Tabii Hikmet'in kendisi de faal konumdaydı. Şahsen ben, hem bilinç olarak geriydim, hem de sorumluluk duygum ve girişkenlik azmim azdı, bu nedenle sol çevre içinde yer alan her arkadaşla ilgilenip kontağı geliştiremedim. Bilinç yönüyle Muzaffer olumlu bir konumdaydı, o da roman yazma derdine düşmüştü. İlerici arkadaşlarla birincil derecede İbrahim, ikincil derecede Halit Koçer ilgilenirdi. Az önce belirttiğim geri yanlarımdan dolayı, birkaç değerli arkadaşı öğrenci kimliği içindeki özelliğiyle yeterince tanıyamadım.

Hikmet ders yönüyle vasat bir konumdaydı. Üst cılganın finişiyle alt cılganın yalpalamasında olmayıp, orta cılgada normal bir hızla, ama biraz da kabadayıca yoluna devam edip gidiyordu. Burada bir

noktaya parmak basmak istiyorum. Sol düşünceye hayranlığımızın kabardığı bu dönemde, sol kesim öğrencileri arasında okumaya karşı bir allerji gelişti. Geldikleri ilköğretmen okullarında başarılı olan birçok arkadaş Çapa'da geriye doğru saymaya başladı. "Okuyup da burjuvaziye hizmet mi edeceğim" görüşü sloganlaşmıştı. Bir yüksek öğrenim öğrencisi, okumayı "burjuvaziye hizmet" şeklinde görmez ve fakat kendine esas uğraş olarak profesyonel politik faaliyeti seçer, okuluna eyvallah der. Böyle bir yaklaşım sağlıklıdır, kabul edilir şeydir. Lakin, okumayı "burjuvaziye hizmet" olarak görüp, bu tepkiyle okula veda etmek ve hızını faaliyette almak hatalıdır. Örneğin bu tepki bende öylesine güçlü geliştiki, fizik, kimya, matematik gibi pozitif bilimlerden soğudum. İlerici arkadaşların hepsi zeki insanlardı. Okumaya hatalı bir misyon yüklendi, bundan çok etkilenen bir kısım arkadaş gerileme sürecine girdi.

Hikmet Şenses Amasyalıydı. Amasya yöresi de güreşe tutkundur. Hikmet güreş tekniğini epeyce biliyordu. Kendinden daha kıyımlarla tutuşur, onları katlayıp altına alırdı. Birinci cezaevi döneminde Garbis Altınoğlu'nu tepe üstü fırıldak gibi çevirip altına almıştı. Tabii bu yengilerden sonra Hikmet'in göğsü daha çok şişer, omuzları da adamakıllı dikleşirdi. Kabadayılık havası jilet gibi olurdu. Hikmet, düşünce belirtmek hususunda da epeyce kabadayıydı. Falanlar oportünist, filanlar revizyonist der diye kattiyen çekinmez, düşündüğünü güm diye ortaya atıverirdi. Medeni cesareti güçlü sınırlı arkadaşlarımızdan biriydi Hikmet. Örgüt içinde ilk kez Hikmet, Türkiye'de kapitalist üretim ilişkisinin egemen olduğunu savundu. Şu ya da bu saptamayla damgalanmaktan korkmadı, görüşünün savunmasını çatır çatır yaptı.

Şaka olsun diye Hikmet, Kırkpınar güreşçileri gibi gösteri yapar, hehey be biz Çorumluyuz" derdi. Bu nara çocuğun başına bela oldu, adı Çorumlu'ya çıktı. Kimse Hikmet diye hitabetmezdi. Gel Çorumlu, git Çorumlu. Fakat o da bu hitaptan gocunmazdı, şişmiş göğsü ve dikleşmiş omuzla hitabı gönül hanesine kabul ederdi.

Hikmet Şenses, 12 Mart Cuntası'nın gelişiyle profesyonel devrimci hayata başladı. Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi (Aydınlık Hareketi) taraftarı olarak illegal örgütsel faaliyetin içine girdi. Hikmet'in çalışma alanı, Aslan Kılıç'ın denetlediği İstanbul'daki gençlik kesimiydi. Aydınlık'tan kopuştan sonra, Aslan Kılıç'la birlikte yeni oluşuma Hikmet de girdi. Bu tarihten yakalanma anına kadar Hikmet Şenses, Koordinasyon Komitesi'nin hemen altındaki ikincil konumda

sorumluluk yüklendi. Hikmet'in polisteki tavrı çok olumluydu. Cezaevindeki yeni yapılanmada Hikmet'in bu olumlu tavrıyla öbür özellikleri doygun görülüp Koordinasyon Komitesi'ne alındı. Hikmet tahliye olup dışarı çıktı, epey bir süre üst görevli olarak örgütün yükünü omuzladı, sonra benim gibi tepetakla aşağılara düştü. Bu kez altlarda görevler üstlendi, derken ikinci kez cezaevine yolcu oldu. Polis sorgusu, cezaevi direnişi sınavlarında Hikmet yine yüz akıyla çıkıverdi. İkinci cezaevi tahliyesinden sonra örgütten koptu.

Benim tespitime göre Hikmet Şenses, zengin içerikli ve derin boyutlu bir düşün dünyasına sahiptir. Düşüncenin yetkinleşmesini önleyen kalıp ve mitleri yıkmış, algılama ışıldaklarını özgür bırakarak uzaklıkların derinlğine salıvermiştir. Kısacası Hikmet Şenses, toplumsal sorunlara donmuş kalıpların penceresinden değil, geniş bir ufuktan bakan demokrat bir insandır. Bu, sekiz yıl önce bıraktığı Hikmet Şenses'tir. Epey süredir geçim derdine düşüp işiyle meşguldür. Bu arada düşün dünyasında ne gibi dalgalanmalar olmuştur, bilemiyorum. Yaşam çizgisini sürdürürken, onun, düzeyli bir demokrat misyonundan kopmayacağına inanıyorum. Sonraki bölümlerde çoğunlukla politik arena içinde, zaman zaman da tatlı komiklikler yelpazesinde Hikmet sık sık karşınızda olacaktır.

Üniversite dönemimin ikinci yılında, kontenjandan İstanbul Üniversitesi'ne girmek için İzmir Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesi mezunu kızlı-erkekli bir grup öğrenci Çapa'ya geldi. Sonunda bu gruptan öğrenciler, İstanbul Üniversitesi'nin Fen, Edebiyat, Kimya Fakültelerine kabul edilip Çapa öğrencisi oldular. İrfan Çelik ve Meral Yakar bu grubun içindeydi. Meral'le tanışmak kısmet olmadı bana. İrfan'la cüzi bir tanışmam oldu. Bu bölümde Meral Yakar'a değinmeyeceğim. Ama politik dönemin ilk iki bölümünde Meral'in adı geçecektir. Arkadaşlardan edindiğim bilgi çerçevesinde Meral'i anlatmaya çalışırım.

Ama İrfan Çelik hakkında anlatacak şeyler var bu bölüm için. İrfan tip olarak İbrahim'le bazı ortak benzerliklere sahipti. Örneğin, İbo gibi sarışına çalan bir simaya sahipti. Göz rengi biraz çakıra kaçmasına rağmen, bakışı İbo'nunkini andırıyordu. Saç, bıyık ve sakal renkleri de birbirine yakın sayılırdı. İbrahim saçları yumuşak, düz ve biraz seyrekti. İrfan'ınki gür, dalgalı ve sertti. İrfan'ın sakal ve bıyığı da gür ve sertti. İbrahim'e göre İrfan üç-dört santim kısaydı. İrfan 62 ya da 63 kilo gelirdi, beden tıkışlığı yönüyle İbo'yla aynı düzeydeydi. Yalnız İrfan azıcık göbekliydi.

Örgüt içinde iki kişiyi, farklı iki temel alanda İbo'dan belirli oranda özellik kapmış olarak görürdüm. Kel, İbo'yu anımsatır bir beceriyle hızlı ve akıcı şekilde teorik yazı yazardı. İrfan ise İbo'nun pratik yeteneğiyle eğitilmişcesine örgütsel sorunları kıvraklıkla çözüme kavuştururdu. Tabii ki, bu iki arkadaşın yeteneği İbrahim'inkiyle özdeşleştirilemez. Ama bu becerileriyle bana İbo'yu anımsatırlardı.

İrfan'ın Çapa'daki ilk yılından bazı görüntüler anımsıyorum. Örneğin, senli benli olduğu arkadaşlarıyla okulun önünde volta atarken elleri hep pantolon cebinde durur, çakır gözleri altınımsı renk saçar, sarışın siması güneşte parlayan bakır gibi insanın ilgisini çekerdi. İrfan yakışıklıydı, sempatikti. İnsan ilişkilerinde girişkendi. Kısa süre içinde Çapa'daki tüm solcularla tanıştı, bazılarıyla samimi düzeyde, bazılarıyla da en azından selamlaşma ölçeğinde kontak kurdu. Benim bu sıralarda vaktimin çoğu okul dışında geçerdi, yatış için yurda seyrek uğrardım. Bu nedenle Çapa'daki arkadaşlarla ilişkim zayıfladı. İrfan'ın Çapa günlerini çok az gözlemledim. Ders yönüyle sanırım İrfan'ın da ahım şahım durumu yoktu, vasat düzeyde kendi yağıyla kavrulur haldeydi.

İbrahim'in İrfan'a özel bir ilgisi vardı. Zaten okula gelen her yeni solcunun duyacağı ilk isim İbrahim Kaypakkaya idi. Ya yeni gelen bir tanıdık aracıyla veya direkt kendisi İbo'yu bulurdu, ya da İbo, yeni gelenle ilgili sinyal alır gider tanışırdı, kontak bu şekilde kurulurdu. Nasıl oldu bilemiyorum, İrfan gelir gelmez İbrahim'le tanıştı, hemencecik aralarında sıcak bir ilişki doğuverdi. Çakır gözlerinden ötürü hepimiz İrfan'a "Çakır" derdik. İbo'nun daha ilk aylarda, "yeni gelen Çakır arkadaş gelişmeye açık olumlu özelliklere sahiptir" dediğini anımsıyorum. İbo "bizim Çakır" dediği zaman gözlerinin içi gülerdi, İrfan'a duyduğu sevgi bu gülüşün ışınına dönüşüp dışarıya şavkırdı. Aydınlık Hareketi döneminde Malatya'nın Kürecik yöresinde örgütsel faaliyet içindeydim. Ali Mercan'la birlikte çalışırdık, bizleri İbrahim denetlerdi. Askeri eğitim için Ali Mercan Filistin'e gitti. Dönüşte bol bol İrfan'dan bahsetti. Ali Mercan da İrfan'ın kişilik ve yeteneğine hayran olmuştu. Zaten Ali Mercan Filistin'den dönerken, Antep'te İbo'yla buluşup birlikte Kürecik'e gelmişlerdi. Ali Mercan İrfan'dan ilk kez sözederken İbrahim yanımızdaydı. Aslan Kılıç'ta olduğu gibi İrfan'ı duyunca hayret etmiş, "yahu Çakır da mı bu işin içinde" demiştim. Hayretimi garipseyen İbo, "evet Çakır da bu işin içinde, hem de hızlı bir gelişim çizgisinde. Ta Çapa'da Çakır'ın olumlu özelliklere sahip olduğunu söylemiştim. Yanılmamışım" diyerek beni yanıtladı.

İrfan Çelik'in örgütsel konumunu ifade eden süreç, Hikmet Şenses'inkiyle paralellik arzetmektedir. TKP(M-L) oluşumu başlarında İbrahim'in İstanbul'a gidip Aslan Kılıç'la ilişki kurduğu sırada İrfan oradaymış. Dolayısıyla Aslan Kılıç, Hikmet Şenses, Meral Yakar ve daha epey arkadaşla birlikte yeni oluşuma katılmış İrfan. Bu konu hakkındaki kişisel görüşümü belirtmek istiyorum. İbrahim ve bir ölçüde Muzaffer hariç, Aydınlık Hareketi içinde yer alan öbür Çapalılar, Aydınlık çizgisiyle fikir ayrılığı temelinde belli bir dönemi kapsayan bir düşünsel mücadele yaşamaksızın Aydınlık'tan kopmuşlardır. Yani kendi özgül irdelemeleriyle düşün dünyalarında Aydınlık çizgisinin alternatifi (hiç değilse bir iki konuda) doğmamış, dolayısıyla görüş mücadelesi yaşanmamış, ama kopma olmuştur. Okul arkadaşlığı, geçmişte Çapa'da yürütülen sol mücadele sürecinde oluşan devrimci dostluk, İbrahim'e duyulan sevgi ve güven temelindeki manevi etkenler kanımca bu kopuşta önemli rol oynamıştır. Buna ek olarak örgüt içindeki memnuniyetsizlikleri ve bazı sorumlulara duyulan gıcıklığı ekleyebiliriz. Tüm bu etkenlerin ortak etkileşim gücü, yeni oluşuma hızlı kaymanın bir nedeni olmuştur. Diğer neden alternatif çizginin çekim gücüdür. İbrahim'in görüşlerindeki yeni yaklaşım ve tezler, bunların akıcı ve etkileyici bir üslupla yazıya dökülmesi etkili olmuştur. Bunun önemini yadsımıyorum. Ama az önce belirttiğim etkenler nedense görülmek istenmiyor, es geçiliyor. Örgütsel kopuşlarda ve bu kopuşların doğurduğu yeni oluşumlarda es geçilen bu etkenler önemli rol oynamışlardır, halen de oynamaktadırlar. Çapalılar dışında epey insan da, Çapalılar'la birlikte Aydınlık'tan kopup TKP(M-L)'ye katılmıştır. "Bu insanlar neden etkilendi" denecektir. Onlar da, sorumluları olan Aslan Kılıç'a karşı hissettikleri pozitif manevi değerden etkilendiler. Aslan'ın İbo'dan etkilendiği gibi. Saydığım diğer etkenler tabii ki bu arkadaşlar için de geçerlidir. Es geçilen kıstaslar tüm sol örgütler için geçer hükme sahiptir. Hiçbir devrimci örgüt, "benim safıma gelenler, görüşlerimin doğruluğunu yetkin bir bilinçten geçirerek geldiler" diye kasılmasın. İnsanlar arasındaki düşünsel düzey farkı daha asırlarca sürecek ve es geçilen etkenler siyasal oluşum dahil her türlü örgütlenmede rol oynayacaktır. Ben şahsen, es geçilen etkenlerin rol oynayışını abes görmüyorum, çünkü maddi temeli vardır. İnsanların bunları görmezden gelip, her tür kerameti görüşlerinin doğruluğuna bağlamalarını garipsiyorum.

İrfan konusuna dönmek istiyorum. TKP(M-L)'ye katılan İrfan, aynen Hikmet gibi hemen Koordinasyon Komitesi'nin altındaki ba-

samakta görevler almıştır. Yakalandığı ana kadar bu pozisyonda çalışmıştır. İrfan'ın içerdeki toparlayış rolü önemli bir başarı olarak değerlendirilmiş, cezaevindeki yapılanmada Koordinasyon Komitesi'ne alınmıştır. Örneğin, Diyarbakır'da tutuklu olan arkadaşları İrfan toparlamıştı. Daha sonra bu arkadaşlar İstanbul'a getirildi. İrfan, ileri teorik düzeye sahip bir örgüt elemanıydı. Örgütçülük yeteneğinin yanısıra teorik düzeyinin yetkinliğiyle de Koordinasyon Komitesi'ne uygun bir konumdaydı. Bu sıfatla İrfan tahliye oldu. Bir iki kısa dönem hariç örgüt genel sekreteri olarak zorlu bir mücadele yürüttü. Ben ve Hikmet aşağılara düştük. Derken Kel de ekarte edildi. Almanyalı vatandaş bir kısım insanla örgütten koptu. Ali Mercan eyvallah deyip Aydınlık'a döndü. Merkez Komitesi'nde istikrarlı bir çizgide yükseliş kaydeden tek kişi İrfan'dı. Bu durum İrfan'ın başını biraz döndürdü, onu bazı hatalara sürükledi. Benim de İrfan'a bazı kırgınlıklarım oldu. Aradan yıllar geçti, sosyalist kamp denen kesim tuzbuz oldu. Yıkıntılar arasından bir yığın gerçek ortaya çıktı, olaylar farklı yaklaşımlar gündeme geldi. Bu olaylar beni de etkiledi. Genelde dünya sol sürecini, özelde kendi geçmişimi alışılagelmiş kalıpların dışında irdeledim. İrfan'la olan kırgılığımı da gözden geçirdim. Şunu tespit ettim. Politik arena kaygan zeminli ve sert koşullu bir yaşam beldesidir. Karınca incitmezler bile orda sertleşir, kıyıcı olur. İnsanların olumlu iradi girişimleri alanın koşullarını bazen kısmi iyileşmeye götürürse de, esas olarak o arenanın sert koşulları insanları yönlendirir. Orada "Doğrucu Davut"culuk pek sökmüyor. "Dünyanın merkezi benim" iddiacılığı, "odunumun parası" inatçılığı, dostlukların bir çırpıda koparılıp atılması oranın kurallarından bir iki tanesi. Çakır'ın konumunda ben olsaydım, aynısını sanırım ben ona yapardım. Daha doğrusu yapmak zorunda olurdum. Çünkü koşullar dayatmacı. İbo'yla çelişkiye düşseydim o da yapardı. Belki daha beterini. Çünkü onun prensipleri daha katıydı. Yani insanları kınamak da çare değil, çünkü koşullar insanları yönlendiriyor. Erdal İnönü saygın bir bilim adamıydı, Bakınız politik arenada ne hale geldi. Fukara yalan söylemesini becermiyor, sıkıntısı beş on kat artıyor. Şimdi solcu arkadaşlar, "orası burjuva politik arenadır" diyecekler. Sol politik arenada sertlik daha da beter. Pek farketmiyor, kuralların içeriği aynı, biçimsel adlandırmalarda farklılık var. Bu tespit beni ferahlattı, sevgili Çakır'a en ufak bir kırgınlığım kalmadı. Yokedilen her devrimci dostun anısı, geride kalanların yüreğinde kaybolmayan bir duygu oluyor. Yüreğimde böylesine hayli duygu var. Ama iki tane var

ki, iki başköşeye karşılıklı kuruluvermişler. Hem birbirlerine hem bana gülümseyip duruyorlar. Biri İbrahim'e, diğeri İrfan'a ait. Yıllarca canciğer yaşadık, unutulur mu hiç.

Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü'nün üç yıllık faaliyetiyle bir çok öğrenci devrimci düşünceye kazandırıldı. Kesin anımsamıyorum ama, yüze yakın üyemizin ve yine bu sayıya yakın üye olmayan sempatizanımızın olduğunu tahmin ediyorum. İbrahim Kaypakkaya, Muzaffer Oruçoğlu, Aslan Kılıç, Hikmet Şenses, İrfan Çelik, Meral Yakar ve bendeniz dışında başka arkadaşlar da profesyonel devrimci olup örgütsel faaliyete katıldılar. Örneğin Murat Aydın ve Cafer Şen TKP(M-L)'nin darbe yediği ana dek mücadele içinde yer almışlardır. Turan ve Mehmet isimli arkadaşlar THKP-C safında, Hüseyin Karanlık Aydınlık Hareketi içinde profesyonel tarzda çalışmışlardır. Salman Kaya, Beysafa Tarhan, Ali Uzun, Rukiye Dülger, Salman'la birlikte yakalanan Serdar gibi arkadaşları da profesyoneller hanesinde saymak gerekir. Bunlar benim anımsadıklarım. Mezun olan Çapalı devrimci arkadaşların ezici çoğunluğu ilerici mücadeleye demokrat öğretmenler olarak omuz vermişler, bir kısmı 12 Eylül Cuntası'nca tutuklanıp işkenceye uğratılmış, açığa alınmıştır. Hüseyin Akpınar ve Halit Koçer bunlardan iki tanesi.

10. çeşitli eğilimlerin okuldaki sosyal yaşantısı

Çapa'daki eğilimleri şöyle sıralayabiliriz: Sosyalist eğilim, sosyaldemokrat eğilim, faşist eğilim, dinci-gerici eğilim ve tarafsız eğilim. Bu eğilimlerden her biri, günün ders faaliyeti dışındaki zamanı farklı biçimde değerlendirirdi.

Sosyalistler günün bu bölümünü, genellikle küçük gruplar halinde siyasal tartışma ve sohbetler yaparak değerlendirirlerdi. Buna ilaveten herkes tek tek bir sol içerikli kitap okuyup teorik düzeyini yetkinleştirmeye özen gösterirdi. Sosyalist teoriyi öğrenme yönünde güçlü bir istek vardı. Sosyalist yelpazede yakın bir zamandan beri yer alan genç insanlar, sol içerikli tartışma ve sohbetlerin atmosferini yeni yeni yaşamaktaydı. Sol düşün boyutunun kapsam ve içeriğini kavramak, bu düşün dünyasının anlatımında kullanılan felsefi, politik, ekonomik kavramları anlamak her sol sempatizanın büyük arzusuydu. Bir dinleyici olarak tartışma ve sohbetleri özümlemek, arasıra birkaç lafla konuya katılmak, geri ve orta düzeyliler için gurur verici birşeydi. Yani anlatan ve dinleyeniyle tartışma ve sohbetlere

karşı susamışlık derecesinde bir istek vardı. Tartışmayı sidik yarışına dönüştürmek, zıtlaşmalarla birbirinin üstüne abanıp pes etirme düellosuna girişmek alışkanlıkları henüz gündeme girmemişti. Bilgi sahibi olanlar konuları açıklarken, dinleyici kitlesi düzeyli bir şekilde aktarılanı kapma gayreti içinde olurdu. Bu verimliliğin nedenleri şöyle sıralanabilir. a) Toplum olarak bu geniş ve derin ölçekli tartışma sürecinin başlangıcındaydık. Her yeni başlangıç gibi bu da taptaze ve canlıydı. Olguya karşı istek, ileriye yönelik umut ve ilk girişimin uyandırdığı heyecan insanları öğrenmeye sevkediyordu. b) Kitle eğitimliydi. Yıllardır okul faaliyetiyle beyinsel işlev içindeydi, öğrenme pratiğini sürekli yaşıyordu. Dolayısıyla algılama dünyasına sunulanı hızlı özümleme ve sunanı da düzeyli dinleme avantajına sahipti. c) Okuldaki güzel arkadaşlık ilişkileri, birbirine değer verme olgusu, bu sağlıklı atmosfere güç veren bir başka etkendi. Başka nedenler sıralanabilir, aklıma gelen bunlar.

Sosyalist eğilimdeki insanların tipik bir davranış biçimi duygusal ve cinsel gereksinime fazla aldırış etmemesi, bu yanını sürekli bastırmasıydı. Bunun çeşitli nedenleri vardı. a) Bu kesim, devrimin yakın bir bir gelecekte Türkiye'de gerçekleşeceğine inanırdı. Uluslararası alanda devrimci güçler lehine bazı gelişmeler gözlenmekteydi. Nüfus ve alan olarak dünyanın önemli bir kesiminde sosyalist sistem uygulanmaktaydı. Vietnam, Filistin kurtuluş savaşları, emperyalist sisteme bağlı öbür alanlardaki irili ufaklı sosyal uyanış hareketleri devrim umudunu güçlendiren nedenlerdi. Türkiye'de de eski durağanlık sona ermiş, toplumun çeşitli kesimlerini kucaklayan demokratik kıpırdanışlar başgöstermişti. Sosyalist düşünce taraftarları bu verilerden yola çıkarak, Türkiye devriminin ufuktaki sisler arasından belli belirsiz görüldüğü sonucuna vardılar. Yaklaşmakta olan zorlu günlere hazır olmak gerekirdi, böyle bir dönemde karşı cinsle olan bağ (evlilik ya da arkadaşlık) yüktü, köstekti. İnsanlar şöyle düşünürdü: Böyle bir bağ içine girersem gevşeyebilirim, devrimci atılımımdan fire verip tökezleyebilirim. b) Karşı cinsle ilişki böyle değerlendirilince, gönül ilişkisine eğilme, "zayıflığın belirtisi", "gerileme", "küçük burjuva eğilimlere prim verme" olarak damgalanmaya mahkumdu. c) Toplum karşı cinsler arasındaki özgür arkadaşlık ilişkisine hor bakıyordu. Bu arkadaşlık, sözlülük ya da nişanlılık kisvesine büründürülmek zorundaydı. Bu ise daha başta bu süreci evlilik yönünde koşullandırmaktı. Koşullu şeyler ise insan psikolojisine ürküntü verir. Feodal kültürden kaynaklanan geri değer

yargılarını da buna ilave edersek, ürküntünün boyutu daha büyür, d) Bazıları için, karşı cinsten arkadaş edinmeyi becerememe, bu beceriksizliğini gizlemek için keskinliğe sarılıp arkadaş edinme olgusuna karşı çıkma şeklindeki psikolojik çalkantıyı bir etken olarak sayabiliriz.

Karşı cinsle arkadaşlık mahrumiyeti başgösterince birazcık gezme tozma, sinemaya ve eğlence yerlerine gitme, elbise, gömlek ütüleyip ayakkabı boyama, yüz endamına özen gösterme şeklindeki kişisel zevke hitabeden unsurlar doğal olarak ihmal edilirdi. Sosyalistlerin durumu kısaca bu merkezdeydi. İçimizde bazı arkadaşların gönüldaşları vardı. Ama yukarda belirttiğim çerçeve içindeydi, yani koşulluydu. Sosyalist eğilimdeki insanlar genelde aşk ve cinselliğe yönelik gereksinimlerini ihmal edip, ders-dışı zamanlarını bütünüyle politik uğraşlarına hibe ederlerdi. Bu sağlıksız gelişimle övünmemek lazım, çünkü sonradan zararları bir bir ortaya çıktı. Birçok insan, yaşamın en güzel nimeti olan aşk ve cinselliği yeterince tatmadan gençliğini yitirdi. Bazıları tatmak istedi, balıklamasına daldı, ağzına yüzüne bulaştırdı. Birçok devrimci tatmadan yokolup gitti. Yaşam için bu bir talihsizliktir. Tüm bunlar halkın gözüne girmek için yapıldı. O da gerçekleşmedi. Politik uğraşı terkedip gönül işine yönelselerdi demek istemiyorum. İkisini birlikte yürütüp, ruhsal dünya içindeki sevgi boşluğunu telafi etselerdi diyorum.

Sosyal-demokrat eğilimin sosyal yaşantı biçimi bazı farklılıklarla sosyalist eğiliminkinden ayrılıyordu. Bu eğilimdeki insanların davranışlarına yön veren prensipler daha esnekti. Tüm toplumun hareket alanını daraltan gelenekçi katı normlar, "adap ve muaşeret kuralları" olarak sosyal demokratlar için de ayakbağı idi. Onlar da bu genel katılığın dışına çıkamıyorlardı. Fakat aşk ve cinsellik konusunda sosyalist eğilim gibi köylü sayılmayıp kentli konumundaydı. Karşı cinsle duygu ilişkisinde bu kesim daha ferah bir ortam bulabiliyordu. Politik uğraşı yönüyle bu kesim fazla faal değildi. Okuldaki dinci gerici eğilimden rahatsız olduğu için sosyalist eğilimle dostluk ilişkisine özen gösterirdi.

Dinci gerici eğilim sol kesimden daha kalabalık taraftar kitlesine sahipti. Sosyalist eğilim düzeyinde politik uğraşa tutkundu. Okulun mescidi bunlar için hem ibadethaneydi hem de ideolojik eğitim okuluydu. Kendi görüşleri doğrultusunda politik tartışma ve sohbetler bunlar arasında da yaygındı. Okuldaki en sert çelişki, sosyalist eğilimle bu kesim arasındaydı. Her iki taraf birbirine diş biliyordu. Dinci

gerici eğilimin aşk ve cinselliğe yaklaşımı çok pespaye bir biçimde olup toplumdaki en geri ölçüte tekabül ediyordu. Bu kesimden tek bir kişinin karşı cinsten duygusal arkadaşı yoktu. Bu kesime üç dört sıkmabaş bayan öğrenci katılmıştı. Beş vakit namazı kaçırmamak, bu kesim için tapılan günlük kuraldı. Sınıf arkadaşım şeriatçı Hakkı bu kesime mescitte imamlık yapardı. Bu eğilim, dine dayalı şeriat düzenini savunurdu. Laiklik prensibine düşmandı, her tür modern devlet biçimine karşıydı. Suudi Arabistan rejimine hayrandı.

Faşist eğilim okulda zayıftı. O zamanlar bu eğilimin temeli, Türkeş'in ırkçı "Türk Sentezi" teziydi. Dolayısıyla bu eğilimdeki insanların aşk ve cinselliğe ilişkin davranışı belli bir serbesti içeriyordu. Daha sonraları Türkeş türk sentezine islam sentezini ekleyince dinsel etki bu eğilimde güç kazandı, eski serbesti belli bir budanmaya duçar oldu. Fakat bu eğilimdeki aşk ve cinsellik anlayışı, hiçbir zaman şeriatçı kesimdeki gibi katı kurala sıkıştırılmadı. Okuldaki faşist eğilim sayısal olarak zayıftı. Şeriatçı kesim için pek işe yaramayan bir eklenti durumundaydı. Bazen dinci eğilimin kuyruğuna takılırdı, bazen de tarafsız pozisyonuna bürünürdü.

Okulda en kalabalık grup, tarafsız eğilim diye nitelediğim kesimdi. "Ne sağcıyım ne solcu, totocuyum totocu" tekerlemesi, bu kesimin siyasal rengini yansıtırdı. Şüphesiz bu kesimdeki her insanın belli bir politik eğilimi vardı. Eğilimleri doğrultusunda bir kıpırtı içinde olmadıklarından, totocu görünümü yansıtırlardı. Bu eğilimin biricik gayesi, şematik öğrenci kimliği içinde kalmaya özen göstermek, ders faaliyetine ağırlık verip biran önce mezun olmaktı. Aşk ve cinsellik konusundaki en esnek zemini bu kesim kapmıştı. Okulun Donjuanı bu kesimden çıkmıştı. "Çapkın Ahmet" namıyla ünlenen bu zat, okuldaki güzel kızların neredeyse yarısını tavladı, her biriyle güzel vakitler geçirdi, aşk ve cinselliğin pınarından kana kana su içti. Öldüğünde gözü arkada kalmayanlardan biri de bizim Çapkın Ahmet olsa gerek. Tarafsız eğilimden başka insanlarda aşk ve cinsellik nimetinden nasiplendiler.

11. hazırlık lisesi'ndeki öğretmenlerim

Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesi öğretmenleri konusunu dar tutacağım. Çünkü bu öğretmenlerle ders alışverişi temelindeki beraberliğim yalnızca bir yıl sürdü. Üstelik hepsiyle değil, bazılarıyla. Tipik olanlara değineceğim.

İlk sıra edebiyat öğretmenimiz Naim Buluç'un hakkı. Edebiyat öğretmeni denince akla gelen ilk özellik, düzgün ve anlaşılır konuşuyor olmasıdır. Mükemmel olmasa bile asgari bir düzey beklenir. Hani, adı üstünde: Edebiyat Öğretmeni. Şu veya bu ölçüde edebiyattan anlar, edebi bir üslupla konuşur. Bu kıstastan yola çıktığımda, Naim Buluç'un niçin edebiyat öğretmeni olduğu sorununda çıkmaza giriyorum. Bir yıl boyunca yalnızca iki konu işliyorsa, konuştuğu her on sözcükten sekizi anlaşılmaz, ikisi yarım yamalak anlaşılıyorsa, siz siz olun çıkmaza girmez misiniz?!

Naim Buluç her yönüyle tipikti. Altmış yaşın üstündeydi. Fiziksel tip olarak eski Fransız devlet başkanı Dö Gol'ün ikiz kardeşiydi. Çıplak sivri kafa ve sırık gibi boy. Naim Buluç'a göre Dö Gol esmer ve iri burunludur. Bununla birlikte Naim Buluç'a, Dö Gol'un kumral ve şimşir hali denebilir. Yürürken sağa sola yaylanırdı, Naim Bey. Konuşurken, her üç beş cümleden sonra "anlaşıldı mı" der, çobanın davar kişlemesi gibi fısıldardı. "Anlaşıldı mı"yı, "aaşıldı mı" şeklinde söyler, bazen de bu sözcükle konuya giriş yapardı. Bir zamanların lise öğrencisi aktör Cüneyt Arkın'a edebiyat öğretmenliği yapmış, Naim Bey. Sınıfın gevezeleri dersi kaynatmak için "hocam siz lisede Cüneyt Arkın'ın öğretmeniymişsiniz meğer. Nasıl bir öğrenciydi, anlatır mısınız" sorusunu Naim Buluç'a yöneltirlerdi. Hocamız, "ne haber, Cüneyt Arkın'a bile öğretmenlik yaptım" dercesine hindi vari kabarırdı. Öte yandan, "teh, Cüneyt Arkın da kim oluyormuş" türündeki zıt havaya bürünerek anlatmaya nazlanırdı. Sınıfın ısrarı üzerine "aaşıldı mı" der ve konuya şöyle girerdi: "Onun asıl adı Fahrettin'di Fahrettin. Fahrettin Cüreklibatur. Aaşıldı mı, çatlak, adını değiştirip kendine Cüneyt Arkın ismini takmış. Neymiş efendim, Şaban Çingeneler Arasında'. Aaşıldı mı, çatlak, çevirdiği filme bak! Salak.. Aslında aaşıldı mı, sessiz, terbiyeli bir oğlandı, edebiyat dersinde de fena değildi. Tıp'ı bitirdi, çatlak, doktorluğu bıraktı, gidip artist oldu. Salak, aaşıldı mı! Yine de iyi insan. Beni unutmamış. 'Hocam nasılsınız' diye arada bana kart yollar, aaşıldı mı! Çatlak, 'Şaban Çingeneler Arasında', çevirdiği filme bak. İnsan doğru dürüst bir şey yapar, aaşıldı mı, çıs çıs çıs..."

Naim Buluç yaşlıydı, ama gönlü gepgençti. Hazırlık Lisesi'nin en güzel kızı Ayla'ya aşık oldu. Naim Bey yerden göğe kadar haklıydı. Kadın harikası güzel Ayla için hangi erkeğin yüreği çarpmazdı ki! Ayla edebiyat bölümünde bizim Hüseyin Akpınar'ın sınıf arkadaşıydı. Kendi sınıfında oynanan tiyatroyu Hüseyin bize iletiyordu. Naim Buluç'un

Ayla'ya yaman kesik olduğunu tüm okul camiası bilirdi. Tabii Ayla da. Hacı yatmazsız sınıf olmaz. Ayla'nın sınıfında da hokkabazlar vardı. Naim Buluç sınıfa girdiğinde bu hokkabazlardan biri bilerek hocaya kıl bir soru yöneltirdi. Naim Bey soruyu yanıtlarken öbürleri sırıtırdı. Maksat öğretmeni kızdırmaktı. Durdu yerde sırıtanlara Naim Buluç çok bozulurdu. "Aaşıldı mı, ne pişmiş kelle gibi sırıtıyorsun, çatlak" der, sırıtanın ayağını yerden keserdi. Ayla'nın sınıfında sırıtanlara Naim Bey fena bozulur, "size de ders anlatılmaz ki, çatlaklar" der, elindeki edebiyat kitabını yere fırlatır, küsüp sınıfı terkederdi. Hoca'nın gönlünü alması için sınıf Ayla'yı öğretmenler odasına gönderirdi. Ayla içeri girer, "hocam siz yanlış anladınız. Siz çok güzel bir espri yaptınız, arkadaşlar ona güldü, kötü bir niyetleri yoktu" derdi. Naim Bey gevşeyiverir, "öyle mi, peki Ayla, sen git ben hemen gelirim" sözleriyle Ayla'yı boş çevirmezdi. Naim Bey ikinci kez sınıfa girer, hiç birşey olmamış gibi "günaydın" der, derse başlardı. Ayla'nın hatırı için insan nelere katlanmazdı ki!.. Naim Bey'e çok görmeyin.

Naim Bey'in gözüne girmeyi başardım. O ders anlatırken, sanki anlatışından mest olmuşum gibisina bakışlarımı gözbebeklerine dikerdim. Çünkü böyle yapmazsan, başka birşeyle meşgul olduğuna hükmeder, pat diye bir soru sorardı. Doğru da cevaplandırsan yanlış kabul eder, hınç almaya kalkışırdı. Bu yetmezmiş gibi not defterini çıkarır, bir sıfır konduruverirdi. Henüz gözüne girmemişken bir iki boş bulunup gözüne bakmadım, soru geliverdi. Kompozisyon için konu verdi. Politikayı hiç karıştırmadan tumturaklı sözlerle kağıdı doldurdum. Naim Bey çok beğenip on verdi. Muzaffer Oruçoğlu kompozisyon kağıdına biraz siyasi düşünce serpiştirmişti, o nedenle düşük not aldı. Bir de uyarı: "Aaşıldı mı Oruçoğlu, burası siyaset meydanı değil, yazacaksan doğru dürüst kompozisyon yaz. Dölö Şampiyon Taşyapan'a bak biraz ders al, aaşıldı mı, çıs çıs çıs" Burdaki "Dölö" sözcüğü fransızcadan şampiyon sözcüğünün artıkeliymiş galiba. Naim Bey, fransızcayı bildiğini bize duyurmak için bu küçük numaraya sarılırdı.

Muzaffer'le bazan kısa siyasi tartışmaya girerdi, Naim Bey. Bir keresinde Çetin Altan konu edildi. Naim Buluç tartışmayı şöyle noktaladı: "Aaşıldı mı, Çetin Altan iyi bir insan, fekat komünist, çıs çıs çıs" Naim Buluç'un bu sözü onun bunun diline düşüp espriye dönüştü. "Fakat"ı söyleyiş tarzı "fekat" idi.

Bizim sınıfta Naim Buluç'un dersini kaynatmak için sıkça başvurulan iki araç vardı: Bir, Cüneyt Arkın konusu; iki, Naim Bey'in eğitim üzerine yazdığı makale. Milli Eğitim Bakanlığı'nca çıkarılan

dergiye, tarihin birinde eğitim politikası üzerine bir makale yazmış. O dergi sürekli çantasındaydı. Birkaç kez bu yazıyı bize okudu. Naim Bey saftı, kendisini övücü sözlerden çok hoşlanırdı. Karşıdaki onu gırgırına överdi. O bunun farkına varmaz, övücü sözlerin verdiği zevk sarhoşluğunda kanatlanırdı adeta.

Yine birgün sınıfta Naim Bey ders anlatırken arkadaşın biri sırıttı. Hoca, "ne pişmiş kelle gibi sırıtıyorsun, çatlak" azarlamasından sonra şu öyküyü anlattı: "Aaşıldı mı, bir gün sınıfta ders anlatıyorum. Baktım sınıfın gerisinde biri sırıtıyor. Çatlak mı ne! Uzatmayalım, anlatmaya başladım, baktım yine sırıttı. Yanına vardım, yüzüne iki tokat asıldım, pişmiş kelle gibi sırıtıverdi. Meğer deliymiş çatlak, çıs çıs çıs". Naim Buluç böylesine tipikti işte.

Fizik öğretmenimiz Ekrem Bey, Naim Buluç gibi yaşlıydı, Ekrem Bey'in cemalini seyreden biri, "herhalde bu adam hayatında bir tek kez bile gülümsememiştir" yargısına varırdı. Surat mahkeme duvarı. Ekrem Bey'in lakabı "Sıfırcı Ekrem" idi. Yazılılara not verme konusunda bir hayli cimriydi, lakabı bu özelliğini ifade ediyordu. Boğazında bir yara izi vardı, bu yüzden başını eğik tutardı. Konuşurken, sanki bu iz ses tellerini kısıyormuş gibi çenesini arada bir ileri uzatırdı. Söylentiye göre geçmiş dönemlerde düşük fizik notu kurbanı bir öğrenci Ekrem Bey'in boğazına sustalıyı saplamış, Bu vahim olay bile Ekrem Bey'i "sıfırcı"lıktan caydıramamış. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü kurucusu arkadaşlarımdan Mustafa Çoban'ın kaynanasının deyimiyle "yukarıda allah var"- Ekrem Bey bilgili bir öğretmendi. Yılların birikimiyle fizik dersinin kazık konularına tamamen egemendi. Not cimriliği ve asık suratlılığı olmasaydı sempatik bir öğretmen olabilirdi.

Müdür yardımcısı Kel İbo ayrı bir alemdi. İri cavlak bir kafa, çeneye doğru indikçe ovallığı daralan bir yüz, asık surat ve gözlerde mafyanınkine benzerlik arzeden koyu renk gözlük. Kel İbo biz solculara koyu kin duyardı. Yanından geçtiğimiz zaman göz ucuyla ters ters bize bakardı. Kurnazdı, kinini hiçbir zaman somut bir tepkiye dönüştürmezdi. Şeriatçı kesimin önde gelenleriyle birkaç kez fiskos ettiği gözlenmişti. Kel İbo'nun hangi dersin öğretmeni olduğunu bilmiyorum. Derse az girip daha çok bürokratik işlerle meşgul olurdu. Bir gece bizim solcu kesimden Hüseyin Akpınar ile İmam isimli arkadaş kafayı çekip zilzurna sarhoş oldular. Hüseyin normal, İmam uzun boyluydu. İkisi ince yapılı ve uzun bacaklıydı. O gece okulda Kel İbo nöbetçi öğretmendi. Bizim sarhoş çift birbirine yaslanarak

okula girdiler. "Ulan var mı bize yan bakan" deyip nara attılar. Gırgır olsun diye bizler uyardık: "Fazla bağırmayın, Kel İbo burada, duyar ha" dedik. Bizim sarhoşlar buna celallandi. "Ulan Kel İbo da kim oluyor, o değil feriştahı gelsin. İşte Kel İbo'ya da meydan okuyoruz. Yiğitse çıksın meydana" Tam bu sırada Kel İbo koridorda bitiverdi. Ters ters bakarak bizim sarhoşlara doğru yürüdü. Fakat onların aldırdığı yoktu. Kel İbo'ya bakıp sarhoş ukalalığıyla sırıttılar. Hele yürüyüşleri bir alemdi. Şiddetli rüzgara tutulmuş kavak ağacı gibi sallanarak koridorda eğri çizgi çizdiler. Koridorun bir o duvarına bir bu duvarına çarpıyorlardı. Hatta nerdeyse Kel İbo'ya da çarpacaklardı. Bizimkiler, "kim bilmem ne yapar Yalova Kaymakamını" vari bir tavırla müdür yardımcısını orasına saymayınca, Kel İbo müthiş bozuldu. Kulaklarına kadar kızardı, sarhoşları hızla geçip, koridorun merdiven bölümünde kayboldu. Gerçi gerici de olsa bir öğretmene bu saygısızlık yapılmaz. Sarhoşluk, gıcıklık, maceracılık, kabadayılık gibi etkenler birleşince işin bu noktaya gelmesi kaçınılmaz olur.

1966-67 ders yılında Hazırlık Lisesi'ndeydim. Okul müdürümüz profesör İbrahim Kafesoğlu'ydu. Kafesoğlu muhafazakar zihniyetliydi. Buna rağmen sola karşı sert tavra girmedi, durumu idare etmeye çalıştı. Kafesoğlu zamanında ideolojik kutuplu kavgalar olmadı. Kafesoğlu'nun nispeten idareci tavrı, yanısıra sağ-sol çelişkisinin henüz zirveye tırmanmamış olması mevcut durumun etkileyici unsurları olabilir.

1967-68 ders yılının başlarında Kafesoğlu gitti, yerine Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerinden Ayhan.... geldi. Yeni müdür hızlıydı. Onun okula gelişiyle, bizim Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü Kuruluş Bildirisi'ni yayınlamamız birbirine yakın günlere denk geldi. Müdür bizleri idareye çağırdı, tehdit vari bir üslupla bu işten vazgeçmemizi istedi. Tabii reddettik. Yeni müdür açıkça şeriatçı kesime arka çıkarak bize karşı kesin tavır aldı. Bu noktadan itibaren başta müdür gelmek üzere okul idaresi ve dinci-gerici kesimle olan çelişki şiddetlendi, kavga, gürültü ve patırtıyı içeren bir mücadele sürecine dönüştü. Müdürün kırdığı ceviz kırkı aşınca, dışardaki devrimci güçlerin desteğiyle okul basılıp müdür pataklandı. Kol ve kaburga kırığıyla hızlı müdür kefeni yırttıysa da, okulda fazla tutunamadı, hastahanede tedavi, doktor raporu derken Ayhan Beyefendi müdürlük makamını terkediverdi. Yaklaşık bir yıl sonra 12 Mart Cuntası geldi, ülkenin öbür sorunları gibi Çapa sorunu da şiddet aracıyla geçici bir çözüme sokuldu.

Hazırlık Lisesi'nde genç öğretmen yoktu. Ekserisi yaşlıydı, emekliye yaklaşma konumundaydı. Kalan öbürleri orta yaş katmanında sayılırdı. Öğretmenlerin çoğu muhafazakar düşünceye sahipti. Bazı kaliteli öğretmenlerimiz vardı, kanımca bunlar liberal eğilimliydi. Sol düşünceye sahip bir bay, bir de bayan öğretmenimiz vardı. Çok ilginç, bu bay öğetmen, ben daha Pazarören'e girmeden orda müdürlük yapan, sonra tantanalı bir şekilde oradan ayrılan Mustafa Şen'di. Bu öğretmenimiz derste çekinmeden siyasi rengini belli ediyordu. Ders anlatımının kıvrımlarına sosyalist sistemin propagandasını serpiştirmeyi ihmal etmezdi. Doğu Berlin'i görmüştü, övmekle bitiremiyordu. Tabii hepimizin düştüğü yanılgı. İlerici olan bayan öğretmenimiz TİP sempatizanıyd. Esas öğretmenlik görevini Vefa Lisesi'nde yapıyordu, Çapa'daki ek bir görevdi. Fikir Kulübü kurucuları olarak okuldan atılınca parasal sıkıntıya girdik. Ben ve Mehmet Çetin Vefa Lisesi'ne gidip bu değerli öğretmenle görüştük, halimizi arzettik. Bize bir iş ayarlamak için çırpındı durdu. Bizi Beyoğlu'na tanıdığı bir banka müdürüne bile gönderdi. Müdür öykümüzü dinledi, gülümsedi, bize haber ileteceğini söyledi. Ne zaman, tabii "Fi" tarihinde. Solculuk suçuyla okuldan uzaklaştırılanı banka müdürü hiç işe alır mı? Bir iş bulamadık ama, öğretmenimizin sıcacık ilgisi bize güç vermişti. Almanca öğretmenim yaşlı bir bayandı. İnsan o kadar mı tatlı olur. Hepimiz onu anne kadar kendimize yakın hissederdik. biliyordu bizim bir senede almancayı öğrenemeyeceğimizi. Bitirme sınavında hepimize bol not verdi. Çapa'da askerlik dersimize bir yarbay geldi. Oturaklı bir subaydı. Fazla açılmıyordu, ama epey meselenin farkında olduğunu insan gözlemleyebiliyordu. Çapa'da Hazırlık Lisesi ve üniversite öğrencisini kapsayan bir iki uyduruk akşam dersi vardı ki, kapsamını şu anda anımsamıyorum. Bu derslere Ahmet Kabaklı gelirdi. Devam mecburiyeti olmadığı için Kabaklı efendiyi dinlemeye yalnızca şeriatçılarla faşistler giderdi. İyi bir yemlikti Kabaklı için. Hem bol bol parasını alırdı. hem de ideolojik şırıngasını işletirdi.

Üniversitede atmosfer farklıydı. Öğretim görevlisi dersini verir, çeker giderdi. Öğrencilerin ideolojik konumuna karışmazdı, çünkü özerklik vardı. Üniversitede bana hocalık yapan profesör, doçent, doktor asistan ve asistanlara burada değinmeyi gereksiz görüyorum. Nispeten düzgünce derslere gittiğim ilk yıl onlarla muhatap oldum. Daha sonraki yıllarda politik uğraş nedeniyle üniversiteyle bağım iyice zayıfladı.

12. yüksek öğretmen okulu'ndaki öğrencilik düzeyim

Devrimci düşünceyle buluşmadan önce tüm ilgim dersler üzerinde yoğunlaşırdı. Pazarören'deki 1965-66 ders yılında edebiyat öğretmenimiz İbrahim Bey'in etkisiyle devrimci düşünceyi benimsedikten sonra ilgi alanımın ana ışıldakları toplumsal sorunlara yöneldi, ders tali plana düştü. İstanbul'a gidince politikaya ilgi daha da tırmanış kaydetti. Derken sol kesimde sloganlaşan, "okuyup da burjuvaziye hizmet mi edeceğiz" düşüncesinin etkisine girip derslerden tamamen soğudum. Ders benim için artık can sıkıcı bir yük olmuştu. Bu değişim başarı grafiğimi altlara doğru düşürdü. Düştükçe moralım bozuldu, işi sallantıya terkettim. Hazırlık Lisesi'nde matematik dersinde ikmale kaldım. Bu başarısızlık grurumu yaraladı. Velhasıl ders düzenim allak bullak oldu, kendime güvenim zayıfladı, kafamın kalınlaştığı yargısına kapıldım.

İlköğretmen okullarına, sınavla eleme yapılarak, ilkokul mezunları arasından en çalışkan öğrenciler alınırdı. Bu ilk seçmeler arasında başarı yönüyle belli bir varlık gösterdim. Yüksek Öğretmen okullarına ise, ilk seçilenler bir elemeden daha geçirilerek, bunlar arasından en başarılılar kabul edilirdi. Yani elemenin elemesi. Burada öne fırlamaya kapasitem yetmedi. İbrahim Kaypakkaya'nın kavrayış yeteneğiyle tanıştıktan sonra, kendi yeteneğimin aslında o kadar da dişe dokunur düzeyde olmadığını gördüm. Öğrenme yöntemimin çoğunlukla ezberciliğe dayandığının ayrımına vardım. Kavrayış yetmezliği ve metot hatası gibi iki önemli eksiklik birleşince ikinci elemeciler arasında ancak vasat bir konum kapabildim. Politik etkenle dersten soğumamış olsaydım, belki biraz daha başarılı olurdum. Lakin bu biraz başarı bile beni vasatlıktan kurtarıp öne geçenlerin düzeyine ulaştırmazdı.

Matematikte ikmale kaldım, fakat lise diplomama baktım iyi derece ile almışım. Eh, buna da şükür. Başarısızlığım üniversiteye girişte de kendini gösterdi. O zamanlar test sistemine yeni geçilmişti ve sınav tek basamaklıydı. Üniversiteye giriş sınavında düşük bir puan tutturdum. Bereket versin yatılıyım, kontenjan canıma yetişti. Kontenjan sayesinde üniversiteye kapağı attım. Yarım yamalak bir öğrencilik üç yılda 42 kredi aldım. Normal seyirle bir öğrencinin dört yılda 100 kredi (puan) alması gerekir. Artık ben de kendimi Muzaffer'le kıyaslayarak teselli buluyorum. Galiba Muzaffer 27 kredi alabildi. Gerekçe olarak o roman yazma ve resim yapmayı gösterirse,

benim de gerekçem var. Başta İbrahim olmak üzere solcu arkadaşlarla ben de durmadan devrimi tartıştım. İşte böyleyimdir. Sonunda gidip Muzaffer'in yakasına yapışıyorum. Oğlancağızın kaderi, elden ne gelir!..

Politik süreç devreye girmeseydi kör topal okulu bitirir, vasat bir öğretmen olurdum. Öğrencilere fazla bir yararım olmazdı, çünkü kapasitem sınırlıydı. Bu yaklaşımdan yola çıkarsak, benim öğretmen olmayışım, milli eğitim camiası için bir kayıp ifade etmemiştir diyebiliriz. "Devlet baba" yaptığı masrafa üzülmesin derim. Üstelik ailem senet borcumu ödedi. Gerçi 7.000 lira olan bu borcun parasal değeri 700 liraya düşmüştü diye devletten itiraz gelebilir. Bu vebalden o zamanın başbakanı Demirel sorumludur. Onun devalüasyon politikası borcun parasal değerini küçülttü, ben değil.

Öğrencilik sürecimi böyle anlatırken, "be adam okulu bitirmediğine hayıflanıyor mu ne" türü bir düşünce okuyucunun aklına gelebilir. Şayet gelmişse böyle bir düşünce hemen uzaklaştırmalarını diliyorum. Çünkü bugüne dek tek bir kez bile hayıflanmadım. Bugün azbuz bir eğitim düzeyine sahipsem, geçmişteki devrimci uğraşımın bunda payı büyüktür. Dünya genelinde sol süreç ciddi hatalar taşımaktadır. Bu işin bir yanı. Öte yandan, bu süreçten geçen herkes değil, ama birçok kişi insani nitelik kazandı, çağdaşlaşma yönünde mesafe aldı. İnsani değer boyutunda kaliteleşme olgusu, yaşamın en pahalı nimetidir, nitelik vasfı yüksek yoğun bir emek karşılığı elde edilir. O sürecin dışına da düşmüş olsam, ondan edindiğim kazanımların değerini biliyorum. Salt insani değer kazanımı açısından bir kaybım yoktur, dolayısıyla herhangi bir hayıflanma aklımın ucundan geçmemiştir.

13. üniversite yaşamımın bazı tipik ayrıntıları

Bu bölümün başında Çapa yolculuğuna hazırlık günlerindeki sevincimi şöyle özetlemişim: "Özellikle iki husus beni heyecanlandırıyordu: Bir, Pazarören'deki başarımı burada da sürdürüp popülerlik ufkunda mağrurane tarzda gezinme umudu; iki, karşı cinsin yürek hoşlatan melekleriyle bir arada olmak hasebiyle sevda ve cinselliğin doyumsuz pınarından kana kana su içip yılların aşk susuzluğunu giderme sevinci. Gölü görmeden paçaları sıvamıştım"

Son cümleyi yerinde söylemişim. Evet, "gölü görmeden paçaları sıvamıştım" Paçaları sıvadım, ama göl derindi, yeterince yüzme bilmiyordum, debelene debelene kendimi zor kurtardım. Az önce öğ-

rencilik düzeyimi aktardım. Hazırlık Lisesi'nde ikmale kalmak, üniversite giriş sınavında düşük puan tutturup kontenjan sayesinde fakülteye kapağı atmak, üç yıllık zaman diliminde 42 krediye (puan) çakılıp kalmak. Gölde debelenmeyi yansıtan bir manzara.

Sevda pınarından kana kana su içmek düşünde ise tamamen bozgun var. Bu boyutun bir iki ayrıntısına değineyim. Sol düşünceden etkilenerek kadın-erkek eşitliğini savunmaya başladık. Bu olumlu bir adımdı, ama çok yetersizdi. Kadın erkek eşitliğini, içeriği cüzi kavranılmış bir slogan düzeyinde algıladık. Kadın ve cinselliğe yaklaşımdaki normlarımız mevcut gelenekçi biçimlere tekabül ediyordu, ilaveten bunları sosyalist düzene taşınması gereken modeller olarak savunuyorduk. İlk günler kantindeki kızlı erkekli gruplar hoşumuza gidiyordu, ama sindirme düzeyimiz zorlandığı için intibak edemiyor, ürkek davranıyorduk. Mini etekli kız arkadaşlarımızın bacak bacak üstüne atması bize çekici geliyor, içimizi ürpertiyordu. Hemen ardından bunun zıddı olan ürperti benliğimizi sarardı: Ya şimdi şu baldırına kadar çıplak bacaklı kız sözlüm ya da nişanlım olsaydı ne yapardım?! Bir düzine bakış oraya dikilmiş, buna nasıl katlanırdım?! Daha ortada fol yok yumurta yok, endişe sağanağına yakalanmışız. Demekki fol yumurta olsaydı, kasırgaya tutulurduk. Tabii bu endişe hemen bizi şu karara yöneltirdi. Eş olarak seçeceğim bayan modern olmalı, ama açık saçık olmamalı. Mini etek giymiş bayanın kültür düzeyi, iç dünyasının özellikleri bizi pek ırgalamıyordu. Çünkü çıplak bacak bir kez ürküntü vermişti.

Bu karmaşık duygular içinde yuvarlana yuvarlana ortama iyi kötü alıştık. Daha rahat bir ruh haliyle kantine girip oturduk, daha bir cesaretle etrafa kaçamak bakışlar fırlattık. Kız arkadaşlarımızın sigarayı ince parmakları arasına sıkıştırıp hanım inceliğiyle ağzına götürüşü, küçücük bir sis yumağından oluşan sigara dumanını öpülesi o tatlı burun direklerinin hizasından doksan dereceyle havaya savuruşu yok mu, benim kafada olanların erkeklik gururuna süvari sicimi gibi iniverdi: "Ne demek efendim, onlar kadın halleriyle sigarayı tüttürüyorlar da, biz erkek halimizle niye yapmayalım" Sigaradan nefret ediyordum, Pazarören'de ağzıma almadım, içen öğrencilere de fena bozuluyordum. Öğretmenler onların sigara paketini yakaladıklarında içten içe sevinirdim. Hüseyin Akpınar da benim zihniyetteydi. Kız arkadaşlarımıza inat olsun diye ikimiz kusa kusa sigaraya alıştık. Kız arkadaşlarımız belki kantindeki varlığımızdan bile habersizdiler. Ama biz gelenekçi dünyamızın arenasında, erkeklik gururunun şanını

yükseltmek için onlarla kıyasıya bir yarış içine girmiştik. Bir ay sonra iyi kötü sigaraya alıştık, burnumuzun dibinden havaya zorlu duman bulutcukları savurduk.

Köyümde sigarayı, iki ya da üç yaşlı bayanın dışında yalnızca erkekler içerdi. Yaşlı ve orta yaşlı erkekler tabii ki açıktan, gençler gizlice. Köyde sigarayı içen yaşlı bayanlardan biri Ezo Dede'nin kızı Senem halamdı. Çok fukaraydı, sigara alacak parası yoktu. Hem hısımı hem de amcasıoğlu babamdan ekseriyetle otlanırdı. Senem halam, "Memé bıre, çen rone bé cigare me. Tutuna te heyse cigareki bıde mın" (Memé kardaş, kaç gündür sigarasızım. Tütünün varsa bir sigara ver bana) diyerek babamdan sigara talebinde bulunurdu. Babam gülümsedikten sonra "tu rıxa mı vexe Senem, tebaxé bıgır cıgare ki xe bade" (sen gübremi içesin Senem, al tabakayı kendine bir sigara sar) esprisiyle Senem halamın isteğini yerine getirirdi. Ayrıca mendiline bir iki tabakalık tütün, sigara kağıdı kor, eline tutuştururdu. Bir dahaki gelişine dek idare etmesi için. Sigara içen bir iki yaşlı kadını kanıksamıştık. Sigara içme işinin yalnız erkeklere özgü bir tiryakilik olduğunu, kadına yakışmayacağını düşünürdük. Pazarören'de bayan öğretmenlerimi sigara içer vaziyette görmediğim için, sarsıntı geçirmeyen bu antika ölçümle Çapa'ya postu serdim. Kız arkadaşlarımın sigara içmeleri daracık kafamda Nuh Tufanı yarattı, bu tufandan kurtulmak için zorlana zorlana sigaraya alıştım.

Çapa'da ya da üniversitede kendi kendime epeyce güzel kız öğrenciye platonik düzeyde aşık oldum. Şıpsevdilik huyum var. Ama Çapa'da benden bir devre sonra olan Leyla Zağyapan adlı kız öğrenciye bir ara aşık oldum, ileriye yönelik düşler kurdum. Hemşehrim, aynı zamanda arkadaşım Osman Beyazıt'ın köylüsü Dursun Boztosun Leyla'nın sınıf arkadaşıydı. Ben üniversite birinci yılımdaydım, Leyla Hazırlık Lisesi'ndeydi. Çöpçatanım Dursun Boztosun'du, Leyla ile iyi ilişki içindeydi. Dursun Boztosun Leyla hakkında epeyce bilgi getirdi. Leyla'nın babası güreş hakemiymiş, sola eğilim duyup TİP'e oy veriyormuş. Leyla'nın ilkokul öğretmeni ablası (ki, kaç kez okula gelip Leyla'yı ziyaret etti) sosyalist düşünce taraftarıymış. Leyla'nın kendisi de, "sosyalizme sempatim var" diyormuş. Zaten pısırık biriydim. Leyla'nın solculuk konumuna hem bel bağladım, hem de budurumu pısırıklığıma sığınak edinip işi yavaştan aldım. Dursun beni harekete zorladı, ama bende iş yok. Utanç ve cesaretsizlik iki önemli köstek benim için. Bir de baktık ki faşoların lideri kızı elde etmiştir bile. Dursun'in istihbaratına göre faşo

düşünsel olarak Leyla'nın suyuna gidiyormuş, Leyla onu ılıman bir milliyetçi görüp, siyasal eğilimini problem etmiyormuş. Oğlan faşo, ama benden daha yakışıklı, üstelik sosyal ilişkilerde rahat. Aman kızı göz göre göre bir faşoya kaptırdık deyip, Dursun'la harekete geçtik. Nihayet Dursun'un kanalıyla buluşma sözü alıp Leyla'yla buluştum. Kulaklarıma kadar kızararak arkadaşlık teklif ettim. Leyla çok rahattı. Bana karşı duygusal bir ilgi içinde olmadığını söyleyip teklifimi reddetti. İkimizin sol eğilimde olması yetmedi. Çapa'da bulunduğum sürece onlayın arkadaşlığı sürmüştü. Sonra ne oldu, bilmiyirum. Şayet uzun sürmüşse, öbürü yüzdeyüz Leyla'yı çizgisine götürmüştür. Kız arkadaş edinme yönünden Çapa'da bir girişimim oldu, o da başarısızlıkla sonuçlandı.

Sıvaslı Hamza'yla okulun önünde, Mehmet Çetin'le Emirgan Koruluğu'nda kız takibine çıktım. Her iki seferde de dayak yemekten kıl payı kurtuldum. İllallah deyip bu işe de tövbe ettim. Emirgan'da kızların annesinden dayak yemeye ramak kalmıştı. İki güzel kıza kanımız kaynadı. Biri uzun boylu, biri kısaydı. Biz de öyleydik. Mehmet uzun, ben kısaydım. "Arkadaş nasıl da denk gelmiş" deyip kızları biraz izledik. Hay izlemez olaydık. Öteden Azrail heybetli bir kadın geldi, yüzseksen derece çark edip toz olduk. Tersliğe bakın ki, koruluğun üst tarafında zınk diye yine karşılaştık. Yallah ters istikamette tabana kuvvet. Baktık kadın peşimize düşmüş, yedi başlı dev gibi homurduyor. Püsküllü bela. Yakayı sıyırabildik. Şehire dönelim dedik, otobüs durağında sıraya girdik. İşe bak, az ötemizde onlar. Sıradan çıkıp uzaklaştık, lakin kadın bizi gördü. Suratı öfkeyle gerilmişti, dudağı kıpırdıyordu. Eminim yakası açılmadık küfürler savuruyordu bize. Eminönü'nde otobüsten inip ortalıkta biraz gezindik. "Ne belaydı be" deyip kadını çekiştiriyorduk. Kör talihe bak, zınk burun buruna geldik. Vallahi bu son kez kadın resmen bizi kovaladı. Kurtulduk, ama o günkü piknik gezimiz zehir oldu. Çapa'nın oradaki takipte ise kendi kendine ahlak bekçiliğine soyunan "namuslu" bir vatandaşımız yaygara ile üstümüze yürüdü, kitleyi kışkırtıp üstümüze saldırtmaya yeltendi. Takipte kızları rahatsız edecek birşey yapmadık. Hem solculuğumuz hem de köylü sakınganlığımız zaten buna engeldi. Kızlara "çok güzelsiniz" diye iltifat ettik. Onlarsa kıkır kıkır gülüp iltifatımızdan hoşlandılar, devam dercesine yeşil ışık yaktılar. "Namuslu" vatandaş çıkıverdi orta yere, ırz düşmanıymışız gibi gelip geçen insanlara lanse etti. Vaziyetinden iki kızın rahatsız olmadığı gözlendi, gelip geçenler yaygaracı adama iti-

bar etmedi, Hamza'yla paçayı kurtarabildik. İşte düşünü kurduğum Çapa'nın sevda pınarında bunları bulabildim. Reddedilen bir duygu teklifi, dayak rizikosu getiren sözde iki çapkınlık olayı.

14. beşik kertme olayım

Yeri gelmişken bir beşik kertme olayım var, kısaca aktarayım. Halil dayımın ilk çocuğu olan kızı Hamide dünyaya gelince, İbo dedem, ben'le Hamide için "bunlar birbirinin beşik kertmesi olsun" isteğini annemle dayıma iletmiş. Baba hatırı ve gelenek icabı onlar da kabullenmişler. Ben 42'de doğdum. Hamide ise 50 ya da 51'de. Aramızda sekiz dokuz sene yaş farkı var. Ben daha küçükken annem zaman zaman dedemin isteğini bana anımsatırdı. Pazarören ve Çapa yolculuklarının esnasında da anımsattı. Hamide henüz çok küçüktü, senede bir görebiliyordum, duygu dünyamda ona ilişkin bir etki yoktu. Herşeyden önce küçük bir kızdı, en azından bu nedenle duygu dünyam ona kapalıydı. Hani serpilmiş bir kız olsa, ölçer biçer, ona göre bir yargıya varırsın. Öyle bir şey de yok ortada. Bu nedenle annemin anımsatmalarını sert şekilde reddederdim.

Çapa'ya ilişkin kadın ve cinsellik boyutlu düşler bir bir yıkılıp gitti. 1970'e doğru Hamide yavaş yavaş aklıma damlamaya başladı. Yine gölü görmeden paçaları sıvadım, kendi kendime renkli düşler kurdum. Sol keskinlikle gelenekçi normların karışımından oluşan kadın ve cinsellik kültürüm beni ilginç plan ve tasarımlara yöneltiyordu. Çapa'dan ağzımın payını almıştım. "Tilkinin ulaşamadığı üzüme koruk demesi" gibi, ben de, Çapa'da elde edemediklerime koruk demeye başladım, Çapa'nın kızlarına burun kıvırdım. Sanki onların umurunda da, işte "aç karına tok teselli" misali. Hamide'ye ilişkin, "zeki bir kızdır" türü övgüler birkaç kez kulağıma çalındı. İlkokulu bitirdi, öyle kaldı. Develi'nin içinde ikamet etmekteydiler, yanıbaşlarında ortaokul ve lise vadı. Dayım dar köylü mantığıyla hareket edip kızı ortaokul ve lisede okutmak istemedi. Tasarım şöyle: Hamide zeki bir kız. Okursa daha gelişir. Okulu bitirmem daha epeyce sürer, çünkü politik faaliyet içindeyim. Hamide'yle nişanlanır, onu dayımın güdümünden kurtarıp Kayseri'de Mustafa abimlere götürürsem orada orta okul ve liseyi bitirir, kültürlü bir eş olarak birlikteliği paylaşırım. Mustafa abimin Hamide'ye aşırı bir sevgisi vardı. Bu nedenle onun için bazı fedakarlıkları göze alır diye düşünüyordum. "Yeme içme yine senden olandan vazgeçme" anlayışı

yeni yaklaşımıma temel oluşturdu. Bunun açılımı özetle şöyleydi: "Aslanım Ali, Çapa'nın kızlarından sana hayır yok, vakit varken bari dayı kızını elden kaçırma" Ben devrimle nikahlandım deyip cakamı satıyordum. Cinselliğim bana isyan bayrağını kaldırdığı için de böyle tasarımlara giriyordum.

Fakültede derse devam zorunluluğu yoktu. 1970'in başlarında Kayseri'ye gidip uzunca kaldım. Bir gece Sakine yengem Hamide meselesini açtı, kızı öve öve bitiremedi. Zaten kafamda vardı, o geceki sohbetle iyi tav oldum. Yengeme, "gidip kızı kendim isteyeceğim" dedim. "Bekle, annen baban, abilerin var, onlar gidip istesin" dediyse de dinlemedim. Bizzat kendimin istemesi işine müthiş heveslendim, bu konuda da devrim yaratacaktım. O sırada İsmail abim giller de Kayseri'de ikamet ediyordu. Sabahın köründe "Halil dayının kızı Hamide'yi kendime istemeye gidiyorum" dedim. Abim şaşırıp kaldı, "yahu kardeşim bu nasıl iş" deyip itiraz etti. Kararlıydım, "hadi eyvallah" deyip, çıktım, Develi'ye gittim.

Konuyu önce yengeme açtım. Yengem yeşil ışık yaktı, "bilmemki dayın ne der" etkenine de dikkat çekti. Hamide'yi Kayseri'de okutma isteğime karşı çıktıysa, sonunda kabullenir bir hale büründü. Yengemin izniyle Hamide'yle konuştum. Henüz küçüktü, çocuksu sıkılganlıktan sıyrılmış değildi. Yüzüme bakmaya utandı, "annem babam bilir" dedi. Okumuşluk konumuma güveniyordum iki. Gece yengem ve dayım konuşup karara varmışlar. Ertesi gün dayım beni bir güzelcesine kovdu. "Sen kim oluyorsun, okutma-mokutma gibi şartları ileri sürerek kızımı istiyorsun. Bir çobana verir yine sana vermem. Git okulundaki bir okumuş kızla evlen" Yengemin tavrı da değişmişti. Benim bu küçücük devrimim akraba cephesinde sarsıntı yarattı. İki aile birbirine kırgın hale geldi. Dayım ve yengem yıllarca benimle konuşmadı. Hamide ise bizim yöreden sevdiğim bir arkadaşla evlendi.

12 Mart Cuntası'nın başlarında Kayseri'de bulundum. Hamide o sırada Meysu fabrikasında çalışıyordu, işçi temsilcisiydi. Politik konularda uzun sohbetimiz oldu. Hamide'nin bir cevher olduğunu o zaman anladım. Eski sorun ikimiz için gerilerde kalmıştı. Lakin dayım yengem halen küs idiler. 1975'te cezaevinden çıkıp Kayseri'ye gittim, dayım yanıma geldi, böylece küslük olayı bitti. İsmail dayımda kendini beğenmişlik vardı, onunla yıldızımız hiç barışmadı. Halil dayım mütevazı, sevecen bir insan. Onu her zaman kendime yakın hissettim. Küslük döneminde bile. Hamide adına bu işin ol-

mamasına sevinmişimdir. Benimle evlenmiş olsaydı, cezaevindeki evli arkadaşların eşleri gibi katmerli çile çekecekti. Ayrıca eşi Sabri benden daha sevecen bir insan.

15. yukarda allah var

Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü kurucusu arkadaşım Mustafa Çoban daha öğrenciyken evlendi, Kartal Gülsuyu'nda kendine bir gecekondu yaptı. Kayın pederi ve kayınçoları da Gülsuyu'nda kendi gecekondularında ikamet ederlerdi. Ara sıra Mustafa Çoban'a giderdim ve gece orada kalırdım. Bizim Çoban'ın kayın validesi meğer her gittiğimde benim durumumu Mustafaninkiyle karşılaştırıp bana üzülürmüş. Yine bir seferinde Mustafa'ya gittiğimde bana ilişkin üzüntüsünü şöyle dile getirdi: "Eee vallahi evladım, seni düşünmedim dersem yalan söylerim, aha yukarda allah var. Senin bu halin nolacak! Ne başını sokacak bir gecekondun, ne de çamaşırını, çorabını ve ayağını yıkayacak, yemeğini pişirecek bir karın var. Eee allah var yukarda, seni düşünmedim dersem yalan söylerim. Hani bizim mehlede çok terbiyeli kızlar var. Oğlum Mustafa'nın bakkalına ya da çeşmeye gidip gelirken ayağının burnundan öteye bakmazlar vallahi. Allah var yukarda, helal süt emmiş çok terbiyeli kızlar. Derimki birini sana isteyelim, yanıbaşımızda elbirliğiyle sana bir gecekondu da yapalım, bu irezillikten kurtul, arkadaşın Mustafa gibi rahata er. Bir erkeğin evi, karısı olmazsa o erkek ölü sayılır evladım. Mehlenin kızlarını beğenmezsen bizim Şükran'ın Tekel'de kız işçi arkadaşları var. Allah var yukarda, onlar da terbiyeli kızlar. Şükran birisini sana ayarlasın. Allah var yukarda, seni her zaman düşünüyorum" Benle Mustafa gülmekten yerlerde yuvarlandık. Benim hayırsever teyze "allah var yukarda" derken yüzünü göğe çeviriyordu.

16. deli ruko'nun darbesi

Ali amcam Gölcük'te öğretmenlik yapıyordu. Ara sıra onlara giderdim. Deniz Harb Okulu'nda okuyan Elbistanlı Hasan, kürt-alevilik etkeniyle amcamla tanışmış. Hasan sol düşünceye eğilimliydi. Beni amcamdan duymuş, tanışmak istemiş. Hasan öyküsünü amcamdan duyup tanışmaya okey dedim. Melek yengem beni uyardı: "Ali sakın Hasan gile gitme. Gidersen deli annesi Ruko (Rukiye) seni baştan ayağa boyar ha". Neyse Hasan amcamlara geldi, tanıştık, sohbet ettik,

gezmek için çarşıya çıktık. Hasan beni evine götürmeye şer kesildi. Sol kitaplarını gösterecek. Gitmemek için bir sürü gerekçe gösterdim, lakin Hasan kararlı. "Anneni rahatsız etmeyelim" dedim. "Annem şu anda evde yok" dedi, Hasan. Evde az kalmak koşuluyla Hasan'a gittim. Kitaplara baktım. "Çıkalım" dedim, Hasan sigara ikram etti. Birer sigara yaktık, birkaç fırttan sonra Ruko içeri damladı. Beni görünce odanın kapısında dikildi ve Hasan'a deşildi: "Ulan babasının ağzına ettiğim itin oğlu, söyle bakalım bu aç köpeği nerde bulup getirdin. Elin aç köpeklerini eve getirme görevi sana mı verilmiş hıı! Bilirsin ki senin evinde kenefe patır patır bıraktığım o cinsten bile yok. İtinoğlu sen neyine güvenerek bu aç sülükleri eve getirirsin haa!" Ruko sigara içişimize fitil oldu, bastonla bana saldırdı, beynime inmeden Hasan havada kaptı, Ruko'yla zorlu bir boğuşmaya girdi. Dışarda sağanak şeklinde yağmur yağıyordu. Fakat Ruko'nun küfür sağanağı daha beterdi, katlanılır gibi değildi. "Gidiyorum" dedim, kalktım. Bu kez Ruko: "Teh hele şu ite bak, nasıl da alıngan. Gel ulan gel. Önüne bir iki kırıntı atarım onunla zıkkımlanırsın. Kapının oraya da bir minder atarım, burnunu bacaklarının arasına sokarak kıvrılır yatarsın" Kapıdan çıktım, Ruko hala ça ça ça ötüyordu. Sırılsıklam vaziyette amcamlara vardım. Yengem görür görmez "vallahi Ali Ruko'ya yakalandın" dedi. "Yakalandım ki ne biçim, sağanak yağmur bile pisliğini temizleyemedi" dedim. Doyasıya Ruko olayına güldük.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İBRAHİM KAYPAKKAYA İLE BİRLİKTELİĞİMİ KAPSAYAN POLİTİK FAALİYET YILLARIM

1966-1973

politik dönemin başlangıcı ve çerçevesi üzerine kısa bir açıklama

"Anılarla Geçmişe Yolculuk" adıyla betimlediğim bu Anı Defterim'e köyümün ve ailemin kısa özgeçmişiyle başlangıç yaptım, çocukluk ve okul dönemlerimin patikalarında dolaştım, nihayet politik dönemimin eşiğine dayandım. Birazdan bu eşiği aşıp içeri gireceğim. Devrimci dostların beklentisini verebilir miyim, bilemiyorum, bunu zaman gösterecek.

Yazma işine 17.01.95 tarihinde başladım, politik dönem öncesi iki kesiti 27.11.95'te, yani iki gün öncesinde yazıp noktaladım. Bir an önce politik dönemin yazım işine ulaşmak için gayret ettim, ancak bugün gelebildim. İşler tasarlandığı gibi gitmiyor, hesapta olmayan aksamalar gecikmeye neden oluyor. İnsan denen nesne ise yazı makinesi değildir. Ruhsal alemin iniş çıkışları yazma işine adapte olmayı etkiliyor, insan her zaman kıvamında olamıyor. Geçtiğimiz yaz üç ay ara verdim, sarkma süreci bu nedenle biraz daha uzamış oldu. Bugüne dek yazdıklarımın bazı dilimlerini atlayarak politik dönemin yazımına çabuk ulaşma yolunu benimsemedim, zamansal sırayı bozmaksızın ilerlemeyi yeğledim.

Politik dönemin yazım işini ne kadar sürede bitiririm, kestiremiyorum. Sanırım kısa olmayacak. Politik dönemi takiben iki farklı dönem daha yazılacak. Kısacası Anı Defteri'nin bitimi için daha epey zamana gereksinim olacaktır.

Politik dönemin çerçevesine ilişkin özet görüşüm şöyle:

Politikayla uğraşmış bir kişi için politik faaliyetin en yoğun kesiti, örgüt üyesi sıfatıyla yürüttüğü çalışmadır. Kendi durumumu bu açıdan değerlendirirsem, en yoğun dönemim, Temmuz 1971 ile Nisan 1981 tarihleri arasındaki yaklaşık on yıllık bir zaman dilimini kap-

sayan süredir. Çünkü bu tarihlerin ilkinde örgüt üyesi oldum, ikincisinde örgütten koptum. Tabii ki politik yaşamın bütünü, yalnızca örgüt üyeliği döneminden ibaret olmuyor. Yoğun dönem öncesi bir hazırlık ve olgunlaşma safhası sözkonusu. Buradan geçilmeksizin yoğun döneme girilmez. Yoğun dönem sonrası ise değişkendir. Bazen yoğun dönemin bitimiyle politik hayat noktalanır, bazen de örgüt üyeliğinden, hatta örgütten kopuş olsa bile bazı etkenlerden dolayı politik yaşam uzayabilir. Kısacası örgüt üyeliğini simgeleyen yoğun politik dönem, bir politik yaşamın başlangıcını hiçbir zaman, bitimini ise bazen içermez. Bu dönemin bir öncesi vardır, duruma göre bir de sonrası olabilir. İşte bu dönem, öncesi, varsa sonrası ile birlikte kişinin politik yaşamının tümünü ifade eder.

Üstteki geniş boyutlu ölçütle soruna yaklaşırsam, politik yaşamımın başlangıcını Ekim 1965, bitimini Mayıs 1984 olarak almam icabeder. Yaklaşık 19 yılı kapsayan bir zaman dilimi. Ekim 1965'te düşünsel dünyamda nitel bir değişme oldu, bakış açımın yönlendirici unsuru olarak sol dünya görüşünü benimsedim. Bu tarihten itibaren sol felsefenin savunuculuğuna soyundum. Kendi kendime Türkiye İşçi Partisi (TİP) sempatizanı oldum, her yerde onun propagandasını yaptım. TİP'li bir yetkili şayet beni bir sempatizan olarak örgütlemiş olsaydı, kendi kendime yaptığım boyutta bir propaganda yapardım ancak. Bu nedenle Ekim 1965'i, politik yaşamımın başlangıcı olarak kabul ediyorum.

Gelelim bitimine. Nisan 1981'de örgütten ayrıldım. Kasım 1981'e kadar illegal hayat yaşadım. Ardından yakalanıp ikibuçuk yıl cezaevinde yattım. Bu zaman dilimini politik sürecimden koparıp çöp sepetine atamam. Örgütten kopmuştum ama, politik kimliğim nedeniyle devletle çelişkiliydim, onun tarafından aranıldım, yakalanıp cezaevinde yatırıldım. Bunlar, politik kimliğimden ötürü ödediğim ceremeler. Dolayısıyla söz konusu bu zaman dilimini politik yaşamımın bir parçası olarak görüyorum.

Politik dönemimin dört dilime ayırmış durumdayım. İki dışarı, iki de içeri mekanlı. Dünya sol sürecine ilişkin bazı görüşlerimi bu bölümün beşinci dilimi olarak sunma isteğim ilerde doğabilir. Şimdilik dört dilim şeklinde düşünüyorum.

Politik dönemimi yazıya dökerken, dönemin içerdiği tüm olayları ayrıntısıyla ve de kesin kronolojik haliyle aktarmam olanaksız. Hafızamda derin iz bırakanları gerçeğine yakın bir boyutla verebilirim ancak. Hafıza unutkanlığının doğal sonucu olarak bu arada bazı yan-

lışlıklar yapmam da olası. Küçük bir yanlış, sonraları geometrik bir artışla peşinden birkaç hatalı algılamayı getirebilir. İşin ciddiyetinin bilincinde olarak emin olduğum şeyleri kesin bir dille, tereddütlü olduğum noktaları da ihtiyatlı bir ifadeyle aktarmaya çalışacağım. Duygusallık etkeni karşısında uyanıklığımı bileyip, objektifliğe bağlı kalmaya özen göstereceğim. Şöyle yazarsam falanların sempatisini, böyle yazarsam filanların antipatisini kazanırım hesap ve kaygılarından sakınarak, bildiğim şeyleri kendi gerçeği içinde aktarmayı onurlu bir görev olarak önüme koyuyorum.

Bir noktayı daha vurgulamak istiyorum. Polisin bildiği örgütsel bilgileri burada gizlemenin alemi yok. Zaten şimdiye kadar bazı araştırmacı yazarlar, polis ifadeleri de dahil örgütsel sırları ifşa eden bir yığın belgeyi toplayarak, ıcığından cıcığına dek sol örgütlerin yapısını kitaplar şeklinde yayınlamışlardır. Dolayısıyla şu yazdıklarımın arasına illegal formlar serpiştirmem komiklikten öteye gitmez. Yazdıklarımın çapını biliyorum, öyle yankı falan da beklemiyorum. Ama şu küçük ihtimali de gözardı etmemem lazım diyorum. Olaki bu yazdıklarım, TKP(M-L) ve TKP(M-L) Hareketi'nin birer kısa döneminin özgeçmiş özeti olarak, o dönemi yaşamamış insanların işine yarayabilir. İşte bu nedenle, gereksiz illegal havalara girmenin gereği yoktur diyorum. Yazdıklarımın mütevazı boyutu çerçevesinde bugünün ve geleceğin gereksinimi dikate alınarak davranılmalıdır diye düşünüyorum.

Bazı arkadaşların özel durumu nedeniyle belli noktaları yarı kapalı tutmak zorunluluğu da sanırım zaman zaman kaçınılmaz olabilir. Böyle anlarda hassas ölçüyü yakalamaya çalışırım. Ne kadar özen gösterirsem göstereyim, yine de bazı arkadaşların rahatsız olacağını tahmin ediyorum. Artık kusura bakmasınlar. Yazdığım, illegal kisfeli bir örgütsel rapor değil, bir anılar dizisidir. Bu noktayı gözardı etmemeleri gerekir.

3. türkiye işçi partisi [tip] sempatizanlığı dönemim

1. devrimci düşünceyle ilk buluşmam

Pazarören İlköğretmen Okulu'nda beşinci yıla adım atmıştım. 1965-66 ders yılının başında okulumuza yeni bir öğretmen tayin olmuştu. Balıkesir Necatibey Eğitim Enstitüsü'nden mezun olmuş bu öğretmen, sarışın ve orta boydaydı. Adı İbrahim olan bu edebiyat öğretmenimin soyadını maalesef anımsamıyorum.

Bir iki dersten sonra yeni öğretmenin siyasal rengi belli oldu: Sosyalist düşünceyi savunuyordu. İbrahim Bey'in gelişine dek okulda genel bir apolitik atmosfer egemendi. Birkaç sol eğilimli öğrenci dışında, genel öğrenci ve öğretmen kitlesi politik konulara ilgi duymuyordu. Genel gidişat, mevcut sistemin arzuladığı kalıplaşmış eğitim-öğretim çerçevesi içinde seyrediyordu.

İbrahim Bey'in gelişiyle okulun düzeni altüst oldu. Bir sosyalistlik, solculuk tartışması aldı yürüdü. Kimi, "komünistin teki be" deyip solcu öğretmene bozuk çalıyordu; kimi "adam haklı arkadaş" yorumunda bulunuyordu; kimi de "bu işler beni ilgilendirmez" diyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Okul bir anda cadı kazanına dönmüştü.

İbrahim Bey gerçekten hakkıyla edebiyat öğretmeniydi. Akıcı konuşurdu. İfade tarzına temiz bir türkçe ve düzgün bir aksan egemendi, sesi etkileyiciydi. Sürükleyici konuşmasıyla dinleyicinin ilgisini uzun süre canlı tutabiliyordu, buradan hareketle İbrahim Bey hatip olarak nitelenebilirdi. Edebiyat dersinde zamanın yarısı işlenecek konuya, diğer yarısı sol motifli siyasal propagandaya gidiyordu. Okul müdürü ılıman bir insandı, İbrahim Bey'e güçlük çıkarmıyordu.

İbrahim Bey sistemli şekilde sosyalizm ve Türkiye İşçi Partisi lehindeki propagandasını sürdürüyordu. Kültürlüydü, bilgi haznesi genişti. Oturaklıydı, saygın kişiliğini kısa sürede herkese kabul ettirdi. Öğrencilerle ilişkisini ayarlamada ustaydı. Ne "yüz verip astar isteme" laçkalığına yol açacak senli-benliliğe kayıyordu, ne de çok resmi durup onlarla kendi arasında kalın bir duvar örüyordu. İbrahim Bey bir kez dahi dersinde öğrencilere "susun" uyarısında bulunmadı. Sanki öğrencileri tılsımlamıştı. Sınıfta çıt çıkmıyordu. Arkasını döndüğü zaman tek bir öğrenci dahi densizlikte bulunmuyordu. Onun düşüncesine kin duyan gerici öğrenciler bile kuzu postuna bürünmüştü, sessizci dinlemekten başka çareleri kalmamıştı.

Çevremizden edindiğimiz negatif şartlanmalarla hepimiz sol düşünceye alerji duyuyorduk. Sosyalizm ve komünizmden anladığımız, "şapka as içeri gir" zırvasıydı. Eh, hamdolsun hepimiz müslümandık, dari dünyada namusumuz için yaşıyorduk, "şapka as içeri gir" düzeninin yaman aleyhtarıydık. İbrahim Bey'in sosyalizm propagandasına çarpılan değer yargılarımız, zelzele görmüş yer gibi sarsıldı. İçimizde İbrahim Bey'e öfke duyuyoruz, ama onun konuşmasının sihirine kapılmaktan da kendimizi alıkoyamıyoruz. İlginç bir iç çatışma içine yuvarlanmıştık. Düşün dünyamızda iki ordu sürekli çarpışıyordu. Değer yargılarımızın oluşturduğu gerici ordu, İbrahim Bey'in propagandasının sihiriyle oluşan devrimci ordu. Her geçen gün devrimci ordu mevzi kazanıyordu.

İbrahim Bey'in zelzelesine çarpıldığım ana dek düşün dünyam nasıl bir tablodan ibaretti, ona bakalım. Alevilik inancına sahip bir aileden geldiğim için tipik bir alevi dindardım. Babam dört dörtlük bir alevi takipçisiydi. Onu çok seviyordum, dinsel boyutta onun kopyası olmuştum. Her gece bismillahla besmeleyi çeker, 12 imamların ismini üç kez sayar, üç kez de "Allah, Muhammed, Ali" der, öyle uykuya yatardım. Yazılılarda bana zihin açıklığı gelsin diye içimden üç kez 12 imamların ismini sayıp, "Allah, Muhammed, Ali" derdim, çaktırmadan üç kez sağ elimin işaret parmağını öperdim, ondan sonra ya-

zılıya başlardım. İman cephesinde vaziyeti coğrafyam böyleydi. Gelelim politik cepheye. Belli bir yaşa kadar, babam Cumhuriyet Halk Partisi'ni desteklediği için ben de o partidendim, yani Paşa'cıydım: Daha sonra İsmet Paşa, Celal Bayar ve Adnan Menderes'in posterlerini görünce, Paşa beni hayal kırıklığına uğrattı. Mübarek bir hayli tipsizdi. Celal Bayar, hele Adnan Menderes yakışıklı zatlardı. Etkenin biri bu dış görünümdü. Diğer etken şuydu: Mustafa abimle Kayseri'deki okumuş İsmail Uçar dayım Demokrat Parti'liydiler. Abim ve dayımın aklına da güvenim vardı. Onlar yanlış yapmaz. CHP'den iyi olmalı ki, DP'yi tutmuşlardır. Bu "şahane" kıstaslardan hareket ederek kendimi Demokrat Partili sonradan onun devamı olan Adalet Partili ilan ettim. Politik cephemin ahvali de bu merkezdeydi. Alevi dindarlığı, Demokra Partisi ve Adalet Partisi taraftarlığı silahlarıyla kuşanıktım, İbrahim Bey'e yenilmemek için vazgücümle direniyordum.

Bu sarsıntılı günlerde samimi sınıf arkadaşım Osman Beyazıt ve ben birbirimizin ders ortağı olduk. İkimiz sarsıntının derin krizini yaşıyor, şöyle konuşuyorduk: "Yahu Osman, bu öğretmen biz fakirlerin gerçeğini sergiliyor, ne çareki solcu" "Kadang alayım Ali, hiç sorma, ha ne olur, bu İbrahim Bey bu düşünceleri savunurken, "ben sosyalistim demese" İbrahim Bey'in her dersinden sonra Osman'la böylesi dertleşmelere girer, bu zelzeleye daha ne kadar direneceğimizin umutsuzluğunu yaşardık. Lakin ilginç bir umutsuzluktu bu. Anlam veremediğimiz çekici bir sihirle içiçeydi, korku ve endişemizi kemiren taptaze bir umut sanki bu sihirin içinde bize göz kırpıyordu. Kayıptan bir ses, "amma da dünyayı dar tutuyorsunuz, korkacak ne var" dercesine kulağımıza haykırıyordu.

Sanırım yirmi gün böyle bocaladık, Osman'la dertleştim. Ve yine İbrahim Bey sınıftaydı, akıcı bir dille emek-sermaye ilişkisini anlatıyordu. Dersin ortasına doğru ruhumdan sanki bir iplik çekildi, birdenbire kendimi mutluluk hazzının doruğunda hissettim. Çok rahat bir şekilde içimden "ben sosyalistim" dedim. Günlerdir çözümsüzlüğün ürettiği korku, endişe ve sıkıntıdan oluşan gerginlik uçup gitti, yerine, çözümün bahşettiği durulma ve halinden son derece memnun olma duygusu geldi. Kendimi şöyle bir yokladım, "şapka as içeri gir" görüşüne kıkır kıkır gülmekteyim, alevi dindarlığına ise burun kıvırmaktayım. İşin garibi çok rahatım, sanki epeyden beridir sol düşünceyi taşımaktayım. İşte düşün dünyamın kervanı, sol alemin kervansarayına ilk kez böyle konakladı.

Dersten sonra geçirdiğim değişikliği Osman'a anlattım. Allah bullak oldu. "Kadang alayım Ali yapma, cehennemde yanarsın" deyip yalvarmaya başladı. Ok yaydan çıkmıştı bir kere, Osman'ın serzenişine tınmadım bile. "Artık allah da beni ilgilendirmez" demem üzerine, Osman yetimler gibi boynunu büktü, "yapma Ali, hiç değilse allahtan vazgeçme" dedi. Osman'a, "ben rahatladım, sana da tavsiye ederim" deyince, o telaşla "yok arkadaş yok, ölürüm yine allahtan vazgeçmem" yanıtını verdi.

Osman yirmi gün daha direndi, sonunda pes etti. Yine İbrahim Bey'in dersinden sonra yanıma yaklaştı, "kadang alayım Ali, ben de solcu oldum. Cehennemde yanacaksam yanayım. Ne yapayım, artık direnme gücüm kalmadı. Adamın söylediği her laf doğru. Benim gerçeği anlatıyor. Şimdi buna kulağımı mı tıkayım? Ama ben dindar solcu olacağım. Allahı temelli reddetmek olmaz" Tabii bizim Osman birkaç ay sonra Allahı da defterden sildi. "Kadang alayım Ali, ikisi beraber olmuyor. Amaan, şimdiye dek inandım da ne oldu? Boşver, nereden ince ise oradan kopsun. Cehennem ateşi de artık beni korkutmuyor. Haklıymışsın, şimdi rahatladım" Evet, Osman'daki nitelik değişimi bana göre daha sancılı oldu. Çünkü onun dini inancı çok güçlüydü. Ama o mantıklıyd, özünde güçlü bir insani cevher taşıyordu. İbrahim Bey, onun bu pozitif barutunu ateşledi, gürleşmek isteyen düşün dünyasının ırmağına mani olan tutucu bentler, çıkan bu hengamede tuzbuz oldu.

Ders yılı boyunca İbrahim Bey, sosyalist düşüncenin, yanısıra Türkiye İşçi Partisi'nin propagandasını yaptı. İbrahim Bey'in savunduğu sosyalizm, TİP'in hedeflediği sosyalizmdi. TİP'in programında bunun anahatları formüle edilmişti: Parlamenter demokratik sisteme dayanacak, çoğulcu olacak, seçimle işbaşına gelip seçimle gidecek. Yani Batı tarzı savunulan sosyalizm olacak, burjuva demokratik sistem elbisesine uyarlanacak biçimde yapılanacak. Daha sonraları Mehmet Ali Aybar bu biçime, "özgülükçü sosyalizm", "güler yüzlü sosyalizm" türünden tanımlar getirdi. Çetin Altan ve öbür TİP'liler miting konuşmalarında "biz komünist değil, sosyalistiz" açıklamasını sürekli yaparlardı.

İşte İbrahim Bey'in savunduğu, bu türden bir sosyalizmdi. Bu sosyalizmle komünizm arasına bir duvar örülüyordu. İbrahim Bey şöyle diyordu: "Sosyalizmde iktidara seçimle, komünizmde ise devrimle gelinir" Her iki düzenin emekçilerin kurtuluşunu hedeflediğini, ama birbirinden farklı olduğunu, komünizmin mevcut kurumları devrim

denen şiddet aracıyla yıkıp yerine yeni kurumlar getirdiğini, sosyalizmin ise anayasal çerçeve içinde kalıp bu kurumları yıkmaya yönelmediğini, seçim aracıyla iktidara geldikten sonra mevcut kurumları halk lehine ıslah yoluna gittiğini belirtiyordu İbrahim Bey. Öğretmenimizden etkilenen bizler, komünizmden ürkmüyorduk, ama onu da savunmuyorduk. Çünkü o haşarı ve hırçındı, o yolla çok kan dökülürdü. Savunduğumuz sosyalizm ise halkın oylarında güç alan, yumuşak ve demokratik araçlarla yetinen bir halk iktidarı şekliydi. Halk kendi oylarıyla ağırlığını koyduktan sonra neler yapılmazdı ki... Sosyalizmin, komünizmin bir ön aşaması olduğu, onun da devrim aracıyla gerçekleştiği görüşüne sonraları ulaşabildik.

İbrahim Bey'in varlığı, yalnızca edebiyat dersini işlediği sınıflarda değil, okulun her zerresinde hissedilmeye başlandı. Öğretmenler lokali, yemekhane, top sahası, banyo, yatakhane, mütala, volta ve sohbet gibi insan grubunu içeren her yerde siyasal tartışma gündeme geldi. Atmosfer hiç önceki yıllara benzemiyordu. Ortada kavga ve çatışma yoktu. Bol bol tartışma vardı. Güzel bir demokratik ortam okulda hüküm sürüyordu. Okul müdürünün izin ve desteğiyle sinema salonunda büyük bir toplantı düzenlendi. Öğretmen ve öğrencisiyle tüm okul kitlesi toplantıya iştirak etti. Sosyalizm, kapitalizm, faşizm. emperyalizm gibi siyasal kategoriler üzerine İbrahim Bey bir konferans verdi. Toplantı görkemli, verimli olmuş, ikibuçuk üç saat sürmüştü. İbrahim Bey'in akıcı konuşmasıyla kitlenin ilgisi uzun süre canlı kalmş, sorulu cevaplı bölümle toplantı noktalanmıştı. Yöresel, mezhepsel, sanatsal, sportif, kişilik uyumu temelindeki eski gruplaşma biçimleri arka plana itilip, sağcılık-solculuk temelindeki siyasal gruplaşma ön plana çıktı. Ama az önce dediğim gibi henüz çatışma yoktu, fikirsel boyutta tartışma vardı. Öğretmen ve öğrencisiyle tüm okul kitlesi bu yeni sürecin içine çekilmişti.

Tüm okul kitlesinin bu sürece çekilmesi, öğretmen ve öğrencisiyle herkesin sol düşünceyi kabullendiği anlamına gelmez tabii. Öğrenci, öğretmen, personel, aileyle birlikte okul mevcudu yaklaşık bin civarındaydı. Tahminen 200 civarında insan sol düşünceye meyillendi. Sağa-sola angaje olmak istemeyen tarafsızların kafasında soru işaretleri doğdu. Sağcılar ise, solun gelişmesi sonucu kendi uçlarına doğru kaydılar.

1966'nın Şubat'ında sol düşünceyle ilk sömestri tatilimi köyde geçirdim. Hoş geldine gelen komşulara, sosyalizm ve Türkiye İşçi Partisi propagandası ziyafeti çektim. İlgiyle dinlediler, kafa sallayıp "hıc"

dediler. Komşulara ateşli siyasal nutuk çektiğim için annem babam benimle övündü. İşin gerçeğini sorarsanız ben de kendimle gururlandım. Bir sürü insana düşünsel ürün sunuyorsun, az çok kabarmamak elde değil. O yaz tatilinde köye gidip siyasal görüşlerimin propagandasını yaptım, seçimde Türkiye İşçi Partisi'ne oy vermeleri için herkese çağrıda bulundum. Sosyalizm davasına ve TİP'e karşı sorumluluk yüklendim. Kimse beni örgütlememişti. Ama ben, örgütlenmişim gibisine davaya sarıldım.

2. istanbul çapa yüksek öğretmen okulu'na gidiş

İstanbul'a gidiş yolunun belirlemesi, bende, yalnızca orda devam edecek öğrencilik yaşamımla ilgili değil, aynı zamanda bu büyük kentte daha boyutlu gelişme olanağı bulacak politik inancıma yönelik de düşler yarattı. Büyük işçi kitlesi, yoğun kültür sanat hayatı ve geniş aydın potansiyeliyle koca İstanbul'u düşünüp duruyordum. Orada gözüm açılacak, çok şeyler öğreneceğim. Politik bilincimi yükseltecek, sosyalizm davası uğruna daha yoğun bir çabanın içinde olacağım. Bu iyimserlikle İstanbul'a hareket ettim.

Politik yazgımı İbrahimler belirledi. Öğretmen İbrahim'den ayrıldım, öğrenci İbrahim'le buluştum. İlginç. Tesadüf ama, ortak benzerlikler bir hayli: İkisi orta boyda, sarışına çalan ten, maviye çalan göz renginde, orta kalınlıkta ses tonuna, akıcı anlatıma, yerine oturmuş bir kişiliğe sahip, bilgili, sempatik iki İbrahim. Çapa'ya varır varmaz ayağımın tozuyla tanıştığım ilk kişi İbrahim Kaypakkaya oldu. Tanışma olayından bir iki dakika önce İbrahim'in adı geçmişti. Benden bir yıl önce Çapa'ya giden, eski okulumdan tanışım Derviş Balcı, "sosyalist ozan" diye İbrahim'den bahsetmiş, o da, adeta sözünün üstüne gelircesine yanımızda bitivermişti. Ilıyan bir sevgiyle birbirimize gülümseyip tokalaşmıştık. İşte bu andan itibaren birbirimizden kopmaz olduk, ta ki ölümüne dek. İlk tokalaşmayla ortak inanç temelindeki birlikteliğimizin harcı atıldı, beraberlik yürüyüşü yıllarca sürüp gitti. Zorluk, üzüntü, neşe ve ileriye dönük umudu yedeğine alarak. Bir insana duyduğunuz derin sevgi, onun değerli insani özelliklerinin yarattığı yoğun bir saygıyla birleşirse, gönül dünyasında farklı olur o kişinin yeri. İşte İbrahim'in gönül hanemdeki yeri, böylesine ayırıcı bir özelliğe sahiptir.

Devrimci uğraş yönüyle Çapa'da daha olumlu koşullar mevcuttu. Ülkenin dört bir yanından, değişik aile ve sosyal çevreye mensup,

farklı öğretmen okullarından kız erkek öğrenciler gelmişti Çapa'ya. Sosyal, kültürel renk farklılığı vardı, toplumsal bir faaliyet için zenginlikti bu. Okul, toplumsal uyanışta duyarlı olan, hatta başı çeken bir kentte bulunuyordu Bu da çok önemli bir avantajdı bizler için.

Ülke düzeyinde güç ifade eden belli başlı siyasal eğilimler okul kitlesine yansımıştı. Bunları şöyle özetleyebiliriz: Sosyalist eğilim, sosyal demokrat eğilim, aşırı milliyetçi faşist eğilim, aşırı dinci şeriatçı eğilim ve tarafsız eğilim. Liberal ve muhafazakar burjuva eğilimlerle sosyal demokratların pasif kesimi kendi siyasal eğilimlerini yansıtmayıp tarafsız eğilim içinde görünmeyi yeğlemişlerdi. Tabii tarafsız eğilim içinde apolitik unsurlar da mevcuttu. Kalıplaşmış öğrenci kimliği içinde kalmak isteyen herkes tarafsız eğilim şemsiyesine sığınmıştı.

1966-1967 ders yılında Çapa'ya gittiğimde sol eğilimin ideolojik biçimlenişi ve örgütlülüğü şu durumdaydı: İbrahim Kaypakkaya da dahil, solcu olarak nitelenen hepimiz, TİP'in savunduğu sosyalizmi savunuyorduk. İşçi sınıfı ve öbür emekçileri uyandırıp onların oy desteğini alacağız, mecliste önemli bir güç oluşturup onlar lehine sosyal düzenlemelere gireceğiz. Bunun yaygınlaştırılmasıyla da sosyalizm kurulurdu. Kısacası savunduğumuz sosyalizm TİP'in programına tekabül ediyordu, çünkü ondan esinleniyorduk. Şakavari birbirimize "komünist" diye hitabediyorsak da, düşün ve gönül sesimizle "biz sosyalistiz" diyorduk. Yani sosyalizmle komünizm arasına bir duvar çekiyorduk. Bu ilk dönemde kendimiz için hiçbir zaman "biz marksist-leninistler" tabirini kullanmadık. Bizi ifade eden biricik ideolojik ve siyasal niteleme, "biz sosyalistler" tabiriydi. Bu dönemde sosyalizme ilişkin bilgimiz, TİP sözcülerinin seçim, miting ve basın yoluyla yansıyan görüşleriyle sınırlıydı. Sosyalizm bilgimizde ifadesini bulan teorik düzeyimiz çok düşüktü. Marksist klasiklerle henüz buluşmamıştık. İdeolojik durumumuz bu meyandaydı. Örgütsel durumumuza gelince, şekillenmiş bir örgütlülük içinde değildik henüz. Aynı dünya görüşünü paylaşan insanların arkadaşlık ilişkisine dayanan bir çevre, eğilim konumundaydık. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübünü kuruncaya dek bu konumla birlikteliğimizi sürdürdük.

66-67 ders yılı, benim için Hazırlık Lisesi son sınıf, İbrahim için ilk üniversite yılıydı. Bu ilk yılında İbrahim düzenli şekilde fakülteye gidip dersleri izledi. Hazırlık Lisesi'ndeki devrimci arkadaşların zaten derse devam zorunluluğu vardı. Yıl boyunca sosyalist çevrenin teorik ve pratik çabalarını şöyle özetleyebilirim: Küçük gruplar halinde

TİP'in bakış açısıyla sosyalizmi konuşmak. Çetin Altan, İlhan Selçuk, İlhami Soysal gibi popüler sol köşe yazarların günlük gazetedeki makalelerini okumak. Çetin Altan ve İlhan Selçuk başta gelmek üzere solcu gazetecilerle solcu doçent ve asistanların sosyalizme ilişkin panel ve toplantılarına gitmek. TİP'in düzenlediği toplantı ve mitinglere katılmak. Basılmaya başlanan sol içerikli bazı kitapları okuyup bunları aramızda tartışmak. Çıkan sınırlı sayıdaki ılıman sol içerikli dergileri okumak. Bu çabamızda bizlere İbrahim Kaypakkaya önderlik ederdi. Küçük grup halindeki siyasi sohbetlerimizde konuyu derinleştirip tartışmayı verimli kılan ekseriya İbrahim Kaypakkaya olurdu. Onun yanısıra Halit Koçer, Muzaffer Oruçoğlu, Hasan Sağlam gibi sosyalizm üzerine birkaç lafın belini kırabilecek yetkinliğe sahip arkadaşlar tartşmalara katkı sağlarlardı. Sohbetlerimiz gerçekten verimli olurdu. Tabii ki bu sohbetlerde herkes kısa konuşmalarla dağarcığındaki bilgiyi ortaya döküp, bilincinin boyutunu başkalarına göstermek istiyordu. Ama bu, hiçbir zaman bilgiçlik taslama gösterisine dönüşmüyordu. Birbirinden bir şeyler öğrenme isteği vardı. Kimse bilgi eksikliğinden utanmıyordu, başkasından öğrenmeyi de onur meselesi yapmıyordu. Bu olumlu yaklaşım, siyasi sohbetleri verimli kılıyordu.

Birgün İbrahim, ben ve daha birkaç arkadaş gidip Ana Bina'nın arkasındaki bahçede oturduk. Her zaman olduğu gibi sosyalizm üzerine sohbet başladı. İbrahim o gün, kendisi de dahil olmak üzere biz Çapalı solculara bir eleştiri getirdi. Özetini şöyle tırnak içine alabilirim: "Arkadaşlar birşeyler öğrenmeliyiz. Evet, öncümüz Türkiye İşçi Partisi. Ama yalnızca onun dedikleriyle yetinmemeliyiz. Kendimiz birşeyler okuyup kafa yorarak TİP'in söylediklerini irdelemeliyiz, hem de birşeyler üretmeliyiz. Hazırlopçulukla yetinirsek yerimizde sayarız. Ola ki TİP bazen hatalı şeyler de getirebilir. Sosyalist mantık mürit mantığı olmamalı, herşeye eleştirici gözle yaklaşmalı. 'Partimiz herşeyi söylüyor, bize düşen onları öğrenmektir' yaklaşımı hatalıdır. Herkes bilgilenmek için sosyalizm üzerine çıkan kitapları okuyup mantığını zorlamalı, belli bir temel edinip, kendi emeği olan birşeyler üretmeli. Sosyalist davanın böyle elemanlara çokça ihtyacı var. Bugüne dek yaptıklarımızı yeterli görmüyorum. Toplantılardan ve köşe yazarlarından duyduklarımızla yetiniyoruz. Bunlarla fazla bir yere varamayız. İllahki okumalıyız, kafa yormalıyız, daha çok bilgilenmeliyiz. Bu, öncümüz TİP'in de yararınadır. Daha fazla zaman yitirmeden birbirimizi bu yola teşvik etmeliyiz"

İbrahim'in bu ani çıkışına anlam verememiş, "acaba TİP'e güvensizlik mi duyuyor" şeklinde paniklenmiştim. Bu sıkıntımı söylemem üzerine o, "hayır TİP'e güvensizlik duymuyorum, bilinçli sosyalistler olalım diyorum" yanıtını verdi. O günden sonra İbrahim, yayınlanmış bazı sol içerikli kitaplar satın alıp okumaya başladı. Ondan esinlenen bizler de aynı yolu izlemeye koyulduk. Örneğin, Muzaffer Oruçoğlu Mao Zedung'un "Teori ve Pratik" adlı eserini satın alıp okudu, hepimize tavsiye etti. Bu kitabı okuduğumda bana epeyce ağır gelmişti. Buna rağmen birşeyler kaptım, ilaveten sosyalist bilginin derin ve geniş boyutlu olduğu gerçeğiyle yüzyüze geldim. Mevcut bilgiyle Alfabe'nin "A"sında olduğumu gördüm, teorik düzeyimi ilerletme görevini kendime dayattım. Benzer değişimi öbür devrimci arkadaşlar da şu veya bu ölçüde yaşadılar. Bu gelişme siyasi sohbetlerimize hemen yansıdı. TİP esintili bilgimizin içine, "Mao Zedung şöyle diyor, Lenin böyle diyor" türü misallerle devrim önderlerinden alıntılar serpiştirilirdi. Bunu yapan arkadaşın bilgisine gıpta edilir, "bir dahaki sefere bir alıntı da ben sunayım" isteğiyle millet kitap okumaya yönelirdi.

Tahminen 67'nin kışında, TİP'in İzmir mitinginde konuşan Çetin Altan, şeriatçı güçlerin sataşmasına uğramış, olay basına yansımıştı. Bu olay karşısında İbrahim'in duyarlığı harekete geçti. İbrahim, olayı kınayıcı kısa bir bildiri kaleme aldı, okulda imzaya sundu. Epeyce sol eğilimli arkadaş bildirinin altına imza attı. Bildiri teksir edilip okulda dağıtıldı, basına gönderildi. Bu, pratik yönden okulda attığımız ilk derli toplu adımdı. Daha sonra atılan önemli adımların başlangıcı oldu.

3. çapa yüksek öğretmen okulu fikir kulübü'nün kuruluşu

1967-68 ders yılının başlarında İbrahim'den yeni bir şey duyduk: Türkiye İşçi Partisi'ne bağlı olarak sol düşünceli üniversite gençliği, Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) adı altında örgütlenmiş. Ankara'da merkez, İstanbul, İzmir, Erzurum'da ise sekreterlikler mevcutmuş. İstanbul'daki sekreterlik bürosu Aksaray'da imiş. İbrahim bu bilgiyi nasıl edindi, şimdi anımsamıyorum. Bu örgütün varlığını duyar duymaz, Aksaray'daki büroya uğramış, yetkililerle tanışmış, FKF'nin örgütsel boyutu hakkında bilgi edinmiş. Örneğin, İstanbul Sekreterliği bünyesinde Hukuk, Tıp, İktisat ve daha başka Fakülte ve Akademi Fikir Kulüpleri bulunmaktaymış. FKF yetkilileri, FKF İs-

tanbul Sekreterliği'ne bağlı olarak, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda Fikir Kulübünü kurma önerisini İbrahim'e getirmişler. İbrahim de "arkadaşlarımla meseleyi konuştuktan sonra size bilgi getiririm" demiş.

İşte İbrahim, heyecan ve sevinçle bu haberi bizlere getirdi. İbrahim'in inisiyatifiyle konu Çapalı sosyalist eğilim içinde tartışıldı. Nabız yoklamasının sonucu olumlu çıktı. Arkadaşların tümü böyle bir örgütlenmeye taraftardı. Haber FKF'ye iletildi, dernek tüzüğünün hazırlanışı ve bürokratik prosüdür hakkında sekreterlik yetkililerinden bilgi alındı. Bu süre içinde Halit Koçer, Hasan Sağlam, Muzaffer Oruçoğlu, ben ve başka arkadaşlar Sekreterlik bürosuna gidip gelmeye başladık. Yeni bir devrimci heyecan dalgası bizleri sarmıştı.

Biz Çapalı üniversitelilerin özerklik statüsünde bir gariplik vardı. Üniversite öğrencisi olmaktan dolayı özerklik hakkına sahiptik. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak yatılı okuduğumuz için Çapa'da özerk statüsü içinde değildik. Demokratik bir hak olan derneksel faaliyet için üniversitede serbesttik, ama Çapa'da değildik. Fikir Kulübünü kurmaya ve Çapa engelini aşmaya kararlıydık. Kurucu üye için on kişinin tespit edilmesi gerekirdi. İlerde bu on kişinin başında kabak patlayacağı olasılığı gözönünde bulundurularak ona göre davranıldı. İbrahim, bazı riskleri göze alabilecek arkadaşlara kurucu üye teklifi götürürken, ilerde okul idaresinin ceza mekanizmasını işletebileceğini daha işin başında belirtti. Ki, kurucu üye olmak isteyen arkadaş bunları bilsin, ona göre davransın diye. Bu riski göze alamayıp, kurucu üye teklifine olumsuz yanıt veren bazı arkadaşların olduğunu burada belirtmeliyim. Çekinen arkadaşlar kınanmadı, olay doğal olarak algılandı.

İbrahim kurucu üye teklifini bana getirdi, riski açıkladı, düşünüp karar vermemi istedi. Yatılı öğrenciydim, tabii ki kaygı taşıyordum. Ama devrimci mücadele için bazı şeyleri göze almanın gereğine de inanıyordum. Kurucu üye teklifini kabul ettim. Velhasıl İbrahim Kaypakkaya, bir anlamda Halit Koçer hariç, öbür sekizimiz kendi cesaretimizi şöyle bir tarttık, kurucu üye teklifine "okey" dedik. Derneğin kuruluşu, biz on kişinin girişimini bekliyordu.

Kurucu üyeler şunlardı: İbrahim Kaypakkaya, Halit Koçer, Hasan Sağlam, Meliha Uysal, Pakize Yavru, Mehmet Çetin, Mustafa Çoban, Şakir Kaynak, Muzaffer Oruçoğlu, Ali Taşyapan (ben). Secere ve özellikleri yönüyle kurucu üyelerin kısa bir tanımını yapsam iyi olur kanısındayım.

İBRAHİM KAYPAKKAYA: Çorum'un Alaca kazasının Karakaya köyünden gelmeydi. Türk-Alevi kökenli olup, yoksul bir aileye mensuptu. Zeki bir insandı, sisteme oturmuş bir mantığa sahipti. Okulda, sayısı yaklaşık on civarında olan süper zekalılar arasında sayılıp, sosyalist eğilimin en başarılı öğrencisiydi. Hem fen hem de edebiyat yeteneğine sahipti. Güçlü bir sosyalist inanç taşıyordu İbrahim. Toplumsal sorunlara karşı yoğun bir ilgisi, bu sorunların derinliklerine inip onları irdeleme ve kavrama doğrultusunda sisteme oturmuş bir mantık silsilesi vardı. Bu bilimsel mantığın yalnızca fizik, matematik konularına değil, toplumsal sorunların çözümlenmesine de ustaca uyarlayabiliyordu. Fizik ve matematik bilimlerine nüfuz etmede İbrahim'de ezber yöntemi yoktu, sistem olarak kavrama yaklaşımı vardı. Fizik ve matematik kanunlarının somut ifadesi olan formülleri kavramada, İbrahim, ezberci yönteme sarılmaz, bunların sistemle özüne nüfuz ederdi. Benzer yaklaşımı toplumsal olgularda da gözlenirdi. Olgunun içsel yasalarını kavrar, diğer olgularla bağıntısını kurar, geçmişten geleceğe uzanan süreçlerin içiçe olduğu öbür süreçlerle etkileşimini tespit eder, buna göre bir çözümlemeye varırdı.

Kişinin bir olguyu kavraması ilk adımdır. Başkasına kavratması ise ikinci adımdır. İşte burada anlatım ya da yazım aracı devreye girer. Olguyu başkasına kavratmak, bir bakıma kişinin, olguyu kendi anlatım formu içinde bir daha kavraması anlamına gelir. Bu durumda kişinin anlatım ya da yazım formunun içsel zenginliği güzel anlatımdan geçer. Edebi yetenek burada devreye girer. Akıcı üslup, her konunun söz ve yazıyla sunuluşunda geçerlidir. Bu ölçütle değerlendirdiğimizde, İbrahim olumlu bir konumdadır. Çünkü o edebiyat yeteneğine sahipti. Onun anlatım ve yazım üslubuna, uygun ve çarpıcı sözcüklerden oluşmuş ifade zenginliği, estetik bir forma bürünmüş cümle kurma tekniği egemendi. Olguları, sisteme oturmuş bir mantığın laboratuvarından geçirmek, çıkan çözümlemeleri edebi form içinde akıcı bir üslupla söze ya da yazıya dökmek. İşte İbrahim'in öz tanıtımı.

İbrahim iri yarıların yanında ufak tefek sayılırdı. Fakat bu ufak tefek cüsse güçlü bir azim ve irade gücü taşırdı. Güçlü irade ve azime dayanan, sisteme oturmuş bilimsel mantık temeline oturan bir inanç kolay kolay sarsılmaz. İbrahim'de böyle bir inanç vardı. İbrahim çalışkan bir insandı. Böyle olduğu için de sürekli üretkendi. Tabii üretkenliği sayesinde de kendisini sürekli yenileyebiliyordu.

Bunca üstünlükleri karşısında bu yetenekli insan hiçbir zaman kabarmazdı. Alçakgönüllü biriydi. İbrahim bireyci değildi. Dolayısıyla

bireycilik temelinde düşüncesini başkasına dayatma kusuru yoktu. Ancak o, aşırı bir sınıf inancına sahipti. Bu aşırı inanç, onu, prensiplerde aşırı bir titizliğe yöneltti. Her aşırılık belli bir katılık getirir. İbrahim de prensiplerde katıydı. Prensip çelişkisine düştüğü kimselere karşı katı davranır, böyle anlarda dayatmacı olurdu. Yani dayatmacılığı bireyciliğinden değil, taviz verilmez deyip prensipleri katı algılamasından ileri geliyordu. Sözün kısası sosyalist görüşlerini ortodoksça savunduğu için bu tür katılığa düşüyordu. Bana göre, bu katılık bilimsel esnekliği yadsıdığı için, üzerinde kafa yormaya değer bir nokta olarak ele alınmalıdır. İbrahim'in ötesinde, bu katılığa Lenin veya Marks da düşmüş olsa yine farketmez, zira donmuşluk düzeyindeki bir katılık bilime aykırıdır. Bilimin tarihsel süreci, aynı zamanda kendi muhtemel katılığına karşı sürekli savaşım sürecidir.

İbrahim'in katılığı, ideolojik görüşü farklı bir çizgiye tekabül eden insanlara karşı olurdu. Farklı çizgi tespiti de izafi birşeydir. Kimilerine göre iki üç konudaki farklı görüş ayrı bir çizgiye sebep teşkil etmez, kimilerine göre ise bir konudaki farklı anlayış yeni bir çizginin oluşumu için yeterlidir. İbrahim'e göre kendi ideolojik çizgisiyle oportünist diye nitelediği ideolojik çizgilerin ilişkisi, proletarya ile burjuvazinin sınıf uzlaşmazlığı temelindeki ilişkisi gibidir. Bu paralellikten hareket ederek, öbür devrimci çizgilerin ideolojik boyutuna karşı katı bir tutum içine girerdi. Bazı konularda öbür çizgilerin bazı doğrular, kendi çizgisinin bazı hatalar taşıyabileceği olasılığına itibar etmiyordu. Böyle bir olasılığa itibar edilmediği zaman katı bir tutum gündeme gelir, kendi hatalarını farketme ve başkalarından öğrenmesini bilme olanağı ortadan kalkar.

Kendi ideolojik çizgisini paylaşanlara karşı İbrahim'in tutumu yumuşak ve yapıcıydı. Önderlik konumunu hissettirmeyecek kadar bir mütevazılığa sahipti. Eleştirilerde dostluk ve yapıcılık öğesinde şaşmazdı. Kendisine yönelen eleştirilerde celallenmez, kendi üstünlüklerini karşıyı susturmanın aracı yapmaz, sakince dinler, mantığına yatanları kabullenip özeleştiri yapardı. Yılları kapsayan beraberliğimizde, tek bir kez sinirlenip kalbimi kırdı, ona da bin pişman oldu. Beş dakika sonra özeleştiri yaptı, hatasına lânet yağdırdı. Birliktelik sürecimizde onu önderim olarak algılardım. Çünkü buna fazlasıyla layıktı. Bununla birlikte onu her zaman devrimci bir arkadaş olarak gördüm. Onun önderlik gücü, manevi dünyam üzerinde hiçbir zaman köleleştirici bir ağırlık oluşturmadı. Aynı dünya görüşünü paylaşan özgür iki insanın sevgi, saygı ve eşitliğe dayalı bir

beraberlikti bizimkisi. Kendisiyle önemli görüş ayrılığına düşseydim, ne yapardı İbrahim? Katı davranır, beni de defterden silerdi. Yıllara malolmuş dostluk, arkadaşlık değerini bir çırpıda yok sayardı. Prensip onun için herşeydi, bence prensiplerin dışına düşmüş sayılırdım. İşte bu katılık, dünya solunu içten kemirip zayıflatan bir sosyal illettir. Yalnızca İbrahim değil, hepimiz bu illetten nasibimizi aldık. Kopuşlar olabilir. Ama bu, yıllara malolmuş güzel değerleri paramparça etmemeli. Herkes kendi yolunu denesin, ama insani ilişki zarar görmesin. Böyle bir yapıcılık prensiplere zarar vermediği gibi, onları güçlendirir de.

Devrimci yaşamında, İbrahim, yalnız teoride değil, pratikte de başarılı bir önderdi. İnisiyatifliydi. Çekip çevirme, toparlama gücüne sahipti. Bilgili bir önder, akıcı konuşan bir hatipti. Hitabıyla etkili olup insanları yönlendirme maharetine sahipti. Onun ikna edici gücü karşısında direnmek zor bir olaydı. Bütün bu değerli yetenekleriyle insanda güçlü bir güven unsuru yaratırdı. Pratiği yönlendirmede kattiyen palaspandıras işe girmez, olumlu ve olumsuz etkenleri hesaba katarak hareket ederdi. Pratik adımların örgütlenişinde demokratik davranır, birlikte yürüdüğü insanların görüşüne başvurur, ortaya dökülenlerin yararlı öğelerini alır, netleşmiş bir davranış planını onaya sunardı. Davranış hattının oluşturulmasında çok ustaca davranır, temel unsurların ve izlenecek ana doğrultunun ayrıntılar içinde boğulup gitmesine meydan vermezdi. Bu, çok önemli bir duyarlılık ve öngörülülüktü, hareket unsurunun mihenk taşıydı.

Daha önce de belirttiğim gibi İbrahim çalışkan bir insandı. Klasik şef tavrıyla emir yağdırıp fetva dağıtmaz, hemencecik soyunurdu işin hamaliyesine. Ama bu, dar ya da kör pratikciliğe götürmüyordu işi. Onun bu mütevazılığı insanlara şevk aşıladığı gibi, onun basit hamaliye işleri arasında yitip gitmesine yolaçmıyordu kattiyen. İnsanlar seferber hale gelirdi, nabız da onun elinde olurdu. İbrahim pratikte cesur ve ataktı. Çıkan tersliklerden morali bozulmaz, karamsarlığa düşmezdi. Gözü karaydı diyebilirim. Zorlukların karşısında pes etmeyen bir yapıya sahipti. Azimli ve sabırlıydı, işi tasarlanan noktaya kadar götürmede inatçıydı.

İbrahim'in daha birçok değerli özelliği vardır. Hafızamın dönen şeridinde bunların pırıltılarını farkediyorum, lakin bu pırıltıları anlaşılır ifadeler biçiminde buraya aktarmada zorlanıyorum. Günlerce düşünüp kafamda ifade formülasyonları üretmem lazım. Buna da zaman elvermiyor. Bu yazdıklarım, İbrahim'in kısa bir tanıtımı için

bile yetersiz. Yazım işi ilerledikçe sanırım yeni şeyler ortaya çıkacaktır. İbrahim'e ilişkin dokunacağım her konu, doğal olarak onun özelliklerinin de kısmen tanıtımı olacaktır. Şimdilik bu kadar anlatımla yetiniyorum.

HALİT KOÇER: Kayseri'nin Pınarbaşı kazasına bağlı Pazarören nahiyesinin Oruçlu köyünden gelmeydi. Halit, türk-sünni kökenli olup, yoksul bir aileye mensuptu. Öksüzdü, yetiştirme yurdunda okuyup öğretmen okuluna, oradan da yüksek öğretmen okuluna tırmanmıştı. Çapa'daki sosyalist eğilimin ikinci faal insanıydı. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü'nun oluşum ve gelişiminde önemli katkıları oldu. Teorik yetkinlik bakımından İbrahim'den sonra Halit ve Muzaffer gelirdi. Fakat Halit'in pratikteki emeği, Muzaffer'inkinden fazlaydı. İbrahim'den sonra en çok koşturan kişi Halit'ti.

Halit Koçer okulu bitirip lise öğretmeni oldu. Başarılı bir öğrenci sayılmazdı, ama diplerde de değildi. Vasat bir konumdaydı. Halit, 12 Eylül Cuntası döneminde Türkiye Devrimci Komünist Partisi (TDKP) taraflısı gerekçesiyle içeri alındı. Ağır işkenceler gördü, sanırım iki yıla yakın cezaevinde yattı. Halit öğretmenlikten atıldı. Son durumu, özel dershanelerde öğretmenlik yaparak geçimini sağlama şeklindeydi.

HASAN SAĞLAM: Yanılmıyorsam Hasan Sağlam Afyon'un Emirdağ ilçesinden gelmeydi. Hasan Türk-Sünni kökenli olup, yoksul bir aileye mensuptu. Aynen Halit Koçer gibi Hasan Sağlam da öksüz olup yetiştirme yurdunda okumuştu. Başarısı sayesinde öğretmen okuluna, oradan da yüksek öğretmen okuluna dek yükselmişti. Ancak öğrenciliği vasat düzeydeydi. Teorik kapasite açısından Halit ve Muzaffer'i izliyordu. Hasan Çapa'daki örgütlenişte belli katkıları oldu. Nişanlılık, ardından evlilik olayı Hasan'ın verebileceği katkıları biraz sınırladı. Hasan sempatikti. Çok kibar konuşur, yürürken ayakkabı ve yeri incitmeyecek tarzda nazik basardı. Kurucu üye olarak içimizdeki çıtkırıldımlardan biri Hasan Sağlam, diğeri Meliha Uysal'dı. Dernekle bahtları açıldı, birbiriyle nişanlanıp evlendiler. Hasan güleç yüzlüydü, koyu renk gözlük kullanırdı. Sosyal bir yapıda olup girişkendi, çabucak çevre edinme maharetine sahipti. Hasan sayılır ve sevilir bir arkadaş, vefalı bir dosttu. Öğretmenlik yaptığını duydum. Fakat 12 Mart ve 12 Eylül cuntaları döneminde, gözaltına alınma şeklinde papara yiyip yemediğini bilmiyorum. Umarım gözaltına alınmamış, kötü muameleye muhatap olmamıştır.

MELİHA UYSAL: Meliha'nın ailesi Kayseri kökenli olup, yıllar önce İstanbul'a göçmüş. Meliha'nın çocukluğu ve gençliği İstanbul'da geçmişti, dolayısıyla İstanbul'lu sayılırdı. İçimizdeki bir numaralı kentli Meliha Uysal, iki numaralı Mehmet Çetin'di. O da Kırşehir'in içinde büyümeydi. Türk-Sünni kökenli olan Meliha Uysal, alımlı bir bayandı. Dış görünümüyle insana, öyle herkesle konuşmaya tenezzül etmez sanısı verirdi. Hele de Meliha'nın devrimci olabilir ihtimali, onu tanımayanların aklından asla geçmezdi. Dış görünümün yanıltmaları işte. Meliha'yı tanıyınca onun cana yakın, sevecen bir arkadaş olduğunu gördüm. Hiç kibirli değildi, tersine mütevazıydı. Nazik bir bayandı, yani tam bir İstanbul'lu hanımefendiydi. Meliha'nın başarı durumunu bilmiyorum. İbrahim Kaypakkaya ya da Mehmet Çetin gibi zeki osaydı, mutlaka duyardım. Ama Hasan Sağlam'dan daha başarılı olduğu bir gerçek, zira ondan önce mezun olup öğretmenliğe atıldı. Çapa'daki mücadeleye Meliha'nın katkısı olmuştur, lakin sözü edilir bir yoğunluğa da ulaşmamıştır. Hasan Sağlam'la nişanlanma ve evlenme işleri belki onun katkısı için de sınırlayıcı bir rol oynamıştır.

PAKİZE YAVRU: Isparta'lı olan Pakize'nin yerel yöresini bilmiyorum. Türktü, kesin bir bilgi değil, Bektaşi olma olasılığı düşünülebilinir. Pakize'nin ahım şahım bir güzelliği yoktu. Fakat nişanlısı yakışıklı Fevzi onu beğenip avucunun içine girmişti. Pakize oturaklı bir hanımdı ve etkileyici bir şahsiyete sahipti. Benim tespitime göre devrime inancı güçlüydü. Kendisiyle yakın ilişkide bulunan herkes Pakize'ye sevgi ve saygı duyardı. Çok mütevazı bir arkadaştı. Ve de çok sevecendi. Bu yüzden herkes bir ölçüde onda anne şevkatı arardı. O da bu şevkati esirgemez, onun bunun özel sıkıntısına koşar, bir anne sevecenliğiyle ilgilenirdi. Şakir Kaymak içe kapanıktı, herkese açılmazdı. Lakin Pakize başkaydı. Şakir Pakize'ye her sıkıntısını söylerdi. Şakir depresyon geçirip Bakırköy'de yattığı zaman, en çok Pakize kendisiyle ilgilenmişti. Dedim ya, sol eğilimdeki dertlilerin annesiydi Pakize. Çapa'daki devrimci mücadeleye Pakize'nin ciddi katkısı olmuştur, bu kanıdayım. Pakize mezun olup öğretmenlik mesleğine adım attı. Yakışıklı Fevzi, kişilik ve kültür düzleminde Pakize'ye göre yedekte kalırdı. Bu Pakize'ye belli bir sıkıntı veriyordu. Ama Fevzi yakışıklıydı bir, anlayışlıydı iki. Pakize'nin bir dediğini iki etmiyordu, ayrıca ayakbağı olmuyordu. Pakize-Fevzi beraberliği evlilikle noktalandı mı, bilmiyorum. Kaldıki Fevzi de ılıman bir solcuydu ve taraftarımızdı. Cunta dönemlerinde Pakize soruşturmaya takıldı mı, onu da bilmiyorum.

MEHMET ÇETİN: Kırşehir ilinden gelmeydi. Mehmet Türk-Sünni kökenli olup. şehir küçük burjuvazisi sayılır bir aileye mensuptu. Ders yönüyle okulun başarılı öğrencileri arasında sayılırdı Mehmet. Bizim sosyalist eğilim içinde İbo'dan sonra ikinci konumdaydı. Mehmet Çetin fen fakültesinde okuyordu, aynen İbrahim gibi sisteme oturmuş bir fen mantığına sahipti. Matematiksel formüller Mehmet'in fen yeteneği karşısında fazla direnemeyip çözüm harmonisine bürünürdü. Kalender insanlardan biri de Mehmet Çetin'di. Toplumsal sorunlarda bir hayli bilgiliydi. Zekiydi, duyup okuduğunu şap diye beynine alırdı. Grupsal tartışmalarda az konuşur, daha çok dinlemeyi tercih ederdi. İkili ya da üçlü sohbetlerde ise tersi olur, Mehmet açılırdı. O zaman anlardı insan, o suskun Mehmet'in kafaya bir yığın bilgi depo ettiğini. Mehmet'in azbuz mahçupluk ve içe dönüklük hali vardı. Toplantı ve grupsal tartımalarda bu özelliği nedeniyle az konuşurdu.

Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübünü kurduğumuzda İbrahim Kaypakkaya başkan, Halit Koçer sekreter, Mehmet Çetin sayman olmuşlardı. Çapa'daki devrimci mücadeleye Mehmet Çetin'in ciddi katkıları olmuştur. Belki az konuşmuştur, lakin kalenderliğiyle eminim insanları etkilemiş, sosyalist çevreye güç sağlamıştır. Mehmet Çetin mezun olduğu güne dek devrimci uğraşıdan kopmamış, olumlu tutumunu Fikir Kulübü'nün kuruluşundan cunta döneminin başlarına dek sürdürmüştür. TKP(M-L)'nin darbe yediği, bu arada İbrahim Kaypakkaya'nın da yakalandığı günlerde, şu anda anımsayamadığım bir gerekçeden dolayı Mehmet Çetin gözaltına alınmış, ağır işkenceler görmüştü. Mehmet'in polis sorgusu Diyarbakır'da yapılmış, İbrahim'le yüzleştirilmişti. Gözaltına alındığı tarihte Mehmet öğretmenlik yapıyordu. TKP(M-L) davasında Mehmet Çetin tutuksuz sanık olarak yargılandı ve neticede beraat etti. Siyasi nedenle gözaltına alınıp yargılanması durumu Mehmet'in öğretmenlik konumuna zarar getirmedi.

MUSTAFA ÇOBAN: Tokat'lıydı. Çoban'ın kazası Niksar ya da Reşadiye olabilir, anımsamıyorum. Köyünün ismi de aklımda kalmamış. Türk-Alevi kökenli olan Mustafa, yoksul bir aileye mensuptu. Mustafa Çoban vasat bir öğrenciydi. Biz ona daha çok soy ismiyle hitap ederdik, burda da onu yapalım. Bizim Çoban'ın İbo'ya karşı derin bir sevgi ve saygısı vardı. İbo da ona tutkundu. Birlikteliğimizin başlarında Çoban bende gıcık bir tip izlenimi yaratmıştı. Kuru kuruya iddiaya girişir, ani parlamalarla sertleşirdi. Süreç içinde Çoban

bu huyunu azalttı. Evlendikten sonra sanırım eşi Şükran'ın etkisiyle daha da kamilleşip sempatik bir insan oluverdi. Bizim Çoban kısa boylu ve tıkız biriydi, yürüyüşüyle köylü tipini canlandırırdı. İstanbul'un sosyetik kent havasından biraz etkilenip, köylü tipten kasabalı bakkal tipine terfi etti. Eh, buna da şükür.

Çoban'ın memleketlisi bir aile bizim okula yakın bir apartmanda kapıcılık yapardı. Çoban arada bir bu aileyi ziyaret ederdi. Sen bak işe, bir de ne görelim, bizim Çoban ailenin Şükran isimli kızını tavlayıvermiş. Hele bakın Çoban'a, nasıl da hızlı kerata. Derken arkadan nişanlılık, evlilik sökün eyledi. Bizim İbo Çoban'ın bu hızlılığına sarımtırak sarımtırak gülüverdi.

Çoban oldukça gırgırcı bir tipti. Bir keresinde birlikte Süreyya Plajı'na gitmiştik. Kumun üstünde uzanmış sohbet ediyorduk. Baktım Çoban sırıttı, "yahu Ali Hoca şu kütüğün plajda ne işi var, bak adamın biri gölgesinde yatıyor" dedi. Başladım plajda kütük aramaya. Tertemiz plaj, kütük ne arasın. "Hadi bee" dedim. "Vallahi işte karşıda" deyip yemin etti. Gösterdiği yere baktım, bay bayan olarak insanlar kuma serpilivermiş, kütük falan yok. Çoban'a döndüm, daha da beter sırıttığını gördüm. Durum anlaşıldı. Gerçekten kütük kalınlığında şişman bir bayan kuma uzanmış, popo ile bel kıvrımı hizasındaki gölgeye ise cılız bir bay sığınıvermişti. Çok antika bir görünümdü. Dakikalarca bu manzaraya gülmüştük.

12 Mart döneminde Çoban'la birlikte Davut Paşa Askeri Cezaevi'nde yatmaktyız. Görüş günüydü, ziyaretçiler geldi. O gün Çoban'ın görüşçüleri arasında mahalleden bir tanıdığı da vardı. Görüş bitti, ziyaretçiler aşağıya indi, nizamiye kapısına gitmek için askeri jipe bindi. Çoban'ın tanıdığı kolunu camdan çıkarıp el salladı, içeri çekmedi. Yukardan Çoban bağırdı: "Yahu şu ön ayağını içeri çek, bir yere takılmasın". Beriki sandı ki, Çoban unuttuğu bir şeyi sesleniyor, jipi durdurdu, "ne diyorsun" dedi. Çoban sırıtarak, "yahu kardeşim şu ön ayağını camdan içeriye al, mazallah sonra bir yere takılır". Görüşçü, "hay allah belanı versin" dercesine kafayı salladı, elini içeri çekti. Çekmeseydi Çoban bir daha bağırırdı. İşte böyleydi bizim Çoban, gırgırdan asla kopmazdı.

Çapa'daki devrimci mücadeleye tabii ki, Çoban'ın katkısı oldu. Gönül işi ve gırgır şamatasına enerjisi gidiyordu, ama devrimci çabasını da ihmal etmiyordu. Çoban mezun oldu, lakin öğretmenliğe yanaşmadı, Cerrah Paşa Tıp'ta güzel bir işe girdi. İlkin Kartal Gülsuyu'nda basit bir gecekondu yaptı, ekonomik durumunu düzeltip

bunu bir eve dönüştürdü, araba sahibi oldu. Çoban'ın amatör müzik uğraşısı da vardı. Zurna, dilsiz kaval çalardı, yanısıra az çok saz dıngırdatırdı. 12 Mart döneminde Çoban gözaltına alındı, birkaç ay cezaevinde yattıktan sonra tahliye oldu. Çoban, biri kız biri oğlan, iki çocuk babasıdır. Belki kızı evlenmiş, Çoban damat ve torun sahibi olmuştur. Çoban cezaevinde iken kızı doğdu, adını Meral koyduk. Ölen arkadaşımız Meral Yakar'ın ismini. Meral yaklaşık üç dört haftalık bebekken babasının görüşüne getirildi. Bizim Çoban kızını kucağına aldı, yanağını okşadı, "ne güzel bebek" deyip sevgisini dile getirdi. Meral yalnızca Çoban'ı değil, hepimizi duygulandırmıştı. Çoban gözaltında iken eşi Şükran yapayalnız kalmış. Korku belası akrabalar bile kapısına varmamış. Hamileliğinin son günlerinde hem eşi için tasa çekmiş, hem de gözaltına alınır diye kendisi için korku yaşamış.

ŞAKİR KAYMAK: Sivas'lıydı. Şakir'in ilçe ve köyünü bilmiyorum. Alevi kökenli olan Şakir'in Türk mü ya da Kürt mü olduğu konusunda kesin bir şey söyleyemiyorum. Aksanından yola çıkarak, Kürt olabileceği olasılığının daha güçlü olduğunu söyleyebilirim. Şakir yoksul bir aileye mensuptu. Öğrencilik yönüyle başarılı olduğunu sanmıyorum. Okulu bitirip bitirmediği konusunda ise fikrim yok.

Şakir çok içe kapanık ve problemli bir tipti. Aşağılık duygusu altında ezilip dururdu. İbrahim Şakir'i kurucu üye listesine niye dahil etti, anlayamıyorum. Ola ki, başkaları çekinmiş, on kişiyi tamamlamak için elde avuçta bir tek Şakir kalmış olabilir. Şakir İbo'ya çok bağlıydı. Deseydi ki, "Şakir git kendini Galata Köprüsü'nden denize at", atardı alimallah. Şakir zaten problemliydi. Sonradan disiplin cezalarıyla ağırlaşan kurucu üye yükü Şakir'e ağır geldi, bunalımlı psikolojik dünyası depresyona dek sarsıldı.

Çapa'daki devrimci mücadeleye fazla katkısı olmadı Şakir'in. Fukaranın gücü kendi sorunlarını çözmeye yetmiyordu, haliyle derneğe katkıda bulunamazdı. Bulunamazdı derken, günlük devrimci çabalara iştirak etmediğini kastediyorum. Bütünlük açısından tabii ki Şakir'in katkısı inkar edilemez. Adamcağız cesaret gösterip kurucu üye oldu, okul disiplin kurulunun verdiği okuldan atılma cezasının ceremesini çekti. Bu fedakarlıklar aynı zamanda birer katkı sayılır.

Bizim Şakir tedbiri elden bırakmaz, her zaman ihtimalli konuşurdu: "Gerçi arkadaşın dediği açıdan meseleye bakılabilir. Ama bakılmayabilir de" "O yaklaşıma doğru denebilir. Ama denmeyebilir de". "Böyle davranırsak başarıya ulaşabiliriz. Ama ulaşmayabiliriz

de" "Duruma bakılırsa şeriatçılar yakında bize saldırabilir. Ama saldırmayabilir de" Böyleydi Şakir'in fikir belirtmesi. Adam tam "diyalektik" konuşurdu. Karşıtsız hiçbir şey belirtmezdi. Kesin konuşup, olmayınca da mahçubiyete düşmeye ne gerek var. İhtimalli konuşup işi sağlama alacaksın. Dünyanın safı olan bizim Şakir de bu konuda "kurnaz"dı. Yaş tahtaya kattiyen basmazdı. Bir kez dahi Şakir'in ihtimalden şaşıp tongaya düştüğüne tanık olmadım.

Evet, yük Şakir'e ağır geldi, günün birinde keçileri birazcık kaçırıverip, soluğu Bakırköy Akıl Hastahanesi'nde aldı. Hastahaneye götüren arkadaşların üzerinde para bulunmadığı için, ilk gece Şakir zincire bağlı delilerin arasına atılmış, sabaha kadar bir bölük keçiyi daha kaçırmış. Ertesi gün alelacele onbeş günlük parayı kendi aramızda tedarik edip soluğu Bakırköy'de aldık. Şakir paralı yerde rahat etti, giderek kendini topladı. Kerata nasıl bir hovardalığa çıkmışsa, yakalandığı belsoğukluğu tam bu delilik günlerinde azdı. Her iki tedavisi hastahanede yapıldı. Kendi aramızda bir onbeş gün için daha para topladık, Şakir'i bir ay paralı lüks yerde yatırdık. Bu süre içinde Şakir'in görüşüne gittik. Sıkıntılı günlerinde Şakir'e en yoğun ihtimamı Pakize sundu. Şakir'e adeta annelik yaptı. Bel soğukluğu problemini bizimle değil Pakize'yle konuşuyordu. Öylesine sığınmıştı Pakize'ye. Şakir yeniden sağlığına kavuştu.

Şakir deyip geçmeyin, onun bir de hovardalık öyküsü var. Geçersek yazık ederiz. Şakir'in tanıdığı bir aile Kadıköy tarafında kalırdı. Oradaki misafirliği sırasında karşı komşunun kızına Şakir aşık olmuş. Kız bir iki pencereden bakınca Şakir ümitlenmiş, kıza bir aşk mektubu yazmış. Kız, küçük erkek kardeşiyle dışarı çıkmış, Şakir de peşinden. Takip Kadıköy Parkı'na dek sürmüş. Onlar bir bankta, bizimkisi de karşı bankta oturmuş. Şakir, zarfa koyduğu mektubu cebinden çıkarmış, oğlana, "hışşşt kardaş bir dakika gelir misin" diye seslenmiş. Oğlan Şakir'in yanına varmış, "buyur abi" demiş. Şakir, "bunu götür ablana ver" deyip, mektubu oğlana uzatmış. Oğlan bozulup dikleşmiş. Bunun üzerine Şakir, "kardaşım sen beni yanlış anladın. Biz Anadolu çocuğuyuz, kallaşlık yapmayız. Ablanı gerçekten sevdim" demiş. Yürek derinliğinden kopup gelen bu açıklama çocuğu sakinleştireceğine iyice sinirlendirmiş, ufaklık Şakir'in yakasına yapışmış. Çaresiz kalan Şakir, "yahu kardaşım bırak yakamı, kötülükten hayır gelmez. Mektubu ver dediysek yani ne oldu! Ablan bir üzüm tanesi olmadı, ben de yutmadım ya! Vazgeçtim kardaşım mektubu vermekten. Al ablan senin olsun, güle güle hayrını gör" demiş,

hızla parkı terketmiş. Şakir bu olayın mutsuzluğunu haftalarca yaşadı. Ben, Mehmet Çetin, Halit Koçer moral hocalığına soyunup arkadaşımızın yardımına koştuysak da pek etkili olamadık. İnsanlar kendisini anlamıyor diye Şakir dünyaya küstü. Kendisinin tertemiz duygusu yanıt bulacağına tepkiyle karşılaşmıştı. Şu kavanoz dipli dünyada herşey tersine gitmekteydi. Çirkin şeyler itibar, rağbet görmekte, güzel şeyler ise kapıdışarı edilmekteydi. Şakir haklıydı, böyle bir dünya sevilmezdi.

MUZAFFER ORUÇOĞLU: Kars'ın Göle ilçesinin Büyükboğatepe köyünden gelmeydi. Azeri-Sünni kökenli olan Muzaffer, orta halli bir aileye mensuptu. Kurucu on üye arasında derslere en ilgisiz kişi Muzaffer Oruçoğlu'ydu. Sanki fakülte bitirmek değil, roman yazmak için Kars'tan kopup ta İstanbul'a gelmişti. Kütüphaneye postu serip roman yazardı, sıkıldığı zaman desen çizerdi. Onun ders yönündeki kabiliyetine bir değer biçemiyorum, çünkü yüzüne bakmadı. Helal olsun, buna rağmen üç yılda 27 kredi (puan) aldı. Normal seyire göre dört yılda 100 kredinin alınması gerekirdi.

Teorik yetkinlik açısından Muzaffer iyi bir konumdaydı. Halit Koçer'le birlikte İbrahim'i geriden izleyen ikiliydi. 1970'e dek Muzaffer'in devrimci mücadeleye katkısı, kendi teorik ve pratik yeteneğinin bir miktar gerisinde olmuştur. Bunun nedeni, zaman ve enerjisinin önemli bir bölümünü roman yazma işine ayırmasıydı. Ne zaman ki gericiler, okula alınmadığımız bir dönemde eşyalarımızla birlikte Muzaffer'in roman müsveddelerini imha ettiler, işte o zaman kendisinin atılımı başladı. Aynı noktaya gelmesi için bir iki yıl sürekli yazması lazımdı. Koşullar buna elvermedi, tesellisi düşen Muzaffer roman işini boşlayıp, tüm enerjisiyle mücadelenin içine dalıverdi.

Çapa Fikir Kulübü'nden TKP(M-L)'ye dek uzanan mücadele sürecinde, Çapa ailesi içinde ikinci derecede rol oynayan şahıs Muzaffer Oruçoğlu'dur. Her ne kadar başlarda bir dönem Halit Koçer, cezaevi döneminde Aslan Kılıç önde görünmüşlerse de, sürecin bütününde harcanan emek ve yapılan katkı açısından iki numara Muzaffer'in hakkıdır. Bu değerli insanın özelliklerine bakarsak ilginç şeylerle karşılaşırız. İbrahim'de bulunmayan çok önemli bir özellik Muzaffer'de mevcuttur. Prensiplerde Muzaffer katı değil, esnektir. Çizgi farkına tekabül eden başka devrimci örgütlerin ideolojik boyutuna yaklaşımda Muzaffer katı değil, esnektir. Muzaffer kendi ideolojik çizgisini savunurken, başka devrimci çizgilerin bazı doğrular içerebileceği, kendininkinin ise o anda farkedilmeyen bazı yanlışlar ba-

rındırabileceği olasılığını hiçbir zaman gözden kaçırmamış, bu esnek yaklaşımı kendine prensip edinmiştir. Muzaffer de bazı kritik dönemlerde katılığa saplanıp, bu prensibini çiğnemiştir. Ama onun düşün dünyasında bu prensibin derin kökleri vardır. Kısacası bu prensiple Muzaffer kendini dünyanın merkezi olarak görmemekte, kendi dışındaki devrimci güçlerin olumlu gelişmelerine göz kapamamakta, olumlu seslerine kulak tıkamamakta, kendi dışındaki üstünlüklerden öğrenmesini bilmektedir. Muzaffer'in bu olumlu yanı, bir başka olumlu özelliğiyle de beslenmektedir. O da şudur: Muzaffer çok demokratik bir öze sahiptir. En başta yumuşak kişilik yapılanması bu öze gıda vermektedir. Geniş hoşgörüsü bu öze destek olmaktadır. Mütevazılığı bu özü güçlendirmektedir. Sinirden ırak sakin ruh hali bu öze katkı sağlamaktadır. Demokratik bir öz dayatmacı değil, ikna edicidir. Tek başına değil, bazı özelliklerde ortak olduğu başkalarıyla birlikte yürümekten yanadır. Yalnızca taviz beklemez, aynı zamanda verir de. Ortak kazanımlarda mirasyedi oburluğuyla hep bana demez, başkasına da pay bırakır. Yani bireyci değil, paylaşımcıdır. Böylesine değerli köşe taşlarıyla yapılanmış bir demokratik öz, esnekliği prensip edinmek zorundadır, aksi halde kendi doğasıyla çelişir. İşte Muzaffer'i esnek kılan önemli bir öge de, ondaki güçlü demokratik özdür.

Bunlar dışında Muzaffer'in daha epeyce değerli özelliği vardır. Dürüsttür, çalışkandır, üretkendir, fedakardır, dost canlısıdır, kararlıdır, akıllıdır, ağırbaşlıdır, nüktedandır, sohbeti hoş biridir, başkalarına karşı saygılıdır, paylaşımcıdır, eleştiriye açıktır, kadının konumunu sorgulamıştır, vs. vs. İlaveten şairdir, yazardır, ressamdır. Bu güzel etkinlikler onun ruhsal yapısını inceltmiş, kültür dünyasını süzgeçten geçirmiş, düşün alemine zenginlik katmıştır. Bugün Muzaffer birçok evrensel öğeyi yakalamış durumdadır ve kendisi bir değeri ifade etmektedir. Yeterince bilinen bir sima olduğu için, bu kadar tanıtım şimdilik yeterlidir.

ALİ TAŞYAPAN: Aynı anlatım stiliyle kendimi de bir nebzecik tanıtayım bari. Kayseri'nin Develi kazasının Çadıryeri köyünden gelmeydi. Kürt-Alevi kökenli olan Ali yoksul bir aileye mensuptu. Ders yönüyle bir ahım şahımlığı yoktu. Kendini birşey sanırdı ama, Çapa'da İbrahim'in sisteme oturmuş mantığını tanıdıktan sonra kendi ezberci mantığıyla fazla bir yere varamayacağını, ilaveten bir baltaya sap olamayacağını anladı, kıçının üstüne oturdu. Hiç değilse vasatlıktan diplere düşmemek için bir parça çırpındı, üç yılda 42 kredi aldı. Muzaffer'den biraz iyi olması haliyle teselli bulmaya çalıştı.

Çapa'daki sosyalist çevre içinde Ali'nin teorik vaziyeti orta düzeydeydi. Göz ısırır bir pratiği de yoktu. Biraz çene, biraz işlerin orasından burasından yapışma derken yuvarlanıp gidiyordu. Bu geriliklerine rağmen, Çapa'daki devrimci mücadeleye bir nebze katkısı oldu.

Ali'nin en önemli özelliği kendini abartmaması, boyu, posu, çapı neyse onu teslim etmesiydi. Bu nedenle özeleştiride fazla zorlanmazdı. Ali öyle güçlü bir iradeye sahip değildi, zorluklar karşısında paniklerdi. Cesareti azdı, korkak bir tip olarak tanımlanabilir. Okulun önündeki büyük kavgada kendisi gibi korkak solcularla birlikte sadece seyirci oldu. Ali çabuk sinirlenen bir tipti, bu yüzden sık sık celallenir, kırıcı olurdu. Öte yandan belli düzeyde gırgırcı bir tipti de. Duygulu biriydi, dış etkenlerden çabuk etkilenirdi. Bu yapısıyla mücadele alanına uygun biri de değildi. İşte bir kez öyle bulaştı gitti. Ayrıca alıngan biri de. Kıldan nem kapan cinsinden. Küs huyu vardır. Birisiyle kırgınlığa düştüğü zaman surat asar, bir süre konuşmaz. Alınganlığı ve sinirliliği nedeniyle bir miktar kindarlığı da vardır. Öfkelenir, bu hatalara düşer. Sakinleşir, bir daha düşmem diye kendi kendine söz verir. Ama öfke gelip kapıya dayanınca verilen söz uçar gider, "eski tas eski hamam" misali aynı hatalar bir daha tekrarlanır. İşte böyledir Çapalı ailenin Alisi. Hakkında laf yuvarlamaya değecek dişe dokunur bir özelliği yoktur.

KURUCU ÜYE DIŞINDAKİ BELLİ BAŞLI İSİMLER: Aslan Kılıç, Hikmet Şenses, İrfan Çelik, Hüseyin Karanlık, Ali Rıza Atamtürk, Beysafa Tarhan, Hüseyin Akpınar, Rıza Gül, Necdet Dizman, Salman Kaya, Gülender Sıklet, Fatma Genç, Rukiye Dülger, Aydoğan Şahin, Ali Uzun, Mehmet Ulusoy, Turan Özlü, Serdar, Necmi, Necdet, İbrahim İsmail, İmam, Adanalı Osman, Antepli Yusuf arkadaşlar, Yusuf Coşar, Hacı Tok, Sivaslı Hamza, Cafer Şen, Murat Aydın. İlaveten Çerkez Şahpaz, Osman Beyazıt gibi biraz geriden izlemeyi tercih eden daha birçok insan.

Saydığım bu isimlerden bazıları daha sonraları atılım yapıp devrimci örgütlerin merkez komitelerine kadar tırmanmışlardır. TKP(M-L)'de Aslan Kılıç, Hikmet Şenses, İrfan Çelik, Aydınlık'ta Hüseyin Karanlık, THKP-C Halkın Yolu'nda Mehmet Ulusoy ve Turan Özlü siyasal örgütlere beyin olma görevini üstlenmişlerdir. Yine devrimci örgütlerin çeşitli kademelerinde Çapalı sosyalist çevre kökenli birçok arkadaş görev almışlardır. Ankara ve İzmir'deki yüksek öğretmen okullarında böylesine zengin devrimci potansiyel yaratılmamıştır.

Çünkü oralarda birer İbrahim Kaypakkaya doğmamıştır. Az önce vermiş olduğum isimlerden bazıları üzerinde kısaca durmalıyım.

ASLAN KILIÇ: Konya'nın Ereğli kazasından gelmeydi. Türk-Sünni kökenli olan Aslan, orta halli bir aileye mensuptu. Aslan'ın derslerdeki başarı derecesini bilmiyorum, cezaevinde beraber olduğumuz günlerde sormak aklımdan geçmedi. Sanırım Aslan Fen Fakültesi'ni bitirdi. İbo, Aslan'ın zekî bir insan olduğunu söylemişti. Mehmet Çetin de, Aslan'ın oturmuş bir mantığa sahip olduğunu ifade etmişti. Aslan'ın derslerde başarılı olduğunu sanki İbo ve Mehmet'ten duymuş gibiyim. Buradan hareketle Aslan'ın, süper zekalıların altıyla vasatların üstünde konuşlanan olumlu bir düzeyde seyrettiğini söyleyebilirim. Tabii bu bir tahmindir.

Aslan'ın solculuk süreci biraz daha farklı gelişti. Günlük ilişkiler bazında bizim sosyalist çevrenin dışındaydı. İbrahim Kaypakkaya, Mehmet Çetin, bir ölçüde Halit Koçer gibi arkadaşlar'a özel dostluk bağı vardı Aslan'ın. Özellikle de İbrahim'le. Aslan dışımızdaydı, ama İbrahim ona önem verirdi. Aslan'ın solculuğu, bizden farklı olarak, TİP sempatizanlığı dışında bir rota izleyerek gelişti. 12 Mart Cuntası'na dek okulda karmaşık bir süreç yaşandı. Şeriatçılarla olan çelişki şiddetlenip kavgalara dönüştü, okul dışında yaşadığımız dönemler oldu. Kurucu üye olarak disiplin cezası aldık, bu yüzden okulun dışına savrulduk. Öte yandan ideolojik bölünmeler Çapa sosyalist çevresini de hallaç pamuğuna çevirdi, zıtlaşmalar başını aldı yürüdü, İbo'nun emeğiyle yetişen öğrencileri toplantılarda onu dövmeye kalkıştılar. Ve 12 Mart geldi kapıya dayandı. İşte bu süre içinde Aslan nasıl bir seyir izledi, bilmiyorum. Aydınlık Hareketi saflarında illegal faaliyet içinde olduğunu çok sonraları öğrendim. İbrahim Kaypakkaya'dan sonra Muzaffer Oruçoğlu'yla birlikte ikinci dereceden rol oynayarak TKP(M-L)'in oluşumuna katkı sağladı. Cezaevi döneminde bir numaraya geçti.

Aslan'ın teorik düzeyine diyecek yoktu. Toplumsal sorunların derinine inip özlerini ortaya çıkaracak yetkinlikte bir düşün gücüne sahipti. Teorik olarak bir örgütü çekip çevirecek beyin kapasitesi vardı. Pratikte dizginleri elde tutacak düzeyde inisiyatifliydi. Kendine güveni vardı, kararlı bir yapıya sahipti. Birçok özellikte İbo'yla buluşurdu Aslan. Hatta prensiplerdeki sertliklerde bile. İlaveten başka örgütlerin ideolojik boyutuna yaklaşımda.

Aslan'ın bir iki önemli kusuru vardır. İnisiyatiflilik, çekip çeviricilik özelliklerinin arasına tembellikten gıdalanan bir hantallık sin-

mişti. Hep öyle olurdu. Üzerine aldığı işi zamanında yapmaz ertelerdi. Tam yumurta gelir kıça dayanırdı, Aslan harekete geçerdi. Hep "son dakikada otobüse yetişme" pozisyonu içinde olurdu. Önemli bir hantallık ve dağınıklık illetine sahipti Aslan. İkinci ciddi hatası şef tavırlı ve dayatmacı olmasıydı. Bu hatası sol sekter bir biçimle ortaya çıkardı. Mahkeme heyetine karşı tutumdan kendi iç ilişkimize dek Aslan'ın sol sekterliğinin izleri gözlenirdi. Aslan bugün nerede olursa olsun, zengin birikime sahip bir insandır. Öyle tirit bir beyni de yoktur, derin algılama gücü olan bir düşün potansiyeline sahiptir. Bazıları Aslan'a müthiş öfke duyabilir. Her ne olursa olsun, Sezar'ın hakkını Sezar'a vereceksin.

HİKMET ŞENSES: Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinden gelmeydi. Hikmet'in köyünün adını şimdi anımsamıyorum. Türk-Sünni kökenli olan Hikmet, orta halli bir aileye mensuptu. Hikmet Çapa'da vasat düzeyde bir öğrenciydi, politik uğraş nedeniyle okulu bitiremedi. Çapa Yüksek Öğetmen Okulu Fikir Kulübü kurulduğu yıl Hikmet Hazırlık Lisesi'ndeydi. Konumu kurucu üye olmaya uygun değildi. Hikmet'in sola eğilimi de yeni yeni uç vermeye başlamıştı zaten. Üniversiteye geçişle birlikte Hikmet'in Çapa sol çevresi içindeki varlığı adım adım hissedilir bir gelişme gösterdi. Bu seyir 12 Mart Cuntası'na dek sürdü. Cunta döneminde Hikmet, Aydınlık Hareketi safında illegal faaliyet içine girdi. Bilahare Aydınlık içinden doğan TKP(M-L)'e katıldı. Yeni hareket içinde Koordinasyon Komitesi'nin hemen altında görev üstlenen Hikmet, TKP(M-L)'e yönelik operasyonların yoğunlaşması sonucu yakalandı. Hikmet poliste iyi bir sınav verdi, ifade vermeyi reddetti. Teorik yetkinliği ve polisteki olumlu tutumu yeterli veri kabul edilerek içerdeki yeni yapılanmada Koordinasyon Komitesi'ne alındı. Hikmet bir dizi olumlu özelliğe sahipti. Ama onun bir özelliği varki, sol yelpaze içinde parmakla sayılacak kadar az insan bu değerli özelliği barındırır. O da şudur: Medeni cesarete sahip olmak. Oportünizm, revizyonizm, reformizm suçlamalarında somutlaşan ideolojik korkuluklardan kormaksızın düşündüğünü dobra dobra söylemek. "Amaaan bu da neki herkes yapar" demeyin, solun bu cihetinde çok az yiğit insan çıkmıştır. Kafalardaki donmuş kalıplara çarpılmak öyle kolay mı, cesaret ister. Bir anda siyasi hayatın yokolmasına neden olabilir. Bu olmasa bile bir yığın boş beyinli şovcunun salvosuna hedef olabilir. İçerik itibarıyla üstün değere sahip bir yoldur. Ama politik yaşamda dikenli bir yoldur, herkes göze alamaz. Bizim Hikmet'in yapısında birazcık kabadayılık esintisi

vardı. Bu esintinin etkisi yabana atılmamalıdır. Çünkü çok daha önceleri oluşmuş bir kişilik yapılanması, sonradan ortaya çıkmış bir devrimci kişiliğe altyapı oluşturuyor nihayet. Ama ona asıl güç veren şey, devrimci kültürüne sağlamca yerleştirdiği özgürlük öğesidir. Kısa vadeli hesapların türettiği engelleri düşün dünyasına uğratmama hassasiyetidir. Ben şahsen Hikmet'in bu özelliğine hayranım. Yaşamın geleceğe doğru akış sürecinde düşün unsurunun kapasitesini frenleyen engellerin bu özellikle bertaraf edileceğine inanıyorum.

İRFAN ÇELİK: Yozgat'ın Yerköy kazasından gelmeydi. Köyünün adını bilmiyorum. Türk-Sunni kökenli olan İrfan, orta halli bir aileye mensuptu. İrfan'ın babası iki eşliymiş. İlk eş İrfan'ın annesi olup, ailenin ilk çocuğu olarak İrfan'ı doğurmuş. Annesi ve üvey annesinden kızlı erkekli epeyce kardeşe sahipti İrfan. Yerköy'den MHP'ye epeyce faşist militan çıkmıştı. Ailede İrfan'ın babası MHP eğilimliymiş. İki anne ve kardeşlerin tümü babasına karşı tutum alıp İrfan'a sempati duyarlarmış. İlginç bir manzara değil mi? Baba faşist bir parti taraftarı, oğul komünist bir örgütün genel sekreteri. Bir ailede böylesine keskin bir zıtlık. Kimbilir, İrfan'ın ölümüne babası sevinmiştir belki.

İrfan'ın Çapa'ya gelişi biraz farklı oldu. Hazırlık Lisesi'ni İzmir Yüksek Öğretmen Okulu'nda okuduktan sonra Çapa'ya geldi. İrfan'la birlikte başka arkadaşlar da gelmişlerdi. İrfan dışında, bu grubun içinde daha başka sol eğilimli arkadaşlar vardı sanırım. Grubun içinden azılı gerici çıkmadığını sanki anımsar gibiyim, yanılmış da olabilirim.

İrfan Çapa'ya gelir gelmez sosyalist eğilime hemen intibak etti. Hikmet Şenses'le aynı öğretmen okulunda okumuş olması, yeni çevreye hızlı ısınmasının bir etkeni olabilir. Özellikle İbrahim Kaypakkaya ile sıcak bir kontağın içine girdi. İkisi birbirine çabucak ısındı. İrfan'daki içsel çevheri İbrahim hemen farketti, ona özel bir ilgi gösterdi. Tip olarak da benzerlikleri vardı. Yakınlaşmalarında tali etken olarak rol oynamış olabilir. İrfan geldiğinde Çapa'da epeyce mesafe alınmıştı. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü iki yılı geride bırakmış, sosyalist çevreyi toparlayıp belli bir düzeye yükselten bir örgütsel araç olmuştu. İrfan bu yapının içinde hemen yerini aldı, devrimci potansiyelini harekete geçirdi. Çaba yoğunluklu zaman, 12 Mart Cuntası'na dek bu boyutla akış kaydetti. Askeri dönemde İrfan, Aydınlık Hareketi saflarında illegal faaliyete çekildi. Bu arada İrfan Filistin'e gidip altı ay askeri eğitim gördü. Daha sonra siyasal mücadele zeminine yeni adım atan TKP(M-L)'in saflarına geçen

İrfan, Koordinasyon Komitesi'nin hemen altında görev aldı, yakalandığı güne dek devrimci çabasını sürdürdü. İrfan'ın bu ilk polis tavrı dört dörtlük değildi. Kısmi çözülme olmuştu, ama onur zedeleyici bir noktaya varmamıştı. İrfan Diyarbakır'da sorgulanmış, hatta İbrahim'le yüzleştirilmişti. İbrahim'in imhasının yarattığı şoka göğüs geren İrfan, genç, tecrübesiz ve düzeyleri geri olan örgüt taraftarlarını toparlamış, cezaevi koşullarına ve başlayacak olan yargılama safhasına karşı hazır hale getirmişti. Yani Çakır (İrfan) örgütsel yeteneğini bu dönemde konuşturmuştu. İrfan'ın durumu bir bütün olarak gözden geçirildi, içerdeki yeni yapılanmada Koordinasyon Komitesi'ne alınması uygun görüldü.

İrfan yetkin bir teorik düzeye sahipti. Örgütsel konum bazında hiç sarsıntıya girmemesi, uzun zaman merkez komite üyeliği ve genel sekreterlik görevlerinde istikrarlı bir hat yakalaması, öbür yeteneklerinin yanısıra teorik yetkinliğiyle izah edilir. Yetersiz bir düşün gücüyle bu işlerin üstesinden gelinmez. Örneğin, İrfan'ı İbrahim'le karşılaştırdığımız zaman, ikisinin teorik yetkinliği arasında koca bir fark çıkar ortaya. Bu durum, merkez komite üyeliği ve genel sekreterlik için İrfan'ın teorik yetkinliğini yetersiz görmemize dayanak olmaz. İrfan'ın asıl yeteneği örgütçülük alanındaydı. Gerçekten maharetliydi Çakır bu alanda. "Yağdan kıl çeker" misali çetrefil örgütsel sorunları çözüme ulaştırırdı. Bu yeteneğiyle bizlere sık sık İbo'yu anımsatırdı. Bunlar dışında İrfan'ın bir dizi olumlu özelliği vardı. Ancak, tüm bu güzel yapısına rağmen İrfan da bazı hatalara düştü. Kendisine alternatif düşünceyi etkisiz kılmak için ucuz yöntemlere sarıldı. Bir parça ne oldum delisi oldu. Yıllara malolmuş dostlukları yaraladı. Bunlar o değerli Çakır'dan beklenmezdi. Ama niye oldu? İşte burda durmamız, kepimizi dizimize koyup şöyle bir derincesine düşünmemiz lazım. Bu hataların ceremesini İrfan'ın kişiliğine yükleyip işin içinden çıkmak ucuz yoldur.

Karakteri gereği politik alanın zemini kaygan, koşulları sertliğe eğilimlidir. Bu alanın oyuncuları oyun kuralları dışına çıkıp işe katakulli karıştırdığı zaman kayganlık ve sertlik daha da artar, dumura uğramış kurallar geçer akçe olur, politik alan curcunaya döner. Hedefe varmak için her araç mübah görülür, bir ahlaki çöküntü alır yürür. Bu alanda aktiviteye soyunanlar kendi iradelerini dayatıp alanın koşullarını iyileştirmezlerse, yani düzgün kurallarını yaşama geçirmede hassas davranmazlarsa, bizzat aktivisyenlerin kendisi, sertlik ve kayganlıkla mayalanmış iğdiş kuralların eklentisi oluverirler. Po-

litik alanın bu bıçak sırtı üstü değişkenliği her sistem için geçerlidir. "Sosyalizmde bu olmaz" savı sadece bir avuntudur. Tek parti sistemi ve katı prensipler felsefesiyle sol yelpazede bu tahribat daha da korkunç olmuştur. Sosyalistlerin elinde politik alan "alıkıran başkesen" arenasına dönmüştür. Fişeklenmeyle şiddet çılgınlığı azgınlaşmış, politik alanın temsilcileri bu çılgınlığın birer eklentisi haline gelip o yana bu yana savrulmuş, kopan anafor da epey can telef olmuştur. Adeta şiddete tapma diye bir din üretilmiştir. Ne yazık ki, bu din de sosyalizmi çökmekten kurtaramamıştır. Soruna bu açıdan baktığımda Çakır'a diyecek bir şeyim kalmıyor. Elbetteki tek tek kişilerin kusuru gözardı edilmemeli. Ama sorunun can damarı bu değil. Politik zeminde oluşmuş sakatlıklara eğilmek lazım. Tek tek sineklerle uğraşmayı bırakıp bataklığı kurutmak yoluna gidilmeli. Düzlüğe böyle çıkılır.

Konuyu uzatmamak için diğer arkadaşlar üzerinde ayrı ayrı durmayacağım. Bu bölümde değinmem gereken o kadar çok şey varki, bu yüzden bazı hususları özetin özeti şeklinde vermem icabeder. Burada tek tek üzerinde duramadığım arkadaşların hepsi iyi özelliklere sahipti. Bazıları düşünsel yönden epeyce yetkinleşmişti. Aydoğan Şahin, Hüseyin Akpınar, Mehmet Ulusoy, Turan Özlü, Hüseyin Karanlık, Beysafa Tarhan, Necdet Dizman, Gülderen Sıklet, Fatma Genç, Rıza Gül böyle arkadaşlardı. Diğerleri bir iki adım geriden bu arkadaşları izlerdi. Pratik yönden ise bu arkadaşların tümünün katkısı olmuştur. Her nekadar bu arkadaşların isimleri kurucu üye listesinde yoksa da, bunlardan epeysinin mücadeleye katkısı, İbrahim Kaypakkaya, Halit Koçer, Muzaffer Oruçoğlu hariç öbür kurucu üyelerinkinden daha fazla olmuştur. Örneğin, kendim kurucu üye idim. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü'nün yürüttüğü devrimci mücadeleye katkımın, kurucu üye olmayan Beysafa Tarhan ya da Necdet Dizman'ınkinden fazla olduğunu iddia edemem.

Bir ayrıntıyı unutmamam lazım: Salman Kaya'nın durumu. Fikir Kulübü öncesinden, kurulduktan bir dönem sonrasına kadar Salman Kaya sosyal demokrat düşünceye eğilim duyuyordu. İbrahim'le bölük pörçük tartışmalarında sosyalizmin Salman'a en çok ters gelen noktası toplumsal mülkiyet önermesiydi. Salman'ın o dönemde toplumsal sorunlara ilişkin teorik bilgisi geriydi. Kendince İbo'yu çürütmek için bakkal örneğine sarılırdı. "Yahu gülüm, adam sabahtan akşama kadar bakkalında çaba harcıyor, üç beş kuruş kazanmak için canını dişine takıyor. Bu adamcağızın malını al başka birine ver, hiç olur mu öyle

şey." Salman itirazına sürekli bu örneği dayanak yapardı. Sosyalist çevreyle Salman Kaya'nın dostane ilişkisi vardı. Bu çevrenin içinde Salman'ın devre arkadaşları vardı. Örneğin, Halit Koçer, Mehmet Çetin, Hasan Sağlam gibi. Öte yandan Salman Kaya, bu çevrenin içinde bulunan bir çok arkadaşla da Alevi kökenlilikte bir birlikteliğe sahipti. Ki, o dönemde Salman Alevi inancını taşıyordu. Daha çok bu ortak yön etkisiyle sosyalist çevreyle dostluk ilişkisine önem verirdi.

Okulda ortak siyasal eğilim temelindeki çevreler dışında kendine özgü küçük çevrecikler de mevcuttu. Örneğin, erkek öğrenciler arasında zamparalar çevreciği, kabadayılar takımı buna örnek verilebilir. Salman Kaya'nın bir kabadayı takımı vardı. Tabii baş kabadayı kendisiydi. Salman Kaya, Mümin Demirel, Hayrettin Sönmez, Yusuf İşeri, İlbay (soyadını anımsamıyorum) okulun efe takımını oluştururlardı. Ve bu arkadaşların hepsi sosyalist çevreyle dostluk ilişkisi içindeydi. Hatta diğerleri (özellikle Hayrettin Sönmez) Salman'a göre sosyalist düşünceye yakın sayılırdı. Bu efe takımı, okulda en güçlü gerici güç olan şeriatçılara en azından bizim kadar karşıydı. Okulda herkes, bu efe takımını oluşturan zatların gözükara yaman dövüşçüler olduğunu biliyordu. Biz sosyalist eğilim kalabalık bir gruptuk. Lakin şeriatçı güç, bizden ziyade sayısı beş olan bu kabadayı takımından çekinirdi. Özellikle de Salman, İlbay ve Mümin Demirel'den Bizden izole etmek için bu takıma çeşit çeşit yağ yakardı. Fakat bu yağ işe yaramıyordu, çünkü kabadayı takımı şeriatçılara karşı nefretle yüklüydü. Sosyalist ve şeriatçı eğilim arasındaki çelişki bir süre sonra çatışkıya dönüştü. Okulun önündeki ilk zorlu kavganın asıl yükünü bizim adımıza, İlbay hariç, kabadayı takımının dört ferdi omuzladı. Sanırım o anda İlbay okulda değildi. Olsaydı o da dalıverirdi cenk alanına. Kabadayı takımı, bu kavgadan itibaren sosyalist çevreye daha da yakınlaştı. Salman Kaya ise, eski eğilimi sosyal demokrasiye eyvallah deyip sosyalist çevrenin bir elemanı oldu.

4. okul disiplin kurulunun harekete geçişi

Derneğin kuruluşu için tüzük ve öbür bürokratik formları valilik ve emniyet müdürlüğüne verdik. Ardından onay aldık. Ve hemen İbrahim'in kaleminden bir kuruluş bildirisi yazdık, TÖS'ün teksir makinesiyle çoğaltıp okulda dağıttık. Cılız anımsamamla bildirinin siyasal içeriği, Fikir Kulübü'nün demokratik bir kitle örgütü olup ilerici

düşünceyi kılavuz edindiği, gençliğin anti emperyalist mücadelesine omuz vereceği, bu mücadeleyi ülke genelindeki ulusal ve sınıfsal kurtuluş mücadelesinin bir parçası olarak gördüğü şeklindeydi. Bu bildiri, sosyalist eğilimin örgütlü mücadelesinin dosta düşmana ilanı anlamına geliyordu. Yankısı güçlü oldu. Okuldaki demokratik güçler kendilerini daha bir somut ifade etmenin gururunu yaşadı. Sosyal demokratlar olumlu buldu. Cılız olan faşistler kendilerini ırgalamaz havasına büründü. Tarafsız eğilim "huzurum bozulur" endişesi içine girdi. Şeriatçı güç müthiş rahatsız oldu. Okul idaresinin kulağı ise tavşan kulağı gibi dikiliverdi.

Müdür Ayhan Doğan okula yeni atanmıştı. Suratında tokat yemişcesine bildiriye tepki gösterdi. Milli Eğitim Bakanlığı müfettişliğinden gelmeydi, okuldaki sol kesimin sesini kısmaya kararlıydı. Müdür Bey gecikmeksizin bizi karşısına topluca aldı, bu işten derhal vazgeçmemizi, aksi halde başka türlü davranacağını söyledi. Sözcümüz olan İbrahim, tehditlere boyun eğmeyeceğimizi, bu yolda kararlı olduğumuzu söyledi, öbürlerimiz İbrahim'i onayladık. Müdür, "peki siz bilirsiniz" dedi, kapıyı bize gösterdi. Sanırım yaklaşık bir iki ay sonra bize kurucu üye on kişinin okuldan birer ay uzaklaştırıldığı bildirimi geldi. Okulun yatakhanesinde yatamıyorduk, yemekhanesinde karnımızı doyuramıyorduk. Ama günlük vaktin epeysini okulda geçirirdik, arkadaşlarımızla içiçeydik. Geceleri bazen tanıdığımız Çapa dışı üniversiteli devrimci arkadaşların yurt ve evlerinde, bazen Teknik Üniversite'nin kantinindeki sandalyelerde sabahlardık. Cebimizdeki az parayla ucuz lokantalarda dayandık kuru fasulyeye. Muzaffer, Urfalılara ait Laleli'deki Hacı Bozan lokantasının Ezogelin çorbasıyla yumuşak pidesini keşfetmişti. Bir iki seferden sonra züğürt olduğumuzu, yalnızca bir Ezogelin çorbasıyla bir yığın pide lup ettiğimizi, kebapların semtine ise hiç uğramadığımızı farkeden garsonlar yanımıza uğramaz oldular. Bu, kibarca kovuş demekti. Yazık oldu. Acımtırak olan Ezogelin çorbası iştahımızı iyi açıyor, birkaç sepetçik pideyi bir çırpıda değirmen taşı misali dişlerimizle öğütüp aç mideye postalıyorduk. Az bir parayla midenin talebini karşılıyorduk. Hacı Bozan önümüzü bağlayınca yeniden ucuz lokantaların kuru fasulyesine talim ettik. Bir ayı böyle geçirip okula döndük. Bu tarih 1968'in başları olabilir.

Okul yönetimi, disiplin cezasıyla bizleri okuldan bir ay uzaklaştırmayla yetinmedi, suç duyurusu işlemiyle kuruluş bildirimizi savcılığa iletti. Bildirimizde komünizm propagandası olduğu, bu ne-

denle dernekler yasası çiğnediğimiz savıyla aleyhimize dava açıldı. Öğretmenlikten gelme İbrahim adında (soyadı Küçük olabilir) TİP'li bir avukat vardı. Davamızı o üstlendi. Tabii bu arada FKF İstanbul Sereterliği'nin desteğini alıyorduk. Tam anımsamıyorum ama, mahkemede birşey çıkmadı.

Etkinliğimiz giderek gelişiyordu. Disiplin cezası ve mahkeme yargılamasının bizler üzerinde caydırıcılık etki yaratmadığını okul idaresi görmekteydi. Üç öğretmenden (ikisi bay, biri bayan) ibaret bir disiplin kurulu oluşturuldu. Müdür yardımcısı Kel İbo, disiplin kurulu başkanıydı. Disiplin Kuruluna tek tek çağırılıp sorgulandık. Bayan öğretmen ilericiydi, bizleri destekledi, disiplin cezasına red oyu verdi. Ama tek başınaydı. Bir süre sonra ceza açıklandı. Kurucu on üye süresiz okuldan atılmıştı. Okulu terketmedik. Birkaç uyarı yapıldı, es geçtik. Okul müdürü polis çağıracağını söyledi. Okuldan ayrıldık, ama kararı sürekli deldik. Arkadaşlarımızı ziyaret etme gerekçesiyle zaman zaman okulda gece gündüz kalıyorduk. Cezalı dönemde dokuzumuz neyse ne, okul müdürünün gözü koridorda İbrahim'e takıldığı zaman cinleri ayaklanırdı. Çok gıcık olmuştu İbo'ya.

İbrahim ve Halit Ankara'ya gidip TÖS'ün avukatları Halit Çelenk ve Nevzat Helvacı ile görüştü, disiplin cezasının iptali için Danıştay'a başvuruldu. Avukatları davamızı iyi takip etti, Danıştay bir ay içinde yürütmeyi durdurma kararı aldı, yaklaşık dört beş ay sonra kararı esastan bozdu. Okul yönetimi dokuz kişiyi okula aldı, İbo'yu kabul etmedi. Danıştay kararını resmen çiğnedi. Tabii bu yüzden bir yığın tantana çıktı, olay basına bile yansıdı. Lakin okul yönetimi inadından vazgeçmedi. Çünkü İbrahim'in okuldaki varlığına tahammülleri kalmamıştı.

5. 1968 gençlik hareketi

1968'in baharında Avrupa'yı, özellikle Fransa ve Almanya'yı sarsan gençlik hareketi Türkiye basının gündemine girdi. Gecikmeksizin etkisi Türkiye gençliğini sardı. Üniversiteyi işgal hareketi ilkin Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde başladı, ardından Ankara Siyasal, Hukuk ve öbür fakültelere yayıldı. Ankara'yı iki üç gün arayla İstanbul izledi. İşgal ilkin Beyazıt'taki merkez binalarda bulunan Hukuk ve Tıp'ta başladı, arkasından öbür fakültelere yayıldı. İstanbul Üniversitesini birkaç gün sonra İzmir Ege Üniversitesi izledi, bilahare en son olarak Erzurum Atatürk Üniversitesi işgal eylemine sahne

oldu. Ankara ve İstanbul'da tüm Akademi ve Yüksek Okullar ve hatta bazı ünlü liseler işgal eyleminin seline kapıldı.

İstanbul Üniversitesi'nde önder konumuna sivrilmiş gençlerden bir konsey oluşturuldu, işgal eylemi bu konseyin direktifiyle yürütüldü. Ayrıca bir hayli kalabalık rakamdan oluşan gençlik taleplerini bu konsey formüle etti. İşgal eyleminin örgütleniş biçimi ve taleplerin formülasyonu Avrupa'da şekillenip basın yoluyla tüm dünyaya duyuruldu. Dolayısıyla Türkiye'de gençlik hareketi başladığında esinleneceği model zaten hazırdı. Örgütleniş biçimi aynen alındı, talepler ise her ülkede geçerli olan genellerine Türkiye koşullarına özgü özeller eklendi, kamuoyuna sunuldu. İstanbul Üniversitesi İşgal Konseyi başkanı Kemal Bingöllü idi. Konseyde Deniz Gezmiş ve Mustafa Gürkan'ın yanısıra başka gençlik önderleri yeralmıştır. İşgal eylemine, o gün İstanbul'un ikinci üniversitesi olan Teknik Üniversite de katılmış, aynen İstanbul Üniversitesi gibi kendi konseyini oluşturmuştur. Bu konseylerin altında fakülte, akademi, yüksek okul sorumlu komiteleri oluşmuş, örgütsel yapının hiyerarşik biçimi netleşmiştir. Üniversitelerdeki faşist ve şeriatçı güçlerin eylemi kırma girişimlerini önlemek için fakültelerde gece gündüz nöbet tutma sistemi organize edildi. Biz Çapalılar, kendi fakültelerimiz olan Fen, Edebiyat ve Kimya'da gece gündüz nöbet tuttuk. İbrahim bu dönemde Üniversite çapında henüz sivrilmemişti, işgal eyleminde nöbet tutan bir militandı. Koca üniversite ve fakülteler rektörlük ve dekanlık makamlarıyla işgalci öğrencilerin denetimine geçmişti. Belli ölçüde zafer sarhoşluğu vardı, caka satma işi rağbetteydi.

İstanbul Üniversitesi'ndeki işgal eyleminde FKF'nin etkisi vardı. Fakat hareketin yönlendiricilik unsurunda asıl etkili olan gençlik örgütü DÖB'tü (Devrimci Öğrenci Birliği). Deniz Gezmiş, Mustafa Gürkan, Selahattin Okur, Mustafa Karşılayan (Boyboy), Mustafa Zülkadiroğlu, Cihan Alptekin gibi militan önderler DÖB içindeydiler, henüz FKF ile ilişkileri yoktu. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde sol düşünce egemendi, üniversite cemiyeti devrimcilerin elindeydi. Teknik Üniversite Cemiyeti başkanı o sıra Hasan Yalçın'dı. Hasan Yalçın Aydınlık Hareketi'nin önemli bir unsuru hala. Sanırım FKF Teknik Üniversite'de yönlendirici güç olmuştur. Tam bilmiyorum ama, galiba. Teknik Üniversite Cemiyeti, aynı zamanda İşgal Konseyi görevini üstlenmiştir. Üstte değindiğim gibi örgütsel hiyerarşi burada da oluşmuştur. İşgal Konseyi altında fakülte komiteleri örgütlenmiştir. Her fakültedeki eylemi bu komiteler üstteki konseyin direktifi doğrultusunda yönetmiştir.

6. altıncı filo'yu protesto eylemleri ve kanlı pazar

Amerikan Altıncı Filosu'nu protesto miting ve yürüyüşleri, İstanbul'daki anti-emperyalist aktivite içinde önemli bir yer tutardı. Bu tespitim 68-70 arası zaman dilimi için geçerlidir. Amerikan emperyalizmini hedef alan kitlesel eylemler, yalnızca Altıncı Filo'yu protesto miting ve yürüyüşlerden ibaret değildi. Vietnam Savaşı, Filistin sorunu ve Yunanistan'daki Amerikancı askeri faşist cunta nedenleriyle anti-Amerikancı tutum sıcaklığını sürekli muhafaza ediyordu. 1968 yılında Amerikan emperyalizmini protesto eden, Beyazıt'ta başlayıp Taksim'de biten görkemli bir yürüyüş yapıldı. Yürüyüşün organizesini daha çok İstanbul Teknik Üniversitesi Cemiyeti üstlenmişti. TİP, FKF, TÖS ve öbür ilerici kuruluşlar eylemi desteklediler. Cemiyet başkanı Hasan Yalçın ve öbür sözcüler Taksim'de Amerikan emperyalizmini kınayıcı konuşmalar yapmışlardı. Yürüyüşte çok slogan bağırmış, sesimiz kısılmıştı. O dönemde Adalet Partisi ülkeyi yönetiyordu, başbakan Süleyman Demirel'di. Politikaya atılmadan önce Süleyman Demirel Amerikan Morrison Şirketi'nde mühendislik yapmıştı. Yürüyüşte en çok "Morrison Süleyman yolculuk ne zaman" sloganı haykırıldı.

Bizim Çapa'dan Sivaslı Hacı Tok, şekil, şemal ve aksanıyla dört dörtlük Kürt'tü. Herkes doksanlık tempoyla sloganı söylerken, Hacı kırkbeşlik tempoyla geriden izlerdi. Millet "Süleyman"a varmışken, Hacı hala "Morrison"da seyrediyordu. Slogan biterdi, Hacı'nın "yolculuk ne zaman"ı arkadan aheste aheste gelirdi. Hacı'nın sloganı ilginç telaffuz şekli şöyleydi: "Marrison Sıleman yolcilık ne zeman" "Yahu Hacı gecikme, millete yetiş" dediysek de para etmedi, Hacı aheste temposundan bir milim şaşmadı. Bir başka ilginç nokta, yine Çapa'dan Sivaslı Ali Uzun'un bu yürüyüşe tesadüfen katılması, atmosferden etkilenip hüngür hüngür ağlaması, "bugüne dek bu gerçekleri nasıl görmedim" deyip dizini dövmesi, kız tavlama işinden feragat edip devrimciliğe soyunmasıydı.

Altıncı Filo'yu protesto eylemleri 1968 ve 69'da zaman zaman doruk noktaya vardı. 68 yazında Dolmabahçe Sarayı önünde Boğaz'a demirleyen Altıncı Filo'ya karşı eylemler tırmanış gösterdi. Eylem, Filo bahriyelilerini gece İstanbul sokaklarında kovalama, Genelev'de kıstırıp dövme, Kabataş rıhtımında denize atma noktasına dek çeşitlendi. Ne de olsa "namusu bütün toplum"un evlatlarıydık. Genelev kadınlarımızı bile kıskanıp ekmeğine mani olduk. Bunun üzerine top-

lum polisi eylemcilere karşı şiddetini arttırdı, İstanbul sokaklarında eylemcilerle toplum polisi arasında çatışma ve kovalamaca başladı.. Hıncını yeterince alamayan toplum polisi (ki, bunlara "Frukolar" derdik) geceleyin Teknik Üniversite yurdunu basıp öğrencileri coptan geçirdi, Vedat Demircioğlu'nu pencereden aşağıya atıp katletti. 60'lardan itibaren gelişme gösteren yeni devrimci atılımın ilk şehidi oldu Vedat Demircioğlu. Deniz Gezmiş, bu anti-Amerikancı eylemin en etkili önderi olarak öne çıktı.

1969 Şubatı'nda Altıncı Filo yine gelip Boğaz'a demirledi. İş adeta inada binmişti. Bakalım kim kimi pes ettirecekti. Filo'ya karşı bir hafta boyunca hergün miting ve yürüyüş düzenlendi. Son büyük yürüyüş Pazar gününe bırakıldı. Tansiyon tırmanmıştı, son eylemin görkemli olacağı ortadaydı. Bu eyleme kendi güçleriyle saldırmayı devlet uygun bulmadı, devreye şeriatçı güçler sokuldu. Adapazarı ve Bursa'dan otobüsler dolusu çember sakallı taşındı, camilerde karşı eylem planlandı, hatta sopa ve parke taşları teminiyle devrimci mitinge saldırı hazırlığı yapıldı. Bizler de belli bir hazırlık yaptık. Binlerce insan sopa ve zincirle kuşanarak kolluk görevini üstlendi. Ancak yine de gafil davrandık, gerici güçleri etkisiz kılacak derli toplu bir proje oluşturmadık. Mitinge katılacak kitlenin sayısal yoğunluğuna, sayısı binlere varan ve kolluk denen organize güce güvendik, karşı saldırıya az olasılık tanıma gafletine düştük. Karşı güçler Taksim'de toplanmıştı, çünkü mitingin son bitiş noktası orasıydı. Ani bir kararla yürüyüş Kabataş'ta neticelenebilirdi. Ya da kolluk güçlerin yarısı yürüyüşe katılmayıp gizli bir sızma hareketiyle gerici güçleri arkadan çembere alabilirdi. Böyle anlarda ne yaptığını bilen, ani hareket değişikliği kabiliyetine sahip olan, panik seline kapılmayan, gözükara militanlardan oluşmuş derli toplu küçük bir organize güç, bu özelliklere sahip olmayan koca bir kalabalığı birkaç dakikada çil yavrusu gibi dağıtır. Çünkü rastgele kalabalık için küçük bir panik yeterlidir. Arkadan onları sopalamaya ya da taşlamaya gerek yoktur, can havliyle zaten birbirini çiğnerler.

Pazar günkü yürüyüş gerçekten görkemli oldu. Yaklaşık kırk elli bin civarında insan yürüyüş kortejine katıldı. Yirmi bin civarında insan ise Taksim'de yürüyüş kortejini bekler haldeydi. İbrahim'le birlikte kolluk görevlisiydik, yürüyüşün kenarında elele tutuşarak oluşturduğumuz güvenlik zinciri biçiminde yürüyorduk. İkimiz parkasının zulasında sopa duruyordu. Şubat olmasına rağmen hava o gün güneşli ve ılımandı. Kortej Beyazıt Meydanı'nda yürüyüşü başlattı. Ka-

labalık çoktu, yürüyüş ağır seyrediyordu. Kortejin önü Taksim'e varmıştı, arkası halen Kabataş'taydı. İbo'yla önlere yakındık, Gümüşsuyu'ndaki Teknik Üniversite'yi geçip konsolosluklar hizasına varmıştık. Kortej aniden durdu. Taksim yönünden çığlıklar gelmeye başladı. Polis tarafından patlatılan birkaç ses ve sis bombasıyla panik başladı. Kitle geriye kaçmaya çalışırken yığılma oldu, birbirini çiğneme, nefessiz kalma tehlikesi oluştu. Yolun alt tarafı, yüksek bahçe set duvarlarıyla engebelidir, üst tarafında ise sıralı uzun binalar yüzünden ara sokaklar yoktur. Cadde geniştir, ama yığılma binlerce insan için dar geldi. Bu panik sırasında İbrahim'le birbirimizi kaybettik.

Arkalardayım, Taksim yönünden gerici güçler nara atarak gelmekteler. Yaklaşmakta olan gerici güçlerin korkusuyla yığılmanın en yoğun biçimi arkada olmaktadır. Çiğnenme ve nefessiz kalma tehlikesine girdim. Can havliyle sağ tarafa hamle yapıp set duvarlı bahçelere kendimi attım. Arkadan patır patır koca parke taşları yağmaya başladı. Set duvarı çok yüksekti. Telaşla aşağıya ayak burnu üstü değil, düz taban üstü atladım. Sağ dizim burkuldu, her iki ayağımın tabanı sanki ezildi, pelte gibi yığıldım duvarın dibine. Yarı felç gibi bir hal oldum. Var gücümle yekindim, lakin kalkamadım. Yukardan koca taşlar yağıyor, gericiler yaklaşmaktadır. Gerçekten o anda ölüm kıvılcımlarını görür gibi oldum. Son bir gayretle bütün gücümü topladım, ayağa kalkmayı başardım. Karşı apartman duvarı. Duvara kadar gidip ona tutunarak köşeyi dönmeyi planladım. Taşlar sağıma soluma düşüyordu. Duvara doğru giderken sanki altıncı his "Ali hızlan, taş kafana gelmekte" dedi. Can havliyle hızlandım, iki kilo ağırlığındaki parke taşı büyük bir hızla popomun kaba etine oturdu, beni duvara dek sıçrattı. Kafama değseydi beynimi dışarı dökerdi, belime değseydi bel kemiğimi haşat ederdi. Gözünü sevdiğim popo, kabasıyla beni kurtardı. Ama taşlara iyice hedef oldum. Can havliyle insanlar koşarak yanımdan geçmektedir. Bir saniyelik refleksle birisinin sırtına yüklendim, kollarımı boynunda kenetledim. Köşeyi dönüp apartman kapısına kadar beni taşıdı, neyin nesi diye bir kez dönüp bakmadı. Çünkü o da öldürülme telaşına kapılmıştı.

Kapıcı, ben de dahil en az yüz kişiyi içeri alıp sakladı. Üst kattaki aile TİP taraftarıymış, bizleri izliyormuş, kapıyı açma talimatını kapıcıya bu aile vermiş. Kapıcı bana, "burayı basabilirler, sen sakatsın, dövüşemezsin. Merdivenlerden sürünerek en üst kapıya kadar çık, kapıyı döv, seni içeri alırlar" dedi. Aynısını yaptım. Üst kapıya kadar

sürüdüm ama ferim de kesildi. Az sonra orta yaşta bir bayan kapıyı açtı, beni görünce çığlık attı, içerdekilere seslenip beni içeri aldı. İçerde bir yaralı daha vardı. Buzla bacağımı ovarak ilk tedavimi yaptılar. Üç saat burada bekledim. Ortalık sakinleşti, bir taksiyle beni ve öbür yaralıyı Beyoğlu İlk Yardım Hastahanesi'ne götürdüler.

Hastahane ana baba günüydü, tıklım tıklım yaralıyla dolmuştu. Yürüyemiyorum. Genç bir hemşire beni kucaklayıp film çekim yerine götürdü. İlericiydi. Devrimci yaralılara tatlı tatlı iğne yaparken, gerici yaralıların poposuna yaman batırırdı. Bu arada "sizi Amerikan uşakları sizi, bir de müslümanlık taslarsınız ha, müslümanlığınız Amerikan erlerinin uçkuruna bekçiliktir, kepaze adamlar" demeyi de ihmal etmezdi. Hastahanede dört beş gün yattım. Çapa'nın gazisi ben olmuştum. Öbür arkadaşların azı bir iki küçük sıyrıkla durumu kurtarmıştı. Okulda gözükmeyince arkadaşlar tasalanmış, yoğun bir araştırmayla İlk Yardım'da izimi yakalamışlardı. İbrahim durumu ucuz kurtarmış. Çaktırmadan arkadan gelen gerici grubun içine sızıp bir süre onlarla birlikte "kahrolsun komünistler" diye bağırmış, önüne çıkan bir yan sokağa sızma yaparak tehlikeyi akıllıca savuşturmuştu. Birçok mitingçi bu yöntemle postu ucuz kurtarmıştı.

Şubat'ın bu güneşli pazarı, gerici grühün saldırısıyla kanlı pazara dönüştü. Bu saldırıda iki kişi öldü, yüzlercesi yaralandı. Bu olay "Kanlı Pazar" adıyla Türkiye devrimci mücadele tarihinin sayfasına geçti. Bu olaydan sonra Altıncı Filo İstanbul'a gelişini seyrekleştirdi, geldiğinde ise fazla durmadı. Devrimci güçler Filo'ya belli ölçüde pes dedirtti, ama kan, can pahasına.

7. fkf'nin ikinci kongresi

Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ikinci kongresinin tarihini kesin anımsamıyor, 1968'in ilk aylarında olduğunu tahmin ediyorum. Yanılma payımı bir daha hatırlatmak istiyorum. Kongre'nin Ankara'da olacağı, Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü adına üç delegeyle kongreye katılacağımızı, delegeleri kendi aramızda demokratik yöntemle belirlememizi İstanbul Sekreterliği'nden öğrendik. İbrahim başkan olduğu için doğal delegeydi. Dokuz kişi arasında iki kişiyi tespit etmemiz gerekiyordu. Teorik doygunluk açısından İbrahim'den sonra Halit Koçer, Muzaffer Oruçoğlu, Hasan Sağlam geliyordu. Halit'in pratik alan emeği fazla olduğu için, herkes ikinci delege olarak onu dşündü. Üçüncü delege için İbrahim beni önerdi. Kimse bu öneriye

karşı çıkmadı. Tam anımsamıyorum ama, üçüncü delege Muzaffer ya da Hasan olmalı diye belki ben karşı çıkmışımdır. Çünkü böyle bir "Doğrucu Davut"luk yanım vardır. Velhasıl İbrahim, Halit, ben kongreye katılacak delege olarak belirlendik.

Yeni doğan dar boyutlu bir örgüt olması dolayısıyla sınırım FKF'nin birinci kongresi detaylı ve derinlemesine olmamıştır. Bu benim tahminim. Ama ikinci kongrenin tartışmalı geçip kapsamlı bir boyuta bürüneceği tahmin ediliyordu. Birinci Kongre'de FKF'ye başkan seçilen İzzet Ararat cezaevindeydi. Kongreye gitmeye hazırlandığımızda İstanbul Sekreterliği'nin durumu şöyleydi. Sekreter Veysi Sarısözen'di. Ki, Veysi sonraları TKP'nin beyin adamı oldu. Sekreterliğin öbür etkili kişileri Nabi Yağcı (Haydar Kutlu, İsmail Bilen'den sonraki TKP genel sekreteri), Işıtan Gündüz, Günseli adındaki bayan, Sıtkı Coşkun ve Sekreterlik saymanı olan Antakyalı Salman. İstanbul Sekreterliği'nin bu kadrosu sonraları TKP'nin önemli kademelerinde görev üstlendi. Birinci kongre ile Ankara'daki Merkez'e atanan kişiler, İstanbul Sekreterliği'ndekilerle paralellik içindeydi, zira ikinci kongredeki gelişmeler bunu su yüzüne çıkardı.

FKF'nin Ankara gücü tayin edici öneme sahipti. Asıl beyin takımını Ankara kadrosu oluşturuyordu. '60 sonrası Türkiye devrimci hareketinin teorik boyutunda Ankara daima başı çekmiştir. Yeni bir düşün ürünü mü ortaya çıktı, kaynak Ankara. Yeni bir alternatif mi doğdu, alan Ankara. İşçi ordusu İstanbul'da. Kültür-sanat merkezi de İstanbul'da. Ama siyasetin merkezi Ankara'da. Öğretim üyesi ve öğrencisiyle Ankara Üniversiteleri düşün gücü boyutunda genellikle başı çekmiştir, sanırım hala öyledir. Özellikle siyasal düşün alanında. En azından benim dönemde böyleydi. Tabii bu benim tespitim.

Ankara tayin edici güç, ama İstanbul'da onu arkadan izlemekteydi. İstanbul'u karşısına alan bir Anakara tökezleme riskiyle karşı karşıya idi. İzmir henüz geriydi. Erzurum ise saf mı saf. Erzurum'lu fukara Kekeler sert tartışmalar karşısında ağlamaklı olup "yahu arkadaşlar hepimiz aynı değerli yolun yolcusuyuz. Neyi paylaşamıyoruz? Halkımız bizden neler bekliyor, biz ise burada birbirimizin gırtlağına yapışmışız. Lütfen birbirimizi kırmayalım" serzenişini haykırdılar. Feleğin çemberinden geçmiş kurnaz Ankaralılar çaktırmadan bu saflığa bıyık altından gülmüşlerdi.

Ankara'da durum şu merkezdeydi. Bir yıl sonra TİP'in sosyalist devrim tezine alternatif olarak çıkan Milli Demokratik Devrim (MDD) tezi Ankara'da hüner nüve halindeydi, gizli kapaklı sa-

vunuluyordu. Cepheden TİP'e karşı çıkış henüz yoktu. Şöyle deniyordu: "Elbetteki öncümüz Türkiye İşçi Partisi. Ama o eleştirilemez diye bir görüş olamaz. Onun tezleri ilerletilemez ya da değiştirilemez diye bir dogma kabul edilemez." İstanbul Sekreterliği bunun kokusunu aldığı için kendince tedbirliydi.

İkinci Kongre Ankara'da başladığında genel manzara şöyleydi. Ankara delegeleri, toplam delegelerin yüzde yetmişini oluştururdu. Yaklaşık yüzde onu eski merkez görüşünde olup, yüzde altmışı gizliden MDD tezini savunan taraftı. Ankara Veteriner Fakültesi Fikir Kulübü yeni tezi yarı-açık savunduğu için, TİP merkezinin fişeklemesiyle FKF bünyesine alınmamıştı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fikir Kulübü ise yeni tezi yarı kapalı savunup Veteriner'e arka çıktı. Orta Doğu Fikir Kulübü başkanı Sinan Cemgil'in konuşması bu doğrultudaydı. Yani Ankara'nın rüzgarı, yarı kapalı da olsa TİP rüzgarından farklı esiyordu. İstanbul, toplam delege gücünün yaklaşık yüzde yirmisini oluşturuyordu ve silme İstanbul Sekreterliği'nin denetimindeydi. İzmir ve Erzurum ise kalan yüzde onu oluşturup, İstanbul Sekreterliği'yle paralellik içindeydi.

Hukuk ve Siyasal'a yakın olan kongre salonu delege ve dinleyiciyle tıklım tıklım doldu. TİP genel başkanı Mehmet Ali Aybar'la bazı parti ileri gelenleri salondaydı. Açılış yapılıp kongre başkanlığına İstanbul delegesi Osman Saffet Arolat seçildi. İki divan üyesi sanırım Ankara'dandı. İlk konuşmacı olarak Aybar'ın konuşmasından sonra kongrenin tartışma süreci başladı. Ankara'nın başını Doğu Perinçek çekiyordu. Tartışmalar zaman zaman sertleştiyse de, genelde kongre olgun bir havada geçti. İşin gerçeği, ben de Erzurumlu Kekeler'in kafasındaydım. Olan tartışmaları gereksiz görüyor, devrimci mücadele adına kaygı duyuyordum. "Hepimiz sosyalist değil miyiz? Bu farklılık da neyin nesi" diye düşünüyordum. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü adına İbrahim kürsüye çıkıp kısa bir konuşma yaptı. Köylü sıkılganlığından gelen bir kızartı yüzüne yayıldı. İbrahim henüz teorik patlamasını yapmamıştı, Ankara ve İstanbul'un beyin adamları yanında sıradan sayılıyordu.

İlk gün tartışma sürdü. İkinci gün iki liste seçime girdi. Birinci liste, Doğu Perinçek'in başını çektiği ekibe aitti. İkinci liste eski merkezcilerindi. Veysi kuliste bizi ayarladı, İstanbul olarak ikinci listeyi destekledik. Sonuç açıklandı, Doğu'nun listesi büyük farkla kazandı. Ve tabii genel başkan Doğu Perinçek. Ardından sıra geldi İstanbul, İzmir ve Erzurum sekreterlerinin seçimine. İzmir, Erzurum problem

değildi. Gelgelelim İstanbul farklıydı. Sekreterlerin seçiliş yöntemini şimdi anımsamıyorum. Yalnız şu olmuştu. Doğu Perinçek, Veysi Sarısözen'in yeniden İstanbul sekreteri seçilmesine kesinlikle karşı çıktı. Biz İstanbul delegeleri Veysi'yi direttik. İstanbul ve Ankara'nın bölünmesine ramak kaldı. Doğu baktı ki olmuyor, taviz verdi, Veysi yeniden İstanbul sekreteri oldu. Veysi meselesinde sık sık elektriklenme oldu. Doğu'ya yakın oturuyordum. Eski merkezcilerden biriyle Doğu Perinçek sataşmaya girdi. Hafif sesle Doğu ona şöyle bir okkalı küfür salladı. Adam küfürü duydu, Doğu'yu kitleye şikayet etti. Doğu çok rahat şekilde küfür etmediğini söyledi, beriki iftira etmişcesine üstüne abandı. Tabii dişli adamların yanında kedimi çok sıradan görüyordum. Doğu'nun küfür ettiğini, ardından inkara sığınıp yalana sarıldığını cesaret edip söyleyemedim. Ama Doğu'ya karşı güvenim sarsıldı. Teorik olarak böylesine yetkin bir insanın böyle bir düzeye düşmesini mantığıma sığdıramadım. Bu durumu İbrahim ve Halit'e anlattım.

Birkaç ay sonra yeni yönetim (Doğu ve ekibi) MDD tezini savunup TİP'e cepheden muhalefete geçti. İstanbul'dakilerle birlikte İbrahim ve Halit apartopar Ankara'ya gitmiş? Ankara'da da yeni yönetimden memnun olmayanların sayısında artış olmuş. Ankadan TİP yönetiminin desteğiyle bir toplantı düzenlenip olağanüstü kurultay süsü verilmiş, küfür ve hırlaşmalarla Doğu ve ekibi yönetimden azledilmiş. Mevsim yazdı, tesadüfen o sırada Ankara'daydım. "Hele gelmişken şu FKF merkezine bir uğrayayım" dedim. Gittim, tam cemaatin üstüne düştüm. İçerde bir yığın adam: İbrahim, Halit, İstanbul'dan başkaları, Ankara'dan Zülküf Şahin, sonradan Sinan Cemgil'le evlenen Şirin ve daha başkaları. Sevinçten herkesin ağzı kulaklarında olup, yüzlerinde zafer sarhoşluğu okunuyordu. İbo yanıma yanaştı, sarımtırak gülümseyerek, "dün gece Aksak Timur'un defterini dürdük, adam TİP'e küfrederek çekip gitti" dedi. Sevindim bu habere. Aradan bir yıl bile geçmedi. O defteri dürülen Aksak Timur'un peşine hepimiz takılıp MDD tezini savunmaya başladık. Doğu Perinçek tatlı bir adam oluverdi nazarımızda, TİP'liler ise "tu ka ka"lığa düştü.

FKF'nin üçüncü kongresinde TİP'e muhalif milli demokratik devrim tezi savunucuları, TİP taraftarı sosyalist devrim tezi savunucularını kesin yenilgiye uğrattı, bilahare FKF adını kaldırıp örgüte Dev-Genç adını verdi. 1971 askeri darbesine dek sosyalist gençliğin örgütü bu isim altında devrimci mücadelesini yürütmüştür.

FKF'nin (ve daha sonra Dev-Genç'in) yalnızca ikinci kongresine katıldım, hafızamda kaldığı kadarıyla az önce aktarmaya çalıştım. İlk kongre sırasında zaten Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü henüz yoktu. Öbür kongreleri delege ya da izleyici olarak izleme durumum olmadı, bu yüzden onlara maalesef değinemeyeceğim. İkinci kongreden itibaren yılda bir kongre oldu. Buradan yola çıkarak ilk kongrenin 1967 başında olduğunu tahmin ediyorum. 67'den 71'e dek gençlik örgütü beş kongre yaşamıştır. 67'deki ilk kongreyle TİP'in gençlik örgütü olarak doğmuş, FKF adını almıştır. 68'deki ikinci kongreyle TİP'e henüz cepheden mücadele açmayan MDD (Milli Demokratik Devrim) tezi savunucuları merkezi ele geçirmiş, lakin yedi sekiz ay sonra uzaklaştırılmış, TİP taraftarları yeniden merkeze hakim olmuştur. 69'da İstanbul'da yapılan üçüncü kongreyle örgüt TİP'in etkisinden çıkıp muhalif görüşün eline geçmiş, Dev-Genç adını alarak aynı görüş (MDD tezi) doğrultusunda 71' darbesine dek yaşamını sürdürmüştür. Birinci kongreyle İzzet Ararat, ikincisiyle Doğu Perinçek, bilahare ara kongreyle Zülküf Şahin, üçüncüsüyle Yusuf Küpeli, dördüncüsüyle Atilla Sarp ve beşincisiyle Ertuğrul Kürkçü genel başkanlığa getirilmişlerdir. Sanırım 1976'da Dev-Genç ikinci kez doğmuş, ama Dev-Yol örgütünün gençlik kolu konumuyla sınırlı kalmıştır. Bu döneme değinmeyeceğim.

8. devrimcilerle şeriatçıların okul önündeki ilk zorlu kavgası

Tarih olarak 69'un baharı şeklinde anımsıyorum. Yani Kanlı Pazar olayından sonra. Çünkü 69 kışında Dev-Genç genel başkanı Yusuf Küpeli İstanbul'a geldi, bu arada bizim Çapa'ya uğrayıp bizleri ziyaret etti. O dönemde henüz kavga yoktu, lakin çelişki hızla şiddetleniyordu.

Bu kavgayla ilgili bazı algılamalar var. Ben okumadım, ama çevremdeki okuyan arkadaşlardan duydum. Sanırım o dönemi anlatan bir kitapta (kitabın adını ve yazarını şu anda anımsamıyorum), şimdi aktarmakta olduğum bu olayın Salman Kaya ile ilgili bir ayrıntısında çarpıtma var. Sözde İbrahim, Salman Kaya'yı bizim saflara çekmek için kurnazlıkla gericileri onun odasına saldırtmış. Salman da gericilere öfke duyarak bize katılmış. Bir kez İbrahim'in karakteri bu bizans oyununu kabul etmez.

Daha önce Salman çevresindeki dövüşçü arkadaşlara değinip bizimle olan dostluk ilişkisini sergiledim. Aynı şeyi burda tekrar etmek istemiyorum. Gelişme şöyle oldu: Şeriatçılarla kavgaya ramak kal-

dığı günleri yaşıyorduk. Fen Fakültesi'nde bir protesto eylemi vardı, Çapalı sosyalist çevre oradaydı. Bildiri dağıtıldı, kitleye hitaben İbrahim Kaypakkaya ve Beysafa Tarhan kısa birer konuşma yaptı. Bu eylemden sonra öğleye doğru Çapa'ya döndük. Bizim Şakir Kaymak Fakülte koridorunda tek başına dolaşıyormuş. Orada bulunan Çapalı gericiler bunu fırsat bilip Şakir'i dövmüşler. Olay Çapa'da duyuldu ve ortam gerginleşti. Şeriatçı kesimin azılıları ise okulun önünde volta atıp adeta bizi düelloya çağırdılar. Kantinin koridorunda hızla buluşup ne yapmamız gerektiğini ayaküstü konuştuk. Olayı Salman Kaya da duymuştu. Biz şundan çok emindik: Salman sosyal demokrattı. Ama bizlerle dosttu. Mert bir insandı. Ve üstelik gerici kesimden nefret ederdi. Herşeyden önce Alevi kökenli oluşuyla gericilerin dünyasından uzaktı. Yani onlarla Salman'ı az da olsa birbirine yaklaştıran bir unsur kırıntısı yoktu, tam tersine zıtlık vardı. Salman'ın öbür dövüşçü arkadaşları için de aynı veri sözkonusuydu.

Şakir Kaymak hem ilerici, hem Alevi kökenli, hem de zavallıydı. Onun dövülmesi bizden fazla Salman Kaya'yı çileden çıkardı. Gericilerle çatışmanın gündeme geldiği anda Salman'dan destek isteme eğilimimiz ta baştan beri vardı. Koridordaki buluşmaya Salman geldi, İbrahim'e aynen şunu söyledi: "Aslanım, size defalarca söyledim. 'Yobaz takımının önünde pusmayın. Cesaretli olun, üstüne üstüne yürüyün, ben sizlerle beraberim'. Onlar bu dilden anlar. Ama siz korkak davrandınız. Bak aslanım İbo, çok açık konuşuyorum. Kavga edeceksek hemen şimdi edelim. Ertelerseniz, yüzünüze tükürür, size kin bağlarım. Gericiler size saldırdığında gelir birkaç sopa da ben size çekerim. Şerefsizim şaka söylemiyorum, çok ciddiyim. Aha ben arkadaşlarımla hazırım, çabuk kararınızı verin"

Karar hemen Salman'ın yanında verildi. Beş dakika sonra okulun önünde hazır halde buluşma tespiti yapıldı. Ve buluştuk okulun önünde. Bizim sosyalist çevreden epey insan vardı. Gözükara takımından ise şu cengaverler vardı: Salman Kaya, Mümin Demirel, Yusuf İşeri, Hayrettin Sönmez. Salman doğru onların bir numaralı şefi Doğan'a gitti, niye Şakir'i dövdüklerini sordu. Doğan biriki laf etti etmedi, Salman'ın kafası yüzüne oturdu. Ve bir anda otuz kırk kişi arasında zorlu bir kavga başladı, yumruk ve kafanın yanısıra zuladaki sopa ve zincirler piyasaya döküldü. Kavga şöyle bir on dakika sürdü, bu kez sustalı ve tabanca işin içine girdi. Onların ikinci şefi ve Doğan'dan daha dövüşçü Şefik tabanca çekti, Hayrettin Sönmez'in ayak dibine kaçar vaziyette üç el ateş etti. Hayrettin silahın üstüne

gitti. Şefik'i kovalamaya devam etti. Salman Kaya kurt gibi daldı gerici güruhun içine. Kafa, yumruk, tekme ve sustalıyı konuşturdu, o biçim. Mümin Demirel'in yumruk ve kafasına hedef olan her gerici kendini yerde buldu. Yine Yusuf İşçri'nin kafa, diz ve yumruğu gericileri perişan etti. Hayrettin ha keza, adam silahın üstüne yürüdü. Bizim sosyalistlerden yaman dövüşenler şunlardı. İbrahim Kaypakkaya, Halit Koçer, Rıza Gül, Beysafa Tarhan, Necdet Dizman, Cafer Şen, Sivaslı Hamza, Antepli Yusuf, Tekirdağlı İsmail. Unuttuklarım ya da buraya yanlış aktardıklarım olabilir: Ben, Hüseyin Akpınar, galiba Mehmet Çetin ve bizim gibi korkak daha beş on solcu seyirci olduk. Herhalde bu seyirciliğim yalnızca şimdi işe yaradı, çünkü iyi izlediğim için ayrıntısına dek yazabilmekteyim.

Onlar sayı olarak bizimkilerden çok kalabalıktılar. Salman ve üç arkadaşı kavga yükünün yüzde altmışını omuzladı. Onlar olmasaydı bizimkiler haşat olurdu. Bu kavgada en fazla dayağı İbo yemişti. Kafası bir iki yerde yarılmış, zincir darbeleriyle yüzü mosmor olmuştu. En büyük dayak payını ona çıkarmak için gericiler özen göstermiş, dört beş kişi İbo'yu çembere almıştı. Fakat Salman Kaya çekirge gibiydi. Önüne çıkanı birkaç saniyede haklar, şöyle bir etrafı kolaçan eder, hangi arkadaş darda ise onun yardımına koşardı. Ve tabii ulaştığı yeri tıpanlardı. Kısacası, yaklaşık onbeş dakika kavga sürdü. Gericiler kan revan içinde kendilerini zor okulun içine atıp kapıyı kilitlediler. Doğan denen hergeleyi leş gibi yerden çekerek içeri aldılar, zira yarı komalık olmuştu. Salman zaten ona diş biliyordu, hakkını avucuna koymuştu. Bizimkiler yara aldı. Fakat sayısal çokluğuna rağmen gericiler yenik düşüp ağır zayiat verdi.

Yaralı arkadaşlarla yanıbaşımızdaki Çapa hastahanesine gittik. Tedavilerin hepsi ayakta yapıldı. Döndüğümüzde polis çağırılmıştı, ilericilerin tümü, hatta bazı sosyal demokratlar okulu terketmişti. Doğruca FKF'nin Sultanahmet'teki binasına gittik. Bina tıklım tıklım Çapa'lıyla doldu. Yaklaşık bir ay bu sıkıntıyı yaşadık. Teknik Üniversite'nin kantini yatakhanemiz olmuştu. Valiliğin önünde oturmaktan, topluca Cumhuriyet, Milliyet, Akşam gazetelerine gitmeye kadar uzanan bir diz girişimde bulunup sesimizi kamuoyuna duyurduk. Türk Solu dergisi adına Bora Gözen gelip bizimle uzun bir röportaj yapıp dergide yayınladı. Bora ile ilk kez bu röportaj vesilesiyle tanıştım, sonradan kendisiyle uzun beraberliklerim oldu. Onları ilerde anlatırım.

Daha sonraki yıllarda gericilerle kavgalarımız devam etti. Bir tanesi gece olmuştu, okulun koridorlarında bir saat sürmüştü. Bu kavgada

Salman Kaya'nın yanısıra militanlığıyla Cafer Şen öne çıkmıştı. Tabii polisin gelmesi üzerine okulu terketmek zorunda kalmıştık. 1970'den itibaren İbrahim, Muzaffer, Mehmet Çetin, Halit Koçer, ben ve daha bazı arkadaşlar okula gitmiyorduk. Yani Çapa'yı demek istiyorum. Daha yoğun bir vaziy(e devrimci çalışmanın içine girmiştik. Bu sırada okulda çok kanlı bir kavga oldu, Sivaslı Hüseyin arkadaşımız bir gerici militanın kurşununa hedef olup yaşamını yitirdi. Şehitler verme kervanına Çapalı sosyalist aile de Hüseyin'i ile katıldı. Hüseyin'in cenazesi Cerrah Paşa Tıp'tan alınarak İstanbul Üniversitesi Merkez Binası'na götürüldü, saygı duruşuyla nöbet tutuldu, büyük bir tören yapılıp Sivas'a uğurlandı. Hüseyin'in annesi, babası ve ablası gelmişti, çok yoksul insanlardı. Salman Kaya cenazeyle birlikte Sivas'a, oradan da Hüseyin'in köyüne kadar gidip, son törende bulunmuştu.

Çapa'daki son düello 70 baharında oldu. Çapa dışındaki devrimciler silahla okulu basıp taramış, müdür Ayhan'ı, bir iki kaburgayla kolunu kıracak yoğunlukta pataklamışlardı. Ayhan efendinin Çapa'daki müdürlük hayatı bu olayla noktalandı. Aylarca hastahanede yattı ve bir daha da okula dönmedi. İşte böyle Çapa'nın macerası, hiç de az olmadığı ortada.

Şu anda bir ayrıntıyı anımsadım, buraya aktarmayı uygun buluyorum. 1970'de Ankaralı İbrahim (soyadını unutmuşum) birden bire parlayıp Çapa'nın devrimci kesiminde öne çıktı. Yine bu dönemde MDD tezini savunanların cenahında fikir ayrılığı çıkmış, Aydınlık dergisi ikiye bölünmüştü. Bu bölünme bizim Çapa'ya olumsuz şekilde yansıdı. Eski kurucularla, kurucu olmayan az sayıdaki arkadaş Proleter Devrimci Aydınlıkçı oldu, öbür çoğunluk Aydınlık sosyalist derginin safına geçti. Bu gelişme neticesinde Ankara'lı İbrahim'in yıldızı daha da parladı, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü başkanı oldu. Az önce de dediğim gibi İbrahim Kaypakkaya, Muzaffer Oruçoğlu, ben ve daha bazı arkadaşlar Çapa'nın dışındaydık. İşte bu sırada olan bir kavgada Ankaralı İbrahim korkaklık gösterip Salman Kaya'yı tehlikenin karşısında yalnız bırakmıştır. Salman bunları cezaevinde bana anlattı. Ankaralı İbrahim çok keskin gözükürdü. Onun bu keskinliğinin altında yoğun bir ödlekliğin gizli olduğunu Salman vurgulamıştı. "Gericileri kurnazlıkla Salman'ın odasına saldırtma" iddiası olaki bu Ankara'lı İbrahim'le ilintili olmasın sakın. Salman bu öyküyü orada burada anlatmıştır (cezaevinde bana anlattığı gibi), ortada dolanan İbrahim ismi ise muhtemelen İbrahim Kaypakkaya'ya maledilmiştir. Tabii bu yalnızca bir faraziye.

milli demokratik devrim [mdd] tezi döneminin başlaması

1. milli demokratik devrim tezinin ana esprisi

Tezin Türkiye sol yelpazesinde alternatif siyasal görüş olarak ortaya çıkışına geçmeden önce bir nebze ana esprisi üzerinde durayım diyorum. Çin, Vietnam ve Latin Amerika devrimlerinden esinlenen bu tez, emperyalizme yarı-bağımlı siyasal, ekonomik koşullarla, ekonomik yapı içindeki geri üretim ilişkilerinin varlığı üzerine biçimlenen bir teorik önermedir. Bu teze göre siyasal bağımlılık ve iktisadi gerilik yüzünden burjuva demokratik aşama tamamlanmamıştır. Emperyalist aşamayla gericileşen burjuva sınıfı bu aşamanın tamamlanmasına öncülük edecek yapıda değildir, zorunlu bu tarihsel görev, çağın ilerici sınıfı olan proletaryanın omuzuna binmiştir. Proletarya bu aşamanın katedişini bir devrimle çözmeden sosyalist devrime geçemez. Sosyalist aşama öncesi bu devrimin karakteri, tolumsal yapı içindeki kapitalizm öncesi geri iktisadi ilişkilerle, emperyalist sisteme bağımlılığı getiren siyasi, ekonomik ilişkileri tasfiyeye yöneldiği için ulusal ve demokratiktir. Emperyalizmi tasfiye ettiği için toplumu tam bağımsızlığa kavuşturacak, geri iktisadi ilişkilere son verdiği için toplumsal yaşamın işleyişine demokratik bir yapı sunacaktır.

Bu teze göre, Türkiye, ekonomik ve siyasi ilişkilerle emperyalizme bağımlıdır. Yani çözüm bekleyen bir ulusal sorunu vardır. Öte yandan, bağrındaki yarı-feodal üretim ilişkileri yüzünden Türkiye'nin iktisadi yapısı bir gerilik içindedir, burjuva anlamında demokratikleşmenin alt yapısına uygun vaziyette değildir. O halde çözüm bekleyen bir demokratik sorunu vardır. Bu yüzden Türkiye koşullarına uygun bir devrim modeli savunulmalıdır. Bu model ise sosyalist karakterde olmayıp ulusal-demokratik yapıdadır. Ancak, bu devrim proletaryanın öncülüğünde yapıldığı için ulusal-demokratik aşamayı tamamlamakla kendini sınırlamayacak, beklemeksizin sosyalist inşaya geçecektir. Kısacası Türkiye koşullarına uygun siyasal strateji, kesintisiz ve aşamalı devrim stratejisidir. Bu anlattıklarım, milli demokratik devrim tezinin çok kısa bir özeti sayılabilir.

Altmış sonrası devrimci kuşak TİP kültürüyle dünyaya gözünü açtı. TİP sosyalizmi savunuyordu, seçim aracılığıyla bu hedefe varacağını söylüyordu. Nihayet yasal bir partiydi, seçim konuşmalarında "devrim aracıyla sosyalizme giderim" diyemezdi. Lakin panel ve konferans şeklindeki teorik tartışma toplantılarında TİP'lilerin savunduğu, sosyalist devrim stratejisiydi. Biz geri düzeydeki taraftarlar ise bu stratejinin içeriğini kavrayacak teorik yetkinliğe zaten sahip değildik. Özüne inmeden yarım yamalak bir algılamayla mücadeleye taliplendik. MDD tezinin ortaya çıktığı ana dek alternatif görüşlerin teorik savaşımına konu olan bir tartışmayı yaşamamıştık. Kendi aramızda teorik sohbet ve tartışmalar yapmıştık. Ama aynı tezin bakışıyla düşünsel alemde gezinme şeklinde olmuştu. Düşünsel dünyamız ilk kez, MDD tezinin ortaya çıkışıyla çatışık ve çapraşık teorik gezinmelere mekan oldu. Bir teorik eğitim sürecinden geçtik denebilir.

2. milli demokratik devrim tezinin türkiye sol yelpazesinde alternatif siyasal görüş olarak ortaya çıkması

Yanlış anımsamıyorsam TİP merkezine karşı muhalefet Fatih ilçe merkeziyle başlamıştı. TİP Fatih İlçe Merkezi imzasıyla kamuoyuna dağıtılan bildiri, bu muhalefetin cepheden başlayan ilk somut ifadesi olmuştu. TİP yönetimi, disiplin cezasıyla muhalif merkezi lağvetmişti. Bu muhalefetin dayanağı neydi, MDD teziyle bir ilintisi var mıydı, bilemiyorum. Bu olayın tarihi sanırım 68 ortalarıydı. Bu olaydan yaklaşık altı yedi ay sonra (68 sonları) İstanbul TÖS binasında

üç kez tekrarlanan teorik tartışmalı toplantılar oldu. Konuşmacılar İlhan Selçuk, Mihri Belli ve TİP adına Behice Boran'dı. Milli demokratik devrim teziyle sosyalist devrim tezi burada çarpıştı. Tartışma, stratejinin ötesinde taktik alanlara da yayıldı. Behice Boran, "TİP'in seçim aracı, devrimci muhalefetin ana eksenidir, atılan her adım bu ekseni güçlendirmeye yönelik olmalı" derken, diğer iki sözcü, TİP dışında başka devrimci güçlerin olduğunu, seçim dışında başka araçların bulunduğunu savundu. İlaveten İlhan Selçuk ve Mihri Belli, "TİP'e zarar gelir anlayışıyla gençliğin militan mücadelesi geriye çekilmemeli" dedikten sonra, Kemalizmin anti emperyalist yön taşıdığı, Türk Ordusu'nun ise kemalizm geleneğinden etkilenerek bünyesinde ilerici öğeler barındırdığı noktası üzerinde durdular. Behice Boran'ın bu tezlere öyle fazla bir muhalefeti olmadı. Diğer iki konuşmacının kapalı dille cunta aracına işaret ettiğini, mücadelenin ana ekseni olarak onu savunduğunu biliyordu. İtirazı, cunta aracının öne çıkarılmasına idi. MDD tezinin en etkili savunucusu Mihri Belli idi. Sol yelpazedeki militan muhalefeti TİP'ten koparıp MDD tezi etrafında bütünleştiren bir numaralı önderdi. Daha sonraki tezlerinde ilerici askeri darbelerle milli demokratik dönüşümlerin olabileceğini, Türkiye'de bu olanağın mevcut olduğunu savunmuştur. Mihri Belli, milli demokratik devrimi taşıyıcı güç olarak şiddet aracını öne çıkarmıştır. Ama bunu, yalnızca komünist partisi öncülüğündeki bir halk devriminden ibaret görmemiş, ilerici askeri darbelerin de milli demokratik devrim belli bir aşamaya kadar taşıyabileceği görüşünü benimsemiştir.

Daha önce değindiğim gibi, FKF'nin ikinci kongresinde TİP'e muhalefetin gizli uçları belirip, MDD tezinin savaşımı için bir ön yoklama yapılmış, tezin yarı-gizli taraftarları FKF merkezine egemen olmuştur. Birkaç ay sonra apar topar yapılan bir ara kongreyle merkezi TİP taraftarları yeniden el geçirmişse de, ardından gelen üçüncü kongreyle TİP etkisi büyük oranda FKF bünyesinden silinmiştir. Üçüncü kongrede TİP taraftarları İstanbul Sekreterliği yönetimini ele geçirmeyi başarmış, ama birkaç ay sonra bırakmak zorunda kalmıştır. Zira üçüncü kongrede alınan bir kararla, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının oluşturduğu DÖB FKF bünyesine kabul edilmiş, bu militan ama belli ölçüde de sol sekter çevre, TİP eğilimindeki İstanbul Sekreterliği yönetimine nefes aldırmamış, onları görevden el çekme noktasına getirmiştir. Yoğun eleştiri yükünü taşıyamayacağını anlayan İstanbul Sekreteri Sıtkı Coşkun, arkadaşlarıyla birlikte istifa et-

miştir. Bu hareketli günlerde İstanbul Sekreterliği elektrikli tartışmalara sahne olmuş, FKF genel başkanı Yusuf Küpeli ve Mahir Çayan Ankara'dan İstanbul'a gelip bu tartışmaların bir kısmına iştirak etmiştir. Tartışmalara birçok nokta konu olmuşsa da, özünde, MDD teziyle sosyalist devrim tezinin hesaplaşması niteliğinde ilerlemiştir.

3. iki tezin savaşımı sol yelpaze insanı için teorik bir eğitim oldu

İki tezin yoğun savaşımı 69'da oldu. Şimdi 95'i bitirmek üzereyiz. Aradan 26 yıl, yani çeyrek asır geçmiş. Bugünkü noktadan geriye dönüp baktığımızda her birimiz ilginç bir tespit üretiriz. Kimimiz MDD tezine, kimimiz sosyalist devrim tezine hak veririz. Bazılarımız birine hak verse bile geçmiş haliyle savunmaz, bir kısım unsurlarını hatalı görür. "Amaan havanda su dövülmüş" diyenler de çıkabilir. Kim nasıl değerlendirirse değerlendirsin, 69'un bu tartışması, sol yelpazedeki insanlar için bir teorik eğitim rolü oynadı. Yığınlarla sol görüşlü insan bu tartışmanın odağına çekildi, düşün dünyaları yeni kavram ve bilgi trafiğinin alanına dönüştü. İnsanlar günlerce tartıştı, tartışmaları dinledi, kitap, dergi okudu, bilgi dağarcığına yeni zenginlikler kattı. Bu geçek hiçbir zaman gözardı edilmemeli.

Sanırım 67'de yayın hayatına giren Ant dergisi, TİP paralelindeydi. Bu dergiyi bir süre sonra Türk Solu dergisi izledi. Türk Solu çıktığı andan itibaren TİP'e karşı kısmi bir muhalif tutum takındı, süreç içinde bu rengini daha da belirgin hale getirdi. Türk Solu dergisinin de yayın hayatına 67'de girdiğini tahmin ediyorum. Bizim Çapa'da Türk Solu dergisinin ilk okuyucusu, sosyalist eğilim dışında kalıp bir başına solculuk yapan Aslan Kılıç'tı. Ve yine yanılmıyorsam 69'da Aydınlık Sosyalist dergisi yayın hayatına başladı. Türk Solu ve Ant belli ölçüde kadrolara hitabetmekle birlikte, esas yönüyle kitle dergileriydi. Aydınlık farklıydı, içerdiği teorik yazılarla kadrolara hitabedip, aylık çıkıyordu. Aydınlık Sosyalist dergide milli demokratik devrim tezi üzerine uzun ve kapsamlı teorik yazılar yayınlandı. Teorik boyutta derinleşmek isteyen sol yelpazedeki insanlar için bu yazılar gerçekten birer eğitim notu görevi yaptı. FKF Dev-Genç'e dönüştüğü günlerde, Aydınlık ve Türk Solu dergisinin desteğinde, yalın dil, kısa haber özelliğiyle kitleye hitabeden "İşçi - Köylü" gazetesi çıkarıldı. Yanlış anımsamıyorsam, tam bu teorik atılım döneminde Sol Yayınları yayın hayatına baş-

layıp bir dizi sol klasik eser bizlere sundu. Şayet Sol Yayınları, dediğim bu tarihten önce doğmuşsa, tartışma döneminde sol eser basma işini hızlandırmıştır diyebilirim. Bu yayın zenginliğini gözönüne alıp, MDD tezi bağlamındaki kapsamlı teorik yazıları da hesaba katarsak, bu zaman dilimine bir teorik eğitim dönemi demek yanlış olmasa gerek.

4. ibrahim kaypakkaya'nın teorik atılım dönemleri

Teorik atılım dönemlerine geçmeden önce İbrahim Kaypakkaya'nın sisteme oturmuş kavrayışına bir nebze daha değinmek istiyorum. Ancak, bu noktada yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için ek bir parantez açmam lazım. Dönüp dolaşıp İbrahim'in sisteme oturmuş mantığı üstünde duruyorum. Bu davranışım, sadece İbrahim'in bu harika mantığa sahip olduğunu savunduğum anlamına gelmemeli: Geçmişte ve bugün, örgütlü ya da örgüt dışına düşmüş, şu ya da bu örgüt camiasından epeyce insan bu harika mantığı taşıma şansına sahip olmuştur, olmaktadır. Gelecekte de olacaktır. İbrahim'e dogmatikçe yaklaşıp tapanlar, bu yeteneğin yalnızca ona özgü olduğunu iddia edebilirler. Bu noktanın altını çizmek istiyorum.

Şu anda politik yıllarımın ilk dilimini anlatıyorum, konu, çevremde olup bitenlerdir. Ama başkahraman İbrahim'dir. İkinci, üçüncü kahramanlar Muzaffer Oruçoğlu, Aslan Kılıç'tır. Ardından başkaları gelmektedir. Anlatılan olayların merkezinde biriyim, ama kişi olarak olaylar üzerinde etkili olma ölçütünde gerilerdeyim. Dolayısıyla bu dilimin aktarımında başkahraman İbrahim Kaypakkaya üzerinde uzunca durup özelliklerini ayrıntılı anlatmam anlaşılır şeydir. Öbür dilimlerde de başka başkahramanlar özellikleriyle anlatımımın konukları olacaktır. Kaldı ki, bu dilimdeki ana hedefim, İbrahim Kaypakkaya'yı insanlara ayrıntılı bir tablo görünümünde anlatmaktır. Tabii başarabilirsem... İşte bu nedenledir ki, İbrahim'in düşün dünyası üzerinde detaylı durmaktayım. Zira onu önder kılan temel öğe, sisteme oturmuş düşün gücüydü.

Doğruluk oranını temsil etme açısından, öbür kollara göre daha fazla şansa sahip bilim kolu fendir. Matematik, fizik, kimya, vs. gibi alt kollara bölünen fen, yanılgı payını minimum sınıra indirmiş ve de kesinleşmiş formülasyonlardan oluşmuş bir bilim dalıdır. Ve içerdiği her ana formül bir sistemi ifade etmekte, ayrıca bu sistemler birbiriyle de ilinti içinde bulunmaktadır.

İşte İbrahim, karşılıklı ilintiyle bütünlük arzeden böylesine sistemlerden oluşmuş fen patentli bir mantık silsilesine sahipti. Güçlü bir fen kavrayışına sahip olmak, toplum biliminin derinliklerine nüfuz etmede yalnızca bir avantajdır. Sosyal bilimlerde aydınlanmanın ön koşulu, bu bilimlere güçlü bir ilgi ve öğrenme arzusu duymaktan geçer. Bir insan fen biliminde yetenekli olabilir. Buradan hareketle onun mutlaka toplum bilimi alanında yetenekli olacağı sonucu çıkmaz. Avantajlıdır denebilir. Lakin ön koşul için bu avantaj yetmez, illahki o kişinin, toplum bilimine yönelik güçlü bir ilgisinin olması lazım. İbrahim'de toplum bilimlerine karşı güçlü bir ilgi gözlenirdi. Adeta bu bilimin sihirine kapılmıştı İbrahim. Arkadaşımız Mehmet Çetin, İbrahim kadar olmasa bile güçlü bir fen kabiliyetine sahipti. Ama toplum bilimlerine nüfuz etme isteği İbrahim'inkiyle asla kıyaslanamazdı. Böyle olduğu için de Mehmet'in fen yeteneği fazla işe yaramıyordu.

Sistemsel kavrayışa sahip bir kişi, yeni bir olguya nüfuz ederken, ezberci yönteme sarılıp beyinsel kervanını sözcük yüküyle donatmaz, sistemsel mantığının zerreciklerine dağılmış algılamayı, kendi üretimi olan yeni bir ifade formu şeklinde bütünleştirir. Burada edebi yetenek devreye girer. Şayet anlatım gücü düşün dünyasındaki algılamayı eksiksiz ve fakat zengin ifade formuyla dış aleme yansıtabilirse, güzel bir harmoni ile karşı karşıyayız demektir. İşte bu süreçte kişi kendi kendisinin ilk öğrencisi olup, kendi üretiminden öncelikle kendisi faydalanıyordur. Bu da, ürettiği kendi anlatım formuyla, öğrendiğini bir daha öğrenme ve pekiştirme anlamına gelir. İbrahim böylesine bir yeteneğe sahipti. Onu bu derece başarılı kılan öğelerden biri, zengin edebi yeteneğiydi. Bütün bu anlattıklarımı şöyle bir cümlede özetlemem mümkün: İbrahim güçlü bir fen yeteneğine sahipti; bu bilimden esinlenmiş sistemsel bir mantık silsilesiyle, yoğun ilgi duyduğu toplum bilimlerinin derinliklerine inebildi; bu bilimden algıladıklarını, sahip olduğu edebi yeteneğinin zengin anlatım formuyla dış dünyaya aktardı.

Bu ön girişten sonra İbrahim'in teorik atılım dönemlerine geçebiliriz. Bu atılımların ilki, 1967'deki TİP sempatizanlığı dönemine rastlar. Daha önce bu konuya kısaca değindim. TİP propagandası ve solcu köşe yazarlarının gazetelerdeki günlük yazılarıyla yapılan aydınlanmayı İbrahim yetersiz görmüş, sorunu kendi kendine irdelemiş, daha zengin bilgi kaynaklarına yönelmek gerektiği sonucuna varmıştır. Bu vesileyle peyderpey basılan sol içerikli kitapları oku-

maya yönelmiştir. Olgu, kendi ortamından koparılıp salt bir kitap okuma olayı şeklinde algılanırsa, üzerinde konuşmaya değmez basit bir sonuç çıkar karşımıza. Olguyu biraz irdelersek sıradan bir kitap okuma uğraşı olmadığını görürüz. İbrahim dahil Çapa'daki solcular, geri bilinçteki TİP sempatizanları konumundaydı. Hiç birinin sol düşün boyutuna ilişkin dişe dokunur bir entellektüel birikimi yoktu. Böylesine bir ortamda biri mevcut durumdan rahatsız olmuş, sorunu kendi kendine irdeleyip bazı çıkış yolları tespit etmiş, ardından hemen pratik adımlar atmış. Kendi koşulları içinde önemli bir duyarlılıktır bu. "Bazı kitapları okumak lazım" çıkışı Mehmet Ali Aybar'dan gelseydi pek o kadar önem arzetmezdi, çünkü hergün yaptığı bir uğraştı. Ama bu, genel ölçüt açısından henüz sıradan bir sol sempatizan konumundaki İbrahim'den gelmişse ve de sıradan bir sol eğilime mekanlık eden Çapa'da cereyan etmişse, kendi gerçeği içinde çok şey ifade eder.

İbrahim'in ilk teorik atılımı böylesine yalındı, yüzeysel bir içeriği barındırıyordu. Çapa'daki sol eğilim içinde bir ileriliği ifade ediyordu, ama Türkiye geneli açısından bir sempatizan çabası olmaktan öteye geçmiyordu. İbrahim bu atılımıyla Çapa özeli içinde gelişti, başkalarına örnek oldu, çevresine daha yoğun bilinç verme mertebesine erişti. Kendi çabasıyla düşün dünyasına küçük bilgi sondajları yaptı, sorunları bağımsız irdeleyebilmek için kendi düşün gücünü ısınma hareketlerine tabi kıldı. Bu ilk acemice atılımı İbrahim'i belli bir noktaya kadar ilerletti, lakin Türkiye geneli için hissedilir bir konuma dek yükseltmedi. Kaldı ki bu ilk atılımını İbrahim, günlük öğrenci uğraşısıyla içiçe yaptı. Hergün fakülteye gidip dersleri izlerdi. Gücünü farklı iki alana, devrimcilik ve öğrencilik faaliyetlerine yaymıştı.

Bu döneme tekabül eden Çapa sol çevresinin birliktelik konumu, aynı dünya görüşünü paylaşan insanların arkadaşlık ilişkisine dayanan biraradalık görünümündeydi, şekillenmiş bir örgütsel yapıya erişmemişti henüz. Bu örgütsel geriliğe rağmen, İbrahim'in öncülük girişimiyle Çapalı sol eğilim ilk somut eylemini bu dönemde yapabilmiştir. İzmir TİP mitinginde Çetin Altan'a yapılan yobaz sataşmasını okulda dağıttığı bir bildiriyle protesto etmiştir. 67-68 ders yılının başlarında yine İbrahim'in öncülük girişimiyle. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü yaratılmıştır. Ki, bu örgütsel girişim, Türkiye Komünist Partisi (Marksist-Leninist)'e kadar uzanan örgütsel sürecin ilk adımı ve temel taşı olmuştur. Görülüyor ki, İbrahim'in ilk teorik atılım dönemine eşlik eden pratik ve örgütsel çabalar mevcut

olmuştur. 67'de başlayan bu ilk atılım dönemi, 69'un ortalarına dek kesintisiz sürmüştür.

İbrahim'in ikinci teorik atılım dönemi MDD tezini kabullenişiyle başladı. Bu dönemde İbrahim düşünsel alanda çok hızlı bir gelişme kaydetti. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) binasında teorik bir toplantı düzenledi. Toplantının amacı milli demokratik devrim tezi hakkında üyelerini bilgilendirmekti. İbrahim İstanbul dışında olup toplantıya gelemedi. Anımsadığım konuşmacılar Halit Koçer, Beysafa Tarhan, Muzaffer Oruçoğlu'ydu. Konuşmalar yapıldı ve toplantının ikinci yarısında İbrahim çıkageldi. Bir saat kadar konuştu. Mest olmuştuk. İbo'nun dopdoluluğa doğru hızla ilerlediğini bu toplantıda anladım. Konuya tamamen egemen olup, her unsuru, başka unsurlarla ilişki içinde, derinlemesine ve akıcı bir şekilde dimağımıza sunuverdi.

O günlerde Aydınlık Sosyalist dergide milli demokratik devrim tezi hakkında kapsamlı teorik yazılar yayınlanırdı, ek olarak Türkiye devriminin öbür sorunları bu tezin yanısıra işlenirdi. Çapalı sol çevrenin ileri unsurları bu yazıları sektirmeksizin okurdu. Toplantıya katıldığımızda bu teorik yazıların içeriği hakkında az çok fikir sahibiydik. İbrahim'in o günkü konuşması bu yazıların kapsamını aşmıştı. O gün anladım ki, İbrahim Kaypakkaya, MDD tezi hakkındaki bilgilenişinde Aydınlık Sosyalist dergideki teorik yazılarla yetinmemiş, düşünsel birikim uğraşısını marksist klasikler üzerinde bir hayli yoğunlaştırmış. Kendi düşünsel birikiminin gücüyle birçok toplumsal sorunun kapısını aralayıp giz dünyasının içine girivermiş. TÖS'teki toplantı bana bu gerçeği sundu, müthiş sevindim.

Başlangıcından itibaren, İbrahim'in ikinci teorik atılım dönemine, yoğun bir devrimci pratik eşlik etmiştir. MDD tezini kabullenişle birlikte İbrahim, Türk Solu dergisinde çalışmaya koyulmuştur. Dergi muhabirliği, ilkin kısa mücadele haberlerini yazmakla başlamış, detaylı haberlere ve kısa teorik yazılara doğru genişlemiştr. Bu dönemde Türk Solu dergisinin en etkili elemanı Bora Gözen idi. Ayrıca Mihri Belli de zaman zaman derginin Sultanahmet'teki bürosuna uğrayıp teorik yazılar bırakırdı. İbrahim, bu geliş gidişleri sırasında Mihri Belli ile tanışmıştı. Dergide bir yığın hamaliye işler olurdu. Örneğin, dergiyi abone adreslerine hazırlayıp postalama işi epey enerji tüketir, zaman alırdı. İbrahim, öbür çalışanlarla birlikte bu hamaliye işi çin de koştururdu. Dergi yeni sayısının çıktığı günlerde, benim de içinde bulunduğum bir grup Çapalı bu hamaliye işi için yar-

dıma giderdi. Dergi muhabiri olarak İbrahim birçok grev yerine gitti, Tekirdağ'a bağlı Değirmenköy halkının toprak işgalinde bulundu. Türk Solu dergisinin yazı kurulunda olup olmadığını anımsamıyorum, lakin yazı kurulu toplantılarına katıldığını biliyorum. Bu yoğun pratik içinde İbrahim sürekli okudu, orada burada tartıştı, teorik performansını kesintisiz geliştirdi. İbrahim'in ikinci teorik atılım dönemi Aydınlık Sosyalist dergisinin bölünüşüne dek sürmüştür.

Sanırım Aydınlık dergisi 70'in başlarında bölündü. Bölünüşün akabindeki ilk sayılarında Aydınlık Sosyalit Dergisi kırmızı, Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) beyaz kabla basılmıştı. Sol yelpazede dergiler, bir süre, "Kırmızı Aydınlık", "Beyaz Aydınlık" nitelemeleriyle anıldılar. Kırmızı Aydınlık'ın çevresinde şu ünlü isimler toplanmıştı: Mihri Belli, Mahir Çayan, Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli, Atilla Sarp ve başkaları. Mihri Belli hariç, öbür isimler sonradan oluşturulan THKP-C siyasal hareketinin beyin kadrosunda yeraldı. Beyaz Aydınlık'ın etrafında ise şu ünlü isimler biraraya gelmişti: Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Halil Berktay, Gün Zileli, Cengiz Çandar, Ömer Özer Turgut, Oral Çalışlar, Atıl Ant ve İstanbul'dan Bora Gözen. Yine İstanbul'dan eski TKP'lilerden bazı unsurlar, Teknik Üniversite cemiyetine başkanlık eden Hasan Yalçın ve Tarık Almaç. Beyaz Aydınlık çevresindeki isimler ise sonradan oluşturulan Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi'nin beyin kadrosunu meydana getirdi.

Bölünmeyle birlikte İbrahim, Proleter Devrimci Aydınlık (PDA), diğer namıyla Beyaz Aydınlık safında yeraldı. Sanırım ikinci sayısında PDA, Çin Komünist Partisi çizgisini desteklediğini açıklayarak uluslararası konumdaki rengini belirledi. Bu noktadan itibaren Türkiye sol yelpazesi yeni bir teorik tartışmanın eşiğine geldi. Yıllardır süregelen Çin-Sovyet çizgileri arasındaki mücadele böylece Türkiye devrimci hareketinin gündemine girdi. Yeni teorik tartışmada PDA'nın rakipleri bir hayli kalabalıktı. Aydınlık Sosyalist Dergi'den TİP'e, oradan TKP'ye kadar uzanmaktaydı.

İbrahim'in üçüncü teoik atılım dönemi bu noktadan itibaren başladı. Bu yeni dönemde İbrahim'in önüne yeni teorik boyutlar çıktı. Revizyonizm ve daha sonra sosyal emperyalizm biçiminde nitelenen Sovyet çizgisi bu boyutlardan biriydi. Küba bir eklenti olarak Sovyet blokunda sayıldı. Öbür boyut, Mao-Zedung Düşüncesi diye nitelenen Çin çizgisiydi. Arnavutluk bir eklenti olarak Çin boyutu içinde yeraldı. Avrupa komünizmi bir başka boyuttu. Sol dünya görüşüne

sahip birçok insan bu olaylara eski gözlükle artık bakmıyor. Bu işin bir yanı, şimdi konu etmek istemiyorum. Diğer yönü üzerinde duracağım, o da şudur: Bu boyutlara yönelik 70'teki tartışmalar düşün alemine yeni öğeler kattı, yeni bir teorik atılımın içine giren İbrahim de bu etkileşimden pay aldı. Yeni atılım sürecinde İbrahim'in düşün dünyası Çin devriminin kendine özgü tezleriyle buluştu, daha sonra TKP(M-L)'nin teorik temelini oluşturan siyasal görüşlerinde bu tezler etkili oldu. Öte yandan bu dönemde İbrahim, işçi ve köylülerin ekonomik-demokratik mücadelesi hakkında geniş kapsamlı bir araştırma yazısı yazmıştır. Çeşitli tahlil ve taktik yaklaşımlar bu yazının içeriksel boyutunu zenginleştirmiştir. İbrahim'in sistemci mantığının kıvraklığı ve akıcı anlatımı, bu kapsamlı yazıda gözlenir haldedir. İbrahim bu yazıyı kaleme alırken, büyük ölçüde Lenin'in "Ne Yapmalı" adlı eserinden esinlenmiştir. İbrahim'in üçüncü teorik atılım dönemi 15-16 Haziran İşçi Direnişi'ne dek sürmüştür.

İbrahim'in dördüncü teorik atılım dönemi, ayırıcı bir içeriksel özellik taşır. O da şudur: Kendi teorik gelişimini, dışındaki sol görüşleri eleştirmeyle birlikte, içinde yeraldığı siyasal örgütün kendince kusurlu bulduğu teorik ve pratik yönlerini eleştirme temelinde sürdürmüştür. 15-16 Haziran İşçi Direnişi'nin hemen akabinde İbrahim'in iç bünyeye yönelik eleştirisi örgütlenme biçimine olmuş, kendisinin deyimiyle "PDA'nın legalizmi"ni hedeflemiştir. Örgüt legal olanaklara aşırı önem verirken, İbrahim hafifsemiş, illegal örgütlenmenin temel alınmasını ve hemen o yönde somut adımlar atılmasını savunmuştur.

15-16 Haziran İşçi Direnişi'nin ardından gelen, İstanbul ve İzmit'i kapsayan üç aylık sıkıyönetim, Aydınlık Hareketi'ni içsel boyutta daha yoğun bir aksiyonun içine sürüklemiş, illegal bir çekirdek oluşturmak için örgütün ileri kadrolarını içeren toplantılar yapılmıştır. İstanbul'dan Bora Gözen ve başka arkadaşların yanısıra İbrahim Kaypakkaya da bu toplantılara katılmıştır. Toplantılarda pratik sorunlara ek olarak teorik sorunlar da tartışılmıştır. Bu tartışmalarda İbrahim'in içsel bünyeye yönelik eleştirileri adım adım derinleşmiş, pratik boyutu aşarak teorik boyuta doğru genişleme göstermiştir. Dördüncüsü olarak nitelediğim bu teorik atılım, İbrahim'in önüne koskoca bir boyut sermiş, program ve tüzükte ifadesini bulan bir devrimci örgütün teorik ve pratik boyutunu komple özümleme, bu doğrultuda kendi düşün dünyasının üretimiyle özgül görüşler geliştirme faaliyetinin ilk adımlarına onu yöneltmiştir. İbrahim'in bu atılım dö-

nemine ilişkin en önemli teorik ürünü, "Çorum İlinde Sınıfların Tahlili" adı altında yayınlanan kapsamlı araştırma yazısıdır. İbrahim'in sisteme oturmuş mantığı ve akıcı anlatımı bu yazının her satırında gözlenmektedir. Çok aydınlatıcı ve öğretici bir yazıdır, bir devrimci mücadele için hiçbir zaman eskimeyen içsel öğelere sahiptir. Çünkü gidilip yerinde yapılan bir incelemeyle küçük bir alanın toplumsal panoraması bilimsel kıstasların ölçütüne vurularak verilmiştir. İbrahim, İstanbul Teknik Üniversite'den Mehmet Altun isimli arkadaşıyla birlikte kendi ili olan Çorum'un bazı kaza ve köylerinde bir ay dolaşmış, toplumun her kesiminden insanlarla konuşup onlardan bilgi almış, yöredeki istatistik verileri temin edip incelemiş, bu harika yazının malzemesini toparlamıştı. Her ne kadar araştırma işini bir arkadaşıyla birlikte yaptıysa İbrahim, yazıyı kendisi kaleme aldı. Bu çalışması sırasında İbrahim'in esinlendiği kaynak, Lenin'in "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" adlı ünlü eseriydi. Bu atılım döneminde İbrahim, yoğun pratik görevler de yüklenmiştir. Dördüncü teorik atılım dönemi, formüle edilen Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi Program Taslağı'nm örgütiçi tartışmaya sunulduğu 1972 başına dek sürmüştür.

İbrahim'in beşinci teorik atılım dönemi, Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi Program Taslağı'nm 72 başında eline geçmesiyle başlamıştır. İbrahim'in Taslak'a ilişkin eleştirisi, tüm temel sorunlardan mücadele biçimine, oradan strateji ve taktik sorununa dek genişleyip, teorik ve pratik boyutuyla komple bir örgüt organizması çerçevesine bürünmüştür. Bunca farklılığa rağmen, İbrahim, başlarda ayrılığı düşünmemiş, görüşlerinin mücadelesini örgüt içinde vermeyi uygun bulmuştur. Ancak gelişen zıtlaşmayla bu olanak adım adım erimiş, kopuş kaçınılmaz olmuştur. Kopuşla birlikte İbrahim, teorik atılım ivmesini hızlandırmış, çok hızlı bir düşünsel üretimin içine girmiş, TKP(M-L)'ye teorik temel oluşturan görüşlerini kaleme alarak, teorik atılımınm zirve noktasına çıkmıştır. TKP(M-L)'nin oluşumuyla birlikte, örgütün herşeyinden en fazla sorumlu bir numaralı elemanı konumuna girmiştir. İbrahim'in beşinci atılım dönemi, kendi görüşlerini kaleme alma işini bitirdiği 1972 sonbaharına dek sürmüştür.

Hayat sürdüğüne, durmadan üretme gündemde olduğuna göre, yeni bir atılımın başlaması da kaçınılmazdı. Nitekim öyle oldu. Beşinci atılımın bitimini takiben altıncı atılım dönemi başladı. Bu son atılımla İbrahim, TKP(M-L)'ye temel olan görüşlerini daha da derinleştirme, bu süreçte onları tekrar tekrar eleştiri süzgecinden geçirip

hatalardan arındırma, bu işi kollektif bir biçime büründürmek için örgütün ileri kadrolarını bu çabaya ortak etme ve tüm bu olgunlaşma sürecini bir kongreyle taçlandırma hususlarını hedeflemişti. Lakin bilinen sonla ömrü buna yetmedi, daha sürecin başında iken altıncı teorik atılım dönemi noktalandı.

5. işçi ve köylülerin mücadelesiyle dayanışma eylemleri

Milli demokratik devrim tezinin sol yelpazede kabul gördüğü tarihle Aydınlık Sosyalist Dergisi'nin bölündüğü tarih arasında işçi, köylü mücadeleleri olmuş, devrimci gençlik bu mücadelelerle dayanışma eylemleri düzenlemiştir. İstanbul'da grevler eksik olmazdı. Ki, bu dönemde Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) Dev-Genç'e dönüşmüştü. Yalın dille emekçi kitlelere hitabeden yayın organı "İşçi-Köylü" gazetesi yayın hayatına girmişti. Dev-Genç bünyesindeki gençler gruplar halinde Karaköy iskelesinde, Sirkeci tren garında, Kadıköy iskelesinde, vapurlarda, Eminönü, Taksim gibi merkezi yerlerde sloganımsı propagandalarla gazeteyi satarlardı. Satış işi, yoğun işçi semtleriyle bazı fabrikaların önünde vardiye çıkışı saatlerinde zaman zaman olurdu. Grev yerlerine işçilerle dayanışmaya giden Dev-Genç taraftarı gençler, beraberinde bildiri ve İşçi-Köylü gazetesini götürmeyi ihmal etmezlerdi.

Alibeyköy'deki Demir Döküm fabrikasında daha önceleri İstanbul çapında yankı uyandıran zorlu bir grev olmuştu. Fabrikatör cenahı grevi kırmak için her yolu denemiş, ama başarılı olamamıştı. Son çare olarak devlet gücü devreye sokulmuştu. Üçbin civarında toplum polisi fabrikayı abluka altına alınca, Alibeyköy halkı da toplum polisini çember şeklinde kuşatmıştı. Fabrikayı işgal eden içerdeki işçi sayısı beşbindi. İçerden işçiler, dışardan halk polise abanmış, Frukolar (toplum polisi) temiz bir dayak yiyerek, son çareyi tabanları yağlayıp kaçmakta bulmuştu. Bu olay Demir Döküm fabrikasını ünlü kılmıştı. Greve giden işçiler, Demir Döküm'ün ünüü anımsayarak cesaretini biliyordu. Yine Alibeyköy'deki Sungurlar kazan fabrikasında uzun süren zorlu bir grev olmuş, işçilerin kararlı direnişi neticesinde olumlu bir sonla bitmişti. Grev esnasında devrimci gençler günlerce işçilerle dayanışmayı sürdürmüştü. Kağıthane'de, Topkapı tarafında, Kadıköy yakasında ve Levent tarafında bulunan bazı fabrikalarda yine bu zaman diliminde grevler oldu. Dev-Genç taraftarı gençler işçilerle dayanışmaya girdiler, grev atmosferinin yarattığı fırsattan istifade edip işçilere devrimci propaganda yaptılar.

Bu dönemde köylü mücadelesinde de bir yükselme görüldü. Haşhaş yasağına karşı Malatya'da haşhaş, düşük taban fiyatına karşı Ege'de tütün mitingleri oldu. Özellikle Ankara'dan grup halinde devrimci gençler gidip bu mitinglere omuz vermişlerdir. Trakya'daki toprak işgaline ise İstanbul'dan devrimci gençler akın etmiştir. Bu sırada Dev-Genç İstanbul sekreteri Cihan Alptekin'di. İbrahim Kaypakkaya ise Türk Solu dergisinde çalışırdı. Türk Solu, İşçi-Köylü ve Aydınlık yayın organları Dev-Genç'le uyum içindeydi. Değirmenköy toprak işgaliyle dayanışmaya giden İstanbul'lu gençlerin organizesini Cihan Alptekin ve İbrahim Kaypakkaya gerçekleştirmişti. Her ikisi Değirmen köylülere hitaben konuşma yapmış, jandarma saldırısına karşı köylüleri cesaretlendirmişti. Gençlerin köylülerle dayanışmasını önlemek için devlet güçleri engel çıkarmış, ama başarılı olamamıştı.

3. aydınlık hareketi dönemi

1. aydınlık hareketi'nin örgütsel yapısı

Aydınlık Hareketi, İstanbul'da, tabii ki legal boyutta bürolar şeklinde örgütlenmişti. Yani örgüt birimlerine büro ismi verilmişti. Bir yayın organı etrafında örgütlenme sözkonusu olduğu için büro ismi uygundu. Anımsadığım bürolar şunlardı: İşçi Bürosu, Köylü Bürosu, Gençlik Bürosu, Tercüme Bürosu. Türk Solu dergisi İstanbul'da, Proleter Devrimci Aydınlık dergisi Ankara'da çıkıyordu. Gelinen süreçte her iki derginin ideolojik çizgisi çakışmıştı. İki yayın organı etrafındaki örgütsel yapının siyasi kurmayı, teorik yayın organı niteliğindeki Proleter Devrimci Aydınlık dergisinin yazı kuruluydu. İstanbul'da çıkan kitle yayın organı niteliğindeki Türk Solu dergisinin yazı kurulu, İstanbul'daki örgütsel yapının kurmayı idi. Türk Solu İstanbul bürosu, aynı zamanda Aydınlık İstanbul bürosu sayılırdı. Merkezi Büro Beyazıt'ta geniş bir binaya taşındı. Bir kat altımızı ise Devrimci Doğu Kültür Ocakları kiralamıştı.

Tam emin değilim, ama anımsadığım kadarıyla İbrahim Kaypakkaya Türk Solu dergisinin yazı kurulunda olup, İşçi ve Köylü bürolarını denetlemekle görevliydi. Ya da yalnızca Köylü Bürosu'nu. Muzaffer Oruçoğlu Köylü Bürosu sorumlusuydu. Merkez Büro adına

İbrahim tarafından denetleniyordu. Anımsadığım kadarıyla Merkez Büro bünyesindeki İşçi Bürosu altında Alibeyköy, Topkapı ve Kartal'da olmak üzere üç mahalli işçi bürosu kuruldu. Kartal ve Alibeyköy mahalli işçi büroları için yer kiralandı, lakin Topkapı için yer bulunmadı.

Cem Somel ve ben Alibeyköy İşçi Bürosu'nda görevlendirildik. Sorumlu Cem Somel'di. Bizi bazen Teknik Üniversiteli Mehmet Altun denetlerdi. Hiyerarşik yapıyı tam anımsamıyorum. Kartal Bürosu'nun sorumlusu gözlüklü bir arkadaştı ve sanırım Lütfi Tınç'tı. Burjuva bir aileden gelip çok değerli bir arkadaştı. Kara Abdullah bu arkadaşla birlikte çalışırdı. Topkapı İşçi Bürosu'nun çekip çevirici elemanı Adil Ovalıoğlu'ydu (sandık cinayeti kurbanı) Televizyonda sık sık çıkan ekonomi profesörü Kenan Mortan, Gençlik Bürosu'nda görevliydi. Melek Ulagay, Nur Deriş, Celal Üstler Tercüme Bürosu'ndaki elemanlardı. İstanbul sorumlusu, sanırım Bora Gözen'di. Daha doğrusu İstanbul Merkez Büro sorumlusu. Adını anamadığım daha birçok değerli arkadaş vardı. Aydınlık Hareketi'nin Robert Kolej'de (Boğaziçi Üniversitesi) güçlü bir tabanı vardı. Garbis Altınoğlu, Kolej çevresinin önderiydi. Zeynel Aydındağ, Ümit Necef, Kırşehirli Kemal bu çevrenin aşina isimleriydi. Gözde hatip Nail Satlıgan'ı da bu arada zikretmem lazım. Nail Robert Kolejli değildi.

Aydınlık Hareketi'nin Ankara'da da benzer örgütlenmesi vardı. Proleter Devrimci Aydınlık dergisi yazı kurulu altında işçi, köylü, gençlik ve tercüme büroları oluşturulmuştu. Yanılmıyorsam Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi, Ankara'daki tercüme bürosunun özenli çalışması sonucu Türkçeye tercüme edilip basılarak, sol okuyucu kitlesinin gereksinimine sunulmuştu. Tercüme konusunda Aydınlık Hareketi geniş olanağa sahipti. Zira bünyesinde iyi yabancı dil bilen birçok yetenekli insan vardı. Yabancı dil bilmeyen ben, Muzaffer Oruçoğlu, hatta bir ölçüde İbrahim Kaypakkaya paralelindeki insanlar, dil bilen arkadaşları gevşek unsurlar olarak görür, onların üretimini küçümserdik. Tabii ki bu, sol çocukluk hastalığına bulaşmış bir tutumdu, psikolojik yönden bilinçaltı unsurunun dürtsüyle, açıkçası yabancı dil bilmeme ezikliğinin bir tepkisiydi. Halkçılık karakterinin ağır bastığı sol örgütlerde bu kusur işlenmiştir. İhtiyaçtan dolayı yabancı dil bilen insanların yeteneğine hem gereksinim duyulmuş, hem de halkçılık eğiliminin yüzeyselliğinden hareketle bu insanlar küçümsenmiştir. Böylesi ortamlarda kültürlülük de başa bela. Ne diyelim, dil bilen değerli insanların kaderi bu da.

Bünyesinde sanayi, üniversite ve yoğun nüfus barındıran, sosyal ve kültürel hareketlilik merkezlerinden biri olan İzmir'de Aydınlık Hareketi, Ankara ve İstanbul'a göre daha zayıf bir örgütsel yapıya sahipti. İzmir'de bir merkezi büro olmalıydı, ama tabana doğru birim büroları kucakladığını sanmıyorum. Yanılmış da olabilirim. Aydınlık Hareketi'nin bir sempatizanıydım. Bu düzeyimle hareketin örgütsel yapısını eksiksiz algılamam olası değildir, verdiğim bilgilerin noksanlık, duruma göre yanlışlık taşıyabileceği hususu gözönünde bulundurulmalıdır.

2. alibeyköy işçi bürosu'ndaki faaliyetim

Cem Somel'le birlikte Alibeyköy İşçi Bürosu'nu mesken edindik. Tüm gün ve geceleri belli bir saate kadar büroyu açık tutuyorduk. Büro da birkaç masa, sandalye, çay ve menemen türü yemek için tüp ve kapkacak malzemesi ve tabii bol miktarda sol yayın bulunurdu. Büronun kenarında kömürlük gibi bir yer vardı, oraya karyola, yatak koymuştuk. Bazı geceler bu yatakta yatardım. Büro ve hele de kömürlük rutubetliydi, zorunlu hallerde burada kalır, çoğunlukla bir tanıdığın evine yatmaya giderdim.

Sorumlum ve mücadele arkadaşım Cem Somel'i kısaca tanıtayım. Cem burjuva kökenli bir aileden gelmeydi. Dedesi (anne babası), Atatürk'ün sofrasına iştirak etmiş, çeşitli ülkelerde elçilik ve konsolosluk görevi yapmış cumhuriyet kadrosundan bir zattı. Cem'in babası da diplomattı. Anımsadığım kadarıyla Cem'in küçüklüğü Kanada ve Danimarka'da geçmişti. Cem, ilk ve orta öğrenimini yurt dışında yapmıştı, mükemmel İngilizce, biraz da fransızca bilirdi. Sonradan cezaevinde Cem, fransızcayı iyice geliştirdi, sıfırdan başlayıp almancayı üst bir düzeye dek öğrendi. Cem'in birçok üstün yeteneği vardı, bunlardan biri, şaşırtıcı bir hızla yabancı dil öğrenme kabiliyetiydi. Cem birkaç ay Kürecik'te yanımda kaldı, kürtçeyi sökütmenin ötesinde, bir kürt olan bana kürtçenin gramatik yapısı hakkında bilgi verdi. Cem bir dil uzmanıydı.

Kendisiyle uzun bir beraberlik paylaştığım bu arkadaşım, bana göre çok çok ileri bir teorik düzeye sahipti. Teorik açıdan ben, Aydınlık Hareketi'nin alt düzeyinde sayılırdım. Cem ise orta düzeyin üst sınırındaydı. Yani Muzaffer Oruçoğlu'yla aynı konumu paylaşırdı. Cem çok çalışkan bir insandı, oldukça doygun sorumluluk duygusuna sahipti. Cem oldukça aşırı fedakarlık duygusu taşırdı, paylaşma

anındaki titizliği ve ölçüyü daima kendi aleyhine kaydırma huyu, gerçekten benim için artık can sıkıcı bir hal almıştı. Bu konu yüzünden Cem'le çok tartışmışımdır. Örneğin, Cem'le beraber Alibeyköy'de lokantaya gider, kuru fasulye yemeği ısmarlardık. Bir bakardım ki Cem, tabağındaki eti tabağıma boca etmiştir. "Kardeşim niye bunu yapıyorsun" dediğimde, mercekli gözlüğünün ardından gülümser, şöyle derdi. "Biliyorsun, burjuva dedemin buzdolabı yiyecekle dolu, ben ordan faydalanırım, seninse öyle bir olanağın yok" Adamın yaptığı ince hesaba bakın, ona göre değer biçin artık.

Bu değerli arkadaşım poliste kötü çözüldü, kendine olan güvenini tümden yitirdi, "ben bu saflara uygun biri değilim" dedi, kendini aşırı derecede horladı. Aslında çoğumuz şu veya bu ölçüde çözülmüştük. Cem'in bizden farkı, bütünüyle çözülmesiydi. Bizler Cem'i artık işe yaramaz olarak gördük, bir dizi üstün meziyetini, polis tavrının olumsuzluğu içinde allem kallem edip görülmez diyarlara postaladık. Bir yığın olanağı tepip kendi sınıfından kopan, yıllarını devrimci mücadeleye veren bu üstün meziyetli insanı, bir zayıflığını esas alarak hurdaya attık. Sol için Cem tek başına bir örnek değildir, daha niceleri vardır. Alibeyköy İşçi Bürosu'nda Cem Somel'le birlikte işçi sınıfını bilinçlendirmeye yönelik yaptığımız devrimci çalışmayı şöyle özetleyebilirim: Devrimci düşünceli işçilerle kaynaşıp büroya gelip gitmelerini sağlamak. Büroya gelen işçilere devrimci propaganda yapmak. Başta Demir Döküm gelmek üzere belli başlı etkili fabrikaların vardiye çıkışında İşçi-Köylü gazetesini satmak, varsa bildiri dağıtmak. Alibeyköy semtinin kahvelerinde İşçi-Köylü gazetesini satmak, zaman zaman basılan örgüt bildirisini dağıtmak. Semtte afişleme işini yapmak. Bu işleri Cem'le bir başımıza yapmamız olanaksızdı. Merkezi Büro'dan, bazen de Robert Kolej'den yardımcı güç gelirdi. Hatta bir keresinde, İstanbul'a gelen bir grup Ankaralı arkadaş yardımımıza koşmuştu. Üst düzeyden bazı arkadaşlar, "neler olup bitiyor" merakıyla büromuzu ziyaret ederlerdi. Örneğin, İstanbul'a gelen Doğu Perinçek, büromuza kısa bir uğrak yapmıştı.

Faaleyitimizin merkezi Alibeyköy olmakla birlikte, gazete satma ve bildiri dağıtma şeklindeki aktivitemiz Kağıthane, Sütlüce, Halıcıoğlu, Eyüp gibi semtlere zaman zaman sarkardı. Ki, bu semtlerin hepsi sanayi bölgesi olup, işçi ve şehir emekçilerin ikametgah mekanıydı.

Çapa Fikir Kulübü'nden kurucu üye arkadaşımız Mehmet Çetin, Gültepe semtinin Yahya Kemal mahallesinde bir gecekondu kiraladı.

En çok benim işime yaradı. Zaten evsiz barksızdım, Mehmet'in gecekondusuna postu serdim. Alibeyköy'ün girişinde başlayan Kağıthane deresi, Gültepe'nin gerisine dek uzanırdı. Her sabah evden çıkar, bu dereyi yaya teperek Alibeyköy'e gider, gece yine tabana kuvvet eve dönerdim. Hızlı yürüyüşümle bir saatte yolu katederdim. Semtlerde gazete satma vesilesiyle teptiğim yolları da hesaba katarsak, İstanbul'un bu işçi semtleri kazan, ben kepçeydim denebilir. Aynı benzetme Cem için de geçerliydi.

Bazen Alibeyköy'de bazen Kartal ve başka semtlerde gazete satışına çıkan Hürol'dan sözetmeliyim. Zayıflık ve uzun boyluluk yönüyle Hürol, Erdal İnönü'ye benzerlik arzederdi. Sırık bacaklar, dal biçiminde ince kollar, kasnak bir gövde, sap gibi bir boyun ve buna binmiş kuru bir kafa. Hürol aşırı derecede miyoptu. Kalın mercekli gözlüğü, Hürol'un gözlerini eşek gözü kadar iri gösterirdi. Kazara Hürol mısır tarlasının içinde kıpırdamaksızın dikili dursaydı, ordan geçen biri tereddütsüz onu karga ürkütme korkuluğu sanırdı. Fiziki olarak böylesine ilginç bir tipti. Beyinsel yapı olarak da belli bir anormallik taşırdı Hürol. Epeyce şapşaldı. Ayrıca beyinciği yeterince gelişmediğinden dengesini sağlayamıyordu, birkaç adımda ayağı birşeye takılır, ikiseksen vaziyette yeri öperdi. Bu yarım yamalak haliyle Hürol, devrimci militanlığa soyunmuştu, bizler de, "Hürol gel bu işten vazgeç" diyemiyorduk.

Hürol'un bir gönül derdi vardı ki, çaresi hiç bulunmazdı. Sinema sanatçısı Hülya Koçyiğit'e çılgıncasına aşıktı. Şaka söylemiyorum. Beyazıt'taki Merkezi Büro'da anahtarsız bir bağış kutusu vardı, çay paraları, büroda satın alınan dergi parası ve küçük bağışlar oraya atılırdı. Herkes dergi parası üstünde titrerdi, birilerin kutudan para aşıracağı ihtimali kimsenin aklından geçmezdi. Fakat zamanla Bora Gözen farketmişki, birileri bağış kutusundan birşeyler aşırmaktadır. İzlemiş ve Hürol'u yakalayıvermiş. Hürol aç kalmıyordu, zaman zaman kendisine küçük cep harçlığı verilirdi. Hürol neden bu cepciliğe tevessül etmiş biliyor musunuz? Bu parayla Hülya Koçyiğit'in filmlerini izliyormuş meğer. Bir filmi peşpeşe üç-dört kez izleyip, ah tuf hasretiyle hoşaf oluyormuş. Tabii bir o kadar da bilete para ödemek zorunda kalırmış. Bağış kutusunun paracıkları bu nedenle azalırmış. "Hürol, aşkının önemini anlıyorum, ama Hülya Koçyiğit evli bir bayan. Unut onu. Saflarımızda bir hayli güzel bayan var. Kim seni almaz ki.... Birine karar kıl ve şu Hülya derdinden kurtul" derdim. Hürol şiddetle itiraz ederdi: "Hayır azizim hayır, Hülya'dan başkasını

sevemem, aşkıma da asla ihanet edemem. Benim sonum içki şişeleri arasında Hülya'nın derdiyle bir gün ölmek olacaktır" Hürol arkadaşımızı Hülya sevdasından bir türlü vazgeçiremedik. 12 Mart Cuntası geldi, bizleri öylesine birbirinden ayırdı ki, biraraya gelmek bir daha nasip olmadı. Sevdalı Hürolumuz içki şişeleri arasında Hülyası'nın derdiyle öldü mü, veya oradan buradan para aşırıp filmlerini mi izliyordur, bilemiyorum. Hürol'u kınamamak lazım. Şu dünyada kimin acıklı öyküsü yok ki, onun da olmasn. "Dertsiz kul olmaz" sözü laf olsun diye söylenmemiş.

3. köy çalışmaları

Tek örgütlü siyasal güç olarak sol yelpazeye egemen olduğu dönemde TİP, her ne kadar işçilerin ve köylülerin partisi olduğunu söylüyorduysa da, siyasal söyleminin merkezine daima işçi sınıfını kordu. TİP'in örgütsel yapısı, bu söyleme uygunluk arzediyordu. Şehir örgütlenmesi ve işçi sınıfı içindeki faaliyeti esastı. Nitekim TİP, siyaset sahnesine çıktıktan sanırım iki ya da üç yıl sonra Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) örgütlemeyi başardı. TİP'in Taksim mitinglerinin işçi yığınlarıyla dolup taştığını, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Kemal Türkler gibi deneyimli DİSK'li sendika önderlerinin, TİP içindeki önemli foksiyonlarıyla işçi sınıfını temsil edip siyasal arenadeki sesi olduğunu burada belirtmeliyim TİP döneminde solun dikkati esas olarak kentlere, kent emekçileri içinde de işçi sınıfına yönelmişti.

TİP döneminde kırsal kesime verilen ikincil önem, milli demokratik devrim tezinin ortaya çıkıp sol yelpazede alternatif bir güç olmasıyla birlikte giderek yükseliş kaydetti. Çünkü MDD tezinin söylemine göre, gündemde olan demokratik devrim nedeniyle köylü emekçilerinin gücü önem arzetmekteydi. Uzunca bir teorik tartışma neticesinde bu durum şöyle formüle edildi: Türkiye'de milli demokratik devrim gündemdedir. Bu devrimin öncü gücü işçi sınıfı, temel gücü ise köylülüktür.

Proleter Devrimci Aydınlık, Çin çizgisini benimseyerek sol arenaya yeni bir ses daha getirdi. Bu sesle köylülüğün devrimdeki rolü daha da önemsenir hale geldi, kırlık bölge devrimin temel alanı olarak kabul edildi. Bu vesileyle kırlık bölgelere umut bağlandı, buradaki mücadele kıpırtılarının gelişmesi temel arzu olmaya başladı. Söyleme göre yıkılacak sistemin karnı bu alanlarda zayıftı, dolayısıyla böyle bir yerde doğacak devrimci ateşleme tayin edici öneme sahipti.

İşte bu anlayışın doğal sonucu olarak, Aydınlık Hareketi döneminde kırsal alanlar, önceki döneme oranla daha çok önemsenir oldu. Bu vesileyle bir dizi köy çalışması örgütlendirildi. İstanbul örgütü Trakya bölgesini kendine temel aldı. Ekseriye ikili grup halinde buraya epeyce köy çalışması seferleri düzenlendi. Bu seferlerin baş kahramanı Muzaffer Oruçoğlu'ydu. Seferin birini bitirir, biraz nefes alır, ikincisine çıkardı. Bir keresinde Muzaffer tutuklandı, galiba Keşan cezaevinde üç ay yattı.

Gidilecek köyler haritadan tespit edilerek bir plan çizilirdi, ardından başlatılan yolculuk, uğranılan ilk köyle çalışmaya dönüşürdü. Ekipteki kişilere, İşçi-Köylü gazetesi muhabiri sıfatına uyduruk basın kimliği tedarik edilirdi. Ekip yedeğine bol miktarda İşçi-Köylü gözatesi alır, gezdiği köylerde dağıtırdı. Köy kahvelerine gidilirdi, gazete muhabiri ayağında sorunları sorulurdu. "Derdimiz gazetede dile getirilir" şevkiyle köylüler içini dökerdi. Trakya köylüsünün sorunu birkaç kalemde yoğunlaşırdı. Bu bölgede tarımsal üretim olarak ay çiçeği, şeker pancarı, kavun, karpuz ekimi ve bağcılık yapılırdı. Düşük taban fiyatı sorunlardn biriydi. Daha çok süt mamüllerinin üretimine yönelik hayvan besimi revaçtayd. Aşırı faizle süt tüccarlarına borçlanan üretici, sütünü düşük fiyatla borçlandığı süt tefecisine satmak zorunda kalırdı. Yani düşük fiyat problemi bu kesimde de sözkonusuydu. Orman köylülerinin düşük ücretle orman işçiliği yapması, çeşitli nedenler bahane edilerek orman memurlarına rüşvet vermeye zorlanması, bölgenin bir başka sorunuydu. Kısacası köylülerin yaraları deşildikten sonra devrimci propagandaya geçilir, onların ancak tek tek görebildikleri sömürücülerin konumu sistem içine oturtulur, öfkeleri, kendileri aleyhine işleyen mevcut sisteme yöneltilmeye çalışılırdı. Son olarak, bu işin ancak devrimle çözümleneceği vurgulanırdı. Köy çalışmalarının anatomisi kısaca bu şekilde çizilebilinir. Tabii çalışmanın ürünü bazı notlarla İstanbul'a dönülürdü. Bu notlardan derli toplu olanı "Köy Çalışması Raporu" başlığı altında Aydınlık'ta yayınlanırdı. Muzaffer Oruçoğlu'nun kaleminden çıkmış böyle bir rapor Aydınlık'ta yayınlandı. Sanırım Ankara örgütü bünyesindeki köy çalışmasında da böyle bir rapor yayınlandı. İbrahim Kaypakkaya'nın "Çorum İlinde Sınıfların Tahlili" adlı yazısı, bu raporların en kapsamlısıydı.

İkisi Trakya'da, biri Malatya Akçadağ'ın Kürecik nahiyesinde yapılmak üzere, benim de bu türden üç çalışmam oldu. İlkini Muzaffer Oruçoğlu'yla birlikte İstanbul'un Çatalca ilçesine bağlı köylerde yap-

tım. Lakin bu çalışma yarıda kesildi. Gezimizin üçüncü günü öğleye doğru bir köye vardık, önümüze çıkan ilk kahveye girdik. Propagandaya daha yeni ısınmıştık ki, içeriye kalantor bir adam girdi, köy öğretmeni olduğunu söyledi. Öğretmen o köydenmiş ve de köyün zenginlerinden biriymiş. Meğer köy CHP, AP diye ikiye bölünmüş, her kesimin kendi kahvesi varmış. Gittiğimiz kahve AP tayfasına aitmiş, bilmeden gericilerin içine düşmüşüz. Biz kahveye girip rengimizi belli eder etmez, gençlerden biri gerici öğretmeni ve başkalarını haberdar etmiş. Kahvenin içinde çembere alındık. Gerici öğretmen kışkırtıcı bir ajiteyle çullandı üstümüze, gerici gençler zulalarındaki birşeyleri yoklamaya başladılar. Saldırı oldu olacak neredeyse. Soğuk soğuk terlemeye başladık. Bereket Muzo metanetini korudu. Gerici öğretmenin laf saldırısını, alttan alıcı bir yöntemle yanıtladı, saldırı atmosferini adım adım dağıttı. Faaliyetimizi orada noktalayıp hemen İstanbul'a dönmemiz koşuluyla öğretmen bizi bağışladığını, aksi halde başka davranacağını söyledi. Köyden çıktık, ne yapmamız gerektiğini konuştu. Ben hemen İstanbul'a dönmemizi önerdim, Muzaffer ise devam etmemizi. Epeyce panik içine girdim. Bunu gören Muzaffer önerime uymak zorunda kaldı, bozuk bir moralle İstanbul'a döndük.

İkinci köy çalışmam yine Trakya'da oldu. Kırklareli ilinin birkaç merkez köyüyle, bu ile bağlı Demirköy, Pınarhisar ve Lüleburgaz ilçelerinden bazı köyleri kapsayan bu faaliyetime, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden adaşım Ali eşlik etmişti. Biz iki Ali, Kırklareli'nin batısındaki ilk merkez köyden turumuzu başlattık, kuzeyden bir kavis çizerek kuzey doğuya yöneldik. Istranca dağlarının eteğindeki bazı orman köylerini tarayarak Demirköy ilçesine yaklaştık. Bu kez güneye yöneldik. Pınarhisar'ı solumuza, Kırklareli'ni sağımıza alarak bir hat izleyip Lüleburgaz'a vardık, turumuzu burada noktaladık. Toplam 18 gün yol teptik, 150 kilometre civarında bir mesafe katettik. Gezdiğimiz köylerin çoğunda tarımcılık, kalan öbürlerinin bir kısmında hayvancılık, bazısında ise orman işçiliği ön plandaydı. Tarımın önde olduğu köylerde ikincil iş olarak hayvancılık, hayvancılığın önde olduğu köylerde ise tarımcılık yapılırdı. Orman köylerinde kerestecilik ve orman işçiliğine ek olarak tarım ve hayvancılık kolu uğraş alanı içindeydi.

Bir İç Anadolu'ya göre Trakya köylerinin yaşam standardı ilerdeydi, Ege'de İzmir, Manisa, Balıkesir ve Aydın köylerine yakın bir düzeydedeydi. Istranca dağlarının kıvrımları hariç, Trakya arazisi düz

ve verimlidir. Trakya'nın dezavantajı, her 30-40 kilometrede bir askeri garnizonun konuşlanıp bir yığın araziyi kaplaması, yazın tatbikat aylarında köylünün ürününü mahfetmesidir. 1984-85 yıllarında Çorlu'da askerlik yaptım, bir yaz Saray sınırları içinde bir ay tatbikatta bulundum. Asker kitlesinin çekirge sürüsü gibi halkın malını nasıl kuruttuğunu gözlerimle gördüm. Tatbikattan önce ürününü kaldıran kurtarıyor, kaldırmayan o yıl batmaya mahkum oluyor. Asker yediği kadar zarar verse problem değil. Zıbarıncaya kadar yer, Trakya'daki askerliğe kinlenerek kalan kavun, karpuz ve üzümü kasatura ve botla imhaya yönelir. Hiç bir mal sahibi cesaret edip yetkililere şikayette bulunmaz. Bulunsa suçlu çıkar, doğduğuna pişman olur. Bu topluluğun bu derece zalim, bir o kadar da mantıksız oluşu karşısında izan ve insaf sahibi herkes kendini derin bir şokun içinde bulur.

Ben Kayserili, öbür Ali Konya'lıydı. Trakya'ya yabancı iki insandık. Bu gezimizde Trakya ahalisinin değişik özelliklerine tanık olduk. İlk göze çarpan ayırıcı özelliği aksanıydı. "Dime be yahu", "yapma be kapçık" tekerlemeleri günlük, lakırdının en rağbetli tümceleriydi. Trakya halkının öfkesi, Karadeniz halkınınkiyle belli ölçüde benzerlik arzedip, saman alevi gibi birden parlar, az sonra tısss diye sönerdi. Yani bu ruhsal özellikte "Kapçık Ağızlılar" ile "Lazikolar" aynı karavanaya kaşık çalmışlardı. Yöre halkı genelde sarışın olup mavi ya da yeşil gözlüdür. Evlerde konuk ağırlama geleneği epeyce tarihe karışmıştır. Şayet konuk birileri tarafından özel olarak davet edilmişse evde ağırlanır. Bunun dışındakiler, yani davetsiz misafirler, köy misafir odası denilen yerde gecelemek zorundadır. Misafir odasındaki yataklar her cinsten insanın teniyle buluştuğu için sidik kokusundan envayı çeşit kire bulanmış, tabiri caizse it yatağına dönmüştü. Kapitalist yaşam tarzının egemen olduğu bu bölgede paranın gücü tüm ilişkilere damgasını vurduğundan, kimseye kazanç sağlamayan köy misafir odaları böylesine bir sefaleti yaşamaktaydı. Hergün bir aile misafirhaneye yemek götürmekle görevliydi. Gelen yemek ise bir iki somunla biraz peynirden ibaret olurdu. Bu çalışmamız esnasında üç ya da dört kez evlere konuk edilip, damağımızın tadıyla yemek yedik. Bunun dışında, yatma ve karnımızı doyurma işinde sefilleri oynadık diyebilirim.

18 günü kapsayan köy çalışmamızda bir çok kahveye uğrayıp köylülerle konuştuk, onların, yörelerindeki sömürücülerle olan çelişkilerini irdeleyip düzenle bağıntısını anlatmaya çalıştık, notlar aldık, İşçi-Köylü gazetesini dağıttık. Bir süre içinde her tiyniyetten

insanla karşılaştık. Ağzı laf yapan köylülerden dünyadan bihaberlere, oturaklı olanından askerdeki atışlarda hep 12'de vuran palavracısına, cana yakın tiplerden suratı mahkeme duvarı gibi asıklara, nazik konuşanından küfürbazına, dvrimci yanımızdan hoşlanıp bizi evinde ağırlayanlardan bizi Bulgar ajanı sanıp yolda peşimize düşen çobana dek çeşitlenen bir insan tipi mozayiği. Tipi ne olursa olsun hepsinin katışıksız ortak özelliği, "dime be yahu", "ibe kapçık ağızlı" tümcelerini kullanmalarıydı.

Gezimizin ilk köyüne akşam vakti vardık. Köyde düğün vardı. Kahvedeki halk düğüne gitmeye yekinirken bizi de buyur etti. Vardık düğüne, lakin yapayalnız kaldık. Bazı gençler etrafımızı sarıp ters ters bakmaya başladı. Meğer bizi kıskanmışlar. Baktık terslik doğacak, gerisin geri kahveye vardık. Bir süre sonra bir grup köylü davulcu-zurnacıyla kahveye doluştu. Çalımına düşkün gençten bir köylü davulcunun alnına kağıt para yapıştırdı. "hadi be kapçıklar gümletin kahveyi" dedi. Avurdunu balon gibi şişiren zurnacı, sesi azçok eşek anırtısına benzeyen cartlak sesli Trakya zurnasını çatlatırcasına kahve içinde öttürdü. Bunu davulun gümlemesi izledi. Eğlence tam kıvamında iken köy öğretmeni kahveye girip işaretle çalgıcıları susturdu. Ve devamla "eğlencenizi kestiğim için özür dilerim. Evimdeki misafirler çalgıcıları dinlemek istiyor. İzniniz olursa çalgıcılar birkaç dakika bizde çalsın, tekrar kahveye dönsün" dedi. Parayı yapıştıran havalı köylü, "ibe hoca, biz burda eşek başımıyız yani ki, çalgıcılar sana gesin" deyip diklendi. Öğretmen tam 20 dakika nefes harcadı, alttan aldı, özür diledi. Berikinin ayranı inmedi, üstelik gittikçe kabardı. Öğretmenin tepesi attı, "senin de çalgının da" deyip, kalayı bastı, kapıya yöneldi. O horozlanan köylü birdenbire tıss indi, "ibe hoca ayıp ediyon yani, şakadan anlamaz mısın be kapçık, istediğin çalgıcı olsun, al götür be yahu" demeye başladı. Gel de bu köylünün davranış dünyasını anla haydi. Bu tipler çok ilginç. Muhatabı alttan aldığı zaman kendini çok yiğit sanır, zehir zemberek kesilir. Sert bir azarla karşılaştığı zaman da sabun köpüğü gibi söner.

Yorgunuz ve karnımız aç. Yemeye ya da yatmaya buyur diyen yok. İstanbul Büro'sundan Faruk diye bir arkadaşımız vardı. Meğer nişanlısı bayan öğretmen, uğradığımız bu ilk köyde öğretmenlik yapmış, nişanlısını görmeye gelen Faruk'u köylüler tanımış. Sohbet esnasında Faruk'un arkadaşları olduğumuz ortaya çıktı. Şükür, bir köylü bu tanışıklıktan etkilenip bizi evine davet etti. Eve vardık, karnımızı doyurup kendimize geldik. Evin bayanı sosyal ve akıllı bir in-

sandı. Evin bir de sarışın güzel kızı vardı. Faruk olayından dolayı anne, kız bizimle daha da yakınlaştı. Düğünde bize homurdanan gençleri anlattık, kızın annesi "o sürtüklere kim kız verir ki, okuyup bir baltaya sap mı olmuşlardır sanki" dedi. Bu öyküden önce sarışın kızın annesi üniversiteli olduğumuzu öğrendi. Uyanık Trakyalı hanım, kızı için bizlere hemen yeşil ışık yaktı. Biz iki Ali ne yapalım, haydi gel de bu durum karşısında şişme. Ayıba kaçmazsa biz de bir miktar şiştik.

Bu çalışmamızda epeyce ilginç olay yaşadık. Hepsini buraya aktarmak lüzum etmez, üstteki örnek yeterlidir. Hiç bir kaza belaya toslamadan bu gezimizi bitirdik, zafer kazanmış cengaver edasıyla İstanbul'a döndük. İlk köy çalışmamdaki bozgunu, bu gezimdeki başarıyla telafi ettim. Tuttuğumuz sere serpe notları Bora Gözen'e verdik. Sağolsun Bora, lokantaya götürüp bize bir kebap ziyafeti çekti, midemiz bayram etti. Yemek başında da köy serüvenimizi heyecanlı bir anlatımla Bora'nın önüne seriverdik. Lakin notlarımız bir rapora dönüşecek düzenlilikte olmadığından dergide yayınlanmadı. Zaten herkesin bu tür öyküleri Aydınlık'ta yayınlanmış olsaydı, mazallah teorik yazılara sayfa kalmazdı. Başarılı diyebileceğim ikinci Trakya köy çalışmamın öyküsü, fazlasıyla demiyeyim, eksiğiyle bu anlattıklarımdan ibarettir.

Üçüncü köy çalışmam, Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı Kürecik nahiyesinde oldu. Bu çalışmamda, Ankara'da okumakta olan Elbistan kökenli bir Türk arkadaş eşlik etti. Bu arkadaşın adını Kemal olarak anımsıyorsam da emin değilim. Köy çalışmasına bu bölgeyi seçmemin en önemli nedeni, Kürecikli bir seyyar satıcıyla İstanbul'da tanışmam, köy çalışması için onun tarafından Kürecik bölgesine davet edilmemdi. Cem Somel'le birlikte Alibeyköy İşçi Bürosu'nda çalıştığımız sıralar, Haydar Taş isimli Kürecikli seyyar satıcı, kendi memleketlisi olan bir başka seyyar satıcıyla birlikte yanımıza uğrardı. Bu geliş gidişlerle samimiyet ilerledi, Kürecik köy çalışması düşüncesi bu süreçte ortaya çıktı.

Bu çalışmamın tarihi 71'in başında olup kış günlerine rastlamıştı. Bora Gözen ya da İbrahim Kaypakkaya'nın verdiği talimat üzerine Ankara'ya gidip Gün Zileli'yle görüştüm. Bir gece kaldıktan sonra Elbistanlı arkadaşla birlikte Malatya'ya hareket ettik. Sabaha karşı Kürecik nahiyesinde indik, Haydar Taş'ın ikamet ettiği Kepez köyünün Taşşolar mezrasına gittik. Gün Zileli'nin talimatı üzerine Xellequrtlu Mehmet Ali Özdoğan'ın evine gittik. (Tohum ro-

manındaki Emine'nin babası). Mehmet Ali'nin oğlu Hacı Özdoğan, taraftarı olduğumuz Proleter Devrimci Aydınlık Hareketi'nin sempatizanıydı. İkimiz, Hacı Özdoğan ve Haydar Taş'tan oluşan dörtlü bir toplantı yapıp çalışma planımızı tespit ettik. Gideceğimiz köyleri iki kısma ayırdık. Kısmın birini benle Haydar Taş, diğerini Elbistanlı Kemal'le Hacı Özdoğan tarayacaktı. Haydar'la ben Demircilik, Tepkin, Harunuşağı tarafına gitti. Köyden köye gezimiz bir hafta sürdü.

Bu çalışmamda dört avantaj bana kolaylık sağladı. Bir, mihmandarım Haydar Taş bölgenin adamıydı. İki, bölge halkının geneli devrimci düşünceye sempati duyuyordu. Üç, bölge halkı Kürt'tü ve ben Kürttüm. Dört, bölge halkı Alevi'ydi ve ben Alevi bir aileden geliyordum. Trakya'da her köye girişimizde psikolojik dünyamız üzerinde ağırlık oluşturan "neler olur bilinmez" endişesi burada yoktu.

Köylülere bol bol düzeni teşhir etme propagandası yaptım. Fazla nefes tüketmeye gerek yoktu, zira yöre halkı belli düzeyde işin bilincindeydi. Bir köydeki sohbetimize epeyce insan katılmıştı. İçlerinden Mahmut adında düzgün kıyafetli biri, Kürt aksanıyla görüşümüze şu ihtiyatlı itirazı yaptı: "E canım olır mı öyle şey, sen onun bunın malını zorle elinden al başkesine ver. Hekerevamıdır ane bu. Adam zemanında kafasını çalıştırmiş, dert emek edıp çalışmiş kazanmiş. Öbiri ise sırt üsti uzanmiş yatmiş. Edalet mıdır ane, çalışenın mülkını al çalışmiyane ver." Sohbetin en yaşlı ferdi Hüseyin emmi Mahmut'a fena bozuldu: "Ulan Mamut sen de hep böyle bozgıncılık yapiyersin. Al sana Tumıklı Tuilo İsmayil. Ulan Tullo servetini çalışerek mı kazandi hıı?! Senin benim gibi enayiyi çalıştırdı, öyle kazendi. Daha beni fazle konıştırme Mamut. Şu üstındeki elbiseyle kendını zengun sanıyorsın. Ulen oğlım korkme, kimse senın malıne el koymez. Çünki sen de bizim gibi baldıri çıplak birisın. Ne telaşlenıp durursın. Otır otırdığın yerde" Mahmut'un sesi kesildi, bir daha zırt pırt itiraz etmedi.

O dönemde Kürecik halkı Amerika'ya ve Demirel hükümetine çok öfke duyuyordu. Zira Amerika'nın isteğiyle Demirel hükümeti bu bölgedeki haşhaş ekimini yasaklamıştı. Yöre halkı devlet bankalarından kredi alamıyordu, çünkü bir yığın bürokratik yükü vardı. Çevredeki irili ufaklı tefecilerden yüksek oranda faizli borç alır, onun altında da sürekli ezilirdi. Yöre halkının önemli bir şikayeti tefeci sömürüsüne ilişkindi. Yörenin en büyük faizcisi Tullo İsmail'di.

Bir hafta sonra Kemal'le buluştuk. Kargacık burgacık türden biraz not tuttuk. Bir köy çalışmasından temelli notsuz dönmek de hani ra-

cona sığmazdı. Kürecik'ten Malatya'ya gittik, oradan da Ankara'ya. Gün Zileli'ye çalışmamızı rapor ettikten sonra ben İstanbul'a döndüm. Birkaç ay sonra sıkıyönetim koşullarından ikinci kez Kürecik yöresine gittim. Uzun vadeli köklü bir çalışma bu kez hedeflenmişti. İlerde bu çalışmaya uzunca değinirim.

4. 15-16 haziran işçi hareketi

1970 Haziran başlarında İstanbul'da DİSK'e bağlı işçiler arasında derin bir huzursuzluk başgösterdi. Huzursuzluğun nedeni, Adalet Partisi tabanlı Demirel hükümetinin sendikalar yasasında bazı değişiklikleri gündeme getirerek DİSK'i yoketmeyi hedeflemesiydi. Değişiklikle ilgili tasarı meclise sunulmak üzereydi. Haziran'ın 10'undan itibaren İstanbul ve İzmit'te DİSK'li işçiler arasında huzursuzluğun ilk belirtileri görülmeye başlandı. İlk başta işçiler fabrika içinde ve dışında küçük gruplar halinde sorunu tartışarak bir çıkış yolu bulma uğraşı içine girdiler. İşçilerin bu grupsal aktivitesini doğal işçi önderleri yönlendiriyordu. Her işçi eyleminde olduğu gibi bu eylemde de radikal sol DİSK önderlerini suçladı, onların revizyonistliğini yerden yere çaldı. Bu noktayı biraz irdelemeye değer buluyorum.

Dünyanın en kolay işlerinden biri de dışardan bol keseden ahkam kesmektir. Radikal solun işçi sınıfı karşısındaki konumu bir ölçüde böyleydi. Sol eğilime yatkın sınırlı sayıda işçilerle ilişki içindeydi. Grevden greve kısa aralıklarla işçilere uğrayan bir konuk konumundaydı. Bu buluşmalarda ise genel keskin sloganları tekrarlamaktan öteye gidemiyordu. O somut durumda işçilerin gündemine aldığı mücadelenin içerik ve kapsamına uygun şekilde onları ilerletme yetisine sahip olmaktan uzaktı. Tabiri caizse söylemleri tıka basa siyaset ve keskinlikle doluydu. Genel işçi kitlesinin beklentisi olan düzen sınırları içindeki kısa vadeli çözümler konusunda verebilecekleri pek birşeyleri yoktu. Ve zaten bu konuda işçilere yardımcı olmak için birşeyler üretmeye de niyetli değillerdi. Zira radikal sol açısından bu reformizm demekti. İşçi sınıfının dışında oluşu onları bu sol sekterliğe itiyordu. Sendika önderleri olarak işçi sınıfının her sıkıntısında düzenle boğuşup ter dökselerdi, keskin propaganda ve ajitasyonun her derde deva olmadığını anlarlardı.

DİSK'in yokedilmesi gündeme alınmıştı. DİSK yetkilileri işçilere "haydi yiğitler davranın sopaya" diyemezdi. Sorunu çok yönlü gözden geçirmesi, yapılacak bir eylemin ne kazandırıp ne kaybettireceğini he-

saplaması lazımdı. Tabii ki bu sorunları öyle derinden irdelemeyen doğal işçi önderleri kadar fütursuz olamazdı. Belli çekingenlik ve treddütlere düşmeleri gayet doğaldı. Taktik icabı DİSK yetkililerinin biraz geri planda kalıp, doğal işçi önderlerinin önde görünmesi de anlaşılır şeydi. Çünkü gerici tasarıyı engellemenin azçok yasal olanakları da vardı. Örneğin Anayasa Mahkemesi'ne başvurup iptal etme gibi. Eylem organize edilirken bu unsurlar ve arkasından gelebilecek soruşturma karşısında tutunulacak yasal dayanaklar elbetteki hesaba katılmak zorundadır. Olan bir devrim provası değil, sendikaya yönelen yasal değişikliği boşa çıkarma girişimidir. Yani bu girişimin akabinde karşısında olduğun düzenin içindesin, tutunacağın yegane dal demokratik mevzilerdir. Bir devrime gitmiyorsun ki, herşeyi göze alasın. Sert olsun da sonu ne olursa olsun anlayışı, yıllardır radikal solun gündemindedir. Onları devrime götürdü mü? Hayır. Sol çocukluk hastalığından gıdalı siyasi çalışma malzeme yaratan bir unsurdur, hep sertlik politikası. Lakin uygun olmadığı koşullarda güç tüketmekten başka birşey sağlamıyor. Bunu hayat sayısız kez kanıtlamıştır. Fakat radikal sol halen bu hatasından tam anlamıyla ders çıkarmış değildir.

DİSK'in işçi sınıfının devrimci sendikası olduğunu kanıtlamak için teori üretmeye gerek yok. 15-16 Haziran İşçi Hareketi DİSK uğruna yapılmıştır. Bu da göstermiştir ki, DİSK, işçilerin gönlünde taht kurmuş bir sendikadır. DİSK sendika liderlerinin bu olguya büyük emeği geçmiştir. Çünkü DİSK'e onlar önderlik etmiştir. DİSK'e devrimci misyonu biç, ama onu bu mertebeye getiren önderlerini dışlala. Eşyanın doğasına ters düşen keyfi bir yaklaşımdır.

Yine dönelim 15-16 Haziran İşçi Hareketi'ne. Soruna çözüm bulmaya yönelik işçilerin iştişare toplantıları yoğunlaşarak sürdü. Ve nihayet hareket başladı. 15 Haziran sabahı Türk Solu dergisi bürosundaydık. Herkesin kulağı kirişteydi. Türk Solu'ndan bazı arkadaşlar işçilerle yakın ilişki içindeydi, işçilerin tansiyonu büroya iletiliyordu. Öğleye doğru işçilerin harekete geçtiği haberi geldi. Alel acele bir bildiri yazılıp teksir edildi. Dergideki arkadaşlar dörder beşer kişiler halinde birkaç gruba ayrıldı, her işçi bölgesine bir grubun gönderilmesi görüşü benimsendi. Adil Ovalıoğlu'nun öncülüğünde benim de içinde yer aldığım dört-beş kişilik grubun Anadolu yakasına gitmesi talimatı verildi. Tomar tomar bildiri ve İşçi-Köylü gazetesiyle yola düştük. Gemiyle Haydarpaşa'ya geçtik, oradan Banliyö treniyle Kartal'a vardık. İndik, civardaki fabrikaları bom-

boş gördük. İşçilerin Ankara Asfaltı'nda toplandığı haberini aldık. o yana seğirttik. Asfalta vardık ki. mahşer günü. İşçi seli çift asfaltı doldurmuş, yaklaşık üç kilometreyi bulan bir yürüyüş kolu oluşturmuş. Yürüyüş Kadıköy'e doğru oluyordu. Yeni katılımlarla işçi seli gürleşiyor, yürüyüş kolu sürekli uzuyordu. Elimizdeki bildiri ve İşçi-Köylü gazetesi kısa zamanda bitti, yürüyüş koluna katılıp işçilerle birlikte slogan haykırarak yürümeye başladık. Maltepe'nin hizasında bir duraksama oldu. Neyin nesi deyip ileriye yürüdüm. Yolun üst tarafındaki fabrika tahrip ediliyordu. 20 dakikanın içinde fabrika bir mağaraya dönmüştü. Makinalar, kapı ve camlar, idari kısımdaki daktilolar paramparça edildi. Müdür koltuğunun parçaları Ankara Asfaltı'na kadar sürüklenmişti. Koltuğa yaklaşan güçlü işçiler, 40-50 kilo ağırlığındaki taşı kaldırıp okkalı bir küfürle koltuk parçasının üstüne indiriyordu. Bir işçi grubu fabrika levhasına asıldı, koca koca demirleri eğip levhayı yere indirdi. Bu kez koca taşlar küfür eşliğinde levhaya gümlemeye başladı. Bu, 15-16 Haziran işçi eyleminde vukubulan tek tahrip olayı oldu. Fabrikanın bir ortağı, başbakan Süleyman Demirel'in kardeşi Şevket Demirel'di. Fabrikaya yüzlerce eli sopalı militan güç yerleştirilmiş, işçilerin dışarı çıkması önlenmişti. Bu bilgi eylemci işçi seline ulaştı, fabrikaya hücum başladı. Şevket Demirel'in sopalı militanlarına yağlı dayak ziyafeti çekildikten sonra, az önce verdiğim tablo ışığında fabrikanın tahribi gerçekleşti. bu tahribe işveren tarafının salakça tutumu neden oldu. Bazı küçük işyerlerinde işçiler geri bilinçli olup eyleme katılmak istememiş, korku belası bizzat işverenler işçileri zorla dışarı çıkarıp fabrikaların kapısını kilitlemişti. Böyle bir günde yiğitlik para eder mi hiç? Çığ gibi kabaran işçi seli, önüne çıkan engeli tepeler geçer.

Yürüyüş akşama dek sürdü, fakat Kadıköy merkezine ulaşmak mümkün olmadı. Ertesi gün için daha görkemli bir yürüyüşle Kadıköy'e varmak, oradan da gemilerle karşıya geçip Taksim'de öbür işçi kollarıyla birleşmek ve topluca Vilayet konağına yürümek kararı alındı, işçiler dağıldı. 15 Haziran günü İstanbul'da Kadıköy yakası, Topkapı arkası, Alibeyköy bölgesi ve Levent tarafı olmak üzere işçiler dört koldan yürüdüler. Ayrıca İzmit'te de işçiler İstanbul yönüne doğru yürümüşlerdi. Yürüyüşün ilk günü devlet güçleriyle işçiler arasında br çatışma olmadı. İstanbul'un öbür üç kolu da Kaıköy'ün benzeri bir yürüyüş gerçekleştirmiş, lakin Taksim'e varıp buluşmayı ertesi güne erteleyerek yarıda kesmişti. İlk gün her dört koldan yürüyüş görkemli olmuş, eyleme Türk-İş'e bağlı onbinlerce işçi ka-

tılmıştı. Hükümet protesto yürüyüşü İstanbul'da tüm işçi sınıfını kucaklayıcı boyuta erişmişti. İlk gün eyleme onbinlerce kadın işçi katılmıştı.

16 Haziran günü işçi eylemi gerçekten çok daha görkemli oldu. İkinci günü yürüyüş erken başladı. Hedef Taksim'de buluşmaktı. 15 Haziran gecesi sabaha kadar Türk Solu bürosunda afiş basıp sokakları afişledik. Ankara'dan epeyce arkadaş eyleme katılmaya gelmiş, büro imanına kadar insanla dolmuştu. Hangi kola katılacağımız talimatını bekler haldeyken, Topkapı işçi kolunun Çemberlitaş'taki mekanımız büroya ulaştığını gördük. Talimatı beklemeye zaman kalmadı, kendimizi işçi selinin içinde bulduk. Yürüyüş kolu gürleyen bir ırmağa dönüşmüştü. Cağaloğlu yoluna sapıldı. Vilayete saldırı olur gerekçesiyle askeri tanklar yürüyüşün önünü kesti. Kadın işçiler öne fırladı, tankların namlusunun üstüne yürüdü. Askerler şaşkındı. Kadınların hem atak harekei, hem de askerleri etkileyen konuşmaları subayların saldırı emrini boşa çıkardı. Kadınların korkusuz tutumu en korkak kişileri cesaretlendiren bir psikolojik doping oldu. İşçi seli tankları ve birkaç sıradan oluşma asker barikatlarını aşarak, vilayetin yanından Eminönü'ne doğru aktı. Galata Köprüsü'ne varıldığında köprünün açılmış olduğu görüldü. Karaköy'e geçmek mümkün olmadı. Yürüyüş kolu Unkapanı Köprüsü'ne yöneldi. Ya Unkapanı Köprüsü açılmıştı ya da barikat güçlüydü. Unkapanı yoluyla Fatih'e yönelindi, Edirnekapı'da yapılan kısa bir konuşmayla ertesi gün Taksim'de buluşma kararı alındı, yürüyüş dağıldı. Akşama doğru radyo, İstanbul ve İzmit'te sıkıyönetimin ilan edildiğini duyurdu.

Alibeyköy ve Levent kollarının Taksim'e intikali aynen Topkapı kolu gibi önlenmişti. İşçilerle devlet güçleri arasında kısmi çatışma olmuş, lakin ölüm olayı yaşanmamıştı. En kanlı çatışma Kadıköy yakasında meydana geldi. İşçi kitlesiyle toplum polisi arasındaki kavgada toplum polisi silah kullanarak işçileri taramış, iki işçi bir polis ölmüş, bir çok kişi yaralanmıştı. Kadıköy'de işçilerle askerler arasında da çalışma olmuştu. Aynı şekilde 16 Haziran günü İzmit işçi koluna karşı da sert önlemler tatbik edilmiş, İstanbul'a yürümeleri engellenmişti. 16 Haziran gecesi sokağa çıkma yasağı kondu, DİSK önderleri gözaltına alındı. Alelacele sıkıyönetim mahkemesi oluşturuldu, tutuklananlar yargılandı. Üç ay sonra sıkıyönetim kaldırıldı, o zamanki prosüdür gereğince dava sivil mahkemelere devredildi, yargılama sonuçları hafif cezalarla noktalandı. Ama bu arada Demirel hükümeti tasarıyı geri çekti, DİSK'e yönelen tehlike böylelikle sa-

vuşmuş oldu. 15-16 Haziran işçi eyleminden paniğe kapılan İstanbullu da kapağı Avrupa'ya atma çabasına girdiğini burda belirtmeliyim. Sıkıyönetim imdatlarına çabuk yetişti, Adalar'dan eski mekanlarına huzur içinde yeniden avdet ettiler.

Sol felsefeyi benimsemiş örgüt, çevre, eğilim ve kişiler 15-16 Haziran İşçi Hareketi'ne omuz vermiştir. Hareket, o güne dek gelmiş geçmiş işçi sınıfı mücadelesinin en görkemli eylemi olmuştur. Hareket, DİSK'e yönelen tehlikeye duyulan tepki şeklinde doğup hükümete yönelmiş, eylem sürecinde devletin silahlı güçleriyle karşı karşıya gelip onlarla kısmi çatışmaya girmiş, sistemin emekçiler aleyhindeki işleyiş ve tutumunu kısmen işçilerin bilincine yansıtmış, bu unsurlar ölçeğinde belirli bir siyasal içeriğe bürünmüştür. Hareket kısa sürdüğü için siyasal algılama cuzi olmuştur. Siyasal bilinç kazanımından çok, ortak eylemle işçi sınıfı kendi görkemli gücünü farketmiştir.

5. sol yelpazedeki tartışmalara sertlik eğiliminin bulaşması

Türkiye İşçi Partisi'nin sol yelpazeye egemen olduğu dönemdeki siyasal tartışmalarda sertlik eğilimi gözlenmiyordu. Bunun temel nedeni, tartışmaların tek bir siyasal görüş doğrultusunda olmasıydı. Buna ilave edilecek bir iki neden daha sıralanabilir: TİP'in mücadelesi barışçıl araçlarla verilmekteydi. Düzene karşı mücadelede barışçıl yöntemleri kullanan bir siyasal teşkilatı, kendi içine dönük siyasal tartışmalarda da yumuşak yöntemleri tercih etmesi anlaşılır şeydir. Bir neden bu sayılabilir. Diğer neden, TİP'in üst kadrolarının güçlü bir entellektüel kültüre sahip olması, bu durumun teşkilat içindeki düşünsel tartışmaları pozitif yönden etkilemesiydi. Değindiğim bu entellektüel kültür, sol ve burjuva kültürü olmak üzere iki kökene dayanırdı, kişiye, düşünsel tartışmalarda olgun tutum takınma tavrında ifadesini bulan tartışma kültürüne sahip olma olanağı sunardı. Daha başka nedenler sıralamak mümkün. TİP'in karakteri açısından ilave olarak sunduğum iki neden sanırım ayırıcı özelliğe sahiptir ve de konu için yeterlidir.

Milli demokratik devrim tezinin ortaya çıkmasıyla birlikte sol yelpazede TİP'e karşı sol radikal bir muhalefet uç vermeye başladı. Yaklaşık bir yıl gibi kısa bir zaman içinde soldaki daha atak unsurları TİP'ten koparmayı başaran bu muhalefet, sol yelpazede radikal bir alternatif olma durumuna geldi. Eski kadrolardan Mihri Belli bir dönem

bu radikal muhalefete öncülük etti, lakin sonunda radikalizm onu da solladı. Böylece sol radikalizmin öncülüğünü, '60 sonrası genç devrimci kuşak içinden sivrilen önderler üstlendi. TKP mirasından kopuk olan, TİP mirasını ise işe yaramaz görüp reddeden bu muhalefet, önder kadrosu ve tabanıyla devrimci romantizmi yaşıyordu. Devrimin kararlısını ufukta görüyordu, birkaç şiddet eylemiyle gerici devletin kofluğunu kitlelerin gözü önünde sergileyip onları peşine takacağını düşünüyordu.

Bugüne dek, düzene karşı devrim alternatifiyle yola çıkan tüm sol örgütler, geçmişteki radikalizmi irdelerken deneyimsizlik yönünden bir iki kusuruna dokunmuş, ardından olumlu yönünü abartma yarışına girmiştir. Her ileriye hamlenin bir olumlu yanı vardır. En başta düzene karşı ataktır, mücadelede cesur, gözü kara, korkusuzdur, ölüme yiğitçe gitmektedir, tüm bu özverileri devrim için yapmaktadır. Buna kimsenin itirazı olmamalı, zira bilinen bir gerçektir. Ama son yıllarda bu erdemlere tapınma anlayışı gelişti, bu erdemlerin arka planındaki boyutta, dil ucuyla dokunulan deneyimsizlik kusurunu aşan teorik ve pratik hatalara dokunmak neredeyse suç olmaya başladı. Gerekçe şu: Dünya devrimi büyük bir darbe yemiştir. Böylesine kritik bir anda dikkatleri dünya ve ülke devrimci güçlerin hataları üzerinde yoğunlaştırmak, devrime karşı ikinci bir cephe açmakla eşanlamlıdır. Bu korkulukla, kafasındaki duvarları yıkıp soruna eleştirel yaklaşan insanlar ürkütülmeye çalışılmaktadır. Peki, bu hataların köklü eleştirisi ne zaman yapılacaktır? Rakamları belirsiz fi tarihinde mi yoksa!? Koca bir sistem yıkılıp gitti. Bu yıkılışa neden olan bir yığın etken, hata var orta yerde. Bunların mühasebesi daha ne kadar ertelenecek?! Oysa köklü irdeleme için bugünden daha uygun gün, bu dönemden daha uygun dönem olamaz. Erteleme, yıkımı sadece derinleştirir, başka bir fonksiyon oynamaz.

Dönelim konuya. '60'larda gürbüzleşen sol muhalefet kesimindeki düşünsel tartışmalara sertlik eğilimini, billurlaşan sol radikalizm bulaştırmıştır. Sertlik eğilimi zaten sol radikalizmin yapısında mevcuttur. Düzene karşı mücadelede şiddet unsurunu ele almıştır. Yani sertlik unsurunun esas alındığı bir sosyal pratik içinde bulunmaktadır. dolayısıyla bu pratik tarafından biçimlenmektedir. Şiddet unsuru bilinçli olarak ele alınmaz, yalnızca belli koşullarda düşmana karşı mücadelede başvurulan araçlardan biri (başka araçlar da var) olduğu gerçeği gözden kaçırılır, şiddet aracı her derdin devası görülür, adeta ona tapınma anlayışıyla baştacı edilmemeli. Çünkü tapınmanın ol-

duğu yere dokunulmazlık girer, dolayısıyla eleştirme, irdeleme mekanizması saf dışı edilmiş olur. Böyle bir boyutta ise bilimsel mantık yerine mürit mantığı işler.

Geçmişteki pratiğe bakalım: MDD tezi etrafında sol atak unsurlar belli bir güç haline geldikten sonra, tartışmalarda TİP sözcülerini susturmak, yuhalamak, bu da yetmezse pataklamak, FKF içindeki TİP taraftarlarını aynı yöntemle ekarte etmek, Çankaya TİP kongresinde olduğu gibi TİP'lilere sopa çekmek, yıllarını mücadeleye vermiş Behice Boran gibi saygın ve de yaşlı bir bayanın kabasını sopa darbeleriyle mosmor etmek gibi yöntemleri sol arenaya sokmuşlardır. Tabiri caizse bu yöntemle TİP'in defteri dürülmüş ve fakat MDD tezi saflarında bir süre sonra çatlama başgösterince, bu kez MDD kanatları bu yöntemi birbirine karşı kullanır hale gelmişlerdir. "Rüzgar eken fırtına biçer" demişler. Aynın öyle oldu.

Bu durum için Çapa'dan örnek vermek istiyorum. İbrahim Kaypakkaya, Çapa'daki devrimci mücadeleye en çok teorik ve pratik katkı veren insandı, bu özelliğiyle Çapalı devrimci çevrenin tartışmasız önderiydi. Devrimci özelliği dışında İbrahim sevecen, iyi huylu, dost canlısı, kadir bilir ve hatır gönül sayar, paylaşımcı bir insandı. İbrahim bu insani yönleriyle, gericiler dışındaki Çapalı kitlenin sempatisini kazanmıştı. Hele Çapalı sosyalist çevrenin tümü, hem insani hem de devrimci özellikleri nedeniyle İbrahim'e derin sevgi ve saygı duyardı. İbrahim de bu insanlara karşı aynı duyguyla yüklüydü. Aydınlık'ın bölünmesi ve karşılıklı tezgahlanan hotzotçuluk yöntemleri, bizim Çapa'yı harabetti. Bir iki ay zarfında insani ilişki boyutunda inanılmaz ölçüde negatif bir ortam doğdu. İbrahim'in emeğiyle bilinçlenen arkadaşlardan bazıları, farklı safta yeralma kıstasından yola çıkarak İbrahim'e kin bağladı ve hatta saldırdı. Bu sertleşmelerde İbrahim'in hatası olmadı mı? Tabii ki, oldu. Sonraları yerden yere çaldığı PDA Hareketi'ne, değindiğim bu olaylar sırasında toz kondurmuyordu, Aydınlık Sosyalist dergiye olan eleştirilerini sivri ve batıcı laflarla sarmalayıp karşı tarafın öfkesini fişekliyordu. Karşı taraf ideolojik ve laf silahıyla İbrahim'le yarışamadığı için işi kaba kuvvete döktü. Zira bu alanda da onlar güçlüydü.

Aydınlık'ın bölünmesinin akabinde Teknik Üniversite'de Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulübü kongresi oldu. Okuldaki bölünmede Aydınlık Sosyalist dergisi taraftarı çoğunluktaydı. Kurucu üyelerin hepsi PDA taraftarıydı. Kongreye bizler de katıldık. Deniz Gezmiş, Cihan Alptekin, Nahit Töre ve öbür Dev-Genç İstanbul ön-

derleri, biz PDA'cı pasifistlere iyi bir ders vermesi için kendi görüşündeki Çapalıları bizlere karşı tam anlamıyla dolduruşa getirdiler. Ankaralı İbrahim, Necdet Dizman, hele o mitingten etkilenip devrimci olan Ali Uzun Azrail kesildi. İbo'ya dayak atma kararındaydılar. Fakat Salman Kaya'nın eli İbo'ya varmadı. "Yahu gülüm kışkırtıcı konuşmaktan vazgeç' deyip İbo'yu birkaç kez uyardı. Lakin öbürleri İbrahim'e saldırınca Salman araya girip saldırıyı önledi. Salman Kaya'nın vicdanı İbrahim'e el kaldırmaya isyan etti, Dev-Genç'in ileri gelenlerinin talimatını çiğnedi.

PDA'cılığı yüzünden İbrahim birkaç kez Dev-Genç'lilerden dayak yedi. Birisinde kafası bir iki yerde yarılıp kan revan içinde kaldı. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde bir seminerdeydik, konuşmacı Halil Berktay'dı. İstanbul'lu PDA'cıların çoğu oradaydı. Tabii İbrahim de. Tam seminerin ortasında Dev-Genç'in kabadayısı Nahit Töre ekibiyle çıkageldi. Konuşmacıya sataşma ve hareket başlayınca ortalık karıştı. Kabadayı takımına ilk posta koyan İbo olduğu için, dayağın fazlasını o yedi, kafası kırılıp kan içinde kaldı. Gerçekten biz İstanbul'daki PDA'cıların yüzde doksanı kavgadan çekinen kişilerdik. Yani korkaktık. Koca İstanbul'da karşı tarafın şiddetine yalnızca üç kişi kavgayla karşılık verirdi: İbrahim Kaypakkaya, Kabil Kocatürk ve Adil Ovalıoğlu. İbo'ya bir fiske değdiği zaman Kabil Kocatürk'ün canı giderdi adeta. Güçlü ve dövüşçüydü Kabil. İbrahim'e saldıranların arasına kurt gibi dalar, darmadağın ederdi. Adil de öyleydi. İnce yapılıydı, lakin cesurdu, ayrıca kavga tekniğini iyi biliyordu. Kabil ve Adil, İbo'nun koruyucuları durumuna girmişti.

İstanbul'daki devrimciler Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nu basıp müdürü dövmüşlerdi. Bu olay nedeniyle İbrahim'le birlikte epey Çapalı gözaltına alındı ve İbrahim tutuklanıp Sağmacılar Cezaevi'ne konuldu. O sırada Deniz Gezmiş de Sağmacılar da yatıyormuş. Birgün İbo'yla Deniz ideolojik tartışmaya girmiş. Deniz. İstanbul'un bir numaralı militanıydı ve lakin düşünsel boyutta İbrahim'le boy ölçüşecek düzeyde değildi. Buna bir de İbrahim'in batıcı laflarını eklersek, kendi mantığı açısından Deniz için tek bir alternatif kalırdı: İbo'yu dövmek. O da onu yapmış, bir hamleyle İbo'ya bir iki yumruk yapıştırmış, fakat cezaevindeki devrimci tutuklular çabucak araya girip, İbo'yu fazla dayak yemekten kurtarmışlar. Deniz'in asıldığı gün İbrahim'le Kürecik'teydik ve de çok üzgündük. Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan Ankara öğrencisiydi. Lakin Deniz İstanbul öğrencisiydi. iki metreye yakın o karayağız endamını çok temaşa etmiştik. O gün sık

sık Deniz'i konuştuk. İbrahim Sağmacılar olayını anımsadı, "keşke o olaya sebebiyet vermeseydim" deyip üzüntüsünü dile getirdi. İkisi tarafından çoktan unutulmuş olan o küçük kırgınlık, Deniz'in ölüm gününde İbo'ya çok koymuştu.

Bütün bunları niye anlatıyorum? '68 kuşağına, hele de devrim uğruna can veren önderlerine sevgimizi sürdürelim, çünkü buna layıktır. Fakat bu kuşağı, bugün hayatta olmayan, ama ilerici insanların yüreğinden ılık bir sevgi misali çıkmayan önderlerini hatalardan süzülmüş bir varlık olarak görmeyelim. Derinleşerek günümüze ulaşan sol içi hastalıklardan bazılarının tohumu o zaman atıldı. Örneğin, günümüzde kronikleşip can alma noktasına varan, örgüt içi ve örgütlerarası çelişkilerde kullanılan şiddet yönteminin kökleri ta o günlere dek uzanmaktadır.

6. hikmet kıvılcımlı'nın sol yelpazedeki yeri

Doktor Hikmet Kıvılcımlı, sol yelpazede, kendine özgü özellikler taşıyan ayırıcı bir konuma sahiptir. Hikmet Kıvılcımlı'nın eserlerini okuyup irdelemiş, nisbeten oluşmuş bir bilgi sonucu kendisi hakkında bir tespit yapmış değilim. Kıvılcımlı ile ilgili bilgim, öteden beri süregelmiş tartışmalarda onun hakkında birşeyler duymam, bir iki küçük broşürünü ve 1970'te Prolcter Devrimci Aydınlık'ta yayınlanmış bir iki yazısını okumam, sanırım yine 1970'te Kumkapı'da üç kez ardarda verdiği teorik seminerini dinlememden ibarettir. Devrimci mücadeleye uzunca bir ömür hibe eden bu saygın kişiye değinmeden geçmeye gönlüm elvermedi. Bu alt başlık altındaki anlatımım, onun sol yelpazedeki konumuna, az önce verdiğim çok sınırlı bilgimle teğet şeklinde bir değinmeden ibaret olacaktır.

Hikmet Kıvılcımlı'yı değişik zamanlarda üç kez görme olanağım oldu. Kendisini ilk kez 1969'da Adliye Sarayı yakınındak FKF binasında gördüm. Kıvılcımlı, TİP dışındaki bazı ilericilerle birlikte "İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği"ni örgütlemişti. Bu derneğin birkaç yöneticisiyle toplantı yapmak için FKF binasına gelmişti. Ki, bu toplantının olduğu günlerde TİP taraftarları FKF'den atılmış, milli demokratik devrim tezi önderlerinden bazıları Doktor'la küçücük dirsek temaslarına girmişti. Kıvılcımlı'yı çok merak ediyordum. FKF'ye gelişini fırsat bilerek toplantısını bir süre izledim. O andaki özlemim, Doktor'un mümkün mertebe uzun konuşması, bu seyir içinde sesini, anlatım üslubunu, konunun içsel boyutuna yaklaşım tarzını göz-

lemekti. Lakin toplantının bir ferdi oldukça gevezeydi. Makina gibi çenesini işletti. Doktor'un konuşmasını kısıtladı. Gevezenin öz konuşması için Doktor bir iki kez nazik uyarı yaptıysa da para etmedi.

Doktoru ikinci görüşüm kendi evinde olmuştu. Tarih, muhtemelen 1969 bahar sonuydu. Proleter Devrimci Aydınlık Hareketi'nin bir sempatizanı olarak çalışıyordum. Bir numaralı önderimiz Doğu Perinçek bu dönemde Hikmet Kıvılcımlı ile zaman zaman görüşüyordu. Dolayısıyla Kıvılcımlı'yla ilişkimiz iyiydi. Türk Solu bürosunda ve açtığımız standlarda onun kitaplarını da satıyorduk. Garbis Altınoğlu, ben ve daha bir iki arkadaş büroya kitap getirmek için Hikmet Kıvılcımlı'nın evine gittik. Ev Kadıköy yakasında ve galiba Küçükyalı semtindeydi. Doktor bizi nazikçe karşıladı ve şeker ikram etti. Yaş olarak tahminen 70'in üstündeydi. İnce yapılı ve uzun boyluydu. o yaşa rağmen kambur değildi ve de çevikti. Bu kısacık yakınlaşmada, mütevazı bir insan olduğu izlenimi bende doğdu. Onu daha yakından tanıyanlardan, alıngan bir ruhsal yapıya sahip olup tez kırıldığını sanki duymuşum gibisine bir anımsamam var.

Hikmet Kıvılcımlı'yı üçüncü kez görüşüm, vermiş olduğu teorik seminere bir dinleyici olarak katılmamla gerçekleşti. Bu seminer, İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği'nin Kumkapı semtindeki binasında ardardına üç kez yapılmış, her seferinde saatlerce sürmüş, oldukça verimli bir atmosferde geçmişti. Doktor'u saatlerce can kulağıyla dinlemiş, semineri ilgiyle izlemiştim. Seminer sayesinde Doktor'un düşün dünyasının anatomisini kaba hatlarıyla bir nebzecik tanıma şansına ermiştim. Kıvılcımlı'nın anlatımı bana akıcı gelmişti. Bir özelliği çok ilgimi çekmişti. Günlük gazetelerden bir paragraflık bir politik haber alır yorumlardı, burjuva dünyasının o andaki hareket seyrinin tüm unsurlarını, bu birkaç satırlık haberin açık, gizli, imalı anlamlarından üreterek, anlaşılır bir tablo şeklinde dinleyicinin algı yetisine sunardı. Kısacası, birkaç satırlık haberle egemen sınıf leb demeden, yılların deneyiminden geçmiş Doktor leblebi diye anlıyordu. O günkü geri düzeyimle Doktor'un bu derin öngörülüğünü farkedip kendisine hayran oldum.

Bir iddiam yok ama, bu kısacık pratikle Doktor'un yazı diliyle konuşma dili arasında bir terminoloji farkı olduğu ayrımına vardım. Yazı dilindeki iğneleyici üslup ve Doktor'a özgü sivri terimler, seminerdeki konuşmalarda kulağımıza pek çarpmadı. Ama iğneleyici unsur dışında Doktor'un yazı dilinde tekrarlanan bazı anakavramlar seminerdeki konuşmaya konuk oldu. Örneğin, marksist terminolojide geçen ilkel komünal, köleci, feodal kapitalist, sosyalist toplum türü

ana kavramları anımsadığım kadarıyla gerek okuduğum yazılarında gerekse seminer konuşmasında Doktor şöyle ifade ediyordu: Vahşet dönemi, antika dönemi, tefeci ve bezirgan dönemi, uygarlık dönemi, sınıfsız toplum dönemi. Hikmet Kıvılcımlı'nın kendine özgü bir marksist terminolojisi ve de üslubu vardır. Seminer'de ve okuduğum kısacık yazılarında şu izlenimi edindim. Doktor, işçi sınıfı düşünürü olarak Marks ve Engels'i ekseriya kılavuz alırdı, seyrek şekilde Lenin'e değinirdi, Stalin ile Mao'nun ise semtine yaklaşmazdı. Tabii bu bir izlenimdir, yanılma payı gözden ırak tutulmamalıdır.

Hikmet Kıvılcımlı'nın terminolojisi gibi konumu da ayırıcı bir özellik taşır. Başlarda TKP üyesi olup olmadığını bilmiyorum. Sanırım kurulan cumhuriyet rejiminin hemen akabinde Şefik Hüsnü'yle yolları ayrılmıştır. İkinci Dünya Savaşı bitiminin ardından gelen kısa süreli ve de dar boyutlu serbestlik döneminde yine TKP'nın dışında kalıp kendi başına hareket etmiştir. Bu bağlamda, uluslararası işçi sınıfı hareketinin merkezi durumundaki Komintern'le yıldızı fazla barışmamıştır denebilir. '60 sonrasında ortaya çıkan TİP ve sonradan doğan MDD hareketlerine karşı mesafeli durmuş, kendine özgü hattındaki yürüyüşüne devam etmiştir. TKP ile bir organik bağı olmadığı için, Kıvılcımlı'nın soruşturmadan geçiş ve cezaevlerinde yatış dönemleri TKP'ninkiyle çakışmayıp ayrı tarihlere tekabül etmiştir.

'60 sonrası şekillenmede Hikmet Kıvılcımlı'nın teorik ve pratik öncülüğünde dar boyutlu bir siyasal hareket oluşmuş, legal ve illegal alanda değişik isimlere bürünerek günümüze dek ulaşmıştır. Yayın hayatına giriş tarihini anımsamıyorum, ama 12 Mart Darbesi öncesi aylarda haftalık sosyalist dergisi belli bir popülerlik kazanmıştı. Sanırım bu, Doktor'un çıkardığı son yayın organı oldu. 12 Mart Cuntası'nın başında Hikmet Kıvılcımlı önce Kıbrıs Rum kesimine, ardından Yugoslavya'ya sığındı. Burada geçirdiği hastalıkla yaşama veda etti. Doktor öldüğünde sanırım 80 yaş civarındaydı. Kurtuluş Savaşı sırasında genç bir tıbbiyeli olarak toplumsal mücadelenin içine atılmıştı. Yaklaşık bir hesapla bu değerli insanın 60 küsurat yılı işçi sınıfının dünya görüşü doğrultusunda içeri ve dışarı mekanıyla teori ve pratik boyutuyla toplumsal mücadeleye hasredilmiştir.

7. dev-genç bünyesinden doğan radikal siyasal hareketler: tlkp-c ve thko

'60 sonrası devrimci kuşağın sınırlı sayıdaki bazı unsurlarının TİP etkeni dışında sol düşünceye ulaşması olasılık dahilindedir. Ama bu

kuşağın ekseriyeti TİP'in etkileşim gücüyle sol düşün alemine adım atmıştır. '60 sonrası devrimci kuşağın önemli bir bölümünü üniversite gençliği oluşturuyordu.

Yaş ve psikolojik etken bakımından geçirdiği dönem icabı genç kuşak ataktır, daha yoğun devinim ve arayış içindedir, statikoyu çabuk aşma, yeniye hızla adapte olma özelliğine sahiptir, dolayısıyla orta ve yaşlı kuşağa göre daha hızlı bir değişim ve başkalaşım süreci yaşamaktadır. İleriye yönelik devinim açısından bu bir avantajdır. Fakat sağlıklı bir ilerleyiş için bu avantajın bazı payandalarla desteklenmesi gerekir. Bunlar deneyimdir, düşünsel boyutta sorunları derinlemesine irdelemedir, zarar getirici sabırsızlığı gemlemedir, adımları hesaplı atmadır, elde edilen başarıların sarhoşluğuna kendini kaptırmama olgunluğudur, şu anda dile getiremediğim daha epeyce normdur. Gençlik tek başına kendi düşün gücüyle bu normların en azından epeysinin gereğini yerine getiremez.

Gençlik kesimi içinde üniversite gençliğinin ise daha ayırıcı bir konumu vardır. Az önce değindiğim gibi yaş ve psikolojik etken açısından ataktır, hareketsizliğe tahammülsüzdür. Eğitim öğretim süreci içinde olması dolayısıyla entellektüel üretim içindedir. Buradan hareketle ilerici üniversite gençliği düşün ve eylem boyutunda hızlı bir devinim içindedir denebilir. İlerici bir siyasal hareket, yasal mevzilere zarar gelir endişesiyle ilerici gençliğin bu devinimden korkuya kapılır, onu hep gemlemeye kalkışırsa, yaşadığı doyumsuzluk krizi nedeniyle ilerici gençlik bu hareketten kopar. Burada çok nazik bir yaklaşım sözkonusudur. Bazı yasal olanaklara belli bir zarar verme pahasına dahi olsa gençliğin bu gereksinimi karşılanmalıdır. Bu gereksinim ekmek, su, aşk, eğlenme paralelinde bir doyumsal kanaldır. Bu kanal tıkatılırsa huzursuzluk başlar, isyan bayrağı göndere çekilir, duyulan tepkilerle pratik devinimde ivme yükselir, düşünsel unsurla eylem unsuru arasında bir dengesizlik ortaya çıkar, düşün unsurunun yol göstericilik yetisi kabaran eyleme yetmez hale gelir. Kısacası ilerici gençliğin hem bu devinimci gereksinimi karşılanmalı, hem de bununla içiçelik vaziyette yapısı gereği onun hafifsediği mücadele unsurları kavratılmalı, deneyimsizliğinden dolayı atladığı normların önemi bilincine yerleştirilmeli. Burada siyasal öncü bir psikolog rolü üstlenmeli, öncülük rolünü bu tür kıvraklıklarla besleyip bir bütün olarak sürecin devinimine kumanda edebilmelidir.

İşte Türkiye İşçi Partisi bu gereği yerine getirmedi. İlerici üniversite gençliğinin devinimci gereksinimi için bazı sıkıntıları göze

alamadı. Sonunda koskoca bir kitleyi kaybetti. TİP'in bu köstekleme tavrına içerlenen ilerici gençlik, kendi devinimci yönüne seslenmeyi ön planda tutan sol radikalizmin etkisine girdi. Devinimci ivme yükselmişti, tabii ki devrimci hareketin ileriye hamlesinin somut ifadesiydi, akış halindeki devrimci süreç için önemli bir avantajdı. Lakin yeterli olgunluk payandalarından yoksundu. TKP'nin deneyimi yoktu, TİP'in deneyimi ise az önce belirtmeye çalıştığım gelişme yüzünden reddedilmişti. TİP'e karşı ilerici üniversite gençliğinin devinimci tepkisini fişekleyen MDD tezi birinci önderi Mihri Belli, ki, bana göre ikinci önderi Doğu Perinçek, kanımca o anda esas olarak TİP'in ekarte edilmesine kafa yordular. Ekartenin ardından neler gelir, fazla hesaplamadılar. Nitekim bu radikalizm önce Doğu Perinçek'i, arkasından Mihri Belli'yi sollayarak yoluna devam etti.

Şu da bir gerçek: MDD teziyle birlikte teorik boyutta bir açılım oldu. Türkiye devriminin sorunlarını tartışma çerçevesinde, teorik ve pratik boyutuyla çeşitli ülkelerin devrimci süreçlerinden örnekler sunuldu. Türkiye'nin sosyo-ekonomik koşullarıyla bu ülkelerinki karşılaştırıldı, buradan hareketle Türkiye devriminin stratejisi için bir hat çizilmeye çalışıldı. Üç değişik model, stratejik hat tartışmasının ana konuları oldu. Sovyet devrimi modeli, Asya devrimleri modeli, Latin Amerika devrimleri modeli. İlk aşamanın milli demokratik devrim olması dolayısıyla Asya ve Latin Amerika modelleri tercih edilir oldu.

Aydınlık dergisinin bölünüşünden sonra model tercihi daha da netleşti. Proleter Devrimci Aydınlık dergisi Çin çizgisini benimseyip Asya modelinde karar kıldı. Aydınlık Sosyalist Dergisi çevresinde ise Mihri Belli'den kopuşun akabinde Latin Amerika modelinde tercih kılındı. THKP-C böyle bir süreç izledi. THKO ise daha yüzeysel bir teorik tartışma yaşayarak, daha kestirmeden Latin Amerika modelini benimsemiş oldu.

Sürecin düşün boyutundaki gelişimi, çok kısa bir özetle yukarda belirttiğim biçmde oldu. Sürecin bir de eylem boyutu vardır. Bir paragrafla ona da değinmeye çalışayım. Eylem boyutu ilk kez, TİP'in kuruluşunun akabinden gelen, teşkilatı örgütlere ve seçim kampanyalarını düzenleme türü siyasal içerikli aktivitelerle renklendi. Ardından, 12 Mart cuntasına dek uzanan bir aksiyon zincirini içerdi. Bu pratik devinim anaforunda işçi sınıfının grev hareketi önemli bir yer tutar. 15-16 Haziran direnişi ise işçi sınıfının ekonomik-demokratik hareketinin en üst noktasını oluşturdu. Üniversite gençliğinin '68 ha-

reketi ve bunu takibeden anti-Amerikancı protestolar, eylem boyutunun gençliğe ilişkin unsurudur. Köylülerin haşhaş yasağı, düşük taban fiyatı ve toprak işgaline yönelik eylemleri, toplumun öbür kesimlerinin hak arama girişimleri eylem boyutuna doygunluk katan öbür unsurlardır. Burada şunu görüyoruz: 12 Mart'a dek uzanan süreçte, toplum, en görkemli, en yoğun kitle hareketine, bu son 10 yıllık zaman diliminde tanık olmuştur. Görülmekte ki, bu son 10 yıllık zaman diliminde, düzen karşıtı muhalefet bağlamında, yoğun bir düşünsel sürece yoğun bir eylem süreci eşlik etmiştir. '71'in başlarında THKP-C ve THKO olarak doğan radikalizme taban oluşturan unsurlardan biri de bu yoğun pratik süreçtir.

Sol radikalizme ilişkin özet girişi düşün ve eylem boyutuyla son kez şöyle özetleyebilirim: TİP'in salt yasal çerçevedeki sol içerikli faaliyeti, devinime eğilimli ilerici üniversite gençliğini kendisinden uzaklaştırmıştır. MDD teziyle hem ilerici gençliğin devinimci yanına seslenilmiş, hem de gündeme getirilen tartışmalarla düşün boyutu uluslararası teorik ve pratik etkileşime yaydırılmıştır. Bunun sonucunda devrimin içeriği ve stratejisi konusunda model esinlenmeleri gündeme gelmiştir. Yoğun düşün sürecine, kitle hareketine dayalı yoğun eylem süreci eşlik etmiş, devrim hareketinin yaklaştığı sanısı uyanmıştır. Ve tüm bu unsurların ortak etkileşimiyle sol radikalizm doğmuştur.

İki hareketin (THKP-C, THKO) benzerlikleri vardır. Ama farklılıkları da vardır. Benzerlik şöyle sıralanabilir: Her ikisi sol bir eylem çizgisi benimsemiştir, Latin Amerika modelinden esinlenmiştir, eylem çizgisinin merkezine silahlı propagandayı koymuştur. Farklılıkları ise şöyle: THKP-C, THKO'ya göre çok daha yetkin bir teorik hatta sahiptir. THKO kır, THKP-C ise şehir gerillasını esas almıştır. THKO'ya göre THKP-C daha kapsamlı bir örgütsel yapıya bürünmüştür, özellikle ordu içindeki örgütlenişi dikkate değer boyuttadır.

Legal dönemde Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının İstanbul'da örgütlediği Devrimci Öğrenci Birliği (DÖB)'ün karakteristik çizgilerini THKO'da gözlemek mümkün. Tabii ki DÖB teoriyle uğraşırdı. Ama eylemci yanı ön plandaydı. DÖB elemanlarının parkasının altında her zaman sopa hazırdı. Genellikle Beyoğlu'ndaki sosyal-demokrat eğilimli Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı'nda sabahlardı militan çekirdek, eylem için tetikte olurdu. Herhangi bir yerde DÖB'lülerin de katıldığı önemli bir teorik tartışma olurdu ve bu sırada dışarda önem ba-

kımından tartışmanın hayli gerisinde bir eylem patlak verirdi, DÖB'lüler topluca toplantıyı bırakıp eyleme koşardı. DÖB. pratiği teorinin önünde tutardı. Parolası şuydu: Önce eylem sonra laf. THKO, DÖB'ün bu yapısından epey etkilendi, zira DÖB'ün çoğunluğu THKO'ya katıldı. THKO eyleme başladığında Türkiye devrimine ilişkin yazılı hale gelmiş bir görüşü yoktu. Sonradan Hüseyin İnan cezaevinde "Türkiye Devrimi'nin Yolu" adında bir broşür kaleme aldı. THKO'nun görüşlerini içeren biricik yazılı belge bu broşür oldu. MDD tezi boyutundaki teorik tartışmalara THKO'nun önder kadrosunun katkısı az olmuştur. Buradan hareketle THKO'nun teoriye gereği gibi kafa yormadığını, daha çok eylemin çekiciliğine kapıldığını söyleyebiliriz.

Teori boyutunda THKP-C'nin doğuşu farklı olmuştur. THKP-C'nin hem teorik hem pratik önderi Mahir Çayan, MDD tezinin doğuşuyla birlikte düşün süreci içinde önemli rol oynamış birkaç kişiden biridir. THKP-C'nin beyin kadrosundan öbür elemanlar da düşün süreci üzerinde şu veya bu ölçüde üretkenlik rolü oynamışlardır. THKP-C eyleme girdiğinde "Kesintisiz Devrim Teorisi I" adlı metni Mahir Çayan Kaleme almıştı. Mahir teorik yoğunlaşmasını içerde sürdürmüş, firar ettikten sonra "Kesintisiz Devrim Teorisi II" ve "Kesintisiz Devrim Teorisi III"ü kaleme almıştır. Bu teorik metinlerde. Mahir entegrasyon olgusuna değinmiş, emperyalist sistemin bu olguyla krizine kısmi hafifleme sağladığı noktasına parmak basmış, bu bilimsel yaklaşımıyla, sabah akşam emperyalizmin çöküşünü haykıran Mao Zedung ve Enver Hoca'dan daha derin bir öngörüye sahip olduğunu göstermiştir. Hayat bu konuda Mao Zedung Enver Hoca'yı değil, Mahir Çayan'ı haklı çıkarmıştır. Buradan hareketle THKP-C'nin o günün koşulları içinde epeyce yetkin bir teorik çizgi ve örgütsel yapıya sahip olduğunu, ancak bu yapıyı sollayan bir eylem çizgisi izlediği için sistemle kapışmasında ağır yenilgi aldığını ya da çok kısa bir zaman dilimi içinde yenilgiye düştüğünü söyleyebiliriz.

8. 12 mart muhtırası ve muhtıraya yönelik değerlendirmeler

Cunta geliyor gelecek derken ilk sinyal 9 Mart 1971'de cılız bir tarzda verildi. General kıdeminden aşağı bazı kemalist (ki, bunlara solcu denirdi) cuntacı subaylar apar topar erken emekliye sevkedildi. Daha doğrusu ordudan kovuldu. Bu kovulanlar sözde "aşırı" ve "tehlikeli"

solculardı. 12 Mart Cuntası döneminde gemi batırma, uçak kaçırma, orda burda bomba patlatma eylemleri çerçevesinde uyduruk örgüt davaları açıldı, 9 Martta emekli olan bazı subaylar bu davalara bulaştırıldı. Ayrıca 27 Mayıs darbecilerinden Cemal Madanoğlu'nun baş sanık olarak yer aldığı ve tüm kemalist cuntacıların yargılandığı, hatta İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu, Uğur Mumcu, Ali Sirmen gibi sivil aydınların dahil edildği "Madanoğlu Davası" açıldı. Kısacası 12 Mart Cuntası, ekarte ettiği "sol" cuntacılarla mahkeme salonlarında da yeniden hesaplaştı.

9 Marttan üç gün sonra, yani 12 Mart'ta askeri muhtıra Demirel hükümetine verildi. Cuntacılar muhtıranın içine "Atatürk inkılapları", "reformlar" gibi ilericilik intibasını verebilen sözcükleri serpiştirmeye özen göstermişlerdi. Bu işlerine çok iyi yaradı, zira düzeni bir devrim hareketiyle yıkmayı savunan sol fraksiyonlar da, sıkıyönetimin ilan edildiği 12 Nisan'a dek bir ay boyunca bu cilalı sözler üzerinde yorum yaptılar, "27 Mayıs cuntası gibi olabilir" ihtimaline kapı araladılar.

Muhtıranın altında dört komutanın imzası vardı: Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur. Cuntacıların hepsi kemalistti. Kemalizm, cumhuriyet döneminde burjuva ideolojisini ifade eden bir kavramdır. Türk milliyetçiliğinin esas alındığı, biçimsellik boyutunda uluslararası burjuvaziden bazı esinlenmelerin olduğu ve devlet ideolojisiyle sarmalanıp resmileştirildiği bir ideolojik kalıptır. Muhtıracı komutanların hepsi bu kalıbın içindeydi. Ama bu, her konuda hem fikirdirler anlamına gelmezdi. Memduh Tağmaç, Celal Eyiceoğlu kemalizmin yorumunu merkez sağa hatta onun ötesine yayarken; Faruk Gürler, Muhsin Batur yorumu merkez sola doğru çekiyordu. Süreç içinde Tağmaç kanadı ağır bastı, askeri rejimin uygulamaları merkez sağ (muhafazakar) boyutunu aşarak, sağ uçta faşizan biçimlere büründü.

Türkiye'de son iki askeri rejimi gündeme getiren esas neden, sol söylemden esinlenen halk muhalefetidir. Kurulu rejim olağan biçimleriyle bu muhalefeti savuşturamamış, olağan dışı biçimler devreye sokulmuştur. 27 Mayıs darbesi ise, siyasal temsilciler nezdinde egemen sınıf kesimlerinin çekişme ve sürtüşmesinin olağan biçimle çözülememesi, devreye olağan dışı aracın sokuşturulması olarak nitelenebilir. Rejime askeri müdahaleler olgusu egemen sınıf açısından irdelenirse, herşeyden önce onun siyasal boyuttaki beceriksizliğini

sergilediğini, siyasal araca zırt pırt askeri aracın karıştırılarak siyasal inceliğin general sopasıyla sevimsizleştirildiğini, bunun uzun vadede egemen sınıf için ülke içinde ve uluslararası arenada sıkıntı yarattığını ortaya koymuştur. Burjuvazinin geniş bir kesimi bu beceriksizlikten mahçubiyet duymaktadır. Bilhassa burjuva siyasetçileri bu sıkıntıyı her fırsatta dile getirmektedir. Tek tek iş adamları ve işveren örgüt temsilcileri bu düşünceye iştirak etmektedir. Bazı solcu örgütlerimizin iddia ettiği gibi egemen sınıf öyle düğün bayramla askeri aracı davet etmiyor. Bunu ben değil, egemenler söylüyor. Öyle sahtekarlıktan demokrasi hayranı geçinmek için değil, bu konudaki sıkıntılarını çok net ortaya koyarak düşünce beyan ediyorlar. Yani askeri araç halk muhalefetini ezme açısından egemen sınıfa geçici rahatlama sağlasa bile, onun binbir emekle yetiştirdiği siyasal kadrolarını yaralamakta, küstürmekte, rencide etmekte, itibarını düşürmekte, siyasal boyuttaki rejim taşıyıcısı olan bu insanlara halel getirmekte, son tahlilde rejim için zararlı olmaktadır. Bunu bazı solcularımız görmeyebilir, ama egemen sınıf iyi görmektedir. Kısacası generallerin diretmesi sonucu egemen sınıfın isteksizce sarıldığı askeri araç, bir bakıma rejim için iki ucu boklu değnek gibidir. Ülkede kapitalist üretim artarak gelişmekte, burjuva yaşam tarzı daha güçlü bir tarzda her alana kendini dayatmaktadır. Tabii siyasal alana da. Gözlenmekte olan gelişme, cunta aracının siyasal alana burun sokmasının giderek güçleştiği doğrultusundadır. Bir devrim anı gündeme gelirse egemen sınıf canı gönülden cuntaya yeşil ışık yakar. Uluslararası burjuvazi de buna ses çıkarmaz. Ama halk muhalefetinde bazı kabarmalar olsa bile, ufukta bir devrim tehlikesi yoksa, işe cunta aracının sokulması egemen sınıf açısından salaklıktır, bunu artık burjuvazi de farketmiştir. Çünkü burjuva olağan siyasal tarzının gerekirliği, egemen sınıf kesimlerinin birbirine karşı mücadele noktasında kendini dayatmaktadır. Yani egemen sınıf kesimleri en başta kendi gereksinimleri için çoğulculuk denen siyasal biçimi istemektedir. Bu mücadelesini siyasal temsilcileri aracılığıyla yapmaktadır. İşte cunta bu gidişatı devre dışı bırakıp kendi ceberrut tarzını dayattığı için burjuvazinin mantığına da ters düşmektedir. Yani burjuvazi cuntaya tavır alırken en başta bu gereksinimini düşünmekte, ortada bir devrim tehlikesi olmadığı sürece de toplumu olağan biçimle yönetmeyi yeğlemektedir.

Egemen sınıf içinde askeri cuntaya, dolayısıyla faşist rejime eğilim duyan unsurlar yok mu? Var tabii. Fakat burada düz mantık dev-

reye sokulursa sapla saman birbirine karışır. Cunta rejimi halk muhalefetini toptan ezmeye yönelir, kimsenin gıcı çıkmaz, grev yasaklanır, hak adalet rafa kaldırılır, ücretler dondurulur, mırın kırın eden usturuplu bir şekilde hizaya getirilir, böylesine bir ortamda en yağlı lokmayı büyük patronlar kapar, o halde faşizan eğilimi onlar yeğler. Böyle bir tespit için net şekilde belirlenmiş bir ölçüt yoktur. Ülkenin en kalantor patronu liberal ya da muhafazakar eğilimli, yüz işçi çalıştıran küçük bir patron faşist eğilimli olabilir. Ülkemizde bunun çok somut örnekleri de var. Ben şahsen, ülkenin bir numaralı patronu Vehbi Koç'un faşizan eğilimli olduğunu sanmıyorum. Ama Vehbi Koç'un yanında nokta sayılan Murat Bayrak azılı bir faşistti. Yani büyük sermaye = faşizm denklemi kurulamaz. Neden? Çünkü normal koşullarda, yani devrim tehlikesinin olmadığı dönemlerde büyük sermayenin ekseriyeti çoğulcu burjuva siyasal biçimi tercih eder. Bu biçim altında rahat konuşur, eğilimini net şekilde dile getirir bir, bu biçim altında bir miktar ücret artışı isteyen işçiden ürkmez, zira bu talebi karşılayacak güce sahiptir iki. Buna ilaveten uluslararası deneyimi, kendi sınıfının kültürünü edinme olanağı vardır. Bu normlar, bir patronu sopaya sarılmaktan alıkoyan etkenlerdir.

Biz gelelim yine muhtıraya. Generaller, muhtırada formüle edilmiş tedbirlerin alınması için Demirel hükümetine bir aylık mühlet tanıdı. Birkaç yıldan beri alınamayan tedbirler bir ayda gereği nasıl yerine getirilirdi. Sözde densin ki, generaller cunta meraklısı değil, hükümete mühlet bile tanıdı. Çocuk kandırmaca gibi birşey. Ülkede bir sosyal çalkantı olduğu zaman generallerin suratı asılarak iki karış uzar. Aba altından sopa gösterme, tehditler savurma kabadayılığı başlar. Toplumu kışla gibi görüp, sopayla yaramazların uslanacağını, ortalığın kısa zamanda güllük gülistana döneceğini sanıyorlar. 18 ay askerlik, daha doğrusu kölelik yaptığım için asker mantığını kendi hanesinde tamdım.

12 Martçılar, asker sopasının kısa zamanda işin üstesinden geleceğini, rejime kafa tutanların kendilerinden yiyeceği darbeyle sittin sene belini doğrultamayacağını, rejimin bundan böyle ıslık çalarak yoluna devam edeceğini ve herkesin kendilerine minnettar kalacağını hesaplayarak işe soyundular. Hükümete de, "haydi bir ayda tasınızı tarağınızı toplayıp gidin. Bizden size bir kıyak, aksi halde çizmelerimiz altında ezilirsiniz" dercesine bir muhtıra sunup kısa bir mühlet tanıdı.

Durum bu kadar açıkken biz solcular ne yaptık?! Üniversite anfilerinde muhtırayı bol bol tartıştık. Gözlere kül serpici cilalı lafları

zorlama yorumlarla o yana bu yana çekiştirdik, satırlar arasında cımbızla iyi niyet sözleri yakalama avına çıktık. Durum belliydi, cuntayı inine çekilmeye zorlayacak bir kitlesellik yaratamıyorduk. Mevcut gücümüzle devlete meydan okuyacak durumda hiç değildik. Bu bir ay zarfında sessiz sedasız illegal deliklerimize çekilebilirdik. Kaldı ki, deliklerimiz oldukça azdı, sayısını çoğaltabilirdik. Hükümete tahammül edemeyen cunta bize nasıl tahammül ederdi. Velhasıl bir ay boyunca müthiş forumlar oldu. "Kemalist kanat mı ağır basar, gerici kanat mı" türünden tartışma, ölçme, biçmeler yapıldı. Ve fakat bir türlü somut bir sonuca da varılmadı. Bir ay sonra cunta sıkıyönetim ilan edip rejimini dayatınca, bir aydan beri muhtıra yorumuyla iyice yorulan çeneler nihayet istirahata çekildi ve illegal deliklere çekilme telaşı başladı.

türkiye ihtilalci işçi-köylü partisi dönemi [tiikp]

1. illegal dönemin ilk politik faaliyeti olarak diyarbakır bölgesinde 20 günlük çalışma

Her na kadar bundan önce, "12 Mart muhtırasından bir ay sonra (12 Nisan) sıkıyönetim ilan edildi" dediysem de emin değilim, bu tarih 1 Nisan olabilir. Takriben sıkıyönetimin ilanından üç gün sonra örgütten aldığımız talimat üzerine Yüksel Özbek'le birlikte Diyarbakır'a hareket ettik. Ben bu sırada örgüt üyesi değildim Yüksel'in durumunu kesin bilmiyorum, ama örgüt üyesi olduğunu tahmin ediyorum. İstanbul PDA ve Türk Solu çevresinden olan Yüksel'i epeydir tanıyorum. Legal dönemde benden daha ileri görevler aldığına tanık oldum, buradan hareketle onun örgüt üyesi olabileceği tahminine vardım. Hareketten önce bizim Çapalı Mehmet Çetin'in Gültepe'deki evinde bizlerle konuşan Bora Gözen ve İbrahim Kaypakkaya'nın, hangimizin sorumlu olduğu konusunda bir açıklama yapıp yapmadıklarını şu anda anımsamıyorum. Yalnız Diyarbakır'ın neresine ve kime gideceğimiz hususundaki bilgiler Yüksel'e iletilmişti, mantıken onun sorumlu olması muhtemeldi. Diyarbakır'ın Türkiye Kürdistanı'nda ayırıcı bir özellik taşıdığını, gerek ilerde gelişebilecek Kürt hareketiyle dostane ilişkiler geliştirme, gerekse bu hareketi sos-

yalizm yönünde etkileme açısından yine Diyarbakır'ın önem arzettiğini, Filistin kamplarıyla kurulacak bir koridor bağlantısı için bu şehrin ayrıca önemli konuma sahip olduğunu Bora ve İbrahim bize açıkladı. Benim Kürt kökenli olmamın bu bölge için önemli avantaj sağlayacağı noktası ayrıca vurgulandı. Nüfus cüzdanımı Çapalı gericiler imha etmişti. Artık işe yaramaz düşüncesiyle üniversite öğrenci kimliğimi imha ettim, bana bir sahte kimlik tedarik edildi. Benim için illegal hayat boyutunda yeni bir dönem başladı.

Yolculuğumuz trenle oldu, yaklaşık iki gece birbuçuk gündüz sürdü. Hareketimiz akşamüstü İstanbul Haydarpaşa'da başladı, Ankara, Kayseri, Sivas, Malatya, Elazığ üzerinden sürüp Diyarbakır garında noktalandı. Yolculuğumuzun üçüncü gününün öğleye yakın saatinde Kekelerin başkentine vardık. Gerçi rahat bir ruh haline sahip değildik, Diyarbakır'da cirit atan MİT ajanlarına yakayı kaptırmadan gideceğimiz bölgeye kapağı atmakla kafamız meşguldu ama, yine de şehrin merkezinde kısa bir tur attık, bir kahvede tavşan kanı benzeri bir çay içtik. Diyarbakır'ın Hani kazasına kalkan otobüs garajını öğrenip kendimize bilet aldık. Öğleden sonra Hani yolculuğu başladı, saat beşe dek sürdü. Daha otobüs yolculuğundan şu gerçekle burun buruna geldim. Kürttüm, ama bu bölgede iyot gibi dışarda kalan bir Kürt. Otobüsteki yolcular Zazaca konuşuyordu, tek sözcük anlamıyordum. Yolcular, hele otobüs sahibi hacı sakallı Şah allahla konuşmaya girip allahla bitiriyordu. Bu koyu dindarlık bana ürküntü verdi. Daha o dakikada içime bir sıkıntı çöreklendi. Alevi Kürtlerle bu Kürtler arasında farklılık temelinde koskoca bir uçurum görüyordum. Kafamı anafor çanağına çeviren, biraz da umutsuzluk aşılayan bu karışık düşüncelerin çapraşık esintisiyle Hani'ye vardık.

Hani'de pek oyalanmadık. Öğretmen olduğumuzu, gitmekte olduğumuz köydeki öğretmen arkadaşımızı ziyaret etmek istediğimizi söyledik, şu anda adını anımsayamadığım köyün yolunu sorduk. Bize yolu gösterdiler, hızla ilçeyi terkettik. Karanlık çökmeden köye varmamız gerekiyordu. Arazi küçük dağ ve tepelerle kaplı olup engebeliydi. Yokuşu tırmanıp bir beli aştık, bu kez yokuş aşağı bir hayli yol aldıktan sonra akşama doğru gideceğimiz köye vardık. Hani ile bu köy arasında yol yeni yapılmıştı, jip ve askeri cemse işleyebiliyordu. Köyün öğretmeni Konyalı Cemal, Aydınlık Hareketi'nin sempatizanıydı. Doğru okula gittik. Cemal'i şahsen tanımıyorduk. O anda köyde olmadığını öğrendik, köyün öbür öğretmeni bizi eve buyur etti. Cemal bekar, diğer öğretmen evliydi.

Epeyce acıkmıştık. Öğretmenin hanımı yağa yumurta kırdı, bir tomar yufkayla sofrayı donattı. Daha yemek bitmeden benle öğretmen sofradan çekildik. Arkadaşım Yüksel maşallah tası kalayladı. Yumurtanın tümünü silip süpürdüğü gibi, ta dibindeki yağ damlacıklarını yufka dilimleriyle sıyırıp son kez mideye indirdi. Ağzının içindeki havayı körük gibi hışşşt diye içe doğru birkaç kez kuvvetlice çekerek, dişler arasındaki kırıntıları da yemek borusundan mideye doğru boca etti. Benimle öğretmene, "sofradan niye erken çekildiniz" deyip evsahipliği rolüne soyundu. Öğretmen garip garip Yüksel'i izledi. Utançtan yerin dibine girdim, Yüksel'in pisboğazlığına müthiş öfkelendim. Sanırım öğretmenin hanımı evdeki yumurtanın tümünü tavaya kırıp sofraya getirmişti. Bizim toplumun feodal bi geleneğidir. Konuk sofrasına tüm yemekler gelir, evin bayan ve çocuklarına tas dibi artığı kalır. Düşünceli bir misafir bunu hesaplar, doymasa bile tas dibinde birşeyler bırakarak kalkar. Evde tas dibini bekleyen biri olmasa bile, misafirin yine de tas dibinde bir miktar yemek bırakarak sofradan çekilmesi lazım. Bu davranışıyla yemeğin bol olduğu izlenimini ev sahibinde uyandırıp, onu mahçubiyetten kurtarma nezaketini gösteriyordur çünkü. Yüksel'in ya bunlardan haberi yoktu, ya da vardı, lakin pisboğazlığından dolayı vurdumduymazdı. Nedenin hangi olduğunu ilerde öğrenirim düşüncesiyle içimden "ya sabır" deyip öfkemi kursağıma gömdüm.

Konuk olduğumuz öğretmene siyasi kimliğimiz konusunda bir açıklama yapmadık, Cemal Öğretmen'in tanışı olduğumuzu söylemekle yetindik. Öğretmen durumu anladı. "Sıkıyönetimin baskısı şehirlerde yoğun herhalde" düşüncesini belirtti, biz de "evet" deyip tastik ettik. Öğretmenin hanımı çay getirdi. Yalnız şunu belirteyim: Öğretmen Türktü, tip olarak Ege yöresi insanını andırıyordu. Belki memleketini söylemiştir, şu anda anımsamıyorum Çay içme faslı esnasında bir genç içeri girdi, sanırım Yakup diye kendini tanıttı, bizimle hoşbeş edip çay alemine katıldı. Köylü genç, "Cemal Öğretmen'in tanıdıklarısınız değil mi" sorusunu bize yöneltti, "evet" dedik. Biraz daha oturduk, genç, "haydi buyrun bize gidelim" dedi. Öğretmen, "kusura bakmayın yataklarımız yetersiz, yerimiz dar, yoksa bırakmazdım" açıklamasını özür dilercesine yaptı, "farketmez" deyip kalktık.

Bizi evine götüen genç muhtarın oğluydu, Cemal Öğretmen'in yetiştirdiği köyün en bilinçli insanıydı. Eve gittik, yaşlı bir dede ile nine bizi karşıladı. Gencin iki üç erkek kardeşi vardı. İki gün sonra

farkettik ki, genç evlidir, iki çocuk babasıdır. Gencin hanımı hiç yanımıza gelmedi. Ertesi gün gelin hariç aile fertleriyle üzüm bağına gidip birlikte bağ belledik. Cemal Öğretmen Diyarbakır'a gitmişti, onu beklemek zorundaydık. Fakat durumdan memnunuz, ailenin dostane ilgisi bize huzur vermektedir. Birkaç gün zarfında siyasi sohbet dahil aileyle epey laflaşıp haşır neşir olduk, Şeyh Sait İsyanı'ndan bu yana köyün ve yörenin geçirdiği yaşamsal öyküyü kaba taslak öğrenip bölge hakkında az buz fikir sahibi olduk. Konukluğumuz esnasında şunu gözlemledik. Konuk olduğumuz aile köyün varlıklı, kültürlü hanesiydi, bu özelliğinden ötürü muhtarlık görevini üstlenmişti. Ailenin, köyün epey uzağındaki arazisinde bir evi daha vardı, aileye ait koyun ve sığırın bakımı o evde oluyordu. Artık sempatizanımız olarak gördüğümüz evli gencin annesi ve babası (köy muhtarı) o uzak evde kalıyordu. Evdeki yaşlı karı-koca, çocukların ebe ve dedeleriydi. Evde iktidar sahibi kimdi biliyor musunuz? Yaşlı nine. Müthiş zeki, tatlı ve sempatik bir insndı nine. Türkçesi bir hayli ileriydi, siyasi propagandamızı zazacaya tercüme edip qalık (yaşlı) eşine aktarırdı. Biz konuşurken yaşlı nine adeta ağzımıza girercesine düşüncemizi kırıntısıyla özümlemeye çalışırdı. 70 yaşındaki bu minnacık kadının siyasal ilgisine hayret ettik. Şeyh Sait İsyanı sırasında yaşlı karı koca gençliklerini yaşarmış. İsyanın köy ve yöresindeki öyküsünü yaşlı nine detaylı tarzda bize anlattı. Köy tam yedi kez ateşe verilip yerle bir edilmek istenmiş. Çarpışmalar, erkeklerin ölmesi, öldürülmeden ırza tecavüze kadar kadınların saldırıya uğraması, yaşanan vahşetin ihtiyar ve çocuklarda yıkım yaratması, açlık, sefalet, perişanlık ve hastalıkla yaşanan yıkımın daha da derinleşmesi.

Yaşlı dede ipek kadar yumuşak bir kişiliğe sahipti. Karısına tapıyordu adeta. Tatlı yüzünde gülümsemesi eksik olmazdı. Karısının bilgeliğiyle iftihar ediyor, erkek egemen kültürün olumsuzluğunu yansıtmıyordu. Karısı kendisinin hatalı algılamasını hatırlattığı zaman gocunmuyor, gülümseyerek eksiğini kabulleniyordu. Aile fertleri arasındaki ilişki sanki sevgi ve saygı yumağıyla örülmüştü, ilkbahar yeşertisinin insan ruhunda yarattığı tatlı atmosfer ailede yaşanıyordu. Böyle bir aileye kişinin kanının kaynamaması elde mi? Doyamadık bu güzelim aileye. Daha sonraki bir günde muhtar eve geldi, bize içten bir ilgi sundu. Devrimci olduğumuzu, politik faaliyet amacıyla bölgeye geldiğimizi, hatta oğlunun başını da belaya sokabileceğimizi bildiği halde kattiyen çekinmedi, muhtarlık konumunu paravana yap-

madı. Muhtar gerçekten kalender bir insandı. En sonunda konuk olduğumuz gencin eşini de gördük. Çok güzel bir bayandı. Sempatizanımız genç, evde kaldığımız sürece eşiyle yatak paylaşmayıp odamızda yattı. Yine bu genç, dede ve ebesinin yanında çocuklarını kucağına alıp sevemiyordu. Köy şafi mezhebindeydi, ataerkil gelenek insan ilişkilerinde etkiliydi.

Bütün bu güzellikler arasında bir olumsuzluk sırıtıp duruyordu. Bu tatlı ailenin hoş görünümünü bir önyargı bozuyordu: Alevi düşmanlığı. Çok uğraştık birazcık yıkmaya. Mümkün olmadı. Alevi aileden gelme olduğumu gizledik. Alevi arkadaşlarımızın olduğunu, o kesimden aileler tanıdığımızı, alevi insanlarla içiçe yaşadığımız, onlarla ilgili düşünce ve duyuşlarının yanlış olduğunu anlattıysak da para etmedi. Alevilerle ilgili anlattıklarımıza azıcık ikna olmuş izlenimi veren tek kişi, o pırlanta zekalı ihtiyar nine oldu. Sempatizanımız genç ve dede yerinde saydılar. Yörenin en kültürlü ailelerinden biriydi, konuk olduğumuz aile. Bu ailenin alevilik ön yargısı bu düzeyde olduğuna göre, varın siz hesaplayın geri konumlu ailelerin durumunu. Aradan epey yıl geçti, PKK hareketiyle değişimler yaşandı. Bu ön yargı ne düzeyde gerilemiştir, bilemiyorum. Tabii kürt-türk alevi kitlesinin de şafi insanına karşı ön yargısı vardır. Kanımca bu, şafi kesiminde bir düşmanlığa bürünen ön yargıya duyulan tepkiyle oluşmuş karşı ön yargıdır. Burada her iki kesim arasında bir karşılaştırma yapacak olursak, mezhep ideolojisiyle şafi kitlenin çok daha ağır boyutta zehirlendiğini söyleyebiliriz. İki kesimin kaynaşması, her iki tarafın kültür dünyasının önyargı denilen zehirli otlardan temizlenmesi, herkesin birbirinin inancına saygı duyması, cehaletin ifadesi olan horlama illetinden yakaların sıyrılmasıyla mümkün hale gelir. Asırların tortusu olan bu önyargıları insanların düşün dünyasından sıyırmak kolay iş değil. Uzun ve sabırlı bir aydınlatma faaliyetini gerektirir.

Kalmakta olduğumuz köy, Bingöl'ün Genç kazasına bağlı köylerle komşuydu. Diyarbakır ve Bingöl illerinin bu kesimdeki sınırının bir bölümünü, köyün yakınından geçen Dicle nehrinin bir kolu oluşturuyordu. Cemal Öğretmen'in gelmesi gecikti, onu beklemeksizin sempatizanımız gencin kılavuzluğu eşliğinde Genç'e bağlı komşu köye gittik. Köy iki mezralıydı, küçük mezradaki öğretmen Diyarbakır'ın Dicle ilçesindendi. Öğretmen demokrat düşünceli olup Cemal Öğretmen'le iyi ilişki içindeydi. Türk Solu dergisi ve İşçi-Köylü gazetesi legal dönemde buralara kadar ulaşıyormuş, Cemal öğ-

retmen ekstradan daha geniş çevreye yayıyormuş. Bu gezimizde Bingöl'ün Genç, Diyarbakır'ın Hani, Lice, Kulp ilçelerine bağlı bir kısım köylerin öğretmenleriyle görüştük, hepsinde, doğrudan ya da dolaylı biçimde Cemal Öğretmen'in etkisini tespit ettik. Yörenin en bilinçli öğretmeni Cemal'di. Dicle'li öğretmen bize yakın davrandı. Bu kez o bizi alıp büyük mezranın öğretmenine götürdü. Büyük mezranın öğretmeni Kırşehirli olup demokrat görüşlüydü ve de Cemal Öğretmen'le sıkı fıkıydı. Cesur bir yapıya sahip olan Kırşehirli, bize gerçekten dostane bir ilgi sundu. Dört beş gün bu öğretmende kaldık. Büyük mezrada ikamet eden köy muhtarıyla tanıştık. Kanımca muhtar sıradan biri değildi, belli ölçüde Kürdistan Demokrat Partisi'nden etkilenmişti.

Dicle nehrinin bir kolu, kalmakta olduğumuz bu ikinci köyün yanından akıyordu. Öğretmenle birlikte nehirde alabalık avladık. İki üç gün midemize alabalık ziyafeti sunduk. Nehirin kenarında ateş yakıp balıkları taze taze közde pişirirdik. Alabalığın lezzetini o zaman farkettim. Yine bu esnada bir gece, o yöreli olan genç yardımcı öğretmenin evinde tadı damağımızda kalan tavşan etini yedik. Alevi kökenli oluşumu anımsatarak, "oh iyi yaptım, zındık aleviler çatlasın" derim. Tabii bu süre içinde köylülerle yaptığımız siyasal söyleşilerde cuntayı bol bol teşhir edip devrimin propagandasını yapıyorduk. Yani yalnızca balık yemekle vakit geçirmiyorduk.

Okullar tatile girmişti, Kırşehirli öğretmen memlekete dönüş hazırlığı içindeydi. Misafir ağırlayan görmüş geçirmiş bir aile, Genç istikametinde tek başına olan, yaya iki saat mesafeli bir evde ikamet ediyormuş. Öğretmen bu aileyle vedalaşmak istiyordu, birlikte gitmeye karar verip yola düştük. Zira tanışmaya değer bir aileymiş. Vardık aileyle tanıştık, öğretmenin tespiti doğruydu. Aile reisinin politik yapısını hemen farkettik. Öğretmen, "bunlar arkadaşlarımdır, ama değerli olanlarındandır" dedi ve göz kırptı. Ev sahibi verilen gizli mesajı anladı, köylünün deyimiyle bize turab oldu. Evde başka genç erkekler, kadın ve çocuklar vardı, aile kalabalıktı. Tez elden yemek çeşidi bol bir sofra donatıldı, karnımızı doyurup hevesle siyasi propagandanın perdesini araladık. Birkaç laf etmiştik ki, köpekler havladı, uzatmalı karakol çavuşunun eve gelmekte olduğu haberi geldi. Ev sahibi bize göz kırptı, "hiç telaşlanmayın" dedi. Hakikaten adam cesurdu ve de çok sakindi. Çavuş içeri girdi, hoşbeş başladı, ev sahibi bizi öğretmen diye tanıttı. Çavuş baktıki ev sahibi bizi el üstünde tutuyor, o da başladı ilgi göstermeye. Tabii siyasi propagandamız

sekteye uğradı. Çavuş ayrıldıktan sonra siyasi sohbetimiz geç saatlere dek sürdü. Ev sahibi olan bitenden haberdardı sanırım. KDP ile kontak bağına sahipti. Ertesi gün ayrılıp eski yerimize döndük Kırşehirli öğretmeni yolcu edip kendimiz de konakladığımız ilk eve, Cemal Öğretmenin köyüne döndük ve kendisini dönmüş bulduk.

Cemal Öğretmen orta boyda, normal kiloda, kumral biriydi. Görünümü insanda sempati ve güven yaratırdı. Bazı sol kitapları okuma ve devrimci basını takibetme temelinde teorik bilgisini ilerletmişti. Girişkendi, sosyal yapısı nedeniyle yöredeki öğretmen ve halkla sıcak ilişkiler oluşturmuştu. Ayrıca rahattı, sıkıyönetim terörünün yarattığı psikolojik boyutlu sarsıntıya kapılmamıştı. Kısacası Cemal dostumuz yürekli bir öğretmendi. Aydınlık Hareketi'nden daha çok Gün Zileli'yle ilişkisi olmuş. Yaptığı siyasal propagandayla yöredeki öğretmenlere ve halktan bazı unsurlara devrimci bilinç vermişti. Devrime karşı sorumuk duymuş, mesleki uğraş ile devrimci çabayı bir arada yürütmüştü. Diyarbakır'la ilişkisini canlı tutmuş, kent içindeki TÖS'lü öğretmenlerle organik bağını sürdürmüştü. Bölgeye gitmemize temel oluşturan ön koşulları Cemal Öğretmen tek başına yaratmıştı. Bu, azımsanacak bir başarı değildir.

Cemal Öğretmen'in köyü, yöresel faaliyetimizde bize kucak açan en emektar köy, pırlanta zekalı ninenin evi ise bize her zaman dostane destek sunan en emektar ev oldu diyebilirim. Emektar köye bu ikinci uğrayışımızda birkaç gün kaldık. Bu kez Cemal Öğretmen'le birlikteydik. Köy halkıyla kaynaşımda öbür öğretmen Cemal'e göre çok gerilerdeydi, bu durum açık şekilde gözlenirdi. Özellikle konuk olduğumuz muhtarın ailesi Cemal'i seviyor, aile ferdi gibi görüyodu. Gelenekçi kültürün kadın boyutundaki yabancı ve de bekar bir erkeğe karşı sakıngan tutumu, Cemal Öğretmen'in kaynaşımcı, güven verici ve sempati aşılayıcı kişiliği sayesinde köyde eriyip gitmişti. Böylesine değerli bir zattı, Konyalı bu vatandaş.

Cemal Öğretmen'le birlikte üç döt öğretmenli büyükçe bir köye gittik. Köyün Hani'ye mi, Lice'ye mi bağlı olduğunu anımsamıyorum. Bu çalışmada uğradığımız köy isimleri maalesef hafızamda yok. Vardığımız köyün öğretmenlerinden biri Çorumlu idi, kürdanla dişlerini sürekli karıştırırdı. Kadınsızlık başına vurmuştu. Büyük bir kentte olsaydı, canının istediği an Genelev'in yolunu tutardı. İç çekerek bu özlemini birkaç kez bize anlattı. Köydeki öğretmenler ılımlan sol kafa yapısına sahiptiler, Cemal Öğretmen'in ilerici faaliyetinin etkileşiminden bir nebzecik sebeplenmişlerdi. Yöredeki öğretmenlerin

çoğu Kürdistan dışında olup Türk kökenliydiler. Gece muhtarın evinde toplandık, siyasal sohbeti epeyce koyulaştırdık. Kendimizi öğretmen olarak tanıttıysak da muhtar yutmadı. Şunu gözlemledik. Yöredeki muhtarlar halka göre ileri bir kültüre sahip insanlardı. Şu veya bu ölçüde politize olmuş, Kürt ulusal sorunu karşısında duyarlı bir yapıdalardı. Konuk olduğumuz muhtar, tanıdıklarımızın en bilinçlisiydi, Kürdistan Demokrat Partisi üyesi olduğunu kestirmek için fazla insan sarrafı olmaya gerek yoktu, sohbetinin siyasal tonundan bu anlaşılıyordu. Yararlı bir gezi oldu, ertesi gün Cemal'in köyüne döndük.

Cemal'in Amasyalı bir öğretmen arkadaşı Lice'nin Kulp sınırına yakın bir köyünde görev yapıyormuş. Bu öğretmene gitmemizi tavsiye etti. Hangi köylerden geçeceğimizi gösterir bir yol çizelgesi çizip hareket ettik. Hani'ye gitmeden patika yollardan Lice'nin düzlüğüne inip karşı yakaya geçmeyi uygun gördük. Lice yolunu keserek iki askerin kimlik kontrolüne takıldık. Sahte kimliklerimiz berbat, uyduruk sigorta kartlarıydı. Öğretmeniz diyoruz, işçi sigorta kartları taşıyoruz. Ne sağlamlık!!! Neyseki o dönemde devlet güçlerinin, özellikle askerin kontrol bilinci geriydi. Öğretmen olduğumuzu, bir arkadaşı ziyaret etmek istediğimizi söyledik, asker yuttu. Tahminen yolu yarı etmiştik, arkadan iki jandarma bize yetişti. Biri sert davrandı. Öğretmeniz dedik, kimliğimizi dayattık. Yuttu adam. Bu kez ipek gibi yumuşadı. Hani öğretmeniz ya, saygılı davranmaya başladı. Sert çıkış yapan esmeri Amasyalı, "anarşistten bana ne" derecesine vurdumduymaz olan kumralı İzmirliydi. Askerlerle birlikte düştük yola. Yolumuz üzerindeki bir köye gidiyorlarmış. Yoldaki sohbette Amasyalı'nın epeyce şövenist ve Kürt düşmanı, öbürünün lakayt olduğunu gördük. İzmirli, Zeki Müren hayranı olup şarkı mırıldanırdı ve de terhisini beklerdi. Onların gideceği köye girdik, illah yemek yiyeceksiniz deyip bizi bırakmadılar. Kedini Köroğlu sanan Amasyalı muhtara zılgıt attı, bir tavuk kesmesini emretti. Konumumuzdan dolayı birşey diyemedik. Neyse yemeğimizi yedik, jandarmaların görevlendirdiği bir genç kılavuzluk için köyün dışına kadar bize eşlik etti. Komando birliğinin bir gece önce köyü basıp silah araması yaptığını gençten duyduk. Çevremizde komando birliği cirit atıyordu. Akşama doğru varacağımız köyün dışında bir kaçakçı grubuna rastladık. Yedekteki atlara kaçak mal yüklenmişti. Irak Kürdistanı'ndan gelip Erzurum'a doğru gidiyorlardı. Gideceğimiz köyün ismini duyunca suratları asıldı, o köyün gavur olduğunu söyleyip başka köye

gitmemizi tavsiye ettiler. Tartışmamak için peki deyip ayrıldık, köye girip bir çocuğun yol göstericiliğinde Amasyalı öğretmenin okul lojmanındaki evine vardık. Cemal'in adını söyledik ve içeri buyur edildik.

O gece öğretmenle uzun uzun sohbet ettik. Siyasi kimliğimizi açık açık söyledik. Öğretmenin bilinç düzeyi fazla ileri değildi, lakin cesurdu. Öğretmenlik yaptığı köyü bize anlattı. İlginç bir köydü gerçekten. Köy hıristiyan, süryani ya da yezidi inançta değildi. Şeytana tapan da değildi. Değişik dini inancı olan bir köydü. Köy kürtçe konuşuyordu. Şafi inançlı kürt köylerinin ortasında bir adacık gibiydi. Sosyal ilişkide tamamen içine kapanıktı, çünkü şafi inançlı halk bu köyü gavur görüp semtine uğratmıyordu. Yolda beldeki zorunlu bir selamünaleyküm dışında bir kontak yoktu.

Her şeyde olduğu gibi evlilik konusunda da köy kendi kendine yetinmek zorundaydı. Şafi halkın dışlayıcı tutumu nedeniyle komşu köylerle kız alıp verme olgusu kesikti. Kendi kendine yetinme durumu yüzünden köyde ilginç nişanlılık ve evlilikler yaşanırmış. Söz gelimi 20 ya da 30 yaşındaki bir bay ya da bayan, kundaktaki kız ya da oğlan bir bebekle nişanlı olabilirmiş. Bu otuz yaşındaki kart insan, dişini sıkarak bebek nişanlısının büluğ yaşını beklermiş. Hatta bazen bu dönem bile beklenmezmiş, cinsellik dünyasından bihaber çocuk gelin ya da damat gerdek yatağını boylarmış. Bazı eşler arasındaki yaş farkı duruma göre 40'lara doğru tırmanırmış. Bu talihsiz bir avuç halk çok da cana yakındı. Öğretmen kendi köyünden çok memnundu. Kadın sıkıntısı çeken bu köy, bekar öğretmeni beğeneceği bir kızla başgöz etmeyi bile düşünmüş. Dışarıya kız verilmez kuralını sevdikleri öğretmenleri için çiğnemeyi göze almış bu sıcacık halk. Arazisi azdı, köy öldukça yoksuldu. Köyün tecrit olmuşluğuna ve çevre kökler tarafından horlanışına çok üzüldük. İşte o tapılan dini inançların insanları düşürdüğü ibret verici hallerden biri.

Amasyalı öğretmende üç dört gün kaldık. Bir gün öğrencilerle birlikte bir piknik gezisi yaptık. Bir başka gün ev sahibi öğretmenle birlikte Kulp'un bir köyüne gittik, Manisa'nın Demirci kazasından bir öğretmenle tanıştık. Dolaşmalarımız esnasında arazide sık sık simsiyah yılanlara rastladık. Nihayet Cemal Öğretmen'in köyüne dönüş başladı. Bir köyden geçerken okul öğretmeni tarafından buyur edildik. Öğretmen Malatyalı olup kürt-alevi kökenliydi ve de ilericiydi. Siyasi sohbet ettik, karnımızı doyurduk, tekrar yola düştük. Akşama doğru Lice'nin düzlüğüne indik. Bir doluya tutulduk, ocaklardan ırak. Adeta

buz parçası yağdı. Birer ağacın altına kendimizi zor attık. Ağacın dalları cam gibi keskin buz parçacıkları tarafından budandı. Dolu darbesine karşı el ve kolumuzu, kafa ve yüzümüze siper ettik. Bilek ve elimiz buz parçaları tarafından kesildi. İliğimize dek ıslandık. Bereket versin yakında köy vardı. Kendimizi zar zor ilk eve attık. Ateş yakıldı, kurunduk. O yöreden bir msafir daha vardı evde. Öğretmen olduğumuzu söyledik ve siyasi propaganda yaptık. İlginç, evin kadınları gizlenmiyordu. Ertesi gün kahvaltıdan sonra Lice'nin kuzeyindeki bir köye gittik. Köy öğretmeni Cemal'in tanıdığıydı. Çünkü Cemal'den kabarık bir öğretmen listesi almıştık. Öğretmeni bulamadık, dağlar arasından Cemal'in köyüne döndük. Bir gün önce yağan dolunun Lice ovasındaki ekin ve sebzeyi tırpan gibi biçtiğini gördük. Zarar büyük olmuştu.

Doğru Cemal'in odasına gittik. Birlikte Dicle yakasındaki Genç köylerine bir gezi daha yaptık. Ve nihayet Cemal köyden ayrıldı. Öğretmenler birbir ayrılıp memleketlerine gittiler. En rahat onlarla kaynaşıyorduk. Yapa yalnız kaldık, kendimizi öksüz gibi hissettik. Yüksel, yemek konusundaki pisboğaz huyundan vazgeçmedi. Eleştirdim, bana bozuk çaldı, kırıcı tartışmaya girdik. Yüksel'in bu yönüne değinirken, kendimi kral sofrasına layık kibar bir zat gibi göstermek istemiyorum. Köyden gelmeydim, kaba sabalığım vardı. Örneğin bazen farkında olmadan yemek esnasında ağzımı şapırdatırdım, lokma çiğnerken ağzımı açardım. Bunlar, yemek konusundaki görgüsüzlüklerimdi. Ama dikkat edip bu kabalıklara düşmemeye çalışırdım. Yüksel ise doludizgin gidiyordu. Çoğu zaman onun yüzünden utanç terine battım.

Bölgede çalışma yapmanın zorluğu giderek görülmeye başlandı. İki hafta içinde bizi denetlemeye gelmesi gereken İbrahim Kaypakkaya ufukta gözükmüyordu. Durumu değerlendirdik, bölgeden ayrılmayı önerdim. Yüksel karşı çıktı, lakin ısrarım üzerine kabul etti. Ben Diyarbakır üstü Kayseri'ye, oradan da İstanbul'a gitmeyi planladım. Yüksel ise daha birkaç gün İbrahim'i bekleyecek, gelmezse Bingöl üstü memleketi Erzurum'a gidecek, oradan da İstanbul'a. Velhasıl İbrahim gelmeyince Yüksel de bölgeden ayrılmış. Bir süre sonra İbrahim gelmiş, lakin tüydüğümüzü görüp bize içerlemiş. Yolda bir iki kez aramaya takıldım, ama Kayseri'ye sağ selamet vardım. Hele biraz dinleneyim deyip Kayseri'ye postu serdim. Kekelerin başkentine ciddi amaçlarla gönderilmiştik. 20 gün içinde faaliyet hüsranla bitti.

2. iki ay süren boşluk dönemi ve ardından kürecik'e uzanan yolculuk

Bozuk bir moralle Diyarbakır'dan Kayseri'ye döndüm. Devrim işine soyunmanın önceden sandığım gibi kolay olmadığı gerçeğiyle yüzyüze geldim. "Bu işi götürebilir miyim" sorusunu kendime yönelttim. Devrime karşı sorumluluk duygusuyla işin zorluk duygusu arasında bir iç hesaplaşmanın içine girdim. Ezile büzüle zorluk duygusunun ağırlığına boyun eğdim.

Kayseri'ye dönüşümden bir süre sonra, Adıyaman'daki çatışmada Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan ve Kadir Manga'nın ölü, gruptan diğerlerinin yaralı ve sağ ele geçtiği haberi radyodan verildi. Daha önce Unkapanı banka soygununda Ömer Ayna'nın ele geçtiği bildirilmişti. Birkaç gün sonra İstanbul'daki Maltepe çatışması gündeme geldi, Mahir Çayan yaralı, Hüseyin Cevahir ölü ele geçti. TÖS'e (Türkiye Öğretmenler Sendikası) karşı operasyon başlatıldı, bir gecenin içinde yüzlerce devrimci öğretmen gözaltına alındı. Başbakanlığa getirilen Nihat Erim, devrimci güçlere meydan okuyup "Balyoz Harekatı"nı hızla uygulamaya soktu. Tüm bu gelişmeler, Diyarbakır'dan bozuk bir moralle dönen bende tereddüt yarattı. Kendimce kurnaz bir çözüm buldum. Bir süre İstanbul'a gitmeyip Kayseri'de kalmaya karar verdim. Hem İstanbul'a gitsem bile nerede kalacaktım. Çapa'ya gidemezdim, zira göze batan devrimci arkadaşlar okulda kalmıyorlardı. Zaten Çapa'dan içeriye adımımı attığım anda sıkıyönetime ihbar edileceğimi biliyordum. İstanbul'a gitmeyi göze alamayışımın birinci nedeni buydu. Gelelim ikinci nedene: Oraya gittiğimde örgütten arkadaşlarla karşılaşacaktım. Gurur meselesi yapıp, onlardan gelecek, faaliyete katılma teklifine hayır diyemeyecektim. Ama tereddüt taşıyorum ve örgütsel faaliyete girmeyi göze alamıyorum. Böyle bir durumda İstanbul'un uzağında olup, tırmanan karşı devrim dalgasının inişini beklemek, konumum için en makul yoldu. Ben de bunu yaptım.

İşler düşündüğüm gibi gitmedi, devrimci faaliyetten yan çizme projem suya düştü. Ailem işime burun soktu, iş inada bindi, onlara karşı bende gelişen tepki bir anda tereddütümü dağıttı, beni bekleyen sonuç ne olursa olsun devrimci çalışmaya yeniden katılma kararma vardım. Aileme karşı öfkem öylesine kabarmıştıki, illegal faaliyette cuntanın kurşununa hedef olup ölümümle ailemi üzmek, bu şekilde ondan öç almak isteğim dahi gelişti.

İstanbul'a gidip okuluma devam etmem konusunda ilk baskı Mustafa abimden geldi. Abim o sırada Kayseri'de, annemle babam köyde

ikamet ediyordu. Abimlerde kalıyordum. İstanbul'a gitme konusunda abimle birkaç tartışmamız oldu. "Okula gidersem beni yakalatırlar" dediysem de abim ikna olmadı. Gerekçemi uyduruk bir bahane olarak algıladı. Ali Kivram ve eşi gibi hatırnaz akrabaları devreye soktu. Elaltından haber iletilmiş olmalıki babam çıka geldi. Babamın tüm ısrar ve yalvarmalarına dirsek çevirdim. Ömrümde hiç yapmadığı şeyi yaptı, bana ağır beddualar savurup gitti. Son kırıcı tartışmamızda abim, "evimi terket" deyip beni kovdu. Almanya'da çalışmakta olan İsmail abimin eşi Kayseri'de kalıyordu. Bu yengem hariç öbür akrabalar abimden çekindiler, beni konuk etmede isteksiz davrandılar. Velhasıl İstanbul'un yolu göründü. Önce Ankara'ya gidip birkaç gün orada oyalandım. Oradan İstanbul'a. Topkapı'nın arkasında Karpuz Hali vardı. Okul arkadaşım Hüseyin Akpınar'ın orada çalıştığını duydum. Doğru onun yanına gittim. Hüseyin üzerinden İbrahim Kaypakkaya'ya ulaşabileceğimi düşündüm. Halde Kabil Kocatürk'ün ailesinin de sergisi vardı ve Kabil orada çalışmaktaydı. İbrahim'e ulaşmak için bir olanak daha doğdu, zira Kabil kanalıyla bağlantı sağlama olasılığı vardı. Birkaç gün sonra İbrahim Kabil'i görmeye geldi, kontak gerçekleşti. Yumuşak bir dille Diyarbakır tüymemizi eleştirdi, yeni bir çalışmaya hazır olup olmadığımı sordu. Ailemle aramda olup biten olguyu anlatmadım, hazır olduğumu söylemekle yetindim. Ertesi gün için terminleşip birbirimizden ayrıldık. Sanırım tarih '71'in Temmuz ortasıydı.

Ertesi gün İbrahim'le görüşüp Şişli'de bir eve gittik. Burada Bora Gözen'le görüştük, ertesi günün akşamında Kadıköy Parkı'nda buluşma kararı alıp birbirimizden ayrıldık. Bora Gözen, İbrahim Kaypakkaya, Diyarbakır bölgesi çalışma arkadaşım Yüksel Özbek ve ben akşamın karanlık çöküşünde Kadıköy Parkı'nda bir araya geldik. Yüksel'in düşüncesinde epey değişme olmuştu. Garbis Altınoğlu ve Adil Ovalıoğlu muhalefetinin etkisine girmişti. Görev alıp almayacağı Yüksel'e soruldu. Örgütün yönetimine güvenmediğini, ama örgüt içinde bazı arkadaşlara, örneğin İbrahim Kaypakkaya'ya güvendiğini, İbrahim'in denetiminde görev alacağını, bunun dışındaki görevleri kabul etmeyeceğini söyledi Yüksel, İbrahim bu görüşe karşı çıktı. Kendisinin örgüte bazı eleştirilerinin olduğunu, ama örgüt disiplinini tanıdığını, kendisine duyulan örgütü dıştalayıcı güveni kabul edemeyeceğini açıkladı. Bora ile Yüksel arasındaki tartışma sertleşti, İbrahim araya girip müdahale etti. Yüksel'le ipler bu şekilde koptu.

İbrahim'le o gece Ankara'ya hareket ettik. Nasıl bir göreve verileceğim konusunda halen bir bilgi almış değilim. Kırsal alan olacağı besbelli, ama neresi? Diyarbakır ya da Urfa aklıma geldikçe içime sıkıntı doluyordu. Gönlüm'de Malatya, Dersim atıyordu. Ama bu gönül atımıyla çözülecek iş değil, nere denirse oraya gitmek zorundasın. Gurur illeti yüzünden içimden geçenleri İbrahim'e açamadım. Bu karmakarışık kafayla Ankara yolculuğunu bitirdim. İbrahim beni Çankaya tarafında bir eve götürdü. Ertesi gün bu eve Hasan Yalçın geldi. Görevin ciddiyetini vurgulayıcı ve cesaret aşılayıcı bir konuşma yaptı. İkinci bir eve gidip bir gece daha kaldık. Biletler alındı, Ankara bölgesinden İlker isimli arkadaşla birlikte Malatya'ya hareket ettik. Gideceğimiz bölgeler orda söylenecekti. Otobüs Kayseri'de mola verdi. Acımtırak ve kırık bir duyguyla abim gile doğru uzun uzun baktım. Bir daha görüşemeyeceğimizi düşünüyordum.

Malatya'da bizi, İstanbul'da tanıdığım bir arkadaş karşıladı. Gece MİT ajanları takibi sanısına kapılarak kısa bir panik yaşadık. Kalacağımız evden şüpheye kapılıp, bizi karşılayan arkadaşın öğretmenine gittik. İki karış suratla öğretmen zar zor bizi içeri aldı. Ertesi gün arkadaş bizi termin yerine götürdü. İlginç bir termin yeri: Cami avlusu. Bir de ne görelim! İbrahim Kaypakkaya ile Ali Mercan yanyana oturmuş abdest alıyor, bu arada vıdıvıdı konuşuyorlardı. Sizi gidi kızıl komünistler! Hem allahı inkar edin, hem başınız dara gelende onun mübarek evine sığının. Bu şeytanlığı Şeytan bile düşünmez, değil MİT'çiler. Bizimkilerin vıdıvıdısı bir türlü bitmediği için abdest epeyce uzun sürdü. Durumu bilmeyen ehli müslümler eminim içinden şöyle söylenmişlerdir: Aferin şu iki genç müslüman kardeşe. İçlerinin tertemiz olduğu, allaha karşı güçlü bir iman taşıdıkları, aldıkları şu uzun abdesten bellidir. Bari· hüda böyle gençleri başımızdan eksik etmesin. Amin.

Neyse mübarek abdest bitti. Bu arada bizler de güneşte kavrulup susuzluktan mahvolmuşuz gibisine defalarca yüzümüze su çaldık, ilaveten su içe içe tuluk gibi şiştik. Onların işaretiyle biz yürüdük, onlar epey arayla bizi izlediler. Uygun bir yerde görüştük. Ali Mercan beni aldı, öbürlerinden ayrıldık. Kürecik'e gideceğimizi Ali'den duyunca coşkuyla sevindim. Akşam karanlığında Kürecik'te indik. Mehmet Ali Özdoğan gile doğru giderken,. illegal örgütün üyeliğine alındığımı Ali söyledi ve beni kutladı. Şu anda anımsamadığım bir de kod isim açıkladı benim için. Eve vardıktan sonra aynı bildirim Hacı Özdoğan'a da yapıldı. Ben ve Hacı aynı anda örgüt üyesi olduk.

Benim için yeni bir süreç başlamıştı. Birbuçuk yıl bu bölgede kaldım. Bir örgütten kopup başka bir örgütün kuruluşuna iştirak ettim. Uzun bir hikaye yani.

3. haşhaş mitinginden nurhak gerilla mücadelesine

Mehmet Ali Özdoğan'ın evine aşinalığım vardı. 12 Mart öncesi günlerde köy çalışması amacıyla Kürecik nahiyesine gelip bu eve uğradığımı bundan önce belirttim. Civar köylerde dolaşmak için ertesi gün Ali Mercan evden ayrıldı, kaldım tek başıma. Eve ikinci gelişim ve üstelik Hacı Özdoğan örgüt arkadaşım. Bunun dışında, aile büyüklerinden çocuklara kadar herkes devrim sempatizanı. Yine de ilk acemiliğin verdiği dürtüyle yalnızlık duygusuna kapıldım.

Legal dönemdeki ilk uğrayışımda Mehmet Ali Özdoğan evde yoktu. İkinci uğrayışta hakeza. Kendisiyle halen tanışmış değilim. Ama Mehmet Ali Özdoğan ismine aşinalığım köy çalışması öncesine dayanır. Şöyle ki: Haşhaş yasağına karşı bu bölgede mitingler olmuştu. Yörede bir kısım bilinçli köylüler bu mitinglere öncülük etmiş, bu yüzden tutuklanıp cezaevine atılmış, birkaç ay hapis yatmıştı. Vahap Erdoğdu tutuklularla cezaevinde görüşüp bir ropörtaj yapmış, Türk Solu dergisi bu yazıyı yayınlamıştı. Yazıyı okuyup epeyce etkilenmiş, doğal önderlere karşı sevgi ve sempati duymuştum. Tutuklanan doğal önderler şunlardı: Reşo Ali Erdoğdu, Süleyman Kırteke, Teslim Töre, Mehmet Ali Özdoğan, Köse Polat, Hacı Tonak. En yaşlısı Reşo Ali Erdoğdu (Vahap Erdoğdu'nun amcası galiba) 60, en genci Hacı Tonak 18 yaş civarındaydı. Öbürleri orta kuşak sayılıp sanırım 40'a merdiven dayamışlardı.

Süleyman Kırteke yıllarca Türkiye İşçi Partisi sıralarında çalıştı, yanılmıyorsam bir dönem TİP Malatya il başkanı oldu. Teslim Töre'yi herkes tanır. THKO'nun Nurhak gerillasına katılmış, ele geçmeyip Filistin kamplarına gitmiş ve uzun süre orada kalmış, THKO kökenli Türkiye Devrimci Komünist Partisi'yle (TDKP) yolu ayrılmış, Emek Partisi'ni kurup onun önderi olmuştur. Çok ilgi çekici bir konuma sahip Teslim Töre. Köyde çiftçi çubuğuyla meşgul bir köylü konumundan, devrimci bir siyasal harekete marksist ideolojiyle teorik hat üretecek bir önder konumuna yükselmiştir. Teslim Töre yaklaşık bir yıldan beridir (belki daha fazla) cezaevinde yatmaktadır. Saygın devrimci kişiliğinden ötürü 24 Aralık 1995 (üç hafta önce) erken genel seçiminde HADEP Gaziantep milletvekili adayı olarak gösterilmiştir.

Doğal önderlerin en genci Hacı Tonak, aynen Teslim Töre gibi THKO'nun Nurhak gerillasına katılmış, Sinan Cemgil ve iki arkadaşının öldüğü çatışmada sağ ele geçmiş, Deniz Gezmiş'le birlikte yargılanıp müebbet hapse mahkum olmuştur. Hacı Tonak cezaevinde teorik düzeyini hızla yükseltmiş, THKO'nun beyin kadrosuna girmiştir. Teslim Töre benzeri bir süreç yaşamış, tarla ve harmanda çalışan sıradan bir köy gencinden, marksist teoriyi özümlemiş bir beyin elemanına dek yükselmiştir. Cezaevi çıkışından sonra TDKP'de üst düzeyde yönetici kadro olarak çalışmış, 12 Eylül Cuntası döneminde yeniden yakalanmıştır. Bu dönemde Hacı Tonak ile Kabakoz Askeri Cezaevi'nde ve de aynı koğuşta kısa bir süre beraber kaldım, ilk şahsi tanışmam burada oldu. Lakin fazla konuşamadık. Daha sonra Metris Cezaevi'nde aynı koğuşu değil, aynı havalandırmayı paylaştık. Örgütten kopmuştu Hacı. Burada kendisiyle sohbet etme olanağı buldum. Şunu samimiyetle belirtmek istiyorum. Hacı Tonak'ın çok yönlü ve de derin kültürüne hayran kaldım.

Marksist eserler dışında, insanlığa aydınlık getiren her alanla ilgilenmişti Hacı. Edebiyattan müziğe, resimden mimariye, Heykel tıraşlıktan plastik sanata, tıptan matematik, fizik, kimya ve uzay bilimine kadar uzanan alanlarla ilgili kitaplar okumuş, bu alanlarda dünya çapında ün yapmış simaların yaşamları hakkında bilgi sahibi olmuştu. Hacı'nın devrim sorunlarına yaklaşım tarzı derin, çok yönlü, zengin içerik ve boyutluydu. Hacı'yla kendimi karşılaştırdım, onun hayli gerisinde olduğumu gördüm. Hacı çok da mütevazı, içten, saygılı bir insandı. İçerde iken ciddi rahatsızlığı vardı, bilmiyorum ne oldu.

Haşhaş mitinglerini örgütleme gerekçesiyle tutuklanan mahalli önderlerin en yaşlısı Reşo Ali Erdoğdu'nun daha sonraki yaşamı hakkında bilgim yok. 60'ın üzerindeki bu yaşlı adamdan Nurhak gerillasına katılmasını beklemeyiz. Yalnız, bu aileden Vahap Erdoğdu, entellektüel birikime sahip bir devrimci aydındı o dönem. Aydınlık Sosyalist Dergisi'nde teorik yazıları yayınlandı, milli demokratik devrim tezi çerçevesindeki tartışmalara bu yazılar ışık tuttu. Vahap Erdoğdu'nun eşi Seyhan Erdoğdu Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyesiydi. Sözkonusu teorik tartışmalara onun da katkıda bulunduğunu burada belirtmeliyim. Köse Polat ise cezaevinden çıktıktan bir süre sonra işçi olarak Almanya'ya gitti. Şu anda Almanya'nın Bielefeld şehrinde ikamet etmektedir.

Gelelim, Kürecik bölgesine giden her devrimciye kucak açan devrim emektarı Mehmet Ali Özdoğan'a. Evet, Ali Mercan beni onun

evine bırakıp gitti. Birkaç gün sonra Mehmet Ali eve döndü, kendisiyle şahsen tanıştım. Mehmet Ali Özdoğan esmer. Türkiye standartlarına göre uzun boylu, ince endamlı biriydi. Azçok asabi bir yapıya sahipti, sinirlendiği zaman dişlerini birbirine vururdu. Kitlelerin bilinçlenmesi konusunda sabırsızdı, emekçilerin kısa sürede devrim sorununu algılayıp sistemin defterini dürsün istiyordu. Bu da mümkün değildi, o nedenle devrimin bu emektarı kafası yavaş işleyenlere veriştirip dururdu. Salt onun durumu açısından soruna bakıp, bu tutumunu hoşgörüyle karşılamak gerekir. Her türlü rizki göze alarak bölgede çalışma yapan devrimcilere destek sunuyordu. Bunca fedakarlığın semeresini görmek istiyordu. Bu semere de ufukta bir türlü gözükmediği için tahammülsüz olup az önce belirttiğim tavra düşüyordu.

Mehmet Ali Özdoğan'ın evine kimler uğramadı ki... Haşhaş mitingleri sırasında FKF genel başkanı Yusuf Küpeli ve öbür geçlik önderleri. Bir iki kez Mihri Belli ve Doğu Perinçek. 20 civarında gerillasıyla Sinan Cemgil. İbrahim Kaypakkaya, Bora Gözen, Ali Mercan, Melek Ulagay, Muzaffer Oruçoğlu, bendeniz Ali Taşyapan ve daha bilmediğim bir yığın devrimci. Bunlar 12 Mart dönemine ve öncesine ilişkin bilgiler. Daha sonraki dönemlerde kimler uğrak vermiş, bilemem. 12 Mart döneminde sarılığa yakalanan Bora Gözen, bu emektar evde aylarca yatıp tedavi gördü. Hatta Mehmet Ali Özdoğan her türlü riski göze alarak Bora'yı Malatya'ya doktora bile götürdü. Mehmet Ali Özdoğan'ın biraz mülkü olup orta köylü düzeyindeydi. Ama adamcağız borç içinde yüzüyordu. Ailedeki yeme içmenin yarısı devrimcilerin boğazına gidiyordu.

Bu aileden büyük destek gören TKP(M-L) Hareketi ve TDKP'den devrimciler sonunda ailcye öylesine haksızlık yaptıki, vicdanları isyana yönelten cinsinden. TDKP için çok iddialı konuşamam, sağdan soldan duyduklarımla bilgim sınırlı. Ama içinde yeraldığım TKP(M-L) Hareketi konusunda en küçük bir kuşkum yok. Tüm mesele ne biliyor musunuz? Sinan Cemgil, Mehmet Ali Özdoğan'a bir tabanca armağan etmiş. "Bu silahı hiç kimseye verme, hep sen taşı. Devrim yolunda ölürsem, taşıyacağın bu silah vesilesiyle beni hatırla" demiş. İşte Mehmet Ali Özdoğan'ın bütün sucu, "Sinan'ın bana armağanıdır" deyip, bu silahı TKP(M-L) Hareketi'ne vermemesidir. Bu olayın ardından TKP(M-L) Hareketi cephesinden Mehmet Ali Özdoğan'a "devrimcilerin silahını zimmetine geçirmek", "devrimin malına göz dikmek" türünden ağır suçlamalar yapılmış, ne yazık ki birçok insan bu

suçlamanın rüzgarına kapılıp bu emektar aileyi horlamış, tecrit etmiştir. Herşeyini uğruna döktüğü devrimcilerden yediği bu darbeyle Mehmet Ali Özdoğan'ın canevine adeta neşter sokulmuştur. Korkunç bir haksızlık. Bu aile hiçbir ayrım yapmadan her görüşten devrimcilere kucak açmıştır. Ve bu desteği yıllarca yapmış, borca batıp harab olmuş, ilaveten başta işkence olmak üzere birçok tehlikeyi göze alarak bu fedakarlığa katlanmıştır. Böyle bir aile niye bir tabancaya tenezzül etsinki. Sorun bir tabancaya sahip olmaksa, zaten borç içinde yüzen aile bir de tabanca için borca girer. Sorun çok açık. Tabanca Sinan'ın armağanıdır ve üstelik Sinan ölmüştür, Mehmet Ali açısından armağanın manevi değeri büyüktür, bu nedenle silahı vermek istememiştir. Kimin haksız olduğu apaçık ortada.

Çakır (İrfan Çelik) bu olayı bana anlattığında kös kös dinleyip karşı çıkmamıştım, hatta örgütün teşhir kampanyasını onaylamıştım. Örgüt disiplini adına ne körlükler yaptık. Şimdi düşündükçe vicdanım derinden sızlıyor. Çünkü o evin çok nimetini yedim, aileyi tanıyordum. Bu olaya en başta benim karşı çıkmam lazımdı. Bu olaydan bir iki yıl sonra İstanbul Bağcılar'da bir Kürecikli genç evli çiftin evindeydim. Mehmet Ali Özdoğan'ın eve gelmekte olduğu söylendi. Ev sahibi bana "biz Mehmet Ali'ye güvenmiyoruz, seni tanısa bile tanışık verme" dedi. Mehmet Ali içeri girip beni gördü, yüzüne bir sevinç yayıldı. Öyle ya, aradan birkaç yıl geçmiş, bu süre içinde yakalanıp cezaevine girmiş, tekrar çıkıp faaliyete başlamıştım. O emektar insan bendeki hareketsizliği görünce durumu anladı, gülümsemesi yüzünde donuverdi. Ev sahibine, "misafirinizi Ali Taşyapan'a benzettim" dediyse de, ev sahibi inkara kalkıştı, bense vurdumduymazlığa devam ettim. Gerçi bu saatten sonra özür dilemek birşeye yaramaz, bunu biliyorum. Ben yine de Mehmet Ali Özdoğan'dan ve ailenin diğer fertlerinden kendi adıma çok çok özür diler, onların hoşgörülü yüreklerine sığındığımı burada belirtir, beni bağışlamalarını rica ederim.

4. kürecik bölgesinde ilk günlerim

Temmuz 1971'in bir akşamında Ali Mercan'la birlikte Mehmet Ali Özdoğan'ın evine gittik. Az önce belirttiğim gibi Ali Mercan evden ayrıldı. Acemiliğimden dolayı birkaç gün evde kalıp yeni ortama kendimi alıştırmam lazımdı. Ekin biçme zamanıydı. Ertesi gün ev halkından eli iş tutan gençler ekin biçme işi için hazırlık yaparken on-

larla birlikte ben de tarlaya gittim. Sanırım üç dört gün ev halkıyla birlikte ekin biçtim. Yaklaşık bir hafta ilk konuk olduğum evde kaldım. Bu arada Mehmet Ali Özdoğan geldi, şahsi tanışmamız gerçekleşti.

Yavaş yavaş evin dışına çıkıp açılmam lazımdı. Hacı Özdoğan beni Hopolar'daki halası gile götürdü. İlk bir iki gün aile alabildiğine illegal havaya girdi, gündüzleri beni evin çatı aralığında saklama yoluna gitti. Sabahın köründen akşamın karanlığına dek fare gibi çatı aralığında kısılı kalmak sıkıcı bir durumdu. Hele bastıran çişi gemlemek ayrı bir dertti. Küçük ve büyük tuvalet ihtiyacı için dibine toprak ve saman doldurulmuş teneke kaldığım yere konmuştu. Utanma belasına bu tenekeyi kullanamadım. Kahvaltı ve öğle yemeğini çatı aralığında, akşam yemeğini evde yerdim, geceleyin odada yatardım. Üst tarafta Hopolar'ın küçük bir mezrası vardı, ailenin bu mezrada bir damı bulunuyordu. Evin evli barklı oğluyla birlikte damın ufak tepek tamiratını yaptık, böylece illegallik durum legalliğe dönüştü, ben de rahatlamaya başladım, özellikle tuvalet ihtiyacı yönünden.

Dam tamiratı sırasında Çoban Hasan'la tanştım. Derken, öbek öbek üç parçadan oluşan Hopolar mezrası sakinlerinin gözleri varlığıma alıştı, "bu da neyin nesi, kimin fesi" türü merakın hedefi olmaktan kurtuldum. Sanki yöreden biriymişim gibisine bir kanıksama yavaş yavaş çevreye yerleşmeye başladı. Bu duygu, konuk olduğum ailelere rahatlama getirdi, tedirginlik unsurunu geri plana itti.

Sanırım bir hafta sonra yeniden Mehmet Ali Özdoğan gile döndüm. Onların civarındaki bazı ailelerle tanıştım. Bölgeye ısınma hafiften başlamıştı. Hacı Özdoğan'la birlikte Çevirme Köyüne gittim, köyün en yoksullarından Bayram'a konuk oldum. Çevirme köyünde muhtar ve eğitmen Zuzo hariç, yediden yetmişe tüm köy halkı, Çevirme'ye bir devrimcinin gelmesinden rahatsızlık duymuyordu. Bir hafta Çevirme'de kaldım, halkla ilk kaynaşmamı gerçekleştirdim. Köy öğretmeni Haydar Polat Çevirme'liydi, Haşhaş Mitingi sırasında cezaevini boylayan doğal önderlerden Köse Polat'ın amcasının oğluydu. Zaten Çevirme Köyünün neredeyse tümü birbiriyle akrabaydı. Xaçırlar kabilesinin bir bölümü Bekiruşağı Çay Mahallesi'nde, bir bölümü de Çevirme'de ikâmet ediyordu. Çevirme'ye bu ilk gidişimdi konuk olduğum Bayram gilin buğdayının yıkanması işine bir nebzecik yardım ettim. Bayram eski şıhlardandı. Şıhlık felsefesine göre insanın en sevdiği varlığı karısıdır, soyuttaki en sevgili varlık tanrı, somuttaki en sevgili varlık olan eşle bütünleşmiştir, o halde kişinin tanrısı eşidir, onu uzaklarda ara-

maya gerek yoktur, yanıbaşındadır. Bayram bu konuda epeyce oportünüstü. Tanrısı olan karısı Xece'nin tepesinde adeta boza pişirirdi. Fukara Xece ne yapsa haksızdı, hatta hapşırsa bile. Ama Bayram daima haklıydı. Çünkü o akıllıydı, kendisini dert sahibi eden, kafası çalışmayan Xece'ydi. Xece'yle ilişkisine Bayram her zaman bu gözlükle bakardı. Kendisinin de kusurlu olabileceği ihtimali aklının ucundan geçmezdi. Bayram sinirli biriydi, kahrını ancak Xece çekerdi.

Çevirme'den sonra bir hafta Kaplanlar'da kaldım. Bu küçücük mezranın tüm sakinleri birbiriyle yakın akrabaydı. İlk gidişimde Mısto amcanın evinde barındım. Kaplan amcaların tek sorunu yeğenleri Kalo idi. Biraz varlıklı olan Kalo mezrasına uğramamdan az buz rahatsız olurdu. Kalo'nun bir zararını görmedik, galiba arkadan mırın kırın edermiş biraz. Kalo'nun çocukları ilericiydi.

Daha sonra Taşolar'a gittim, oradan İncecik'e. Kepez köyünün başka mezralarını dolaştım. Darıca'nın bazı mezralarına uğrayıp bir kısım ailelere konuk oldum. Bu dolaşmalarımın esnasında yaklaşık bir hafta arayla (bazen daha sık) Mehmet Ali Özdoğan'ın evine uğrardım. Zira bu ev ana istasyonumdu. Şöyle böyle bir ay sonra Ali Mercan'la ana istasyonda buluştuğumda, kimsenin yol göstericilik yardımına gereksinim duymadan çevrede dolaşabileceğim noktasına gelmiştim. Bu ilk günlerimde Ali Mercan bana yardım etmedi. Örneğin, belli başlı köylerdeki güvenilir ailelere bizzat kendisi beni götürüp tanıştırabilirdi. Bu işi Hacı Özdoğan'a havale etti. Gerçi Hacı örgüt üyesi olmuştu, ama düzey olarak geriydi, üstelik kendi evinin işleriyle meşguldu. Her neyse ilk sıkıntımı atlattım, kendime güvenim gelişmeye başladı. Diyarbakır bölgesindeki hezimetin burada olamayacağına dair düşüncem pekişti. Bu arada Taşolar'dan bir gençle birlikte Alxasuşağı köylerinden birine gittim. Burada birkaç gün kaldıktan sonra yeniden Xellexurtler'e (Özdoğan) döndüm. Gidişhat iyi sayılırdı, durumdan memnundum.

5. kürecik bölgesindeki yaşlı devrim sempatizanlarından bazı tiplemeler

Telli Baha'yla konuya girelim. Bekiruşağı Çay Mahallesine yakın ve de Kürecik istikametinde küçücük bir mezrada ikamet eden Telli Baba 70'e merdiven dayamıştı. Telli Baba'nın hanımı ise takriben kendisinden iki üç yaş küçüktü denebilir. Telli Baba'ya gitmemi Hacı Özdoğan önermişti. Kürecik bölgesindeki çalışmamın başlangıcı sayılan günlerden birinde Telli Baba'ya gittim.

Telli Baba eski şıhlardandı. Çevirmeli Bayram'ı anlatırken şıh felsefesine değindim. Bu şıhları, Diyarbakır ve Siirt yöresinin Şeyhleriyle karıştırmamak gerekir. Şeyhler, dini bütün ehli müslümlerdir, her biri Hacca birkaç kez gidip Hacılık mertebesine yükselmiştir. Şeyhler, islamiyetin katı kurallarına kul köle olmuş tutucu zatlardır. Şıhlar ise tersine islamiyetin dondurulmuş kurallarına alevilik inancı boyutunda başkaldırmış, bu boyuttaki tutucu temsilciler olan dede ve seyitlere kafa tutmuş, soyuttaki tanrı imgesini somuta indirip eşlerinin varlığıyla bütünleştirmiş dinsel reformcuiardır. Şıh felsefesini tanrı kavramını irdeleyişi çok ilginç. Şıh felsefesine göre insanın yaşamdaki en sevgili varlığı eşidir. Çünkü insan eşiyle bütünleşirken aşk ve cinsellik boyutunda mutluluğun zirvesine erişir. İnsana bu doyumu veren varlığın dışında sevgili aranmaz. Dini felsefeye göre tanrı en sevgili varlıktır. Ama bu varlık soyuttur ve de ulaşılamaz bir diyardadır. İşte şıhlık felsefesi bu noktada kestirme bir çözüm üreterek, bilinmezlik ve ulaşılamazlık boyutunu gökten yere indirip burnumuzun dibine getirmiş, "benim tanrım eşimdir" deyip, en sevgili varlığa namzet olarak eşini görmüş, tanrının görüntüsünü eşinin varlığından ibaret saymıştır.

Telli Baba'nın icraatı felsefesine uygun düşüyordu. Hakikaten tanrıyı severcesine karısını seviyordu. Karısı da Telli Baba'ya aynı tutkunlukla sevgi boyutunda yanıt veriyordu. İkisi birbirine hep sırılsıklam aşıkmışcasına, karşılıklı olarak birbirini yudum yudum kendi içlerinde eritirmişcesine sevgi kozasından örülmüş bir görüntü ilişkilerinde gözlenirdi. İkisi birbirine daima yumuşak ve sevecenlikle hitabeder, sevgi ışınını yansıtıcı bakışlarla birbirini süzerdi. Bir iki yaşlı insanın ahenkli beraberliği, sevgi ve aşkın özlemini ayaklandırıcı bir meltemi insanın gönlünde estirirdi.

İşte Telli Baba ve eşi böylesine saygın bir çiftti. Yaşlı çiftin gönlü devrimcilere karşı derin bir sevgiyle yüklüydü. THKO önderi Sinan Cemgil'in ölümü Telli Baba'yla eşinin yüreğini sızlatıyordu. Ve Sinan Cemgil adeta bir sevgi yumağına dönüşüp bu iki yaşlının gönlüne doluvermişti. Telli Baba devrimin gerçekleşmesini içten özlerdi. Günün birinde tüm Türkiye emekçilerinin kendi kurtuluşlarını muştulayacak devrim anıyla kucaklaşacağına Telli Baba'nın inancı tamdı. Lakin yaşlıydı, kendisi bu günü görmezdi. Siyasi sohbetlerimizde Telli Baba hep iç çeker, bu mutlu gün gelip çatmadan kendisinin karatoprağa göçeceğini söylerdi.

Telli Baba bana şöyle bir vasiyette bulundu: "Oğul ben yaşlıyım, devrimi göremem. Sizler devrimi gerçekleştirdiğinizde ben mezarda

olacağım. Devrim gerçekleştikten sonra dğruca mezarıma gel, mezar taşımın başım tarafındaki kısmına ve de kulak hizama bir iki tekme vur, sonra eğil, bana şöyle seslen: "Telli emmi, devrim gerçekleşti, artık mezarında rahat yat" Evet, senden ve arkadaşlarından bu seslenişi istiyorum. 'Bu ihtiyar öldü, bizi duymaz' demeyin, ruhum sizi duyar. Mezarda bu seslenişi beklediğimi sıkın unutmayın" Yaklaşık bir yıl sonra Telli Baba öldü. Mezarı evine yakın bir yerdeydi. Geceleri Telli Baba'nın mezarının oradan geçerken hep vasiyetini anımsardım. Aradan yıllar geçti, devrim yakınlaşacağına uzaklaştı. Bu gidişle benim görmem de hayal olacak. Telli Baba'nın vasiyetini genç devrimci kuşağa havale ediyorum. Devrim gerçekleşinde birileri gidip Telli Baba'nın mezarına seslensin, kulağına devrim muştusunu haykırsın. Bu Telli Baba'nın son arzusuydu, unutulmasın.

Haydar amcanın evi ve değirmeni, Harunuşağı ve Bekiruşağı köylerinden Kürecik istikametine doğru akan derenin nahiyeye ulaştığı noktaya yakın dere kenarındaydı. Kürecik nahiyesi, dolayısıyla Kürecik karakolu Haydar amcaya yakın sayılırdı. Haydar amca bu durumdan ürkmediği gibi memnundu da. Çünkü Haydar amca derdi ki, "benim ev karakolun burnu dibidir, şüpheyi en geç celbeden yerdir. Şüphe ilkin karakola uzak yerlere yöneltilir, bura kimsenin aklının ucundan geçmez. İçinizi ferah tutun, hiçbir şey olmaz. Yalnız geliş gidişlere dikkat edin, çürük insanlara sezdirmeyin" Haydar amcanın eşi cesurdu, riskli yükümüzü taşımada eşine ayak uyduruyordu.

Zannederim Haydar amca iki evlilik yapmıştı. İlk hanımı öldükten sonra, burada andığım hanımıyla ikinci evliliğine adım atmıştı. İlk evliliğinde iki oğlu, iki kızı (emin değilim) olmuştu. İkinci evliliğinde iki kızının (ki, ilkokula giderlerdi) olduğunu anımsıyorum. İki küçük kız sır küpü kesilip evle ilişkimizi asla ağızlarından kaçırmazdı. Sanırım Haydar amcanın da geçmişte bir şıhlık dönemi olmuştu. Hısımı Telli Baba kadar yumuşak bir kişilik taşımamakla birlikte, onun benzeri bir düşün alemine sahipti. Aynen Telli Baba gibi reformdan geçirilmiş bir alevilik inancı taşırdı, ama tanrının varlığıyla pek alışverişi yoktu. Haydar amcada çok kaldım. Bu süre içinde ibadet edişine ya da bismillah deyişine hiç tanık olmadım. Haydar amcaya göre şayet tanrı denen nesne varsa soyuttaki hayali varlık değil, somuttaki en güçlü sevgidir. Örneğin, devrimcilerin şahsında oluşan güçlü devrim sevgisi, Haydar amcaya göre tanrının kendisiydi. Telli baba gibi Haydar amca da eşini tutkuyla severdi. Bu yaşlı çiftin beraberliğinin her anında sevgi ve saygı gözlenirdi.

Böylesine devrime tutkun olan, bölgede bulunduğumuz sürece bize destek sunan Haydar amcanın sonradan olumsuz tavra girdiğine dair haberler aldım. Bu duruma üzüldüm. Keşke bu haberler gerçeği yansıtmasın, yanlış bir algılamanın ürünü olsun derim. Çünkü 12 Mart sonrası dönemde halk sol fraksiyonlar tarafından paylaşılıp örgütiçi hastalıklarla zehirletildi, sidik yarışçılığı temelinde birbirine bırakıldı. Ola ki, bu anaforda eski emektarımız Haydar amca haksız bir töhmete hedef olmuştur denebilir. Ya da gerçekten Haydar amca olumsuz bir konuma kaymışsa, bunda devrimci örgütlerin payının olduğunu düşünmekteyim. Tabii işin aslını bilmiyorum, yanılgı payını da burada zikretmek istiyorum.

Yeri gelmişken burada bir noktanın altını çizeyim diyorum. İbrahimli dönemimizde Kürecik halkı olumlu bir devrimci kültüre sahipti. Devrimci örgütler arasında ayrım yapmaz, devrime yönelik sevgisini, hangi örgütten olursa olsun her devrimciye sunardı. Çalışmamız bu ahenge en ufak bir halel getirmedi, ona paralellik arzedip, devrim yararına olan bu durumu daha da güçlendirdi. Mahir, Deniz ve Sinan'ın siyasal çizgisini küçük-burjuva devrimci karakterde gören İbrahim, kitlelerin bilincinin çok ilerisnde olan bu teorik konuyla halkın kafasını karıştırmadı, düzene başkaldırı boyutunu esas alan genel bir devrimci propaganda ile halka seslendi, Mahir, Deniz ve Sinan'ın düzene baş eğmezliğine ve bu uğurda canlarını verişine özel önem verdi. Bu devrimi güçlendirdiği gibi, mütevazı faaliyetimiz nispetinde karınca kararınca bizleri de güçlendirdi. Daha önemlisi, halkın devrimci kültürü dar bakışlı fraksiyon hesaplaşmasıyla gölgelenmedi, dumura uğramadı. Devrimin genel çıkarına özen gösteren bu davranışımızın bir jesti diyebileceğim bir eylemi gerçekleştirdik. İhbarıyla THKO'nun önderlerinden Sinan Cemgil ve iki arkadaşının ölümüne, öbürlerinin ele geçişine dolaylı olarak sebebiyet veren Kahyalı köyü muhtarı Mustafa Mordeniz'i TKP(M-L) olarak ölümle cezalandırdık, bu eylemin bir boyutuyla devrimci örgütler arası dayanışmanın önemini vurguladık. Tabii bizim bu dönemimizde de fraksiyon hastalığı vardı, devrimci örgütler pürü pak değildi. Ama sonradan fraksiyon hastalığı tam bir salgına dönüşüp derinlemesine sirayet etti, devrimci örgütlerin düzenle cebelleşmesine ikinci bir cephe eklendi, birbirleriyle boğazlaşması sürüp gitti ve halen gitmektedir.

Biz yine dönelim yaşlı devrim sempatizanları konusuna. Kürecik'ten Bekiruşağı, Çevirme, Harunuşağı istikametine doğru dere takip edilerek gidildiğinde, Kürecik'in çıkışında ve derenin sağında

Haydar emminin, epey ilerde ve aynı yanda Telli Baba'nın evleri önümüze çıkardı. Her iki ev arası uzaklığın yaklaşık orta yerinde ve aynı yamacın üst yanında ise mame Qundur (Kabak emmi), fiziki yapı olarak azbuçuk kabağı andırırdı. Hem çok kısa boyluydu, hem de tombuldu. Qundur emminin yürüyüşünün uzak mesafedeki görünümü kabağın yuvarlanışına bürünürdü. Qundur emmi, Adana şalvarı modelinde dikilmiş siyah kadife şalvar giyerdi. Takım taklavatı kapatan parça arası çıkıntı diz kapaklara kadar sarktığından, Qundur emminin kısacık bacaklara ekli ayakları yuvarlak gövdeyi fazla bozmuyordu, dolayısıyla kabak görünüm şekil şemalini muhafaza ediyordu. Qundur emminin tüm cüssesine büyük kabak dersek, kafasını yavru kabak, burnunu ise çiçeği yeni dökülmüş cücük kabak olarak niteleyebiliriz. Yani kafa ve burun yapısıyla da bu tatlı emmimiz "Qundur" lakabına hak kazanmıştı. Qundur emmi aşırı şekilde sigara içerdi. Bu yüzden her lafı, bazen lafının yarısı davetsiz misafir benzeri bir öksürükle kesilirdi. Öksürük faslı uzadığı zaman Qundur emminin sabrı kısalırdı, böyle anlarda öksürükle konuşma birbirine karışır, ikisi sentezi bir çorba ortaya çıkardı. Öksürük ve konuşma rekabetiyle Qundur emminin yüz hatları gerilir, esmer yüzüne soğan kırmızısı kızarıklık yayılırdı. Kolay değil, aynı anda hem öksürmek hem konuşmak, bir arada işletilmesi zor iki fonksiyonu atbaşı bi-likte götürmek.

Qundur emmi yapabileceği desteği bize sunuyordu. Tek bir gün dahi ürkme belirtisi göstermedi. Ayrıca epeyce kitap ve dökümanımızı uzunca bir süre Qundur emminin samanlığında zula ettik. Bu riske de tatlı emmimiz kaşını eğmedi. Ev tekti ve uygun bir yerdeydi, bu konumuyla lehimize olan avantajı güçlendiriyordu. Ve lakin Qundur emminin bir gözü kör bocisi, bu avantajın içine biraz ediyordu. Başka köpekler çift gözleriyle yakınlarında olan bizleri farketmezken, uyanık boci tek gözüyle kilometrelerce ötelerden bizi farkeder, dikakalarca uzun uzun havlardı. Sanırım bu kör boci kendi sesine aşıktı, uçan bir kelebeğe bile pavkırırdı. Bir yaz gecesinde Balhacı köyünün üst yamacından geçerken, kilometrelerce uzaklıktaki karşı yamaçta tek gözlü boci beni farketti, yarım saate yakın bir süre boyunca aralıksız ürüdü. "Kör adamlar aksi olur" diye bir söz var. Buna, "kör bociler de" deyip eklenti yapmalıyız. Her olur olmaza havladığı için Kürecik karakolu kör bociyi ciddiye almıyordu. Bu da bizim işimize yarıyordu. Böylece tek gözlü bocinin gevezeliğiyle doğan dezavantaj, yine onun karakol nezdindeki güvenilirlik yitimiyle

nötrleşip lehimize dönüyor, "sayın muhbir vatandaşlar" bezeri gayretkeşliği yanıtsız kalıyordu. Bizler eve girdikten sonra bu kez boci içeriye havlarda. Böyle anlarda Qundur emminin kafa tası atar, küfür ve öksürük karışımıyla bociyi kovalardı. Bazan bu zılgıt bile bociye vız gelirdi, son çare olarak tek gözlü şeytan ahıra kapatılırdı.

Sıra geldi Çevirmeli mame Hüsgari'ye. Hüsgari ve Qundur amcalar akraba olup Xaçırlar kabilesine mensuptular. Göğüs kafesini döven bembeyaz bir Bektaşi sakalına sahipti, Hüsgari amca. Bir zamanlar Bekiruşağı'nın iki büyük ve de varlıklı kabilesi Timurlarla Xaçırlar birbirine girmiş, sopayla kafa göz yarma derken işin içine silah girmiş, Timurlardan bir adam öldürülmüş, ardından karakol, mahkeme faslı başlamış, Qaçırlardan bir genç suçu üstlenerek ağır ceza giymiş. Kavgaya zaman zaman kadınlar da iştirak etmiş. Geri değer yargılarına kapılan halk yıllarca birbirini yıpratmış.

Hüsgari emmi o kavgadaki cengaverliğini sık sık anlatırdı. Kavga günlerinde herkes tetikte, Hasgari amca da. Kimse silahsız dolaşmıyormuş. Akşam karanlığı çökünce herkes evinin civarında pusuya yatarmış. Bir akşamın alaca karanlığında Hüsgari amcanın gözüne bir tümseğin ardından bir kafa çarpmış, derhal kendini yere atıp Alaman filintasını hedefe doğrultmuş, "kıpranma yakarım" diye bağırmış. Tümseğin ardından kendi köylüsü İpek'in (kadın değil, erkek) korku dolu cılız sesi gelmiş: "Ulan Hüsgari ateş etme benim" demiş. Bunun üzerine Hüsgari amcanın tepesi atmış, "hehey jına mın" (hehey benim karım) deyip İpek'i azarlamış. Hüsgari emmi birine sinirlendiği zaman "hehey jına mın" derdi. Meğer o gün fukara İpek motoru bozup virvirığa yakalanmış. Tümsek ardına sinmesi bundanmış. Cengaver Hüsgari amcanın biçare İpek'i virvirığın başında Taşlıköy'e postalamasına ramak kalmış. Hüsgari amca tetiğe asılsaymış, fukara İpek gerçek anlamda "bok yoluna gitti Niyazi" mertebesine erermiş.

Aslında ben yapı olarak korkak bir tipim. Demekki gerillacılık havasına kapılıp biraz cesur görünmüş olmalıyım ki, Hüsgari emmi beni korkusuz bir devrimci olarak algılamış. Çevirmelilerin sohbetine bazen ben konu olurmuşum. Böyle anlarda Hüsgari emmi beni övermiş, yanısıra da okkalı bir kürtçe küfürle anamın orasını kalaylarmış. Bunu sonradan Haydar Polat'tan öğrendim. Anlayacağınız Hüsgari amcanın iltifatına da küfür karışırdı. Böyle anlarda küfürü iltifatın şırası kabul edip küfürden saymayacaksın. Hüsgari amcanın bize değerli desteği oldu. Zaten Hüsgari amcanın tüm kabilesi bize kucak açtı.

Köse Polat'ın babası Hasan amca ve öğretmen Haydar Polat'ın babası Hıdır amca Hüsgari amca ile kardeş olup Çevirme köyünde otururlardı. Kardeşlerin büyüğü Hasan amcayla küçüğü Hıdır amcanın devrimcilere sempatisi vardı, bu sempatilerini bizden esirgemediler, bize kapılarını açıp nimetlerini sundular. Fakat ortanca kardeş Hüsgari amcanın havası başkaydı. Sadece köy kavgasında değil, devrimcilere destek sorununda da cesurdu. Yaşından beklenmeyen atılganlığı, şen, şakrak ve nüktedanlığı, kahkaha, taklit ve küfürbazlığı Hüsgari amcaya bir çekicilik katıyordu. Karşılıklı olarak kız kardeşleri trampasına (değiş-tokuş) dayanan evlilik Hüsgari amcaya da nasip olmuştu. Kendi kabilesinden biriyle kız kardeşlerini değiştokuş edip aynı anda gerdeğe adım atmışlardı. Adını anımsayamadığım Hüsgari amcanın gerdekdaşı amca Darıca'nın merkez mezrasında otururdu. Hüsgari amcanın yeğeni ve de Qundur amcanın kardeşi Mısto emmi, aynen dayısı Hüsgari gibi Bektaşi sakalı bırakmıştı. Bu yüzden adı Sakallı Mısto Emmi'ye çıkmıştı. Mısto emminin evine belki bir kez uğramışızdır. Mısto emmiyle daha çok akrabalarında karşılaşırdık. Görülüyorki ne tarafa yönelsek karşımıza Hüsgari amcanın akrabası çıkıyor. Kalabalık bir kabileydi, silme diyebileceğim bir oranla ilerici düşünceye yatkındı.

Bir başka yaşlı sempatizan çift olarak; İncecikli Mamo dayı ve eşini zikredebilirim. Bu cana yakın yaşlı çitfle kürecik bölgesindeki çalışmamın daha başında bağ kurdum. Mamo dayı çalışkan yaşlı bir köylüydü, her zaman hareket halindeydi. Oturuş vaziyette bile bu devinimci özelliğini dış aleme yansıtırdı. Sürekli bir telaş ve kovalamaca görünümündeydi. Eşi Mamo dayının tersine sakin bir ruh haline sahipti, yüzünde gülümseme hiç eksik olmazdı, insana adeta yaşama gücü verirdi. Mamo dayının hali vakti iyi sayılırdı. Evinde tereyağı, kaymak hiç eksik olmazdı. Ayrıca evin bostanı vardı, domates, salatalık, soğan, patates, mısır, fasulye temini için Kürecik bakkallarına gereksinim duyulmazdı. Bostandan taze taze alınırdı. Bunun dışında Mamo dayı arıcılık yapardı, emek verdiği bahçesi ise artık meyve verir düzeydeydi. Doğrusu Mamo dayının evine yöneldiğimiz zaman, az sonra sofamızı donatacağını bildiğimiz bal, tereyağı ve kaymak midemizin isteğini daha o anda ayaklandırıverirdi. Evden her çıkışımızda, bize üç dört gün yetecek bir erzak çıkını elimize tutuşturuluyordu. Çıkının bol yufka, tereyağı, kaymak, peynir, salatalık, demotes, taze soğandan müteşekkül olduğunu bilirdi.

TKP(M-L)'yi yeni oluşturduğumuz 1972 ilkbaharı günleriydi, havalar zaman zaman soğurdu. İbrahim'le birlikte bölgedeydik, muhtar eylemi gündemdeydi. Soğuk bir günü boş olan yayla evlerinde geçirdik. Akşam gelip çattığında çok üşüdüğümüzü, ilaveten epey de acıktığımızı farkettik. "Bu aç midelerin kahrını ancak Mamo dayının sofrası çeker" diye düşündüm, İbrahim'e "haydi Mamo dayıya" dedim. Kararım hoşuna gitmiş olmalı ki, karanlıkta parlayan dişlerini gördüm. Hızlı bir tempoyla vardık Mamo dayıya. Mamo dayı cesurdu. Gıcık olduğu bir köylüsü vardı, fakat kendisinden uzaktı. Ayrıca evi köyün yayla istikametindeki uçtaydı, giriş çıkışlarda kimsenin ruhu duymazdı. Buna rağmen Mamo dayı tedbiri elden bırakmaz, bize kapıyı açtıktan sonra etrafı kolaçan eder, kuş çıtırtısıyla börtü böcek cırıltısına kulak kabartır, öyle içeri girerdi. Böyle anlarda Mamo dayının havası görülmeye değerdi. Sakalı gerilla mücadelesinde ağartmış yaşlı bir gerilla endamına bürünür, daha dünkü çocuk sayılan bizlere tedbirlilik konusunda uyarı sinyali verirdi. Bunu tam bir bilgelik, görmüş geçirmişlik havasında yapardı. Yani bize şu mesajı vermek isterdi: "Bu işe soyunmuşsunuz, fakat toysunuz, daha öğrenmeniz gereken bir yığın şey var." Mamo dayının bu titizliğine eşinin tepkisi, o her zamanki tatlı gülümsemesi olurdu.

Her zaman olduğu gibi o akşam da aynı tedbir kuralları içinde Mamo dayı tarafından içeri alındık. Doyasıya bir yemek yedik, çay içtik, bu faslı bir nebzecik siyasi sohbetle noktalayıp ayağa kalktık. Tabii erzak çıkını hemen elimize tutuşturuldu. Birdenbire Mamo dayı, "bir dakika beni bekleyin" dedi. Bekledik. Evin öbür gözesine geçti, kırmayla döndü. "Sizleri geçireyim" deyip dış kapıya yöneldi. "Zahmet etme, birşey olmaz" dediysek de para etmedi, işaret parmağını dudaklarına bastırıp "sus" işareti yaptı ve dışarıya süzüldü. Evin çevresine göz attı, gecenin sessizliğini bozan değişik tondaki çıtırtılara kulak kabarttı, "haydi" anlamında el işaretini bize çaktı. Evden on adım uzaklaştık, Mamo dayı zınk durdu. "Ben yirmi adım önden yürürüm, dikkatlice beni takip edin. Bir tehlike karşımıza çıkarsa, ilk hedef ben olur, onları oyalarım, siz o zaman karanlığa karışın. Ben önemli değilim, yeterki size birşey olmasın" direktifini kulağımıza fısıldadı. Çaresiz "peki" dedik. Otuz kırk metrede bir Mamo dayı elinde kırma atışa hazır vaziyette dururdu, tabii talimat gereği biz de. O yürürdü, biz de, yirmi adımlık araya özen göstererekten. Bu baskına gidiş benzeri yürüyüş dört beş duraklamayla yaklaşık beşyüz metreyi buldu. Son duraklamada Mamo dayı, "tehlikeli bölgeyi

geçtik. O namussuz komşumdan herşey beklenir, ihbarcılık yapıp evimin civarına pusu kurdurabilir. Tedbiri elden bırakmamak lazım. Geliş gidişlere dikkat edin yeter. Her zaman başımız gözümüz üstünde yeriniz vardır. Şu Kürecik'te herkes korkudan sizeyüz çevirse dahi, evelallah Mamo dayınız arkanızdadır. Haydi şimdi güle güle, yine beklerim" dedi, zafer kazanmış komutan mağrurluluğuyla evine yöneldi. İbo'yla karanlıkta birbirimize gülümsedik. Mamo dayı işi bir parça tiyatrolaştırdı, lakin hoşumuza gitti. Bazı riskleri göze alarak bize destek sunuyordu. Yapmış olduğu bu tedbir işinden kendisi için birkaç atımlık övgü payı çıkarmak onun da hakkıydı.

Taşolar'ın üst tarafında, Karagedik Beli'ne yakın yamaçtaki küçük mezrada Karaoğlanlar'dan İbrahim amca vardı. Şıhlık felsefesinden en derinden etkilenen Kürecik'in yaşlısıydı diyebilirim. Yunus Emre'nin hayatını konu alan filmi izlemiş, hafızamda Yunus Emre tipi canlanmıştı. İbrahim amcayı Yunus Emre'nin bu tipine benzetiyorum. Aynen Yunus gibi İbrahim amca da dünya nimetlerinden eletek çekerek kendini doğruluğa adamıştı. İbrahim amca hiç evlenmemişti. Nedenini bilmiyorum, hassas bir özel meselesi olduğu için kendisine sormadım. Çevreden kulağıma çalınan birkaç yorumdan hareket ederek İbrahim amcanın dinsel felsefesini özetlemeye çalışayım. Konuyu bizzat kendisinden duymadığım için buraya aktardıklarım hata taşıyabilir.

İbrahim amcanın şıhlığı, öbür yandaşlarından belli bir farklılık göstererek değişik bir rota izlemiştir. Öbür şıhlar sevgilerini eşlerine yöneltirken, İbrahim amca, aynen Pir Sultan Abdal gibi nazarındaki büyük sevgiyi "Şah" deyi kavramlaştırıp gönlünün başköşesine arak kutsal sevgiye dönüştürmüş ve buna özünü bağlamıştır. Yunus da böyledir. Heran içinde hissettiği engin bir sevgiye özünü bağlamış, tanrıyı, kainatı ve insanı bu sevgi hanesine konuk etmiştir. Özetle İbrahim amcanın şıhlığı ruhani alemde ve kutsal sevgi boyutunda seyretmiştir. Öbür şıhlar karşı cinsle aşk ve cinselliğin mest edici gölünde kulaç atarken, İbrahim amca gece gündüz kendini ibadete vermiş, nefsine cinsel perhiz uygulamıştır. Bu huşu atmosferinin derinliğine öylesine dalmışki, bir ara yöre halkı kendisini "erişti" olarak algılamıştır. Ama İbrahim amca hiçbir zaman toplumdan kopup kendi kabuğuna çekilmemiştir. TİP hareketiyle yöre halkı ilk kez ilerici düşünceyle kucaklaşmış, bu etkileşim sonucu İbrahim amcanın tertemiz gönlü yeni tanış felsefeyi içeriye buyur etmiştir. İbrahim amcayla iki üç kez kısa sohbetim oldu. Her hareketi, engin bir sevgiyle

incelmiş ruhunu dışarıya yansıtırdı. Aynen Telli Baba gibi İbrahim amca da devrime ve onun savunucusu devrimcilere derin sempati duyardı. Sinan Cemgil'in ölümüyle yüreği derinden dağlananlardan biri de İbrahim amcaydı. Telli Baba'nın İbrahim amcayı çokça sevdiğini burada belirtmeliyim.

Sıra geldi son örneğe. Harunuşağı'ndan Çoban Tommo'nun yaşlı annesi. Tommo'nun evine daha ilk ayak bastığım an, bu yaşlı annenin devrimcilere yönelik sevgi ışıltılı bakışlarıyla karşılaştım. Bir kız (fazla olabilir), dört oğlan annesiydi, sanırım uzun yıllar önce eşini kaybetmişti. Kendisi yoksuldu ama gönlü zengindi. Tommo'ya gittiğimiz zaman bu anne ziyadesiyle sevinirdi. Politik sohbetlerimizi can kulağıyla dinlerdi. Bizleri memnun etmek için çırpınır, o yaşlı haliyle hizmet etmekten geri durmazdı. Korkusuz bir anneydi, varlığımızdan ötürü aile için doğabilecek risk için en küçük bir tasa taşımazdı. İhbarcı Kahyalı muhtarının kayboluşu yöre halkı arasında hızla yayıldı, herkes kendi içindeki gizli yorumla bunun ne anlama geldiğini çözümledi. Bu olaydan sonra bir gece İbrahim Kaypakkaya ile birlikte Tommo gile gittik. Karnımızı doyurduk, fazla oturmadık, erzak alıp çıktık. Yaşlı anne bizi uğurlamak için biraz yürüdü, karanlığın içinde çevik bir hareketle ikimizin elini yakaladı, şap diye öptü. Bu harekete kuruduk kaldık. Ağır mahçubiyet altında sersemlediğimizi hisseden yaşlı ana şöyle dedi: "Bu eller, Sinan'ın kanına giren o haini cezalandırdı, öpülmez mi?!" İkimiz çok duygulandık, devrim için yüreği çarpan bu yaşlı emekçi kadınla sımsıkı kucaklaştık.

Yörenin yaşlı devrim sempatizanlarının sayısı verdiğim bu örneklerle sınırlı değildi, daha epeyce vardı. Karakteristik tipleme açısından birkaç örnek verip konuyu dar tutma yoluna gittim.

6. ibrahim kaypakkaya'nın çalışmamı İlk denetlemeye gelişi

Bu, bölgeye gelişimden yaklaşık birbuçuk ay sonra oldu. Kürecik köylerinin bazılarını turlayıp Mehmet Ali Özdoğan gile dönüyordum. İçeri girdim, misafir odasında İbrahim'in güleç yüzüyle karşılaştım. Beklemiyordum, ansızın karşımda görünce, ona yönelik özlem ve sevincim depreşiverdi. Sevgiyle birbirimizin boynuna atıldık, sımsıkı kucaklaştık. Hoşbeş ve hatır gönül sormayla sohbet başladı, hemencecik örgütsel faaliyete yöneldi. Bölgeye uyum sıkıntısı çekip çekmediğimi sordu İbrahim. Sıkıntıyı önemli ölçüde atlattığımı söy-

ledim. Birbuçuk aylık köy gezintilerimi, evlerine uğradığım insanların sınıf, karakter özellikleriyle bilinç düzeylerini, yaptığım politik propaganda ve ajitasyonun nitelik ve boyutunu bir nevi sözlü rapor şeklinde İbrahim'in değerlendirişine sunuverdim. Tabii verdiğim bilgide halkın durumunu olduğundan daha ileri gösterme abartısı vardı. İbrahim de dahil hepimiz bu abartıya eğilimliydik.

Türkiye solu, hatta tüm dünya solu bu abartının sevdasına belli ölçüde kapılmıştı. Kitlelerin gücüne güvenme inancı; solun tarihsel olarak ileriyi temsil etmesi, düzen karşıtı sol muhalefetin bu tarihsel üstünlükten ivme kazanması; sömüren-sömürülen, ezen-ezilen çelişkisinin uzlaşmaz nitelikte oluşu, bu nesnel durumun emekten yana olan devrimci muhalefete güçlü kitle tabanı oluşturma avantajını sunması ve benzeri argumentler solu bu abartıya götürüyordu. Tabiiki tarihsel avantaj, lehteki koşullar ve bazı sosyal öğeler bir devrimci muhalefet için önemli unsurlardır. Benim burada üstünde durduğum husus, nesnel gerçeği kendi öznel isteğimizin ölçeğinde göstermek ve bununla iyimserliğimize doping yapmaktır. Bir devrimci muhalefet için iyimserlik aşılayan nesnel ve toplumsal öğeler vardır, bunlar asla yadsınmamalı, önemi vurgulanmalıdır. Bu yapılırken şuna dikkat edilmelidir. Sözkonusu öğelere abartı edebiyatı bulaştırılmadan kendi nesnel ölçütü içinde verilmelidir. Öznel istekler nesnel gerçeğin yerine geçirilmemeli, mevcut durum kafalardaki resimlermiş gibisine sunulmamalı, güya örgütsel etkileşime hizmet eder hesabıyla düşülen bu öznelcilik alışkanlığından sakınılmalıdır.

İbrahim'in Kürecik bölgesine bu gelişi, benim çalışma dönemim için gerçi ilkti, lakin kendisi için ikinciydi. Daha önce Diyarbakır yöresindeki çalışmamı anlatırken, bölgeden ayrıldıktan sonra İbrahim'in bizi denetlemeye geldiğini yazdım. İşte bu ilk denetleme turunda İbrahim Kürecik yöresine de gitmiş. Fakat Kürecik'i bu denetleyişi tam bir maceraya dönüşmüş.

İbrahim'in Kürecik yöresine gidişi, askeri birliklerin bölgede THKO gerilla mücadelesine yönelik arama tarama operasyonu anına denk gelmiş. Her taraf allak bullakmış. İlkin Mehmet Ali Özdoğan gile gidip Ali Mercan'ı sormuş. Fakat Mehmet Ali Özdoğan da dağda gizleniyormuş. Ailenin öbür fertleri, Darıca köyünün Elbistan yol ayrımı kavşağındaki merkez mahallesinden bir gencin ismini verip, o genç kanalıyla Ali Mercan'a ulaşabileceğini söylemişler. Mehmet Ali Özdoğan'ın evinden Darıca'nın bu mahallesine giden yol, Kozluca köyünün içinden geçer. Bu köy türk-sünni kökenlidir ve de gericidir. Bizim İbo kafaya köylü şap-

pıkını (şapka) geçirmiş, vızır vızır askeri araçların geçtiği asfalt yoldan Darıca'ya uzanıvermiş. Darıcalı birkaç genç bakmış ki, Kozluca yönünden köylü kıyafetle bir adam gelmektedir. Yabancı biri olduğunu farketmişler, aval aval gelişine ilgi duymuşlar. İbrahim bunlardan, kendisini Ali Mercan'a ulaştıracak gencin evini sormuş. Darıcalı gençler, sivil polis olabilir düşüncesiyle İbrahim'den kuşkulanmışlar. Hele neyin nesi deyip adı geçen gencin evine götürmüşler. Köylü gençler kendi bilgi ve kurnazlığını konuşturarak İbrahim'i uzun bir sorgudan geçirmişler. Saf saf İbrahim'e "şayet sen polis çıkarsan öbür dünyaya postalarız, bunu şimdiden bilmiş ol" demişler. Kendi sorgu taktiklerini müthiş bulup epey de kabarmışlar.

İbrahim gençlerle şöyle bir pazarlık yapmış: Kendisini Ali Mercan'a götürsünler, şayet o kendisini tanımazsa, o zaman kendisini ölümle cezalandırsınlar. Birkaç genç önde, birkaçı da arkada olmak üzere İbrahim'i araya alıp, Ali Mercan'ın gizli olduğu Karadere Yaylası'nın yoluna revan olmuşlar. Ali'nin yerini bilen genç, gizlendiği mağaranın yakınına kafileyi götürüp Ali'ye seslenmiş. Ali dışarı çıkıp İbo'yu görmüş, koşarak boynuna sarılmış. Gençler epeyce şaşkınlığın içine yuvarlanmışlar. Çünkü o ana dek, büyük olasılıkla İbrahim'in köylü kılığına girmiş MİT ajanı olabileceğini kafalarında geçirmişler. Ajan cezalandırma konusunda düş kırıklığı yaşamışlarsa da, iki devrimciyi buluşturdukları için mutlu olup köyüne dönmüşler.

İbrahim beni denetlemeye gelmeden bu gençlerin bazılarıyla tanıştım. Ballandıra ballandıra bu öyküyü anlattılar bana. Ali'nin yerini bilen kafilecibaşı genç epeyce poza büründü. "Yaaa, Ali'nin gizli yerini bir tek ben biliyordum, öyle rastgele sorana da söyleyecek değiliz, biz işi işte böyle sağlama alırız" dercesine gözümün içine baktı. "İşi mükemmel yapmışsınız" deyip gençlere bir övgü tufanı da ben yağdırdım. Daha sonra birlikte Darıca'nın bu mahallesine gittiğimizde, İbrahim bu gençlerin bazılarıyla karşılaştı, eski öyküyü anımsayıp birbirlerine gülümsediler. Hatta Darıca'ya ilk birlikte gidişimizde, bu gençlerden birinin evine konuk olmuştuk.

İbrahim'in, işi sonuna kadar götürme yönündeki inatçılığını burada görmekteyiz. Ali Mercan'la buluşmak için Kürecik yöresine gitmiş, neye mal olursa olsun bu buluşmayı gerçekleştirecek. Çevrede vızır vızır askeri birliklerin dolaşması, gençlerin bir yanlışlık yaparak kendi yaşamını söndürmesi risklerine karşı gözükara gitmiştir. "Ummayan taş baş yarar" derler. Gençlerden kaynaklanan risk bir felakete yolaçabilirdi. Bir ajanı yoketmenin ardından gelebilecek terörü göğüsleyip

göğüslememe şeklindeki durum değerlendirmesine, ya da ajan kuşkusuyla bir devrimcinin hayatını yoketmenin getireceği vicdan azabını ömür boyu bir günah tuğu gibi boynunda taşımaya yönelik ince hesabı yapma bilincinden gençler uzaktır. Biraz gençlik heyecanı ve macera, biraz ajandan öc alma ve hava atma tatminkarlığı gençleri bir çılgınlığın içine yuvarlayabilirdi. Neyseki olasılık dahilinde bu iç karartıcı durum zuhur etmemiş, buluşma gerçekleşmiştir.

7. ali mercan filistin yolunda

Kesin anımsamıyorum, İbrahim'in üstte değindiğim gelişinde az sonra ya da önce Ali Mercan Filistin yolcusu oldu. Kendisiyle buluşmak için Kepez köyünün Taşolar mezrasına gittim. Ali Mercan beş altı gençle sazlı-sözlü muhabbet yapıyordu. Saz çalma ve türkü söyleme yeteneğine sahipti Ali. Meğer bu bir nevi veda buluşmasıymış. Birkaç gün içinde Filistn'e hareket edeceğini Ali çıtlattı bana. Ali kısa bir devrimci konuşma yaptı, oradaki gençlere Filistin kamplarına gidip askeri eğitim görme önerisini sundu, düşünüp karar vermeleri için iki üç gün mühlet tanıdı. Öneriye taraftarmış gibi görünen gençlerden süre içinde ses seda çıkmadı. Hatta Taşolar'dan bir genç gitme kararı aldı ve lakin sonradan caydı. Öbür gençlerin isteksizliği, ailesine bağımlılık durumu kendisinde tereddüt yarattı. Velhasıl Ali Mercan yalnız başına Filistin yolcusu oldu. Yakın bir zamanda gerilla mücadelesini başlatmayı öngördüğümüz Kürecik yöresinde tek bir genç dahi ikna edip askeri eğitim için Filistin'e gönderemedik.

Gerçi yöre genci olan Hacı Özdoğan örgüt üyemizdi, Filistin'e gitmesi doğrultusunda üstten bir talimat gelseydi, örgüt disiplini gereği Hacı buna uyardı. Burada benim sözüm sempatizan yöre gençlerinedir. Bu gençlerin, yörelerindeki örgütsel faaliyetimizin aktif destekçisi olmak istemedikleri, lojistik alanda pasif destek sunmakla yetindileri gerçeğini bu olay sergiledi. Daha sonraki süreç bu gerçeği kanıtladı. Yöreden tek bir genci dahi faaliyetimizin aktif unsuru haline getiremedik. Bu söylediklerim Kürecik kırsal yöresi içindir. TKP (M-L) döneminde Malatya'da lisede okuyan bazı Kürecikli gençler aktif destek sunma sürecine girdiler. Hele bu gençlerden bir tanesi, Malatya içi faaliyetimizin sorumlusu olan arkadaşın sağ kolu haline geldi. Bir cümleyle şöyle bir tespit yapabiliriz: Kürecik kırsal yöresindeki devrimci örgütsel faaliyet için akıttığımız alın teri maalesef semeresini almamıştır.

Bizleri bu sonuca mahkum eden nedenler elbet vardır. Nedenlerden biri subjektif etkendir. Yani yöredeki faaliyetin örgütleyicisi olan kadroların yetersizliğidir. Bu yetersizliğin en büyük payı bana ve Ali Mercan'a düşer. Başından yenilgiye dek ikimiz yörenin daimi kadrolarıydık. Daha çok da payı kendime ayırıyorum. Çünkü Ali Mercan Filistin'e gittikten sonra bölge sorumlusu ben oldum ve bu yenilgiye dek sürdü. Ali'yle kendi yetersizliğimi sergilerken bir noktaya parmak basmak istiyorum. Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi ve Türkiye Komünist Partisi (Marksist-Leninist) dönemlerinde Kürecik-Elbistan bölgesine bir hayli ileri kadro geldi, bunlar belirli zaman dilimi içinde bu bölgenin pratik faaliyetini üstlendiler. Örneğin İbrahim Kaypakkaya, Bora Gözen, Melek Ulagay, Cem Somel, Kel, İstanbul Teknik Üniversitesi eskilerinden biri ve Almanyalı Kadir gibi. Saydığım bu insanlar teorik yetkinliğe ve deneyime sahip kadrolardı. Bunlar da sorunu çözemediler. Yine de benim yerimde Muzaffer Oruçoğlu olsaydı, durum biraz daha iyi bir düzeye çıkardı derim.

Demekki durum yalnızca benim ve Ali Mercan'ın yetersizliğiyle izah edilemiyor. Subjektif (öznel) etken rolünü aşan objektif (nesnel) etken karşımızda durmaktadır. O da şudur: Ülke çapında gelişen kapitalist ilişki sonucu, ekonomik ve sosyal boyut çerçevesinde bölge derin bir çözülmenin içine girmiştir. Bazı aileler peyder pey kente göçmüşlerdir. Yani bölge nüfusunda belli bir azalma olmuştur. Çalışan nüfus bazında bölgenin genç erkekleri yılın büyük bir zaman diliminde gurbette çalışmaktadır. Devrimci mücadelenin aktif taraftarlığına kazanacağımız bu unsurlar bölge için gelip geçici misafir konumundadır. Kışın yöresinde dinlenmekte, ilkbaharda gurbete çıkmakta, yaz ve sonbahar boyu çalışmaktadır. Memleketini kendisi için geçici bir mekan sayan bir insan, oradaki mücadelenin aktif unsurluğuna ne derece istek duyabilir ki?! Zira yöresi için kendini "bugün var yarın yok" şeklinde görmektedir. İşte asıl belimizi büken unsur, bu nesnel etkendi. Kanaatime göre örgütsel olarak büyüyemeyişimizin temel nedeni buydu. Tabii ki buna kişisel yetersizliklerimiz eklenmelidir.

8. ibrahim kaypakkaya'nın süren denetimleri

Bölgede ben yalnız kaldıktan sonra, İbrahim Kaypakkaya'nın denetleme niteliğindeki uğrayışları sıklaştı. Her gelişinde bir ya da iki hafta yanımda kaldı. Bu süre içinde benim köy turları programımı birlikte uygulardık. İbrahim'in yanında defter ve kalemi eksik olmazdı.

Gittiğimiz evlerde fırsat buldukça birşeyler karalardı. Birlikte olduğumuz zaman siyasi sohbetin inisiyatifi İbrahim'de olurdu. Köylüler onun, benle Ali Mercan'dan farklı biri olduğunu hemen anlarlardı. Çünkü daha sonraki yalnız uğrayışlarımda bir kısım aileler, özellikle kadınlar İbrahim için "herhalde önderiniz" yollu sözlerle ağzımı ararlardı. Ben de, "bizden daha bilinçli bir arkadaş" demekle yetinirdim.

İbrahim'le birlikte yaptığımız turlarda Darıca, Harunuşağı, Çevirme, Bekiruşağı köylerine ve bazı küçük mezralara gittik. Yuvarlak bir hesapla her yerde iki üç gün oyalandık. Çevirme'deki politik muhabbetimiz bambaşka oldu. Köyün yoksulu Bayram'ın evine gittik. Başta Haydar Hoca olmak üzere, köyün sakinlerinden oluşan meraklılar gece yanımıza geldiler. Sakinlerin ekseriyeti erkekti. Galiba iki üç bayan da vardı. Haydar Hoca içki masasını kurdu. O dönemde içki konusunda az çok Erbakancıydık, içki içmeyi burjuva tavır olarak görüyor, devrimcilere yakıştıramıyorduk.

Fakat o gece cemaatin keyif tekerine çomak sokmayalım dedik, prensibimizi gevşetip sulandırdık. İyi de yaptık, çünkü çok hoş bir muhabbet oldu. Galiba tavuk kesildi, yanısıra başka yemekler hazırlandı, fukara Bayram'ım evinde kral sofrası kuruldu. Sofranın tedarikine Bayram'ın takatı elvermediği için komşular masrafın epeysini paylaştı. Malum ya Bayram eski şıhlardan. Küçük bir saz tedarik edildi, Bayram tellere dokundu. Ahım şahım bir çalışı yoktu, lakin muhabbete renk kattı.

İbrahim o gece coştu. Siyasi sohbetini adeta şiirselleştirdi. Sınıflı toplumu tahlil etti, işçi sınıfı ve emekçilerin devrimci özelliğini sergiledi, Ekim ve Çin devrimlerinin öyküsünü anlattı, proletarya partisinin rolüne dikkat çekti, '68 gençlik hareketinden 15-16 Haziran işçi direnişine dek uzanan ülke devrimci mücadelesinden örnekler sundu ve nihayet Kürecik yöresinde yapılmakta olan örgütsel faaliyetle konuyu noktaladı. Gerçekten dinleyiciler mest olmuştu. Çünkü İbrahim'in konuşması, nehirin hareketi gibi akıcı ve sürükleyici bir seyir izledi adeta.

Kürecik nahiyesinde ilkokul öğretmenliği yapan Ali Meral taraftarımızdı. Hızlı bir gelişme gösterdi, kısa süre içinde örgüt üyeliğine alındı. Ali Meral Akçadağ'a bağlı Kacıklı köyündendi. Kahyalı köyünden ve de ihbarcı muhtarın mezrasından öğretmen İmam (ki, kendi köyünde öğretmenlik yapardı), Ali Meral gilde İbrahim ve benimle karşılaştı. Ben daha önce İmam'la tanışmış, evinde kalmıştım. İbrahim'in akıcı sohbetini dinler dinlemez, yapıştı yakamıza İmam öğretmen. Tataruşaklı olan Harunuşağı öğretmeniyle sa-

mimiydi. Birlikte Harunuşağı'na gitmeye karar verdik. Öğretmen yukarı mahallede ikamet ediyordu. Vardık öğretmenin hanesine. Hasan öğretmen cana yakın ve de ağırbaşlı bir insandı, resim yapma kabiliyetine sahipti. Olumlu sohbetler oldu. Yemek yedik, fakat öğretmenin evinde yatıp yatmadığımızı anımsamıyorum. Ayaküstü antikacı Curro Ali'nin evine uğradık. Daha önce Çevirmeli Bayram'la birlikte bir tur yapmış, Curro Ali'ye uğramıştık. İlerde bu gezintiden sözedeceğim. Curro'dan kalkıp orta mahalleye vardık.

Akşam karanlığı çöktüğü için Kürecik tarafına dönmedik, köyün varlıklı ailesi Kalendere Mennıce'nin evine konuk olduk. Kalender amcanın büyük oğlu Almanya'da işçiydi. Ama eşi ve çocukları köyde yaşıyordu. Ailenin büyük babası Kalender amca işleri yönlendiriyordu. Lezzetli yemeğin ardından siyasi sohbet başladı, geç vakte kadar sürdü. Ben daha önce, varlıklıdır diye Kalender amcanın evine gitmekten çekinmiştim. Önyargının marifeti işte. Aile demokrat düşünceliydi, üstelik devrimciler için sıcacık duygular taşıyordu. Evin genci Hasan hemencecik sempatizanımız oldu. Daha sonra Hasan yoğun bir devrimci süreç yaşayarak teorik birikime sahip bir unsur haline geldi. Kalender amcanın öbür erkek torunları da teorik birikim sahibi devrimciler oluverdiler. Tabii kız torunları boş durmadı, herbiri devrimci kültürden etkilenip geleneksel ev hanımı konumundan çıktı, toplumu ve kadının konumunu sorgulayan bilinçli insan kategorisine doğru yol aldı. İlk başta varlıklıdır diye gitmeye çekindiğim aile böylesine bir evrim geçirdi. İbrahim ve İmam öğretmenle birlikte o gece mis gibi kokan yumuşak yataklarda tatlı bir uyku devranı sürdük. Ertesi gün Kürecik'in yakınındaki mezralara döndük, İmam öğretmen bizden ayrıldı.

Darıca'ya gittik, Ali Mercan'la buluşma meselesinde İbrahim'i esir alan gencin evine yeniden konuk olduk. Aile bir erkek, iki kız, orta yaşlarda anneden oluşuyordu. Büyük oğlan askerdeydi. Evin hanımı yıllar önce eşini kaybedip dul kalmış, çocuklar annelerini severlerdi. Bu tatlı amojın (yenge) bizlere karşı candan davrandı. İkimizin politik sohbetini çocukları kadar ilgiyle dinledi. Ev sakindi. İbrahim burada defterine hayli şey karaladı.

9. bir kız kaçırma olayında sahne gerisi görüntüler

Anlatacağım bu olay, birkaç ay sonra, az üstte İbrahim'le birlikte konuk olduğum ailenin başına geldi. Evin iki kızı nişanlıydı. Küçük

kızın nişanı, onlara gittiğim güne denk geldi. Evin genci köy dükkanından on paket tütün satın aldı, akşam gelecek olan dünürcüler için günboyu taslar dolusu sigara sardık. Tütün ucuz olduğu için bu yol ekonomikti. Nihayet akşam oldu, ev dünürcülerle hıncahınç doldu. Gelenler arasında geveze tipler vardı, bu yüzden cemaatte bulunmadım, ailenin bitişikteki akrabasına gittim. Köyün muhtarı Xıllo, sözde dünür heyetinin sözcüsüymüş. Lakin bir türlü konuya giremiyormuş, "fekat fekat" deyip duruyormuş. Oğlan babası, Bekiruşağı Büyükköy'den Allo'ydu. Kereste iriliğinde bir bedene, harman yabası yavrusu ellere, çocuk mezarı ayaklara sahip olan Allo, yörenin standartlarına göre "hali vakti yerinde" sınıfına girerdi. Bu varlığa rağmen Kürecik'in bir numaralı cimrisiydi.

Kızla oğlan birbirinden hoşlandığı için, muhtar Xıllo'nun kötü hatipliğine rağmen söz çabuk kesildi. Problem, başlık parasını tespitte çıktı. Hemen şunu belirteyim: İlerici düşünceye sempati duymasına karşın yöre insanının başlık parası geleneği pespayelik düzeydeydi, utanç vericiydi. Sanki orta yerde satılan bir malın pazarlığı yapılıyordu, başlık parası konuşulurken. Daha sonraki yıllarda devrimci hareketlerin ağırlık koymasıyla bu berbat gelenek büyük oranda yokedildi.

Gece boyu ulaklar, cemaat odasından benim odaya haber taşıyıp durdular. Gelişmeler taze fırın ekmeği gibi sıcağı sıcağına geliyordu. Saatler ilerledi, başlık parasındaki pazarlık tıkanıklığı aşılamadı. Muhtar Xıllo'nun "fekat fekat" türü müdahaleleri de artık para etmiyormuş. Varlıklı olan Allo'nun cimriliğine kız annesinin tepesi atmış, işi inada bindirmiş. Allo ise fazla başlık parası kesilir endişesiyle zangır zangır titriyormuş. Sigarayı sigarayla yakıyormuş. Sardığımız sigaraların yarısını Allo haklamış. Oturduğum odaya, kesilen nişan sözünün, başlık parası çıkmazıyla neredeyse bozulma noktasına geldiği haberi ulaştı. Nişanlanan kız odamda kalıyordu. Gelen olumsuz haberlerle sarsıldığını gözledim. Kıza "şayet nişan bozulursa ne yapmayı düşünüyorsun" diye sordum. Kız net tavırlıydı. Şöyle dedi: "Biz birbirimizi seviyoruz. Nişan bozulursa oğlana kaçarım. Kaçış olayına ailem üzülecek, ama bu benim suçum değil, onların. İşi çıkmaza sürmesinler. Kayınbabam olacak cimriden üçbeş kuruş fazla koparmakla ne kazanacaklar sanki. Oğlanla birbirimizi sevdiğimizden annem haberdardır. Ayrıca oğlan, babasına asla benzemiyor, değerli bir insan. Bunu ailem biliyor. Ve şu anda da Malatya'da lisede okuyor" Gönül sesinin böylesine yalın ve ce-

saretlice bir köylü kızı tarafından dile getirilişine ilk kez tanık oldum. Kızın kafa yapısına ve yürek doyğunluğuna güçlü bir sempati duydum ve hemen o dakikada kolları sıvadım, kendi köyümün işbitiricisi Cemale Genco vari işin içine dalıverdim. Duygularım, karşımdaki tatlı kıza bir destek sunmaya beni zorladı.

İlkin kızın abisini çağırttım. Ağzını yokladım. Aferin oğlana. Başlık parasına aldırmıyordu bile. Sırf annesine saygısından dolayı inisiyatifsiz kalıyormuş. İki gencin birlikteliğini o da istiyormuş. Zira damatları olacak gençten ziyadesiyle hoşlanıyormuş. Baktım, odamdaki herkes işe müdahale etmeme taraftar. Kızın annesinin beni kırmayıp ricamı kabulleneceğine eminler. Evin gencine, "dışarda annenle görüşmem lazım de, o bahaneyle anneni odama getir" taktiğini verdim. İki dakika sonra kızın annesi odama teşrif eti. Cimri Allo'ya karşı tıka basa öfkeyle dolmuştu. Kıza döndüm, "az önce bana anlattığını annene tekrarla" dedim. Kız çatır çatır tekrarladı. Kız annesine, "o cimrinin vereceği başlık parası başına çalınsın. Başlık parası inadıyla gel bu iki gencin gönlünü kırma, iki genç yüreğe doluşan bu sevgiye engel çıkarma. Kızın kaçarsa Allo göbek atar, sense mahçup olursun. Benim isteğim senin hiç başlık parası almamandır. İçerde yapılan şey utanç verici. Bir insan, satılığa çıkarılan bir hayvan, bir eşya gibi pazarlanıyor. Hiç başlık parası alma isteğimi sana dayatmıyorum, çünkü bunu kaldıramazsın. Cimri Allo ne veriyorsa ona razı ol, cömertlik sende bitsin, saatlerdir süren başlık parası tantanası da sona ersin" ricasında bulundum. Kızın annesi beni kırmadı, "peki" dedi, odadan çıktı. Beş dakika sonra işin sonuçlandığı haberi geldi. Bir diğer haber ise, cimri Allo'ya can geldiği, titremesinin durduğu şeklinde idi.

Ama daha sonra aileyi kahreden bir olay vukubuldu. Nişan gecesinde kaldığım bitişikteki evin kızı, Elbistan'a bağlı Alxas aşiretinden bir gençle nişanlıydı, nişan olayına tanık olduğum kızla amca çocuğuydu. Alxas aşiretine nişanlı kız da babasızdı. Her iki nişanlı kıza akraba olan genç bir oğlan (tanımıştım), Alxaslılara nişanlanan kızla anlaşıp onu kaçırdı. Alxas aşiretinden oğlan ailesi bunu onur meselesi yapıp karşı öcle harekete geçti. Bir gece silahlı bir grup, nişanında bulunduğum kızın evini bastı, cimri Allo'nun nişanlı gelinini silah zoruyla kaçırdı. Olay beni çok üzdü, Alxaslı gangster aileye müthiş kinlendim. İnanın, kızı silah zoruyla kaçıran hergeleyi ilerde devrim mahkemesi kanalıyla cezalandırma tasarısı bile kafamdan geçti.

Olay karakola intikal etti, jandarmanın onbeş yirmi günlük araması sonuç vermedi. Bu süre içinde bakınız neler olmuş: Cinsel ilişkiye girmemek için kız sürekli direnmiş, bu yüzden kaç kez dayak yemiş. Bir gece oğlanın yengesi (abisinin hanımı) kızın ellerini ve kafasını tutmuş, kaçıran zat kızın ırzına geçmiş. Kadına tecavüz olayında en duyarlı kesim şüphesiz kadınlardır. Ve lakin burada bir kadın, bir başka kadına tecavüz eylemine aktif destek sunmuş. Öyle bir destek ki, çırpınan kadının kollarını ve başını tutmuş, tecavüz şokunun doğurduğu çığlığa tınmamış, sergilenen iğrençliği film seyreder gibi izlemiş. Tecavüzcü genç ve destekçisi bayan birer insan mı? Evet birer insan. En mutlu anlarına tam da bu tecavüzü gerçekleştirdiklerinde ulaşmışlardır. Çünkü "aile şerefi"ni tecavüz eylemiyle kurtardıklarını sanmışlardır. İşte aşiret kültürünün bir boyutu.

Tecavüz olayından sonra kız, kendisini kaçırana "artık bu halimle ne aileme ne de nişanlıma dönebilirim. Bu benim kaderim, seninle evlenmeye mahkumum. Bari gidip karakola teslim olup kaçaklıktan kurtulalım ve nikah işine bakalım" demiş. Gelenekçi kültüre göre mantıklı ve güven verici bir gerekçe. Oğlan ikna edilmiş, gidip Kürecik karakoluna teslim olmuş ikisi. Kız akıllı, taktiğiyle hedefine ulaşmış. Irza tecavüzden ilk şikayetini kakolda yapmış. Öte yandan, ivedilikle ve yalnızca nişanlısıyla görüşmek istediğini belirtmiş. Karakol komutanı bu olanağı sağlamış. Nişanlılar arasında yarım saatlik bir görüşme olmuş, oğlan (yani cimri Allo'nun oğlu) şöyle bir açıklama yapmış: "bu olanlardan nişanlım asla sorumlu tutulamaz, şiddete maruz kalarak bu noktaya getirilmiştir. Onu seviyorum ve onunla evleneceğim" İki nişanlı elele tutuşarak Allo'nun evine yönelmişler, gangster bozuntusu ise doğru Malatya cezaevine. Bu zat, sonradan muhtar olayı nedeniyle Malatya cezaevine konan Haydar Polat'a tecavüz olayını yukarda yazdığım şekilde anlatmıştır. Yani kafadan uydurulmuş bir senaryo değildir, bizzat uygulayanın ağzından verilmiş bilgilerdir.

İşin bir diğer ilginç yanı, Kürecikli erkeklerden yoğun bir kesimin bu olaya ilişkin yaptığı değerlendirmedir. Bu beyefendilerin hepsi cimri Allo'nun oğluna "tüh, boynuzlunun tekiymiş be" deyip küfürü bastılar. Alxaslı tecavüzcüye ise "helal olsun oğlana, kaymağını yedi, Allo'nun oğluna ise ekşi yoğurdu bıraktı" övgüsünü yağdırdılar. Bu kültüre göre bakire bir kızla cinsel ilişki kaymak yemek sayılıyor, bakirelik bitimi sonrası ilişki ise ekşi yoğurda talim etmek oluyor. Ne diyelim, "bu kültürü savunanlar varsın hayrını görsün" demekle yetinelim.

Bu olayda Allo'nun o uygar kafalı oğluna derin saygı duydum. Kaçırma olayı beni derinden yaralamıştı. Bu modern görüşlü genç, kendine yaraşır pozitif tutumu takınınca, iç yaram kabuk bağladı, ferahladım. Allo'nun oğlunu taktir ettiğim için Kürecik'in antika kafalı erkekleri beni de kınadılar. Burun üstü tosladıkları değer şuydu: "Başkası kaymağı yedikten sonra ben ekşi yoğurdu ne edeyim!"

10. çevirmeli bayram'la birlikte yaptığım gezi turu

Bölgedeki politik faaliyetimin ilk aylarında uyum konusunda belli bir yol katetmekle birlikte hala yabancılık çekiyordum. Örneğin, herhangi bir aileyle tanışma olanağı bulamadığım köy ve mezralara tek başıma gitmede tereddüt geçiriyordum. Ama yöreden biriyle birlikte gittiğim zaman, konuk olduğumuz ailelerin kafasında "bu da neyin nesi" sorusu oluşmazdı. Henüz tanışmanın olmadığı yerlere yalnız gidildiğinde, insanların zihninde "acaba devrimci mi, sivil polis mi" ikilemi oluşuyordu. Böyle bir ikilemi hissettiğimiz an bizler de adeta diken üstünde olurduk.

Bu tür tereddütlerin bazı köy ve mezralar için geçerli olduğu günlerde, Çevirmeli Bayram'la birlikte bir gezi turu yapmayı düşündüm. Bayram'a teklifi götürdüm, kabul etti. İlk durağımız, Harunuşağı köyünün yukarı mahallesi oldu. Çevirme yaylası yolunu tercih ettik. Beli aşarak Harunuşağı yukarı mahallesine vardık, Curro Ali'nin kapısını tıklattık. Nispeten uzun boylu, kara kuru biri bizi buyur etti. Epeyden beridir adını ordan burdan duyduğum Curro Ali'yle nihayet müşerref oldum. Kara kuruluk ve çelimsizlikte bana benzerlik arzediyordu, lakin bana göre Curro epeyce uzundu. Üstelik adaştık. İkimiz Ali adını paylaşıyorduk. Bizim Koçgiri şivesinde "curro" ya da "curre" kısa, bodur demektir. Uzun boylu adaşım Ali'nin Curro lakabının sırrını halen çözmüş değilim. Bu selvi boylu adama niye Curro demişler, hayret yani! Belki de kürtçenin Malatya yöresi aksanını detaylı bilmiyorum. Ev sahibimiz Curro Ali'nin bir başka özelliği daha vardı: Antikacılık işiyle uğraşırdı. Dağ bayır gezer, gözüne kestirdiği yerlerde kazı yapar, heykelcikler ve öbür antik nesneler ararda. Bu işte epeyce bilgilenmişti. Bir bakışta antika eşyanın değerini ortaya çıkarırdı. Antika işiyle uğraşıyor diye Curro'yu varlıklı sanmayın, köyün fakirlerindendi, Çoban Tommo'yla pek bir farkı yoktu.

Akşam oldu, fısıltı gazetesiyle haberdar olan bir kısım konu komşu yanımıza damladı. Gelenler arasında Curro Ali'nin akrabası

Esrarcı Keffo da vardı. Tam alemdi Kelfo. Esrardan gözleri irileşip kanlanmıştı. Politik sohbetin perdesini araladım, çeneyi bir hayli işlettim. Herkes ilgiyle dinledi. Bir tek kişi hariç: Kelfo. Esrarlı birkaç sigara devirmiş, kıvamına girmişti. Bizler yeryüzünün taşlı topraklı zemininde debelenirken, o bulutlarda tahtarıvalliyle tur atıyordu. Arada bir yekinir, "he yahu öyle" derdi, ardından başı önüne düşer, yukarıya seyahat başlardı.

Eskiden alevi dedeleri talip taallukatını gezerken yedeğine bir yol arkadaşı alırdı. Buna "Koçeke Seyit" (Seyit Kaçeki) denirdi. Düğünlerde göbek atan bayan köçekle karıştırmayın. Cemaatta dede (seyit) vaaz verir, uzun uzun konuşurdu. Tabii laf yuvarlama yeteneğine sahipse, uygun anlarda birkaç tanesini de dedenin yol arkadaşı koçek sarfederdi. Bayram'la benim gezim, bir nebze dedeyle Koçek'in turunu andırdı. Beni dede, Bayram'ı da koçek sayarsanız, verdiğim politik vaazın yanısıra Bayram'ın da birkaç lafla devreye girmesi gayet anlaşılır şeydi. Kaldı ki, Bayram eski şıhlardandı, laf yuvarlamasını gayet iyi beceririrdi. Vallahi şunu söyleyeyim, Bayram neredeyse benimle eşit konuştu. Lafımı bitirmem için pusuda beklerdi. Eh, bir başlayınca da öyle kısa kesmezdi. Konuşurken heyecanlanır, tam bir ajitatör havasına bürünürdü.

Bayram'la tanıştığım günden beri, her politik sohbette ondan işittiğim bir temsil vardı: Devlerle karıncalar öyküsü. Bayram bu öyküyü anlatırken karıncalar sözcüğünü karınçeler olarak telaffuz ederdi. Curro Ali'nin odasında politik vaazımı noktalar noktalamaz, Bayram yıldırım gibi devreye girdi. En iyisi öyküyü Bayram'ın ağzından ve telaffuzuyla dinleyelim:

"Şimdi dostım bak neler olmiş. Bir zemanler devlerle karınçelerin aresi açılmiş. Her ikisi savaş kerari almişler. Bir düzlığı savaş meydani olerek seçmişler, bir ay sonra burda herbe gireriz deyip birbirinden ayrılmişler. Devler kıkır kıkır gülmişler. Demişler ki, 'yahu bu karınçeler nelerıne güvenerek bizimle herbedecekler. Boybos desen o yok, güç teket desen o yok. Bir eyak basişte bin dene karınçe ezeriz. Bunler aklini oynetmiş zahar! Devler böyle övınedursın, biz gelelim karınçeler cepesine. Bu koce devleri nasıl yeneriz diye başlemişler kafa yormeye. Ve bir fend keşfetmişler. Karınçeler reyisi demişki, 'hayden eslanlerım, gün bu gündır. Herb alanının altına tunel kazın, bir ay içinde tuelle donatın bakeyim'. Dostım o karınçeler ne yapmış biliyor mısın? Bir ay herb alanının altini delik deşik etmiş. Devler kelafetlerinin irılığıne güvenerek sırt üsti yatmişler.

Karınçeler ise o bücür halleriyle gece gündız didınmiş, tam bir karınçe çalışkanlığiyle bir ay boyince hendek kazmişler. Savaş güni gelıp çatmiş. Herb alanının bir terefine devler, karşı terefine karınçeler sıralenmiş, savaş intızamine girmişler. Herb borısı çalmış, iki teref meydane hucum etmiş. Dostım ne olmiş biliyor mısın? Devler nereye basmişse oresi kepmiş, tekmil hepisi çıkurlere yuvarlenmiş, Koca devlerin eyak ve kıçleri hevaye dikilmış. Kimının bacağı kırılmiş, kimının boyni incınmiş. Efendıme söyleyim, karınçeler devlerın burnından girmiş, kıçından çıkmış; ağzından girmiş gözünden ve kulağından çıkmiş. Devler başlemişler feryad etmeye: 'Uuyyy biz ettik, siz etmeyin, acıyin bize ne olır, ne dersenız kebulımızdır! Yaa dostım, bu düzen yıkılmaz demeyin. Karınçeler koce devleri nasıl yendi? İşte biz de öyle patron-eğa saltenetını yıkerız. Yeter ki karınçeler gibi bir olelım, güçlı terefımızi keşfedelım.

Millet Bayram'ın bu öyküsünü cankulağıyla dinler, "acaba birgün biz de karıncalar gibi işi başarır mıyız" diye iç geçirirdi.

Harunuşağı'ndan bir aile, köyün epeyce dışında tek başına ikamet ediyordu. Bizim açımızdan evin konumu oldukça elverişliydi. Ertesi gün Bayram'la birlikte bu eve gittik. Sanırım iki gün kaldık. Evin ekonomik durumu iyi olup, yeme içmesi midenin gönlünü hoşnut edici kıvamdaydı. İkimizin çenesi burada da randımanla çalıştı diyebilirim. Bayram'ın devlerle karıncalar öyküsü zannederim bu evde birkaç kez sohbet kervanına takıldı.

Daha sonra Elbistan'ın bir köyüne gittik. Politik sohbet, yedekte Bayram'ın devlerle karıncalar öyküsü olacak tarzda, daha önceki süreçlerin aynısını izleyerek, yoluna devam etti. Bayram'la gezi turumuz bir hafta sürdü. 1971 Kasım sonunda bu gezimizi yaptık. Kışın soğuğu iyiden iyiye hissediliyordu. Bayram kendini üşüttü, idrar yollarından rahatsızlandı. İki hafta yatakta yattı. Gezi Bayram'a pahalıya patladı.

11. kesik kulaklı xıllo eğitmenin cansıkıcı sualleri

Ne demek "kesik kulaklı"? Şu demek: Gençliğinde kanı fıldır fıldır hareket halindeyken elin ziyanına girmiş, yakayı ele vermiş, cereme olarak sağ kulağından (sol da olabilir) bir parçacık maalesef şehitler diyarına teberruh etmiş. Anlayacağınız Xıllo eğitmen hovardalığa çıkmış, zevkinin doruk noktasında iken altındaki hatunun eşine yakalanmış, "ulan bu senin yaptığın bir değil beş değil, yetti artık" fer-

yadıyla mağdur usturayı çekmiş, "ziyana girmek neyimiş gör bakalım" demiş, kırt diye Xıllo'nun kulağından bir parçacık koparıvermiş. O günden beri Xıllo eğitmen, kazazede kulağının kesik bölgesini kapatsın diye şapkasını yana yatırırdı. Eğitmen Xıllo'ya yolda, belde, köy içinde, her nerede rastladıysam, kepinin yan yatırılış pozisyonundan bir milim kayma olmadığını saptamışımdır. Gez-göz-arpacık hizalaması gibi. Yaşamındaki en büyük titizliği şapkasının pozisyonuna hasrettiğine kalıbımı basarım.

Çalışmamın başında Mehmet Ali Özdoğan bana şöyle bir akıl verdi: "Yolda belde biri sana rastlar, secereni sorarsa, 'Elbistanlıyım, Korço'nun oğluyum' de, geç git". Aynen uyguladım. Peki, yolda belde en çok kim bana rastladı biliyor musunuz? Kesik kulaklı Xıllo eğitmen. Bir de meraklıki, kolay kolay yakandan vazgeçmez. Resmen karakol komutanı gibi sorguya çekiyor insanı. Bir karşılaşmamızda şöyle bir diyalog aramızda sürdü:

— Nerelisin genç?

— Elbistanlıyım.

— Elbistan'dan kimin oğlusun?

— Korço'nun oğluyum.

— Korço'nun hangi karısındansın?

Anladım ki Korço çok hanımlı bir beli kuvvetli.

— Son karısındanım.

— Adın ne öyleyse?

— Kalender.

— Korço'nun son karısından bu isimde oğlu yok, akrabamdır bilirim.

— Var var.

Durum çetrefilleşti, bir başka soruya fırsat tanımadan sıvıştım. Xıllo arkadan çağırdı, lakin işi duymamazlığa vurdum. Sanırım beş altı kez eğitmen Xıllo'yla yolda karşılaştım, yapışkan sorularına muhatap oldum. Artık gırtlağıma geldi. Xıllo'ya şöyle iyisinden bir zılgıt çekme kararına vardım. Daha önceleri Xıllo'yla karşılaşmaktan kaçınan ben, bu karardan sonra onu bekler oldum. Nihayet o mutlu gün gelip çattı. Eğik şapkalı Xıllo at sırtında öteden göründü. Tam hizama geldi, "sen bura insanı değilsin, nerelisin" der demez bütün öfkemle şu karşılığı verdim:

"Bana bak, kim olduğumu gayet iyi biliyorsun. Karakol komutanı gibi yoldan geçenleri sorgulama görevi sana mı düştü? Bir daha böyle

bir şey senden duyarsam kötü yaparım. Sen yoksa devletin adamı mısın ha! Neyse, senin merakına yoruyorum. Ama o merakını içine tıka. Ne bana ne de başkasına 'nerelisin, kimsin' diye sorma, kuzu kuzu yolundan git gel. Tamam mı, anlaşıldı mı? Haydi şimdi yaylan"

Kesik kulaklı Xıllo gerçi atın sırtındaydı, lakin eşekten düşmüş karpuza döndü. Saniyede toz oldu. Ondan sonraki karşılaşmalarımızda vızzzt yanımdan geçerdi. Mümkünmü ki bir soru sorsun. Eğitmen Xıllo, Bekiruşağı Büyükköy'de otururdu. Bir gece Büyükköy'e gittim, Xıllo'nun akrabası Sülemane Meççıke'ye (Mecçi'kın oğlu Süleyman) konuk oldum. Pat eğitmen Xıllo içeri girdi. Neyse konuştuk, barıştık, işi tatlıya bağladık.

12. melek ulagay'ın kürecik bölgesine gelişi

İbrahim Kaypakkaya, yöredeki bayanların devrimci eğitimi için kadrolu bir bayana gereksinim duyulup duyulmadığını birkaç kez bana sormuş, gereksinim olduğunu söylemiştim. Yine bir gezi turunu bitirip Mehmet Ali Özdoğan gile dönüyordum. Eve yaklaştığım anda Melak kapıdan dışarı fırladı, koşarak bana doğru geldi ve boynuma atıldı. Sevgiyle kucaklaştık. 12 Mart sıkıyönetiminin ilan edilişiyle birlikte illegal dönem başlamış, herbirimiz ülkenin bir yerinde görevlendirilmiş, birbirimizle görüşme olanağı ortadan kalkmıştı. Bu nedenle Melek'le görüşmeyeli aylar olmuştu. Örgütlü bir bayanın bölgeye geleceğini tahmin ediyordum. Fakat bunun Melek olabileceği varsayımı aklımdan geçmemişti. Birdenbire karşımda görünce, yıllardır özlemi çekilen bir insanla karşılaşmanın verdiği mutluluğu içimde hissederek sevgi coşkusuyla kabaran ruh haline büründüm. Aynı duyguları Melek'in paylaştığını hissettim.

Türk Solu dergisinin Sultanahmet'teki bürosuna 1969'da ilk adımımı attığım günden beri Melek'i tanımaktaydım. Defalarca Aydınlık Türk Solu dergilerinin İstanbul merkezi bürosunda Melek'le karşılaşmış. zaman zaman kendisiyle sohbet etmiştim. Bir iki kez de Melek, Cem Somel'le birlikte görevli olduğum Alibeyköy mahalli işçi bürosuna gelip bizleri ziyaret etmişti. Ayrıca aynı görüşün taraftarları olarak bazı miting, yürüyüş, grev yerini ziyaret, forum, teorik toplantı türü etkinliklerde yanyana gelmemiz olmuştu. Sevgi ve saygı duyduğum bayan arkadaşlarımızdan biriydi. Melek. Güzel ve sempatikti, sevecen, bilgili, görgülü ve doygun teorik düzeyliydi. Ayrıca harika ingilizce bilirdi. Legal dönemde Aydınlık hareketinin İs-

tanbul tercüme bürosunda görev üstlendi.

Varlıklı sınıfını terkedip, yazgısını işçi sınıfı ve emekçilerle birleştiren devrimci arkadaşlardan biri de Melek Ulagay'dı. Fabrikatör İbrahim Ethem Ulagay'ın kızı ya da torunuydu. Legal dönemde Melek evliydi, eşi Robert Kolej'de (sonraları Boğaziçi Üniversitesi oldu) öğretim üyesiydi. Melek'in profesyonel devrimcilik yaşamına eşi ayak uyduramadı, çelişkili durum 12 Mart'ta kopuşla sonuçlandı. Yani Melek devrimci mücadele uğruna kendi evliliğinden de feragat etti.

Melek'i Hacı Özdoğan gidip Ankara'dan getirdi. İlk bir hafta ya da on gün Mehmet Ali Özdoğan gilde kaldı. Melek'in başyardımcısı ya da sağ kolu, Mehmet Ali Özdoğan'ın kızı Emine'ydi. Mehmet Ali Özdoğan'ın küçük hanımı Güle (Emine'nin annesi), Melek için önemli bir destekti. Bu süre içinde Emine ve Güle'nin yardımıyla Melek, Mehmet Ali'ye komşu iki mezradaki bayanlarla tanışıp küçük bir çevre edindi. Derken İbrahim Kaypakkaya bölgeye geldi. Üçümüz, kadınlara yönelik faaliyet konusunda bir değerlendirme yaptık, ilk etapta ileri unsurları Melek'le tanıştırmayı atılacak adım olarak tespit ettik.

Bekiruşağı köyünün Timurlar mezrasında güvendiğimiz bir aile vardı. Aileyle konuştuk, Melek'i bir haftalığına bu eve götürmeyi uygun gördük. Geceleyin ben, İbrahim, Melek Timurların yoluna düştük. Tabii ara yollardan gitmemiz gerekirdi. Yollar patika, dolayısıyla taşlı ve çamurlu. Ortalık zifiri karanlık. Kent kızı Melek nasıl yürüsün haydi. İbrahim Melek'in koluna girdi. Ben önde, onlar arkada Telli amcaların yakınına vardık. Çayı geçeceğiz, köprü yok. Sudan geçmek için ben ve İbrahim ayakkabı ve çorabı çıkarttık. Su öylesine soğuktu ki, ayağı donduran cinsinden. Melek'in suya girmesini istemedik, çünkü hemen hastalanırdı. İbrahim ayakkabı ve çorap çıkınıyla karşıya geçti. İtirazına aldırmadan Melek'i sırtladım, doğru karşıya. Neyse yol macerası bitti, eve vardık. Melek'i orada bıraktık, başka taraflara geçtik. Galiba dört gün sonra Melek'i yoklamaya gittik. Meğer çok sıkıntı çekmiş. Melek güzeldi, kent zarifliğini, ondan öte varlıklı sınıf bakımlılığını gösteriyordu. Köyün kadınları kaldığı eve damlamışlar, bir merak ki içinden çıkılacak gibi değil. Etrafa yayılır endişesiyle evsahibi bayan biraz paniklemiş. Sözde Melek'i araziye uydurmak için, budala erkek kardeşinin nişanlısı diye lanse etmiş. Kim bu desteksiz yalana inanır. İşi gizlemeyip devrimci bir arkadaştır deseydi, çok daha iyi olurdu. Atmosfer Melek'i sıkmış, dört gözle yolumuzu beklemiş.

Yoklamak için eve varır varmaz Melek'in eleştirisiyle karşılaştı. İbrahim de karşı eleştiriye geçti. "Devrim yolu engebelidir, bunlar ne ki, daha nice sıkıntılara kendini hazırlamalısın" deyip Melek'e ajitasyon çekti. Melek çok bozuldu. İbo'ya, "terbiyesizlik edip bana ajitasyon çekme, beni anlamaya çalış" dedi. Tartışma ortamı hızla gerginleşti. Bana göre İbrahim yersiz keskinliğe sarılmıştı ve de haksızdı. Yoklama zamanını uzun tuttuğum için özeleştirimi yaptım, Melek'e hak verdim ve İbrahim'i eleştirdim. İbo sustu, konu öylece kapandı. Ertesi gün Melek tekrar Mehmet Ali Özdoğan gile döndü. Tabii ki, öbür evler Mehmet Ali Özdoğan gil değildi, belli ölçüde problem çıkıyordu. Melek geleli iki hafta olmuştu, umursamadığımız hususlar problem doğurmuştu. Yabancı kökenli, hele de kentli bir bayanın gizlilik açısından yöreye kamuflajının öyle kolay olmadığını görmeye başladık. Gerçi sıkıntılar uç verdi, lakin pes edecek değildik. Yaratıcılıklar sergileyerek Melek'in tutunmasını sağlamaya azimliydik.

13. bora gözen'in bölgeye gelişi

Melek Ulagay'ın bölgeye geliş tarihini Kasım '71 olarak tahmin ediyorum. Melek'ten sonra Bora Gözen bir ya da iki kez bölgeye, göründü kayboldu tarzda kısa uğrak yaptı. Sanırım Aralık '71'de geldi ve hastalandı. Gözlerinin akı yumurta sarısı rengine büründü. Hastalığı sarılıktı.

Bora zaten Mehmet Ali Özdoğan'ın evine geldi, orada yatağa düştü. O evden daha uygun da ev yoktu. Mehmet Ali Özdoğan Malatya'ya gitti, sarılık hastalığını tedavi edici ilaç ve perhiz reçetesini getirdi. Bora yoğun bir tedavi bakımına alındı. Melek sürekli Bora'nın yanında kaldı. Sarılık dışında Bora kötü bir amele de yakalandı. Her iki rahatsızlık kendisini takattan düşürdü. Kendi başına tuvalete gidecek mecali kalmadı. Bir hafta içinde eridi, inceldi, süzüldü, iğne ipliğe döndü. Doğrusu endişelenmeye başladık. Zaman zaman Bora'nın yanında birkaç gün ben de kalırdım. Bu süre zarfında gezi turlarımın zamanını kısa, alanını dar tutardım. Nereye gidersem gideyim, Bora sürekli aklımdaydı.

Kullanılan ilaçlar ve uygulanan rejim pek yarar sağlamadı. Mehmet Ali Özdoğan'ın komşuları durumdan haberdardılar. Bir yaşlı kadını tavsiye ettiler. Sözde yaşlı kadın sarılık hastalığını tedavi edici bir yöntem biliyormuş, birçok hastayı bu yöntemle tedavi etmiş.

Yöntemi şöyle: İki kaş arasını ciletle hafif kesip birazcık kan akıtırmış. Bu anda fısfıs biraz dua okur, ardından "tu tu tu" deyip hastalığı bulaştıran kötü ruhu kovar, hastanın yüzüne soğuk su sıçratır, tam bu sırada hastanın suratına okkalı bir tokat indirirmiş. Sarılık hastalığı çoğu zaman yoğun bir korku ve heyecanın ardından nüksettiği için, yaşlı kadının uyguladığı yöntemin bir nevi şok tedavisi olabileceğini düşündük. Tabii pıspıs okunan dua, tutu kovulan kötü ruh, biz tanrısızları ilgilendirmeyen hususlardı. Lakin kaş arasından akıtılan kan, yüze sıçratılan soğuk su ve yanağa indirilen tokatın şok anlamında bilimsellik taşıyabileceği olasılığını yadsımadık, yaşlı kadının tedavisine peki dedik. Uygulamaktan ne çıkardı sanki, yararı olmasa bile zararı da olmazdı. Bu arada yaşlı kadını salık verenleri de hoşnut etmiş olurduk. Uzatmayayım yaşlı kadın geldi, üstte anlattığım tarzda tedavisini uyguladı. Patlatılan tokatla Bora epeyce irkilip sıçradı.

Lakin umduğumuz düzelme bir türlü görülmedi. Mehmet Ali Özdoğan büyük bir riski göze alarak Bora Gözen'i Malatya'ya doktora götürdü. Muayene sonucu düzeleceğine dair doktor umut aşılamıştı. Hiç bir terslik olmadan ikisi ilaç ve perhiz yiyecekleriyle geri döndü. Mehmet Ali Özdoğan Bora'yı doktora hizmetkarı olarak tanıtmış. Bora'nın parlak cildiyle kentli fiziğini hizmetkara yakıştırmaya bin şahit bile yetmez. Bu aykırılık az gelmiş gibisine, doktorun ilaç üzerindeki izahatları sırasında Bora hizmetkarlık konumunu unutmuş, kibar İstanbul türkçesiyle ilaçlar hakkındaki tıp patentli ek açıklamasını sıralayıp doktoru tamamlamış. "Bu ne biçim hizmetkardır" gibisinden doktor derin bir hayretin içine girmiş. Bunu farkeden Mehmet Ali Özdoğan, devreye ilginç laflar tıkıştırarak, doktorun dikkatini başka istikametlere yöneltmiş. Bizim Bora yanaşmalık (hizmetkarlık) konumuyla tıp bilimine burun daldırdığı için, bir çuval incirin berbat hale gelmesine ramak kalmış. Neyseki Mehmet Ali imdada yetişmiş.

Bora Gözen yaklaşık iki ay Mehmet Ali Özdoğan'ın evinde yattı. Bu süre içinde tüm aile fertleri seferber oldular, Bora'nın iyileşmesi için çırpındılar. Tabii bu arada özellikle Melek'i, ek olarak kendimi saymalıyım. Bu yoğun özen sonucu Bora sağlığına kavuştu. Aksi taktirde hastalığı karasarılığa dönüşüp yaşamına malolabilirdi. Çünkü Bora'nın bünyesi dirençsizdi, bu risk her zaman gündemdeydi.

Bora Gözen'in devrimci geçmişi bizlere göre daha çok eskiye uzanırdı. Örneğin, ben geri bir sempatizanken, Bora Gözen Türk Solu

dergisinin genel yayın sorumlusuydu. Yani sol yelpazede teori üreten beyin adamlarından biriydi. İbrahim Kaypakkaya da dahil bizler onun öğrencileriydik. Milli demokratik devrim tezini sol yelpazede egemen kıldıran mücadelede Bora Gözen'in önemli payı vardı. Bora Gözen'in profesyonel devrimci faaliyeti ekseriya basın alanında olmuştur. Derin bir basın deneyimine sahipti diyebiliriz. Elbetteki Bora bu alanda yoğun bir pratik yaşamış, bir devrimci basın mensubu olarak emekçilerin demokratik mücadelesiyle yakından alakadar olmuştur. Ama içinde bulunduğu faaliyet alanı gereği, çabası daha çok teorik boyuta yönelmiş, bu vesileyle yoğun bir düşün üretimi içinde bulunmuştur.

Bora iyileştikten sonra kuşun kanadını kıralım dedik, birlikte ilk gezimizi Bekiruşağı Büyükköy'e yaptık. Mehmet Ali'lerin karşısındaki yamacı tırmanarak Xaniye Zöhre'nin (Zühre Damı) yanından geçtik, üst taraftaki beli aşıp Büyükköy'e vardık. Kapısını tıklattığımız ev, Çoban Hasan'ın fakir hanesiydi. Ev daracık ve de basık iki gözden ibaretti. Pencereler küçük olduğu için dışardan girişte evin içi karanlık gözükürdü. Sonradan göz alışınca loşlukta odanın sefil manzarası farkedilirdi. Yamalı soba, toprak sedir üzerindeki eski püskü çul ve yastıklar, odanın ilk göz ısıran lüksüydü. Çoban Hasan'ın sanırım altı çocuğu vardı. Biri kundak çocuğu, biri yerde sürünen, diğerleri gezip serpilendi. Her nekadar Çoban Hasan, mesleği gereği dağ bayır mekan edinmiş idiyse de, eve yaptığı kısa uğraklarda maşallah belini yaman konuşturmuş, zürriyet üretiminde iyi bir kapasite tutturmuştu. Çocuklar neredeyse dokuz ay arayla peşpeşe doğmuştu. Sık doğum olayı ve fukaralık Çoban Hasan'ın hanımını hızla yıpratmış, genç yaşta fiziken yaşlandırmıştı. Evine konuk olduğumuz için Çoban Hasan'ın ağzı kulağındaydı. Sevinç ve memnuniyeti her davranışından seziliyordu. Çoban Hasan daha önce Melek ve Bora'yı görmüş, bu iki arkadaşın kent ve üst aile kökenli olduğunu hissetmişti. Bu durum Çoban Hasan'da "abaree, ta nereden ne insanlar davamıza omuz vermiş de haberimiz olmamış" hayretini uyandırmış, onun devrim tutkusuna değişik bir heyecan serpiştirmişti. O akşam kent inceliğiyle Bora Gözen kendisinin yoksul hanesine postu serince, Çoban Hasan'ın sevinç ve memnuniyeti, yanısıra telaş ve heyecanı anlaşılır şeydi.

Tabii böyle anlarda fısıltı gazetesi yaman işler. Çoban Hasan'a konuk olduğumuz haberi, ağzı sıkı aileler arasında hemen duyuldu. Geceleyin Çoban Hasan'ın odası konu komşuyla imanına kadar

doldu. Gelenler arasında köyün öğretmeni İlyas Emir de vardı. Çoban Hasan, kendi deyimiyle Ellaz (İlyas) Hoca'sına, cemaatte bulunması için özel haber göndermişti. O gece politik sohbetin inisiyatifini Bora eline aldı, akıcı bir anlatımla dinleyenlerin ilgisini canlı tuttu, zaman zaman kitleyi sohbete kattı, hoş seyiri gecenin geç saatlerine dek sürdürdü. Ertesi gün kahvaltıdan sonra gelen insanlara kısa bir sohbet ziyafeti daha çektik, memnun vaziyette Çoban Hasan'dan ayrıldık. Bu yoksul emekçiye yaptığımız ziyaret gerçekten verimli oldu.

Bölgede kaldıkları sürece Bora Gözen ve Melek Ulagay'ın, Mehmet Ali Özdoğan'dan sonra uzunca kaldıkları yer öğretmen Ali Meral'in eviydi. Ali Meral zaten örgütlü taraftarımızdı. Mehmet Ali Özdoğan gilde olduğumuz bir geceydi ve Bora düzelmeye yüz tutmuştu. Bora, Melek ve ben yalnızdık. İkisi bana özel bir kararını açıkladı: Birbiriyle evlenmek istediklerini, bu konuda benim görüşümü merak ettiklerini söylediler. Doğrusu bu duruma sevindim. Ben ne diyebilirdim ki... Birbirinden hoşlanan iki insan, bilinç düzeyi olarak da benden ileriler. İkisini kutladım, mutluluklar diledim. Hemen şunu belirteyim. Bora da aynen Melek gibi bir süreç yaşadı. Yani daha önce evlilik hayatına adım atmış, devrimci konuyu nedeniyle eşiyle çelişkiye düşmüş. 12 Mart illegal döneminde ise eşinden boşanmıştı. Melek'in çocuğu yoktu, yalnız Bora'nın üç yaşında kızı vardı. Kısacası, bu iki değerli arkadaşın evlilik kararına ilk tanık olan kişiydim.

Daha sonra kopuş oldu, soiun mayası gereği birbirimizden hızla soğuduk. Yine de şu sevindirici şey oldu: Birbirimizi üzücü kırıp dökme olayı yaşanmadan kopuş gerçekleşti. Sanırım önce Melek bölgeden ayrıldı. Ayrılıktan sonra Bora'nın bir iki kısa uğramasının olduğunu duyduk, ardından kendisinden ses seda kesildi. Daha sonraları öğrendik ki, Bora Gözen Filistin'e geçmiş. Ayrılık Mart '72'de oldu. 21 Şubat 1973'de İsrail askerleri, Bora Gözen ve arkadaşlarının bulunduğu kampı basıp Türkiyeli sekiz devrimciyi katletti. Ölenler şunlardı: Bora Gözen, Ahmet Özdemir, Cafer Topçu, Yücel Özbek, Kerim Öztürk, Ali Kiraz, Gürol İlban, Şükrü Öktü. Bora'nın dışında, İstanbul'dan olan Ahmet Özdemir ve Yücel Özbek'i yakından tanırdım. Yücel Özbek, Diyarbakır bölgesi çalışma arkadaşım Yüksel Özbek'in abisiydi. Cafer Topçu'yu ise Ankara Aydınlık bürosunda birkaç kez görmüştüm. Devrim mücadelesine emek veren bu arkadaşlar Türkiye'nin uzağında, fakat Filistin halkının içinde İsrail devletinin saldırısına maruz kalarak yaşama veda ettiler.

Kürecik yöresinden iki karılı olan beli kuvvetli cengaverlerden biri de, devrim emektarı Mehmet Ali Özdoğan'dır. Zürriyet üretiminde Çoban Hasan'ı geriye fırlatıp tökezleterek, ondan kat kat fazla bir randımanla iki eşinden 16 çocuk sahibi olmuştur. Üç de kendileri, etti 19. Ne diyelim, tanrı binbereket versin. Yirmiden bir eksik. Bir askeri manga yanlış hatırlamıyorsam onbir kişiden oluşur. Yalnızca çocuklar birbuçuk askeri manga eder.

Mehmet Ali'nin büyük hanımının adı Mayre'dir. Mayre'den olan çocuklarının isimleri şöyle: Fatma, Hüseyin Cemal, Hacı, Cafer, Cemal, Halil, Hasan, Deniz. Küçük hanımın adı ise Güle'dir. Güle'den olan çocukların isimleri ise şöyle: Handan, Emine, Hasan Hüseyin, Kazım, Kemal, Reşat, Mihri, Sinan. Mayre saf, kendi halinde bir bayandı. Mehmet Ali'nin evine epeyce devrimci uğradı, bazıları günlerce, aylarca evde kaldı, ailenin bir ferdi haline geldi. Bu evde devrim üzerine edilen lafları istiflemeye kalksak çuvallara sığmaz. Saf Mayre, bilinç dağarcığı için bu laflardan bir nebzecik faydalanma gayretine pek sarılmadı. Devrimcilere karşı gönlünde yoğun bir sevgi taşırdı, evin sunmuş olduğu maddi destekle ailenin bir ferdi olarak onun da payı vardı. Fakat bu devrim neyin nesi, kendisinin sabah akşam karnını doyurduğu devrimcilerin sarfettiği çuval dolusu devrim üzerine laflar ne anlama gelir konuları Mayre'yi fazla ilgilendirmezdi. Devrim üzerine çene işleten devrimcileri dinlerken Mayre'nin kafasında gezinen şey, onlardan habersiz olan annelerinin ne kadar üzüldüğü hususuydu. Örneğin, Mayre kaç kez dizine vurup, bu duygusunu bana şöyle açıklamıştır: "Uuyyy Eli Eli çawe daka te dare, naka sabe te decire" (Uuyyy Ali Ali senin annenin gözü aksın, şimdi senin için ağlıyordur). İşte Mayre'yi asıl meşgul eden konu buydu, yani bizler için annelerimizin arkadan döktüğü gözyaşıydı. Mayre'nin bakış açısına sahip yöre kadınlarının hepsi böyleydi. Uzaktaki annelerimizin üzüntüsünü yüreklerinde hissedip bol bol dizlerine vururlardı.

Evin küçük hanımı Güle farklıydı. Mehmet Ali dışarının adamı olup, ailenin genel yönetiminden sorumlu otoriteydi. Fakat ailenin içsel yönetiminde otorite Güle'nin elindeydi. Geleneksel kurala göre bunun Mayre'de olması gerekirdi. Çünkü evin kıdemli ve de yaşlı hanımı oydu. Ama Mayre içsel otoriteyi omuzlayacak inisiyatife ve çekip çeviriciliğe sahip değildi. Bu nedenle geleneksel kuralın ken-

disine bahşettiği içsel otoriteyi, küçük kuması Güle'ye gönül rızasıyla devretmişti. Güle pırıl pırıl bir zekaya, insanı etkileyecek bir kişiliğe sahipti. Tabii ki Güle, en başta okuma-yazması olmadığı için tarih, felsefe, ekonomi, matematik, edebiyat okumamıştı. Bu yüzden devrimin düşün boyutunu entellektüel bir üslupla anlatacak bilgi birikimine sahip değildi. Ama halk yalınlığıyla devrim denen toplumsal olgunun ana unsurlarına vakıf olmuştu. İbrahim onu örgüt üyeliğine düşünmüş, bunu bana çıtlatmıştı. "Hele biraz daha bekleyelim" demiştim, İbo da fazla ısrarlı olmamıştı. İbo Güle'yi şöyle değerlendirmişti. "Teorik bilgisi zayıf, fakat sınıf duyarlılığı berrak, kişilik yapılanması sağlam ve tutarlı, azmi kararlı ve gelişmeye eğilimli biri" Örneğin, Emine annesine göre daha yetkin bir teorik bilgiye sahip olduğu halde, kişilik öğelerine İbrahim önem verip önceliği Güle'ye tanımıştı. Aramızdaki bu tür değerlendirmelerde Mehmet Ali Güle'ye yetişmediği gibi, Emine'nin de gerisine düşüyordu. Ev halkının, kendileri hakkındaki bu ölçme biçmelerimizden haberi olmadı. İbrahim, Özdoğan ailesinin her ferdini severdi, ama Güle için az önce belirttiğim nedenlerden dolayı özel bir sempati duyardı. Devrimci mücadelenin yakın gelecek dönemlerinde Güle'ye yönelik umut ve tasarımlar taşırdı. Güle de İbrahim için aynı hassasiyete sahipti. Engin sevgiyle yüklü gönlüne tüm biz devrimcileri konuk etmişti. Ama İbrahim'in yeri baş köşeydi. Ve sanırım Sinan Cemgil'in yeri de öyleydi.

Faaliyet dönemimiz olan '71-'73 arası zaman diliminde, ailenin en büyük çocuğu Fatma evlenmişti. Hüseyin Cemal, Handan, Emine, Hacı ergenlik çağına merdiven dayayıp, evlilik tasarımının hesap kitap işine doğru rota kırmışlardı. Hasan Hüseyin ve Cafer yarıgençlik çağının harmanında devinim içindeydiler. Sinan henüz doğmamıştı. Mirhri ve Deniz annelerinin göğsünü emen bebeklerdi. Cemal, Halil, Hasan, Kazım, Kemal, Reşat çocukluk çağının farklı basamaklarında seyredip, evde ve okulda yaramazlığın zevkini tatmakla meşgullerdi. Handan kız öğretmen okulunda, Hasan Hüseyin, Cafer, Cemal, Halil, Hasan bölge yatılı okulunda okurlardı. Kesin bilgi sahibi olmamakla birlikte, ailenin yeniliğe açık yapısından hareketle Fatma'nın ilkokula gitmiş olabileceğini düşünüyorum. Hüseyin Cemal, Emine, Hacı ilkokulu bitirmiş olup, tahsil süreçlerini belki orta okul ve liseye dek yaymışlardır. Evin reisi Mehmet Ali okuma yazma bilirdi. Bir miktar sol kitap ve dergi karıştırıp, düşün dünyasını entellektüel bilgiyle bir nebze renklendirmişti. Handan il-

kokul öğretmeni, Reşat doktor, Kazım İbrahim Teknik Üniversitesi mezunu. Kemal ve Mihri'nin yüksek tahsil süreci yaşadığını biliyorum, ama bitirip bitirmedikleri konusunda malumatım yok. Sinan politik nedenle üniversite tahsilinden koptu. Hasan Hüseyin, Cafer, Cemal, Halil, Hasan ve Deniz'in ne kadar okuduklarını bilmiyorum. Hasan Hüseyin, Kazım, Kemal, Mihri Almanya'nın Hannover şehrinde yaşıyorlar, kendileriyle görüşme olanağım oldu. Eski bıdırık oğlanlar selvi boylu delikanlı olmuşlar. Kısa boyumla Kemal'in omuzuna zor yetişiyorum. Hacı ise yine Almanya'da Köln şehri civarında yaşıyor. Kemal ve ben amatör düzeyde müzikle uğraşıyoruz. Bu ortak tutku ayrıca bizleri birbirine yakınlaştırmaktadır.

Yeri gelmişken burada bir noktaya değinmek istiyorum. Muzaffer Oruçoğlu Tohum romnmda İbrahim Emine duygusallığından sözetmiş. Muzzo dostum burada hayal gücünü çalıştırarak hatırı sayılır boyutta abartmaya girmiştir. Gerçek şöyle. Emine İbrahim'e karşı platonik düzeyde belli bir ilgi duyardı. İbrahim eve geldiğinde Emine'nin hoşnutluğu jest-mimik hareketleriyle ve yürüyüşüne yansırdı. Ama sadece o kadar. Belki Emine gelişmiş kent burjuva ya da Avrupa kültürüyle donanımlı olsaydı, platonik alanda kalmış, duygusunu sözle İbrahim'e aktarırdı. Bu koşullar hayaldi, dolayısıyla gelecek vaadetmeyen ilgi hep platonik düzeyde kaldı. Gelecek vaadetmediğini Emine de biliyordu. İbrahim profesyonel bir devrimciydi, düzenle hiçbir bağı kalmamıştı. Oysa Emine devrim sempatizanı olmakla birlikte ev kızıydı. Eve bağımlıydı, dolayısıyla ev üzerinden düzenle bağıntılı haldeydi. Bu bir. İkincisi, İbrahim örgüt önderiydi, Emine ise amatör bir sempatizandı. Teorik boyutta ikisinin düşün dünyası arasında koskocaman bir düzey farkı vardı.

Ama tüm bu konum ve düzey farkına karşın İbrahim de Emine için belli bir sempati taşıyordu. Emine'nin devrim sevgisi, halk kökenliliği, olumlu içsel yapı ve kadınsal çekicilik gibi özellikler taşıması İbrahim'in nezdinde sempati yaratıyordu. Emine profesyonel devrimci olmuş olsaydı, düşün düzey farkına rağmen karşılıklı sempati platonik düzeyden nesnel alana çekilebilirdi. Yani İbrahim açısından da sempati platonik düzeydeydi.

Kadın ve cinsellik konusunda bizler gibi İbrahim de önemli bir gerilik içindeydi. Bu gerilik, kadını erkekle eşit görme boyutunda değildi. Karşı cinsle duygusal ilişkinin çerçeve, norm ve niteliği konularındaydı. Bu hususlardaki ölçütlerimiz, burjuva kültürün çok çok gerisindeki geleneksel değer yargılarına denk düşüyordu. Halk bu öl-

çüleri benimsiyordu. Dağarcığımız bu konuda fukara kaldığı için düz mantıkla olaya yaklaşıyor, halk benimsiyor diye biz de benimsiyorduk. Hatta benimseme işini günümüzle sınırlamayıp, gelecekte kuracağımız sosyalist düzene taşıyacağımızı dahi düşünüyorduk. Karşı cinsle duygusal ilişki için geri değer yargısından oluşan engelleyici dikenli teller zaten kafaları denetime almış durumda. Buna "ailenin güvenini sarsmamak, iyiliğine nankörlük etmemek, sonra yüzlerine nasıl bakarım handikapına düşmemek" yollu özel kaygıları da eklersek, postunda kıpırdamama pozisyonu ayna gibi karşımıza çıkar. Tüm saydığım hususlar, karşılıklı duygusal sempatiyi platonik alana mıhlayan etkenlerdir. Kısacası, Muzzo'nun Tohum romanında allayıp pulladığı Kerem-Aslı aşkının gerçek boyutu anlattığım gibidir.

15. hacı emminin armutları bambaşka

Mehmet Ali Özdoğan ve yanıbaşında ikamet eden abisi Hacı Özdoğan "Xellexurtler" tabiriyle nitelenirdi. Mehmet Ali'den sözedilsin ve lakin burnu dibindeki Hacı emmi es geçilsin. İşte bu olmaz, Xellexurtlu Mehmet Ali Özdoğan solculuğuyla meşhursa, Xellexurtlu Hacı Özdoğan da başka bir hüneriyle ünlüdür. Hem de bu hüneriyle Kürecik yöresinin şampiyonu olmuştur. Bu yüzden Hacı emmiye dokunmadan geçersek yazık ederiz. Hünerine geçmeden önce bir iki meziyetinden sözedeyim. Kardeşi Mehmet Ali gibi Hacı emmi de iki eşliydi. Yani evelallah sağlam belliydi. Yalnız zürriyet üretiminde Mehmet Ali kadar gayretkeş olmamıştır. Yanlış anımsamıyorsam Hacı emminin büyük eşi çocuk doğurmamıştır. Belki de Hacı emmiyi kendi neslini üretme konusunda açgözlülükten alıkoyan bu hanımı olmuştur. Her neyse, çocuk konusunda Hacı emmi insaflı bir noktadadır. Bu bir. Hacı emmi, aynen kardeşi Mehmet Ali gibi doktor babası olmuştur. Hem de iki doktor babası. Hacı emminin çocukları çok zekiydi. Okumada önemli bir ivme yakaladılar, aferin kendilerine. Yani Hacı emmi çocuklarını okutmaya önem verdi. Bu da etti iki.

Şimdi gelebiliriz Hacı emminin maharetine. Peki neydi bu maharet? Birkaç saniyenin içinde allı pullu bir yalan kıvırmak. Hem de desteksiz cinsinden. Hacı emminin incileri, yöre halkının ağzında sakız, dilinde pesenekti adeta. Nereye gidilirse gidilsin, tezgahlanan şamataya Hacı emminin yalan öykülerinden birinin mutlaka konuk

edildiğine tanık olunurdu. Çok meşhurlarından birkaçını sıralayalım. Önceliği. başlığa koyduğumuz armut öyküsüne verelim.

Bırakın Kürecik, Malatya, Türkiye'yi Hacı emminin armutları dünyada birinci. Bir yıl Hacı emmi bu dünya birincisi armutlarını toplamış, kasalara yerleştirmiş, gitmiş kentte şöyle en sağlamından yepyeni bir kamyon kiralamış. Neden en sağlamından yepyeni? Çünkü Hacı emminin her bir armudu bir kilo geliyormuş. Armutların öz kısmında kozluk, kurt, çürük çarık arama, un çuvalı gibi tıka basa bal tadı meyve etiyle kabuğun içi tıkız dolu. Hacı emminin deneyimine göre böyle armutlar oldukça ağır olurmuş, onları taşımak, çekimden düşmüş arabaların harcı değilmiş.

Uzatmayalım kamyona armutlar yüklenmiş, şoför direksiyona geçmiş, yanına Hacı emmi oturmuş, yolculuk İstanbul'a başlamış. Bolu dağına varıldığında Hacı emmi şoförü uyarmış: "Bak şoför efendi oğlum, sonra Hacı emmi uyarmadı deme. Bu armutlar başkasına benzemez, çok ağırdır. Şoförlüğüne ve kamyonuna güvenirsen sür. Güvenmezsen direksiyonu bana ver. Askerden komutan şoförüydüm ve de parmakla gösterilirdim." Şoför, "hiç merak etme Hacı emmi, evelallah kamyonuma da, şoförlüğüme de güven, sağ salim aşağıya indiririm" demiş. Bolu dağının virajlı inişi daha yarılanmadan şoförün el ve ayağı titremeye başlamış. Hacı emmi bir hamlede şoförü torba gibi alıp kendi yerine savurmuş, kendisi de onun yerine geçmiş, kamyonu sağ salim aşağıya indirmiş. Şoför Hacı emminin el ve ayağını öpmüş, "allah senden razı olsun, ikimizin hem canını hem malını kurtardın" demiş. Başka bir terslik olmadan kamyon Harem iskelesindeki araba vapuruna ulaşmış. Hacı emmi ikinci uyarısını yapmış.

"Bak şoför efendi oğlum. Seni ikinci kez uyarıyorum. Arabayı vapurun tam orta yerinde durdur. Ne önde, ne arkada, ne de yanlarda." Şoför, "o da nedenmiş Hacı emmi" diye sormuş. Hacı emmi, "oğlum üzümü ye bağını sorma, sen dediğimi yap, o kadar" demiş. Lakin şoför gevşek davranmış, vapurun içindeki görevlinin düdüğüne uyarak kamyonu kenarda durdurmuş. Artık olan olmuş. Vapur hareket edip biraz denize açılınca, armut kamyonunun bulunduğu yan yavaş yavaş suya batmış. Vapurun alabora olmak üzere olduğunu gören yolcular, çığlık çığlığa panik içine girmişler. Tam bu sırada Hacı emmi ayağa fırlamış, vapurun havaya doğru kalkan tarafına koşmuş. Askerde kendisini her zaman atış birincisi kılan o meşhur gez-göz-arpacık hizalamasını armut kamyonuyla yapıp tam onun karşısına

geçmiş. Şöyle bir var gücüyle kanara basmış, vapur yavaş yavaş düzelip kıçüstü oturmuş. Sirkeci iskelesine kadar Hacı emmi yerinde kıpranmamış, vapurun dengesini sağlamış. Sirkeci iskelesinde vapurdaki ahali Hacı emminin el ve ayağını öpmek için sıraya girmiş. İlkin, kiraladığı kamyonun şoförü gelip ayağına kapanmış. İki gözü iki çeşme, hüngür hüngür ağlamış. Hıçkırıkları arasında, "allah senden razı olsun Hacı emmi, koca vapuru batmaktan kurtarıp büyük bir felaketi önledim. Şu canımı ve kamyonumu ikinci kez sana borçluyum. Mutlaka annen seni mübarek cuma akşamı doğurmuştur. Artık bundan sonra sözünden asla çıkmam" sözlerini kesik kesik sarfetmiş. Vapurdaki tüm ahali Hacı emminin el ve ayağını öpmüş, kendisi için dualar mırıldamış. İşte böylesine ilginç geçmiş, Hacı emminin armut pazarlama yolculuğu. Hem iki felaketi önlemiş, hem de dünya birincisi armutlarını iyi bir fiyatla satıp bol kazançla köyüne dönmüş.

Sıra geldi ikinci inciye. Darıcalı olan minibüs şoförü ve muavini, Kozluca'nın içinde teker takma işiyle meşgullermiş. Hacı emminin kendilerine doğru geldiğini gören şoför, sırf onu bir yalan kıvırmaya sevketmek için hınzırlık düşünmüş. Sigara izmaritini yanındaki ark suyuna fırlatan muavine, "yahu sen ne yapıyorsun, görmüyormusun suya benzin aktı, izmaritin suyun içindeki benzini tutuşturacak" zılgıtını atmış. Muavin, "az bir benzin, tutuşsa ne olur" demiş. Bu çekişmeyi duyan Hacı emmi hemen oraya yönelmiş. Muavine çıkışmış:

"İşte zır cahil olduğun besbelli. Milim ne demektir bilir misin? Nereden bileceksin, cahilin tekisin. Bak oğlum, milim, ha şu tırnağımın üstündeki zor farkedilen siyah lekeden daha küçüktür. Bak o milim nelere yolaçmış. Vaktin birinde bir tanker şoförü İskenderun'da tankerini mazotla doldurup Kahramanmaraş'a doğru yolalmış. Senin gibi cahil ve ihmalkar olduğu için tankerini iyi kontrol etmemiş. Meğer tankerin arka alt kısmında bir milim büyüklüğünde delik açılmış. Tanker yola damla damla mazot bırakarak yoluna devam etmiş. Dörtyol'un orda senin gibi bir başka kaygısız, ağzında sigara asfaltı geçmiş. Tam yolun ortasında izmaritini fırlatmış. Terslik ya, izmarit mazot damlasının üstüne düşmüş ve tutuşturmuş. Tutuşan damla diğerine sirayet etmiş, dinamit fitilindeki gibi ateş tankeri kovalamış. Bereket versin Kahramanmaraş'a 20 kilometre kala tankere yetişmiş ve buuummm. Tankerin infilakıyla şehir sarsılmış, birçok evin camları kırılmış. Kaza ucuz atlatılmış. Maazallah ya tan-

ker şehrin içinde infilak etseydi, koca Maraş yerle yeksan olurdu. Bak, milim denip önemsenmeyen delik nelere yolaçmış. Sen şimdi diyorsun suya karışan bir kaşık benzinden ne çıkar. Bak cahil oğlum, benzin başka bir sıvıdır, suda dağılmaz. Bir kaşık benzin olarak bir arada Tohmak suyuna karışır. Senin gibi cahilin biri izmaritini suya fırlatır. Terslik ya, izmarit benzin damlasına denk gelip tutuşturur, tutuşan benzin de çay kenarındaki harmanlara ateşi sıçratır. İşte o zaman felaket başlar. Yaaa cahil oğlum, bir kaşık yakıttan ne çıkar deme, felaketler böyle başlar"

Hacı emmiden son bir inci: Hacı emmi bir gözünden sürekli rahatsızmış. Duymuş ki Akçadağ'a menşur bir göz doktoru gelmiş. Doktorun gönlünü hoşnut edici bir miktar "kerre kurre"yi (kıvır zıvır) halı heybeye koyup bir omuzuna atmış, Alaman filintasını öbür omuzuna asmış, Akçadağ'ın yoluna düşmüş. Haddinemi ki Akçadağ karakolu Hacı emminin filintasına müdahale etsin. Hacı emmi "inat bir murat" deyip güpegündüz karakolun önünden geçmiş, öbürleri belaya bulaşmamak için içeri kapanmışlar. Velhasıl o vaziyette Hacı emmi doktorun muayenehanesine varmış. Doktor zaten kazaya gelir gelmez Hacı emminin ününü duymuş. Heybeli ve filintalı adamı görünce kendi kendine, "hıı, bu, namı çevreye yayılan Kürecikli Hacı Özdoğan olmalı" deyip, tam isabetli bir tahmin yapmış. Muayene koltuğunu gösterip "buyur Hacı Efendi" demiş.

Hacı emmi koltuğa oturmuş. Doktor elini rahatsız göz üzerinde dolaştırmış, ani bir hareketle kırp diye göz çukurundan gözü çıkarıp masanın üstüne koymuş. Büyükçe bir kab getirip koltuk yanına bırakmış. Penseyle Hacı emminin göz çukurundan damar çekip kaba bırakmış, doluvermiş koca kab. Çekilen damarlarda çürük kısımlar olduğunu, üstündeki sağlam gözle farketmiş Hacı emmi. Doktor çürük kısımları kesip atmış, sağlam parçaları dikerek birbirine ulamış. Tam bu iş sırasında Hacı emmi duygulanmış, masadaki gözünü seyre koyulmuş. Kendisindeki gözün hareketi ne yana olmuşsa, masadaki gözünki de o yana. Masadaki gözün bu sadakatı karşısında kendisindeki gözden yaş akmış. Masadaki gözden de yaş damlamış. "Allahın hikmeti" deyip derin bir düşünceye dalmış Hacı emmi. Bu arada da doktorun tamirat işi bitmiş. İnce bir mil getirmiş, damarlara geçirip damar deliklerine daldırmış. Bu yöntemle tüm damarları kanallarına yerleştirmiş. Sonra doktor, masadaki gözü almış, bir iki hareketle kırp diye yerine yerleştirmiş. Hacı emmi her yanı tas gibi görmeye başlamış. Doktor, "nasıl" diye sormuş, Hacı emmi, "hay

gözünü seveyim, sağlam gözün hali başka olur" demiş. Doktora hediyesini ve ücretini vermiş, heybe ve filintasını sırtlayıp yekinmiş. Yaşamının önemli bir olayı olarak bu göz ameliyatını sık sık anımsıyormuş Hacı emmi.

16. kürecik bölgesinin sosyo-ekonomik yapısı

Faaliyetimiz sırasında bilgisini birlikte derlediğimiz ve İbrahim Kaypakkaya'nın kaleme aldığı Kürecik Bölge Raporu bu konuya geniş şekilde ışık tutmaktadır. Ben burada bir özetle yetineceğim. Bu nedenle konunun ayrıntısına girmeyeceğim, kendimce önemli gördüğüm birkaç unsur üzerinde duracağım.

Ülke genelinde gelişen kapitalist ilişkiler bölgeyi derinlemesine bir çözülmenin içine sokmuş, eski ilişkileri yokederek yerine yeni ilişkiler geçirmişti. Kente göç olayı henüz sökün anılamında olmamıştı, ama peyderpey başlamıştı. Bölge kırlık, bayırlık, verimsiz araziye sahipti. Tarla tarımında pazara yönelik herhangi bir üretim yapılmıyordu. Hububat ekimi iç tüketime yönelik oluyordu. Yakın geçmişe dek bölgede nispeten pazara yönelik haşhaş ekimi yapılırdı. Nispeten diyoruz, çünkü ekilen haşhaşın bir kısmı da iç tüketimde kullanılırdı. Haşhaş ekmeği, kömbesi ya da pilav benzeri sıkması meşhurdur. Demirel hükümetinin malum kararıyla yöre insanının bu ekonomik damarı kesildi. Tahmini bir hesapla bölgede ailelerin ancak üçtebiri tarla tarımında yıllık buğday gereksinimini karşılayabilmekteydi. Geriye kalan üçte ikisi senelik buğdayını kısmen ya da tamamen pazardan satın almaktaydı. Bir kere bu noktada parasal kazancın önemli bir miktarı pazara akmaktaydı.

Pazar için üretimde bölgenin yegane sektörü meyvecilikti. O da, tek türe dayanan armut yetiştiriciliğiydi. Bölgenin armudu kaliteliydi, epeyce aile, armut satımıyla belli bir gelir elde ederdi. Armut ağaçları meyve bahçeleri biçiminde bir görünüm arzetmeyip, tarlalar içinde grupçuk şeklinde ya da tek biçimde bulunurdu. Armutlar zedelenmeden ağaçtan koparılıp kasalara doldurur, kamyonla şehre taşınırdı. Genellikle toptancı tüccarlara ucuz fiyatla verilirdi. Şehir ve kasaba pazarlarında dolgun fiyatla verilirdi. Şehir ve kasaba pazarlarında dolgun fiyatla satış işini köylüler göze alamıyodu. Kurulan pazarlara taşıma, oralarda muhafaza etme, satış hünerini sergileme işleri dolambaçlıydı, köylüler altından kalkamazdı. Armutları biran önce elden çıkarma, kazanılan üçbeş kuruşla evin kuyrukta

bekleyen bir ihtiyacını giderme anlayışı pazarlama işini yönlendiriyordu. Onca emek ve kaliteli armuda rağmen, satım sonucu ele geçen para değerin çok çok altında kalırdı.

Armut yetiştiriciliğini düzgün bir bahçecilik saymazsak, diğer meyve bahçeciliği çok az denecek düzeydeydi. Tüm bölge düzeyinde birkaç ailenin elma bahçesi vardı, o kadar. Bu bahçelerde birkaçı ufak tefekti, ürünü ait olduğu ailenin iç tüketimine hasredilirdi. Diğerleri nispeten geniş bir alanı kapsardı, elde edilen elmaların bir kısmı pazarda satışa arzedilirdi. Kürecik bölgesinde bostancılık azdı, iç tüketime yönelikti. Bağcılık ise yoktu.

Malcılıkta koyun besimi öndeydi. Keçi ve inek besimi nadirdi. Hali vakti yerinde bazı aileler koyun besimini yapardı. Sürü sahibi ailelerin koyun sayısı 50 ile 100 arasında değişirdi. Birkaç ailenin yüzden fazla koyuna sahip olduğu söylenebilir. Koyundan yağ, peynir, yün elde edilirdi. Bu ürünlerin bir kısmını evin kendisi tüketir, kalanını satardı. Koyunlar her yıl kuzulayıp türünü arttırdığı için, sürü sahibi aile, başka bir ihtiyacını karşılamak için bir miktar toklu, koyun satardı. Çoluk çocuğu için hiç değilse yazın tadımlık anlamında süt, yoğurt, tereyağı sağlamak gayesiyle yoksul ailelerin bir kısmı sahip oldukları birkaç koyununa gözünün nuru gibi bakardı.

Doğrudan işgücüyle elde edilen parasal kazancı üç biçim altında verebiliriz: a) Sene karşılığı çobanlık işi. Çobanlar işgüçlerini koyun sahiplerine seneliğine pazarlıyorlardı. Tam anımsamıyorum, faaliyet dönemimizde bu miktar galiba 5000 ile 10.000 lira arasında değişirdi. Çobanı, eşini ve çocuklarını açlıktan zar zor kurtaracak bir miktardı. Senelik dedim, bundan kastım, koyunların dışarda yayılabildiği yılın aylarıdır. Kışın koyunlar ahıra çekildiğinde hizmeti mal sahibi üstlenirdi, çobanlar da bu arada dinlenmiş olurdu. b) Kentlerde hamallık ve seyyar satıcılık işi. Antep'te hamallık, İstanbul'da seyyar satıcılık yapılırdı. Buna mevsim işçiliği, bir başka tabirle gurbetçilik diyebiliriz. Çobanlık gibi hamallık ve seyyar satıcılık da, kış hariç, yılın öbür aylarını ekseriye kapsardı. Bu aylarda bölge, eli iş tutan genç erkek nüfustan epeyce boşalmış olurdu. Hamallık ve seyyar satıcılıkta belli bir kazanç elde edilirdi. Bu iki yol dışında, bölge insanı için yaygın olmayan başka kazanç yollarına tek tük insanlar girişimde bulunurdu. c) Almanya'da işçilik. Bölgeden bir kısım erkekler Almanya'da işçilik yapardı. O dönemde aileler ekseriye kopuktu. Erkek Almanya'da çalışırdı, kadın ve çocuklar yörede yaşardı. İşgücünü pazarlama yoluyla elde edilen parasal kazancın en şanslıları alamancı ailelerdi.

Bölgede sosyal sınıflar net renklerle birbirinden ayrılmış değildi. Bölgenin zengini olarak bir tek Dumuklu Tullo İsmail servetiyle ayrıcalıklı bir görünüm arzederdi. Bölgenin zengini diye nitelenebilen öbür insanları yöre ahalisinden farklı kılan sınıfsal ton oldukça bulanıktı. Yörenin zengini diye tabir edilen bu insanlar, faizcilerle nahiye eşrafından oluşurdu. Yörenin iki üç faizcisi Balhacı köyünde ikamet ederdi. Bu yüzden Balhacı'mn ismi "Faizciler Köyü"ne çıkmıştı. Yöre ölçüsüne göre göbeği şişik bir faizci de Çerkezuşağı köyünde ikamet ederdi. Köylülerin verdiği bilgiye göre, Balhacı'nın en büyük faizcisi, Mısto adında bir zattı. Deniz Gezmişlerin asıldığı gün, İbrahim'le birlikte Balhacı köyünde bir evde misafirdik. Sabahın erken saatinde orta yaştan bir bayan ağlayıp içeri girdi, dizine vurarak "üç gencecik fidanı astılar" dedi. Bu kimin karısıydı biliyor musunuz? Sınıf düşmanı olarak gördüğümüz faizci Mısto'nun. Kadın samimiydi, içten üzülüyordu. Bizi tanımıyordu, sabah figanla girdiği evde misafir olduğumuzu da bilmiyordu. Yani bize reklam olsun diye ağlamıyordu. Evine gitmiş olsaydık, Mısto'nun kendisi kemküm ederdi. Ama karısı farklı davranırdı, bize içtenliğini sunardı. Çünkü faizci Mısto'nın karısı, solcu Mehmet Ali Özdoğan'ın karısı Güle gibi içten üzülerek Denizler'e gözyaşı döktü. Haydi gel de bu aileyi sınıf düşmanı diye karşına al! Faizci Mısto halkı sömürüyordu, ama devlete ajanlık yapmıyordu. Ve üstelik karısı ve çocukları devrimcilere sempati duyuyordu. Sırf Mısto faizcidir diye bu aileyi karşıya almak, kanımca yanlış olurdu.

Nahiye'nin içinde eşraf olarak bakkalcı, fırıncı, zahireci, lokantacı, otelci vs. vardı. Bakkalcının biri sempatizanımızdı, gece gündüz adamcağızın nimetini yerdik. Bize ulaşan istihbarata göre bakkalcı Hüseyin Taş gerici tavırlara giriyormuş. Sonradan esnaftan başka kimselerin gericileşmesi olası dahilindedir. Bir esnaf ya da biraz mal-mülk sahibi bir başka insan şayet içten devrimci düşünceye sempati duymuyorsa, yöredeki hızlı değişimden, devrimci güçlerle devlet gücünün didişmesinden rahatsız olur, büyütme hülyası kurduğu sermayesinin gereksindiği sakin ortam zedelendiği için telaşa düşer, böyle koşullarda devletle işbirliğine kayabilir. Onu bu eğilime iten sınıfsal konumudur. Fakat olaya mekanik bakmamak lazım. Yoksul ya da ortahalli bir insan da devletin ajanlığına soyunabilir. Yörenin zenginleri (Tullo hariç) küçük burjuva konumundaydı, yalpalayıcı olsalar bile, devletle somut işbirliği yapmadıkları sürece karşıya alınmaması icabederdi. Yörede devrimin ilk

adımda burun buruna geldiği karşıtı, devletin kendisiydi. Varlıklı kesimin sömürme payı ikna yöntemiyle aşağılara çekilebilinirdi. Örneğin faizcileri düşük faize ikna gibi. Kanımca asıl karşıya alınması gereken husus, devletle işbirliği tutumu olmalıydı.

17. bölgede siyasal eğilimin oluşumunda inanç unsurunun rolü

Kürecik nahiyesi yaklaşık olarak 20 köyü kapsıyordu. Bunlardan biri türk-sünni, üç ya da dördü kürt-sünni, öbürleri kürt-alevi köylerdi. Faaliyetimiz kürt-alevi köyleri kapsıyordu. Hemen şunu belirteyim: Kürecik nahiyesine bağlı olan kürt-alevi köylerin tümüne ulaşamadık. Ama çoğunluğuna şu ya da bu şekilde faaliyetimizi yaydık diyebilirim.

Neden kürt-alevi köylerle sınırlı kaldık? Türkiye sol kesimine karşı bu köylerde genel bir sempati oluşmuştu. Bu sempati; TİP döneminde tohum olarak ekildi, haşhaş mitingleriyle yaygınlık kazandı, Sinan Cemgil ve arkadaşlarının faaliyetiyle de kökleşip daha bir doygun içeriğe büründü. Bizler bu mirası devralarak çalışmamızı sürdürdük. Demekki bu köylerde bizden önce bir birikim oluşmuştu, öncelikle bu birikime dayanmamız anlaşılır şeyde. Türk ya da kürt-sünni köylerde ise böyle bir birikim gözlenmediği gibi devletten yana tavır vardı. Sıkıyönetim koşullarında illegal faaliyet yürütüyorduk. Dolayısıyla sünni kökenli köylerde faaliyet şansımız yoktu. Kaldı ki, alevi kökenli köylerde bile tüm ailelcri kucaklamış değildik. Tek tük de olsa gerici aileler vardı, çalışmamızı bunlara hissettirmemeye özen gösterirdik. TKP(M-L) döneminde faaliyet alanımızı Elbistan hududu içine doğru genişlettik, Kürecik'e komşu ya da yakın olan bazı Elbistan köyleriyle bağlantıyı sağladık. Kontak kurduğumuz Elbistan köyleri de kürt-alevi kökenliydi. Sola eğilim temelindeki potansiyel, bu köylerde de benzer süreci yaşayarak gelişim kaydetmişti. Sünni ve alevi köylerin ekonomik-sosyal konumu benzerdi. Türkiye genel standartlarına göre hepsi kıt kanaat geçinen yoksul köylerdi. Buna rağmen politik eğilim farklıydı. Alevi köyler solculuğa, sünni köyler sağcılığa meyilliydi. Yani burada sınıfsal konum politik eğilimde ortak bir payda oluşturmamıştı.

Politik eğilimin oluşmasında temel unsur olarak burada dinsel inancı görmekteyim. Kanımca başka da izah şekli yoktur. Ekonomik-sosyal yaşantı aynı, ama politik eğilim taban tabana zıt. Alevi inancı asırlardır muhalefettedir. Dönem dönem kıyım yaşayarak, kesintisiz

şekilde horlama ve ezilmeye maruz kalarak tarihten günümüze bir süreç izlemiştir.'Böyle bir inanç kendine çıkış noktası aramaya, bu nedenle felsefesine bazı ilerici öğeler katmaya zorunludur. Çünkü başka alternatifi yoktur. Gerçi adına alternatif denirse bir tane vardır: Köleliği kabullenmek. Yani kendi inancını terkedip, dayatılan muhalif inanca ramolmak. Bu da mümkün olmadığına göre, tek dayanak olarak az önce belirttiğim yol kalıyor: Koşulları iyileştirici çıkışlara sarılmak. Ama bu çıkışları düşün unsurunun yönlendirmesi lazım. Rolünü başarması içinde kendini yenilemesi, geliştirmesi, baskıcı unsurun karşıtı öğelerle kendini donatması icabeder. Alevi inancının bazı ilerici öğeler taşıması, eşitlikçi ve özgürlükçü söylemlere eğilim duyması, horlanıcı ve baskı görücü muhalefet konumundan ileri gelir.

Ama '60'larda ilginç bir gelişme oldu. TİP hareketi düşün boyutunda alevi felsefesinden çok daha ileri düzeyde özgürlükçü ve eşitlikçi söylemler üretti. Sürekli çıkış arayan alevi kitlesi, kendi felsefesinin söylem sınırını aşarak yoğun bir tarzda TİP'e eğilimi benimsedi. Öte yandan, alevi-sünni çelişkisinin en yoğun yaşandığı yerler, doğal olarak iki inançtan insanların içiçe yaşadığı yörelerdir. Bu yörelerde alevi insanı kitlesel boyutta TİP'e kayınca, ona karşı önyargılı olan sünni kitle tam tersi bir istikamete yöneldi, ırkçı, şövenist, şeriatçı söylemlerin edildiği gerici siyasal mihraklara doğru yelken açtı. Gerek solla gerekse alevilikle ilgili öteden beri sünni kitlenin kafasında zaten uyduruk korkuluklar oluşturulmuştu. Örneğin, "şapka as içeri gir" gibi, "mum söndü", "horoz çırptı" gibi. TİP hareketiyle "şapka as içeri gir"cilerle "mum söndü"cüler bir noktada buluştu. Tabii ki bu olguyla, tersten, sünni kitle böylece beynindeki korkuluğa daha da sıkıca sarıldı. Sarıldıkça da, sürekli kendisine çağrı yapılan gerici kutba doğru kayış yaptı.

Kürecik yöresinde olan da buydu. Alevi kitle sola kayarken, hem sola hem de alevi kitleye karşı önyargı taşıyan sünni kitle sağın değişik mihraklarına kaydı, devlete sarıldı. Sözünü ettiğim bu dönemde enazından Kürecik ölçeğinde sünni kütlerle alevi kürtlerin kürtlük unsuru, siyasal eğilimin oluşumunda devre dışı kaldı diyebilirim. Sonradan gelişen kürt ulusal hareketi, milliyet (kürt) unsurunu siyasal eğilim oluşumunda epeyce etkili kıldı.

Siyasal eğilimin oluşumunda tabii ki ülkenin her yerinde bu gelişme olmadı. Sınıf çelişkisinin yoğun olduğu yerlerde inanç ve ulusal farklılıktan doğan önyargılar nispeten aşıldı, politik eğilimin oluşumunda sınıf unsuru belli bir ağırlık kazandı. Nispeten aşıldı

diyorum, çünkü önyargının hızı kesildi, belli oranda geriletildi, ama etkisi silinmedi, kalıntısının kökü kazınmadı. Özellikle büyük kentlerde işçi sınıfı arasında, politik eğilimin belirlenişinde sınıf kıstası mevzisel boyutta etkili olmuştur. Önyargının asıl taşıyıcıları sünni kökenli emekçiler olduğundan, daha zorlu ve zahmetli bir iç hesaplaşma süreci yaşayarak sınıf unsurunu yakalama noktasına gelmişlerdir. Alevi kökenli emekçiler, sınıfdaşları olan sünni kökenli emekçilere göre daha kolay bir iç hesaplaşmayla sınıf kıstasını benimsemişlerdir.

18. türkiye ihtilalci işçi-köylü partisi'nin ülke sathındaki örgütsel düzeyi

Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi, Proleter Devrimci Aydınlık Hareketi'nin 12 Mart Askeri Cuntası döneminde büründüğü illegal biçimdir. Yani Aydınlık Hareketi'nin kendini illegal koşullara uyarlama halidir. Türkiye'de demokratik hakların kısıtlı olması, bu kısıtlı halin bile mevcut sistemi yönetenlerin gözüne batması, üstüne üstlük on yılda bir askeri cuntaların dayakçı kafayla siyasallığa soyunması yüzünden legal byuttaki ilerici örgütler, daima yedekte bir illegal çekirdek oluşturmak zorunda kalmışlardır. Aslında illegallik hali, aklı başında bir devrimci muhalefet için o kadar da arzulanır bir biçim değildir. Çünkü bu biçimle örgütlemeyi amaçladığı emekçi katmanlara zor ulaşmaktadır. Zor koşullar nedeniyle küçük bir birikimin örgütlenişine büyük enerji ve emek hasredilmektedir. Orta yerde kurşunlanma, yakalanınca ağır işkencelere maruz kalma bir başka ağır külfettir. Ama hayat bu biçimi devrimci muhalefete dayatmaktadır. Çünkü sistemin karşıt muhalefeti yoketmeye yönelik terörünün ağır tahribatı ancak bu biçimle asgariye indirgenir. Ki, bazen bu biçim bile yetmez, tahribat çökertme noktasına dek tırmanır. İki cuntayla bu pratik yaşandığı için, bu konuda fazla laf etmeye gerek yok.

12 Mart Cuntası, yönetimi devraldığında, Aydınlık Hareketi taraftarları, "ey paşalar buradayız, gelin bizi tutuklayın" diyemezlerdi, diğer devrimci örgütlerin taraftarları gibi onlar da yeraltına çekildiler. Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi, bu yeraltı koşullarında, teorik ve örgütsel boyutuyla şekillenip ortaya çıktı. Örgütün teorik hattı Aydınlık Hareketi'yle netlenmişti, şimdilik üzerinde durmuyorum. İlerde TKP(M-L)'nin teorik hattını ele alırken, bazı argumentler çerçevesinde Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi'nin teorik hattını da

irdelemeye çalışırım. Ancak burada örgütsel yapısı üzerinde bir nebzecik durmam lazım. Çünkü Diyarbakır ve Kürecik bölgelerini konu alan anlatımım, Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi'nin buralara dek yaygınlaştırılan faaliyetini özetlemektedir. Dolayısıyla faaliyetin genel boyutunu bilgim ölçeğinde vermem uygun olur.

Kentsel ve kırsal olarak örgütsel faaliyet yedi bölgeyi kapsıyordu. Kentsel alanlar: Ankara, İstanbul, İzmir idi. Kırsal alanlar: Söke, Kürecik, Siverek, Tunceli idi. Bunlar dışında minnacık alt bölgeler olmuştur. Örneğin Doğu Anadolu Bölgesi Komitesi altında Antep, bir ölçüde Malatya bu konumdaydı. Öbür anabölgelerin dal saldığı alt bölgeler mutlaka olmuştur.

Aslında Doğu Anadolu Bölgesi Komitesi kapsamına girdikleri için, Kürdistan'daki üç bölgeyi tek bir bölge olarak da niteleyebiliriz. Ulusal sorun nedeniyle Kürdistan'ın konumu ayırıcı bir özellik taşıdığından, ayrıca coğrafik olarak üç bölge birbirinden epey uzak olduğundan dolayı, Kürdistan'daki faaliyeti üç bölge şeklinde nitelemek yerinde olur. Sanırım merkez komitesi altında şu bölge komiteleri oluşmuştu: Ankara Şehir Komitesi, İstanbul Şehir Komitesi, Ege Bölgesi Komitesi, Doğu Anadolu Bölgesi Komitesi. İzmir Şehir Komitesi'nin Ege Bölgesi Komitesi'ne bağlı olabileceğini düşünüyorum. Doğu Anadolu Bölgesi hariç, öbür bölgelerle ilgili yazdıklarım yanlışlıklar içerebilir, bu noktayı anımsatmakta fayda vardır. Bence bu yanlışlıklar pek de önemli değildir, ana örgütlenmelerin yapıldığı alanların zikredilmesi konu açısından anlam ifade eder.

Sıkıyönetimin hemen akabinde örgüt, kitlelere yönelik propaganda ve ajitasyona araçlık eden merkezi illegal kitle yayın organı Şafak gazetesinin basım ve dağıtım işini kısıtlı teknik olanaklarla zor koşullarda organize etti. Birkaç aksama hariç, hedeflenen 15 günlük periyot çoğunlukla uygulandı. İdeolojik boyutlu gelişim açısından faaliyet bölgeleri, Şafak gazetesi dışında, çeşitli sol içerikli broşür ve kitaplarla desteklendi. Yerel boyutta bildiri, broşür gibi yazılı propaganda malzemesinin basımı için bölgelere teksir makinesi, daktilo, karbon, teksir ve kopi kağıtları gönderildi. Silah gereksinimi için çok cüzi miktarda Kürdistan kesimine para yardımı yapıldığını belirtelim. Benim bölgede örgütün parasıyla yedialtmışbeşlik bir tabanca alındı, o kadar. Ayrılıktan sonra Bora Gözen bölgeye üç büyük tabanca getirdi, o da maalesef güme gitti. Bora tarafında kalan Ali Meral, çevreden duyuşumuza göre bir dübarayla silahları zimmetine geçirmiş, lakin ihbar sonucu yakalatmış. Onbeş günlük gözaltıyla da paçayı

kurtarmış. İşin içinde bazı garipliklerin gezindiği ortada. Dikkat çekici nokta şurası: Kopuştan önce silah temini için para isteme talebimiz her seferinde reddedildi. Ne zamanki biz koptuk, silah vesilesiyle bölgeye para musluğu akmaya başladı. Neden? Durum açık. Doğu Anadolu Bölgesi Komitesi'nin sorumlusu İbrahim Kaypakkaya'dır. Onun da, örgüt lideri Doğu Perinçek'le sorunu vardır. Muzaffer Oruçoğlu, Ali Taşyapan Çapalıdır. İbo'nun okul arkadaşlarıdır. Ali Mercan Çapalı değil, ama Çorumludur, üstelik İbo'nun yakın köylüsüdür. Ne olur ne olmaz, silah için Doğu Anadolu'ya para koklatılmamalı. Evet, politika buydu. Heba olan silahlara çok üzüldük, ama elden ne gelir!.. Bu silahlarla Bora'nın bölgede gerilla savaşını başlatacak hali yoktu. O halde niye alındı? Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi'nin gerilla savaşından yana olduğu, silah tedarikiyle bunun ön hazırlığına hızla girdiği intibasını bölgede yaratmak. İnsanların silaha olan eğiliminden hareketle onları psikolojik yönden etkilemek, bu vesileyle kopanları güya bölgede yalnızlaştırmak. Ucuz politikaya dayalı hesaplar işte. Paralarına yazık oldu.

19. kürecik bölgesindeki faaliyetin boyutuna kısa bir bakış

Kürecik faaliyet bölgesi, Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Patisi döneminde yedi örgütlü insanla buluşmuştur. Daracık bir bölge için büyük bir rakam. Bunlardan beşi dışarının, ikisi bölgenin insanıydı. Teorik düzey açısından örgüt üyelerini birbiriyle kıyaslarsak, üç kategorinin oluştuğunu görürüz. İbrahim Kaypakkaya ve Bora Gözen'in üst düzeyde; Melek Ulagay, Ali Mercan ve Ali Taşyapan'ın (ben) orta düzeyde: Ali Meral ve Hacı Özdoğan'ın alt düzeyde teorik performansa sahip oldukları otaya çıkar. Bora'nın devrimci geçmişi daha eskiye dayanmasına rağmen, bana göre İbrahim ondan daha yetkindi. İbrahim, örgüt önderi Doğu Perinçek'in başına bela oldu ki, Bora'yı haydi haydi sollardı. Benle Ali Mercan eşit sayılırdık. Kanımca Melek, teorik bilgi birikimi açısından ikimizden ilerdeydi. Ali Meral ile Hacı Özdoğan birbirine eşit sayılır durumdaydı.

Laklakla saatlerce süren komite toplantılarının yarar getirmedikleri gün gibi ortada. Öz konuşmaları içerenler, atılacak pratik adım için önemli halkaları yakaladığı gibi, toplantıya katılan insanların beynini Temmuz güneşinde pörsüyen kabağa da çevirmez. Ama hiç toplantı yapmamak ya da üstünkörü yapmak da dar pra-

tikciliktir. Sanırım biz Kürecik'te dar pratikçiliğe düştük. Hafızamı yokluyorum, Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi döneminde derli toplu bir komite toplantısını anımsamıyorum. Yapılanlar, hep giderayak, yarım yamalak olmuştur. Acaba kırın dağınık, sallapati atmosferi mi bizi etkiledi dersiniz? Bence bu etken yabana atılmamalı. Mehmet Ali Özdoğan'la Ali Meral'in evinde ancak toplantı olanağı bulurduk. Diğer evlerde mümkün olmazdı. Bir odaya çekilip fısfıs konuşmak, köylü insanına garip gelirdi. Sanki onları riske düşürücü şeyler peşindeymişiz gibisine bir duyguya kapılırlardı. Bir de, kendilerinden ne gizli saklımız olabilir ki, yoksa onlara güvenmiyor muyuz alınganlığına düşüyorlardı. Bu durum kısıtlama getiriyordu. Sanırım bizden kaynaklanan bir yönü de vardı. Yine de İbrahim ve Bora'nın inisiyatifiyle birkaç tane kısa toplantı yaptık. Ali Meral ile Hacı Özdoğan'ı kınayamayız, çünkü düzeyleri geriydi. Bölgenin eskileri benle Ali Mercan, maşallah nanaydık. Yolda belde ettiğimiz birkaç düzensiz, dağınık lafla işi götürüyorduk. Gündem maddelerini hazırlamak, konuşulanın özünü kağıda aktarmak gibi bürokratik yükleri başımıza bela etmiyorduk. Kestirmeden ve zahmetsiz gitmeyi tercih ediyorduk. Özet olarak şunu söyleyebilirim: Bizden ve dışımızdaki koşullardan kaynaklanan yetersizlik sonucu, toplantılarda ifadesini bulan kollektif düşünsel üretimde yetersiz kaldık.

Kitlelere siyasal bilinç götürmede sözlü propaganda ağırlıktaydı. Bu, bakışları topluluğa dikerek, ilaveten jest-mimikleri harekete geçirerek çene işletmek demekti. Kitlelerin, özellikle köylü kitlesinin ilgisi, en iyi şekilde bu yolla ayakta tutulurdu. Bir yazılı metin ne kadar akıcı olursa olsun, eğer biraz uzunsa, onu okuyan kişi yandı demektir. İki dakika sonra dinleyenlere rehavet çöker, esnemeler sıklaşır ve uyuklamalar başlar. Çeşit çeşit hatiplik hünerlerinin sergilenmesi de para etmez. Şafak gazetesindeki kısa mücadele haberlerinin okunmasına köylüler katlanabiliyordu. Lakin siyasal durumu tahlil eden yazılar ağır geliyordu. En sağlıklı yöntem, varsa, çok çarpıcı kısa bir paragraf okumak, gerisini karşılıklı sohbet kalıbı içinde özetleyerek sözlü sunmaktır. "Benim örgütüm bu yazı için o kadar emek harcamış, okuduğum zaman can kulağıyla dinlesinler" diyemezsin. Ya da, "Başkan Mao'nun şu pasajı beyinlere süzülen bilinç ışınıdır, biraz dinleseler kıçları mı çıkar" zılgıtını atamazsın. Demekki, insanlara vereceğin bilginin aktarımı biçimini ve dozajını iyi tespit edip, ona göre davranacaksın. Kabul etmedikleri biçimi dayatmakla, olduğundan fazla tıkıştırmakla bir yarar sağlanmıyor.

Gençlere Şafak gazetesini veriyorduk. Hem kendileri okurdu, hem de çevrelerindeki gençlere verirlerdi. Böylece gazete elden ele dolaşır, epey insanın okuma ameliyesinden geçerdi. Küçücük sol içerikli broşürleri de gençlere verirdik. Çoban Hasan'a Mao Zedung'un "Kızıl Kitap"ından bir adet verdik. Adamım fısıya tısıya dağda bu kitabı okurdu. Bir yandan "çıs çıs" der davarı hizaya sokardı, diğer yandan "Başkan Mehho derki" hecelemesiyle pasajları sökütmeye çalışırdı. Dokuz doğurma bir zahmetle pasajı bitirdikten sonra hafif şaşı gözlerini bir noktaya diker, "heh, yehu bu Mehho Zedung de ne alim adammış be" derdi. Galiba Çoban Hasan bir yıl içinde Kızıl Kitap'ı bitirdi. Helal olsun oğlana, kaplumbağa hızı okumasıyla canını dişine taktı, hedefe varmayı başardı.

Birbirine yakın gençlerden okuma grupları kurmayı denedik, maalesef yürümedi. Amaç, Şafak gazetesini ya da kolay anlaşılır sol içerikli bir broşürü toplu şekilde okuma ve tartışmaya, kollektif bir biçim altında üstünlüklerini birbirine aktarmaya onları alıştırmaktı. Kollektif olayı, ayak uydurulması zor bir davranış biçimidir. Sol yelpazede herkes (kendim dahil) kollektifliğe aşıkmış gibi havaya girer, işin aslı ise ondan yakayı sıyırmak için ilginç numaralara sarılır. Çünkü kollektivizmle bireysellik sınırı daralıyor, onun bunun çekilmez yanına katlanma derdi omuza biniyor, efendime söyleyeyim, zor olaydır veslelam. Köylü gençlerden bunu nasıl bekleyebiliriz!? Kısacası, gençler de dahil yöre halkını, bunca propagandamıza rağmen, şöyle elle tutulur gözle görülür bir örgütlü güce dönüştüremedik. Devrime ve devrimcilere sempati duyan, propagandamızı dinleyip bizi onaylayan, bizi barındırıp karnımızı doyuran konumundan, örgütsel faaliyetimizin bir unsuru olma konumuna bir türlü getiremedik. Bu nokta üzerinde çok düşünmüşümdür. Bazı nedenler yakalamama rağmen, kendimi doyurucu bir analizi henüz başarmış değilim. Bazan, "bu kadar yapılırdı" diyorum, önderlik unsurunu eleştiremiyor, işi sıkıyönetim koşullarının ağır oluşuna bağlıyorum. Bazan, "acaba bölgenin çözülmüşlüğünden mi bu iş tutmadı" tezine sarılıyorum. Bazan, "biz beceriksizdik" deyip ceremeyi subjektif etkene yüklüyorum. Bazan da, "hepsinin payı var" diyorum. Galiba doğrusu sonuncusudur. Ama hangi etkenin payı büyük, işte burası şimdilik meçhul.

Bölgesel düzeyde yazılı propaganda mekanizmasını organize etmemiz için bölgeye teksir makinası, daktilo ve öbür yardımcı malzemeler gönderildi. Galiba bir kez deneme girişimi yaptık, o da öyle

kaldı. Kullanamadığımız gibi, onları saklamakta zorlandık. Koca teksir makinesini o evden öbür eve kaç kez taşıdık. Baktık olmuyor, daktilo ve teksir makinesini arazide sakladık, zamanla çürüyüp gittiler. Kısacası, binbir risk ve emekle bölgeye ulaşan bu değerli malzemelerden faydalanamadık, yeteneksizliğimiz yüzünden heder olup gittiler. Bu noktada kendimize veriştiriyorum. Öte yandan, "yargılamak için bu bir ölçü olamaz, her örgütte, her bölgede böyle durumlar olmuştur" der, bu kez kendimize bağışlayıcı bir davetiye yolluyorum. Benim yargılama tarzım ne olursa olsun, son tahlilde dişe dokunur bir örgütsel potansiyel yaratılmamıştır diyorum. Bu son tespitim TKP(M-L) dönemi için de geçerlidir.

20. kürecik bölge raporu'nun hazırlanışı

1971'in son aylarında İbrahim bana, Kürecik bölgesinin sosyo-ekonomik yapısını tahlil edici bir rapor hazırlamamız gerektiğini söyledi. Ön bilgilerin derlenişi görevini bana verdi. Konu benim için bulmaca gibiydi, hemen o anda itiraz ettim, işi başaramayacağımı belirttim. Sonra, ön bilgi için kaynak kitap ve istatistiki döküman nasıl temin edecektim?! Bunun zorluğunu İbrahim'e anlattım. Gülümseyerek yüzüme baktı, şunu söyledi: "Araştırma kitabı, istatistiki döküman gibi cansız kaynak temin et diyen kim? Onlarca, yüzlerce canlı kaynak var bölgede. Halk ne güne duruyor. Evlerine uğradığın ailelerin erkeğinden soru soracaksın, o kadar. Arkadan onların ağzından tomar tomar bilgi gelir. Merak etme, herkes birbirinin malmülkünden haberdardır. Her bir mezrada bir iki kişiye sordunmu, iş tamamdır. Öbür gelişime kadar şöyle bir küçük defteri yazıyla donat bakalım. Derlediğin bilgileri birlikte geliştirir, bir rapora dönüştürürüz." Sormaya sorarım da, neleri nasıl soracağımı bilmiyorum. Bu açmazımı dile getirdim. O devamla, "gözünde büyütme, tarla büyüklüğünü, koyun, armut adedini soracaksın" dedi.

İbrahim bölgeden ayrıldı. Elime bir defter kalem aldım, onun açıklaması doğrultusunda birkaç aileden soru sordum, verilen yanıtları deftere yazdım. Başı kıçı belirsiz, birbirinden kopuk birkaç sayfa bilgi müsveddesi ortaya çıktı. Moralim temelli bozuldu. Kendimi zorladım, imkansız, bir gıdım derleyemedim. Kafamda bir sistem oluşmuş değildi. Konuya nasıl gireceğimi, nerelere doğru geliştireceğimi bilmiyorum. Yöntem yakalayamıyorum. Aldığım bilgiler bana anlamsız sözcükler gibi geldi. Mahçup bir ruh haliyle İbrahim'i beklemeye başladım.

Evet, İbo çıkageldi. Hiç unutur mu, ilk sorusu bilgi derlemem üzerine oldu. Kızarıp bozararak defteri kendisine uzattım. Aldı, sessiz şekilde okumaya başladı. İbo'nun yüz hatlarına gözlerim dikili vaziyette, tepkisini öğrenme derdindeyim. Hayret! "Biraz dağınık, ama fena değil" demez mi! Berbat olduğunu çok iyi biliyorum. İbo ince fikirli. Şevkimi kırmamak için "fena değil"i ekledi. İbo'nun bana yönelik iltimasını sezmemle birlikte, doğrusu memnun oldum, rahatladım. Ben ondan zılgıt bekliyordum. Böylelikle iç sarsıntı geçirmeden badireyi atlatmış oldum. Gerçekten günlerdir sıkıntısını yaşıyordum. Başıma böyle bir şey bela ettiği için, zaman zaman içimden İbo'ya da bozuluyordum. Neyse, davul gümledi, sıkıntı bitti.

İbrahim önce bir soru listesi hazırladı. Sorular şu alanlara yönelikti: Mülkiyetin büyüklüğü. Bu da kendi içinde üçe ayrılıyordu. Dönüm olarak tarla büyüklüğü, adet olarak koyun sayısı ve yine adet olarak armut ağacı sayısı. Bazı ailelerin tarlası çoktu fakat kıraç ve verimsizdi. Hatta bu türden birçok tarla ekilmeyip meraya terkedilmişti. Yine bazı ailelerin armutları iyi ürün verirdi, bazılarınki düşük. Verimlilikte aileleri eşit yararlandıran yegane varlık koyundu. Koyun başı kıstas alındığında üç aşağı beş yukarı her aile için verim aynıydı. İbrahim burada bir argument yakaladı. Tarla, armut ve koyundan elde edilen senelik gelir hesaplanarak ailelerin ekonomik-sosyal konumları belirlenecekti. Yöreyi temel baz kabul ederek, ahaliyi zengin, orta, fakir diye üç kategori şeklinde sınıflamamız gerekirdi. Zengin, orta, fakir sınıflamasına örnek teşkil edecek, durumları net üç aile belirledik. Onların yıllık gelirlerini parasal değerde hesaplayacağız, böylece zengin, orta, fakir sınıflamasına çerçeve oluşturacak geliri belirlemiş olacağız. Yani sınıflamanın kıstaslarını tespit edeceğiz.

Problem, İbo'nun sisteme dayalı mantığı karşısında çözüldü gitti. Daha önce bana muamma gibi görünen konu, İbo'nun keşfettiği yöntem sayesinde sırrı çözülmüş bir mesele oluverdi. Tarla ve armut konusunda yakaladığı püf nokta, mantığının kıvraklığını apaçık ortaya koyuyordu. Öyle ya, bazı köylüler tarlaları kır bayır arazideydi, ekileni az ürün verirdi, ekilmeyeni ise gözden çıkarılmıştı. Armut yine öyle. Bazı aileler beş armut ağacından bir kamyon dolusu elde ederdi, bazı aileler on armut ağacından bir kamyon.

Elimizde şimdi netleşmiş bir ölçüt vardı. Halktan, yani canlı kaynaktan toparladığımız bilgiyi bu ölçüte vurarak. Kürecik'in sosyo-ekonomik tablosunu çizmiş olacağız. Çeşitli köy ve mezralardan ai-

leler belirledik. Yaklaşık yirmi gün belirlediğimiz ailelerin epeysini gezdik. İbo sordu, onlar söyledi, tomar tomar bilgi toparlandı. Bu kez İbo, Lenin'in, "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" adlı eserini karıştırdı, kendi yöntemini Lenin'in mantık terazisine vurdu, günde birkaç saati bulan iki üç günlük bir yazımla "Kürecik Bölge Raporu"nu ortaya çıkardı. Çoluk çocuk gürültüsü içinde, sohbet sonucu yapılan kesintilerle sarmaş dolaş vaziyette ve dizinin üstünde Kürecik Bölge Raporu'nu kaleme aldı. Böylelikle her dönem için ışık tutucu harika bir yazı ortaya çıktı.

İbrahim bu raporda yalnızca aileleri sınıfsal konumlarına oturtmakla kalmadı, bölgenin yakın tarihten o güne kadar geçirdiği ekonomik, sosyal evrimin bir analizini yaptı. Gelişen kapitalizm karşısında eski aşiretsel yapının çözüldüğünü, eski zenginlerin bu çözülüşün girdabında yitip gittiği, yeni ekonomik ilişkilerin kendine uygun yeni bir zengin tabaka yarattığını, derin çözülüşün kente göç olayını doğurduğunu, alışveriş olgusuyla insanların kapitalist pazara sımsıkı bağlandığını dile getirdi. İlaveten sosyal konumlarına bağlı olarak köylük katmanların devrim olgusuna takındığı tutuma değindi. Rapor bu yönleriyle de zengin bir içerik taşımaktadır.

21. türkiye ihtilalci işçi-köylü partisi program taslağının örgüt içi tartışmaya sunulması

Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi Program Taslağı, '71 sonu ya da '72 başında, politik faaliyet yürütmekte olduğum Kürecik bölgesine ulaştı. Taslak'ın örgüt üyelerinin eleştirisine sunulduğu açıklanmıştı. Kısa zaman sonra İbrahim Kaypakkaya da bölgeye geldi. Benzer açıklamayı yaptıktan sonra, Taslak'ı dikkatlice okumamı, varsa eleştirilerim, çekinmeksizin bunları yazılı hale getirmemi, bunun ciddi bir devrimci görev olduğunu önemle belirtti. Bir sonraki gelişinde eleştirilerimi yazılı olarak kendisine vermemi söyledi.

Defalarca Program Taslağı'nı okumama, kritize gücümü maddeler şeklinde dile getirilen görüşler üzerinde yoğunlaştırmama rağmen, tek bir eleştiri dahi üretemedim. Düşünsel gücümün kapasitesi, böyle bir işi kotarmaya yetmedi. Maddelerde ifadesini bulan görüşlerin tümü bana doğru göründü.

Ara fazla uzamadan İbrahim çıkageldi, Taslak eleştirisinde ne durumda olduğumu sordu. Defalarca okuduğumu, eleştirilecek bir husus bulamadığımı söyledim. İbrahim yaklaşık olarak şöyle dedi: "Bir

proleter partinin programı en genel anlamıyla iktidarı alma ve sürdürme projesidir. Bu proje, yıkmayı hedeflediği sistemin alt ve üst yapısının, ülke ve devrimci mücadele yakın tarihlerinin tahlillerini içeren; ideolojik, politik boyutuyla partiyi tanıtan; asgari, azami ve nihai hedeflere işaret eden; proletarya diktatörlüğünün teşkili ve sosyalizmin inşası sorunlarını irdeleyen; nihayet toplumu komünist düzene ulaştırma amacını vurgulayan kapsamlı bir metindir. Böylesine önemli içerikler taşıyan bir metinde hiç mi eleştiri bulmadın? Örneğin, bazı temel konularda benim ciddi eleştirilerim var. Fakat şu anda açarak seni etkilemek istemiyorum. Senin eleştirilerin senin ürünün olmalı. Bence bıkmadan Taslak'ı tekrar tekrar oku, kemalizm, ulusal sorun, TKP'nin değerlendirilişi hususlarına dikkatini yoğunlaştır. 'Benim bilgi birikimim böyle bir metni eleştirmeye yetmez' gerekçesine sığınma, zira komünistçe bir tavır değildir. Haydi bakalım, eleştiri kılıcını bile, yeniden meydana atıl. Sakın aklından çıkarma, pes etmek yok"

Kılıcımla yeniden meydana atıldım, maalesef sonuç değişmedi. Bir ilerlemenin olmadığını gören İbrahim, benden yazılı eleştiri istemekten vazgeçti. Ama kendisi, Program Taslağı'nın kenarlarına habire bir şeyler karaladı. Disiplin gereği yazdıklarını okumadım. Program metninin orasına burasına serpilen İbrahim'in bu özet eleştirisi, sonradan kendisi tarafından yetkinleştirilen TKP(M-L)'nin ideolojik hattının atılan ilk harcı oldu. TKP(M-L)'nin görüşleri bu özet eleştiri üzerinden yükselip son biçimine büründü.

22. örgütiçi çelişkiyi açığa çıkaran olay: doğu anadolu bölge komitesi (dabk) kararı

"İbrahim Kaypakkaya'nın Teorik Atılım Dönemleri" altbaşlığı altında şunları yazmışım: "İbrahim'in dördüncü teorik atılım dönemi, ayırıcı bir içeriksel özellik taşır. O da şudur: Kendi teorik gelişimini, dışındaki sol görüşleri eleştirmeyle birlikte, içinde yeraldığı siyasal örgütün kendince kusurlu bulduğu teorik ve pratik yönlerini eleştirme temelinde sürdürmüştür. 15-16 Haziran İşçi Direnişi'nin hemen akabinde İbrahim'in iç bünyeye yönelik eleştirisi örgütlenme biçimine olmuş, kendisinin deyimiyle 'DPA'nın legalizmi'ni hedeflemiştir. Örgüt legal olanaklara aşırı önem verirken, İbrahim hafifsemiş, illegal örgütlenmenin temel alınmsını ve hemen o yönde somut adımlar atılmasını savunmuştur." Ve devamla, "İbrahim'in içsel bünyeye yö-

nelik eleştirileri adım adım derinleşmiş, pratik boyutu aşarak teorik boyuta doğru genişleme göstermiştir."

İşte Haziran 1970'de başlayan bu örgütiçi mücadele, Şubat 1972'deki Doğu Anadolu Bölge Komitesi (DABK) Kararı'na dek örgütün üst düzeyinde kapalı tutulmuş, bu kararla birlikte kapalılık sınırını delip, örgütün Kürdistan bölgesindeki faaliyetinde alta doğru örgütsel bünye içinde duyulur hale gelmiştir.

Sıkıyönetim koşullarındaki illegal faaliyet döneminde, sorumlusu olduğu Kürdistan'daki faaliyetin her denetiminden sonra İbrahim, Ankara'ya giderek rapor vermiş, Doğu Perinçek ya da öbür üst düzey yöneticilerle farklı görüşlere tekabül eden konularda tartışmıştır. Yani örgütün resmi görüşleriyle çelişen görüşlerini bu buluşmalarda dile getirmiş, onların mücadelesini vermiştir. Teorik ve pratik konuları kapsayan bu görüşlerin pratik boyuta ilişkin olanları öne geçip daha çok tartışılır olmuştur. Pratiğe yönelik bu tartışmalar silahlı mücadele noktasında düğümlenmiştir. Bu, kırsal faaliyette silahlı mücadelenin (o günkü biçimiyle gerilla savaşının) esas olduğu hususuydu. Aslında örgütün resmi görüşü de bu doğrultudaydı. O halde burada çelişen durum neydi? Şuydu: İbrahim, örgütün üst organının bu prensibi yalnızca lafta savunduğunu, pratikte sürekli bahaneler uydurarak bilinmez bir geleceğe ertelediğini dile getiriyordu. Yani örgütün karar mekanizmasının bu konuda samimi davranmadığını, sürekli bir oportünist tavır içine girdiğini söylüyordu. İşte bütün gürültü bu noktada kopuyordu.

İbrahim birkaç kez, kendi muhalif görüşlerinin örgüte duyulması önerisini yapmıştır. Çünkü tartışma yalnızca ınırlı sayıdaki üst düzey insan arasında olmuş, bu daracık alana sıkışıp kalmış, artık bir kör döngüye dönüşmüştür. Kimse kimseyi ikna edememektedir. Bundan sonra gelecek adım, bu çözümsüzlüğün örgütün iradesine sunulması, orada bir çözüme doğru süreç yaşamasıdır. Gelgelelim bu kanal da çeşitli yöntemlerle tıkatılmıştır. Yani İbrahim, sesini duyurmak için örgüte ulaşmak istemekte, ama merkez bunun önüne set çekmektedir.

İşte gelinen bu noktada, İbrahim Kaypakkaya, "Doğu Anadolu Bölge Komitesi (DABK) Kararı" adını taşıyan metni Şubat 1972'de kaleme almıştır. Metin, Doğu Anadolu Bölge Komitesi bünyesinde okunup tartışılmış, bölge düzeyinde örgütlü kadrolara verip okutma önerisi oya sunulmuş, çoğunluk oyuyla öneri kabul edilmiştir. DABK üç kişiden oluşmaktaydı. Komite sorumlusu İbrahim Kaypakkaya, komite üyeleri Bora Gözen, Muzaffer Oruçoğlu idi. Komite so-

rumlusu sıfatıyla İbrahim çift oy hakkına sahipti. İbrahim ve Muzaffer lehte, Bora aleyhte oy kullanmış, öneri bire karşı üç oyla kabul edilmiştir. Karar, TKP(M-L)'nin oluşumunda ilk dönemeç noktası olma anlamına bürünmüştür.

DABK Kararı'nı oluşturan metin on maddeden oluşmuştur. Metinde dünya ve Türkiye'de devrim koşullarının kısa bir olumlu tahlili yapılmış; ülke emekçi çoğunluğunun, kurtuluşlarının silahlı mücadelede olacağını kavradıkları noktası vurgulanmış, hareketin hantal ve yarı-legal örgütsel yapısı eleştirilmiş; silahlı mücadelenin belirsiz bir geleceğe ertelendiği noktasına değinilmiş; barışçı eğitim çalışması ve örgütün birleşik cephe politikası eleştirilmiş; ülke düzeyinde örgütlenme, bütün bozkırı kurutma gerekçeleriyle silahlı mücadelenin ertelendiği, devrim ayaklanmasının tüm kitlelerin ona katılımı şartına bağlandığı hususları sağ bir anlayış olarak mahkum edilmiş; gerilla eylemlerini başlatacak ön hazırlıkların ivedilikle yapılması acil görev olarak öne konmuş; bu doğrultuda adım atmaları için örgüt birimlerine çağrı yapılmıştır.

DABK kararı, 7-8 Şubat tarihlerindeki toplantıda alınmıştı. Tam bu günlerin hemen akabinde Bora Gözen Kürecik bölgesine geldi, benim Ankara'dan istendiğimi söyledi. Hatta başka bir bölgede görevlendirilmem ihtimalinin olduğunu, bu nedenle bölgeye dönmeyebileceğimi, buna göre hazırlık yapmamı söyledi. Şimdi tam anımsamıyorum, o arada bazı aksamalar oldu, Ankara'ya gitme işim sarktı. Ve İbrahim çıkageldi. Bana ve Ali Mercan'a DABK kararını verdi. İkimiz okuduk, karara katıldığımızı açıkladık. Bu arada ben, Ali Mercan, Bora Gözen üçlü bir toplantı yaptık, alman kararı tartıştık. Kararın örgütün iç işleyişine aykırı olduğunu Bora savundu. Biz ise tersini. Bora, kararda dile getirilen görüşlere katılmadığını, onları sol ve maceracı bulduğunu söyledi. Bizler Bora'ya karşı çıkıp karardaki görüşleri savunduk, örgütün bu konudaki görüşlerinin sağcı olduğunu, mahkum edilmesi gerektiğini dile getirdik. Bir ayrılığa doğru hızlı gidiş başladı, Ankara'ya istenmemin, bölgeden beni uzaklaştırıp İbrahim'den koparmayı amaçlayan bir politik numara olduğunu sezinledim, Ankara'ya gitmeyi reddettim.

Kısa süre sonra İbrahim Kaypakkaya tekrar bölgeye geldi. Mevcut örgüt içinde kalıp orada görüş mücadelesi yapma olanağının tükendiğini, yeni bir örgütlenmeye gitmenin zorunlu olduğunu söyledi. Ali Mercan ile birlikte İbrahim'in bu görüşünü onayladık. Yeni bir örgütün temelini atmak için kolları sıvadık.

e. türkiye komünist partisi [marksist-leninist] dönemi

1. ilk biçimiyle türkiye komünist partisi (marksist-leninist)in oluşumu ve koordinasyon komitesinin teşkili

Yeni örgüt kurma kararı alındıktan sonra, İbrahim, Ali Mercan ve benden oluşan üçlü toplantılar peşpeşe sürdü. Bir hafta ya da on gün sürekli tartıştık, konuyu çok yönlü şekilde irdeledik. Yeni bir örgütü oluşturma hususunda en küçük bir tereddütümüz yoktu. Yeni oluşumda Muzaffer Oruçoğlu'nu bir eleman olarak düşünüyorduk. Lakin kendisiyle durum henüz konuşulmamıştı. Yeni oluşuma katılacağı konusunda güçlü bir umut taşımakla birlikte, katılmayabileceğini zayıf bir ihtimal olarak hesapta tuttuk. Yani hiç kimseyi katmasak bile, üçümüz yeni bir örgütlenmeye soyunacaktık, bunda kararlıydık.

Bu ön toplantılarda atılacak adımları somutlaştırdık. Öncelikle bölgenin öbür iki örgütlü insanı Ali Meral ve Hacı Özdoğan'la konuşacağız. Propaganda ajitasyon çalışmasını aksatmaksızın sürdüreceğiz. Elimizin altındaki örgüt malzemelerine el koyup sağlama alacağız. Ardından Muzaffer Oruçoğlu'yla yeni durumu konuşmak için İbo'yu Dersim'e göndereceğiz. Kır, bayır, yol ve belde oturur halde, ayak üstü, yürü vaziyette yatığımız bu toplantılarda yeni oluşumun teorik hattı ve ismi üzerinde de konuşup bazı eksenler be-

lirledik. Aslında oluşacak yeni örgütün teorik ve örgütsel boyutuna ilişkin projeler konusunda oldukça avantajlı durumdaydık. Elimizde İbrahim gibi bir beyin adamı vardı. Ve bu beyin adamı, 15-16 Haziran 1970'den bu yana bu konulara kafa yormuş, bu vesileyle örgüt içinde zorlu bir mücadele yürütmüş, teorik ve pratik boyutuyla komple bir örgüt organizmasına yanıt veren görüşler geliştirmişti. Sıkıntımız eleman yetersizliğiydi. Halihazırda üç kişiydik. Ve lakin umutsuz değildik. Az bir elemanla da işi belli bir noktaya dek ilerletecek azim duygusuna sahiptik.

Ali Meral ile konuştuk. Açık konuşmamakla birlikte eğiliminin eski yapıdan yana olduğunu sezinledik. Bora Ali Meral'in evinde uzun süre kaldı, oluşan sıcak ilişkinin tavır belirlemede rol oynaması anlaşılır şeydi. İbrahim Ali Meral'le bir iki kez daha konuştu, "ne şiş yansın ne kebap" tutumunda değişme yoktu. Ali Meral tavrını net dille açıklamıyordu. Bunun bizim açımızdan negatif bir yanıt olduğu sonucuna vardık, Ali Meral meselesini kapattık.

Hacı Özdoğan'la konuşmayı gündeme aldık. Bizimle konuşmamak için Hacı çeşitli bahanelerle işi savsakladı, dolambaçlı yollara sarılıp bizi uğraştırdı. Bizimle görüşmemek için Hacı resmen kaçıyordu. Fakat Güle, Emine Hacı'yı sıkıştırıyordu. Nihayet haftalar sonra Hacı'yla konuşma olanağına kavuştuk. Bekiruşağı Çaymahallesi civarında bir kervansaray yıkıntısı vardı. İbrahim, Ali Mercan, ben ve Hacı bu yıkıntıda bir toplantı yaptık. Tarih 30 Mart 1972. Mahir Çayan ve dokuz arkadaşı Tokat'ın Niksar kazasına bağlı Kızıldere köyünde kuşatma altındadır, radyo sık sık haberi vermektedir. İmha edileceklerini biliyorduk. Yüreğimizde bu kahredici durumun derin üzüntüsünü taşır vaziyette allak bullak bir beyinle toplantımızı yaptık. Anladık ki, Hacı hatır belasına yok diyemiyor. Eğilimi öbür tarafta. Tüm zorlamamıza rağmen Hacı net bir yanıt vermekten kaçındı. "Düşünmem lazım" türü gerekçeyle toplantının sıkıcı havasından biran önce kurtulma yolunu yeğledi. Hacı'dan da umudu kestik.

İbrahim Dersim'e hareket etmeden önce yeni oluşum üzerinde bir daha konuştuk. Yeni bir örgütün yaratılmasında yetkili bir organın görev üstlenmesi gerekir. Öyle ya, yeni bir örgüt zembille gökten inmez. Onu, bazı insanların geçici bir yetkili organ oluşturup o kanalla yaratması icabeder. İbrahim, bu görevi tek başına üstlenmeyeceğini söyledi. Bir yanda örgüt oluşturulmakta, diğer yanda sınıf mücadelesi sürmektedir. Bu süreçte bir takım kararlar alınmak

ve uygulanmak zorundadır. Bunun için bir yetkili merci gerekir. Yani örgüt, demokratik yöntemle seçilmiş organlarına kavuşana dek bir ara dönemin yaşanması zorunluluğu vardır. Bu ara dönemde yetkili organ zorunlu nedenlerden ötürü atama yoluyla oluşturulmak durumundadır. Bu, anti-demokratik bir yöntemdir. Ama demokratik yöntemin işleyebileceği koşul ve olanaklar yaratılıncaya dek bu yapılmak zorundadır. İşte İbrahim, iradesini atama yöntemiyle kullanarak, ara dönemin geçici yetkili organı Koordinasyon Komitesi'ni kurdu. Komite üç kişiden oluşuyordu: İbrahim Kaypakkaya, Ali Mercan, Ali Taşyapan (ben). Yeni örgüt şimdilik yalnızca Koordinasyon Komitesi'nden ibaretti. Komitenin sorumlusu İbrahim Kaypakkaya idi. İbrahim, Ali Mercan ve bana, "ikinizi Koordinasyon Komitesi'ne alıyorum" dedi, biz de olur anlamında kafa salladık, örgütün ilk temel taşı bu şekilde atılmış oldu. İbrahim atama yetkisine sahip tek kişi olmasına rağmen, daha sonraki alınmalarda, Koordinasyon Komitesi'ndeki öbür üyelerin iradesini onaylama şeklinde devreye soktu. Nitekim Muzaffer Oruçoğlu'nu önerip benimle Ali Mercan'ın onayına sundu. Bizler de uygun gördük. Yani gıyaben Muzaffer'i Koordinasyon Komitesi'ne aldık.

Örgütün ismi konusunda İbrahim'in billurlaşmış bir görüşü vardı. Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi ismine özellikle iki gerekçeyle karşı çıkmıştı: Bir, köylü eriyen, yokolan bir sınıftır, köylü sözcüğünün parti ismine sokuşturulması yanlıştır. İki, komünist sözcüğünden kaçınılması, geri bilinçli kitlelerin komünizme ilişkin geri değer yargısı karşısında geri adım atmaktır, sağcı bir tutumdur. Parti ismi konusunda İbrahim, Doğu Perinçek'le az didişmemişti. Bu nedenle parti ismi İbrahim'in kafasında netleşmişti: Türkiye Komünist Partisi (Marksist-Leninist). Marksist-Leninist ibaresinin eklenmesi, örgütü, Sovyet çizgisindeki Türkiye Komünist Partisi'nden ayırmak içindir. Zira revizyonist çizgiden kendini ayırmak, o günün önemli bir ilkesiydi. İbrahim'in bu isim önerisi benimle Ali Mercan'ın onayından geçti ve böylelikle yeni örgütün ismi belirlenmiş oldu.

Bu hazırlıklardan sonra İbrahim Tunceli'ye hareket etti. İkimizle konuştuğu detayları, Dersim'deki faaliyete önderlik eden Muzaffer Oruçoğlu'yla konuşacak, onu iknaya ve onayını almaya çalışacaktır. İbrahim Dersim'e gidip Muzaffer'le konuşmuş, ancak beklemediği bir tutumla karşılaşmış. Yeni örgüt oluşumu için Muzaffer, biz Kürecik'teki iki Ali kadar istekli çıkmamış, İbrahim'e destek sunmamış. Kongreye kadar eski örgütün içinde kalmaktan yanadır.

Bu arada İbrahim'i yalnızlaştırmak için Doğu Perinçek taktik üstüne taktik sergilemektedir. Biz iki DABK kararını okuyup henüz örgütten kopmadığımız günlerde Bora Gözen kanalıyla Kürecik bölgesine örgütün bir yazısı geldi. İbrahim'in görüşlerinden nerdeyse daha sol. Yazı, kısa bir ön hazırlık döneminden sonra hemen gerilla savaşını başlatmamızı öneriyordu. Yani DABK kararındaki önerinin aynısı. Hem DABK kararına karşı çık, onun sahiplerine disiplin cezası tehdidini savur, hem de kararda dile getirilen gerilla savaşıyla ilgili görüşlerin aynısını öner. Ne taktik değil mi?! Gaye, İbrahim'i tecrit etmektir. Kopuş krizinin yaşandığı günlerde bölgeye üç büyük tabanca, hatırı sayılır bir miktar para ve iki kadro gönderilmiştir. Bunlarla, gerilla savaşını yalnızca İbrahim'in değil kendilerinin de istediğini bölgeye ima etmek, İbrahim'in çıkışlarını anlamsızlandırmak, onu hizipçi derekesine düşürmek, tecrit etmektir. Tunceli'den Kabil Kocatürk'ün alınması, DABK kararı az öncesinde benim Kürecik'ten alınmak istenmem, İbrahim'i yalnızlaştırma planının küçük halkaları olduğunu belirtmeliyim. Nihayet Doğu Perinçek, taktik manevrasının son kozunu devreye sokmuş, İbrahim ve Muzaffer'le görüşme çağrısı yapmış, Muzaffer'i kafeslemiştir.

İşte İbrahim Dersim'e vardığında Muzaffer'i bu kafeslenmiş haliyle bulmuştur. Ta Söke dağlarına gidip mağarada Doğu Perinçek'le görüşmeye kararlı. Bu görüşmenin yararsızlığı, yalnızca Doğu'nun oyalama taktiği olduğu, içinde bit yeniği taşıdığı hususunda İbo bir hayli dil dökmüş, lakin Muzo "Nuh der pegamber demez" tavrını sürdürmüştür. İlaveten İbo'ya, "sen gitmek istemezsen gitme, ben yalnız başıma giderim" demiştir. Doğu Perinçek'in taktiklerine karşı Muzaffer, İbrahim kadar deneyimli değildir. Ayrıca Muzaffer aşırı iyi niyetlidir, bu yönüyle politikanın cin manevraları karşısında saflığa düşmektedir. Muzaffer'in bu yanını İbrahim bilir, "onu yalnız gönderirsem, üstüne bir tas su içip gözden çıkarmalıyım" der, Muzaffer'le birlikte Ege'ye gitmeye karar verir.

2. ibrahim kaypakkaya ve muzaffer oruçoğlu'nun ege yolculuğu ve ikisi hakkındaki komplo tasarımı

Konuya girmeden önce bir ön açıklama yapmak istiyorum. Bugünkü İşçi Partisi'nin kökeni Aydınlık Hareketi'ne dayandığı, bu hareketin ideolojik, politik, kısmen örgütsel güç mirasını günümüze dek taşıdığı için, isim nitelemesi olarak Aydınlık tabirini kullanıyorum.

Birçok olumsuz öğe taşımasına rağmen Aydınlıkçılar'ı (İşçi Partisi) hala demokrasi güçleri içinde görüyorum. Onlara karşı özel bir kinim yoktur. Kaldı ki, olumsuzlukları yalnızca Aydınlık Hareketi taşımıyor, soldaki her hareket, hepimiz şu ya da bu ölçüde taşıyoruzdur.

Aydınlık olumsuz öğe taşıyor dedim. Kendi değerlendirmeme göre bunları şöyle sıralayabilirim: Dünya sol hareketindeki en olumsuz miras olan "şef iradesi egemenliği", olduğu gibi Aydınlık'ta sürmektedir. Bildim bileli, bu harekette söz sahibi olan tek otorite, Doğu Perinçek'tir. Bu harekette başka otoriteler yok mu? Var. Ama arkadan Doğu Perinçek'i izlemek, onaylamak, onun belirlediği sınırların dışına çıkmamak kaydıyla. Tüm aydın yapısına, entellektüel birikimine, bunca yıllık deneyimine rağmen, iç demokrasi Aydınlık'ta sınırlı yaşamaktadır. "Maceracı" deyip dudak büktükleri birçok sol hareket, Aydınlık'tan daha fazla bünyesinde demokrasiyi yaşatıyordur. Demokrasi demek, örgüt şefinin ürettiği düşünceleri sabah akşam tekrarlamak, bu anlamda çok konuşmak demek değildir. Örgüt şefininkinden farklı fikirler konuşuluyor mu, bunlara özgürlük tanınıyor mu, işte örgüt içi gerçek demokrasi budur. Demokrasi, muhalefet düşüncesinin yalnızca daracık birimlede konuşulmasına izin verme ve fakat örgüt bünyesine kattiyen sızdarmama tavrı da değildir. Ya da şefin görüşlerine bir iki fikircik ekleme "zenginliği" hiç değildir. İçeriksel açıdan farklı öğeler taşıyan düşüncelerin örgüt bünyesinde kendini duyurma, öbür düşüncelerle rekabet ortamında etkileşimini yayma özgürlüğüne sahip olmadır, içsel demokrasi. İşte bu açıdan en fukara siyasal hareketlerden biridir Aydınlık. Herşeyi Doğu Perinçek belirler. Herşey onun iradesinin denetiminden (yani sansüründen) geçer, öyle uygulanır. Sansür sınırını aşan her ses Aydınlık'ta boğulmuş, örgüt dışına atılmıştır. Muazzam beyin insanı öğüten hareketlerden biridir Aydınlık. Nice kalemşörler bu hareketin öğütme operasyonundan geçip dışarı savrulmuşlardır. Aydınlık Hareketi, iç işleyiş bakımından kapıkulu yaşam tarzını bünyesinde barındıran tipik hareketlerden biridir. Herkes Doğu Perinçek'in karşısında elpençedir. Bu kuralı aşan dıştalanır, gözünün yaşma bakılmaz. Acaba Aydınlık Hareketi onu bunu bol bol eleştirirken, "dogmatik", "fikir fukarası" diye damgalarken, bir nebzecik insafa gelip iç bünyesindeki ceberrutluğu görmüş müdür? Örgütsel bütünlük olarak sanmıyorum. Küçük grupçuklar, tek tek insanlar görüp tavır koymuştur, ama hızlı bir şekilde örgütten kapıdışarı edilmiştir.

Bunca entel yapısına rağmen Aydınlık Hareketi çok da ilkesizdir. Bir siyasi hareket ya da çevreyle yakınlaşır, onu över göklere çıkarır, ertesi gün bozuşur, yerer, yerin dibine geçirir. Öylesine bir yergi ki, insan şaşırıp kalır ve şöyle diyesi gelir: "Peki kardeşim bu kadar tu kaka ise, senin gibi pürüpak'ın onun yanında ne işi vardı, niye gidip adamlara yapıştın?!" Aydınlık Hareketi bu konuda çok pişkin. Över de, yerer de. Çünkü kendisini çok akıllı ve üstün görüyor. Böylesine üstün ve değerli siyasal yapıya bu "küçük kusurlar" çok görülmemeli rahatlığı içinde bacak bacak üstüne atıyor. Gerçi yaşamda övgü ve yergi kaçınılmazdır. Kaygan zemini nedeniyle siyaset arenası, birbirinin karşıtı bu iki tutumu daha sıkça gündeme getiriyor. Aydınlık da siyasete oynayan bir harekettir, gündeme getirmek onun da hakkıdır. Tamamen doğrudur. Benim eleştirim, Aydınlık'ın bunu niye getirdiğine değil, nasıl getirdiğinedir. Yani insaf biraz. Övgüyü bir gün önce gökyüzündeki sekizinci cennet katına dek yükseltmek, yergiyi bir gün sonra yer altındaki yedinci cehennem katına kadar düşürmek fazla olmuyor mu!? Yedeğe biraz ihtiyat payı almak gerekmez mi? Doludizgin bir göğün derinliklerine yükseltmek, bir yerin dibine batırmak tutarsızlık değil mi? Burada gözlenen kıstas, o hareketin niteliğinden çok, Aydınlık'ın rüzgarına kapılıp kapılmadığıdır.

Belli bir olgunluk kateden sol siyasal hareketler, geçmişlerini irdeleyip özeleştiri yaptılar. Hatta dogmatikçe geçmişlerine sarılan bazı örgütler bile hiç değilse bazı abes tavırlarını reddettiler. Gerçi bunlar yetersiz, ama yine de küçük adımlardır. Peki bu konuda Aydınlık ne yaptı? Kanımca çok yetersiz kaldı. Kemküm birkaç laftan öteye geçmedi. Örneğin, 12 Eylül öncesnde Aydınlık sistemle uzlaştı, kötü tavırlara girdi, demokratlığında derin yaralar açtı. Bu konuda sağlıklı bir özeleştiriyle kendini akladı mı? Hayır.

Aydınlık, başka sol grupları fikir fukaralığıyla eleştiriyor, düşün boyutunda kendine büyük bir misyon biçiyor. Her sol hareket düşün boyutunda belli bir misyona sahiptir. En genel anlamda onların sol yelpazede konuçlanmasına şapka çıkarmak lazım. Ama dünya çapında solun kendi içine dönük ciddi sorunları, yetmezlikleri vardır, bunları aşma göreviyle yüzyüzedir. Gelgelelim Aydınlık öylesine bir havadadır ki, sanki bu türden sorunlardan arınmış bir vaziyette doğmuştur, otuz yıla yakın bir zamandan beridir de yetkinleşerek ilerlemektedir. Acaba gerçek öyle mi? Değil tabii. Aydınlık, düşün boyutunda epeyce eklektiktir. TKP(M-L)'nin eklektizmine atıp tutar,

lakin bu ekletizmin Türkiye mekanlı selefinin kendisi olduğu gerçeğini kaşla göz arasında külbastı eder. Çin devriminin tezlerini dogmatikçe Türkiye'ye uygulayan, Türkiye devrim projesini makasla kırparak Çin devrimi elbisesine sokuşturan Aydınlık'tır. Yakın zamana kadar (belki şimde de) yarı-feodal yapıdan ve bu yapı üzerinde yükselen toprak devrimi koşullarından sözeden Aydınlık'tır. Bu hareketin beyin elemanları kent kökenlidir, üstelik politik aktivitelerini yıllardır kentlerde sürdürmektedirler. Peki toprak devrimi, köylü devrimi, iktidarın kırlardan şehirlere doğru fethedileceği, köylünün temel güç olduğu tezleri Aydınlık için "kel başa şimşir tarak" olmuyor mu? Çünkü bu tezler Sovyet çizgisine tepki temelinde benimsenmiştir. Aydınlık Hareketi çok tepkici bir karaktere sahiptir. Bu da onun dogmatik ve eklektik düşün yapısından ileri gelir. Düşün yapısını köklü bir revizyona tabi kılmadığı sürece bu böyle sürer gider. Aydınlık Hareketi şu havadadır: "Herkes yanıldı, ben yanılmadım" Vallahi şu dünyada deha denebilecek beyinler bile bazı yanılgılardan kendilerini kurtaramadılar, Aydınlık Hareketi haydi haydi yanılır. Burada demek istediğim, kimse kendini yanılmaz sanmasın, dünyanın merkezi görmesin. Herkesin üstün ve zayıf tarafları vardır, birbirinden öğreneceği şeyler mevcuttur. Yeterki öğrenme mütevazılığını gösterebilsinler.

Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi'nin İbrahim Kaypakkaya ve Muzaffer Oruçoğlu'na yönelik tasarım halindeki komplosunu şöyle değerlendiriyorum: Bu tür olaylara yaklaşımda şimşekleri, olayları tezgahlayan siyasetlere yöneltmek gereklidir, ama yeterli değildir. Eleştiri oklarını dünya solunun mayasına yöneltmek lazım. Dünya solu kapitalist sistemi yıkayım derken hep vur kırla uğraşmış, şiddet aracına mecburiyet karşısında sarıldığını unutmuş, hümanizmi horlamış, şiddete sevdalanır olmuştur. Adeta şiddet adında bir din yaratmıştır. Sorunları çözmek için başka araçlar denemiş, bu yol dolambaçlı ve zor gelmiş, burun doğrultusundaki kestirme yolu yeğlemiş, şiddet aracını devreye sokmuştur. Çelişkilerin çözümünde gereğinden çok çok fazla şiddet aracına sarılmıştır. Tek parti sistemi anlayışı, şiddet aracına sarılma mecburiyeti denen hassas noktayı gözardı etmenin bir başka unsuru olmuştur. Her siyaset, yalnızca kendisini marksistliğe layık görmüş, tek parti iktidarı tezinden hareketle, marksizmi temsil iddiasındaki öbür siyasetleri eritme, tüketme, ezme, yoketme yoluna gitmiştir. İktidarı bunlarla paylaşıp, gelecekteki hedefe bunlarla varma anlayışını devrime ihanet saymış, kendi dışındakini herhangi bir biçimde yoketmeyi, hedefe varmanın önşartı

olarak görmüştür. İnsanları asker kıyafeti benzeri tek bir tonda ve kalıpta düşünceye sevketmek mümkün olmadığı için parti dışı kıyımla sorun halledilmemiş, ardından parti içi kıyım başlamıştır. Bu yüzden solun mayasına güçlü bir kıyıcılık geleneği yerleşmiştir. Bu vesileyle de köklü bir demokrasi kültürü edinememiştir. Kanımca bu hassas nokta gözardı edildiği sürece, örgütlerarası ve örgütiçi kıyımlar devam edecektir. Elbetteki tek tek örgütlerin hatalı yönelimi, darkafalılığı bu işte pay sahibidir, dolaysıyla kınanmalıdır. Ama bu yönelimler, bir kısım tez ve yanlış algılamadan asıl gıdasını almaktadır. Düşün unsuru bu yüklerden kurtulmadığı sürece çözüm yönünde ciddi ilerleme sağlanmaz.

Bu nedenle komplo tasarımını Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi'ne özgü bir kusur olarak görmüyorum. Dünya soluna ait bir kusurdur, ülke birimlerine buradan bulaşmıştır. Komplo tasarımına tevessül ettiği için Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi yöneticilerini ayıplıyorum. Ama bir sandık cinayetindeki gibi uygulamaya konmadığı için de ayıplamamın dozajını azaltıyorum, bir hatanın eşiğinden dönülmüştür diye de sol adına seviniyorum. Dediğim gibi sorunun kökü derinlerdedir, oradan yakalamak lazım.

Diğer bir nokta, Aydınlık'ın bu tasarımı sürekli gizlemesi, inkara kalkışmasıdır. Her şey apaçık ortada, yazışma belgesiyle durum kanıtlanmaktadır. Halil Berktay'ın Doğu Perinçek'e hitaben yazdığı mektupta durum konu edilmiştir. Komplo düşüncesinin mucidi Ercan Enç'tir. Halil Berktay bu düşünceye sıcak bakmış, eğilimini Doğu Perinçek'e iletmiştir. Bu mektuba Doğu'nun tepkisi ne olmuş, bilemiyorum. Bazı hazırlıklar yapılmış, uygulanacak an beklenmiştir. Az sonra değineceğim Ankara'daki terslikler, tasarımı uygulamadan alıkoymuştur. Ama istenseydi, Söke dağlarındaki mağarada İbrahim ve Muzaffer tutuklanabilir, yargılanabilir ve cezalandırılabilirdi. Doğu Perinçek'in karargahındaydılar, onları etkisiz kılacak güce Doğu sahipti. Üstelik mağarada Doğu ve İbrahim sert tartışmışlar, hatta küfürleşmişler, buna rağmen Doğu tutuklama yönünde bir girişimde bulunmamıştır. Burada şu çıkıyor: Komplo düşüncesini örgüt içinde bazı şahıslar savunmuş ise de, bazıları karşı çıkmış, bazıları ise tereddüt geçirmiştir. Bilemiyorum, belki Ankara'daki hesap dışı gelişmeye dek Doğu Perinçek de savunmuş olabilir, çünkü uygulama yönünde hazırlıklar yapılmıştır. Böylesine kritik bir olay, Doğu Perinçek'in onayı dışında zor uygulamaya konur. Zayıf bir ihtimal, Ankara'daki hazırlık Doğu'dan gizlenmiştir.

Biz gelelim İbrahim ve Muzaffer'in önce Ankara'ya, oradan da Ege'ye yolculuğuna. İbrahim'le Muzaffer Dersim'den Kürecik bölgesine geldiler. İbrahim durumu biz iki Ali'ye aktardı. Konuyu dördümüz görüştük, Ege yolculuğundan vazgeçmesi yönünde Muzaffer'e telkinde bulunduk. İkna olmadı. Muzaffer kopmayı erken buluyor, örgütün içinde kalma olanağının olduğunu söylüyor, enazından kongreye kadar bu olanağın değerlendirilmesini savunuyordu. Sözün kısası Doğu Perinçek'le görüşmeye gideceklerdi. İbrahim biz iki Ali'yi kenara çekti, kendisinin bu yolculuğu istemediğini, Muzaffer'i yitirmemek için her riski göze alarak gideceğini söyledi. Yolculuğa çıkarken İbrahim giderayak biz iki Ali'ye şunları söyledi: "Herşey olabilir. Yolda yakalanabiliriz. Ben bu çağırışta bir bit yeniği sezinliyorum. Görüşme bahanesiyle bizi ayaklarına çağırıp başımıza bir çorap örebilirler. İki hafta bizi bekleyin. Sesimiz sedamız çıkmazsa bir terslik olduğuna hükmedin. Devletle ya da öbürleriyle başımız belaya girmiş demektir. Bu andan itibaren bildiğimiz gizli yerlerinizi değiştirin, malzemeleri başka yerlere saklayın, kendinize yeni gizli sığınaklar sağlayın. Moral bozgunluğuna uğramak yok. Bıraktığımız yerden mücadeleye devam edersiniz. Tek kişi kalsa dahi bu böyle olmalı." İbo'nun, "başımıza bir çorap örebilirler" sözüne Muzo gülümsedi, "daha da neler" dedi.

Ankara'da bir vatandaş bunları karşılamış. Muzaffer bu şahsı bilir. İbrahim ayrılma kararını verdiği için, öncelikle örgüt içindeki öbür Çapalılar'a nasıl ulaşacağıyla kafası meşgul. Çapalı olan ve Filistin'de eğitim görüp yurda dönen İrfan Çelik'in Ankara'da olduğuna güçlü ihtimal vermektedir. Karşılayan şahıstan İrfan'ı kendisiyle görüştürmesini istemiş. Öbürü bunun imkansız olduğunu söylemiş. Bir eve yerleştirilmişler, orada Ege yolculuğuna çıkarılmalarını beklemişler.

Öte yandan, Ankara'daki bir başka örgüt evinde başka bir olgu yaşanmaktadır. Dört beş kişiden oluşan örgütün eylem (askeri) timi bu evde hazır beklemektedir. Timin sorumlusu ise İrfan Çelik'tir. Bu time, örgüt içinde iki ajanın tespit edildiği, bunların bir bahaneyle Ankara'ya getirtilip yargılanacağı, büyük olasılıkla ölüm cezasına çarptırılacağı, bu cezanın ise askeri tim tarafından infaz edileceği söylenmiş. Başta İrfan Çelik olmak üzere tim elemanları bu habere sevinmişler, kaşınan ellerini ovmuşlar, "öf beee, nihayet silahlarımızın pası silinecek" deyip hava atmışlar.

Tim sabırsızlıkla iki ajanı beklemektedir. Bir yetkili arada bir eve uğrayıp gelişmeyi time aktarmaktadır. Bu arada tim elemanlarının

kulağını şu konuda da çırpmaktadır: "Arkadaşlar sınıf mücadelesi şiddetlenmekte, koşulları giderek zorlaşmaktadır. Tüm küçük burjuva devrimci örgütler çöktü, komünist hareketimiz dimdik ayaktadır. Cunta bütün gücüyle bize yüklenmiş durumda. Örgüt içindeki birkaç küçük burjuva unsur, bu zorluk karşısında yalpalamaktadır. Kaçışlarını kılıflamak için de keskin teori üretmekte, sözde muhalefet pozu takınmaktadır. Demek istediğim şu ki, örgüt içindeki bu tür olumsuz gelişmeye de kendinizi hazırlayın. Gerekirse örgüt bu konuda yazılı bir açıklama yapar." Bu açıklamanın tekrarı İrfan'ın dikkatini celbeder. İbrahim Kaypakkaya'nın bu olumsuz gelişmeye nasıl tavır takındığını merak eder, gizlilik kuralını çiğneyerek İbrahim'in tavrını sorar. Yetkili şaşkınlığa düşer, "sen İbrahim"i nereden tanıyorsun" diye sorar. İrfan, "okul arkadaşımdır" der. Bunun üzerine yetkili toparlanır, "ha İbrahim mi, o kaya gibi örgütün saflarındadır" yanıtını verir. Ve bir gün sonra, infaz eyleminin bilinmeyen bir tarihe ertelendiği haberi gelir.

İrfan TKP(M-L)'ye katıldıktan sonra bu olayı İbrahim'e anlatmış. İnfaz timinin ajanları beklediği tarihle, İbrahim ve Muzaffer'in Ankara'ya vardığı tarih çakışmış. Bizim açımızdan durum berraktı. İbrahim'in kuşkusu doğrulanmıştı. Kanıt, yalnızca Ankara'daki bu trafik tersliği olsaydı, "komplo tasarımı" savımızın inandırıcılığı zayıf olurdu, Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi'ne iftira ettiğimiz ihtimali kafalara üşüşürdü. Lakin operasyonlarda Halil Berktay'ın mektubu ele geçti, delil olarak dava dosyasına kondu, bizlere kadar ulaştı. Devrimci kamuoyunun iknasına delil yeterli gelmektedir. Fakat Aydınlık hala direnmekte, inkara sığınmaktadır.

Yolculuk olayının öbür safhaları üzerinde ayrıntılı durmaya gerek yoktur. Galiba Ankara'daki dört beş günlük bekleyişten sonra bir mihmandarın eşliğinde bizim iki oğlan önce Söke'nin bir köyünde Halil Berktay ile buluşturulmuş. Burada İbrahim'le Halil Berktay kısa bir atışma yapmışlar. Sonra dağa mağaraya götürülmüşler. Görüşme ayrı ayrı olmuş. Doğu önce Muzaffer'le görüşmüş, eleştiri tufanı yağdırmış. Siverek yenilgisinin hesabını sormuş. "Herkes yakalandı, sen paçayı sıyırdın, bu nasıl olur" diyerek, Muzaffer'in devrimci kişiliği etrafına kuşku tohumcukları serpiştirmiş. Muzaffer'in polis olmadığına, Muzaffer kadar Doğu da emindir. Kuşkusu olsaydı, karargahı olan mağaraya çağırmazdı. Peki bu laflar niye? Doğu'nun bilinen taktiklerinden bir çeşni işte. Muzaffer'i psikolojik baskı altına alıp nötrleştirmek ve İbo'dan koparmak. Şüphe salvosuyla sus-

kunlaşacak Muzaffer'e karşı İbrahim'de güvensizlik kabarcıkları yaratmak, vs. vs. Doğu Perinçek yaman adam. Mağarada kafasında kaç tane tilkinin dolaştığını kestirmek benim harcım değildir.

Doğu Perinçek ilk başta İbrahim'e karşı nazik davranmış, ikisinin görüşmesi bu atmosferle başlamış. Ne yazık ki, bu sükunet görüşme boyunca sürmemiş, ikili konuşma karşılıklı küfürleşmeyle sona ermiş. Doğu, "istesem seni burada tutuklarım, ama istemiyorum" demiş. İbo da berk kafalı. Küfürleştiği kişinin karargahında, "cesaretin varsa yap" kışkırtıcı yanıtını vermiş. Neyse, Muzaffer araya girip gerginliği biraz azaltmaya çalışmış. Onca sinirlenmesine rağmen, Doğu, "yol paranız yoksa vereyim" teklifinde bulunmuştur. İbo da, "buraya nasıl geldiysek öyle de gitmesini biliriz, gerekirse yürüyerek" sözleriyle teklifi reddetmiştir. Ve mağaradan ayrılmışlardr. Bir mihmandarın yadımıyla Söke'ye inmişler. Ceplerindeki para, zar zor ikisini Kayseri'ye ulaştırmış. Bir Çapalı arkadaşımız bereket Kayseri'de lise öğretmenliği yapıyordu. Kendilerini onun yanma atmışlar. Parasızlıktan yolda yemek de yiyememişler. Kayseri'de karınları doyurulmuş, ceplerine para konup yolcu edilmişler. Kürecik'te endişeyle bekleyen biz iki Ali'ye gelip ulaştılar. Yeni örgüt oluşumuna Muzaffer ikna oldu, fakat yaşanan bunca macera pahasına. Bu yolculuğun akabinde Muzaffer'in katılımıyla, Koordinasyon Komitesi'nin üye adedi dörde çıktı.

3. filistin kampındaki türkiyeli devrimcilerle kontak kurmak için ali mercan ikinci kez filistin yolunda

Muzaffer Oruçoğlu'nun katılımıyla Koordinasyon Komitesi'ni dörtlü bir çekirdeğe dönüştürdük. Muzaffer önemli bir unsurdu. Çapa günlerinden beri İbrahim'i geriden izleyen çok yönlü bir devrimciydi. İştirakiyle yeni oluşuma önemli bir güç kattı. İlk adım çerçevesinde işler belli bir raya oturdu.

TKP(M-L)'nin inşası için önümüzdeki yakın hedef, koptuğumuz örgütün unsurlarına ulaşıp onları kazanmaya çalışmaktı. Filistin'le bağlantıya geçmek, bizi yakın hedefe götürücü adımlardan biriydi. Bu konuda olanağımız vardı. Ali Mercan Filistin'den döneli birkaç ay olmuştu. Sınırı aşma ve kampa ulaşma yollarını bilmekteydi. Yeni unsurlara ulaşma kararını dörtlü olarak almıştık.

Filistin bağlantısı ivedileştiren bazı nedenler vardı. Birinci, çok kısa zamanda ve doğrudan buraya ulaşma olanağı mevcuttu. İkincisi, burada

Türkiye İhtilaci İşçi-Köylü Partisi yönetimine karşı bir hoşnutsuzluk yaşanıyordu. Örneğin, ötedenberi Doğu Perinçek'le belli çelişkiler yaşayan iki beyin unsuru, Şahin Alpay ve Cengiz Çandar Filistin'e gönderilmişti. Doğu Perinçek'in başının fazla ağrımaması için bu yol yeğlenmişti. Cengiz Çandar konusunda yanılgım olabilir, ama Şahin Alpay için eminim. Şahin Alpay, bilmem kaç dereceli mercekli gözlük kullanan, hep yazı çizi işleriyle uğraşagelen, hantal bir fiziğe sahip olan, kentsoylu kökenli biriydi. Sakat bacağına rağmen, Doğu Perinçek ondan kat kat fazlasıyla ataktı. Aydınlık Hareketi'nin en son asker edilebilen kişilerinden biriydi. Bu özellikte bir insanın Filistin'de işi neydi! Dediğim gibi Doğu'nun gözüne batmıştı, Filistin'e postalandı.

Filistin'de çene için zaman boldu. Günlük zamanın uyku ve askeri eğitim dışındaki bölümün önemli bir dilimi siyasi eğitime ayrılmıştı. Bu da, politik konularda bol bol çene çalmak demekti. Kampta örgüt yönetimini eleştirici bir atmosfer oluşmuştu, kamp üyeleri şu ya da bu ölçüde bu atmosferde etkileniyordu. Şahin Alpay ve Cengiz Çandar geçmişte Proleter Devrimci Aydınlık dergisinin yazı kurulunda olduklarından, İbrahim Kaypakkaya'nın muhalif görüşlerinden haberdardılar. Filistin'deki politik tartışmalarda zaman zaman İbrahim'in doğru görüşler savunduğu yollu sözler edilirmiş. Kısacası yeni oluşuma sıcak bakma eğilimi Filistin'de mevcuttu. Üçüncüsü, yakın gelecekte başlatılacak gerilla mücadelesi için silah gerekliydi, silah temini için Filistin önemli bir lojistik dayanaktı. Dördüncüsü, uluslararası kontak açısından Filistin önemli bir bağlantı merkeziydi. Filistin'in ivedi kılan koşullar kısaca bunlardı.

İbrahim'in mektubu Filistin'dekilerin nezdinde günlerce tartışılmış. Bir noktanın dışında görüş birliği sağlanmış. Ülkedeki mücadeleye katılma zorunluluğu koşulu, bazıları için problem yaratmıştır. Kolay değil, emniyetli yeri bırakıp kurşunun ağzına gitmek. O sırada Filistin'de kaç kişinin bulunduğunu şu anda anımsamıyorum. Üçer kişi olarak iki kafile şeklinde geldiler. İlk kafilede Mümtaz Çeltik, Mehmet Şeker, ismini bilmediğim bir genç. İkinci kafilede Ali Mercan, Cem Somel, Almanyalı Kadir. İsminden belli zaten Almanyalı Kadir, Mehmet Şeker ve ismini bilmediğim genç Almanya'dan Filistin'e gelmişlerdi. Ali Mercan'ı saymazsak toplam olarak beş kişi Filistin'den geldi. Kalemşörlerden Şahin Alpay ve Cengiz Çandar gelmeyi göze alamadılar.

Her iki kafile Kürecik'e geldi. Mehmet Şeker, memleketi olan Pazarcık tarafına hemen gönderildi. Artık Mehmet'ten hiç ses çıkmadı.

Meğer gider gitmez yakayı ele vermiş. Mümtaz Çeltik ve ismi meçhul genç yanımda kaldılar. Bu arkadaşlar muhtar eyleminin hemen akabinde geldiler. Bölgede arama tarama sıklaştı, günlerce deliklere tıkıldık kaldık. İsmi meçhul genç zorlandı, geri Almanya'ya döneceğini önerdi. Kabul edip gönderdik. Çünkü bu tip unsurlar sadece yüktü bizim için. Genci yıldıran bir diğer etken de Mümtaz Çeltik'in dirliksizliğiydi. İkisi birkaç kez sürtüşmeye girdi. Bir süre sonra Mümtaz Çeltik Tunceli'ye gönderildi. Doğrusu Mümtaz'dan kurtulduğuma sevindim. İçimden, "sabırlı Muzo onunla uğraşsın dursun" dedim. Mümtaz'la dirlik etmek, dünyanın en zor işlerinden biridir. İlginç bir tip. Kimki şu tambırtılı dünyadan biran evvel göçmek için hızla yaşlanmak istiyorsa, Mümtaz Çeltik'in yanına koşsun, onunla bir süre yaşasın derim.

İkinci kafilenin gelişi sırasında ortam nispeten sakinleşmişti. Her iki kafilenin gelişi arasındaki zaman diliminde İbrahim İstanbul'a gidip Aslan Kılıç'la bağ kurdu. Aslan'ı Koordinasyon Komitesi'ne düşünüyorduk. Daha doğrusu İbrahim düşünmüş, öbürlerimiz onaylamıştık. İstanbul'la kurulan kontakla Aslan da Koordinasyon Komitesi'ne alındı. İkinci kafile Kürecik'e ulaştı, akabinde İbrahim İstanbul'dan döndü. Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi Program Taslağı'nın kenarına yazdığı eleştirileri İbrahim nispeten genişletip, kırk elli sayfalık bir yazı haline getirmişti. Üç dört gün mağarada İbrahim bu yazıyı okudu, üzerinde tartıştık. TKP(M-L)'nin en geniş üst düzey insanını kapsayan bu toplantı, İbrahim Kaypakkaya, Ali Taşyapan (ben), Ali Mercan, Almanyalı Kadir, Cem Somel'den müteşekkül olmuştu. Örgütün teorik görüşlerinin ana unsurları burada tartışıldı. Cem Somel, ileri teorik düzeye sahip bir unsur olarak İbrahim tarafından biliniyordu. Almanyalı Kadir'in yetkin biri olduğunu Ali Mercan daha önce söylemişti. Ben ve İbrahim, toplantı vesilesiyle Almanyalı Kadir'i tanımış olduk. Kadir, doyurucu bir düşünsel birikime sahipti. Toplantı sonunda İbrahim, Almanyalı Kadir ve Cem Somel'i Koordinasyon Komitesi'ne önerdi. Üst komiteye girmeyi Cem kabul etmedi. Kadir Koordinasyon Komitesi'ne alındı. Böylece üst organın üye sayısı altıya çıktı. Üye adları şöyle: İbrahim Kaypakkaya, Muzaffer Oruçoğlu, Aslan Kılıç, Ali Taşyapan, Ali Mercan, Almanyalı Kadir. İbrahim en son İstanbul'a gittiğinde Cem Somel alınmış, yedi üyesiyle Koordinasyon Komitesi, yenilgi öncesi son şekline bürünmüştür. İbrahim son kez Kürecik bölgesine geldi, biz iki Ali ve Kadir'le bir toplantı yaptı. Bu, Koordinasyon Komitesi'nin, dört üyeyi kapsayan son geniş toplantısı oldu.

4. örgütsel faaliyetin yanısıra teorik görüşlerin ilk taslağının ibrahim kaypakkaya tarafından kaleme alınması

Riskli Ege yolculuğunda bir kaza bela çıkmadan İbrahim'le Muzaffer Kürecik bölgesine döndüler. Koordinasyon Komitesi'nin dörtlüsü (İbrahim, Muzaffer, İki Ali) arasında yapılan bir toplantıyla yeni doğan TKP(M-L)'nin yakın hedefli teorik ve pratik sorunları tartışıldı. Yakın hedefli teorik adım, örgütün programına tekabül eden görüşlerin İbrahim tarafından yazıya dökülmesiydi. Örgütün teorik hattına ilişkin temel görüşlerin ana noktaları İbrahim'in kafasında billurlaşmış, öbürlerimiz tarafından onaylanmıştı. Pratik adım iki yönlüydü: Bir, Filistin ve İstanbul'la bağlantı kurup, koptuğumuz örgütten yeni unsurlar kazanıp saflarımıza katmaktı; iki, eldeki mevcut güçle Kürecik ve Tunceli bölgelerinde faaliyeti yoğunlaştırıp, örgüte yaraşır bazı silahlı eylemler gerçekleştirmek, örgütün varlığını bu yönüyle de dosta düşmana duyurmaktı. Yakın hedefe yönelik düşünsel, örgütsel ve eylemsel boyutlu adımlar bu şekilde belirlendikten sonra Muzaffer Oruçoğlu Dersim'e gitti. Bir süre sonra Ali Mercan Filistin'e hareket etti. Kürecik bölgesinde İbrahim ve ben kaldık başbaşa. Yaklaşık bir tahminle bu tarih, '72 Nisanı'nın üçüncü onluk dilimi (20-30 Nisan arası) olabilir.

Şu yönelimleri esas alarak örgütsel faaliyetin yürütümüne başladık: Bir, propaganda ajitasyon faaliyetiyle sistemin teşhir edilmesi, devrim olgusunun öne çıkarılması. İki, halktan atak genç insanların faaliyetin etkileşimine alınıp, örgütsel yapının bir unsuru haline getirilmesi, militan örgütlenme biçiminin yaratılması. Üç, adım adım ön hazırlıkların yapılıp muhtar eyleminin gerçekleştirilmesi. Yakın hedefli teorik yönelime ilişkin ise şu saptamayı yaptık: Koordinasyon Komitesi'nden iki elemanın yanyana olması avantajının fırsat bilinip, temel görüşlere ilişkin konuların tartışılması, İbrahim tarafından yazıya dökülen kısımların okunup irdelenmesi ve derinleştirilmesi. TKP(M-L) döneminin başlangıcında Kürecik bölgesindeki faaliyetimiz, yakın hedef gözetici teorik ve pratik boyutuyla, üstte vermeye çalıştığım projenin doğrultusunda uygulama safhasına kondu.

12 Mart rejimi koşullarında, İbrahim Kaypakkaya ile birlikteliğimin en uzun dönemi oldu bu günler. Kürecik bölgesini adım adım taradık. İbo da artık bölgenin aşinası oldu. Değişik yerleşim yerlerine gittik, desteğini her koşulda bize sunan güvenilir unsurlara konuk olduk. Devrim olgusuna ilişkin her konu, İbo'nun akıcı üs-

lubuyla bizi dinleyen insanlara aktarıldı. Dağları dolaştık, patikalardan geçtik, gecenin zifiri karanlığında çamur teptik, gündüzleri çobanlara rastladık, kendi aramızda siyasi konularda çene patlattık, şakalaştık, türkü söyledik, özel yaşamımızdan dem vurup sohbetimize ailelerimizi konuk ettik ve duygusallaştık, Çapa'nın güzel kızlarından sözedip duygu dünyamızın karşı cinse olan özlemini ayaklandırdık, daldan dala konar misali her konu üzerinde gezindik.

Bu günlere ilişkin bir anıya değinmeden geçemeyeceğim. Kuytuluklarda oturup sohbete daldığımız bir gündü. Birdenbire konu ailelerimiz üzerine kaydı. Ben babama tutkundum Küçüklüğümde babamla olan beraberliğimi anlattım. Bu kez sözü İbo aldı. Çocukluğundan sözetti, uzun uzun babaannesini alattı. İbrahim küçükken annesi babası anlaşamayıp ayrılmışlar. Torunu anne özleminden mahrum kalmasın diye ebesi (babaanne) İbrahim'in üzerine titremiş durmuş. Babası evlenip İbrahim'i yeni bir anneye kavuşturmuş. Yeni anne İbrahim'e karşı sevecenmiş. Ebesi, "ne kadar iyi olursa olsun, yine de üvey annedir" deyip, İbrahim'e yönelik ilgisini daha da derinleştirmiş. İbrahim bunları anlattı. Uzun uzun ailesinin bireylerinden sözetti. Her seferinde döndü dolaştı, lafı ebesine getirdi. Babamın bana "şekerim" diye hitabetmesi gibi, babaannesi de İbrahim'e "kadasını aldığım ciğerparem" diye hitabedermiş. Ben babamdan, o ebesinden bahsederken gözlerimiz sulandı. Aile fertlerinden en çok babaannesine İbrahim'in tutkun olduğunu o gün anladım. Ailelerimizi konuşmak düşüncesiyle sohbete başlamamıştık. Nedense o gün duygularımız bizi ailelerimize yöneltti.

Köy ve mezralara ekseriye gece gitmeyi tercih ederdik. Gündüz vaktimizin epeysi kır-bayırda geçti. Doğa sakindi, insan iç dünyasıyla daha derinden bütünleşebiliyordu. Böyle zamanlarda İbrahim bir taşın üstüne oturur, defter ve kalemini çıkarır, defteri dizinin ütüne kor, teorik konularda yazı yazmaya başlardı. İbrahim'in ilgisini dağıtmamak için ya birşeyler okur ya da kendi kendime derin düşüncelere dalardım. Mektup yazma rahatlığı içinde deftere satırlar döşerdi İbo. Bazen karşı yamaçlara bakarak zihninde yazım formu düzenlerdi. Düşünceyi zihinde toparlama anında İbrahim çevreyle bağını keser, hafif çakırımsı gözlerini sabit bir noktaya yöneltir sağ elinin işaret parmağıyla burnunun üstüne kısa kısa dokunur, kaşıma hareketi yapardı. Bunlar, İbo'nun yazı yazma anındaki tikleriydi. İbrahim güçlü bir kosantrasyon yetisine sahipti. En olumsuz bir ortamda en girift konulara dikkatini yöneltebiliyor, teorik bir yazıyı ka-

leme alabiliyordu. İbrahim düşünsel üretimde hızlıydı. Düşünceyi yazıya dökmede, gerçekten sıradan bir mektup yazma rahatlığına bürünürdü. Beyinde cümle formu kurmak için dakikalarca düşünmek, yanısıra ıkınmak sıkınmak derdi yoktu İbrahim'in. Elleri defter ve kaleme uzandığı andan itibaren satırlar hızlı bir şekilde kağıda dökülürdü. TKP(M-L)nin teorik görüşlerinin ilk taslağını, İbrahim, ekseriye kır ve bayırda bir taşın üstüne oturarak dizlerinin üstünde yazmıştır. İlk taslak haliyle TKP(M-L)'nin teorik hattı, böylesine ilginç bir yazım öyküsüne sahiptir: Yazan kişinin sandalyesi taştı, yazı masası kendi diziydi. Yazılanlar üzerinde tartışırdık. Ne yazık ki, kapasitem, bu yazılara herhangi bir katkı sunmaya elvermiyordu.

5. yakayı ele vermekten kıl payı kurtulduk

Bir gece hayli yol yürüdük. Kaya kuytuluklarında biraz uyuyalım dedik, imkansız yapamadık. Geceler soğuktu, bizim ise uyku malzememiz yoktu. Velhasıl uyumadan sabahı ettik. Ayrıca acıkmıştık da. Mehmmet Ali Özdoğan gile gitmeye karar verdik. Kuytu yollardan yürüdük, kuşluk vakti Mehmet Aligile vardık. Evde kaçak iki THKO'lu vardı. Daha önce bu ikiliyle karşılaşmıştık. Birlikte kahvaltı yaptık.

Güle ve Emine kapının önündeki küçük bostana bir şeyler ekmekle meşgul oldular. İki THKO'lu ile biraz sohbet ettik. Biz misafir odasında kaldık, onlar da başka bir odaya çekildiler. Mehmet Ali evde yoktu. Giyinik vaziyette uzandık. Yeni uykuya dalmıştık ki, Güle paralanırcasına içeri girdi. "Uy gözüm çıksın yakalandınız" dedi, ellerini şiddetle iki dizine vurdu. O arada Emine içeri daldı, "silahınızı verin, silahsız olursanız belki yutarlar" dedi, İbo'nun tabancasını kaptı. Pencereden baktık, karşıdaki yolda üç dört cemse durmuş, yanında epeyce asker, birkaç subay eve bakıyorlar. On onbeş tane asker de bu tarafa geçip, alttan hızla eve yaklaşmaktalar. Askerlerin kepini gördük. İki dakika sonra evin içinde olacaklar. Dördümüz ne yapalım diye aralıkta birkaç saniye bekledik. Ahıra girdik, arka kapıdan çıktık. Tahminen askerler ön kapıdan eve girdiler, biz dört kişi de arka taraftaki ahırın kapısından dışarı süzüldük. Silahımı vermedim, lakin 7.65'lik tabanca, işe yaramaz. Patlatırsam askerler büyük silah sanıp üstümüze gelmeye çekinebilirler. İbrahim'in 7.65'lik tabancasını Emine saniyenin içinde mutfaktaki tandır deliğinin içine zula etti. Telaşla ilk başta ahırın arka kapısını unuttuk, nasıl olsa

evden çıkamayacağız, bari üstümüzde silah bulunmasın, yörenin insanları olarak kendimizi yutturalım dedik. Aniden ahır kapısı hatırlandı, silahımı vermekten vazgeçtim. THKO'lularda silah vardı yoktu, anımsamıyorum.

Ahırın kapısından çıktık, koşmadık, ama hızlı yürüyerek evden uzaklaştık. Tepeyi aşıp karşı yoldaki askerlerin görüş ufkundan çıktık, koşmaya başladık. Mehmet Ali gile komşu olan mezrayı geçtik, Kıllacık Derviş amcalara yaklaştık. En uygun tutum, yamacı takip edip ta ilerde Şemşik köyünün altındaki kayalığa sığınmaktı. Topluca kayalığa gitmeyi sakıncalı bulduk. THKO'lular acemi, bölgeyi bilmiyorlar. Kayalığı onlar bıraktık. Koşarak kayalığa sığınmalarını söyledik. Benle İbo ise yukarıya doğru çıkan dereyi takibettik. Adeta pusar vaziyette tepeyi aştık. Arka taraftan sağa kırdık. İki THKO'lunun kayalığa varmak için geçtikleri derin dereden aşağıya doğru koştuk, askerlerle nahiye arasından asfalt yolu geçerek, askerlerin arkasındaki tepeye vardık. Hilal şeklinde geniş bir kavis çizerek, hiç tahmin etmedikleri bir noktaya gelmiş olduk. Katettiğimiz yol hızlı bir yürüyüşle birbuçuk saat sürerdi. Biz yirmi dakikada işini bitirdik. Cemselerin yanında bekleyen askerlerin ta üst tarafında yere uzanıp siperlendik, peşimize düşen askerlerin terkettiğimiz yamaçtaki hareketlerini izlemeye başladık.

Sonradan Güle, Emine bize anlattı. Bizler ahırın kapısından dışarı çıktıktan sonra, cemselerin oradaki komutanı yırtma yırtına eve giren askerlere bağırmış, arkadan çıkan dört kişiyi yakalamalarını söylemiş, ama evi arayan askerler duymamış. Karşıdan haber gelene kadar, biz ortadan zaten toz olmuşuz. Cemsenin yanındaki askerler, dereye daldıktan sonra benimle İbo'yu hiç görmemişler. Mezrayı geçtikten sonra sanki yer yarılmış, biz içine girmişiz. Askerlerin nezdinde öyle birşey. Kayalığa giden THKO'luyu farketmişler. Lakin cesaret edip kayalığa gidemediler. Halktan kime sormuşlarsa, herkes ağız birliği etmişcesine, "onlar bu yörenin insanları, köylerine gittiler" demiş. Askeler pek inanmamış, ama "olaki doğru" deyip tereddüt de geçirmişler. Ev didik didik aranmış, ama Emine'nin zula ettiği tabanca ele geçmemiş. Kimse gözaltına alınmadı bu olayda. İhbar üzerine askerlerin geldiğini sonradan öğrendik. Yöreden bir alçağın bu ihbarı yaptığı kesindi.

İbo kaç kez böyle badire atlatıp paçayı kurtardı. İlki, 12 Mart döneminin hemen başında Malatya'nın içinde olmuş. Arguvanlı Asker'la kahvedeymişler. Biri gelip Askar'a seslenmiş, dışarı gö-

türmüş. İbo sanmış ki, çağıran kişi Askar'ın bir tanıdığı. Dakikalar ilerlemiş, Askar dönmemiş. Askar masana kalkarken yüzünü ekşitmiş. İbo'nun jetonu düşmüş, çağıranın sivil polis olduğundan kuşkusu kalmamış. Askar'ın üzerinde Ankara'daki bir örgüt evinin adresi varmış. İbo hemen Malatya'dan Ankara'ya bir ulak uçurmuş, açığa çıkan ev ve Askar'ın bildiği daha iki yer boşaltılmış. Ekip basmaya geldiğinde evi "tamtakır kurubakır" vaziyette bulmuş.

İkincisi Antep'te olmuş. Sivil polis İbo ve Oral Çalışlar'ı farketmiş, takip başlamış. Bunlar bahçelerin içine dalıvermişler, polisler de. Kovalamaca dakikalarca sürmüş, izlerini kaybetmeyi sonunda İbo'lar başarmış. Üçüncüsü galiba Tunceli Hozat'ta olmuş. İbo minibüse binmiş, yöre insanından gerici bir unsur "sen anarşistsin" deyip tutturmuş. Karakol hemen karşıda. Adam haber vermek için yekinmiş. Tam bu sırada minibüsün öbür yolcuları zazaca birşeyler söyleyip adamı caydırmışlar. Sonuncusu, son Tunceli'ye gidişinde Malatya otobüs garajında olmuş. Davut Kurun'la birlikte takibi farketmişler, hareket eden otobüsten atlamışlar, peşlerinden sivil polisler de. Dışarda kovalamaca başlamış, izlerini kaybettirmeyi başarmışlar. Takiptki sivil polisin biri, bizim Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nun kapıcısıymış. MİT ta o dönemde elemanını Çapa'ya meğer yerleştirmiş. Bunlar benim duyduklarım. Duymadıklarım da mutlaka olmuştur.

6. deniz gezmiş, yusuf aslan ve hüseyin inan'ın asıldığı gün kürecik halkı yasa boğuldu

Kürecik halkı, 12 Mart döneminde faşist cuntanın kurşunlarıyla katledilen devrimcilere üzüldü, onlar için gözyaşı döktü. Sinan Cemgil ve arkadaşlarının Nurhak'ta öldürülmesi, Mahir Çayan ve arkadaşlarının Kızıldere'de katledilmesi, bu olaylara verilebilen iki örnektir. Ama bunların hiçbiri, 6 Mayıs 1972'de asılan Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın yarattığı üzüntü kadar derin olmadı. 6 Mayıs '72 sabahı idam haberi radyodan duyulunca, yediden yetmişe ilerici Kürecik halkı derin bir yasa boğuldu. Birçok insan o gün darağacındaki üç fidan için gözyaşı döktü. Herkesin yüz hattı derin üzüntüyle geriledi, ağzını bıçak açmadı. İç dağlayan bir gündü, aradan yıllar geçmesine rağmen, anımsadığım şu anda bile o günün etkisini derinden duymaktayım. Yörenin üstüne adeta ölü toprağı serpildi, oluşan üzücü atmosfer yürek burkan cinstendi.

Beş Mayıs akşamı İbrahim'le birlikte Balhacı köyüne gittik. İdamları durdurma yönünde yapılan tüm girişimler sonuçsuz kaldı, üzüntüyle infaz günü beklenir oldu. Üzücü haberin duyulması an meselesiydi. Misafir kaldığımız evde yataktan kalktık, kahvaltı hazırlığı başladı. Tam o sırada orta yaşlarda bir bayan ağlayarak içeri girdi, "üç gencecik insanı astılar" diyerek üzücü haberi verdi. Bir anda yüreklere derin bir elem çöktü, mideler kahvaltıyı kabul etmez oldu. İbrahim'le hemen evden ayrıldık. Herkes o gün susmak, üzüntüsüyle başbaşa kalmak istiyordu. Biz de öyleydik. Kendimizi doğanın içine bıraktık, birbirimizle konuşmadan epey bir zaman kır bayır dolaştık. Sonra yavaş yavaş belleğimizi '68 ve '69'lu yıllara yönelttik, Deniz'in karayağız simasıyla buluştuk durduk. İster istemez Deniz, Yusuf ve Hüseyin'i konuşmaya başladık.

Öğleye doğru Çevirme köyüne gittik. Herkes derin üzüntü içindeydi. Erkekler kederli, kadınlar ağlamaklı. Çocukların afacanlığı uçup gitmiş, onlar da durgun havaya kapılmışlardı. Suskunluk içinde, "filan köyde şöyle bir ağıt yapıldı, falan mezrada halk şöyle bir yasa büründü, bilmem hangi yaşlı kılamcı kadın asılan üç genç için şu yanık dizeyi söyledi" türü haberler kulağımıza çalındı. Akşama doğru ağzımıza birkaç lokma attık, Çevirme'den çıkıp başka bir yere gittik. Yasın etkisi bir hafta sürdü diyebilirim. Üzüntünün böylesine katmerli oluşu, sanırım idam cezasının karakterinden ileri geliyordu. Duygu dünyasını derinden yaralayan bir can alma biçimiydi.

7. ihbarcı muhtar mustafa mordeniz'in ölümle cezalandırılması eylemi

Kürecik yöresine ayak bastığım andan itibaren, nüfusun yüzde doksanını oluşturan ilerici halkın, bir kişinin adını nefretle andığına tanık oldum. Bu kişi, Kahyalı (Kexali) köyü muhtarı Mustafa Mordeniz idi. Ne yapmıştı bu adam? Halkın anlatımına göre, Mustafa Mordeniz, bölgede devrimci mücadele yürüten Sinan Cemgil ve arkadaşlarını devlete ihbar etmişti. Bu ihbar üzerine devlet, Kürecik yöresine ve Nurhak Dağı'na komando ve askeri birlikler sevketmiş, batıya Adıyaman'a doğru çekilmek zorunda kalan Sinan Cemgil ve arkadaşları burada İnekli Köyü muhtarının ihbarına hedef olmuşlar, çıkan çatışmada Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan, Kadir Manga ölmüş, Mustafa Yalçıner yaralı, Hacı Tonak sağ ele geçmiş, gerilla birliği darmadağın olmuş, bilahare bazı elemanlar ve kendilerine des-

tek sunan halktan bir kısım kişiler daha yakalanmış. Kürecik halkının düşüncesine göre, bu felaketin ilk sebepçisi, Kahyalı muhtarı Mustafa Mordeniz'dir. O ihbar etmeseydi, Sinanlar bilmedikleri yörelere doğru çekilmek zorunda kalmazlar, İnekli Köyü muhtarının ihbar ağına düşmezlerdi.

Tabii bu suçlamanın damgalı, imzalı bir ispat belgesi yoktu. Ama halk, Kahyalı muhtarı Mustafa Mordeniz'in ihbarcı olduğunda ısrarlıydı. Bölgede başka gerici unsurlar vardı. Halk rastgele bir suçlama yapsaydı, bu gericileden bazılarını daha ihbarcı olarak lanse edebilirdi. Halk bu gericilerden nefret etmesine, onların da her an ihbarcılığa soyunabileceğini söylemesine rağmen, bu gericilere henüz ihbarcı yaftası yapıştırmamıştı. Fakat Mustafa Mordeniz için ısrarla "Sinan'ın ihbarcısıdır" diyordu. "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz" derler. Halk bu iddiasını somut bir belgeyle kanıtlayamıyordu. Ama bir yerlerden bu işin kokusunu almıştı, iddiasında ısrar ediyordu.

Peki, bütün bu gelişmeler karşısında Kahyalı muhtarı Mustafa Mordeniz'in tepkisi neydi? Mustafa Mordeniz'in tutumu ilginçti, halkın iddiasını kanıtlarcasına bir tavır içine girmişti. Halk kendisini tecrit etmişti. Ama o da bu tecrite razı olmuştu. Bu tecrit çemberini kırmak için en küçük bir çaba göstermedi. Benim kanaatim, şayet Mustafa Mordeniz ihbarcı olmasaydı, bu tecritten ve yapılan suçlamadan müthiş rahatsızlık duyardı, kendini aklamak için çabalara girerdi. O bunu yapmadığı gibi, zaman zaman devrimcilere küfür de sallardı. Halk, onun bu küfür cakasını bize duyuruyordu. Mustafa Mordeniz gerçekten suçsuz olsaydı, yörenin ileri gelenlerinin yardımına başvurur, suçsuzluğunu savunur, halkın nezdinde kendini temize çıkarırdı. Bu olanağı vardı. Hiç birşey yapmasa, İstanbul'da öğretmenlik yapan demokrat nitelikli abisini devreye sokardı. Bunu da yapmadı. Keyfinde zevkindeydi, tecrit kıskacından rahatsız olmuyordu. Halktan insanların her savı doğru kabul edilmez. Aralarındaki komşuluk husumetinden hareket ederek birbirine kara çalabilirler. Tüm bu olasılıkları dikkate aldık. Yukarıda belirttiğim gibi kendini aklama yönünde Mustafa Mordeniz'den herhangi bir hareket gözlenmedi. Tüm bu unsurları yeterli sayarak Mustafa Mordeniz'in ihbarcılığına kanaat getirdik.

İhbarcı muhtar Mustafa Mordeniz'in cezalandırılması işi, bölgede başlatılacak ilk silahlı eylemin olacağı görüşü, Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi döneminde oluştu. Lakin bu düşünce hep propaganda

düzeyinde kaldı, pratiğe dönüştürme yönünde somut bir adım atılmadı. TKP(M-L)'nin ortaya çıkışıyla birlikte bu eylem pratiğin gündemine oturdu. Eylemin ön hazırlığı yönünde somut çabalara girdik. Muhtarın siması ve evinin özelliği hakkında bilgi toparladık, birkaç kez de muhtarın evinin civarında dolaşıp inceleme yaptık. Eylemin süreci, düşündüğümüzden daha fazla uzayıp ileriye sarkıyordu. Bu durum ise İbrahim Kaypakkaya'nın canını sıkıp onu sinirli kılıyordu.

İşin gerçeğini konuşayım, ben bu eylemde İbrahim kadar istekli davranmıyordum. Muhtara acıdığımdan mı? Hayır. Silahlı eylem, propaganda ajitasyona benzemez. Gündeme girdiği andan itibaren kişiye korku karışımı yoğun bir heyecan bulaştırır. Elma koparmaya değil, can almaya gidiyorsun, psikolojik alem için yükü ağır bir iştir. Hedef aldığın kişi nefretlik de olsa can alıyorsun, bir hayat söndürüyorsun. Üstelik bu kişiyle bir cephe savaşı içinde değilsin. Yani canını kurtarmak için onun canını almak şeklindeki psikolojik ortamı yaşamıyorsun. Nihayet pusu kurup teslim alacaksın, karşında savunmasız, boynu bükük bir insanın hayatına son vereceksin. Bana göre insani fenomen açısından zor bir olay. Ayrıca eylem süreci içinde kendini de düşünüyorsun. "Ya ben adamı haklamadan o beni haklarsa" türünden kaygı taşıyorsun. Bundan başka eylem sonrası baskıyı hesaplamak durumundasın. Senden alıp götüreni, sana kazandırandan daha fazla olursa neye yaradı bu eylem. Halkı da düşünmek zorundasın. Sen deliğe çekilirsin, ama o taş gibi meydanda. Devlet istediğini gözaltına alır, işkenceye çeker. Öte yandan gelen baskıyla senin hareket alanın daralır, kitlelerle bağın zayıflar, propaganda ajitasyon olanağın kısıtlanır. Belki de bölgeyi terketmek zorunda kalırsın. Kısacası bunların hepsi hesaptır, bu gerçekleri görmezden gelemezsin.

Eylem havasına girdiğimiz andan itibaren üstte belirttiğim unsurlar beni etkisine aldı. İlginç bir ruh haline girdim. Hem eylemi istiyorum hem de istemiyorum. İbrahim bendeki bu ikircikliği sezinledi. Birgün bir evde ikimiz başbaşaydık, muhtar eyleminde atacağımız adımları konuşuyorduk. İbrahim neler önerdiyse ben karşı çıktım. Serde Anadolu yiğitliği var ya, "yahu kardeşim ne zorluyorsun, ben korkuyorum" diyemiyorum, hedefime varmak için dolambaçlı yollar deniyorum. İtirazlarımla karşılaşan İbrahim, "peki önerilerin ne" diye sordu. İşi savsaklayanın önerisi ne olacak, kemküm ettim, birşey yok. İbrahim bu duruma müthiş sinirlendi. Beyni döndü, gözleri kısıldı yüz hatları gerildi, tüm bedenini öfke dalgası kapladı, "ağzına sıçarım

it, geberteceğim seni" hakaretiyle üstüme yürüdü. Burnumun dibinde dikildi, zangır zangır titredi, suratımda yumruğunu bekledim, lakin kendini dizginleyebildi, vurmadı. Ben ölü gibiydim. Kanım damarımdan çekildi sandım. Korkunç bir şoka girdim, hakaret yüreğime bıçak gibi saplandı, iliğimi kuruttu adeta. İbrahim'den böyle bir laf işitmek...' Beynim külçeleşti, serseme döndüm. Çok kırıldım İbrahim'e. İkimiz sessizleştik. Bunca yıllık beraberliğimizde bana en küçük bir üzüntü vermemişti. "Bu nasıl oldu" diyerekten mantığım, duygularım isyan etti. Beş dakika sonra İbrahim geldi boynuma sarıldı, özür diledi. İkimizin gözü doldu. Konuşursak ikimizin de gözünden patır patır yaş dökülecektir. Vazgeçtik konuşmaktan, yarım saatlik bir zamanı sakinleşmeye ayırdık. Bunca yıllık beraberliğimizde İbrahim tek bir kez kalbimi incitti, ama beni çok derinden kırdı. Karşılıklı konuştuk, o tekrar tekrar özür diledi, ben "olur böyle şeyler" dedim, konu kapandı. Ama yüreğimdeki incinme tamamen yok olmadı, yıllarca izi kaldı. İbrahim'i bunca sevmeme ve ona karşı derin saygı duymama rağmen, bugün dahi olayı anımsadığım zaman içimde hafif kırılmışlık esintisi hissediyorum. Ama bu eziklik, İbrahim'e karşı olan sevecen duygularımı gölgelemiyor. İkisi farklı şey.

Hiç beklemediğimiz bir anda eylem için büyük bir fırsat doğdu. Bir akşam Çevirmen köyüne gittik, Haydar Hoca'ya konuk olduk. Haydar Hoca'nın akrabası olan Çevirmeli eğitmen Zuzo azbuçuk gericiydi. Bize bir zararı olmadı, lakin Çevirme'ye gidişimize arkadan hep kemküm edermiş. Almanya'da işçi olan Zuzo'nun oğlu Çevirme'ye izine gelmiş. Varlığımızı duymuş, gizlice Haydar Hoca'ya, "bir daha o arkadaşlar Çevirme'ye gelirlerse bana haber ver. Hem kendileriyle tanışırım hem de bir miktar para bağışı yaparım" demiş. Bu habere sevindik, Zuzo'nun oğlu yanımıza çağırıldı. Geldi, tanıştık, siyasi sohbete başladık. Söz döndü dolaştı, Sinan Cemgil'lere geldi. Tam bu sırada Zuzo'nun oğlu, ihbarcı Kahyalı muhtarına ağır bir küfür savurdu, "o namussuz bu akşam babamın misafiridir" dedi. İbrahim'le gözgöze geldik, bakışlarımızla "bu iş tamam" dedik. Fırsat kendiliğinden ayağımızın dibine gelmişti, bunu mutlaka değerlendirmeliydik.

Çevirme köyünden İbrahim Polat Almanya'ya gitmeyi bekliyordu. Haberleşmede bize yardım etmesi için konuyu ona açtık. Kabul etti. Zuzo'nun evine gidip işi orada bitirebilirdik. Bunu Çevirmeliler için sakıncalı bulduk. Köy halkı büyük bir eziyete maruz kalırdı. Bu al-

ternatifi devreden çıkardık. Geriye şu şıklar kalıyordu: Bir, muhtar ertesi gün nahiye yoluyla evine dönebilirdi. İki, Sakaldutan Gediği güzergahıydı. Burası tenha patika yoldu. Kimse görmeden bu yolda teslim alırdık, gece götürüp kendi evi civarında infazı uygulardık. Nahiye yolu eylem için belli sıkıntılar yaratıyordu. Bu yol için iki şık söz konusuydu: Bir, muhtar Çevirme'nin sınırları dışına çıktıktan sonra yolda önünü çevirip hemen orada işi halletmektir. Burada da, infaz mahalli hangi köye dahilse, o köy şimşekleri üzerine çekecektir. İki, uzaktan muhtarı izlemek, kendi evine yakın yerde eylemi gerçekleştirmektir. Bu şık, yakaladığımız fırsatı heba edici riskler taşıyordu. Muhtarı sima olarak tanımıyorduk, uzaktan izlemeyle onu gözden kaybedebilirdik. İlaveten muhtar, Zuzo benzeri başka birine konuk olabilirdi, bu yüzden plan sekteye uğrardı. En son şu karara vardık: Muhtar nahiye yolundan giderse hemen Timurlar'ın üstünde önünü çevirip işi orada bitirmektir. Sakaldutan Gediği yolunu izlerse gedikte sivri kayalıkta teslim alıp akşama kadar bekletmek, gece karanlıkta götürüp kendi mezrasının sınırları içinde eylemi yapmaktır. Biz Sakaldutan Gediği'nin sivri taşında Çevirme'yi gözetleyeceğiz, İbrahim Polat damın başında dikilecektir, muhtar Çevirme'den ayrıldığında elini saçına götürüp işaret verecektir.

O gece sabaha kadar arazide kalıp ertesi günü bekledik. Bir mağarada eşyalarımız vardı. Muhtar'ın elini ve ağzını bağlamak için oradan çaput ve ip temin ettik. Sakaldutan Gediği'nin kayalığında beklemeye başladık.

Güneş doğdu, saat ona yaklaştı. İbrahim Polat damın başında gezinmektedir. Çevirmeli olmayan bir adam köyden çıktı, bize doğru gelmeye başladı. İbrahim Polat işaret vermedi. İbrahim Polat'ın korktuğunu ya da işi savsakladığını düşündük, gelenin muhtar olduğu yargısına vardık. Çünkü yabancı olarak bir tek muhtar Çevirme'de bulunuyordu. Gelen kişi kayalığa yaklaştı, silahla teslim alıp kayalığın kuytuluğuna götürdük. Adam yalvarmaya başladı, korkudan dizleri tutmaz oldu. Kimliğine baktık, adı Mehmet Mordoğan, köyü Dumuklu. "Acaba muhtar sahte kimlik kullanır'mola" diye düşündük. Araştırmamızdan kimi hedef aldığımızı adam anladı, kendisinin o hain olmadığını söyledi. İbrahim Polat hala damın başında dolaşmaktadır. Sağlıklı bir haber için İbo beni İbrahim Polat'a gönderdi. Aşağı inip sordum, muhtarın hala Zuzo'dan çıkmadığını öğrendim. Yanlış adam yakalamıştık. Vardım kayalığa ki, İbrahim'le Mehmet Mordoğan arkadaşça konuşuyorlar. Durumu açıkladım. Mehmet

Mordoğan yoksul olduğunu, borç para bulmak için bu tarafa geldiğii söyledi. Kılık kıyafeti dediğini doğruluyordu. Ayakkabısı delik, çorabı yırtık, elbisesi yıpranmış vaziyetteydi. Adama ölüm teri döktürdüğümüz için çok üzüldük. Elini öptük, boynunu kucakladık, defalarca özür diledik. Bir akşam önce Zuzo'nun oğlunun bağış olarak bize verdiği parayı İbo, Mehmet Mordoğan'ın cebine koydu. "Size lazımdır" dedi, tüm ısrarımıza rağmen almadı. Olayı gizlemesini söyledik, kendisini serbest bıraktık.

Zayıf bir ihtimal ama, serbest bıraktığımız adam fikir değiştirip durumu ihbar edebilir. Mehmet Mordoğan'ı tanımıyoruz. Yalnızca emekçi yanına güveniyoruz, sezgimizle ihbar etmez diyoruz. Doğan riske rağmen eylemi ertelemedik. İbo'nun beni ikinci kez kırmasını kattiyen istemedim, doğan riski dilimin ucuna getirmedim. Canımızla ödeme riski doğdu. Bu riski göze aldım, işi oluruna bıraktım. Sanırım İbo da içinden aynı şeyleri geçiriyordu.

Aşağıdan bir şahıs bize doğru gelmeye başladı. İbrahim Polat işareti verdi. Gelenin muhtar Mustafa Mordeniz olduğuna emindik artık. Kayalığın yanına geldi, teslim aldık, kimliğine baktık, evet Mustafa Mordeniz. Kayalığın zulasına götürdük, el ve ağzını bağladık, akşamı beklemeye başladık. Mustafa Mordeniz orta boyda, normal kiloda, hafif maviye çalan göz rengine, düzgün cilde sahip, kırk yaş civarında biriydi. Teslim aldığımız zaman yalvarmadı. Korktu, ama metanetini korudu. Bir süre sonra ağzını açtık. Bir ara midesine kramp girdi. Ölümü beklemek kolay değil tabii. Metanetini hep korudu, tek bir kez dahi yalvarmadı. Cesur bir insandı diyebilirim. İbrahim kendisini eleştirdi, Sinanları ihbar etmekle suç işlediğini söyledi ve niçin bu kötü tavra düştüğünü sordu. İhbarcı olmadığını, kendisine iftira edildiğini, bizim bir hata içinde olduğumuzu söyledi. İbrahim, "şayet iftiraysa kendini aklama yönünde niye çaba göstermedin, üstelik birkaç kez de devrimcilere küfretmişsin" şeklinde konuştu. Muhtar, "ben ihbarcı değilim, şayet ölümümle devrim güçlenecekse buyrun öldürün" dedi. Bir ara ben muhtara sert davrandım, İbrahim müdahale etti. Yanımızda ekmek peynir vardı, yemesi için teklif ettik, istemedi. Biz yiyemiyorduk ki, ölümü bekleyen muhtar nasıl yesin! Su istedi, su verdik.

Akşama dek sessizce, ama gerilimli bir halde bekledik. Karanlık çöktü, ikimiz koluna girdik, evinin yakını sayılabilir bir yere kadar götürdük. Tesadüfen önümüze bir mağara çıktı. İbrahim cep fenerini yaktı, oraya girdik. Çömelik vaziyette önden ben yürüdüm. Arkamdan

muhtar, en arkadan İbrahim aynen çömelik halde mağaraya girdiler. Muhtarın ilerlemesi için ben yana çekildim, o biraz ilerledi, İbrahim'e döndü, "daha gideyim mi" diye sordu. İbrahim tabancalı eliyle ileriyi işaret etti, "az daha ilerle" dedi. Muhtar hafif döner dönmez, hiç ona farkettirmeden ani bir hareketle şakağına sıktı. Muhtar bir iki saniye sanki hiçbir şey olmamış gibi durdu, sonra hafif bir iniltiyle sırt üstü yere devrildi. Olay benim için bir film şeridi gibi hızlı gelişti. Ben de hiç beklemiyordum. Mağarada daha bir süre konuşacağımızı sanıyordum. İbrahim, o ölüm anındaki çekilmez ızdırabı muhtara tattırmadan işi noktaladı. Gerçi muhtar ölümü bekledi. Ama biz hiç bir zaman ona "geceyi bekliyoruz, seni gece öldüreceğiz" demedik. Benim birkaç lafı geçmeyen sertliğim dışında kendisine nazik davrandık. Gece koluna girip konuşa konuşa kendisinin evine doğru yol aldık. Tüm bu atmosferde muhtar kurtulma umudunu da yaşadı. Bu ruh hali içindeyken, İbrahim ona hiçbir şey hissettirmeden infazı gerçekleştirdi.

İbrahim, muhtarın iç cebinden cüzdanını çıkardı, gözlerine baktı. Anımsadığım kadarıyla 250 lira vardı. Ya da 350 lira. Olduğu gibi parayı geri cüzdana koydu. Cüzdanda genç bir kız resmi vardı. Tahmin ettik, muhtarın kızıydı. Kızın resmine gözüm ilişince, onun artık öksüz bir kız olduğunu düşündüm, içime burukluk yayıldı. İbrahim'in de aynı duyguyu yaşadığına eminim. Kızın resmini çarçabuk kapattı, cüzdanı geri cebe koydu. Karmaşık bir durumdu. Devrime karşı sorumluyduk, bu eylemi yapmak görevimizdi. Ve yaptık. Ama bir bayanı dul, bir genç kızı ve kardeşlerini öksüz koduk, bundan da burukluk duyduk. Paradoksal bir durum işte.

Cesedin üzerine politik nitelikli bir yazı bırakalım diye düşündük, sonra vazgeçtik. Bunun bölge için katmerli bir şiddet getireceği olasılığını gözönünde tuttuk, duyurma işini ilerdeki ayların bildirisine erteledik. Bu konuda ilginç açıklamalar yapıldı. Yazı bırakıldığı iddia edildi, bu yazıya da keskin kafaların buluşu kof siyasi içerikler atvedildi. Bunlar doğru değil. Bazı manyak tipler de, muhtarın bilmem neresi kesildi türü İdiaminci iddialar yaymışlar. Ruh hastası mankafalıların incileri bunlar.

Mağarayı terkettik, Kürecik istikametine doğru yol aldık. Karşı yamacı tırmanıncaya kadar belamızı bulduk. Pelte gibi olmuştuk. Dizlerimiz bizi zor çekiyordu. Gerilim sonu yorgunluktu bu. "Nihayet örgütümüze yaraşır bir eylem gerçekleştirdik" böbürlenmesi vardı üstümüzde.

Muhtarın cesedi yaklaşık yirmi gün sonra bulundu. Ceset günlerce arandı, izine rastlanılmadı. Mağara civarında kuzu yayan küçük çocuklar tesadüfen cesedi bulmuşlar. Muhtarın öğretmen abisi İstanbul'dan gelmiş, halkın nabzına tanık olmuş, kardeşi için bir damla gözyaşı dökmemiş, "ihbarcılığıyla ölümü haketti" demiş. Tabii biz bunları halktan duyduk. Çok ilginç bir gelişme olmuş, muhtarın ailesi sonradan devrimci düşünceye eğilim duyup o yönde ilerleme göstermiş. 12 Eylül Cuntası döneminde muhtarın oğlu aranan bir devrimciydi. 12 Eylül döneminde yirmi gün Kahyalı köyünde kaldım. Muhtarın ailesiyle ilgili gelişmenin ayrıntısını o zaman öğrendim.

8. kız kaçırma olayının muhtar eylemine bulaştırılması

Muhtarın kayboluşundan üç dört gün sonra Harunuşağı köyünde bir kız kaçırma olayı yaşandı. Harunuşağı'ndan İmam isimli bir genç, kendi köyünden bir kıza vurulmuş. İmam, Harunuşağı'yla Kürecik ve Malatya arasında yolcu taşıyan eski püskü bir otobüse şoförlük ederdi. Yine Harunuşağı'ndan Mıççe (Mustafa) isimli genç, İmama muavinlik yapardı. İmam ve Mıççe, Harunuşağı'nın alt boğazında birkaç kızla birlikte yürümekte olan, İmam'ın sevdalı olduğu kıza rastlamışlar, zor kullanarak kızı karga tulumba otobüse almışlar, Kürecik istikametine doğru basmışlar gaza. Olay güpegündüz cereyan ettiği için, civardaki evler, kaçırılan kızla öbür kızların çığlığını duyup olaydan haberdar olmuşlar ve olaya müdahale edip, İmam'la Mıççe'nin elinden kaçırılan kızı kurtarmışlar. Olay Kürecik karakoluna intikal etmiş, kısa bir firardan sonra İmam ve Mıççe karakola teslim olmuşlar.

Tam bu sırada da kaybolan muhtar aranıyordu. Kız babası Harunuşaklı zat, öc almak için, kız kaçırma olayının dışında, İmam ve Mıççe'yi başka bir boyut içinde karakola ihbar etmiş. Kaçırılan kızın babası, İmam'la Mıççe'nin anarşist olduğunu, dağlarda gezinen devrimcilere yiyecek taşıdığını, Kahyalı muhtarı Mustafa Mordeniz'in bunlar tarafından kaçırılıp öldürüldüğünü beyan etmiş. Ayrıca kız babası, Harunuşağı'ndan Mustafa Dişkaya (Münir Dişkaya'nın babası), Rıza Çal ve Kör Köse'ye gıcık olduğu için bunları anarşist İmam ve Mıççe'nin yardımcıları olarak göstermiş. Harunuşağı'ndan bu beş kişi karakolda dayak altına alındı. Birkaç gün sonra Çevirme öğretmeni Haydar Polat da olaya bulaştırıldı. Akçadağ karakolu daha şiddetli işkenceyi uygulayarak gözaltındakilere muhtar olayını kabul ettirdi, ilintisiz bu insanlar Malatya cezaevine kondular.

Muhtar'ın arandığı günlerde daha epeyce insan Kürecik Karakolu'nda ifadeye tabi kılındı. Eğitmen Zuzo, Çevirme'den başka insanlar buna örnek verilebilir. Bir başka olay da şu: Kahyalı muhtarı diyerekten yanlışlıkla yakaladığımız, sonra serbest bıraktığımız Dumuklulu Mehmet Mordoğan, bizden ayrıldıktan sonra olayın şokunun etkisiyle yolda düşmüş, ağzı köpüklenmiş, dili tutulmuş, geçici bir yarı-felçlik olgusu yaşamış. Mehmet Mordoğan'ın bu durumu karakolun kulağına ulaşmış, hasta haliyle Mehmet Mordoğan işkenceye alınmış, sorgu onbeş gün sürmüş, adamcağız haşat edilmiş. Muhtarın cesedinin bulunmaması yöre halkına pahalıya patladı, bu durumu başta hiç kestiremedik. Gecenin sessizliğinde silah sesi duyulmasın diye, infaz yeri olarak mağara tercih edilmişti.

Çevirme köyündeki misafirliğinin akabinde muhtar kayıp olduğu için, cesedinin arandığı günlerde en büyük korku ve gerilimi Çevirmeliler yaşadılar. Herkesin kafasında şöyle bir endişe gezinmiştir: "Ya ceset benim tarlada, yayla ağılımda, evimin civarında, ahır ve samanlığımda çıkarsa!" Tabii ki Çevirmeli Bayram da aynı endişenin içindedir. Bir gün bayramın burnuna pis bir koku gelmiş. Kokan ceset kokusu benzeri birşey. Bayram'da şafak atmış, "ulan bunlar muhtarın cesedini benim ahır ya da samanlığıma sakın atmış olmasınlar" demiş, paniğe kapılmış. İdareyi yakmış, ahır ve samanlığın kuytuluklarında muhtarın cesedini aramaya başlamış. Koku adeta Bayram'ın burnunu helak etmiş. "Tövbe tövbe bu neyin nesi" demiş, iki burun deliğini kokunun geldiği yöne hizalamış, pür dikkatle bir arama daha yapmış Bayram, kokunun kaynağını bulmuş. Karısı Xece, ahırın kuytuluğunda kazığa bir post asmış kuruması için. Yeterince tuzlamamış, post kokmaya başlamış. Bayram posta öylesine bir öfkelenmiş ki, eline bir sopa almış, postu dövmeye başlamış. Her sopa indirişte Bayram şöyle dermiş: "Ulan ırzını ne ettiğimin hergelesi, günlerdir bana ecel teri döktürdün ha, al sana bakayım" Ve tabii şaklayan sopa darbeleri. Eşek sudan gelinceye kadar Bayram postu dövmüş. Kokmuş posta bunca atılan sopa Bayram'ı tatmin etmemiş, bu kez eve yönelip fukara, ağzı var dili yok Xece'ye zehiri zukkum benzeri bir zılgıt çekmiş, ondan sonra rahatlamış.

9. kürecik yöresinin bir adsız kahramanı: zülal polat

Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi dönemi olan '72 Eylül ya da Ekimi'nde Bekiruşağı Çay Mahallesi'nde bir eve gittim. Oturduğum

eve genç bir hanım geldi, güler yüzle benimle hoşbeş etti. Devrimci olduğumu biliyordu bu bayan. Çünkü daha önce Çevirme köyündeki Polat soyadlı kabileye gitmiştim, bu genç bayan kim olduğumu onlardan öğrenmişti. Bayanın bakışları ve yüz ifadesi berrak bir sevgi ve ilgi yansıtıyordu. Onun devrime karşı güçlü bir tutkuyla dopdolu olduğunu anladım. Hal ve tavırları oturmuş bir olgunluğu gösteriyor, insana güven veriyordu. Bu genç bayan Zülal Polat idi. Hiç tereddüt etmeden Zülal için, "o kürecik yöresinin adsız bir kahramanıydı" diyebilirim.

Adsız kahramanlar... Bir iki sözcükle bunlara değinmek istiyorum. Evet, bu adsız kahramanlara göre biz devrimciler adlı kahramanlardık. Şunu içtenlikle söylemeliyim: Bu adsız kahramanların işi, biz adlı kahramanlarınkinden daha zordu. Heran topun ağzındaydılar, gözaltına alınma ve işkenceye çekilmeyle karşıkarşıyaydılar. Bizler illegaldik, mekanımız değişkendi, sıkıştıkça deliklerimize çekilir, paçayı sıyırabilirdik. Adsız kahramanlar öyle değildi. Legal konumdaydılar, adresleri belliydi. Düşman için tabiri caizse heran yemlik durumundaydılar. İşte bu konumda risklere girmek her kişinin harcı değildir, büyük cesaret ve özveri gerektirmektedir.

Zülal Polat korkusuzdu. Risklerin bilincindeydi. Buna rağmen cesurdu, her türlü koşul altında bize desteğini sunmaya hazırdı. Bu durumu defalarca pratiğiyle kanıtladı. Zülal'ın ekmeğini çok yedik, daracık evinden çok faydalandık. Bu desteğin kendisine bindirdiği maddi ve manevi yükten zorlandığına dair en küçük bir emare dahi yansıtmadı. Her zaman büyük bir istek ve cokuyla bize yardım sunma tutumu içinde bulundu. Ayaklarımız bizi Zülal'in evine doğru yönelttiği zaman gönlümüz huzur içinde olurdu. Çünkü biliyorduk ki, o, tüm duygu ve mantığıyla bizim yükümüze katlanmaya hazırdır.

Zülal, mame Qundur'un (Qundur amca) geliniydi, aynı zamanda kardeşinin kızıydı. Yani Zülal, amcasının oğluyla evliydi. Ayrıca Zülal, Hüsgari amcanın yeğeni olurdu. Zülal'in babası hayatta değildi, annesi yaşıyordu, Zülal'e komşuydu. Köse Polat, Zülal'in öz dayısıydı. Zülal, geniş boyutuyla Xaçırlar kabilesine mensuptu, dar anlamda ise bu kabilenin alt kollarından biri olan Polatlar ailesinden gelmeydi. Zülal, üç erkek, bir kız kardeşe sahipti. Abisi Hüseyin, Almanya'da işçi olarak çalışırdı. Ailenin iki numaralı çocuğu Zülal'di. Zülal'in o zaman bir oğlu vardı, adı İbrahim idi,

İbrahim Kaypakkaya'yı Mustafa olarak bilirlerdi, küçük İbo'yla adaş olduğundan haberleri yoktu. İbrahim Kaypakkaya, arada bir adaşı küçük İbo'nun saçını okşardı. Sonradan Zülal'in bir oğlu daha oldu.

Zülal ne kadar cesur idiyse, eşi Hasso o derecede korkaktı. Hasso, yalnızca bizim yarattığımız risk açısından değil, genel anlamda korkaktı. Örneğin, gece karanlıkta çok korkardı. Kazara Hasso'yu gece bir mezarlığın yanında kasten terket, korkudan ruhu bedeninden ayrılır, dünya değiştirirdi. Yürek paylaşımında tavşanla ortaktı Hasso. Gece dışarı çıkıp duvara çöydüremezdi. Defihacet yolculuğunun gece seanslarındaHasso'ya galiba Zülal eşlik ederdi. Bu psikolojik yapısına rağmen Hasso da bize kucak açtı, riskimizi taşımada Zülal'a büyük problem yaratmadı, gidişata paldır küldür ayak uydurabildi. Hasso'nun iyilik ve fedakarlığı asla inkar edilmez.

Ancak Hasso'ya burada bir çift lafım var. Almanya'ya geldiğimin ilk yıllarında Bielefeld şehrine gittim, bu şehrin civarında ikamet eden Zülal'ı ziyaret ettim. Örgütten ayrılıp politik aktiviteyi terkettiğimi Hasso önceden duymuş. Kapıdan içeri girer girmez, Hasso Stalinvari kalın bıyıklarını sıvazladı, "hey general askerlerin nerede, bakıyom ordusuz genarale dönmüşsün" deyip benimle gırgır geçti ve kıskıs güldü. Hasso bir yanıyla haklıydı. "Bu iş ölüme dek sürer" demiştim, kendimi halka öyle lanse etmiştim. Ortada ölüm yoktu, ben yaşıyordum, lakin eski konumumda değildim. Hasso da gırgırıyla tutarsızlığımı bana anımsattı. Benim itirazım Hasso'nun gırgırını savurmasına değil, bunu yaparken takındığı kahramanlık pozunadır. Hasso'yu tanımayan bir kişi, bu pozdan hareketle, "belli ki bu adam memlekette askeri cuntalara korkusuzca kafa tutmuş" yargısına varır, içinden "helal olsun adama" övgüsü yağdırırdı. Hele bıyık sıvazlaması yok muydu Hasso'nun, nice badireler atlatmış, nice akıllara durgunluk veren yiğitlikler sergilemiş bir militan devimcinin havasını yansıtırdı adeta. Tabii, Hasso artık Bekiruşağı Çay Mahallesi'nde yaşamıyordu. Almanya'nın Bielefeld şehrindeydi, burada da cunta yoktu. Bol keseden kahramanlık taslar benim tavşan yürekli Hassom.

Bir olayı anımsatmak istiyorum cengaver Hasso'ya. Kahyalı muhtarı Mustafa Mordeniz kaybolmuştu, bunun ne anlama geldiğini herkes gibi Hasso da anlamıştı. Akşam karanlığı çöküşünde İbrahim Kaypakkaya ile birlikte Zülal-Hasso çiftinin hanesine gittik. Hasso kapının önünde bizi görür görmez vücuduna bir titreme geldi, gözleri

yumurta gibi irileşti, irileşen gözlerden korku ışınları dışarıya aktı, çenesi titreyip dişleri dansetmeye başladı, sanki askeri birlikler evi çembere almış gibisine ürkek ürkek sağa sola baktı, kızgın bir şekilde "bir daha eve gelmeyin, doğru Zırnak'a Zırnak'a" deyip, Harunuşağı'nın ötesindeki Zırnak dağını gösterdi, yanımızdan uzaklaşıp içeri girdi. Bunun üzerine Zülal şu açıklamayı yaptı: "Yarından tezi yok ben bu korkağı Antep'e göndereyim, üç dört ay orada oyalansın, ortalık durulana kadar buraya gelmesin. Göndermezsem bu adam kesinlikle başımıza iş açar. Askerler daha evin önündeki şu köprüye varmadan Hasso korkudan donuna eder, onlar birşey sormadan bu takır takır konuşur." Gerçekten ertesi gün Hasso alelacele Antep'e yolcu oldu, iki üç ay orada kaldı. Hasso bunu inkar edemez, çünkü canlı tanık Zülal yaşıyor. İşte Hasso şimdi Almanya'da ejderha kesilmiş, yanından geçilmez, burnundan kıl koparılmaz Zaloğlu Rüstem olmuş.

Zülal'ın adsız kahramanlığı, yalnızca 12 Mart dönemini kapsamayla sınırlanmadı, 12 Eylül askeri rejimine dek sürdü. '74 affından sonra toplumsal muhalefet ivme kazanıp hızla serpildi, devrimci örgütler yeniden toparlanıp tarihi misyonuna soyundular. TKP (M-L) Kürecik bölgesine yeniden el attı. Zülal Polat güçlü desteğiyle yine hazır vaziyetteydi. Eski korkusuzluğunu pekiştirmiş, bilincini yetkinleştirmişti. '76 yılının baharında örgüt bölündü. Zülal, TKP(M-L) Hareketi'nin sempatizanı olarak mücadelesini sürdürdü. Sanırım 78'in başlarında Zülal, İstanbul'a göçtü, ikamet yeri olarak 1 Mayıs mahallesini seçti. 1 Mayıs mahallesinin devlet güçlerine karşı verdiği yiğit mücadele herkesin belleğindedir. Zülal 1 Mayıs mahallesinin barikatlarında da korkusuzluğunu defalarca ortaya döktü, kesintisiz bir şekilde örgütlü devrimci mücadeleye desteğini sundu. Derken 12 Eylül faşist cuntası rejimi ülkenin üstüne bir karabasan gibi oturdu. Zülal, cuntanın kara listesine alınıp aranır duruma girmişti. Öyle ya, gerici sisteme karşı kırdığı ceviz kırkı aşmıştı. Yıllarca devrimci muhalefete katkı sunup rejimin altını oymuştu. Zülal arandığı anda becerisini sergilemiş, faşist cuntaya yakayı kaptırmadan yurt dışına kaçmayı başarmıştı. Zülal yurt dışı yaşamında da devrimci nitelikli toplumsal muhalefetin bir unsuru olarak çabasını aralıksız sürdürdü. İşte bir adsız kahramanın kısa öyküsü. Daha nice böyle adsız kahramanlar vardır. Zülal'in öyküsünden esinlenerek onların öyküsünü de kafanızda canlandırabilirsiniz. Çünkü onlar da aynı paralellikte öyküler yaşamışlardır.

10. ibrahim kaypakkaya'nın istanbul'a gidip aslan kılıç ve çevresiyle bağ kurması, aslan kılıç'ın koordinasyon komitesi'ne alınması

İstanbul'la bağ kurma işi sürekli İbrahim'in fikrindeydi. İbo, Aslan için "Bizim Hoca" tabirini kullanırdı. İbo şöyle derdi: "Bizim Hoca akıllı oğlan. Onunla bir kontağa geçsem sanırım ikna ederim. "Fakat gündemde muhtar eylemi vardı. Bu eylemin ertelenip gündeme başka işlerin alınmasına İbrahim taraftar değildi. İstanbul'a yalnızca güçlü bir teoriyle değil, bu teoriye pratik boyutta eşlik eden başarılmış bir eylemle de gitmek istiyordu. Muhtar eylemi hedefine ulaştı, bir hafta sonra İbrahim İstanbul'a hareket etti. Yaklaşık bir tahminle tarih, Haziran '72 idi.

İbrahim daha önce Koordinasyon Komitesi'nin öbür üyelerine, "şayet Bizim Hoca ile bağ kurar, onu örgütümüze katılmaya ikna edersem, kendisini Koordinasyon Komitesi'ne almayı düşünüyorum, bunu şimdiden öneriyorum" demişti, kimse buna itiraz etmemişti. Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi İstanbul faaliyetinde Aslan Kılıç'ın gençlik sorumlusu olduğunu İbrahim biliyordu. Şayet Aslan'ı yeni görüşe ikna ederse, onunla birlikte önemli bir gücün örgüte katılabileceği doğrultusunda İbo umut besliyordu. İstanbul'a hareket ederken İbrahim, kafasında bu düşünce ve hesaplar geziniyordu.

Aslan'la kontağı nasıl sağlayacaktı? İşte burası belirsizdi. İbrahim'i Aslan'a ulaştıracak somut bir ara bağlantı yoktu. Çapalılar üzerinden Aslan'a ulaşmayı deneyecekti. Çapalı ilerici bir arkadaşımız evlilik yapmış, kayınpederi sayesinde Fındıkzade'de bir daire sahibi olmuştu. İbrahim bu evi biliyordu. Ayrıca Çapa Fikir Kulübü kurucusu Mustafa Çoban, Kartal Gülsuyu'ndaki gecekondusunda ikamet etmekteydi. Legal dönemde İbrahim bu gecekonduyu ziyaret etmişti. Bir iki olanağa dayanarak Aslan Kılıç'a ulaşmaya çalışacaktı İbrahim. Önce Fındıkzade'deki evi denemiş, bu arkadaş üzerinden Murat Aydın'a ulaşmış. Murat üzerinden de kısa zamanda Aslan Kılıç'la kontağa geçmiş. Bizleri kara kara düşündüren kontak sorunu, peynir-ekmek yemek kadar basit olmuş.

İbrahim'in Aslan Kılıç'la yaptığı ilk görüşmede güçlü umut ışınları belirmiş. Sanırım ikinci görüşmede Aslan net tavrını koymuş, TKP(M-L)'ye katılmaya karar vermiş. Bilahare Koordinasyon Komitesi'ne üyelik teklifini de kabul etmiş. İstanbul gençlik fa-

aliyetindeki unsurları TKP(M-L)'ye katmak için İbrahim ve Aslan kolları sıvamışlar, atılacak adımları belirlemişler. Konu, önce tek tek faaliyetin ileri unsurlarına açılmış, onların eğilimleri belli ölçüde yeni örgüte doğru yönlendirilmiş. Örneğin, Aslan'la birlikte Hikmet Şenses, İrfan Çelik faaliyet yürütmekteydi. Bu iki arkadaş Çapalıydı, teorik ve pratik açıdan epey yetkinleşmişlerdi. Hikmet, İrfan ve öbür ileri unsurların eğilimleri hızlı bir tempo içinde TKP(M-L) lehinde belirlenmiştir. Bilahare tabana doğru sanırım bir iki genişletilmiş toplantı yapılmış, geniş bir kesim TKP(M-L)'ye katılma kararı almıştır. Yeni duruma göre İstanbul'daki faaliyetin bünyesinde bazı düzenlemeler yapılmıştır.

İstanbul'un katılımıyla TKP(M-L) hem düşünsel hem de örgütsel boyutta büyük bir kazanım elde etti. Bir kere örgütün beyin takımında üçlü sac ayağı tamamlanmıştı: İbrahim, Muzaffer, Aslan. Üçlü, iki Ali'yle destekleniyor durumdaydı ve Koordinasyon Komitesi üye adedi beşi bulmuştu. İlerde yeni yetkin unsurlarla üst komite takviye edilmek suretiyle daha da güçlendirilecekti. Ayrıca İstanbul'da epey arkadaş Koordinasyon Komitesi'ndeki iki Ali düzeyinde düşünsel ve örgütsel performansa sahipti. Koordinasyon Komitesi'nin dışında kalmaları, komite üyesi iki Ali gibi bir konum yaşamamaları, yani TKP(M-L)'in doğuş sürecinde bulunmamaları, temele ilk harcı atan kişiler olmamaları durumundan dolayıdır, yoksa iki Ali'den geri oldukları için değil. Örneğin bunlardan Kel, düşünsel yeti yönüyle iki Ali'den daha ilerdeydi. Ve yine İrfan, örgütsel beceri; Hikmet, ileriye yönelik teorik öngörü hususlarında iki Ali'den daha olumlu konumdaydılar. Ama bu arkadaşlar da Koordinasyon Komitesi'nin hemen altında görev alarak örgüte yeni bir dinamizm kattılar. Yine İstanbul bölgesi elemanlarından Cafer Şen, Teknik Üniversiteli Ömer, Yalçın Büyükdağlı, Ahmet Muharrem Çiçek, Davut Kurun, Meral Yakar ve şu anda anımsayamadığım, hatalı değerlendirmeyle bu grubun dışında tuttuğum ya da bilmediğim daha bir kısım arkadaşlar yetkin düzeye sahiptiler. Bu açıklamalarım göstermekteki, İstanbul, TKP(M-L) için taze kan aşılayan büyük bir etkileşim gücü olmuştur. İstanbul'un katılımıyla TKP(M-L), önceki durumundan kat kat ilerde bir boyut kazanmış, insan potansiyeli açısından bir örgüt nitelemesine hak kazanmıştır. İbrahim büyük bir neşeyle İstanbul'dan döndü, bu olumlu gelişmeden ziyadesiyle mutlu olduk.

11. muhtar eyleminden sonra bölgede devlet denetiminin yoğunlaşması, kitlelerle bağ olgusunun daralması, propaganda - ajitasyon faaliyetinin kısılması

Muhtar eyleminden itibaren Kürecik yöresinde devlet denetimi hızlı bir ivmeyle yoğunlaştı. Önce Kürecik karakolu devreye girdi, ardından Akçadağ ve Malatya makamları olayı kovaladı, derken sıkıyönetim makamları işin içine girdi. Dağ bayır muhtarın cesedi arandı. Ayrıca Kürecik mıntıkası komando birliklerince arama taramaya tabi kılındı. Kürecik'in içinde ve civar köylerde askeri cemseler bir hafta boyunca vızır vızır işledi.

Tam bu cafcaflı dönemde İbrahim İstanbul'a gitmişti. Daha önce değindiğim gibi yine bu günlerde Filistin'den üç kişi geldi, ikisi yanımda kaldı. Aramaların yoğunlaştığı günlerde biz üç kişi günlerce deliklerde tıkılı kaldık. Gizlendiğimiz yerlerde cemse ve helikopter gürültüsünü duyuyorduk. Gecenin en uygun vaktinde biraz erzak temin edip deliklere çekiliyorduk. Çobanlar, gelip geçen yöre insanı bizi görmesin, gizli yerimiz açığa çıkmasın diye sabah şafağından gece karanlığına kadar tuvalete çıkmazdık. Kaldığımız delikler daracıktı, iki büklüm zor sığabiliyorduk. Bugünlerde herkesin bildiği mağaralarda gizlenemezdik, arama yapan güçlerin dikkatini ilk etapta celbeden koyak, kayalık ve dağ zirvelerinde barınamazdık. Onların hiç ummadıkları yerleri kendimiz için gizlenme mekanı seçtik. Nahiyenin burnu dibindeydik, hem de cemselerin gidip geldiği yolun yakınındaydık. Hele ilk kritik hafta içindeki yerimiz, imkansız kimsenin aklına gelmezdi. Burayı bir aile bize gösterdi. Yerimizi tek bu aile biliyordu. Günboyu bu aile askeri birliklerin harekatını izlerdi. Tabii cemseler civarımızdan geçtikçe aileyi heyecan dalgası sararmış. Geceleri yiyecek, su almaya giderken aileden arama güçlerinin harekatına ilişkin ayrıntılı bilgi alırdım. Bir ay boyunca öyle kamuflaj sağladık ki, ilişkimizin olduğu birçok aile, bölgeyi terkettiğimiz düşüncesine ulaştı. Anlayacağınız köstebek vari deliklere tıkıldık, izimizi belirsiz hale getirdik.

Bu gizlenme döneminde çok sınırlı ailelere geceleyin kısa aralıklarla uğradık, bunu da yiyecek temini için yaptık. Bu süre zarfında propaganda-ajitasyon işi tamamen askıya alındı diyebilirim. Çünkü yiyecek temini amacıyla evlere yaptığımız kısa uğraklar, zamansal açıdan propagandaya elvermedi bir, psikolojik durum icabı aileler ve biz o anda bu işe kendimizi veremezdik iki. Çarçabuk evde birşeyler yemek, birkaç günlük yiyeceği çıkınlamak, arama taramalarla ilgili

kısa bilgi edinmek ve hemencecik evleri terketmek. İşte bu dönemin çok sınırlı aileleri kapsayan kontak biçimi böyle idi.

Bölgede operasyon dönemi sona erdikten sonra, Kürecik karakolu eskiye nazaran daha sıkı bir denetim uygulamaya başladı. '72 sonbaharına doğru karakol komutanı değişti. Tunceli kökenli Ali Başçavuş gitti, yerine Ekrem isminde azılı bir faşist komutan tayin edildi. Bu adam jipine üç dört jandarma alırdı, gece gündüz Kürecik nahiyesinin köylerinde tur atardı. Hatta geceleri şüphelendiği mevkilere devriye çıkarırdı. Tabii bu arada Kürecik karakolu takviye edildi, jandarma sayısı onbeş-yirmiye çıktı. Aldığımız bilgiye göre karakol, araç ve silah yönüyle de belli bir modernizasyona tabi kılınmış. Ajanlığa eğilimli yörenin az sayıdaki gericileri bu gelişmeden cesaret alarak karakolla ilişkilerini sıkı fıkılaştırdılar.

Muhtar eylemi öncesi günlerin atmosferini yakalamak artık olası değildi. Muhtar eylemi örgüte karşı halkta belli bir güven yarattı, onları "bu adamlar ciddi, dediklerini yaparlar, Sinan'ın öcünü aldılar, kanını yerde komadılar" düşünce ve yorumuna yöneltti. Ama aynı halk çekingenleşti de. Muhtar eyleminin ardından bölgede estirilen terörü yaşadı, "acaba işin ucu bana dokunur mu" endişesine girdi, gerilimli günler geçirdi. Bu yüzden eskisi kadar rahat değildi. Eskiden bölgede elimizi kolumuzu sallayarak köyden köye dolaşırdık, konuk olduğumuz evin odası, politik sohbetimizi dinlemeye gelen konu komşuyla dolardı. Muhtar eylemi sonrası dönemde bu olanakların bir haylisi ortadan kalktı.

Bir kere ulaştığımız kitlenin nicel sayısında önemli bir azalma oldu. Kala kala elde sınırlı sayıdaki cesur aileler kaldı. Sonradan giderekten bu ailelerin sayısında da belli bir azalma gözlendi. Sözlü propaganda büyük oranda azaldı, yazılı propaganda zaten yoktu. Profesyonel kadrolarımız arttı, hatta silah yönüyle de bir nebzecik güçlendik. Ama ulaşıp hitabedeceğimiz insan sayısında düşüş oldu. Hele soğuklar başladıktan sonra temelli perişanlığın içine düştük. Doğru dürüst kalın giysilerimiz ve uyku tulumlarımız yoktu. Gecenin soğuğu başladığı zaman, sıcak bir yatağın hayali beynimize damlardı. Hatta bırakın sıcak yatağı, gübre kokan, hayvan dışkısı buharıyla ısınan bir ahırın hasretiyle tutuşurduk. Bunun dışında kerata mideler dur durak bilmiyor, sık sık acıkıyor, yiyecek talep ediyordu. Eh, yiyeceğin temini de o kadar kolay değildi. Yani öyle bir an gelir ki, soğuk ve açlıkla boğuşuyorsun, bütün melekelerini bu iki sıkıntının aşılmasına seferber ediyorsun, canının derdine düşüyorsun, bu koşullarda devrim propagandasını ne derece sağlıklı yapabilirsin?!

Ve sana destek olan sınırlı sayıdaki kitle, bu yükü daha ne kadar süre taşıyacak!? Eylem koyup ününü yayabilirsin, ama ardından bu sıkıntılar sökün eyleyecektir. Ulaştığın insanların sayısı düşecek, ulaşabildiklerinle sınırlı konuşma zorunluluğu doğacak, giderek ilişki bir karın doyurma, erzak temin etme derekesine düşecek.

Kısacası muhtar eyleminden dolayı halk bizi taktir etti. Ama ardından gelen baskı birçok olanağımızı sildi süpürdü. Kitlelerle bağımızı daraltti. Propaganda-ajitasyon olanağımızı kısıtladı. Daracık bir ilişki ağı içinde kısıldık kaldık. Bu alanda da soğuk ve açlık canavarına karşı boğaz ve can derdine düştük çoğunlukla.

12. emine özdoğan'ın gözaltına alınıp diyarbakır'a götürülmesi, mehmet ali özdoğan'ın evinde karakol kurulması

Bölgede devletin denetimi yoğunlaştıktan sonra Mehmet Ali Özdoğan'ın evi riskli olmaya başladı. Devlet, yörede devrimci faaliyetin devam etmekte olduğu kokusunu alır almaz, ismi solculuğa çıkmış yöre ailelerini hissedilir bir sezgiyle gözetim kıskacına aldı. Sıkı bir gizlenmenin içinde olduğumuz günlerde Mehmet Ali Özdoğan'ların semtine yaklaşmadık. Kürecik karakolundan iki jandarmanın ara sıra gidip Mehmet Ali gilde gecelediği haberini aldık. Demek ki zaman zaman evde karakol kurma eylemi başlamıştır.

Ortalık bir nebze duruldu, bir süreden beri jandarmanın eve gitmediği söylendi, evin durumu ne alemde merakıyla aileyi yoklamaya karar verdim. Yanımda Mümtaz Çeltik. Silah olarak iki adet yedi altmışbeş tabancaya bir adet el bombasına sahibiz. Gece yarısına doğru ihtiyatlı bir şekilde eve yaklaştık. Ahır kapısına yakın arka odanın penceresini hafifçe tıklattım. Camın öbür yüzünde Güle'nin sülüeti göründü. Jandarmanın ön odada olduğunu, kaçmamızı işaret etti. Ahırın köşesini döndük, evin arkasındaki tarlanın içine daldık. Benim amacım, bir an önce kurşun menzilinin dışına çıkmaktı. Zaten gece karanlıktı, elbiselerimizin rengi araziye uygundu. Arkaya kulak verip eve baktım, bir tehlike yoktu. Jandarmaların ruhu duymamıştı, adamlar derin uykudalardı. Evde kafayı vurup yattıklarını duymuştuk. Mümtaz Çeltik'e (ki, kod adı Halit idi) koşmayı bırakıp sakin sakin yürümemizi önerdim. Mümtaz'ın beni dinlediği yok, pergelleri açmış, leylek bacaklarıyla rüzgar gibi gitmektedir. Karanlıkta birbirimizi kaybetmemek için ona yetişme gayreti içindeyim. Ayrıca Mümtaz araziyi bilmiyor, tepenin öbür yüzünde sünni bir köy var, is-

tikameti değiştirmemiz lazım. Lakin Mümtaz başını almış gidiyor. Zar zor yetiştim, aramızda sert bir tartışma başladı. Bana uyması gerektiğini söyledim. O beni vurdumduymazlıkla, askeri kuralları hafife almakla suçladı. Adam Filistin'de eğitim görmüş, bana göre uzman sayılır, birşey diyemiyorum. "Yahu kardeşim tehlike yok, sakin sakin yürüyelim, gecenin sessizliğini ayak patırtısı ve nefes hırıltısıyla yırtmanın alemi yoktur" dedim, Mümtaz'ın eleştirileri daha da sertleşti. Ağaç ya da çalıdan bir serçe uçuyor, Mümtaz kendini güm yüzüstü yere atıp nişan alıyor. Bazen telaşla namluyu bana doğrultuyor. Ayıkla bakalım pirincin taşını. Ben onun üstüyüm, bölgeyi biliyorum, bir yılı geçkindir illegal koşullarda faaliyet yürütüyorum, o daha dün gelmiş, taşkafalılık yapıp orasının doğrultusunda gidiyor.

Örneğin, daha önce Mehmet Ali gilde yakalanmaktan kıl payı kurtulduğumuz gün, İbrahim ve İki THKO'lu, kaçma işinin inisiyatifini bana bıraktılar. Çünkü koyağı ve patikasıyla bölgeyi ben biliyorum, her yanını karış karış adımlamışımdır. Ayrı ayrı iz kaybettirmeyi uygun bulduk, en elverişli mevkiyi onlara bıraktık, kendimiz başka tarafa yöneldik. İbrahim'le birlikte iken inisiyatif tamamen bendeydi. "Şu tarafa" derdim, adam itiraz etmeden peşimden seğirtirdi. Bölgeyi epeyce bilmesine rağmen, ıcığını cıcığını bilen bana gönül rızasıyla inisiyatifi bırakmıştı. Gelgelelim Mümtaz, allahın belası bir tip. Ne önünden gidebiliyorsun ne de arkasından. Ya ısırır ya da tekme atar. "Odunumun parası" deyip inatlaşan dogmatik bir tip. Mümtaz'ı ikna edemedim, tartışmayı sona erdirip selametli bir yere varmak için inisiyatif sahibi olmaktan vazgeçtim, "haydi sen yürü, ben takibedeyim seni" dedim. Mümtaz eskisine yeni bir eleştiri halkası ekledi, beni, çabucak teslim bayrağını çeken bir oportünist olarak damgaladı. Adam beni sinirden çatlatmaya yemin etmiş sanki. Neyse, Mümtaz saatlerce konuştu, ben saatlerce dişimi sıkıp sinirimi bastırdım. Bu adamı bölgemden defetmek için İbrahim'in yolunu dört gözle bekledim. Eyub peygamber sabrına sahip Muzo'ya postalamayı kafaya koydum. Sonunda öyle oldu. Tabii yıllar sonra Mümtaz Çeltik iyice anlaşıldı. Devrimci mücadeleye emek veren bir insandır, bu katkısı asla görmezlikten gelinemez. Ama kahrı çekilmez bir unsurdur. İnsanı kanser eden tiplerden biridir. Korkunç dozda iddiacı ve dogmatiktir. Filistin'de eğitim görüp akeri komutanlığa soyunmuştu, lakin bir tavşan kadar ürkekti. Her zaman zehiri zukkum gibi bir sol keskin havaya bürünürdü.

Haftanın her günü olmasa bile belirli günlerinde Mehmet Ali Özdoğan'ın evi karakol kurma işine sahne oldu, zaman böylecene akıp

gitti. Ve bir gün haber aldık ki, Mehmet Ali'nin kızı Emine, evi basan ekip tarafından tutuklanıp bilinmeyen bir yere götürülmüş. Dayanamadım, Güle'ye biraz moral vermek için her türlü riski göze alarak bir gece evin yoluna düştüm. Gitme işinde yalnız olduğumu anımsıyorum. Çok ihtiyatlı bir şekilde eve yaklaştım, pencereyi tıklattım. Güle camı açtı, jandarmaların evde olmadığını söyledi. Geçmiş olsun dileğinde bulundum, metanetli olmasını salık verdim. Tabii, kızı işkencede olan bir anne için bunlar bir yerde beylik laflardı. Kolaymıydı metanetli olmak! Güle bakışlarını, gecenin karanlığını yırtarcasına Malatya ve Diyarbakır istikametine yöneltti, "gözüm çıksın yavrum için, kimbilir şu anda ne işkenceler altındadır. Oğlan olsa neyse ne, çiçek gibi gencecik bir kız, ırzına mı geçtiler, öldürüp bir yere mi gömdüler, bilemiyorum. Günlerdir ses seda yok. Helak olmuş durumdayım. Onun gibi işkencede değilim, ama kahredici bir üzüntünün içindeyim. Ah kızımın yerine keşki beni götürselerdi. Kimbilir, belki Eminemi bir daha göremeyeceğim." Karamsar olmamasını söyledim, lakin boğazım düğümlendi, fazla konuşamadım, pencerenin önünden ayrıldım. Güle arkadan "erzakın var mı" diye sordu, "var" dedim.

Sanırım yirmi gün sonra Emine sağ salim geri ailesine kavuştu. Ali Mercan'la bir gece Emine'yi görmeye gittik, "geçmiş olsun" dedik, alnından öpüp kucaklaştık. Emine sorgulanma serüvenini ayrıntılarıyla bize anlattı. Diyarbakır MİT'inde sorgulanmıştı. Falakaya çekilmiş, elektrik şokundan geçirilmiş, aç ve susuz bırakılmış ve çeşit çeşit psikolojik işkenceye tabi tutulmuş. Emine her seferinde sorulara şu kısa yanıtı vermiş, "ben cahil bir köylü kızıyım, devrim denen şey ne anlama gelir bilmiyorum, fotoğraflarını gösterdiğiniz kişileri görmedim, tanımıyorum" Kendim dahil yığınlarla profesyonel devrimcinin şu ya da bu ölçüde kısmi çözülüşle noktaladığı, bir sürüsünün çözülüşle sona erdirdiği işkence altı sorgulanmayı Emine zaferle neticelendirip yüzünün akıyla evine dönmüştü. Mehmet Ali Özdoğan'lardaki karakol seansları daha sonraki günlerde belirli aralıklarla devam edip gitti.

13. almanyalı kadir ve cem somel'in filistin'den gelip bölgedeki faaliyete katılmaları

Daha önce bu konuya kısaca değindim. Birkaç cümleyle anımsatayım. İbrahim İstanbul'a gidip Aslan Kılıç ve çevresiyle bağ kurdu, onları TKP(M-L)'ye katılmaya ikna etti, Aslan Kılıç Koordinasyon

Komitesi'ne alındı, bu işlerden sonra İbrahim Kürecik bölgesine geldi. İşte tam bu sırada da Ali Mercan, Almanyalı Kadir, Abdullah Cem Somel son kafile olarak Filistin'den döndüler. Beşli olarak (İbrahim, iki Ali, Kadir, Cem) mağarada, İbrahim'in kalemiyle özet taslak haline getirilmiş görüşler üzerinde üç dört gün tartıştık. Ardından bölgenin örgütsel faaliyeti konusunda yeni bir adım tespit ettik. Kadir ve Cem Kürecik bölgesinde çalışacaklardı. Bölge komitesini oluşturduk. Komite iki Ali, Kadir ve Cem'den oluştu. Komitenin sorumluluğuna Ali Taşyapan (ben) getirildi. Bölge kendi içinde iki alt bölgeye ayrıldı. Kürecik mıntıkası alt bölgesi, Elbistan mıntıkası alt bölgesi. Ayrı ayrı alt bölge komiteleri teşkil edildi. Ben ve Cem, Kürecik mıntıkası alt bölge komitesini oluşturduk. Alt bölge komite sorumlusu ben oldum. Ali Mercan ve Kadir, Elbistan alt bölge komitesini oluşturdular. Anımsadığım kadarıyla sorumlu Kadir oldu. Ali Mercan ve Almanyalı Kadir, artık tamamen Elbistan mıntıkası içindeki köylerde çalışacak, bölgeyi Elbistan'a doğru genişletecek, Nurhak Dağı'nı faaliyet alanının adacığı haline getirmeyi hedefleyeceklerdi. Benim ve Cem Somel'in görevli olduğu Kürecik alt mıntıkası, faaliyet alanını Akçadağ'ın ilerici köylerine doğru yayacak, Malatya içindeki çalışmayla koordineyi sağlayacaktır. Ayrıca her iki alt bölge, Doğanşehir köylerini adım adım çalışmanın etkisine alacaktır.

Yaklaşık yirmi gün sonra Cem Somel ile Elbistan mıntıkasına gittik, Ali ve Kadir'le bir toplantı yaptık. Ali ve Kadir birkaç köyde bazı ilişkiler sağlamışlardı. Kürecik tarafında denetim vardı, faaliyet gizli biçime bürünmüştü. Elbistan'a bağlı mıntıkada koşullar daha elverişliydi, faaliyet yarı-açık halde yürütülmekteydi. Cem'le geri bölgemize döndük.

Bir süre sonra Cem hastalandı. Aynen Bora Gözen gibi sarılığa yakalandı. Cem'in iri gözlerinin akı sararmaya başladı. Olanaklar kısılmıştı. Mehmet Ali Özdoğan'ın evine artık gidilmiyordu, zira devlet o evi mimlemişti. Cem'i bölgede tedavi etme olanağı yoktu. Zaten kır, Cem'e uygun bir faaliyet alanı değildi. Cem miyoptu, gözlüksüz gezemezdi. Gece gözlük hiç işe yaramıyordu. Adım başı Cem'in ayağı ya çukura düşüyordu ya da taşa takılıyordu. Karanlıkta beni yitirmemek için neredeyse topuğuma basarak yürürdü. Tökezledikçe burnu enseme değerdi, nazik oğlan, her seferinde de özür dilerdi. Bu yetmezmiş gibi yükün ağır kısmını kendisi taşımak istiyordu. İyi ama bomboş yürümeyi beceremiyor ki, yükü taşısın. Hiç değilse

gece Cem'i yüksüz yürümeye ikna edemedim. Can sıkıcı bir fedakarlık gösterisi. Mümtaz Çeltik'in keskinlik dogmatizminden kurtuldum, bu kez Cem'in fedakarlık dogmatizminin belasına çattım. "Yahu kardeşim ben at gibiyim. Bırak eşyayı, seni bile sırtlar, saatlerce yürürüm. Vazgeç inattan, ver şu eşyayı. Hiç değilse topuğuma az basar, burnunla enseme seyrek toslarsın." Cem itirazını şöyle sürdürürdü: "Azizim bu işlere şimdiden alışmazsam, yarın gerilla savaşını nasıl yapabilirim. Kolaycılığa kaçıyorsun. Çare yok beni alıştıracaksın. Cem'e sinirlenip susuyordum. Ve tabii inat olsun diye pergelleri açardım. Sözde bu yolla Cem'i yıldırıp yük sevdasından vazgeçmesini sağlayacağım. Cem yılmadı, arayı açtıktan sonra onu beklemek zorunda kaldım, eski tas eski hamam hırgürümüz sürüp gitti.

Hep dağda yaşayan bir çobanın, kentin cadde, sokak ve meydanlarını birbirinin aynısı olarak gördüğü gibi Cem de Kürecik'in tepelerini aynı görür, aralarındaki görünüm farkını kavrayamazdı. Cem'in algılayışında her yamaç, her tepe, her patika birbirinin aynısıydı. Farklılığı kavratmak için günlerce Cem'e öğretmenlik yaptım, imkansız, bir arpa boyu yol alınmadı. Arazi Cem için çözülmez bir bulmaca gibiydi.

Filistin'den ilk döndüğünde şehirde çalışmayı Cem'e önermiştik. O, bu öneriyi şiddetle reddetmiş, kırın ateşi içinde pişmek istediğini söylemişti. Yaklaşık birbuçuk aylık pratik ve sonunda gelip yakaya yapışan hastalık, şehre dönmeye Cem'i ikna etti. Zar zor bir yol parası temin ettim, hasta haliyle Cem'i İstanbul'a gönderdim.

Bu arada Cem'le de yakalanmaktan kıl payı bir kurtulmamız oldu. Hacı Demirkaya'ların evindeydik. Daha doğrusu samanlığında. Hacı Demirkaya o zaman gencecikti. Harunuşağı köyünde bir kavga olmuş, Hacı'nın ablasının kayınbabası, tabancayla bir komşusunu öldürmüş ve firar etmiş. Durum hemen Kürecik karakoluna intikal etmiş, firari aranmaya başlanmış. Hacı Demirkaya o sırada evin epey uzağında ekin biçiyormuş. Haberi duyar duymaz, firari hısımları yüzünden kendi evlerinin de basılabileceğini hesaplamış, bizi haberdar etmek için fırtına gibi eve koşmuş. Hacı ter içinde bu haberi bize ulaştırdı, evden ayrılıp dereden pusarak yukarıya doğru uzaklaştık. Biz evden ayrıldıktan birkaç dakika sonra jandarmalar eve dalış yapmış, ahırsamanlık demeyip evin her tarafını didik didik aramışlar. Hacı'nın sayesinde paçayı kurtardık.

14. antepli bıdırık apo'nun bölgeye gelmesi, bilahare getirdiği iki kişiden birinin ajan olduğunun sonradan mahkeme döneminde ortaya çıkması

Antep şehir merkeziyle İbrahim'in hiçbir zaman bağı kopmadı. Ara sıra Antep'e uğrar, bu küçük çevreyle ilişkiyi tazelerdi. İşte Antepli Bıdırık Apo, bu küçük çevrenin en ileri unsuruydu. Gaziantep'e yerleşen Kürecikli aileler vardı, bunların bazılarıyla geri sempatizanlık düzeyinde İbrahim bağ kurmuştu. Günün birinde, Antep'te ikamet eden Kürecikli bir genç, İbrahim'in talimatıyla Apo'yu alıp Kürecik'e getirdi.

Apo ufak tefekti, fakat çelik gibiydi. Amatör futbolcuydu Apo. Sportmen bir bedene sahipti. Tabiat koşullarına dayanıklıydı, kısa bacaklarıyla müthiş hızlı yol yürürdü. Kitlelere devrimin propagandasını yapacak, inisiyatif sergileyip belli işler için bir kısım insanları seferber edecek teorik ve pratik olgunluğa sahipti Apo. Çok ferah bir psikolojik yapısı vardı, mahrumiyetten asla sızlanmazdı. Hep mutlu ve hayat doluydu. Çok da uyanıktı. İllegalitede kendini her kalıba sokacak Ali Cengiz kurnazlığını sergiler yetenekteydi. Apo hep yanımda çalıştı. Ben de ufak tefek bir tipim. Fiziki yapımla hep nokta olmuşum. Ama Apo'nun yanında virgüllüğe terfi ettim. Benim noktam da Apo idi. Köylüler Apo'yu hemen sevdiler. Ufak tefekliği sempati yaratıyordu. Apo Türk-Sünni kökenli bir aileye mensuptu, Antep'in tipik ahalisiydi.

Apo'nun Antep'te çevresi vardı, ara sıra Antep'e gider, birkaç gün oyalanır, geri dönerdi. Kıra gelmek isteyen arkadaşlarının olduğunu söyledi. Enine boyuna düşünmeden getir dedim. Apo gitti, Adıyaman Besnili bir gençle çıka geldi. Bir hafta birlikte kaldık, ikinci gerillasını getirmeye gitti Apo. Ben bu arada Besnili genci Kadir'lerin tarafına (Elbistan) gönderdim, bir hafta on gün sonra Ali Mercan genci geri yanıma getirdi. Tabii bunların hepsi ilkesiz şeylerdi. Yöre gençlerinden gerillacı çıkaramıyorduk. Dışardan biri gelince dört elle sarılıp yörenin orasına burasına salıyorduk. Yeni gelen, iki hafta içinde dağ bayırdan köy evlerine kadar harekat sahamızı bir güzel öğrenirdi.

Apo nihayet ikinci elemanla çıkageldi. Gelen kişi, bir emekçi genç olduğu izlenimini insana verirdi. Karnımızı doyurmak için geceleyin bir eve gittik. Pencereyi tıklattım, dışardan ses verdim, aldılar bizi içeri, karnımızı doyurup bir miktar erzakla çıktık. Besnili'ye Ahmet

diyorduk. Yeni gelene de Apo'nun buluşuyla Hanefi dedik. Ahmet ve Hanefi'yi bir hafta sonra Kürecik tarafına geri getirdiler. Koşullar Hanefi'ye zor gelmiş, dayanamamış, Antep'e dönmek istiyormuş. Onca sıkıntımız içinde Hanefi'nin cebine yol parasını koyup Antep'e gönderdik. Böyle tutarsız birini getirdiği için Apo'yu eleştirdik. Bir süre sonra Besnili'yi de gönderdik. Antep'ten rastgele insan getirmemesini Apo'ya söyledik.

Örgüt darbe yedi, birkaç kişi hariç gerisi içeri düştü. Yargılama dönemi başladı, mahkeme dosyasında ne var ne yok, fotokopi şeklinde bizlere ulaştı. Belgeler arasında bir ajanın raporu vardı. Okudum, ajan Hanefi. Adam tipimi tarif etmiş, pencereyi nasıl tıklatıp dışardan ses verdiğimi ayrıntılarıyla anlatmış. Elbistan tarafını çok daha detaylı hikaye etmiş, çünkü o tarafta kaldı. Kantarma köyünü ve konuk oldukları evi isim vererek rapora geçirmiş. Bu ailenin öğretmen oğlu vardı. Yine Kantarmada, kız öğretmen okulunda okuyan iki kız vardı. Hanefi bunları görmüştü. Son güze doğru bu üçü gözaltına alındı. "Köyden biri ihbar etmiş" yorumunu yapmıştık. Hanefi'nin raporu içerde elime geçince durum anlaşıldı. Çünkü Hanefi, öğretmen ve iki kız öğrenciden uzun uzun bahsetmişti. Hanefi, rapora doğru bir tahmin notu da düşmüştü. Bölge sorumlusu olarak beni tahmin etmişti. İşte böyle, Bıdırık Apo, gerilla diye bize bir ajan getirmişti.

Apo hep yanımızda kaldı, çünkü sağlam elemandı. Bölgeyi genişletmek amacıyla '73'ün başında Apo ve Kel'le birlikte Pazarcık köylerine gittik. Apo'yu geçici olarak Antep'e gönderdik. Daha sonraları kırsal alana operasyonlar yöneldi. Sanırım Apo Antep'te kaldı, ele geçmedi. '74 sonrası dönem başladı. Apo'nun bu dönemde bağımsız bir demokrat olarak Antep'te çaba sarfettiğini duydum. Birgün, Apo'nun oturduğu kahve MHP faşistleri tarafından taranmış, birkaç kişiyle birlikte Apo yaşamını yitirmiş. Bu olayı çok sonraları duydum. Apo'nun gerçek adı Yaşar imiş.

15. ah kadirim ah, bu yolumuzun derdini hiç sorma

Elbistan'ın Atmalı-Kaşanlı köyünde bir Ali emmi vardı. Sohbeti çok ilginçti. Kendisine bir soru sorulduğu zaman hemen yanıtlamazdı. Önce bir temsil anlatırdı, vereceği yanıta benzer bir cümleyle temsili noktalardı, ardından sorulan soruyu yanıtlardı. Ali emmi bir şey anlattığı zaman da aynı yöntemi takibederdi. Önce anlatacağı şeye bir

giriş yapardı, uygun duruma göre anlatımın ya ortasında ya da sonunda konuya ara verip bir temsile geçerdi. Temsilin sonunu tumturaklı bir cümleyle bağlardı. ardından bu cümleye paralel bir toparlayışla anlattığı konuyu noktalardı. Ali emminin temsillerine birşey dediğimiz yoktu. Yalnız temsili öylesine allayıp pullayıp dallandırır ve de uzatırdı ki, dinleyici kitlesi bu seyir içinde Ali emminin anlattığı konuyu ya da yanıtladığı soruyu unuturdu. Temsilin sonu paralel bir biçimle konuya ya da soruya bağlandığı zaman, dinleyici kitlesi, "aha, Ali emi şu konuyu anlatıyordu" ya da "ha sahi Ali emmi şu soruya yanıt veriyordu" şeklinde anımsardı.

Ben, Ali Mercan, Almanyalı Kadir Elbistan tarafındaydık. İbrahim Kaypakkaya'nın sıkı talimatı üzerine arazide gizli sığınak hazırlama işine giriştik. Bir gece sabaha kadar kazma kürek salladık, bir kayanın altını oymaya çalıştık. Yorgun, argın ve de aç vaziyette kuşluk vakti Atmalı-Kaşanlı köyünde bir eve vardık. Ali emmi köye girdiğimizi görmüş, hemen yanımıza damladı. Öylesine yorgun, aç ve uykusuzdukki, kendimizi eve zor attık, konuşacak mecalimiz yoktu. İşin gereği, Ali emminin gelişine canımız sıkıldı. Laf torbasının ağzını açıp kafamızı ütüleyecektir. Oysa bizim dinlenmeye ihtiyacımız vardır. Çarçabuk bir kahvaltı edip uyuyacağız. Gözlerimizi zor açıyoruz.

O sırada devlet Atmalı-Kaşanlı'yla civar köylerin yolunu yapıyordu. Tabii bizim bu yol yapım işine karşı tutumumuz da ilginçti. Tam bir Narodnik mantık taşıyorduk. Yolun yapımını kattiyen istemiyorduk. Bu yolların bize karşı yapıldığını iddia ediyorduk. Devlet mücadelemizin kokusunu almış, ilerde cemseleriyle barındığımız köylere komando yığmak için bu yolları yapıyordur. Büyük iddiamız bu idi. Topu topu birkaç kişiydik, birkaç tane yedi altmışbeşlik tabancamız vardı, tarihi belirsiz gerilla savaşını bu güçle başlatacaktık ve devlet bu güce karşı yapacağı operasyonun ilk hazırlığı olarak ilerici köylere yol yapmaktadır. Zorlayıcı mantık silsilemiz böyleydi. Yol konusunda köylüleri kendi tezimize bir türlü inandıramadık. İnanmazlardı, çünkü tezimiz çok komikti. Olan şu: Ülkedeki ekonomik gelişme boyutu, köylere yol, telefon, okul, hatta elektrik götürmeyi bir görev olarak devlete dayatmıştır. Kapitalist gelişme, kent-kır arasındaki ekonomik-sosyal ilişkiyi yoğunlaştırmıştır. Bu ilişkinin düzgün akışı için zorunlu altyapıların oluşturulması gerekir. Yol, bu zorunlu alt yapılardan biridir. Elbetteki yol yapıldıktan sonra askeri cemseler de gider gelir. Ama bizim tezimizin boyutu farklıydı. Kendi

küçük dünyamıza hitabediyordu, nesnel gerçeğe dayanmıyordu. Yol yapımı, köy toplumsal yaşamı için önemli bir adımdı. Alışveriş, haberleşme ve soğuk bazında köy yaşamına kolaylıklar sağlayacak, kentsel yaşamın nimetlerini köye ulaştırarak onun tek düze yaşamına boyut katacak, kültürel yönden de köy insanını geliştirecektir. Bunu ister bir kapitalist devlet yapsın, isterse sosyalist devlet yapsın, oynanan tarihsel rol aynıdır: Kırı kentle sıkı fıkı yapmak, onu tek düzelikten ve durgunluktan çıkarmak. Bizler burada bu atılıma karşı tavır alıyorduk, tarihsel açıdan gerici bir konuma düşüyorduk. Tek bir şey düşünüyorduk: Cemseler köye girmesin. Oysa devletin yığınlarca helikopteri vardı. Bırak köyleri, seni bertaraf etmek için dağın zirvesine anında asker yığar. Yani türk devletinin kaderi bir tek Atmalı-Kaşanlı yolunun yapımına mı bağlandı?! Çocuksu düşünceler gerçekten. Ama biz o gün bu düşüncenin doğruluğuna tereddütsüz inanıyorduk.

Köylüler saf, ama saflıklarının arasına kılıflanıp gizlenmiş bir kurnazlıkları vardır. Buna köylü kurnazlığı denir. Bakınız bizim teze karşı köylü kurnazlığı nasıl uç verirdi: Biz, devletin gerici olduğunu, halkı hiçbir zaman düşünmeyeceğini, yolu halka yarar için değil, ilerde gürbüzleşecek devrimci mücadelesini kırmak gayesiyle kendi askeri operasyonları için yaptığını savunuyorduk. Köylüler bu savunmamıza şu yanıtı veriyorlardı: "E vallahi bilemeyiz ki, ne de olsa bizler cahil köylü parçasıyız. Sizler kadar derin bilgimiz yok. Haklı olmaya haklısınız. Hani biz de kötü aklımızla düşünüyoruz ki, bu yol sayesinde Elbistan'a rahat gider geliriz. Aksatamızı yaparken Elbistan asfaltına kadar taban tepmeyiz, araçla zahmetten kurtuluruz. Hastamızı anında sağlık ocağına, hastahaneye kavuştururuz. Hani sözümüz meclisten dışarı merkeple gidip gelmekten de artık bıkmışız. Merkebin bir günlük yolunu, kamyon bir saatte alır. Efendim, demek istediğimiz yani bu cihetler. Tabii ne de olsa köylü parçasıyız, sizler kadar derin düşünemeyiz" Yaaa, işte saf köylüler bizleri böyle tuşa getirdiler. Ama biz bu tuşun farkında değildik.

Bakınız şu garip işe. Ali emmiyi anlatırken onun huyuna kapıldım. Dolambaçlı yollara sapıp konuyu dağıttım. Kısacası, Ali emmi yorgunluğumuzu görmek istemedi, hoşbeş etme, biraz havadan sudan konuşma derken konu uzadı. Ali emmi bir de soru sorup bizi konuşmaya zorluyordu. Önünü kesmek için Kadir ona şu soruyu yöneltti: "Yahu Ali emmi ne oldu sizin şu yolun durumu?" İşte şimdi Ali emminin dolambaçlı yanıtına lütfen kulak verin.

"Ah Kadirim ah, yolumuzun durumu mu, onu hiç sorma. Kadirim bundan onbeş yirmi yıl önce bir komşumuzun küçük kızı kulağından rahatsız oldu. Kulağında bir yara çıktı, nohut kadar büyüdü. Küçük yavrucağızın figanı yeri göğü inletti. Babası kızı, sözüm meclisten dışarı merkebin sırtına bindirdi, Başyurt yaylasından aşarak Akçadağ'a götürdü. Komşumuz önce nahiyeye varmış. Kızı nahiyedeki sağlık ocağına götürmüş. Sağlık memuru bakmış, demiş ki, 'bu iş benim boyumu aşmış, kızı acele Akçadağ'a yetiştirin' Kardaşıma deyim, bizim komşunun nahiyede bir kirvesi varmış. Eşeğini kirvesine emanet etmiş. "Aman kirve' demiş, 'malım mülküm bir tek bu eşeğim, ona iyi göz kulak ol. Ben dönene kadar eşeğim sana emanet' ricasını yapmış. Neyse başınızı fazla ağrıtmıyım, bizim fukara köylü Akçadağ'a varmış, ordaki hastahane de kızın derdine çare olmamış. Ta Malatya'ya gitmiş. Doktor kızın kulağını tedavi etmiş, ama bizim komşuya da bayağı bağırmış. 'Ni insanlarsınız be, hasta illah can çekişecekki ondan sonra getiresiniz. Kızın kulak zarı delinmek üzereydi' demiş. E efendim doktor haklı. Biz köylü milleti böyleyiz. Gelgelelim nahiyeye. Bizim komşunun kirvesi eşeğe iyi bakmış, yem, su vermiş. 'Fukara günlerdir içerde, dışarda biraz eşinsin' demiş, eşeği kapının önüne salmış. Hay salmaz olaymış. Eşek kaybolmuş. Adamcağız her tarafı aramış taramış, eşek yok. Sanki yer yarılmış, mübarek hayvan içine girmiş. Adam üzgün, kivrasına karşı mahçup, dizini dövmüş durmuş. Ta gitmiş belediye hoperlöründen anons ettirmiş: Şu şu eşkalde yabancı bir eşek kayıp, bulan insaniyet namına belediyeye bildirsin diye. İşte efendim allahın işi. Dağda çoban davar güdüyormuş. Bakmış, yabancı bir eşek gezinmektedir. 'Bu mutlaka nahiyeye gelen bir misafirin eşeğidir, herhal kaybolmuştur' demiş, eşeği belediyeye teslim etmiş. Bizim komşunun kirvesi belediyeye çağırılmış, eşek kendisine teslim edilmiş. Nihayet komşumuz küçük kızıyla nahiyeye geri dönmüş, kivrasının evine gitmiş, 'eee kivra bizim eşek ne alemde' diye sormuş. Kivrası, 'ah kivra ah, o eşeğin derdini hiç sorma' demiş. Ah Kadirim ah, sen de bu yolumuzun derdini hiç sorma. Ne olacak, ha öyle yarıda kaldı gitti"

Ali emminin yolla ilgili yanıtı "ne olacak, ha öyle yarıda kaldı gitti" biçimindeydi. Üstteki temsili anlattıktan sonra Kadir'in sorusuna yanıt verdi. Temsil sonrası cümleyle yanıt öncesi cümlenin paralelliği dikkatinizi çekti herhalde. Sunturlu sözcükler değil mi? Bu da Ali emminin anlatımının edebi dokusu işte. Çünkü Ali emmi bu paralellikleri söylediği zaman bambaşka bir havaya girerdi. Dinleyicinin

gözünün içine bakar, taktir emaresi beklerdi. Ali emmi, o yorgun halimizle bizleri bu temsilin peşine taktıktan sonra gerçekten Kadir'in sorusunu unutmuştuk. "Ah Kadirim ah, sen de bu yolumuzun derdini hiç sorma" dediğinde baştaki soruyu anımsadık. Bu da Ali emminin yoğurt yeyişiydi.

16. İstanbul'da örgütün teorik görüşlerinin son şekliyle İbrahim Kaypakkaya tarafından kaleme alınması, bunların daktilo edilip örgüt bünyesinde dağıtılması

Örgüt, teorik görüşlerin derli toplu yazılı hale getirilmesi göreviyle karşı karşıya idi. Örgütte yalnızca İbrahim Kaypakkaya bu görevi omuzlayacak güçteydi. Teorik görüşlerin yazılı hale getirilmesi işi nasıl bir mekanda yapılacaktı? Kırda mı, şehirde mi? İstanbul bölgesi bu konuda olanağa sahipti. İbrahim için bir odanın temin edilmesi, ilaveten yazılanların daktilo edilmesinde lazım olan malzeme, gereç ve yerin sağlanması konularında İstabul uygundu. Yazım işi için zaten İbrahim de İstanbul'u düşünmekteydi. Aslan Kılıç'la bu konuyu konuşmuşlar, İstanbul üzerinde karar kılmışlardı. Yazım esnasında İbrahim'in Marksist klasiklere gereksinimi olurdu. Kırsal alanda epey kitap vardı, ama aranılan herşey de yoktu. İstanbul kitap gereksinimi yönüyle de uygundu. Görüşlerin kaleme alınması sırasında İbrahim, Koordinasyon Komitesi'nden hiç değilse biriyle arada bir tartışma ihtiyacı duyabilirdi. Koordinasyon Komitesi'nin bu konuma en uygun iki üyesi, Muzaffer Oruçoğlu ve Aslan Kılıç'tı. Muzaffer'in bölgesi kırdı, yazma işine İstanbul kadar uygun değildi. Aslan Kılıç'ın İstanbul'da olması, bir ikinci şahısla fikir teatisi açısından da İstanbul çekiciydi. Tüm bu unsurlar gözönünde bulundurularak yazım işi için İstanbul mekan seçildi, işin iki üç aylık zaman dilimine yayılabileceği hesabıyla İbrahim İstanbul'a hareket etti.

Bu teorik görevin başlangıcına gelindiğinde, İbrahim'in, Marks ve Engels'i kısmen; Lenin, Stalin ve Mao'yu tamamen okuduğunu söyleyebilirim. Marks ve Engels'i kısmen okuması, kanımca İbrahim için bir şanssızlıktı. Çünkü sosyalist teorinin asıl yaratıcısı bu iki düşünürdü. İbrahim, bu iki düşünürün dünya görüşünü, onların kaleminden çok Lenin'in yorumundan öğrenmişti. '68 devrimci kuşağı genelde böyleydi diyebilirim. Yazım işi esnasında İbrahim, Marks ve Engels'in bazı eserlerinden belli bölümler okuyup esinlenmişti. Ama bu, Marks ve Engels'i bizzat kendi eserlerinden köklü kavrama sa-

yılmazdı. İbrahim'i bu eksikliğe iten nedenler kanımca şunlardı: Marks ve Engels'e ait olan marksist klasiklerin yalnızca bir kısmı o dönemde türkçeye çevrilmişti. Kaldı ki, bu çevrilenler de bir anda olmadı, peyderpey yapıldı. Örneğin, o dönemde Marks'ın 'Kapitali'nin yalnızca birkaç bölümü türkçeye çevrilmişti. Ayrıca bugün yurtdışında dil bilen arkadaşlardan duymaktayım ki, marksist klasiklerin türkçe çevirileri, bir hayli tercüme hatası barındırmaktadır. Gramer hataları neyse de, içeriksel hata taşıyorlarmış. Ama ben, tercüme azlığını, olanların da yanlış tercümeden dolayı bazı anlamsal hatalar taşımasını, Marks ve Engels'i bizzat kendilerinden öğrenme ihmalkarlığında çok tali bir etken olarak görmekteyim. '60 sonrası devrimci kuşak için bu eksikliğin asıl etkeni, leninizmi, emperyalizm döneminin marksizmi şeklinde yorumlayıp onunla yetinmekti. Sanki serbest rekabetçi kapitalist dönemin sona erişiyle birlikte Marks ve Engels'ten edinilen esin güç zayıfladı gibisine yaklaşımlar gelişti. "Marksizm rekabetçi döneme, leninizm emperyalist döneme tekabül eden işçi sınıfı dünya görüşüdür" sınıflandırması, üstte değindiğim yaklaşımın bir ürünüdür. Kesin bilmemekle beraber, bu sınıflandırmayı yapan mimarın Stalin olduğunu sanıyorum.

Sovyet sınıflandırmasının arkasından bir de Çin sınıflandırması geldi. Dendi ki, emperyalist aşamada kapitalist sistemin çelişkileri şiddetlenmiş, bir dizi proleter devrimleri gerçekleşmiş, dünyanın üçte birinde sosyalist sistem kurulmuştur. Dolayısıyla çağımız, emperyalizm ve proleter devrimleri çağı olmuştur. Mao Zedung düşüncesi, emperyalizm ve proleter devrimleri çağının marksizmidir. Yanılmıyorsam Çin patentli bu sınıflandırmanın mimarı da Lin Piao idi. Lin Piao sonradan Mao Zedung'la çelişkiye düştü, uçakla Sovyetler Birliği'ne kaçarken, esrarengiz bir arızayla uçağı infilak etti, Lin Piao ve beraberindekilerin tümü öldü. Lenin eserinde sık sık Marks ve Engels'e atıfta bulunur. Mao'da bu oldukça az. Yani Marks ve Engels'in düşünce sistemini, Mao'nun yorum presinden çıkmış haliyle de olsa, kapsamlı bir tarzda öğrenme olanağı kısıtlıdır.

Elbetteki bir felsefi akım, kendisinin yaratıcısı ya da yaratıcıları tarafından formüle edilmiş biçimiyle yerinde sayamaz, daha sonraki halefler tarafından geliştirilmesi gerekir. Bütün mesele, bu haleflerin yaptığı katkının büründüğü içerik, oynadığı tarihsel rol ve yaşamın denek tahtasından nasıl bir sınav verdiğidir. Gelişen tarihsel sürecin zenginliğiyle eşdeğerde bu felsefeye bir katkı yapmamışlarsa, hatta o felsefenin bilimsel değişkenliğine bir donmuşluk yüklemişlerse işte

orada durmak lazım. Benim kanıma göre, toplumsal olguları analiz ve dönüştürme yöntemi olan bu felsefe, başlardaki gerçeği nesnelliği içinde irdeleme şeklindeki bilimsel kıstasından süreç içinde şu ya da bu ölçüde koparılmış, arzulanan gerçeklere uyarlanır bir yönteme dönüştürülmüştür. Öte yandan felsefeye eleştiri tozu kondurulmamış, kendisine bir nevi kutsallık payesi verilmiştir. Dolayısıyla felsefe belirli ölçüde katı kalıpların içine hapsedilmiş, bilimsel esnekliğinden boşaltımlara uğramış, şu ya da bu düzeyde mürit felsefesi haline getirilmiştir.

Marksist felsefenin Marks ve Engels'ten sonra ciddi bir atılım yapmamasının, hatta bazı unsurları yönünden gerileme içine girmesinin temel nedenlerinden biri, devrimin geri ülkelerde gerçekleşmiş olmasıdır. Marksizm, düşün boyutunda, bu ülkelerin geri düzeyli kültürlerinin bazı unsurlarından etkilenerek bilimsel ölçütleri yönüyle belirli oranlarda deformasyona uğramış, üstte değindiğim mürit felsefesi yönünde bazı değişimlerin içine girip gerilemiştir. En başta, "bu felsefe hiç yanılmz, dünyadaki tüm doğruların biricik temsilcisidir, sittin sene her toplumsal sorunun çözümünün biricik anahtarıdır" şeklinde özetlenebilen yaklaşım, hem bilime hem de marksist felsefenin özüne aykırıdır. Böyle bir yaklaşım, savunulan felsefeye tapınma anlayışı başgösterir. Eylem boyutunda, yani pratikte marksizm bu ülkelerin geri koşullarından etkilenmiş, özellikle siyasal yapılanmada bu olumsuz etkilenmenin sıkıntısını yaşamıştır. Örneğin, geri ülkelerdeki demokrasi kıtlığı, hem burjuva sistem içinde marksistlerin bir demokrasi kültürü edinmelerine ortam yaratmamış, hem de baskıcı yönetimlere tepkici temelde marksistleri kendi yönetimlerini oluşturmaya yöneltmiştir. Komünist Partisine dayalı proletarya diktatörlüğü sistemi, böyle bir tepkinin yansımasıdır.

Tüm dünya devrimcileri, üstte kör-topal dile getirmeye çalıştığım gelişmeden etkilendiler. İbrahim de etkilendi. Herkes, hepimiz etkilendik. Çin çizgisinin marksizme bulaştırdığı geriliklerden İbrahim özelikle etkilendi. Teorik görüşlerinde bu etki açıkça gözlenir. İbrahim marksizm için, her seferinde, "marksizm - leninizm - Mao Zedung düşüncesi" tabirini kullanmaya özen göstermiştir. Çin çizgisinden derin etkilenişinin bir belirtisidir bu. Sovyet çizgisini karşıdevrimci olarak nitelemesi, Sovyet çizgisi savunucusu Türkiyeli solcuları karşı-devrimin içinde değerlendirmesi, Çin çizgisi etkisinin bir başka yansıyış biçimidir. Proleter enternasyonalizminin sihirli değneği sosyalist devletlerin ilişkilerinde güllük-gülistanlık atmosferini

maalesef yaratmadı. Her sosyalist devlet kendi çıkarını ön planda tuttu, öbürleriyle bozuştu, bozuştuklarını artık karşı-devrime kaymış olarak lanse etti, bir tek kendisinin dünya devrimini arslanlar gibi savunduğunu iddia etti, dünya devrimini kendi devletiyle özdeşleştirme propagandasına hız verdi. Oysa tüm tantana birkaç kuruşluk kredi üzerinde kopmuştu. Her ülkenin devrimcileri bu kör dövüşten yeterince nasiplendiler, bu devletlerin hır-gürlerini sosyalizmin canalıcı sorunlarıymış gibisine algılayıp kendi ülkelerine taşıdılar, birbirine düştüler, sistemin kendilerine verdiği zarar kadar, kendileri birbirine verdiler.

Üstte irdelediğim sorunları 1972'de görmek olası değildi. İşte İbrahim bu koşullarda, TKP(M-L)'ye temel oluşturan teorik tezlerini yazılı hale getirdi. İbrahim eleştirilmeli, görüşleri irdelenmelidir. Fakat bu, koşullarından koparılmadan yapılmalıdır. Bugün her sol grup kendince keyfi bir ölçüt oluşturmuş, herkesi bu ölçüte tabi kılmakta, kendi dışında maalesef hiç kimse bu ölçütün normlarına uymamaktadır. Oh ne güzel! Bu saatten sonra hala bu tür yaklaşımlar ayıp olmuyor mu?

İbrahim, yaklaşık olarak üç ay gibi bir zaman dilimi içinde teorik tezlerini son şekline büründürüp yazılı hale getirdi. Bir taraftan İbrahim tezlerini kendi el yazısıyla kağıda döktü, diğer taraftan bu el yazıları daktiloya çekildi. Görüşlerin yazım ve daktiloya çekim işi sanırım 1972 Ağustos, Eylül, Ekim aylarına denk geldi. Bu bir tahmindir, yazım tarihinin ileri geri sarkma ihtimalleri gözönünde tutulmalıdır.

Yazım ve daktilo işinin tamamlanmasının ardından teorik tezler TKP(M-L) bünyesi içinde dağıtıldı. Dağıtım işi öncelikle İstanbul bölgesinin birimleri arasında gerçekleştirildi, ardından örgütsel faaliyetin yürütüldüğü öbür bölgelere ve bu bölgelerdeki birimlere ulaştırıldı. Çok sınırlı sayıda TKP(M-L) dışındaki devrimcilere de verildi.

17. tkp(m-l)'in ülke düzeyindeki örgütsel durumu

TKP(M-L) başlıca üç bölgede örgütlenmiştir: İstanbul, Kürecik - Elbistan, Dersim. Bir kent, iki kır. Ayrıca Ankara'ya da el atılıp bazı ilişkiler geliştirildi, lakin buradaki faaliyet gerçek anlamda örgütsel bir yapıya dönüştürülmeden yenilgi süreci başladı. İstanbul bölgesi başlı başına bir şehir çalışmasıydı, tali düzeyde bünyesinde kır ça-

lışmasına el atma durumu yoktu. Lakin kırsal bölgelerin bünyesinde tali düzeyde şehir ve kasaba merkezlerindeki faaliyetle ilgilenme durumu mevcuttu. Örneğin, Dersim bölgesi, Tunceli içi ve kaza merkezlerindeki faaliyetle ilgileniyordu. Yine Kürecik-Elbistan bölgesi tali düzeyde Malatya ve Antep içi faaliyetle kontak halindeydi. Yine de Dersim, Kürecik - Elbistan bölgelerindeki çalışmayı, genel boyut içinde kırsal faaliyet olarak nitelemek lazım.

TKP(M-L) örgütsel süreci içinde, sosyal katman olarak işçi, emekçi köylü, öğrenci gençlik kesimlerine yönelmiş, faaliyet gösterdiği bölgenin karakterine göre bu kesimlerin ileri unsurlarını bünyesinde örgütlemeyi hedeflemiştir. Bunu ne kadar başarmıştır, o ayrı bir sorundur. Yönelim olarak bunu önüne koymuştur. TKP(M-L) kadın örgütlenmesine özel bir birimle yönelmemiştir henüz. Bunu, hem o dönemdeki örgütsel geriliğe hem de örgütün kadın konumuna ilişkin teorik geriliğine bağlarsak sanırım yanlış yapmayız. O dönemde kadının konumu bugünkü kadar irdelenip bilince çıkarılmamıştı. "Kadınların kurtuluşu devrimle olur" diyorduk, ama bu da çok genel düzeyde kalıyordu. Kadınlara yönelik cins baskısı ve eşitsizliği şeklindeki sosyal yaranın ceremesini genel olarak sınıflı toplumun, özel olarak kapitalist toplumun sırtına yıkıp işin içinden çıkardık. Sosyalizmin sihirli değneğiyle de bu adaletsizliğin hemencecik ortadan kalkacağını sanırdık. Örneğin, en başta biz erkek devrimciler kadın konusunda nanaydık. Bu düşün perişanlığımızı görmez, ceremeyi, muhalif olduğumuz sistemin boynuna havale ederdik. İşin kolaycılığını yakalamıştık, dolu dizgin gidiyorduk. Sonradan kadın hareketinde bir kıpırdanma oldu, biz erkek devrimcilerin vallahi tebdili şaştı. Efendim devrimden kopuk da, şu da, bu da türü eleştiri tufanı başladı. Aslı ise sarsılan erkek egemenliğini savunma kılıfıydı yalnızca.

Örgütsel hiyerarşide TKP(M-L)'in en üst organı Koordinasyon Komitesi'ydi. Koordinasyon Komitesi sorumlusu, aynı zamanda örgüt genel sekreteri İbrahim Kaypakkaya idi. Koordinasyon Komitesi'nin altında üç bölge komitesi örgütlenmişti: İstanbul Bölge Komitesi, Dersim Bölge Komitesi, Kürecik-Elbistan Bölge Komitesi. İstanbul Bölge Komitesi sorumlusu Aslan Kılıç'tı. Aslan dışında bu bölge komitesinde kimlerin yer aldığını şu anda anımsamıyorum. Dersim Bölge Komitesi'nde Muzaffer Oruçoğlu, Ali Haydar Yıldız vardı, üçüncü bir şahsın olup olmadığını anımsamıyorum. Dersim Bölge Komitesi sorumlusu Muzaffer Oruçoğlu idi. Kürecik-Elbistan Bölge

Komitesi ilk başta dört kişiden oluşmuştu. Ali Taşyapan, Ali Mercan, Almanyalı Kadir, Cem Somel. Cem bölgeden ayrıldıktan sonra komite üç üyesiyle faaliyetini sürdürdü. Komite sorumlusu Ali Taşyapan idi. Her bölgenin alt bölge komiteleri vardı. Örneğin Kürecik - Elbistan Bölge Komitesi'nin altında şu alt komiteler kurulmuştu: Kürecik Mıntıkası Alt Komitesi, Elbistan Mıntıkası Alt Komitesi, Malatya Şehir Komitesi. Antep'teki çevre henüz komiteleşmemişti. Dersim ve İstanbul bölge komitelerinin altında ne gibi alt komitelerin bulunduğunu bugün tam olarak anımsamıyorum.

Parti örgütlenmesinin öncülüğünde iki temel örgütlenmenin çekirdeği daha atılmıştı: Askeri örgütlenme, gençlik örgütlenmesi. Daha parti çekirdeğinin oluşumu esnasında bu iki örgütlenme biçimi gündeme alınmış, üzerinde düşünce geliştirilmişti. Çok yakın bir gelecekte gerilla faaliyetini başlatma hedefimiz olduğu için, ivedilikle askeri örgütlenmenin çekirdeğini oluşturmak, örgütsel görevimizin önemli bir halkasıydı. Hatta askeri örgütlenmenin ismi bile İbrahim'in kafasında somutlaşmıştı: Türkiye İşçi-Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO). Bir ara "Kızıl Fedailer" ismine sempati duyulduysa da vazgeçildi. Zira bu isim, düzenli halk ordusunun yapısını ifade edemiyordu, gerilla birlikleri şeklindeki askeri organizasyona denk düşüyordu. Ordu örgütlenmesinde en ideal isim Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu idi. Ama Denizler erken davranmış, bu ismi kullanmışlardı: THKO. Bunun dışındaki en ideal isim TİKKO idi. Ordu örgütlenmesi için bu isim uygun görüldü.

Türkiye'de bir devrimci hareket için gençlik, özellikle de okuyan gençlik önemli bir potansiyeldi. '60 sonrası devrimci mücadele bu durumu açığa çıkardı. Devrimci örgütleri oluşturan kadroların yüzde altmış yetmişini üniversite gençliği oluşturuyordu. Burjuva ve küçük burjuva aile kökenli olsa da, sosyal konum icabı küçük burjuva olarak değerlendirilse de ve bu iki özelliğinden dolayı zaman zaman horlansa da gerçek şu ki, Türkiye devriminin seyir güzergahı üniversite gençliğinin dökülen kanıyla bezenmiştir. Bu da dünya solunun bir handikapıdır. İşçi sınıfına abartıya kadar varan özellikler atfetmiştir, toplumun süzülmüş kesimi aydınlara kuşkuyla yaklaşmıştır. Aydının kaypaklığı üzerinde durmuştur. İyi ya aynı eğilimler daha fazlasıyla işçilerde de vardır, emekçi köylülerde de vardır. Toplumun hangi kesiminde yok ki bu... Kısacası TKP(M-L) de bu klişeleşmiş değerlendirişi benimsemesine rağmen gençliğe önem verdi, çünkü TKP(M-L)'i oluşturan bizler oradan gelmiştik. Gençlik ör-

gütlenmesine ilişkin en ideal isim İbrahim'in zihninde oluşmuştu zaten: Türkiye Marksist-Leninist Gençlik Birliği (TMLGB). Parti ismiyle de oldukça uyum içindeydi. Gençlik örgütlenmesi için bu isim uygun görüldü. Başlarda gençlerin şehir faaliyetinde TMLGB içinde, kır faaliyetindi ise TİKKO içinde örgütlenmeleri görüşü nazari dikkate alındı.

TKP(M-L) her ne kadar faaliyeti için kırları temel alan seçtiyse de, insan gücü ve öbür olanaklar yönüyle İstanbul bölgesi tek başına iki kırsal bölgeden daha fazla potansiyele sahipti. İstanbul faaliyet bölgesinden kırsal alanlara bir hayli kadro transfer edildi. Gerçi bu transfer politikasının yanlışlığı pratikle kanıtlandı, buna daha sonra değineceğim. Burada vurgulamak istediğim nokta şudur: Kırda o kadar didinmemize rağmen, şehirdeki verimliliği elde edemedik. Yani o çok umut bağladığımız köylü kitlesinden siyasi ve askeri kadro üretemedik. Profesyonel kadro hep dışardan buralara taşındı. ya da yerel öğrencilerden oluşturuldu. Örneğin, Dersim bölgesindeki taraftarların ezici çoğunluğu, Tunceli Lisesi'nde okuyan gençlerdi. Belki birkaç köy genci faaliyete katılmıştı. Bunlar da, Tunceli'nde okuyan gençlerle sıkı fıkı ilişki içinde olanlardı. Burada çıkan sonuç şudur: Okuyan gençlik, içinde yeraldığı aydınlanma sürecinin bir gereği olarak toplumsal sorunlara karşı duyarlıdır, toplumsal sürece etkide bulunan eylemlere katılmaya isteklidir. Küçük burjuvadır diye vurguluyoruz, ama böyledir. Klişeleşmiş görüşten hareketle bu kesimin emeğini ne kadar az gösterirsek gösterelim gerçek budur.

Bir de tabii kır kır dedik, ama şehirlerde verim fazlaydı. Mekanik formülasyonlara değil nesnel gerçeğe bakarak davransaydık, ağırlığı şehir faaliyetine kaydırmamız icabederdi. Lakin o dönemin en zor işlerinden biri, bu gerçeğin kabul edilmesiydi. Burada biz gerçeğe uymadık, gerçeği kendimize uydurmaya çalıştık. Olgulara bilimsel esneklikle yaklaşma tutumunu sergileyemedik. Özellikle Çin devriminden devşirdiğimiz modelde direndik, neye malolursa olsun modelimizi yaşama geçirme inadına sarıldık. Eh, işin bir tarafından da, koptuğumuz Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi vardı. Gerilla savaşı, kırsal faaliyet konusunda onları müthiş eleştirmiş, suçlamıştık. Tüm bu olanlardan sonra şehre yönelmek olanak dışıydı. Aslında o dönemde kır-şehir ikilemine ilişkin görüşlerimizde tereddüte de düşmedik. Düşseydik tavır değiştirir miydik? Zor, değiştiremezdik. Çünkü devrim olgusuna yaklaşım yönteminde hatalı bilgilenmiştik. Hergün kaç kez "somut şartların somut tahlili" ilkesini tekrarlıyorduk.

Ama Türkiye devrimi olgusuna yaklaşımda gözümüze batan gerçeklerden kaçınıp, herşeyi mekanik formülasyonların içine sığdırmaya çalışıyorduk. Kanımca Lenin'i, Stalin'i, Mao'yu okuduğumuz kadar Marks ve Engels'i okusaydık, olaya daha geniş açıdan ve esnek yaklaşırdık. Okusaydık diyorum, ama nasıl bir okuma? Tabii ki mürit mantığıyla sayfaları devirmek değil. Başka bilginleri de okumalıydık. Marksizme önem vermek, ama düşün aleminin ondan ibaret olmadığını görmek, bilimin kendisidir deyip marksizmi bilimin üstüne çıkarmamak, ona tapmamak, her bilimin geçmekte olduğu eleştirel süzgeçten onun da geçmesi gerektiği ilkesini kabullenmek. Kanımca bilimsel yaklaşım budur. Mürit mantığı yaklaşımı bir dine yarar sağlar, ama marksizme asla.

Kışa doğru Kürecik-Elbistan bölgesindeki faaliyeti civar bölgelere doğru genişletme adımları atıldı. Pazarcık yöresinde bir deneme yapıldı, kış bastırdı, çalışma tutmadı. Darende ve Sarız yörelerindeki faaliyet girişiminin daha ilk adımlarında yakalanmalar başladı, yaşama geçmedi. Ancak bu yörelere doğru genişleme, olgunlaştırılmış bir politika sonucu olmadı, fazla gönderilen kadroları bölgenin kaldıramaması durumu doğdu, zorunluluğun dayatmasıyla faaliyet bölgesini genişletme sorunu gündeme geldi, apar topar yapıldığı için de sağlıksız oldu.

Ufak tefek eylemlerle gerilla savaşına yönelen örgütün silah techizatı, açlık ve soğuğa karşı donanımı zaten oldukça yetersizdi. Tunceli'nde kırmayla karakol basma eylemine yeltenilmiş. Bir gerilla mücadelesi için örgüt ne techizat ve donanıma, ne yeterli kadroya ne de kitle temeline sahipti. Yeni doğan embriyon halinde bir örgüttü. Kaldı ki, DABK kararında söylenildiğinin tersine ülkede devrimci durum mevcut değildi; işçilerin, köylülerin ezici çoğunluğu da kurtuluşlarının silahlı mücadeleyle olacağını kavramamışlardı. Öyle olsaydı kırsal alanda köylülerden birçok askeri ve siyasi kadro yaratırdık. Çok uğraştık, ilaçlığına dahi başaramadık. Tespitlerimiz nesnel gerçeği değil, kafamızdaki istekleri yansıtıyordu.

18. tkp(m-l)'in istanbul ve desim'deki silahlı eylemleri

İstanbul'daki silahlı eylemlerin ekserisi, İbrahim'in burada teorik görüşleri kaleme aldığı döneme rastladı. Bunlardan bir tanesi hariç, yöneldiği hedef itibariyle öbürleri hatalıydı. Zorunlu ihtiyaçlar için para tedarik etmek maksadıyla esnafa yönelik birkaç soygun eylemiydi

bunlar. Parasal sıkıntı ne kadar yoğun olursa olsun, bu insanların hedef alınması yanlıştı. Örneğin, bir eylem şu koşullarda gündeme gelmiştir: İbrahim'in İstanbul'dan ayrılması lazım, ama bilet parası yok. Borç para temin etmek için epey arkadaş seferber olmuş, bilet parası maalesef temin edilmemiş. Daha önceleri kaç kez alındığı için, borç para temin etme kaynakları suyunu çekmiş. Termin günü yaklaşmış, İbrahim'in yolcu olması gerekir, para yok. En sonunda üç dört arkadaş dalmış İstanbul sokaklarına, soyulmaya uygun esnaf aramış, bir eczanede karar kılmış, yapılan soygunda İbrahim'in bilet parası zar zor çıkmış.

Hedef yönüyle örgütün politikasına uygun düşen eylem, kamulaştırma amacıyla Ekşioğlu Müteahhit Firması sahibi Yunus Ekşi'nin evine yapılan baskındır. Yunus Ekşi faşist bir müteahitti, silah kaçakçılığı yapıp MHP militanlarını silahlandırırdı, Brezilya'da illegal kimlikle yaşayan eski Alman nazileriyle kontak halindeydi. Bu bilgiler, polis ajanı olduğu tespit edilmiş, ama kendisine hissettirilmemiş Hıdır Akgün tarafından sağlanmıştır. Bu eleman, Ekşi ailesinin oğluyla okul arkadaşıdır, aileyle samimi ilişki içindedir, evlerine gidip gelmektedir. Tabii bu ajanın planı başkaydı. Amacı, eylem anında örgütün elemanlarını polise yakalatmaktı. Ajanın verdiği bilgiye göre, Yunus Ekşi'nin evinde mücevherat kasası varmış. Eylemin hedefi şöyleydi: Evdeki para ve mücevherata el koymak, şayet bu gerçekleşmezse Yunus Ekşi'nin oğlunu fidye karşılığı kaçırmak. Hıdır Akgün, eylemden bir gün önce İstanbul'u terketmesi gerektiğini gerekçe göstererek, eylem tarihini öğrenmek istemiştir. Kuşkulanmaması için kendisine bir eylem tarihi verilmiştir. Ajana verilen tarihten birkaç gün önce eylemin yapılması kararlaştırılmıştır. Eyleme İbrahim Kaypakkaya, Davut Kurun, İrfan Çelik ve bir dördüncü arkadaş katılmıştır. İbrahim'in bu eyleme katılmaması istenmiş, bu nedenle Aslan'la İbrahim arasında tartışma çıkmış, İbrahim, "beni saksıdaki çiçek gibi görmenizden rahatsız oluyorum. Ben devrimciyim, gerekirse eyleme katılırım" demiştir.

Hesapta olmayan gelişmeler eylemde cereyan etmiştir. Eve girildiğinde, evin genci korku şokuyla kendini kontrol yetisini yitirip İbrahim'in üzerine atılmıştır. İbrahim ateş edip genci yaralamıştır. Silah sesi ve dairedeki çığlık apartmanı ayağa kaldırmış, eylem timi işi yarıda bırakarak apartmanı terketmiştir. İhbar üzerine gelen iki üç asker eylem timini silahlı görünce, onlar da yallah tabana kuvvet kaçmışlardır. Eylem Üsküdar semtinde olmuştur. Kaçış esnasıda İb-

rahim tıkanıp geride kalmış, panik nedeniyle İrfan ve dördüncü şahıs İbrahim'i beklememiş, Davut Kurun yakalanma riskini göze alarak İbrahim'i beklemiştir. Anadolu yakasında gidecekleri evi İrfan bilmektedir, o da kopup gitmiştir. Davut ve İbrahim Anadolu yakasında kimseyi tanımıyor. Trakya yakasına geçmek istemişler, lakin Anadolu yakasındaki vapur iskeleleri polis tarafından tutulmuş, karşıya geçmeleri mümkün olmamıştır. Birden bire Davut'un aklma ajan Hıdır Akgün'ün evi gelmiş, İbrahim'e bunu söylemiş. İbrahim, "ondan daha sağlam ev bulamayız, haydi oraya" demiştir. Eve vardıklarında Hıdır yokmuş, üniversitede yeni mezun olan abisi evdeymiş. "Hıdır'ın arkadaşlarıyız" deyip kendilerini tanıtmışlar, içeriye buyur edilmişler. Bir süre sonra Hıdır eve gelmiş. İçerde Davut ve İbrahim'i görünce, bet benzi atıp şok olmuş. Yunus Ekşi'nin evine eylem düzenlediğini Hıdır kestirmiş. Ev iki odalıymış. İbrahim'le Davut'un yatağı bir odaya serilmiş, Hıdır öbür odada abisiyle birlikte yatmak istemiş. Bizimkiler usturuplu bir şekilde buna izin vermemişler, Hıdır'ı odalarına almışlar. Sabaha kadar üçü yatamamış, Hıdır onları, onlar da Hıdır'i kollamış. Ertesi gün Hıdır'la birlikte Beykoz'da kayığa binip karşıya geçmişler. Orada Hıdır'ı serbest bırakmışlar.

Hıdır Elazığlıymış, zenginliği orta düzeyli bir aileye mensupmuş. Köy çalışması yapması için Hıdır kendi yöresine gönderilmiş. Bir hafta sonra geri İstanbul'a dönmüş. Nedeni sorulduğunda, "ben gittim oraları örgütledim, faaliyetin devamı için görevliler atadım, işler tıkır tıkır yürümektedir, benim orada almama gerek yoktur" şeklinde yanıt vermiştir. Bunlar İbrahim'in kulağına gitmiş, durumdan şüphelenmiş. Hıdır'dan yazılı rapor alınmasını istemiş, "şayet bize güvenmiyorsa yazılı rapor vermekten kaçınacaktır, işin içinde bit yeniği var demektir" şeklinde İbrahim açıklama yapmıştır. Birkaç kez Hıdır'dan yazılı rapor istenmiş, her seferinde o sallamıştır. Rapor için Davut Kurun son kez Hıdır'a gittiğinde, sağ el işaret parmağının alçıda olduğunu görmüştür. Sözde Hıdır parmağını kazaen kırıp alçıya aldırmış, bu nedenle yazı yazamamış, Hıdır söylemiş, raporu Davut yazmış. Bu durum İbrahim'i iyice kuşkulandırmış. Malatya'nın içinde bir arkadaş İstanbul'a götürülmüş, bu arkadaş Hıdır'ı takibe almış. Hıdır'ın bir bayanla ilişkisini tespit etmiş. Bu kez bayan takibata alınmış, emniyet bürosuna girip çıktığı tespit edilmiş. Hıdır'ın polisle işbirliği ettiğinde kuşku kalmamış.

Daha sonra Hıdır örgüte bir itiraf mektubu yazmış, siyasi polisle nasıl işbirliğine girdiğini açıklamıştır. Hıdır, kadınlara çok düşkün bir tipmiş. Çok güzel bir üniversiteli kıza vurulmuş. Kız yeşil ışık yaka yaka Hıdır'ı iyice kendine bağlamış. En sonunda pazarlığını Hıdır'a dayatmış. Bayan, sivil polis olduğunu açıklamış, polisin adamı olarak örgütte çalışmayı kabul etmesi koşuluyla Hıdır'la birlikte yaşayacağını, hatta kendisiyle evlenebileceğini söylemiştir. Hıdır'ın eli bayandan olmamış, polis ajanı olmayı kabul etmiştir. Hıdır itiraf mektubunda polise verdiği, yanısıra hala gizli tuttuğu bilgileri de yazmıştır. Yunus Ekşi ailesine yönelik eylemden sonra örgüt çevresi Hıdır konusunda uyarılmıştır. Üniversiteli bazı sempatizanlar kendi başlarına hareket ederek Hıdır'ı pataklamışlardır. İtiraf mektubunda Hıdır, "arkadaşlara söyleyin yakamı bıraksınlar" diye de örgüte bir ricada bulunmuş. Eylemden sonra Hıdır siyasi polise çağırılmış "yoksa ikili mi oynuyorsun" zılgıtıyla sıkıştırılmıştır. Hıdır Akgün, TKP(M-L)'in tutuksuz sanığı olarak yargılandı bile. Onca ajanlığına rağmen devlete de yaranamadı. Örgüt, Hıdır Akgün'ü cezalandırma yönünde hiçbir düşünce taşımamıştır.

Daha sonra yenilgi dönemi içinde Zeki Şerit ve Sami Sarı'nın bekçi öldürme olayı, İstanbul bölgesinin bir diğer silahlı eylemiydi. Örgütün gündeminde bu eylem yoktu. Zeki ve Sami gece yürürken, iki bekçi kendilerinden kuşkulanıp kimlik sormuş. Kimlik sorma işinden caymaları için Zeki Şerit silah çekmiş. Bekçiler de silah çekmeye davranınca mecburen Zeki ateş etmiş. Çatışmada bekçinin biri öldü, diğerinin yaralanıp yaralanmadığını şimdi anımsamıyorum. Ahmet Muharrem Çiçek'in çatışarak ölmesi, Zeki Şerit'in ilk yakalanışında dakikalarca polisle çatışarak sağ ele geçmesi olayları da İstanbul bölgesinin silahlı eylemleri içinde kanımca sayılması gerekir.

Gelelim Dersim bölgesindeki silahlı eylemlere. Vartinik çatışması dahil Dersim'deki silahlı eylemleri Muzaffer Oruçoğlu Tohum romanında ayrıntılı şekilde yazmıştır. Kaç karakolun bombalandığı, kaç ihbarcının patlayıcıyla uyarıldığı hususlarını şu anda anımsamıyorum. Bu nitelikte dört beş eylemin Dersim'de gerçekleştirildiğini tahmin ediyorum. Daha önce değindiğim gibi silahlarına el koymak amacıyla bir jandarma karakolunun basılması planlanmış, Kırma ve tutukluk yapan tabancayla girişilmiş, karakolu silahtan tecrit işi şurda dursun, baskın timi zar zor canını kurtarmış. Ek parantez olarak şunu da belirteyim: Kürecik bölgesindeki tek silahlı eylem, ihbarcı muhtarın ölümle cezalandırılmasıdır. Daha önce bu olayı yazdım.

19. İbrahim Kaypakkaya'nın son kez Kürecik'e gelmesi, karlı ve sisli bir gecede Elbistan mıntıkasına yaptığımız meşakkatli yolculuk

Yaklaşık bir tahminle İbrahim Kasım '72'de son kez Kürecik bölgesine geldi. Beraberinde yazıları getirdi. Yazıların bütünü dört metne bölünmüştü: Kemalizm, Milli Mesele, Genel Eleştiri, Türkiye İşçi-Köylü Partisi Program Taslağı'nın Eleştirisi. Ayrıca İbrahim Tunceli'de bulunduğu sürece şu konularda yazı yazmıştı: TKP'nin eleştirisi; THKO'nun "Türkiye Devriminin Yolu" ve THKP-C'nin "Kesintisiz Devrim Teorisi I" adlı teorik metinlerinin eleştirisi; Aydınlık, Türk Solu dergileriyle İşçi-Köylü gazetesinin taranan tüm sayılarının eleştirisi ve şu anda anımsayamadığım çeşitli konulara ilişkin tutulmuş notlar. Tunceli bölgesinde pratik çalışmanın yanısıra İbrahim'in kaleme aldığı bu yazılar maalesef kayboldu. İbrahim bunları Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi döneminde yazdı. Tunceli'deki faaliyeti ilk kez İbrahim başlattı. Dersim'e giderek kısa zamanda ilk ilişkileri sağladı, Tunceli Lisei öğrencileri arasında bir devrimci çevre oluşturdu, gençleri yeteneklerine göre görevlendirerek, bölgede bulunsun bulunmasın, oradaki çalışmayı sürekli hale getirdi. İbrahim bambaşka bir duygusal bağla Dersim'e bağlanmıştı. Daha ilk gidişinde ayrıntılarıyla Dersim İsyanı'nı bölge yaşlılarından dinlemiş, belleğine not etmişti.

İbrahim, daktilo edilmiş teorik metinlerle İstanbul'dan Kürecik'e geldiğinde soğuklar falan bastırmıştı. O sırada Ali Mercan da, sanırım bir iş nedeniyle gittiği Antep ya da Pazarcık'tan Kürecik mıntıkasına dönmüştü. Üçümüz buluştuk, Harunuşağı köyünden bir eve gittik. Merak giderici babında ben ve Ali teorik metinlere kısa bir göz attık. İkimiz müthiş mutlu olduk. Faaliyetimizde bizlere ışık tutacak, örgütümüzün düşün ürünü eserleri artık elimizin altındaydı. İbrahim'in öğretmenliğinde teorik görüşlerimizin ana hatlarını kavramaya vakıf olmuştuk. Ama görüşlerimizin böyle derli toplu, son yazım şekliyle daktilo edilmiş halde gelmesi bizlere apayrı bir heyecan verdi. Evdeki kısa değerlendirme sohbetimizde İbrahim, artık Tunceli bölgesine yerleşip orada düzenli bir örgütsel faaliyetin içine gireceğini, böylece seyyar yaşamını yerleşik hale getireceğini söyledi. Devrimci mücadelemizin gelecekteki boyutlanması açısından Dersim'in ilk sırada geldiğini, kızıl şafağın doğacağı ilk kızıl iktidar bölgesi olacağını, örgütün bir numaralı elemanı olarak kendisinin orada görev üstlenmesinin en isabetli yol olduğunu, hele de Muzaffer

gibi bir elemanla yanyana olmasından ötürü hem düşün hem de eylem alanında kendisi ve örgüt için büyük avantajlar doğacağını ayrıca açıkladı. Yani İbrahim, o bambaşka duygusallıkla bağlandığı Dersim'e yerleşik amaçla gitmekten son derece memnundu.

İbrahim, iki Ali ve Kadir'den oluşan Koordinasyon Komitesi'nin dörtlü üyesi arasında bir görüşmenin olması için hemen üçümüzün o gece Elbistan mıntıkasına gitmesi gerekirdi, zira Kadir oradaydı. İbrahim'in günleri sayılıydı, arkadan gelecek terminlerini aksatmamamız için Kürecik-Elbistan bölgesi görüşme trafiğini belirlenen zaman dilimi içinde halletmemiz lazımdı. Evde karnımızı doyurduk ve çay içtik. Yolumuzun içinden geçeceği Harunuşağı köyünün orta ve yukarı mahallelerini gece geçmeyi uygun gördük, yolculuğu başlatmak için akşam karanlığının çökmesini bekledik. Birdenbire fırtına karışımlı şiddetli kar yağışı başladı, ortalığı yoğun sis dalgası kapladı. Kürecik'ten Elbistan tarafına, dağ silsilesinin gediğini aşarak geçmemiz icabeder. Ev halkı bizi uyardı, yolculuğu gece değil ertesi gün yapmamızı salık verdi. Geçmişten beri bu tür gecelerde yapılan yolculuklarda gedik bir kısım insanın canını almış. Ayrıca hava çok sisli, yolu şaşırmamızın dışında, kurt sürüsünün saldırma tehlikesi de var. Silahlıydık, cep fenerimiz vardı, yolculuğu ertesi güne tehir etmemizi İbrahim istemiyordu. Adamın kafası berk, böyle konularda ikna edemezsin. Bana, "yolu şaşırmayacağına dair kendine güveniyor musun" diye sordu, "gözümü yumarak yine giderim" şeklinde yanıtladım ve tabii bol keseden atmış olduğum sonradan ortaya çıktı.

Neyse, karanlık çöktü, hareket için yekindik. İstemez dedik, konuk olduğumuz ev zorla sırt çantamıza erzak koydu. Ve başladık yolculuğa. Harunuşağı köyünün orta ve yukarı mahallelerini geçtik, durum o kadar da göz yıldırıcı değildi. Ancak dağın alt zirvesine varınca köylülerin haklı olduğu kafamıza dank etti. Karın yüksekliği dizi aşıyordu, külçe gibi bir sis tabakası ortalığa yayılmıştı, cep fenerimizin ışığı bir metre ileriye geçemiyordu. Arada rüzgar yüzümüze kar savuruyordu. Geri dönmeyi düşünmedik, ya kuvvet deyip bacaklara asıldık. Epey ilerledik, gediğin alt eteğine vardığımızı sandık. Daha doğrusu biz iki Ali öyle tahmin ettik. Önümüze dik bir yokuş çıktı, tırmanmaya başladık. Eski yolumuza hiç benzemiyordu. Zirveye varınca sağa sola biraz dönüş yapar gediği buluruz diye düşündük. Ya da gediğin sağından veya solundan aşıp öbür yüze geçsek bile, güzergah bizi gideceğimiz köye ulaştırır görüşüne vardık.

Tırmandığımız yokuşun tepesine çıktık, görünürde dağın zirvesi yoktu. İlerlemeye devam ettik. Kar kalınlığı hafifledi. İbrahim'in ayakkabılarının altı kızak gibi dümdüz. Üçdört adımda bir ayak kayıyor, İbrahim küt yerde. Epey de üşüdük. Yolu şaşırdığımıza kesin kanaat getirdik. Aşmamız gereken gediğin sağ trafta kaldığına büyük ihtimal veriyoruz. Bir hayli ilerledikten sonra zirveye vardık, bayır aşağı inip bir derenin içine girdik. Ayaklarımız ıslandı, sızlanmaya başladı. Dereyi takibederek aşağıya indik. İniş saatlerce sürdü. Gideceğimiz köyün ilk evleri her an önümüze çıkabilir. Ve evler çıktı. Hayret, gideceğimiz köye benzemiyordu. Sabah da artık ışıdı, sis dağıldı. Bir de baktık ki, ne görelim! Harunuşağı köyünün yukarı mahallesine geri dönmüşüz. Yani geceleyin geçtiğimiz mahalleye. Hep sola doğru yürümüşüz, kocaman bir kavis çizerek geçtiğimiz yere geri gelmişiz. Yarı donmuş durumdaydık, ayaklarımızın sızısı ciğerimize vurmaktaydı. Bir mola vemeyi önerdik, İbrahim kabul etmedi. Haydi bakalım yola devam. Gece boyu kar yara yara yol yürüdük, yorgunuz. Ama sis açıldı, yukarda gedik göründü. Canımızı dişimize takarak gediği aştık. Öbür yamaçta bildiğimiz bir mağara vardı. Kendimizi mağaraya attık, dikakalarca zıplayıp ısındık, ayaklarımızı ovuşturup sızısını azalttık. Açlıktan fer kalmamıştı bizde. Bir güzelcesine erzakımızı yedik, bedenimize can ve kuvvet geldi. Bayır aşağı hızlı bir yürüyüşle Kadir'in bizi beklediği Atmalı-Kaşanlı köyüne vardık. O gece yolculuk yapacağımızı Kadir biliyormuş, köylülere anlatmış. Gedikte donarız ya da kurtlara yem oluruz endişesiyle halk dizini dövmüş. Özellikle kadınlar. İnatçı İbo, bir gecelik gecikmeye hayır dedi, meşakkatli yolculuğu kendine ve biz iki Ali'ye çektirdi. Kazasız belasız yerimize varınca çektiğimiz sıkıntıyı hemen unutuverdik. İnsanoğlu böyle işte...

Kadir'le görüşmemizi yaptık. Kışın zorluğunu atlatmak, baharla birlikte girişeceğimiz silahlı eylemlerin hazırlığını yapmak, gerekirse gece gündüz kazma kürek sallayarak kendimiz için yeraltı sığınakları yapmak, illegal basın mekanizması, kitap ve benzeri malzemeler için de gizli yerler temin etmek, para ve silah için istihbarat toplayıp kamulaştırma eylemleri gerçekleştirmek, bölgenin genç unsurlarını TİKKO içinde örgütlemek, İstanbul'dan gelecek olan kadroları bölgede görevlendirip seferber etmek, faaliyet alanının sınırlarını dört bir yana doğru genişletmek, yaza doğru Tunceli bölgesinde yapılacak parti ilk kongresine şimdiden teorik ve pratik boyutuyla hazırlanmak. Toplantıda konuştuğumuz konular üç aşağı beş yukarı bunlardı. Yine toplantıda İbrahim'in Tunceli bölgesine yerleşmesinin yerindeliği konuşuldu.

İbrahim ve ben Kürecik tarafına döndük. Çobandede patikası üzerinden dönüş yaptık. Bu patikanın bir hayli bölümü dağın zirvesinde sürerdi. Zirvede yürürken canımız türkü söylemek istedi. Bir benden bir İbo'dan türkü dizimi başladı. Huma Kuşu uzun havasını söylediğimi anımsıyorum. Münir Dişkaya'lara varan dereden indik, ilk uğrağımızı onlara yaptık. Mustafa amca muhtar olayına bulaştırıldığı için Malatya Cezaevi'nde yatmaktaydı. Münir o zaman bir öğrenci sempatizandı. Münir'in annesi Zelxe yenge bize nefis bir yemek hazırladı, karnımızı doyurup çay içtik. İbrahim ev halkıyla biraz sohbet etti. Akşamleyin Zülal Polat'a gittik. O gece Zülal'da yattık. O sırada İbrahim, Ho Şi Min'in Vietnam kurtuluş mücadelesi üzerine yazdığı kitabı okuyordu. "Nasıl" diye sordum, İbrahim, "felsefi olarak pek bir şey yok, deneyim aktarımı vardır" diye beni yanıtladı. Ertesi gün kucaklaşıp vedalaştık, yanımdan ayrılıp gitti. Bunun birbirimizi son görmemiz olduğunu nereden bilebilirdim ki!

20. kürecik-elbistan kırsal bölgesine gereğinden fazla elemanın gelmesiyle doğan sıkıntılar

İbrahim Kürecik'ten ayrıldıktan sonra bölgeye birer-ikişerli olarak eleman gelmeye başladı. Önce Teknik Üniversiteli Ömer, ardından Kel. Belki yanlış anımsamış olabilirim. Ola ki Ömer ve Kel, İbrahim'in Kürecik bölgesine son gelişinden önce de gelebilmişlerdir. Bu iki arkadaşın bölgeye gelişinin Kasım-Aralık '72 olduğunu tahmin ediyorum. Daha sonra '72 Aralık sonu ya da '73 Ocak başında İrfan Çelik, Anamurlu İbrahim Gülgeç (ben ve İbrahim birlikte Kayseri'de yakalandık), şu anda adını anımsayamadığım ve İrfan'la birlikte yakalanan gözlüklü arkadaş bölgeye geldiler.

Kış bastırdı, koşullar zorlaştı, ama gelen gelene. Gerçeği konuşmak gerekirse bölgede hitabettiğimiz alan henüz daracık ölçekliydi. Elbistan mıntıkasında dört beş köy. Kürecik mıntıkasında on onbeş köy. Ama muhtar eylemiyle önemli düzeyde bir daralma yaşandı, bazı köylerle kontak ya zayıfladı ya da kesildi, kontağın sürdüğü köylerde ise ailelerle olan ilişki ağında azalma oldu. Bir devrimci faaliyette her alandaki başarının anahtarı, kitlelerle olan yoğunlaşmış ilişki ağıdır. Bu zayıfladığı zaman hedeflenen hiçbir iş doğru dürüst kotarılmaz. Ne kadar çırpınırsan çırpın, fazla ilerleyemezsin. Kürecik-Elbistan kırsal faaliyet bölgesini kitlelerle ilişki ölçütüne vurup değerlendirdiğimizde, karşımıza şöyle bir tablonun

çıktığını görürüz. Kış koşullarında bu bölge ancak dört, hadi dar çatlasa beş profesyonel kadro barındırırdı. Yani ancak beş insanın karnını doyurur, ev, ahır ve samanlığında yatırarak dışarda donmaktan onları kurtarırdı. Bölge iki mıntıkadan oluşuyordu. İdeal bir ölçütle her mıntıka iki kişiyi kış koşullarında rahatlıkla barındırırdı. Örneğin dört eleman bölgeye adapte olmuştu, aç kalma, soğuk yeme, yorgun düşme, uykusuz kalma gibi bedensel sıkıntılara karşı dirençli hale gelmişti. Kasdettiğim bu dört eleman Ali Taşyapan, Ali Mercan, Almanyalı Kadir, Antepli Bıdırık Apo idi. Ben ve Apo Kürecik mıntıkasındaydık; Ali Mercan ve Kadir Elbistan mıntıkasındaydılar. Tökezlemeden bahara kavuşabilirdik. Gezindiği alan ve hitabettiği kitle yönüyle Dersim kırsal faaliyet bölgesi daha geniş bir ölçeğe sahipti. Ama yukarıda dile getirdiğim sıkıntıları onlar sürekli yaşamıştı. Hele bölgedeki silahlı eylemlerden sonra bu sıkıntılar birkaç kat artmıştı.

Biz kırsal alandakiler böylesine sıkıntı içindeydik. Hergün beyinsel faaliyetimizin üçte ikisi bugün karnımızı nasıl doyururum, bu gece kendime nasıl sıcak bir yer bulurum sorunlarına yönelik olurdu. Bizzat bu sıkıntıları İbrahim Kaypakkaya da günlerce çekmişti. Ama İbrahim bu durumumuzu İstanbul'a farklı aksettirmiş. Sanki bizler kitle ilişkisinden silah donanımına kadar önemli olanağa sahipmişiz gibi aktarmış. İbo'nun derdi davası, şu kırlarda artık ses veren gerilla eylemlerini başlatmaktı. DABK kararında dile getirdiği aşırı iyimserliğe İbo kendini fazlasıyla kaptırmıştı. Hele bir başlatalım gerilla savaşını, gerisi arkadan gelir. Sıkıntılar olur, ama aşarız. Devrimci kararlılık sıkıntıları takmaz. Önümüze çıkan her sıkıntıyı bahane edip silahlı mücadeleyi ertelersek, hiçbir zaman başlatamayız. Sıkıntı yaşanarak sıkıntılar aşılır. Bunların hepsi yaşamın dayattığı genel doğrular. Ama bir gerilla mücadelesini başlatmak öyle basit birşey değildir. Askeri rejimin devrimci muhalefeti yenilgiye uğrattığı, ülkede toplumsal suskunluğun yaşandığı hususunu (ki, çok önemlidir) haydi burada sözkonusu etmeyeyim, bu nesnel gerçekten değil de, kendi arzuladığımız gerçekten yola çıkarak, o günkü somut durum tespitimizi doğru kabul edip, ülkede devrimci durumun mevcut olduğunu varsayalım. Kabul edelim ki, işçilerin, köylülerin büyük çoğunluğu kurtuluşlarının silahlı mücadeleyle olacağını kavramışlardır. İyi ama, Kürecik-Elbistan kırsal yöresindeki faaliyet alanımızın çapı nedir allah aşkına! Topu topu onbeş yirmi köyü kapsayan, rakam olarak kırk elli aileyi içeren bir ilişki ağı. Bu ilişkilerden hiçbiri, ailenin bir ferdini gerilla mücadelesine katma dü-

zeyinde değildi. Aileler devrime sempati duyuyorlardı, fikirsel düzeyde kurtuluşlarının silahlı mücadeleyle olacağı hususunu da kabul ederlerdi. Ama hiç biri o gün elinde silahını ya da tabancasını alıp gerilla mücadelesi için dağa çıkacak durumda değildi. bunun, dışardan bölgeye gelen biz devrimcilerin işi olduğunu düşünürlerdi. Kaldı ki, her fırsatta da bu işin çok zor olduğunu vurguluyorlardı. Bu işi başaracağımızı akılları kesmiyordu. Kurtuluşlarını silahlı mücadelede görmektedir diye tanımladığımız kitlenin durumu üstte belirttiğim gibiydi. Olanaklar buydu, faaliyetin çapı buydu. Bu güçle gerilla savaşı başlatılır mıydı? Tabii ki, hayır! Ama biz başlatmak istiyorduk, çünkü nesnel gerçeğin yerine kendi düş dünyamızdaki gerçeği geçirmiştik.

Ömer ve Kel geldi, yük ağırlaştı. Benim tüm enerjim, bu arkadaşların karın doyurum ve barınım işlerine hasredildi. Çünkü sonunda her sorunun çözümü gelip bana dayanıyordu. Ayrıca bu arkadaşlar kentten yeni gelmişler, kırın gerçek durumuyla çakışmayan iyimser bir tablo var kafalarında. Kentteki ajan takibinin, yoğun sosyal yaşam içinde nereden uç vereceği belli olmayan muhbir vatandaş darbesinin yarattığı gerilimli atmosferden epey bunalmışlar, kırın özgür dağ, vadi, yamaç ve koyaklarına koşup gelmişlerdir. Bunları ürkütmeme, düşkırıklığına uğratmama sorumluluğu da binmiş omuzuma. Ne kadar çırpınırsan çırpın, bu arkadaşlar kısa zamanda nesnel gerçeğin çıplaklığını görecekler, düşkırıklığına düşen olacaktır. Nitekim Teknik Üniversiteli Ömer sarsıntının içine girdi. Geldiğinden bu yana ahırda gübre, samanlıkta ot kokusu teneffüs etmekteydi, insanlarla çok az konuşmuştu, bol silah mermiyle atış alanları da görmemişti (ki, göremezdi, çünkü böyle bir olanak yoktu), bu gidişle gerilla savaşının da başlatılacağı yoktu. Peki niye kıra gelmişti? Aç kalmak, soğuk yemek için mi? Ömer bu soruları önce gizlice kendine, sonra sesli vaziyette bizlere sordu. Ömer'e yanıt veremiyorduk, yalnızca keskin eleştirilerle onu bastırıyorduk. Gerçi yaşadığımız koşulların sıkıntısına dayanmayan Ömer, gerilla savaşı koşullarına hiç dayanmazdı. Bu açık birşey. Ama Ömer'e kırın durumu farklı anlatılmış, hoş bir tablo sunulmuştu. İşte bu hatalıydı. Ömer dayanır dayanmaz, o ayrı bir sorundur. Nitekim Ömer bir süre sonra bölgeden ayrıldığı gibi örgütten de ayrıldı. Durumu çayır çimen gösterme politikasıyla işler fazla ilerlemez, bunu izah etmeye çalıştım.

Altı kişi olmuş, bölgeye fazla gelmiştik. Kar bastırdı, fazlalığımız daha da büyüdü. Kürecik mıntıkasına yük ağır gelirdi, bir

iki kişiyi Elbistan mıntıkasına yollardık. Bu kez yük oraya ağır gelmeye başlardı, yeniden Kürecik tarafına aktarım olurdu. Böyle, kendi derdimizin davasına düşmüştük. Elbistan tarafında bir araya geldik, konuyu görüştük. Bölgeyi genişletmeyi, yeni çalışma alanları oluşturmayı kararlaştırdık. Ali Mercan, Pazarcık Tilkiler Obası'nda Alxaslı bir öğretmenle ilişki içindeydi. Yörenin kürt-alevi olup, siyasal eğilim yönüyle mevcut mıntıkalarımızla benzerlik arzettiğini söyledi. Kadir, Ali Mercan ve Ömer'in Kürecik-Elbistan bölgesinde kalmaları, benim Kel ve Apo ile birlikte Pazarcık'a gitmemiz kararlaştırıldı. Yalnız, Ali Mercan bizimle Tilkiler Obası'na kadar gidecek, bizleri oradaki tanıdıklarla tanıştıracak, geri bölgesine dönecektir.

Lafazan Ali emmiyi mihmandar olarak yanımıza aldık, dağı aşarak Doğanşehir'in hemen batı tarafındaki bir köye gittik. Burada Ali emminin tanıdığı Memo dayıya konuk olduk. Doğanşehir'in kürt-alevi köyleri siyasal eğilim ve duyarlılık yönüyle Kürecik'e benziyordu. Memo dayının ailesi ilginçti. Üç dört oğlu, bir o kadar da kızı vardı. Ev iki geline sahipti, büyük gelinin eşi askerdeydi. Küçük gelin, sanki eve hizmetkarlık için alınmış bayandı. Kafası fazla çalışmıyordu, fakat büyük gelin pırlanta gibiydi. Hem çekici hem de akıllı bir bayandı. Sosyal yanı gelişkindi ve de girişkendi. Evde iktidar büyük gelinin elindeydi. Memo dayı ve hanımı dahil herkes gelinin talimatlarına uyardı. Böyle bir ilişkiye yeni rastlıyordum. Büyük gelin politik yönden duyarlıydı, devrime ve devrimcilere yoğun sempati duyardı. Bizim akılsızlığımız işte. Pazarcık Tilkiler Obası'nda ne işimiz vardı. Memo dayının evinde akıllı gelinin desteğine dayanarak o civarda kısa zamanda ilişki ağı geliştirebilirdik. Gelin tuttuğunu koparan bir insandı. Üstelik buradan Elbistan mıntıkasına yayan gidilip gelinirdi ki, ulaşım ve haberleşme yönüyle de avantajlıydı. Ali Mercan'ın verdiği abartılı bilgi Tilkiler köyünü bize çekici kılmıştı.

Ertesi gece Doğanşehir'e indik, trenle hareket ettik. Pazarcık'tan iki istasyon önce indik, yaya olarak Tilkiler istikametine yöneldik. Tilkiler Obası onbeş yirmi mezradan oluşan darmadağınık bir köydü. İlkokulun bulunduğu mezraya gitmemiz lazım. Göz yanıltan araziye sahip ilginç bir yöreydi. Burun dibindeymiş gibi gözüken tepeye varayım diyorsun, pat önüne bir vadi çıkıyor, yürü babam yürü bitmez, birkaç adımda varacağını sandığın tepeye bir yığın yol teperek varırsın. Garip ve sihirli bir arazi. Köyün köpekleri de ilginçti. İnsanı parçalayacak azgın iri köpeklerden, paçaya yapışıp metrelerce peşini bırakmayan bocilere kadar cins cins vardı. Kürecik'e göre Tilkiler,

köy karakterinin saf biçimi olan yabanıllığı halen taşıyordu. Halk ilerici eğilimliydi, ama Kürecik'e göre geriydi. Yörenin geçim kaynağı malcılık, üzüm bağcılığı ve Antepfıstığı yetiştiriciliğiydi. Dışarı işinde ise Antep'te hamallık başta gelirdi.

Köye gece varışımız hayli maceralı oldu. Kılavuzumuz Ali Mercan'dı, yolu o biliyordu. İlkokulun bulunduğu mezraya tahminen yaklaştık, hava bozdu, araziyi sis kapladı, yoğun kar yağışı başladı. Büyük bir üzüm kümeyi ateşe verdik, sabaha kadar donmaktan kurtulduk. Hava ışıdı, sis dağıldı, okul mezrasına vardık. Asıl bize lazım olan öğretmen izindeydi. Apo'yu geçici Antep'e gönderdik. Ali geri bölgesine döndü. Ben ve Kel kaldık gariban halimizle Tilkiler Obası'nın yabanıllığı içinde. İki hafta kaldık, Tilkilerde tutunamayacağımızı anladık. Ne yapalım dedik, ani bir kararla Kürecik'e dönüş yolculuğunu başlattık. Hızlı gitmemiz halinde trene yetişebileceğimiz söylendi. Kel göbekli, tıkandı, gözleri dışarı fırlar hale geldi. Ve lakin trene yetişmeyi başardık. Gece Doğanşehir'de inip Memo dayının köyüne yöneldik. Yörenin acemisiyiz, araziyi bilmiyoruz. Hele gece hiç çıkaramayız. Dolandık durduk, Memo dayının evini bulamadık. Donmamak için boş bir ağıla girdik, içerdeki yarmaları yaktık. Sabah tekrar Doğanşehir'e indik, otobüsle Malatya'ya gittik. Cafer Şen'le görüştük. Cafer burnundan soluyordu. Yirmi gündenberi Kürecik'te bizi aramışlar Neden mi? İstanbul'dan yeni gerillacılar gelmiş de ondan. Vay başım vay. Gel de ayıkla pirincin taşını. İrfan Çelik, İbrahim Gülgeç, Gözlüklü vatandaş iki haftadır ki Malatya'da bekliyorlarmış. Kontak o tarafla sağlandığı için Kürecik tarafını sık sık yoklamsını Ali Mercan'a söylemiştik. Eh, Ali de göçü ağır olanlardan sayılırdı, ayrıca da vurdumduymazlığı vardı. İhmal etmiş, Kürecik tarafına adım atmamış.

Eldekileri barındırmazken üç kişi daha geldi. Kendim de zaten karayım (Kara Ali derlerdi), kara kara düşünmeye başladım. İrfan Çelik'te bir hava var, hiç sormayın. İki de bir dokuzluk tabancasını okşuyor. "Ne zaman karakol basarız" diye bir de sormaz mı?! Filistin'in askeri havası vardı üstünde. Hani bizimki orada eğitim görmüştü ya. Derken, Ali Mercan da Malatya'da bitiverdi. Tarih '73'ün ya Ocak sonu ya da Şubat başı idi. Bir akşam Malatya'da bir öğrencinin evindeydik. Yemek yiyorduk. İçeriye, Bekiruşağı Büyükköy'den Haydar Mecit'in Lise öğrencisi kardeşi girdi, abisinin Diyarbakır sıkıyönetimine götürüldüğünü söyledi. "Ne gerekçeyle gözaltına alındığını öğrendiniz mi" diye sordum. Haydar'ın kardeşi, "iddia ediyorlar ki abimin kim-

liğini kullanan bir devrimci yakalanmış" şeklinde beni yanıtladı. O anda lokmam boğazımda kaldı, kahredici bir acı yüreğime çöktü, kafam sanki mengeneyle sıkıştırıldı, kendimi dünyanın en mutsuz insanı olarak hissettim. İbo yakalanmıştı. Çünkü Haydar Mecit'in kimliğini ben ve Hacı Özdoğan ona sağlamıştık. İrfan Çelik, Cafer Şen, Kel ve Ali Mercan'a durumu anlattım. Bir tarafta İbrahim'in acısı, diğer tarafta görev, zor günlerdi benim için. Durumu görüştük. Ali Mercan, İrfan, Kel ve Gözlüklü'yü Kürecik tarafına götürecek, bense İbrahim Gülgeç'i yanıma alıp Kayseri Sarız kazasının kürt-alevi köylerinde yeni bir çalışma alanı oluşturacağım. Hikayesini şimdi anlatmayacağım. İki hafta Kayseri'de kaldık. Sarız'a geçmek üzereyken yakalandık. Fazla eleman geldi, yeni bölge dedik, en nihayet yakayı kaptırdık.

21. yakın geleceğe yönelik bazı tasarımlar

İbrahim Kaypakkaya Kasım '72'de, örgütün yazılı hale büründürülmüş teorik görüşleriyle Kürecik bölgesine geldiği zaman, bir bakıma TKP(M-L)'in ilk oluşum süreci teorik ve pratik boyutuyla tamamlanmıştı. Örgütün programına temel teşkil eden siyasal tezler, İbrahim'in kalemiyle son şeklini almıştı. Böylece örgütün düşün boyutunda gözle görülür bir berraklık ortaya çıkmıştı. Hareketin örgütsel boyutunda da ilk oluşum itibarıyle önemli adımlar atılmıştı. Koordinasyon Komitesi'nin üye adedi yediye çıkarılmış, örgütün bu en yetkili organı güçlendirilmişti. TKP(M-L)'in ilk adımı Kürecik'te üç kişiyle atılmıştı. Daha sonra yeni adımlar atıldı, Dersim, İstanbul faaliyet bölgeleri ve Filistin kampından bazı Türkiyeli devrimciler yeni oluşuma katıldı, sempatizan çevre oluşturma bağları Ankara, Gaziantep, Malatya şehir merkezlerinde gerçekleştirildi. İkisi kır, biri şehir olmak kaydıyla üç ana faaliyet bölgesi oluşturuldu, buralarda, Koordinasyon Komitesi altında yer alan bölge komiteleri vücuda getirildi. Ve yine bölge komiteleri altında da çeşitli alt komiteler örgütlendirildi. Parti örgütünün yönlendiriciliğinde askeri alanla gençlik alanında iki temel örgütlenmenin çekirdeği daha atıldı. Bunlar, Türkiye İşçi-Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO) ve Türkiye Marksist-Leninist Gençlik Birliği (TMLGB) idiler. Tüm bu özetlediklerim, teorik ve pratik boyutu kapsar vaziyetteki gelişimiyle TKP(M-L)'in, esas itibarıyla ilk oluşum sürecini tamamladığını göstermektedir.

İlk oluşum sürecinin esas itibariyle tamamlanması, TKP(M-L)'in doğuş sürecini tamamladığı, artık olgunlaşma sürecine adım attığı

anlamına gelmiyordu. Çünkü örgüt iradesinin temsil edildiği kongre ya da konferans şeklindeki genel bir toplantıyı TKP(M-L) henüz yapmamıştı, böyle bir toplantıya katılan örgüt delegelerinin iradesine dayalı olarak demokratik bir seçimle Koordinasyon Komitesi'ni ya da Merkez Komitesi'ni seçtirmemişti, siyasal tezlerini böyle bir toplantıda tartıştırıp, örgüt delegelerinin irdeleme, eleştirme ve derinleştirme şeklindeki düşünsel eleklerinden geçirmemişti ve de onlara onaylatmamıştı. Açık söyleyeyim: Bu ince işlere İbrahim kafa yoruyordu. Koordinasyon Komitesi'ndeki öbürlerimiz bu inceliklerin bilincinde değildik. Kongre ya da konferanslar, örgüt iradesine tercüman olan genel toplantılardır ve de en üst karar organlarıdır, aldıkları kararlar da bağlayıcıdır. TKP(M-L)'in ilk kongresiyle teorik ve örgütsel hattına son biçimi vermesini, iki kongre arası en yetkili organ merkez komitesini demokratik yöntemle seçmesini, merkez komitesinin de kendi arasında görev bölüşümü yaparak kendi altındaki organları oluşturmasını, dolayısıyla örgütsel hiyerarşiye çekidüzen vermesini İbrahim çok çok önemli görüyordu. Zorunluluktan ötürü kendi iradesiyle kendini yetkili kılması ve buradan hareketle yine kendi iradesini atama yöntemi biçiminde devreye sokarak geçici yetkili organ Koordinasyon Komitesini oluşturması konusunda İbrahim fazlasıyla rahatsızlık duyardı. "Çünkü bu anti-demokratik bir şeydir" diyordu. Beyin kadrosundan öbürlerimiz bir anlamda huzurluyduk, örgütün girift teorik ve pratik sorunlarının çözümü konusunda tasamız yoktu, İbrahim gibi bir yetenek aramızdaydı, o pişirip pişirip bize sunuyordu. İbrahim'in sızlandığı anti-demokratik yapı da bizi pek ırgalamıyordu, İbrahim eşelediği zaman ilgi alanımız o noktalara yöneliyordu, ardından eski boşvermişliğe dönerdik. Kötü niyetimizden değildi bunlar. Bu konularda İbrahim kadar bilinçli değildik, işin ilkesel yanını onun kadar derin algılayamıyorduk. İbrahim'in, "TKP (M-L) ilk kongresiyle gerçek anlamda bir komünist partisi kimliğine hak kazanır, kuruluşunu gururla Türkiye ve dünya proletaryasına duyurur" sözleri bu bakımdan çok anlamlıdır. TKP(M-L) varlığının resmi duyurumunu kongre öncesinde yapmayı düşünmüyordu. Çünkü İbrahim'e göre ilkesel açıdan örgütün parti kimliğinde noksanlıklar vardı. Bunların neler olduğunu, kaynaksal veri İbrahim olmak kaydıyla, düşünsel ve örgütsel boyutuyla az önce belirtmeye çalıştım.

Yakın geleceğe yönelik bazı tasarımlarımız vardı. Örneğin, örgütsel yapılanmanın belli bir şekil kazandığı üç ana bölgede çalışmayı derinleştirmek, iki kırsal bölgede gerilla faaliyetinin ön ha-

zırlığını yoğunlaştırmak, İstanbul'daki faaliyeti işçi sınıfı, gençlik, öbür emekçiler arasında yoğunlaştırmak, yanısıra kırsal faaliyetin ihtiyacına destek olmayı da bu yoğunlaştırmanın yedeğine almak, TKP(M-L), TİKKO ve TMLGB'ye yeni üyeler kazandırmak, propaganda-ajitasyon faaliyetini sürekli kılıp bunun çeşitli araçlarını geliştirmek, örgütü bir merkezi yayın organına kavuşturmak gibi hususlar yakın geleceğe yönelik bir kısım tasarımlardı. Ama bir tanesi var ki, yakın geleceğe yönelik en önemli tasarımdı. Bu, '73'ün yaz mevsiminde Dersim bölgesinde TKP(M-L)'in ilk kongresini gerçekleştirme projesiydi. Yakın geleceğin temel tasarımı diyebileceğimiz bu soruna İbrahim çok önem veriyordu. Bunu, siyasal hareketimizin düşünsel ve örgütsel yapısının, kongre delegeleri şahsında somutlaşan örgüt iradesiyle netleştirilip bir sonuca bağlanması olarak görüyordu. Çeşitli birimler, kendilerini kongrede temsil edecek delegelerini seçecek, delegelerden oluşan kongre örgütün siyasal tezlerini tartışıp derinleştirecek, görülebilen hatalardan arındıracak ve onaylayacak. Ve yine kongre, örgütün en yetkili organı merkez komitesini seçecek, demokratik iradeyi örgütün hiyerarşik yapılanmasında söz sahibi kılacak. Kısacası kollektif iradeyi, düşünsel ve örgütsel yapıyı son biçimine büründüren biricik yetki mekanizması konumuna yükseltecek. En sonunda da bir bildiriyle TKP(M-L)'in kuruluşunun resmi açıklamasını Türkiye ve dünya proletaryasına duyuracak. İşte yakın geleceğin tasarımları bunlardı. Örgütün aldığı ağır yenilgi ve önderinin imhası bu tasarımları suya düşürdü.

22. vartinik baskını ve ibrahim kaypakkaya'nın işkencede katledilmesi

Vartinik baskını, 26 Ocak 1973 günü, sabaha karşı ilk şafak sökümü anında oldu. Baskına uğrayanlardan biri Muzaffer Oruçoğlu'dur. Kendisi "TOHUM" adlı romanında bu olayı detayıyla anlatmıştır. Benimkisi yalnızca bir özet olacaktır.

Kısa süre baskın öncesiyle baskın anının gelişimi şu seyri izlemiştir: 25 Ocak sabahından beri Vartinik Kömü'nde konaklanan grubun sayısı beş kişiydi. İbrahim Kaypakkaya, Muzaffer Oruçoğlu, Ali Haydar Yıldız, Süleyman Yeşil, Hüseyin. 25 Ocak'ı 26'ya bağlayan gecenin son yarısında Köm'de İbrahim, Muzaffer, Hüseyin bulunuyordu. Ali Haydar Yıldız, Süleyman Yeşil erzak temini için Roşnik'e gönderilmişti. Onlar sabaha karşı döner dönmez grup yer

değiştirecekti.

Köm konaklaması esnasında nöbet sistemi uygulanıyordu. Ali Haydar ve Süleyman'ın ayrılışından sonra sırayla Muzaffer ve İbrahim ikişer saat nöbet tutmuş, sabaha karşı sıra Hüseyin'e gelmişti. Hüseyin nöbeti devralıp sürdürmüş, biraz ısınmak için içeri girip ateşin karşısında durmuş, öylecene uykuya dalmış. Sabaha karşı Ali Haydar Yıldız ile Süleyman Yeşil beraberlerinde erzakla Barıkbaşı istikametinden Köm'e yaklaşmışlar. Ali Haydar üç kez parola ıslığını çalmış, Kömden yanıt gelmemiştir. Kömün terkedildiği ya da içerde nöbetin uygulanmadığı düşünülmüş, ardından Süleyman Köm'e iki kez taş atmış. Hüseyin ve İbrahim taş sesine aynı anda uyanıp kalkmaya yekinmiş, bu arada Ali Haydar ve Süleyman çevre duvarını aşıp Köm'e girmiştir. Ve tabii Muzaffer de ayaktadır. Ali Haydar nöbetteki duyarsızlığı eleştirmiş. Hüseyin kırmayı omuzuna almış, dürbünle Mirik istikametini gözetlemiş, "şuraya bak" deyip Muzaffer'e seslenmiş. Dürbünü kapan Muzaffer Köm'e yaklaşan askerleri görmüş, "kuşatıldık arkadaşlar, çabuk şurdan aşın" ikazıyla Köm terkedilmiş, Ovacık istikametine doğru uçurum boyu kaçış başlamıştır. Tam bu sırada Köm'ü yarım ay şeklinde kuşatan askeri timin komutanı Fehmi Altınbilek'in emriyle askerin ateş sağanağı sökün eylemiştir. Ali Haydar Köm'ün dış surunu aşıp kendi yapımı en güçlü el bombasını ateşleyip askerlere savurmuştur. Bombanın patlaması, silah sesleriyle sert uçurumlarda kopan çığ gürültüsü askerleri kısa an duraklatmışsa da hızla Köm'e ulaşmalarını önleyememiştir. En arkada kalan Ali Haydar duvarı aşıp Köm damına çıkmış, kırmayla bir el ateş etmiş, Ovacık istkametine kaçmaya başlamış. 15 metre uzaklaştıktan sonra Köm'e ulaşan askerler tarafından farkedilmiş, açılan ateşle ölümcül yaralar alarak yaşama veda etmiştir.

Uzun bacaklarıyla Köm'den ilk fırlayan Süleyman, kurşun tufanına yakalanmadan uçurum boyu koşmuş, bir geçit bularak aşağı inip tehlikeyi en hafif atlatan kişi olmuştur. Hüseyin ve Muzaffer kurşun sağanağı altında uçurum boyu koşmuşlar, can havliyle kendilerini uçurumdan aşağı bırakarak diplere kadar yuvarlanmışlar. Uçurumun tepesinde askerlerin dakikalarca yağdırdığı bomba ve kurşun cehennemiyle boğuşarak uzaklaşmayı başarmışlar.

İbrahim Köm'den fırladıktan sonra kurşun yağmuru altında beşyüz ile bin metre arası bir mesafeyi koşmuştur. Bu arada başından bir kurşun yarası, boynundan kırk elli saçma yarası alarak yere düş-

müş, bayılmıştır. Askerler kendisini tekmelemiş, cebinden nüfus cüzdanını almış, öldü sanıp bırakmış, Muzaffer'le Süleyman'ın peşine düşmüştür. Takriben yarım saat sonra İbrahim ayılmış, düşe kalka, sendeleyerek olay yerinden uzaklaşmıştır. Canını dişine takıp bitkin vaziyetiyle epey ilerledikten sonra bir yerde gizlenmiştir. İbrahim'in üzerinde silah, yanında ekmek, cebinde kibrit yokmuş. Üzerindeki elbiseleri kanlı, onları değiştirecek yedek elbisesi de yokmuş. Bunların olması olanaksız, çünkü kömü nasıl terkettiklerini az önce anlattım.

Gizlendiği yerde İbrahim iki gün beklemiş. Ayakkabısının ikisi topuktan yırtıkmış. Ayakları ıslanmış, üşümüş. Üzerindeki ebiseleri hem kanlı hem de kış koşullarına göre ince sayılır cinstenmiş. Onu özellikle geceleri soğuğa karşı korumaktan uzakmış. Ayaklarında donma emaresi başlamış, soğukta yaraları şişip birkaç kat fazlasıyla sızlamış. İbrahim yorgun, bitkin, aç, susuz, uykusuz, üşüyerek ve de acı çekerek iki günü geçirmiş. Daha sonra İbrahim bir köye gitmiş. Köylüler kendisini içeri almadıkları gibi ekmek de vermemişler. Bölgede devlet terörü esiyormuş. İbrahim başka bir köye gitmiş. Burada köylüler İbrahim'in yaralarına melhem sürmüşler, karnını doyurmuşlar, ayaklarını ısıtmışlar, yeni ayakkabı, biraz elbise, erzak için yiyecek vermişler, uzak bir mağaraya götürüp bırakmışlar. Yeni ayakkabıya rağmen ayaklarındaki donma olgusu sürmüş.

İkinci gizlenme yeri olan mağarada İbrahim iki gün kalmış. Buradan çıkıp üçüncü bir köye gitmiş. Köylüler kendisini içeri almamışlar. Bitkin vaziyette geceyi dışarda geçirmiş. Ertesi gün (beşinci gün) gündüzleyin ana yola çıkıp bir araçla bölgeden ayrılmayı düşünmüş. Önüne çıkan bir köyden ana yolu sormuş. Köyün öğretmeni azılı bir gericiymiş. İki gerici köylüyle birlikte İbrahim'i jandarmaya teslim etmişler. Vartinik baskınından beş gün sonra İbrhim yakalanmış. Bu durumda yakalanış tarihi 31 Ocak 1973 oluyor.

Jandarma İbrahim'i feci hırpalamış. Daha sonra İbrahim, Tunceli ve Elazığ'da polis soruşturmasından geçmiş ve nihayet Diyarbakır sıkıyönetim makamlarına teslim edilmiştir. Yaklaşık bir tahminle İbrahim, '73 Şubatı'nın ilk haftası içinde Diyarbakır'a ulaşmıştır diyebiliriz. İbrahim, "arkadaşlara anlatacaklarım var" sözleriyle başlayan mektubunu 28 Şubat 1973'de Diyarbakır'da gözetim altındayken yazmıştır. Mektubun bir yerinde "başımdaki ve boynumdaki yaralar 20 günde kapandı" diye yazmıştır. Burada da anlaşılmaktadır ki, 8 Şubat 1973'te İbrahim Diyarbakır'da gözetim

altına alınmış, aynı yerde yaralarının tedavisi yapılmş. Gözetim altında ilk hafta İbrahim, çarmıha gerili vaziyette iki kolundan yattığı karyolaya kelepçelenmiş, bu duruma ısrarla itiraz etmiş, bunun üzerine kelepçenin biri çıkarılmış. 22 Şubat '73 günü İbrahim her iki ayağından ameliyat olmuş. Sağ ayağının tüm parmakları kesilmiş, sol ayağında yalnızca küçük parmak kalmış. Sorgu için İbrahim'in bir parça iyileşmesi beklenmiş, savcı yalnızca bir kimlik tespiti yapmış. "Tedaviye devam ediyorlar, ne zaman iyileşiriz bilmem. Doktorlar gelecek ayın 15'ini tahmin ediyorlar" diye yazmıştır mektubunda İbrahim. Bir başka yerinde, "sorgu için iyileşmemi bekliyorlar" demiştir. Bu arada savcı ve polisler, İbrahim'in değişik bölgelerde kullandığı takma isimlerini zikretmişler, örgütteki yakalanmalara ilişkin çok kısa açıklamalar yapmışlar, psikolojik bakımdan İbrahim'i etkileme yöntemlerini harekete geçirmişlerdir.

Mektubun yazılmış olduğu 28 Şubat '73 tarihini izleyen sonraki günlerde gözetim altında İbrahim ne gibi muamelelerle karşılaşmış, bu bilinmiyor. 21 Nisan '73 tarihinde savcılık sorgusu yapılmış. Savcılık sorgusunda İbrahim, siyasi sorguda bir devrimcinin takınması gereken tutumu takınmış, bu tutumun icabettirdiği devrimci normların tümünü eksiksiz yerine getirmiştir. Legal ve illegal dönemleri kapsayan düzen karşıtı devrimci mücadelesini kendi kişisel sorumluluğunun boyutu içinde beyan etmiş, legal-illegal tek bir örgüt ya da kişinin adını ifadesine bulaştırmamıştır. Yani siyasi düşünce ve kanaatlerini açıklamaktan çekinmemiş, fakat örgütsel ilişkilerinde, ima niteliğinde dahi olsa, bir açıklamada bulunmamıştır. Savcılık ifadesinin son paragrafında İbrahim şöyle demiştir:

"Esasen biz komünist devrimciler, prensip olarak kanaatlerimizi hiçbir yerde gizlemeyiz. Ancak örgütsel faaliyetlerimizi, örgüt içinde bizimle çalışan arkadaşlarımızı ve örgüt içerisinde olmayıp da bize yardımcı olan şahıs ve grupları açıklamayız. Kişisel sorumluluğum açısından gerekeni zaten söylemiş bulunuyorum. Ben buraya kadar anlattıklarımı samimiyetle inandığım Marksist-Leninist düşünce uğruna yaptım. Ve sonuçtan asla da pişman değilim. Bu uğurda her türlü neticeyi göze alarak, can bedeli bir mücadeleyi öngörerek çalıştım. Neticede yakalandım. Asla pişman değilim. Birgün sizin elinizden kurtulursam gene aynı şekilde çalışacağım."

Sorgulandığı süreçte İbrahim, gözaltına alınan birçok kişiyle yüzleştirilmiş, yüzleştirilenin işkence altındaki beyanını ve polisin isnadını reddetmiş, savcılık sorgusunda takındığı tutumu yüz-

leştirmelerde de sergilemiştir. Örneğin, Diyarbakır'da sorgulanan iki Çapalı arkadaşımız İrfan Çelik ve Mehmet Çetin'le İbrahim yüzleştirilmiştir. İkisi için, "Çapa'da okul arkadaşlarımdı, oradan tanırım, başka hiçbir bağım olmamıştır" açıklamasını yapmıştır.

Diyarbakır'da sorgulanan arkadaşlardan da İbrahim üzerine bölük pörçük bazı bilgiler edindik. Sorgu döneminin son aylarında İbrahim tecrit odasından çıkarılmış, sorgulananların kaldığı hücreler bölümüne götürülüp bir hücreye konmuştur. Gözaltı tutukluları (cezaevi tutukluları ayrı) zaman zaman İbrahim'in sesini işitirlermiş. Hücresinde İbrahim bazen devrimci marş söylüyormuş, sorguya gidene ya da sorgudan dönene direnci aşılayıcı metanetler veriyormuş, hücre görevlileriyle yaptığı siyasi tartışmada onların konumunu teşhir edip devrimi savunuyormuş. Ayrıca İbrahim ısrarla kağıt kalem talep etmiş, bunların teminini sağladıktan sonra hücrede şiirler yazmıştır. Ve yine hücrede, ilerde başlaycak mahkeme safhasında yapacağımız toplu savunma için bir plan hazırlamıştır İbrahim. Dava dosyasının belgeleri arasında İbrahim'in hücrede hazırladığı bu toplu savunma planı da çıktı. Son olarak İbrahim'in kaleme aldığı örgütsel yazısı, bu toplu savunma planı taslağıydı. Daha sonra cezaevinde görev bölüşümü yaparak, İbo'nun taslağı doğrultusunda toplu savunma hazırlığı yaptık. Aslan Kılıç hariç, herkes üstlendiği bölümü tamamladı. Aslan'ın tembelliği ve de sorumsuzluğu yüzünden toplu savunma yapılamadı. Yani toplu savunmamız için bile İbrahim bizlere bir ürün bıraktı, öylecene aramızdan ayrılıp gitti.

Sorgu hücrelerinde günler akıp gitmiş. İbrahim'in ömrünün son ayı olan Mayıs ayı nihayet gelip çatmış. Takriben 15 ya da 16 Mayıs günü öğleye doğru İbrahim'in hücresinin kapısı açılmış, sorgucular İbrahim'in gözlerini bağlayarak alıp götürmüşlerdir. Ve gidiş o gidiş. İbrahim bir daha hücresine dönmemiştir. Hücrelerdeki arkadaşlar gece gündüz kulaklarının duyarlığını İbrahim'in hücresine yöneltmişler, geri döndüğüne dair herhangi bir duyucu emare işitmemişlerdir. 18 Mayıs günü hücre görevlisi bir asker, hücrelerden birindeki bir arkadaşa fısıltıyla sorgu bölümünde İbrahim Kaypakkaya'nın cesedini gördüğünü söylemiştir. 18 Mayıs '73 günü İbrahim'in ölüm haberi, cezaevi ve gözaltı olmak kaydıyla tüm tutuklular girişimde bulunarak yetkililerden açıklama telap ederler. Bunun üzerine yetkililer, İbrahim'in terliğinde gizlediği cilet parçasıyla bileğini kesip intihar ettiği şeklinde uyduruk açıklamayı yaparlar. Sıkıyönetim dönemlerindeki otopsi raporlarının öyküsünü her-

kes bilir. Otopsiyi şayet polisleşmiş doktorlar yaparsa sorgucular için bir tasa yoktur, çünkü kılıfına uydurularak hazırlanır. Doktorluk yeminine bağlı kalıp otopsiyi çarpıtmayan doktorlara, işkenceye alınma tehdidi dahil çeşit çeşit baskı yapılır, otopsiye bir kısım çarpıtmalar sokuşturulur. İbrahim'in otopsisi bu cinsten birşeydi. Buna rağmen raporda bir kısım gerçekler ifade edilmişti. Hayalardaki darp izleri, vücuttaki elektrik işkencesi yanık izleri, ayak, el ve vücudun başka bölgelerindeki darp izleri, boğazın sıkılmasıyla boyunda oluşan kızarıklık izi gibi tıbbi açıklamalar otopsi raporuna girmişti. İbrahim Kaypakkaya'nın işkencede katledildiği olgusu, hiçbir düzmece rapor ya da açıklamayla çarpıtılamaz bir gerçektir. O kararlı bir komünistti, sorgucular onu sistem için tehlikeli gördü, bu nedenle katletti. O baş eğmez bir devrimciydi. O "ser verip sır vermeyen" bir yiğitti. Onun sarsılmaz inancı, cesaret duygusu olarak gelecek kuşakların yüreğine dolsun, insanlığı güzel bir dünyaya kavuşturmayı amaçlayan emek, özgürlük ve eşitlik mücadelesinin bir manevi güç esini olsun.

23. devletin tkp(m-l)'ye yönelik operasyonları, seri yakalanmalar, örgütün çökmesi

Yanılmıyorsam TKP(M-L) ilk kaybını Tunceli bölgesinde verdi. Tarihi kesin anımsamıyorum. '72'nin Ekim ya da Kasım'ı olabilir. Mümtaz Çeltik ve Hasan Gülmez bir köye gidip evin birine misafir olmuşlar. Geceleyin ev sahibi birkaç köylüyle daha işbirliği etmiş, Mümtaz ve Hasan uykudayken onların silahlarına el koymuşlar, kapıyı üstlerine kilitlemişler, ihbar yapıp jandarmaya teslim etmişler.

Denizlerin idamı bir bildiriyle Tunceli'de protesto edilmişti. Bildiri hakkında soruşturma açılmış, bildiriyi dağıtma isnadıyla bazı gençler gözaltına alınıp Diyarbakır'a götürülmüştü. Sorgu neticesinden birşey çıkmamış, olayın TKP(M-L) ile bağlantısı kurulmamış, gençler serbest bırakılmıştı. Örneğin, o zamanlar lise öğrencisi olan Baki İşçi, bu soruşturmadan geçip de serbest bırakılan geçlerden biriydi. Bu bildiri nedeniyle Ziya Aydın ve belki bir iki isim daha aranır duruma girmişti. Bu olay '72'nin yazı içerisinde cereyan etmişti.

Aralık '72'de karakol basmaya teşebbüs isnadıyla Baki İşçi gözaltına alındı. Sorguda Baki ileri sürülen isnadı kabul etmemiş, kimsenin ismini de vermemiş. Ama evinde yapılan aramada Murat Aydın'la Ziya Aydın'ın kimliği çıkmış. Ziya Aydın zaten aranan kişi.

Kimlikler yüzünden Baki serbest bırakılmamış, tutuklanmıştır. Aranan kişilerden birinin de Baki'nin babası Ali İşçi olduğunu anti parantez burada açıklamış olayım.

Ocak '73'te liseli genç Hüseyin Açıkgöz gözaltına alınmıştır. Hüseyin sorguda çözülmüş, birçok kişinin ismini vermiştir. Ocak'ta devletin Tuncelili devrimci gençlere saldırısı tırmanış kaydetmiş, ardardına gençler gözaltına alınıp sorgulanmış, Hüseyin Açıkgöz'le başlayan çorap söküğü sorgulananlardan bazılarının itiraflarıyla da genişleme göstererek otuz kırk civarında insanın gözaltına alınması sonucunu doğurmuştur. Hüseyin Açıkgöz'ün çözülüşüyle tutuklanıp TKP(M-L) davasında yargılanan Tuncelili yerel devrimcilerden bazıları şunlardır: Hayrettin İpek, İbrahim Halil Akyol, İsmail Erdoğan, Hüseyin Tekin. Bunlar şu anda anımsadıklarım. Tabii bu otuz kırk civarında insanın bir kısmı tutuksuz sanık konumuna düştü, bir kısmı da polis sorgulanması sınırı içinde kaldı, dava dosyasına dahil edilmelerine lüzum görülmedi. Aranır durumdaki Ziya Aydın ile Musa Söğüt, gidip Diyarbakır sıkıyönetim makamlarına teslim oldular, davada tutuklu sanık olarak yargılandılar. Yani Vartinik baskınından önce devlet Tunceli'de TKP(M-L)'ye epeyce saldırmış, örgütün gövdesinde hatırı sayılır bir yara açmıştı. Vartinik baskını son darbe oldu, örgütün Dersim'deki faaliyeti çöktü. Ele geçmeyen unsurlar, bölgeyi terkedip İstanbul'a sığındılar.

Siverek'teki çalışma Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi döneminde büyük bir darbe yedi, buranın sorumlusu olan Muzaffer Oruçoğlu yakalanmaktan paçayı zor kurtardı, kapağı Tunceli bölgesine atabildi. Daha sonra Siverek'le yeniden bağlantı kuruldu, eskiye oranla dar bir düzeyde oradaki faaliyet sürdürüldü. Tunceli'deki operasyonlar sırasında Siverek'te Seyithan Dokay yakalanmış, çözülerek orada süren ilişkileri ele vermiştir. Siverek'te yeni bir gözaltı süreci başlamış, yeni insanlar sorgu altına alınmış, dışardan denetlenerek devamlılığı kılınan buradaki faaliyet tamamen çökmüştür.

Kürecik-Elbistan bölgesinde ise gelişme şöyle oldu: Kayseri'nin Sarız kazasında yeni bir faaliyet alanı açmak için ben ve İbrahim Gülgeç '73'ün Ocak sonunda Malatya'dan Kayseri'ye gittik. Ailemde ve akrabalarımda yatıp kalktık. İki hafta sonra 12 Şubat '73 günü bir ihbar sonucu evde yakalandık. Bir süre sonra İrfan Çelik ve şimdiye dek Gözlüklü diye nitelediğim Alpaslan ve bunlara öncülük eden Kalender öğretmen Darende'nin köylerinde yakalanmışlar. Derken operasyonlar Malatya merkezine yönelmiş, sorumlu Cafer Şen paçayı zor

sıyırmış, onun sağ kolu Mustafa Karaoğlan aranır duruma girmiş, Malatya içi çalışması darma duman olmuş. Arkasından operasyonlar Kürecik'e, oradan da Elbistan mıntıkasına yönelmiş. Koşullar zorlaşınca insanlar arası sürtüşme, birbirini suçlama artar. Elbistan mıntıkasında sıkışan Ali Mercan, Almanyalı Kadir ve Kel arasındaki ilişki sürtüşme ve birbirini suçlama noktasına dayanmış. Önce Kel bölgeyi terketmiş. Kısa süre sonra Ali ve Kadir terketmişler. Kel İstanbul'a dönmüş, Ali Mercan İskenderun ve Mersin'de gizlenip vakit geçirmiş, Kadir yeniden Almanya'ya dönmüş. Kürecik-Elbistan bölgesi faaliyeti de bu neticeye bağlanıp yokolmuş.

Sonuna kadar direnip kolay kolay pes etmeyen bölge İstanbul oldu. Ocak '73'te Aslan Kılıç kaza kurşunuyla Meral Yakar'ı ağır yaraladı, hastahaneye götürdü ve orada yakalandı. Meral üçgün sonra öldü. Ardından Erzincanlı Hamza poliste çözülüp Hikmet Şenses'i randevu yerinde yakalattı. Hamza'nın mahkemedeki tutumu kötüydü, polisle işbirliği yapmış olabileceği hususunda kuşkularımız oluştu. Bu kez, çalışmak için İstanbul'dan Diyarbakır'a gönderilen Adnan orada yakalandı, çözülerek İstanbul'da bir ev verdi. Polis evde karakol kurdu. Toplantı amacıyla eve giden Ahmet Muharrem Çiçek, Ali Şenci, Kutsiye Bozoklar, Feryal Sarıoğulları karakolun üstüne düştü. Çıkan çatışmada Ahmet Muharrem Çiçek öldü, Kutsiye Bozoklar ağır yaralı, Ali Şenci parmağından yaralı, Feryal Sarıoğulları yarasız ele geçtiler. Bu arada yine çözülmelerle Güner Alakoç, Nizamettin Karakoç, Ispartalı Yılmaz, Muhsin Canik, Ayşe İsmail ve şu anda adlarını anımsayamadığım başka arkadaşlar ele geçtiler. Kısa bir sessizlik dönemi yaşandı, operasyon serisi yeniden başladı. Sami Sarı yakalanıp çözüldü, bir ev verdi. Ev basıldı. Baskın anında evde Mehmet Zeki Şerit, Yalçın Büyükdağlı, Nezihe Bahar bulunuyordu. Zeki dakikalarca polisle çatıştı. İçerdeki yazılı belgeler yakılmaya çalışılırken ev tutuştu, Nezihe'nin kolları yandı. Duman ve ateşin içinde kalan arkadaşlar, teslim olmak zorunda kaldılar. Zeki, Süeyman Yeşil ile birlikte kalıyordu. Tam bir hafta direnip evi vermemiş Zeki. Üstelik Zekilerin yakalanış olayı basına geçti. Buna rağmen Süleyman Yeşil eve gitmiştir. Niçin mi? Evde küçük bir radyo var, onu almak için. Süleyman içeri girmiş, hemen radyoyu alıp çıkmamıştır. Gözü mutfakta iki yumurtaya ve ekmeğe değmiş, "bunlara para saydık, zaten kanım da aç, bari şunları halledip öyle evden ayrılayım" diye düşünmüş. Aheste aheste yumurtaları yağa kırmış, afiyetle yemiş bizim Silo. Ama o arada da ekip Zeki Şerit'le birlkte eve gir-

miş. Yemek Silo'ya zehiri zukkum olmuş. Şu ekibin yaptığına bakın! Ayağını biraz ağırdan alsaydı sanki ne olurdu. Süleyman Yeşil neredeyse yemeği bitirmek üzereydi. Çocukcağız radyosunu alır çıkar, onlar da gelirdi. Koca dünya batmazdı ya?!!

Ekip Zeki'yle geldi, yedeğine Silo'yu da alıp gitti. Silo çözüldü, Muzaffer Oruçoğlu, Cem Somel ve Hanife Canik'in kaldığı örgüt evini verdi. Böylelikle siyasi polis İstanbul'da son halkaya kadar dayandı, Muzaffer'i yakalayarak İstanbul işini de noktaladı. Muzaffer'in evinde çıkan bir kimlikle iz Davut Kurun'a ulaştı, o da yakalandı. Artık İstanbul tamamen çöktü. Bu, aynı zamanda TKP(M-L)'in bütününün de çöküşüydü. Ekim '72'de Mümtazlarla başlayan kayıp süreci, sanırım Mayıs '73'te Muzaffer'in yakalanışıyla tamamlandı. Demek ki TKP(M-L)'ye yönelik operasyon süreci on aylık bir zamanı kapsamıştır. TKP(M-L)'in çöküşünün kısa öyküsü üç aşağı beş yukarı anlattığım gibidir. Tabii ki çöküş öyküsünün hayli ayrıntısı vardır, anlatımımın içinde yer almamıştır. Ama bu kısa özet de okuyucuya çöküş hakkında bir fikir verir kanısındayım.

24. tkp(m-l) üzerine kısa bir değerlendirme

TKP(M-L) üzerine kısa değerlendirmem, onun siyasi tezlerine bir nebzecik değinmem biçiminde olacaktır. Yani tezlere yönelik özet bir irdelemeyle bu bölümü noktalayacağım. Bu irdelememi yaparken kendime hareket noktası olarak şu hususu seçiyorum: Bu tezleri üreten İbrahim Kaypakkaya, dünya sol düşün boyutu içinde ne tür koşullarda, nasıl bir çerçeve içinde, hangi yaklaşımla marksist kültürü edindi? İbrahim'in kusur ve noksanlıkları asla bu nesnel zeminden koparılmamalıdır. Çünkü İbrahim'i biçimlendiren bu zemindi.

Peki nedir bu zemin? Şudur: Marksizm bir bilimdir denmiş, ama süreç içinde ona bir bilim-üstücülük payesi verilmiştir. Bu, algı dünyasında marksist felsefeye karşı bir nevi kutsallık sempatisi doğurmuş, eleştiri boyutunda onun için bir dokunulmazlık zırhı yaratmıştır. Bu gelişmenin neticesinde marksizm savunuculuğuna temel oluşturan diyalektik materyalist mantığa şu ya da bu ölçüde mürit mantığının etkileri bulaşmıştır. Bir bilime dokunulmazlık zırhı giydirildiği zaman, o artık bilim olmaktan çıkar, dine dönüşür. Hiçbir bilim kolu, eleştiri-üstücülük denen ayrıcalığı kabullenmez, her zaman eleştiri deneğine açıktır, değişen sürece uyum esnekliğine sahiptir, eskiyen fazlalıklarını atmaya, yenilenmeye ve yetkinleşmeye

eğilimlidir. Kanımca bilimin canlı özü budur. Bir bilimin anatomisini, içerdiği tanım ve önermelerle algılamak yalnızca ilk adımdır. Bu adımı atmak o kadar da zor değil. Daha sonra gelen adımlar, bu bilimi yaşama uyarlamadır. Yani bu bilimin kıstaslarıyla hayatı tanıma, değiştirme, dönüştürme ve üretmedir, bu doğrultuda ilerlemedir. İşte zor olan budur.

Bilimi yaşama uyarlayış işi karmaşık bir şeydir. Bilimin anatomisini veren formülasyon, tanım, açıklama ve önermelerin boyutu, her zaman yaşamın sorunsal boyutunun gerisindedir. Yani yaşamdaki her sorunun ifadeleşmiş çözümünü, uyarladığınız bilimin anatomisini sergileyen satırlarda bulamazsınız. Bulamadığınız zaman da anatomiden karalamasına bir tanım alıp, önünüze çıkan yaşamın sorununa uyarlayamazsınız. Burada önümüze çıkan ince iş şudur: Eylemimize kılavuz olarak aldığımız bilimin anatomisini sergileyen formülasyon, tanım, açıklama ve önermelerin mantık silsilesini kavramaktır. Satırları papağan gibi ezberlemek değil, sözcük, satır, cümle ve paragraflardaki içsel mesajın özünü anlamaktır. Bu başarıldığı zaman çözüm sorununda sağlıklı adımlar atıyoruz demektir. Her bilim kolunun belli bir kapasitesi vardır, bu nedenle nesnel sürecin yoğunluğu, girifliği ve karmaşıklığı karşısında belli bir zorlanmaya düşmesi anlaşılır şeydir. Bilim uygulayıcılarının kıvraklığı böyle anlarda devreye girer. Kavranan mantık silsilesi ve içsel mesaj sayesinde, tanımı, kılavuz bilimin satırları arasında bulunmayan yepyeni bir çözüm üretilir, kılavuzumuzun satırlarına yeni satırlar eklenir. Böyle anlarda sırf eldeki kılavuzla yetinmek de yanlıştır. Başka kılavuz ve tezler karıştırılır, hatta kılavuzumuza karşıt olan kılavuz ve tezlere de başvurulur. Ancak böyle bir tutumla kılavuzumuzu bilimsel konuma oturtabiliriz. Kapımızı başka şeylere kapalı tuttuğumuz an, mürit mantığıyla kılavuzumuzun önünde secdeye yatma zihniyeti boy vermeye başlar. Bu tutum kılavuzumuza yarar değil, zarar getirir.

Doğruluğuna inandığımız eylem kılavuzumuzu tabii ki savunmalıyız. Onu kendimize rehber aldığımıza göre, bu durum otomatikman kendi içinde onu savunduğumuzu ifade eder zaten. Ama kılavuzumuzu nasıl bir ilişki içinde savunacağız. Tabii ki özgür bir ilişki içinde. Bunun anlamı şudur: Bireysel özgürlüğümüz, özerkliğimiz, eleştiri hak ve özgürlüğümüz, hatta onu beğenmediğimiz zaman kopma özgürlüğümüz, yedekte olmak, saklı kalmak koşuluyla onu savunacağız. Öyle yağma yok, kölece, mürit mantığıyla ona bağ-

lanmak, her önerdiği şeyi körükörüne kabullenmek. Bilimle insan arasındaki ilişki, böylesine özgür, hakkaniyetçi bir ilişkidir.

Bilim insanlıktan bunu istediği için dinden kopmuş, kendini ondan kalın bir duvarla ayırmıştır. Nesnel sürecin akışının çok çok gerisinde kalmamak için bilim sürekli yenilenmek, gelişmek zorundadır. Gökten zembille inen bir kuvvet herhalde onu geliştiremez. İnsanlar onu geliştirecektir. Düşün boyutunda özgür olmayan bir insan bilimi geliştiremez. Bir şey irdelenir, tartışılır, eleştirilirse o şey gelişir. Bu işi de ancak beyni özgür olanlar yapar. İşte bu yüzden bilimin mürit kafalı taraftarlara değil, özgür kafalı taraftarlara gereksinimi var diyoruz.

İktisadi, sosyal, siyasal, felsefi bilimler doğa bilimlerine göre daha fazla hata barındırma dezavantajına sahiptirler. Neden? Çünkü bu bilimlerin uğraştığı alanın merkezinde toplum ve insan unsuru bulunmaktadır. Toplum ve insan ise çok karmaşık fenomenlerdir. En başta insan, yani birey fiziksel ve biyolojik bir varlık olmanın ötesinde psikolojik ve sosyal bir varlıktır. Yani üzülen, sevinen, heyecanlanan, korkan, cesaretlenen, düşünen, konuşan, üreten, etkilenen ve etkileyen bir varlıktır. İnsan fenomeninin asıl karmaşık yanı, psikolojik ve sosyal yönüdür. Böylesine karmaşık bir varlığın incelenmesinde zaman zaman ipin ucu kaçar, pusula şaşar, hatalı tespitlerde konaklama olur. Bu yaşamın doğal bir olgusudur. Bilimsel uğraşının alanını bireyden ötelere kaydırır, katman, sınıf ve topluma dek yayarsak karmaşanın muamması daha da büyür. Ele aldığımız bireyi nasıl öbür bireylerden, sosyal çevreden ve toplumdan koparamazsak, ele aldığımız toplumu da öbür toplumlardan ve doğadan tecrit halde düşünemeyiz. Bu da sosyal bilimin uğraşı alanına yeni boyutlar katıp karmaşayı daha da arttırıyor. Öte yandan, bir sosyal sınıfın kaygısıyla bu bilimsel uğraşıya soyunma durumunda ise düşün unsurunun işi daha da zorlaşır, çünkü psikolojik unsurun etkileşimi devreye girmiştir, bilimsel tespitlere, sempati duyulan sınıfın çıkarı hilafına bazı sapmalar karışabilir. Bu burjuva bilimcileri için geçerli olur da marksist bilimciler için niçin geçerli olmasın! İşçi sınıfının ezilen ve sömürülen bir durumda olması, toplumsal mücadele, tarihsel süreç ve evrensel adalet açısından haklı bir konumda bulunması durumu, üstte değindiğim öznelcilik sakıncasını ortadan kaldırmıyor. Haklı bir sınıfı savunuyorum savıyla bilime karşı sorumsuz olamazsın, sınıfa karşı olan sorumluluğunu bilime karşı olan sorumluluğunun önüne geçiremezsin. Geçirdiğin an artık sen yalnızca

bir sınıfın avukatısın, bilimin kıstasları senin tezlerinle uyuştuğu zaman ne ala olur, uyuşmadığı zaman bilimin canı cehenneme tutumu başını alır yürür. Günde kırk kez bilime övgü de yağdırsan, bilimi ihmal ettiğin gerçeği ortadan kalkmaz. Demekki, "ben haklı bir sınıfın temsilcisiyim" deyip doludizgin gitmek olmuyor.

"Bilimsel kuşkuculuk" diye bir kavram vardır. Bu ne anlama gelir? Tabii ki her şeyden kuşkulanma, hiç bir şeye inanmama anlamına gelmez. Her bilim kolu, olaki henüz bilince çıkarılmamış hatalarından arınmak, sürekli gelişim ve değişim halindeki nesnel süreç tarafından ıskartaya çıkartılmış durumdaki eskiyen yanlarını atmak, nesnel sürece ayak uydurmak için gelişmek, yetkinleşmek, yeniden bilimsel üretimle kendini sürekli yenilemek zorundadır. İşte her bilim kolunun bu iç dinamizminin manivelası bilimsel kuşkuculuktur. Bu manivela iç dinamizmi dürtükler, harekete zorlar, bu yolla bilim durağanlık ve ataletten sıyrılır, gelişim kaydederek nesnel süreçten kopmama şansına erişir. Bilimsel kuşkuculuk unsuru yokedildiği zaman, içsel dinamizm durağanlığa, istirahate ve uykuya terkedilir, bilim yerinde sayar, zamanla iyice güdükleşir, silinir gider. Hayat sürdüğüne, yeniden üretildiğine göre yeni bilimsel bulgular devreye girer. Ama binbir emekle belli bir düzeye yükseltilen bir bulgu, uygulayıcıları tarafından bilimsel kuşkuculuk unsurundan mahrum bırakılmış, dünya bilim hazinesinin bu süzülmüş emeği yanlış bir zihniyet yüzünden zarar görmüştür. İnsanlık adına bir kayıptır bu. "Zaten teorimiz herşeyi açıklıyor" deyip rehavete girmek, yanısıra mürit mantığıyla hareket edip teoriyi bilimsel kuşkuculuk unsurundan koparmak tutumu görülüyorki yarar getirmiyor. Bir teori bu mantıkla geliştirilip güçlendirilemez, bu gerçek kavranılmak zorundadır.

Bu ön girişten sonra İbrahim Kaypakkaya'nın marksist düşün dünyasını biçimlendiren zemini ve TKP(M-L)'ye temel oluşturup onun tarafından üretilen siyasal tezleri irdeleyebiliriz. İbrahim iki marksist önderden çok etkilendi: Lenin, Mao Zedung. Lenin'in bir sözü vardır, ara sıra bunu eserlerinde zikretmiştir: "Biz ortodoks marksistler" Lenin bu nitelemeyi kendisi için, ilaveten kendisi gibi düşünen marksistler için kullanmıştır. Bu nitelemeyle Lenin neyi vurgulamak istemiştir? Kendisinin ve kendisi gibi düşünen marksistlerin Marks, Engels düşüncesinin prensiplerinden asla taviz vermeyeceklerini ifade etmek istemiştir. Prensipler konusundaki hassasiyeti bir benzetme ile pekiştirmeyi gerekli görmüştür. Yani kısaca şu denmek istenmiştir: Nasıl ki ortodokslar hıristiyanlık konusunda katı ise, Lenin ve pa-

ralelindeki marksistler de marksizmin prensipleri hususunda öylesine katıdır. "Biz ortodoks marksitler" tabirinden benim anladığım budur. Bilmem yanılıyor muyum?!

Tabii ki burada ben tabirden anladığım anlam üzerinde konuşacağım. Kanımca Lenin'in prensipler konusundaki bu katılığı, "bilimsel kuşkuculuk" dediğimiz unsuru, yani bilimin iç dinamizmini harekete geçiren, bu yolla bilimi hata ve eskimiş tezlerden arındıran, yeniden bilimsel üretimle yetkinleştirip geliştiren dürtüyü zayıflatmaktadır. İşin gerçeğini konuşmak gerekirse Lenin'in kendisi bu katılığa her zaman uymamıştır. Nesnel gerçeğin dayattığı durumlarda esnek davranmayı yeğlemiştir. İyi de yapmıştır, çünkü bu yaşamın gerçeğidir. Örneğin, Lenin emperyalizm aşamasını incelemiş, buna göre bir devrim teorisi geliştirmiştir. Marks ve Engels gelişmiş Avrupa ülkelerinde bir toplu devrimi öngörmüşler, çabalarını bu tez doğrultusunda yoğunlaştırmışlardı. Sosyalizmin gelişmiş kapitalist ekonomi üzerinde, birkaç ülkede bir anda kurulabileceğini düşünmüşlerdi. Bu nedenle de hep bir Batı Avrupa devriminden sözetmişlerdi.

Lenin, ürettiği emperyalizm teorisinden yola çıkarak Marks ve Engels'in üstte belirttiğim devrim ve sosyalizm tezini terketmiş, kendisi yeni bir tez geliştirmiştir. Emperyalizmin karnının metropol olmayan ülkelerde zayıf olduğunu, bir kriz anında devrimin bu ülkelerin birkaçında ya da birinde zafere ulaşıp sosyalizmin kurulabileceğini öngörmüştür. Daha sonra Rus devrimi gerçekleşti, Lenin'in bu tezi yaşam buldu. Bilahare Çin'de, Doğu Avrupa ülkelerinde ve başka yerlerde devrimler gerçekleşti, sosyalizm uygulamaları yaşandı. Bu süreçler sancılı oldu, sosyalist yönetimler ağır sorunlar karşısında tökezlediler, sosyalizm adına ilginç olgular arz'ı endam etti ve neticede sosyalist sistem yıkıldı gitti. Bütün bunlardan sonra Marks ve Engels'in devrim ve sosyalizm tezi, sorunu irdeleme açısından güncellik kazanmıştır. Ama burada üzerinde durmak istediğim nokta bu değildir. Parmak basmak istediğim nokta, Lenin'in prensipler konusundaki tutumudur. Kanımca Lenin bu konuda çifte standard uygulamıştı. Prensiplere yaklaşımda bir ortodoks katılığı tezi üretmiştir. Bilim bu tür katılıkları yadsır, dolayısıyla marksizme yarar getirmez. Az önce belirttiğim gibi nesnel gerçek dayattığı zaman Lenin bu prensibi yumuşatmış, esnekleştirmiştir. Örneğin, Ekim Devrimi sonrası dönemlerde Almanya ile antlaşma yapması, NEP'i uygulaması prensip yumuşatımına birer örnektir. Ama yu-

muşatma ve esnekleştirme başkası tarafından yapıldığı zaman Lenin amansızca eleştirmiş, katı prensip savunuculuğunu sık sık anımsatmıştır. Prensipler savunulur elbet. Öyle durumlar olurki asla taviz de verilmez. Örneğin Lenin'in Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda takındığı tavır gibi. Bir teorinin savunuculuğu için düşün dünyasının özgürlüğünü ve inisiyatifini kısan katılıkları dayatmaya hiç gerek yoktur. Çünkü teorinin gelişmeye gereksinimi vardır, savunucularınca irdelenmesi, eleştirilmesi, yeni yeniliklerle yetkinleştirilmesi, yük olan fazlalıklarından arındırılması gerekir.

İbrahim Kaypakkaya prensipler konusunda Lenin'den çok etkilenmişti, önemli bir katılığı taşımaktaydı. Koptuğu insanlara karşı ideolojik boyutta takındığı katı tutum buna bir örnektir. Nasıl ki inandığımız bilimi ya da sosyal teoriyi savunmada koşulların gerektirdiği esneklikten kopmamamız gerekiyorsa, savunduğumuz sınıfa olan sevgimizde ve yıkmaya çalıştığımız hasım sınıfa karşı yürüttüğümüz düşmanlıkta da bir esneklik olmalı. Bu meselede de İbrahim çok katıydı. Prensiplerdeki katılığın bu ikinci katılığı doğurduğunu düşünmekteyim. Marksist teori açısından çok katı bir sınıf savunuculuğunu da doğru bulmuyorum. Çünkü sosyalizmin ideali yalnızca işçi sınıfını değil, insanlığı da güzel bir geleceğe kavuşturmaktır. Yani ya siyah ya beyaz, ya o uç ya bu uç türü ekstremsi yaklaşımlar bilime, marksist teoriye, sosyalizmin ideallerine zorluk yaratan katılıklardır. Her aşırılık peşinden bir dogmayı getirir, bu da, her zaman gereksinim duyulan esnekliği yokeder, gelişmeyi zorlaştırır.

İbrahim'in ürettiği siyasal tezlerin tümünde bu katılığın etkileri görülmektedir. Uluslararası düzeyde ve ülke içinde sol güçleri değerlendirişte, kemalizme yaklaşımda, faşizm sorununda katılık etkisi vardır, bunun dürtüsüyle tespitler uç noktalara doğru zorlatılmıştır. İbrahim tezlerinde harika argumentler yakalamış, sisteme oturmuş o harika mantığıyla bütünlük içinde akıcı ifadelere büründürmüştür. Lakin sol sekterliğinin esintileriyle bunların düşünsel gücünü belli düzeyde zayıflatmıştır.

Başka tezler de İbrahim üzerinde katılık etkisi yaratmıştır. Örneğin, komünist partisi içinde hiziplerin yasak olduğu tezi, komünist partisine dayalı proletarya diktatörlüğü tezi, burjuva demokrasisi döneminin sona erdiği tezi ve daha epeyce tez. Bu tezlerin hepsinde katılık esintici unsurlar bulunmaktadır. Bu tezler herkesi etkiledi. Burada İbrahim üzerinde değerlendirme yaptığım için ona yansıyan

etkileri üzerinde gezinip duruyorum. Yalnızca İbrahim'in etkilendiği sanılmasın. Ama şu da bir gerçek ki İbrahim bu katılıklardan bir hayli etkilenmiştir. TKP(M-L) dışında herkesi oportünist ilan etmiştir. TKP'yi çok sert eleştirmiş, revizyonist diye nitelemiş, Komintern'e, Stalin'e tek laf etmemiştir. Örneğin, Kürt meselesinde TKP'yi sivri bir dille eleştirmiş, ama uluslararası komünist harekete fiske dokundurmamıştır. TKP Kemalizme karşı liberal davranmış, Kürt sorununda şövenizme düşmüşse, bunda Sovyetler Birliği'nin ve Komintern'in payı yok mu? İbrahim, kürt sorununda TKP, Sovyetler Birliği'ni ve Komintern'i yanlış bilgilendirmiştir deyip tüm ceremeyi TKP'nin sırtına yıkmıştır. Kanımca bu doğru değildir. Bana öyle geliyorki Sovyetler Birliği ve Komüntern TKP'yi yanlışa zorlamıştır. Çünkü Sovyetler Birliği'nin Türk devletiyle ilişkileri iyi idi, bunun bozulması istenmemiştir.

Kemalist hareket bir burjuva devrimiydi. Türkiye'de burjuva yenilik süreci Tanzimat hareketiyle başlamıştır. Kemalist hareket dahil Türkiye'deki tüm burjuva yenilikçi atılımlar ve reformlar, Fransız burjuva devrimi ve Avrupa'daki burjuva süreçten esin gücü almıştır. Bir devrim ya da reform hareketi neyi gerçekleştirmeye yönelmişse, niteliğini o yöneldiği şey belirler. Bunu başarır, başarmaz, ya da azını başarır, bu hiç önemli değil. Paris Komünü bir proleter devrimiydi, bir ay yaşadı, yenilgiye uğradı. Yenilmiştir diye proleter devrimi değildir denebilir mi? Tabii ki hayır. Kemalist hareket şu görevi yerine getirmemiştir, bu gericiliği yapmıştır, o halde burjuva devrimi değildir. Bu hatalı bir yaklaşımdır. Kemalist hareket kendi dönemi içinde hem de önemli bir burjuva devrimiydi. Kemalist yönetimin gericiliğine öfke duyularak onun bir burjuva devrimi olduğu gerçeğinin yadsınması hatalı bir yaklaşımdır. Yalnız, İbrahim'in Kemalizm tezi Türkiye'de çok olumlu bir etki doğurmuş, toplumu tapınma noktasına dek kendine bent eden, adeta bir siyasal dine bürünen kemalizm ideolojisinin toplum nazarındaki etkisinde sarsıntı yaratmış, kemalizm dalkavukluğu belli bir gerilemenin içine girmiştir. Hiç değilse sol yelpazede bu gerçekleşmiştir. Bunu hiç kimse yadsıyamaz, solda kemalizm tapınağına ilk başkaldırıyı İbrahim yapmıştır.

Bence İbrahim'in en övgüye değer tezi, ulusal sorun üzerine, yani Kürt sorunu üzerine ürettiği tezdir. Türk şövenizminin tüm ipliğini pazara çıkarmış, Kürt sorununu kıskıvrak cendere içine alan tabuları yıkmış, kemalist ideolojiyi şövenist gericiliği yönüyle sarsmış, marksizmin ulusal soruna ilişkin prensiplerinin eşitlikçi ve hak-

kaniyetçi sesini Türkiye topraklarında duyurmuştur. Bu konu çok berrak olduğu için üzerinde fazla konuşmama gerek yoktur.

Marksist teoriye yaklaşım tarzında, bu teorinin tez ve prensiplerini algılama ve yaşama geçiriş biçiminde, kendi dışındaki sol grupları değerlendiriş ve onlarakarşı tutumda, savunulan sınıfa duygusal bağlılık ve hasım sınıfa düşmanlık olgularında ifadesini bulan sınıfsal tavırda İbrahim Kaypakkaya Lenin'den esinlenmiştir. Ülkenin sosyo-ekonomik yapısının değerlendirilişi ve bu tespite oturtulan devrim stratejisi sorunlarında, sol güçlerin uluslararası kamplaşması karşısındaki tutum belirlemede İbrahim Mao Zedung'tan etkilenmiştir. Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısının tespiti, emperyalist sistem içindeki yeri, egemen sınıfların emperyalizmle bağlantıları, Türkiye devriminin karakteri, devrim kapsamına giren sınıfların konumu ve devrimdeki mevzilenişi, devrim karşıtı iç ve dış gerici güçler, devrimin temel alanları ve ilerleyiş rotası, devrimin özü ve devrimde birleşik cephe politikası, komünist partisinin devrimdeki öncülük rolü, devrimin demokratik aşamayla kendini sınırlamayıp sosyalist aşamaya geçişi ve sosyalizmin inşası sorunlarındaki İbrahim'in tezleri, Çin devrimi tezlerinin bir benzeridir. Çin devriminden etkileniş, onu kopye etme biçimine bürünmüştür. Dogmatizm ya da kalıpçılık dediğimiz yanlışlar bu güçlü esin neticesinde ortaya çıkmıştır.

İbrahim'in sosyo-ekonomik yapı üzerinde yazdığı tez ve yazılara baktığımız zaman karşımıza ilginç bir paradoks çıkar. Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı üzerinde İbrahim'in iki araştırma yazısı vardır: "Çorum İlinde Sınıfların Tahlili" ve "Kürecik Bölge Raporu" Bu yazıların içeriğine damgasını vuran iki olgüyu özellikle vurgulamak isterim: Yazıları oluşturan bilgiyi İbrahim ikinci elden edinmemiş, bizzat bu bölgelere gidip kendisi derlemiştir. Yani ilk elden araştırıcı bizzat kendisidir. Olgunun biri bu. Belge derlemeden yazıları kaleme alışa kadarki süretçe İbrahim, Lenin'i rehber edinmiş, onun yöntem ve mantığıyla sorunu yakalamış, ondan kaptığı esinle bu iki değerli yazıyı üretmiştir. Bu da ikinci olgu. Bu iki yazıda İbrahim, ticari sermaye ve pazar ekonomisinin araştırma konusu bölgelerde yaygınlık kazandığını, emperyalist tekellerin ürettiği malların bölgelerin ücra köşelerine dek sızdığını dile getirmiştir. Ege, Marmara, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinin araştırmaya konu olan iki yöreden daha ileri, İç Anadolu bölgesiyle Kürdistan'ın, bir bütün olarak iki yörenin düzeyinde olduğu gerçeğinden yola çıkarsak, Türkiye'nin iktisadi yaşamında kapitalist ilişkilerin egemen olduğunu görürüz. Ne yazıkki

İbrahim bu irdelemeyi yapamamıştır, çünkü Mao'nun tezinin etkisindedir. Bu teze göre emperyalist burjuvazi ve komprador burjuvazi gericidir, yani -sömürge ülkelerin yarı- feodal yapılarını tasfiye edemezler, bu işi komünist partisi öncülüğündeki bir demokratik devrim ancak yapar. Bu tezin etkisi yüzünden İbrahim, kendi iki araştırmasının esiniyle Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı tespitine yönelmemiş, Çin'le ilgili formülasyonu Türkiye'ye uyarlamıştır. Sosyo-ekonomik yapı sorununda İbrahim Lenin'den esinlendiği zaman gerçeğe yaklaşmış, Mao'dan esinlendiği zaman gerçekten uzaklaşmıştır. Sosyo-ekonomik yapı tespitinde Çin'in tezi aynen alındığı için otomatikman arkadan gelen öbür tezler de Çin devrimi modeli benimsenmiştir.

Yine İbrahim işçi sınıfına ilişkin herhangi bir sorunu ele aldığında Lenin'e yönelirdi. Köylü sorununda ise Mao Zedung'un bkış açısıyla hareket ederdi. İki farklı esin kaynağı İbrahim'in görüşlerine yansımış, oraya buraya bulanık eklektik görünümler serpiştirmiştir. Mao Zedung'tan etkilenme İbrahim'i daha fazla yanlış algılamalara yöneltmiştir. Emperyalizm kağıttan kaplandır, toptan çöküşe gitmektedir, sosyalizm ise bütün dünyada zaferden zafere koşmaktadır; bütün dünyada devrimci durum mükemmeldir türündeki ajitasyon motifli söylemler İbrahim'i etkilemiş, düşün ve eylem boyutunda epeyce sol bir konuma itmiştir. DABK kararındaki devrimci durum tespiti, sola savrulmanın tipik bir örneğidir. Yine embriyon halindeki bir örgütle silahlı mücadeleye kalkışmak ve onda ısrarlı olmak tutumu, sola savrulmanın bir başka örneğidir.

Peki tüm bu irdelemelerden sonra İbrahim'i nasıl değerlendiriyorum? İbrahim marksisttir, marksizmi kendine rehber edinerek tezlerini üretmiştir. Bilimsel sosyalizmin esin gücüyle düşün ve eylem boyutunda aktivitenin içine girmiş, bu arada hatalı algılamalara da düşmüş bir komünisttir.

14.03.96

YAŞAM VE ANILAR

"Ben anılarımı yazılacak değerde görmüyorum. Fakat bazı devrimci dostlarım bunun karşılığını düşünüyorlar. Bu dostlar, 68 kuşağından, Çapa'lı ve İbrahim Kaypakkaya'yı en çok tanıyanlardan biri olmamı, iki cezaevi dönemi yaşamımı ve politik bir geçmişe sahip olmamı çok önemsiyorlar. Yaşadıklarımı, bildiklerimi yazıya dökmeden beraberimde mezara götürür olmama hayıflanıyorlar. Şöyle düşünüyorum: Madem yazmaya yazıyorum, neden yazım işini yanlız politik geçmişimle sınırlayayım? Yaşamımın diğer dönemlerine neden üvey evlat muamelesi yapayım? O dönemlerin de ilginç görünüleri var. Okuyucuyu güldüren, düşündüren, üzen, sevindiren manzaralar elbet bulunur. Hem bu, anı defterine bir çeşni de katar. İşte değerli dostlar, bu yüzden laf torbasının ağzını sonuna kadar açacağım, beceremiyeceğimi bildiğim için edebi bir tarzda yazmaya özenmeyeceğim, çal kalem mektup yazar gibi patır-kütür yazacağım."

Ali Taşyapan

ISBN 975-344-144-4

